

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY

MAGYARORSZÁG ŐSI
ALKOTMÁNYA

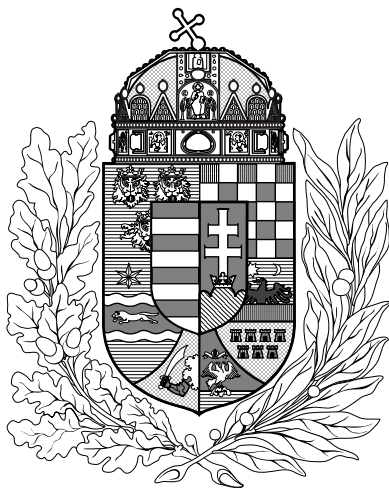
A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY

MAGYARORSZÁG ŐSI ALKOTMÁNYA

SZERKESZTETTE

ÉS A BEVEZETŐ TANULMÁNYT ÍRTA

ZÉTÉNYI ZSOLT

MAGYARORSZÁGÉRT KULTURÁLIS EGYESÜLET

2010

© ZÉTÉNYI ZSOLT, 2010

© MAGYARORSZÁGÉRT KULTURÁLIS EGYESÜLET, 2010

Minden jog fenntartva!

SZAKMAI LEKTOR

KÁLLAY ISTVÁN

A mű bevezető tanulmányának kéziratát a szerző engedélye alapján
a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán,
gyakorlati foglalkozás keretében, Kállay István tanár úr
a 2008–2009-es tanév I. félévében kötelező tananyagként oktatta.

SZAKFORDÍTÓ

SZÉCHENYI EGYETEM–INOK

MUNKATÁRSAK

HERMÁNYOS MÁRIA

KÁDÁR ZOLTÁN

MAGYAR ÁRON

M. TÓTH KATALIN

PAP NIKOLETT

POSGAY GIZELLA

STÉGER PATRÍCIA

SZÁNTÓ DÓRA VIOLA

SZÁNTÓ JÁNOS

TÓTH JUDIT

VÁRAY MIHÁLY

KÖNYVTERV, TIPOGRÁFIA, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS

HERMÁNYOS MÁRIA

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

A KIADÁSÉRT FELEL

MAGYARORSZÁGÉRT KULTURÁLIS EGYESÜLET

2010, BUDAPEST

TARTALMI ÁTTEKINTÉS

BEVEZETŐ GONDOLATOK	23
A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY TÖRVÉNYEI ÉS SZOKÁSAI	198
SZOKÁSJOG	198
MAGYARORSZÁG SARKALATOS TÖRVÉNYEI 1848-IG	212
ERDÉLY SARKALATOS TÖRVÉNYEI	328
ALKOTMÁNYOS JELENTŐSÉGŰ TÖRVÉNYEK (1867–1944)	394
JELENTŐSEBB KÖZJOGI TÖRVÉNYEK 1944-IG	604
FÜGGELÉK	1108
A TÖRVÉNYEK TÁRGYKÖR SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA	1124
TÖRVÉNYEK IDŐRENDI MUTATÓJA	1131
MELLÉKLETEK	1166
MAGYARORSZÁG URALKODÓI ÉS MÉLTÓSÁGAI	1166
MAGYARORSZÁG ÁLLAM- ÉS EGYHÁZSZERVEZETÉNEK, IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÁNAK VÁZLATOS ÁBRÁI	1192
SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK	1199
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	1347
IRODALOMJEGYZÉK	1367
THE HISTORICAL CONSTITUTION	1376

TARTALOM

BEVEZETŐ TANULMÁNY

BEVEZETÉS	23
MI AZ ALKOTMÁNY?	25
ALKOTMÁNY ÉS MAGYAR ÉSZJÁRÁS	37
A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY EGYES JELLEGZETESSÉGEI	49
AZ ALAPTÖRVÉNYEKRŐL RÉSZLETESEBBEN	98
MELYEK VOLTAK AZ ELSŐ ALKOTMÁNYOS ÁLLAMOK?	108
A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY SAROKPONTJAI	110
A VÉRSZERZŐDÉS	110
AZ ARANYBULLA	123
A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOM A SZENT KORONA-TAN JEGYÉBEN	133
AZ ELLENÁLLÁS ÉS ELLENTMONDÁS JOGA, IUS RESISTENDI ET CONTRADICENDI	141
TRÓNÖRÖKLÉSI TÖRVÉNYEK	151
VALLÁSTÖRVÉNYEK	154
AZ ORSZÁG TESTE	155
JOGFOLYTONOSSÁG	161
AZ ALAPTÖRVÉNYEK KÖRE	165
MELYEK A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY FORRÁSAI?	174
SZOKÁS	174
TÖRVÉNY	178
A TÖRVÉNYEK KÖZZÉTÉTELE TRIPARTITUM ÉS CORPUS JURIS	180
ÖSSZEFOGLALÁS	187

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY TÖRVÉNYEI ÉS SZOKÁSAI

SZOKÁSJOG	198
VÉRSZERZŐDÉS	198
NEMES MAGYARORSZÁG SZOKÁSJOGÁNAK HÁRMASKÖNYVE	200
MAGYARORSZÁG SARKALATOS TÖRVÉNYEI 1848-IG	212
1222 Az ARANYBULLA	212
1231. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD	219
1231. ÉVI I. TC. A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL	220

1231. ÉVI II. TC. A FŐPAPOKNAK EME TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ MEGJELENÉSI KÖTELEZETTSÉGÉRŐL	220
1231. ÉVI III. TC. A NÁDORNAK E TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ FELELŐSSÉGRE VONÁSÁRÓL	220
1231. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁG LAKÓINAK SZEMÉLY- ÉS VAGYONBIZTONSÁGÁRÓL	221
1231. ÉVI V. TC. A JÖVŐBEN ELKÖVETENDŐ EFFÉLE SÉRELMEK TELJES JÓVÁTÉTELÉRŐL	221
1231. ÉVI VI. TC. A JOGTALAN ÉS RENDKÍVÜLI ADÓK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL	221
1231. ÉVI VII. TC. A SERVIENSEKNEK ÉS AZ Ő NÉPEIKNEK MENTESSÉGÉRŐL MINDEN BESZÁLLÁSOLÁS ALÓL	221
1231. ÉVI VIII. TC. A BESZÁLLÁSOLÁSOK ESETÉN ÉS MÁS ESETEKBE FIZETENDŐ TÉRÍTÉSEKRŐL	222
1231. ÉVI IX. TC. AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK TÉRÍTÉS NÉLKÜL VISZNEK EL VALAMIT	222
1231. ÉVI X. TC. AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK NEM SZOLGÁLTATNAK IGAZSÁGOT	222
1231. ÉVI XI. TC. A SERVIENSEK BIRTOKAINAK ÖRÖKLÉSI RENDJE	223
1231. ÉVI XII. TC. A SERVIENSEK ÉS AZ EGYHÁZAK NÉPEINEK MENTESSÉGE A MEGYEI ISPÁNOK BÍRÁSKODÁSA ALÓL	223
1231. ÉVI XIII. TC. A MEGYEI UDVARI ISPÁNOK ÉS A BILLOGOSOK BÍRÁSKODÁSI JOGKÖRÉRŐL	223
1231. ÉVI XIV. TC. A NÉPÍTÉLET SZOKÁSA ELLEN TOLVAJLÁSOK ESETÉBEN	223
1231. ÉVI XV. TC. A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK ÚJABB SZABÁLYOZÁSA	224
1231. ÉVI XVI. TC. UGYANARRÓL: A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK ÚJABB SZABÁLYOZÁSA	224
1231. ÉVI XVII. TC. A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL	224
1231. ÉVI XVIII. TC. UGYANARRÓL: A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL	224
1231. ÉVI XIX. TC. A NÁDOR HELYETTESÉRŐL	225
1231. ÉVI XX. TC. AZ UDVARBÍRÓ JOGKÖRÉRŐL	225
1231. ÉVI XXI. TC. A POROSZLÓKRÓL ÉS AZ EGYHÁZAK HITELESHELYI MŰKÖDÉSÉRŐL	225
1231. ÉVI XXII. TC. A POROSZLÓK VISSZATARTÁSA ELLEN	225
1231. ÉVI XXIII. TC. AZ IDEGENEK TISZTSÉGVISELÉSE ELLEN	226
1231. ÉVI XXIV. TC. AZ ÖZVEGYEK VÉDELMÉRŐL	226
1231. ÉVI XXV. TC. A TOLVAJOK ÉS RABLÓK CSALÁDTAGJAIRÓL	226
1231. ÉVI XXVI. TC. MEGYÉKNEK ÉS ORSZÁGOS TISZTSÉGEKNEK ELADOMÁNYOZÁSA ELLEN	226
1231. ÉVI XXVII. TC. A VÁRJOBBSÁGOK ÉS VENDÉGTÉLEPESEK SZABADSÁGÁRÓL	226
1231. ÉVI XXVIII. TC. A SERVIENSEK ÉS EGYHÁZAK NÉPEINEK A VÁRMUNKÁTÓL VALÓ MENTESSÉGÉRŐL	227
1231. ÉVI XXIX. TC. A HUSZAD SZEDÉSÉRŐL	227
1231. ÉVI XXX. TC. A SERVIENSEK BIRTOKAINAK MENTESSÉGÉRŐL A LEGELTETÉS ALÓL	227
1231. ÉVI XXXI. TC. A ZSIDÓK ÉS SZARACÉNOK TISZTVISELÉSE ELLEN	227
1231. ÉVI XXXII. TC. A BIRTOKOKNAK KÜLFÖLDI SZEMÉLYEK RÉSZÉRE VALÓ ADOMÁNYOZÁSA ELLEN	227
1231. ÉVI XXXIII. TC. A NYESTBŐRADÓ PÉNZBEN VALÓ MEGVÁLTÁSÁRÓL	228

1231. ÉVI XXXIV. TC. A KIRÁLYI ÉS AZ ISPÁNI JÖVEDELMEKRŐL	228
1231. ÉVI XXXV. TC. AZ ELÍTÉLTEK BIRTOKAIRÓL	228
1351. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD	229
1351. ÉVI XI. TC. AZ ORSZÁG NEMESEI UGYANAZT AZ EGY SZABADSÁGOT ÉLVEZIK	231
1481. ÉVI X. TC. A DÉZSMAKIVETÉS MÓDJÁRÓL ÉS AZ AZT ÁTHÁGÓK BÜNTETÉSÉRŐL	232
1485. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD	233
1485. ÉVI I. TC. A NÁDORT A KIRÁLYVÁLASZTÁSNÁL AZ ELSŐ SZAVAZAT ILLETI	233
1485. ÉVI II. TC. A NÁDOR AZ ORSZÁG ÖRÖKÖSÉNEK GYÁMJA VAGY GONDNOKA	233
1485. ÉVI III. TC. KIRÁLY NEM LÉTÉBEN VAGY ANNAK GYERMEKKORÁBAN ORSZÁG- GYŰLÉSEKET HIRDETHET	234
1485. ÉVI IV. TC. Ő A FŐKAPITÁNY	234
1485. ÉVI V. TC. AZ EGYENETLENSÉGEKET TARTOZIK LECSILLAPITANI ÉS ELFOJTANI	235
1485. ÉVI VI. TC. A KIRÁLY ÉS ORSZÁGLAKÓSOK KÖZÖTT TÁMADT VISZÁLYT KI KELL EGYENLITENIE	235
1485. ÉVI VII. TC. KI KELL HALLGATNIA A KÖVETEKET, HA EZT A KIRÁLY NEM TEHETNÉ	235
1485. ÉVI VIII. TC. KÖTELES A PANASZOKAT A KIRÁLY ELÉBE TERJESZTENI	236
1485. ÉVI IX. TC. Ő AZ ORSZÁG LEGFŐBB BIRÁJA	236
1485. ÉVI X. TC. A KIRÁLY TÁVOLLÉTÉBEN ENNEK HELYTARTÓJA	237
1485. ÉVI XI. TC. A NÁDOR A KUNOK BIRÁJA; ÉS ANNAK FIZETÉSE	237
1485. ÉVI XII. TC. Ő DALMÁTIA BIRÁJA	237
1606 BÉCSI BÉKEKÖTÉS	238
1608. ÉVI (K. E.) I. TC. A VALLÁSÜGYRŐL	254
1608. ÉVI (K. E.) X. TC. A CANCELLÁRSÁG TISZTÉT VALAMELYIK JÓL ÉRDEMESÜLT SZEMÉLYNEK KELL ADOMÁNYOZNI, ÉS A KIRÁLYI FELSÉG A MAGYAR ÜGYEKBE CSUPÁN MAGYAR TANÁCSCSAL ÉLJEN, ÉS A KÉRVÉNYEZŐK IS, A MAGYAR TANÁCSOSOKON ÉS TITKÁROKON KIVÜL, MINT A KIKRE TARTOZIK, A KIADVÁNYAIK ÉRDEKÉBEN MÁSOKHOZ NE FORDULJANAK	255
1608. ÉVI (K. U.) I. TC. ELŐSOROLÁSA ANNAK, HOGY „KAROKNAK” ÉS „RENDEKNEK” KIKET KELL NEVEZNI ÉS HOGY A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYŰLÉSEKEN KIKNEK LEGYEN HELYE ÉS SZAVAZATA	256
1647. ÉVI V. TC. A NAGYSÁGOS ERDÉLYI FEJEDELEMMEL, RÁKÓCZY GYÖRGY URRAL KÖTÖTT BÉKÉRŐL KIÁLLITOTT KIRÁLYI OKLEVELET AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATJÁK	257
1687. ÉVI II. TC. A MOSTANI CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉG FENSÉGES FINEMŰ ÖRÖKÖSEINEK ELSŐSZÜLTÖTTEIT MAGYARORSZÁG S AZ AHHOZ CSATOLT RÉSZEK TERMÉSZETES ÉS ÖRÖKÖS KIRÁLYAINAK NYILVÁNYITJÁK	262
1687. ÉVI III. TC. FENTISZTELT Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI FELSÉGE FIÁGÁNAK MAGSZAKADÁSA UTÁN KÖVETKEZNI FOGNAK A FENNIRT URALKODÁSBAN: A MOSTANI FELSÉGES	

SPANYOL KIRÁLY FI ÖRÖKÖSEI UGYANCSAK AZ ELSŐSZÜLÖTTEK; CSAK EZEKNEK KIHALÁSA UTÁN NYERJEN HELYET A KAROK ÉS RENDEK ŐSI, RÉGI, HELYBENHAGYOTT SZOKÁSA S ELŐJOGA A KIRÁLYVÁLASZTÁSBAN	263
1715. ÉVI I. TC. SZENT FELSÉGÉT VI. KÁROLY RÓMAI CSÁSZÁRT, MAGYARORSZÁG S ENNEK KAPCSOLT RÉSZEI KIRÁLYÁVÁ KORONÁZZÁK	263
1715. ÉVI II. TC. AZ Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI SZENT FELSÉGE RÉSZÉRŐL, SZERENCSE'S MEGKORONÁZTATÁSA IDEJÉN, A KAROKNAK S RENDEKNEK ADOTT KIRÁLYI HITLEVET AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEIBE IKTATJÁK	264
1715. ÉVI III. TC. BŐVEBB KIJELENTÉS A KIRÁLYI ÖRÖKLETES UTÓDLÁS S URALKODÁS FELŐL	268
1723. ÉVI I. TC. AZ ORSZÁG S AZ AHHOZ KAPCSOLT RÉSZEK KARAI ÉS RENDEI Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉGÉNEK SZABADSÁGAIK S KIVÁLTSÁGAIK ATYAI ÉS LEGKEGYELMESEBB MEGERŐSÍTÉSÉÉRT S A KAROK ÉS RENDEK KÖZEPETTE SAJÁT LEGSZENTSÉGESB SZEMÉLYÉBEN MEGJELENÉSÉÉRT LEGNAGYOBB KÖSZÖNETET MONDANAK	269
1723. ÉVI II. TC. Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI LEGSZENTSÉGESEBB FELSÉGE FÖLSÉGES OSZTRÁK HÁZA NŐGÁNAK MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJÁBAN S A RÉGTŐL FOGVA HOZZÁKAPCSOLT RÉSZEBEN VALÓ FOLYTONOS KIRÁLYI ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL	271
1723. ÉVI III. TC. AZ ORSZÁG S KAPCSOLT RÉSZEI KARAINAK ÉS RENDEINEK JOGAIT, KIVÁLTSÁGAIT ÉS SZABADSÁGAIT MEGERŐSITIK	273
1741. ÉVI II. TC. A KIRÁLYI HITLEVÉL, MELYET Ő KIRÁLYI FELSÉGE SZERENCSE'S FÖLAVATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK ADOTT, AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATTATIK	273
1741. ÉVI VIII. TC. HOGY A HITLEVÉL AZON ZÁRADÉKA: „A MINT AZOK HASZNÁLATA ÉS ÉRTELME IRÁNT A KIRÁLY ÉS A KAROK KÖZÖS MEGEGYEZÉSÉVEL ORSZÁGGYÜLÉSILEG MEGÁLLAPODTUNK,” AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK SARKALATOS JOGAIRA, SZABADSÁGAIRA, MENTESSÉGEIRE, KIVÁLTSÁGAIRA, EGYÁLTALÁBAN NE LEGYEN KITERJESZTHETŐ	277
1741. ÉVI XI. TC. A MAGYAR DOLGOKNAK ÉS ÜGYEKNEK MAGYAROK ÁLTAL VALÓ INTÉZÉSÉRŐL	278
1790/91. ÉVI III. TC. HOGY A KIRÁLY FÖLAVATÁSA ÉS KORONÁZTATÁSA MINDEN TRÓNVÁLTOZÁSKOR FÉL ÉVEN BELÜL VÉGREHAJTASSÉK	279
1791. ÉVI X. TC. MAGYARORSZÁG ÉS A HOZZÁ KAPCSOLT RÉSZEK FÜGGETLENSÉGÉRŐL	279
1791. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRŐL	280
1791. ÉVI XVI. TC. HOGY A NYILVÁNOS ÜGYEK INTÉZÉSÉRE IDEGEN NYELV NE HASZNÁLTASSÉK, A MAGYAR NYELV PEDIG MEGTARTASSÉK	281
1791. ÉVI XVII. TC. AZ 1741. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK FOGANATOSÍTÁSÁRŐL	281
1791. ÉVI XIX. TC. A SEGEDELMEK ÉS KÖZADÓRŐL	282
1791. ÉVI XXVI. TC. A VALLÁS ÜGYÉRŐL	282
1791. ÉVI XXVII. TC. A GÖRÖG NEM-EGYESÜLT VALLÁSUAKRŐL	290

1791. ÉVI LVIII. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCS HATÁSKÖRÉNEK DALMÁT-, HORVÁT ÉS SZLAVONORSZÁGOKRA KITERJESZTÉSÉRŐL	290
1791. ÉVI LIX. TC. HORVÁTORSZÁGNAK ÉS A FELSŐ SZLAVONORSZÁGI HÁROM VÁRMEGYÉNEK ADÓÜGYÉT A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSEN KELL TÁRGYALNI	291
1807. ÉVI IV. TC. FIUME VÁROS ÉS KIKÖTŐ BECZIKKELYEZTETIK; A FIUMEI KORMÁNYZÓNAK A FŐRENDEK TÁBLÁJÁN, FIUME VÁROS KÖVETEINEK PEDIG A KK. ÉS RR. TÁBLÁJÁN ÜLÉS- ÉS SZAVAZATJOG ADATIK	291
1827. ÉVI III. TC. AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ MEGTARTÁSUKRÓL	291
1844. ÉVI II. TC. A MAGYAR NYELV ÉS NEMZETISÉGRŐL	292
1844. ÉVI III. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN	293
1844. ÉVI IV. TC. A NEMESI JAVAK BÍRHATÁSÁNAK NEM NEMESEKRE KITERJESZTÉSÉRŐL	295
1848. ÉVI ÁPRILISI TÖRVÉNYEK ELŐBESZÉD	295
1848. ÉVI II. TC. FENSÉGES CS. KIR. AUSTRIAI FŐHERCZEG ISTVÁN MAGYARORSZÁG NÁDORÁVÁ VÁLASZTATIK	296
1848. ÉVI III. TC. FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL	298
1848. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS ÉVENKÉNTI ÜLÉSEIRŐL	301
1848. ÉVI V. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÖVETEKNEK NÉPKÉPVISELET ALAPJÁN VÁLASZTÁSÁRÓL	303
1848. ÉVI VI. TC. AZ 1836: XXI. TC. FOGANATOSÍTÁSÁRÓL	314
1848. ÉVI VII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉRŐL	315
1848. ÉVI VIII. TC. A KÖZÖS TEHERVISELÉSÉRŐL	316
1848. ÉVI IX. TC. AZ URBÉR ÉS AZT PÓTLÓ SZERZŐDÉSEK ALAPJÁN; EDDIG GYAKORLATBAN VOLT SZOLGÁLATOK (ROBOT), DÉZMA ÉS PÉNZBELI FIZETÉSEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL	316
1848. ÉVI XI. TC. AZON ÜGYEKRŐL, MELYEK EDDIG A FÖLDESÚRI HATÓSÁGOK ÁLTAL INTÉZTETTEK	317
1848. XVIII. TC. SAJTÓTÖRVÉNY	318
1848. ÉVI XIX. TC. A MAGYAR EGYETEMRŐL	324
1848. ÉVI XX. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN	325
1848. ÉVI XXI. TC. A NEMZETI SZINRŐL ÉS ORSZÁG CZIMERÉRŐL	326
1848. ÉVI TC. BEFEJEZÉS	326
ERDÉLY SARKALATOS TÖRVÉNYEI	328
APPROBATA CONSTITUTIOK ERDÉLYORSZÁG ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYAR- ORSZÁGI RÉSZEK APPROBATA CONSTITUTIOI ELSŐ RÉSZ ELSŐ CZIM; HARMADIK RÉSZ ELSŐ CZIM	328
COMPILATA CONSTITUTIOK ERDÉLYORSZÁGNAK ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYARORSZÁGI RÉSZEKNEK, AZ EZERHATSZÁZÖTVENNEGYEDIK ÉVTŐL A JELEN EZERHATSZÁZHATVANKILENCZEDIK ÉVIG ALKOTOTT TÖRVÉNYCZIKKELYEIBŐL KISZEMELT COMPILATA CONSTITUTIOI MÁSODIK RÉSZ ELSŐ CZIM	336

1691. DEC. 4. DIPLOMA LEOPOLDINUM	355
1744. ÉVI ERDÉLYI II. TC. A FEJEDELEMVÁLASZTÁS JOGÁNAK ELTÖRLÉSÉRŐL	362
1744. ÉVI ERDÉLYI III. TC. A FELSÉGES AUSZTRIAI HÁZ MINDKÉT ÁGA ÖRÖKÖSÖDÉSI JOGÁRÓL ÉS UTÓDLÁSÁRÓL	363
1744. ÉVI ERDÉLYI VI. TC. AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG ÉS AZ ABBA KEBLEZETT MAGYARORSZÁGI RÉSZEK HÁROM NEMZETBŐL ÁLLÓ KARAI ÉS RENDEL, UGY EGYHÁZI, MINT VILÁGI DOLGOKRA TARTOZÓ KIVÁLTSÁGAINAK MEGERŐSÍTÉSÉRŐL ÉS AZ APPROBATA CONSTITUTIOK III. RÉSZÉ 1. CZIMÉBE FOGLALT EGYESÜLÉSI CZIKKELY MÓDOSÍTÁSÁRÓL	370
1791. ÉVI ERDÉLYI I. TC. Ő SZENT FELSÉGÉNEK AZ ERDÉLYI NAGYFEJEDELEMSÉGBEN VALÓ ÖRÖKLETES UTÓDLÁSÁRÓL ÉS AZ ERDÉLYI RENDEKTŐL VALÓ ESKÜVÉTELNEK AZ ÜNNEPÉLYESSÉGÉRŐL	373
1791. ÉVI ERDÉLYI III. TC. MILYEN MÓDON KELL Ő SZENT FELSÉGE UTÓDAINAK ERDÉLYBEN AZ ESKÜT LETENNI?	381
1791. ÉVI ERDÉLYI IV. TC. AZ ALATTVALÓI ESKÜRŐL, MELYET ERDÉLY RENDEINEK KELL LETENNIŐK	381
1791. ÉVI ERDÉLYI VI. TC. ERDÉLYNEK MAGYARORSZÁGGAL VALÓ ÖSSZEKÖTTETÉSÉRŐL ÉS SEMMI MÁS ORSZÁGNAK ALÁ NEM VETETT ALKOTMÁNYÁRÓL	382
1791. ÉVI ERDÉLYI VII. TC. A FEJEDELEMMEL ÉS RENDEKKEL KÖZÖS TÖRVÉNYHOZÓ HATALOMRÓL	383
1791. ÉVI ERDÉLYI VIII. TC. A VÉGREHAJTÓ HATALOM TÖRVÉNYES GYAKORLÁSÁRÓL	383
1791. ÉVI ERDÉLYI X. TC. HOGY ORSZÁGGYÜLÉST ÉVENKINT KELL TARTANI	384
1791. ÉVI ERDÉLYI XI. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL ÉS RENDJÉRŐL	384
1848. ÉVI ERDÉLYI I. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGGYÉ ALAKULÁSÁRÓL	391
1848. ÉVI ERDÉLYI IX. TC. AZ ERDÉLYBEN BEVETT VALLÁSOK TELJES JOGEGYENLŐSÉGÉRŐL	393
 ALKOTMÁNYOS JELENTŐSÉGŰ TÖRVÉNYEK (1867–1944)	394
1867. ÉVI I. TC. FÖLSÉGES I. FERENCZ JÓZSEF ÚR MAGYARORSZÁG ÉS TÁRSORSZÁGAI KIRÁLYÁVÁ AVATTATIK ÉS KORONÁZTATIK	394
1867. ÉVI II. TC. AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA ÉS MEKKORÓ- NÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL ÉS KORONÁZ- TATÁSAKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜ AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IGTATTATNAK	395
1867. ÉVI III. TC. Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK V. FERDINÁNDNAK A TRÓNRÓL, ÉS FÖNSÉGES CSÁSZÁRI KIRÁLYI FŐHERCZEG FERENCZ KÁROLYNAK A TRÓNÖRÖKLÉSÉRŐL MÉG 1848-IK ÉVBEN TÖRTÉNT LEMONDÁSAIKRÓL	399
1867. ÉVI VII. TC. AZ 1847/8: III. TC. AZON INTÉZKEDÉSEINEK, MELYEK A NÁDOR MINT KIRÁLYI HELYTARTÓ JOGKÖRÉRE VONATKOZNAK, MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS A NÁDORVÁLASZTÁS ELHALASZTÁSÁRÓL	399

1867. ÉVI VIII. TC. A MINISZTERIUM ALAKÍTÁSÁRA VONATKOZÓ 1847/8. ÉVI III. TC. 12. § MÓDOSÍTÁSÁRÓL	400
1867. ÉVI X. TC. AZ 1847/8. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK 6. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL	400
1867. ÉVI XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSÉNEK MÓDJÁRÓL	401
1867. ÉVI XVII. TC. AZ IZRAELITÁK EGYENJOGÚSÁGÁRÓL POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK TEKINTETÉBEN	414
1868. ÉVI XXX. TC. A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKELYEZÉSÉRŐL	415
1868. ÉVI XLIII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉNEK RÉSZLETES SZABÁLYOZÁSÁRÓL	426
1868. ÉVI XLIV. TC. A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁG TÁRGYÁBAN	429
1868. ÉVI LIII. TC. A TÖRVÉNYESEN BEVETT KERESZTYÉN VALLÁSFELEKEZETEK VISZONOSSÁGÁRÓL	434
1869. ÉVI IV. TC. A BIRÓI HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL	437
1870. ÉVI XVIII. TC. AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELÁLLÍTÁSÁRÓL S HATÁSKÖRÉRŐL	441
1874. ÉVI XXXIII. TC. AZ 1848: V. TC. ÉS AZ ERDÉLYI II. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL	446
1879. ÉVI L. TC. A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL	470
1881. ÉVI III. TC. A KÖZBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT SZERVEZÉSÉRŐL	478
1881. ÉVI LXVI. TC. A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL	481
1885. ÉVI VII. TC. A FŐRENDIHÁZ SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL	482
1886. ÉVI I. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS TARTAMÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL	490
1886. ÉVI XXI. TC. A TÖRVÉNYHATÓSÁGOKRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	491
1895. ÉVI XLII. TC. AZ IZRAELITA VALLÁSRÓL	511
1895. ÉVI XLIII. TC. A VALLÁS SZABAD GYAKORLÁSÁRÓL	512
1917. ÉVI II. TC. FELSÉGES IV. KÁROLY ÚRNAK MAGYARORSZÁG S HORVÁT-, SZLAVON- ÉS DALMÁTORSZÁGOK KIRÁLYÁVÁ AVATÁSÁRÓL ÉS KORONÁZÁSÁRÓL	519
1917. ÉVI III. TC. A KIRÁLY Ő FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORO- NÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉLNEK ÉS A KORO- NÁZTATÁSAKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜNEK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATÁSÁRÓL	521
1920. ÉVI I. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL	524
1920. ÉVI XVII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920. ÉVI I. TC. 13. §-ÁN	530

1920. ÉVI XXXVI. TC. A FÖLDBIRTOK HELYESEBB MEGOSZLÁSÁT SZABÁLYOZÓ RENDELKEZÉSEKRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	531
1921. ÉVI III. TC. AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND HATÁLYOSABB VÉDELMÉRŐL	542
1921. ÉVI XLVII. TC. IV. KÁROLY Ő FELSÉGE URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSBURG HÁZ TRÓNÖRÖKÖSÖDÉSÉNEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL	546
1921. ÉVI XLVIII. TC. AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOKKAL 1921. ÉVI AUGUSZTUS HÓ 29. NAPJÁN BUDAPESTEN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL	547
1926. ÉVI XXII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZÁRŐL	551
1928. ÉVI XXV. TC. A SZENT KORONA ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOK GONDVISELÉSÉRŐL	570
1933. ÉVI XXIII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRŐL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920: I. TC. 13. §-ÁNAK ÚJABB MÓDOSÍTÁSÁRŐL	576
1937. ÉVI XIX. TC. A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSÉRŐL ÉS A KORMÁNYZÓ- VÁLASZTÁSRŐL	577
1937. ÉVI XXVII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZA JOGKÖRÉNEK ÚJABB MEGÁLLAPÍTÁSÁRŐL	582
1938. ÉVI XXXIV. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL	583
1939. ÉVI VI. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJAI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL	583
1940. ÉVI XXVI. TC. A ROMÁN URALOM ALÓL FELSZABADULT KELETI ÉS ERDÉLYI ORSZÁGRÉSZNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRŐL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL	588
1941. ÉVI XX. TC. A VISSZAFOGLALT DÉLVIDÉKI TERÜLETEKNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRŐL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL	591
1942. ÉVI II. TC. A KORMÁNYZÓHELYETTESRŐL	594
1942. ÉVI XXI. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZÁRŐL SZÓLÓ 1926. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRŐL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL, VALAMINT A VISSZACSATOLT TERÜLETEKKEL KAPCSOLATBAN A FELSŐHÁZ SZERVEZETÉRE VONATKOZÓAN SZÜKSÉGES ÁTMENETI RENDELKEZÉSEKRŐL	599
 JELENTŐSEBB KÖZJOGI TÖRVÉNYEK 1944-IG	604
SZENT ISTVÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE	604
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE	618
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE	627
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK HARMADIK KÖNYVE	632
KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE	640
KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE	658

1267. évi VIII. TC. A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL	661
1267. évi X. TC. AZ ÍRÁSBELI KÉRVÉNYEZÉS MEGSZÜNTETÉSÉRŐL	661
1291. évi XXV. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSNEK ÉVENKÉNT LEENDŐ MEGTARTÁSÁRÓL	662
1298. évi XXIII. TC. A KIRÁLY MELLETT ÁLLANDÓAN MŰKÖDŐ TANÁCS SZERVEZÉSÉRŐL ÉS ANNAK HATÁSKÖRÉRŐL	662
1351. évi I. TC. HOGY A PER FÜGGŐBEN LÉTE ALATT AZ EGYHÁZI FÉRFIAK A NEMESEK ELLEN EGYHÁZI FENYÍTÉKEKKEL FEL NEM LÉPHETNEK	663
1351. évi II. TC. HOGY A FŐESPERESEK A MEGGYILKOLT EMBER ELTEMETÉSEÉRT SEMMIT SE KÖVETELJENEK	663
1351. évi III. TC. A KISEBB CONVENTEK A BIRTOK DOLGÁT ILLETŐ OKLEVELEK KIÁLLÍTÁSÁVAL HAGYJANAK FEL	663
1351. évi IV. TC. AZ ELRENDELT KAMARANYERESÉGRŐL	664
1351. évi V. TC. AZOKRÓL, KIK A KAMARANYERESÉG FIZETÉSÉTŐL FEL VANNAK MENTVE	664
1351. évi VI. TC. A KILENCZED FIZETÉSÉRŐL ÉS BEHAJTÁSÁRÓL	664
1351. évi VII. TC. AZ ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN A KANCELLÁRIÁBAN KELT LEVELEK MEGVÁLTÁSÁRÓL	665
1351. évi VIII. TC. HOGY A SZÁRAZFÖLDÖN IGAZTALAN VÁMOKAT NEM KELL SZEDNI	665
1351. évi IX. TC. HOGY A TÖRVÉNYSZÉKEN ELMARASZTALTAKAT A BIRÓ FOGJA EL ÉS EGYEZKEDÉS VÉGETT HÁROM NAPIG ŐRIZZE	666
1351. évi X. TC. AZ ELMARASZTALTAKNAK BÜNEIÉRT AZOK FIAIT, FIVÉREIT, ROKONAIT, NŐVÉREIT ÉS FELESÉGEIT NEM KELL BÜNTETNI	666
1351. évi XII. TC. HOGY A DRÁVA, SZÁVA KÖZÖTT LAKÓ, VALAMINT A POZSEGAJ ÉS VALKÓI NEMESEK IS A NYESTBŐRADÓ FIZETÉSE ALÓL MENTESEK LEGYENEK	667
1351. évi XIII. TC. A NEMESEK BIRTOKAIT, MELYEBEN BÁNYÁK TALÁLHATÓK, UGYANANNYIT ÉRŐ BIRTOKOK ADÁSA NÉLKÜL A KIRÁLY EL NE VEGYE	667
1351. évi XIV. TC. HOGY ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN FOLYÓ PERES ÜGYBE A KIRÁLY NEVÉT BELE NE KEVERJÉK	668
1351. évi XV. TC. A NEMESEKET NE KÉNYSZERITSÉK, HOGY A VÁMHELYEK FELÉ MENJENEK	668
1351. évi XVI. TC. A JOBBÁGYOKAT NE VEGYÉK EL ERŐSZAKKAL	668
1351. évi XVII. TC. A NEMESEKET LAKADALOM IDEJÉN NE KÉNYSZERITSÉK A VÁMHELYEKEN EGY MÁRKA FIZETÉSÉRE	669
1351. évi XVIII. TC. HA A JOBBÁGYOK KÖLTÖZNI AKARNAK, RÉGI VÉTSÉGEIKÉRT NEM SZABAD ŐKET LETARTÓZTATNI	669
1351. évi XIX. TC. HOGY A FIÚ APJA VÉTKEIÉRT NE BÜNHŐDJÉK	669
1351. évi XX. TC. HOGY AZ EGYHÁZI FÉRFIAK HÁROM TANUVALLATÓ LEVÉLLEL NEM SZEREZHETNEK BIRTOKOKAT	670
1351. évi XXI. TC. A KÁPTALANOK ÉS CONVENTEK BIZONYSÁGAIRÓL ÉS AZOK FIZETÉSÉRŐL	670

1351. ÉVI XXII. TC. HOGY KIRÁLYI EMBER CSAK ABBÓL A MEGYÉBŐL VALÓ LEHET, A MELYBEN A VÉGREHAJTÁS TÖRTÉNIK	670
1351. ÉVI XXIII. TC. HOGY TANUVALLATÁSOK MÁSKÉPEN NEM TÖRTÉNhetnek, HANEMHA A NEMESEK EGYBEGYŰJTÉSÉVEL	671
1351. ÉVI XXIV. TC. HOGY BÉKEBIRSÁGUL HÁROM MÁRKÁNÁL TÖBBET NEM LEHET KÖVETELNI	671
1384. ÉVI DECRETUM II. ANDRÁS ÉS I. LAJOS KIRÁLYOK VÉGZEMÉNYEINEK MÁRIA KIRÁLYNŐ RÉSZÉRŐL KETTŐS FÜGGŐ PECSÉT ALATT TÖRTÉNT MEGERŐSÍTÉSE	671
1464. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD	674
1464. ÉVI I. TC. HOGY MAGYARORSZÁG ELŐBBI KIRÁLYAINAK DECRETUMAI, MELYEKET MÁTYÁS KIRÁLY MÁR MEGERŐSÍTETT, MEGTARTANDÓK	675
1478. ÉVI X. TC. A KIRÁLY TANÁCSOSAINAK A MEGHALLGATÁSA NÉLKÜL SENKIT SE FOGJON EL VAGY SZÁMŰZZÖN	675
1486. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK (DECRETUM MAIUS) (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	676
1492. ÉVI X. TC. HOGY A BIRÁK A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSA ALKALMÁVAL SZEMÉLYESEN LEGYENEK JELEN ÉS A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL	693
1495. ÉVI II. TC. A KIRÁLYNAK ARRÓL A HATALMÁRÓL, HOGY A HOZZÁ HŰ ORSZÁGLAKOSOKNAK FEKVŐJÓSZÁGOKAT ADOMÁNYOZHAT	693
1500. ÉVI X. TC. HÁNY SZEMÉLYNEK ÉS A KIKNEK KELL AZ ORSZÁG TÖRVÉNYSZÉKEIN ÉS A KIRÁLY TANÁCSÁBAN JELEN LENNIÖK?	694
1504. ÉVI I. TC. AZ EGYES URAK ÉS VÁRMEGYÉK NE OTTHON VAGY MAGÁNOSAN, HANEM AZ ORSZÁGGYŰLÉSEN VAGY KÖZÖNSÉGES GYŰLÉSEN MINDENEKNEK KÖZÖS EGYETÉRTÉSÉVEL AJÁNLJANAK A KIRÁLYNAK SEGÉLYT VAGY ADÓT; ÉS AZOKNAK A BÜNTETÉSE, KIK MÁSKÉPEN CSELEKEDNÉNEK	696
1507. ÉVI V. TC. A HIVATALOKAT A KIRÁLYI FELSÉG AZ Ő TANÁCSÁVAL OSZTOGASSA	697
1514. ÉVI II. TC. A KIRÁLYI JÖVEDELMEKET SENKINEK SE ZÁLOGITSA EL A KIRÁLY	698
1526. ÉVI XXII. TC. A NÁDOR TISZTE ÉLETHOSSZIGLAN TARTSON	698
1545. ÉVI XXXIII. TC. A KIRÁLYNAK VAGY HELYTARTÓJÁNAK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEIVEL ELLENKEZŐ LEVELEI A JAVAK VISSZAADÁSÁBAN MEG NEM TARTANDÓK	699
1547. ÉVI V. TC. A KIRÁLY AZ IDŐ NAGYOBB RÉSZÉN ÁT MAGYARORSZÁGBAN LAKJÉK, VAGY HAGYJA ITT MAGA HELYETT A FENSÉGES FEJEDELMET, MIKSA FŐHERCZEGET	699
1550. ÉVI LXXVII. TC. MIKÉPEN HONFIUSITSA A KIRÁLY A KÜLFÖLDIEKET?	700
1566. ÉVI XXV. TC. A TÖRVÉNYES ELJÁRÁST KIRÁLYI PARANCSSOKKAL NE HÁBORGASSÁK	701
1569. ÉVI XXXVIII. TC. KÉRÉS AZIRÁNT, HOGY A MAGYAR ÜGYEKBE A CSÁSZÁRI FELSÉG A MAGYAROK TANÁCSÁVAL ÉLJEN	702
1608. ÉVI (K. E.) V. TC. A KINCSTÁRNOKRÓL	703
1608. ÉVI (K. E.) XVI. TC. A KAROKNAK ÉS RENDEKNEK, A BÉCSI CZIKKELYEKHEZ KÉPEST, ÉS ARRÓL, A MAGUK KIVÁLTSÁGAIKBAN ÉS SZABADSÁGAIKBAN VALÓ MEGTARTÁSÁRÓL	

HOGY A MIT A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYŰLÉSEN VÉGEZTEK, AZT Ő FELSÉGE HITLEVELÉVEL MEGERŐSÍTSE	703
1625. ÉVI LXII. TC. MEGFENYÍTÉSÉRŐL ÉS BÜNTETÉSÉRŐL OLYANOKNAK, A KIK A KÖZÖS ÜLÉSEK ÉS ORSZÁGGYŰLÉSEK HELYÉN GYALÁZATOSAN VISELKEDNEK VAGY HATAL- MASKODÁST KÖVETNEK EL. ÉS ARRÓL, HOGY AZOK, A KIK SZEMÉLYESEN MEG NEM JELENHETNEK, AZ ORSZÁGGYŰLÉSRE MILYEN ÁLLÁSU SZEMÉLYEKET KÜLDJENEK?	704
1635. ÉVI XVIII. TC. A TÖRVÉNYEK ÉS STATUTUMOK ALKOTÁSÁNAK HATALMA A KIRÁLYT ÉS AZ ORSZÁGOT ILLETI; MAGÁNOSOK RENDELKEZÉSEI SEMMISEK	704
1635. ÉVI LXXXVIII. TC. A RÉSZLEGES ÉS ÁLTALÁNOS FELKELÉS MÓDJÁT MEGÁLLAPÍTIJÁK	705
1681. ÉVI XII. TC. AZ ADÓKIVETÉSEK, ILLETÉKEK S BÁRMELY AZOK ALAPJÁN KÖVETELT HÁTRALÉKOK EGYSZERŰ ELTÖRLÉSE	705
1687. ÉVI X. TC. A FÖRENDEK ÜLÉSÉRŐL	706
1715. ÉVI VIII. TC. A FELKELÉSÉRŐL ÉS ADÓZÁSRÓL	706
1723. ÉVI VI. TC. A FÖLDESURAKAT ÉS MÁS NEMESEKET AZ ADÓZÁS ALÓL TOVÁBBRA IS FELMENTETTEKNEK NYILVÁNTÍJÁK	707
1723. ÉVI VII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSEK TARTÁSÁRÓL	708
1723. ÉVI XVI. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARA HATALMÁRÓL ÉS A BÉRLŐK KIHÁGÁSAINAK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL	709
1741. ÉVI IX. TC. A NÁDORI HIVATALRÓL	710
1741. ÉVI XIII. TC. A MAGYAR KIRÁLYI UDVARI KANCELLÁRIÁRÓL	710
1741. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARÁRÓL	711
1741. ÉVI XV. TC. AZ EGYHÁZI ÉS VILÁGI JAVADALMAK, MÉLTÓSÁGOK ÉS HIVATALOK ADOMÁNYOZÁSÁRÓL	711
1790/91. ÉVI IX. TC. A KIRÁLYI FELSÉGNEK AZ ORSZÁGBAN VALÓ SZEMÉLYES LAKÁSÁRÓL	711
1790/91. ÉVI XI. TC. HOGY AZ ORSZÁG HATÁRAI EL NE IDEGENITTESSENEK, ÉS HOGY AZ AZOKRA NÉZVE TÁMADT VITÁK ELDÖNTETVÉN, AZ ELSZAKITOTTAKAT VISSZA KELL ÁLLITANI	712
1790/91. ÉVI XIII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSEK IDŐSZAKOS TARTÁSÁRÓL	713
1790/91. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCSRÓL	713
1791. ÉVI ERDÉLYI TÖRVÉNYKÖNYV XVI. TC. A MI A NEMESI JOGOKAT ILLETI, AZOKAT MAGYARORSZÁG ÉS AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG NEMESEI ÉS HONFIAI VISZONOSAN ÉS EGYENLŐEN ÉLVEZIK	714
1807. ÉVI XXIV. TC. A MAGYAR ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁRRÓL	714
1827. ÉVI III. TC. AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ MEGTARTÁSUKRÓL	715
1827. ÉVI IV. TC. AZ 1790/91: XIX. TÖRVÉNYCIKK RENDELKEZÉSÉNEK MINDENKOR PONTOS MEGTARTÁSÁRÓL	716
1827. ÉVI V. TC. HOGY ORSZÁGGYŰLÉSEK MINDEN HÁROM ÉVBEN OKVETLENÜL TARTASSANAK	716

1827. ÉVI XI. TC. A HAZAI NYELV MŰVELÉSÉRE FÖLÁLLITANDÓ TUDÓS TÁRSASÁGRÓL VAGY MAGYAR AKADEMIÁRÓL	717
1836. ÉVI I. TC. AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL BOLDOG FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZ- TATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAI ÉS RENDEI RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ BEIKTATTATIK	717
1836. ÉVI III. TC. A MAGYAR NYELVRŐL	721
1836. ÉVI VI. TC. AZOKRÓL, MELYEK A TELEK HASZONVÉTELEN FELÜL A JOBBÁGYOK HASZNAI KÖZÉ TARTOZNAK (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	722
1836. ÉVI IX. TC. A KÖZSÉGEKNEK BELSŐ IGAZGATÁSÁRÓL	725
1836. ÉVI XXVI. TC. EGY ÁLLANDÓ HIDNAK BUDA ÉS PEST KÖZÖTTI ÉPÍTÉSÉRŐL	728
1836. ÉVI XLI. TC. A PESTEN ORSZÁGOS KÖLTSÉGEN FELÁLLÍTANDÓ NEMZETI JÁTÉKSZINRŐL	731
1868. ÉVI III. TC. A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL	732
1868. ÉVI XXXIII. TC. AZ URBÉRI ÖRÖKVÁLTSÁGOKÉRT ORSZÁGOS ALAPBÓL ADANDÓ MEGTÉRÍTÉSÉRŐL	733
1868. ÉVI XXXVIII. TC. A NÉPISKOLAI KÖZOKTATÁS TÁRGYÁBAN	737
1868. ÉVI XL. TC. A VÉDERŐRŐL	760
1868. ÉVI XLII. TC. A NÉPFELKELÉSÉRŐL	779
1870. ÉVI XII. TC. A KÖZÖS MAGYAR-HORVÁT TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL HORVÁT- ÉS SZLAVONORSZÁGOKBAN	781
1870. ÉVI XIII. TC. A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL SZÓLÓ 1868: III. TC. 4. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL	782
1874. ÉVI XXXIII. TC. AZ 1848: V. TÖRVÉNYCIKK ÉS AZ ERDÉLYI II. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL	782
1878. ÉVI V. TC. A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV A BÜNTETTEKRŐL ÉS VÉTSÉGEKRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	806
1886. ÉVI I. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTAMÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL	812
1886. ÉVI XX. TC. A NÉPFÖLKELÉSÉRŐL	812
1886. ÉVI XXII. TC. A KÖZSÉGEKRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	816
1889. ÉVI VI. TC. A VÉDERŐRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	828
1890. ÉVI V. TC. A HONVÉDSÉGRŐL	861
1894. ÉVI XXXI. TC. A HÁZASSÁGI JOGRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	869
1894. ÉVI XXXII. TC. A GYERMEKEK VALLÁSÁRÓL	872
1894. ÉVI XXXIII. TC. AZ ÁLLAMI ANYAKÖNYVEKRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	874
1896. ÉVI VII. TC. A HONALAPÍTÁS ÉVEZREDES EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSÁRÓL	882
1898. ÉVI V. TC. AZ 1848. ÉVI TÖRVÉNYEK MEGALKOTÁSA EMLÉKÉNEK ÜNNEPLÉSÉRŐL	883
1901. ÉVI XXIV. TC. AZ ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGRŐL	883
1912. ÉVI XXX. TC. A VÉDERŐRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	893

1913. ÉVI XIV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	898
1914. ÉVI XIV. TC. A SAJTÓRÓL	901
1918. ÉVI XVII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	920
1920. ÉVI II. TC. NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS ÚRNAK KORMÁNYZÓVÁ TÖRTÉNT MEGVÁLASZTÁSÁRÓL	923
1920. ÉVI XXV. TC. A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE, A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL	924
1921. ÉVI XXXIII. TC. AZ ÉSZAKAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL, A BRIT BIRODALOMMAL, FRANCIAORSZÁGGAL, OLASZORSZÁGGAL ÉS JAPÁNNAL, TOVÁBBÁ BELGIUMMAL, KÍNÁVAL, KUBÁVAL, GÖRÖGORSZÁGGAL, NIKARAGUÁVAL, PANAMÁVAL, LENGYEL- ORSZÁGGAL, PORTUGÁLIÁVAL, ROMÁNIÁVAL, A SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN ÁLLAMMAL, SZIÁMMAL ÉS CSEH-SZLOVÁKORSZÁGGAL 1920. ÉVI JÚNIUS HÓ 4. NAPJÁN A TRIANONBAN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	926
1922. ÉVI XXIX. TC. A SOPRONI NÉPSZAVAZÁS EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBEIKTATÁSÁRÓL	1004
1925. ÉVI XXVI. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	1005
1928. ÉVI XIV. TC. A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE, A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL SZÓLÓ 1920. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL	1006
1930. ÉVI III. TC. A KATONAI BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV ÉLETBELÉPTETÉSÉRŐL ÉS A KÖZÖNSÉGES BÜNTETŐTÖRVÉNYEK EGYES RENDELKEZÉSEINEK EZZEL KAPCSOLATOS MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	1007
1938. ÉVI XIX. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	1012
1938. ÉVI XXXIII. TC. SZENT ISTVÁN KIRÁLY DICSŐ EMLÉKÉNEK MEGŐRÖKÍTÉSÉRŐL	1034
1939. ÉVI II. TC. A HONVÉDELEMRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	1036
1939. ÉVI V. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEK KÉPVISELŐINEK AZ 1939. ÉVI JÚNIUS HAVA 10. NAPJÁRA EGYBEHÍVOTT ORSZÁGGYÜLÉS KÉPVISELŐHÁZÁBA MEGHÍVÁSÁRÓL	1079
1939. ÉVI XIII. TC. A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ 1879. ÉVI L. TC. KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL ÉS MÓDOSÍTÁSÁRÓL	1079
FÜGGELÉK	1083
SZENT ISTVÁN INTELMEI IMRE HERCEGHEZ	1083
DIPLOMA ANDREANUM (1224)	1092
1440. JÚLIUS 17-I OKLEVÉL	1095
AZ ONÓDI ORSZÁGGYÜLÉS HATÁROZMÁNYAI (1707)	1099
AZ 1849-ÉVI MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉS HATÁROZMÁNYAI (1849: VIII. TC., 1848: IX. TC.)	1119
IDEIGLENES TÖRVÉNYKEZÉSI SZABÁLYOK (RÉSZLEGES KÖZLÉS)	1122

A TÖRVÉNYEK TÁRGYKÖR SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA	1124
A trónörökösödést szabályozó törvények	1124
Törvénybe iktatott legfontosabb királyi hitlevelek és eskük	1125
Az ország törvényes önnállóságáról, függetlenségéről, területének épségéről	1125
Az ország területi épségét és függetlenségét érintő törvények	1126
A törvényhozásról és a király jogairól a törvényhozásnál	1126
A kormányzatról	1127
A hadügyekről és pénzügyekről	1129
A bírák függetlenségéről	1130
A vallásszabadságról	1130
A nemzetiségi egyenjogúságról	1130
 TÖRVÉNYEK IDŐRENDI MUTATÓJA	 1131
Sarkalatos és közjogi törvények 1848-ig	1131
Alkotmányos jelentőségű és közjogi törvények (1867–1944)	1139
A Szent Koronával kapcsolatos törvények	1142
Dekrétumok (törvénykönyvek) listája	1145
Magyarország 1944-ben hatályos törvényei	1147

MELLÉKLETEK

MAGYARORSZÁG URALKODÓI ÉS MÉLTÓSÁGAI	1166
Vezérek, fejedelmek; Árpád-házi királyok	1166
Vegyesházi királyok; Habsburg-házi királyok	1167
Habsburg-Lotharingiai-házi királyok; Erdélyi fejedelmek	1167
Erdélyi főkörmányzók	1169
Magyarország kormányzói és köztársasági elnökei	1169
Magyarország miniszterelnökei	1169
Nádorok, helytartók	1171
Erdélyi vajdák	1175
Országbírák, udvarispánok	1178
A Magyar Királyi Kúria elnökei	1182
Horvát-Dalmát-Szlavón bánok	1183
A székesfehérvári bazilika prépostjai	1185
A szent korona őrzésével megbízott örkanonokok; A koronaőr méltóságok	1186
A korona őrzési helyeinek változása időrendben	1188
A Koronaország névsorai	1190

MAGYARORSZÁG ÁLLAM- ÉS EGYHÁZSZERVEZETÉNEK, IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSÁNAK VÁZLATOS ÁBRÁI	1192
A korai államszervezet vázlatos áttekintése, XI. század	1192
A királyi Magyarország államszervezetének vázlatos áttekintése, XVII. század	1193
A királyi Magyarország és Erdély államszervezetének vázlatos áttekintése, XVIII. század	1194
Magyarország államszervezetének vázlatos áttekintése, XVIII. század vége	1196
Magyarország államszervezetének vázlatos áttekintése, XIX. század vége	1197
Jelmagyarázat	1198
 SZAVAK ÉS KIFEJEZÉSEK	1199
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	1347
IRODALOMJEGYZÉK	1367
 THE HISTORICAL CONSTITUTION	1376
The old constitution of Hungary content summary	1376
Survey	1391
Contents	1392
 A KIADÁS TÁMOGATÓI	1407

BEVEZETŐ GONDOLATOK

„...mi visszaköveteljük ősi alkotmányunkat, mely nem volt ajándék, hanem kölcsönös szerződések által állapított meg s a nemzet életéből fejlett ki; azon alkotmányt, melyet időnkint a kor kívánatihoz mi magunk alkalmaztunk, s mi magunk akarunk ezentúl is alkalmazni; azon alkotmányt, melynek alapelveit századok szentesítették. Mellettiünk jog és törvény állanak ...”

Deák Ferenc

1861. május 13. *Felirati javaslat.* In.: *Deák Ferenc válogatott munkái.*

Szerk.: Ferenczi Zoltán, Franklin, 169–170. oldal.

BEVEZETÉS

Ennek a könyvnek az a célja, hogy szembesítsen számos elhalványult értékkel, fogalommal, gondolkodásmóddal, szokásjogi szabállyal és törvénnyel, Magyarország régi alkotmányával.

A magyarországi közgondolkodásban, kiváltképpen a művelt jogtudó értelmiség körében, különös súlyt kapott a helyes és jó hatalomról, az alkotmányos szabadságról, az ország régi törvényeiről és szokásairól való gondolkodás, a régi szabadságokra hivatkozás. A nemesi nemzet, a *natio hungarica* tagjainak éltető erőt adott annak tudata, hogy birtokosai és jogosultjai egy ősi szabadságnak, védett és szavatolt jogállamnak. Ez a gondolkodásmód bizonyára nemcsak a nemesi nemzetet jellemezte akkor sem, amikor az viselte a politikai nemzetet illető és terhelő felelősséget, hanem a magyar nép szélesebb tömegeit is, amint ezt tanúsítják a nemzet széles körei által megvívott szabadságharcaink, s amint jelen volt az újkori magyar nemzetet megteremtő 1848–1849. évi szabadságharcok küzdelemben, legújabb kori, világraszóló 1956-os szabadságharcunkban, a nemzeti és emberi méltóság páratlan közösségi megnyilatkozásában. Az így vérben és szeretetben összekovácsolódott közösségben mindig is jelen volt a megújított, kiterjesztett régi szabadság érzése és tudata.

Budapest, 2009. március, kikelet hava

A Szerkesztő

BEVEZETŐ SZAVAK A MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁSHOZ

Könyvünk megjelenése után sem voltunk restek, hogy kérdéseinkkel ostromoljuk tudós barátainkat és lelkes, könyvünket nagy reménységgel fogadó mezei magyar olvasóinkat. Magunk is gondolkodtunk: hogyan tehető könyvünk még jobbá, mi hiányzik belőle? E kérdésekből és válaszokból született ez a kiadás, kiegészítve egyebek mellett az Árpád-

ház törvényeivel és a Mohácsig következő legjelentősebb törvényekkel, I. (Nagy) Lajos 1351. évi dekrétumával, Mátyás nádori törvénycikkeivel. A bevezetőt is kiegészítettük néhány gondolattal, s a fogalomtárat is némileg árnyaltabbá tettük.

Szeretnénk hinni és tudni, hogy könyvünkkel közelebb hozzuk a mai magyar és nem magyar emberhez a magyar jogász szellem nagy értékeit, termékeit, a régi lelkiséget és gondolkodásmódokat, amelyek el kell hogy foglalják méltó helyüket a múlt-jelen-jövő szerves folyamatában. Magyarország a katonailag elbukott szabadságharcok és a sikeres közjogi-alkotmányos küzdelmek világa volt évszázadokig. Talán nem tévedünk sokat, ha azt gondoljuk, hogy a népünk lelkiségében benne lévő erős közjogi szemlélet és gondolkodás nélkül már nem lenne Magyarország. Ezen éltető matéria, történelmi törvényeink hosszú sora vehető kézbe gyűjteményünkben.

Többször elmondtuk, hogy e könyv nem a régi magyar jog egész teste, nem a teljes Corpus Juris, hiszen akkor ezen kötet többszörösét kellett volna kinyomtatnunk. Állítható azonban, hogy a számottevő közjogi törvények megtalálhatóak összeállításunkban, s így bizonyos tekintetben a Corpus Juris tömörítvényét, kivonatát adtuk az olvasó kezébe, ami alkalmasint alkalmas lehet az esetek jelentős részében könyvespolcnyi törvénykönyv helyettesítésére. Erre nem vállalkoztak a történelmi alkotmányt összefoglaló régi gyűjtemények.

Ami könyvünkben jó és értékes, az az ezerszázéves Magyarországnak és előzményeinek kincse, szellemi terméke, mérhetetlenül értékes létének bizonyítéka. A könyv hiányosságai, hézagai kizárólag a szerkesztőnek róhatók fel. A szerkesztő kéri az olvasó jóindulatát, megértését a könyv gyengeségei iránt, bízva a könyvbe foglalt évezredes kincs erejében, a történelmi alkotmány jelenkori feltámadásában, korunk megújításra váró jogrendjébe való bekapcsolásában.

Budapest, 2009. szeptember, Szent Mihály hava

Üdvözlét az olvasónak!

A Szerkesztő

MI AZ ALKOTMÁNY?

A „Hungaria est semper libera” (Magyarország örökké szabad) elvének bizonyossága, igénye áthatotta szinte minden korszak magyarországi honpolgárait. Ez az igény, követelés, vágy nemzetközi tekintetben az ország függetlenségét, törvényei és szokásai tiszteletbentartásának megkövetelését, míg a belföld viszonyaiban a sarkalatos jogok szavatolását, a Szent Korona tagjainak és alattvalóinak biztonságát, jogállásuk elismerését, megvédését fejezte ki.

Ezt az állapotot alkotmánynak nevezték a XVIII. század vége óta. Azóta, hogy az 1791. évi törvényekben először használják ezt a kifejezést, amikor a Magyarország és a hozzá kapcsolt részek függetlenségéről szóló X. cikk, a „Függetlenségi Törvény” kimondja, hogy *„Magyarország mindazonáltal kapcsolt részeivel szabad Ország, s Kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve (odaértve minden kormányzókat) független, azaz semmi más Országtól avagy néptől nem függő, hanem tulajdon Megállással és Alkotmánnyal bíró; (Independens, id est nulli alteri Regno aut populo obnoxium, sed propriam habens Consistentiam, et constitutionem.) annálfogva a maga törvényesen megkoronázott örökös Királya által, tehát Ő Szents., Felseje és Utódai Magyarország Királyai által saját Törvényei és törvényes Szokásai szerint, nem pedig más Tartományok mintájára, amint már az 1715: III és 1741: VIII és XI. rendeli, kormányzandó és igazgatandó.”*¹

Az alkot többől származó „alkotmány” szó alkotás értelmében már a XVI. század közepén ismert volt a magyar nyelvben, míg a „constitutio” értelmében 1780 körül már országosan használják.^{2 3} Ennek az idézett XVIII. század végi magyar szóhasználatnak felel meg a francia „constitution”, az angol „constitution”, az olasz „constituzione”, a spanyol „constitucion” és a német „Verfassung”.

1 A Függetlenségi Törvény (Récsi Emil után) In.: *A magyar birodalom alaptörvényei*. Kiadta: Toldy Ferenc, 1861., 231–233. oldal.

2 Bárczi Géza: *Magyar szófejtő szótár*. Budapest, 1991., 6. oldal.

3 *Gyöngyösi glosszák*. Nyelvtudományi közlemények XXVIII. 309.

Az alkotmány mégis régebbi, nem kötődik elnevezéshez, hiszen ha csak a koronázási hitleveleket és esküszövegeket nézzük, mindegyikük az alkotmány megtartásáról ad kötelezvényt és bizonyítást. A hivatkozott Függetlenségi Törvény által megjelölt előzmények további, régebbi törvényekre és szokásjogra vezethetők vissza a vérszerződésig.

A szó általános értelmében a kifejezés valamely társadalmi közösség belső szervezeti és működési rendjét meghatározó szabályok összességét jelenti. A kifejezés nyelvi, jelentéstani, közműveltségi értelméről elmélkedve azt tudja a nyelvtudomány, hogy „*alkotmány: 1. valamely állam alaptörvényeinek összessége. 2. alkotás, szerkezet, teremtmény*”.⁴ A tréfás vagy népi szóhasználat használja építmény, tákolmány értelmében is. Ugyanakkor a *constitutio* szavunk a régi latin szövegekben ugyancsak alkotmányt jelentett, s ugyanezt jelentette a konstitúció magyar szövegben, míg másik értelme a tudományban: test, alkat jelentéssel volt ismert.⁵

A mai napig legáltalánosabban elterjedt vélemény szerint, amint *Arisztoteles* *Politica* című munkájában is megjelenik: az állam államformájára, kormányzati formájára, az államhatalom működési mechanizmusára vonatkoztatott fogalom az alkotmány. Cicero és a római jog *constitutio* fogalma a politikai berendezkedést jelenti, amely azóta is, de a XVI–XVII. század során még erősebben az állami berendezkedés valamilyen formája, amint ezt kifejti Montesquieu *A törvények szelleméről*⁶ című 1748-ban megjelent munkájában.

A XVII. századi Angliában a constitutional government ugyanúgy jelentette a kormányzat magasabb elveknek megfelelő magatartását, mint annak tényleges szerkezetét. Ugyanakkor általános vélekedés az is, hogy az alkotmány jogtételek foglalata, „*az államnak az az alaprendje, amelyből minden más jog származtatható*.”⁷ Ez a felfogás végigvonul a marxizmus világnézetével jellemzett korszakon 1945-től 1989-ig. Ugyanakkor megjelenik az a nézet, amely szerint az alkotmány társadalmi alapnorma, nem csupán jogszabály tehát. Ennek a felfogásnak az alapját a társadalom és a civilizáció változásának, fejlődésének tényei adják meg. Gondoljunk

4 Magyar értelmező kéziszótár. Budapest, 2003., 28. oldal.

5 Uo. 730. oldal.

6 Egyetemes magyar encyclopaedia. Szerk.: Török János, Laubhaimer Ferenc, Budapest, 1860. Fényes Elek szócikke, 770. oldal.

7 Csekey István: Magyarország alkotmánya. Budapest, Renaissance Kiadó, 1943., 5. oldal.

a gazdasági, szociális, kulturális jogokra, a természetvédelem fontossá válására az ipar mérhetetlen természetkárosító tevékenysége miatt, vagy a természetvédelem és az egészséges környezethez való jog összefüggésére. Amikor a jelenleg hatályos magyarországi alaptörvény arról szól, hogy az állam a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik, vagy arról, hogy a házasság és család védelme alkotmányos elv, ezekben az alapszabályok jelleg mutatkozik meg. Megjelenik tehát az a nézet, hogy az alkotmány nem csupán „jogi” vagy „politikai” jellegű szabály, „mivel felöleli a szociális, gazdasági és kulturális szféra alkotmányi szintű rendezését is, ily módon a különböző társadalmi szférák kapcsolatának »játékszabályaként« rendező-szabályozó szerepet tölt be, és e szférák önszabályozásának alapjául szolgál: emellett jelentkezik jogi jellege. [...] Így tehát az alkotmány mint alapszabály a társadalom alapvető életviszonyait a társadalmi együttélés minden szférájában szabályozza közvetlenül vagy közvetve. Kiemelkedő szabályozó szerepe elsősorban mégis a politikai-állami-jogi viszonyokban van, mivel itt közvetlenül rendezi ezeket a tevékenységeket (kereteit és korlátait) és közvetve más szférákban az emberi együttműködést.”⁸ A demokratikus alkotmány ezen felfogás szerint nemcsak a politikai hatalom korlátait és a hatalmi döntések kereteit határozza meg, hanem az egész közélet közjót szolgáló tartalmát, mint a politikai, gazdasági, kulturális és szociális viszonyok alapvonásait. A korszerű, legalábbis nem régi, jelenkori felfogás szerint az állam alkotmányának egyfelől az a rendelkezése, hogy az állam alapvető politikai rendjét s benne az állampolgár, az egyén elemi jogait, biztonságát fejezze ki, másfelől az állam felépítését és benne az egyén jogállását pontosan kifejező tartalma mellett „kulturális, gazdasági és szociális államnak is kell lennie”.⁹

„Ily módon az alkotmány közéleti, erkölcsi, politikai szabályozó jelleggel bír, a társadalom normatív rendjének a csúcán helyezkedik el, mint a társadalom legfőbb normája. Egyben átfogó és tartós szabályozást valósít meg, mert az önkényes-abszolutisztikus hatalomgyakorlás kiküszöbölésére és a stabilitásra törekszik.”

„Az alkotmány mint átfogó alapszabály alatt helyezkednek el a jogszabályok, emellett a politikai, gazdasági, szociális és kulturális normák is. Ezen

8 Samu Mihály: *Alkotmányozás, alkotmány, alkotmányosság*. Budapest, 1997., 75–76. oldal.

9 Hschameck: *Az alkotmányos alapelvekről és megvalósításának lehetőségeiről* In: *Az alkotmányozás jogi kérdései*. Szerk.: Takács Imre, Budapest, 1995., 118. oldal.

átfogó alkotmányos renden belül a társadalom normatív rendjének csúcsán jelentkezik az alkotmány, mint alapnorma.”¹⁰

Az államjog majd alkotmányjog-tudomány és az államelmélet kétféle alkotmány fogalmat használ. Az egyik, tágabb értelemben, alkotmányon az állami szervek létrehozását, működését és egymáshoz való viszonyát rendező, írásba foglalt vagy az állami szervek gyakorlatából eredő szabályokat érti. A másik, szűkebb értelemben, az állami-közhatalmi berendezkedés alapvonalkozásainak szabályozása, „amely biztosítékokat foglal magába arra, hogy az állami – közhatalmi szervek létrehozására és működésére az állampolgárok meghatározó befolyást gyakorolhassanak és egyben arra, hogy az állampolgároknak az alkotmányban rögzített jogai a közhatalom visszaéléseivel szemben kellő védelemben részesüljenek.”¹¹ Ez utóbbi fogalom a polgári forradalmak eszmekörében alakult ki, kifejezi az alkotmányos rend alapkövetelményeit. Ez a követelmény jelenik meg a XIX. századi magyar alkotmány jogi irodalmában is. Így az 1860-ban Pesten megjelent *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* szerződéses alaptörvényekről szól, mert a hagyományos magyarországi felfogás szerint az államfő és az állampolgárok között szerződés kötött a főhatalom gyakorlásáról. „Azonban azon időben, midőn még az írás fel nem találtatott, a könyvnyomtatásnak pedig híre sem volt: az államfő és állampolgárok közt történt szerződés csak szóval történt. Az államfő megesküdött, hogy nemzete jogait csonkítlanul oltalmazza és külellenség ellen is megvédi, s ez ünnepélyes ígéret után a nép ismét engedelmességet és hűséget esküdött, és esküjét bizonyos jelvény által szentesítette. Például a magyar nép vezérei, mikor a magyarok Ázsiából kijöttek, s új államot alapítottak, államfőnek Álmos fejedelmet megválasztván, neki örök hűséget esküdván, esküjök ünnepélyes megpecsételése végett karjaikon eret vágtak, s a vért egy közös edénybe bocsáták. Később a kereszténység elterjedése után, ha valamely államban az államfőnökség megürült, s a nép új fejedelmet választott, vagy alaptörvélynél fogva a meghalt fejedelem utódja örökösödött, az eredeti államszerződés megújításának, megerősítésének jelvényeül a koronázás, a koronázási eskü használtatott. Az emberi műveltség terjedésével a természeti [...] s államjogok is mindinkább tisztábbrahozván, a szóbeli hagyományos államszerződések, írott államszerződés, vagy lassanként hozott írott törvényekkel váltják fel, s így keletkeztek az alkotmányok.”[...]

11 Jogi lexikon. Főszerkesztők: Lamm Vanda, Peschka Vilmos, Budapest, 1999., 19. oldal.

„az alkotmány nem egyéb, mint összege azon szerződéses alaptörvényeknek, amelyeknek az államfennség és az állampolgárok jogait és kötelességeit, és egymás közötti viszonyait, különösen meghatározzák.”¹² Ez a fejtegetés kifejti azt a korunkban s általunk is elfogadható véleményt és tényt, hogy az alkotmányosság alapja a főhatalom korlátozása az állampolgárok jogainak védelmében, s egyúttal ezen jogok és szabadságok szavatolása.

A mai napig legáltalánosabban elterjedt vélemény szerint, amint Arisztoteles *Politica* című munkájában is megjelenik: az állam államformájára, kormányzati formájára, az államhatalom működési mechanizmusára vonatkoztatott fogalom az alkotmány Cicero és a római jog *constitutio* fogalma, a politikai berendezkedést jelenti, amely azóta is, de a XVII–XVIII. század során még erősebben az állami berendezkedés valamilyen formáját fejezi ki, amint ezt kifejti Montesquieu *A törvények szelleméről* című 1748-ban megjelent munkájában.

A hosszan idézhető különböző fejtegetések és alkotmánymeghatározások szövevényes változatai helyett elégedjünk meg azzal az összegezéssel, hogy az alkotmány a társadalom alaprendjére vonatkozó norma, amely a társadalmi együttélés szempontjából mellőzhetetlen, leglényegesebb alapelveket és intézményeket foglalja össze. Aligha vitatható sajátossága tehát az, hogy az alapvető életviszonyok szabályozója.¹³

Az alkotmány megjelenési módja többféle. Lehet az alkotmány egy törvénybe sűrítve, de az is lehetséges, hogy több ún. alkotmánytörvény alkotja. Az alkotmányozás történeti tényei bizonyáságul szolgálnak arra, hogy az egyetlen törvényben összefoglalt alkotmányok adják a jelenleg uralkodó megoldást. Az egyetlen törvénybe foglalt alkotmányt nevezük chartális alkotmánynak, alkotmánylevélnek.

A történeti „íratlan alkotmány” a történelmi fejlődés, változás különböző időpontjaiban és állomásai során létrejött törvények sorozatából tevődik össze. Egy része nem törvényhozási úton keletkezett és formálódott ún. alkotmányozási szokás jelleget mutat. A régebbi, de nem feltétlenül elavult nézetek az alkotmányt isteni rendtől, szellemtől, népszellemtől, a nép lelki adottságaiból eredeztetik. E. Burke szerint az alkot-

12 *Egyetemes magyar encyclopaedia*. Szerk.: Török János, Laubhaimer Ferenc, Budapest, 1860., Fényes Elek szócikke, 770. oldal.

13 Petrétei József: *Alkotmány és alkotmányozás*. Magyar Közigazgatás, 1995. I. szám 4. oldal. Idézi Samu Mihály. Lásd: 28. oldal, 8. jegyzet.

mányt sajátos körülmények, alkalmak, lelki alkatok, hajlamok, egy nép erkölcsi, polgári és társadalmi szokásai alkotják. Hegel mélyértelmű tette: „Mert az alkotmány nem pusztán csinált valami: évszázadok munkája, az ésszerűnek eszméje és tudata, amennyire egy népben kifejlődött. [...] A nép kell hogy alkotmányát a maga jogának és állapotának érezze, különben [...] nincs jelentősége és nincs értéke.”¹⁴

A történeti alkotmányok megfelelhetnek, s mind az angol, mind a magyar meg is felel az Emberi Jogok Deklarációja 16. cikkének, mely szerint: „Az olyan társadalomnak, amelyben a jogokat (mármint a Deklarációban meghatározott alapvető emberi és polgári jogokat!) nem biztosították intézményesen és amelyben a hatalmi ágakat nem választották szét, nincs alkotmánya.”¹⁵

Benjamin Constant, a franciaországi jogalkotás nagyalakja – 1872-ben – az alkotmányos állam szabályozási tárgyát az 1789-es Emberi Jogok Deklarációjából vezette le és így jelentette ki, hogy Angliának „[...] több mint másfél évszázada van alkotmánya. mert van Habeas Corpusa, Bill of Rights-a, Magna Chartája (ez utóbbi inkább csak »impozáns emlék«) népképviselate, esküdtszékből álló bírósága. Nem az a fontos – írja –, hogy ezeket a dolgokat nem gyűjtötték és nem rendezték egymást követő paragrafusokba, ezek az ország alaptörvényei.”¹⁶ Íme a történeti alkotmány lényege B. Constant megfogalmazásában!

A történeti alkotmánynak igen korlátozott számú, de egyediségében annál jelentősebb példája ismeretes, mint amilyen Nagy-Britannia alkotmánya, s amilyen részben az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya s az „ezeréves magyar alkotmány” is.

Miért történeti és nem történelmi alkotmányról beszélünk? Van-e különbség a két elnevezés tartalma között?

A régebbi tudományosságban megkülönböztetik a két fogalmat. A történelem, mint tudomány az emberiség vagy egy nemzet vagy más alany

14 Hegel: *A jogfilozófia alapvonalai*. Budapest, 1983., 299. oldal. Idézi Samu Mihály. Lásd az előző lábjegyzetet.

15 *Az ember és polgár jogainak deklarációja* (1789. augusztus 26.) In.: *Emberi Jogok Dokumentumokban*. Összeállította: Kovács István és Szabó Imre, Budapest, 1976., 117–121. oldal.

16 Idézi Dr. Holló András, az Alkotmánybíróság elnöke: *Európa az Alkotmányról – egy Alkotmány Európáról*. 2004. 05. 03. Wikipédia, a szabad enciklopédia. Letöltés a világhálóról 2009. 01. 12.

múltjával foglalkozó tudomány, amelynek célja elmúlt korok eseményeinek és jellegzetességeinek források tanulmányozásán alapuló feltárása, a köztük lévő összefüggések megállapítása.¹⁷ A történelem (tudomány) tárgya a történet, amelynek van alanya (emberiség, nemzet, egy kultúrközösség, egy társadalmi csoport egy vagy több személy stb.) és vannak történései, s amely a mindezekkel összefüggő tények (például szokások, törvények, jogintézmények) együtteséből s ezek térbeli és időbeli sorából áll. A történeti alkotmányt mindenekelőtt azért nevezzük így, mert ez az elnevezés honosodott meg a jogtudományban, s bizonyára azért történt így, mert az alapul szolgáló szokás- és törvényegyüttes valóságos helyzetét rögzíti az állam és egyén alapvető viszonyait és az egyénnek, mint a politikai nemzet tagjának alapvető jogait és kötelességeit határozza meg, magatartási szabályokat állapít meg, a legfontosabb közjogi viszonyok tartalmát és jellegét határozza meg.

A történeti alkotmány tehát elsősorban nem tudományos fejtegetések, elemzésekkel feltárt összefüggések rendszere és együttese, mert ez már az alkotmánytörténelem – mai szóval alkotmánytörténet – tudománya, hanem maga a tanulmányozás tárgya, a magatartási szabály, tehát nem a közjogról való beszéd, hanem maga a közjog legfontosabb szabályainak együttese. Célunk nem alkotmánytörténelmi tanulmány írása, hanem magának a sokévszázados alkotmánynak a legfontosabb alkotmányos tételekben való megmutatása, tudva, hogy az alkotmányjog a végrehajtás szervezeti, illetve alkalmazási szabályait is magában foglalja, ezért tágabb fogalom az alkotmánynál, s így ez utóbbiak ismertetése nem lehetett feladatunk. Az alkotmány és a róla való beszéd természetesen nehezen választható külön, mégis a mi célunk ebben a tanulmányban elsősorban nem annyira a jogról való elmélkedés, mint inkább a jog tényeinek, szabályainak bemutatása.

Megkülönböztetjük a merev, illetve a hajlékony alkotmányokat oly módon, hogy megváltoztatásuk (kiegészítésük) sajátos törvényhozási és esetenként egyéb eljáráshoz van-e kötve. A minősített többséghez, népszavazáshoz kötött alkotmányt tekinthetjük merevnek, a történeti (íratlan) alkotmány szinte szükségképpen, mintegy természeténél fogva, hajlékony alkotmány, míg az egy alkotmánylevélbe foglalt chartális alkotmány

jellegzetesen merev. A merev jelleg nem feltétlenül negatív jellemzést vagy csökkentértékűséget jelent. A merevség szolgálhatja az alkotmány védelmét, tehát azt a célt, hogy ne válják parlamenti csatározások, pártok erőviszonyainak módosulása folytán előálló igények martalékává, ne történhessék meg az alkotmányos rend könnyűszerrel történő megváltoztatása, mégpedig azért, mert maga az alkotmány megfelelő kiegyensúlyozott, megfontolt szakmai és politikai döntéssorozatot fejezhet ki, aminek megváltoztatása csak kellő mérlegeléssel és körültekintéssel indokolt. Ellenkező esetben az alkotmányváltoztatás vagy -módosítás romboló vagy értékvesztéshez vezető tevékenységet jelenthet. Ezzel szemben a történeti alkotmány hajlékonysága kifejezi a több évszázados, az angol és a magyar alkotmány esetében közel évezredes alkotmányozási törvénysorozatot, az egyes elemeket jelentő törvények szerves egymásra épülését, a törvényalkotás kiegyensúlyozott, higgadt, a történelmi, politikai és gazdasági viszonyokat jól kifejező, hosszabb távra szóló tartalmát.

A politikai rendszer jellegét, demokratikus vagy önkényuralmi mivoltát mutatja meg a fiktív vagy oktrojált alkotmány fogalma és jelensége. Fiktív (névleges, hamis, nem valódi) alkotmányról beszélünk akkor, hogyha a közhatalom és főként a kormány, azaz a végrehajtó hatalom nem tartja meg az alkotmány rendelkezéseit, hanem eltér azoktól, és teljes vagy részleges önkényuralmat gyakorol. A valódi alkotmányosság is átalakulhat fiktívvé, – álalkotmányossággá akkor, hogyha a diktatúra bizonyos történelmi időben az addig ténylegesen működő alkotmányosságot látszatszerűvé teszi. Oktrojált alkotmányról beszélünk akkor, amikor valamely uralkodó (monarcha) vagy diktátor vagy a diktátortól függő vezető testület a társadalomra kényszeríti az ún. alkotmányát.

A leírt fejtegetések és gondolatok természetesen a jelenkor alkotmányosság gondolatkörét és értékelését fejezik ki. Láthatjuk az alkotmány szűkebb értelmű fogalmánál, amikor feltételezzük bizonyos alkotmányossági követelményeknek a meglétét, hogy ez az alkotmányfogalom a polgári forradalmak, a XVII–XVIII. század időszakára s még inkább a következő korokra jellemző. Korunk alkotmánytani tankönyvei szerint alkotmányossági követelmény a népszuverenitás elve és a népképviselés, a hatalmi ágak szétválasztásának és egyensúlyának elve, a törvények uralma, a jogállam megvalósulása, az egyenjogúság elve, az emberi

jogok deklarálása, s hozzátehetjük, hogy tényleges szavatolása.¹⁸ A merev alkotmány szorosan összefügg az átfogó és tartós szabályozáshoz, különösen az utóbbihoz, fűződő igénnyel. Az alkotmány tartósságát egyfelől formai-eljárási kötöttségek, másfelől szakmai követelmények teljesítése biztosíthatja. Már a francia forradalom alkotmányával összefüggésben is súlyos feltételeket rögzítettek, ezekkel nehezítették meg az alkotmány megváltoztatását, amire úgy kerülhetett sor, hogy a rákövetkező két törvényhozó ciklus nem tárgyalhatott a módosítás kérdéséről, csak az utána következő ciklusban módosíthatták volna. Ezért a világtörténelem legmerevebb alkotmányának tekintették mindaddig, amíg két esztendő múltán fel nem váltotta az ún. jakobinus alkotmány, az 1791-es francia alkotmány, amely egyike az első alkotmányleveleknek. Ez a merevség, ha nem is ilyen súlylyal, mint az előbbi 1789-es szabályozás, kimutatható, jelen van sok ország, a többség alkotmánylevelében.

A modern kori jogelméleti szerzők is foglalkoznak a kérdéssel. **Hans Kelsen**, az ismert német jogfilozófus, követelményként állítja fel, hogy az alkotmány megváltoztatásához magának az alkotmánynak a rendes törvényhozási eljárástól eltérő, ahhoz képest nehezebb eljárást kell előírnia, tehát nem egyszerű törvényi forma jellemző rá, hanem egy sajátos alkotmányforma.¹⁹

A demokratikus alkotmánylevél tartósságának igénye és követelése az 1956-os szabadságharc idején is megmutatkozott. **Bibó István**, aki lehetségesnek tartotta az 1956-os magyar forradalom után esetleg forradalmi alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását és alkotmány létrehozását, kifejezte azt a véleményét, hogy nehezebb feltételekkel és csak bizonyos idő elmúltával lehetne módosítani a létrehozandó alkotmánylevelet.²⁰

E körben említhető azon megoldások lehetősége, amelyek szerint maga az alkotmány megtiltja bizonyos tételeinek megváltoztatását. Ilyen volt a magyar történeti alkotmányban az 1741. évi VIII. törvénycikk, de a jelen korban is alkalmazza ezt a megoldást a Német Szövetségi Köztársaság alkotmányának 79. cikk 3. bekezdése, amely tilalmazza az állam

18 Lásd: *Alkotmánytan I.* Szerk.: Kukorelli István, Budapest, 2002., 27–30. oldal.

19 Hans Kelsen: *Tiszta jogtan*. Budapest, 1988., 42. oldal.

20 Bibó István: *Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására*. In: *Különbség*. Budapest, 1990., 105. oldal.

szövetségi, demokratikus vagy szociális jellegének – az emberi méltóságról szóló 1. cikk és az állam jellegéről, az alkotmányos rend megváltoztatása miatt való ellenállás jogáról szóló 21. cikk – alkotmánymódosítással való megváltoztatását.²¹

Tartalmi szempontból megfelel az alkotmány tartósságának előmozdítására a változó életviszonyok követésére alkalmas elvek rögzítése. Olyan, kellően kikristályosodott, fogalmilag tisztázott, a jövő viszonyait és lehetőségeit figyelembe véve kialakult tételek felvétele segíti a viszonylagos változatlanságot, olyan szabályoké és elvéké, amelyek esetleg több évtized igényeinek is megfelelnek, amelyek alapján alkotmánybírói jogértelmezéssel vagy alacsonyabb szintű szabályozással, de mindenekelőtt megfelelő alkotmányértelmezéssel elháríthatók a változtatások gyakori, szövegszerű véghezvitelére irányuló törekvések – mondják ezen merev alkotmányok hívei, akik döntő többségben vannak.

Mindezen fejtegetések tükrében megállapítható, hogy a Magyarországon 1949 óta napjainkban is hatályban lévő, alkotmánynak nevezett alaptörvény létének első négy évtizedében – 1949 és 1989 között – oktrojált és egyben fiktív alkotmány volt. Tehát olyan ún. „alaptörvény”, amelyet az önkényuralom erőltetett rá a társadalomra, s amelynek számos esetben szövirágszerű tételeit látszat szerint sem érvényesítette, nem tartotta meg. Az is nyilvánvaló az előbbiekből, hogy Magyarországnak 1949-ig ténylegesen történeti alkotmánya volt.

Megállapítható, hogy az önkényuralmi berendezkedések vagy alkotmány nélkül, vagy fiktív, megtévesztő célokat szolgáló látszat-alkotmányokkal uralkodtak, míg a demokráciák önálló életet élő történeti vagy kartális alkotmány alapján működtek.

A különböző alkotmányfogalmakkal kapcsolatosan felvethető az egyoldalúság, a történetietlenség és a változó társadalmi összefüggésektől való elvonatkoztatás hibája. Mindazonáltal az előbbi eszmefuttatások ismeretében is megállapítható, hogy alkotmányról történeti értelemben a korábbi évszázadok viszonyai között is beszélhetünk, ha az előbbieknél megfelelően abból indulunk ki, hogy az állam és társadalom alapvető viszonyait rendező, illetve jellemző leglényegesebb alapelveket és intéz-

21 A Német Szövetségi Köztársaság alaptörvénye. In.: *Nyugat-Európa alkotmányai*. Budapest, 1988., 316–338. oldal.

ményeket magában foglaló törvényalkotás alkotmánynak tekintendő éppen a történeti szemlélet alapján, mert az adott kor viszonyai között és azok igényrendszerében minősítjük alapvetőnek az adott szabályozást illetve törvénygyűttest.

Régebbi irodalmunk képviselői és elvértve újabb szerzők is szólnak a magyar nép kifinomult közjogi érzékéről. Történelmileg először a nemesség kapott ilyen jellemzést. Például a reformkor ismert közjogásza, *Szabó Béla* minősíti a Corpus Jurist²² a Bibliával egyenértékű műnek, amely ott van a magyar nemes házában.²³ Az újabb irodalomban *Takács Imre* már csupán igényként említi, hogy az lenne az ideális állapot, ha mindenki meggyőződéssel szentírásnak tekintené az alkotmányt.²⁴

Mit is értünk a közjog fogalmán?

Ulpianus római jogtudós híres meghatározása a római jogrendszert két részre osztja, s annak a magánjogtól megkülönböztetett részét nevezi közjognak. Azt a részét tehát, mely eredetileg a politikai közösséggel illetve az állammal (*res publica*) kapcsolatos joganyagot öleli fel. A *jus publicum* – *jus privatum* kettősségében, azaz közjog és magánjog szembeállításában azokat az alapelveket és jogszabályokat soroljuk a közjog körébe, amelyek a politikai közösségként szervezett állam felépítésére, azaz szervezetére és működésére, hatalmára, jogaira, kötelességeire és felelősségére, így a kormányzásra és annak intézményeire, valamint az állampolgárokkal való kapcsolataira vonatkoznak. Hagyományosan ide tartozik az alkotmányjog, közigazgatási jog és pénzügyi jog, a nemzetközi jog és a büntetőjog. A közjog, magánjog kristálytiszta megkülönböztetése mindmáig nem történt meg, de a gyakorlatban ez nem okoz különösebb nehézséget. Az alkotmányjog a közjog egy része, amely alapvetően az állami főhatalom gyakorlásával kapcsolatos joganyagot jelenti.

- 22 *Corpus Juris Hungarici (Magyar Törvénytár)* Régi: 1848-ig. Új: 1867–1948.
C. J. H. – *Corpus Juris Hungarici – Magyar Törvénytár*. 1000–1526. évi törvénycikkek. Budapest, 1896., 1526–1608. évi törvénycikkek. Budapest, 1899., 1540–1848. évi erdélyi törvénycikkek. Budapest, 1900., 1740–1835. évi törvénycikkek. Budapest, 1901., Millenniumi emlékkiadás. Csiky Kálmán, Kolosvári Sándor, Nagy Gyula, Óvári Kelemen, Tóth Lőrincz közreműködésével szerkesztette Márkus Dezső.
- 23 Szabó Béla: *A magyar korona országainak státuszjogi állása a Pragmatica sanctio szerint*. Pozsony, 1848.
- 24 *Alkotmánytan*. Szerk.: Kukorelli István, Budapest, 1994., 41. oldal.

Az alkotmányjog alapja az államok jelentős részében az alkotmánylevél, azaz kartális alkotmány és más írott jogforrások. A történeti alkotmánnyal bíró országokban az alkotmányjog körébe tartoznak az ún. *alkotmányos szokások* is. Látható, hogy az alkotmányjog nem azonos az alkotmánnyal, mert tartalmazza az alkotmány szabályainak további kibontását törvényekben és rendeletekben. Ilyeténképpen alkotmányjogi szabályok mindazok a jogszabályok, amelyek az alkotmányba felvett alapelvekből és szabályokból egyenesen levezethetők, azokhoz szorosan kapcsolódnak, így tág értelemben alkotmányos jelentőségük van, mert ezektől függ az alkotmány szabályainak hatályosulása. A szűkebb értelemben vett alkotmányjogi szabályok jelentik magát az alkotmányt. E szabályozási tárgyak kimerítő felsorolása aligha lehetséges. Megállapítható, hogy a társadalmi berendezkedés politikai és gazdasági alapjai, az állami szuverenitás és annak kifejeződési formái, az állami szervek rendszere és az egyes állami szervezetrendszerek egymáshoz való viszonya, az állampolgárok alapvető jogai és kötelességei minden kétséget kizáróan ebbe a körbe tartoznak.

Megjegyezzük még, hogy az alkotmányjoghoz képest régebbi az államjog elnevezés, amit a marxista jogban is használtak, amely akkor honosodott meg, amikor az alkotmányosság eszméje még nem bontakozott ki, s az alkotmánylevél nem volt uralkodó formája az alkotmányozásnak.

ALKOTMÁNY ÉS MAGYAR ÉSZJÁRÁS

Mi a magyar, van-e magyar az alkotmányos gondolkodásban, hol van az alkotmány a magyar észjárásban, s hol a magyar észjárás az alkotmányban?

Mielőtt a történeti alkotmány kérdéskörében, s az ennek alapjául szolgáló alaptörvények és sarkalatos törvények világában elmélyednénk, meg kell állapítanunk, hogy a magyar kultúrában kiemelkedő szerepe van a jogszerűség, igazságosság, alkotmányosság eszméjének. A történeti alkotmány a magyar jelleg hordozója, kifejezője. Minden nemzetre jellemző az a történelmi-kulturális teljesítmény, amellyel az emberiség közös művelődését gyarapítja. A nemzeti nyelveken szóló irodalmak és művészetek kifejezik valamely történelmi-kulturális közösség, nemzet jellegzetességeit. Így valamely ország alkotmánya is kifejezi a létrehozó közösség sajátosságait. Különösen így van ez a történeti alkotmányok esetében, mert ezek egy közösség több évszázados jogi-politikai alkotómunkájának szerves együttesét fejezik ki, így nagyobb mértékben mutatkozik meg bennük az adott nemzet sajátos sorsa, kultúrája, értékválasztásai, törekvései. Történelmünkben és irodalmunkban többen foglalkoztak a magyarság és az ezzel nem minden tekintetben azonos politikai nemzet sajátosságaival. Közismert olyan irodalmi nagyságok munkája, mint Berzsenyi Dániel vagy Petőfi Sándor, akik válaszolnak a „Mi a magyar?” kérdésre. Írt erről az irodalomtörténet (Horváth János, Beöthy Zsigmond és mások). Mégis a XX. század első fele, a szellemtörténeti irányzat virágzása hozta meg Magyarországon a nemzetkarakterológiai eszmefuttatások bőségét. Ennek legjellegzetesebb megnyilatkozása a *Szekfű Gyula* szerkesztésében 1939-ben megjelent: *Mi a magyar?* című gyűjteményes munka, amelyben a magyar szellem nagyjai mondták el véleményüket, ítéletüket a címadó kérdésről. Többek között Kodály Zoltán, Babits Mihály, Ravasz László és mások; a történetírók közül pedig Szekfű Gyula.

Amikor a Magyar Szemle Társaság az 1930-as évek második felében felteszi a kérdést a magyar szellem nagyjainak: Ki a magyar?, s megjelenteti reprezentatív kötetét a válaszokkal, a történeti alkotmány és az arról való gondolkodás, s mi több világszemlélet és érzésvilág tekintetében jelentős adalékokat találunk számos szerző tollából.

Visszatérő gondolat a magyarság jogásznemzeti mivolta. **Babits Mihály** írja *A nemzeti jellemről* című tanulmányában, hogy „a magyart politikus nemzetté teszi nemcsak politikai érzéke és képességei, azzá teszi eleven jogérzéke s a jogokhoz való feltétlen ragaszkodás”. Mondja ezt a szerző vitatkozva és egyetértve **Prohászka Lajos** abban a korban ismert *Vándor és bujdosó* című könyvével. Prohászka így ír a maga korában nagy hatású kötetben: „*Corpus sacrae coronae. Több ez, mint puszta szervező alkotmányjogi fogalom, mint állami létünk alapelve, ahogy főként Werbőczy megformulázása alapján szoktuk tekinteni. Az egész magyarságnak egységes, élő összeforradása ez egy olyan jelképes erőben, amelyet úgyszólván önmaga fölé emelt, hogy soha ki ne szakadhasson belőle, valóban objektívált, tárgyiasított, hogy megkösse magát vele. Az örök magyarság jelképe ez; a honi földre borulás, hit az örökké megtépett, örökké megcsonkított corpusnak végül mégis diadalmas helyreállítódásában.*”²⁵

Babits szerint a magyar nem támadó alkat, megelégszik a magáéval, de ahhoz ragaszkodik, s az ilyen lelkeség kiválasztja, kifejleszti a jogérzékét. Ennek lényege az állandóság szükségének érzése az emberi viszonyokban, valami maradandóságnak a szívós igénylése. Ellentétben a vándor lelkeségével, aki a változást, az önmagából való kikelést szomjazza. Az állandóság igényét fejezi ki „a Szent Korona területe”, ami egységes és változhatatlan ezer esztendeje. Babits ezt írja: „az ezeréves jogállapot az ő szemében nagyobb és igazabb valóság, mint a politika véletlenjei által teremtett változó helyzetek. Ugyanígy eszményi állandóság az alkotmány, a magyarságnak mintegy erkölcsi területe és birtokállománya. Ez ismét szilárd pont a világegyetemben. Az alkotmányt ézerszer megsérthetik, kormányozhatnak nélküle vagy ellene. Ha századokig tart is így, az igazi magyar az alkotmányt akkor is élőnek és érvényesnek fogja tekinteni. Ragaszkodik a »közjogi fikcióhoz«. Ahogy váltig ragaszkodnak jogaikhoz és kiváltságaikhoz a magyar családok, nemzetiségek és egyes személyek is. Esetleg képzelt jogaikhoz, az ő saját magánjogi fikcióikhoz [...] hisz jogásznép vagyunk, s Magyarországot a fiskális paradicsom,

25 Prohászka Lajos: *A vándor és a bujdosó*. Budapest, 1941., Reprint: Szeged, 1990., 160. oldal.

a végtelen pereskedések országa, s nem kell hinni, hogy az anyagi érdek makacs hajhászása volna talán csak itt a mozgató. A magyar igen sokszor megelégszik az elvi megoldással. Ez fontosabb neki, mint az összes anyagi következmények. Mi vagyunk azok, akik »a fülemüle fütytyét« pöröljük [...] közjogi helyzetünket illetőleg is elvi megoldásokkal elégedtünk meg hosszú időnkön át.

Melyek a magyar történelmi viselkedés »vezérlőcsillagai«? Az elvek fenntartása, s a jogfolytonosság.

Ki a legjellegzetesebb magyar politikus? – Deák Ferenc.

Egyszóval, a magyar realizmus mellett nem hiányzik a magyar platonizmus sem, sőt magában a magyar realizmusban van egy adag platonizmus, mintegy annak a másik oldala, egyazon ember képviselheti a kettőt. Bölcsen számot vetünk a valósággal, de alapjában igazi valóságnak nem a véletlen tényeket érezzük.”

Babits megállapítja, hogy a magyarnak igazi európai hivatása talán ebben van: „a jogi állandóság védelme jellegzetesen magyar hivatás”. Babits elveti a magyar mítosz feltételezését, a „lázadó” és „önfeláldozó” magyar eszményét. Rámutat, hogy a mítosz a német-álgörög gondolatvilágban gyökerezik, de az „önfeláldozó” magyar, aki az idegenért vérért adja, az igazi magyarságban még mint ideál sem létezik. „A magyar nem az idegenért adta vérért, mikor az európai kultúrát védelmezte, csak azt védelmezte, ami az övé volt, a saját hazáját és kereszténységét. Mária Terézia idejében sem az idegen asszonyért akart meghalni, hanem a saját királyáért, pro rege nostro.”

Babits arra is rámutat, hogy a „lázadó” magyar mítosza hasonlóképpen nem létezik, mert a magyar „a saját alkotmányát, a nemzet jogainak folytonosságát, magát a jogi állandóság elvét” védelmezte. „Ezen az alapon akart és vélt állni, még mikor elkeseredésében túlmént is. A lázadónak mindig csak ellenségei nevezték, ő maga sohasem nevezte így magát. Mikor királya ellen küzdött, inkább királyát tekintette lázadónak, mert az sértette meg a jogot, az elvet. Minden lázadása tulajdonképp sérelmi politika volt. Mindig jogért, elvért lázadt, szabadságán is jogait értette, s történelme nemegy példát mutat, mikor nemcsak életének, hanem nemzete érdekeinek is, a közvetlen nemzeti haszonnak, elébe tette az elvet, a jogot.”

A magyar joghelyreállító szabadságharcok szemléletesen példázzák, hogy az alkotmányért és alkotmányosságért folytatott szabadságharcaink, de még inkább az ezeket követő békés, országgyűlési alkotmányos küzdelmek számos sikere mutatja meg, hogy a magyar nem az öncélú jogászkodás népe. Hiszen az alkotmányos küzdelmekben a nemzet való-

ban életét és vérért adja a szabadságért, mint a nemzeti és egyéni megmaradás zálogáért, azaz a legmagasabb rendű nemzeti értékekért, az alkotmányos jogokért és szabadságokért. Találóan jegyzi meg, hogy „a magyart csak saját jogai és szabadsága érdeklik, és semmi más idegen elvek. A körülötte röpködő jelszók közönyösen hagyják.” „Az üngét is odaadja / De a jussát nem hagyja. Ez a »magyar szabadság« lényege, ahogy évszázadokon át értették: hogy senki ne háborgasson! Hogy senki ki ne zavarhasson nyugalmasból, inerciából, kényelmemből! My house is my castle, mint az angol mondja. Akinek alkotmányával, éppen ezért, a magyar alkotmány kezdettől fogva rokon is volt. A magyar alkotmány, a magyar szabadságszeretet lényege is egy szóban foglalható össze, a Zrínyi jelszavában: ne bántsát a magyart!”²⁶

Korunk közismert, nemzetközileg elismert szelleme, a liberális elvek mércéjével is értékes művet alkotó **Márai Sándor** állapítja meg, hogy: „tudományos, érzelmi és romantikus magyarázatok mellett mindenképpől a magyarság ezeréves létezésének ténye bizonyítja a magyar államiság, a szent-istváni állameszme valóságát és létjogosultságát. Volt, aki a magyarság legfőbb értelmét az alkotmányban látta, mely a Duna-medencében minden itt élő, a Szent Korona országaiban polgárjogot nyert népnek megadta a múltban a jogot, és megadja ma is a lehetőséget népi sajátságainak megőrzéséhez, s a magyarsággal való együttműködéshez, s az ezeréves ország feladatainak és társadalmi berendezésének olyan méltányos feltételeit teremtette meg, amilyenhez hasonló együttélési lehetőségeket addig csak az angol világbirodalom népei számára nyújtott a történelmi fejlődés. Nem véletlen, hogy Angliában is, mint Magyarországon, az alkotmány történelmi keretei teremtték meg különböző fajú és nyelvű népek számára a birodalmi együttélés lehetőségeit. A magyar alkotmányos élet fejlődése töretlen és egységes vonalatot mutat az évszázadokon át, s kevés európai nép akad, mely elmondhatná, hogy a történelem változó esélyei közepette olyan következetességgel tartott ki a nemzeti együttélés legfőbb és legmegszokottabb eszméje, az alkotmányos elv mellett, mint a magyar – kitarított akkor is, amikor nagy társadalmi megrázkódtatások hatalmas népeket az alkotmányos nemzeti élet felfüggesztésére kényszerítettek. A leghatalmasabb európai népek, a németek, az oroszok, a franciák, az olaszok, a spanyolok ez elmúlt években megtagadták ezt az elvet: kis európai népek, mint a skandináv államok, Svájc,

26 Babits Mihály: *A magyar jellemről*. In.: *Mi a magyar?* Szerk.: Szekfű Gyula, Budapest, 1939., 77–78. oldal.

s nem utolsósorban Magyarország, e nagy történelmi változások közepette is hűségesen ragaszkodtak az alkotmányos nemzeti életformákhoz.”²⁷

Aligha tudhatta a szerző 1942-ben (vagy talán sejtette?), hogy néhány esztendő múlva, 1949-ben ezt a történelmi folyamatot nemlétezőnek minősítik, s kezdetét veszi a múlt eltörlésének nemzetgyilkos folyamata.

Alkotmányossági tekintetben jellemző írás *Egyed István: Magyar jellem és magyar alkotmány* című tanulmánya, amely jól áttekinthető összefoglalását adja a kérdés korabeli irodalmának.

A továbbiakban ezt a művet követve ismertetjük a korabeli nézeteket.

Az alkotmányjogi, politikai irodalomban és publicisztikában a magyar nemzetet nem elsősorban a magyar kultúrnemzet, azaz a magyar kultúrát bíró, azzal azonosuló s a magyar nyelv által jellemzett közösség értelmében használják, hanem ennél tágabban, meghaladva a magyar állampolgárok körét, a magyar nyelven beszélők körét vagy a Magyarország területén lakókat, mindazokat beleértik, akik a magyar nemzettel sorsközösséget vállalnak. Ezen általunk is elfogadott vélemény szerint a nemzethez tartozás több mint állampolgárság vagy szülőhely vagy anyanyelvi közösség, több annál, mert lelki közösséget, meggyőződést, erkölcsi kapocs meglétét fejezi ki.

Egyed István elemzése szerint a nemzet a nemzeti lélek hordozója, amely külön lényvé, nemzetegyeniséggé formálódik, amelynek ezért éppúgy lelke van, mint a nemzet tagjainak. A nemzeti lélek a nemzettagok lelki tulajdonságainak eredője és foglalta, a nemzet tagjait összetartó lelki jellegzetességek, a más nemzet tagjaitól megkülönböztető jegyek együttese. A nemzet jelleme a nemzetre jellemző jellegzetes, karakterisztikus lelki tulajdonságokból tevődik össze. A nemzet megismeréséhez nem elegendő antropológiai, nyelvi jellegzetességeinek ismerete, hanem szükséges jellemének megismerése is. A XXI. század elejének történelmi helyzetében nehezen tudnánk egyértelmű nemzeti jellemet leírni.

A szellemtörténeti fejtegetések szerzői is tudták, hogy alig lehet szabatos és kimerítő meghatározást adni nemzeti jellemünkről, s még nehezebb következtetéseket levonni ezen bizonytalan jegyekből alkotmányunk tartalmára, tekintettel arra is, hogy a nemzeti karakter bizonyos változásban van ugyanúgy, mint az alkotmány. Továbbá az is tudott, hogy hasonló

27 Márai Sándor: *Röpirat a nemzetnevelés ügyében*. Budapest, 2004., Első kiadás: 1942., Budapest, 73. oldal.

jellemvonások és alkotmányos tételek felfedezhetők más népeknél is. Mégis a nyilvánvalóság erejével hat ránk az a tény, hogy Magyarország történeti alkotmányát a magyar nemzet sok évszázados küzdelmei, alkotmányos léte, harcai hozták létre, s igen nehéz lenne olyan megállapítást tenni, hogy ez a több évszázados alkotmány nem mutat meg sokat annak a közösségnek sajátosságaiból, amely létrehozta. Ehhez hozzátesszük, hogy a magyart évszázadokon át jogásznemzetként emlegették, s tették ezt akár dicsérőleg, akár szatirikus éllel, egy meglévőényt, tulajdonságot fejeztek ki vele, tudniillik azt, hogy a magyar nemzet különleges figyelmet fordított a törvények milyenségére, azok tiszteletére és megfelelő magyarázatára. Szabadságküzdelmeiben fegyvernek használta a nemzet a történeti alkotmány tételeit. Magyarország örök szabadsága jegyében vívta meg szabadságharcait nem vitásan alkotmányhelyreállító, s nem pedig romboló célzattal. Az alkotmány nem egyszerűen törvények együttese, hanem életforma, szokásrend, kultúra, értékegyüttes, a közösség életének rendje és tartalma. Ennek tehát csak egy része – bár legfontosabb része – az, hogy államszervezetét, az államhatalom gyakorlási módját, az állampolgárok jogait és kötelességeit szabályozza.

Ha pedig az alkotmány a nemzet életformája, s olyan életforma, amely sok évszázad alatt jött létre szerves alakulás útján, akkor ebből következnie kell annak a ténynek, hogy kifejezi a nemzet jellegzetességeit, nevezzük ezt nemzeti jellemnek, vagy – ami szerintünk helyesebb – nemzeti sajátosságoknak. A magyar történeti alkotmány felépítésén munkálkodó nemzedékek sora hagyta keze nyomát ezen az alkotáson, s így még inkább megmutatkozik benne a nemzeti jelleg. Népünkben erősen fejlett a jogérzék, mely a jogélet sok területén kiváló művek alkotásához vezetett. A nemzetet jó ideig elzárták, kirekesztődött a nemzetközi jellegű érvényesülésből, gazdasági-piaci kibontakozásból, s ez lehet egyik oka annak, hogy ereje javát a közügyek, közszabadságok alakítására, védelmére fordította.

Helyesen mondja Egyed István, hogy *„a magyar alkotmány egy része történeti alkotmány, és így nemzeti közmeggyőződést fejez ki, másrészt a magyar nemzet jogásznemzet és így megvolt a képessége, hogy alkotmányát a saját képére formázza.”* S ebből ered a megállapítás, hogy a magyar alkotmány a *„nemzeti jellem különleges vonásait tükrözi”*.²⁸

28 Egyed István: *A magyar jellem és magyar alkotmány*. Budapest, 1941. 9. oldal.

Melyek az alkotmányalakítás szempontjából számba jöhető nemzeti jellemvonások?

A „jogásznemzet” visszatérő fordulata, különösen a régebbi irodalomban, jelentsen ez nagyra értékelést vagy gúnyt, valódi tapasztalati ismereteken alapul. A jogérzetet és a jogi jellegű érvelés fontosságát kifejező magatartás történelmünk legjelentősebb közjogi fordulataiban nyomon követhető, akár Szent István Intelmeire, akár az Aranybullára, akár pedig függetlenségi harcaink nyilatkozataira, trónfosztó okmányaira gondolunk, Országgyűléseink elérhető iratanyagainak végtelen sora bizonyítja a jogászas gondolkodást, ami nemcsak a szorosan vett közjogi alkotásokban, hanem a mindennapos politikai vitákban is megmutatkozott.

Méltán nevezi a jogtudományt nemzeti tudománynak *Apponyi Albert*, a XX. század első harmadának kitűnő konzervatív politikusa, amikor azt írja, *„voltak nemzetünknek viharos és válságos időpontjai, midőn beözönlő ellenséges hadseregekkel, midőn leküzdhetetlennek látszó túlhatalmakkal szemben nem tudtunk mást [...] szembehelyezni, mint a törvény szövegét, és a törvény szövege diadalmaskodott az anyagi erőksokaságával szemben, amelyek ellenünk sorakoztak”*.²⁹

Értékelendő ezen megállapítás igazságtartalma akkor is, ha tudjuk, hogy Apponyi éppen a legsúlyosabb közjogi szereplésében, a trianoni békeszerződést megelőzően a Párizs környéki békekonferencián nem tudta győzelemre juttatni a jogászi érvelést, nem tudta elérni népszavazás elrendelését Magyarország szétszakadása előtt. Ez a tragédia nem a magyar jogászi érvelés csődjét, hanem egy nagyhatalmi politika becsatlenségét mutatta meg.

Az alkotmányos jelentőségű nemzeti jellemvonások sorában megemlítik a vitézséget, vele szoros összefüggésben a hazaszeretetet és a szabadságszeretetet. A magyar vitézség dicsérete nyomon követhető a nyugati hadakat megsemmisítő 907. évi pozsonyi csatától és ezt megelőzően a honfoglalástól kezdve egészen a két világháború hadikronikájáig. Ennek mintegy jelmondata lehet *Bölcs Leó* görög császár *Taktika* című művében a IX. század magyar népéről adott jellemzés: *„mindenek felett arra törekszik, hogy ellenségeivel szemben magát vitézül viselje”*.³⁰

29 1909. május 13-i doktoravató beszéd a budapesti egyetemen.

30 *Taktika*. XVIII., 45., 59., 74. A magyar honfoglalás kútfői című forrásmunkából.

A vitézi küzdelmek célja a kezdetektől a haza megóvása, az ország függetlenségének védelme a közösség egyéniségét átható hazaszeretet jegyében egészen az önfeláldozásig. A hazaszeretet elválaszthatatlan a szabadságszeretettől, s a szabadságnak a közszabadság, a nemzet szabadsága értelmében való megbecsülésétől. Ezért írták régi közjogi íróink: „Hungaria semper libera.” Magyarország mindig szabad, s nyilvánvaló módon ez az örök szabadság nem tartósan meglévő, hanem sűrűn óhajtott, elérendő ideális állapot. Bizonyára kapcsolódik ez a jogász-nemzet jelleghez is akkor, amikor Bíborban született Konstantin a X. században arról ír, hogy a magyarok maguk emelik vezérüket maguk fölé, de nem voltak alattvalók; a turkok nyolc törzse nem engedelmeskedik fejedelmeinek.³¹

Összecsend ezzel Rákóczi vallomásainak néhány sora, ahol azt olvashatjuk, hogy a magyarok nem a királyoknak, de a törvényeknek alattvalói? A szabadságért folytatott küzdelmek és a szabadságeszme jelen van Szent István törvényeiben, illetve az azokra való hivatkozásokban; az Aranybulla teljes rendszerében, közjogi törvényeinkben, alkotmányhelyreállító szabadságharcainkban. A szabadságszeretet áthatja nemcsak politikai-közjogi küzdelmeinket, de irodalmunkat, költészetünket ugyanígy. A közügyek iránt való élénk érdeklődés a politizáló hajlam, a politika dolgaiban való folyamatos véleményalkotás és beleszólás jellemző magyar tulajdonság. Míg az előző tulajdonságokat más nemzetek is magukénak vallják, a közügyek szeretete nem annyira jellemző más népeknél, mert inkább kevésbé engedik át magukat a vezetés, az általuk választottak döntéseinek, míg a magyar – „a haza sorsának minden mozzanatát lelkében érzi és annak együttalkotó tényezője kíván lenni; a magyar nemzet vezetése ezért nehezebb feladat.”³²

Ez az érdeklődés, a haza sorsával való szinte teljes összeolvadás ugyanúgy jellemző a magyar asszonyokra, mint a férfiakra. Az érdeklődés tetőződése a közügyek intézésében időtlen idők óta napjainkig hangoztatott elv, „a semmit rólunk nélkülünk” elve, mintegy a magyar jellem alapelveként, mert a rólunk-nélkülünk való intézkedés szinte minden esetben tiltakozást és ellenérzést váltott ki. A királyi tanácsról szóló

31 „De administrando imperio.” Györffy György: *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Budapest, 2002., 40. oldal.

32 Egyed István: i. m. 9. oldal. Lásd: 42. oldal, 28. jegyzet.

törvényektől kezdve az ellenállási jog létrehozásán át az országgyűlési és önkormányzati rendszerek kiépítéséig felismerhető az a befolyás-értvényesítő folyamat, amely a közösség széles körének adta meg a hatalomban való bizonyos befolyásszerzés lehetőségét. Mindezt krónikásaink a vérszerződésről, a honfoglalásról, a pusztaszeri nemzetgyűlésről való tudósításaikban megerősítik és hangsúlyozzák, tekintet nélkül arra, hogy ezek történelmileg mennyire pontosan igazolható tényekről szólnak, mert kétségtelenül megmutatják a hatalomról alkotott közfelfogást legkésőbb a krónikák keletkezésekor, ami önmagában sem késői időpont.³³

Jellegzetes a hagyományok mélységes tisztelete, mint különleges magyar jellemvonás. Az ősök követése, a szokások megtartása, s az a különleges szerep, amelyet a szokásjog a középkorban meghatározó módon, majd gyengülő erővel ugyan, de a XX. századig betöltött a magyar jog világában a maga törvényalkotó, törvényalakító és törvényjavító jelentőségével. Szent István Intelmei ezt fejezik ki azzal a mondanivalóval, hogy az ősök követése, a szokások megtartása, az ország becsületének tisztelete, szeretete nélkülözhetetlen követelménye a közösségi létnek. A magyar szokásjogot rendszerbe foglaló Hármaskönyv ezért vált összetartó erővé, törvénykönyvvé. Ezt fejezi ki az a tény, hogy a forradalmi hullámok és birodalmakat rázkódtató eszmeáramlatok nálunk nem forradalmak formájában, hanem törvényes keretek között érvényesültek; alkotmányhelyreállító országgyűlési határozatokban, törvényekben, egyéb országgyűlési munkálatokban, akár 1790–91, akár 1848 vagy 1867 nevezetes jogalkotására gondolunk. Ezen hagyományelvű életfelfogás, s az állandóan ismétlődő honvédő és szabadságküzdelmek, védekező jellegű és óvatosságot alakítottak ki, s bizonyos ellenszenvet az idegenből jött reformokkal szemben. Szokás volt hangsúlyozni a magyar nép türelmét és jóindulatát a vendégek és idegenek iránt. Ugyanakkor történeti alkotmányunk kifejezi az idegen behatásokkal szemben való bizalmatlanságot és óvatosságot is, akár a külföldiek, nem magyar honosok birtokszerzésének ismétlődő tiltását, akár az idegenek hivatalvállalásának megtiltását tanulmányozzuk a történelmi korokon átnyúló jogalkotásokban.

A tekintélytisztelet bizonyosságaként említik a szellemtörténeti szerzők – s erősíti meg a jelenkor embere is –, hogy milyen értékes, nemes

33 Deér József: *Pogány magyarság, keresztény magyarság*. Budapest, 1938.

elveken nyugvó kultusz jött létre a Szent Korona körül. A honfoglaló Álmós-Árpád dinasztiahoz, az Árpád-házhoz, a Turul nemzetséghez való ragaszkodás, a királysági államforma megbecsülése – egészen a legutolsó királysági államformájú rendszerig, az 1920–1945 közötti időszakig, a magyar királyok közül a nagyok, különösen Szent István, Szent László és Mátyás király – emlékének a nép körében való fennmaradása, az éltető hagyomány és tekintély megóvása, a jognak gyakran a való élet követelményeit meghaladó megbecsülése ékes bizonyítéka annak, hogy népünknek milyen fontos a múlt-jelen-jövő folyamatossága. *Deák Ferenc* mondta a második felirati javaslat körüli vitában, találóan ragadva meg a hagyományos magyar törvénytudományt: „A törvény oly nyugalmat ad a léleknek, hogy a legsúlyosb eseményeket is ahhoz ragaszkodva be lehet várni, és éppen ez fogja előidézni azt, ami a túrásnál legfőbb, hogy méltósággal tűrjünk, a méltóságot pedig a törvényesség adja meg és semmi más.”³⁴

Amennyire azonban jellemzi a magyart az idegen behatásokkal szemben tanúsított óvatosság, annyira jellemzi az is, hogy a vele történelmileg együtt élő őshonos nemzetiségek iránt megértést és békés együttélésre való készséget mutatott évezrednyi idő alatt. Kisebbségi jogokat korlátozó, a nemzetiségek közéletét korlátozó jogszabályokkal nem találkozunk a magyar jogban. A történeti alkotmány részét jelentő 1868. évi nemzeti jogi törvény nemzetközi összehasonlításban is kiváló alkotás. Terjedelmes irodalom szól a nemzetiségek sokrétű autonómia-jogosítványairól és intézményeiről, az erdélyi három nemzet egyenrangúságáról, székelyek, szászok, horvátok nagyfokú önállóságáról, Magyarország szerepéről a szerb, román és szlovák irodalom első termékeinek létrehozásában.

Jellemző tulajdonságunk a keresztény szellem, aminek olyan bizonyítékait tudjuk felmutatni, mint Nagyboldogasszony, Magyarország védő-anya, patrónája, aki közbenjárt értünk Istennél, s akinek képével ékesített lobogóink alatt híres csaták zajlottak a szabadságért. A keresztény lelkiség bizonyítéka a magyar szentek tisztelete, a kereszténység és magyarság összeolvadása. Végso soron a különbségek ellenére mind a katolikus, mind a protestáns felekezetekkel kapcsolatban megállapítható a vallásos és nemzeti kötődés összekapcsolódása, a vallási ellenérték átmenetisége, a nemzeti törekvések tartóssága. Ennek kifejezője,

34 In.: Óvás. 1861. augusztus 24. *Deák Ferenc műveiből*. Budapest, é. n., 163. oldal.

a „Magyarország a kereszténység védőpajzsa” sűrűn visszatérő fordulat. A kereszténység és magyarság egészséges összeolvadásának bizonyítéka a vallásszabadság XVI. századtól elismert eszméje és gyakorlati érvényesítése viszontagságos átmeneti korszakok folyamán.

A felsorolt tulajdonságok kapcsán fontos **Hóman Bálint** történetírói munkásságának a *Magyar történet*ben leírt azon megállapítása, hogy a magyar már a honfoglalás idején szabadságszerető, a jogait ismerő, politika iránt érdeklődő, az idegenekkel szemben óvatos, körültekintő, sőt körmönfont volt.³⁵ A nemzetkarakterológia tekintetében forrásértékű a **Szekfű Gyula** szerkesztésében 1939-ben megjelent *Mi a magyar?* című említett gyűjteményes munka. Ez mellőzi ugyan a magyar alkotmány és közigazgatás történetének tükrében való vizsgálódást, mégis értékes elemzéseket gyűjt össze az előbb említett tulajdonságok jegyében. A közölt tanulmányok sorában Babits Mihály már idézett soraiban jól jellemzi a magyar ember alkotmányhoz való ragaszkodását, politikai képességét, eleven jogérzékét és az idegen elvek iránti bizalmatlanságát.³⁶

Szekfű Gyula ugyanebben a kötetben említi Bölcs Leó és Freisingi Ottó tanúságtételét a szabadságszeretet, a vitézség és politizáló hajlam megmutatásával. Szerinte a közügyek iránt való érzékenység, a politizáló hajlam mutatkozott meg abban, hogy népünk maga intézte dolgait, s az idegen jellegű uralomnak ismét és ismét ellenállt.³⁷

Ezen irodalom jelentős képviselője **Trócsányi György**. Az 1940-ben kiadott *Magyar nemzeti karakter* című tanulmánya szerint a magyar egyéniséghez tartozik az országépítés és a politikai érdeklődés. Rámutat, hogy a társadalom minden rétegében benne él a nemzet sorsával való azonoság tudata, az értékes, nemes hagyományok őrzése, a közösségi sors vállalása és viselése, az alkotmányra való büszkeség, a szabadság és nemzeti önkormányzat szeretete, nemkülönben az élénk jogérzet és a joghoz való ragaszkodás.³⁸

35 *Magyar történet I–V.* Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Budapest, 1941.

36 Szekfű Gyula: *A magyar jellem történetünkben.* In.: *Mi a magyar?* Szerk.: Szekfű Gyula, Budapest, 1939., 69–73. oldal.

37 Szekfű Gyula: i.m. 489–556. oldal.

38 *Társadalomtudomány XX. évf.,* 291., 294. oldal.

A leírt fejtegetések és jellemértelmezések magukon viselik egy kor – a XX. század első fele – szellemtörténeti irányzatának stílusjegyeit, de ugyanakkor meggyőzően utalnak letagadhatatlan és nehezen cáfolható nemzeti sajátosságok meglétére.

Az általunk adott ismertetés természetesen kevésbé szolgálja a nemzeti jellem megvitatását, inkább arra alkalmas, hogy az alkotmányt alakító jellemvonásokról létező véleményekről képet alkossunk. Bizonyára hálás feladat lehet a nemzetkarakterológiának a képzelődés világába való utalása egy elvont, akadémikus tudományosság szellemében, amint számos értékes, nemcsak nemzetismereti, hanem emberismereti stúdium tudományossága is vitatható. Nehezebben vitatható az, hogy bizonyos tulajdonságok, jellegzetességek, magatartásmódok megnyilvánultak a magyar történelem hosszabb-rövidebb időszakában. Mindez pedig igaz akkor is, hogyha a felsorolt jellemvonások nem abszolút jellegűek, a nemzetnek nem minden részében, s nem állandóan, egyenlő erővel, s nem is minden történelmi korszakban egyformán nyilvánultak meg; s az sem állítható, hogy nincsen ellenkező értelmű adat. Mindazonáltal a felfedezett vagy megmutatott jellemvonások a magyar lét és szellem megismerésének elemei között helyezhetők el. Ezen nemzeti jellemvonásoknak, vagy még inkább nemzeti sajátosságoknak tükrét jelenti a történeti alkotmány, amelyben kifejezésre jut a magyar közösség fejlett jogérzéke, ellenzékies hajlama, függetlenségre való törekvése, hagyománytisztelete, alkotmányos szelleme, szabadságaihoz való kitartó ragaszkodása és kereszténysége. Alkotmányunk ugyanakkor igazodott a Kárpát-medence néprajzi, földrajzi viszonyaihoz, olyan államszerkezeti és hatalmi filozófia képében, amely a magyarországi népek békés együttélését jól szolgálta, hazát és érvényesülést nyújtott a nem magyar nyelvű népeknek is.

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY EGYES JELLEGZETESSÉGEI

A Szent Korona országai területén gyökeret vert a Szent Korona alkotmánya, amely hosszú ideig kielégítette a Szent Korona népeinek igényeit, és kifejezte a magyar nemzet legjobb, legértékesebb tulajdonságait. A nemzeti sajátosságok, a történelem súlya alatt kovácsolódott közösségi lelkület meghatározzák magának a történeti alkotmánynak a jellegzetességeit, együttthatásban azokkal a gazdasági, történelmi-politikai folyamatokkal, amelyek elválaszthatatlanok Magyarország történelmétől és az alkotmányosság gyökereitől.

A Wikipédia, szabad enciklopédia sokak által látogatott és szerkesztett világhálós forrás cikkének szerzője így jellemzi a történeti alkotmányt:

„A magyar történelmi alkotmány kifejezés, illetve a mögötte lévő tartalom és gondolkodásmód egy különösen az 1920-as években megerősödött eszmerendszer, a Szent Korona-tan fontos jellemzője. Ebben az eszmerendszerben a Szent Korona úgy jelenik meg, mint egy önálló tudattal, cselekvő erővel bíró entitás, egyben a magyar történelmi alkotmány megtestesítője.

A történelmi Magyarország és a történelmi alkotmány a Szent Korona-tan szerint szinkron fogalmak. Nézete szerint a magyar történelmi alkotmányt az 1944. március 19-ei, német megszállás függesztette fel, majd a helyére az orosz politikai nyomás alatt álló Országgyűlés a máig hatályban lévő, 1949. évi XX., legfelsőbb törvényt állította.

A történelmi alkotmány szimbolikus megjelenítője a Szent Korona, amely a nemzet teljességét és egységét hivatott szimbolizálni. Hozzá képest a király és bárki, testület, csak részesedhetett a hatalomból. Figyelmeztet, hogy a hatalom ereje és alkotmányossága nem egyenlő egymással. A Szent Korona a biztosítóka a magyar alkotmányosságnak, a magyar nemzeti szuverenitásnak és a magyar szabadságeszmének. A magyar történelmi alkotmány a teljes közjogi látóhatárt nyitja meg, a természetjogi elvek szerinti élethez, intézményalkotáshoz való fogalmi lehetőséget biztosítva.

A tan szerint, ami a magyar szabadságot jelenti, az nem államformához, hanem alkotmányossághoz kötődik, mégpedig a történelmi alkotmányhoz. A történelmi alkotmány normája szerint az állam a személyes és közösségi életet szolgáló struktúraként működik, amely felelősségre vonható. Az állam a történelmi alkotmány esetében elszámoltatható, mert hite szerint az alkotmány a nemzet államalkotó akarata. Tehát a nemzet, az élő szerves emberi közösség alanya, az értékelvi meghatározója a társadalmi cselekvésnek. Az állam a működési elveiben feltételenül az életet kell, hogy szolgálja. Az alkotmány és az alkotmányos állam a Szent Korona-tan értelmezésében tehát bármely formájában az életnek alárendelt struktúra, egészen az önkormányzatokig.”

A jelenkor szerzői többféle értékelést adnak a történeti alkotmányról, az író-történész a mítosz és történet, szent és profán együttesében való látásról tanúskodik:

„[...] Magyarország történelmét nem lehet megérteni a Szent Korona misztériumának és közjogi tanának tanulmányozása nélkül, hiszen a Szent Korona-eszme határozta meg a magyar politikai életet évszázadokon át.

[...] a magyar nemzet megmaradt, a magyar államiság megmaradt, mert a XVI. század harmadik évtizedében különös dolog történik: mind a fő-, mind a köznemesség abbahagyja a vezető szerepért folyó harcot, s egy igen erős hatalomnak adja át a vezetést. Ez az erős hatalom a magyar közjog. A közjogi tanná vált Szent Korona-eszmével, a Szent Korona-tannal legyőzhetetlenné erősített közjog. Történelmünkben ezután is meghatározóak a gazdasági és katonai erőviszonyok, de legmeghatározóbb a közjog. A magyar történelem ettől kezdve tulajdonképpen a közjog története, illetve a Szent Korona-tan története. A közjogi küzdelmek története. S ha nem így lett volna, a magyar állam valószínűleg már a XVI. században megszűnik létezni. Közjogi győzelmekkel van tele (nemcsak katonai vereségekkel) a Habsburg-kori magyar történelem, s e győzelmeket nemcsak azért kellene bemutatni történelemórákon (nemcsak egyetemeken, de gimnáziumokban is), mert különben érthetetlen, hogy a magyar rendek ellenállását a Habsburg-házi uralkodóknak miért nem sikerült megtörniük (a történelmi alkotmányt, de különösen a Szent Korona-tant mint hatalmukat gyöngítőt eltörölni akarván), hanem azért is, mert e nagy közjogi győzelmek megismerése hatékonyan erősíthetné a mai fiatal nemzedékek nemzeti öntudatát. (Semmi másnak, mint hallatlan érzéketlenségnek, sőt butaságnak tekinthetjük azoknak a nagy magyar győzelmeknek az elfelejtését, amelyek ha »csak« közjogi győzelmek is,

a mai magyarság nemzeti öntudatának erősítéséhez nem kevésbé hatékonyan járulhatnának hozzá, mint a csatatéri győzelmek.)”³⁹

A történeti alkotmány megbecsülése, tisztelete bizonyosan áthatotta a közgondolkodást, a művelt rétegek világlátását a XX. század közepéig, de lényeges elemeiben bizonyára benne élt a szélesebb társadalom különböző köreiben, foglalkozási és hivatásbeli csoportjaiban. Kifejezte nemcsak egy bizonyos jogászai gondolkodásmódnak, hatalomgyakorlási filozófiának és gyakorlatnak, tételes jognak és a hozzá kapcsolódó szokásnak tiszteletét és ismeretét, hanem ezt meghaladóan áthatotta a társadalom közösségi tudatának mélyebb, nem tudatos elemekkel jellemezhető rétegeit.

A társadalmi ősképeknek, a közösség közös tudattalanjában létező archetipusoknak ismerete közhelyszerűen Carl Gustav Jung munkássága folytán vált közkeletűvé, mindazonáltal jól tudjuk Jung munkásságából is, hogy ő az emberiség meglévő tudásanyagából merített, létező értékeket fedezett fel és mutatott meg az archetipusokról szóló fejtegetéseiben.

Ilyen nemzeti keretekben létező ősképek megléte több mint feltételezés, s bizonyára éppen a Szent Korona tana és a történeti alkotmány a példa arra, hogy bizonyos formulák, közösségi magatartásmódok, hatalomgyakorlási alapszabályok és elvek a nyilvánvalóság erejével, a történelmi múlt ismeretlen mélységeibe visszanyúlóan határozhatják meg egy közösség gondolkodásmódját. Az alkotmányfogalom megjelenése a XVII–XVIII. században jelentős indítást adott arra, hogy az ebbe a körbe tartozó közjogi fejtegetések, politikusi beszédek, jogászai érvelések váljanak ismertté és közkeletűvé, melyek szerint az alkotmányos hatalom alapjai, a helyes és jó hatalomgyakorlásról kialakított elvek visszavezethetők a társadalom egészen korai időszakára.

A történeti alkotmány a vérszerződésben kifejeződő sajátos magyar hatalomszemlélet és a keresztény államfelfogás együttes, szerves érvényesülését jelenti, középpontjában a katolikus vallás felvételével összekapcsolt Szent Korona-tannal, amint az *Werbőczy István Hármaskönyvében* először kap kifejtést. A katolikus államfilozófiának meghatározó szerepe van a későbbiekben is, egyebek mellett a történeti alkotmánnyal összefüggő Mária Ország – Regnum Marianum XVII–XVIII. századi gondolkörében.

39 Kocsis István: *Magyarország Szent Koronája*. Budapest, 2005., 8. oldal.

Külön tanulmányt érdemelne a protestantizmus, különösen a reformáció viszonya a történeti alkotmányhoz, hiszen ezen vallási irány gyökeresen másképpen értelmezi a szentség fogalmát és a katolicizmus szerepét, mint a történeti alkotmányosság alapvető forrását jelentő Hármaskönyv szerkesztője, a Szent Korona-tan első formába öntője.

Kiss Endre József a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményének Nagykönyvtára könyvtárnoka így villantja fel a protestánsoknak a történeti alkotmányhoz fűződő kapcsolatait:

„A magyar protestánsok fél évezreden át – amióta léteznek – kiálltak a magyar alkotmányos örökség mellett. Tinódi Lantos Sebestyén talán elsőnek énekl meg, hogy az Alkotmány a király személyénél előbbre való.⁴⁰ A bibliafordító Károlyi Gáspár az alkotmányosságot megtestesítő, koronás király kezébe Bibliát ad.⁴¹ Bocskay István hajdúi »Magyar Koronánkért« vagdalkoznak.⁴² Bethlen Gábor előtt az alkotmányos rend fontosabb, mint saját uralkodói ambíciói.⁴³ A református Prohászka Lajos írja az egyik legmegragadóbb esszéjét a Magyar Szent Korona misztériumáról.⁴⁴ Ravasz László püspökünk azt tanítja, hogy a teremtményről a Teremtőre fordított tekintettel, a reformátusok a maguk módján ünnepeljék meg István király ünnepét.⁴⁵ Bessenyei György arról beszél, hogy Szent Koronánk igazsága a magyar nemzet törvényében és szabad akaratában gyökerezik hosszú évszázadok óta.⁴⁶ Kemény Zsigmond arra figyelmeztetett, hogy széthull az ország, ha a szabadságunkat a Magyar Történelmi Alkotmányon kívül keressük.⁴⁷ Perényi Zsigmond, óva int attól, hogy a múltunk nemes eszményeit megtagadjuk, mert az lealacsonyít bennünket, s jövője csak annak

40 Régi Magyar Költők Tára. Budapest, 1880., 1. 160. oldal.

41 Károlyi Gáspár: *Két könyv minden országoknak és királyoknak jó és gonosz szerencséjének okairul: (melyből megérthetni, mi az oka az Magyarországnak is romlásának és fejedelmeknek szerencsétlenségeinek) és micsoda jelenségekből ismerhetjük meg, hogy Istennek ítélleti közel legyen.* Debrecen, 1563., In: Károlyi Gáspár válogatott munkái. Budapest, 1958., 46–47. oldal.

42 Debreczeni S. János: *Militaris congratulatio.* Debrecen, 1605., In: Magyar költészet Bocskaytól Rákócziig. Budapest, 1953., 70. oldal.

43 Régi Magyar Költők Tára. Bethlen Gábor körének költészete. Budapest, 1976., 60. oldal.

44 Prohászka Lajos: *A vándor és a bujdosó.* Budapest, 1936.

45 Ravasz László: *Sötétségből világosságra.* In: Legyen világosság. Budapest, 1938., 398–400. oldal.

46 Bessenyei György összes műveiből idézi Zétényi Zsolt: *A szentkorona eszme mai értelme.* Budapest, 1997., 105. oldal.

47 Halasy-Nagy József: *Magyar önismeret.* Budapest, é. n., 135. oldal.

a népnek van, mely a sors viharai között is megőrzi jó hagyományait.⁴⁸ Deák Ferenc arra hivatkozik, hogy a magyarság mindeddig minden körülmények között meg tudta védeni sajátos jogrendjét.⁴⁹ Kossuth Lajos arra mutat rá, hogy a magyarság rendelkezik az európaival összhangban álló, mégis a legerősebb függetlenségi joggal.⁵⁰ Kölcsey Ferenc azt mondja, hogy a nálunk »demokratikusabbnak« ítélt európai országok az alkotmányosság terén még nem zárkóztak fel Magyarországhoz.⁵¹ Kazinczy Ferenc arról értekezik, hogy az alkotmányunk olyan vonzerő, mely miatt a nálunk megtelepedettek nem kíváncsoznak sehová máshová.⁵² Makkai Sándor I. István királyunk igazságát a magyar nemzet európaiságának a titkaként emlegeti.⁵³

A történeti alkotmány és a Szent Korona-tan szinte egyesíti a kereszténység és magyar alkotmányosság jegyében az egyébként eltérő vallású szerzők célját és mondanivalóját.

AXIX. századelejének konzervatív politikai gondolkodói és gyakorlati politikusai alkotmányon a rendi nemesi jogok összességét értették, s ennek megfelelően szól az alkotmányról *Cziráky Antal* gróf országbíró, a kúria elnöke, aki az alaptörvények helyett a leges cardinales, a sarkalatos törvények elnevezést javasolja. Cziráky a magyar nyelv térfoglalása ellen érvel oly módon, hogy arra hivatkozik, miszerint az alkotmány 800 év alatt összenőtt a latin nyelvvel, s ennek bukása az alkotmány bukását is maga után vonná.⁵⁴

Az alkotmánynak az egész társadalomra, tehát nemcsak a nemességre vonatkoztatása, értelmezése jakobinus eredetűként volt ismeretes, s már a XIX. század elején elterjedt volt a liberális reformnemesség körében.

A XIX. században a legfénylőbb és legcsiszoltabb szóhasználattal és szóközi formulákkal (ahogyan a maga korában mondták: legelokvensebben)

48 Halasy-Nagy J. i. m. Lásd: előző jegyzet.

49 Deák Ferenc: *Húsvéti cikk*. Pesti Napló, 1865. IV. 15.

50 Kossuth Lajos levele Helfy Ignáchoz, 1878. VII. 28. In: Kossuth Lajos iratai IX. Budapest, 1902., 279. oldal.

51 Kölcsey Ferenc: *Magasztaló beszéd I. Ferenc király uralkodása negyvened évi ünnepén*. Nagykároly, 1832. In: Kölcsey összes művei. Budapest, 1960., 1060–1062. oldal.

52 Kazinczy Ferenc tübingai pályaműve a magyar nyelvről. In: Kazinczy Ferenc: *Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*. I. Budapest, 1979., 748–749. oldal.

53 Kiss Endre József: *Protestáns szemmel a magyar történelmi alkotmányról*. 2008., (kézirat a szerkesztő birtokában.)

54 Cziráky Antal Mózes: *Conspectus juris publici*, Budapest, 1840.

Deák Ferenc gazdagította a történeti alkotmányról alkotott ismereteinket számos jogász megnyilatkozásában, tanulmányában és beszédében, s legösszefogottabban az *Adalék a magyar közjoghoz* című, vitairatnál lényegesen több maradandó értékű művében.⁵⁵

Deák igen meggyőzően és máig vitathatatlanul mutatja meg a történeti alkotmány sajátosságait, különösen azt, hogy milyen módon változik, alakul a történelmi közjog úgy, hogy közben lényegét, lelkiségét, alapfilozófiáját megőrzi, de igen rugalmasan alkalmazkodik az újabb és újabb korok társadalmi-politikai-gazdasági körülményei által igényelt követelményekhez.

„Alkotmányunk történelmi alkotmány, nem egyszerre készült, hanem a nemzet életéből fejtett ki, s a nemzet szükségéhez és a kor igényeihez képest mind a nemzet jogait, mind a királyi jogokat illetőleg, lényegben és formában, időnként változásokon ment keresztül. Némely törvényeink elveit s tartalmát hiába keresnők a régiebb korban, mert azok az általános műveltség nagyobb fejlettségének s a közjogi eszmék Európaszerte bekövetkezett átalakulásának szüleményei. Ilyen például a parlamentáris kormány eszméje. Hajdan Európában mindenütt szűkebb vagy tágabb rendi alkotmányok állottak fenn. Kizárólag vagy legalább túlnyomólag a magasabb osztályok gyakorlották a közjogokat, minthogy nagyobb műveltségöknél fogva arra képesebbek voltak. De később, terjedvén a műveltség, fokonként tágabbak lettek a korlátok; míg végre az általános jogosultság elve győzött, s a rendi alkotmányt más országokban is képviselőt váltotta fel. [...] A parlamentarizmus kormány eszméje szoros logikai következménye volt a népképviselőnek, mely, parlamentáris kormány nélkül, csonka s a célnek meg nem felel.

Lehet-e józanon állítani, hogy, mivel Magyarországnak rendi alkotmánya volt, s mivel az előbbi törvények népképviselőt nem ismertek, az ország arra legyen kárhóztatva, hogy a rendi alkotmányt népképviselővel soha föl ne cserélhesse, [...] mert a mi nem volt, annak lenni nem szabad, még akkor sem, ha az összes magyar állam vagyis a király és nemzet egyesült akarata úgy kívánná?”

A miniszteri felelősség elvéről bebizonyítja, hogy inkább a formában új: „Vannak újabb törvényeink között olyanok, melyek nem elvben s lényegben, hanem inkább formában újak, s csak tisztább, határozottabb és rendszeresebb

55 Deák Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek: Lustkandl Venczel munkájára: „Das Ungarisch-Österreichische Staatsrecht”, A magyar közjog történelmének szempontjából.* Pest, 1865.; Reprint: Budapest, 1987., Kovács István kíséző tanulmányával, 88–89. oldal.

alkalmazását írják körül a régibb törvényekben is előforduló elveknek. Ilyen például a miniszteri felelősség. Mindazt, a mi az erről szóló 1848. évi törvényben foglaltatik, ily alakban hiában keresnők akár Magyarországnak, akár más országoknak régiebb törvényeiben. De az elv maga nem volt új Magyarország törvényhozása előtt, s már a XVI. században, világosan és határozottan kimondotta azt a magyar törvény. Ugyanis az 1507: VII. t.cz. azt mondja: hogy ha valaki a király tanácsában az ország szabadsága, közjava és törvényei ellen nyilván és vakmerően cselekednék, azt: a tanács többi tagjai kötelesek a legközelebbi országgyűlésnek névszerint bejelenteni, s az ország rendei; vétkének mértékéhez képest, meg fogják büntetni. Ki van ebben mondva nem csak a felelősség elve, hanem az országgyűlésnek bíraskodási hatalma is.”⁵⁶

Hivatkozik az 1741. évi VIII. törvénycikk tartalmára, amely örök időkre kizárta az országgyűlés jogát a nemesi adómentesség tárgyalására, korlátozására.

Egyszerre látjuk a történeti alkotmány rugalmasságának és a belőle következő jogkiterjesztésnek tömör bemutatását.

„Igaz, hogy azon korban a szabadalmazott osztályok, pedig azokból állott az országgyűlés, a szabadság leglényegesebb részének az adómentességet tekintették, ezt akarták örök időkre biztosítani, midőn ama törvényben kikötötték, hogy különösen az adómentességre vonatkozó törvények soha országgyűlési egyezkedések tárgyai ne lehessenek. De győzött végre az igazság szava, s a szabadalmazott osztály maga rontotta le ezen korlátokat, midőn 1848-ban királyi helybenhagyással szentesített törvény által minden adómentességi kiváltságot eltörölve, az általános köz-adózást megállapította. Bizonyosága ez annak, hogy a törvényhozó hatalomnak korábbi törvények sem vethetnek gátot, s a király és nemzet egyesült akarata rendes törvényhozás útján módosíthatja vagy eltörölheti az ilyen törvényeket.”⁵⁷

A XIX. század nemzetközileg is legismertebb és legnagyobb hatású politikusa, **Kossuth Lajos**, aki meghatározó szerepet játszott az 1848-hoz vezető reformkorban, vitathatatlanul vezéralakja volt az 1848–49. évi szabadságharcunknak, s akinek alakja a népi emlékezetben óriásivá növekedett, kitörölhetetlen nyomot hagyott a közösségi tudatban, s ha úgy tetszik, a magyarság önképét is meghatározta bizonyos korszakokban

56 Deák i. m. 88., 89. oldal. Lásd: előző jegyzet.

57 Deák i. m. 88., 89. oldal. Lásd: előző jegyzet.

Meggyőzően foglal állást a történeti alkotmány elvei mellett akkor, amikor a népnek az alkotmány sáncaiba való beemeléséről értekezik. A történeti alkotmánynak a liberális társadalomátalakítás és jogrendszerváltozás követelményeivel való összhangba hozatala Kossuthnál kézenfekvő, s ez a szemlélet szinte általános abban a korban, s később még inkább. Kossuth a Magyar főrendek 1833-ban című kéziratában egészen közérthető és szinte képszerű módon ír arról, hogy a történelmi alkotmány szellemének és tartalmának megfelelő törvényértelmezéssel egyenesen juthatunk el az egész nemzet jogegyenlőségének nemcsak a gondolatáig, hanem a megvalósításáig is.⁵⁸

„*Werbőczy Hármaskönyve I. rész 9. címét, s az oda szóló törvényeket változtatatlannak tartom én is annyiban, hogy a nemeseknek ottan biztosított személy és vagyonbeli igazaikat és szabadságaikat (mindezt ép értelemben, s nem a törvénycsavaró magyarázat szülte szabályosságot, licentiát értve) tőlök elvenni nem lehet; p.o. a magyar nemes tagja a Szent Koronának, mely viszont a nemzeti felség jogainak képzőjele, s így a magyar nemes részese a törvényhozó hatalomnak, s földbirtoki jussal bír; a magyar nemeset törvény útján kívül, személyében és vagyonában még a király sem háborgathatja; tulajdonával szabadon élhet, s a t. Mindezek a jogok a társaságos élet eredeti szerkezetébe szőtt nemzeti felség taplköven alapulnak, s ezért szentek, változhatatlanok, elavulhatatlanok. De kérdem én, mit veszít mindezek igazaiból a magyar nemes, ha törvény által azt nyilatkoztatnók, hogy a magyar parasztot személyében, s vagyonában szintén senki nem háborgathatja, hogy ő is birtoki tulajdonnal bír, hogy ő is tagja a nemzetnek, a Szent Koronának, vajon mit veszít? Kevésbé szabad lesz személye, kevésbé biztos tulajdona? Hiszen mindezen törvényes jóvoltoknak érdeme nem abban áll, hogy velük csak a nemes élhet, hanem abban, hogy azokkal élhet. Nekem szabad a friss levegőt beszínom, szabad a nap élesztő melegének örülnöm, s veszítettem-e ezen szabadságomból azért, hogy az minden élőlénnel, az utolsó féreggel is közös? Ilyen a polgári szabadságnak áldása is. A szabadság oly kimerülhetetlen kincs, mely azáltal, hogy vele többen osztoznak, sem fogy, sem gyengül, sőt nő, sőt erősödik. Ki az, aki javallani merje, hogy a magyar nemes mondjon le alkotmányos jussairól, hogy leszálljon a néphez? S én leszek első, ki őt bármi hatalmas legyen is, a nemzeti felségsértés*

58 Kossuth Lajos: *A magyar főrendek 1833-ban*. I. kötet, szerző: Udvardi Kossuth Lajos előbeszéd. Magyar Országos levéltár, Kossuth gyűjtemény I. 59/b. Lásd még: Bartha István: *A fiatal Kossuth*. Budapest, 1966.

bűnével nyilván megvádolom, nem arról van szó, hogy mi nemesek leszálljunk a néphez, hanem arról, hogy őket magunkhoz felemeljük. Oly kincset osztani meg tízmillió polgártársainkkal, mely a megosztás által nem fogy, csak az irigység ellenkezhetik, s ezen rút vétken alapítnók mi szabadságunkat?"⁵⁹ 60

Idézetek és szövegrészeket végtelen sorát sorakoztathatnánk fel a jogkiterjesztés elvének érvényesítéséről. Példaképpen nem a politika első vonalában, hanem a közjog területén munkálkodó szerző, **Csillag Gyula** gondolatait idézzük 1871-ből. A régi magyar alkotmány és az 1848-i és 1867-i évek közjogi alkotásai című művében fontos sorok olvashatók tárgyunkról:

„Nem pillanatnyi rögtönzésnek eredményeit, hanem egy, a korszerű reform felé következetesen törekvő korszak munkájának diadalmas befejezését képezik a 48-iki alkotások, és ámbár azok régi alkotmányunkkal összevetve új tünemények gyanánt mutatkoznak, valóságban új, a nemzet előtt addig ismeretlen hangzású elveket nem mondtak ki.

Sőt valójában az ősi alkotmány lényege még azontúl is fennmaradt, bár nevezetes módosulásokon ment keresztül. Ugyanis az 1848-iki törvények nem tettek egyebet, hanem csak kiterjesztették azon jogokat és köteleességeket, melyet ősi alkotmányunk az egyes honpolgárookra, jobban mondva, azok osztályaira megállapított.

Régi alkotmányunkban a legsarkalatosabb jogok, – a személyes szabadságnak, sérthetetlenségnek, a föld szabad birtoklásának a törvény útján kívüli letartóztathatatlanságnak joga Werbőczy I. 9. értelmében csak a nemességet illették meg, ellenben a közadók összes terhei a nem-nemesekre súlyosodtak.

Az 1848-ik év e régi törvényeinkben gyökerező jogokat és köteleességeket egyaránt általánosítá, a nemesség jogait a nem-nemesekre, a nem-nemesek kötelezettségeit a nemességre kiterjeszté. És éppen ebben rejlik roppant fontossága az 1848-iki törvényhozás reformjainak; ebben rejlik a jogegyenlőségi és közteherviselési eszmének egymást kölcsönösen föltételező hordereje.

E lényeges ujitásokon s azok folyományain kívül, milyenek voltak a népképviselő, az úrbér, úri hatóság megszüntetése, az ősiség eltörlése és az általános fegyverviselési kötelezettség akkor legalkalmasabb módozatának tartott nemzetőrség felállítása, – a 48-iki törvények az ország államterülete és kormányzási rendszere körül hoztak be lényeges reformokat. Ámde e reformok sem egy korszak

59 Lásd: előző jegyzet.

60 Bartha István: *A fiatal Kossuth*. Budapest, 1966.

szeszélyes vágyaiból eredtek, hanem az ősi alkotmány szelleméből folytak, és a nemzet régibb törvényeiben, közjogi hagyományaiban gyökereztek.

Mert ki mondhatja azt, hogy Erdély uniója által az 1848-iki törvények jogtalan és önkényes annexiót tettek, midőn a történet csalhatlan tanulságai szerint e terület század Istvántól a Zápolyáig szoros kiegészítő része volt az anyaországnak, és ezen közjogi elv daczára az 1848-iki törvények csak úgy mondták ki az uniót, ha Erdély rendei is csatlakozni akarnak. – Van-e nyoma ezen eljárásban annak, mit némelyek e törvénynek jelleméről állítanak, – a forradalmi despotismusnak? vagy erőszakos újításnak?

Avagy ki mondhatja újnak, ismeretlennek nemzetünk előtt a kormányfelelősség elvét, melynek csiráit már Kálmán, II. Ulászló törvényeiben, az 1790-iki országgyűlés irományaiban, és a nemzet szakadatlan erre irányzott törekvéseiben feltalálhatjuk. Az elv, a lényeg nem új, csak a forma, a ministeri kormányzat tűnik fel újnak az 1848. év közjogi alkotásaiban.

És daczára, hogy az eddigi felelőtlen kormánytestületek helyébe az egyéni felelősségre alapított ministeri kormányrendszert állították, az igazgatás alsóbb rétegeit, a másodlagos törvényeket meghagyták régi állapotunkban, nem reformáltak mindent egyszerre, nem nivellirozták a régi szokásokat, sőt a történeti fejlődésen alapuló közjogi heterogeneitást híven megőrizték. A hatóságokat addigi jogállásukban meghagyták, a Jászkún, Hajdúkerületek történetileg alakult különjogait fenntartották, és így nem állott szándékukban oly francia izlésű felelős ministeriumot felállítani, mely egyenlősített departementok, communeok nélkül nem képzel lehető kormányzást!

És így 1848-iki átalakulásunkról is áll az, mit Tocqueville az első angol forradalom szerencsés kimenetele oka gyanánt hoz fel. »Az első angol forradalom, – így szól, – midőn az ország egész politikai alkotmányát feldönté, és magát a királyságot is megszünteté, a másodlagos törvényeket csak igen felületesen érinté, a szokáson, a gyakorlaton pedig úgyszólván mit sem változtatott. A jogszolgáltatás és a közigazgatás megtarták addigi alakjaikat, ugyanoly eljárást követtek, mint annakelőtte.« E ragaszkodás a régihez oly erős volt, hogy még azon legszükségesebb intézkedések sem tétettek meg, melyek a felelős ministeriumnak a megyei rendszerrel való összeegyeztetése tekintetében múlhatatlannak gyanánt jelentkeztek.

Az 1848-iki törvényhozás más intézkedéseiben sem követett forradalmi irányt, sőt a törvényes, bölcs mérséklet útjáról le nem tért. Nem az alkotmányon kívül állók döntötték le – mint másutt – a nemzettest tagjait elkülönítő poli-

tikai korlátokat, hanem az aristocratia, a régi populus maga volt, mely azokat a nemeskeblű emberszeretetből és jogérzetből félretolta és a nemzetet egy testbe egyesíté. Ez a magyar aristocratia elévülhetetlen dicsősége, ez jogosít fel bennünket azon óhajásra, vajha az 1848-iki magyar aristocratia példája iskolája lenne a jövőendő magyar demokraciának! A tulajdon szentsége féltékenyen megőriztetett, a jus quæsitum sérthetlensége irányelvül tekintetett; az egyházi tized eltörlésénél követett eljárás is fényesen igazolja, mert törvényhozásunk, ha radícál vagy forradalmi irányban halad, egyszerűen eltörlöttek, jelenthette volna ki azt, miután beszédésének addigi alapja az egyháziak katonáskodási kötelessége megszűnt, nem, ezt nem tevő, hanem csak az egyházirend önkénytes lemondását igtatá törvénybe örök emlékéül e rend tanusított fényes áldozó készségének.”⁶¹

Bölköny József szemléletesen írja meg az 1848-i törvényalkotás illeszkedését a történeti alkotmány folyamatába.⁶²

A nem politikus szerzők sorába tartozó **Szabó Béla**, a jogkiterjesztés közjogi apostola ugyancsak értekezett az 1848-as törvényalkotásról és annak kapcsán a magyar történeti alkotmányról:

„Mert nem levén a magyar nemzet fölött olly intézkedő hatalom, melly akarat nélkül a közélet rendét megállapithassa, vagy megváltoztathassa: a magyar politikai életben ezer év óta mai napig használtatott a minden időbeni alakulhatóság (Constituirung). – A magyar állodalomnak nincs charte-ja (mitől minket mentsen is meg a nemzetek istene), mellyben papirra leírva volna az országrend (Landesordnung), vagy az országszerkezet (Landesverfassung). Nálunk ez az életben van. Nálunk a nyilvánult közéletből vonatik le a szabály – a törvény – mintegy utólagosan: nem pedig az elméletben álló törvény előlegesen szabályozza a mikép módosulandó, és formálandó közéletet [...] nálunk nagyszerű tévedés volna kívánni, hogy »a magyar státusélet rendje, s módja, minden időre, sőt még hosszabbra is, valamelly chartával, megállapittassék«. – Mert ez által két baj egyikébe multhatlanul bele sodortatnánk. Tudniillik: vagy a chartát minduntalan változtatnunk kellene, midőn a polgári élet igényei azt a szabadság fogalmánál fogva megkívánnák; vagy a charta szilárd föntartása mellett a polgári közélet olly határok közé szoríttatnák, mellyekben csak rövid időre is, előre nem látható körülmények miatt, kénytelenek volnánk érezni, hogy nincs meg

61 Csillag Gyula: *A régi magyar alkotmány és az 1848-i és 1867-i évek közjogi alkotásai*. Pest, 1871., 130–136. oldal.

62 Bölköny József: *Történelmi alkotmányunk és a 48-as fejlődés*. Budapest, M. Közig., 1941., 23 p.

az, mit a charta megadni akart. Mindkét esetben ott volnánk, hogy azt, mint ki nem elégitőt kellene tekintetnünk. Azért okszerűen tovább is maradnunk kell azon rendszernél: miszerint a minden évbéli alakulhatás elvénél fogva, a polgári közelet nyilvánulását ezután is törvényynyé oly alakban tegyük, millyenben jelenkorig – a mult országgyűlésen is történt. Ugy, – de ha ezt tesszük, – ezután is corpus juris-os és municipium-os nemzet maradunk.”⁶³

Szemere Bertalan, az 1849. évi független Magyarország miniszterelnöke, elismert, nyugat-európai tapasztalatokkal is bíró közjogász és politikus kiváló jellemzését nyújtja a magyar alkotmányosságnak, figyelemmel a történeti jogra és gyakorlatra, alkotmányunk elveire. Ezt írja 1861-ben:

„Hazánk, mint keresztény álladalom alapításánál látjuk előttiünk felemelkedni Szent István felséges alakját, mint Magyarország első királyáét, ki nemcsak apostolává lőn a népnek, melyet vezérelt, nemcsak alkotmányt ada az országnak, melyet szerze, hanem egyszersmind politikai axiomaképp kijelenté a nemzetiség nagy elvét, melyet mi azon kortól fogva napjainkig folyvást követénk. Ti. azon parainesisben, melyben fejedelmi tanácsának összegét Imre – fiához intézi, azt mondja: »Unius lingvae, uniusque moris regnum imbecile et fragile est... Quis Graecus reget Latinos Graecis moribus, aut quis Latinus Graecos Latinis reget moribus? Nullus.«⁶⁴

Így szolt szabadságunk, vallásunk, hazánk alapítója, és e szavaknak mély értelme a nemzetiségekre vonatkozólag igen világos. Lehető, miképp ő, mint valódi státusférfi, e szavaknál csak azon tényre gondola, hogy birodalmában többféle fajok lank; azonban nem tagadhatni, hogy nyelve a tényt egy nagy politikai elv magasságára emelte. S valóban, a theoriának tökéletesen megfelelt a gyakorlat, mert én nem ismerek ó-alkotmányt, mely annyi szabadságot s tért ád a különféle fajoknak, mennyit ád a magyar, sőt mely azokat a fejlődésre mintegy felhívja.

Hogy erről meggyőződjiünk, elég alkotmányunk sajátságos geniusát s megkülönböztető jellemét meghatározni. Ki a magot ismeri, fogja a termést megmondhatni, mint ki az elvet ismeri, annak könnyű lesz belőle levonni a szükséges következményeket.

63 Szabó Béla: *A magyar Korona országainak statusjogi állása a Pragmatica Sanctio szerint.* Pozsony, 1848., 153. oldal.

64 „Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő [...] Melyik görög kormányozná a latinokat görög törvények szerint és melyik latin a görögöket latin törvények szerint.”

Egyik elv, mely a magyar alkotmánynak mintegy lelkét teszi, az unio ellenében az uniformitással. Hazánk valahányszor ez utóbbi s annak corollariuma, a központosítás felé hajlott, mindannyiszor kezde hanyatlani. Ez unio nálunk tisztán politikai természetű volt, s két intézvényben nyilatkozott, ti. a koronában, mely képviselte a felség eszméjét és a diaetában, mely a nemzet jogait képviselte. Nálunk a király csak akkor lőn felség, ha megkoronáztatott, mely alkalommal egyszersmind az e szertartással összekötött alkotmányos feltételeket is elfogadta. Sőt történt, király nem léteben, hogy a felség jogai és kötelességei a korona nevében mások által gyakoroltattak. Viszont a diaeta hivatása tetemesen különbözött más országok törvényhozásaitól. Határai némileg tágabbak, némileg szűkebbek voltak. Hatalma a király irányában nagyobb volt, amennyiben bizonyos esetekben vele a végrehajtói s bírói hatalmakban is osztozott. Más oldalról a megyék s helyhatóságok autonomiái irányában hatalma korlátozva volt, mint amelyek helybeli érdekű dolgok kezelésében nevezetes szabadságokkal bírtak. Csupán a diaetában találkoztak valamennyi hatóságok és fajok, egyedül itt, az unio e végpontjában, – mely tisztán politikai természetű vala, – működött s nyilatkozott valóban az összes állodalmi élet, mint ilyen.

Alkotmányunk másik, nem kevésbé fontos elve a személyes jogok nagy tiszteletben tartása. Nálunk a státus eszméje, véve azt ó-görög vagy új francia értelemben, ismeretlen. A státus nálunk nem nyelte el az egyént, inkább állíthatni, hogy az egyéni jog magasabban áll a státus jogánál. Példákat idézhetnénk fel arra, a személyi szabadság mind politikai, mind magánjogi tekintetben mi féltékeny gonddal biztosították a közhatalom elnyomása ellen, a személy egy szent oltár volt, melyet tilos illetni, hajléka egy erős vár, melybe a bíró is, kezé-ben ítélettel, csak bizonyos formák közt léphet. Inkább szívesen túrtunk némely veszélyt, mi érhetett, semhogy a törvény nagyon is korlátozzon cselekvéseinkben. Századok óta elvesztők népi szerepiünket az európai nemzetek között, de honn a magyar polgár mindig oly szabad volt, mint szabad az angol. Soha nem engedtük magunkat a státus szörnyeteg s meddő eszméje által elnyelezni, mely mindenben minden akar lenni; mindig a státus fölébe helyeztük a nemzetet, mint népfajt, és e fölébe a személyt, mint erkölcsi lényt.

Harmadik jellemvonása alkotmányunknak azon általánosság (generalitas), mely törvényes intézkedésein kivétel nélkül végig leng. Ez egy oly philosophiai tökély benne, mely azt minden más kortársain felülemeli. Míg más hódítók két codexet írtak, egyet maguk, mást a legyőzöttek számára, a magyarok önkényt ugyanazon egy törvény alá vették magukat. egyebütt, a középkorban, személyes

törvényhozás divatozott, azaz különbözött a törvény a fajok különbsége szerint, ellenben a magyarok kezdettől fogva a territorialis törvényhozást fogadták el, ti. ugyanazon hon fiai ugyanazon törvényeknek engedelmeskedtek. Mutatják az évkönyvek, miképp Angliában, Spanyol-, Olaszországban s Európa csaknem minden állodalmaiban, ugyanazon országhatárok közt két nép két különböző törvényt ismert, egyiké volt kizárólag földbirtok, katonai rang, polgári méltóság, sőt sok helyen a házasság is tiltva volt két különböző, bár egyenlően keresztény népfaj között. Ilyen nemzeteknél tehát a törvények nem egyetemi, hanem inkább magán természetűek voltak, ellenben nálunk hódító s legyőzött azon egy törvényes szabály alá tartozott, s ha az országunkban lakott összes népességet, különböző korban, különféle osztályokra szaggatva szemléljük, ez elosztályozásnak több tekintet szolgált alapul, de egy nem, a fajkülönbség soha.

Alkotmányunknak legfontosb jellemvonása, nemzetiségi szempontból, a megyei autonomia. E szerkezet egészen eredeti, mert mi ezt senkitől nem kölcsönzök, már politikai tekintetben is oly tökéletes, mint fontos. Van minden polgárnak ideje, tehetsége és alkalmá a státus ügyeivel foglalkozni? Valóban nincs; tehát épp ezért a nagy állodalom felosztatik apró tartományokra, hol minden még oly parányi erőnek s tevékenységnek is alkalom nyílik a köznek használhatni. Mondhatni csaknem, miképp a nagy haza magát ekképp megkicsinyíti, hogy mindenkit képessé tegyen polgári jogainak gyakorlására, a szabadságot mintegy maga hordja az egyének házi körébe, hogy azt tűzhelyeik körül kényelmesen és tétleg élvezhessék.

Roppant különbség van az ó, úgynevezett históriai és az új alkotmányok között, melyeket névelieknek lehetne mondani. Alkotmányoknak valódi értékük csak annyiban van, mennyiben azok nem üres, de igazi jogokat biztosítanak nemzeteknek. Mienk nekünk megfogható, tapintható jogokat ad, miknek a polgárok gyakorlatilag hasznát vehették s jótékonyasága még a kizárt osztályokra is kiterjedt némileg. Hasonlít a naphoz, melynek melege elhat messzire, de az új, papíralkotmányok a sápadt holdhoz hasonlíthatók, mely szűken világít és nem melegít senkit sem. Igaz, ezek néha alakilag szépek, nagy elveket kiáltolnak ki, de miknek a népek semmi hasznát nem veszik, míg alkotmányunk, miként az angol is, formátlan s ódon tekintetű, de haszonvehető. Különböző részei közt nem tökéletes a symmetria, mindenik darabja magán hordja bélyegét a kornak, melyben az az egészhez adatott. Mint egész talán nem szép, de hasznos, gyakorlati, nemzeti, s kielégíti a népet, minden szükséges és használható jogot megadva neki.

Ha egyrészt a koronában megtestesült felség (souverenité) s a közönséges diaeta alapjai azon unionnak, mely Magyarországot nagy s erős állammá teszi, másrészt a szabad megyei autonomia annak a szövetség jellemét adja. S ki tagadhatná, hogy e szövetségi alak legillőbb státusra, melyet több népfajok laknak? Nehéz volna meghatározni, bölcs előlátás vagy természeti ösztön bírta-e rá a magyarokat e bámulatos megyei szervezet elfogadására; de mindenestre áll az, hogy sajátságos körülményeinkhez ez vala a legillőbb, mivel szükséges tért s szabadságot engedte minden népfajnak nemzeti kifejlődésére, arányban azoknak számához, életerejéhez s erkölcsi értékéhez képest.”⁶⁵

Az előbb ismertetett, kiemelkedően jellegzetes szemelvényeket meghaladóan vessünk néhány pillantást a történelmi közjog későbbi magyarországi irodalmára is, különös tekintettel a szélesebb közönség és jogászai közvélemény számára könnyebben hozzáférhető forrásokra!

Timon Ákos, a Szent Korona-tan és a történeti jog XX. század eleji nagyhatású képviselője így fejt ki a történeti alkotmány időszakában uralkodó véleményt, ami lényegét illetően helytálló a legújabb kori liberális, ún. köztársasági érveléssel szemben is: „Az eddig előadottakból következik az is, hogy a magyar szent korona államszervezet, dacára egykori rendi jellegének és intézményeinek, alapjában és lényegében demokratikus államszervezet, mely egyfelől a királyt és a nemzetet együttesen megillető nemzetszuverenitásban, másfelől a szent korona tagjainak törvény előtti egyenlőségében és egyenlő szabadságában nyert kifejezést. Ehhez képest a magyar történeti alkotmány nemcsak hogy útját nem állja az újabb kor demokratikus irányú fejlődésének, hanem azt egyenesen megköveteli. Az ókorban és a középkorban demokratikus alkotmányt olyan értelemben, mely mindenkinek kivétel nélkül egyenlő jogokat adott és biztosított volna, hiába keresünk. Nem volt ilyen a magyar sem, de valamint 1848 előtt minden nemes, úgy 1848 óta minden állampolgár tagja lévén a szent koronának, mint olyan részese is a nemzeti szuverenitásnak, amiből önként következik, hogy jelenleg mindazok, akik hívei a magyar állameszmének, akik képesek híven szolgálni a szent korona ügyét, tekintet nélkül társadalmi és vagyoni helyzetük különbözőségeire, politikai jogokban részesítendőek. Az 1848. évi alkotmánybiztosító és a népkép-

65 Szemere Bertalan: *Nemzetiség és magyar alkotmány*. Nyílt levél Farkas-Vukotinovics, kőrösi főispán úrhoz. In.: Szemere Bertalan: *Napló* (1849–1861). Sajtó alá rendezte Albert Gábor, Miskolc, 2005., 446–458. oldal.

*viselési rendszert meghonosító törvények is lényegükben nem idegenből vett újítások, hanem természetszerű továbbfejlesztése a szent korona államszervezetnek, kiterjesztése a nemzeti közszabadságnak, vagy ami ezzel egyet jelent, a szent korona tagságának minden állampolgárra.”*⁶⁶

Mint alkotmánytörténetünk sötét fejezetére emlékezünk arra hogy, az 1919-es „patkánylázadás” felfüggesztette és ideiglenes, írott alkotmány-nyal kívánta helyettesíteni Magyarország történeti alkotmányát, noha ehhez semmiféle jogi alapja, sem társadalmi fölhatalmazása nem volt. A nemzetgyűlés 1920-ban helyreállítja a jogfolytonosságot, s az ősi magyar alkotmányt visszahelyezi méltó helyére. Erről szól az 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről, ami az egyik utolsó hiteles hivatkozás a történeti alkotmányra.

Az indoklásban kifejtik, hogy *„Ezek a forradalmak nem kímélték a nemzeti élet megnyilvánulásának egy irányát sem; de fő csapásaikat épp nemzeti egyéniségünk legkifejezőbb mesterművére: az ezeréves magyar alkotmányra mérték. A történeti fejlődés biztos elvét megtagadva és a nemzet akaratának megkérdézése nélkül hirtelen összetákolt fércmunkákkal akarták kiküszöbölni és helyettesíteni azt az alkotmányt, amely mint a magyar jogalkotó génius legeredetibb alkotása a nemzet lelkéből évszázadokon át fejlődött ki és a legsúlyosabb megpróbáltatások között a nemzet legjobbjainak véráldozatával lett a nemzeti lét biztos épületévé felszentelve.”*⁶⁷

A XX. század első felének nagy jogi elméje, **Grosschmid Béni** szól alkotmányunk eredendő hajlékonyságáról az angol és a régi magyar jogot összehasonlító, 1928-ban kiadott ismert munkájában:

„[...] nem vette át az 1848. évi magyar törvényhozás a belgából az úgynevezett rigiditást (merevültséget), mi alatt értendő az angol és az amerikai államtanászok szerint – de lehet mások szerint is, kiket nem olvastam – az az oldala az illető alkotmánynak, hogy bizonyos sarkalatos, főként alkotmánymódosítási

66 Timon Ákos: *A Szent korona elmélete*. 35–36. oldal. In.: *Politikai Magyarország*, díszkiadás. I. kötet: Magyarország története az Arany Bullától 1795-ig. Budapest, 1912., Reprint: Budapest, 2000.

67 *Corpus Juris Hungarici* CD. A Millenniumi Emlékkiadás CD-ROM változata. Szerkesztette: Pomogyi László. Budapest, 2000.

kérdésekben a döntő szó a rendesnél körülményesebb és körülbástyázottabb apparátus és procedura számára van fenntartva. E körülmény – érteve, hogy hazánk ezt a belgából nem vette át – már egymagában elegendő bizonyossága annak, mennyire kevésbé szabad az 1848. esztendei magyar törvényhozást a belga készítmény szolgálai másolatának tekinteniünk. Egyszersmind pedig oka annak, hogy ezen tulajdonképpen szorosan véve ide nem tartozó alkotmányjogi témát – merevültség, hajlékonyság – jelen Függelék megérintés nélkül nem hagyhatá.

A rigiditásnak ellentéte az alkotmányi »hajlékonyság« (flexibility).⁶⁸ Ami ezt illeti, megjegyzendő, miként ez a pont az, amelynek oldaláról a magyar alkotmányt az egyik angol könyv által a brit alkotmánynak mint egyedüli társat melléje téve találjuk.⁶⁹ Abból a részből jelesül, hogy miként Angliában, azonképpen nálunk sincsenek akként megkülönböztetett törvények s illetőleg alkotmányjogi sarkalatos alaptételek, hogy módosításukhoz nagyobb apparátus volna szükséges.

Miután ez az egész dolog, mint jelezők, csupán azon a réven került e helyüitt tollunk alá, merthogy ez is egyik bizonyossága annak, miszerint az 1848. magyar törvényhozás nem szolgálai másolata a belgának; következésképpen semmi okunk arra, hogy e témába, mint ilyenbe, bővebben belebocsátkozzunk. Annyi azonban megjegyzendő, miként ezt a bizonyos úgynevezett flexibilitást alkotmányunk nem készítményi és másoltsági, hanem lénytani történelmi alapokon bírja. Szóval ez remanenciája a magyar alkotmány ősi történelmi lénytánságának; amely nyilván megmaradhatott volna akkor is, ha az 1848. esztendei törvényhozás által recipiált parlamentáris rendszer helyett alkotmányunk valamely más alternatívának az ösvényére lépendett s illetőleg azon megmaradandott volna.”⁷⁰

Horváth Barna, a kitűnő jogfilozófus, az angolszász jogrendszerek és az angol joguralmi elmélet kiváló ismerője szemléletesen helyezi el a Szent Korona-tant és a magyar történeti alkotmányosságot a jogállamot megalapozó joguralmi elv intézményes érvényesülésének példái között:

„A JOGURALOM elvének intézményes történeti alakjai közül kiemelhetjük a magyar Szent Korona-tant, az angol joguralmi doktrínát és végül a jogállam tanát. A magyar Szent Korona-tan lényege ebből a szempontból annyi, hogy a magyar jogfelfogás a királykoronából sajátos vallásos és jogi misztériummá szublimált elvont jogtestet csinált, amely a királyból, mint fejből s a népből,

68 Dicey, Albert Venn: Bevezetés az angol alkotmányjogba. Budapest, 1902.

69 Lowell: The Government of England. New-York, 1910. I. köt. 6. oldal.

70 Grosschmid Béni: Werbőczy és az angol jog. Budapest, 1928., 573. oldal.

mint tagokból áll és amelynek, saját részeitől élesen megkülönböztetett, egésze (totum corpus sacrae regni coronae) minden jog forrása. A koronázás, a királyi hitlevél, az ellenállási jog, a követküldési jog, az országgyűlés adó- és újoncmegajánlási joga, a koronázási eskü és a nádor jogköre, valamint a vármegyei önkormányzat – az az intézményes gépezet, amelyen keresztül a Szent Koronatan viharos történetünknek annyi viszontagsága között is sajátos színt tudott adni a magyar alkotmányosságnak. Amíg eszerint a magyar jogi génusz a joguralmát király és nép egyetértéséből, alkotmányosan keletkezett intézményekben látja biztosítottnak, addig az angol jogásznép a joguralom elvét a bírói szupremáciában csúcsosítja ki. Az angol doktrínát Dicey abba a három tételbe foglalta össze, hogy senki sem szenvedhet jogosan sérelmet, kivéve ha közönséges bíróság által megállapított jogsértést követett el, továbbá hogy kivétel nélkül mindenki és pedig közfunkciói tekintetében is közönséges bíróság juriszdikciójának van alávetve és hogy végül az alkotmány elvei a konkrét bírói ítéletek fejleményei. Az angol tant még általánosabban úgy fejezhetjük ki, hogy annak lényege a bírói és parlamenti szupremácia egyensúlya a végrehajtóhatalom számlájára. Az amerikai doktrína lényege ezzel szemben már a bírói szupremáciának érvényesítése a törvényhozással szemben is.

Lényeges különbségük mellett is úgy a magyar, mint az angol doktrína a Szent Korona, illetőleg a bírói juriszdikció szupremáciáján keresztül ugyanannak az elvnek, a joguralom elvének intézményes, a történeti helyzethez alkalmazkodó érvényesítéseként jelentkezik. A magyar génusz azért helyezi a Szent Koronát király és nép, azaz minden emberi hatalom fölé s az angol azért követeli a közönséges független bíróság szupremáciáját, mert azt a követelményt, hogy ne emberek önkénye, hanem törvények uralkodjanak, az adott helyzetben így véli leginkább megvalósíthatni."⁷¹

A magyar alkotmány folyamatos változás, alakulás és fejlődés terméke, egyben azonban állandó elvek és jellegzetességek kifejeződése is. Ezek az elvek a két világháború között **Egyed István** szerint:

- „1. a történeti jelleg, amelynél fogva nagy jelentősége van a jogszokásnak és alapelv a jogfolytonosság;*
- 2. a közjogi szellem, amely a magánjogias befolyásokat mindig legyőzte;*
- 3. az erős nemzeti vonás, amely azonban figyelemmel volt a nemzetiségi igényekre;*

71 Horváth Barna: *Joguralom és parancsuralom* In: *Jogállam*. 1993. évi. 1. sz., 71–78. oldal.

4. a keresztény jelleg, azaz a belső kapcsolat a keresztény egyházakkal;
5. a királysági államforma, de hova tovább a királyi hatalom átruházott és korlátozott természetével;

6. az alkotmányosság, azaz a nemzet önrendelkezése a törvényhozó és végrehajtó hatalomban az országgyűlés és az önkormányzati testületek által;

7. a jogállamiság, azaz az egyéni jogok és polgári szabadságok bírói védelme.”⁷²

A magyar alkotmány idegen intézményeket is tartalmazott, s ezeket az Egyed szerint nyugatról átvett kereteket, mint a keresztény állameszmét, a királysági államformát és a vármegye beosztást, a magyar nemzet „alkotmányos érzéke és jogalkotó géniusza” töltötte meg nemzeti tartalommal.⁷³

A történeti alkotmány korszerűsítésének és ezáltal megőrzésének torzóban maradt, mégis igen jellegzetes, ígéretes kísérlete lehetett volna a **Teleki Pál** miniszterelnöksége idején, 1940-ben készült korporatív alkotmányreformterve, amelynek csak az országgyűlésre vonatkozó része és az azzal kapcsolatos igazgatási összefüggések készültek el.

Teleki ezt írja: „Miért időszerű, sőt szükséges egy alkotmányreform, helyesen: magyar alkotmányunk életformájának intézményes átalakítása?

(A kifejezés magyarázata: alkotmányunk íratlan, – azon törvények és jogszabások összessége, amelyek a nemzet vérébe mentek át, – amelyekből kitörölhet valamit az idő, de egyetlen ember intézkedése, az országgyűlés egyetlen intézkedése, sőt egyetlen nemzedék hangulata – soha. Alkotmányunk élő valami, tehát fejlődő. Így életformája van, amely fejlődik. A fejlődés fontosabb pontjain, korfordulóin az alkotmány törvényekbe rögzített elemein intézményes változtatást kell tenni, hogy az alkotmány lényege, élő ereje megóvassék.)

Ma egy alkotmányreformnak vannak világtörténeti és Európa-történeti okai: A világ, a fehér emberiség és Európa óriási anyagi, szellemi és lelki átalakulása, amelynek kezdetén vagyunk. Anyagi életünkben alkalmazkodnunk kell a kor újszerű anyagcseréjéhez. Szellemi téren, törés nélkül egyeztetnünk kell a magunk fejlődését az emberiség jelenkorának eszmeharcaival, hangulataival, értékeivel.

Át kell vezetnünk menetközben ezer év óta korszerűen átépülő és épp ezért vész-állón haladó magyar hajónkat és legénységét, hazát és népet a mai Sckülla és Karübdisz között. Lelkileg pedig fel kell vértéződnünk mint magyaroknak és mint keresztényeknek minden veszélyekkel szemben. Hogy ezeket

72 Egyed István: i. m. 18. oldal. Lásd: 42. oldal, 28. jegyzet.

73 Egyed István: i. m. 19. oldal. Lásd: 42. oldal, 28. jegyzet.

a feladatokat tartalmilag szolgálhassuk, munkánk és lehetőségeinek kereteit, politikai, gazdasági és társadalmi szerveinket alkalmassá, e feladatok szolgálására rugékonnyakká kell tenniünk.”

„Nekünk ősidőktől fogva töretlenül élő alkotmányunk van, megvan a tradíciónk, ezen alkotmány mindenféle viszontagságok, sőt az ország két évszázadon át való feldarabolása dacára való fennmaradásában biztosítékunk is, hogy ez az alkotmány alapjaiban minden korszakban életképes.

Minden népnek életformáit a saját maga karaktere szerint kell kialakítani minden korszakban. Az egyes népek és karakterek a történelem folyamán hosszú évszázadokon át nem változnak, az életformát ennek a karakternek – tehát, hogy úgy mondjam, függélyes időbeli vonalnak – a korszerűséggel, koreszmékkal, az emberiség egy bizonyos szellemi és anyagi állapotával – tehát a vízszintes síkkal való metszőpontja adja meg. Ez a metszőpont minden népre, nemzetre, államra nézve más. [...]

Még ha általános emberi és európai vonatkozásban is segíteni akarunk az új helyes életforma megtalálásában, akkor is értékesebb munkát végzünk, nemcsak magunk szempontjából, de a másokéból is, ha ezt nem mint szegényes másoló a magunk másféle objektumán rosszul alkalmazzuk, de ha a saját nemzeti jellemvonásaink és saját adottságaink szerint keressük, önmagunkra nézve. S ebben különösen értékes általános európai szempontból is az, hogy mi vagyunk éppen azok, akik egy hosszú, de mindig alkalmazkodóképes hagyomány alapján tudjuk a dolgokat keresni, és talán megoldani élő folytonosságban, generációk politikai érzékének felépítése és kicsiszolódása alapján.

Magyarországon totalitárius egypártrendszer bevezetése lehetetlen, mert nem fér össze nemzetünk jellemvonásaival. Nem fér össze a magyarságnak rendkívül erős szabadságérzetével, a némettel szemben például engedelmességre való csekély hajlamosságával. Ezt lehet hibának gondolni vagy mondani, de viszont ezzel együtt jár kritikákban csiszolt józan politikai érzéke és sok más jó tulajdonsága, amelyeket mások legfeljebb betanulható jó tulajdonságaiért nem szabad felcserélni, azokért emezeket feláldozni.

A magyar nemzetnek – mert kis nemzet – csak szabad országgyűlés lehet képviselete, csak ez lehet politikai formája. Kis nemzetnek az ellenálló-képesség a legértékesebb tulajdonsága. Egypártrendszer ennek megölője, mert egy párt nem párt, hanem egyszerűen engedelmes tömeg, parlamentje ugyanez, bizonyos korlátozott tanácskozási szabadsággal. A hivatásrendi parlament szintén nem szabad országgyűlés, mert elsősorban nem országgyűlés. Nem ország-

gyűlés és nem országirányító szerv, hanem tanácsadó, elsősorban gazdasági tanácsadó szerv és valójában csak diktatúra tartozéka lehet.”⁷⁴

Teleki ezen sorai világosan megmutatják, hogy a szerző alkotmányreformról, s nem új alkotmányról beszél, miközben a változtatás és folyamatosság helyes arányára mutat rá. Gyökeres alkotmányreform lett volna ez; radikálisnak tekinthető változásokat, a képviselőháznak részben hivatásrendivé alakítását (felerészben a megyék választottaiból, 6-8 %-ban az egyetemet végzettekből való betöltését) tervezi a választási rendszer gyökeres átalakításával együtt, folytatva az 1926-os felsőházi törvénynek azon irányát, hogy a felsőház tagjainak egy részét a hasonló hivatást űzők köréből küldték ki. Ez a befejezetlen tervezet a történeti alkotmány korszerű megközelítésének máig érvényes példája. Azáltal, hogy egységbe foglalja a gyökeres alkotmányreformot, a hagyományos alkotmányos értékek és formák megbecsülését a kor követelte határozott változásokkal, beleértve a főrendi képviselőlet megszüntetését és a vármegyék szerepének átalakítva újraértékelését, megmutatja egy gyökeres konzervatív államreformnak a történeti joggal való összeférhetőségét.

Saláta Kálmán, 1947-ben emigrációba kényszerített független kiskgazdapárti vezető 1957-es írása szemléletes képet mutat a történeti alkotmány legújabb kori értelmezéséről:

„Az 1956-os Forradalom azok részére, akik a magyar alkotmányfejlődéssel ismerősek és akik a magyar alkotmányos gondolat alaptételeinek kifejezését látják, hétszáz év magyar történelmének betetőzése volt. 1956-ban a negyvennyolcas törvényhozással egybeforrott nemzet teljes, osztatlan egységben és páratlan önfeláldozással lépett fel azoknak az elveknek az érvényesítésére, amelyek meggyőződése szerint magyar földön az emberhez méltó élet előfeltételei. A forradalom követelése nem mások, mint a magyar alkotmányos fejlődés öt alapelveinek az adott viszonyok közötti érvényesítése: a függetlenségé, az önkormányzaté, az alapvető emberi jogoké, az egyenlőségé és mindenekelőtt a joguralomé. És amikor a forradalom bukását követően a munkástanácsok mindenfelé átvették az államosított üzemek és vállalatok vezetését és az autonómia egy sajátos formáját kezdték a kommunista állam omnipotenciája helyére léptetni,

74 Esztergom, Prímási Levéltár, 8497/1940. Pr. század In.: Teleki Pál: Válogatott politikai írások és beszédek. Budapest, 2000. 443–463. oldal.

a kehidai levéllel ismerősek előtt ez sem volt precedens nélküli: a huszadik század annyira változott körülményei között is arra a nagy mozgalomra emlékeztetett, amely a 12. és 13. században az abszolút királyi hatalom gazdasági bástyáit alkotó királyi megyékből az alkotmányos szabadságnak az elnyomással szembeni ellenállása fellegvárait építette ki. A munkástanácsok szétoszlottak s vezetők börtönben vannak, de az eszmék élnek – a forradalomban bebizonyosodott, hogy a magyar politikai génusz ma is lüktető erő. A magyar nép változatlanul azok szerint a nagy elvek szerint gondolkozik az egyén és a társadalom viszonyáról, az állam és nép kapcsolatairól, a kormányzás céljáról, mint azt évszázadok hosszú küzdelemi és fejlődése során tette. És ennek a hosszú küzdelemnek sötét fordulatokban nem szűkölködő évszázadai adják éppen a legbiztosabb reményt arra, hogy az 1956. november 4-én Budapestre begördülő barbárok ezúttal sem vethettek véget az ember-méltóságra és szabadságra alapozott alkotmányos fejlődésnek a Duna-völgyében.” (1957)⁷⁵

Saláta Kálmán a következő elveket látja érvényesülni a magyar alkotmányban, a magyar történelem folyamatában, régi törvényeinktől kezdve, különös tekintettel az Aranybullára, tekintetbe véve 1956. évi világgraszáló jelentőségű szabadságharcunk tényeit:

„A magyar történelmi alkotmány öt fontos alapelv történeti érvényesülése. Az ötből négy legalább valamiféle embrionális formában az Aranybullában is jelentkezik. Az első mindenekelőtt az az elv, hogy a magyar felfogás szerint az egyén nem kényre-kedvre kiszolgáltatott szolgálja a királynak vagy az államhatalomnak: az egyénnek jogai vannak.

A második elv: a joguralom elve. Magyar felfogás szerint az államhatalom nem valamilyen akármilyen kiváló, nagyérdemű, előkelő vagy akár szent személynek a személyi hatalma: az államhatalom voltaképpen a törvényekből folyik, a jogon alapszik és az egész közt illeti. A jog felette áll mindenkinek.

A harmadik elv a függetlenség elve, a negyedik a törvény előtti egyenlőségé, az ötödik pedig az önkormányzaté.

Ezek az elvek természetesen nem egyszerre és nem véglegesen kialakult formában jelentkeztek a fejlődés során, hanem fokozatosan alakultak ki, előbb mint követelések, utóbb mint a gyakorlatban is érvényesülő szabályok. Az Aranybullában az öt elv közül kettő jelentkezik világos formában, de kevésbé

75 Saláta Kálmán: *Fejezetek a Független Kisgazdapárt 1945-ös küzdelmeiből*. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: Csicsery-Rónay István, Washington, D.C., 1989.

*kifejeezetten mintha az alkotmányos fejlődés két további pillérének a körvonalai is mutatkoznának.*⁷⁶

A szerző szerint a függetlenségi gondolat halvány formája az idegenek hivatalra emelésének a királyi tanács hozzájárulásához kötése, s így az önkormányzati elv kivételével valamennyi felsorolt princípium illetve ezek kezdeménye jelen van Aranybullánkban, s kibontakozik a későbbiek során. Saláta nem ismeri fel az Aranybulla szerves illeszkedését, de legalábbis eszmei kapcsolódását Szent Istvánnak utódai által folytatott művéhez és a vérszerződéshez, s a már ezekben felismerhető hatalmi irányultságokhoz, ha úgy tetszik elvekhez.

Tölgyessy Péter, az akkori ellenzék egyik vezetője és szakértője, az 1989-es rendszerváltozás idején vetette papírra véleményét.

„A politikai fordulatot, a társadalmi rendszerváltást, ha az valóban bekövetkezik, nem előzheti meg, hanem csak követheti az új alkotmány megalkotása” –írta 1989 júniusában. Ő végső soron az alkotmánylevél (charta) helyeslője, mint szinte mindenki a jelen jogászi közvéleményében. Ugyanakkor a Szabad Demokraták Szövetsége képviselőjében írott cikkében mégis ezt mondja:

„A magyarság közjogi gondolkodásában sohasem volt kitiűntetett szerepe egyetlen kartális alaptörvénynek. Ellenben az országlakosok kölcsönviszonyait nálunk már igen korán nem csupán a nyers érdek és hatalom uralta, hanem valami szokásszerűség, majd utóbb bizonyos intézményesség is kormányozta. A nyugat-európai államokkal egyidejűleg Magyarországon már a XVII. század elején a király hatalmát korlátozó, illetőleg a rendek jogait szavatoló »alaptörvényeket« állítanak az ország közjogának középpontjába. A rendi »alkotmányosság« úgynevezett sarkalatos törvényekben lefektetett igényei és rendszabályai kiindulópontját adták a modern magyar alkotmányosság kiformalódásának. Az 1848-as, illetve 67-es törvények megteremtették a kor színvonalán álló alkotmányos berendezkedés alapjait, viszont a kiegyezés kompromisszuma a sarkalatos törvényeken nyugvó közjogi rendszert nem váltotta fel egyetlen alkotmánytörvénnyel. Félő, hogy az alkotmányos törvények sokasága az »álmennyezet« szerepére kárhoztatja a tervezett alaptörvényt. Mindezt úgy vélem, közjogi hagyományainknak megfelelően helyesebb volna a demokratikus

76 Saláta Kálmán i. m. Lásd: előző jegyzet.

átmenet időszakában nem egy lezárt »évtizedre szóló« alkotmányban, hanem inkább a mindenkori szükségletekhez, politikai erőviszonyokhoz jobban igazítható sarkalatos törvényekben gondolkodnunk.”⁷⁷

Ismeretes, hogy a sok törvényre alapozott alkotmányosság érvényesült az 1989. évi október 23-i alkotmányreformban, az alkotmányerejű törvények és az 1990. évi XL. törvényben a kétharmados többséget igénylő törvények intézményében.

Majtényi László *A jogállami forradalom történeti alkotmánya* címmel az 1946-tól érvényesülő, tehát korlátozott „történeti alkotmányról” ír.⁷⁸

„Nem hiszem, hogy az új alkotmány, legyen bár szövege jó – persze azt is kétségesnek tartom, hogy a jelenlegi történelmi konstellációban a jó szöveg egyáltalán előállhatna –, szóval, ha a jó szöveg létrejönne is, előnyös hatással lenne arra a jelenlegi politikai elitek által folyton rongált értékre, amelyet a rendszerváltás történeti alkotmányának nevezek.”

Majd ezt a figyelemreméltó megállapítást teszi:

„[...] az alkotmányozás valamilyen értelemben erőszaktevés. Mert akárhogy is, néhány ember eldönti majd, hogy más milliók ezentúl miként éljenek. Sokkal rokonszenvesebb és elfogadottabb az az alkotmány, amelyet egy nemzet magának hoz létre, rossz alkotmánybíróági és jó alkotmánybíróági döntésekkel, jó alkotmánybíróágokkal, rosszabb alkotmánybíróágokkal, gyakorlattal, szokásokkal, mint az olyan, amelyet néhányan a sokaságnak ajándékoznak. A modern értelmiségi prototípusa Rousseau, hol Korzikának, hol a reménybeli független Lengyelországnak óhajtott új alkotmányokat gyártani, és korántsem biztos, hogy a távoli korzikaiak és a lengyelek ettől sokkal boldogabbak lettek. [...]”

Sólyom László úgy fogalmazott [...], hogy a jogállam valami fordított Weimarral köszönt be nálunk. Azaz, ami nálunk történt, az a tekintélyuralom weimarizálódása. Ezen, gondolom, azt kell értenünk, hogy a jogállam a pártállamban érvényes szabályok szerint készült el, jött létre. Ez a – ha belegondolunk – nem különösebben hősi történet, biztosan nem vetekszik egy huszárhozam vagy egy várostrom esztétikumával, viszont igaz. De miért is hallgatnánk új mesét, miért adnánk fel történetünket, mely sajátunk, melyben köztársaságunk kialakult, miért tennénk zárójelbe a rendszerváltás történeti alkotmányát?

77 Tölgyessy Péter: In: *Alkotmányjogi füzetek*, Budapest, 1989., 8–21. oldal.

78 Majtényi László: *A jogállami forradalom történeti alkotmánya* Népszabadság, 2003. november 15.

Úgy gondolom, látható hasznokkal jár az általam ajánlott megközelítés, miszerint felfoghatjuk az ország alaptörvényét úgy, hogy van az alkotmánynak papírja, ezen vannak önmagukban is értelmes jelek, és van az a történet, amelynek folyamánya ez az alkotmánypapíros; továbbá a történetnek van olyan további része, mely az alkotmányszöveg leírása után esett, és ez ugyancsak értelmezője, részese az alkotmánynak. Ha pedig a papírt és a történetet olyan gondosan tanulmányozzuk, ahogy egy kódfejtő keresi a jelentést, akkor látjuk világosan, hogy egészen megfelelnek egymásnak. Ahogy a római jogtudós gondolta: »Ha a törvényt értelmezni kívánjuk, először azt kell vizsgálnunk, mi volt a jogszokás ezelőtt hasonló esetekben az államban: a törvény legjobb értelmezője ugyanis a szokás.« (Paulus, Digesta. 1. 3. 29.)

A magam részéről az 1946. évi I. törvényt is a rendszerváltás történeti alkotmánya részének tekintem. Talán nem is egészen alaptalanul. A »láthatatlan alkotmányt« Sólyom László fogalmi és nyelvi újításának tudjuk. Azonban a hazai irodalomban találkozunk egy nagyon érdekes előzményével az ugyancsak alkotmányjogi fogalomként használt »láthatatlan alapokmány« kifejezéssel Bibó Istvánnál. A kiegyezést bírálva így ír Bibó: »A kiegyezés tulajdonképpen tartalma az, hogy a magyar nemzet a közös ügyek rafináltan kétértelmű megszerkesztésében megkapta azokat az engedményeket, melyeknek árán azután elfogadhatja ... az októberi diplomát. A magyar közjogban egy szó sem esik az októberi diplomáról, annak dinasztikus és rendi erők kompromisszumán alapuló óvatos alkotmányosságáról, holott a kiegyezéssel magyar alkotmányosságnak az üres vázává vált negyvennyolcas törvények mellett az volt az igazibb, szellemében közel állóbb, láthatatlan alapokmánya.« (Bibó István: Eltorzult magyar alkotmány, zsákutcás magyar történelem, Válogatott tanulmányok, 2. kötet, 587. o.)

Mármost – pozitív értéktartalommal – ebben az értelemben tartom az 1946. évi I. törvényt a jogállami forradalom történeti alkotmánya »igazibb, szellemében közel állóbb« részének.

Szeretném végezetül két példán bemutatni önöknek, hogy – akármennyi rosszat tudunk is róla elmondani – a jelenlegi alkotmány véglegessége előbbre való ideiglenességénél, mert oltalmazza a jogállami forradalom történeti alkotmánya. De ha új alkotmányt írunk, minden történeti hivatkozás sápadtabbnak, homályosabbnak látszik majd, sőt a történet maga is letagadható lesz. [...]

Néhány évtizeddel korábban kellett volna ahhoz a rendszerváltásnak bekövetkeznie, hogy az alkotmányozók fejében komolyan felmerüljön a keresztény magyar állam alkotmányos eszméje.

Mint minden, ez is lecserélhető, de nem kétséges, mi volt az alkotmányozó atyák (anyák) akarata, amint az sem, jóváhagyta ezt az ország, és máig természetesnek tekinti. Az alkotmány történeti jelentésével és szövegével is ellentétes az az értelmezés, amely valamilyen tartalmi értéket kíván a magyar állam eszméjéhez hozzákötni. A jogállami forradalom paradoxon, mert a jogállam és a forradalom rendesen nem fér meg együtt. Nálunk – ez része a paradoxonnak – nem a történelem unt közhelyei teljesülnek; nem a jogállami forradalom falja fel a gyermekeit, hanem kitűnő étvágyú gyermekei falják fel őt. A jogállami forradalom – ezt látnunk kell – nem jelenvalóság. Ezzel szemben a jogállami forradalom történeti alkotmánya jelen van, része az életünknek, kereteit meghatározza; ez ideig még mindig erősebb azoknál, akik játékszerüknek tekintik. Az új alkotmány viszont ebben a tekintetben is új helyzetet teremtené.”

Ezek a sorok – mi tagadás – a rendszerváltozás közjogi alapjainak védelmét célozzák oly módon, hogy a szerző történelmünk ezeréves folyamatából kiragad egy félévszázados szakaszt (1946–1989) mondván, hogy annak politikai-közjogi előzménye és következménye maga egy sajátos történeti alkotmány. Azt sugallja még, hogy az 1989–1990-ben kapott szabadságért cserében a nép (vagy a rendszerváltoztató csoportok nagy része) hallgatólag beleegyezett az önkényuralmi kommunista párttal kötött alkut hordozó, a történeti alkotmány folyamatosságát, létrejöttének körülményei (idegen katonai megszállás, a politika kriminalizációja) miatt is megszakító 1946. évi köztársasági törvény közjogi-politikai alapjaihoz való visszatérésbe. A kisiklott rendszerváltozásnak nem lehet önálló, Magyarország történeti alkotmányától különböző történeti alkotmánya, s hogy alaptörvénye beilleszthető-e ezen ezeréves folyamatosságba, az máig nem kapott alkotmányos megerősítést. Mindazonáltal – annak megállapítása után, hogy a történeti alkotmányra nem lehet érvényesen hivatkozni saját alapjainak, különösen folyamatosságának megtagadásával – ezen írás is bizonyítja a történeti alkotmány eszméjének jelenlétét és megkerülhetetlenségét a közjogi gondolkodásban.

Horkay Hörcher Ferenc természetjogi megközelítés alapjáról értékhiányosnak és befejezetlennek tekinti az 1989-ben megindult rendszerváltoztató folyamatot, s rámutat a magyar történeti alkotmányos hagyományoktól való elszakadásra. Kifejti a rendszerváltozás alapjait jelentő

értékvilág kifejezésének és írásba foglalásának szükségességét, „a rendszerváltás alapdokumentuma” elkészítésének igényét:

„A hagyományos alkotmányos berendezkedéseket a demokrácia régóta fennálló tradíciója élteti. A magyar alkotmányosság is sok évszázadra visszatekintő előtörténettel rendelkezik, mely sok tekintetben nem alacsonyabb rendű, mint bármely nyugat-európai állam alkotmányos előtörténete. [...] Ahhoz tehát, hogy élővé váljon az egyébként ígéretes alkotmányos gyakorlat Magyarországon, meggyőződéseim szerint arra van szükség, hogy a politikának sikerüljön világra segítenie egy olyan értékrendet, melyet a most magát a másikkal szembenállóként meghatározó két tábor tagjainak többsége egyaránt el tud fogadni közös minimumként. Egy ilyen minimum, amit a baloldal nevezhet liberális minimumnak, a jobboldal pedig nemzeti minimumnak vagy történeti alkotmányoknak, [...] Ha a baloldal szemszögéből tekintjük ezt az igényt, akkor a következőképp fogalmazhatunk: szükség van azon korlátok meghatározására, melyek a hatalmat elválasztják a polgári társadalomtól, kiegyensúlyozzák a hatalom különböző ágait és ágenseit, s lehetővé teszik a politika jogállami elvárásoknak megfelelő gyakorlását. Ha pedig a jobboldal szemszögéből fogalmazzuk meg ezt az igényt, akkor szükségesnek látszik a nemzet történelmi arcát hűen tükröző értékrend kimondása, annak érdekében, hogy a politika valóban a nemzet érdekében tudjon tevékenykedni, s élvezhesse a polgárok támogatását a közös vallott célok megvalósítása során. [...] Ha a liberális vagy nemzeti minimum megfogalmazásának szükségességét be tudjuk látni, akkor világossá válhat, hogy nincs igaza Sólyom Lászlónak, Majtényi Lászlónak és másoknak, akik szerint a rendszerváltás befejeződött. Lehet, hogy a jogi-gazdasági és a politikai-mentális rendszerváltás eltérő dinamikát mutat, de úgy tűnik, politikai- filozófiai értelemben a rendszerváltás alapozása elmaradt. E fogyatékossgot tehát orvosolni kell, s az erre irányuló erőfeszítés még most sem késő. A rendszerváltás még befejezetlen, viszont befejezhető, mi több, befejezendő. Ehhez arra van szükség, hogy a rendszerváltást irányító eszméket (így a szabadság vagy nemzeti függetlenség, az önrendelkezés vagy nemzeti szuverenitás, a jogállam és joguralom, a társadalmi és történelmi igazságosság, a törvény előtti egyenlőség és a társadalmi szolidaritás, az emberi és alkotmányos jogok, valamint az állampolgári kötelezettségek eszméit) politikai érvénnyel tételesen megfogalmazzák és kimondják.”⁷⁹

79 Horkay Hörcher Ferenc: *Konzervativizmus, Természetjog, Rendszerváltás (Politika- és jogfilozófiai tanulmányok)* L'Hartmattan Kiadó 2008., 315–319. oldal.

Nézetünk szerint nehezen lehetne közös értékeket találni a különböző rendszerváltoztató erők ténykedésében, beleértve a pártállami utódpart és a nem sokkal később hozzá csatlakozott „liberális, demokratikus ellenzék” céljait, érdekeit és nézeteit. Szegényesen szikár, keveset mondó lenne – ha egyáltalán születne ilyen – egy közösen elfogadható érték-összefoglalás. A politikai táborok a teljes alkuképtelenség állapotában vannak tartósan, s a viszonyok által meghatározottan. Sokkal inkább van esélye egy nemzeti többség által kezdeményezendő közmegegyezésnek a nemzetstratégiai elvek, közösségi sorskérdések jegyében. Egy ilyen kezdeményezés lehetséges a jelentős többséget maguk mögött tudó politikai erők részéről. Az említett alapidokumentumról szóló fejtegetés (még akkor is, ha ezen alapidokumentum nem jön létre) egy gyökeres alkotmányreform szükségességét, alapvetését, alapelveinek kimunkálását és az értékelvű alkotmányreform (alaptörvény és sarkalatos törvények) alapelveinek megfelelő alkotmányelőkészítő fórum által történő elfogadásának útját alapozza meg sok más körülménnyel együtt. Az ismertetett véleményből levonható a következtetés, hogy a szerző szerint is gyökeres alkotmányreformra van szükség a történeti alkotmányosság gyökereihez való kötődéssel.

Kukorelli István jól ismeri fel a történeti alkotmányra jellemző alkotmányfejlődést, a több törvényre épülő, könnyen változtatható, a jogfolytonosság alapján történő alkotmányváltozást, a békés kiegyezésekre törekvést a különböző politikai erők megegyezése szerint:

„Az időben közelebb lévő köztársasági tradícióra, az 1946. évi I. törvényre az 1989. évi XXXI. törvény általános indokolása konkrétan hivatkozik. A köztársasági állam- és kormányforma jogfolytonosságát jelzi, hogy a 46-os »kisalkotmány« – jöllehet alapvetően más történelmi körülmények között született – szinte szó szerint beépült az 1989-es októberi alkotmányba. Különösen igaz ez a köztársasági elnök választási rendjét illetően.

A három alkotmányos rendszerváltásban közös az ideiglenesség és az átmenetiség is. Sem 1848-ban, sem 1946-ban, sem 1989-ben nem volt teljes körű alkotmányozás, nem jött létre új alkotmány. A három példát összevetve úgy tűnik, hogy a magyar alkotmányos rendszerváltásokra, a »magyar útra« a több törvény által létrehozott és relatíve könnyen változtatható – már-már történelmi – alkotmányozás a jellemző.”

Nem vitatható, hogy az 1989-évi alkotmányozás jogfolytonos a súlyos politikai alkukat hordozó, Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvénnyel, ami idegen nagyhatalmi megszállás során, a kor nagyhatalmaival fennálló hadiállapot idején, egy önkényuralmi eszme alapján működő politikai párt aránytalan, nagyhatalmi háttérű befolyása alatt született. Ez az alkotmánymódosító törvény megfelel az alkotmányos állammal szemben támasztott legkisebb követelményeknek. Az emberi jogok természetjogi megközelítése is helyezhető napjainkban, mi több: ez felel meg a Szent Korona-tan államfilozófiájának. Az államfői hatalom gyenge mivolta és maga az államforma azonban nyilvánvalóan nem felel meg a magyar alkotmányos hagyománynak, s mi több, szakítást jelent azzal. Ilyen döntést csak független állam alkotmányozó szerve hozhatott volna, lehetőleg népi akaratnyilvánítással megerősítve. Ez a törvény, noha az államfői és miniszteri felelősség tekintetében utal az 1848. évi III. törvényre, nem jelenti ki – nem is tehette volna meg hitelesen – hogy a Magyar Köztársaság folyamatosságot vállal a legutolsó, (s ezzel valamennyi) magyarországi alkotmányos rendszerrel.

Kukorelli a ma közkeletű álláspontot írja le az alkotmányosság kérdésében: *„A ma hatályos magyar alkotmányt az 1989. évi XXXI. törvény és az azt követő tizenöt alkotmányrevízió és alkotmánymódosítás hozta létre, négy országgyűlési ciklus mint alkotmányozó hatalom akarata szerint. Történelmi szerencse, hogy 1989 után teljes körűvé válhatott az alkotmányozás. A millennium évében több alkotmányos intézmény ünnepelhette fennállásának immár tízéves évfordulóját. A magyar alkotmányt 2000-ből nézve, közel tízezer oldalnyi alkotmánybírószági határozat és mintegy 1500, a jogállamban született törvény mint jogi környezet veszi körül és stabilizálja.”*⁸⁰

A rendszerváltozás ezen közjogi hozadékát, alapjogi joggyakorlatát értékes eredményként hasznosíthatja a magyar állam egy jogfolytonosság-helyreállító országgyűlési vagy alkotmányozó gyűlési döntés után is. Erre azért is szükség lenne, mert az idegen megszállás alatt, pártállami országgyűlés által meghozott 1989. évi alkotmánymódosítást nem tekinthetjük legitim döntésnek, amint az 1946. évi módosítást sem az előbbiek szerint. Ez az aktus azért sem teljesen felel meg az 1848-asnak, s azért sem hasonlítható ahhoz, mert az 1848-as megegyezést a politikai osztály

80 Kukorelli István: *Tradíció és modernizáció a magyar alkotmányjogban*. In: *A magyar állami-ság ezer éve*. Budapest, ELTE Eötvös K., 2001., 21–28. oldal.

által törvényesen megválasztott országgyűlés, a politikai nemzet kötötte meg az uralkodóházzal, míg az 1989-es döntést megalapozó megállapodást alkotmányosan hiteltelen, szabályosan megválasztottnak nem tekinthető politikai erő, az állampárt kötötte meg a nép feltételezett érdekében, megbízás nélküli ügyvivőként eljáró, nagyobb legitimitású, de nem választott, így nem legitim Ellenzéki Kerekasztallal.

A történeti alkotmányozás elemeinek meglétét, legrosszabb esetben egy szerves jogfolytonosság-helyreállítás lehetőségét mutatja az, hogy *„Nemcsak a békés rendszerváltásnak voltak történelmi mintái és előzményei, hanem a konkrét jogintézményeknek is. A szabadságjogokat illetően különösen a vallási pluralizmusra és türelemre, valamint a sajtójogi hagyományokra utalnék, de lehetne hivatkozni a tanszabadság tradícióira is. Ezeket a szabadságokat fogalmazták meg például az 1848. évi XVIII., XIX. és XX. törvénycikkek.*

A parlamenti jog, az 1848 utáni országgyűlési ciklusok szokásjogának öröksége ugyancsak jelentősnek mondható, hasonlóan az önkormányzati jog, az önkormányzatiság nemzeti hagyományaihoz.

A nagy rendszerváltó alapjogi és államszervezeti törvények természetesen főként a kiegyezés utáni jogalkotás ma is felhasználható megoldásaira építettek (például az önkormányzatokról, a Számvevőszékről, a közigazgatási bíráskodásról szóló törvényekben sok a rokon vonás).”⁸¹

Méltán állapítja meg a XX. század közjogásza, a magyar jogtudomány 1992-ben elhunyt nagy öregje, **Szabó József**, Bibó István barátja és sors-társa, mintegy vitatkozva, ellenérveket sorolva az előbbi, később írásban megfogalmazott vélemény kapcsán:

„1848-ban régi, félfeudális alkotmányunkat a többi európai példát követve átalakítottuk, és az akkor is, ma is legdemokratikusabbnak talált angol parlamentáris rendszert fogadtuk el, amelyhez már 1848-ban a két nép küzdelmeinek hasonlósága vezetett el, s amely 1949-ig közmegelegedésre meg is maradt. Ma viszont valahogy nehezen találunk vissza az angol útra. Az angol Magna Charta mintájára (1215) nekünk is volt a szabadságjogokat először biztosító Aranybullánk. És volt az angol történelmi Alkotmányhoz hasonló, történelmi szabadságainkat biztosító történelmi alkotmányunk, mely megvédett uralkodóházaink állandó próbálkozásaitól, mellyel a rendeleti kormányzás bevezeté-

81 Lásd: előző jegyzet.

sére törekedtek. A történelmi alkotmány helyett kényszerítették ránk 1949-ben felülről-kíülről, a mi akaratunkkal mit sem törődve azt a tanács-típusú alkotmányt, amelyet egészen más kultúrájú és történelmű népek számára agyaltak ki, rájuk is erőszakkal kényszerítették, és náluk sem vált be.

Így most, amikor régi Európánkba visszatérünk, de népiünk legtanultabb része, iskoláink, egyetemeink, sőt Tudományos Akadémiánk a romokból alig eszmélve néz újra a megtalált jövődő felé, kiderült, hogy a zűrzavarból visszatéréshez valahogy tudatosítani kellene ébredező népiünkkel, a nép által sorsának intézésére végre újból szabadon választott parlamentjével, amely sorsáról régi parlamenti rendszere értelmében egyedül rendelkezhet, hogy ez a rendszer 1848-ban nem véletlenül, hanem az angol parlament több évszázados kísérletei után került hozzánk, amikor a forradalmak kora után született, akkor ifjú Európába beléptünk. S ezt az alkotmányt, mely nálunk is bevált, megpróbáltuk megvédeni 1848–1849-es szabadságharcunkban és a két világháborút követő polgári korszakokban is. Nem véletlenül, hanem nagyon is megfontolva, a szintén sok évszázados angol tapasztalatok tudatos követésével.

Igaz, 1848-ban, a fordulatkor Széchenyi, Eötvös, Batthyány kezében volt az ország sorsa. Ők megértették, hogy a történelmi alkotmány nem csupán egy charta, melynek sorsa ki van szolgáltatva a véletleneknek, hiszen egy okmány széttéphető, félreérthető, megtagadható, hanem egy nemzet valódi Bibliája, amely történelmének alapelveit rögzíti. És semmi köze nincs a napi kormányzási problémák részleteihez. (Kiemelés Z. Zs.) Erre példát egyedül az angol alkotmányban találtak. Így nem véletlen, hanem végzet az, hogy ők épp ezt az alkotmányt vették mintául európai életünk sorsfordulóján. Az angol alkotmány sem akadályozza a brit birodalmat napi gyakorlati problémái megoldásában. Változnak a törvények, a politikai szerkezet, még a vallások, a felekezeti, nemzeti és osztályharcok is. De alkotmányukat, amely szintén nem lehet napi viták tárgya, azért még nem törölték el. Uralkodó családjaikkal is voltak nehézségeik – néha a lefejezésig vagy a lemondásig. De alkotmányuk lényegét – hogy az ország irányítása csak demokratikus lehet, vagyis hogy a népképviselői parlament fölé más hatalom, sem a királyé, még kevésbé egy bíróságé vagy egy népvezérként föllépő közigazgatási szervé, kik elnyomhatnák, nem rendelhető – ez nem befolyásolta.

Mi most nem egészen ezt követjük. Negyvenéves szenvedés után váratlanul és ma sem igazán tisztázott okokból visszakaptuk 1848-as parlamentünk szabadságbiztosítékait. És mit csináltunk? Kaptunk demokratikus kormányt

és többnyire demokratikus ellenzékét. De az a társadalom, amelybe ez a politikai szerkezet beágyazódott már nem az, amelyben korábban működött. Nincs már igazi értelmiségünk, tulajdonos polgárságunk és parasztságunk, tanult, szakmai tudására kényes iparos és szakmunkás rétegünk. Túlnyomó részük elpusztult, világgá ment, kihalt.

A megmaradtak műveltsége nem bizonyult elegendőnek. Zokszó nélkül eltűrték, hogy pár héttel, sőt nappal a fordulat előtt, a volt állampárt utolsó országgyűlése és kormánya, saját érdekeit tartva szem előtt, maga fektesse le azokat a jogi kereteket, amelyek a fordulat végrehajtásában meghatározó szerepet fognak játszani, mintegy előre irányt és kereteket szabva neki. Ennek során történelmi alkotmányunkról – mint nemlétezőről – tudomást sem vettek, és hoztak helyette egy új, fél-sztálinista alkotmánylevelet, mely azóta is állandó módosításra szorul, már kétszer módosították is, de a hibás jogi alapozás miatt ez nem eredményezett javulást. Ha az alapok változatlanok maradnak, az eredmény nem lehet kétséges, érdemi változást vagy javulást nem várhatunk.”⁸²

A történeti alkotmány és a „szentkoronás” államfilozófia mellett történő színvallás sorozatos példái a Magyarok Világszövetségének Világkongresszusai⁸³ vagy az Alkotmányossági Műhely és Fórum rendezvényei és kiadványai⁸⁴, továbbá a jeles személyiségeket tömörítő Százak Tanácsa megnyilatkozásai⁸⁵.

Korunkban uralkodónak tekinthető a kételkedő, ugyanakkor egy befejezett múltba utalt történeti alkotmány megbecsülését vagy azt sem mutató vélemény. Ez volt az alapállása a kiváló politikai gondolkodónak, **Bibó István**nak is, akire többen hivatkoznak ebben a kérdésben. Bibó egyik 1948-49-es tanévben tartott egyetemi előadásában a következőképp mutatta be a történeti alkotmányt:

„Az angol és a magyar alkotmány történeti alkotmányok. Az angol alkotmány ma sem alapelvekre leegyszerűsített tételekből áll, hanem konkrét jogszabályoknak, gyakorlatoknak, elveknek a kijegecesedése. Mindig van egy tételes

82 Szabó József: *Ki a káoszából, vissza Európába.* Budapest, 1993., 151. oldal.

83 Így például: *Nemzetstratégia. A harmadik évezred küszöbén. Magyarok IV. Világkongresszusa.* Budapest, 1996.

84 *Konferencia az Alkotmányról az Európai Unió kapujában* 2002. szeptember 13–14. Szerkesztette Fáy Árpád, Alkotmányossági Műhely és Fórum – Budapest, 2002.; *Búcsú az évezredtől az alkotmányosság reményében.* Szerkesztette Fáy Árpád, Budapest, é. n.

85 *A Százak Tanácsa első évtizede.* Összeállította: Szijártó István, Budapest, 2007.

formula és ehhez mindig hozzájön a jelenlegi gyakorlatban megnyilvánuló, de még kötelező erőre nem jutott elv. Az angol alkotmánynak legfontosabb alapelvei, legalapvetőbb működési szabályai (hogy például a kormányt a parlamenti többségből kell választani) még ma sincsenek tételes szabályokba foglalva. A magyar alkotmány történetisége a köztársaság kikiáltásával sérelmet szenvedett, de a történetiségben már azelőtt is sok volt a fikció. A magyar alkotmány annyiban történeti, hogy ma sincs egy egységes alkotmánylevele, de abban az értelemben nem történeti, hogy benne a szokásszerűségnek olyan jelentősége lenne, mint az angol alkotmányban. Igaz, hogy a magyar alkotmány tételeit több törvény tartalmazza, de ezeket összetéve előttünk áll a magyar alkotmány (1946: I., 1848: III.). A magyar alkotmány alaptörvényei nem az alkotmány körül, hanem az Ausztriához való viszony körül forogtak...

*Az nem vitás, hogy az Aranybullától mostanáig létezik egy történeti folytonosság, amely abban nyilvánul meg, hogy az egészben egy bizonyos folyamatosság van. Így nem annyira 700 éves alkotmányról, mint inkább 700 éves erőfeszítésről beszélhetünk.*⁸⁶

Meg kell jegyeznünk, hogy Bibó politikai pályájának tetőzése éppen az 1945–48 közötti időszak, a magyarországi demokrácia megmentésének sajnos eleve kudarcra ítéltetett kísérlete egy önkényuralmi hadsereg által megszállt országban, egy önkényuralmi kommunista párt belügyi erőszakszervi túlsúlyának viszonyai között volt. Bibó egyik előkészítője a Magyarország államformájáról szóló, mai megítélés szerint szovjet és kommunista nyomásra, nem legitim viszonyok között született 1946. évi I. törvénynek Bölöny Józseffel és Moór Gyulával. E törvényt Bibó is, Paczolay is a történeti alkotmány részének tekinti, de nem jogfolytonosnak, ami igaz is, mert ez a történeti alkotmányos folyamatosság, egy több száz éves jogi és államszervezeti hagyomány megtagadásának tekinthető. Nem lehetett valójában része a történeti alkotmánynak azért sem, mert a nemzet nem volt cselekvőképesége birtokában kézenfekvő, ismert történelmi okok, mindenekelőtt az idegen nagyhatalmi katonai megszállás miatt.

Többségben vannak a kételkedő vélemények a történeti alkotmány jelenkori esélyeit illetően. Ezek a vélemények egyebek mellett összefüggenek a szerzőknek a jelenkori hatályos alaptörvényhez, az 1949. évi

86 Bibó István: *Politika-előadások*. MTA Könyvtára Kt., MS 5116/20., 25–26. oldal.

XX. törvényhez, a jelenkori alkotmánybíráskodáshoz, végső soron a politikai rendszerváltozáshoz való viszonyával.

Paczolay Péter *A történeti alkotmány és a konzervatív jogi gondolkodás* című tanulmányában a konzervativizmus sokféle történeti, filozófiai és politikai jelentése között egyetlen szempontot emel ki, úgy is, mint a konzervativizmus sokféle meghatározásában és értelmezésében közöset: a folyamatosság, szilárdság értékét. Az alkotmányjogi teóriákban a folyamatosság és stabilitás értékeit előnyben részesíti, ezen leszűkített értelmű konzervatív jogi gondolkodás témájaként szól a történeti alkotmányról, s ehhez szorosan kapcsolódva a jogalkalmazásról és a jogértelmezésről.⁸⁷

A történeti alkotmány közkeletű fogalma kapcsán említést tesz a történeti avagy íratlan és a kartális vagy írott alkotmányok megkülönböztetésének viszonylagos voltáról, utalva arra, hogy valójában mindkét fajta alkotmány írott, *„mert a szokásjog is zömmel írott, míg a kartális alkotmánnyal rendelkező országokban is lehet az alkotmányos szabályok jelentős része íratlan.”*

A konzervativizmus apostola, **Edmund Burke** a francia forradalomról írt eszmefuttatásaiban újra és újra visszatér a folytonos és szilárd alkotmány megújításának szükségességére, egyúttal elutasítva annak radikális és forradalmi megváltoztatását. Szerinte az 1688–89-es, a brit alkotmányos királyság intézményrendszerének számos alaptörvényéhez vezető politikai fordulatot, az ún. dicsőséges forradalmat *„azért hajtották végre, hogy megőrizzék, ősi, elvitathatatlan törvényeinket és szabadságainkat, s a kormányzat ősi alkotmányát, mely számunkra a jog és szabadság egyetlen biztosítója.”* Majd ezt írja: *„A Magna Chartától a Jogok Nyilatkozatáig alkotmányunk egységes vezérelve volt, hogy szabadságainkat mint őseinktől ránk hagyományozott, s mint általunk az utókor felé közvetítendő elidegeníthetetlen örökséget tüntesse fel s nyilatkoztassa ki.”*⁸⁸

Aki valamennyire ismeri Magyarország történeti alkotmányát, alap, illetve sarkalatos törvényeinket s az erről szóló irodalmat, annak nincsenek kétségei az iránt, hogy az előbbi mondatok jellemzik a magyar közjog gerincét, történeti alkotmányunkat. Mindazonáltal a történeti alkotmány iránt kritikus szerzők rámutatnak két vélt fogyatékoságra,

87 Paczolay Péter: *A történeti alkotmány és a konzervatív jogi gondolkodás*. In.: *Magyar Konzervativizmus. Hagyomány és Jelenkor*. Szerk.: Tőkéczi László, Budapest, 1994., 29–36. oldal.

88 Edmund Burke: *Töprengések a francia forradalomról*, Budapest, 1990., 115., 117. oldal.

mintegy a magyar közjog gerince valódi történeti alkotmány jellegének kimondva-ki-mondatlan kétségbevonásaként.

Az egyik gyengítő érv az, hogy az első századok eltelte után a magyar alkotmányos törekvések az ország függetlenségére összpontosultak, így az alapvető jogok védelme, a belső berendezkedés építése háttérbe szorult.

A másik érv szerint a magyar alkotmány fejlesztésében a szokásjognak, bíró alkotta jognak, általában a szokásjogi jellegnek nincsen akkora szerepe, mint az angolban.

Tanulmányunk tárgyánál és terjedelménél fogva nem taglalhatjuk részletesen a történeti alkotmány időszerűségének kérdését, tudva azt is, hogy egy gyökeres alkotmányreform végrehajtása hatalmi kérdés, s annak mikéntje számos tényezőtől függ. Az első ellenvetésre válaszolva megállapítható, hogy egy ország és társadalom függetlensége alapvető alkotmányos kérdés, olyan, amilyen a brit birodalomban, (annak szerencséjére) nem vetődhetett fel az általunk több évszázadon át megélt formában. A magyar politikai vezető réteg, szabadságharcainkban a magyar nemzet sikeresen hiúsította meg időről időre az önkényuralom tartóssá válását, utasította el egy francia mintájú tartós abszolutizmus bevezetését az ország belső viszonyaira is kiterjedően. Ezt bizonyítja a Bocskai-felkelés eredményeként az 1606. évi bécsi béke, vagy akár bizonyos tekintetben az 1715. évi törvényhozás vagy a II. József alkotmányellenes uralmát követő 1790–91. évi törvényalkotás vagy az 1848-i áprilisi törvényekben megtestesülő gyökeres alkotmányreform, s ennek 1867. évi megszilárdítása vagy az 1918–19. évi tragikus forradalmak okozta megrázkódtatás közjogi pusztítását kiküszöbölő 1920. évi és azt követő törvényhozás. Az erőteljes függetlenségi törekvések semmiképpen nem szólnak alkotmányunk történeti mivolta ellen. Az egyéni jogok védelme az Aranybulla (Hármaskönyv I. rész 9. cím, *primae nonus*) rendelkezéseire alapítva valósult meg a koronázási eskü és hitlevél által újra meg újra megerősítve, majd a megváltoztatandók megváltoztatásával kiterjesztve az egész nemzetre 1848-ban és később. Magyarország örök szabadsága (*Hungaria semper libera*) nemcsak az állami-nemzeti függetlenséget hanem a belső, polgári szabadságot, mint ugyanazon helyzet két oldalát is jelentette, a két jelentés nem választható szét élesen.

A második érv a szokásjog hazánkban szerényebb alkotmányfejlesztő erejéről ugyancsak nem meggyőző, mert akár az első érv esetében, azt kéri számon, hogy miért nem pontosan olyan a magyar alkotmány, mint az angol, jóllehet nincsen olyan indokolt megállapítás a jogirodalomban, hogy ilyen megfelelést meg lehetne követelni. A brit alkotmányfejlődés tényei pedig azt bizonyítják, hogy a bíró alkotta jog szerepe csökken az angol jogrendszerben az utolsó két-három évszázadban, s különösen nem meghatározó az alkotmányos törvényeket illetően, amelyek nem bírói alkotmányjogot jelentenek. A bíróság az Egyesült Királyságban nem végez alkotmányvédő feladatot, a törvényeket ilyen szempontból nem vizsgálja.⁸⁹

Pacolay érvelése inkább alátámasztja az általunk elmondottakat, amikor megállapítja a burke-i alkotmányfelfogásról, hogy *„ez a konzervativizmus minden ellenkező állítás dacára szabadelvű vagyis szabadságpárti, és elfogadja, sőt szükségesnek tartja a fejlődés eszméjét, de a fokozatos és természetes fejlődését. Ez a történeti alkotmány a szervesen kiépülő, fokozatosan reformált és javított alaptörvény modellje. A magyar történeti alkotmány azonban a kezdeti évszázadokban követte csak ezt az angol modellt. Ekkor valóban a belső államberendezkedést szabályozó alapvető szabályokat alakították ki. A későbbiekben – a sajátos magyar történelmi fejlődés miatt – a külső országokhoz való viszonyt rendező törvények száma szaporodott.”*

A hagyományos közjogi értelmezésnek megfelelően írja le: *„A tartalmi értelemben vett alkotmány – az államélet alapvető rendező elvei – szabályozását a magyar történelemben az ún. „sarkalatos” törvények látták el. Ezek különböző történelmi időkből származnak, mint az 1222. évi Aranybulla. Ebből először is az következett az alkotmány fogalmára és elméletére nézve, hogy az igen széles volt, és magába foglalta az írott törvények mellett a szokásjogot is.*

Pontosabban a törvények írottak voltak, de alaptörvény jellegüket a szokásjog alakította ki. Némely törvény alaptörvénynek nevezte önmagát, mint 1868. évi III. tv., vagy 1827. évi III. Azt tekintette az elmélet alaptörvénynek, amely ilyenként határozta meg önmagát, vagy az alkotmány alapvető intézményeit és elveit szabályozta. A magyar közjog szokásjogi jellegét erősítette például az 1791. évi X. tv., mely szerint Magyarországot saját törvényei és szokásai

89 Egyetemes Jogtörténet I. Gönczi Katalin – Horváth Pál – Stipta István – Zlinszky János. Budapest, 2006., 258–282. oldal.

szerint kell kormányozni. A koronázáskor a király szintén az ország törvényeinek és szokásainak megtartására esküdött.

A történeti alkotmány következménye, hogy a magyar alkotmányelmélet az alkotmány tartalmi fogalmát használta (mint a társadalom sajátos szervezete), és nem a 19. századtól más országokban elterjedt formális alkotmányfogalmat, mely szerint az az állam szervezetét meghatározó és az alapvető jogokat biztosító írott karta.”

Tomcsányi Móric, a két világháború közötti kor egyik legrangosabb alkotmányjogásza meghatározásával „*az Alkotmány az állam szervezete és szuverenitása, mely politikai és szociológiai meghatározásnak tekinthető. A történeti alkotmány sajátossága, hogy szükségszerűen összekapcsolódik a konzervatív állam- és jogfilozófiával: a folyamatosság és a fokozatosság elvével. A magyar közjog változásainak a fejlődés mellett mindig megőrző jellege is volt. A reformok mögötti állandóság, az ősi elvek új körülményekhez való igazítása, amelyről a magyar közjogászok írtak, Burke gondolatait visszhangozza.*”⁹⁰

Nagyon fontos annak ismerete, hogy a hagyományos magyar alkotmányfogalom szerint alkotmány egyfelől a sarkalatos törvények együttese, másfelől maga az állam és annak főhatalma, ami az alapvető jogokat és szabadságokat szavatolja;

A teljesség kedvéért közöljük Paczoly általunk legvitathatóbbnak tartott mondatait: „*Láttuk, hogy a magyar történeti alkotmány – az igazolására szolgáló elméleti erőfeszítések ellenére – erősen csökkent értékű alkotmány volt, amelynek épületét a huszadik század viharai végleg felőrölték. Bár valaki gondolhatja, hogy jobb lenne a történeti alkotmány alatt élni, de azt visszahozni nem lehet, újat teremteni pedig fogalmilag kizárt. Ezért el kell fogadni, hogy Magyarország a jövőben kartális alkotmány alapján fog élni. Ennek viszont meg kell őriznie az ősi magyar alkotmányból azt, amit lehet. Jogfolytonosságunkat ma inkább szimbolikus elemek őrzik, mint a címer és a Himnusz. Az 1989. évi ellentmondásos alkotmányozás során több elem visszakerült az ősi alkotmányból, így például a sarkalatos törvények eszméje.*” Igaz, hogy a történeti alkotmányt a maga eredeti mivoltában visszahozni nem lehet, de ebből nem következik, hogy újat kellene teremteni, akár történeti, akár chartális alkotmányra gondolunk. Paczoly Péter az alkotmánybíróság elnöke volt, ez még nagyobb súlyt ad értékes nézeteinek.

90 Paczoly: i. m. Lásd.: 82. oldal, 87. jegyzet.

Az első, meghatározó szerepű elnök, *Sólyom László* történeti alkotmánnyal kapcsolatos nézeteiről sommásan annyit tudhatunk, hogy azok teljesen elutasító jellegűek. Alapműnek számító az alaptörvény értékeslegességéről és a „láthatatlan alkotmányról”, a valódi rendszerváltozást megghiúsító alkotmánybíróági határozatokról értekező könyvében nincsen „történeti alkotmány” címszó.⁹¹ A történeti alkotmány központi értékéről, az igazságosságról vallott nézete világosan megmutatkozik az elmúlt önkényuralmi rendszerben politikai okból nem üldözött bűncselekmények üldözhetőségéről szóló törvényt megsemmisítő határozat indoklásában. A határozat, melynek előadója Sólyom volt, kimondja: „A mindig részleges és szubjektív igazságosságnál a tárgyi és formális elvekre támaszkodó jogbiztonság előbbre való.”⁹² A szigorú jogfolytonosság talaján maradó rendszerváltozás és Alkotmánybíróság (saját szavaival: a jogállami forradalom paradoxonának letéteményese) elutasította az emberekben mélyen élő igazságosságigényt. Így a politikai közösség nagyobb része elidegenedett a rendszerváltozástól és a politikától, a politikai hatalom legitimitása kérdésessé vált. Az értékelvű, a történeti alkotmány értékeit folytató teljes körű politikai és alkotmányos változás elkerülhetetlenné vált.

Meggyőződésünk, tanulmányunk összefoglaló részében kifejtjük, hogy a történeti alkotmány értékes alapjára ráépíthető egy olyan folytatás, sarkalatos törvények sorozata, amely megfelel a történeti alkotmány hagyományának és lelkiségének, de tartalmilag megfelel a mai kor igényeinek. Minden jelentőset alkotó törvényhozó nemzedék létrehozta a maga korának válaszoló és a történeti jog folyamába illeszkedő alkotásait, így soha nem a régi alkotmány változatlan visszahozatala történt meg, sokkal inkább annak bekapcsolása a kor vérkeringésébe.

A legújabb kori irodalomban jelentős forrásnak tekinthető a magyar állam- és jogtörténet tankönyve *Csizmadia Andor* szerkesztésében.⁹³

91 Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001., 692. oldal.

92 11/1992.(III.5.) AB határozat. ABH 80.

93 *Magyar állam- és jogtörténet*. 6. bővített, átdolgozott kiadás. Egyetemi tankönyv, Szerk.: Csizmadia Andor. Írták: Asztalos László, Csizmadia Andor, Kovács Kálmán, Budapest, 1995.

A tankönyv megállapítja, hogy *„hazánknak sem a feudális, sem a kapitalista korban nem volt írott alkotmánya, vagyis olyan alaptörvénye, amely az államélet legfontosabb szervezeti és működési kérdéseit, az állampolgárainak alapvető jogait és kötelességeit egyetlen jogszabályban (kartában) összefoglalja”*. Megállapítja, hogy alkotmánytervezeteket Hajnóczy, Martinovics, Berzeviczy Gergely készített a XVIII. század végén, majd megemlékezik arról, hogy az 1790–91. évi, majd az 1825–27. évi országgyűlés által kiküldött bizottságok, deputációk, amelyek a szükséges törvényhozási reformok előkészítését voltak hivatva elvégezni, nem foglalkoztak egységes alkotmány megteremtésével. Ehhez hasonló részletességű kifejtéssel, alkotmány és alaptörvények tekintetében nem találkozunk későbbi tankönyvekben.

A tankönyv fogalmazásmódjából megállapítható, hogy a tankönyv szerkesztői az egységes alkotmány, azaz írott alkotmány (karta) tekintetében arról, mint egy magasabb minőségről emlékeznek meg, amelyhez képest a történelmi állapot kezdetlegesebb, kevésbé fejlett jogi helyzetet fejezhetett ki. A szöveg megállapítja, hogy *„a magyar uralkodó osztályoknak kényelmes volt, hogy szokásjogi szabályok és csak kisebb mértékben törvények rendezték az állami élet legfontosabb kérdéseit, mert ezeket saját érdekeiknek megfelelően lehetett magyarázni”*. Kijelenti, hogy az írott alkotmány (constitutio) nem volt szükséglete a feudális államnak. Ez pedig egyértelműen arra utal, hogy magát az alkotmány fogalmat is, melyet constitutio értelemben használtak a XVIII. század végétől a magyarországi törvények, mintegy fenntartja az alkotmánylevélnek, s a történelmi alkotmányt nem tekinti constitutionak. Ismerteti az 1791. évi X. tc. lényeges tartalmát, mely szerint az ország saját kormánnyal rendelkezik, majd hivatkozik az 1827. évi III. t. c.-re, amely szerint a király az országnak a fölavatási esküvel erősített alkotmányát minden időben védelmezi és fenntartja. Ismerteti Hajnóczy Józsefnek, a Martinovics összeesküvésben való részvételéért kivégzett jogtudósnak az alkotmányról kialakított nézeteit. A történelmi alkotmány fontos adalékai közé sorolható Hajnóczy tanulmánya,⁹⁴ ami *„A természeti szabadsággal rendelkező és a polgári társadalommal egyesülő emberek által kötött eredeti szerződést”* értette az alkotmány fogalmán.

94 Hajnóczy József *Közjogi-politikai munkái*. Sajtó alá rendezte Csizmadia Andor, Budapest, 1958.

Kovács István akadémikus 1988-ban elismeri a rendi alkotmányosság eredeti értékét, amikor arról ír, hogy létrejött „Magyarországon egy sajátos rendi alkotmányosság, mely az országgyűlés és az államszervezet feudális jellegének érintetlenül hagyása mellett az országgyűlés számára mindazokat az alkotmányos garanciákat igényelte, amelyeket a felvilágosodás politikai irodalma elsősorban a polgárság érdekeinek szolgálatában, a polgárság képviselőiből álló törvényhozó szervek számára munkált ki (vagy elevenített fel, az abszolút hatalommal kormányzó uralkodók által felszámolt rendi képviseleti intézményekre utalással). Ezáltal a felvilágosodás által népszerűsített és ebben az időben már a francia forradalom deklarációjában is tükröződő alkotmányos elvek Magyarországon kettős arculatot kaptak: védelmezték a rendi kiváltságok retrográd rendszerét, egyben kifejezték a nemzeti függetlenségi jogi biztosítékait.”⁹⁵

Beöthy Zsigmond, az első magyar nyelvű közjogi összegezés szerzője szerint „A magyarországi alaptörvények vagy írottak, vagy szokásbeliek.”

„Az írottak közül pedig azon alaptörvények, melyekből a magyar alkotmány kezdetét s erejét veszi, a következők:

1. A legelső eredeti szerződés, melyet a magyarok első hét vezérei Árpáddal kötöttek.” A szerző több későbbi szerzővel egyezően nem mint Anonymus – Álmos, hanem mint Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár – Árpád fejedelem személyéhez köti a vérszerződést.

2. II. András Aranybullája 1222-ből;

3. Szent István constitutiója, azaz rendelete a szerző szerint azért alaptörvény, mert az országgyűlés azon kívánságát fejezi ki, hogy keresztény, azaz a későbbi törvények, így az 1723. évi II. törvénycikk szerint római katolikus személy lehet király. Szent István Király Dekrétomainak Első Könyve, Intelmek Szent Imre Hercegnek 1. fejezet: *A keresztyén hit megtartásáról*: „Mivel a királyi méltóság rendje úgy hozza magával, hogy arra egyedül a közönséges keresztyén hitet valló hívek jussanak, azért a mi tanításink során az első helyet a szent vallásnak adjuk.”

4. A trónöröklési törvények:

III. Károly király II. Törvénykönyvének I., II. és III. cikke (1723. évi I.,

95 Kovács István kisértőtanulmánya In.: Deák Ferencz: *Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandl Venczel munkájára: „Das ungarisch-österreichische Staatsrecht”, A magyar közjog történelmének szempontjából.* Pest, 1865., Reprint: Budapest, 1987.

II. és III. törvénycikk, a Pragmatica Sanctio), mely szerint a trónöröklési rend a férfiág kihalta után kiterjed a három leányágra is.

És az előbbinek az előzménye:

Az 1547. évi V. törvénycikk szerint a király az idő nagyobb részén át Magyar országban lakjék, vagy hagyja itt maga helyett a fenséges fejedelmet, Miksa főherceget; továbbá az ország rendjeinek a Habsburg király örökösei uralmának való alávetéséről tesz kijelentést;

1687. évi II. törvénycikk. A mostani császári és királyi szent felség fenséges finemü örököseinek elsőszülötteit Magyarország s az ahhoz csatolt részek természetes és örökös királyainak nyilváníják;

1687. évi III. törvénycikk. Fentisztelt Ő császári s királyi felsége fiágának magszakadása után következni fognak a fennirt uralkodásban: a mostani felséges spanyol király fiörökösei ugyancsak az első szülöttek; csak ezeknek kihalása után nyerjen helyet a karok és rendek ősi, régi, helyben hagyott szokása s előjoga a királyválasztásban;

Ezek kimondták az ausztriai ház férfiágának trónörökösödését;

II. Lipót király törvénykönyvének III. cikke (1791. évi III. törvénycikk), hogy a király fölavatása és koronáztatása minden trónváltáskor fél éven belül végrehajtassék.

5. Az I. rész 9. címe (Partis Primae Titulus Nonus) a Hármaskönyvből;

6. A Bécsi békekötés, 1606; 1608. évi (k. e.) I. törvénycikk a vallásügyről.

7. A Linzi békekötés, 1646; 1647. évi V. törvénycikk a nagyságos erdélyi fejedelemmel, Rákóczy György úrral kötött békéről;

8. A két vallásügyi törvény, II. Lipót király törvénykönyve XXVI. és XXVII. cikke (1791. évi XXVI. és XXVII. törvénycikk).

Az írott alaptörvények felsorolását azzal zárja a szerző: „Mindezen alaptörvények szövegét pedig a koronázási hitlevél, s a koronázás alkalmával letenni szokott királyeskü, mellyben az ország s nép jogainak oltalmazása ígértetik, magukban foglalják.

Ezen előszámlált írott törvényeinken kívül vannak még szokásbeli alaptörvényeink is, mellyek hosszas és folytonos szokás által hagyattak helyben. Ezek ellenkezőleg az írottakkal, közzé soha nem tétettek, s egyedül a hagyomány (tradíció) szakadatlan útján ismértetnek a magyar nemzet által.” Később hozzáteszi, hogy ez utóbbiak „a fejedelem és nép beleegyezésével folytonos gyakorlat által hozattak életbe, s a nép hagyománya által eléggé közölvék, s nyilvánítvák. [...] a törvényhozás kettős akaratának hallgatag ugyan, de szabad és

független egyesülését” jelentik, ezért sem származhatnak sem tudatlanságból, sem erőszakból, sem tévedésből, hiszen ezen okok az akarat hiányát jelentik.”⁹⁶ Magyarán: folytonos gyakorlat kell a törvényhozás résztvevőinek jóváhagyásával, továbbá ennek köztudottá válása szükséges a törvényes szokás létrejöttéhez.

1861-ben jelent meg **Toldy Ferenc** kiadásában *A magyar birodalom alaptörvényei*⁹⁷ című összeállítás, amely az előbbi körbe sorolta a következőket:

az összerződés;

II. András Aranybullája;

az I. rész 9. címe (*Partis Primae Titulus Nonus*) a Hármaskönyvből;

a Bécsi békekötés, 1606;

II. Mátyás király törvénye az országgyűlés szerkezetéről (II. Mátyás király I. törvénykönyvének koronázás utáni I. cikke, 1608.);

II. Mátyás király törvénye az idegeneknek az ország kormányából kirekesztéséről (II. Mátyás k. I. törvénykönyvének koronázás előtti X. cikke.);

a Linzi békekötés, 1646;

a trónöröklési első törvény (I. Lipót IV. törvénykönyve, 1687. évi II. és III. törvénycikk);

az Erdély közjogi helyzetéről szóló Diploma Leopoldinum 1691. december 4-i szövege, az erdélyi Lipót-féle oklevél néven;

III. Károly biztosító törvénye az ország épsége és független kormányáról (az 1715. évi III. törvénycikk);

III. Károly király II. Törvénykönyve (1723. évi I., II., III. tc., a Pragmatica Sanctio Magyarországon);

1723. évi I. törvénycikk az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságaik s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönet mondanak;

1723. évi II. törvénycikk Ő császári és királyi legszentségesebb felsége fölséges osztrák háza nőágának Magyarország szent koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről;

96 Beöthy Zsigmond: *Elemi magyar közjog, Pesten*, 1846., 5–11. oldal.

97 Toldy Ferenc: *A magyar birodalom alaptörvényei* (az eredeti deák szöveg mellé vetett magyar fordítással, közjogtani segédkönyvül). Buda, 1861.

1723. évi III. törvénycikk az ország s kapcsolt részei karainak és rendjeinek jogait, kiváltságait és szabadságait megerősítik;

III. Károly Okmánya 1723. december 30-án megerősítve, 1724. február 24-én az erdélyi országgyűlés által ünnepélyesen elfogadva (Erdélyi 1744. évi III. törvénycikk, a Pragmatica Sanctio Erdélyben);

Mária Terézia királyi hitlevele és esküje (1741. évi II. tc.);

Mária Terézia nemzeti kormányzás iránti törvénye (1741. évi XI. tc. a magyar dolgok és ügyeknek magyarok általi tárgyaltatásáról);

II. Lipót király törvénykönyve, 1791. évi XVII. cikke az 1741. évi XI. törvénycikk valósításáról;

II. Lipót király törvénykönyve, 1791. évi X. cikke Magyarország s a hozzá kapcsolt Részek Függetlenségéről;

XII. cikke a törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlásáról;

XVI. cikke minden idegen nyelvnek a közigazgatásból való kizárásáról;

XIX. cikke a segedelmek és közadóról;

XXVI. cikke a Vallás ügyéről;

XXVII. cikke a nem egyesült görögökről;

LVIII. és LIX. cikke Horvátország kormányzásáról és közadójáról;

Az 1791. évi Erdélyi Törvénykönyv VI. cikke Erdélynek Magyarországgal való összeköttetéséről és semmi más országnak alá nem vetett Alkotmányáról;

I. Ferenc király V. törvénykönyve, 1807. évi IV. cikke Fiume bekebelezésének becikkelyezéséről;

I. Ferenc király VIII. törvénykönyve, 1827. évi III. tc. az alkotmányt újból megerősítő törvénye;

1844. évi II. tc. a magyar nyelv és nemzetiségről;

1844. évi III. tc. a vallás dolgában;

1844. évi IV. tc. a nemesi javak bírhatásának nem nemesekre kiterjesztéséről;

az 1844. V. tc. a nem nemeseknek is minden közhivatalokra lehető alkalmaztatásáról;

az 1848. évi áprilisi törvények:

1848. évi III. tc. független magyar felelős ministerium alakításáról;

1848. évi IV. tc. az országgyűlés évenkénti üléseiről;

1848. évi VI. tc. az 1836: XXI. tc. foganatosításáról;

1848. évi VII. tc. Magyarország és Erdély egyesítéséről;

1848. évi VIII. tc. a közös teherviselésről;

1848. évi IX. tc. az urbér és azt pótló szerződések alapján; eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézsma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről;

1848. évi erdélyi I. tc. Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról;

1848. évi erdélyi IX. tc. az Erdélyben bevett vallások teljes jog-egyenlőségéről;

A gyűjtemény Függeléke tartalmazza:

I. Ferenc király 1804. évi leirata;

1848. évi V. tc. az országgyűlési követeknek népképviselőt alapján választásáról;

1848. évi erdélyi II. tc. ideiglenes választótörvény.

Széchenyi már 1835-ben írott *Hunnia* című művében egyértelműen vall a magyar alkotmányról: „*Volna a monarchia másik részének képviselői alkotmánya, nekünk pedig nem, mirajtunk lenne akkor a sor, hazánk belső idegeit szerinte alkalmazni. De mivel Austriának képviselői alkotmánya nincs, sőt ilyesről szinte még sejtítése sincs, nekünk pedig, hála az Egeknek, van, azért nem rajtunk áll az utánzás, hanem valóban mienk a szent kötelesség fentartani azt, akár utánkoztatunk, akár nem, a mit ha Austriának minden provinciái szétcszakdva bennünk nem irigylenek, ismét csak mi hibánk, saját halálos bűnünk.*”⁹⁸

A kor viszonyairól bírálatot mondó báró **Wesselényi Miklós** – talán a múlttal helyenként kíméletlenül szembeforduló Széchenyivel is vitatkozva – megvédi a szerinte is jelentősen átalakítandó történeti alkotmányt, ahogy nevezi, polgári alkotmányt:

„*Úgy képzelik ezek polgári alkotmányunkat, mint egy redves, szúette építményt, mint egy roskadozó házat, melyet akárhol bontanak is meg, akárhonnán szednek ki köveket falaiból, összeroskad, leomlik az egész.*

Meggyőződéseim szerint egészen hibás és alaptalan állítás ez. Ha polgári alkotmányunk alapjai, fő kötései volnának elavulva, úgy valóban nem lenne tanácsos külsejét is bolygatni. Ha nem volnának alapjai s csak mind föld színére rakott részeinek gyöngye kötése tartaná fenn, úgy akármely részének megmozdítása s kivétele által összerogyna, eldőlné az egész. De hogy alapjai nincsenek polgári alkotmányunknak, állítani nem lehet. [...] Nálunk lévő hibáknak

98 Gróf Széchenyi István: *Hunnia*. Pest, 1858., 91. oldal.

gyökere nincs polgári alkotmányunk velejében, hogy a hibák eltörölthetnek, hiányok kipótolthatnak anélkül, hogy a kilencedik század óta fennálló alkotmány az által szenvedne, sőt, hogy éppen fennmaradhatása teszen több változásokat s újításokat szükségessé. [...] Tekintsük meg tehát előbb is, melyek polgári alkotmányunk fő kötései, s majd a meglévőt ezekre alkalmazva ki fog tetszeni, hogy ezek nincsenek ősi tisztes épületünk fő részeiben, hanem csak külsőjén s többnyire az eredetinek kárára származtak.

A mi eredeti alkotmányunk fő kötése az uralkodó s nép közti kölcsönös kötés: meg van ebben mindkettőnek egymás iránti jussok s kötelességek határozva. Ezen kötés ereje abban áll, hogy a törvény van mindenik felibe téve; ennek úgy tartozik az egyik, mint a másik fél engedelmeskedni, s arra mindkettő egyiránt kötelezi magát. A kötésnek magának főrészei ezek: a mindeneket kötelező törvényt a két fél csak együtt, azaz a nép képviselői által s uralkodó közmegegyezéssel hozhatják. Az uralkodó csak ilyen törvények szerint uralkodhatik s csak ily törvények végrehajtására van törvényes jussa. A nemzet törvényeinek pontos megtartására köteles, s azoknak akármilyen szín alatt lehető áthágásától szorosan el lévén tiltva, semminek, ami törvénnyel ellenkezik, végrehajtásában részt nem vehet, olyasnak cselekvőleg nem engedelmeskedhetik [...]”⁹⁹

Gróf Széchenyi István 1864-ben megjelent, Magyarország sarkalatos törvényei s államjogi fejlődése 1848-ig című postumus, Török János szerkesztésében és előszavával megjelent művében is tanúságot tesz a történeti közjog iránt táplált megbecsüléséről. Az előszó írója méltatja a magyar közönség erős érdeklődését a közjog iránt, amit úgy értékel, hogy az „egyike azon jellemző vonásoknak, melyek a magyar nemzet alkotmányos öntudatát, politikai életszívrósságát, s mély ragaszkodását ősi institúcióihoz visszatükrözik”. Széchenyi a sarkalatos törvények közé sorolta az összerződést, az Aranybullát, a koronázási esküt, a Hitlevelet, a bécsi és a linczi békét, a Pragmatica Sanctiot, az 1791. évi közjogi törvényeket is. Gyűjteménye az 1848. évi áprilisi törvényekről már nem szól.¹⁰⁰

Toldytól eltérőleg Széchenyi az alaptörvények körébe sorolja a Hármaskönyv II. rész. 3. címének a törvényhozásra vonatkozó pontjait, II. rész 5. címét, amely a törvény kötelező erejének kiterjedését magyarázza,

99 Bárány Wesselényi Miklós: *Balítéletekről*. Bukarest, 1974., 203–250. oldal. (Első kiadás: Bukarest, 1833.)

100 Magyarország sarkalatos törvényei, államjogi fejlődése 1848-ig. Gróf Széchenyi István hagyományából. Pest, MDCCCLXIV.

I. Ferdinánd király esküjét, III. Károly király koronázási hitlevelét, II. Lipót király koronázási diplomájának kivonatát, II. Lipót koronázási esküjét.

Toldy Széchenyitől eltérőleg az 1848. évi áprilisi törvények többségével az alaptörvények közé sorolja a következőket:

III. Károly biztosító törvénye az ország épsége és független kormányáról (az 1715. évi III. tc.);

Mária Terézia királyi hitlevele és esküje (1741. évi II. tc.);

Mária Terézia nemzeti kormányzás iránti törvénye (1741. évi XI. tc. a magyar dolgok és ügyeknek magyarok általi tárgyaltatásáról);

Az 1791. évi Erdélyi Törvénykönyv VI. cikke Erdélynek Magyarországgal való összeköttetéséről és semmi más országnak alá nem vetett Alkotmányáról;

Az 1848. évi áprilisi törvények:

1848. évi III. tc. független magyar felelős ministerium alakításáról;

1848. évi IV. tc. az országgyűlés évenkénti üléseiről;

1848. évi VI. tc. az 1836: XXI. tc. foganatosításáról;

1848. évi VII. tc. Magyarország és Erdély egyesítéséről;

1848. évi VIII. tc. a közös teherviselésről;

1848. évi IX. tc. az urbér és azt pótló szerződések alapján; eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézsma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről;

1848. évi erdélyi I. tc. Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról;

1848. évi erdélyi IX. tc. az Erdélyben bevett vallások teljes jogegyenlőségéről;

A Toldy-gyűjtemény Függelékében található:

I. Ferenc király 1804. évi leirata;

1848. évi V. tc. az országgyűlési követeknek népképviselőlet alapján választásáról;

1848. évi erdélyi II. tc. ideiglenes választótörvény.

Széchenyinél és Toldynál egyaránt felsorolt források a következők:

az összerződés;

II. András Aranybullája;

az első rész IX. címe (*Partis Primae Titulus Nonus*) a Hármaskönyvből;

a Bécsi békekötés, 1606;

II. Mátyás király törvénye az országgyűlés szerkezetéről (II. Mátyás király I. törvénykönyvének koronázás utáni I. cikke, 1608.);

II. Mátyás király törvénye az idegeneknek az ország kormányából kirekesztéséről (II. Mátyás király I. törvénykönyvének koronázás előtti X. c.);
a Linzi békekötés, 1646;

a trónöröklési első törvény (I. Lipót IV. törvénykönyve; 1687. évi II. és III. tc.);

az Erdély közjogi helyzetéről szóló Diploma Leopoldinum 1691. december 4-i szövege, az erdélyi Lipót-féle oklevél néven;

1723. évi I. tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságaik s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentesebb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak;

1723. évi II. tc. Ő császári és királyi legszentségebb felsége fölséges osztrák háza nőágának Magyarország szent koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről;

1723. évi III. tc. az ország s kapcsolt részei karainak és rendjeinek jogait, kiváltságait és szabadságait megerősítik;

II. Lipót király törvénykönyve, 1791. évi XVII. cikke az 1741. évi XI. tc. valósításáról;

II. Lipót király törvénykönyve, 1791. évi X. cikke Magyarország s a hozzá kapcsolt Részek Függetlenségéről;

XII. cikke a törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlásáról;

XVI. cikke minden idegen nyelvnek a közigazgatásból való kizárásáról;

XIX. cikke a segedelmek és közadóról;

XXVI. cikke a Vallás ügyéről;

XXVII. cikke a nem egyesült görögökről;

LVIII. és LIX. cikke Horvátország kormányzásáról és közadójáról;

I. Ferenc király V. törvénykönyve, 1807. évi IV. cikke Fiume bekebelezésének becikkelyezéséről;

I. Ferenc király VIII. törvénykönyve, 1827. évi III. tc. az alkotmányt újból megerősítő törvénye;

1844. évi II. tc. a magyar nyelv és nemzetiségről;

1844. évi III. tc. a vallás dolgában;

1844. évi IV. tc. a nemesi javak bírhatásának nem nemesekre kiterjesztéséről;

az 1844. V. tc. a nem nemeseknek is minden közhivatalokra lehető alkalmaztatásáról;

A sarkalatos törvények ismertetett egykötetes kiadásainak historikumához hozzá tartozik, hogy több mint 40 esztendeje, 1966-ban jelent meg, ha nem is teljesen ilyen, de hasonló kiadvány **Beér János és Csizmadia Andor** egyetemi tanárok szerkesztésében: *Történelmünk a jogalkotás tükrében (Sarkalatos honi törvényeinkből 1100–1949)*. A jeles szerzőpáros egyike, Beér János, az ország első hatályos oktrojált látszatalkotmányának, „alkotmánylevelének”, az 1949. évi XX. törvénynek is egyik szerzője, míg Csizmadia Andor, kitűnő jogtörténész professzorunk, a nemzeti múlt közjogi értékeinek avatott ápolója volt.

Közös művük a jogszabályok tükrében kívánta bemutatni a magyar társadalmi és gazdasági élet fejlődését „a feudalizmustól a szocializmusig. *A jogalkotás ugyanis mindenkor hűen, pontosan, sokrétűen tükrözte a társadalmi és gazdasági helyzetet, az e téren lezajlott változásokat*”, amint a könyvismertetés tudatta velünk. A kiadvány István király törvényeitől az 1949-es, úgynevezett alaptörvényig sorakoztatta fel a legfontosabb közjogi, gazdasági, szociális, kulturális törvényeinket, rendeleteinket azon meghirdetett céllal, hogy bemutassa, „mikor kezdték az ember életét alapvetően meghatározó körülmények, viszonyok szabályozását, s hogyan változtak ezek a szabályok az idők folyamán”. Ez a kiadvány, noha alcímében a sarkalatos honi törvényeinkből meghatározást adja saját magáról, valójában lényegesen szélesebb joganyagot, lényegesen szélesebb szabályozási kört felölelő törvényeket s rendeleteket ismertet meg olvasójával. A megjelenés esztendejéből is következik, az akkori társadalmi-politikai viszonyokból egyenesen adódik, hogy a könyv osztályharcos marxista hivatkozásokat alkalmaz, ugyanakkor nagyon értékes, fontos, jól gondozott régi törvénytövegekkel ismerteti meg olvasóját. Történik pedig mindez a magyar történelem egyik legvésztérhesebb korszakában, az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követő évtizedben, véres leszámolás után, elnyomatás közepette.

Különös figyelmet érdemel az a tény, hogy a függetlenségi gondolat mennyire összefügg a sarkalatos törvényekkel. Hiszen az 1956 utáni helyzethez némileg hasonló viszonyok között, 1861-ben jelenik meg **Toldy Ferenc** szerkesztésében az előző oldalakon ismertetett *A magyar*

*birodalom alaptörvényei*¹⁰¹, amely kis terjedelmű, zsebkönyv alakban teszi hozzáférhetővé a valóban sarkalatos jelentőségű törvénycikkeket.

Ugyanebben az időben „Egy Jurista” szerző megjelöléssel ugyancsak e tárgykörbe tartozó hasonló felépítésű, alapos tanulmányozásra érdemes könyvet adnak ki.¹⁰²

Miért ebben a leveretési, önkényuralmi időszakban jelenik meg Széchenyi, Toldy és az Ismeretlen Jurista műve, s mi az oka annak, hogy több mint 100 esztendeig nem jelenik meg másik ilyen, míg azután feltűnik az 1966-os igen bő gyűjtemény? Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy a magyar történelmi közjog, s az ennek gerincét alkotó sarkalatos törvények alkalmasak a nagy nemzeti sorskérdésekben való eligazodás során bizonyos megerősítő, iránymutató szerep betöltésére. Hiszen ezekből a törvényekből egyenesen következik, megerősödik a meggyőződés, hogy Magyarország a régmúlttól kezdve alkotmányos, független ország volt, amely alkotmányos kormányzását a történelem legnehezebb korszakaiban is meg tudta védeni és őrizni, reá jellemző állapot az alkotmányos léthelyzete, míg a nem jellemző, a meghaladásra váró, a megszüntetendő átmeneti állapot pedig a jogfosztottság, az alkotmány felfüggesztésének állapota.

Azt is jelentheti ez a korbahelyezettség, ez a sajátos időtengelybeli állapot, hogy a megpróbáltató, társadalmilag, államilag szabályozatlan, bizonytalan, közösségi fenyegetettségtől terhes, válságos korszakok a történelmi folyamatosságba való visszatekintés s az onnan való erőmerítés korszakai is. S ezt mondjuk annak ismeretében, hogy az 1860-as évek fölvetették a polgári átalakulás számos olyan kérdését, amire a történelmi közjog nem tudott közvetlen válaszokat adni, mégis jellemző, hogy az átalakulás nehéz feladatai, s azok megoldása összekapcsolódtak a történelmi folyamatossághoz való visszatéréssel egy megújulva megőrzött nemzeti létfolyamatosság jegyében.

101 Toldy Ferenc: i. m. Lásd: 90. oldal, 97. jegyzet.

102 *Magyarország alaptörvényei közjogi fejtegetésekkel és fölvilágosításokkal, Írta Egy Jurista.* Pest, 1861.

AZ ALAPTÖRVÉNYEKRŐL RÉSZLETESEBBEN

Az eddigiekből megállapítható, hogy a magyar történeti alkotmány alaptörvények vagy sarkalatos törvények és a hozzájuk kapcsolódó szokásjog együttese, hátterében a magyar történelem és kultúra eseményeivel, történéseivel a politikai nemzetet jellemző nézetek és magatartásmódok, beállítódások együttesével.

Az alaptörvény, latinul *Lex fundamentalis*; németül *Grundgesetz*, franciául *Charte* vagy *Constitution*; spanyolul *Carta de Ley* v. *Constitución*; olaszul *Statuto fondamentale del Regno*. Ennek felel meg a belga *Constitution*; a holland *Grondwet*; a dán *Grundlov*; a svéd *Grundlagar* v. *Regeringsformen*; a norvég *Grundlov*, a német *Verfassungsurkunde* v. *Staatsgrundgesetz* v. *Grund-gesetz*; az osztrák *Staatsgrundgesetz*; az angol *Fundamental (Ground) Law*.

Az alkotmányos államokban, tehát ott, ahol a nép valamilyen formában részt vesz a törvényhozásban és a jogalkotás az állampolgárok jogait szabályozza, a törvény külön jogi fogalom, amely az államfő és a politikailag jogosult nép, illetve az azt képviselő országgyűlés közös tevékenységéből és döntéséből keletkezik. Ezen államokban a törvény valamely főszerv által kifejezésre juttatott államakaratot jelent, amely kifejezi az állam főhatalmát. A törvény ezért hordozza a szuverenitást, és az államon belül minden más akarat fölött áll.

Az országok többségében, a XVIII. század végén és a XIX. század folyamán főleg az abszolút kormányzású államokban keletkező, alkotmányos szabályozás folytán létrejött alkotmányos tételeket egy vagy néhány különleges törvényben és oklevélben foglalták össze, s ezt meghaladóan a közönséges törvényhozás köréből kivonták, értve ezen azt, hogy ezen törvények megváltoztatása legalábbis minősített többséggel, vagy a rendes törvényhozáshoz képest más szerv által és szigorított eljárással történik. Ezeket a modern kori alkotmányos tételeket többé kevésbé tartalmazó alkotmányleveleket rendszeres alaptörvénynek is nevezik egyrészt

azért, mert az alkotmány tételeit rendszeres egészbe foglalják, másrészt utalva megváltoztatásuk, módosításuk sajátos módon való szabályozására. Ezen törvények és a rendes, közönséges törvények közti viszony hierarchikusan is meghatározható, amennyiben a közönséges törvények sorsát az alaptörvény megszabja, a közönséges törvény nem lehet ellentétben az alaptörvénnyel, s ha mégis ilyen helyzet jönne létre, a közönséges törvény erejét veszíti, ahhoz jogkövetkezmény nem fűződhet, illetve azt meg kell semmisíteni.

Magyarország köznapi életében széles körben használják a XIX. században az alaptörvény kifejezést politikai szónokok, publicisták és államjogi tankönyvírók is, az alaptörvények közé sorolva Werbőczy Hármaskönyvének I. rész 9. (a sarkalatos nemesi jogokról) és II. rész 3. címét (a Szent Korona-tan lényegéről, mint hatalomátruházásról, közös és ellenőrzött hatalomról), továbbá az előbbi magyar alkotmányos hatalomértelmezés gyökerének tekinthető vérszerződést is.

Az 1741. évi VIII. tc. szól az ország sarkalatos jogairól (Jura Fundamentalia), s azóta ismerjük az ún. alaptörvényeket, melyek e jogokat mintegy biztosítják. A történeti alkotmány jelentős jogforrása az 1791. évi X. tc. és az 1827. évi III. tc. Hivatkoznak az alkotmány létezésére, az előző arra, hogy az ország saját alkotmánnyal bír, a második pedig kötelezettségként állapítja meg az ország esküvel erősített alkotmányának védelmét és fenntartását az uralkodó részéről. Az 1827. évi III. törvénycikk az *„alaptörvényeknek érvényben való megtartásukról”* kimondja:

„Ő szent felsége teljesen meggyőződve a felől, hogy a király és az ország boldogsága a törvények pontos tiszteletben tartásán és sértetlenségén nyugszik, és hogy ha akár a királynak, akár az ország karainak jogaiból valami elvételik, a törvényeknek és az ország törvényes rendszerének századok gyakorlata által megszilárdított szerkezete romba dől, kegyesen kijelenteni méltóztatott, hogy az országnak a fölavatási esküvel megerősített alkotmányát minden időben védelmezni és fenntartani kiváló gondjai közé sorozza, s azért az 1790/1: X. tc., XII. és XIX. törvénycikkeit mind Ő maga állhatatosan megtartandja, mind mások által megtartatja.”

Az V. Ferdinánd koronázási esküjét rögzítő hitlevelet tartalmazó 1836. évi I. törvénycikk szól először a hitlevelek sorában az ország ősi alkotmányának megóvásáról és fenntartásáról, majd a királyi esküben 1867-ben, I. Ferenc József koronázásakor az 1867. évi II. törvénycikkben

jelenik meg először a hivatkozás a sarkalatos jogjokra. Hasonló tartalmú IV. Károly koronázásakor az 1917. évi III. törvénycikk.

Az alaptörvényeket vagy sarkalatos törvényeket a törvényhozás a jogrendszer kezdeteitől nem sorolja fel, azokról nem készült kimerítő, azaz taxatív felsorolás. *Hajnóczy József* az 1700-as évek végén alaptörvénynek tekinti a Hármaskönyv *Primae Nonusát* (az első rész kilencedik címét) a nemesi szabadság biztosítékait, az 1723. évi VI. tc.-et (a *primae nonus* megerősítéséről) és az 1741. évi VIII. tc.-et. Hajnóczy szerint alaptörvények azok, amelyek a nemzet jogait általánosságban meghatározzák, a törvényhozó és végrehajtó hatalom között a határvonalat meghúzzák, ingó vagy ingatlan tulajdon szerzésének, valamint a megsértett jogrend helyreállításának módját megmutatják, a bűncselekmények büntetését megállapítják, az államigazgatás költségeit, a külső biztonság s a belső nyugalom biztosításának rendjét meghatározzák, mindezeknek azonban csak belső és legfontosabb alapjait szövegezik meg.¹⁰³

Toldy Ferenc 1861-es munkájában rámutat arra, hogy maga a törvényhozás csak az Aranybullát és II. Lipót X.; XII. és XIX. törvénycikkeit említi, figyelemmel az 1827. évi III. törvénycikkre, alaptörvényként illetve sarkalatos törvényként.

Vannak, akik az alaptörvény fogalmát ünnepélyes formához kötik, s az Aranybullától kezdve csaknem minden dekrétum kimerítheti ezt a fogalmat.

Mások a szöveg bizonyos formai jellemzőit tartják fontosnak, amennyiben a szerződéskötés elemeit ismerik fel az uralkodó és a nemzet között, s így ide sorolják az Aranybullát, a bécsi és linzi békekötéseket, s a koronázási hitlevelek sorát.

Toldy kifejti, hogy az 1844. évi és 1848. évi törvénykönyvek bizonyos cikkei a valódi alaptörvények közé számítandók. Részint mert a nemzet egészének életét áthatják, egyetemes és nagy alapelveket mondanak ki, részint azért, mert az elismert alaptörvények helyébe lépve válnak mintegy alaptörvényé. Harmadrészt azok is alaptörvények, amelyek a valóságos

103 Hajnóczy József: *De comitiis Regni Hungariae deque organisatione eorundem dissertatio iuris publici Hungarici* (Magyarország országgyűléséről és annak szervezetéről szóló közjogi értekezés. In: Hajnóczy József *Közjogi-politikai munkái*. Sajtó alá rendezte Csizmadia Andor, Budapest, 1958., 236–237. oldal.

régi alaptörvényekkel összefüggésben az államéletben fő helyet foglalnak el, mint az általános birtok- és hivatali képesség, a miniszteri kormányról, az országgyűlési szervezetről, azaz a népképviseletről, a politikai jogok többé nem osztályokhoz kötöttségéről, azaz a közös teherviselésről, a jobbági tartozások eltörléséről szóló törvények, amelyek a privilégialis alaptörvények, így az Aranybulla egyes rendelkezései helyébe léptek, vagy pontosabban az alkotmány kiterjesztését jelentették.

Mindezek azonban nem merítik ki a király és a nemzet közötti viszonyokat, az uralkodás, kormányzás és törvénykezés alapelveit tárgyaló törvényhelyeket. Megállapítja Toldy, hogy a hitlevelek „a koronaőrzésen, a birodalom területi épsége megóvásán s a nemzet királyválasztási szabadsága fenntartásán, mint végső lehetőségen, s a koronázandó királyok eskükötelezettségén túl általános megerősítést adják a nemzet szabadságainak.” A fogalom filozófiai, bölcseleti érvénye szerint alaptörvénynek azokat a törvényeket tekinthetjük, amelyeken a „*birodalom alkotmánya főbbleg nyugszik, vagyis melyek ennek elveit és sarkalatos határozmányait foglalják magukban.*”¹⁰⁴

Az alapvető jogokat és szabadságokat tartalmazó vagy ilyen elemekkel is bíró törvények a korabeli szerzők szerint is szétszórtan, különböző hatályon kívül helyezett szövegekben találhatók meg. Ez a körülmény jelentős súlyt ad az összefoglaló kiadványoknak.

Alaptörvény Magyarországon az a törvény, amely az alkotmány alap-tételeit tartalmazza; nincsen különös jogi természete, ugyanaz a szerv alkotja és változtatja, mint amely a közönséges törvény megalkotására jogosult. Az alaptörvény nagyobb tekintélye és állandósága nem jogi kényszerből, hanem az állam alapintézményei iránt való tiszteletből, az alapok természetéből adódó nagyobb állandóságából következik. A XIX. századtól rámutatnak a magyar jogi szerzők arra, hogy Magyarország az alkotmányosság követelményeitől soha nem tért el, és ugyanakkor fejlődésében megmaradt a történelmi alapokon. Ezért szoros értelemben vett, külön jogi természettel bíró alaptörvények nincsenek Magyarországon.

A rendi alkotmányban megvolt a törekvés arra, hogy némelyik törvénynek a közönségesnél nagyobb szilárdságot, mintegy megváltoztathatatlanságot biztosítsanak. Ezt célozta a nemesi szabadságot és előjogokat megerősítő 1741. évi VIII. törvénycikk szabálya, amelyet kivettek a Hit-

104 Toldy Ferenc: i. m. Lásd: 90. oldal, 97. jegyzet.

levél ama pontja alól, amely szerint a törvények megtartatnak úgy, amint arra a király és az országgyűlés megegyezik, azaz a király és országgyűlés bármilyen törvényt meg is változtathat, s ennek ellenére 1848-ig az említett törvény nem volt megváltoztatható azon kivételnél fogva, amelyet erre tekintettel hoztak létre törvényileg. 1848-ban, amint erre Deák is rámutat hatalmas értékű tanulmányában, nyilvánvaló lett, hogy a megváltozhatatlan törvények ellenkeznek az állami főhatalom természetével, de ellenkeznek a jog rendeltetésével is, hiszen a jognak követnie kell az alapul szolgáló viszonyok változásait, fejlődésre van ítélve. Az állam törvényhozása jogfolytonos viszonyok között egy és ugyanaz még évszázadok múlva is, nem indokolt, hogy saját maga döntéseit ne oldhatná fel, nem indokolt, hogy valamely időpontban saját magát korlátozó, beláthatatlan jövőbe nyúlóan tehetetlenségre kényszerítő döntéseket hozzon.

A történeti alkotmány jogirodalmában tekintélyes szerzők, Pauler Tivadar, Toldy Ferenc, Schvarcz Gyula, Török János vallják, Cziráky Antal Mózes különösen hangsúlyozza, hogy a magyar alaptörvények valójában sarkalatos törvényként jelölendők azért, mert ezeken *„alkotmányunk mint egy sarkain fordul”*. Valóban világos megkülönböztetés tehető a magyar alaptörvények és a más államokban elfogadott rendszeres alaptörvények között. Ugyanakkor nincsen közmegegyezés arról, hogy mely törvények tekintessenek alaptörvényeknek.

Pauler Tivadar a következő vezérelveket határozta meg: *„alaptörvények 1. azok a törvények, melyeket a törvényhozás kifejezetten annak nevezett, vagy tettei által olyanokul jellemzett; 2. azok, melyek az alkotmány alapelveit magukban foglaló tartalom következtében sarkalatosnak bizonyulnak”*. Ezeket az elveket a későbbi írók általában elfogadták anélkül, hogy az egyes törvényeket illetően katalógusszerű teljes egyetértés létrejött volna. Pauler Tivadar az említett elveket kifejti az *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* Pesten 1860-ban Török János szerkesztésében megjelent 2. kötetében.¹⁰⁵

A nagy tekintélyű Pauler rögzíti, hogy szoros értelemben nem tekinthető az alaptörvények közé tartozónak:

1. Az ősz vagy eredeti alapszerződés (Árpád-alapszerződés) mert törvénynek az ő értelmezésében nem, hanem inkább szerződésnek minősül.

¹⁰⁵ Egyetemes magyar encyclopaedia. Szerk.: Török János., Pest, 1860. 2. kötet 351. oldal.

2. A Hármaskönyv I. rész 9. cím (prima nonus) és az 1723. évi VI. törvénycikk, mert ezekben a nemesség személy és vagyonbeli kiváltságai *„nem annyira megalapíttatnak, mint elősoroltatnak, részletesen meghatározatnak”*.

3. Az 1741: VIII. törvénycikk, mert az előbbi, I. rész 9. cím és 1723: VI. törvénycikk biztosítékai közé tartozik, melynek célja volt a nemesség adómentességének megerősítése.

4. A királyi hitlevél, amely ugyancsak alkotmánybiztosíték és nem új törvény, hiszen abban új, törvényes elvek nem jelennek meg, *„hanem egyedül a már létező törvények általában, s néhány fő fontosságú tárgyak különösen, a királyi ígéret szentesítő erejével biztosítottak”*.¹⁰⁶

Magyarország alaptörvényei közé sorolandó a XIX. századi szerzők szerint:

az Erdély és Magyarország viszonyát szabályozó olyan törvény is, mint az 1791. évi VI. erdélyi törvénycikk: *„Erdélynek Magyarországgal való összekötteséséről, s e nagyfejedelemségnek saját és semmi más országnak alá nem vetett alkotmányáról”*;

a Magyarország Unio törvényének nevezett 1848. évi VII. törvénycikk Magyarország és Erdély egyesítéséről;

továbbá az Erdély Unio törvényeként ismert 1848. évi. I. erdélyi törvénycikk Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról;

Az 1848. évi áprilisi törvények közül az alaptörvények közé sorolták a korabeli szerzők:

az 1848. évi III. törvénycikket, a független magyar felelős minisztérium alakításáról;

az 1848. évi IV. törvénycikket, az országgyűlés évenkénti üléseiről;

az 1848. évi VI. törvénycikket, az 1836. évi XXI. törvénycikk fogantatásáról, röviden a Partiumról, a részek visszacsatolásáról;

a közös teherviselésről szóló 1848. évi VIII. törvénycikket;

az úrbéli és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot) dézsma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről szóló 1848. évi IX. törvénycikket.

Schvarcz Gyula rámutat az 1800-as évek legvégén arra, hogy Magyarországnak nincsenek, nem is voltak alaptörvényei, ennek megfelelően

106 Schvarcz Gyula: Magyar jogi lexikon. Szerk.: Márkus Dezső, I. kötet, Budapest, 1898., 183–184. oldal, és Pallas nagy lexikona. Budapest, 1893., I. kötet 290. oldal.

a „*Lex fundamentalis vagy leges fundamentales*” kifejezéseket nem tartja jónak.¹⁰⁷

Mindazonáltal az államtudományi aggályok nem tekinthetők olyan értelemben fontosnak, hogy a magyarországi alaptörvényeket nem is lehet összetéveszteni a rendszeres alkotmánytörvényekkel, és ilyen fogalmi tévedés nem lehetséges a gyakorlati alkalmazás során. Valójában az a kérdés, hogy az alaptörvénynek nevezett magyar törvények megfelelnek-e az alkotmányosság előbbiekben többször kifejtett és ismertetett ismérveinek. Erre a kérdésre a XIX. század végén, de már korábban is, az 1848. áprilisi törvények ismeretében egyértelmű igennel kell válaszolni. Magyarország alkotmányjogi törvényei megfeleltek a kor alkotmányossági követelményeinek. Együttesen fölérték valamely rendszeres alkotmánytörvénnyel. Az alkotmány fogalmára az alaptörvény értelmében Schvarcz Gyula azt mondja: „[...] az alaptörvény az államhatalom szervezésének és jogkörének vázlatzerű megformulázását, s az állampolgárok politikai jogainak és kötelességeinek felsorolását foglalja magában, azokon a rendelkezésen kívül, amelyek az államterületre, s (monarchikus államban) a trón öröklésre vonatkoznak. Az alaptörvény saját maga szabja meg az eljárást és a föltételeket, amelyek szerint revízió alá vehető és módosítható.”

Ezen alaki és tartalmi követelménynek sem a magyarországi Aranybulla (1222), sem a Magna Charta Angliában (1215) nem tesz eleget. Nyilvánvaló, hogy ezen követelményeknek külön-külön egyik alaptörvényünk sem felel meg, de az is megállapítható és kézenfekvő, hogy együttesen kielégítik az itt írt tartalmi követelményeket, jóllehet megváltoztatásukra semmiféle különleges eljárás nincs. A magyar alaptörvényeket Schvarcz is nagy jeletőségű alkotmányjogi tartalmú törvényeknek tekinti és a fogalomzavar elkerülése végett ő is javasolja a sarkalatos törvények „*leges cardinales*” elnevezést, hivatkozva gróf Cziráky Antal Mózes *Conspectus* című (1850) művére, mert vitathatatlanul „*végzetszerűen fontos, századokra kiható törvényhozási actusok voltak*”.¹⁰⁸

A magyarországi alaptörvények kizárólag tárgyuk szerint különböznek más törvényektől, létrehozásuk semmiben sem különbözik más törvények megalkotásának rendjétől. Kivétel az 1868. évi XXX. törvénycikk,

107 Schvarcz Gyula i. m. 183. oldal. Lásd: előző jegyzet.

108 *Magyar jogi lexikon öt kötetben*. Szerk.: Dr. Márkus Dezső, Budapest, 1898., I. kötet, alaptörvény címszó, 182. oldal.

amely a Horvát-Szlavón társországek helyzetét szabályozza a magyar birodalomban. Szentésítése előtt a magyar országgyűlés és a Horvát Szlavón társországek gyűlése megegyezett, s így 70. szakasza szerint alaptörvény, s módosítása is kölcsönös megegyezéssel lehetséges. Ez erősebb volt, mint más közönséges törvény, amely azt meg nem változtathatta, csak akkor, ha a két országgyűlés megegyezett ebben.

Az 1868. évi XXX. törvény 69. cikkelye mind Magyarországra, mind Horvát-Szlavón-Dalmát országokra vonatkozólag közösen kötelező alaptörvények létét konstataálja, s ugyanezen törvény 46. cikkelye alaptörvénynek nevezi az 1867. évi XII. törvénycikket a kiegyezésről, továbbá a közös államügyekről szóló 1867. évi XIV., XV. és XVI. törvénycikket.

Megjegyezzük, hogy Pauler Tivadarnak a biztosíték jellegű, illetve szokásjogi, továbbá törvényi ismérvvvel nem bíró szövegek tekintetében tett azon megjegyzését, hogy ezek szorosan nem sorolandók az alaptörvények, hanem inkább ezek biztosítékai közé, szigorúnak, de elfogadhatónak tartjuk ugyanúgy, mint a XIX. század végén azt a felsorolást, amelyet Nagy Ernő ad a katalógusszerűen senki által meg nem határozott körű alaptörvényekről, azaz sarkalatos törvényekről. Mindazonáltal a vérszerződés valóban nem törvény jellegű, történetírói szöveg, mégis a későbbi jogalkotásban többszörös igazolást nyert a benne foglalt államfilozófia a hatalom forrásáról, átruházásáról, közös gyakorlásáról és korlátozásáról. Igazolódott tehát, hogy a főhatalom forrása a közösség, aki hatalmát átruházza a fejedelemre és leszármazóira, későbbi forrás szerint a Szent Koronára, s ezáltal a királyra, egyben közös hatalomgyakorlást valósítva meg. Igazolást nyert mindez különösen Szent István Intelmeiben, azaz első dekrétuma első fejezetében, az Aranybullában és a benne foglalt ellenállási jogban, továbbá a Hármaskönyv I. rész 3. címében és II. rész 3. címében. Ezért a vér- vagy összerződés történeti alkotmányunk gyökerének tekinthető.

Íme *Nagy Ernő* felsorolása a sarkalatos törvényekről:

az Aranybulla;

a törvénybe iktatott királyi hitlevelek és eskük,

a trónörökösödést szabályozó törvények vagyis: az 1687. évi II. és III. törvénycikk;

az 1723. évi I. II. és III. törvénycikk, kiegészítve az 1791: III. tc. által,

amely a koronázást a trónüresedéstől számítva 6 hónap alatt megtörténendőnek rendeli;

az ország törvényes önnállóságát és függetlenségét valamint területének épségét biztosítják a már említett királyi hitleveleken és eskün felül: az 1715. évi III.; az 1791. évi XI.

Erdély unióját az 1848. évi VII.; az 1868. évi XXXIII. törvénycikkek;
Horvát-Szlavon országok helyzetét a Magyar Államban az 1868. XXX.;
Magyarországnak Ausztriához való viszonyát az 1867. évi XII. törvénycikk;

a törvényhozásról általában és a király jogairól a törvényhozásnál szólnak: az 1635. évi XVIII.; 1791. évi XII.; XII.; 1848. évi IV. törvénycikkek;

az Országgyűlésre vonatkoznak: az 1608: ku I. 1687: X.; 1848: V.; 1868: XXX.; 1885. VII.; törvénycikkek;

a Kormányzatról szólnak: 1608: ke X.; 1741: XI; 1791: XII; XIV; XVI; XVII; 1848: III; 1867: XII; 1868: XXX. törvénycikkek;

a Hadügyekről és Pénzügyekről: 1504: I.; 1608: ke. V.; 1635: LXXXVIII.; 1681: XII.; 1715: VIII.; 1723: XVI.; 1741: XIV.; 1791: XIX.; 1827: III.; IV.; 1848: III.; 1867: XII.; 1868: XXX.; 1868: XL.; XLI.; 1886: X.; 1889: VI.; 1890: V. törvénycikkek;

a bírák függetlenségéről: 1492. X., 1566. XXV., 1791. XII.; 1869. IV. törvénycikkek;

a vallásszabadságról: 1608: ke. I.; 1647. V.; 1791. XXVI.; XXVII.; 1848. XX.; 1868. LIII.; 1895. LXII.; 1895. XLIII. törvénycikkek;

a közterheknek egyenlő és aránylagos viseléséről 1848. VIII. törvénycikk;

a sajtószabadságról 1848. XVIII. törvénycikk;

a tan szabadságról 1848. XIX. törvénycikk;

a nemzeti színről és az ország címeréről 1848. XX. törvénycikk;

a nemzetiségi egyenjogúságról 1868. XLIV. törvénycikk;¹⁰⁹

Az alaptörvények helyett a sarkalatos törvény szóhasználat először az 1741. évi VIII. törvénycikkben szereplő kifejezés, amely a törvénytövegekben, annak címében úgy jelenik meg, hogy a hitlevél azon záradéka: „*a mint azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodtunk,*” az ország karainak és rendjeinek sarka-

109 Lásd: előző jegyzet.

latos jogaira, szabadságaira, mentességeire, kiváltságaira, egyáltalában ne legyen kiterjeszthető: „Ő királyi szent felségének jóságos kijelentése alapján szentesítettett, hogy Magyarország és a hozzá kapcsolt részek karainak és rendjeinek sarkalatos jogai, szabadságai, mentességei és kiváltságai, jelesül azok, a melyek a Hármaskönyv I. R. 9. címében és az 1723: 6. cikkelyben kifejezvék, melyek őket mindenféle adózás alól fölmentik, sőt a kiváltságaiknál fogva ősi szokás alapján abban is megerősítik, hogy a telekkel semmiképen ne járjon együtt a közteher (midőn az 1715: 3. cikkely által a felől, hogy más tartományok módjára nem fognak kormányoztatni, különben is megóva és biztosítva vannak), a hitlevélbe beiktatott s a törvények használatáról és értelméről szóló záradék magyarázata alá egyáltalában ne legyenek vonhatók.”

Ne lehessen tehát módosítani közös megegyezéssel sem az adómentességről szóló sarkalatos jog tartalmát. Ez 1848-ig, több mint száz évig volt így. Mai mércével örökkévalóságnak tűnő időtartam!

Ez a szóhasználat a XIX. század második felében, mintegy száz esztendővel később általánossá vált azután, hogy az 1791. évi törvények, valamint az 1823. évi III. törvény is élt ezzel a szóhasználattal.

Az 1791. évi erdélyi XVIII. törvénycikk a nemesi hivatalviselésről sarkalatos törvényként említi a Hármaskönyv I. rész 2. és 9. címét, és az ezeken alapuló egyenlőséget, egyenlő jogot és szabadságot, amikor arról beszél, hogy az egytelkes és címerleveles nemeseket minden közhivatal elnyerésére nézve más adománybirtokkal ellátott nemesekkel egyenlő jog és szabadság illeti.

A királyi esküben és a hitlevélben 1867-ben jelenik meg először a sarkalatos jogjogokra való hivatkozás – az 1867. évi II. törvénycikkben –, majd IV. Károly koronázásakor az 1917. évi III. törvénycikk szól a királyi hitlevél és a koronáztatáskor letett királyi eskü szövegéről, s ezen belül az 1741 óta törvényben ismert sarkalatos törvényekről, mégpedig úgy, hogy az ország sarkalatos törvényei szerint kiadandó koronázási hitlevélről rendelkezik. Ehhez képest az alkotmány szóhasználat hitlevélben korábbi, mint a sarkalatos törvény, mert az V. Ferdinánd királyi hitlevelének törvénybe iktatásáról szóló 1836. évi I. törvény beszél először hitlevélben azon kötelezettségről, amely az ország ősi alkotmányának megóvására és fenntartására szóló kötelezettségvállalást jelent a királytól. Jóllehet, az alkotmány fogalmával él már az 1791. évi X. törvénycikk, az ún. Függetlenségi törvény.

A történeti alkotmány tartalmát alkotó törvények körének megállapításakor úgy járunk el helyesen, ha a különböző gyűjteményekben megjelenő szövegrészek alaptörvényi jellegét tágan értelmezzük, azaz ebbe a körbe soroljuk a sarkalatos jelentőségű szöveget már akkor is, ha csak egy szerző így említi meg. Ehhez azonban valóban esetenként önállóan mérlegelnünk kell, hogy tényleg a magyar alkotmányosság alapvető értékeit, viszonyait kifejező szövegről van-e szó. Erre teszünk kísérletet ebben a kötetben.

MELYEK VOLTAK AZ ELSŐ ALKOTMÁNYOS ÁLLAMOK?

Melyek voltak tehát azok az országok, melyekben az állam a formális jogi egyenlőségre épült, bizonyos körben megvalósította a népképviselési elvet és ennek révén az állampolgárok befolyását a törvényhozó szerv megalakítására és működésére, s legalább bizonyos mértékben és bizonyos jogi garanciákkal körülvéve elismerte és biztosította az emberi jogokat? Ilyen alkotmány volt az, amely az Észak-Amerikai Egyesült Államokban (Philadelphiában) jött létre 1787-ben, majd a francia deklaráció (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, 1789.), majd két évvel később, 1791-ben az első francia alkotmány. A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy a lengyel szabadságharc folyamán, két hónappal a francia alkotmány előtt, ugyancsak alkotmányt hoztak létre. Ebben az időben, az 1790–91-es országgyűlés törvényhozása megalkotta Magyarországon a rendi alkotmányon belül a függetlenségi törvényt, az önálló alkotmány létét törvényileg megállapították.

A történeti alkotmány tárgyköre szempontjából fontos tény azonban az, hogy az alkotmányosság követelményének megfelel az angol alkotmányfejlődés, mégpedig annak ellenére, hogy nem hozott létre alkotmánylevelet a mai napig sem. Itt, Angliában, a XVII. században jöttek

létre azok az okmányok, amelyek megfelelnek a polgári alkotmányosság követelményeinek, s mi több, az újkori alkotmányosság példáit adják, egyes részleteket illetően szokásjogi úton, más részleteiket illetően pedig különböző törvényekben. Ezt a különböző időkben alkotott törvényekből és szokásjogi szabályokból álló alkotmányt később történeti vagy történelmi alkotmánynak nevezték. Az előbb említett rendszeres alaptörvényekhez képest sajátos, az Angliában ismert törvényssorozathoz és szokásjoghoz hasonló a magyarországi alaptörvények jogi helyzete. Magyarországi alaptörvénynek azokat a törvényeket nevezik, amelyek az államélet illetve a politikai nemzet tagjai jogállásának valamely sarkalatos intézményét szabályozzák. A törvényhozás szabadon működik, azt alaptörvények nem kötik, ugyanaz a törvényalkotó szerv, amely a közönséges törvényeket megalkotja, ugyanazzal az eljárással hozza és változtatja meg az alaptörvényeket. A régi közjogi szóhasználatban hajlottak arra, hogy a szokásjogot is, amennyiben alapvető viszonyokat szabályozott, alaptörvénynek nevezzék. Így voltak írott és nem írott alaptörvények, amikről a XIX. század végén már megállapítják, hogy fogalmi zavart jelentenek, mert a magyar alkotmány szerint a törvény egyéb joggal össze nem téveszthető, fel nem cserélhető, országgyűlésileg megalkotott és megfelelő rendben létrehozott és kihirdetett jogforrást jelent.

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY SAROKPONTJAI

A VÉRSZERZŐDÉS

Béla király névtelen jegyzője, *Anonymus* a magyarok cselekedeteiről szóló művében 1200 körül így ír:

„[...] a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyarnak hívnak, a helyszűkét tovább nem tűrhetvén, tanácsot tartott, és késedelem nélkül fegyverrel, haddal igyekezett módját ejteni, hogy szülőföldjét elhagyja, s olyan földet foglaljon el magának, amelyen laknia lehet. Akkor a választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keresik fel. Erről ugyanis a szállongó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek az ivadékaiból Álmos vezér, Árpád apja származott. Ámde a hét fejedelmi személy közös és igaz értelemmel belátta, hogy a megkezdett útnak végére nem járhat, hacsak vezér és parancsoló nem lesz felette. Tehát a hét férfiú szabad akarattal és egyetértéssel vezérül és parancsolóul választotta magának, sőt fiai fiainak is a végső nemzedékéig Álmost, Ügyek fiát és azokat, akik az ő nemzetségéből származnak, mivel Álmos vezér, Ügyek fia, továbbá azok, akik az ő nemzetségéből származtak, jelesebbek voltak nem dolgában, meg hadban is hatalmasabbak. Tudniillik az a hét fejedelmi személy nem dolgában előkelő, hadban hatalmas, hírségben állhatatos férfiú volt. Akkor közakarattal Álmos vezérnek ezt mondták: »A mai naptól kezdve téged vezérünké és parancsolónkká választunk, s ahová a szerencséd visz, oda követünk téged.« Majd a fent említett férfiak mindegyike Álmos vezérért – pogány szokás szerint – saját vérét egy edénybe csorgatta, s esküjét ezzel szentesítette. És noha pogányok voltak, mégis azt a hitet, melyet akkor egymás közt esküjükre tettek, mindhalálukig megtartották úgy, amint ez az eskü itt következik.”¹¹⁰

110 A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Összeállította: Györffy György, Budapest, 2002., 112–128. oldal.

Bíborbanszületett Konstantin korabeli leírásában nem Álmos, hanem Árpád beavatásáról szól, akit szerinte a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelvén, fejedelemmé tettek, ami nem a kazár szokás átvételét vagy a kazár fennhatóság elismerését, hanem a „*fejedelemválasztás deklarálását és a kazárok tudomására hozatalát jelenti*”; amint a Rómát legyőző Attilát sem római módra királlyá emelése tette királlyá, hanem ez az aktus csupán a rómaiak számára szóló üzenetet, egy tény tudomásra hozását fejezte ki.

A vérszerződés a fejedelmi családnak tett eskü megerősítésére szolgált, a sztyeppei népeknél ekkor már évezredes múltra tekinthetett vissza, az ókori kelet kultúrájából eredt, az ókori Perzsa Birodalomban és a szkítáknál is meglévő gyakorlat volt.

Az ókori görög történetírók szkíta szokásként ismerték, **Hérodotosz** és **Lukianosz** szerint a szövetségkötés szertartása volt. Hérodotosz szerint a hadbavonuló harcosok szövetsége egymás megsegítésére úgy jött létre, hogy megsebzett karjukból vért eresztettek egy edénybe, s ebbe kardot, nyilat, csákányt, hajítódárdát mártottak, majd életre-halálra szóló hűségesküjük jeleként az itallal hígított vért megitták. A honfoglalásunk utáni időben az ún. andaságban, a mongol testvérbarátság intézményében ismerhetjük fel ezt a szimbolikus cselekményt. Még a múlt században is élt a testvériesülés szertartásaként a bukovinai székely magyaroknál a megsebzett ujjból kicsorduló vér kölcsönös megízlelése. Kötöttek ilyen szerződést nemcsak magánjelleggel, így például az egymás megsegítésére a hadbavonuló harcosok, ismeretes volt törzsek szövetségi szertartásaként, továbbá békekötés jeleként is, mintegy közjogi jelleggel, a közviszonyokat, hatalmi helyzeteket és megoldásokat jelentő módon.¹¹¹

Legújabb irodalmunkban **Zlinszky János** ír le érdekes gondolatokat a kezdeti alkotmányfejlődés tekintetében:

„Az etelközi tartózkodás során kerültek összeink kapcsolatba a bizánci birodalommal. A császár a terhessé váló bolgár szomszéd ellen kívánta őket szövetségessül. Az ezzel kapcsolatos tárgyalások során, így a források, kapták Bizánctól a tanácsot, hogy a laza törzsszövetség válasszon magának egy (vagy két?) fő vezért, akivel tárgyalni tudjon a szövetséges, és aki mindannyiuk nevében nyilatkozni jogosult legyen.

111 Szádeczky-Kardoss Irma: *A honfoglalás politikai szimbolikája*. In.: Jogtörténeti Szemle, 2007., Különszám.

Alkalmi javaslat ez, egyes történészeink felfogása szerint időleges is volt annak megfogadása. A honfoglalás után szerintük újra szétesett a közösség laza törzsszövetségé. Értékelés kérdése mindez, aligha bizonyítható bármelyik álláspont igazsága vitathatatlanul. Magam a jogtörténész szemével úgy látom, hogy az egyszer megfogadott tanács alapján létrejött uralmi rendszer fennmaradt, függetlenedett az először megválasztott karizmatikus személytől. A választás és hatalomátruházás módja, a hatalomgyakorlás rendszere pedig a fejlődésben tovább finomodva, lényegében alapjává lett a magyar alkotmányosságnak. Ezért mondhatjuk alkotmányunkat történetinek, a magyar királyságot pedig, szemben a középfő és új kor sok született királyával, hierarchikus uralkodói igényével, alkotmányos rendi állammak.”¹¹²

Ezen hatalomfilozófiát életszerűnek, hitelesnek tartjuk. Mindazonáltal nem bizonyos, hogy kellett-e (amúgy nem is bizonyított) bizánci tanács, vélelmezett idegen kapcsolat egy sajátos, a sztyeppei lovas népekre jellemző mellérendeltségi hatalomszervezés, megtervezett honfoglalás végrehajtásához.

A sajátos hatalommegosztási és gyakorlási mód, a főhatalom tényezőinek egymáshoz való, szokásjogilag szabályozott viszonya, a királyi hatalom választásszerű és szerződéses jellegű keletkezése valóban lényege és alapja a történeti alkotmányosságnak.

Amennyire igaz az, hogy a történeti alkotmány sarkalatos törvényekből tevődik össze, annyira igaznak kell lennie azon megállapításnak is, hogy a magyar jogfejlődés sarkalatos jelentőségű törvényei a történelmi, politikai változások hasonló folyamataival bizonyos összhangot kell hogy kifejezenek. Valóban, a sarkalatos törvények bizonyos egybeesést mutatnak a magyar történelem jellegzetes fordulataival, ha úgy tetszik, sorsfordulóival. Az első jellegzetes történelmi helyzet – legalábbis az általunk ismert helyzetek közül az első, bár a magyar nemzet már akkor is évezredes történelmében korántsem kezdeti fejleményről lehet szó – nem más, mint a IX. század végén történt, honfoglalásként ismert hadműveleti, népmozgalmi, országszerzési politikai vállalkozás. Ennek nagy jelentősége vitathatatlan akkor is, ha nem volt előzmény nélküli, s nem az első megtelepedésünk volt, vagy rokon nép által belakott területre irányult.

112 Zlinszky János: *Történeti alkotmányunk fejlődése*. Magyar Szemle, 2002. 3–6. szám.

Maga az ún. összerződés, más néven vérszerződés a honfoglalás jogi, diplomáciai és kultikus előkészületébe illeszkedett. A szimbolikus eseménysor a hét fejedelmi személy szövetségével, a hetes jelcsoportban meglévő szakrális teljesség és égi eredet jegyében egymással jelképes, az életerőt és sikert jelképező vér által rokonságba kapcsolt nemzetségek és törzsek szerződésével kezdődik. Minden bizonnyal közel jár az igazsághoz *Szádeczky-Kardoss Irma*, amikor azt írja, hogy a Hétmagyarok szerződésével „...új törzsszövetség, új néven új nép született. Kötelék, amely belső viszonyban egyenlőséget teremtett, kifelé pedig kölcsönös védelmi és támadó szövetségként funkcionált.”¹¹³

A folytatás az ugyancsak mágikus erőket szimbolizáló fehér ló, a meghódítandó országot jelképező nyaláb fű, a tarisznya föld és a kulacs Du-na-víz a fehér ló mondája szerint zajló története.

Pauler Tivadar írja: „a magyar államjog eredetét a fennmaradt s nyolc százados közéletünk által igazolt Összerződésnek pontjaiból származtathatjuk.”¹¹⁴

A magyar közjog régi művelőinek körében általános volt az a vélemény, hogy az összerződés vagy vérszerződés történelmileg megvalósult, megtörtént esemény volt, még akkor is, ha annak pontos időpontját és minden részletét nem is ismerjük. Napjainkban némileg megrendítőleg hatott erre a nézetre az a történeti álláspont, amelyet például Engel Pál vall, hogy Anonymus az általa leírtak döntő részében nem rendelkezett tényleges ismeretekkel. Ezt közli a Mezey Barna szerkesztette *Magyar alkotmánytörténet*, szó szerint azt írva, hogy: „magáról a vérszerződésről Anonymustól értesülünk, de miután »ma már világos, hogy Anonymusnak a szó szoros értelmében sejtelve sem volt semmiről« (Engel Pál), annak megtörténte csupán erősen valószínűsíthető. A fejedelmi hatalom állandósulásával a tanács koordináló és korlátozó funkciókat teljesített. A fejedelem »hatalmának a törzsi autonómia, s a hadnagyok minden fontosabb alkalommal meghallgatott tanácsa szabott korlátokat« (Hóman Bálint)”. *Bakay Kornél* azok közé tartozik, akik Anonymus nyomán megtörtént ténynek tekintik a vérszerződést, melynek kikövetkeztetett időpontját 890–891-re teszi.¹¹⁵ Egyetértünk a vérszerződés erősen valószínűsíthető jellegével, tekintettel arra, hogy a jogtörténet nem eseménytörténet, illetve nem csak az. Amint a Szent Korona

113 Szádeczky-Kardoss Irma: i. m. Lásd: 111. oldal, 111. jegyzet.

114 Pauler Tivadar: *Jog és államtudományok encyclopaediája*. Pest, 1851., 79. oldal.

115 Bakay Kornél: *Magyarnak lenni: büszke gyönyörűség*. II. jav. kiadás, Pomáz, 2004., 199. oldal.

tárgytörténeti megközelítésében előadott különböző véleményeknek nincsen döntően meghatározó szerepe a Szent Korona közjogi jelentőségének megítélése szempontjából, ugyanúgy közjogi folyamatok, jelenségek megítélésénél nem az egyetlen kritérium valamely történeti esemény rekonstruálhatósága, azaz pontos felidézhetősége, hanem a jogfejlődés egészében való elhelyezése, értelmezhetősége, illeszkedése a jogrendszer filozófiájába, szellemébe, szabályozási módozataiba, előzményeibe is, adott kérdéskör esetén az alkotmányos hatalomgyakorlás későbbi eseményeibe, jogi és hatalmi megoldásaiba. Ezen azt értjük, hogy a magyar történelmi jogfejlődés egyenesen következik a vérszerződés vagy összerződés kapcsán leírt közjogi jellegű tényekből, mintegy annak a más szinteken és összefüggésekben való megismétlését fejezi ki, szinte azt mutatja, hogy a hatalomról, annak átruházásáról, gyakorlásáról, ellenőrzéséről történelmileg különböző korszakokban igen hasonlóan gondolkodtak és főleg cselekedtek a magyarországi politika résztvevői, a történelem szereplői.

Toldy Ferenc 1861-ben megjelent gyűjteményében olvassuk az összerződést, Szabó Károly fordításában, szó szerint így: „Az eskü első állapotja így vala: hogy még élünk tart, mind maguknak, mind maradékaiknak is, fejedelmük Álmos nemzetségéből legyen. Az eskü második állapotja így vala: valami jó munkájukkal szerezhetnek, senki közülük ki ne legyen zárva belőle.

Az eskü harmad állapotja így vala: hogy azon fejedelmi személyek, kik Álmost szabad akaratjukból választották urukká, sem maguk, sem fiaik soha a fejedelem tanácsából és az ország tisztjeiből egyáltalán ki ne rekesztessenek, az eskü negyed állapotja így vala: hogyha valaki utódai közül hűtlen lenne a fejedelem személye ellen és meghasonlást mívelne a fejedelem és rokonai közt, a vétkesnek vére ontásék, miképp az ő vériük omlott az esküben, melyet Álmos fejedelemnek tettek.

Az eskü ötöd állapotja így vala: hogyha valaki Álmos fejedelem és a többi fejedelmi személyek utódaiból esküjük állapotjait meg akarná szegni, átok alá legyen vetve mindörökké.”¹¹⁶

Ez a hatalmi felépítés mind létrejöttét, mind létezését és fenntartását illetően elsősorban a hatalom megosztást fejezi ki, ugyanakkor kölcsönös biztosítást is, egymás jogainak viszonyos szavatolását is jelenti. Ezután abban a tekintetben is biztosítékot jelent a szerződés, hogy ha a fejedelem vagy utódai megszegnék az esküt, többek között értelemszerűen ha

116 Toldy Ferenc: i. m. Lásd: 90. oldal, 97. jegyzet.

megtagadná a hatlomban vagyis a közös szerzeményben való részvételt a többi fejedelmi személytől, „*átok alá legyen vetve mindörökké*” formula által jogvesztésre, tehát a fejedelmi státusz elvesztésére ítéltetik. Az ősszerződésben a hatalomról, annak természetéről, ellenőrzöttségéről, kölcsönösségéről, osztott mivoltáról kialakult és vallott magyar fel fogást látjuk megjelenítve, mintegy képszerűen.

Si non e vero e ben trovato, „*ha nem is igaz, de jól van kitalálva*”, mintha igaz lenne, mondja az olasz, ez olyan történet, amely akkor is igaz, hogyha nem történt volna meg. Mindazonáltal a magyar történelem és közjogtörténet a maga jellemző fordulataival a legnagyobb bizonyítéka annak, hogy a vérszerződés, azaz egy hatalomszervező–hatalomátruházó közösségi döntés, mint szerves előzmény, meg kellett hogy történjék.

A régebbi jogi szerzők megállapítják, hogy ősünk a vérszerződés tartalmához hasonló tételeket az állam szervezésekor bizonyára elfogadtak, s későbbi közjogi hatalmi szerződéseinkben, törvényeinkben és azok történetében kifejeződnek ilyen elvek, felismerhető a vérszerződésnek megfelelő gondolkodásmód.¹¹⁷

A vérszerződésből kibontható elvek a következők:

1. A választással vegyes örökösödés elve az Árpád-ház trónöröklési jogának jegyében. Örökösödés, mert az Árpád-ház tagjait illette a trón, családhoz kötődött, s ezen belül a szeniorátus, illetve az alkalmasság rendjén alapult a felszentelést követő választás, amely a törzsfők, illetve az ország vezető nagyurai által történt jelölés (praesentatio) alapján és a szabad katonák, később nemesség választásával, közfelkiáltással (acclamatio) s a király eskütételével megvalósuló hatalomátruházás. Ezen elv 1687-ig érvényes.

„*A vezért bizonyos rendben szabadon kijelölő és elfogadó katona-nép hatalom-átruházása (translatio imperii) ismerhető fel abban.*”¹¹⁸

2. A szabad vagy nemesi, ősi birtok elve.

Ezen elv szerint az ország egész területe a nemzeté. Ekként a foglaló ősök és utódaik kezében van, s ez később a Szent Korona területe és teste. Minden birtok belőle származik, és a család kihalása, magszakadás után vagy

117 Kiss István: *Magyar közjog (Magyar államjog)* Budapest, 1888., 27–28. oldal.

118 Zlinszky János: *A magyar jogrendszer kezdetei*. Jogtudományi Közlöny, 1996., július-augusztus, 270. oldal.

hűtlenség esetén visszaszáll a Szent Koronára, ami nem más, mint tagjainak összessége, a nemzet egyetemének a vérszerződésben jelen volt közösségével folytonos személyegyüttes. Így az ősiség, Nagy Lajos 1351. évi dekrétumában (hogy az ősi birtok elidegeníthetetlen) és a Szent Korona birtoktan (hogy minden birtokjog forrása a Szent Korona) szervesen összefonódik, mint a vérszerződés tételeiben kifejeződő ősi hatalomfilozófia későbbi megjelenése. Ezt az 1351 óta kötött birtoknak tekintendő helyzetet a régebbi szerzők mégis szabadnak nevezik, mert ezáltal voltak birtokaik jogán a nemzet szabad tagjai (később emezek a Szent Korona tagjai).

3. A nemzetet közügyekben való részvételre jogosító elv (nemzetszuverenitás). Ezen nemzetszuverenitásként értelmezett népfelségi jellegű elv alapján a közösség minden tagja jogosult a nemzeti gyűlésben részt venni, személyesen illetve képviselői útján osztozni a törvényhozó és kormányzati hatalomban, és kötelessége a honvédelem. A vérszerződés 3. és 6. pontja fejeződik ki a tanácsról, az országgyűlésről, a király és a nemzet közös jogairól szóló rendelkezésekben, mint a Hármaskönyv I. rész 3. címében és II. rész 3. címében, mely szerint a nemzetnek a törvényhozásban való részvételre való joga azon korból származik, midőn az egész törvényhozás joga a nemzetet egyedül illette meg. Majd a királyság (nemzet által történt) létrehozása után lett a király és nemzet közös joga.

4. A későbbi ősiség elvében is megmutatkozik az a kötelező szabály, hogy a hűtlen életével fizet (a hűség elve).

Ezt visszhangozzák a hűtlenségi büntetésekre vonatkozó törvények és a hűtlenség esetére előírt jószágvesztés a Szent Korona javára.

5. A fejedelmi család szerződésszegése átok alá helyezi a jogsértőt. Ez a szabály: *„átok alatt legyen mindörökre”*, keresztény egyházas szólásmód, ami bizonyára későbbi, mint az Anonymus által megjelölt IX. századi időpont.

Az átok trónvesztést is jelenthetett, mindenestre büntetlen ellenállásra jogosította az országlakosokat. Itt található a gyökere az Aranybulla 31. pontjának, mely írott törvény alakjában állapítja meg az Aranybullát megsértő fejedelemmel szemben a nemzet ellenállási jogát.

Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a régi szerzők egy hatodik pontot is hozzáfűznek a vérszerződés pontjaihoz, jóllehet Anonymusnál ez a hatodik pont nem szerepel:

6. *„Aki az áldozatokkal egybekötött nemzeti gyűléseken, vagy a hírnökök*

hadbaszólítására nem jelenik meg, s elmaradásának okát adni nem képes: kettévágassék vagy szolgaságra vetessék."¹¹⁹

Ez a 6. elv a névtelen jegyzőnél ugyan nem fordul elő, de lényegét több forrás, így Kézai, Thúróczy, a Budai és a Pozsonyi krónika, valamint Werbőczy Hármaskönyve is megerősíti. Werbőczy ezzel az elvvel, a szkíta törvénynek is ismert tétellel igazolja, magyarázza a jobbság, a szolgarendű réteg kialakulását.

Zlinszky azt írja le, hogy a törzsszövetség a vérszerződéssel Álmos fia, Árpád személyében választotta meg fejedelmét abból a családból, amelyből a továbbiakban is fogják a fejedelmet is választani, tehát meghatározott körből, alkalmasság szerint. A vezért az Árpád-házból, az Álmos-Árpád dinasztiából a törzsi vezetők választják ki (*praesentatio*), míg a fegyverviselők közössége hozza meg a döntést, teszi meg az elfogadó nyilatkozatot (elfogadás = *acclamatio*). Ehhez meghatározott szertartás, pajzsra emelés, továbbá elfogadás és ígélet is járult, s hozzá tartozott a vezéri eskü. Ezzel megtörténik a hatalomátruházás (*translatio imperii*).

*„A rendszerben megvan a jogállam két legjellegzetesebb eleme. Megvannak a hatalom által tiszteletben tartandó, a jogrend által biztosított alapszabadságok, és megvannak a hatalom gyakorlásának egymástól elkülönülő, jogrend meghatározta körei. A rend részben nyilván a régi törzsi szokások során alakult ki, egy adott történelmi pillanatban közös döntés is formálta: törvényhozói aktus, szer, társadalmi-nemzeti szerződés a hatalmat megosztó nemzeti elemek között. A szokást alkotmányozó döntés egészítette ki, tette teljessé, hogy aztán a történelmi szükségletek és a hatalom hordozóinak egyénisége alakítsa, tartalmommal töltse ki.”*¹²⁰

Zlinszky bizánci-római hatással magyarázza ezen eljárásokat, erre utaló analógiákat használ. Legalább ekkora okunk van arra, hogy a magyarsággal együtt élt népek szokásaira, hagyományaira, s nem utolsósorban a magyar törzsszövetség saját szellemi-hatalmi viszonyaiban gyökerező erőforásokra gondoljunk. Úgy véljük, hogy a szer, mint szerződés és egyúttal törvényhozói ünnepélyes aktus hosszabb idő alatt kialakult, tartósan megvolt szabadságokat emelt magasabb megegyezés rangjára, rögzítette a közös, kölcsönösen ellenőrzött hatalomgyakorlás elvét és gyakorlatát, a vezéri-államfői hatalom keletkezésének módját,

119 Nagy Ernő: *Magyarország közjoga*. Budapest, 1905., 193. oldal.

120 Zlinszky János: *Történeti alkotmányunk fejlődése*. Magyar Szemle, 2002., 3–6. oldal.

a közös hatalomban és vagyonban való részesedést (szerzést) és kölcsönös hűséget a szerződésszegés, azaz alkotmány sértés szankcióival együtt, nyitva hagyva a történelmi-politikai folyamatok által időről időre megkövetelt változások lehetőségét.

A leírt döntési rendszer a hatalom megosztásának bizonyos elemeit tükrözi. Így tehát ebben az ősi képletben legalább három hatalmi kör ismerhető fel. A választott uralkodó vezeti a társadalmat, a szabad fegyveresek számára járó személyi szabadságot szavatolja s tiszteletben tartja.

Az első hatalmi kör a fejedelmi család, az Árpád, illetve Álmos család-jához kötődő vezéri hatalom, s maga a mindenkori fejedelem vagy vezér.

A második kör a törzsi vezetők vagy fejedelmi személyek köre, azoké, akik ajánlásokat, előterjesztést tesznek. A vezérek tanácsához kötődő főhatalom, amely erejében vetekedett a vezéri hatalommal.

A harmadik kör a szabad fegyveresek vagy fegyveres szabadok köre, a szabadok hatalma, akik az előterjesztéseket megszavazták, ha így tartották helyesnek.

A vezér intézte a hadjáratokat, mintegy a hadsereg főparancsnokaként, de a hadjáratról való döntés, a békekötés a korabeli nemzetgyűlés jogai közé tartozott, ez volt a jogalkotó szerv, ez választotta a főbíró, és döntő befolyással bírt a kormányzás ügyeire.

A legtöbb szerző azon a véleményen van, hogy ez a hatalami szervezet nem volt sem rendi, sem hűbéri, hanem inkább arisztokratikus. Ősi államéletünk nehezen közelíthető meg mai fogalmakkal, s talán azoknak van igazuk, akik azt vallják, amint ezt **Nagy Ernő** is írja, hogy monarcikus, arisztokratikus és demokratikus vonásokat hordoz a honfoglalást megelőző államiség „Ősi államéletünk valamely mai nap szokásos államalkattal nem is jellemezhető eléggé. Az egy állam alakuló nép élete; van abban monarchikus, arisztokratikus és demokratikus jellemző vonás is; az államiség megszilárdulásával pedig a korlátolt monarchia alakjában tűnik föl.”¹²¹

Jóllehet a közjogi szerzők nagyobb része nem tekinti alaptörvénynek a vérszerződést, így **Pauler Tivadar** sem, de a vérszerződés alapforrása, értelmezési háttere a történeti alkotmánynak, az alkotmányosság gyakorlatának s az arról való gondolkodásnak. Ezért ott van a helye a történeti alkotmány alapelemei között, mert a benne kifejeződő, az

121 Nagy Ernő: *Magyarország közjoga*. Budapest, 1905., 192–195. oldal.

Etelközből s még régebbiről örökített és a későbbi évtizedekben is megmaradt szokások együttesére, az ősi rendre alapította Szent István a keresztény Magyar Királyságot.

Azt a nézetet tartjuk elfogadhatónak, amely szerint a Szent István-i fordulat a régi hagyomány bizonyos mértékű elfogadásán és továbbvitelén is alapult, nem jelentett teljes és gyökeres tagadást a magyar régiséggel szemben, hanem az akkori hatalomgyakorlási hagyományt, a fejedelmi-vezéri hatalmat, a törzsi tanács hatalmát és a fegyverhordozó magyarok személyes szabadságát ismerte és jelentős mértékben elismerte, érvényesítette. Ez főként az Intelmekben, az Intelmek egyes fordulataiban fejeződik ki. Ma már többek által elfogadott tény az, hogy az Intelmek a magyar államelméleti gondolkodás alapműve, szövegezésében bizonyára részt vett maga Szent István, s talán a szöveg is egészben vagy nagyobb-részt tőle származik, de mindenképpen az ő nézeteit fejezi ki. Amikor Szent István a tanács súlyáról beszél a királyi tanácsban, a törzsi vezérek testületének utódszervezetét, s a későbbi főúri tanács majd főrendi ház, országyűlés előzményszervezetét mutatja fel. A tanács igen nagy hatalmú szervezet *„a tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsot, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat és elrontja az ellenség táborát”*.¹²²

A főemberek és vitézek tiszteléséről szóló intellem, amelyben ékes-szólóan dicséri a főembereket, ispánokat, vitézek hűségét, erősségét, sérénységét, szívességét és bizalmát, figyelmeztetve utódát: *„legyenek ők fiaim atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hagyj szolgaságba, senkit se nevezsz szolgának, katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gőg, gyűlölség nélkül, békésen, alázatosan, szeliden; tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik [...]”*. Ezeket olvasva egy teljes államfilozófia bontakozik ki, az alkotmányos hatalom milyenségének képe. Az Intelmek átfogja az állam működését az egyházi rend becsben tartásának kívánalmától egészen az igaz ítélet és a türelem gyakorlásáról szóló elvig, amelyben korabeli értelemben független ítélkezést ír elő. Az elfogulatlan, pártatlan eljárás, a szakszerűség követelménye, a bíró törvényhez kötöttsége, a jó kormányzás, az önkormányzás zsarnokoskodás nélkülsége,

122 Szent István király dekrétomainak első könyve, Intelmek Szent Imre hercegnek. 7. fejezet. Taktika. XVIII., 45., 59., 74. Szerk.:Pauler Gyula és Szilágyi Sándor, Budapest, 1900.,

az önkényuralom elutasítása jelen van Szent István Intelmeiben, mint ahogy jelen van a testületi vezetés, a többféle érdek érvényesítésének, a tudás és tapasztalat szerepének ismerete és kifejezése.

Amikor a „*mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra?*” bibliai szövegrész hangsúlyosan feltűnik az Intelmekben, akkor gondolhatunk a vérszerződés hagyományára, ennek a hagyománynak a megtartására.

Szent István Intelmeinek és törvényeinek ismerete azért nélkülözhetetlen a magyar történeti alkotmány megismerésének körében, mert ő szinte összeköti az államalapítás korszakának előzményeit a középkor későbbi alkotmányos hagyományával, különösen pedig az Aranybullával. Ez a törvényhozás éppen emiatt bír fontossággal, tehát azért, mert a magyar hagyományt, a vérszerződés filozófiáját közvetíti a későbbi törvényhozónak. A vérszerződés hatalmi filozófiáját, az esetről esetre lejátszódó királyválasztást, aminek története, cselekménysora még a kötelező trónöröklési törvények idején is megmarad. Így nem a jogelőd halálával, hanem az egyházi és világi koronázási szertartással száll át a királyi hatalom a jogutódra a nemzet akaratnyilvánításával. Ezt a közjogi hatalomátruházó eljárást jellemzi a koronázási eskü és a koronázási hitlevél.

A hitlevél azon feltételek listáját foglalja magában, amelyek kereteiben az új király kormányozni köteles. Ezek megtartására tett fogadalom a koronázási eskü, amelynek írásba foglalását jelentette a hitlevél. A hitlevél az új uralkodó és az őt megkoronázó rendek között létrejött közjogi paktum írásos formája (ami a koronázási szertartás előtt megegyezés tárgya volt akkor, amikor nem voltak trónöröklési törvények), azt garanciális jellegénél fogva rendszerint törvénybe foglalták. A régi magyarban a hit és az eskü szavunk rokon értelműek, ezért a hitlevél értelme szerint eskülevél.

Az alkotmánybiztosító koronázási eskünek (dekrétális eskü) van kiemelt közjogi jelentősége; amely nem azonos az „*iuramentum iustitiae et pacis*” (az igazság és hűség esküje) néven nevezett, az egyházi szertartás során elmondott fogadalommal, így említik a XX. század eleji alkotmánytörténeti tankönyvek. A közjogban eskünek mindig az alkotmánybiztosító esküt nevezték.

A koronázási esküt tartalmazó hitlevél szövegét az országgyűlés a megkoronázandó királlyal a koronázás előtt megállapítja, a király alá-

írja, pecsétjével ellátja, s megkoronáztatása után iktatja a törvényhozás törvénybe, mert koronázás előtt a király törvényt nem szentesíthet.

Bartoniek írja a királykoronázásokról szóló fontos tanulmányában: „[...] az újkorban egyideig választási kapitulációnak is nevezett, s különösen a Habsburgok idegen dinasztiaja alatt igen nagy jelentőségre szert tett okmány, a magyar király hitlevele. E szokás eredetét meglehetősen homály fedi. Kétségtelen azonban, hogy már az Árpád-korban megvolt, már Szent István nemzetségéből származott királyaink kénytelenek olykor alattvalóiknak ily különleges írásos biztosítékot nyújtani. Elsőül talán III. Béla. Ismeretes, hogy ő görög földön, a konstantinápolyi császári udvarban nevelkedett, s a görög trón örökösévé jelöltetett ki. Innen jött haza elfoglalni magyar trónját, mint a hazai viszonyokkal kevésbé ismerős idegen, s idehaza sokan bizalmatlanul fogadták, főképp az erősakaratú, szenvedélyes Lukács esztergomi érsek. Lukács Béla trónrajutását megakadályozni nem tudta, mert hiszen hiába tagadta meg az »idegen«-nek megkoronázását, a kalocsai érsek mégis megkoronázta Bélát; Bélának azonban oklevélben biztosítania kellett az esztergomi érsekséget arról, hogy a koronázás joga az övé, s nem a kalocsaié. Bélának ez a koronázásakor, 1172-ben kiadott oklevele a nagyra-hivatott magyar koronázási hitlevél első csírája.”

III. Endre trónra léptekor mutatkozott hasonló nehéz helyzet, melyben nem volt elegendő a szokásos koronázási eskü. Ő is idegenből jött, itthon bizalmatlanul fogadott ember, akit szintén csak öröklési joga jelöl a magyar trónra, őtöle – koronázási esküjén kívül – azt kívánják okleveles ígéletben az országlakosok, hogy a béke őre legyen, engedelmeskedjék a római egyháznak és a magyar katolikus klérusnak, védelmezze az özvegyeket és árvákat, ítéleteiben és bíraskodásában igazságos legyen, mindig gyarapítsa a magyar jogot, és ami a Boldogasszony birtokából, vagyis Magyarországból idegen kézre jutott, azt szerezze vissza. Az egész hitlevélnek ezen utolsó pontja a legfontosabb az egész okmányban, melyet különben Endre még esküjével is megerősített, s így hitlevél és koronázási eskü egymásba fonódnak. Ez a végső pont III. Endre 1290-i esküjében az első kifejezett biztosítéka Magyarország területi épségének.

Az Anjou-házból származó magyar királyok koronázási esküt tesznek, nem adnak ki hitlevelet. Mátyás sem ad ki személyesen hitlevelet, hanem nagybátyja és édesanyja köt egyezséget a szembenálló főúri párttal.

V. László, I. Ulászló és Albert részletes választási feltételeket fogadnak el; Albert egész törvénykönyvet kénytelen kiadni, I. Ulászló még

Krakkóban ír alá kezét meglehetősen megkötő választási okmányt, V. László pedig trónra léptekor, 1453-ban, mint 13 éves gyermek, aki személyesen veszi át az ország kormányát, ad törvénybe iktatott részletes oklevelet.

II. Ulászló 1490-ben kiadott választási kapitulációjában megfogadta, hogy Magyarország mindenrendű és rangú lakosát jogaiban megőrzi, s teljesíti magyarok akkori legfőbb követelését: eltörli Mátyás egyforintos adóját, melyet Mátyás, mondja az okirat: „*nagyralátó terveihez szervezett seregének fenntartására vezetett be*”. Meg kell azonban tartania Mátyás minden hódítását, s meg kell ígérnie, hogy magyar ügyekben csak magyarokkal tanácskozik. Megígéri, hogy csak magyarnak adományoz várat, birtokot, hivatalt.

II. Ulászló aztán még fia, II. Lajos gyermekkori megkoronázásakor, 1508-ban is kiad hitlevelet, amelyben fiát kötelezi arra, hogy érett korában megfogadja és hitlevéllel magát arra kötelezze, hogy népe szabadságát, jogait, országa területi épségét megóvja. Míg a hitlevelet Lajos, ki ekkor mindössze kétéves volt, ki nem adja, addig neki az uralom át nem adható.

A Habsburg királyokkal új fejezet kezdődik a hitlevelek történetében is, mert nekik még nagyobb szükségük van a trónbetöltés közjogi biztosítékaira, a politikai nemzetnek pedig a régi szabadságok és függetlenség legalább alaki szavatolására.¹²³

A hitlevél tartalma III. Károly óta (1715. évi II. tc.) öt pontból áll:

1. A király ígéri, hogy megtartja s másokkal is megtartatja a Szent Korona országainak jogait, alkotmányát, törvényét, szokásait, területi épségét.

2. Ígéri, hogy a Szent Koronát az országban fogja törvényesen őriztetni.

3. Ígéri, hogy Magyarország és társországainak mindazon részeit, melyek már visszaszerezettek s azokat, melyek vissza fognak szereztetni, az országhoz és társországaihoz visszakapcsolja.

4. A király elismeri, hogyha a Pragmatica Sanctio szerint örökösödésre jogosult ágak kihalnának, a királyválasztás és koronázás ősi előjoga Magyarországra és társországaira visszaszáll.

5. Kimondatik végül, hogy „*valahányszor jövőben ily koronázás Magyarországon országgyűlésileg teljesítendő, a koronázandó örökös királyok*

123 Bartoniek Emma: *A magyar királykoronázások története*. Budapest, 1939., Reprint: Budapest, 1987., 54–57. oldal.

kötelesek lesznek *ezen* hitlevélbeli biztosítások elfogadását előrebocsátani és arra esküet tenni”.

A hitlevél utolsó pontjában kiemelt *ezen* hitlevél III. Károlynak az 1715. évi II. tc.-ben becikkelyezett hitlevele.

A Pragmatica Sanctióban rögzített örökösödési rendszer mellett a hitlevél szövegén lényeges változtatás nem tehető, mert a trónra jutásnak örökös jogi alapon való szabályozása mellett a hitlevél tartalma az örökös királlyal szemben fontos alkotmánybiztosíték, mely a trónörökösödés rendjének megállapítása alkalmával, tehát nem az eseti koronázás kapcsán, feltételképpen állapotított meg.

De az örökösödési rend érvényének ideje alatt a nemzet sem követelheti olyan új feltételnek a hitlevélbe iktatását, amely a király és a nemzet közötti s a fennálló alkotmányból folyó viszonynak lényegbeli megváltoztatását jelentené. Stílus, szövegszabatosító változtatásoknak azonban nincsen akadálya. Megengedett változás szükséges lehet az alkotmány időközben történt módosítása következtében.¹²⁴

AZ ARANYBULLA

A hagyományt, a szokásjogi gyakorlatot a jogokat biztosító írott törvényhez köti II. Endre király, és nemcsak magára, hanem utódaira is kötelezővé teszi.

II. Endre királyunk 1222-ben kiadott alaptörvényét, az Aranybullát a történeti alkotmány alapkövének is tekinthetjük. Bevezető részében így szól: *„mivelhogy mind országunk nemeseinek, mind másoknak is Szent István király által elrendelt szabadsága, némely királyoknak a hatalmaskodása folytán, akik olykor saját indulatukból akartak bosszút állni, olykor pedig gonosz emberek hamis tanácsaira hallgattak vagy olyanokéra, akik saját hasznukat keresték, igen sok dologban kissebbedést szenvedett, ezek a mi nemeseink felségünket és a mi elődeinknek az ő királyaiknak felségét kéréseikkel és sok sürgéttel zaklatták országunk újjáalakítása végett”*. Ennek az igen sok dologban kissebbedést szenvedett, Szent István király által elrendelt szabadságnak

124 Tomcsányi Móric: *Magyar közjog*. Ötödik kiadás. Budapest, 1943., 337. oldal.

a megerősítésére ismétli meg az Aranybulla „megengedjük mi nekik, mint országunk más embereinek a szent király által engedett szabadságot”.

A magyar alkotmánytörténet vitatott kérdése volt az Aranybulla jelentősége és eredete csakúgy, mint a Szent Korona-tan eredetisége.

Bizonyos nézetek szerint angol, aragón vagy jeruzsálemi, latin hatás feltételezhető, más felfogás önálló magyar fejlődés eredményét látja benne.¹²⁵

Ismeretes, hogy II. Endre bátyjának, az 1205-ben elhunyt Imre királynak a felesége és annak kísérete aragón volt. Az 1217-es szentföldi magyar keresztes hadjárat és zarándoklat szellemi, kulturális hatását sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Az is tény, hogy az aragón és a jeruzsálemi alkotmányban az ellenállás jogát csak később foglalták írásba, így fordított kölcsönzés is lehetséges.¹²⁶

Régi kérdés az is, hogy mi a viszony az Aranybulla és a Magna Charta között, van-e kapcsolat a két okmány között? A magyar alkotmányosság tekintetében egy ilyen kapcsolat bizonyos nézetek szerint az Aranybulla felértékelését, a közjogi hagyomány nagyra értékelését jelenthetné.

Az Aranybulla és a Magna Charta összehasonlítása, s inkább kapcsolatba hozása a közjogi irodalom és közírás ismert jelensége. **Hajnóczy József** az országgyűlésről írott alkotmányjogi tanulmányában egyenesen a magyar szabadság Magna Chartájaként említi a Hármaskönyv I. rész 9. címét, a primae nonust, a nemesi szabadságok Aranybullában is gyökerező tételeit. Ezeket az alaptörvényekhez sorolva írja, hogy ezek „nemcsak a nemeseké, hanem a polgári társadalom természetének és céljának követelményeként a nemzet minden egyedéé.”¹²⁷

Az 1215-ben I. (Földnélküli) János által kibocsátott angol Magna Charta egyszeri átvételére utaló körülmények nincsenek. Aranybullánk ugyanakkor megállja helyét egy tartalmi összehasonlításban, figyelembe véve az adott társadalmi-gazdasági-politikai viszonyok szabta feltételeket, amelyekre tekintettel megállapítható, hogy a maga korában is, de különösen történelmi hatásában, a hivatkozás erejében és szerepében, tehát érvelési alapként kiemelkedő jelentőségüként értékelendő.

125 Bónis György: *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban*. Kolozsvár, 1947., 173. oldal.

126 Tóth Zoltán József: *Megmaradásunk alkotmánya*. Budapest, 2007., 72. oldal.

127 Hajnóczy József: i. m. 240. oldal. Lásd: 100. oldal, 94. jegyzet.

Az angol alkotmánylevél és a magyar Aranybulla keletkezésének körülményei, tartalma, alakja, hatalomfelfogása és biztosítékai között különbségek vannak.

Ezek a következők:

1. Különbözik a társadalmi-politikai helyzet. Angliában a nagy föld- és egyéb magánvagyonok tulajdonosai és szövetséges vagy függő társadalmi csoportok a meglévő hűbéri helyzetüket kívánták megvédeni és megerősíteni, mert eddigi hűbéri önállóságukat látták veszélyeztetve.

Magyarországon *„a kiváltságlevél egy komolyabb tömegmozgalom hatására születik meg, mintegy lezárva a király addig követett, szinte »mértéktelen« birtokadományozási politikáját. A mozgalom vezetői feltehetőleg volt Imre-párti főurak, illetve a hatalmas magán uradalmak keletkezése miatt szabadságukban »libertásukban« veszélyeztetett serviens és várjobbágy tömegek. Így mindnyájuk számára tartalmaz valamilyen engedményt az oklevél.»*¹²⁸

A magyarországi törekvések tehát éppen ellenkező irányúak, mint az angliaiak, az új típusú, hűbéri viszonyokon nyugvó királyi hatalom kialakulása elleni fellépésként voltak értékelhetők. *„Angliában a hűbéri elemek voltak uralkodók s a király ellen éppen a fő hűbérurak, a bárók támadtak fel, mert eddig élvezett önállóságukat féltették a terjeszkedő királyi hatalomtól: holott Magyarországon éppen a hűbéri eszmék ellen száll síkra a köznemesség, s a király csak az által kerül szembe a nemességgel, mert az ő mértéktelen birtok- és jogadományozásai idézték föl egyesek magánhatalmának a közhatalom rovására történt növekedését.»*¹²⁹ **Ferdinandy Gejza** ezen gondolatsorával, s a nyomában haladó **Tóth Zoltán Józseffel** egyet kell értsünk abban, hogy merőben más irányú és jellegű politikai törekvések vezettek a két kiváltságlevél megszületéséhez. A magyar alkotmányfejlődés sajátos közjogias jelleget hordoz a kezdetektől fogva, a társadalomfejlődésre sem jellemző a nyugatias hűbériség, a szerződéses viszony, a formális-személyes magánfüggések hálózata, a magánjogias jelleg. A mi kiváltságlevelünk a joghelyreállításra, a szabadságok megerősítve megújítására irányult. Egyfelől a király, az ellenállási jog intézményében mögöttes feltűnő magasabb érdek, a néven nem nevezett Szent Korona, másfelől a különböző rangú

128 Nagy Endre–Rác Lajos: Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet. Szerk.: Nagy Endre, Rác Lajos, Budapest, 2007., 146. oldal.

129 Ferdinandy Gejza: Az Aranybulla. Budapest, 1899., 50. oldal.

szabadok közviszonyainak rendezését, a hűbéri jellegű birtokadományozások visszafordítását, a szabadok jogbiztonságát célozta. „Az Aranybulla elsődlegesen a régi hagyományos, szakrális rend védelmének európai jelentőségű dokumentuma, a Magna Charta viszont az új győztes, a korai monetáris jellegű hatalom jogszabálya.”¹³⁰

2. A Magna Charta feltételeiben, eljárásaiban sokkal pontosabb, magánjogiasan megfogalmazott megállapodás. „A Magna Charta a magyar Aranybullához képest csak azok jogairól szól, akik vagyoniilag képesek szerződő félként erőt kifejteni.”¹³¹

Az angol alkotmánylevél a polgárok közül csak a londoniakat említi, továbbá csak a grófok, bárók és a szabad emberek jogairól szól. Ezzel szemben az Aranybulla a nemesek, nagyurak (nobiles), az egyháziak és szerviensek, a várjobbágyok, a várnép, a hospesek (beteleplelt idegen jövevények), a városok lakosai, sőt az összes többi országlakos – kiket szegényeknek nevez – jogairól, védelméről is szól.¹³² Az Aranybulla az ország minden lakosáról szól.

3. A Magna Chartában részletes eljárási biztosítékok vannak. Akár az országgyűlés – melynek hozzájárulása nélkül a király, adót nem rendelhet – összehívásának formáit, eljárási módjait, az iratok tartalmát (személy szerinti és közös meghívólevél rendje, kibocsátásuk ideje, a meghívás okának feltüntetése) tekintjük.

Az Aranybulla – feltehetőleg tudatosan – nem ír le szokásjogi formulákat, eljárási módokat, mert bizonyára a gyakorlaton alapuló, kialakult vagy kialakuló szokásra alapítja a megfelelő végrehajtást.

4. A későbbiekben érintem a két bullában rögzített ellenállási jog érvényesítésének különbségeit. A Magna Charta LXI. cikkelyében az egész báróságot képviselő 25 főurat jogosítja fel, sőt ezeknek köteletségévé teszi, hogy azon esetben, ha a báróság valamely sérelmét 40 nap alatt a király nem orvosolja, ők az ország egész közösségével minden módon, ahogy csak bírják, várainak, földjeinek, birtokainak elfoglalásával és másképpen is kényszerítsék és szorítsák a királyt, míg az orvoslás az ő ítéletük szerint meg nem történik. Nem szabad azonban bántaniuk a királyt, a királyné és gyermekeik személyét, és ha a király sérelmeiket orvosolta,

130 Tóth Zoltán József: *Megmaradásunk alkotmánya*. Budapest, 2007., 73. oldal.

131 Tóth Zoltán József: i. m. 73. oldal. Lásd: előző jegyzet.

132 Ferdinandy Gejza: i. m. 51. oldal. Lásd: 125. oldal, 129. jegyzet.

a bárók ismét a régi hűséggel kell hogy viseltessenek iránta. „Az ország lakosainak, még azoknak is, a kik különben nem tennék, kötelességük ilyenkor a bárókkal együtt hadakozni, s erre a király megesketi az egész országot.”¹³³ Az ellenállás ezen jól kimunkált módja, a feljogosítottak körének pontos meghatározása, az ország egész közösségének bevonása más, mint a magyarországi, amiben először a nagyurakat (nobilisek) tekintették jogosultaknak Mályusz Elemér szerint,¹³⁴ majd évszázadnyi idő múlva az egész nemességet. Fontos továbbá, hogy a magyarországi szabály nem védi a király és családja személyét, mint Angliában.

Az angol változat egy abszolutista államfejlődés kezdeteit mutatja meg, míg a magyarországi oklevél egy rendi alkotmányos királyság hét évszázadának adja meg közjogi alapját. Angliában a parlament által hozott törvényekkel kormányoztak, de olyan közösségi hatalomgyakorlási hagyomány által kialakított törvények és szokásjog nélkül, valamint nélkülözve azon átfogó eszmerendszereket (mint a Szent Korona-tan), amelyek „a királyi hatalmat a természetjog, a törvényalkotást és magát a közéletet a közösségi kölcsönösség korlátai között tartották volna.” Mindenképpen igaz az a megállapítás, hogy az Aranybulla az egyházi rend, a főurak és a leendő köznemesség szövetségének történelmi dokumentuma.¹³⁵

Megvan a valószerűsége annak a feltételezésnek, miszerint még az újonnan kivívott jogoknak, kiváltságoknak is úgy kívántak birtokosaik nagyobb érvényesülést szerezni, hogy azokat régiek, a régi és jó szokásban gyökerezőnek tüntették fel, s hogy ez így történt volna az Aranybulla esetében is. Véleményünk szerint valóban jelen van ez a hivatkozási mód a magyar alkotmányfejlődésben, még pedig úgy, hogy a múltban valóban létezett jogokra, a régi szokásban gyökerezőkre alapítják a jelen követeléseit oly módon, hogy azok értelmezésével és alkalmazási módjával már saját koruk politikai, társadalmi viszonyait is kifejezik, de ráépülnek a megelőző jogi hagyományra, s mi több történelmileg kialakult érvényes jogra.¹³⁶

133 Ferdinandy Gejza: i. m. 51. oldal. Lásd: 125. oldal, 129. jegyzet.

134 Bónis György: Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban. Kolozsvár, 1947., 174. oldal.

135 Tóth Zoltán József: i. m. 73. oldal. Lásd: 126. oldal, 130. jegyzet.

136 *Történelmünk a jogalkotás tükrében – Sarkalatos honi törvényeinkből 1001–1949.*, Közreadja Beér János és Csizmadia Andor, Budapest, 1966., 92. oldal.

Nevezetes kiváltságlevelünk a polgári korszakig a nemesi jogok biztosítékát jelentette, s az alkotmány sáncainak a nemességen kívüliek, az egész nemzet számára való megnyitása az Aranybullának az egész nemzetre való hatályosulását jelentette. A bulla széles körű társadalmi mozgalom hatására jött létre, amelyben a katonáskodó birtokos szerviens réteg, továbbá a várjobbágyságok egyes rétegei s nem utolsósorban az egyházi birtokok szolgáló népei vettek részt, s ezt meghaladóan ott volt a nagybirtokosok meghatározott része is. Történelmi, jogtörténeti és alkotmányos jelentőségű tény az, hogy ez a társadalom 1222-ben kivívta az Aranybullának nevezett, arany függőpecséttel ellátott kiváltságlevelet, mert a benne rögzített kiváltságok a továbbiakban megalapozták a nemesi rend (nobilitas) létrejöttét. Pauler Tivadar így ismerteti az Aranybullát az 1860-ban megjelent Egyetemes Magyar Enciklopédiában: *„Sz. István bölcs intézkedéseinek alig maradván fenn nyoma, az országos állapotok gyökeres javítása mindinkább nélkülözhetetlennek mutatkozott. János esztergomi érsek tanácsán indulván, kit nálunk azon érdem illet, melyet a Magna Chartára nézve Langton István canterbury érsek szerzett, mind a nemesek, mind oszága egyéb embereinek a szent királytól, mint önmaga mondja, adott szabadságokat újra megerősíté, és egyéb az ország állapotjának javítására vonatkozó dolgokról bőven intézkedett. – Ezen mint bevezetése és befejezése mutatja, országos végzemény erejével bíró okmány harmincegy cikkelyének tárgyai határozott rovatok alá sorolva, a király jogai – és jövedelmeiről, a király fiáról, az egyházakról, ország zászlósairól, megyei ispányok-, nemesség-, a nép egyéb osztályai-, idegenek-, hadsereg- és törvényszékekről rendelkezvén, tartalmára nézve részint a nemzet ős intézményeiben gyökerező szabadságait a természetes valódi nemeseknek, melyeket Szent István illetlenül hagyott, nem különben e század király által a várjobbágyságok és tepelülteknek adományozott jogokat újra megerősíté, részint új intézkedéseket tett és az angol Charta példájára azoknak biztosítékairól rendelkezett. Nevezetesen általa a szabadok (katonák) különböző osztályai a királyi vitézszolgák (servientium) neve alatt egyesítettek, és akként az országos és kir. vitéz szolgák közötti különbség tökéletesen megszüntettetett; a nemesség személyes és vagyonbeli szabadsága visszaállított, a vitéz szolgák és népeik minden adó, vám, szállásoltatás terhe alól felszabadítottak, fegyverszolgálatjuk módja és kötelessége, megszakadásuk esetében vagyonrendelkezési joguk, rendelkezésük hiányában rokonaik öröklése meghatározott; azon kívül a törvénykezés, közjövödelmek, megyei ispányok*

visszaélései, gátlása, a megyék örökös birtokolásának tilalma körül történtek intézkedések, amelyek amennyiben újat tartalmaznak, az akkori viszonyokból veszik magyarázatukat.

„Ezen bulla, mely harmincegyedik cikkének záradékában, más ezen korabeli okmányokhoz képest az ellentállási jogot foglalta magába, hét oklevél párban adatott ki, egyike azoknak a pápának küldetett, »hogy azt lajstromába írassa«; másodika a János Vitéznekél, harmadika a templomosoknál, negyedike a királynál, ötödike az esztergomi, hatodika a kalocsai káptalannál, hetedike a nádornál őrizetül tétetett le, »hogy az írást mindenkor személye előtt tartván, sem ő ne tévedjen le a tőle mondottak valamelyik pontjáról, sem a király vagy a nemeseket, vagy másokat ne engedjen letévedni;« de hét eredetijéből egy sem maradtott fenn, úgy hogy szövegét csak a későbbi királyaink megerősítő okleveleiből, – melyekben azt szóról szóra átvették – ismerjük.”

Mai értelmezés szerint a kedvezmények köreit tekintve a következőket látjuk:

Az egész társadalmat érinti az egész vármegyék eladományozásának tilalma, illetve a bullában foglaltak garanciájának is tekinthető az évenkénti Fehérvárott tartandó törvényt nap.

A főúri réteget érinti a rendelkezés: a nádoron, a bánon, s király és királyné udvarbíráján kívül más kettős tisztséget nem viselhet.

Az idegeneknek (hospesek) a királyi tanács tudta és bejegyzése nélkül nem ad birtokot és tisztséget a király; (ismaeliták és izraeliták a jövőben kamaraispánságokat ne viseljenek).

A serviensek adott négy kiváltsága:

- a serviens személyében szabad, s csak a törvényes idézés keretében állítható bíróság elé;
- senki más, csak a király, illetve helyettese, a nádor bírósága alá tartoznak;
- szabad voltukból következően semmiféle adót nem szednek rajtuk, illetve hívás nélkül a király sem száll meg birtokaikon;
- katonáskodási kötelezettségük csak az ország határain belül áll fenn, határokon túli királyi hadjárat esetén szabad akaratukból és a király költségén tartoznak csak katonáskodni.

A várjobbágyokat a szentkirályoktól nyert szabadságaikban meg kell tartani, s ezzel a várjobbágyok előkelőbb rétegét preferálja, a nem „szentkirály jobbágyai”-ével szemben.

A várnépek érdekében kimondja: a hatalmasok a vidéket járva az elnyomottakat ne sanyargassák.

Megbüntetni rendeli a hatalmaskodó, illetve bevételeivel elszámolni nem tudó ispánokat.¹³⁷

Ismeretes, hogy II. Endre 1231-es végzeményében megerősítette a bulla rendeleteit, de az ellenállási jogot az esztergomi érsek által foganatosítandó kiközösítéssel pótolta. I. Lajos 1351-ben kiadott törvénykönyvében egészében megerősítette, kivéve az örökösök nélkül kimúlt nemesek vagyonrendelkezésére vonatkozó negyedik cikket. Ugyanezt tette Mária királyné és I. Mátyás király, míg a többi királyok koronázási esküjükben ígérték megtartását. Az 1687. évi országgyűlésen azonban az ellenállási záradék – *„minden netalán jövődőre emiatt a király, ország és kapcsolt részei közt támadható bizalmatlanság gyökeres kiirtása végett”* – a IV. törvénycikk által megszüntetve lőn, egyébiránt azonban ezen cikk és végzeménynek minden pontja hatályban maradt, írta Pauler.

Az Aranybulla keletkezése után mindenkor országos alaptörvénynek minősült, így tekintette a törvényhozás, az érintett megerősítő oklevelek, a Hármaskönyv II. rész 14. címe, a királyi hitlevél és koronázási eskü, sőt az ellenállási záradék eltörléséről szóló törvény is, s amint Pauler írja: *„több elavult intézkedés mellett a legbecsesebb szabadságok és jogok részint megalapítását, részint megerősítését foglalta magában – miért is e tekintetben minden nyilván jogi íróink egyetértének”*. A kételkedők is tudhatják, hogy az Aranybullát, akármilyen volt is keletkezésének módja, királyaink századok alatt esküjükkel, jogi, erkölcsi és vallási biztosítékok legerősebbikével szentesítették, országgyűléseink a koronázási eskü és hitlevélszövegek törvénybe iktatásakor és számos más esetben megerősítették. Tartalma teljes összhangban van egyrészt a középkor hasonló tárgyú okleveleivel, másrészt a magyar közjogi törvényhozással. Értéke az akkori viszonyok alapján, nem elsősorban a jelenkori alkotmányossági követelmények mércejével vizsgálандó és vizsgálható. Alappal állapította meg Szalay László, hogy: *„az Aranybulla értékét, valamint az angol Chartáét nem annyira egyezőségéhez kell mérnünk, mint ahhoz, minek szimbólumául szolgált”*.¹³⁸

137 Nagy Endre–Rác Lajos: *Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet*. Szerk.: Máthé Gábor, Budapest, 2007., 346. oldal.

138 Szalay László: *Magyarország története I–VI*. Pest, 1860–66., II. kötet 12–13. oldal.

A Hármaskönyv I. rész 9. címét idézzük, mert ez foglalja össze legjobban az Aranybullában rögzített jogokat: *A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról* című rendelkezéseiben, amikor megállapítja, hogy „őket előzetes idézés vagy perbehívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére, személyükben senki, sehol le nem tartóztathatja” azzal a megszorítással, hogy szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajság, rablás vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznság esetében az ilyen tett színhelyén parasztkézzel is letartóztatható és megbüntethető a nemes ember is, mert ezek elkövetői tisztségi címét és szabadságát elvesztik.

A második fő jog Werbőczy szerint az, hogy az egész ország nemesei a törvényesen megkoronázott fejedelemnek hatalma alatt állnak, s a fejedelem is közülük senkit a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül sem személyében, sem vagyonában nem háboríthat.

A harmadik nemesi előjog, hogy törvényes javaikkal és földbirtokuk határain belül fekvő minden jövedelmeikkel tetszésük mindenkor szabadon élhetnek. Ebből következően mindennemű jobbágyi szolgálat adakozás alól, adó, vám, harmincad fizetésétől mentesek és csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.

Végül a negyedik kiváltság az, hogy *a kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére cselekvő királlyal szemben a nemeseknek joga van „ellene szegülni és ellene mondani.”*

Tekintettel arra, hogy az 1848. évi törvényhozás a nemesség alkotmányos előjogait nem szüntette meg, hanem a népet az alkotmány sáncai-
ba beemelte, Kossuth és a reformnemesség nagy részének elvei szerint, az Aranybullában kifejezett sarkalatos jogok a legújabb kori szabadságjogok forrásaként tekintendőek, eltekintve az adómentességtől, ami megszűnt a közös teherviselés alapján. A sarkalatos jogokból a következő alkotmányos jogokat és alapelveket származtatták a történeti alkotmány közjogászai:

1. a korlátolt királyi hatalom és közhatalmi természete;
2. az állampolgárok kérelmezési és panaszjoga;
3. a személyes szabadság és a tulajdon sérthetetlensége;
4. az országgyűlés adómegajánlási és újoncmegszavazási joga;
5. a hivatalviselési képesség, mellyel kizárólag magyar honpolgárok rendelkeznek;

6. a köztisztviselő büntetőjogi és vagyoni felelőssége;
7. az ország területi integritása;
8. a bírói hatáskör, illetékesség és törvényszerű eljárás, valamint azon elv, hogy senki illetékes bírójától el nem vonható;
9. a nádor törvény- és alkotmányőri szerepe;
10. a nemzet és az egyes állampolgárok passzív (és aktív) ellenállási joga.^{139 140}

Ezen elvek középkori megfelelői egyrészt a magyar szokásjogi hagyományból, az ősi jogból, másrészt a kor nyugati egyetemein közismert keresztény jogi dogmatikából származhattak, s megfelelték a jó és helyes jogról, igazságosságról és méltányosságról alkotott közösségi megítélésnek és tapasztalatnak.

A Hármaskönyv II. rész 3. címét alaptörvényként említik *Kik alkothatnak törvényeket és statútumokat* címmel. Ez a rendelkezés – „*mely az ország és kapcsolt részeinek országlati és kormány alkatát fejt ki*” –, nemkülönben az 1608. koronázás utáni első törvénycikk, „*mely a karok és rendek osztályait kijelölván, meghatározza kik legyenek azok, kik őfelségétől országgyűlésekre, jogaik gyakorlatára meghívandók; mint hogy e két törvény az ország közjogi intézményeinek sarkelveit tartalmazza alaptörvényeinkhez méltán számíthatók*”¹⁴¹

A Hármaskönyv I. rész 3. és 4. címe ugyanúgy az ország főhatalmának, kormányzásának szerkezetét, jellegét, működésének legfőbb jellemzőjét mutatja meg, amint a Pauler által említett II. rész 3. címe. Az előbbieket szerint az ország alaptörvényei közé kell sorolnunk a Hármaskönyvnek az Aranybulla hármas rendelkezéseit megjelenítő I. rész 9. címét, a *primae nonus*-t, amint ezt Toldy Ferenc teszi 1861-ben megjelent gyűjteményében, ugyanolyan joggal, ahogy Pauler a Szent Korona-tan alapját jelentő szakaszt.¹⁴²

139 Ferdinandy Gejza: i. m. 181. oldal. Lásd: 125. oldal, 129. jegyzet.

140 Egyed István: *A mi alkotmányunk*. Budapest, 1943., 171–172. oldal.

141 Pauler Tivadar In: *Egyetemes Magyar Encyclopaedia*. Szerk. Török János, Laubhaimer Ferenc, Pest, 1859–1870., 350. oldal.

142 Toldy Ferenc i. m. Lásd: 90. oldal, 97. jegyzet.

A TÖRVÉNYHOZÓ HATALOM
A SZENT KORONA-TAN JEGYÉBEN

Az egy és ugyanazon nemesi szabadság, a nemesi jogegyenlőség, az „*Una et eadem libertas*” és az „*Una et eadem nobilitas*” (egy és ugyanazon szabadság, illetve egy és ugyanazon nemesség) elve, amely szerint nem illeti több a főpapot és a főurat a nemesi szabadságokból, mint bármelyik köznemest, s a népszuverenitáson alapuló Szent Korona-főhatalom, valamint annak a király és a nemzet között való megoszlása és ellenőrzött mivolta, azok a lényeges elemek, amelyek *Werbőczy István* hozzájárulását adják a magyar szokásjoghoz. Megjegyzendő, hogy a történelmi, közjogi tényekből és előzményekből levezethető mindaz, ami a Hármaskönyvben egyértelmű tételként, de nem Werbőczy találmányaként vagy eredeti alkotásaként megtalálható. Werbőczyt sok bíráló és rosszalás érte főleg amiatt, hogy Hármaskönyvébe felvette a Dózsa-féle parasztfelkelést megtorló törvényeket. Az igazság az, hogy a parasztfelkelés véres pusztítást, gyújtogatást, erőszakot jelentett, az ország értelmetlen feladulását egy történelmi zsákutcának bizonyuló, eleve kudarcra ítéltetett mozgalom céljai érdekében. A megtorlás nem volt visszatetszően aránytalan és feltűnően kegyetlen, de elrettentő, súlyos büntetéseket hozott. E törvényeket azonban nem egy országbírói ítélőmester, hanem maga az országgyűlés hozta, a gyűjteménybe való felvételük a törvényszerkesztő kötelessége volt. Nemsokára következtek a röghözkötést feloldó törvények, amelyeket teljes körűen nem foganatosítottak. Talán nem vagyunk elfogultak, ha egy évszázados társadalmi folyamat káros tényeit nem írjuk elsősorban és kizárólag Werbőczy számlájára azért, mert nem lépett ki a társadalmi helyzete adta keretből. Régebben azonban sok elismerés is érte Werbőczy munkáját, akinek a legnagyobb magyar jogász címe is kijárhatna. Azt mindenképpen meg kell állapítani, hogy évszázadok gyakorlatával törvényerőre emelkedett, csaknem fél évezreden át élő jogként alkalmazott szokásjogi gyűjteménye megalkotásával kiérdemelte a legsikeresebb magyar jogászt megillető megbecsülést.

Az ő mérhetetlen jelentőségű tette a korábbi századok által megalapozott Szent Korona-tan csiszolt szövegbe öntése.

Ezért írja Hóman Bálint a magyar történetben a Szent Korona új megvilágításáról, megfogalmazásáról:

„...őriási pozitív hatással volt a magyar államiségra. Amikor 300 éven át a nemesi rend uralkodott nálunk és a nagybirtokosok hatalma időnkint korlátlan volt, fennállott a veszély, hogy a nemesség csoportokra szakadhat és darabokra szedheti az országot.

A szentkorona-tan Verbőczy fogalmazásában minden egyes nemest felbont-hatatlan kötelékekkel vonzott és kapcsolt be a nemzeti közösségbe, melynek közép-pontja a vallási fényben ragyogó szentkorona volt. Bár, mint látni fogjuk, a magyar rendiség századokon át képtelen volt az országnak kormányzati köz-pontot teremteni, nem szóródott szét ennek híján sem, nem szakadozott le részek-ben lakosság és országterület, ott állott messze láthatóan a nemzet és állam nagy szimbóluma, a szentkorona, mely minden politikai joggal bíró egyént magába foglalt, s melyről minden nemes, a populus Verbőczianus minden tagja, joggal hitte és hihette, hogy az ő tulajdona is. Így lett a szentkoronának Verbőczy-féle fogalmazása évszázadokon át egyik legerősebb biztosítéka a magyar állam és nemzettest egységének.

A politikai nemzetet összetartotta, ez a Hármaskönyv nagy érdeme; a népet kettészakította, ez nagy vétké...”¹⁴³

Értsük és bocsássuk meg a múltó hatású vétket, s becsüljük meg érdeme és értéke szerint a politikai nemzet megtartásában szerzett maradandó nagy szellemi vívmányokat, melyek a polgári korba átnövő Szent Korona-tanban nyerték el vitathatatlan fényüket.

Tekinsük meg közelebbről a nemzet és országösszetartó tant. A hatalom, így a törvényhozó hatalom – legfőbb világi forrása a nemzet. A nemzet fogalmát a Hármaskönyv II. rész 4. cím Justinianus nyomán így adja meg:

„E helyen pedig a nemzet neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseket kell érteni, de nem a nem nemeseket. 1.§ Noha e kifejezés: nemzet minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a nép elnevezés alatt értünk) e részben célunkhoz képest szó sincsen. 2.§ Mert miként a nem a fajtól, úgy különbözik a nép a nemzettől. Mert a nemzet elnevezés magába öleli az összes

143 Magyar Történet I–V. kötet: Hóman Bálint–Szekfü Gyula, Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 1941., II. kötet 590–591. oldal.

nemeseket, úgy a mágnásokat, mint az alsóbb rendűeket, a nem nemeseket is ide számítva; de a nép elnevezése alatt egyedül a nem nemeseket értjük.”¹⁴⁴

Mindazonáltal meg kell állapítani, hogy jogvédelemben részesültek (nem a primae nonusban összefoglalt sarkalatos nemesi jogok, hanem saját jogállásuk szerint) a Szent Korona azon alattvalói is, akik az 1848-as jogkiterjesztő gyökeres alkotmányreform előtt nem voltak tagjai a Szent koronának. A Szent Korona alattvalója az ország minden rendű, rangú és nemzetiségű magyarországi honos lakója, a Szent Korona-tagsággal nem bíró nép, akár teljes jogú, akár nem. *„Én mindenkinek egyformán, személyi kedvezés nélkül tartozom igazságot szolgáltatni és nem tagadhatom meg, hogy az azt keresőnek megadjam, még ha zsidó vagy cigány is, csak az ország szent koronájának alattvalói közül legyen, aki keresi”* – írja Werbőczy Báthory Andrásnak 1524-ben.¹⁴⁵

Amikor Werbőczy a nemesi szabadságokkal bíró, a Szent Korona tagjaként nevezett populus Werbőczyanust megemlíti, mint a szabadságok alanyát, a közjogi-politikai magyar nemzetről, közjogi viszonyról beszél, amelynek nyelvi-etnikai tartalma nincs, sajátos kulturális tartalma a közjogon kívül van. Ebből – amit a XIX. században már *natio hungarica* (magyar nemzet) néven neveznek – lesz a jogkiterjesztés révén a minden magyar állampolgárra kiterjedő politikai nemzet, amely magában foglalja az 1848-as áprilisi törvények, majd az 1868-as nemzetiségi törvény alapján az ország különböző vagyoni állapotú, nem nemes és nem magyar nemzetiségű polgárait a magyarokkal és nemessekkel együtt. Ettől, a *„natio hungarica”*-tól teljesen különbözik a *„gente Hungarus”* elnevezés és fogalom, amely a magyar nemzetiségű (születésű) személyeket jelölte, a magyar nép, mint etnikai-nyelvi egység tagjait.

A Szent Korona-tan a történelmi magyar alkotmányfejlődésnek Magyarország Szent Koronája elvont fogalmában, a történelmi-közjogi

144 Az eredeti fordításban Márkus Dezső szerkesztésében nép és köznép szerepel, helyett más szerzőkkel együtt a nemzet és nép fogalom párt használok. Nemzet és nép, nemesség és köznép jogállásbeli megkülönböztetése megszűnt: 1844. évi, V. VI.; 1848. évi VIII., XV.; 1868. évi XLIV. törvénycikkek; Ideiglenes Törvénykezési Szabályok II. R. 1. §.

145 Hajnik Imre hagyatéka (oklevélkivonatok.) Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára, 11,473. – C.5. MODL 23.894. In.: Eckhart Ferenc: *A Szentkorona-eszme története*. Budapest, 1941., 105. oldal.

(írottjogi és szokásjogi) folyamatokban illetve ezek jogirodalmi feldolgoásaiban kifejeződő alapvetése, amelynek nincs normaszövegszerű meghatározása.

A Szent Korona rendkívüliségének eszméje isteni akaratközvetítő erejébe vetett hit a magyar múlt homályába vész. A Tan a Szent Korona fogalma köré rendezhető elvek, nézetek és szabályok együttese, mely először Werbőczy István 1514-es szokásjogi gyűjteményében a Tripartitum (Hármaskönyv) szövegében nyert alakot a már meglévő elemekből.

A régmúltba nyúlik az a közmeggyőződés, hogy a hatalom ősforrása a nemzet, ő ruházta át a királyra, aki ezért nem fordulhat szembe vele.

A Hármaskönyv I. rész 3. cím hatodik cikke alig különbözik a II. rész 3. cím második cikkétől, megadva a magyar közjog egyik legfontosabb alaptételét, amelyet a Szent Korona-tan alapjának is tekintünk: „1. rész 3. cím 6. § *Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következképen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országlással együtt a község a maga akaratából, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következképen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettőlfogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.*

7. § *Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.*”

Ezen tételek alapja:

Béla király névtelen jegyzője, Anonymus: 6. 40. fejezete, vérszerződés;

Szent István végzeményeinek¹⁴⁶ (törvényeinek) I. Könyve Intelmek Szent Imre Herceg-nek 4. fejezet: A főemberek és országnagyok méltó tisztességéről; 7. fejezet: A tanács nagyságos voltáról; II. könyve 23. 27. 33. 35. fejezet; Szent László végzeményei; I. k. előbeszéd, II. k. 1. fej., III. k. 1. fej.; Kálmán végzeményei; I. k. 1. fej.;

146 A régi törvénykönyvek inkább a végzemény szóhasználattal élnek, utalva a király meghatározó szerepére azért is, mert ebben az időben nem volt még kialakult gyakorlata a király és nemzet közös törvényalkotásának.

Az Aranybulla bevezetése;

Károly Róbert 1342. évi végzeménye bevezetései;

Íme a Hármaskönyv II. rész 3. címe és II. rész 3. címe előzményei!

A Szent Korona-tan együttes és kölcsönösen korlátozott hatalomgyakorlást megállapító előbbi tételei több törvényben jelentek meg. Így az 1635. XVIII. tc.-ben kifejezetten, a magyar alkotmány megtartásának feltételét tartalmazó 1687. évi II. és III. tc., az 1715. évi II. tc. és az 1723. évi I. és II. tc. szövegében követve, majd az 1791. évi XII. tc.-ben egyértelműen megerősíti a törvényhozás a Hármaskönyv I. rész 3. cím és II. rész 3. cím tételét: Magyarországon az országgyűlés és a király együtt alkothatnak törvényt, s ezen utóbbira az 1837. évi III. tc. mint alaptörvényre hivatkozik. Ez az elv van jelen az 1848. évi IV. törvénycikkben az országgyűlés évenkénti üléseiről, különösen annak 6. §-ában: *„Az évi ülés az utolsó évről számadásnak, és következő évi költségvetésnek a ministerium által leendő előterjesztése, s az irántoki határozatnak meghozatala ellen nem rekesztethetnek, sem az országgyűlés fel nem oszlathtatik.”* Ennek érdekében született a független magyar felelős minisztérium alakításáról szóló 1848. évi III. törvénycikk.

A Szent Korona-tan együttes, ellenőrzött és korlátozott hatalomgyakorlási elve és rendszere korántsem korlátozódik a közös törvényalkotásra, birtokadományozásra és nemesítésre. A hatalmi egyensúly megmutatkozik a királyi hatalom és a vármegyék viszonyában is, amelyek jogosultak a központi rendelkezések, törvények alkotmányosságának megítélésére, végső soron a végrehajtás megtagadására, különösen új adómegajánlás vagy adófizetés kérdéseiben. A nemesi nemzet, politikai nemzet tagjai az ország választott bírái, akiknek döntéseit az uralkodó nem semmisítheti meg, a „perfolymatot” nem gátolhatja. Bírájától senki nem vonható el. Az 1790–91 évi XII. tc. elismeri, hogy *„a bíróságok törvényes ítéleteit megmásíttatni, vagy akár a királynak, avagy valamely politikai kormányzásnak felülvizsgálata alá vettetni nem fognak; hanem valláskülönbség nélkül választandó bírák az országnak érvénybenálló, vagy ezután hozandó törvényei és bevett szokásai szerint tartanak törvényszékeket”.*

A nádori tisztség a nádori cikkelyek szerint már Mátyás király idejében a politikai nemzet képviselőjét jelentette, az országgyűlés választotta, ő volt az ország legfőbb bírója, a felállítás után a hétszemélyes

tábla és helytartótanács elnöke. A politikai nemzet tagjai tehát a törvényhozáson keresztül is, a vármegyékben, a helyi és országos igazságszolgáltatásban, s helyel-közzel a központi igazságszolgáltatásban is jelentős szerepet töltöttek be. Mindez kézzelfogható valósággá tette (eltekintve az alkotmány sértő kormányzás időszakaitól, amelyeket szinte „törvényszerűen” joghelyreállítás követett) a Szent Korona-tan világosan papírra vetett elveit, követelményeit, életre keltett szellemét. A történelmi Magyarország hatalmi rendszere szerkezetében, működésében, de legalábbis működési elveiben, hatalomgyakorlási szokásaiban szinte szövetségi állam képét villantja fel, amint erre tanulmányunkban idézett levelében meggyőzően mutat be Szemere Bertalan.¹⁴⁷

A magyar közjog nem túrt sem vallási sem etnikai megosztottságot alkotmányos kérdésekben, így általános volt a Szent Korona és a hozzá kapcsolódó közjogi tanok elismerése és tisztelete a közjogi nemzet, de a tágabban vett nép által is 1848-ig, majd a jogegyenlőség alkotmányos elismerése, a népnek az alkotmány sáncaiba való beemelése után, 1848-tól még inkább.

„A Szent Korona tana szerint az uralkodó és a rendek együtt alkotják a szent korona testét (totum corpus Sacrae Regni Coronae), melynek a király a feje (caput Regni), s a rendek a tagok (membra Regni). A Szent Korona tanát egy ún. Szent Korona birtoktan egészítette ki, amely szerint minden földtulajdonjog gyökere Magyarországon a szent koronától ered (radix omnium possessionum). S mivel így a szent korona személyesíti meg a főhűbérúr uralmát, a szent korona lesz az örökös olyankor, amikor a családban más örökös nem marad, s a birtok visszaszáll az adományozóra. A szent korona szerzi meg a hűtlenek birtokait is.”¹⁴⁸

A Szent Korona-birtoktan tartalmáról, – mely szerint minden birtokjog forrása a szent korona, amelyre magszakadás (defectus seminis, öröklésre jogosult leszármazó nemléte) vagy hűtlenség (infidelitas) esetén visszaszáll (háramlik) a birtoklás joga – az I. rész 3. cím 6. § és az azt ismétlő II. rész 3. cím 2. § és az I. rész 10. cím 1. § és 13. cím rendelkezik.

A legjellemzőbben Szabó Béla által kifejtett 1848. előtti elmélet szerint az egyetemes magyar főtulajdonjog (királyi főtulajdonjog) a Szent Koronát illeti úgy, hogy másoknak csak birtokjoga, de nem tulajdonjoga lehet.

147 Szemere Bertalan: i.m. Lásd: 63. oldal, 65. jegyzet.

148 *Magyar állam- és jogtörténet.* Szerk.: Csizmadia Andor, Budapest, 1995., 95–96. oldal.

A Szent Korona-birtoktan az 1848-i áprilisi törvények óta eredeti teljes értelmében nincsen hatályban, mivel megszűnt az elidegenítési tilalmat is jelentő ősiség, ezzel súlyosan megrendült az ősi birtokok addigi viszonylagos érintetlensége, s maga az ún. történelmi osztály is fokozatosan, évszázados folyamatban elveszítette gazdasági alapjait. *A Szent Korona-tan nagyobb részét azonban máig nem hatálytalanították.*

Napjaink egyik ismert népszerű szerzője *Halász József* összefoglalja a Szent Korona-tan elveit, jelenkori viszonyainkra való értelmezéssel, valóban régi fogalmakra hivatkozva, mégis úgy foglalva össze ezen elveket, ahogyan a régi közjogi tankönyvek nem tették, amint a hét elv ilyen összefoglalását sem ismerjük a régmúltból. Az elvek vagy közjogi megállapítások nagyjából ideálképszerűen, tudományos igény nélkül, mint közjogi követelmények helytállóak, eltekintve bizonyos filozófiai, eszmei bővítésektől, túlzásoktól, mint például, hogy a Szent Korona-tagság erkölcsi állapota és hűsége jogi feltétele lenne a szabadságnak; vagy hogy a nép életének létfeltételei nevesített védelmet élveztek volna a régi jogban; vagy, hogy a régiségben a Szent Korona az egyetemes magyarságnak és nem az egész politikai nemzetnek lett volna megtestesítője. Mindazonáltal ezen XX. századi retorikájú írás valamennyi címszava része a régi közjogi gondolkodásnak. Így szól az összefoglalás:

„A SZENTKORONA-TAN HÉT ALAPELVE

HUNGARIA SEMPER LIBERA: A Szentkorona eszme, mint Történeti alkotmány és az abból fakadó Alaptörvény és jogrendszer biztosítja a magyarság, valamint a Szent Korona értékrendjét elfogadó államalkotó nemzetek által alkotott Magyarország örök szabadságát, önrendelkezési jogát, amit senkinek nincs joga feladni, sem csorbítani.

SACRA CORONA RADIX OMNIUM POSSESSIONUM: Minden jog és birtok forrása a Szent Korona. A nép életének létfeltételei: a föld-, a víz-, a levegő-, és az energiakincsek a Szent Korona által megszemélyesített egyetemes magyarság örök és elidegeníthetetlen tulajdonában vannak, azok fölött csak a Szent Korona tagja szerezhet birtokjogot.

UNA ET EADEM LIBERTAS: A Szent Korona országának minden tagját egy és ugyanazon szabadság illeti meg, a kötelezettségek és a jogok összhangján keresztül.

SUB SPECIE SACRAE CORONAE: Mindennek az egyetemes magyar nemzetet megtestesítő Szent Korona tagok érdekében, biztonságuk szavatolására kell történnie. Az Alaptörvény, minden jogszabály, továbbá a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom intézkedéseinek is meg kell felelnie a Szent Korona eszmének.

IUS RESISTENDI ET CONTRADICENDI: Az egyetemes nemzet minden tagjának kötelessége és joga, hogy ellenálljon és ellentmondjon minden olyan törekvessel szemben, amely jogainak gyakorlását csökkenti, és kötelezettségei teljesítésének feltételeit korlátozza vagy gátolja.

JOGFOLYTONOSSÁG ELVE: A Szent Korona Országában a hatalom gyakorlása akkor legitim és törvényes, hogyha biztosított a magyar állam azon évszázados intézményeinek és elvek szerinti működése, amelyek együttesen garantálják a magyar állam függetlenségét, törvényességét, a szabadságot, a jogok és kötelezettségek egyensúlyát, vagyis mindazt, ami a magyar alkotmányosság évszázados lényege. (Deák Ferenc – Adalék a Magyar közjoghoz)

A CSORBÍTHATATLANSÁG ELVE: szerzett és adományozott jogot senki nem korlátozhat. (Werbőczy: Hármaskönyv)''¹⁴⁹

149 Halász József: Történelmi Alkotmány, Szentkorona-tan. www.arkadirodalom.hu

AZ ELLENÁLLÁS ÉS ELLENTMONDÁS JOGA
IUS RESISTENDI ET CONTRADICENDI

„**A** koronázási eskü a jog megsértését eleve ki akarja zárni, ez tehát preventív eszköz a jogrend védelmére, az ellenállási jog viszont a már megtörtént jogsértést van hivatva jóvá tenni, ez tehát represszív jogvédelmi eszköz. Mindkét intézmény megvan az egész középkori keresztény világban, vagyis egész Európában.

Mindkét intézmény meghonosodik Magyarországon is, a keresztény nyugati népek egyéb állami és jogi berendezkedéseivel egyetemben, s az ellenállási jogot sem az Arany Bulla alapítja meg. Ez a jog már megvan századok óta a gyakorlatban, s a Péter és Aba Sámuel elleni felkelésekben jelentkezik először. Ezt régebbi alkotmánytörténeteink már a XIX. század második felében felismerték”¹⁵⁰ – írja alapműnek tekinthető összefoglalásában **Bartonie Emma**.

Az Aranybulla 31. pontja egyebek mellett kimondja, hogy „*azt is elrendeltük, hogy mi vagy a mi utódaink közül valaki valamely időben ezen rendelkezések ellen akarna cselekedni, ennek az oklevélnek erejénél fogva, mind a püspököknek mind a többi jobbágyoknak és országunk nemesinek együttesen és külön-külön a jelenben és a jövőben mindörökké szabadságukban álljon, hogy a hűtlenség minden vétke nélkül nekünk és a mi utódainknak ellenállhasanak és ellentmondhassanak.*”

A Hármaskönyv I. rész 9. címbe foglalt negyedik kiváltság az, hogy „*bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai II. vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fennséges fejedelem országos végzeményében (amelynek megtartására minden magyar király, mielőtt a Szent Koronát fejére tennék, meg szokott esküdni,) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére tenni merészelne, akkor örök időkre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani anélkül, hogy a hűtlenség vétkebe esnének.*”

Ez a jog szünetelt 1231. és 1351 között, amikor az egyházi átok pótolta. (Az 1230. évi országgyűlési határozat az alkotmányszegő királyt az esztergomi érsek által átok alá vettetni rendeli, majd a bulla 1231-es megerősítése ezt teszi az ellenállási jog helyébe.) 1351-ben az ellenállási jog újra hatályba lépett, s I. Ulászló uralkodásától eltekintve, amikor

150 Bartoniek Emma: i. m. 47. oldal. Lásd: 122. oldal, 123. jegyzet.

a király kivette a megerősítés alól, egészen az 1687. évi IV. törvénycikkkel történt formális megszüntetéséig élő intézmény volt.

A XXXI. cikkely a nádort az ország legfontosabb közjogi méltóságává emeli, kötelességévé teszi, hogy őrkdjön azon, hogy a bulla rendelkezéseit se a király, se mások meg ne szegjék. A nádor ezen jogkörében a törvény és alkotmány őreként a nemzetet képviseli a király előtt. Az 1485-ös nádori cikkek az Aranybullát követve a nádor szokásjogon alapuló hatalmát törvényi erőre emelik.

Az 1525. évi XXII. törvénycikk értelmében elmozdíthatatlan méltóságát a király és a nemzet együttes bizalmából bírja. Így vált funkciója a magyar évszázadok egyik legfontosabb és legstabilabb alkotmányjogi intézményévé. Elmozdíthatatlansága függetlenné tette a királytól és az országgyűléstől (a nemzettől), és ez mindkét fél felé hűségre kötelezte. Tekintélyének, szavának mind a nemzet, mind a király felé súlya volt.

Az 1490-es években törvény is rögzíti, hogy a legfontosabb ún. politikai bűncselekményeknél, azaz a hűtlenség és felségárulás eseteiben (aminek tilalma benne volt az alattvalók által az új uralkodónak letett eskü szövegében) ne az uralkodó által kinevezett nagybírák ítéelkezzenek, hanem az ilyen ún. „nota” pereket („nota infidelitatis” = hűtlenség) maga az országgyűlés tárgyalja.

Az 1545. évi XXXIII. tc.-re alapított ius inertiale (a tétlenség joga) a nemesi vármegye ellenállsi jogát biztosította a megyében törvénytelennek ítélt királyi rendeletek végrehajtásának megakadályozására szóló felhatalmazásával.

Az 1870. évi XLII. és az 1886. évi XXI. tc. 20. § is a vérszerződésig visszavezethető ellenállsi hagyományt követi azáltal, hogy feljogosítja a törvényhatóságokat az országgyűlés által még meg nem szavazott adók behajtásának és a törvényben meg nem állapított újoncok kiállításának megtagadására. Egyúttal megadja a honpolgárok passzív ellenállsi jogát ezen ügyekben.

Az Aranybullának ezt a rendelkezését az ellenállás és ellentmondás jogáról annak ellenére is hatályban lévőnek tekintették, hogy a következő megerősítése 1231-ben már nem tartalmazta. Ugyanakkor az aranybullára való határozott hivatkozás a koronázási esküben és hitlevélben mindig erre az 1222-ben kiadott és akkor hatályban volt szövegre értendő.

A királyi hatalomnak határozott jogi korlátai voltak. Erről szólt az

uralkodói koronázási eskü szövege, amit a XV. század második felétől rendszeresen törvénybe is iktattak, és hitlevélnek neveztek. A *conditio*, a választási feltételista az esküszöveghez képest mindig az időszerű feltételeket tartalmazta. *Conditio*t elsősorban az újonnan trónra kerülő dinasztiák tagjaival kötnek. Amikor fiú követi az apját a trónon, akkor elegendő volt az eskü letétele. Az uralkodó által a feltételekre letett esküt országgyűlésen egybegyűlt rendeké követte. Ez volt a közjogi szerződés vagy közjogi paktum, ami kifejezte a rendek által átruházott hatalom forrását és kereteit.

Az 1222-es Aranybulla óta a kormányzási feltételektől eltérő uralkodót akár fegyveresen is kényszeríthették az általa is elfogadott *conditio*k megtartására, mert az uralkodói esküben rendszeresen helyet kap a rendek szabadságainak biztosítása, beleértve az Aranybulla által garantált *jus resistendi*. I. Jagelló Ulászló koronázásától fogva az Aranybulla megtartását külön is megfogadtatták a leendő uralkodóval.

A rendek szükség esetén éltek is ezzel a lehetőséggel.

Mit értünk a 31. pont azon szóhasználatán, hogy „*ezen rendelkezések ellen akarna cselekedni*”? Azért fontos a válasz, mert az ellenállás joga a jogsértések köréhez igazodik. Ennek megfelelően a közjogtörténet művelői a múlt század elejéig szinte egyöntetűleg vallották, hogy meghatározott jogsértések jogosítják fel a címzetteket az ellenállási jog, a *jus resistendi* et *contradicendi* gyakorlására.

Az ellenállás és ellentmondás joga a jogirodalomban ismert nézet szerint (pl.: Nagy Ernő) a következő esetekben volt gyakorolható jogszerűen:

1. ha a király országgyűlést nem tart;
2. ha nemest törvényes idézés nélkül elfogat;
3. ha törvénytelen adót szed;
4. ha a nemességet idegen táborozásra kényszeríti;
5. ha a nemest igaz birtokától megfosztja;
6. ha szolgálai hívatlanul nemesekhez szállnak;
7. ha rossz értékű pénzt veret;
8. ha zsidó vagy izmaelita hivatalnokot alkalmaz az Aranybulla említette hivatalokban.¹⁵¹

Lényeges kérdés az, hogy általában minden jelentősebb alkotmány-sértés esetén megnyílik-e az ellenállás lehetősége, vagy csak a pontosan

151 Nagy Ernő: *Magyarország közjoga (államjog)*. Budapest, 1905., 196. oldal.

meghatározott, előbb felsorolt esetekben. A régi közjogtudomány meghatározott volt abban a kérdésben, hogy az előbbi felsorolás szerint az Aranybullában megtalálható szabadságok megsértése esetén nyílik meg az ellenállás joga és lehetősége, nem pedig általában jövőbeni meghatározhatatlan alkotmányvétségek bekövetkezése esetén.

Ez fontos alkotmánybiztosíték. A király, illetve kormánya intézkedéseinek, cselekedeteinek vagy mulasztásainak való ellenszegülés nem lehetett forradalom, hanem csak arra jogosította a sérelmet szenvedetteket, hogy az említett királyi intézkedések hatálytalanoknak tekintessenek, hogy végrehajtásukat megakadályozzák, és hogy a mulasztást maga az ellenálló nemesség tegye jóvá. Jóllehet az Aranybulla eredeti ellenállási záradéka maradt hatályban, Werbőczy a Hármaskönyv I. rész 9. címében azt mint a nemesség 4. sarkalatos jogát sorolja fel.

Ezekben az esetekben a nemesség a kormányzatnak ellenállhatott vagy ellentmondhatott, de a királyt meg nem támadhatta, trónjától meg nem foszthatta, amint például *Nagy Ernő* a XX. század legelején tankönyvében leírja. Az Aranybulla ellenállási záradéka kifejezetten nem alapozta meg a király felelősségre vonását, nem adott jogot forradalmi intézkedésekre. Ezen nézet szerint egyszerűen alkotmánybiztosíték volt.

Az a megállapítás, hogy a királyt trónjától meg nem foszthatták az ellenállási jog gyakorlása során, szerintünk pusztán egy értelmezési lehetőség, ami szó szerint nem következik az Aranybulla szövegéből.

Mindazonáltal a sokat emlegetett angliai Magna Charta Libertatum (A nagy szabadságlevél 1215-ből) 61. pontjában ad jogosítványokat az ellenállás tekintetében az alattvalóknak. A báróknak azt a biztosítékot adja az általuk választott 25 személyből álló testület által, hogy ha a sérelemnek a királyhoz való bejelentésétől számított 40 napon belül nem adna elégtételt az uralkodó, akkor a bárók, 25-en „foglalást végezhetnek és kényszerít alkalmazhatnak ellenünk, minden lehetséges módon az egész ország közössége segítségével, nevezetesen váraink, földjeink, birtokaink elvétele és egyéb eszközök által személyünk, és a királyné és gyermekei sérelme nélkül, mindaddig, míg a sérelem a meghatározott módon orvoslást nem nyer. A jóvátétel biztosítása után térjenek vissza az alattvalói engedelmességre.”¹⁵²

152 *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*. Szerk.: Trócsányi Lázár, Bodó Attila, Budapest, 2005., 272. oldal.

Nos, ez a szöveg azt tanúsítja, hogy a nagy történelmi párhuzamot jelentő oklevél nem engedi meg a trónvesztést jogsértés esetén sem, míg a magyarországi szabályozás hallgat az ellenállási jog határainról.

Ha a rendek látják úgy, hogy a király megsértette a koronázási esküben és hitlevélben megtestesült paktumot, azt elsősorban az országgyűlés keretében az ún. sérelmek és kívánatok – gravamina et postulata – megtárgyalásával orvosolhatják. A XVII. század országgyűlésein a rendek elérik: a sérelmek és kívánatok tárgyalása, illetve az abban sérelmezettek orvoslása minden más országgyűlési tárgyat, megelőzi még a királyválasztást is.

Az ellenállási jogot Magyarország tekintetében az 1689. évi IV. törvénycikk, Erdélyre nézve pedig az 1691. évi Diploma Leopoldinum 3. pontja szüntette meg.

Ezen idők, tehát 1687-óta, a koronázási hitlevél és eskü, amelyben az 1222. évi Aranybulla is megerősítették, ebben a tekintetben ezeket a szavakat is tartalmazza:

„Kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222. évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely úgy kezdődik: »hogyha pedig mi« ezen szavakig: »ellenállani és ellenmondani örökre«, azaz a teljes 31. pontot kiveszi a királyi eskü hatálya alól.

Megszűnt-e az ellenállási jog az 1687. évi IV. törvénnyel?

Erre a kérdésre válaszolnak Molnár Kálmánnak, a két világháború közötti korszak nagy legitimista alkotmányjogászának mondatai:

„Nem az aranybulla szavai adtak életet az ellenállási jognak, s az 1688: IV. t.c. nem is szüntethette ezt meg. Mert mélyebben gyökerezik az, mint törvények szavai: a lelkünkben kiirthatatlanul élő jogérzetten nyugszik.

Hiába törölte el a régi paragrafust az 1688. évi törvény, tovább élt és él a lelkekben, nem azokban a szavakban, amik már valóban elavultak, hanem lényegében, abban az értelemben, hogy a jog nem kénytelen a jogtalanság előtt meghunyászkodni.

És hogy ez a jogérzet nemcsak a lelkekben élt, hanem a gyakorlatban is érvényesült, eléggé igazolja, hogy a Bocskaiaknak, Bethleneknek, Rákócziaknak szabadságharcát az ellenállási záradék eltörlése után folytatják Thökölyék, II. Rákóczi Ferenc és az 1848-as szabadsághősök. Nem egyesek vállalkozásai és fészkelődései voltak ezek a harcok, hanem a nemzet jogérzete nyilvánult meg bennük. A nemzet jogi felfogását kétségkívül nem a Rákóczi emléket meggyalázó 1715: XLIX. tc. fejezte ki, hanem az ő és bujdosó társainak emléket

megdicsőítő 1906: XX. tc., amelyik nem a jogsértő lázadók, hanem a jogvédő dicső szabadsághősök feje körül font glóriát. Mert a magyar jogi felfogás különbséget tesz forradalom és szabadságharc között. A jog felforgatását célzó erőszak, vagyis a forradalom sohasem lehet jogosult. De jogosult a szabadságharc, mert a jog nem köteles meghátrálni a jogtalan erőszakkal szemben. Ez az alkotmányjogi jogos védelem.

[...] 1688 óta is, minden király hitlevele és esküje kiveszi az eltörölt ellenállási záradékot a megtartandó törvények közül, mert érzi, hogy ez a jog olyan mélyen gyökerezik a magyar jogfelfogásban, hogy ezt sem a derogáló törvény kifejezett rendelkezése, sem a hitlevelek és eskük folytonos ismétlései nem tudták onnan kiirtani.

Nem logikus tehát formáljogi szempontból a hitlevél szövegének ez a passzusa, de ismétlem: »éppen ez a következtetlenség teszi e szövegrész szépségét«, mert beszédesen mutat rá a magyar nép alkotmányos érzületére és meg nem szüntethető elszántságára alkotmányának védelmében.

Minden alkotmány igyekszik érvényesülését biztosítani, ezért u.n. alkotmánybiztosítókat statuál. Mégis örök igazság marad, hogy csak egyetlen valóságos alkotmánybiztosíték van: a nemzet ragaszkodása alkotmányához, s önfeláldozó elszántsága annak megvédelmezésére.

Ha ez megvan, ha a nemzet tagjai annyira magukénak tekintik alkotmányukat, hogy annak megvédelése érdekében szenvedni, magukat feláldozni képesek, akkor az alkotmány biztosító van. Ha ez az önfeláldozó elszántság hiányzik, ha az én érdeke felette áll az alkotmány sérthetetlenségének, akkor a legszebben megfogalmazott alkotmánybiztosítékok is üresen kongó, tartalom- és érték nélküli hatálytalan papirosgaranciák.¹⁵³

A magyar szabadságharcok az alkotmány visszaállításának, az ország függetlensége helyreállításának küzdelmei, az alkotmányos ellenállás jogának legszebb példái. Sikeresnek tekintendők annyiban, amennyiben az alkotmányos jogok megerősödéséhez, garantálásához vezettek, még a fegyveres harc bukása esetén is, feltéve, hogy összefüggés van (kimutathatóan vagy valószínűleg) a szabadságharc teremtette társadalmi-politikai-közjogi helyzet és az alkotmányos jogok megerősítése között.¹⁵⁴

A történeti alkotmány nem teljes szabadságharcaink nélkül, nem

153 Molnár Kálmán: Alkotmánytörténeti illúzió-e a magyar alkotmányfejlődés jellegzetes közjogi iránya? Pécs, 1931., 22–23. oldal.

154 Zétényi Zsolt: A Szentkorona eszme mai értelme. Budapest, 1997., 110–111. oldal.

kiegyensúlyozott szabadságküzdelseink jogi dokumentumai, függetlenségi nyilatkozataink nélkül. A magyar szabadságküzdelmek teljes mértékben alkotmányvédő, alkotmányhelyreállító mozgalmak voltak. II. Rákóczi Ferenc híres brezinai kiáltványa, majd az 1704-ben kiadott *Recrudescunt* kezdetű manifesztuma az ellenállási jog és szabad királyválasztás, a régi szabadságjogok, a régi alkotmány visszaállításának alapján áll.

Az 1707. trónfosztó ónodi végzésben a magyar országgyűlés – amikor így szólalt meg: *„declaratum est: eb ura fakó, József nem királyunk többé”* – erre a régi magyar közjogi alapra helyezkedik, a régi alkotmány alapjaira, vitatva az 1687–88-as országgyűlés döntéseinek érvényét a résztvevő rendek fenyegetettsége miatt, vitatva ezáltal magának a királykoronázásnak érvényességét és az Aranybulla által szavatolt ellenállási jog eltörlését.

„Mert az ausztriai ház [...] az ország [...] ellenségévé változtatta magát.” A magyar közjog szerint az ország maga a Szent Korona. Mikor az ország jogairól, területi épségéről, alkotmányáról s mindezek sérelméről esik szó, a Szent Korona-eszme alapján létező történeti alkotmány a tét.

A rendi nemzeteszme igényli az ország javát szolgáló, a nép védelmére alkalmas és kormányzásra termett uralkodót. A *Regnum Marianum* eszmevilága is tanúsítja, hogy a *„[...] koronához nem volna a testnek és vérnek állandó jussa, sem erőszakkal ahhoz nem juthatni, hanem aki mennyei hivatalnak erejével választatik és akinek adatik a boldogságos szív kezéből”*.¹⁵⁵

A vezérlő fejedelem országgyűlése által kijelentett vélemény egyfelől, míg a jezsuita eszmeiségnek kifejezést adó gondolatmenet másfelől, egyaránt azt sugallja, hogy az uralkodó egy magasabb célt követ és szolgál: Istenét és a hazáét.

Az alkotmánysejtő hatalomnak való ellenállás joga és kötelessége azonban nemcsak az Aranybulla ellenállási záradékára vezethető vissza. Ennek megállapítása azért bír jelentőséggel, mert az Aranybulla ellenállási záradékának az 1687. évi IV. törvénycikkkel való megsemmisítése nem szüntette meg a nemzet jogát az alkotmányos ellenállásra. Számos, történeti alkotmányba foglalt tétel alapján illetve meg ez a jog.

Ebben a tekintetben figyelembe kell venni Szent István Intelmeit, annak különösen negyedik fejezetét, amelyben az önkényuralomra hajló királyról mondja: *„Ha haraggal, gőgösen, gyűlölködve, békétlenül kevélykedsz*

155 Bartoniek Emma: i. m. 104. oldal. Lásd: 122. oldal, 123. jegyzet.

az ispánok és főemberek felett, a vitézek ereje bizonnyal homályba borítja a király méltóságát, és másokra száll királyságod.”

Megalapozza ezt a jogot a Pragmatica Sanctiónak azon rendelkezése, amely Magyarországnak alkotmányos országként való kormányzását írja elő, és Werbőczy Hármaskönyve I. rész 3. címének 6–7. paragrafusa, a második rész 3. címének 2–4. paragrafusa, amely utóbbi szerint:

„De minekutána a katolikus hitre tértek és maguknak önként királyt választottak, úgy a törvényhozásnak, mint bármely birtok adományozásnak és minden bíraskodásnak hatalmát és jogát az uralkodással és kormányzással együttesen ez ország szent koronájának, melylyel Magyarország mindenik királyát megkoronázni szokták, joghatóságára és következképen a mi törvényesen rendelt fejedelmiünkre és királyunkra ruházták át. És így ettől fogva a királyok a törvényeket a nép összehívása és megkérdezése mellett kezdték alkotni, a mint ez korunkban is történni szokott.” (II. rész 3. cím 2. §),

„A fejedelem mindazáltal egyedül a maga akaratából és önkényesen, kiváltképpen az isteni és természeti jogot sértő dolgokban és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártalmára semmit sem cselekedhet, hanem össze kell hívni és megkérdeznie a népet.” (II. rész 3. cím 3. §)

Véleményem az, hogy a Szent Korona tagjai (1. rész, 4. cím, 4. §) a törvény helyes értelme szerint jogosultak fenntartani a Szent Korona működképességét úgy is, mint a nemzeti szuverenitás megtestesítői, akik az első királyt és azóta minden megkoronázott királyt részesítették a Szent Korona joghatóságában.

Az együttes közös hatalomgyakorlás jogot és kötelezettséget jelent a nemzetet képviselő országgyűlés számára.

Ezért akár az ónodi országgyűlés 1707-es trónfosztó végzése, akár a Magyar Nemzet Függetlenségi Nyilatkozata, az 1849. április 14-i országgyűlés döntése, alkotmányos jelentőségű döntések annak ellenére, hogy a Corpus Juris ezeket nem tartalmazza, mert ezeket az országgyűléseket nem ismerte el legitimnek a Habsburg-uralkodóház és a vele egyetértésben kormányzó későbbi országgyűlések. Ezek a későbbi állásfoglalások azonban érdekevértelt, meghatározó hatalmi helyzetből eredtek, s nem változtatnak azon, hogy a trónfosztó nyilatkozatok alkotmányosan megalapozottak voltak.

E nyilatkozatok az alkotmányvédelem, a magyar alkotmányos intézmények folyamatosságának jegyében születtek a jogellenes, alkotmány-

sértő, önkényes hatalomgyakorlás, az önkényuralom ellen. A magyar függetlenségi, trónfosztó nyilatkozatok és tervezetek az alkotmányosság hagyományos intézményeire hivatkoztak, nyomatékosan kiemelték a Habsburg-ház súlyos szerződésszegését a nemzettel szemben. A közjogi viszonyok sajátossága, s ebben is különböznek a magánjogi viszonyoktól, hogy a közösség, az állam alapviszonyait fejezik ki. Amikor az egyik fél, történetesen a király, illetve uralkodóház, a másik – a nemzet – alkotmányát, alapintézményeit, sarkalatos törvényeit sértő tudatos magatartást tanúsít, akkor ezen intézmények háborítatlan működéséért indokolt lehet a szerződéses viszony megszüntetése, ezáltal a súlyos szerződésszegés következményének enyhítése, a szerződésszegő fél további szerződésszegéseinek ily módon való elhárítása.

Mindez akkor is így van, ha más az uralkodó felfogás. Széchenyi írja a *Döblingi iratok* első kötetében 1860-ban: „Magyarországgal tartós egyezség nem jöhet létre, amíg el nem fogadják, hogy a Pactum Conventum a Habsburg-Lotharingiai dinasztia és a magyar nép között egyáltalán nem bomlott fel, hanem éppoly szilárdan fennáll, mint az utolsó forradalom előtt.”¹⁵⁶

A külön szerződő felek létét az is kifejezte, hogy mind az ún. Királyi Magyarországon, mind pedig Erdélyben milyen volt az ún. követküldési gyakorlat már a XVII. században, amikor azt látjuk, hogy külső udvarokba, így különösen a török Portára („sublimate Portae”), az uralkodó által delegáltkövet mellett a rendek elküldik a saját követeiket, azaz az „ország” követét.

A levert szabadságharc utáni helyzet és vélemény ragyogó közjogászai csiszoltsággal, csillogó kifejtéssel mutatkozik meg Deák Ferenc művében, aki több ízben bizonyítja, hogy a szerződéseket – még akkor is, ha a másik fél megsérti azokat – meg kell tartani, s megtartásukat ki kell kényszeríteni. Igényli ezt a Pragmatica Sanctio alapján teljes sikerrel egészen az 1867-es kiegyezésig és utána is, amikor a monarchia megszűnéséig az alapszerződésre, azaz az említett Pragmatica Sanctióra alapították az osztrák–magyar közjogi viszonyt.¹⁵⁷

156 Széchenyi István: *Döblingi iratok*, 1. kötet (*Disharmonie und Blindheit*), Kézirat 1860-ból.

157 Deák Ferenc: *Adalék a magyar közjoghoz. Észrevételek Lustkandl Venczel munkájára: „Das Ungarisch-Österreichische Staatsrecht”, A magyar közjog történelmének szempontjából*. Pest, 1865., Reprint: Kovács István kíséző tanulmányával, Budapest, 1987., 112. oldal.

A jogvesztési elmélet Alexander Bach, az abszolutizmus belügyminisztere szerint – amint rendeleteiben írta – az volt, hogy „Magyarország alkotmányos intézményeit nyílt lázadás és forradalom által elvesztvén” kapjon új jogállást. Ezzel indokolták 1849-től több mint egy évtizedig Magyarország jogfosztását. Erre válaszolta Deák:

„Őseink [...] tiszteletben tartották a törvényeket s az örökösödést megállapító állami alapszerződéseket, s nem azon elméletből indultak ki [...], hogy midőn az egyik fél megsérti a viszonos szerződést, a másik fél az egész szerződést megszüntnek tekintheti; hanem azt hitték: hogy a szerződés szent és sérthetetlen; s midőn az egyik fél attól bármilyen részben eltért, a másik fél jogosan kívánhatja a szerződés szoros megtartását, a nélkül, hogy az tüstént felbontottnak tekintessék.”

A *ius resistendi* szellemében a rendek a XVI–XVII. század során gyakran fordultak segítségért a protestáns erdélyi fejedelmekhez. Az így vezetett rendi szabadságharcok sora: 1604–06, Bocskai István; 1619–21, Bethlen Gábor; 1645, I. Rákóczi György, világosan jelzi a közjogi ellenállási jog gyakorlását. Az ezen háborúkat lezáró békék (1606-os bécsi, 1621-es nikolsburgi, 1645-ös linzi) s a bennük adott általános amnesztiák mutatják, hogy a Habsburg-kormányzat elismerte a rendek fegyveres felkelésének jogi megalapozottságát. Ilyen előzmények után erőltették ki I. Lipóték az 1687–88-as országgyűlésen – „*hálából Buda felszabadításáért*” – az Aranybulla ellenállási záradékának eltörlését.

Ám arra úgy látszik Bécsben nem gondoltak, hogy az uralkodóval szemben a szerződéses elmélet alkalmazásának, a *ius resistendi* eltörlése ellenére, még további konzekvenciája is lehet: mégpedig az uralkodó trónfosztása, szerződésszegésre hivatkozva.

Az ellenállás jogát ugyanis tételes törvény nélkül is megalapozza az isteni törvényeket és egy ország szokásait megszegő zsarnokkal való szembeszállás erkölcsi megalapozottsága – ókori gyökerű egyházi nézet szerint. Megalapozza ezt a szerződéses hatalomátruházás elmélete is az a nézettel, hogy a szerződésszegőt felelősségre lehet vonni, az ilyen uralkodó megfosztható trónjától.

Jellemző a Rákóczi-féle szabadságharc egyik vezetőjének, gróf Bercsényi Miklósnak az angol követ előtt tett, a szerződésszegésre utaló azon kijelentése, miszerint Magyarország olyan közjogi viszonyban van a Habsburg német-római császárral, mint amilyenben Skócia van az

angol királlyal, „*ám a Habsburg uralkodó úgy bánik velünk, ahogy az angolok bánnak az írekkel!*”.¹⁵⁸

Az ellenállás és trónfosztás szép példáit adta az 1707-es ónodi országgyűlés, illetve az 1849-es debreceni országgyűlés és az 1921. évi nemzetgyűlés döntése. Ezen esetekben a detronizáció kimondásakor kifejezetten hivatkoztak a rendek, illetve maga az országgyűlés, az uralkodóval kötött szerződések, hitlevelek stb. sorozatos megsértéseire. Az ellenállás nagy cselekedete volt az 1956. évi magyarországi szabadságharc és erdélyi ellenállás.

TRÓNÖRÖKLÉSI TÖRVÉNYEK

Alaptörvényeink közé tartoznak az örökösödési törvények, melyek a királyi méltóság örökösödésének rendjét és feltételeit határozzák meg, nevezetesen

az 1688. évi I. és II. törvénycikk, amely a királyi méltóság örökösödését az elsőszülöttség rendje szerint, a Habsburg-ház német, annak kihaltával pedig spanyol férfiágára nézve megalapította;

az 1723. évi I. és II. törvénycikk, mely III. Károly király által 1713. április 19-én kihirdetett Pragmatica Sanctio nyomán az ország és kapcsolt részeinek viszonyát a többi örökös tartományokhoz, a férfiág megszakadása esetére Károly leányai és utódai, azok kihaltával pedig I. József és I. Lipót nőága ivadékainak öröklési jogát az elsőszülöttség vegyesvonalú rendje szerint meghatározva, annak törvényes kellékeit írja elő;

s ezek kiegészítéséül az 1791. évi III. törvénycikk, amely a király hitlevelébe is felvételre, és mind az örökös fejedelem jogkörére, mind a koronázás idejére vonatkozik.

A trónutódlás kérdései sarkalatos fontosságúak voltak, kifejezték az örökösödéssel egyes szabad királyválasztás jogát egészen addig, amíg az említett törvények nem korlátozták az országgyűlés szabad döntését.

158 Nagy Endre–Rác Lajos: *Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet*. Szerk.: Máthé Gábor, Budapest, 2007., 276. oldal.

Még így is meg kell állapítani, hogy a királykoronázások valójában királyválasztás formáját öltik magukra azzal a fontos ténnyel, hogy a királyi trón elfoglalása, a tisztség betöltése Magyarországon a koronázással történik, nem pedig a születéssel, mint Franciaországban. A Szent Korona-tan néven nem nevezett, de tartalmában egyértelműen kifejeződő, a Tripartitum I. rész 3. és II. rész 3. címében megjelenő elvei ugyancsak a választott királyság történelmi gyakorlatát mutatják, igazolva azt az elméletet, ami I. Ulászló koronázásakor, az 1440-ben kiállított oklevélben mutatkozik meg. A Szent Korona a távollétében, nélküle tartott koronázáskor kiadott alkotmánylevél szerint *„a koronázás mindig az országglakók akaratától függ és a korona hatékonysága és ereje az ő jóváhagyásukon alapul”*. Ez a népfelség elve, mely szerint minden uralkodói hatalom a néptől ered, amint azt a Hármaskönyv 1. részének 3. címe 6. §-a tömören leírja.

Ez a felfogás egyfelől a magyar tradíciókból, de másfelől – s ez kétségtelenül megállapítható – az egykorú európai jogtudományból is táplálkozik. *„És a XV. század folyamán alakult ki [...] régebbre visszamenő gondolatföredékekből – az a rendkívül érdekes teória is, mely a »Szentkorona tagjává« teszi a magyarokat, vagy legalábbis egy részüket”* – írja Bartoniek Emma, s hasonló véleményen van Hóman Bálint és Szekfő Gyula.¹⁵⁹

Az 1848-as alkotmányreform utáni önkényuralom idején éppen a Pragmatica Sanctióra hivatkozással fejti ki Deák Ferenc azt a nyilvánvaló tényt, hogy Magyarország alkotmányos mivolta és ennek kötelező tiszteletbentartása az uralkodóház által egyenesen a Pragmatica Sanctio III. cikkén alapulnak, amely szerint. *„Ő legszentségebb Császári és Királyi Felsége az Ország és hozzá kapcsolt Részek összes hű Karai és Rendei minden, úgy Hitlevébeli mint egyéb Jogait, Szabadságait és Kiváltságait, Mentességeit, Előjogait, hozott Törvényeit és helybenhagyott Törvényes Szokásait (összhangzásban az 1715. esztendei I. II. és III. Cikkelyekkel, s az azokban foglalt Eskü példány értelmében veendő I. és II. Cikkelyeivel a jelenvaló Országgyűlésnek) kegyelmesen megerősíti és megtartandja.”*

Az előbbieken hivatkozott 1715. évi II. törvénycikk a királyi hitlevél törvényeibe iktatásáról egyértelműen rendelkezik a történelmi alkotmány megtartásáról: *„5. § Először: hogy a régtől származó örökletes királyi utódláson és koronázáson kívül, e Magyarországnak s kapcsolt részeinek minden*

159 Bartoniek Emma: i. m. Lásd: 122. oldal, 123. jegyzet.

egyéb közös szabadságait, mentességeit, kiváltságait, statutumait, közönséges jogait, törvényeit és szokásait, összesen és egyenként, melyeket Magyarország néhai idvezült királyai és dicső emlékezetű elődeink eddigelé engedélyeztek és megerősítettek, vagy mi jövőre is engedélyezni és megerősíteni fogunk [...] minden pontjaikban, záradékaikban s czikkeikben, miként azoknak használását s értelmét a király és a karok közegyezőssel országgyűlésileg megállapították, szilárdul és szentül megtartjuk, s minden másokkal is egyenkint sértetlenül megtartatjuk.”

Az 1715. évi III. törvénycikk pedig kimondja:

„1. § S ugyan Ő királyi szent felsége sem akarja a karokat és rendeket másképp kormányoztatni s felettük uralkodni, mint magának Magyarországnak az eddig alkotott vagy jövőre országgyűlésileg megállapítandó saját törvényei szerint.

2. § Mely legkegyelmesebb királyi kijelentésével az ország karait és rendeit eme záradékot illetőleg: »a hogyan a törvények használatát és értelmét a király s a karok közös egyetértéssel országgyűlésileg megállapítani fogják«, eléggé biztosítja, bárminek az országtól való elszakítása és a más tartományokéhoz hasonló kormányzás behozása ellen.”

Ez bizonyítja, hogy a trónöröklési törvények Magyarország alkotmányos önállósága alapulvételével születtek.

A Pragmatica Sanctio Magyarországon az 1723. évi I., II., III. törvénycikket jelentette, bár megszorítva egyes szerzők az I. és II. törvénycikket nevezik csak így. Eredetileg ünnepélyes formában kiadott országos jellegű törvényt (királyi rendeletet) értettek a Pragmatica Sanctión, aminek már az ókori Rómában is megvoltak az előzményei, így nevezték a provinciák fenntartására vonatkozó, illetve a közttestületeknek nyújtott privilégiumot tartalmazó császári rendeleteket. A Habsburgok trónöröklését biztosító törvények sorában már a XVI. században spanyol területen jelent meg, majd az osztrák Habsburgok is alkalmazták ezt a formulát. Jelentős az osztrák Habsburgok 1713. évi házitörvénye, mely a trónöröklési jogot kiterjesztette a Habsburg-ház nőágára is. A rendelkezést a birodalomrendi országgyűlésén ratifikálták. Magyarországon a rendi országgyűlés az előbbieket fogadta el 1723-ban az eredeti előterjesztést jelentősen módosítva, kimondva, hogy a nőági örökösödés megszorítva III. Károly, I. József és I. Lipót leszármazottait illeti meg. Magyarország rendi különállását, a rendi alkotmány sérthetetlenségét, a királyválasztás, koronázás és a hitlevél kiadása formális intézményeinek

garanciális megtartását mondta ki. Ismételten megerősítette, hogy Magyarország saját szokásai és törvényei szerint él, önálló igazgatása, törvényhozása, bírósági rendszere van, amely magyar területen független a birodalom szerveitől.

A Pragmatica Sanctio hatályát megszüntette az 1849-es Függetlenségi Nyilatkozat, majd az 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről 11. §-a, illetve az 1921. évi trónfosztás, az 1921. évi XLVII. törvénycikk IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről 2. §-a: *„Az 1723. évi I. és II. törvénycikkben foglalt practica sanctio és minden egyéb jogszabály, amely az Ausztriai Ház (Domus Austriaca) trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát veszti és ezzel a királyválasztás előjoga a nemzetre visszaszállt.”*

VALLÁSTÖRVÉNYEK

Az alaptörvények külön fejezetét jelentik a vallásszabadságot biztosító törvények és szerződések, hiszen ezek mintegy kiegészítik és teljessé teszik a nemesi szabadságok körét. Az 1848 előtti időszakban a legjelentősebb vallásügyi tárgyú törvény a bécsi és linzi békekötés. Korábbi ilyen tárgyú jogalkotást a XIX. századi szerzők már nem vesznek fel gyűjteményeikbe. A bécsi békét 1606. június 23-án Bocskai Istvánnal, Erdély fejedelmével és az őt követő magyarokkal kötötte meg Mátyás főherceg és kormányzó Rudolf császár és király felhatalmazása alapján. A bécsi béke elvileg biztosította az országban a magyarországi főurak és nemesek, a szabad és kiváltságos városok, végül a véghelyeken szolgáló katonák vallásszabadságát, békés, szabad vallásgyakorlatát a római katolikus vallás sérelme nélkül. Megvetette ez az egyezmény az egyházi önkormányzat alapjait, mert lehetővé tette, hogy mindegyik vallásfelekezetnek a maga hitét valló előjárói vagy superintendensei legyenek.

A bécsi békét nem hajtották végre, így Bethlen Gábor az 1622-ben megkötött nikolsburgi békével megújította a bécsi béke cikkeit, majd ismételten megerősítette azokat újabb hadjáratai során.

A linzi békekötés 1645. december 16-án történt I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és III. Ferdinánd magyar király között. Az 1608. évi KE (koronázás előtti) I. törvény erősítette meg a bécsi békekötést, míg az 1647. évi V. törvénycikk a linzi békekötést. Ezen vallásügyet is rendező békekötések folytatását adja azután az 1791. évi XXVI. törvénycikk a vallás szabadságáról, a protestáns egyházak országos fontosságú viszonyairól, az államhoz és a katolikus egyházhoz való viszonyukat is szabályozva.

Ez utóbbit egészítette ki és módosította az 1844. évi III. törvénycikk.

Végül ide tartozik 1791. évi XXVII. törvénycikk, mely a görög, nem egyesült honfiak vallásszabadságát biztosította.

A linzi béke jelentősen megerősítette a protestáns vallásszabadságot, s mi több a parasztok vallásgyakorlását is háborítatlanná kívánta tenni.

Az alaptörvények közé tartozik az Erdélyben bevett vallások teljes jogegyenlőségéről szóló erdélyi 1848. évi IX. törvénycikk.

A vallásszabadságot szolgálják a következő törvények:

1848. évi XX. törvénycikk a vallás dolgában;

1868. évi LIII. törvénycikk a törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonzosságáról;

1895. LXII. törvénycikk az izraelita vallásról;

1895. évi XLIII. törvénycikk a vallás szabad gyakorlásáról.

AZ ORSZÁG TESTE

Az alaptörvények külön csoportját alkotják azok a törvénycikkek, amelyek az országterület épségére, törvényes önállóságára, a királyi hatalom gyakorlására és a kormányzati jogok gyakorlására, az országgyűlések jogaira vonatkozó főbb elveket tartalmazzák, és a közjog akkori kifejezésével: „a nyilvánjog” legfontosabb tételeit tárgyalják.

Ezek az 1715. évi III. törvénycikk az ország épségéről és független kormányáról, továbbá az 1791. évi X.; XII.; XIII.; XIX. törvénycikkek, ezek közt is kiemelten a X. törvénycikk Magyarország és a hozzá kapcsolt részek függetlenségéről, röviden Függetlenségi törvény (II. Lipót király törvénykönyvének X. cikke).

1848-ig az 1715. évi III. törvénycikk tartalma felett nem folytattak országgyűlési tanácskozást, a területi épséget a királyi hitlevél és eskü biztosította, a többi törvénycikkek pedig az 1827. évi III. törvénycikk szerint sarkalatos törvényként ismertettek el.

Az előbbi felsorolás kiegészítendő az erdélyi alaptörvényekkel. Közülük legfontosabb a Diploma Leopoldinum minus pro Transylvania című oklevél, röviden Diploma Leopoldinum, I. Lipót császárnak a Habsburg uralom alá került Erdély jogállását és belső rendjét szabályozó okirata (1690. október 16.). Az okirat biztosította Erdély korábbi területi különállását, központi és vidéki szerveinek hatáskörét, szabadságjogait és szabad vallásgyakorlatát. Erdélyt ennek megfelelően a Szent Korona országaként kormányozták, amint ezt az 1791. évi erdélyi VI. törvénycikk, mintegy értelmezve a Diploma Leopoldinumot, egyértelműen kimondta, s Werbőczy Hármaskönyvét kötelező erővel ruházták fel. Az erdélyi rendek képviselőjével, gróf Bethlen Miklóssal folytatott tárgyalások eredményét jelentő oklevél Erdélynek jogfolytonos önálló alkotmányos helyzetet biztosít, közvetlenül királyi irányítás alá helyezve.

„A hosszú évszázados fejlődés alapján kialakult és ugyancsak évszázadok óta fennálló szentkorona elmélet szerint a magyar birodalmat megsemmélyesítő szent koronának tárgyi alkotóeleme az államterület, személyi alkotóelemei pedig a nép és az uralkodó.

Az államterület szűkebb fogalma alá tartozik az állam mindenkori tényleges területe, tágabb fogalmában azonban benne foglaltatnak mindazok a területek, melyekről a szent korona jogérvényesen le nem mondott, illetőleg amelyekre vonatkozó jogát az általa elismert jelenlegi viszonyok megváltozása esetére fenntartotta. A történelem folyamán nemcsak a hűbéres országok tartoztak ezen az alapon a szent korona területéhez, hanem a török hódoltság alatti területek, sőt az 1571 óta önálló állami életet élő Erdély is. A koronaeszme kapcsolta az erdélyi fejedelemséget állandóan Magyarországhoz. (A felkelő magyar rendek, János Zsigmond, Bocskai, Bethlen Gábor egyaránt elismerik ezt és hivatkoznak erre a kötelékre.)”¹⁶⁰

Láttuk, hogy a totum corpus sacrae coronae regni Hungariae fogalma a fejből (a király személyéből) és a tagokból (a négy rendből: a főpapok, a bárók, a nemesek, a szabad királyi városok rendjéből) tevődött össze.

160 Bölöny József: *Magyar Közjog II.* Budapest, 1943., 137. oldal.

Ezt nevezhetjük közjogi testnek is, míg tágabb jelentésben az országterület testét jelenti, beleértve az országhoz bármikor tartozott területeket.

A Szent Korona integritása, azaz egy és oszthatatlan volta mind a XX. századig jelen van a magyar közjogban, annak helyreállítása mind az 1848-as nagy alkotmányreform során, mind az 1867-évi kiegyezési törvényben (1867: XII. tc.) megtörténik.

Deák is, más politikusok és közjogászok is hangsúlyozták a magyar korona országainak önállóságát és épségben tartását. Így olvashatunk Deáknál „Szent István koronája területének” épségben tartásáról, amint a „Magyarország koronája országai”, vagy „Szent István koronájának birodalma” megővéséről. Gyakorlati ok indokolta ezt: Magyarországot és a társ-országokat meg kellett különböztetni az osztrák örökös tartományoktól. Alapkövetelménye volt ez a magyar közjogi gondolkodásnak.

Sikeresen érvényesült ez a lehetőségek keretei között a kiegyezési törvényben, „A magyar korona országai és az Őfelsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról szóló 1867. évi XII. törvénycikk” szövegeiben: „A magyar korona országai és az Őfelsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról. [...] A magyar szent korona országainak tényleges területe közjogi szempontból három részre oszlott:

1. a szűkebb értelemben vett Magyarország területére (ideértve 1848-tól és 1867-től a volt Erdélyt és a határőrvidéket);

2. a Horvát-Szlavon társországok területére (az ide bekebelezett határőrvidékkel együtt); jogilag ide tartozott Dalmátország is, amely azonban tényleg osztrák tartomány volt; Ezek elnevezése a Kiegyezés előtt: kapcsolt részek (Partes annexe)

3. Fiume és kerületére, mint a magyar szent koronához külön testként (separatum sacrae regni coronae adnexum corpus) csatolt területre.

A szűkebb értelemben vett Magyarország területe a Kárpátoktól a Duna és Száva vonaláig terjedt. A drávamelléki magyar megyék: Szerém, Verőcze, Pozsega és Valkó jogállás tekintetében semmit sem különböztek a többi magyar megyéktől.”

A tágabb értelemben vett Magyarország, mint magyar állam (azaz „Szent István koronája területe”, „Magyarország koronája országai”, vagy „Szent István koronájának birodalma”, „Magyar Birodalom”) neve alatt az előbbiek együttvéve értendők.

A rendi országgyűléseken, így az 1832–36-os országgyűlésen szólnak „a szent korona testéről és a szent korona testébe való visszatérésről, vissza-kebelezésről, vagy visszatettesítésről”.¹⁶¹

Bölköny József megkülönbözteti a csak közjogi természetű követelést a nemzetközi jogi követeléstől. Kizárólag közjogi követelés volt a melékországok, mint Bukovina, Bosznia, Galícia, mint a történelem során a Szent Korona által birtokolt területekre irányuló igény. Ilyennek tekintették a társország Dalmácia visszaszerzését is.

Az ún. szimbolikus, illetve hűbéri függésben volt országok „*Provinciae subjectae*” elnevezést viseltek a középkorban. Ezek voltak a következők: Ramae (később Bosnae), Serbiae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae et Bulgariae; tehát Ráma (illetve később Bosznia, Szerbia, Galícia, Lodomeria, Kunország és Bulgária) királya címet viselte a magyar király. Egyes szerzők felsorolják Cseh- és Morvaországot is és Ausztriának nagy részét, mint valaha a Szent Koronához tartozott területet.

Szerintünk valamely történelmileg a Szent Korona részét, tagságát, testét alkotó területre emlegetett történeti, etnikai vagy más jogalap mindaddig közjogi igény, amíg nemzetközi jogvitát nem indítanak vagy nemzetközi fórumon nem jelentik be a területváltoztatási igényt.

Amikor az 1938. évi XXXIV. törvénycikk a Felvidék, az 1939. évi VI. törvénycikk Kárpátalja és az 1940. évi XX. törvénycikk Erdély egy részét tekintetében megállapítja, hogy egy-egy országrészünk „visszatért a Magyar Szent Korona testébe”, régi magyar közjogi hagyományt követ, az ország testének, mint a Szent Korona testének sérthetetlenségét erősíti meg. Ennek szellemében közjogi kötelességet rögzít a királyi koronázási hitlevél 3. pontja: „Magyarország és társországainak mindazon részeit és tartományait, amelyek már visszaszereztek s azokat, amelyek Isten segédelmével ezután fognak visszaszereztetni, koronázási eskünk értelmében is, a nevezett országhoz és társországaihoz visszakapcsolandjuk.” Ez az ígéret, teszi hozzá Bölköny, akkor válik időszerűvé, ha visszafoglaltatnak olyan területek, melyek korábban a magyar szent korona fennhatósága alatt álltak.¹⁶²

Donászi Ferenc 1941. évi kiadású művében a történelmi felfogást és a kor szellemét fejezi ki, amikor így szól: „A Szent Korona testének

161 Bölköny József: *Magyar Közjog II.* Budapest, 1943., 200. oldal.

162 Bölköny József: *uo.* 133. oldal.

titokzatos egysége forrasztja egybe a Kárpátok lombkoronázta lejtőjétől le a kéklő Adriáig Szent István birodalmát.”¹⁶³

A kiegyezési törvény „egyrésről a magyar korona országai, másrésről Ő Felsége többi országai és tartományai” viszonyáról szól. A XIX. század második felében általánosan használt megnevezés volt a „Magyar Szent Korona országai”. A Horvátországgal kötött kiegyezést becikkelyező törvény (1868: XX. törvénycikk a Magyarország, s Horvát-, Szlavon és Dalmátországok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről) a magyar birodalmat Szent István koronája országainak mondja, megállapítva: „a *sanctio pragmaticában ki van mondva, hogy a magyar korona országai elválaszthatatlanok egymástól [...]*” Ennek jegyében szólnak a kényszer alatt megkötött trianoni békeszerződésben elszakított országrészek visszacsatolásáról szóló törvények a „Magyar Szent Koronához visszacsatolt területeknek az országgal egyesítéséről”. (1938: XLI. tc.) Ezek voltak a következő törvények:

1938. évi XXXIV. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről

1939. évi VI. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területeknek az országgal egyesítéséről

1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről

1941. évi XX. törvénycikk a visszafoglalt délvidéki területeknek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről.

Az erdélyi kérdésnek a történelmi Magyarországon belül, de az önkormányzás legnagyobb fokával, magyar, német és két román bánág létrehozásával való rendezését javasolta *Bajcsy-Zsilinszky Endre* 1944-ben Genfben kormánytámogatással megjelent *Transsylvania Past and Future* című munkájában.

Mindezek a javaslatok, beleértve a Kárpát-medencei népcsoportok és területek szövetségének gondolatát is, megfelelnek a Szent Korona integritás-eszméjének.

163 Donászy Ferenc: *Nemzeti jelvényeink története*. Budapest, 1941., 164. oldal.

A területileg sérthetetlen magyar állam az önkormányzatok sokaságát, a nemzetiségek, más nyelvű Szent Korona-tagok megmaradását őrző, s ezáltal az egész épségét szolgáló testületek sorát tartotta életben.¹⁶⁴

A Szent Korona az állami főhatalommal járó ismérvek és jogosítványok összességével bír, s mint ilyen megtestesíti az ország területét és szabadságát mind valóságosan, azaz jelenvalóságában, mind virtuálisan, azaz történelmileg. Megtestesíti az ország önkormányzati rendszerét, területét és tagjait egyaránt, úgy, hogy a terület és tagság egymással szorosan összefügg, elszakíthatatlan. „*Hungaria semper libera*”, Magyarország örök szabadsága törvényeink visszatérő fordulata. „*E libertas belül az alkotmányos vagy politikai szabadságot, kifelé az állami függetlenséget, a magyar állam szuverenitását jelentette.*”¹⁶⁵

A szabadság egy és ugyanaz rangra és vagyonra tekintet nélkül.

Babits Mihály így jellemezte a magyar ember kapcsolatát az országterülettel, mint az alkotmány alapelemével: „*A magyar ebben a változó világban »posztulál« valami állandóságot. Elsősorban már országának állandóságát. Ez a »szent korona területe«, egységes és változhatatlan, ezer esztendő óta. Más nemzetek növelhetik, vagy elveszthetik birtokaikat. Magyarország olyan, mint egy eleven test, melyet sem vagdalni, sem toldani nem lehet. A történelem tanúsága szerint minden toldás vagy hódítás hamarosan lehullott róla, s viszont elvágott részei előbb-utóbb újból összenőttek. De amíg ez nem történt volna is meg, a magyar mindig csak ugyanazt az egységes és teljes földdarabot tudja hazájának tekinteni. Az ezeréves jogállapot az ő szemében nagyobb és igazabb valóság, mint a politika véletlenjei által teremtett változó helyzetek.*”¹⁶⁶

164 Zétényi zolt: *A szentkorona-eszme mai értelme*. Püski. Budapest, 1997., 223. oldal.

165 Kmety Károly: *Magyar Közjog*. 6. kiadás, Budapest, 1926., 11. oldal.

166 Babits Mihály: *A magyar jellemről*. In: *Mi a magyar?* Szerk.: Szekfű Gyula, Budapest, 1939., 71. oldal.

A magyarországi alkotmányos legitim hatalomnak nélkülözhetetlen ismérve volt 1944-ig a jogfolytonosság. Az alkotmányos hatalom – mint például az angolszász országok alkotmányossága is – a történelmi és jogfolytonosságon (mint egyik nélkülözhetetlen pilléren) nyugszik.

A jogfolytonosság bizonyos időponttól való megszűnése azt követeli meg a nemzeti szuverenitást hordozó választott szervtől, hogy megfelelően rendelkezzen a jogfolytonosság helyreállításáról. Megállapítandó a következő időszakban hozott jogszabályok legitimitás és szuverenitás nélküli jogalkotótól való származása azzal, hogy a törvények tekintetében az országgyűlés, más jogszabályok tekintetében a kibocsátó szerv (kormány, miniszter stb.) dönt hatályban tartásukról vagy hatályon kívül helyezésükéről, egységes elvek alapján.

A jogfolytonosságot – az alkotmányos rendszer folyamatosságát a megelőző uralkodó országlása alatt volt alkotmányos rendszerrel – fejezik ki az ismétlődő királykoronázási formulák, esküszövegek és koronázási hitlevelek Magyarország törvényeinek és szokásainak, szabadságainak, mentességeinek és kiváltságainak megtartásáról. A királyi eskü mellett a Habsburg-korban már a koronázási hitlevél 5. pontjában kötelezik magukat – családjukat –, hogy az adott biztosítékokat (esküt és hitlevelet) változatlan tartalommal utódaik is megadják, így nem csak jelen időben tettek fogadalmat az ország alkotmányára.

„A koronázási eskü nemcsak Magyarországon igen nagy jelentőségű, hanem az egész keresztény világban. Különösen a középkor korábbi századaiban, helyesebben az első kimutatható eskük óta, melyek országonként természetesen más és más időben lépnek fel, megfelelően az egyes országok alkotmányfejlődése ütemének. A koronázási eskü ugyanis a korábbi középkor államaiban az egyetlen eszköz, mely a jogrend fenntartását kifejezetten biztosíthatja, írott alkotmánylevelek ekkor még nem voltak, sőt még írott törvények is alig, törvényhozás a mai értelemben szintén ismeretlen valami, hiszen írni-olvasni is alig tudott valaki. A szokásjog uralkodott, a régi bevett szokás, illetőleg az, amit a bírák és más derék emberek jónak tartanak. Ez a szokásjog törvényként szabályozza az életet, s e szokásjognak mindenki aláveti magát. Intézmények nincsenek,

melyek ezt a szokásjogot garantálnák, sem a királyt elhatározásaiban, cselekedeteiben korlátoznák, sem az alattvalók ellenőrzését új intézkedések hozásában biztosítanák, vagy lehetővé tennék nekik, hogy a kormányzásba beavatkozzanak. Hogy a jogrend fennmarad, arra egyetlen materiális biztosíték a király koronázási esküje, s az alattvalók ellenállási joga. Nemcsak Magyarországon van ez így, hanem az egész keresztény világban. Igaz, hogy elvben a középkori ember előtt minden jog szent és sérthetetlen, s ez a meggyőződés igen mélyen él az akkoriak lelkében, különösen a korábbi középkorban, s a »jog« megsértése a legnagyobb bűn: »zsarnokság«. Mégis e »jognak« sérthetetlenségét a középkor primitív jogi intézményei mellett a királynak külön, kifejezetten el kell ismernie, mindjárt uralomraléptekor, koronázási esküjében.¹⁶⁷

A jogfolytonosságról beszél Deák 1866. február 22-i országgyűlési felszólalásában: „Magyarország közjogának egyik alapelve az: hogy törvényt alkotni, módosítani vagy eltörölni csak a király és nemzet egyetértésével lehet. Másik alapelve az: hogy a törvényhozó hatalomnak azon részét, mely a fejedelmet illeti, csak a koronázott magyar király gyakorolhatja. Harmadik alapelve az: hogy a király koronázás előtt köteles kiadni a koronázási hitlevelet, melyben ünnepélyesen ígéri, hogy az ország jogait, szabadságát s törvényeit szentül megtartja és másokkal is megtartatja. E három közjogi alapelv ellenében miként nyughatnánk meg abban: hogy alkotmányunk, melyet állami alapszerződés szentesített törvények és királyi hitlevelek ünnepélyesen biztosítottak, s melyet soha csak egy óráig sem volt jogos megszüntetni, hadd szüneteljen tovább mindaddig, míg annak lényeges részét át nem alakítjuk.”¹⁶⁸

A jogfolytonosság megszakadását állapították meg Magyarország országgyűlései, s ebből következően helyreállították azt 1790–91-ben II. József koronázás nélküli országglása, 1867-ben az 1849. évi szabadságharcot követő önkényuralom, majd 1920-ban az 1918–19-es forradalmak után.

Amikor az 1919 utáni időszakban fellángoltak a legitimisták és szabad királyválasztók vitái, ez a felfogás az alaki jogfolytonosságot hirdető, főleg legitimisták, érvelésében jelenik meg, de megfelel a hagyományos magyar felfogásnak. „Az alkotmány fogalmából következik, hogy az állami akarat kijelentésére csak az alkotmány által meghatározott tényezők jogosultak, mégpedig kizárólag a magában az alkotmányban meghatározott módon.

167 Bartoniek Emma: i. m. 46–47. oldal. Lásd: 122. oldal, 123. jegyzet.

168 Deák Ferenc válogatott munkái. Kiadta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Ferenczi Zoltán, Budapest, 1905.

Az állam nevében mások által vagy más módon tett nyilatkozat vagy elhatározás jogilag irreleváns. Az erőszakos alkotmányváltoztatás tehát nem alkalmas arra, hogy a megváltoztatott rendelkezéseket érvényes jogszabály jellegűktől megfossza, megakadályozhatja azonban hatályosulásukat, és a hatalmi úton helyükbe tett tényleges szabályokat juttathatja érvényre.”¹⁶⁹

El kell ismernünk, hogy a húszas évek elejének nemzetközi viszonyai között az egyébként saját személyében is legitimista rokonszenvet hordozó Horthy Miklós kormányzó és köre az ország érdekében, nemzetközi veszélyek és katonai támadások elkerülése végett, illetve ezekre hivatkozva hárította el IV. Károly visszatérési törekvéseit, majd mondatta ki a nemzetgyűléssel a trónfosztást nyomatékos közjogi érvekkel alátámasztva. A Pragmatica Sanctio trónöröklési szabálya a Habsburgok örökös királyságát egy létező, Magyarország támogatására és védelmére képes birodalom uralkodóinak adta, s e birodalom megszűntével megszűnt a trónigény jogalapja. Ebből is következőleg a jogfolytonosság alaki elmélete, amely a király alkotmányos részvételét követelte az alkotmányos életben, nem lehetett sem szükséges, sem elegendő egy alkotmányos hatalom legitimitásához. Az alkotmányosságnak a folyamatosság értelmében is nagy jelentősége van. Ezért írja Egyed István az anyagi jogfolytonosság elméletének szellemében, (amely szerint a trónfosztás után a Szent Korona szuverenitása visszaszállt a nemzetre, amely ennek a szuverenitásnak a közjogi forrása):

„Nem elég az, hogy a reformok a forradalmi út mellőzésével, azaz a törvényes keretek közt jöjjenek létre, hanem a reformoknak a meglévő intézményekben kell gyökerezniök, az alkotmányfejlődés irányával számolniok, alkotmányos berendezésünk összhangját fenntartaniok.”¹⁷⁰ Ez az anyagi jogfolytonosság elmélete, s ez képviselhető napjainkban is a kor igényei és a hagyomány egészséges együttesében.

Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. I. törvénycikk előadója, **Turi Béla** preláтусkanonok, ismert közjogi író elvetette a legitimisták állítását, miszerint csak a formai jogfolytonosság, azaz a király hivatalba helyezése és a forradalmi jog között lehetne választani. Rámutatott: alkotmányunk

169 Bölöny József: *Magyar közjog II.* Budapest, 1943., 6. oldal.

170 Egyed István: *Az ezeréves magyar alkotmány.* Budapest, 1939., 250. oldal.

legfőbb elve a főhatalom megosztottsága a király és az országgyűlés között. Minden hatalom a nemzettől ered, amint azt Werbőczy is leírta, mint az ősi alkotmány tételét. Ez a Szent Korona jogelméletének alapja.

„A szent korona tana szerint a szent koronában, amely forrása és átszármaztatója minden hatalomnak, ebben a szent koronában a nemzet él. A korona a nemzetnek eleven megtestesítője. [...] A szent korona annak a közhatalomnak a kifejezője, amely a nemzetben bírja gyökerét és a királyra, a királyi hatalomra is csak a korona útján, a koronázás által a nemzettől ruháztatik át. ...És ha a szent korona jogelmélete szerint is a szent korona magában egyesíti az államhatalom összes alkatelemeit, akkor csak világos, hogy ha ezeknek az alkatelemeknek, tényezőknak, közjogi szerveknek működése megszűnik, akkor a nemzet joga az, hogy ennek pótlásáról gondoskodjék.”¹⁷¹

A legitimitást történelmileg az istenkegyelmiség és a nemzeti akarat együttes forrásából származó hiteles hatalom jellemzésére használjuk a magyar alkotmányos királyság idején, majd a legújabb korban *„egy államhatalom igazolása hatékonyságának, és ennek révén az államhatalom társadalmi elfogadottságának tekinthetjük. Ezt az állapotot különböző mechanizmusok és folyamatok révén tudják az államok elérni – ezek a legitimációs folyamatok.”¹⁷²*

Mindazonáltal történeti alkotmányú országban a legitimitás nélkülözhetetlen eleme a közjogi folyamatosság.

A legutolsó történelmi-legitim hatalommal való folyamatosság kimondásának elmulasztása – akár egy percre, egy elvi állásfoglalást jelentő törvény erejéig – egy sok száz éves legitim hatalmi előzmény, s a közösség lelkiségét, kultúráját, jellegét, törekvéseit sarkalatos törvényeiben és szokásaiban megjelenítő történeti alkotmányhoz való viszony világos törvényi meghatározásának mellőzése. Tehát annak hallgatólagos elvetése az államot egyik legfontosabb (ha nem is egyetlen) legitimációs pillérétől fosztja meg. Az ilyen állam csonka, fogyatékos legitimációjú, a hiteltelenség és hitelesség határán lévő alakulat még akkor is, ha erről a társadalom jelentős hányada – a külföld pedig egyáltalán – nem tud. Ez az állam nem alkotmány nélküli, de ingatag legitimációjú, szilárd erkölcsi és történelmi alapokat nélkülöző, alkotmányos és társadalmi válsághelyzetre igen fogékony, sérülékeny alakulatnak tekintendő a jogfolytonosság egyértelmű rendezéséig.

171 Túri Béla: *Mai közjogi berendezkedésünk természete*. Budapest, 1928.

172 Bihari Mihály–Pokol Béla: *Politológia*. Budapest, 1992., 286. oldal.

Törvénykönyveink Mohács után a Szent Korona országaihoz képest csupán a Királyhágón inneri Magyarország alaptörvényeit tárgyalják, ami megfelel Magyarország fogalmának a XVI. századtól a XIX. századig. Helyes vélemény szerint azonban a Szent Korona országai közjogáról beszélünk, a magyar Szent Korona országairól, s ehhez képest vesszük fel a Diploma Leopoldinum szövegét, ahol I. Lipót mint magyar király intézkedik; a Pragmatica Sanctiot elfogadó 1744. évi erdélyi III. törvénycikket a felséges ausztriai ház mindkét ága örökösödési jogáról és utódlásáról, az 1791. évi erdélyi VI. törvénycikket Erdélynek Magyarországgal való kapcsolatáról, és ennek a nagyfejedelemségnek saját, és semmi más országnak alá nem vetett alkotmányáról, s ebben arról, hogy a császárt és királyt és annak utódait, mint Magyarország törvényes királyait fogadta el Erdély uralkodójaként „Fejedelmiül” még 1688-ban.

E törvény kimondja: *„Erdélyt, mint Magyarország szent koronájához tartozót, mind Ő szent felsége, mind a felséges ausztriai házból következő utódai, mint Magyarország törvényes királyai, Magyarországgal ugyanazonos uralkodási és utódlási jogon fogják hatalmukban tartani, és mint olyant, a melynek saját és semmi más országnak alá nem vetett alkotmánya van, saját törvényei és törvényesen megerősített rendszabásai, nem pedig más örökös tartományok szabályai értelmében fogják kormányozni, az összes országokkal és tartományokkal való egység kapcsa a pragmatica sanctio értelmében az 1744. évi 3-ik cikkelylyel megegyezőleg, csakis azok együttes birtoklására és kölcsönös védelmére nézve maradván osztatlan és felbonthatatlan.”*

Ezért tartoznak az alaptörvények közé Horvátországnak kormányzásilag is Magyarországgal összeolvadását kifejező 1791. évi LVIII. és LIX. törvénycikkek, amelyek Horvátország sürgetésére jöttek létre az ország létének biztosítékaként. Ez az értelme az alaptörvények közé sorolásnak az 1807. évi IV. törvénycikk tekintetében, amely szerint *„Fiume város és kikötő becikkelyeztetik; a fiumei kormányzónak a főrendek tábláján, Fiume város követeinek pedig a kk. és rr. tábláján ülés- és szavazatjog adatik”,* vagy az 1848. évi erdélyi I. törvénycikk tekintetében, amely *„Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról”* rendelkezik, vagy az 1868. évi XXX. törvénycikk

tekintetében, amely „a Magyarország, s Horvát-, Szlavon és Dalmátorszá-
gok közt fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény
beczikkelyezéséről” szól.

Noha az ősz- vagy vérszerződés törvényi jellege nehezen állítható,
annál inkább vitathatatlan államfilozófiai jelentősége, ténylegesen érvé-
nyesülő alapelv jellege. Hiszen az egyedül Anonymusnál, Béla király
névtelen jegyzőjének munkájában maradt fenn, de ahogy Toldy mondja
*„ez ősz szerződés tartalma veres vonalként szövődik keresztül az őszves magyar
alkotmányon: avagy a magyar örökösök, kezdetben a törzsfők, utóbb a helyük-
be lépett főrendek által korlátolt, monarchia elve, s fejedelmi, s nemzeti eskü
(hódolat) fő vonalait nem találjuk-e fel benne?”*

Egyes szerzők – így Pauler Tivadar is – határozottan vitatják, tagadják
hogy a Hármaskönyv I. rész 9. címe (a sarkalatos nemesi szabadságokról,
amelyek 1848-ban az állampolgári jogok alapjául szolgáltak a változtatán-
dók megváltoztatásával) törvényeink közé tartozna, ennek ellenére több
gyűjteményben, így nemcsak Toldyban, hanem a Széchenyi-féle ösz-
szeállításban is megtalálható. Mert nem dekrétum ugyan, *„de ilyen a Tri-
partitum egyik fejezete, mely úgy királyilag, mint a nemzet háromszázados
elismerése által megerősítettet, Erdélyre nézve pedig nem csak fejedelmileg,
de a Lipót féle diploma által is formaszzerűleg törvényes erővel ruházott fel”*.¹⁷³

Alaptörvényi jelleget hordoznak a „kormány nemzetiségét illető” sza-
bályok és az idegenek hivatalviselését vagy ingatlanszerzését tiltó szabá-
lyok, melyek tárgyuknál fogva, mint a korabeli szerzők is rámutatnak,
a függetlenséggel szoros összefüggésben vannak, s így kétségtávol sár-
kalatos jellegűek.

Az 1608. évi KE. X. és XI. és az 1741. évi XI. törvénycikk az országos
ügyeknek honfiak általi kezeléséről intézkednek, és a magyar királyi
helytartó-tanácsról szóló 1791. évi XIV. törvénycikk által végrehajthatnak
és ezen törvénycikkben *„alaptörvényként”* említve, az ország sarkalatos
törvényei közé számíttatnak.

II. Mátyás király I. törvénykönyve koronázás utáni részének 1608. évi
I. cikke; Az „1741. évi XI. cikk a magyar dolgok és ügyeknek magyarok
általi tárgyaltatásáról”, Mária Terézia királynő I. Törvénykönyve 1740.

173 Toldy Ferenc: *A magyar birodalom alaptörvényei*. Buda, 1861., XII–XIII. oldal.

Az 1791. évi XVI. törvénycikk „idegen nyelvnek a közügyek vitelére be nem hozataláról, a magyarnak pedig fenntartásáról” II. Lipót törvénykönyve XVI. cikk; vagy az 1844. évi II. törvénycikk „a magyar nyelv és nemzetiségről”; ugyanígy alaptörvényjellegűek a területi épségre vonatkozó törvények is, így az 1715. évi III. törvénycikk „Az ország épsége s függetlensége kormányáról”; az Erdély és Magyarország viszonyát szabályozó 1791. évi Erdélyi Törvénykönyv VI. cikkelye és az 1848. évi uniós törvények magyar és erdélyi változata, az 1848. évi VII. törvénycikk Magyarország és Erdély egyesítéséről (Magyarország Uniótörvénye) és az 1848. évi I. törvénycikk Magyarország és Erdély eggyé alakulásáról (Erdély Uniótörvénye). Az 1791. évi erdélyi törvénykönyv mondja ki, hogy az ausztriai házból való királyok *„mint Magyarország törvényes királyai Erdélyt, mint a Szent Koronához tartozót, ugyanazon uralkodási és trónöröklési jogon birandják, és mint saját, semmi más országnak alá nem vetett, alkotmánnyal bírót saját törvényszerűleg megerősített törvényei és végzeményei szerint, nem pedig a többi örökös tartományok módjára kormányzandják – fennmaradván minden többi országok és tartományokkal való, de csak az egyszerűs mind való birtoklásra és kölcsönös védelemre szerzett, felhasználhatatlan és elválaszthatatlan egyesülés összeköttetése, pragmatica sanctio szerint.”*

Ez mondja ki továbbá, hogy Erdély minden más országtól független fejedelemség. Majd az 1848. évi VI. törvénycikk a Partium visszacsatolásáról, nemkülönben az 1848-évi uniótörvények a teljes egyesülést mondják ki.

Amint említettük, 1861-ben jelent meg ismeretlen szerző tollából egy értékes, akkor friss szemléletű munka: *Magyarország alaptörvényei közjogi fejtegetésekkel és fölvilágosításokkal*, írta „Egy Jurista”.

Ez egyrészt válaszol arra, hogy *„milyen elvek alapították meg a 48-i törvényekben”*, melyek az alkotmányos és társadalmi életben a korszerű átalakulás és szabadelvű kifejlődés alapjai, más tekintetben pedig, hogy vajon az 1848-i törvények tekinthetők-e alaptörvényeknek. A tanulmány megállapítja, hogy *„az 1848-i törvények oly elveket szentesítettek, melyekre az nemzeti lét kifejlődtetése és egy szebb nemzeti jövő alapjai biztosan lerakható volt, ezen elvek nagyszerű reformot képeznek mind a társadalmi életben, mind a szorosán vett alkotmányos rendszerben. A társadalmi életre vonatkozólag megszüntették azon bilincseket, melyek a földre és személyre, a keresetre, s tulajdonjogra nehezedének, megsemmisítették a különféle kiváltságokat és*

jogkülönbségeket, melyek osztályt osztály ellenébe állítottak, és a nemzeti testet szerte szaggaták.

Az alkotmányos életben pedig megalapították azon jogokat, melyek nélkül az alkotmány egy nemzetnél sem lehet biztos és valóság."¹⁷⁴

Máig ható érvénye van azoknak a megállapításoknak, amelyek szerint az 1848-as törvények alapelve a közös teherviselés, az úrbériség megszüntetése, az ősiség megszüntetése a jog, s törvény előtti egyenlőség, a népképviselő létrehozatala, az országgyűlés évenkénti tartása, a felelős minisztérium alapítása. A szerző inkább a változást, a megszakítást hangsúlyozza, a magyar alkotmánynak és jogviszonyoknak gyökeres megváltoztatásáról szól, s szerinte az Aranybulla, „mely a nemzeti szabadságnak, kiváltságoknak és politikai jogoknak leglényegesebb forrását képezi, teljesen átalakíttatott, lényegében megváltoztatott, míg lényeges módosítást szenvedtek mindazon későbbi alaptörvényeink is, melyek a nemzet alkotmányát és közjogi viszonyait szentesítik.”¹⁷⁵

Az egész népre kiterjesztett politikai és gazdasági szabadság az Aranybulla érvényének megtartását, hatályának kiterjesztését jelentette. Ezek az 1848-tól minden honpolgárt illető jogosítványok jogkiterjesztést jelentettek. Mindenki részeltetése a törvény előtti egyenlőségből, az egész népnek az alkotmány sáncaiba beemelése a nemesi egyenlőségnek nem megszüntetését, hanem általánossá tételét hozta, amint a „szabad birtok rendelkezhetési és tulajdonjoga” sem szűnt meg azáltal, hogy annak hatályát kiterjesztették a volt jobbágyokra. A köztehermentesség nemesi privilégiumának megszüntetése viszont minden kétséget kizáróan a mentesség megszűnését, hatálytalanná válását, eltörlését jelentette.

Az 1848-as törvények bizonyos ideiglenességet is hordoztak magukban, nélkülözték a közös ügyek megfelelő részletességű szabályozását és kifejtését. Egyebek mellett megszüntették az ősiséget oly módon, hogy a kialakuló új viszonyok körvonalait sem határozták meg, s ez aztán az osztrák ősiségi pátenst 1852-es kiadásával, majd az átmeneti szabályoknak az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokban való megállapításával, az Országbírói Értekezlet tevékenységével kapta meg határozott irányát. Igaza volt tehát *Szalai Lászlónak*, midőn 1848-i törvények jellemzése

174 *Magyarország alaptörvényei közjogi fejtegetésekkel és fölvilágosításokkal.* Írta Egy Jurista, Pest, 1861.

175 Lásd: előző jegyzet.

kapcsán arra mutatott rá, hogy az 1848. április 11-én szentesített törvény-cikkelyek az 1830–1848-i korszak organikus törekvéseinek, nem zavaros márciusi pezsgésnek eredményei voltak, s az akkor Európa-szerte zajló forradalommal szemben konzervatív törvények voltak a szó legneme-sebb értelmében.

Ebben az ügyben Kossuthnak van igaza, amikor 1833-ból keltezett *A magyar főrendek 1833-ban* című kéziratában a nép az alkotmány sáncaiba való beemelésének filozófiáját, azaz a nép felemelésének, a konzervatív alkotmány kiterjesztésének tanát hirdeti.¹⁷⁶ Ez a reformkor elejéről származó kossuthi fejtegetés magasabb összefüggésben, szélesebb politikai támogatással az egész nemesi osztály politikai céljaként valósult meg 1848-ban, tekintsünk akár Wesselényi *Balítéletek*, akár Széchenyi *Stádium* című művére. Ezeknek a nézeteknek a történelmi osztályok által képviselt, irányított, vezényelt jogkiterjesztő folyamatnak, az alkotmányos forradalomnak egyik korabeli apostola volt Szabó Béla, aki a Szent Koronatság, az országtagság kiterjesztését képviselte jogi munkáiban a hon minden lakója részére. Szabó Béla tanulmányunk elején idézett szavai egy egész kor törekvéseit, eszményét, politikai érdemét, bölcsességét, a magyar alkotmány fejlődésnek régmúltban is gyökerező sajátosságát mutatják meg.

Az 1848-i törvények alaptörvényi jellegének legsúlyosabb indoka és érve a konzervatív közjogi fordulat hatalmas társadalmi és politikai jelentősége s az a vitathatatlanul hatalmas változás, amely mind a polgári jogok, mind a szabadságok, mind a tulajdonlás tekintetében bekövetkezett, ennek minden fény- és árnyoldalával. Hiszen látnunk kell, hogy az ősiség olyan gyökeres szétverése, ahogy az 1852-ben majd 1861-ben megtörtént, azaz a tulajdon szabaddá tételével a piac és tőke olyan rászabadítása a magyar középbirtokosra és a parasztra, ahogyan ez a XIX. század második felében végbement, megközelítette egy nemzeti tragédia képét. Mindazonáltal a változások zöme és jellege nagyobbrészt elkerülhetetlen volt, a végrehajtás békés módja pedig példás az akkori Európában is. Az igaz, hogy külön tanulmányokat igényelne a történelmi osztály szerep- és vagyonvesztésének, s még inkább a földműves nép tömeges nyomorának, az enyhítés módozatainak elemzése.

176 Kossuth Lajos: i. m. Lásd: 56. oldal, 58. jegyzet.

Lényeges kérdés: valóban alaptörvények voltak-e ezek a 48-as áprilisi törvények? Igennel kell válaszolnunk.

Törvényesen megválasztott, a nép bizalmát bíró országgyűlésen hozták ezeket, érvényesen szentesítették és kihirdették. Tartalmuk szerint a nemzet sarkalatos jogairól rendelkeztek, mint a képviseleti jogról, a kormányzat módjáról, a kormány felelősségéről, a legalapvetőbb tulajdonviszonyokról.

Van olyan érv, hogy az I. rész 9. címe Werbőczy Hármaskönyvéből ugyan sarkalatos érvényű, mert sarkalatos jogokról szól, de mégsem vált alaptörvénné, törvényként nem jelent meg.

Bizonyos korabeli nézetek szerint megkívántatott az alaptörvény minősítéshez az is, hogy többletismérv legyen az alaptörvényi jelleg erősítésére. Így legyen feltétel, hogy későbbi törvényekben alaptörvényeknek nyilváníttassanak, s így megerősíttessenek, amint az történt az 1827. évi III. törvénycikkben, vagy fejezzék ki a nemzet és az uralkodó közötti kölcsönös egyezkedés és szerződéskötés kellékeit, mint a bécsi és linzi békekötések, s mint általában a koronázási hitlevelek; továbbá, hogy olyan feltételekről szóljanak, amelyek az uralkodó és a nemzet közötti közjogi viszony lényeges elemeit fejezik ki, mint koronázás, trónöröklés, ami nélkül törvényes királynak senki nem ismerhető el. E nézet szerint az 1848. évi törvények nem hordoznak ilyen kellékeket, szigorúbb előírás szentesítésükre nincsen, mint bármelyik más törvény esetében sincsen.

Tartalom szerint nem kétségesen nagyobb közjogi súlyukat tetemesen csökkenti az a körülmény, hogy ideiglenes szabályozást jelentenek – a bennük foglalt szóhasználat alapján is – az országgyűlés saját minősítése szerint. Márpedig alaptörvények fontos, sarkalatos közjogi tartalmak miatt rövid időre ideiglenesen nem hozhatók meg. Hiszen az ideiglenesség szinte kizárja azt a lehetőséget, hogy szigorúan megtartani kötelező legyen a törvényt, hogy az megváltoztatható ne legyen – legalábbis könnyűszerrel –, s hogy állandó alap legyen a király s a nemzet közti jogviszonyokban.

Emellett az 1848. évi törvényekben nincsen olyan kikötés, hogy az uralkodó utódait is kötelezné e törvények megtartására, ami éppen az ideiglenesség által lehetetlen is volna. Ezen nézet szerint az a körülmény, hogy a törvényhozók mindenben többnyire ideiglenesen intézkedtek, oly

állapotot feltételez, amelyben nem lehet tartósságra gondolni és számítani a törvény meghozatala idején.

Végül követelményként állítják fel, hogy ezek a törvények beiktatassanak a koronázási hitlevélbe, s ezáltal a király esküt tegyen rájuk. Az 1848. évi áprilisi törvények nem nyertek felvételt a koronázási hitlevélbe, s ily módon a királyi eskü, I. Ferenc József királyi esküje sem szól ezek megtartásáról.

Az 1867. évi I. törvénycikk szerint Magyarország és társországai királyává avatgatik és koronáztatik, míg a II. törvénycikk a királyi hitlevélről és esküről szól. Ezek a törvények nem tartalmazzák a 48-as törvényhozást, s természetesen a történelmi közjog számos más vívmányát és sarkalatosnak tartott elvi jellegű törvényét sem, amint az 1791. évi függetlenségi törvényt sem. Ferenc József koronázási esküje nevesítve az Aranybulláról szól csupán, míg a hitlevél az 1723. évi I. és II. törvénycikkben megállapított királyi trónöröklésről, az 1791. évi III. törvénycikk értelmében teljesítendő koronázásról és II. András 1222. évi törvényéről beszél. A koronázási eskü és hitlevél azonban nem tekinthető döntő elemnek az alaptörvények köre szempontjából, hiszen a történelmi közjog számos vitathatatlanul fontos, ezekben fel nem sorolt része tartozik az alaptörvények közé. Hogy mást ne mondjunk, az 1791. évi XVIII. törvénycikk az ország sarkalatos törvényei közé sorolja, így hivatkozik a Hármaskönyv I. rész 2. és 9. címére. Kijelenthető, hogy akkor, amikor a *primae nonus* (az első rész kilencedike), a nemesi sarkalatos jogok Hármaskönyvbe foglalt szabálya sarkalatos törvény jellegű, amely a jogkiterjesztés révén az egész nemzet jogává vált, akkor aligha lehetne megtagadni annak a 48-as törvényhozásnak alap és sarkalatos jellegét, amely lényegét tekintve ennek a *primae nonus*znak, a Hármaskönyv I. rész IX. címének hatályát terjeszti ki az egész nemzetre. E törvényeink tehát a történelem, az alkotmányos intézmények sorsának kivételes fontosságú fordulópontján való meghozataluk által kerülnek az alaptörvény státuszába még akkor is, ha elismerjük eredeti ideiglenességüket, de tudjuk, ismerjük azt a meghatározó hatást és jelentőséget, amelyet a korabeli és későbbi politikai és jogi fejlődésre tesznek.

Így tehát Pauler Tivadarnak, a jogtudósunk adunk igazat, amikor azt mondjuk, hogy az alaptörvényként való számbavételnek és minősítésnek egyedül a törvény tartalma is megalapozója lehet, még akkor is, ha törvény-

hozás azokat nem nevezi sarkalatos vagy alaptörvényeknek. Feltéve, hogy ilyen minősítés nélkül is olyanok, amelyek az alkotmány alapelveit magukban foglaló tartalmuknál fogva sarkalatosnak bizonyulnak. A 48-as törvények megszületése utáni másfél évszázadban ezek a törvények többé-kevésbé, de alkotmányos rendszerekben mindenképpen zsinórmértékül szolgáltak a jogalkalmazásnak és későbbi jogalkotásnak, még akkor is, ha lényeges különbség volt ezen törvények eszmei tartalma és a későbbi korok céljai között. A 48-as törvények elveit és szellemét nyíltan még a diktatúrák sem merték megtagadni.

1848–49 után alaptörvényeink sorát tehát úgy határozhatjuk meg, hogy ide tartoznak a tartalmuknál fogva az alkotmányosság alapvonatkozásait érintő törvények, így az állami főhatalom szerkezetét, hatáskörét, működését vagy az állampolgárok alapvető jogait és kötelességeit szabályozó törvények, továbbá azok, amelyeket maga a törvény nevez alaptörvénynek, s azok is, amelyek az ország területének változásait, az állampolgárok szélesebb körének állampolgárságát érintik, tehát mindazok a törvények is, amelyek az ország függetlenségét, területének épességét biztosítják vagy szabályozzák.

Valamely törvénynek a történeti alkotmányba tartozása (ami az előbbiek szerint alaptörvény jelleget is kifejez), nem függ attól, hogy a törvény hatályban van-e, s attól sem, hogy mennyi ideig volt hatályban. Ide kell sorolni tehát a hatályban nem lévő vagy a magyar történelem évszázadaihoz képes rövid ideig hatályban volt törvényeket is abban az esetben, ha lényeges befolyással, hatással voltak az előbb említett tényekre, ha tehát akár átmenetileg is alkotmányos hatalomgyakorlás során alkotmányalakító szerepük volt. Ilyen értelemben használjuk tehát az alaptörvény kifejezést, tudva, hogy már a XIX. század szerzői is kifejezésre juttatták, hogy a szó államjogi és államtudományi értelmében a rendszeres alkotmánytörvényeket, chartákat tartották csak alaptörvénynek. E minősítés korlátja továbbá az a lényeges körülmény is, hogy valamely törvény alkotmányos hatalomgyakorlás során, alkotmányosan megválasztott országgyűlés által szabályosan megszavazott úton keletkezett-e. Így nem tekintjük alaptörvény-körbe tartozónak az 1918–19-es ún. forradalmak idején, azaz a Népköztársaság és Tanácsköztársaság alatt keletkezett törvényeket, valamint az 1949-ben keletkezett Magyar Népköztársaság törvényeit sem.

Az előbbieket meghaladóan, köztudomású tényként állapítható meg, hogy Magyarország 1944. március 19-én idegennagyhatalmi katonai megszállás alá került, amely megszállás jellege, szuverenitást érintő hatásai évtizedek során változhattak, de azon nem változtattak, hogy az állam nem bírta a szuverenitás teljességével. Ebben az 1991. jún. 20-ig, a Szovjetunió megszálló hadserege kivonulásáig tartó időszakban voltak féllegitim korszakok is, melyekben a szuverenitás bizonyos, esetenként nem jelentéktelen elemei is megvoltak, mint az 1944. március 19-től október 15-ig tartó időszak, vagy az 1945 és 1948 közötti csonka polgári demokrácia. Ezen korszak tekintetében csak a párizsi békeszerződést illetően tehetnénk olyan megállapítást, hogy ez a békeszerződés a kihirdető törvénnyel együtt meghatározó hatású volt az ország nemzetközi helyzetére és belső alkotmányos viszonyaira is, ezért alkotmányalakító törvényként számításba kell vennünk, ha nem is soroljuk alaptörvényeink közé. A történeti alkotmány időszakát az idegen nagyhatalmi megszállásig (1944-ig) tekintjük létezőnek, így a párizsi békeszerződés nem szerepel összeállításunkban. Alkotmányalakító törvényként szerepeltejük a trianoni békeszerződést kihirdető törvényt, amely meghatározta az ország közjogi viszonyainak jelentős részét, amíg hatályban volt.

A trianoni békeszerződés formai hatályon kívül helyezése nem történt meg, s van olyan nézet, amely szerint eltérően nem szabályozott kérdésekben irányadóak a békeszerződés rendelkezései, gondolni lehet itt főleg a kisebbségi jogvédelem területére. A trianoni békeszerződés kisebbségvédő rendelkezéseiben meghatározott, és a nemzetek szövetsége különböző okmányaiban, így a kisebbségvédelmi kiegészítő, illetve keretszerződésekben használatos fogalmakhoz hasonló a párizsi békeszerződésben már nincsen.

MELYEK A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY FORRÁSAI?

SZOKÁS

Régi jogunk, így alkotmányunk megismerésének forrása a szokásjog, a törvény és a privilégium. A legrégebb és legfontosabb közülük a szokásjog, amely olyan ismétlődő eljárásmodok, cselekvések, döntések sorozata, hogy abból szabály ismerhető fel, mégpedig olyan szabály, amely a fennálló erkölcsi renddel összhangban van. A társadalom ősi állapotában, s talán később is, erősebben kötelez a szokás, mint a törvény. Egyebek mellett azért, mert a szokást az emberek jól ismerik, meggyőződésükben létezik. Olyannyira így van ez, hogy népünk a legújabb időkig a törvényen is elsősorban szokást ért. Erről való ősi felfogását legjobban kifejezik az olyan szólásmondások mint: „Jószokás gazda a háznál.; Régi szokás régi erkölcs.; Jószokás tartja az országot.; Amint szokunk, úgy élünk.; Rögzött szokás megköti a józan értelmet.; Járt utat a járatlanért el ne hagyj!; Jobb törvényt bontani, mint (jó) szokást elhagyni!”¹⁷⁷

A szokás országos vagy részleges, helyi, például valamely megye vagy város területén kötelező. Werbőczy Hármaskönyvében, mint a szokásjog legértékesebb és legnevezetesebb gyűjteményében, hármas erőt tulajdonít a szokásnak, megfelelő a római jogi nézeteknek is, úgy mint törvényt magyarázó, törvényrontó és törvényt pótló hatást. A törvény értelmének kétséges mivolta esetén a szokás megadja a helyes értelmet vagy lerontja azt, ha ellentétben áll vele, s így pótolja a hiányzó törvényt.¹⁷⁸

Beszéltek a régiségben jó szokásról, amelyet az elődök gyakoroltak. Jó jog az, ami régi. A középkori bíróságok ismételten hangoztatták, hogy

177 O. Nagy Gábor: *Magyar szólások és közmondások*. Budapest, 1999., 683. oldal.

178 *Corpus Juris Hungarici*. Werbőczy István: *Hármaskönyv* prol. 11. cím.

régi és helyes szokás szerint (iuxta antiquam et approbatam consuetudinem) ítélik. Ezen nézetnek megfelelően mutattak be réginek olyan jogviszonyokat, intézkedéseket, amelyek esetleg nem is mindig voltak nagyon múltbélieliek. Ezért is hivatkoztak Szent Istvánra, illetőleg a szent királyokra, akikről mint a meglévő jogviszonyok létrehozóiról szóltak. Az Aranybulla is a Szent István által adott szabadságokat állítja helyre, melyek időközben veszendőbe mentek, de újra feléledtek. Ez a hivatkozási mód megismétlődik a közjogi jogalkotásban. Még az erdélyi jobbágyság is „a szent királyok által a magyarok országa minden lakóinak adott szabadságok visszaszerzése és visszanyerése” érdekében emlékeztet a régi szabadságokra 1437-ben, amikor arra hivatkoznak, hogy az egyezség feltételei addig érvényesülnek, amíg meg nem kapják „Szent István király levelét” Zsigmond királytól, mert akkor aszerint fognak élni. A szokást szemben a törvénnyel, mint írott joggal, íratlan jognak is nevezzük, mert keletkezésekor íratlan formában mutatkozik meg, még akkor is, ha később írásba foglalják. A józan, becsületes emberek meggyőződése és emlékezete őrizte meg a szokást. Őket vitás esetekben egyezség létrehozására is felkérték. Az ilyen döntőbírákat „probi viri”-nek (becsületes emberek) nevezték. Ezt meghaladóan a szokásjog megismerhető bírói ítéletekből és a régi jogélet okleveles emlékeiből, melyek tartalmi hasonlósága szerint felismerhető az egykori jogfelfogás, még akkor is, ha nem hivatkozik kifejezetten fennálló szokásra.

A magyar jogrendszer „kútfői”, azaz forrásai sorában hosszú évszázadokon keresztül meghatározó szerepe volt a szokásnak. Az ősi jog a magyar nép életének kezdeteinél már jelen volt. A törzsi és törzsszövetségi rendszerben mindenképpen, általánosan elfogadott, hogy a „nomád állam” a 850-es években már létezett. Az élet jogi keretek között zajlott, amint az adásvétel vagy a házasság bizonyos ismert szabályai vagy a hadjáratok idején érvényesülő bizonyos katonai vagy hadijog meglétére, valamint a gyula vagy korchá (horka) bírói tisztségére utaló adatok bizonyítják.

Bizonyítéka az ősi jog létének és erejének a kereszténység első évszázadaira jellemző szokásjog, a magyar jog nemzeti alapjai, a főként a magánjogban tetten érhető ősi közösségi jog. „A vér és jog közösségén alapult az ősi jószág intézménye, az ősi jószág közössége, az ősiség, ebből alakult az osztályos atyafiak állása, az atya, a család és a nemzetség jogai.”

„Az ősi társadalom szokásrendszere magától értetődően került át az új társadalmi-jogi konstrukcióba. Azokon a területeken, ahol az új hatalom a beavatkozást nem végezte el, a társadalom életének változatlan szabályozója maradt a szokásjog formájában élő ősi jog. Ezt a jelentős joganyagot azután a későbbi évtizedek, évszázadok jogéletének meghatározó tényezője, az állam állította bíró tisztította meg a felesleges elemektől, egészítette ki, aktualizálta, módosította s mindehhez saját kényszerítő hatalmát párosította. Ezen az úton számos, a vérségi társadalomban megszületett (jog)intézmény épült be az új rendszer jogába.

Miután az adaptálást (kisszámú kivételtől eltekintve) a jogszolgáltatás, a bírói praxis végezte, idők folyamán ez a jogképződési forma a szokásjog fő forrása.”¹⁷⁹

Meggyőződésünk szerint szokásjogi eredetű és jellegű a vérszerződés hatalomátruházó, megerősítő, kölcsönös kötések létrehozó példájának erkölcsi igénnyé, elméleti tétellé, majd gyakorlattá, részben törvényi szabállyá válása Szent István Intelmeiben, az Aranybullában, a Szent Korona tanának Werbőczy által kifejtett tartalmában és a királykoronázásokban egészen a XX. századig.

A XVI. századra már az igazságszolgáltatás zavaraihoz vezetett az ország különböző térségeiben egymástól eltérő, gyakran egymásnak ellentmondó szokásjog léte. „Werbőczy Hármaskönyvének jelentőségét részben az adta, hogy szerzője az országos szokásjogot összegyűjtötte, feldolgozta, s ezzel egyszersmind a történeti jogrendszer maradandó elemeit az utókor számára megmentette, átörököltette; így lehetővé vált a történetileg kialakult közjogi és magánjogi gondolkodásnak – a római, illetve kánonjog melletti – továbbélése. A Hármaskönyv formai értelemben nem vált törvénné, kötelező erejét ennek ellenére több mint négy évszázadon keresztül nem vonták kétségbe. A szokásjog kötelező erejét maga a Hármaskönyv elvi jelleggel is kimondta, amit aztán az 1791. évi X. törvénycikk, majd az 1869. évi IV. törvénycikk is megerősített.”¹⁸⁰ A szokásjog legtovább a bírói döntésekben élt: a Kúria jogegységi döntvényeiben és egyéb bírói határozatokban jellegzetesen mutatkozik meg napjainkig.

179 Mezey Barna: Jogfejlődésünk tradíciói. In.: *A magyar államiság ezer éve*. Budapest, 2001., 188–189. oldal.

180 *Alkotmánytan* I. Szerk.: Kukorelli István, Budapest, 2002., 101. oldal.

Az írásba foglalt szokásjog példája a Hármaskönyv mellett a Planum Tabulare. Mária Terézia 1769-ben a Királyi Kúria néhány bírójával a kúriai döntvényeket összegyűjtette, s ezt a munkát megerősítette. A Királyi Kúria állandó gyakorlata révén azután ez a döntvénygyűjtemény országos szokásjogi erőre emelkedett.

A másik példa az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok. Az 1861. évben, az abszolút korszak megszűntével, nagymérvű jogbizonytalanság állott be annak következtében, hogy nem volt pontosan megállapítva, melyek azok a jogtételek, amelyek a régi (1848. előtti) magyar jogból érintetlenül vagy módosított alakban fennállanak, s melyek azok, melyek az 1848-i törvények rendelkezéseinek megfelelően hatályon kívül helyezettek. Az érvényben levő és alkalmazandó joganyagot (főleg a magánjog és a büntetőjog köréből) állította össze az országbíró elnöklete alatt tartott jogász értekező. A képviselőház és a főrendiház az országbírói értekező munkálatát határozatilag helybenhagyta, a Királyi Kúria elfogadta, és szentesítés nélkül a király is megerősítette. A Királyi Kúriával az élén az egész ország gyakorlata ehhez a munkálathoz alkalmazkodott, s így az szintén országos szokásjogi erőre tett szert. Az országbírói értekező ideiglenes törvénykezési szabályait (az ITSZ- t) 1944-ig alkalmazták a bíróságok.¹⁸¹

A mai állam a törvényt és rendeletet rontó szokást tagadja, de nem tagadhatja, hogy bizonyos jogszabályok közmegegyezés s nem formális törvényhozói aktus révén elveszítik érvényességüket, kiesnek a jogalkalmazás köréből. Így a szokás ereje semmilyen jogrendszerből nem küszöbölhető ki teljesen. Nagy kérdés az, hogy a tételes törvény alkalmas-e a szokás felváltására, teljes kiküszöbölésére, vagy inkább az a járható út, hogy a kettő egymás mellett létezik a kor viszonyai szabta korlátok és lehetőségek kereteiben.

A magyar közjog fontos szabályai hosszú évszázadokon keresztül szokásjogiak voltak, a legfontosabbként a koronázási eljárást, az államfő tisztségének betöltését vagy a törvényalkotás részletes menetét, az országgyűlés eljárásmódjait említve. A bírói úton létrejött szokásjog tartósan tovább létezik és alakul.

181 Tomcsányi: i. m. Lásd: 123. oldal, 124. jegyzet.

Az alkotmányjog másik nagy forrása a törvény. Az állam törvényhozó hatalma először csak a legfontosabb viszonylatokat, majd a társadalmi viszonyok egyre szélesebb körét ölelte fel. A törvényismeret a középkorban csekély volt, mert megőrzésükről és a betekintés szavatolt lehetőségéről még nem gondoskodtak, s ez akkor is így volt, ha esetleg kihirdették a törvényeket például a nemesi megye közgyűlésén. A törvényekre hivatkozás a XV. század végén jelentkezik a bíróságok gyakorlatában, mert addig nem tartották ezt a forrást döntő jelentőségűnek. A törvények szövegét régi kódexek, jogkönyvek, illetve egy-egy hiteles hely, kolostor régi irataiból lehetett megismerni számtalan másolatból, melyek leírói sokszor változtattak az eredeti szövegen. Emiatt alapos tudományos kritikával volt kezelhető, s nemegyszer kideríthetetlen volt pontos szövegük, hiányzott a hiteles változat.

Tudjuk, hogy Szent Istvánnak két törvénye van a *Corpus Juris*ban, melyből az első: *Intelmei* fiához, amely kitűnő erkölcsnevelő és államfilozófiai politikai mű, kis királytűkőr, de újabb történeti irodalmunk szerint ennél lényegesen több is. A második törvény két könyvre osztva ismert magyarországi talajban gyökerező egyházjogi és csekélyebb mértékben bajor jogi hatást mutató szöveg. Szent István majd Szent László törvényei Kálmán két törvényével együtt páratlan értékűek nemzetközi összehasonlításban is. Az Aranybulla vitathatatlan alkotmányos jelentőségű irat, mely nemcsak kiváltságlevél, hanem törvény is, melyet méltán tekintünk európai jelentőségűnek, s a különbségek ellenére is hasonlítunk 1215-ös kortársához, az angol Magna Charta alkotmányleveléhez.

A törvények hatályosságát már a nemesi vármegye kezdeti idején úgy szolgálták, hogy királyaink a megpecsételt törvényt a megye közönségének megküldték a kancellária útján kihirdetés végett. Ezt tudjuk Nagy Lajos 1351. évi dekrétumáról, amelynek több példányát ismerjük annak a megyének a megjelölésével, amelyhez a királyi kancellária eljuttatta, amint később az országgyűlési képvisellel bíró városok is megkapták a törvény egy-egy példányát. A kihirdetésnek fontosságot adott az a körülmény, hogy a rendek nem várták meg a törvény megszövegezését az

országgyűlésen, ugyanis azt a szöveg elkészülte előtt elhagyták, s a cancellária által megszerkesztett törvényt küldték el azután a megye közönségének. A kihirdetés a középkorban az uralkodó életében való hatályt jelentett, s az új uralkodó új törvényeket hozott vagy megerősítette elődje törvényeit.

Mátyás királyunk 1486-ban kiadta a *Decretum Maiust*, „örök érvényű” törvényként változtathatatatlannak mondva, amely tartalma szerint megváltoztathatatlan törvény volt, ez azonban csak 1492-ig tartó állapotot jelentett. A törvényeket a királyság első századaiban – a királyi tanács meghallgatásával – a király, illetve az udvar írástudói alkották meg, s a király adta ki. A király által kibocsátott dekrétumok tartalmazzák a törvényeket. Ezeket, azaz egy-egy dekrétumot, törvénykönyvnek is nevezték. A törvénykönyveknek törvénycikkekre, articulusokra való beosztása azonban évszázadokkal később történt meg. A *Tripartitum* szakaszokra bontását a nagyszombati egyetemen jogtörténetet először tanító jezsuita Szegedi János végezte el.¹⁸²

Az országgyűlés állandósulása után a dekrétumok az országgyűlésen elfogadott és a király által szentesített törvények szövegét foglalják magukban. A szokás szerint az országgyűlés végén a király egyetlen dekrétumba foglalta és szentesítette az országgyűlés által elfogadott, s hozzá szentesítés, illetve kihirdetés végett felterjesztett törvényeket. Az országgyűlés két táblája (az alsótábla és a felsőtábla) által hozott és az uralkodó által szentesített jogszabály volt a törvény.

A törvény létrejöttének rendjét ún. alkotmányos szokás rögzítette egészen a XIX. századig. Ez a következő mozzanatokat jelentette: az előterjesztés, az országgyűlési tárgyalás, elfogadás a két tábla által, az uralkodói szentesítés és a kihirdetés. A két tábla által elfogadott javaslat felirat formájában az uralkodóhoz került, aki azt szentesítette. A szentesítés két eleme az aláírás és a megpecsételés volt. A szentesítés egy korlátlan (abszolút) uralkodói vétőjogot fejezett ki, pontosabban ezen vétőjog nem-gyakorlását, amely vétő gyakorlását az uralkodó nem volt köteles indokolni. A régi magyar alkotmányos gyakorlatban is érvényesült az a modern

182 Szegedi János: *Tripartitum Juris Hungarici Tyrocinium*. Nagyszombat, 1734.

Szegedi János: *Rubricae sive synopsis titulorum, capitum et articulorum universi Juris Ungarici [...] notis juridicis, historicis, chronologicis, nec non etymologicis illustratae [...]. Pars prima.* – Tyrnaviae: Typis Academicis, Leopoldus Berger, 1734.

kori követelmény, hogy törvényhozás csak erre irányuló és megfelelően szabályozott, alkotmányban illetve a történeti időkben alkotmányos szokásban rögzített eljárási módokkal történhet. Ugyanakkor azt is megkövetelik a legújabb korban, de a régi magyar közjogban is, hogy bizonyos életviszonyok, jogi szabályozási tárgyak eredeti, elsődleges szabályozása csak törvényhozás útján legyen lehetséges. A történeti alkotmány által érintett szabályozási tárgyak mindegyike országgyűlési, azaz törvényhozási hatáskör és feladat volt, de emellett létezett a szokás is egészen a XX. századig, egyre csökkenő jelentőséggel. A szokás közjogi jelentőségét az 1791. évi X. törvény, mint sarkalatos törvény is elismeri.

A régiségben, amikor egy dekrétum jelentette az év során meghozott összes törvényt, ebben az összefüggésben az artikulus, törvénycikk csak az összes törvény egyikét fejezte ki, szemben a dekrétummal, mely a törvények összességét, a törvénykönyvet, amint a régi közjogászok írták.

A TÖRVÉNYEK KÖZZÉTÉTELE TRIPARTITUM ÉS CORPUS JURIS

A Corpus Juris Hungarici és a Hármaskönyv létrejötte a Mátyás idejében beinduló nagy jogegységesítési kísérlet végső gyümölcse. A Mátyás-féle kísérlet nyomán három irányba indult el a jogi unifikáció. Egyrészt állandó jellegű, örök érvényű törvények alkotása (l. Decretum Maius), illetve a nagyon áttekinthetetlen területek jogi anyagának egységesítése (így az Articuli palatinales és az Articuli juris tavernicalis). Másrészt országgyűlési határozatok sürgetik a szokások egybegyűjtését, aminek majd egyik eredménye lesz Werbőczy Hármaskönyve, harmadrészt pedig szintén az országgyűlések (1504 és 1507) elrendelik a törvények egybe-gyűjtését is. E harmadik kezdeményezésből fejlődik ki a Corpus Juris Hungarici.

Szokás és törvény nem különült el mereven, kezdetben s még jó ideig a szokás bírt nagyobb jelentőséggel. Legnagyobb és legelső joggyűjteményünk a Hármaskönyv (Tripartitum), *Werbőczy István* országbírói ítélőmester által 1514 összeállított tankönyv jellegű jogkönyv, a hazai

nemesi szokásjogot összefoglaló, latin nyelven szerkesztett szokásjogi gyűjtemény, amely tartalmilag korábbi dekrétumokat, szokásjogot, de törvényeket is tartalmazott. (Teljes címe: *Tripartitum opus juris consuetudinarii inclyti Regni Hungariae*, azaz *Tekintetes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve*).

Az 1897-évi millenniumi kiadás a címet *Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve* szöveggel fordítja le. A Corpus juris előző kiadásában a cím így olvasható: „*Opus tripartitum juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae partiumque eidem annexarum. Auctore Stephano de Werbőcz.*”

A Csiky-féle 1894-es fordításban a cím: *Magyarország szokásos jogának Hármaskönyve* (*Tripartitum opus juris consuetudinarii Regni Hungariae*). Ez a cím nélkülözi a nemes = inclyti szóhasználatot, míg az 1990-es kiadás szerkesztője a *Tripartitum: a dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve*¹⁸³ címet alkalmazza.

A nemesség bibliájává lett Hármaskönyv korának legjobb tudományos minőségét képviselte, kapcsot jelentett az Európai jogfejlődés és Magyarország között *időrendi sorrendben európa legutolsó*, s talán a maga korában legjobb *jogkönyve*. Az ország darabokra szakadása előtt jelentős része volt a magyar alkotmányosság, a politikai nemzet és az önálló magyar jogrendszer megmaradásában. Egészében az említett formai okokból nem nyerte el a törvénykönyv rangját; különös értékét adja az is, hogy évszázadok joggyakorlata emelte a törvények sorába, bár eredetileg is tartalmazott törvényeket, törvényerejű dekrétumokat, hogy csak az Aranybullát említsük. Werbőczy ezáltal a tény által is a legnagyobb magyar jogászok rangjára emelkedett. A jobbágyok röghözkötésének Werbőczyre hárítása igaztalan, hiszen az 1514-ben, az országgyűlés által meghozott hatályos, a szabad költözési jogot (*licentatio libera migratio*) eltörlő törvényt vette fel gyűjteményébe. Már az 1547. évi XXVI. tc., 1550. évi XXXIV. tc., az 1556. évi XXVII. tc., az 1596. évi XXXVI. tc. megengedte a jobbágyok szabad költözését, ami átmeneti visszaesés után a XVIII. században általánossá vált. Werbőczy azon tette, hogy a politikai nemzetnek nemcsak fogalmát hozta létre, hanem tényleges eszmei összekapcsolásának eszmei alapjait

183 *Tripartitum: a dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának hármaskönyve* / Werbőczy István.

Az 1894-es fordítást kész. és bev. Csiky Kálmán; Az 1990-es kiadás bev. tanulmányának szerzője Bónis György, Budapest, Téka, 1990. – XL, [2], 560 p.; 20 cm

is megvetette, a nemsokára darabokra szabdalt ország nemesi nemzetének szétszakadását, a nemzet pusztulását akadályozta meg. Amint Hóman, tudva a nemességen belül meglévő nagy társadalmi, de nem jogi különbségeket, írja: „*Werbőczy munkája a főrendekkel egyenjogúsítván a köznemesség széles tömegeit, kétségtelenül nagy lépést jelentett a hazai társadalom kiszélesítése, hogy ne mondjuk demokratizálása irányában is. A politikai nemzetet összetartotta, ez a Hármaskönyv nagy érdeme; a népet kettészakította, ez nagy vétke...*”¹⁸⁴ Mindazonáltal az országot vérbe és lángba borító Dózsa-felkelés semmilyen társadalmi kibontakozási lehetőséget nem hordozott, a bukás és megtorlás szinte törvényszerű volt, de korántsem volt annyira széles körű és súlyos, mint amennyire a vezetőkre és főbenjáró bűnöket elkövetőkre nézve kíméletlen volt.

A mű első, nyomtatott kiadása 1517-ben történik Bécsben. Mivel az 1514-ben elkészült, s az országgyűlés által elfogadott művet a király nem szentesítette, azaz nem látta el pecsétjével, noha megerősítő levélbe foglalta, formálisan nem volt törvénykönyv; azért sem, mert nem hirdették ki a megyéknek való szétküldés bevett módján. Nem vált törvénnyé feltehetőleg a főnemesi párt más érdekeltsége miatt sem.

A történethez tartozik, hogy az Erdélyi Fejedelemségben a Hármaskönyv a Szapolyaiak idején törvényerőre emelkedett. Magyarul megjelent 1568-ban (más adat szerint 1565-ben vagy 1567-ben) **Weres Balázs** váradi főbíró fordításában, majd következő kiadása ifjabb **Heltai Gáspár**-tól újabb és bővebb, kevésbé jó fordításban 1584-ben Kolozsvárott. Ez a könyv tartalmazza a Hármaskönyv fordítását, s mellette Weres Balázs válogatásában egy magyar törvénygyűjteményt. A Weres Balázs-féle kiadás mintegy megelőlegezte tartalmában és szerkezetében – a Hármaskönyv és a magyar törvények egybekapcsolásával – a későbbi, 1628-as bécsi kiadású, Mosóczy–Telegdi nyomán összeállított joggyűjteményt.

Az erdélyi kodifikáció során az 1790-es években ott is új jogszabálygyűjtemény születik, amely az erdélyi törvénykönyveket (Approbatákat, a Compilatákat és a Novelláris articulusokat) tartalmazza, s a kiadók *Erdélyi Hármaskönyv* címen adják közre gyűjteményt.

A Corpus Juris Hungarici: Magyarország testi vagy valóságos joga. E gyűjtemény ilyen néven először 1696-ban jelent meg Nagyszombatban

184 Hóman Bálint–Szekfű Gyula: Magyar Történet I–VIII. Budapest, 1928–34., 7. kiadás I–V., II. kötet 591–592. oldal.

Szentiványi Márton jezsuita szerkesztésben, s azóta több kiadást is megért. Legutóbb a millennium alkalmából latin és magyar nyelven jelent meg **Márkus Dezső** szerkesztésében Kolozsvári Sándor, Óvári Kelemen és mások közreműködésével. E kiadás jogtudományi szempontból nem számít hivatalos, hanem csak magánkiadásnak, mivel nem a jogalkotásra feljogosított adta ki.

A Corpus Juris – keletkezésnek idején párhuzamba állítható a kor ún. nagy kodifikációival, a *Corpus Juris Civilisszel* és a *Corpus Juris Canonici*-vel, a római jog és a kánonjog 1500-as évek második felében készített kompendiumaival.

A gyűjtemény első kísérletei magánosoktól származnak. A Bonfini történeti művét kiadó **Zsámboki János**, e munka 1581-es kiadásához hozza kapcsolta a Mosóczi–Telegdi-féle gyűjteményből átvett magyar törvények sorát Mátyás haláláig.

A **Mosóczi Zakariás** nyitrai és **Telegdi Miklós** pécsi püspökök által készített gyűjtés Ilosvai István egri prépost (1544 körül készített) kompendiumán alapult. 1584-ben jelent meg nyomtatásban is Nagyszombatban: *Decreta constitutiones et articuli regum incltyi regni Hungariae...* címmel, benne voltak a Zsámboki-kötetből kihagyott törvények is. A későbbi kiadások mind a Mosóczi–Telegdi-féle gyűjteményen alapultak. Közülük kiemelkedik az 1628-as ún. második bécsi kiadás, mely már a *Tripartitum opus decretorum constitutionum et articulorum regum incltyi regni Hungariae in tres tomos divisum* címmel jelent meg. Újdonsága, hogy három részből állván elsőként a Werbőczy-féle Hármaskönyvet, majd a Mosóczi–Telegdi-gyűjteményt, illetve harmadrészt az azóta (1584–1628) született törvényeket is tartalmazta. Az összes későbbi kiadás lényegében ezt a hármas felosztást megtartva jelenik meg, folyamatosan bővülő harmadik résszel.

Az 1696-os nagyszombati Szentiványi-féle kiadás, amely tehát először viseli címében a corpus juris elnevezést: *Corpus juris seu decretum generale* elnevezéssel jelent meg. Mária Terézia 1743-ban a jezsuita rendnek adta el a Corpus Juris kiadásának kizárólagos jogát, ami a rend 1774-es feloszlásával az egyetemre szállt. A gyűjtemény így hivatalos jelleget öltött. Ezzel már a Corpus Juris „hivatalos” kiadása az 1742–1751-es, **Szegedi János** nagyszombati jezsuita jogtanár-féle kiadás. Ennek említett nevezetessége, hogy ez tördeli fel először a *decretumok*, törvények *articulusait*, azaz címeit-cikkeit szakaszokra, amelyeket ekkor § jellel illeltek.

A paragrafusok, azaz szakaszok az I. világháború után általános gyakorlatként bekezdésekre oszlottak. Az 1844-es országgyűlés törvényalkotása már *törvénycikkek*re (azaz törvényekre) tagolódik, azóta így nevezik a régi törvényeket is, s ez használatos 1949-ig, amióta a *törvény* kifejezést használják. Könyvünkben a *törvénycikk*, *tc.* megjelölést használjuk. A Hármaskönyvet részekre, címekre, szakaszokra tagolták.

A gyűjtemény 1830-ig latinul, majd 1836-tól 1840-ig hasábosan latinul és magyarul közölte a törvénycikkek szövegét, míg az 1844. évi II. törvénycikk a magyart tette a törvények nyelvévé.

Erdélyben a törvényeket váltakozva magyarul és latinul szerkesztették, 1565-től a magyar nyelv kiszorította a latint. Az erdélyi törvények nyelvét az 1847. évi Erdélyi I. *törvénycikk* határozta meg olyképpen, hogy a törvényeket „ezentúl magyar nyelven” szerkesztik, a szász törvényhatóságok számára nemzeti nyelvre lefordítják.

Horvát-Szlavón-Dalmátországban a statutumokat latinul szövegezték. A Horvát-Szlavónországra is érvényes törvényeket a kiegyezés után a magyar nyelv mellett horvát nyelven szentesítették és hirdették ki, addig latin nyelvű volt ez a kihirdetés is, miként a magyar is 1844-ig.

A sok későbbi újranyomás közül *Gegus Dániel*é a legismertebb 1866-ból, amely magyar nyelven jelent meg. A kortársak elítélő bírálattal szoltak a fordítás minőségéről.

Az úgynevezett régi Corpus Jurist 1848-ban az 1848-ig terjedő joganyagot összegyűjtve adták ki. A Corpus Jurisból kimaradt törvényeket *Kovachich Márton György* és fia, *Kovachich József Miklós* gyűjtötte össze a XIX. század fordulóján, de ezeket nem vették fel a gyűjteménybe, s ezek nem bírtak törvényerővel, alkalmazásukat a bíró döntötte el.

A korai gyakorlat a jogszabály-közzétételt befejezettnek tekintette a törvényhatóságoknak történő megküldéssel (amelyek azután helyben szokásos módon szervezték meg a publikálást), ezt 1848-ban kiegészítette a központi hivatalos jogszabály-közzététel. A debreceni ülésszak alkotott törvényeket – a többi egyéb jogszabállyal együtt – a hivatalos lapban, a *Közlöny*ben tették közzé, s falragaszokon is olvashatók voltak a népképviselői országgyűlés törvényei. A szabadságharcot követő önkényuralom idején a törvényeket az egész birodalomban kibocsátott *Reichsgesetzblatt*ban, ennek magyar nyelvű megfelelőjében, *Az ausztriai*

birodalmat érintő közönséges birodalmi törvény- és kormánylapban, s 1849 és 1860 között a *Landesregierungsblatt*ban is közzétették. Félhivatalos lapként közölte a törvények szövegét a *Magyar Hírlap*, majd 1860-tól a *Süggöny* vette át a Magyarországra vonatkozó jogszabályok közzétételét. 1867-ben a *Süggönyt* fölváltotta a *Budapesti Közlöny*, mely a polgári korszak hivatalos közlönye lett. 1881-ben a *Budapesti Közlöny* melléklettel egészült ki. Ez volt az *Országos Törvénytár*, a hiteles törvénytörvények hivatalos közzétételének fóruma.

Az Országos Törvénytártól – mint hivatalos közlőtől – különbözik a Magyar Törvénytár, azaz az 1848 utáni Corpus Juris Hungarici. Ez volt az 1896-tól folyamatosan megjelenő ún. millenniumi kiadás, a múltbeli törvények több kötetben, s az újak éves kötetekben.

Az 1880. évi LIII. törvénycikk 1. paragrafusa értelmében kizárólag az állam kezdeményezhette a következőket: „A törvénytár, törvénygyűjtemény és rendeletek tárának, valamint egyes törvényeknek vagy rendeleteknek, nemkülönben az 1868: III. tc. értelmében készített fordításoknak önálló kiadása és azok elárúsítása az állam kizárólagos jogát, képezi, és arról – akár házilag, akár magánvállalkozókkal kötött szerződés útján – kizárólag a kormány gondoskodik.” (1. §.)

A miniszterelnök által ellenjegyzett törvények hivatalos, közhiteles közzétételének azaz a király által történt kihirdetésének fóruma Budapesti Közlöny melléklete, az Országos Törvénytár volt. A törvénytörvények első (eredeti) példányait az Országos Levéltárban helyezték el.

A hivatkozott törvénycikk szerint azonban tudományosan, gyakorlati magyarázatokkal ellátott törvénygyűjteményt bárki kiadhatott. A polgári korban a Márkus Dezső szerkesztette Corpus Juris Hungarici millenniumi kiadása a legfontosabb elismert közzétételi mód volt.

A millenniumi emlékkiadás magánvállalkozás keretében látott napvilágot. A Franklin Társulat jelentette meg 1896-tól, kezdetben **Márkus Dezső** szerkesztésében, neves közreműködő jogászokkal. Megállapítható, hogy a Corpus Juris Hungarici mind 1848 előtt, amikor a kiadás joga a jezsuita rendet, majd a nagyszombati egyetemet illette meg az előbbieket szerint, mind pedig 1848 után, magángyűjtemény volt. Szövegét azonban hiteles törvénynek tekintették.

A millenniumi sorozat jegyzetekben tüntette fel az esetleges szövegtérképeket és szövegátvitásokat, ahol lehetséges volt, pótolta a csonka

törvények szövegét. A könyvsorozatot tárcakötet egészítette ki, először 1905-ben. A kiadvány 1948-ig jelent meg, évenként egy-egy új kötetet adva a jogkeresők kezébe, kivéve az 1905-ös és 1919-es közjogilag zavaros időszakot. Márkus Dezső 1912-ben bekövetkezett haláláig végezte a szerkesztést, utána *Térffy Gyula*, majd *Degré Miklós* és *Várady-Brenner Lajos*, s a végén *Vincenti Gusztáv* és *Gál László* gondozásában jelent meg a sorozat. A századfordulótól a törvénycikkek indokolása is megjelent.

A Corpus Juris Hungarici történetéhez tartozik, hogy 1999-ben elektronikus adathordozón, cédé lemezen, majd a világhálón is megjelent a KERSZÖV Computer Kft. és tulajdonosa, *Styaszni Gyula* jóvoltából – további, azóta előkerült törvényekkel kiegészítve, *Pomogyi László* szerkesztésében.

A jelen munka által felölelt sarkalatos törvények és a függelékben közölt más dokumentumok a Corpus Juris Hungarici ezen magyar nyelvű szövegéből származnak abban az esetben, ha volt ilyen elérhető szöveg. Kétség esetén igénybevettük a *Beér János* és *Csizmadia Andor* szerkesztette *Történelmünk a jogalkotás tükrében* című 1966-ban megjelent, a maga nemében különlegességnek számító kiadványt és a *Mezei Barna* szerkesztésében 2000-ben megjelent *A magyar jogtörténet forrásai – szemelvény-gyűjtemény* című (Osiris, Budapest, 2000.) összeállítást, továbbá a *Magyar Törvénytár I–II.* kötetet, melyet *Bencsik Gábor* szerkesztett. (Magyar Mercurius, Budapest, 2006.)

1943-ban tizennégy kötetes sorozat kiadását kezdik el *Magyarország Hatályos Törvényei* címmel, (kiegészítve a törvényeket módosító jogszabályokkal). Három kötet jelent meg *Vladár Gábor*, az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályának vezető főmunkatársával. Az I. kötet 1000–1877., a II. kötet 1878–1884., a III. kötet 1885–1895. hatályos törvényeit tartalmazza. A szerkesztés 1942. december 31-én, ill. a III. kötet tekintetében 1943. szeptember 30-án zárult le. Ez a joganyag ténylegesen tartalmazza az 1944-ben is hatályos törvények szövegét. A történeti alkotmányt és a vele összefüggő törvények szövegét nem érintő jogalkotás figyelembevételével pontos szövegét kapjuk 1000 év 1944-ben hatályos törvényeinek.¹⁸⁵

185 *Magyarország hatályos törvényei* I. kötet tartalomjegyzékéből vett törvények sora. Szerk.: Vladár Gábor, Budapest, Országgyűlés Könyvtára, 1944. Lásd: Függelék, 1147. oldal.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az eddigiekből megállapítható, hogy a magyar történeti alkotmány alaptörvények vagy sarkalatos törvények és a hozzájuk kapcsolódó szokásjog együttese, háttérében a magyar történelem és kultúra eseményeivel, történéseivel, a politikai nemzetet jellemző nézetek és magatartásmódok, beállítódások együttesével.

Akkor járunk el helyesen, ha a különböző gyűjteményekben megjelenő szövegrészek alaptörvényi jellegét tágan értelmezzük, azaz ebbe a körbe soroljuk az egyszerű törvény formájában megjelenő sarkalatos jelentőségű szöveget már akkor is, ha csak egy szerző így említi meg. Ehhez azonban valóban önállóan kell mérlegelnünk, hogy tényleg a magyar alkotmányosság alapvető értékeit, viszonylatait kifejező szövegről van-e szó. Alakilag nincsen különbség egyszerű törvények és sarkalatos vagy alaptörvények között.

I.

Régi alkotmányunk nem más, mint sarkalatosnak vagy alaptörvénynek nevezett kulcsfontosságú törvények összessége. Hajnóczy József a XVIII. század végén alaptörvénynek tekinti a Hármaskönyv primae nonusát a nemesi szabadság biztosítékairól és az azt megerősítő 1723. évi VI. törvénycikket. A *De comitiis* című művében alaptörvényeknek tekinti azokat, „amelyek a nemzet jogait általánosságban meghatározzák, a törvényhozó és végrehajtó hatalom között a határvonalat meghúzzák, ingó vagy ingatlan tulajdon szerzésének, valamint a megsértett jogrend helyreállításának módját megmutatják, a bűncselekmények büntetését megállapítják, az államigazgatás költségeit, a külső biztonság s a belső nyugalom biztosításának rendjét meghatározzák, mindezeknek azonban csak a belső és legfontosabb alapjait szövegezik meg.”

Ezek: a vérszerződés, az Aranybulla, Werbőczy Tripartitumának egyes részei, koronázásai eskü, hitlevél, Pragmatica Sanctio, az 1791-es törvények, a vallásszabadságról szóló törvény, a nyelvről szóló törvények, az 1848-as törvények, különös tekintettel a miniszteri felelősségre stb.; Széchenyi halála után ilyen az 1867. évi XII. törvény a kiegyezésről, az 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről; az 1921. évi XLVII. törvénycikk IV. Károly Ő Felsége uralkodói jogainak és a Habsburg Ház trónörökösödésének megszüntetéséről; az 1926. évi XXII. törvénycikk az országgyűlés felsőházáról.

Toldy Ferenc *A magyar birodalom alaptörvényei* című 1861-ben kiadott művében közöltek addig megegyeznek az előző felsorolással, azonban a hatályos alaptörvények körét az időszerűség követelményének figyelembevételével egy leendő alkotmányhelyreállító országgyűlésnek újra meg kell határoznia.

A történelmi magyar alkotmány olyan, a magyar nemzet társadalmi, politikai, történelmi és gazdasági viszonyaiból eredő, élő vagy a maga korában meghatározó, illetve tartós hatású törvények együttese, mely Magyarországnak a Szent Korona-tanban gyökerező, történelmileg alakult törvényhozási folyamatában létrejött sarkalatos (alap-) törvényeit öleli fel.

A régiek nem foglalkoztak a magyar történeti alkotmányosság alapelveivel, elemzéseik többnyire az elvont és konkrét, gyakorlati érvényesülésében tekintett szabály egységében mozogtak. Példaképpen láthattuk azonban, hogy Egyed István, majd Saláta Kálmán végzett ilyen elemzéseket, állapított meg alapelveket, s bizonyára nemcsak ők.

II.

Megítélésünk, egyéni véleményünk szerint a magyar történeti alkotmányosságnak a történeti jogban és a Szent Korona-tanban gyökerező, abból levezetett tételei (származtatott elvek) a következők:

Werbőczy Tripartitum I. rész 3. cím: a nemzet a teljes hatalmat a Szent Korona joghatósága alá helyezte, következésképp a fejedelmre ruházta, de mivel a fejedelmet a nemzet választja, e két dolog (nemzet és fejedelem) annyira szorosan függ egymástól, hogy egyiket a másiktól különválasztani nem lehet.

A KORLÁTOZOTT, OSZTOTT ÉS ELLENŐRZÖTT

HATALOMGYAKORLÁS

A király nem dönthet a nemzet megkérdezése nélkül, a nemzet nem alkothat jogot a király jóváhagyása nélkül. Ezért nem tudott a magyar történelemben soha meggyökeresedni az abszolút monarchia, mert az abszolutista törekvésekre a nemzet sokszor vérbefojtott szabadságharcokkal és sikeres közjogi küzdelmekkel válaszolt. Szabadságharcaink mindenkor alkotmányhelyreállító szabadságharcok voltak, melyek bukásuk ellenére is a következő közjogi kiegyezésekkel elérték a történeti magyar alkotmány helyreállítását, és elhárították az abszolutista törekvéseket. Ez alól egy kivétel van, az 1956-os szabadságharc. A béke megnyerése még várat magára!

AZ ÁLLAMI ÉS A NEMZETI FÜGGETLENSÉG

Ebből soha nem engedtünk. *Pro Patria et Libertate! Hungaria semper libera!* Magyarország örökké szabad: ez az évezredes kívánság, örök cél és szellemiség.

A JOGKITERJESZTÉS

Werbőczy Hármaskönyve I. rész 9. címe meghatározza a nemesek fő és kiváltságos jogait. 1848-ban a nemzet úgy törölte el a nemesi szabadságot, hogy kiterjesztette azokat az egész nemzetre. A jogkiterjesztés elve ellen-

tétes a forradalom elvével. Ennek jegyében az utolsó rendi országgyűlés a népet beemelte az alkotmány sáncaiba, ahogyan akkor mondták. A nagy francia forradalom azért volt forradalom, mert lerombolta a régi rend, az ancien regime épületét, nemcsak eltörölte a nemesi kiváltságokat, hanem fizikailag meg is semmisítette a nemesség egy részét. Ezzel szemben 1848-ban a magyar közjogi hagyományoknak megfelelően nem a rombolás, hanem az építés elvét követve, a megváltoztatandók megváltoztatásával a nemeseket illető jogokat kiterjesztették az egész nemzetre.

A MELLÉRENDELÉS

A Szent Korona-tagság (1848 óta a magyar állampolgárok összessége) mellérendeltsége, mai szóhasználattal a szolidaritás (mintegy a nemzet tagjainak testvéri közössége), mint a Szent Korona-tagság megbecsülése, a közösségi érdekek és értékek védelme, ezért ezt a mellérendelés elvének is mondjuk. Ebbe a körbe tartozik a népcsoportok egyenjogúsága, megkülönböztetés nélküli helyzete.

A magyar nemzet egészen kivételes esetektől eltekintve nem ismer el maga fölött személyi hatalmat. A hűség, a hódolat a Szent Koronának szól, a szolgálatok is a Szent Koronát illetik.

EGYENLŐ ALKOTMÁNYOS SZABADSÁG

Werbőczy Hármaskönyve I. rész 9. cím 7. §: A nemeseket, 1848-tól a haza polgárait – függetlenül vagyoni állapotuk szerinti tagozódásuktól, nyelvtől, vallásuktól – egy és ugyanazon szabadság illette meg.

AZ ÖNKORMÁNYZATISÁG ELVE

Közjogi küzdelmeink bástyái a Habsburg-időszakban a vármegyék voltak. Az autonómiák gazdag rendszerét felölölő önkormányzatiságnak, az elvnek és a gyakorlatnak, az önkényuralmi törekvésekkel szemben mindig kiemelt szerepe volt a magyar közjogban.

A NÉPSZUVERENITÁST MAGÁBA OLVASZTÓ NEMZETI SZUVERENITÁS

Minden hatalom forrása a magyar nemzet.

A TÖRVÉNYSÉRTÉS JOGOT NEM ALAPÍT ELVE

Rendszerint az önkényuralmi korszakok után – mint 1687-ben, 1791-ben, 1867-ben, 1920-ban – országgyűlési döntéssel, törvénnyel rendelkeztek az önkény jogalkotásának sorsáról. Több példa van az ilyen jogalkotás hatályban tartására, de ilyenkor egy szuverén országgyűlés, vagy kivételesen bírói fórum rendelkezett az eredetileg érvénytelennek tekintendő szabályok hatályban tartásáról. Így az 1848–49. évi szabadságharcot követően megszületett egy császári rendelet, az ősiségi pátens, mely lehetővé tette a birtokok szabad forgalmát (ezzel megszűnt a magyar föld védelme). E jogszabály nem a magyar történeti alkotmányban rögzített elvek szerint került meghozatalra, osztrák jogszabály volt, mint a neve is jelzi. Azonban a gazdasági élet igényelte e rendelkezést, azt a magyar joggyakorlatban alkalmazták is azért, mert az 1861. évi Országbírói Értekezlet az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok című összeállításba való felvétellel hatályos szokásjoggá tette azt az osztrák telekkönyvi joggal és számos polgári jogi szabállyal együtt. 1944-ig, sőt ténylegesen a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséig, 1960-ig alkalmazták. Így lett az önkényuralmi jogból, a törvénysértésből szokás útján hatályos jog.

AZ ÖNKÉNYURALMI HATALOMGYAKORLÁS

TILALMA

E tilalom a Szent Korona-tan egyik alaptétele. Hatalmat csak a király és a mindenkori magyar nemzet együttesen gyakorolhat. A király a nemzet-től független hatalommal nem rendelkezik, hiszen az államhatalom összességét és teljességét kifejező jogok a magyar Szent Koronát illetik.

AZ ALKOTMÁNYELLENES HATALOMNAK VALÓ ELLENÁLLÁS JOGA (IUS RESISTENDI)

Aranybulla 31. §. E jog megerősítésének elmaradása volt az egyik oka a Rákóczi-szabadságharc kitörésének. A koronázási eskük e jogot ezt követően már nem erősítették meg, azonban a magyar nemzet az alkotmányellenes hatalomnak való ellenállás jogát továbbra is a történeti alkotmányból eredő alapjognak tekintette az Aranybullában foglaltak szerint.

AZ ALKOTMÁNYOS HATALOM JOGFOLYTONOSSÁGA

E jogfolytonosság töretlen volt 1944. március 19-ig. Minden hatalom szerves folytatása volt az előzőnek, elismerve és megerősítve a magyar történeti alkotmányt.

SZERVES JOGFEJLŐDÉS

A társadalmi élet változásaihoz igazodó jogalkotásunk a megelőző törvényalkotásban szervesen gyökerezett a történeti alkotmányban és a Szent Korona-tanban.

Az európai egyesülés folyamatában az adott korok szorításában bölcsen igazodó magyar közjogi hagyományunk szellemében még három alkotmányossági követelmény adódik a szentkoronás szolidaritás következtében:

A SZOCIÁLIS JOGÁLLAM

NÉPI-NEMZETI ÖNRENDELKEZÉS

A GAZDASÁG ALKOTMÁNYOS ÉRVÉNYŰ ELVEINEK RÖGZÍTÉSE

III.

A magyar nemzet évezredes tapasztalatai, nemkülönben a jelen tényei azt sugallják, hogy a történelmileg létezett alkotmányos rendszerekkel helyre kell állítani a folyamatosságot, valamilyen módon vissza kell térni, kapcsolódni kell a Szent Korona tanán nyugvó történeti alkotmányhoz. *Térjünk vissza a Corpus Jurishoz? Igen!* A történeti alkotmány visszatérését azonban nem elegendő kinyilatkoztatni. Az ötven éves megszakítás törést jelent a közjogi szokásokban, a nem legitim szervezetektől származó létező, most ható, évtizedeken át életviszonyok tömegét alakító szabályok visszamenőlegesen, azaz életviszonyok tömegére hatóan érvényesen nem változtathatók meg. A súlyos igazságtalanságokat (élet-, személyesszabadság-, vagyonrontás) megalapozó törvényeket meg kell semmisíteni.

A történelmi közjog és jelen mostoha viszonyaink között sarkalatos (alap) törvényekkel teremthetjük meg a szerves kapcsolatokat. A sarkalatos törvények – melyek egy időre megjelentek az 1989-es rendszerváltató folyamatban – a közjog egy-egy területét ölelnék fel, mint az alapvető jogok és szabadságok, az államforma (országgyűlés – államfő – kormány viszonya és hatásköre), az igazságszolgáltatás (bírság, ügyészség), az önkormányzatok, a tulajdonviszonyok (gazdasági és pénzviszonyok), alapvető intézmények (második országgyűlési kamara, közigazgatási bíróság, alkotmánybíróság mint az országgyűlés csonka szuverenitásának tényezője), létrehozása vagy megszüntetése és más alapvető kérdések, akár oly módon is, hogy meglévő törvényeket átdolgozva, módosítva sorolnánk a sarkalatos törvények közé. A sarkalatos törvények preambulumai, bevezető részei megfelelő méltatást adnának a történelmi közjogi hagyománynak az Aranybullától a trónöröklési törvények alkotmánybiztosító rendelkezésein át a vallásszabadságról rendelkező és az 1848. évi áprilisi törvényekig, folytatva ezeket a polgári jogrendet megalapozó kiegyezés utáni törvényekkel, a nemzetiségi törvénnyel, az 1707., 1849. és 1921. évi trónfosztási-függetlenségi törvényekkel, vagy az 1926-os felsőházi törvénnyel és más törvényekkel, ezeket nemcsak történelmi, de jogértelmezési háttérnek is állítva.

A sarkalatos törvények alapelveiről és az alapvető jogokról sommás alap-törvényt kell alkotni, s ezt a törvényt, vagy annak kérdésekre foglalt kivonatát lenne célszerű népszavazásra bocsátani. Bár nem új alkotmány elfogadásáról van szó, a szabályozás (államformára és alkotmányos jogfolytonosságra kiterjedő) jellege népi elfogadást igényel.

Jellegére és tartalmára tekintettel célszerű az ilyen törvényalkotás megerősítése a törvényhozó szervtől különböző alkotmányozó testület, nemzetgyűlés valamint népszavazás által. A sarkalatos törvények és az alapelveikről szóló alaptörvény együtt jelenthetik majd Magyarország alkotmányát. Ebben a felfogásban a Szent Korona a magyar állam megfelelője, hűséget, államfői, miniszteri, képviselői, bírói, ügyészi, köztisztviselői, katonai esküt rá kellene letenni, a bíróságok ítéleteit nevében kellene kihirdetni. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a királykoronázás és a hatalomátruházás a koronázás útján jelenleg nem működő, s lehet, hogy történelmileg be nem látható ideig szünetelő elemei a Szent Korona tanának. Ezen szünetelés tényére hivatkozva azonban nem vethető el a Szent Korona tana, amely a nemzet főhatalmát, egységét, az osztott, ellenőrzött hatalomgyakorlás elvét a mai nemzetközileg elfogadott alkotmányos elveknek megfelelően, archaikusan, de azokkal semmiképpen nem ellentétesen fejezte ki már évszázadokkal ezelőtt, s amely több megújuláson esett át a történelem során. Alkotmányozó nemzetgyűlés vagy ilyen felhatalmazású, külön szabályok alapján választott (a társadalom szellemi, gazdasági elitcsoportjait, érdekképviselőit, önkormányzatait, egyházait, nemzetiségeit is felölelő) országgyűlés és népszavazás kívánatos, mert az alkotmányozásra a választásokon külön nem jogosított országgyűlés, miként azt az újabb szerzők kifejtik, nem lehet elfogulatlan, jó és végleges bírója egy olyan törvénycsomagnak, amely saját szerepét, hatáskörét is meghatározza.

A Szent Korona kiszabadítása felveti a magyar történelmi közjog újraértékelésének, a nyugat-európai jogi formákkal és értékekkel együttes, méltó kezelésének nemcsak feladatát és köteleességét, hanem tényleges fogatosítását is.

Akik a korszerűtlenség, nemzetközi mércéknek való meg nem felelés és az alkotmánylevelek mindenhatóságának vádjával utasítják el történeti alkotmányunkat, fordítsák figyelmüket Nagy-Britannia alkotmányára!

Ez az Európai Unió alkotmányai között a következő okmányokat jelöli meg saját alkotmányaként: *Magna Charta Libertatum* (A nagy szabadságlevél, 1215.); *The Petition of Right* (A jogok kérvénye, 1628); *Habeas Corpus Act* (Az alattvalók szabadságának jobb biztosításáról és a tengerentúli bebörtönzések megakadályozásáról szóló törvény, 1679); *Statute of Westminster* (Westminsteri Statutum, 1931); *The Parliament Act* (Törvény a Parlamentről, 1949); *Human Rights Act* (1998. évi Emberi Jogi Törvény). Íme a történeti alkotmány liberális jogi környezetben, a kereszténységet forrásként sem vállaló nemzetközi társulás keretei között!

Az utóbbi másfél évszázad köztudottan nem kedvezett a hagyományos értékeknek, s az utolsó hatvan év el is kívánta törölni ezeket. A magyar joghelyreállítás ezt a kárt nem szüntetheti meg, de enyhítheti. Fél- vagy másfélszázados jogot nem állíthat helyre változatlan formában, de hozhat a hagyomány és korszerűség egységét kifejező törvényeket. Az 1848-ban megszűnt Szent Korona-birtoktánt nem állíthatja vissza eredeti hatályaiba, de hozhat olyan törvényeket, amelyek védik a nemzeti vagyont, mindenekelőtt a magyar földet. Megerősítheti az országgyűlés hatáskörét, és bizonyos esetekre kimondhatja a közvetlen népi hatalomgyakorlás, népszavazás elsőbbségét minden más hatalomgyakorlási móddal szemben. Megállapíthatja a nemzeti vagyon körébe tartozó, elidegeníthetetlen tárgyakat. A hagyománynak és szükségességnek megfelelően létrehozhat kétkamarás országgyűlést, alkothat erős, nép által választott államfői intézményt, megszüntetheti a konstruktív, azaz szigorú feltételhez kötött miniszterelnöki bizalmatlanság intézményét, és visszaállíthatja a miniszteri felelősségnek minden miniszterre kiterjedő régi rendjét, s megállapíthatja az állami vezetők felelősségét a rossz gazdálkodásért.

Az alkotmányhelyreállító országgyűlés kimondhatja, hogy:

minden magyarnak és a Szent Korona-tagok leszármazottainak legyen magyar állampolgársága és választójoga;

a szociális jogállam és a szociális piacgazdaság tételei rögzíttessenek és számonkérhetőek legyenek ugyanúgy, mint a szociális és kulturális jogok;

meg kell határozni a nemzeti vagyon kizárólagos tárgyainak körét, és a földtulajdon forgalmát korlátozni kell;

a közteherviselés alapelveit az alaptörvény határozza meg.

A Szent Korona-eszme legújabb kori nagy fordulata az, hogy a királynak (a Szent Korona fejének) helyét is tartósan a magyar nemzet tölti be, a Szent Korona és a nemzet azonos.

Elemi igény, követelmény az, hogy Magyarország Szent Koronája – a főhatalom teljességét jelentő és jelképező, a társadalmi béke és egyensúly létrehozására és megtartására alkalmas különleges államszemélyiségként – megkapja soha meg nem szűnt jogalanyiségának elismerését.

Legyen Magyarország valóban a Szent Korona országa! Ennek feltétele a magyar nemzet felemelése erkölcsben, lelki kultúrában, műveltségben. *A kérdés nem az, hogy királyság vagy köztársaság legyen, hanem az, hogy sikerül-e az előbb említett nemzetkoronázás.*

Isten óvja Magyarországot!

„A múltnak tanulságai útmutatói a jövőndőnek. Egyént, családot, nemzetet nem engediünk testiunktól, lelkiunktől idegen gondolatokba beöltöztetni. Ragaszkodunk tépett hazánknak a múltból örökölt, a jövőben híven örvendő, kipróbált nagy történelmi alapjaihoz, s akár titokban, akár nyíltan, ápolni fogjuk fenntartó erőinket.”

Mindszenty hercegprímás 1947. augusztus 15-én, a Boldogasszony Év megnyitásán mondott szavai. In.: Mindszenty József: *Emlékirataim*. SZIT, Budapest, 1989., 69. oldal.

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY
TÖRVÉNYEI ÉS SZOKÁSAI

SZOKÁSJOG

VÉRSZERZŐDÉS

ANONYMUS: GESTA HUNGARORUM

(PAIS DEZSŐ FORDÍTÁSA)

ÁLMOS VEZÉR MEGVÁLASZTÁSA

A hungárusoknak igen vitéz és a hadi viszontagságokban felette hatalmas nemzete, mint fentebb mondtuk, eredetét a szittya nemzetből vette, amelyet saját nyelvén dentü-mogyernak neveznek. És az a föld túlon túl megtelt az ott született népek sokaságával, annyira, hogy övéit már sem táplálni, sem befogadni nem tudta, mint fentebb mondtuk. Ezért akkor a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyarnak hívnak, a helyszűkét tovább nem tűrhetvén, tanácsot tartott, és késedelem nélkül fegyverrel, haddal igyekezett módját ejteni, hogy szülőföldjét elhagyja, s olyan földet foglaljon el magának, amelyen laknia lehet. Akkor a választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keresik fel. Erről ugyanis a szállongó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek az ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott. Ámde a hét fejedelmi személy közös és igaz értelemmel belátta, hogy a megkezdett útnak végére nem járhat, hacsak vezér és parancsoló nem lesz felette. Tehát a hét férfiú szabad akarattal és egyetértéssel vezérül és parancsolóul választotta magának, sőt fiai fiainak is a végső nemzedékig Álmost, Ügyek fiát, és azokat, akik az ő nemzetségéből származnak, mivel Álmos vezér, Ügyek fia, továbbá azok, akik az ő nemzetségéből származtak, jelesebbek voltak nem dolgában, meg hadban is hatalmasabbak. Tudniillik az a hét fejedelmi személy nem dolgában előkelő, hadban hatalmas, hűségben állhatatos férfiú volt. Akkor közakarattal Álmos vezérnek ezt

mondták: „A mai naptól kezdve téged vezérünké és parancsolónkká választunk, s ahova a szerencséd visz, oda követünk téged.” Majd a fent említett férfiak mindegyike Álmos vezérért – pogány szokás szerint – saját vérét egy edénybe csorgatta, s esküjét ezzel szentesítette. És noha pogányok voltak, mégis azt a hitet, melyet akkor egymás közt esküjükre tettek, mindhalálukig megtartották úgy, amint ez az eskü itt következik.

Esküjük

Az eskü első szakasza így hangzott: Hogy ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékából lesz a vezérük. Az eskü második szakasza így hangzott: Hogy ami jószágot csak fáradaimaik árán szerezhetnek, mindegyiküknek része legyen abban. Az eskü harmadik szakasza így hangzott: Hogy azok a fejedelmi személyek, akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ők maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből. Az eskü negyedik szakasza így hangzott: Hogyha valaki utódaik közül hűtlen lenne a vezér személyéhez, vagy egyenetlenséget szítana a vezér és rokonai között, a bűnösnek vére omoljon, amint az ő vérük omlott az esküben, melyet Álmos vezérnek tettek. Az eskü ötödik szakasza így hangzott: Hogyha valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat megakarná szegni, örök átok sújtsa. Ennek a hét férfiúnak a neve volt: Álmos, Árpád apja; Előd, Szabolcs apja, kitől a Csák-nemzetség származik; Kend, Korcán apja; Ond, Ete apja, akitől a Kalán- és Kölcsé-nemzetség származik; Tas, Lél apja; Huba, akitől a Szemere-nemzetség származik; a hetedik Tétény, Horka apja, s Horkának a fiai voltak Gyula és Zombor, akiktől a Maglód-nemzetség származik!

NEMES MAGYARORSZÁG SZOKÁSJOGÁNAK HÁRMASKÖNYVE
MELYET WERBŐCZY ISTVÁN
A KIRÁLYI FELSÉG SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK HELYTARTÓJA,
A LEGNAGYOBB GONDDAL KÉSZÍTETT
(Részleges közlés)

ELSŐ RÉSZ
NEMES MAGYARORSZÁG JOGAINAK ÉS SZOKÁSAINAK
HÁRMAS FELOSZTÁSÁRÓL ÁLTALÁBAN

1. CZIM

...MOST MÁR KÜLÖNÖSEN E NEMES MAGYARORSZÁGNAK SZOKÁSAIRÓL
KIVÁNOK ÉRTEKEZNI.

1. § Minthogy tehát minden jogi szokás, a melylyel élünk, vagy a személyekre, vagy a dolgokra, vagy a törvénykezésre tartozik; már pedig bizonyos, hogy minden jog a személyek kedviért keletkezett; azért méltónak látom, hogy a fölvett tárgyat a személyek jogán kezdjem és azután a szokásjog másik két részéről értekezsem (nem mindig következetesen ugyan, hanem néha megfordított rendben, miként tudniillik a törvényszékeken felmerülő dolgok rende és állása kívánja) és ezért helyesnek láttam e munkámat három részre osztani.

2. § Első részében ugyanis, szólok a személyekre tartozó dolgokról, tudniillik: a mi nemességünk eredetéről és szabadságáról, fekvő jószágok és birtokjogok szerzéséről, kormányzásáról, megosztásáról, eladásáról, elidegenítéséről, cseréléséről, elévüléséről, zálogba adásáról, a határjárásról, a leánynegyed és hitbér fizetéséről, az ingó és ingatlan javak becsléséről.

3. § Második részében pedig a most említett fekvő jószágok és birtokjogok és egyéb dolgok iránt indítandó és támasztandó perekről, végrehajtásokról és az azok iránt hozandó ítéletek rendjéről.

4. § Végül a munkának harmadik és utolsó részében szólok, a maga rendjén, azoknak az ügyeknek és pereknek rendéről és módjáról, a melyeket az ország vármegyéiből. Horvát-Slavenországból, Erdélyből és a szentszékektől föllebezés útján a királyi Curiához följebb vinni és átküldeni szoktak. Ugyszintén a szabad városok törvényeiről, a bűnügyekről és ezek eldöntéséről; mindig azokkal a szükséges dolgokkal, a melyek az említett tárgyakra nézve megkívántatók és szükségesek.

AZ ORSZÁG JOGAINAK ÉS SZOKÁSAINAK ELSŐ RÉSZÉRŐL KÜLÖNÖSEN ÉS ELŐSZÖR

2. CZIM

HOGY ÚGY AZ EGYHÁZI, MINT A VILÁGI SZEMÉLYEK, EGY ÉS UGYANAZZAL A SZABADSÁGGAL ÉLNEK

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy azok a személyek, a kiknek jogairól és szokásairól most szó van, vagy lelkiekkel foglalkozó, azaz: egyházi személyek, vagy pedig világiak.

1. § És habár a lelkiekkel foglalkozó személyeket, a kiket Urunk és Megváltónk az emberi üdvösség kiszolgáltatására rendelt, méltóbbaknak tartják a világi személyeknél, mindazáltal e Magyarországnak minden főpap, egyházfő és báró urai és többi mágnásai, nemesei és előkelői nemességükre és világi javaikra nézve, a szabadság, kivételesség és adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik; nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága. Innen, egy és ugyanazon törvénnyel és szokással, és a törvényszékeken szintén ugyanazzal a törvénykezési eljárással is élnek, egyedül csak az emberdij mennyisége tekintetében különböznek egymástól.¹⁸⁶

2. § Mert a főpap és báró urakat száz, a nemeseket pedig ötven márka emberdij illeti, a mint ezt alább világosabban el fogom mondani, és ez is nem szabadságuk, hanem méltóságuk és hivataluk okán; tudniillik, a főpapokat egyházi méltóságuk, a zászlós urakat pedig hivataluk tekintetéből, a melyet viselnek, és a melylyel őket a fejedelem kitünteti.

3. § A miért közelebb is állanak vagy ülnek a királyhoz és legelőször szólnak a tanácsban, a közjó előmozdításában és a haza védelmezésében előbb állanak a többi nemeseknél és méltóságuk s hivataluknál fogva méltán azok fölé emelkednek.

186 Az 1. § rögzíti az egyenlő nemesi jogok elvét, amely az 1848. évi alkotmányreform során és utána kiszélesedett állampolgári jogegyenlőséggé. 2. cím 1. § és 2. §-ban foglalt vérdíj (homagium) megszűnt az Id. törvénykezési szabályok bűnvádi eljárást szabályozó II. része, korábban az 1853. május 1-jén hatályba lépett igazságügyi miniszteri rendelet szerint. Ezért az 1. § utolsó mondata és a 2. §-a hatályát veszítette.

3. CZIM

NEMESSÉGÜNK EREDETÉRŐL ÉS ARRÓL, HOGY AZ URALKODÁST

MIKÉP RUHÁZTÁK ÁT FEJEDELMÜNKRE

Ámbár nem történetíráásra, hanem ezen ország saját szokásainak és jóváhagyott törvényeinek ismertetésére határoztam el magam, de mivel azt mondtam, hogy minden főpap, báró úr és nemes a mentességnek és szabadságnak egy és ugyanazon előjogával él és mivel különben is sokan kételkedni szoktak a felől, hogy a mi nemességünk, a melyből a báróság és minden egyéb főuraság származik, honnan ered, és hogy az ország valóságos nemesei alatt kiket kell értenünk? ugyanazért ennek a nemességnek eredetét és kezdetét szándékosan röviden megmagyarázni.

1. § A hol is tudnunk kell, hogy ámbár a tudósok közös véleménye szerint nemes az, a ki saját érdeme megnevesíti, mind a mellett is, célunkhoz képest a nemesség, a melyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, a melyet most változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek; még pedig ily módon:

2. § Midőn ugyanis a hunnok feleségestül, fiastul, leányostul és egész háznépstül Scythiából kijöttek, több tartománynak bejárása és bebarangolása után kapitányokat tettek és ezen kívül a viszázkodók pereinek elintézésére a tolvajok, rablók s egyéb gonosztevők megbüntetésére közakarattal igazgatót választottak és állítottak be, mindnyájának közös egyetértésével és végzésével elhatározván, hogy a mikor az egész közösséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek föl, vagy a hadseregnek általános felkelése válnék szükségessé, akkor a hunnok lakása helyén és táborában, vérbe mártott tört vagy kardot hordozzanak körül, és hangozzék a hirtető szó: mondván: „Istennek szava, és az egész közösséges parancsa az, hogy mindenki ezen s ezen a helyen (megnevezvén azt a helyet) fegyverrel vagy a mint teheti, a közösség tanácsának s egyszersmind parancsának meghallgatására megjelenjen”.

3. § Ezt a szokást a magyarok közt Szent István első magyar király, dicsőséges fejedelmünk és Apostolunk atyjának Géza vezérnek koráig sértetlenül fentartották, a mely szokás a hunnok közül sokat örökös szolgálásra juttatott.

4. § Mert, elhatározták és végezték, hogy az ily parancs áthágóit, ha csak helyes mentségét nem adják, pallossal kell ketté vágni, vagy közönséges és örökös szolgaságba vetni.

5. § Az állítják, hogy ez a végzés (a mint mondók) igen sok magyart juttatott a parasztság állapotába. Különben nem történhetett volna, hogy az egyik urrá, a másik szolgává, ez nemessé, az nem nemessé és paraszttá legyen, mert mindnyájan ugyanegy nemzetségből, tudniillik Hunortól és Magortól származtak.

6. § Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következésképpen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országlással együtt a község a maga akaratából, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következésképpen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettől fogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonyos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindehhez, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.¹⁸⁷

7. § Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.¹⁸⁸

187 A nemesi cím és rang az 1947. évi IV. törvénycikk szerint nem használható. Az 1844. IV. tc. alapján birtokot nem nemesek is bírhattak. A királyi birtokadományozás megszűnt az 1948. évi XV. tc., majd az 1852. november 29-én kelt ősiségi nyílt parancs 1., 4., 5. §-a és az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I.R. 3. §-a alapján. A régi jog szerint a teljes jogú nemes személyek birtokadományozás nélkül is a Szent Korona tagjai voltak, így 1848-óta a jogkiterjesztés révén minden teljes jogú magyar állampolgár a politikai nemzet tagja, egyben tagja a Szent Koronának. Az 1715. évi XXIII. tc. az indigenákról, továbbá az állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szóló 1879. évi L. tc. 18. § szerint honosítással nem szerzhető nemesség. A birtoklás joga 1848-óta minden magyar állampolgárt megillet, így mindegyikük részesedik a Szent Korona testéből, ezért minden állampolgárt a Szent Korona tagjának tartunk.

188 Az 1848. évi áprilisi törvények és az 1868. évi XLIV. tc. bevezetése szerint a magyar állampolgárok jogegyenlősége megszüntette a királyválasztás nemesi előjogát, az minden állampolgárt megillet.

4. CZIM

HOGY A VALÓSÁGOS NEMESSÉGET HADI SZOLGÁLATOKKAL ÉS EGYÉB ÉRDEMEKKEL SZERZIK ÉS BIRTOKADOMÁNYOZÁSSAL

ERŐSITIK MEG

A valóságos nemességet tehát katonai étettel és tudománynyal vagy egyéb lelki és testi adományokkal és erényekkel lehet megszerezni.

Mert mihelyt fejedelmünk bármely állapotú embert jeles tetteiért és szolgálataiért várral vagy mezővárossal akár pedig majorral vagy más birtokjoggal megajándékoz, az a fejedelemnek ilyen adománya által (ha ezt törvényes iktatás követi), azonnal valóságos nemessé lesz és a parasztság állapotának minden igája alól kikerül.

1. § És ezt az adományos szabadságot a miéink nemességnek mondják. A honnan az ily nemesek fiait joggal örökösöknek és szabadoknak nevezzük. Az ilyen nemeseket az imént említett javakban való részesülés és összekötetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, a kik senki más hatalmának alávetve nincsenek a törvényes megkoronázott fejedelmén kívül.¹⁸⁹

.....

6. CZIM

HOGY NEMESSÉ BIRTOKADOMÁNYOZÁS NÉLKÜL IS LEHET VALAKI ÉS HOGY A TÖRVÉNY ELŐTT A NEMESSÉG BIZONYÍTÁSÁRA NEMESI CZIMER NEM SZÜKSÉGES

Tudnunk kell továbbá, hogy valaki valóságos nemessé lehet vagy azzá tehető más módon is, fekvő jószágok és birtokjogok adományozása nélkül; midőn tudniillik fejedelmünk bármely közrendű embert a parasztoknak és nem nemeseknek szolgáltságából kiszakítván és kivevén, az ország valóságos nemeseinek gyülekezetébe, társaságába és rendébe soroz és iktat. Az ilyenek birtokadományozása nélkül is a valóságos nemesek számába jönnek. És az ilyen, bármelyik módon tett nemeseket, valamint ezeknek fiúágon törvényesen leszármazó összes örököseit (még ha nemesi czimerök, vagy a czimert leíró s ennek adományozásáról szóló levelük nincsen is) valóságos nemeseknek tekintjük.

.....

189 Lásd a 3. cím 6. §-ához fűzött 184. megjegyzést.

A NEMESSEKNEK NÉGY FŐ ÉS KIVÁLTSÁGOS JOGÁRÓL

Ámbár pedig a nemeseknek a fejedelmi kiváltságlevelekből és rendeletekből¹⁹⁰ kitetszőleg igen sok joguk van, mindazáltal közülök négy a legfőbb, a melyeket ide iktattam.

1. § Az első tehát az: hogy őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja.

2. § Megszorítást szenved azonban ez a jog büntettek és bűnügyek,¹⁹¹ ugymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajság, rablás, vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznság esetében is, a melyekben a nemesség tiszttségét, címét és szabadságát mindenki elveszti. És így az ilyent a tett színhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásához képest elmarasztalni és megbüntetni.

3. § Ha azonban a tett színhelyéről elfutott és ellenfeleinek kezei közül kimenekült; azután nem másképp, hanem csak idézés vagy perbe hívás és törvénykezési eljárás útján lehet őt elítélni és büntetni.

4. § A második főjog az: hogy az egész ország nemesei (a mint előbb említve van) senki másnak hatalma alatt nem állanak, mint a törvényesen megkoronázott fejedelmeknek; sőt fejedelmünk maga is, rendes hatalmánál fogva, bárkinek pusztá panaszára és gonosz besugására, közülök senkit, a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül, sem személyében, sem vagyonában meg nem háboríthat.

5. § A harmadik az: hogy törvényes jogaikkal¹⁹² és földbirtokuk határain belől fekvő minden jövedelmeikkel, tetszésük szerint mindenkor szabadon élhetnek; midennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harminczad fizetésétől mindörökre teljesen mentesek és ki vannak véve, csupán csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.

190 Tripartitum III. R. 32. czim; 1715: VII. tc., 1723: V. tc., 1723: XCII. tc, 1751: XVIII. tc., 1751: XIX. tc.

191 Szent István II. 51. fej.; Aranybulla 2. czikk.; 1435: VI.; 1439: XXVII.; 1462: II. tc.; 1464: XVIII. tc.; 1492: XIII.; 1608: XVI.; 1613: XXXIV.; 1618: XIV.; 1625: XIII.; 1655: XXXVIII.; 1659: XVI.; 1687: XIV.; A nemesség előjogait mindenkre kiterjesztették az Id. törvénykezési szabályok II. R. 2, 3 §-ai, 1868: XLIV. tc. bevezetése; 1896: XXXIII. tc. az azonnali letartóztatás tekintetében.

192 V.ö. 1869: IV. tc. 20. §: senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad; Aranybulla 17. cikk.

6. § A negyedik és utolsó (hogy a többbit mellőzzem) az: hogyha bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai második, vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fenséges fejedelem országos végzeményében (a melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronát fejére tennék meg szokott esküdni) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére tenni merészelne, akkor örök időre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani a nélkül, hogy a hűtlenség vétkébe esnének.¹⁹³

7. § A nemesek alatt pedig értsd e helyen általában az összes főpap, báró urakat és a többi mágnásokat, valamint az ország más előkelőit, a kiket (a mint előbb mondtam) mindenkor egy és ugyanazon szabadság előjoga védelmez.¹⁹⁴

10. CZIM

HOGY FEJEDELMÜNK AZ ORSZÁG MINDEN BÁRÓ

URÁNAK ÉS NEMESEINEK

IGAZ ÉS TÖRVÉNYES UTÓDA¹⁹⁵

Mivel fentebb azt mondtam, hogy minden nemesítésnek és birtokadományozásnak teljes hatalma fejedelmünkre szállott át, azért szükséges megjegyeznünk azt is, hogy fejedelmünk minden báró úrnak és mágnásnak, az ország többi nemesseinek és birtokosainak igazi és törvényes utódja, abban az esetben, ha valamelyikük örökösök és maradék nélkül halna el.

1. § Mert azoknak összes fekvő jószágai, és birtokjogai a jelzett átruházás erejénél fogva, eredetileg Magyarország szent koronájától függnek és törvényes birtokosuk magvaszakadtával mindig ugyanerre is néznek és háramlanak.

2. § Ez oltotta belénk azt a rég törvényerőre emelkedett szokást, hogy minden egyedül álló és magára maradt személy, a kinek igazi és törvényes örököse nincsen, birtokjogairól királyi jóváhagyás nélkül, örökre

193 A közzétételéről szóló 1848. évi VIII. tc. megszüntette a nemesi előjogokat, ill. kiterjesztette azokat; Aranybulla 3. cikk, 7. cikk.; Ideiglenes törvénykezési szabályok II. R. 2, 3. §. 1868. XL. tc.

194 1351: XI. tc. „Nobiles Regni una et eadem libertate gaudeant.”

195 A Szent Korona öröklése 1848-tól csak akkor érvényesül, ha sem törvényes, sem végrendeleti örökös nincsen. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I. R. 18. §; 1894: XVI. tc. 114–116. §. Jelenleg hasonló szabály van hatályban.

szóló joggal épenséggel nem rendelkezhetik. Sőt azokat közbecsűn felül még zálog czimen sem vallhatja be, a mint ezt alább a maga helyén bővebben előadom.

3. § Ezenkívül fejedelmünk valamennyi főpap úrnak és egyházi férfiúnak is hasonlóképen igazi és törvényes utóda;¹⁹⁶ nem abban az értelemben, mintha a fekvő jószágokat és birtokjogok az egyháztól elvehetné vagy elszakíthatná, hanem abban, hogy ezeket (s megürülvén a főpapi és egyházfői székek) az egyházzal együtt kormányzás céljából eladományozza. Az érsekségben és püspökségben való megerősítés joga épségben maradván, a mely csakis a római szentegyház joghatósága alá tartozik.

11. CZIM

HOGY EBBEN AZ ORSZÁGBAN A PÁPA AZ EGYHÁZI HIVATALOK

ADOMÁNYOZÁSÁNÁL

A MEGERŐSÍTÉS HATALMÁN KIVÜL SEMMI EGYÉB JOGHATÓSÁGOT

MAGÁNAK FÖNN NEM TARTOTT

Tudnunk kell pedig, hogy ámbár a pápának, vagyis a legfőbb papnak kétfele, ú. m.: világi és lelki joghatósága van; mindazáltal ebben az országban, az időnkint megüresült egyházi hivatalok adományozásánál semmi joghatóságot, a megerősítés hatalmán kívül, nem gyakorol; és pedig négyféle okból:

1. § Először az egyházak alapítása okából: mivel ez országban minden egyházat, püspökséget, apátságot és prépostságot egyedül a magyar királyok alapítvá, ez alapítás által a kegyuraságnak, kinevezésnek választásnak és hivataladományozásnak minden hatalmát megszerezték és magukénak tulajdonították. A mely okból tudniillik a kegyuraságnál fogva, ebben az országban az egyházi hivatalok adományozása mindenkor királyainkat illeti.

2. § Másodszor a kereszténység felvétele okából: mivel a magyarok nem apostoli tanításra, vagyis apostolok szent beszédére, a kiknek fejedelmét a földön a pápa helyettesíti és személyesíti, tértek a katólikus vallásra, hanem saját királyuknak, tudniillik Szent István királynak, a kiről fentebb is megemlékeztem, intézkedése következtében.

196 A régi öröklési jog, ahol szabad végrendelkezési jog nem volt, az ősiség és a vele kapcsolatos intézmények megszűnése folytán (1848: XV. tc.; Ideiglenes Törvénykezési Szabályok I. r. 3. §) módosult, a 2. § hatályát veszítette.

A ki legelőbb alapított ez országban püspökséget, apátságokat és prépostságokat; ugyanezen egyházak főpapi állásait és hivatalait, a pápa engedélyéből, egymaga adományozta, a kiknek akarta (csak-hogy arra alkalmasoknak és a jámborság erényeivel ékeskedőknek). A mint az egyházban is szól róla az ünnepi ének: „Ez (tudniillik Szent István) miként Salamon, épít és ajándékokkal gazdagít templomokat, gyöngyökkel és koronákkal ékesít keresztetek és oltárokat”. És tovább ekképen: „Ezeknek igazgatására főpapokká tudós, igazságos, hív és kipróbált férfiakat teszen a hívek megerősítésére. Ekként a nyert talentumot Istennek kétszeresen adván vissza, lép be a számá-ra öröktől fogva készült királyi székébe”. Ime világosan meg van írva, hogy ő maga és nem más rendelt azoknak az egyházaknak, a melyeket alapított, adományokkal gazdagított, igazgatására igazságos és hű főpapokat: a mint ez élettörténetéből s az egyházak alapításáról s javadalmazásáról szóló több kiváltságlevélből is világosan kitetszik. Ugyanezt tették közzé könyveikben a római és egyházi jogmagyarázók is.

3. § Innen érdemelte ki a király és apostol nevét, mert tanításával, jó cselekedeteivel és példaadásával a földön az apostolokat helyettesítette. És ugyanazért a pápa adományából címereként szentsége jeléül a kettős keresztet is méltán érdemelte ki, hogy tudniillik: királynak és apostolnak joggal mondjuk. Innen az ő idejétől kezdve szokta meg a magyar nemzet is a kettős keresztet saját címereül tartani és használni. Mert a négy folyó, tudniillik az Ister vagy Duna, Tisza, Száva és Dráva ábrázolását Pannoniától sajátította el, a hol most a magyarok laknak és élnek.

4. § Harmadszor: a törvény elévülés okából, mivel Magyarország királyai, Szent István királyunk uralkodása óta, a kit az Úr születése után az ezeregyedik évben szerencsésen a magyar nemzet királyává kentek föl és koronáztak meg, a jelen időig, több mint ötszáz éven át, az ilyen egyházi hivatalok adományozásának mindenkor valóságos és békés gyakorlatában és birtokában voltak, a mi az egyház és az apostoli szentszék jogainak elévülési idejét már többszörösen és régen túlhaladta.

5. § Negyedszer: Mivel az országnak az egyházi hivatalok adományozására néző ezt a jogát az ország többféle szabadságával együtt hajdan Zsigmond császár és király urunk idejében, a konstanci egyetemes

és nevezetese zsinat, a melyen, mint tudva van, más egyházi férfiakon és számos keresztyén fejedelmen kívül, harminczkét biboros volt jelen, megerősítette és eskü alatt tett fogadással biztosította, a mint azt az arról szóló bulla nyilván bizonyítja.

6. § Ez a zsinat pedig (hogy néhány szóval igen röviden érintsem) négy éven át tartott, mert az Úrnak ezernégyszáztizennegyedik évében kezdődött. E zsinaton végre az üdvösségnek ezernégyszáztizzenhetedik évében Ottót választották meg V. Márton néven pápának. A következő évben, tudniillik: ezernégyszáztizennyolczban aztán ez a zsinat Márton pápának és az említett Zsigmond császárnak parancsára szétoszlott, és ugyanazon a zsinaton huszonharmadik János (ámbár akarata ellenére) a pápaságról lemondott. Gergely pedig önként visszalépett és leköszönt. De Benedek mindenképen ellenszegülvén és visszalépni nem akarván, a zsinat őt végzéssel alkalmatlannak nyilvánította és a pápaságtól megfosztotta. Ugyanazon a zsinaton Huss Jánost és ennek tanuló társát Prágai Jeromost, mint elfojtására és megszüntetésére az a zsinat (a szentlélek kegyelmétől indítva) egybegyűlt és együtt maradt, harmiczkilencz esztendeig tartott; míg végre Zsigmond császár munkálkodása által megszűnt és Isten egyházának óhajtott békéje és nyugalma szerencsésen helyre állott.

12. CZIM

HOGY MINDEN FŐPAP UR ÉS EGYHÁZI SZEMÉLY

A KIRÁLYNAK HŰSÉGI HÓDOLATTAL TARTOZIK ÉS HOGY VILÁGI JAVAIKRA NÉZVE

E VILÁGI BÍRÓSÁGOK ALÁ TARTOZNAK

Minthogy tehát, az egyházi hivatalok adományozása az Isten egyházához tartozó fekvő jószágokkal és birtokjogokkal együtt fejedelmünket és királyunkat illeti, azért mindazok az egyházi férfiak, bármely rendűek, rangúak és méltóságúak legyenek, a kiknek Magyarországon várak, kastélyok és erősségek, városok és mezővárosok, majorok, falu és puszták vagy bármely más birtokjogok állanak hatalmuk és kormányzásuk alatt, méltóságuk és kivételes állásuk előjoga és szabadsága ellent nem állván, e nemes Magyarország törvényesen megkoronázott királyának és fejedelmének, épen úgy mint az ország többi világi emberei mindenkor hűségi hódolattal tartoznak.

1. § És a birtokukban levő ilyen világi javakra nézve, valamint az onnan kiinduló bármely hatalmaskodásra, és egyéb dologra nézve ellenfeleik (ha ilyenek vannak) őket az ország bármely rendes bírása elibe szabadon perbe idézhetik és vonhatják, a kik előtt a világiak módjára felelni és törvényt állani kötelesek.

MÁSODIK RÉSZ

NEMES MAGYARORSZÁG JOGAINAK ÉS SZOKÁSAINAK MÁSODIK RÉSZÉRŐL ÁLTALÁBAN

.....

3. CZIM

KIK ALKOTHATNAK TÖRVÉNYEKET ÉS STATUTUMOKAT?

Immár azt a kérdést veszem fejtegetés alá: vajjon a fejedelem törvényeket és statutumokat önmagától alkothat-e, avagy a nép beleegyezésének is szükséges hozzájárulnia?

1. § Mire nézve meg kell jegyeznünk, hogy jóllehet hajdan, a midőn a magyar nemzet még pogány módra élt és nem királyi, hanem vezér és kapitányok igazgatása alatt állott, akkor a törvényhozásnak és rendelkezésnek minden hatalma ezeknél vala.

2. § De minekutána a katolikus hitre tértek és maguknak önként királyt választottak, úgy a törvényhozásnak, mint bármely birtok adományozásnak és minden bíraskodásnak hatalmát és jogát az uralkodással és kormányzással együttesen ez ország szent koronájának, melylyel Magyarország mindenik királyát megkoronázni szokták, joghatóságára és következképen a mi törvényesen rendelt fejedelmünkre és királyunkra ruházták át. És így ettől fogva a királyok a törvényeket a nép összehívása és megkérdezése mellett kezdték alkotni, a mint ez korunkban is történni szokott.

3. § A fejedelem mindazáltal egyedül a maga akaratából és önkényesen, kiváltképen az isteni és természeti jogot sértő dolgokban és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártalmára semmit sem rendelhet; hanem össze kell hívnia és megkérdeznie a népet; ha vajjon ennek az

ilyen törvények tetszenek-e vagy sem? a kik ha igennel felelnek, azontúl az ilyen végzéseket (az isteni és természeti jog mindig épségben maradván) törvényekül tartjuk meg.

4. § Többnnyire pedig, közös megegyezéssel, maga a nép is elhatároz valamit, a mit a közjóra hasznosnak ítél és írásban terjeszti a fejedelem elé, kérvén, hogy erre nézve neki törvényt adjon és ha maga a fejedelem az ilyen végzéseket elfogadja és helyben hagyja, akkor az törvényerőre emelkedik s azonnal törvénynek kell tekintenünk.

5. § Mégis mindezeket nem a nép, hanem különösen a fejedelem statutumainak mondjuk azért, mert ha a fejedelem beleegyezése és megerősítése mindkét esetben azokhoz nem járul, eme rendeleteknek semmi ereje nem leszen. Mindazáltal általános néven eme rendeleteket igen gyakran az ország végzeményeinek nevezzük.¹⁹⁷

197 *Tripartitum*. Werbőczy István Hármaskönyve. In: *Corpus Juris Hungarici*. Magyar Törvénytár. Fordította Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen, Szerkesztette Márkus Dezső, Budapest, 1897.

MAGYARORSZÁG SARKALATOS TÖRVÉNYEI 1848-IG

Az 1861-ben Toldy Ferenc kiadásában megjelent *A magyar birodalom alaptörvényei* című összeállítás alapján.

1222. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ARANYBULLA

MÁSODIK ANDRÁS KIRÁLY DEKRÉTOMA, AKI JERUZSÁLEMIK MONDATIK.

A szent Háromság egy Isten nevében

1. §. Endre, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galiczia és Lodoméria királya, örök emlékezetül.

2. §. A miért hogy országunk nemeseinek és másoknak is szent István királytól szerzett szabadságát némely királyok hol tulajdon haragjok bosszujából, hol gonosz, avagy önnön hasznokat szerető emberek hamis tanácsadásából, sok pontban hatalmasul megrontották vala, azért a nemesség gyakorta sürgető könyörgésekkel zaklatta felségünket, és előtünk való királyai fülét az ország állapotjának megjobbításáról.

3. §. Mi tehát az ő kérelmeknek mindenben eleget akarván tenni, kivel tartozunk is, jelesben azért, mert ez okon velek már gyakortább nem kicsiny keserűsége jutott ügyünk, a mit a királyi tisztesség tökéletes megtartásáért eltávoztatnunk illik, ez pedig senki más által nem lehet inkább mint ő általok: megadjuk mind nekik, mind országunk többi lakosinak azt a szabadságot, melyet a szent király adott.

4. §. E fölött egyebeket is, az ország állapotjának épülésére való üdvös dolgokat, rendelünk ily módon:

1. CZIKKELY.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÜNNEPÉRŐL.

Rendeljük, hogy a szent király ünnepét minden esztendőnként, ha csak valami nagy nehéz ügyek gondja vagy betegségünk meg nem tilt minket, Fehérvárat tartozzunk megülni.

1. §. És ha mi ott nem lehetnénk, a nádorispán kétség nélkül ott leszen érettünk és a mi képünkben minden ember dolgát meghallgatja; és az egész nemesség, valaki akar, szabadon oda gyűlhessen.

2. CZIKKELY.

HOGY SENKI PERBEHIVÁS NÉLKÜL EL NE MARASZTASSÉK.

Ezt is akarjuk, hogy a nemes embert sem mi, sem az utánunk való királyok soha meg ne fogják vagy meg ne nyomorítsák valamely hatalmas kedveért, hanem ha előbb perbe hivatott és rendes uton törvényt láttak reá.

3. CZIKKELY.

A NEMESÉK ÉS EGYHÁZAK JÓSZÁGÁNAK SZABADSÁGÁRÓL.

Továbbá semmi szerpénzt, sem szabad dénár adót nem szedetünk a nemesek jószágán.

1. §. Hivatlan sem házokra sem falujokra nem szállunk.

2. §. Azonképen az egyházak népén sem veszünk semminemű szerpénzt.

4. CZIKKELY.

HOGY A NEMESSÉG AZ Ő MARHÁJÁVAL ÉS BIRTOKÁVAL SZABAD LEGYEN.

Ha valamely nemes ember fiumagzat nélkül hal meg, birtokának negyed részét leánya kapja: a többivel azt mivelje, a mit neki tetszik.

1. §. Ha pedig testamentum nélkül történik halála, valamely közelebb való atyjafiai vannak, azoké legyen, és ha teljességgel semmi nemzetsége nem volna, a királyra szálljon birtoka.

5. CZIKKELY.

A MEGYÉS ISPÁNOK HATÓSÁGÁRÓL ÉS A KIRÁLY FALUS-ISPÁNJAIRÓL.

A megyés ispán a nemesek jószágán ítéletet ne tegyen, hanem ha pénz vagy tizedet illet a dolog.

1. §. A megyei várispánok egyáltalában senkit ne ítéljenek, hanem csak a magok vára népét.

2. §. A lopókat és latrokat ítéljék meg a király falus-ispánjai, de ugyan-azon megye ispánja széke előtt.

6. CZIKKELY.

A PÁRTOLKODÓKRÓL, HOGY TOLVAJT NE KIÁLTSANAK.

Továbbá, összepártolkodásból a nép tolvajnak senkit ne kiálthasson, mint eddig szokta vala.

7. CZIKKELY.

A KIRÁLYNAK AZ ORSZÁGON KIVÜL VALÓ HADAKOZÁSÁRÓL.

Ha pedig a király az országon kívül akarna hadakozni, a nemesség ne tartozzék vele menni, hanem ha a király pénzén; és valamikor haza térend, a nemeseken hadi birságot ne vegyen.

1. §. Ha pedig ellenség támadna haddal az országra, általánfogva mindnyájan tartozzanak elmenni.

2. §. Azonképen, ha az országon kívül akarnánk hadakozni és mi is a haddal mennénk, minden, valakinek ispánsága vagyon, a mi pénzünkön velünk jőni tartozzék.

8. CZIKKELY.

A NÁDORISPÁN HATALMÁRÓL ÉS A HELYETTES BIRÁKRÓL.

A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, különbség nélkül ítéljen.

1. §. De nemesek perét, ha fejük vesztébe vagy birtokuk veszedelmébe jár, a király hire nélkül el ne végezhesse.

2. §. Helyettes bírakat pedig ne tartson, hanem ha egyet a maga udvarában.

9. CZIKKELY.

AZ ORSZÁGBÍRÓ HATÓSÁGÁRÓL.

Országunk bírása, míg a curián leend, mindeneket ítélhessen és a curián indult pert akárhol elvégezhesse.

1. §. De mikor az ő jószágában lakik, akkor poroszlót ne bocsásson és a peres feleket meg ne idéztesse.

10. CZIKKELY.

HADBAN ELESETT JOBBÁGYURAK FIAINAK JUTALMOKRÓL.

Ha valamely jobbágyurnak, a kinek tiszte vagyon, hadban történik halála, annak fiát vagy atyjafiát illendő tiszttel méltó megajándékozni.

1. §. És ha nemes ember halna meg azonként, ajándékozza meg fiát a király, a mint neki tetszik.

11. CZIKKELY.

VENDÉGEK AVAGY IDEGENEK MI MÓDON JUSSANAK MÉLTÓSÁGRA?

Ha vendégek, tudni mint jámborok, jönnének az országba, ország tanácsa nélkül méltóságra ne jussanak.

12. CZIKKELY.

AKÁRMI MÓDON MEGHOLTAK FELESÉGÉNEK HITBÉRÉRŐL.

Ha valaki meghal, vagy törvény szerint halálra ítéltetett, vagy perdöntő bajon esik el, vagy akármi más ok miá, annak felesége az ő hitbérében kárt ne valljon.

13. CZIKKELY.

HOGY A HATALMASOK MEG NE NYOMORITSÁK A FÖLD NÉPÉT,

SE A SZEGÉNYSÉGET.

A jobbágyurak úgy kövessék a király udvarát, vagy akármerre is úgy járjanak, hogy a szegénységet ne foszszák, ne nyomorgassák.

14. CZIKKELY.

AZ OLYAN ISPÁNÉRÓL, A KI AZ Ő VÁRA NÉPÉT MEGRONTJA.

Továbbá, ha valamely ispán az ő ispánságának módja szerint magát tisztességgel nem viselné, vagy az ő vára népét megrontaná, ebben találtatván, mind az ország színe előtt vessék ki tisztéből szégyenére, és a mit elragadott, adja vissza.

15. CZIKKELY.

A LOVÁSZOKRÓL, PECZÉREKRŐL ÉS SOLYMÁROKRÓL.

Lovászok, peczérek és solymárok nemesek falvaira szállani ne merészeljenek.

16. CZIKKELY.

HOGY EGÉSZ MEGYÉK ISPÁNSÁGA ÖRÖKÜLNE ADASSÉK.

Egész megyét vagy akárminemű méltóságot örök jószágul vagy birtokul nem adunk.

17. CZIKKELY.

HOGY SZERZETT BIRTOKÁTÓL SENKI MEG NE FOSZTASSÉK.

A mely birtokot valaki méltó szolgálatjával szerzett, attól soha meg ne fosztassék.

18. CZIKKELY.

A NEMESÉK SZABADSÁGÁRÓL, HOGY A KIRÁLY FIÁHOZ MEHESSENEK, ÉS A KIRÁLY FIA ELŐTT ELKEZDETT PEREKRŐL.

Továbbá a nemesek, búcsut véve tőlünk, szabadon mehessenek a mi fiunkhoz, úgy mint a nagyobbtól a kisebbhez; ez azért az ő birtokuk veszedelmébe ne járjon.

1. §. Valakit a mi fiunk igaz törvény szerint fején ítelt, avagy az előtte kezdett pert, míg ugyan ő előtte vége nem szakad, magunk eleibe nem bocsátjuk; viszont a mi fiunk is azonképen.

11. CZIKKELY.

A FÖLD NÉPE ÉS VENDÉGEK SZABADSÁGÁRÓL.

A várakhoz tartozó jobbágyságok szent István királytól szerzett szabadságuk szerint éljenek.

1. §. Hasonlatosképen a vendégek is, akár micsoda nemzet legyenek, azon szabadságban tartassanak, mely kezdettől fogva vagyon nekik engedve.

20. CZIKKELY.

A TIZEDRŐL.

A tizedet pénzül megváltani senki ne tartozzék, hanem a mit a föld terem, bort vagy gabonát, abból fizessék.

1. §. És ha ebben a püspökök ellentartók lesznek, nem segítjük őket.

21. CZIKKELY.

HOGY A PÜSPÖKÖK NE ADJANAK A TIZEDBŐL A KIRÁLY LOVAINAK

ÉS A NÉP SE HORDJON TIZEDET A KIRÁLY JÓSZÁGÁRA.

A püspökök a nemesek jószágán való tizedből ne adjanak a mi lovainknak, se az ő népek ne tartozzék a tizedet a király jószágára hordani.

22. CZIKKELY.

A KIRÁLY DISZNAIRÓL.

Továbbá, a mi disznaink nemes ember erdején vagy rétjén ne legeljenek az ő akaratja ellen.

23. CZIKKELY.

AZ UJ PÉNZRŐL.

Továbbá, a mi uj pénzünk esztendeig járjon, húsvét napjától húsvét napjáig.

1. §. És a dénárok olyfélék legyenek, a mineműek voltak Béla király idejében.

24. CZIKKELY.

HOGY IZMAELITÁK ÉS ZSIDÓK TISZTSÉGET NE VISELJENEK.

Pénzváltó kamara-ispánok, só-kamarások és vámosok, országunkbeli nemesek legyenek.

1. §. Izmaeliták és zsidók ne lehessenek.

25. CZIKKELY.

A SÓRÓL.

Továbbá, sót az országnak közepette ne tartsanak, hanem csak Szabolcs és Regéczen és a végekben.

26. CZIKKELY.

HOGY AZ ORSZÁGON KIVÜL VALÓKNAK BIRTOKOT ADNI NEM KELL.

Továbbá, birtokot az országon kívül való embernek ne adjanak.

1. §. Ha valamelyest adtak vagy eladtak, azt a haza fiai válthassák meg.

27. CZIKKELY.

A NYESTBŐR ADÓRÓL.

A nyestbőr adót azon szokás szerint fizessék, a mint Kálmán király elvégezte volt.

28. CZIKKELY.

HOGY A KIT A TÖRVÉNY ELMARASZTOTT, ANNAK OLTALMA NE LEGYEN.

Ha valaki törvény rendén elmarasztatott, senki a hatalmasok közül meg ne oltalmazhassa azt.

29. CZIKKELY.

AZ ISPÁN JÖVEDELMÉRŐL ÉS A KIRÁLYI JÖVEDELMEKRŐL.

Az ispánok csak az ő ispánságok igazával éljenek; egyebek, a királyhoz tartozók, ugymint cseberpénz, vám, ökrök, és a várak jövedelmének két része is a király számára legyen.

30. CZIKKELY.

HOGY A NÁDORISPÁNT, A BÁNT ÉS A KIRÁLY ÉS KIRÁLYNÉ ORSZÁGBIRÁIT

KIVÉVE, SENKI KÉT TISZTET NE VISELJEN.

Továbbá, e négy jobbágyurat: tudniillik a nádorispánt, a bánt, király országbiráját és királyné asszonyét kivéve, senki két tisztet ne viseljen.

31. CZIKKELY.

HOGY AZ ELŐLBOCSÁTOTT CZIKKELYEK ARANY PECSÉT ALATT

IRÁSBA FOGLALTATVÁN, KÜLÖNB-KÜLÖNBFÉLE ŐRIZŐ HELYEKRE ADASSANAK

ÉS TÉTESSENEK EL.

És hogy ezen mi tőlünk engedett szabadság és ezen rendelkezésünk mind a mi időnkben, mind az utánunk következők idejében örökké erős legyen, irattuk egy ígén hét levélbe, és megerősítettük a mi arany pecsétünkkel; úgy, hogy egyik levél küldessék a pápa urnak és ő is irassa bé az ő lajstromába; a másikat az Ispotályban, a harmadikat a Templomban tartsák; a negyedik maradjon a királynál; az ötödik az esztergomi káptalannál, a hatodik a kalocsainál álljon; a hetediket őrizze a nádorispán, ki az idő szerint leszen.

1. §. Oly módon, hogy az írást mindenkor szeme előtt tartván, se ő maga meg ne tévedjen valamikép a mondott dolgokban, se királyt vagy

nemeseket, avagy másokat megtévedni ne engedjen; hogy ők is örüljenek az ő szabadságoknak, és azért nekünk és a mi következőinknek minden időben hivek legyenek, és a királyi koronának tartozó engedelmes szolgálatjukat meg ne tagadják.

2 §. Hogyha pedig mi, vagy az utánunk következő királyok közül valaki ezen mi szerzésünknek ellene járna valaha, ez a levél adjon szabad hatalmat mind a püspököknek, mind más jobbágyuraknak és országunkbeli nemeseknek mindnyájan és egyen-egyen, jelenvalóknak és jövődöbelieknek és az ő megmaradékoknak, hogy mind nekünk, mind az utánunk következő királyoknak minden hűtelenség szégyenvallása nélkül ellentállhassanak és ellentmondhassanak mind örökké.

3. §. Kelt Keled kezéből, ki egri prépost és kancellárunk; a testté lett ige után ezer-kétszáz-huszonkettedik esztendőben, mikoron tisztelendő János esztergomi, tisztelendő Ugrin kalocsai érsekek, Dezső csanádi, Róbert veszprémi, Tamás egri, István zágrábi, Sándor váradi, Bertalan pécsi, Kozma győri, Bereczk váci, Vincze nyitrai püspökök voltak, a mi királyságunknak tizenhetedik esztendejében.

1231. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD

A Szentháromság és Oszthatatlan Egység nevében.

András, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Halics és Ladoméria királya, mindörökké.

Mivelhogy mind országunk nemeseinek, mind másoknak is, Szent István király által elrendelt szabadsága, némely királyoknak a hatalmaskodása folytán, a kik olykor saját haragjukat akarták megbosszulni, olykor pedig gonosz emberek hamis tanácsaira hallgattak, igen sok dologban kisebbedést szenvedett, ezek a mi nemeseink felségünket és a mi elődeinknek, az ő királyaiknak felségét kéréseikkel és sürgetéssel zaklaták országunk újjáalakítása végett.

Mi tehát az ő kéréseiknek mindenben eleget kívánván tenni, ahogy tartozunk, különösen pedig mivel közöttünk és ő közöttük ezen okból már gyakrabban nem csekély elkeseredésre jutott a dolog, amit, hogy

a királyi méltóság teljesebben megőriztessék, illik elkerülni – ez pedig senki más által nem történhetik jobban, mint általuk –, megengedjük mind nekik, mind országunk más jobbágynak és servienseinek a szent király által engedett szabadságot és másokat is, melyek országunk állapotának rendezésére tartoznak, megerősítünk a következő módon.

1231. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL

a) Szent királyunk ünnepén, hacsak nem akadályoz bennünket váratlan nehéz országos ügy avagy betegség, Fehérváron tartozunk ünnepelni, hogy ott az elnyomottak panaszait félelem nélkül előadhassák.

b) De ha mi nem is tudnánk jelen lenni, a nádor tartozik jelen lenni, és nevünkben az ügyeket meghallgatni.

c) És az összes serviensek és mások, akik akarnak, oda szabadon és félelem nélkül eljöhettek.

1231. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK

A FŐPAPOKNAK EME TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ MEGJELENÉSI KÖTELEZETTSÉGÉRŐL

Az egyházak főpapjai, mind az érsekek, mind a püspökök, a szegények panaszának meghallgatására és a netalán megsértett szabadság megerősítésére, hacsak kánonjogilag igazolható akadály nem gátolja őket, kötelesek megjelenni.

1231. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

A NÁDORNAK E TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ FELELŐSSÉGRE VONÁSÁRÓL

Ha a nádor közben rosszul intézné a király és az ország ügyeit, könnyörögni fognak nekünk, hogy helyére hasznosabbat állítsunk, akit akarunk, és mi az ő kéréseiknek engedni fogunk.

1231. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁG LAKÓINAK SZEMÉLY- ÉS VAGYONBIZTONSÁGÁRÓL

Akarjuk, hogy sem mi, sem a mi utódaink soha senkit el ne fogjanak, vagy (birtokaikat) fel ne dúlják, hacsak előbb bírói úton el nem ítélték őket.

1231. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
A JÖVŐBEN ELKÖVETENDŐ EFFÉLE SÉRELMEK
TELJES JÓVÁTÉTELÉRŐL

És mivel ezek a mi eskünkkel és a mi főembereink esküjével erősítettek meg: ha valakit mi vagy a mi fiaink vagy bárki ezen idő, tudniillik a mi uralkodásunk tizenhetedik éve után, bírói ítélet nélkül kifosztának (az ilyenek javait) teljes mértékben vissza kell állítani.

1231. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK
A JOGTALAN ÉS RENDKÍVÜLI ADÓK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

Úgyszintén: semmiféle adót, semmiféle behajtást, sem „kamara haszná”-t, bármely számítás szerint vessék is ki, soha semmi alkalommal nem fogunk szedetni, semmiféle nemzetiségű vagy jogi állapotú emberektől, kivéve azokat, akik a királyi kincstárnak meghatározott adót tartoznak fizetni.

1231. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK
A SERVIENSEKNEK ÉS AZ Ő NÉPEIKNEK MENTESSÉGÉRŐL
MINDEN BESZÁLLÁSOLÁS ALÓL

a) A serviensek házaiba vagy falvaiba sem mi nem szállunk, sem a mi lovászaink, sem solymáraink, sem pecéreink, sem szekereseink nem szállnak az ő akaratuk ellenére.

b) Ha pedig valahol megtörténik, hogy mi vagy a mi tisztviselőink megszállnak, igazságos térítést fogunk fizetni, miként az alábbiakban foglaltatik.

1231. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK
A BESZÁLLÁSOLÁSOK ESETÉN ÉS MÁS ESETEKBEN
FIZETENDŐ TÉRÍTÉSEKRŐL

a) És mivel emiatt, tudniillik mind a mi és a királyné asszony és fiaink megszállásai miatt, mind érsekeink, püspökeink, báróink és nemeseink beszállásolásai miatt az egész országban elviselhetetlen károkat és terheket látunk keletkezni, szigorúan elhatározva megparancsoljuk, hogy semmit se fogadjanak el a mi vagy a mieink konyhája számára, csak a méltányos ár megfizetése után.

b) Hasonlóképpen sem gabonából, sem borból, sem más szükséges dolgokból semmit se fogadjanak el, csak az igazságos ár megfizetése után.

1231. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK
AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK TÉRÍTÉS NÉLKÜL
VISZNEK EL VALAMIT

a) Az olyan honi személy ügyében, akinek igazságot nem szolgáltattak, a faluból három paraszt tartozik esküt tenni, és ezeknek az esküjére a külföldi vendég, bárki volt is, a honi személynek teljes igazságot szolgáltatson a királyi bírsággal együtt,

b) vagy pedig a falu ura, bárki is legyen az, akár érsek, akár püspök, akár nemes, személyesen tartozzék az ügyben igazságos ítéletet mondani.

1231. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK NEM SZOLGÁLTATNAK
IGAZSÁGOT

Amely nemes pedig eme törvényünk végzése szerint igazságot nem szolgáltat, az ilyeneket bármilyen püspök a saját egyházmegyéjében közzösítse ki, és mi őket mint kiközösítetteket fogjuk tekinteni mindaddig, amíg a sérelmet szenvedettnek megfelelő módon elégtételt nem adnak.

1231. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK
A SERVIENSEK BIRTOKAINAK ÖRÖKLÉSI RENDJE

- a) Ha valamely serviensünk örökös nélkül hal meg, birtoka negyedét leánya örökölje, a többiről úgy intézkedjék, ahogy akar;
- b) és ha váratlan halál folytán intézkedni nem tud, (azok a) rokonai örököljék, akik hozzá közelebb állnak,
- c) és ha egyáltalán semmi rokonsága sincs, a király bírja azokat.

1231. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK
A SERVIENSEK ÉS AZ EGYHÁZAK NÉPEINEK MENTESSÉGE
A MEGYEI ISPÁNOK BÍRÁSKODÁSA ALÓL

A megyei ispánok a serviensek birtokai és az egyházak falvai felett ne ítéelkezzenek, csak pénz- és tizedügyekben.

1231. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK
A MEGYEI UDVARI ISPÁNOK ÉS A BILLOGOSOK
BÍRÁSKODÁSI JOGKÖRÉRŐL

- a) A megyei udvari ispánok egyáltalában senki felett ne ítéelkezzenek, csupán várunk népei felett.
- b) A tolvajokat és rablókat a királyi billogosok ítéeljék meg, de csak a megyei ispánok lábainál.

1231. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK
A NÉPÍTÉLET SZOKÁSA ELLEN TOLVAJLÁSOK
ESETÉBEN

Az összegyűlteek senkit tolvajnak ne kiálthassanak, és ezáltal az ártatlan népet ne nyomják el.

1231. ÉVI XV. TÖRVÉNYCIKK
A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK ÚJABB
SZABÁLYOZÁSA

a) Ha mi az országon kívül vezetünk hadat, a nemesek nem tartoznak velünk menni,

b) csupán az ispánok és a zsoldosok, várjobbágyok és azok, akik tiszt-ségüknél fogva erre kötelesek, és akiknek nagyobb birtokokat adomá-nyoztunk.

1231. ÉVI XVI. TÖRVÉNYCIKK
UGYANARRÓL: A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK
ÚJABB SZABÁLYOZÁSA

Ha azonban hadsereg jön az ország ellen, mindnyájan együtt és külön-külön tartoznak a haza védelmére az ellenség ellen kiállni. S ha az el-lenség ellenünk jövő hadserege visszavonul, ezeket megtorlás végett tartoznak üldözni.

1231. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL

A nádor pedig minden ember felett különbség nélkül ítélkezzék, kivéve az egyházi személyeket és klerikusokat, valamint a házassági és hitbér-ügyeket és más egyházi (vonatkozású) ügyeket, amelyek bármely címen egyházi vizsgálat alá tartozóknak látszanak.

1231. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK
UGYANARRÓL: A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL

A nemesek (olyan) ügyei, melyek fővesztésre avagy birtokaik feldúlásá-ra vonatkoznak, a király tudta nélkül semmiféle bíró által ne legyenek befejezhetők.

1231. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDOR HELYETTESÉRŐL

A nádor helyettes bírákat ne tartson, csak egyetlen egyet a saját udvarában. És gondosan óvakodjék (ti. a nádor), nehogy bárki felett is eme határozat ellenére bíraskodjék vagy ítéletet mondjon.

1231. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK
AZ UDVARBÍRÓ JOGKÖRÉRŐL

a) Udvari ispánunk, míg udvarunkban tartózkodik, mindenki fölött ítéljen és az udvarunkban elkezdett ügyet bárhol befejezheti.

b) De ha birtokán tartózkodik, vagy másutt udvarunkon kívül, sem poroszlót nem küldhet, sem a feleket nem idézheti meg.

1231. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK
A POROSZLÓKRÓL ÉS AZ EGYHÁZAK HITELESHELYI
MŰKÖDÉSÉRŐL

a) És mivel az országban sokan szenvednek sérelmet a hamis poroszlók miatt, ezek idézései vagy tanúbizonyságai ne legyenek érvényesek, csak a megyés püspök vagy a káptalan tanúbizonysága által (támogatva);

b) s a meggyanúsított poroszló is csak ezek tanúbizonysága által tisztázhassa magát;

c) kisebb ügyekben pedig a szomszédos konventek vagy kolostorok tanúbizonysága legyen érvényes.

1231. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK
A POROSZLÓK VISSZATARTÁSA ELLEN

Poroszlót senki se tartson magánál egy évig vagy két évig vagy annál tovább, csak annak az ügynek elintézéséig, amelyre küldték.

1231. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ IDEGENEK TISZTSÉGVISELÉSE ELLEN

Az országba jövő nemes vendégeket, hacsak nem akarnak itteni lakosok lenni, méltóságokra ne emeljék, az ilyenek viszik ki ugyanis az ország gazdagságát.

1231. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ÖZVEGYEK VÉDELMEÉRT

A megholtak feleségeit vagy azokét, akik bírói ítélettel halálra ítéltettek, vagy párbajban elestek, avagy (másokét) semmiféle más okból csalárd módon ne fosszák meg hitbérüktől.

1231. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK
A TOLVAJOK ÉS RABLÓK CSALÁDTAGJAIRÓL

A tolvajok és rablók feleségét vagy gyermekeit az apák büntetteiért ne adják el.

1231. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK
MEGYÉKNEK ÉS ORSZÁGOS TISZTSÉGEKNEK
ELADOMÁNYOZÁSA ELLEN

Egész megyéket vagy méltóságokat tulajdonul vagy birtokképpen nem adományozunk.

1231. ÉVI XXVII. TÖRVÉNYCIKK
A VÁRJOBÁGYOK ÉS VENDÉGTELEPESEK SZABADSÁGÁRÓL

a) Elrendeltük, hogy a várjobbágyokat a szent királytól engedélyezett szabadságban kell megtartani;

b) hasonlóképpen a vendégeket is, bármilyen nemzetről valók, a kezdetől fogva nekik engedett szabadságban kell örökké megtartani.

1231. ÉVI XXVIII. TÖRVÉNYCIKK
A SERVIENSEK ÉS EGYHÁZAK NÉPEINEK A VÁRMUNKÁTÓL
VALÓ MENTESSÉGÉRŐL

Kerítések vágására és árkok ásására, kertekben vagy bármely királyi épületekben vagy műhelyekben (való munkára) a serviensek vagy egyházak népeit nem kényszeríthetjük.

1231. ÉVI XXIX. TÖRVÉNYCIKK
A HUSZAD SZEDÉSÉRŐL

A huszadon kívül, amely a királyokat régtől fogva megilleti, tizedet nem szedünk, mivel ez a népet megterheli.

1231. ÉVI XXX. TÖRVÉNYCIKK
A SERVIENSEK BIRTOKAINAK MENTESSÉGÉRŐL
A LEGELTETÉS ALÓL

Disznaink a serviensek erdeiben, vagy rétjein, ezek akarata ellenére, ne legelhessenek.

1231. ÉVI XXXI. TÖRVÉNYCIKK
A ZSIDÓK ÉS SZARACÉNOK TISZTVISELÉSE ELLEN

A pénzverde, a sókamarak és más állami hivatalok élére zsidókat és szaracénokat ne állítsanak.

1231. ÉVI XXXII. TÖRVÉNYCIKK
A BIRTOKOKNAK KÜLFÖLDI SZEMÉLYEK RÉSZÉRE VALÓ
ADOMÁNYOZÁSA ELLEN

a) Birtokokat nem szabad az országon kívüli személyeknek adományozni.

b) Ha ilyeneket adományoztak vagy eladtak, meg kell engedni az ország lakóinak, hogy azokat visszaválthassák, vagy egyszerűen vissza kell venni azokat.

1231. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK **A NYESTBŐRADÓ PÉNZBEN VALÓ MEGVÁLTÁSÁRÓL**

- a) Úgyszintén: minden egyes nyestbőr helyett négy pondust kell fizetni.
b) Amennyi ebből bejön, annak egyharmad része a telek urának, kétharmad része a föld urának adassék.

1231. ÉVI XXXIV. TÖRVÉNYCIKK **A KIRÁLYI ÉS AZ ISPÁNI JÖVEDELMEKRŐL**

- a) Az ispánok elégedjenek meg ispáni tisztük jövedelmével,
b) egyebeket, amelyek a királyt illetik, tudniillik a csöböradót (pénz-) adókat, ököradót és a várak (jövedelmének) kétharmad részét, a király akarata szerint osszák széjjel azok között, akik között ő akarja.

1231. ÉVI XXXV. TÖRVÉNYCIKK **AZ ELÍTÉLTEK BIRTOKAIRÓL**

a) Úgyszintén: Ha valakit bírói úton elítéltek, akaratunktól fog függni, hogy az ilyenek birtokait magunknak tartsuk meg, vagy tetszésünk szerint mások közt osszuk szét.

b) Azt azonban nem akarjuk, hogy az ilyenek falvaira tüzet bocsássanak.

c) Hogy pedig mindezek mind a mi időnkben, mind a mi utódaink idejében erősen és változatlanul megmaradjanak, mind mi, mind a mi fiaink személyesen esküt téve, megerősítettük és saját, valamint fiaink pecsétjeivel megpecsételtük.

Saját akaratunkból hozzájárulván, hogy akár mi, akár a mi fiaink és a mi utódaink ezt az általunk engedélyezett szabadságot meg akarnák sér-

teni, az esztergomi érseknek jogában álljon, hogy szabályszerű előzetes megintés után, minket és őket a kiközösítés büntetésével fenýítsen meg.

Kelt az Úr megtestesülésének ezerkétsházharmincegyedik évében, a mi uralkodásunknak pedig a huszonkilencedik évében.

1351. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodoméria, Kunország és Bolgárország királya, Salerno fejedelme és a szent Angyalhegyi javadalom ura.

1. § Az összes keresztény hívőknek úgy a jelenleg élőknek, mint az ezután jövendőknek, a kiknek jelen levelünk tudomására fog jutni, üdvöt abban, a ki a királyoknak üdvöt, szerencsés kormányzást és győzelmi diadalt ad.

2. § Köztudomásu, hogy a királyi méltóság trónja és hatalma akkor szilárdul meg, ha az alattvalók békéjéről és nyugalmaról előrelátó körültekintéssel gondoskodva van, és ha szabadságok adományozásával, sőt más királyoktól kegyes megfontolással adott szabadságaik elismerésével és jóváhagyásával is bőkezűen méltó jutalomban részesülnek.

3. § Mert hűségük, melynek az ész és természet törvényeiben van meg a kellő alapja, akkor marad fenn állandóan, a mikor a fejedelemnek az ő országlakosai iránt tanusított kegyessége az alattvalókkal szemben folyton növekszik, ugyannyira, hogy míg az élet szikrája ki nem alszik, a hűség elevensége sem száll alá a testben.

4. § Ennélfogva, jelen levelünk rendén mindenkinek tudomására akarjuk hozni, hogy országunk főpapjainak, báróinak, valamint előkelőinek és nemeseinek gyűlekezete és ugyanaz a közönsége a mi királyi színünk elé jöven, miután úgy magunk mint országunk minden kedvező és szerencsétlen körülményei között felségünknek a leghivebb igyekezettel és szent buzgalommal tanusított és kifejtett hűségüket és hűséges szolgálataikkal szerzett kiváló érdemeiket előadták és emlékezetünkben felelevenítették, megújítás és megerősítés végett elénkbe terjesztették boldog emlékezetű ősünknek és elődünknek, harmadik Béla király fiának,

második András urnak, az igen dicső fejedelemnek, Magyarország néhai dicsőséges királyának egy, saját arany pecsétével megerősített kiváltság-levelét és azokat a szabadságaikat, melyeket (miként az előbb említett levél kijelenti) Szent István, a magyar nemzet királya és apostola adott nekik, az alább következő tartalommal.

5. § Egy értelemmel és akaratall alázatosan könyörögvén felségünknek, hogy azt elfogadván, helyeselvén és jóváhagyván, és jelen levelünkbe szóról szóra átíratván, az abban kijelentett minden szabadságukkal együtt (egyedül csak az alább felemlitendő egy czikkelynek kivételével) megerősíteni, és a mondott levélben foglalt szabadságokat készséges királyi kegyelmünkkel, királyi hatalmunknál fogva megújítván, őket kiváltságlevelünk által az iránt biztosítani méltóztassunk, hogy örök időkre azok birtokában és élvezetében fognak maradni. Annak a kiváltságnak tartalma im ez:

6. § „A Szent Háromság és oszthatatlan egység nevében.”

7. § „András, Isten kegyelméből Magyarország Dalmátia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Gallicia és Lodomeria örökös királya.”

8. § „Minthogy úgy országunk nemeseinek, mint másoknak Szent István király adta szabadságát is, némely királyoknak hatalma, néha azért, hogy saját haragjukat kielégítsék, néha meg azért, mert igazságtalan vagy saját hasznukat kereső emberek csalfa tanácsát követték, igen sok részben megcsorbitotta stb.”

9. § Mi tehát királyi kegyelmünkkel meghallgatván mondott országunk főpapjainak, báróinak, előkelőinek és nemeseinek a kérését, miután fontolóra vettük és emlékezetünkben megújítottuk az ő hű engedelmeségüket és legőszintébb szolgálatkészségüket, melylyel saját magunk és országunk mindennémű, úgy kedvező mint szerencsétlen körülményei között, különösen pedig akkor törekedtek felségünknek megtetszeni s magukat előttünk kedvesekké és kedveltekké tenni, a mikor legkedvesebb fivérünk, néhai András ur, Jeruzsálem és Sicilia királya ártatlan vérének megboszulása végett, a kinek irtóztató erőszakos halála csaknem az egész világ határait és vidékeit töltötte be keserűséggel, velünk az említett Sicilia országába menvén a legnagyobb hűséggel éltetve, a sors váratlan eseményeivel és különféle személyes veszélyekkel rettenthetetlenül szembeszálltak.

10. § Óhajuknak kegyesen eleget tenni és akaratukat teljesíteni akarván, hogy őket hasonló hű tetteknek odaadással való véghezvitelére buzdítsuk, legkedvesebb ösünknek és elődünknek, második András király urnak előbb említett, s aranypecsétjével megerősített, minden gyanutól egészen mentes, szóról szóra ide beiktatott levelét az abban foglalt minden szabadsággal egyetemben elfogadván, helyeselvén és jóváhagyván;

11. § Kivéve egyedül a kiváltságból kizárt, előbb érintett egy czikkelyt, tudniillik ezt: „Hogy az örökösök hátrahagyása nélkül elhaló nemeseknek jogukban és szabadságukban áll az egyházak, avagy tetszésük szerint mások részére, élők közt vagy halál esetére adakozni, hagyományt tenni, birtokaikat eladni vagy elidegeníteni.” Sőt ellenkezőleg, épenséggel ne legyen joguk ezt megtenni, hanem birtokaik jog és törvény szerént, tisztán és feltétlenül, minden ellenmondás nélkül, legközelebbi atyafiaikra és nemzetségeikre háromljanak.

12. § Fentnevezett András király ur bullás kiváltságlevelét tartalma szerint megerősítvén, és azokat a szabadságokat a fenséges fejedelemszonnának Erzsébetnek, ugyanazon isteni kegyelemből Magyarország királynőjének, a mi legkedveltebb anyánknek kedves akaratával és báróinknak tanácsára készséges királyi kegyelmünkéből megújítván, megengedtük, hogy örökké ezeknek birtokában és élvezetében maradjanak.

13. § Ezenfelül, országlakosaink nyugalmasabb állapota és békét szerető kényelme kedvéért ugyanazon anyánk akaratából és ugyanazon báróinknak tanácsára, szokott jó indulatunknál fogva elhatároztuk, hogy részükre még az alábbirt szabadságokat adjuk és engedjük.

1351. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁG NEMESEI UGYANAZT AZ EGY SZABADSÁGOT ÉLVEZIK

Ugyanazon nemeseknek kérésébe is beleegyeztünk: hogy az országunk határai közt lakó valódi nemesek még az országunk határai közt fekvő hercegi tartományokban levők is, megannyian ugyanazon egy szabadsággal éljenek.

1481. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
A DÉZSMAKIVETÉS MÓDJÁRÓL ÉS AZ AZT ÁTHÁGÓK
BÜNTETÉSÉRŐL

Továbbá, mivel a dézsma kirovásban és beszédésében eddigelé sok egyenetlenség és rendetlenség fordult elő.

1. § Ezért határoztuk és végeztük, hogy a midőn a dézsma kirovásának ideje elérkezett és a főpap e czélból valakit ki akar küldeni, ezt előbb az illető megye nemeseinek az ő törvényszékükön be kell jelentenie.

2. § E nemesek viszont kötelesek maguk közül egy jóra való, becsületes embert választani, a ki igazságos, lelkiismeretes és a főpap előtt nem gyanus, és ezt a főpap költségén a dézsmálókkal ki kell küldeniök.

3. § Ennek, a nemesek közül megválasztott embernek pedig a törvényszék színén nyilvános esküt kell tennie, hogy tudniillik mind a főpappal, mind a megye lakosaival szemben hűségesen fog eljárni s nem engedi meg, hogy olyasmi történjék, a mi valamelyik félre nézve méltatlan, rossz vagy igazságtalan, és hogy egyik félnek sem fog inkább kedvezni, mint a másiknak.

4. § És ha ezek a dézsmálók a kirovást nem igazságosan és nem az ilyen módon megválasztott embernek meggyőződése és ítélete szerint hajtják végre és az előbb említett rendelkezésekkel és intézkedésekkel vakmerően ellenkezni merészelnének: az a választott ember a kirovókat hagyja ott és tovább ne merjen velük menni.

5. § És ha ezt az ez iránt megkeresett főpap jóvá nem tenné és helyre nem hozná, elhatároztuk, hogy ha erről a királyi felség, törvényes és elégséges bizonyítás alapján, bármikor biztos tudomást szerez, az ilyenek (minthogy a korábbi decretumokban a dézsma beszédése tárgyában épenséggel semmi büntetés sincs reájok kiszabva), előzetesen megejtett igazságos és gondos vizsgálat után a magunk és az összes főpap urak, bárók, előkelők és országlakosok közös és egyetértő akaratából ebbe az örök erőben maradandó büntetésbe essenek:

6. § Hogy az ilyen főpap vagy más egyházi személy a maga dézsmáját pénzül többé soha se követelhesse, hanem azokból a dolgokból tartozzék természetben beszédni és összegyűjteni, a melyeket a föld termett, úgy mindazonáltal, hogy a dologban mind a két két csalárdság és ármány nélkül, őszintén és igazságosan járjon el.

1485. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK
(NÁDORI TÖRVÉNYEK)
ELŐBESZÉD

Miután a jelen országgyűlés vagy az országlakosoknak ez a gyülekezete új nádor választása és beállítása céljából lett elrendelve, ugyanazért, mindenekelőtt azt kell éretten megfontolni és beiktatni, hogy kit kell megválasztani, mi tartozik, régi határozat erejénél fogva az ő tisztére és hogy felvállalt tiszténél fogva, mit kell tennie és végeznie.

1. § Hogy ezt megértvén, a választást annál józanabb és érettebb tanácskozással beszélhessük meg és olyant lehessen megválasztani, a kiben a szükséges kellékek megvannak és a ki alkalmas és képes arra, hogy a rá bízott terhet az ország becsületére, javára, nyugalma és megtartására okosságával, bölcsességével és hatalmával elviselje és az ország gyepelőit szükség idején kormányozza s annak megvédéséről gondoskodjék.

1485. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDORT A KIRÁLYVÁLASZTÁSNÁL AZ ELSŐ
SZAVAZAT ILLETI

Először: az ősök régi intézkedésénél fogva végeztük és megállapítottuk, hogy ha valamikor a király magva találna szakadni és új királyválasztásról folya tanácskozás; a választásban, hivatala méltóságánál fogva, mindenkor a nádoré legyen az első szavazat.

1485. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDOR AZ ORSZÁG ÖRÖKÖSÉNEK GYÁMJA
VAGY GONDNOKA

Másodszor: ha valamely király kiskoru örököst hagyja maga után, a nádor tiszténél fogva mint az ő gyámja tartozik és köteles őtet apai országában és uradalmaiban megtartani és hűségesen megvédelmezni.

1. § A mely nádornak időközben, míg az örökös felserdült korát eléri, ennek összes alattvalói és országlakosai épen úgy tartoznak engedelmeskedni s magukat minden dologban alárendelni, mint valódi uroknak és királyuknak.

1485. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

KIRÁLY NEM LÉTÉBEN VAGY ANNAK GYERMEKKORÁBAN ORSZÁGGYÜLÉSEKET HIRDETHET

Harmadszor: ha királyi megszakadás találna bekövetkezni, az alatt az idő alatt, a míg új királyt választanak vagy akkor is, ha, mint említve volt, az örökös gyermekkorban maradna hátra, mindenkor az ő gyámjának a nádornak dolga leszen, tiszténél fogva az ország, sőt az örökös dolognak és szükségének érdekében is országgyűléseket elrendelni és hirdetni, a melyek megtartását épen alkalmasnak tartja.

1. § A kinek, mint az imént mondtuk, az országlakók mindenkor engedelmeskedni s magukat alárendelni tartoznak.

1485. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK

Ő A FŐKAPITÁNY

Negyedszer: ha valamikor az ország megszorult helyzete sürgősen kívánná és szükséges volna, hogy az országlakosok annak szüksége és szorgos megvédése érdekében fölkeljenek, a nádornak kell, az ő föl vállalt tiszténél fogva, az ország és országlakosok közönséges és főkapitányának lenni és azokat vezetni, mindazonáltal a királyi felség parancsához és határozatához képest.

1485. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
AZ EGYENETLENSÉGEKET TARTOZIK LECSILLAPITANI
ÉS ELFOJTANI

Ötödször: ha az országlakók között netán holmi meghasonlások vagy veszekedések avagy más vitatkozások fordulnának elő, a nádor tisztí hatalmánál fogva, ezekre vigyázni, és azokat elfojtani s kiegyenliteni, valamint a bűnösöket érdemük szerint megbüntetni, ugyszintén a történeteket jóvá tenni s helyreigazítani tartozik.

1. § Mindazonáltal a királyi méltóság és hatalom mindenkor épségben maradván.

1485. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLY ÉS ORSZÁGLAKÓSOK KÖZÖTT TÁMADT VISZÁLYT
KI KELL EGYENLITENIE

Hatodszor: hogy ha valamikor a király és ország között viszály vagy egyenetlenség találna támadni: a nádornak tiszténél fogva közbenjárónak kell lennie s köteles közbelépnie és őket egész tapintattal, gondossággal, minden igyekezettel és buzgósággal hűségesen kibékítenie.

1485. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK
KI KELL HALLGATNIA A KÖVETEKET, HA EZT
A KIRÁLY NEM TEHETNÉ

Hetedszer: ha valamikor megtörténnék, hogy a király együgyűségből vagy hanyagságból a követeket ki nem hallgatná vagy nem is felelne nekik, a nádornak erre tiszténél fogva ügyelnie kell és köteles annak hibáját helyrehozni.

1485. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK
KÖTELES A PANASZOKAT A KIRÁLY ELÉBE
TERJESZTENI

Nyolczadszor: ha a királyi felség fekvő jószágokat adományoz és ellentmondók jelentkeznének és felhoznák, hogy a király azokat igazságtalanul adományozta: a nádornál kell panaszt tenniök és ez tartozik az efféle panaszokat mentül előbb a király tudomására hozni.

1. § Ha pedig a király távol lenne, mindamellett köteles a panasz meghallgatása után a királyt mentül előbb értesíteni és egyuttal megkérni, hogy ő felsége hatánapot és helyet tűzzön ki, a mikor és a hol e panaszt megvizsgálni, megvitatni és elintézni kellessék.

1485. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK
Ő AZ ORSZÁG LEGFŐBB BIRÁJA

Kilenczedszer: a nádor az ő tiszténél fogva köteles bármely országlakót a panaszlók kérésére akár birtokjogok, akár hatalmaskodások tárgyában törvénybe idézni.

1. § És e részben akkora hatalma, joghatósága és méltósága van, a melynél nagyobb, de még csak ahhoz hasonló is, a királyi méltóság kivételével, egyáltalán semmi igazságszolgáltatónak sincsen.

2. § Az ország más birái ugyanis, régi szabálynál és megállapodásnál fogva, csakis hatalmaskodások és nem birtokjogok dolgában rendelkezhetnek el idézéseket vagy perbehívásokat és hozhatnak ítéleteket.

3. § Azután meg, azoknak, kiket a nádor előtt marasztalnak törvény útján birságokban vagy más törvénykezési terhekben, az ilyen terheket a királyi felség nem annyira a maga rendes, mint inkább korlátlan hatalmánál és méltóságánál fogva engedheti el; mindazon által ezt nem kell megtennie, mert a nádor ezekről a birságokról mindenkor saját akarata szerint rendelkezhetik.

4. § Ellenben másoknak, kiket a többi birák előtt marasztalnak el, a királyi felség e terheket rendes hatalmánál fogva mindenkor szabadon és egyenesen elengedheti.

1485. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLY TÁVOLLÉTÉBEN ENNEK
HELYTARTÓJA

Tizedszer: hogy ha a királyi felség a hadseregben vagy különben az országon kívül találna tartózkodni a nádornak az ő tiszténél fogva ez országban mindenkor helytartónak kell lennie, és némely melléje rendeltékkel (kiknek mindamellett ő legyen a feje és felebbvalója) mindent tehet és végezhet, a mit a király tehetne vagy köteles volna megtenni.

1. § Kivéve mindazonáltal a kegyelmezést és a koronára háramlott jogok adományozását.

2. § Ezen kívül még egyéb dolgokat, melyek régi rendtartásnál fogva, mindenkor egyenesen a királyi méltóságra tartoztak.

1485. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDOR A KUNOK BIRÁJA; ÉS ANNAK
FIZETÉSE

Tizenegyedszer: a nádor tiszténél fogva, egész Kunország felett bíraskodik és a kunoknak örökös ispánja s birája.

1. § A kiktől eme tisztségeért és fáradságáért évenként három ezer aranyat kell kapnia, a mint ez Lajos és más királyi elődök leveleiből nyilván kitünik.

1485. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK
Ő DALMÁTIA BIRÁJA

Tizenkettedszer: egész Dalmáciának a nádor birói hatalma alatt kell lennie és jövedelmül ott bizonyos szigetei vannak.

BÉCSI BÉKEKÖTÉS (1606)

Mi Mátyás, Isten kegyelméből Ausztria főhercege, Burgundia, Styria, Karinthia, Krajna és Württemberg hercege, Habsburg és Tirol grófja stb. a jelen levelünk rendében adjuk emlékezetre és tudtára mindenkinek a kit illet:

1. § Hogy a császári és királyi szent felség, a mi nagyon tisztelt urunk és testvérünk, a mi különös közbenjárásunkra kegyelmesen hajolván, a nemes Magyarországon támadt mozgalmak és zavargások lecsillapítására nekünk teljes hatalmat adott; a minek következtében a császári és királyi szent felség akkori belső titkos és más tanácsosainak, meg biztosainak a közbejöttével egyezkedés történt és végül megállapodás is jött létre, a melyet mind a két fél biztosai aláírásukkal és pecsétjük reányomásával megerősítettek:

2. § Minthogy azonban tekintetes és nagyságos kismarjai Bocskay István ur és a vele tartó magyarok részéről e fölött bizonyos nehézségek még fentmaradni látszottak; a melyeknek ujólagos megvizsgálására nagyságos illésházi Illésházy István, Liptó és Trencsén vármegyék ispánja, a melléje adott többi nemesekkel, tudniillik: vizkeleti Vizkelethy Tamással, giletinczi Oztrossits Andrással és nagyapponyi Apponyi Pállal, a kellő fölhatalmazásokkal ellátva ide Bécsbe hozzánk jött:

3. § Annak okáért mi, a nekünk adott és fennebb érintett teljes hatalom alapján, az összes keresztyénség és a béke közjávára és ennek az országnak a fenntartására (hogy saját belső meghasonlása föl ne emészsze és annyi keresztyén vérnek az ontása megkimélve legyen meg, hogy a szomszéd országok és tartományok is a folytonos betörésektől valahára megszabaduljanak és magyarországgal együtt föllélekzelhessenek), kegyelmesen beleegyeztünk és hozzájárultunk ahhoz, hogy ezeket a nehézségeket, a melyek az előbbi egyezkedésből fennmaradni látszottak, ujólag fölvegyék, tárgyalják s azokban véglegesen határozzanak.

4. § Ennélfogva a méltóságos, tekintetes és nagyságos Trautsonn Sixtus Pál, falkensteini gróf, sprecheni és schrofensteini szabad báró, Kaya és Laa ura, Tirol grófság örökös marsalja; niklasburgi, chernahori és biskupiczi Liechtenstein Károly, a morva őrgrófság főkapitánya; a Molárd Ernő, reinekki és drossendorffi szabad báró, az alsó-ausztriai főherceg-

ség kormányzó-helytartója; Preiner Szigfrid Kristóf, stübingi, fladniczi és rabensteini szabad báró, az alsó-ausztriai kamara elnöke:

5. § Monyorókeréki Erdődy Tamás, Moszlavina örökös grófja és Varasd vármegye ispánja, főtárnokmester; bethlenfalvi Thurzó György, Árva szabad és örökös grófja és azon Árvamegye főispánja és főasztalnokmester; ghimesi Forgách Zsigmond, Nógrádvármegye ispánja és magyarországi főpohárnokmester; és neyvolaki Kremberg Ulrik, a császári szent felség belső titkos és más, erre az egyezkedésre kiküldött tanácsosai; mindkét részről az itt következő módon egyeztek meg.

AZ ELSŐ CZIKKELYRE

NÉZVE

A mi tehát a vallás ügyét illeti: erre nézve most a közönséges végzések, sőt még az ezerhatszáznegyedik évi legutolsó törvénycikkely sem állván ellent, miután ez az országgyűlésen kívül és az országalakók beleegyezése nélkül volt hozzáadva és ezért el is törlik, elhatározták:

1. § Hogy tudniillik a szentséges császári és királyi felség az ő korábbi elhatározásához képest (a melyre az országalakók a viszonzálasziratukban hivatkoznak), a karokat és rendeket, a kik csak Magyarországnak a határain belül élnek, összesen és egyenként, úgy a mágnaóakt és nemeseiket, mint közvetlenül a koronához tartozó szabad és kiváltságolt városokat; továbbá a magyarvéghelyeken levő magyar katonákat, az ő valláskoban és hitükben soha és sehol megháborítani nem fogja, sem mások útján háborgattatni és gátoltatni meg nem engedi.

2. § Hanem az előbb említett összes karoknak és rendeknek az ő válásuk szabad gyakorlata és használata megengedve legyen, de a római katolikus vallás sérelme nélkül és hogy a római katolikusok papsága, templomai és egyházai érintetlenül és szabadon maradjanak és a melyeket ezekben a zavaros időkben mindkét részről elfoglaltak, azokat kölcsönösen ismét visszaadják.

A MÁSODIKRA

NÉZVE

A korábbi egyezkedés végzése megmarad, hogy a magyarokkal és törökökkel a békesség és kibékítés egyszerre történjék.

A HARMADIKRA NÉZVE

A nádort a legközelebből tartandó első országgyűlésen a maga méltósága fentartásával a régi bevett szokás szerint meg kell választani.

1. § Mivel pedig Ő császári és királyi felsége az összes keresztyénség különböző szükségletei miatt, Magyarországon vagy a szomszédos helyeken nem lakhatik, nehogy az országlakóknak bármiféle ügyeikért Ő felsége távolabbi székhelyére kelljen menniök és azért nagy költségeket tenniök, a hol még a magyar tanácsosok sem lehetnek mindenkor jelen Ő felségének az oldala mellett:

2. § Ezért megállapították és elvégezték, hogy ő fenségének, a magyarországi ügyekben Ő felségétől a végett nem oly régen nyert teljes felhatalmazásánál fogva, a nádor és a magyar tanácsosok után, a kihallgatásra, előterjesztésre, biráskodásra, végezésre, intézkedésre és rendelkezésre nézve, mindazokban a dolgokban, a melyek Magyarországnak a fentartására, meg az országlakók nyugalma és javára szükségeseeknek látszanak, az a teljes hatalma és joga legyen, mintha éppen Ő felsége személyesen jelen lenne.

3. § És, hogy a mostani királyi személynök a helyén maradjon; de úgy, hogy ezutánra az ország végzéseihöz képest válaszszaák.

A NEGYEDIKRE NÉZVE

Az országlakók azt is kéri Ő felségétől, hogy a békésebb idők beálltával a koronát (a többi országok bevett szokásához képest) Magyarországra, Pozsonyba vissza hozzák.

AZ ÖTÖDIKRE NÉZVE

A kincstárnokra nézve is, az első egyezkedés megállapodásához képest, megmarad az a czikkely, hogy a kincstárnok, nevezzék őt akár a királyi jövedelmek beszedőjének, akár felügyelőjének, avagy bármi más néven: a többi melléadottakkal együtt, Magyarország kormányzásának semmi ágába bele ne elegyedjék; hanem csupán a királyi és koronai jövedelmekre ügyeljen.

1. § Sőt inkább végzésbe tették, hogy ezutánra mindenkor született magyarokat és világiakat válaszszanak; valamint, hogy a közadókhöz is adóbeszedőkké vagy adókivetőkké az országlakók az eddigi szokás szerint azokat választhassák meg, a kiket akarnak.

2. § A mi a két főtisztelendő urat, tudniillik az egri és a váradi püspököt illeti, ezek mindaddig, míg peres ügyüket eldöntik, avagy másképp kiegyenlítik, az országtól távol maradjanak.

3. § Maradjon meg az a már előbb végzésbe ment czikkely is, hogy a szentséges császári és királyi felség méltóságán és hatalmán semmi csorba ne essék; és belátásától függjön, hogy püspökökké azokat válaszsza, a kiket akar. Mindazonáltal a tanácsba másokat, mint azokat, a kiknek püspöki egyházaik vagy egyéb püspöki jogaik vannak, ne bocsássanak. És arra, hogy ezek között is azok, kik nemes vérből származva arra alkalmasak, a mint eddigelé, ugy jövőre is, a többiek fölött különös tekintetben részesüljenek, Ő császári és királyi felsége kegyelmesen ügyelettel fog lenni.

4. § A miket pedig a püspököknek vármegyei ispánságára nézve részletesen előadnak, hogy vajjon az ilyen egyházi személyek világi méltóságokat viselhetnek-e, erre nézve a király és az országlakók a jövő országgyűlésen határoznak.

5. § De a prépostságok és az apátságok a mai állapotukban maradjanak, ugy a mikép alapítva voltak.

6. § És mivel ezen czikkely függelékében Modor, Szent-György és Bain mezővárosok föl vannak említve, hogy tudniillik ezeknek a főpapok, mágnások, nemesek, karok és rendek közt ülésük és szavazatuk lehet-e? ezt az egész ügyet is Ő felsége, valamint az ország karai és rendei további megfontolása és elhatárolása végett a legközelebb jövő országgyűlésre halasztják.

7. § Fekvő jószágokat pedig a szentséges császári és királyi felség, Ferdinánd király ezerötszáznegyvenkettedik évi közönséges végzéseihöz képest községeknek ne adományozzon.

A HETEDIKRE NÉZVE

Az előbbi egyezkedés megállapodásához képest megerősítik azt a czikkelyt is, hogy a szent székek megmaradjanak.

1. § Ha pedig azokba valamelyes visszaélések férkőztek volna be, azokat a legközelebbi országgyűlésen Ő felsége és az ország rendei előtt, előterjeszthetik, szabályozhatják és kijavíthatják.

2. § A hol a dézsmákra s az ezek körül való visszaélésekre vonatkozó panaszokat is, a király és az országlakók hasonlóképpen ki fogják egyenlíteni.

A NYOLCZADIKRA NÉZVE

A magyarok abba, hogy a jezsuitáknak Magyarországon fekvőjóságaik és birtokjogaik legyenek, bele nem egyeznek. De Ő felsége a jogaihoz ragaszkodik.

1. § Az adománylevelek záradékait illetőleg, az adományozások, az ország dekretumai és a régóta bevett szokások értelmében történjenek.

A KILENCZEDIKRE ÉS TIZEDIKRE

NÉZVE

A szentséges császári és királyi felség, Magyarországot és ennek kapcsolt részeit, ugymint: Szlavoniát, Horvátországot és Dalmátiát, született magyarok és a neki alávetett, meg hozzá tartozó nemzetbeliek birtoklása mellett fogja uralma alatt tartani.

1. § Továbbá úgy a nagyobb, mint a kisebb országos tisztségeket, még a külföldieket is, valamint a véghelyi tiszttartóságokat a magyar tanácsból, valláskülönbség nélkül, magyaroknak és a hozzá tartozó alkalmas nemzetbelieknek fogja adományozni.

2. § De ha Ő császári és királyi felségének úgy fog tetszeni, a dunai részekben két véghelynek a tiszttartóságát, belátása szerint, az Ő felsége szomszédos tartományaiból való jól érdemesült külföldieknek is adományozhatja.

A TIZENEGYEDIKRE NÉZVE

Ez a czikkely a nádorra nézve, a harmadikban már elintézészt nyert.

1. § Azt adván hozzá: hogy a panaszkodók az ő bántalmaik orvoslását a törvény útján keressék, és törvényes idézés meg a törvény rende szerint való elmarasztalás nélkül senkit se büntessenek.

2. § És azt sem mellőzvé el, hogy az ország decretumait, a melyek ezeknek a zavaroknak a tartamán, a különböző országos végzések által, több helyütt, az ország régi törvényeivel ellentétbe jöttek, a legközelebbi országgyűlésen az ezerötyszázötvenedik és ezerötyszázötvenharmadik, meg az ezerötyszázhatvanharmadik évi végzésekhez képest kijavítsák.

A TIZENKETTEDIKRE NÉZVE

1. § Illésházy Istvánnak és feleségének a peres ügyét egyenlitsék ki és elégítsék ki őket.

2. § A Dobó örökösök ügyében a megegyezés Priny Zsófia, mint elsőrendű örökös útján, Ő felségével megtörtént.

3. § Homonnay György az ország közönséges végzése alapján volt elmarasztalva; de hogy a kamara az ítéletet idő előtt végrehajtotta, az Ő felségének föl nem róható; mindazonáltal jövőre minden ítéletet a kellő módon és az ország decretumai értelmében kell végrehajtani.

4. § Zólyom és Dobraniva várakat Dersffy Ferencznek és Miklósnak s ugyszintén a Dersffy feleségének és örököseinek a szentséges császári felség ideiglenes átruházása alapján, vagy visszaadják, vagy pedig az átruházási összeget nekik vissza fizessék.

5. § Belgiojoso generális Bánffy Dénestől tizennégyezer tallért kapott, ennélfogva Ő felsége őt vagy fekvő jószágokkal vagy pénzzel fogja kielégíteni.

6. § Minthogy pedig a Balogh-féle fekvő jószágokat az örökösök Ő felségétől pénzzel önkéntesen visszaváltották, ez a dolog semmi helyrehozásra nem szorul; mert az nem sért, a mi saját akaratból történik.

7. § A Récsei és Bohonitzi, meg a Deregyei birtokok ügyét, a legközelebb jövő országgyűlésen, az ország rendes birái előtt, a rendestől eltérő törvényes uton kell megvizsgálni.

8. § A kállói fekvőjószágokat örököseiknek Ő felsége már előbb átengedte és visszaadta.

9. § A Pelény, Meleg és Csapi fekvő jószágok ügyét az ország rendes birái az országgyűlésen, a rendestől eltérő törvényes uton vizsgálják meg.

10. § Mágóchy Ferenczet és Homonnay Bálintot méltóztassék Ő felsége a Regézt vára iránti kereset alól fölszabadítani; miután ezek a fiörökös-sel: Alaghy Ferenczczel máskülönben is már kiegyeztek.

11. § Kassa szabad város, a régi királyoktól neki adományozott fekvő jószágokat, szabadon és a régi módon, megtartsa és birtokolja.

12. § A Telegdi fekvő jószágok ügyét, a jövő országgyűlésen, az ország rendes birái, a rendestől eltérő törvényes uton vizsgálják meg.

13. § Nádasdy Tamást a szentséges császári felség sem házasságára, sem fekvő jószágaira nézve törvényesen háborgatni nem fogja.

14. § Hasonlóképpen Makowitza várára nézve, Ő császári és királyi felsége, Rákóczy Zsigmondot és a Balassa családot sem háborítja meg.

15. § Bánffy Gáspár özvegyét, a kit Bánffy Kristóf és György mindentől megfosztott, előbbeni állapotába kell visszahelyezni.

16. § Így Balassa Zsigmond is, a ki az igazság és a természeti törvény ellenére, anyjának apáról való hugát és saját apjáról való fitestvérét is fogságba ejtette és minden ingó és ingatlan javaiktól megfosztotta; azoknak az ő összes elvett, úgy ingó, mint ingatlan javaikat, azonnal visszaadja; a mit ha meg nem cselekednék, a kifosztott fölperesek idézzék őt a legközelebbi országgyűlésre és az ország rendes birái, ezt az ügyet, rendkívülieg azonnal fölvegyék, megvizsgálják és az ország decretumai szerint ítéljenek.

A TIZENHARMADIKRA NÉZVE

Minthogy az efféle elvett és elpusztított ingó javaknak a visszaszerzése az ilyen zavaros időkben lehetetlennek látszik; ennélfogva a közbéke javára, a kárvallottakat innen is, túl is, a feledésnek adják át.

A TIZENNEGYEDIKRE NÉZVE

Minekutána a Bocskay urtól kiadott némely adománylevelek egyeseknek a helytelen tájékozása következtében, az országnak legnyilvánosabb kárára, mások pedig különböző módon keltek; ezért Magyarországon a közjó és a békesség, meg a barátság kölcsönös fentartása érdekében szükségképpen kívánatos, hogy az országglakók azokat az adományokat a legközelebb jövő országgyűlésen közös akarattal megvizsgálják; és a melyeket föntartandóknak ítélnék, azok érvényben maradjanak.

1. § Az ideiglenes átruházások pedig, meg a fekvő jószágok, a melyeket vagy Bocskay ur vagy Illésházy István elzálogosítottak, addig erejükben maradjanak, a míg az országglakók azokkal a közönséges országgyűlésen foglalkozni fognak és azokat, a kik pénzt adtak, kielégítik; ezutánra pedig semmiféle ideiglenes átruházások, semmi czim és ürügy alatt ne történjenek.

2. § A Bocskay ur részéről történt nemesítések érvényüket megtartsák, de úgy, hogy erre nézve a leveleket a közönséges országgyűlésen fölmutassák, hogy az illetőknek a nemessége tudva legyen, nehogy e tekintetben a törvények ellen vétség történjék.

3. § Minthogy pedig a legközelebb Kassán tartott gyűlésen, a Bocskay urral tartó országglakók azt végezték, hogy azok, a kik a legközelebb jövő Szent Jakab napjáig, hozzá és az ő párthiveihez nem csatlakoznak, minden fekvő jószágaikat és birtokjogaikat elveszítsék: elhatározták tehát, hogy ez a végzés teljesen megszűnjék és érvénytelenné legyen.

A TIZENÖTÖDIKRE NÉZVE

Ezt a cikkelyt is, az előbbi egyezkedés megállapodása szerint erősítik meg: tudniillik, hogy a magyarok azokat a fekvő jószágokat és várakat, a melyeket a külföldiekre ideiglenesen átruháztak, ezeknek a pénze visszaadása mellett és Ő felsége beleegyezésével, szabadon visszaválthassák.

1. § A szabad városok kiváltságait pedig (a melyeknek élvezetében voltak) fenn kell tartani és azokkal jövőre minden megkülönböztetés nélkül, úgy a magyar, mint a német és cseh lakosok, egyenlő joggal éljenek.

2. § Az ellenükben való panaszokat pedig a legközelebb jövő közönséges országgyűlésen meghallgassák és az országlakók, vagy az ország bírái ítéletesen elbírálják.

A MI BOCSKAY UR SZEMÉLYÉT ÉS AZ

Ő KIELÉGÍTÉSÉT ILLETI

Erdélyhez, a magyarországi részekkel, a melyek Báthory Zsigmond birtokában voltak, átmegy Tokaj vára is, ennek a mostani összes tartozékaival, meg a Tiszán innen és tul levő két egész vármegyével: Ugocsával és Bereggel együtt; hasonlóképen Szatmár erőssége is a régi határaival és ugyanezen Szatmár vármegyével együtt.

1. § Ő császári és királyi felsége pedig beleegyezik abba, hogy Bocskay ur, azt a két mezővárost: Kereszturt és Tarczalt, a melyek Rákóczy Zsigmondnál és Thököly Sebestyénnél zálogban vannak, visszaváltsa és a régi szokáshoz képest mint Tokaj várához tartozókat birtokolhassa.

2. § Az egri dézsmák, a Tiszán tul, valamint az összes többiek is, hasonlóképpen a Tiszán tul, maradjanak Bocskay urnak; a Tiszán inneniek pedig Ő császári és királyi felsége számára szedjék.

3. § És ezek öröklési jogon mennek át ugyan Bocskay ur birtokába, de ha fiu ágon a saját ágyékából és törvényes házasságból nemzett leszármazói nem lennének, akkor mindazok, a miket neki átengedtek, önként Magyarország törvényes királyára és következésképpen az ország koronájára szálljanak, úgy, hogy a vérrokonai vagy sógorai és ezek örökösei közül senki, se a fejedelemségre, se a Bocskay urnak átengedett tartományokra és vármegyékre, soha semminemű joghatóságot ne követelhessen.

4. § Hogyha pedig leánygyermek maradna, ennek az ország végzéséhez képest, a leánynegyeddal meg kell elégednie, vagy belenyugodnia abba, a miben Ő felsége Bocskay urral megegyezik.

5. § Liszka mezőváros, a régi alapítás értelmében, a szepesi prépostsághoz tartoznék ugyan, de átmegy Bocskay urnak addig, a míg vele más kiegyenlítés és egyezkedés történik.

6. § Kassának és a többi felsőmagyarországi részeknek a kormányzata, úgy a miképpen a közönséges törvénycikkelyben végezték, a magyaroké legyen.

7. § Az egri káptalan ellátására nézve pedig biztos és alkalmas helyről, ha Kassán nem lehetne, Ő császári és királyi felsége és az országlakók, a jövő országgyűlésen fognak gondoskodni.

8. § A czimezést illetőleg: az a czim illeti meg őt meg, a mely Báthory Zsigmondnak volt: ugyanis, hogy magát „birodalmi és erdélyi fejedelmnek, székelyek ispánjának és a magyarországi részek urának nevezhesse”; hasonlóképpen a nemzetségiek és egyéb szerzetek mellett. Erdély czimét is viselhesse, a melyet Báthory Zsigmond viselt.

9. § Beiktatása a tartományba és az Ő felségétől átengedett részekbe, az Ő felsége biztosai útján történjék, mihelyest Bocskay ur és az ő párt-hivei mindeneket helybenhagytak.

10. § A mikor az erdélyieknek az Ő felsége iránt tett hűségi esküjök alól való feloldozásuk is megtörténik.

11. § De Bocskay ur is megigéri gondoskodását arról, hogy azok a régi helyes utra visszatérjenek.

12. § Valamint hogy a követeket is, azokból a vármegyékből, a melyek Magyarországhoz tartoznak, a Magyarországon tartandó közönséges országgyűlésükre fogja küldeni és meneszteni.

13. § Elvégezték azt is, hogy a mágnás urak és a nemesek mindkét részről, úgy az Ő felsége, mint a Bocskay ur részéről, az összes fekvő jósaikat és birtokjogaikat úgy a Tiszán tul, mint azon innen, szabadon birtokolják és azokat a korábbi uraiknak és birtokosainak visszaadják.

14. § Hasonlóképpen, hogy Szakolcza szabad várost, meg a többi várat: Sasvárt, Holicot és Berencset és bármely másokat, a melyek Magyarországhoz tartoznak, a korábbi birtokosoknak visszadják.

15. § És hogy a vármegyék törvényes ispánjai és szolgabirái előtt és ugyszintén a nyolcados törvényszékeken is, a maga jogát mindenki kereshesse.

16. § Továbbá, hogyha a gonosztevők, avagy Ő felségének, vagy más országlakóknak a tisztviselői és sáfárai, károkat és gonoszságokat elkö-

vetve, Erdélybe, vagy az ehhez kapcsolt részekbe szöknének át; akkor az ilyeneket az Ő felsége megkeresésére, vagy bármelyik országlakó panaszára, ott minél előbb törvény elibe állítsák és a kártételért az ország decretumai értelmében megbüntessék; a szentséges császári és királyi felség részéről is ugyanez fog történni.

17. § Megállapították azt is, hogy ennek a békének a végzéssé válása és a végzésnek megerősítése után, mindeneket végrehajtsanak, és a fennebb említett összes várakat, erősségeket, szabad és mezővárosokat, falukat és bármiféle egyéb birtokokat (kivéve a jelen békekötés alapján, a Bocskay urnak átengedettet) Ő felségének és az országlakóknak, meg az előbbi uraiknak és birtokosaiknak a kezébe mind visszaengedjék és átadják; leszámítva az adományokat és a zálogos fekvő javakat, a melyek felől az országlakók fennebb, a XIV-ik czikkelyben végeztek.

18. § A mi pedig Ő felségének a hiveit, név szerint: Kornis Boldizsárt és Sennyey Pongrácot, meg a többi összes erdélyieket illeti, a kik hűségük és a szentséges császári és királyi felség iránt tett esküjök miatt Erdélyben fekvő jószágait elvesztették, minthogy ezek a cselekedetükkel, mindenki előtt méltán inkább dicséretre, mint valamely büntetésre érdemesek; a Bocskay ur párthiveinek pedig mindenüket visszabocsátják és a megtörtént dolgokat a feledésnek adják át, ő fensége tehát kegyelmesen azon van és azt kívánja, hogy a Ő felsége hivei is ugyanazt az igazságot érezzék és tapasztalják és hogy a fekvő jószágait ezeknek is visszaadják, a melyeket akár önmaguk, akár mások útján birtokolhassanak, akár pedig illő árban szabadon eladhassanak és elidegenithessenek.

19. § Ezenfelül Bocskay ur kijelenti, hogy a nagyvezértől neki ajándékozott koronát, nem a király és Magyarország, meg ennek régi koronája kisebbitésére fogadta el.

20. § Végül azt is elvégezték, hogy azokat a kölcsönöket, a melyeket a szentséges császári és királyi felségnek a biztosai, Ő felségének a szükségleteire az erdélyiektől fölvettek, Ő császári és királyi felsége fizettesse vissza vagy pedig engedje meg, hogy azoknak a keresményéből, avagy a harminczadokból lassanként töröltessenek.

21. § Mindezeket ekképpen kiegyenlítván és összeegyeztetvén, az van hátra, hogy mindazok, a kik Bocskay urral tartottak, a hűségről, amelyet neki fogadtak, lemondva: ismét a szentséges királyi felség, mint törvényes királyuk kegyelme és hűsége alá visszatérjenek és fogadtassanak.

És mostantól fogva jövődre, a császári és királyi felség és ennek törvényes magyar király utódai iránt tartozó hűségtől (az ország jogainak és szabadságainak épségben hagyása mellett) soha el ne hajoljanak.

22. § A mi, hogy annál könnyebben megtörténjék és örökké megmaradó erőt nyerjen, és hogy maguk a Bocskay urat követő magyarok is efelől biztosított, nyugodalmas és csendes lélekkel legyenek; Mi, a szentséges császári és királyi felségtől nekünk adott teljes hatalomnál fogva, mindazokra nézve összesen és egyenként, a kik ily módon a szentséges császári és királyi felséggel kibékültek, mindazokat, a miket ezek az ezerhatszáznegyedik évi október tizenötödik napjától kezdve mostanig tettek és elkövettek, kegyelmesen feledésnek engedjük át; úgy, hogy az öldökléseket, rablásokat, váraknak a kifosztását, szabad és mezővárosoknak az elvételét, faluknak és majoroknak az elfoglalását és általában az összes erőszakos cselekvényeket, a melyeket ez idő alatt véghezvittek és elkövettek semmiféle állásu, állapotu, rendü és rangu embernek (ide nem értve a fent kivetteket) be ne tudják, hanem mindazok teljesen és egyszerűen feledésbe menjenek és azokért soha többé senkit, semmiféle keresett ürügy és szín alatt, se a császári királyi felség és utódai: Magyarországnak törvényes királyai, se maguk a megkárosított országlakók, egyik a másikat, nyiltan vagy titokban, a törvény útján vagy azon kívül, önmaguk vagy mások útján meg ne háborítsanak vagy másképpen se terheljenek.

23. § Sőt inkább mindezek, mindannyian, a mondott idő alatt elkövetett cselekvényeikre nézve, mindenféle fölperesektől, ügyvédektől és perlekedőktől, a bíróság előtt és azonkívül, szabadok és teljesen fölmentettek legyenek és ilyeneknek tartassanak; és őket egy rendes bíró is, semmi módon el ne ítélhesse és elítélni ne merészelje, kivéve azokat a számadástételre kötelezetteket, a kik Ő császári felségének és a többi uraknak, meg nemeseknek a szolgálatában állanak, a kiket ezen kivételnél fogva mindenesetre számadástételre szorítsanak. Ha pedig úgy találnák, hogy az ilyen jövedelmeket, úgy Ő császári felségétől, mint az országlakóktól fegyverrel és erőszakkal vették el, ez esetben az ilyen jövedelmeket visszatéríteni nem tartoznak.

24. § És ha a Bocskay urat követő említett magyarok közül valaki, akár mely várat, erősséget avagy erődítményt önként vagy akarata ellenére, a magyarok kezébe adott volna, vagy külföldieknek, törököknek, tatároknak a segítségét maga mellé véve, Ő császári királyi felségének vagy

a magyaroknak, avagy a szomszéd tartományoknak is, károkat okozott volna; hasonlóképpen, ha szabad városokat, bányákat, mezővásárokat, majorokat, falukat, taksákat, adókat és jövedelmeket, akármi névvel nevezettek, beszedett, vagy a maga részére lefoglalt volna, ez is úgy, mint a fent nevezettek, fölmentve legyen, úgy mindazonáltal, hogy ezutánra minden efféléktől végképpen tartózkodják.

25. § A minek sikeresebb hatályosulása tekintetéből végre elhatározták, hogy azok a magyarok, a kik Bocskay ural tartottak, mindezeknek az elvégzése és megerősítése után, az annak tett esküt, kötelezettséget és összeköttetést minél előbb valósággal fölmondják, azoktól elálljanak és magukat fölszabadítsák, maga pedig Bocskay ur soha és semmi időben ezeket magával szemben kötelezetteknek ne tekintse, sőt inkább a neki tett eskü alul tetteleg föloldozza, és fölmentetteknek kijelentse.

26. § Hogy pedig mindezek annál nagyobb és hathatósabb erőt nyerjenek és a Bocskay ural tartóknak a szívében a bizalmatlanságnak minden csirája gyökeresen megsemmisüljön és hogy ez az egyesség és kibékülés annál állandóbb legyen; a szentséges császári és királyi felség, az erre nézve szerkesztett és kiadott oklevelével erős ígéretet fog tenni és a mellett Csehország, az ausztriai főhercegség, a morvai örgrófság, a sziléziai hercegség és a fenséges Ferdinánd főherceg is a styriai hercegséggel együttesen biztosítékot fognak nyújtani afelől, hogy a szentséges császári és királyi felség ezt a kibékülést a magyarokkal, minden részében, sértetlenül meg fogja tartani; valamint a szomszéd országok és tartományok sem fognak semmi olyast elkövetni, a mi a szomszédság jogát sérthetné.

27. § Éppen így viszont Magyarországnak s a hozzátartozó tartományoknak és vármegyéknek az országlakói is, a császári és királyi felség s ennek utódai, mint Magyarország törvényes királyai iránt, az ország közönséges végzéseikhez képest, magukat örökös hűségre és engedelmességre kötelezik: és hogy (az ország jogainak és szabadságainak mindenkor épségben maradása mellett) soha elszakadást, föllázadást, felkelést, a közbéke megzavarását, a szomszéd tartományokba való betörést és pusztítást, belső és külső összeesküvést; töröknek, tatároknak avagy bármely ellenségnek Magyarországba és a szomszéd tartományokba való behozását, Ő császári és királyi felsége és a közjó ellenére magán összejöveteleket tervezni nem fognak és semmi keresett szín és ürügy alatt megkísérteni sem fognak.

28. § Sőt inkább a régi kötésekhez és szerződésekhöz képest, ugy a magyarok, mint a szomszédos tartományok, a jó szomszédságot és kölcsönös szeretetet éleszeni és a keresztyének között innen is, tul is a szabad érintkezést mindenekben fenntartani fogják. Valamint hogy a szomszédság fenntartására és mindazokra nézve, a melyek szükségeseeknek látszanak a magyarok és viszonzásul akármelyik szomszédos tartomány számára, kölcsönösen, külön oklevelüket ki fogják adni.

29. § És ha a törökkel tisztességes békét kötni nem lehetne s maguk a törökök olyan feltételekhez ragaszkodnának, avagy olyanokat ajánlanának, a melyek Magyarországra és a szomszéd tartományokra károsak és veszedelmesek lennének; hogy akkor ellenében, mint az összes keresztyénség és a haza közös ellenségével szemben hűségüknek a bebizonyítására és az ország decretumaihoz és végzéseihez képest, egyesített erővel s a szentséges császári felség hadaival együttesen, hasonló buzgósággal, készséggel és minden szabadkozás nélkül fognak eljárni.

30. § Ha pedig ellenkezőleg történnék, az ellenkezőt cselekvők azonnal örökös hűtlenség bűnébe essenek.

31. § Történtek ezek és végzésbe mentek Bécsben, Ausztriában, az ezerhatszázhatodik évben, junius hava huszonharmadikán.

Mátyás, Trautson Pál Sixtus, Molárd Ernő, Erdődy Tamás, Moszlavina örökös grófja, ghimesi Forgách Zsigmond, Liechtenstein Károly stb. Preiner Szigfrid Kristóf és Thurzó György, Árva örökös ispánja; Kremer Ulrik, Illésházy István, Vizkelethy Tamás, Osztrosith András, Apponyi Pál.

A MAGYAROKNAK, A CSEHEK SAT. RÉSZÉRE

ADOTT LEVELE

Mi, ghimesi Forgách Ferencz, nyitrai püspök és e helynek örökös ispánja és Magyarország kancellárja; Náprágyi Demeter, veszprémi püspök és e helynek ispánja; Radovics Péter, váci püspök és Lépes Bálint, tinnini püspök:

1. § Monyorókeréki Erdődy Tamás, Moszlavina és Varasd vármegye örökös főispánja, főtárnokmester; bethlenfalvi Thurzó György, Árva örökös grófja és ezen Árva vármegye főispánja, főasztalnokmester; kisaszonyfalvi Istvánffy Miklós Magyarország alnádora, főajtónállómester, ghimesi Forgách Zsigmond, Nógrádmegye ispánja, magyarországi főpohárnokmester:

2. § Révay Péter, Turóc vármegye ispánja; Dóczi András, Bars vármegye ispánja; zombori Lippay János, királyi személynök és a szentséges császári és királyi felség tanácsosai:

3. § Batthyáni Ferencz, Sopron vármegye ispánja és Magyarország dunán inneni részeinek főkapitánya, Zrinyi Miklós, örökös gróf és Zala vármegye főispánja; Kolonits Szigfrid, arany sarkantyus vitéz és az említett szentséges császári és királyi felségnek hadi tanácsosa és Magyarország dunántúli részeinek generálisa, meg az újvári vég helynek főkapitánya; rimaszécsi Széchi Tamás; buzini Keglevich János, hasonlóképpen buzini Keglevich György, gyarmati Balassa Imre, Turóczi Benedek; gersei Petheő György; Szombathelyi György, Moson vármegye alispánja; Kéry Ferencz, Zólyom vármegye alispánja; Thury Ferencz; az újvári vég hely alkapitánya; Megyeri Imre; Koháry Péter; Cziráky Mózes, királyi ügyek igazgatója; valamint Dalmát- és Szlavonország követei és küldöttei: Merniauchich Kristóf, az említett országok al-bánja és Kitonich János, mint ő fenségétől az ő felsége részére meghívottak.

4. § Továbbá: Mi illésházi Illésházy István, Trencsén és Liptó vármegyék ispánja, Magyarország országbirája és az említett császári és királyi szent felség tanácsosa; Mágocsy Ferencz, Tornavármegye ispánja; homonnai Drugeth György, Ungvármegye ispánja; bethlenfalvi Thurzó Szaniszló, Szepes vármegye örökös ispánja; Tököly Sebestyén; Hoffmann György; mladosovich Horvát Péter; giletinczi Ostrosith András; vizkeleti Vizkelethy Tamás; nagyapponyi Apponyi Pál, az István fejedelem ur és a vele tartó magyarok részére ide Bécsbe követekül küldve, a jelen levélünk rendében adjuk emlékezetre és jelentjük mindenkinek, a kit illet:

5. § Hogy miután Magyarországon, az előbbi időkben támadt belső mozgalmak lecsillapítása czéljából, egyrészről a szentséges császári felség, a mi legkegyelmesebb urunk, és másrészről István fejedelem ur és a vele tartó magyarok között, a fenséges fejedelem: Mátyás ausztriai főherczeg ur és egyben a mi igen kegyelmes urunk, az Ő felsége által neki adott teljes hatalmánál fogva, az ügyet végre a kibékülés biztos alakjába juttatta, a melyet ugyanis a közelebbi múlt junius hónap huszonharmadik napján, úgy ő fensége és az arra mindkét részről kiküldött biztos urak aláírásukkal és pecsétükkel elláttak, mint Ő felsége is, a jelen év augusztus hava hatodik napján megerősített:

6. § Mi tehát, a felül megnevezettek, a kik egymás között most ki-

egyeztünk, nemes Magyarország és az ehhez kapcsolt részek összes karainak és rendeinek nevében, szabadon, önkéntesen, komolyan elhatározott szándékkal ígérjük, fogadjuk és kötelezzük magunkat, hogy ezt az Ő felségével és a szomszédos országokkal meg tartományokkal megkötött békét, úgy mi és Magyarországnak az említett összes karai és rendei, meg az ehhez kapcsolt részek, valamint azoknak utódai és maradékai is, minden részben sértetlenül meg fogjuk tartani.

7. § Sőt inkább, a régi kötésekhez és szerződésekhez képest, (a melyeket jelen levelünkkel megújítunk és mintha soha sérelmet sem szenvedtek volna, az előbbeni állapotba visszahelyezünk) a jó szomszédságot és kölcsönös szeretetet irányokban örökre ápoljuk és a keresztyéneknek érintkezését itt is, ott is, mindenki részére fenntartjuk; éppen úgy, mintha mindazokat Magyarország közönséges országgyűlésén tárgyalták volna el.

8. § A melynek hitelére és bizonyosságára a jelen levelünket kezünk aláírásával és pecsétünkkel megerősítve, Csehország és az abba keblezett tartományok, a morva őrgrófság, a sziléziai hercegség, valamint az alsó és felső Lausicz őrgrófságok karainak és rendeinek a jövő biztonságuk és bátorságba helyezésük kedvéért kiállítandónak és kiadandónak találtuk.

9. § Kelt Bécsben, Ausztriában, az ezerhatszázhatodik év szeptember hava huszonharmadik napján.

10. § Következik: 19 kisebb pecsét és 36 aláírás.

A CSEHEKNEK SAT. A MAGYAROK RÉSZÉRE

ADOTT LEVELE

Mi, báró Sternberg, Becchina és Sedlec ura, a szentséges császári és királyi felség tanácsosa és Csehország főkamara; ifjabb Száva melléki hradecki és lovositz báró Waldstein Ádám, a szentséges császári felség tanácsosa, kamarása és a cseh királyi felség udvari marsallja; strakonitzi báró Lobkovitz Máté, Diepold Poppel, a szentséges császári és királyi felség tanácsosa, és a csehországi prioratusnak főmestere; zinkovai és zitinai, klenovehoi és jenoviczi János, a szentséges császári és királyi felség tanácsosa és Csehország főjegyzője; choltitzi Gersdorff György, a császári és királyi szent felség tanácsosa; és vlassimi és somossini Kralovitz Vostrovetz János, a császári és királyi szent felség asztalnoka; nemes Csehország karainak és rendeinek küldöttei:

1. § Nikolsburgi Liechtenstein Károly, Veltsperg, Baumgarten, Eiss-

grub, Plumbau, Prosnitz, Ansov és Czernahor ura, a császári és királyi szent felség belső tanácsosa és a morvaországi őrgrófság főkapitánya; Strovizavi és Oen melléki neuburgi gróf Salm Veykard, a császári és királyi szent felség tanácsosa; hodiczi, plavetzi és rudotzi Hodiczky György; zdaunkachi, fstarovaneczi és zdietini Zaubeg Vilmos, a morvaországi őrgrófság főjegyzője; zachradeczi és budiskoviczi Zachradeczky Venczel; golcziáni és klaberrsdorffi Golcz Gunther, mint a morvaországi őrgrófságból való követek.

2. § Vartenbergi, penzlíni, militschi, ronawi és drumbi Malczan Joachim szabad báró, a császári és királyi szent felség tanácsosa; raszbóri és przbóri Frigyes, a nagyméltóságu brandenbúrgi választó fejedelem tanácsosa, és a karnowi hercegség főkapitánya; Henschér Kristóf, jogtudor, vratislavi ügyész, és a vratislavi hercegség, s az ahhoz csatolt kerületek alkanczellárja; mint a felső és alsó sziléziai hercegségből való követek.

3. § Elstrai Ponikaw Fábíán János, a felső lausitzi tartományfőnökök seniora; és Kindler Zsigmond; Zittau városi titkár, mint a felső őrgrófságból való követek; és ambtitzi Lóben Miksa, tartományi királyi törvényszéki elnök; és Gastó Ábrahám, Gube városi ügyész és tartományi törvényszéki ülnök, mint az Alsó-Lausitzból való kiküldöttek; adjuk ezeknek rendében emlékezetre, jelentvén mindenkinek, a kiket illet:

4. § Hogy miután Magyarországon az előbbi időkben támadt belső mozgalmak lecsillapítása céljából, egyrészt: a szentséges császári és királyi felség a mi legkegyelmesebb urunk és másrészt: tekintetes és nagyságos kismarjai Bocskay István ur és az őt követő magyarok között, a fenséges fejedelem: Mátyás, ausztriai főherceg ur, igen kegyelmes urunk, az Ő felségétől neki adott teljhatalomnál fogva, az ügyet végre a kibékülés biztos alakjába juttatta, a melyet ugyanis a közelebbi múlt június hónap huszonharmadik napján, úgy ő fensége és az arra mindkét résztől kiküldött biztosok aláírásukkal és pecsétökkel elláttak, mint Ő fensége is ezen év augusztus hava hatodik napján megerősített:

5. § Mi tehát a mi főlebbvalóinknak, a csehországi és az abba keblezett tartományok rendéinek nevében és tőlük nyert felhatalmazás alapján és a tisztelettel említett szent felség beleegyezésének és hatalmának a hozzájárulásával, szabadon és önkéntesen, fogadást teszünk és az említett Bocskay urat és Magyarországnak, meg Erdélynek az összes karait és

rendeit biztosítjuk, hogy a szent felség a magyarokkal megkötött ezt a békét, minden részében, nemcsak sértetlenül meg fogja tartani, hanem a nemes Csehország és az ebbe keblezett tartományok karai és rendei is, a magyarok ellen semmi olyasmit, a mi a szomszédság jogát sérthetné, megkísérelni nem fognak.

6. § Sőt inkább a régi kötésekhez és szerződésekhez képest (a melyeket a jelen levelünkkel megújítunk és az előbbeni állapotukba visszahelyezünk, úgy, mintha azok soha sérelmet sem szenvedtek volna) a jó szomszédságot és kölcsönös szeretetet őszintén táplálni és a keresztyének között, itt is, amott is, a szabad érintkezést mindenki részére fenntartani fogjuk; éppen úgy, mintha mindazokat Csehországnak, a morvaországi őrgrófságnak, a sziléziai hercegségnek, valamint a felső és alsó lausitzi őrgrófságnak a közönséges országgyűlésén tárgyalták és határozták volna el; csakhogy a magyar nemzet is, az e végből nekünk különösen kiadott levele értelmében, ugyanazt tegye.

7. § A minek erősségül a jelen levelünket, a pecsétünk reá függesztésével, megerősítettük.

8. § Kelt Bécsben, Ausztriában, az üdv ezerhatszázhatodik évében, szeptember hava tizenhatodik napján. A pecsét helye.

1608. ÉVI (K. E.) I. TÖRVÉNYCIKK A VALLÁSÜGYRŐL

A mi tehát a bécsi végzésnek az első cikkelyét illeti, arra nézve nemes Magyarországnak a karai és rendei elhatározták:

1. § Hogy a vallás gyakorlata, úgy a báróknak, mágnásoknak és nemeseknek, mint a szabad városoknak és az ország összes karainak és rendjeinek, úgy a maguk, mint a fiscus fekvő jószágaiban; valamint a magyar katonáknak is, az ország véghelyein kinek-kinek a maga vallása és hite szerint; nem különben a mezővárosoknak és faluknak is, ha azt önkéntesen és kényszerítés nélkül elfogadni akarják, mindenütt szabad legyen; és annak szabad élvezetében és gyakorlatában senki senkit meg ne akadályozzon.

2. § Sőt inkább a karok és rendek közt támadható gyűlölség és megha-

sonlás kikerülése céljából, elhatározzák, hogy mindenik vallásfelekezetnek a maga hitét valló előljárói vagy superintendensei legyenek.

1608. ÉVI (K. E.) X. TÖRVÉNYCIKK
A CANCELLÁRSÁG TISZTÉT VALAMELYIK JÓL ÉRDEMESÜLT
SZEMÉLYNEK KELL ADOMÁNYOZNI, ÉS A KIRÁLYI FELSÉG A MAGYAR
ÜGYEKBE CSUPÁN MAGYAR TANÁCSCSAL ÉLJEN, ÉS
A KÉRVÉNYEZŐK IS, A MAGYAR TANÁCSOSOKON ÉS TITKÁROKON
KIVÜL, MINT A KIKRE TARTOZIK, A KIADVÁNYAIK ÉRDEKÉBEN
MÁSOKHOZ NE FORDULJANAK

A kilenczedikre és tizedikre nézve:

Megállapították, hogy a király Ő felsége az egész kormányzást, és a magyar tanácsnak a méltóságát meg a cancellária hatalmát tetteleg visszaállítsa és azt a magyar tanácsból alkalmas személyeknek adományozza; nem különben, hogy ezutánra az összes nagyobb és kisebb hivatalokat és a harminczadokat, meg ezeknek az előljáróságait, ugy ebben a Magyarországon, mint a hozzákapcsolt Dalmátiában, Horvátországban és Szlavóniában is, született magyarok meg az alávett és kapcsolt nemzetbeliek kezére bizza.

1. § És az ország említett karai és rendei iránt, legyen a király Ő felsége kellő óvatossággal, hogy Magyarországnak a kormányzásába külföldi nemzetek és más nemzetbeli emberek soha bele ne avatkozzanak.

2. § A magyar ügyekben pedig ugyanez a felség minden valláskülönbség nélkül, csakis magyaroknak tanácsával (kiket még a jelen országgyűlés alatt Magyarország és Szlavonia minden részéből, a nemesek rendéből is Ulászló király III-ik decretuma 7-ik és a Lajos II-ik decretuma 39-ik cikkelyéhez képest kiszemel) és ne másokéval éljen.

3. § Ez okon megállapították azt is, hogyha a magyarok közül valaki, magyar ügyben, valami kiadványért más nemzetbeli tanácsosokhoz és titkárokhoz fordulna és azt tőlük ki is venné, az ilyenek tényleg érvénytelenek és hatály nélkül valók legyenek.

4. § Minthogy más nemzetek és tartományok is, a maguk kiadványait, belföldiek útján szokták eszközölni.

1608. ÉVI (K. U.) I. TÖRVÉNYCIKK
ELŐSOROLÁSA ANNAK, HOGY „KAROKNAK” ÉS „RENDEKNEK”
KIKET KELL NEVEZNI ÉS HOGY
A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYÜLÉSEKEN KIKNEK
LEGYEN HELYE ÉS SZAVAZATA

Minthogy a királyi felségtől az ország közönséges gyűlésére meghívott személyeknek a nagy száma miatt, némelykor bizonyos egyenetlenségek szoktak fölmerülni:

1. § Ugyanezért a „karok” és „rendek” neve alatt olykor becsuszott hibáknak és nehézségeknek a megszüntetésére az országlakók jónak látták végzésbe foglalni, hogy az „ország karainak és rendeinek” az elnevezése alatt, kiket kell érteni; és hogy a király Ő felségének, királyi meghívó levelével, az ország közönséges országgyűlésére kiket kell meghívnia, meg hogy az ország közös országgyűlésén kiknek kell szavazatuknak lennie?

2. § Minthogy tehát: Magyarországnak a karait és rendeit négyféle állapotu országlakók alkotják, ugymint: a főpapok, a bárók vagy mágnások, a nemesek és a szabadvárosok:

3. § Ennek okáért az országlakók a jelen közönséges országgyűlésen elhatározzák, hogy a király Ő felsége ezeken a rendeken kívül, királyi meghívó levelével, senkit a közönséges országgyűlésre meg ne hívasson.

4. § A főpapok rendére nézve pedig ez a határozatuk, hogy: a melyik püspöknek a saját püspöki joghatósága alatt, prépostjával együtt káptalana avagy székhelye van, ugyanennek a püspöknek a főpap és a báró urak gyűlésében a maga saját személyére, helye és szavazata legyen: a káptalan nevében pedig, a prépostnak a káptalannal együtt, az országlakók közt, ugyanazon a módon egy és bennefoglalt szavazata legyen.

5. § Végre azokat a prépostokat is, a kik közvetlenül egyik püspökségnek sincsenek alárendelve és a kiknek a prépostságukhoz kapcsolt önálló káptalajuk és conventjük van, káptalanaiktól és conventjeiktől el ne különítsék, hanem hasonlóképen csak bennefoglalt szavazattal birjanak.

6. § Utoljára, ha süveges és kiváltságos prépostok és apátok volnának, a kiknek az országban prépostsági és apátsági birtokjogaik lennének és azokat birtokolnák, ezek is, az ország karai és rendei elnevezése alatt bennfoglaltatván: szavazatukkal, a bécsi végzésekhez képest, az országlakók közt éljenek.

7. § Ekképen az első Remete Szent Pál szerzet rendfőnökének is egy szavazatot engednek.

8. § A mágnások rendére nézve megállapították, hogy a közönséges országgyűléseken megjelent összes báróknak és mágnásoknak, a főpapok, bárók és mágnások testületében és gyülekezetében, helyük és szavazatuk legyen.

9. § A távollevők követeinek pedig, az országlakók között (a régen bevett szokás szerint) a vármegyék követei és a káptalanok után adják meg helyüket, rangjukat és szavazatukat.

10. § A szabad városokat illetőleg (a melyek Ulászló királynak a VII. decretuma 3-ik czikkelyében elősorolva vannak), az országlakók, ezeknek is a kiváltságaikban meg a karok és rendek számában való megtartását méltónak ítélik; és hogy követeiknek az országlakók között helyük és szavazatuk legyen, az országlakók azt is méltónak tartják:

11. § A többi, ott benn nem foglalt, szabadvárosok állását, a decretumok kijavítása idejére halasztják.

12. § Elhatározták tehát, hogy a király Ő felsége, ezeken a karokon és rendeken kívül (kivevén azokat, a kik országos köztiszteket viselnek, úgy mint: a nemes tanácsosok, az ország rendes birái és ezek helyettesei, az ítélőmesterek, meg a király Ő felsége táblájának a hites ülnökei) senkit a közönséges országgyűlésekbe be ne vegyen, és azokat a régi gyakorlat és üléseik szerint bocsássák szavazásra.

1647. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

A NAGYSÁGOS ERDÉLYI FEJEDELEMMEL, RÁKÓCZY GYÖRGY

URRAL KÖTÖTT BÉKÉRŐL KIÁLLITOTT KIRÁLYI OKLEVELET

AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI

KÖZÉ IKTATJÁK

Minthogy Ő szent felsége azokat a belviszályokat, a melyek ez országban nem régiben támadtak, az ő atyai kegyességénél fogva, békés eszközökkel lecsillapítani és a nagyságos erdélyi fejedelemmel, Rákóczy György urral és párthiveivel bizonyos biztosainak közbenjöttével bizonyos feltételek alatt kegyesen békét kötni méltóztatott, és az ország karaitól és

rendeitől kegyesen azt kívánta, hogy az eme béke tárgyában kelt oklevélhez beleegyezésüket adják: az ország összes hű karai és rendei, Ő felsége kegyes kívánságába a legalázatosabban beleegyezvén, Ő szent felségének ezt az oklevelét (a papi rendből való uraknak és bármely más világi katolikusoknak ellentmondásai ellent nem állván, sőt ezeknek örök időkre semmi ereje sem lévén), a jelen határozatok közé iktatván, elfogadták, jóváhagyták és megerősítették.

1. § A mely oklevél következőképen hangzik:

2. § Mi, harmadik Ferdinánd, Isten kegyelméből mindenkor felséges választott római császár és Németország, Magyarország, Csehország, Dalmátia, Horvátország és Szlavonia stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Stiria, Karinthia, Krajna hercege, Morvaország örgrófja, Habsburg, Tyrol és Görcz stb. grófja, jelen levelünk rendén adjuk emlékeztére és tudtára mindenenek, a kiket illet:

3. § Hogy midőn Magyarországunkban az utóbbi legközelebb mult időkbén bizonyos belső lázadások és ellenségeskedések támadtak és ennek következtében az ország békéje, csendje és nyugalma felzavarodott, mi, atyai és kegyes indulattól vezérelve, hogy a keresztény vér ontását megkiméljük, és hogy az országban való minden viszály megszüntével a honfiak nyugalmat és csendet élvezzenek, ezeket a kitört zavarokat inkább az egyezkedés békésebb eszközeivel, semmint fegyveres erővel óhajtván lecsillapítani és elfojtani, nagyságos Rákóczy György erdélyi fejedelemnek, Magyarország némely részei urának, a székelyek ispánjának és a pártjához szegődött magyaroknak a kívánságára és követeléseire kegyelmesen elhatároztuk magunkat.

4. § És azoknak a rendje, a mikbe kegyelmesen belenyugodtunk (a mint nemcsak a nagyszombati egyezkedés alkalmával, hanem legutóbb is, az előbb nevezett erdélyi fejedelemhez követül küldött hivünk, nemzeti Török János, különben magyar kamaránk tanácsosa révén a megállapodás történt) ilyen módon következik:

5. § Először: A mi a vallás ügyét illeti, az 1608. évben, a koronázás előtt kiadott I. cikkelynek és a királyi hitlevelek 6. feltételének és az e tárgyban később kelt más országos törvényeknek erőben hagyásával és az eddig előfordult különböző akadályok és magyarázatok mellőzésével, kijelentettük és határoztuk: hogy az ország összes karai és rendei és a

szabad városok, nemkülönben a kiváltságolt mezővárosok és az ország határszélein levő magyar katonák vallásukat, a templomok, harangok és temető szabad használata mellett, mindenütt szabadon gyakorolják és senkinek sem szabad bárkit is az ő vallásának szabad gyakorlatában bármely módon vagy bármely ürügy alatt zavarni és akadályozni.

6. § Másodsor: Arra nézve, hogy a Parasztok az ő vallásukban nem gátlandók és nem háborítandók, kijelentettük és határoztuk, hogy az ország jó békéje és nyugalma kedvéért, az előbb érintett czikkely és föltétellel erejénél fogva, őket sem szabad vallásuknak a fentebbihez hasonló szabad gyakorlatában, használatban és követésében, sem Ő királyi felségének vagy szolgáinak, sem földesuraiknak bármi módon vagy bármely ürügy alatt háborítani vagy akadályozni, legyenek bár határszéliek vagy mezővárosiak avagy falusiak, bármely földesurnak vagy fiscusnak a fekvő jószágain; a kiket pedig eddiglen akadályoztak, kényszerítettek vagy háborítottak, azoknak engedjék meg, hogy vallásukat ismét szabadon használják, gyakorolják és követhessék, és más, az ő vallásukkal ellenkező szertartások végezésére ne kényszerítsék.

7. § Harmadszor: Megegyeztünk egymás közt abban is, hogy az egyház lelkészeit vagy hitszónokait azoknak a mezővárosiaknak vagy falusiaknak a plébániáiból jövőre senki és semmi szín alatt el ne mozdíthassa és ki ne zavarhassa, azokat pedig, a kiket eddigelé elmozdítottak, szabad legyen visszahozni vagy helyökbe másokat beállítani.

8. § Negyedszer: Ugy az 1638. évben Ő felsége elébe terjesztett, mint a később bekövetkezett sérelmek körül fenforgó kérdéseket, a melyek a vallás ügyét és a templomfoglalásokat illetik, az ország nyugodtabb megmaradása és a szivek egyessége kedvéért, az elsőben tartandó jövő országgyűlésen, az evangélikusoknak adandó elégtétel mellett, vagy az országlakos urak barátságos egyezkedésével kell elenyésztetni vagy Ő felsége hatalmával véglegesen kiegyenliteni; és a kiknek a javára a templomok használatát ítélik, azokéi legyenek a plébániák jövedelmei is, és templomfoglalások többé ne történjenek; a jelen zavaros időben mindkét oldalról elfoglalt templomokat pedig úgy az előbb említett evangélikusoknak, mint a katolikusoknak is, az oklevelek kicserélése után azonnal adják vissza. Mind a katolikus, mind az evangélikus vallásu embereknek a sérelmeit, a melyek a vallás dolgában jövőendő időkben is föl fognak merül-

ni, ugyszintén mind a katolikusoknak, mind azevangélikusoknak más sérelmeit is, a tizenhét föltétel szerint, az evangélikusok sérelme nélkül Ő felsége fogja az egyes országgyűléseken teljesen kiegyenlíteni.

9. § Ötödször: Megegyezés jött létre az iránt is, hogy Ő felsége a vallás dolgát illető törvények áthágói ellenében is a jövő országgyűlésen vagy Ulászló király 6. decretuma VIII. cikkelyének a megújításáról és megtartásáról fog gondoskodni, vagy bizonyos végrehajtó kirendelésével illő büntetést méltóztatik határozni.

10. § Hatodszor: Elhatároztuk, hogy a törvények bővebb felvilágosítása és az országlakosok további viszálykodásainak megszüntetése végett mindezeket az előrebocsátottakat a legelőbb tartandó országgyűlésen megerősítvén, az ország törvényei közé kell iktatni.

11. § Hetedszer: Hasonló módon megállapodás történt az iránt, hogy az eme békekötés alkalmával mindkét részről megbeszélt és tárgyalt dolgok, ugymint a szentszék állapota, a jezsuita papoknak az országtól való személyes távoltartása, második Endre decretumának első Lajos részéről történt megerősítése, a tizedek bérbeadása tárgyában kelt 1548. évi LXI. cikkely megújítása és foganatos megtartása, az egyháziaknak vagy világiaknak az ősi javak elidegenítésétől való tartózkodása, az országgyűlésre meghívadni szokott személyek kiválasztása és a szavazatoknak az országgyűlésen való összegyűjtése és mérlegetése, idegen katonáknak az 1625. évi XXIV. cikkely értelmében, az országból való kitakarítása, valamint a magyar katonáknak az ország végvidékeiből való ki nem vitele, az ország nagyobb vagy kisebb hivatalainak és tisztségeinek valláskülönbség nélkül való osztogatása, a törvény és közigazság kiszolgáltatása, a Magyarország érdekében a törökökkel vagy bármely más szomszéd nemzettel folytatott minden tárgyalásnak született magyar világi személyek útján való eszközlése, valamint a haza szabadságait és az ország, meg országlakosok védelmét és föntartását illető minden más ügy fölött is mindjárt a legelső országgyűlésen kell valami bizonyosat határozni, vagy azt, a mit már határoztak, ugyanott tényleg foganatosítani.

12. § Nyolczadszor: Hogy ezt a közönséges országgyűlést pedig Ő császári és királyi felsége a jelen egyezkedés befejezésének és az oklevelek kicserélésének napjától számítandó három hónapon belül (miután az erdélyi fejedelemmel folyt háboruk megszűntek) kegyesen kihirdetni és minden további halasztás vagy elodázás nélkül megtartatni méltóztatik, úgy, hogy

mindazok, kiket az 1608. évi, koronázás után kelt I. cikkely értelmében az országgyűlésre meghívni szokás, ott bátorságosan megjelenhessenek és az országgyűlésnek régtől fogva szokásos szabadságával tárgyalhasanak, a mely országgyűlésen az 1638. évi LXXII. cikkely értelmében az ország javára néző, eddig nem foganatosított többi cikkelyeket is valósággal foganatosítsák és megtartsák.

13. § Kilenczedszer: Ő császári szent felsége minden országlakosnak összesen és egyenkint a bécsi békekötésben foglalt előbbeni közbocsánat mintájára általános közbocsánatot méltóztatik adni, akképen, hogy azokat a fekvő jószágokat és birtokjogokat is, a melyeket ezek alatt a zavaros idők alatt Ő felsége vagy az ország nádor ura vagy mások bárkinek adtak, adományoztak vagy elzálogosítottak, vagy Ő felségének bármely hivei bármi módon elfoglaltak és elvettek, minden korábbi birtokos vagy ezek örökösei részére azonnal és tényleg vissza kell bocsátani; hasonlóképen az esedező országlakosok részéről is vissza kell adni. És e közbocsánat tárgyában Ő szent felsége külön oklevelet méltóztatik kiadni.

14. § Mi tehát az előrebocsátott engedményeket és cikkelyeket összegükben és külön-külön, valamint az azokban foglaltakat együtt és egyenkint, úgy a mint azokat tárgyaltuk és elhatároztuk és jelen levelünkbe szóról-szóra beiktattuk, elfogadjuk, jóvá- és helybenhagyjuk, királyi szavunkra és igaz keresztény hitünkre biztosítván az említett erdélyi fejedelmet és párthiveit, valamint nemes Magyarországunk összes és egyes karait és rendeit is, hogy ezeket a cikkelyeket együtt és egyenkint véve minden pontjukban és záradékukban mind önmagunk szentül és sértetlenül megtartandjuk, mind más, bármily rendű és rangu alattvalóinkkal is a kiket illet vagy illetni fog, meg fogjuk tartatni; és akarjuk, hogy azoknak megtartására utódaink, tudniillik Magyarország törvényes királyai is kötelezve legyenek, saját kezünk aláírásával megerősített jelen levelünk erejénél és bizonyosságánál fogva. Kelt felső-ausztriai Lincz városunkban, december hó 16. napján, az Úrnak 1645-ik, római uralkodásunknak kilenczedik, magyarországi és többi uralkodásunknak huszadik, a csehországinak pedig tizennyolczadik évében.

1687. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A MOSTANI CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉG
FENSÉGES FINEMŰ ÖRÖKÖSEINEK ELSŐSZÜLÖTTEIT
MAGYARORSZÁG S AZ AHHOZ CSATOLT RÉSZEK
TERMÉSZETES ÉS ÖRÖKÖS KIRÁLYAINAK
NYILVÁNTJÁK

És, minthogy Ő császári és királyi legszentségesebb felsége, dicsőséges és győzedelmes fegyvereivel, a keresztyén név iszonyu ellenségét, a törököt számos véres és döntő ütközetben megverte, Isten segítő hatalmával, az ő naponkint élethalálra kinzott nyakokról elüzte s annak torkából, melyben ekkorig, oly hosszas időtől fogva, ez egész nemzetnek legnagyobb veszélyével nyögének, ez országnak legnevezeteseb erősségeit, s ezek közt az egykor legvirágzóbb királyi székhelyet, Budát, s ez annyiszor említett országnak védbástyáját, ennek nagyobb részével együtt kiragadta s e legédesebb hazának felszabadítására ezeket, s a még fentebb bővebben elszámlált áldozatokat hozni méltóztatott:

1. § Ez oly nagy s örökké hálával említendő jótéteményeknek emlékezetére, s alázatosan kedveskedő lelküknek mindenkorra felismerhető hálája jeléül, e Magyarországnak s kapcsolt részeinek összes karai és rendei kinyilatkoztatják, hogy mostantól jövőre s örök időkre senkit mást, mint fennczimzett Ő császári s királyi felségének saját ágyékából származott fiörökösei közül az első szülöttet (ugyanest határozván az 1547-ik évi 5-ik s más e felől alkotott törvénycikkek) fogják törvényes királyuknak s uruknak ismerni és azt mindenkor és annyiszor, valahányszor ily felavatás újból bekövetkezik, a fentebb kijelentett hitlevélben foglalt cikelyek előrebocsátandó elfogadása, vagy királyi biztosítása s e felől oly alakban, mint elődei teljesítették, leteendő eskü után, országgyűlésileg, e Magyarországon belül, meg fogják koronázni.

1687. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
FENTISZTELT Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI FELSÉGE FIÁGÁNAK
MAGSZAKADÁSA UTÁN KÖVETKEZNI FOGNAK A FENNIRT
URALKODÁSBAN: A MOSTANI FELSÉGES SPANYOL KIRÁLY FIÖRÖKÖSEI
UGYANCSAK AZ ELSŐSZÜLÖTTEK; CSAK EZEKNEK KIHALÁSA UTÁN
NYERJEN HELYET A KAROK ÉS RENDEK ŐSI, RÉGI, HELYBENHAGYOTT
SZOKÁSA S ELŐJOGA A KIRÁLYVÁLASZTÁSBAN

Ha pedig (a mit a Jó isten századokra kegyelmesen elhárítani méltóztassék) Ő császári s királyi felsége fiágának magvaszakadása bekövetkeznék, akkor az ilyen átszállandó s felveendő uralkodásban való utódlás (szintén megelőző s a fennkijelölt módon előre bocsájtandó királyi biztosítás, s az említett hitlevélben foglalt czikkek elfogadása és az ezekre teendő eskü után) háruljon és menjen át Spanyolország királyának, második Károly urnak hasonlóképen fiágu magvára, s így csak abban az esetben (melyet Isten kegyelmes jósága távol tartson), ha ugy a fentisztelet Ő császári és királyi szent felségének, mint Spanyolország említett felséges királyának fimagva kihalna, nyerjen helyet a mondott karok és rendek ősi és régi helybenhagyott szokása, s előjoga a királyok választására s koronázására nézve.

1715. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
Ő SZENT FELSÉGÉT VI. KÁROLY RÓMAI CSÁSZÁRT,
MAGYARORSZÁG S ENNEK KAPCSOLT RÉSZEI
KIRÁLYÁVÁ KORONÁZZÁK

Mivel az isteni gondviselés, melynek intése szerint történik mindenneknek igazgatása és kormányzása, ugy rendelte, hogy néhai dicső emlékezetű igen kedvelt József császárnak és Magyarország királyának kora elhunyt okán, a fennczimzett, Ő szent felsége hatodik Károly ur, római császár s Németország, Spanyolország, Magyarország, Csehország s a t. királya, mint különben is örökös és közvetlen utód Magyarországbán és kapcsolt részeiben, az 1687-ik évi pozsonyi országgyűlés 2. t. cikkének erejénél fogva is, törvényesen következék:

1. § Ez okból a hűséges karok és rendek megemlékezvén, az említett pozsonyi országgyűlés tárgyalásairól és törvényeiről, ezek mivoltához képest a fentisztelt Ő legszentségesb felsége iránt tartozó hódolatuk és hűségük bizonyítékául őt, mint törényes és örökös legkegyelmesb királyukat s urukat a kegyelmes kir. hitlevelébe igtatott czikkelyeknek elfogadása, s az 1681. s 1687. évi országgyűlési határozatoknak, valamint ezek értelmében, a régi törvényeknek, jogoknak és kiváltságoknak és így magának a Lipót-féle hitlevélnek megerősítése s azokra az alább beigtatott forma szerinti eskű letétele után (épen és sértetlenül maradván mindaz, a mit az utóbbi országgyűlések és az alábbirt kir. hitlevél, megváltoztattak vagy jobb alakba öntöttek): Isten kegyelmének segélyül hívása mellett, az említett Magyarország szent koronájával egyértelműleg s üdvkiáltásokkal kísérve, ünnepélyesen s törvényesen megkoronázták.

1715. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK

AZ Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI SZENT FELSÉGE RÉSZÉRŐL, SZERENCÉS MEGKORONÁZTATÁSA IDEJÉN, A KAROKNAK S RENDEKNEK ADOTT KIRÁLYI HITLEVET AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEIBE IKTATJÁK

Nemes Magyarországnak és kapcsolt részeinek hű karai és rendei igen jól emlékeznek arra, hogy az 1687. évi 2. t. cikk meghagyásához képest, a néhai kegyes emlékezetű üdvözült Lipót császárnak és királynak e Magyarország iránt teljesített és a hivatott törvényben bővebben kifejtett, fölötté sok jótéteményeiért kinyilatkoztatták, hogy ugyanennek a császárnak és királynak a saját ágyékából származott finemű örökösei közül az elsőszülöttet, mindannyiszor, valahányszor ilyen felavatás történendik, a hitlevél czikkelyeinek előrebocsátandó elfogadása s az abban előirt és alább mindjárt beigtatott eskűnek letétele mellett, örökre törvényes királyuknak s uruknak fogják tartani s megkoronázni;

1. § Minthogy pedig Ő császári s királyi legszentségesebb felsége a törvényes és közvetlen utódlás útján ez ország kormányát magához véve, Isten segélyével szerencsésen uralkodik és azokat a czikkelyeket, meg az esküt abban az alakban, melyben elődei letették, kegyelmesen elfogadta, s az országgyűlésen őt szerencsésen meg is koronázták, s egyszersmind

az 1681. s 1687. évi országgyűléseket, s ezeknek szellemében törvényeket, jogokat, szabadságokat s régi kiváltságokat és így magát a Lipót-féle hitlevelet is (mindenkor épen és sértetlenül maradván mindaz, a mit az utóbbi országgyűlések és a kir. hitlevél megváltottak vagy jobb alakba öntöttek) kegyelmesen megerősítette: a karok és rendek szükségesnek tartották, a fenn érintett hitleveles czikkelyeket, azaz: magát a szentséges hitlevelet köztörvényeik közé szóról-szóra beigtattatni s beiratni.

2. § Melynek tartalma a következő:

3. § Mi VI. Károly, Isten kedvező kegyelméből mindig felséges választott római császár, s Németország, Spanyolország, Castilia, Arragónia, Leon, mindkét Sicilia, Jeruzsálem, Magyarország, Csehország, Dalmát-, Horvát- és Szlavonországek, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodoméria, Kumánia, Bulgária, Navarra, Granada, Toledo, Valencia, Galicia, Majorca, Sevilla, Sardinia, Cordova, Corsica, Murcia, Jaena, Algarbia, Algeria, Gibraltár, a Kanári szigetek, nemkülömben keleti és nyugoti India s a nagy tenger szigeteinek és szárazföldének stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Milano, Stajerország, Karinthia, Krajna, Luxemburg, Württemberg, Felső- és Alsó-Szilézia, Athene és Neopatria hercege, Svábország fejedelme, a római szent birodalom, Burgovia, Morvaország, Felső- és Alsó-Lausitz őrgrófja; Habsburg, Flandria, Tirol, Barczinona, Ferret, Kyburg, Görzcz, Rosillon és Ceritánia grófja, Elsass tartomány grófja, Oristáni őrgróf, Gotschei gróf; a szláv őrgrófság, Naon kikötő, Biscaja, Molin, Szalina, Tripolis és Mecheln ura stb., mint az említett Magyarország s kapcsolt részeinek királya, elismerjük s adjuk emlékezetül ezeknek rendiben mindeneknek, kiket illet:

4. § Hogy minekutána a mindenható Isten kifürkészhetlen ítélete a néhai legfelségesebb s leghatalmasabb fejedelmet, e néven első József urat, választott római császárt és Németország, Magyarország, Csehország stb. királyát, Ausztria főhercegét, a mi boldog emlékezetü igen kedvelt testvérbátyánkat a közelebbi mult évben, e halandó életből és világi uralkodásból az örökös halhatatlanságra és örökké tartó dicsőség koronájára hívta és szőlította el s annak okából, hogy őt tulélő finemü magzatot nem hagyott maga után, Mi, mint külömben is Magyarországon s ennek a kapcsolt részeiben örököse és közvetlen utóda, az 1687-ik évben tartott pozsonyi országgyűlés 2-ik t. czikkének erejénél fogva is, mely a mi törvényes öröklésünket kijelenti s megállapítja, törvényesen örökösöd-

tünk s a pozsonyi országgyűlés fennidézett második cikkének értelmében, a mindenható jó Isten segélyével szerencsés és legkedvezőbb jó kívánságok közt végrehajtandó felavattatásunk végett, nemes Magyarországnak s a hozzá kapcsolt részek összes hű karainak s rendjeinek Magyarországon belől, még pedig szabad és királyi Pozsony városunkba a most folyó év Fehérvasárnapjára vagyis április hó harmadik napjára összejövetelt vagyis országgyűlést hívtunk össze és hirdettünk ki s arra Mi is személyesen megjelenvén, annál elnökköltünk volna: említett nemes Magyarországnak s kapcsolt részeinek összes főpap, báró és mág-nás urai, nemesi s egyéb kara és rendei a mondott országgyűlésre igen nagy számmal megjelenvén, s a fentebb említett pozsonyi országgyűlés határozataira s végzéseire visszaemlékezvén, azok mivoltához s jelesen a fennidézett második cikk rendeletéhez képest irányunkban, mint törvényes és örökös királyuk s uruk iránt tartozó jobbágyi hódolatukat s hűségüket bizonyítva, és szerencsés megkoronáztatásunk után vágyakozva, alázatosan esedeztek felségünk előtt, s kérték, hogy Mi az előbb hivatolt törvények értelmében, mindenesetre még szerencsés megkoronáztatásunk előtt, az alábbirt cikkelyeket és az azokban foglaltakat, összesen és egyenként helyesnek, kedveseknek s tetszőknek tartván s azokhoz beleegyezésünket adván, jóságosan elfogadni s királyi hatalmunkkal helybenhagyni és megerősíteni, s mind mi magunk megtartani, mind másokkal, kiket illet, szigorúan megtartatni méltóztatnánk. Mely cikkelyek tartalma a következő:

5. § Először: hogy a régtől származó örökletes királyi utódláson és koronázáson kívül, e Magyarországnak s kapcsolt részeinek minden egyéb közös szabadságait, mentességeit, kiváltságait, statutumait, közönséges jogait, törvényeit és szokásait, összesen és egyenként, melyeket Magyarország néhai idvezült királyai és dicső emlékezetű elődeink eddigelé engedélyeztek és megerősítettek, vagy mi jövőre is engedélyezni és megerősíteni fogunk (melyekre nézve a karok és rendek néhai első Ferdinánd felséges fejedelem, dicső emlékezetű elődünk decretumainak kezdetén lévő esküformát is kiterjesztik, s vonatkoztatják) – kizárva mégis s félretéve idvezült II. András király 1222. évi decretuma 31. cikkének ekképen kezdődő záradékát: „quodsi vero nos” e szavakig: „in perpetuum facultatem”, minden pontjaikban, záradékaikban s cikkükben, miként azoknak használatát s értelmét a király és a karok közegyezéssel

országgyűlésileg megállapították, szilárdul és szentül megtartjuk, s minden másokkal is egyenkint sértetlenül megtartatjuk.

6. § Másodszor: Az ország szent koronáját, az országlakók régi szokása s a hazai törvények szerint, bizonyos, az ő körükből erre egyértelműleg választott s kiküldött világi személyekkel ez országban őriztetjük.

7. § Harmadszor: Ez országnak s a hozzá kapcsolt részeknek ekkorig visszafoglalt s Isten segélyével ezentul visszafoglalandó összes területeit s részeit, az esküforma értelmében is, a nevezett országba s kapcsolt részeibe a törvények s kiváltságok használásáról s értelméről szóló fentebbi magyarázat módozata szerint egészen vissza fogjuk keblezni.

8. § Negyedszer: hogy fiágunk magvaszakadása esetében (mitől Isten minél tovább őrizzen) a karoknak és rendeknek királyválasztási s koronázási joga előbbi erejébe s állapotába tér vissza s Magyarország és említett részei számára, ennek régi szokása szerint, érintetlenül fennmarad.

9. § Ötödször: az előrebocsátottak szerint, valahányszor a többször említett Magyarország határai közt jövendőben ilyen királyi felavatás fog országgyűlésileg végbemenni, mindannyiszor a mi finemű örököseink, a jövendőbeli megkoronázandó örökös királyok, a jelen biztosítás elfogadását s e felől az eskü letételét előre fogják bocsátani.

10. § Mi tehát Magyarország s a hozzákapcsolt részek összes karai és rendei kérésének kegyesen helyt adván, lelkünk kegyelmes hajlandóságával és irántuk való szives jóakarattal, a fentebb beigtatott összes czikelyeket, s az azokban foglaltakat összesen és egyenként helyeseknek, kedveseknek s tetszőknek tekintvén, azokhoz beleegyezésünket s jószágos helybenhagyásunkat adtuk, s azokat és minden azokban foglaltakat kegyesen elfogadtuk, helyeseltük, hitelesítettük és megerősítettük.

11. § Igérvén és biztosítván a karokat és rendeket királyi szavunkkal, hogy az összes előrebocsátottakat mind mi magunk megtartjuk, mind más, bármely rangu s állapotu hü alattvalóinkkal megtartatjuk, a mikép e hitlevelünk erjével, elfogadjuk, helyeseljük, megerősítjük és megígérjük.

12. § Minek hitelére s bizonyságául e levelünket sajátkezüleg aláírtuk, s királyi pecsétünk reá függesztésével megerősítettük. Kelt pozsonyi királyi várunkban, május hó huszonegyedik napján, az Urnak ezerhétszáz tizenkettedik esztendejében, római császári országlásunk első, a spanyolországinak kilenczedik, a magyarországinak, csehországinak és a többieknek ugyancsak első évében.

Mi hatodik Károly, Isten kegyelméből a rómaiak mindenkor felséges választott császára s Németország, Spanyolország, Magyarország, Csehország, Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok stb. kiráya, Ausztria főhercege, mint az említett Magyarországnak és a többi hozzácsatolt országoknak és részeknek királya, esküszünk az élő Istenre, annak legszentebb anyjára: szűz Máriára s minden szentekre, hogy mi az Isten anyaszentegyházait, a főpap és báró urakat, nemeseket, szabad városokat s minden országlakót, mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban s kiváltságaikban, s régi jó és helybenhagyott szokásaikban, a mikép azoknak használása s értelme a király s a karok és rendek közös egyezésével országgyűlésileg meg van állapítva, megőrizendjük, és mindenkinek igazságot szolgáltatunk; néhai felséges András király törvényeit (kizárva mégis s félretéve az ő decretuma harminczegyedek cikkének így kezdődő záradékát: *duod si vero nos stb. e szavakig: in perpetuum facultatem*) megtartandjuk; Magyarországunk határait s a mi ehhez bármi joron vagy czimen tartozik, el nem idegenítjük, s meg nem csorbitjuk, sőt, a meny nyire lehet, növelni fogjuk s kiterjesztjük, s mindazt megteszszük, a mit az összes karok és rendek s egész Magyarországunk közjavára, diszére s gyarapodására igaz uton megtehetünk. Isten Minket úgy segéljen s minden szentjei.

1715. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

BŐVEBB KIJELENTÉS A KIRÁLYI ÖRÖKLETES UTÓDLÁS S URALKODÁS FELŐL

A császári és királyi szent felség kegyelmesen úgy határozott, hogy a közvetlenül előbb jelzett második cikkelybe most beigtatott jószágos hitlevelének tartalma szerint eléggé kifejtett örökletes utódlást irányadónak kell tekinteni s ha egykoron a néhai felséges Lipóttól és királytól leszármazó finemüeknek magva szakad, a királyválasztásban és koronázásban a karoknak és rendeknek ősi és régi helybenhagyott szokása és előjoga fog előtérbe lépni.

1. § S ugyan Ő királyi szent felsége sem akarja a karokat és rendeket máskép kormányoztatni s felettük uralkodni, mint magának Magyarországnak az eddig alkotott vagy jövőre országgyűlésileg megállapítandó saját törvényei szerint.

2. § Mely legkegyelmesebb királyi kijelentésével az ország karait és rendeit eme záradékot illetőleg: „a hogyan a törvények használatát és értelmét a király s a karok közös egyetértéssel országgyűlésileg megállapítani fogják”, eléggé biztosítja, bárminek az országtól való elszakítása és a más tartományokéhoz hasonló kormányzás behozása ellen.

1723. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁG S AZ AHHOZ KAPCSOLT RÉSZEK KARAI ÉS RENDEI

Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉGÉNEK

SZABADSÁGAIK S KIVÁLTSÁGAIK ATYAI ÉS LEGKEGYELMESEBB

MEGERŐSÍTÉSEÉRT S A KAROK ÉS RENDEK KÖZEPETTE

SAJÁT LEGSZENTSÉGESB SZEMÉLYÉBEN MEGJELENÉSEÉRT

LEGNAGYOBB KÖSZÖNETET MONDANAK

Ő császári s királyi legszentségesebb felségének, a jelen országgyűlésre szerencsésen és igen nagy, valaha alig látott számban egybegyűlt országos karok és rendek iránt való atyai legkegyelmesebb hajlamát s ezeknek fenmaradására s Magyarországnak, meg kapcsolt részeinek közállapota gyarapodására, s a szomszéd örökös országokkal és tartományokkal minden eshetőségre, és a külső erőszak ellenében is megállapítandó egységre és a belső nyugalom fentartására irányzott valóban atyai gondját és aggodását, ugyancsak Ő legszentségesebb császári és királyi felségének az ország s az ahhoz kapcsolt részek karaihoz és rendeihez intézett királyi leveléből, s legujabban tett előterjesztéseiből, jobbagyi hűségük hódoló buzgalmaival s állandó melegével legalázatosabban megértvén, ez atyai indulatnak irányukban legkegyelmesebben nyilvánított különös kegyéért, és azért, hogy nem szolgálván akadályul bármely ellenkező, a római szent birodalmat s az európai békét érdeklő igen nehéz gondjai és munkái, hű karai közé eljönni s ezeket legtiszteletreméltóbb és legmagasabb személyében atyailag megvigasztalni, s először és mindeneke-

lőtt, a hű karoknak és rendeknek minden eziránt előrebocsátott, megelőző legalázatosabb esedezése nélkül, tisztán csak irántuk viseltetett atyai indulatból felajánlani méltóztatott azt, hogy örökös Magyarországnak s az ehhez kapcsolt részeknek, országoknak és tartományoknak összes karait s rendeit minden, úgy a hitlevélbe foglalt, mint bármely más, ekkorig engedett és alkotott s a jelen országgyűlésen s jövőben is országgyűlésileg alkotandó törvényekben, jogokban, szabadságokban, kiváltságokban s mentességekben, szokásokban, előjogokban megtartandja, s azokat és azok mindegyikét legkegyelmesebben megerősíteni kegyeskedett, Ő császári és királyi legszentségesebb felségének legalázatosabb s tőlük kitelhető legnagyobb hálát nyilvánítanak azért is:

1. § Hogy legfelségesebb osztrák háza nőágának is Magyarország királyi koronájára, s az e szent koronához tartozó részekre, országokra és tartományokra, ez ágnak s az abból leszármazóknak kihalásáig, az ország és az ahhoz kapcsolt részek összes karainak s rendeinek egyértelmű szabad akaratával történt kikiáltását s ugyancsak a karoknak és rendeknek Ő legszentségesebb császári és királyi felségéhez Bécsbe menesztett ünnepélyes küldöttsége útján meghívását.

2. § És az illetén felajánlást oly kegyesen s kegyelmesen és hálás lélekkel fogadni s hű karainak és rendeinek kegyeletes és üdvös óhaját nemcsak helybenhagyni méltóztatott:

3. § Hanem ezt az örökösödést Magyarország szent koronájában s a hozzá kapcsolt részekben, országokban és tartományokban, a fiágéval azonos elsőszülöttség rendje szerint oly módon, a mint azt Ő legszentségesebb felsége az ő Németországában s azon kívül fekvő örökös országaiban és tartományaiban már szabályozta, megállapította, kihirdette s elfogadta, elválhatatlanul s ugyanazon ág fokozatának egyenlősége esetében a finemüek előjogának figyelembevételével kívánja rendezni, megtartani s megőrizni.

4. § Akképen, hogy azt a nőt, vagy annak férfi örökösét, a ki a felséges osztrák házban elfogadott, említett elsőszülöttségi rend szerint, a felséges osztrák ház előbb mondott országainak s tartományainak örököse lesz, ugyanezen utódlás és örökösödés jogán, a jelen és minden jövő esetben, egyszersmind az ugyancsak feloszthatatlannak értendő Magyarország s az ahhoz kapcsolt részek, országok és tartományok kétségtelen királyának tartsák s koronázzák.

1723. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK

Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI LEGSZENTSÉGESEBB FELSÉGE FÖLSÉGES OSZTRÁK HÁZA NŐAGÁNAK MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJÁBAN S A RÉGTŐL FOGVA HOZZÁKAPCSOLT RÉSZEBEN VALÓ FOLYTONOS KIRÁLYI ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL

Noha Ő legszentségesebb császári és királyi felségének magyarországi s az ehhez kapcsolt részekből való hű karai és rendei az ő élénk és virágzó, s legjobb állapotban levő korát, erejét s egészségét látva, s Isten áldásában teljesen megnyugodva, igen nagyon biznak abban, hogy ő, hű karainak e végett a mindenható Istenhez intézett s szünetlenül intézendő imái következtében is, nagy és dicső finemű utódokkal a leggazdagabban meg lesz áldva, s az ország hű karai az ő fiörököseinek szakadatlan sorával meg lesznek vigasztalva.

1. § Minthogy azonban azt is különösen át kell látniok, hogy a királyok és fejedelmek is, a többi emberrel egyenlően, a halandóság végzetének vannak alávetve; ezért éretten s gondosan megfontolva, mind Ő legszentségesebb császári és királyi felsége elődeinek, boldogult néhai atyjának Lipótnak, és testvérének Józsefnek, Magyarország dicsőséges királyainak, mind pedig és kiváltképen a most legkegyelmesebben uralkodó legszentségesebb császári és királyi felségnek, a haza közjáváának gyarapítására s hű polgárai örök boldogítására hadban és békében véghezvitt legdicsőségesebb tetteit s cselekedeteit, a midőn nemcsak ez örökletes Magyarországot s az ehhez kapcsolt részeket, országokat s tartományokat az említett dicső elődeitől hagyott állapotban megtartotta, hanem a legutóbbi török háboru alkalmával is annak legdühösebb támadásai ellenében lelkesedéssel bátorságba helyezte s ugyanezt diadalmas és szerencsés fegyvereivel, a hozzá kapcsolt országokra s tartományokra is, nevének halhatatlan dicsőségével s a karok és rendek, valamint az ország magánpolgárainak örök biztosságára, kiterjesztette, hogy bármely jövő időkben minden külföldi s belső zavaroktól s veszélyektől megóva legyen, és áldástadó folytonos nyugalomban és a lelkek őszinte egységében, minden külső erőszak ellenében is megszerencsésebben fenmaradhasson.

2. § S ezenkívül mindenféle belső mozgalmakat, s az uralkodás szüneteléséből könnyen támadható és a karok és rendek előtt régóta igen jól ismert bajokat is gondosan megelőzni óhajtván.

3. § Őseiknek dicséretes példái után indulva:

4. § S Ő legszentségesebb császári és királyi felsége, legkegyelmesebb uruk iránt hálájukat s hűségüket a legalázatosabban kimutatni kívánva:

5. § Ő legszentségesebb császári és királyi felsége férfiágának magvaszakadtával (mely magszakadást Isten legkegyelmesebben távol tartani méltóztassék) az öröklési jogon való utódlást e Magyarországon és koronájában, s az Isten segedelmével már visszaszerzett és visszaszerzendő ehhez tartozó részekben, országokban és tartományokban, felséges osztrák házában nőjára is és pedig első helyen a fentisztelt most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felségnek.

6. § Azután, ennek magvaszakadtával, a néhai boldogult Józsefnek,

7. § S ezeknek is magvaszakadtán, a néhai dicső Lipótnak, császároknak s Magyarország királyainak ágyékából leszármazókra, és ezeknek törvényes, római katolikus, mind két nemű ausztriai főherczeg utódaira, a most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felség részéről a Németországban s azon kívül fekvő és Magyarországgal, meg az ehhez kapcsolt részekkel, országokkal és tartományokkal, az előrebocsátott jog és rendszerint, feloszthatatlanul s elválaszthatatlanul, kölcsönösen és együttesen örökösödésileg birtoklandó más országaiban s tartományaiban s megállapított elsőszülöttségi rendhez képest, uralkodás és kormányzás végett átruházzák.

8. § S az említett utódlást elfogadják;

9. § És ekképen, a felséges osztrák házba behozott és elismert eme női utódlást (kiterjesztve arra most, mindenkorra az 1687. évi II. s III., és hasonlóképen az 1715. évi II. és III. törvénycikkeket) a fentebb említett rend szerint megállapítják.

10. § S elhatározzák, hogy azt e felséges ház említett nője az előbbi módon örökösökül és utódokul megjelölt mindkét nemű ausztriai főherczegek azt elfogadják, helybenhagyják és az ország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok karainak és rendjeinek az előrebocsátott és a legszentségesebb császári és királyi felségtől hasonlóan legkegyelmesebben előzetesen megerősített hitleveles, valamint más fentebb kijelentett szabadságaival s előjogaival együtt, a fent idézett cikkelyek tartalma szerint, minden következő időben, koronázás alkalmával megtartsák.

11. § S a király választására és koronázására nézve a karok és rendek ősi és régi, helybenhagyott s bevett szokását és előjogát oly értelemben tart-

ják fönn, hogy annak csakis az említett nőág teljes kihalása után legyen helye.

1723. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁG S KAPCSOLT RÉSZEI KARAINAK ÉS RENDEINEK
JOGAIT, KIVÁLTSÁGAIT ÉS SZABADSÁGAIT
MEGERŐSITIK

Ő legszentségebb császári és királyi felsége az ország s az ahhoz kapcsolt részek összes hű karainak s rendeinek minden, úgy hitlevélbe foglalt, mint bármely más jogait, szabadságait, kiváltságait s mentességeit, és előjogait, az alkotott törvényeket s helybenhagyott szokásokat (a jelen országgyűlés I. és II. törvénycikkelyének megfelelően, melyek az 1715-ik évi I., II. és III. törvénycikkelyek s az ott foglalt esküforma értelmében veendő) kegyelmesen megerősíti s meg fogja tartani.

1. § Hasonlóképen utódai is, Magyarország s az ahhoz kapcsolt részek törvényesen megkoronázandó királyai, az ország s ahhoz kapcsolt részek karait és rendeit ugyanazon kiváltságokban s az említett mentességekben és törvényekben sértetlenül megtartandják.

2. § Melyeket ezenkívül Ő legszentségebb felsége az övéi részéről, bármely rendüek, ranguak s állapotuak legyenek is, meg fog tartatni.

1741. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLYI HITLEVÉL, MELYET Ő KIRÁLYI FELSÉGE SZERENCSES
FÖLAVATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT
AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK ADOTT, AZ ORSZÁG
KÖZTÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATTATIK

Miután Ő királyi szent felsége az ezerhétszázhuszonharmadik évi első és második cikkelyekben kifejezett törvényes és közvetlen örökösödésénél fogva Magyarország és a hozzákapcsolt részek kormányzását átvevén, a hitlevélbeli cikkelyeket és az esküt azon formában, mely alább következik, kegyelmesen elfogadta és letette, és országgyűlésileg szeren-

csésén megkoronázott volna: a karok és rendek a főntemlitett hitlevéli czikkelyeknek, vagyis magának a szent hitlevélnek, valamint a letett eskü szószerinti tartalmának a köztörvények közé való beiktatását elhatározták. A mely hitlevél foglalata pedig ekképen következik:

„Mi Mária Terézia, Isten kedvező kegyelméből Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tótország, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodoméria, Kunország, Bulgária királynője; Ausztria főhercege; Burgundia, Brabantia, Felső- és Alsó-Szilézia, Majland, Styria, Karinthia, Karniolia, Mantua, Parma és Piacenza, Limburg, Luxemburg, Geldern, Württemberg hercege; Svévia fejedelme; a szent római birodalom, Burgau, Morva, Felső- és Alsó-Lausitz örgrófja; Habsburg, Flandria, Tyrol, Ferrete, Kyburg, Görcz, Gradiska és Artois grófja; Elsass tartománygrófja; Namur grófja; a vend örgrófság, Pordenone, Salzburg és Mecheln ura; Lotharingia és Bar hercegnője; Etruria nagyhercege stb., mint főntnevezett Magyarország és más királyságok s a hozzá kapcsolt részek királynője, megismerjük és adjuk tudtokra, jelen levelünkkel jelentvén mindenkinek, a kiket illet:

1. § Hogy miután az Isteni akarat kifürkészhetetlen végzetéből a fontos és leghatalmasabb fejedelem ur, Károly, e néven hatodik, a rómaiak választott császára, és Németország, a Hispániák, Magyar- és Csehország stb. királya, Ausztria főhercege, nekünk boldog emlékezetű felejtethetlen atyánk urunk, a legközelebbi mult esztendő Mindszent havában e halandó életből és a földi országlásból az el nem muló halhatatlanságra és az örök dicsőség koronájára elhivatott és elköltözött volna, és annál fogva, mivel tulélő férfi ivadékot maga után nem hagyott, Mi, mint az ő elsőszülött leánya és teljességgel közvetlen örököse a magyar királyságban és a hozzá kapcsolt részekben, az ezerhét százhuszonharmadik évben be-rekesztett országgyűlésnek a mi örökösödésünket kinyilvánító és megállapító első és második czikkelyei erejénél fogva is, törvényesen trónra léptünk volna; és az ország törvényeinek értelmében a háromszorosan jó és legnagyobb Isten segítségével, szerencsés és kedvező kívánatok mellett végzendő fölavatásunk céljából hiveinknek, ezen mi nemes Magyarországunk és a hozzá kapcsolt részek karainak és rendjeinek, ugyancsak Magyarországon belül, ugyanis Pozsony szabad királyi városunkba az alábbirott esztendő pünkösdi hava tizennegyedik napjára, azaz Exaudi vasárnapjára, összejövetelt, vagyis országgyűlést hirdettünk és egybehivtunk volna és azon Mi magunk is személyesen megjelenvén, résztvettünk:

hiveink, említett nemes Magyarországunk és a hozzá kapcsolt részeknek a jelenlegi országgyűlésen teljes és népes számban megjelent összes főpapjai, zászlósai, mágnásai s nemesei és többi karai s rendei, nem feledkezvén meg a főntemlitett országos törvényekről, azok kívánalmához képest tartozó jobbágyi hűségöket s odaadásukat irántunk, mint törvényes és örökös királynőjük s urasszonyuk iránt, megbizonyítván, szerencsés fölvatásunk teljesítésének vágyától vezettetve, alázatosan esedeztek felségünknek és kérték, hogy a föntidézett törvények rendelkezése szerint, mindenesetre még szerencsés megkoronáztatásunk előtt, az alább írott czikkelyeket, és egyenkint minden azokban foglaltakat helybenhagyottaknak, kedveseknek és elfogadottaknak vallván, azokra jóváhagyásunkat adván, kegyelmesen elfogadni, és királyi hatalmunknál fogva helyeselni és megerősíteni, és úgy mi magunk kegyelmesen megtartani, mint másokkal, a kiket illet, szilárdan megtartani méltóztatnánk.

2. § A mely czikkelyek tartalma pedig ekképen következik:

3. § Először, hogy a régi időkből származott királyi örökösödésen és koronázáson kívül, ezen Magyarországnak és a hozzákapcsolt részeknek összes és minden szabadságait, mentességeit, kiváltságait, helyi és közönséges jogait, törvényeit és szokásait, melyeket Magyarország hajdani dicsőült királyai és a mi dicsőséges emlékü elődeink eddigelé engedtek s megereősítettek és melyeket jövőendőben mi engedni és megerősíteni fogunk (a melyekre a mondott karok és rendek az eskü formáját is a hajdani fönséges fejedelemnek, I. Ferdinánd urnak, a mi dicsőséges emlékü elődünknek végzeményei kezdetén megállapították, kifejtették és leveztették), kizárva azonban és mellőzve dicsőült II. András királynak az ezerkétszázhuszonkettedik esztendőben kelt végzeményének záradékát, mely így kezdődik: Quodsi vero Nos, azon szavakig: in perpetuum facultatem, minden pontjaiban, záradékaiban és czikkelyeiben, úgy a hogy azok használata és értelme iránt a király és a karok közös megegyezésével országgyűlésileg megállapodtunk, szilárdan és szentül megtartandjuk, s minden mások és egyebek által sértetlenül megtartatjuk.

4. § Másodszor, az ország szent koronáját a honlakosok régi szokása és a hazai törvények szerint, a közülök e czélra egyértelemmel választott és megbizott bizonyos világi személyek által ezen országban fogjuk őriztetni.

5. § Harmadszor, az országnak és a hozzákapcsolt részeknek eddig visz-

szaszerzett és ezután Isten segítségével visszaszerzendő bármely tartományait és részeit, az esküforma értelmében, főntnevezett országunkba és a hozzá kapcsolt részekbe mindenestül be fogjuk kebelezni.

6. § Negyedszer, hogy azon esetben (a mit Isten messze távoztasson el), ha az ausztriai főhercegek, még pedig első sorban a főntnevezett atyánktól származók, azután ezek magvaszakadtával a néhai dicsőült József, s ezeknek is magvaszakadása után, néhai dicsőült Lipót császárok és Magyarország királyai ágyékából származók mind a két ágból kihálnának, az ezerhétszázhuszonharmadik esztendőbeli főntemlitett országgyűlés főntidézett első és második cikkelyeinek rendelése szerint is, az előbb nevezett karok és rendek királyválasztó és koronázó joga régi érvényébe és állapotába fog visszatérni s azon Magyarországnak s említett részeinek birtokában és ősi szokásában sértetlenül megmarad.

7. § Ötödször, a mint előre bocsáttatott, a hányszor csak gyakran nevezett Magyarországunk határain belül, a következő időkben, ilyen királyi fölavatás országgyűlésileg végzendő lesz: mindannyiszor örökösaink és utódaink, a jövőendő ujonnan koronázandó örökös királyok tartoznak a jelen hitlevelet előlegesen elfogadni és azonfelül az esküt letenni.

8. § Mi tehát Magyarország és kapcsolt részei karainak és rendeinek előbb mondott kérelmét kegyelmesen meghallgatván, szívünk jóságos hajlandóságához képest és hozzájuk való kedveskedő szándékunk szerint, az előbb beiktatott összes cikkelyeket, és egyenkint minden azokban foglaltakat, helybenhagyottaknak, kedveseknek és elfogadottaknak vallván, azokhoz jóakaró beleegyezésünket, valamint jóváhagyásunkat adtuk, és azokat s minden bennök foglaltakat, kegyelmesen elfogadtuk, helyeseltük, jóváhagytuk és megerősítettük.

9. § Igérvén és biztosítván a karokat és rendeket királyi szavunkkal, hogy mind a főntebbieket úgy Mi magunk megtartandjuk, mint minden rendű és állapotu más hűséges alattvalóink által is megtartatjuk, a mint ezen hitlevelünk erejénél fogva elfogadjuk, helyeseljük, jóváhagyjuk s megerősítjük és ígérjük.

10. § Melynek hitelül és bizonyítékául ezen levelet saját kezünkkel aláírtuk és királyi pecsétünk felfüggesztésével megerősítettük.

11. § Kelt Pozsony királyi várunkban, Szent-Iván hava huszonnegyedik napján, az Ur ezerhétszáznegyvenegyedik, Magyar-, Cseh- és a többi országainkban való uralkodásunk első esztendejében.

A KIRÁLYI ESKÜ SZÖVEGE PEDIG EZ VALA:

„Mi Mária Terézia, Isten kegyelméből Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát- és Szlavonország stb. királynője, Ausztria főhercege, Lotharingának és Barral házassága révén hercegnéje, Etruria nagyhercege, mint a föntnevezett Magyar- és más országok és a hozzá kapcsolt részek királynője, esküszünk az élő Istenre, az ő szentséges anyjára, Szűz-Máriára, és minden szentjeire, hogy Isten egyházait, az egyházi főrend, zászlós, mágnás nemes urakat, a szabad városokat és minden honlakosokat mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban, törvényeikben, kiváltságaikban, meg régi jó helybenhagyott szokásaikban megtartandjuk; mindeneknek igazságot fogunk tenni; néhai fönséges András király végzeményét (kizárva azonban és mellőzve ugyanazon végzemény harminczegyedik cikkelyének záradékát, mely így kezdődik: Quodsi vero Nos etc., egészen azon szavakig: in perpetuum facultatem) megőrizendjük; Magyarországunk határait és a mik azt bármely jogon és czimen illetik, se elidegeníteni, se megkisebbíteni nem fogjuk, hanem a meny nyiben lehet, szaporítjuk és kiterjesztjük, és mindazt megcselekedjük, a mit minden rendek és egész Magyarországunk közjava, tisztessége és gyarapodása érdekében igazságosan tehetünk. Isten minket úgy segíjen és minden szentjei.”

1741. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

HOGY A HITLEVÉL AZON ZÁRADÉKA: „A MINT AZOK HASZNÁLATA ÉS ÉRTELME IRÁNT A KIRÁLY ÉS A KAROK KÖZÖS MEGEGYEZÉSÉVEL ORSZÁGGYÜLÉSILEG MEGÁLLAPODTUNK,” AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK SARKALATOS JOGAIRA, SZABADSÁGAIRA, MENTESSÉGEIRE, KIVÁLTSÁGAIRA, EGYÁLTALÁBAN NE LEGYEN KITERJESZTHETŐ

Ő királyi szent felségének jóságos kijelentése alapján szentesítettett, hogy Magyarország és a hozzá kapcsolt részek karainak és rendleinek sarkalatos jogai, szabadságai, mentességei és kiváltságai, jelesül azok, a melyek a Hármastörvénykönyv I. R. 9. címében és az 1723: VI. cikkelyben kifejezvék, melyek őket mindenféle adózás alól fölmentik, sőt a kivált-

ságaiknál fogva ősi szokás alapján abban is megerősítik, hogy a telekkel semmiképen ne járjon együtt a közteher (midőn az 1715: III. cikkely által a felől, hogy más tartományok módjára nem fognak kormányoztatni, különben is megóva és biztosítva vannak), a hitlevélbe beiktatott s a törvények használatáról és értelméről szóló záradék magyarázata alá egyáltalában ne legyenek vonhatók.

1741. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR DOLGOKNAK ÉS ÜGYEKNEK MAGYAROK ÁLTAL VALÓ INTÉZÉSÉRŐL

Hódoló lélekkel fogadták a karok és rendek Ő királyi szent felségének abbeli jóságos nyilatkozatát, melylyel kegyelmesen kijelentette, hogy ő oly kiváló szeretettel és hajlandósággal viseltetik a magyar nemzet iránt, miszerint még kételkedni sem lehet, hogy azt nemcsak a többiekkel egyenlő diszben, tiszteletben és becsülésben részesítendi, hanem egyébként is királyi kegyelmét és anyai érzelmeit ez ország boldogulásának előmozdítására fogja irányozni.

1. § A ki egyszersmind azt is kegyelmesen elhatározta, hogy az ország dolgait és ügyeit, az országon belül és kívül, magyarok által fogja végezni és végeztetni.

2. § Annálfogva legmagasabb udvarában is, mindazokban, a mik a neki engedett főhatalomból folynak, magas ítélete és királyi tiszte szerint, hű magyar tanácsosainak segítségével és tanácsával fog élni.

3. § Sőt midőn fontosabb ügyek kerülnek tárgyalásra, az ország primását és nádorát s más főurait, valamint Dalmát-, Horvát- és Szlavonországok bánját, főképen midőn ez országok ügyei és bizottsága felől kell intézkedni, legmagasabb színe elé hivandja és az ilyen ügyekben velők tanácskozik.

4. § Az országon belül pedig minden közigazgatási és az ország közállományát illető ügyeket, az ország törvényeiben megállapított módon, ezután is a királyi helytartótanács által (megtartván azt azon hatáskörben és függetlenségben, melyet az 1723. évi CI. cikkely tartalmaz) fogja kellően intéztetni.

5. § Ürasedések bekövetkező eseteiben pedig ezen királyi helytartónácsba az ország minden részeiből alkalmas s az ország dolgait és alkotmányát ismerő férfiakat, birtokos magyarokat alkalmazand.

1790/91. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A KIRÁLY FÖLAVATÁSA ÉS KORONÁZTATÁSA
MINDEN TRÓNVÁLTOZÁSKOR FÉL ÉVEN BELÜL
VÉGREHAJTASSÉK

Minden kétség elhárítása végett, a mely a királyi szent felség által elfogadott és kiadott fölavató hitlevélnek Magyarország örökös királyai megkoronáztatásáról szóló némely szavainak tartalmából az ország alaptörvényei ellenére támadt, vagy jövendő időkben támadhatna: kegyelmesen beleegyezett Ő császári királyi apostoli felsége, hogy a királyi fölavatás és koronázás minden egyes trónváltozáskor az elhunyt király halálától számított hat hónap lefolyása alatt törvényes szertartás szerint multhatatlanul végrehajtassék; épségben maradván azonban a közbenső idő alatt is a királynak minden örökös jogai, melyek az országnak közönséges és az alkotmányával megegyező kormányzására tartoznak; épségben maradván nem kevésbé a király iránt tartozó alattvalói hűség kötelezettségei; ugy azonban, hogy a kiváltságok osztogatása ezentul is csupán csak a törvényesen megkoronázott királyi felség részére marand meg.

1790/91. ÉVI ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
MAGYARORSZÁG ÉS A HOZZÁ KAPCSOLT RÉSZEK
FÜGGETLENSÉGÉRŐL

Az ország karainak és rendeinek alázatos előterjesztésére, Ő szent felsége is kegyesen elismerni méltóztatott, hogy ámbár a felséges ausztriai ház nőágának az 1723: I. tc. és II. czikkelyek által a magyar királyságban és a hozzá kapcsolt részekben megállapított örökösödése ugyanazt a fe-

jedelmet illeti, a kit a megállapított trónöröklési rend szerint a Németországban és azon kívül fekvő, elválaszthatatlanul és föloszthatatlanul birtoklandó többi ország és tartományokban illet: mindazonáltal Magyarország, a hozzá kapcsolt részekkel együtt, szabad és kormányzatának egész törvényes módját illetőleg (bele értve mindenféle kormánysszékeit) független, azaz semmi más országnak vagy résznek alá nem vetett, hanem saját állami léttel és alkotmánynyal bíró, s ennél fogva az 1715: III. tc., valamint az 1741: VIII. tc. és XI. czikkelyek rendelkezésének megfelelően, törvényesen megkoronázott örökös királyától, és így Ő szent felségétől s örökösaitól, Magyarország királyaitól, tulajdon törvényei és szokásai szerint, nem pedig más tartományok módjára igazgató és kormányozandó ország.

1790/91. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL

Hogy a törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának hatalma Magyarországon és a hozzá kapcsolt részekben, az 1741: VIII. törvény-cikk rendeletének sérelme nélkül, a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti, s rajtuk kívül nem gyakorolható: Ő szent felsége magától és önként elismeri, s kegyesen kijelentette, hogy Ő a rendek ezek jogát sértetlenül megtartandja, és a mint azt dicsőült elődeitől kapta, azonképen csorbitatlanul szállítandja át felséges utódaira, biztosítván az ország karait és rendeit, hogy soha sem fogja az országot és a kapcsolt részeket rendeletekkel vagy ugynevezett pátensekkel, melyek különben is az országnak soha egy törvényszékén sem fogadhatók el, kormányozni; pátensek kiadása csupán azon esetre tartatván fenn, midőn a törvénnyel egyébként megegyező dolgokban, a kellő eredménnyel való kihirdetés egyedül ez uton lenne eszközölhető.

Továbbá:

Hogy a bíróságoknak törvénnyel megállapított vagy megállapítandó szervezete királyi hatalommal nem fog megváltoztattatni; sem a törvé-

nyes ítéletek végrehajtása parancsokkal gátoltatni, sem hogy azt mások gátolják, megengedtetni nem fog; sem pedig a bíróságok törvényes ítéletei megmásíttatni, vagy akár a királynak, avagy valamely politikai kormányshoz felülvizsgálata alá vonatni nem fognak; hanem a valálkülönbség nélkül választandó bírák az országnak érvényben álló, vagy ezután hozandó törvényei és bevett szokásai szerint tartanak törvényszékeket; a végrehajtó hatalmat pedig nem másként, mint a törvények értelmében gyakorolandja a királyi felség.

1790/91. ÉVI XVI. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A NYILVÁNOS ÜGYEK INTÉZÉSÉRE IDEGEN NYELV
NE HASZNÁLTASSÉK, A MAGYAR NYELV PEDIG
MEGTARTASSÉK

Ő szent felsége biztosítja a karokat és rendeket, hogy bármiféle ügyekre nézve idegen nyelv nem fog használtatni; hogy pedig a magyar hazai nyelv jobban terjedjen és csinosodjék, a gymnásiumokon, akadémiákon és a magyar egyetemen a magyar nyelv- és írástan számára külön tanár fog beállíttatni, hogy azok, a kik e nyelvet nem tudják s meg akarják tanulni, vagy a kik azt már tudják, magukat tökéletesíteni kívánják benne, alkalmat nyerjenek bármelyik irányban kívánságuk teljesedésére; a kormányshéki ügyek pedig most még latin nyelven lesznek tárgyalandók.

1790/91. ÉVI XVII TÖRVÉNYCIKK
AZ 1741. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK FOGANATOSÍTÁSÁRÓL

Az 1741: XI. törvénycikk érvénye ezennel egész terjedelmében helyreállíttatván, Ő szent felsége kegyelmesen méltóztatott önként kijelenteni, hogy ő ezen cikkely foganatosítását a maga részéről szíven viselendő, s azért mind az államministeriumhoz magyarokat alkalmazand, mind pedig rendeleteket ad, hogy ha a magyar nemzetből különben a szükséges tehetségekkel és minősültségekkel bíró egyének követségi állások

betöltésére hajlandóságot mutatnak, olyanoknak a belső állami kancelláriában minden megkívántató alkalom nyújtassék a maguk beható kiképzésére; és hogy végre a karok és rendek azon kívánságait, mely szerint úgy a bel-, mint a külügyek, még pedig amazok magyarok által, emezek pedig magyaroknak is közrejáráulásával vezetessenek és így közvetlenül Ő felsége határozata alá terjesztessenek, igazságosan teljesítendi; jövőendőben pedig fönt nevezett Ő felsége gondoskodni fog, hogy az országnak a törökkel való békekötésre vonatkozó szentesített törvényei fogamatot nyerjenek.

1790/91. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK **A SEGEDELMEK ÉS KÖZADÓRÓL**

Hasonlóképen arról is teljesen biztosítani méltóztatott Ő szent felsége az ország és a hozzá kapcsolt részek karait és rendeit, hogy bármely néven nevezendő, akár pénzben, akár terményekben vagy ujonczokban álló hadi segedelmek se a karokra és rendekre, se a nem-nemesekre, a király szabad tetszése szerint nem fognak kirovatni, sőt szabad ajánlat örve alatt, vagy bármely más czimen, országgyűlésen kívül nem fognak szorgalmaztatni, épségben maradván az 1715: VIII. törvénycikknek az 1741: XXII. törvénycikkben bővebben magyarázott rendelkezése. Az állandó katonaság tartására szánt adó mennyisége pedig mindenkor egyik országgyűléstől a másikig folyó időre fog megállapittatni; az idézett 1715: VIII. törvénycikk tartalmát egyebekben érintetlenül hagyván, sőt ezennel megerősítettnek jelentvén ki.

1790/91. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK **A VALLÁS ÜGYÉRŐL**

Midőn a karok és rendek az örökké tartó egyetértésnek és egyesülésnek köztük való megállapítása végett igazságosnak ismerték el, hogy Magyarország határain belül a vallás ügye egyedül az 1608. és 1647. évi törvé-

nyek alapjára helyeztessék vissza, és hogy következképen ugy az ágostai, mint a helvét hitvallást követő evangélikus honlakosok örökre visszaállított szabad vallásgyakorlatának alapjául és szegletkövéül az idézett 1608. évi, koronázás előtti I. cikkelybe foglalt és a törvénykönyvbe beiktatott bécsi békének, valamint az 1647: V. törvénycikkbe iktatott linczi békének tartalma fogadtassék el és ujittassék meg; azért Ő szent felsége kegyelmes jóváhagyásával (a papságnak és katholikus világi urak valamely részének ellenmondása nem állván ellen, sőt örökre semmi erővel nem bírván) határoztatik:

1. Hogy a későbbi törvényeket és cikkelyeket, valamint a kiváltságokat, leiratokat és utasításokat figyelembe nem vévén, ezentul a vallás gyakorlata, a templomok, tornyok, harangok, iskolák, sirkertek és temetők szabad használatával, ugy az országzászlósoknak, mágnásoknak és nemeseknek, mint a szabad királyi városoknak, s az összes karoknak és rendeknek, saját jószágaikon és a királyi ügyészség birtokain, a mezővárosokban és falvakban mindenütt szabadon hagyassék, és senki közülök, bármily rendű és állapotu legyen, annak szabad használatában és gyakorlatában semmiféle szín alatt, Ő felsége vagy bármely más földesur által ne háborgattassék vagy akadályoztassék; a parasztok is, akár mezővárosiak, akár falusiak, bármely földesur és a királyi ügyészség jószágain, az ország közbékéje és nyugalma végett, a vallás szabad használatában, gyakorlatában és módjában Ő szent felsége, vagy hivatalnokai, vagy földesuraik által hasonlóképen semmi módon, avagy semmi szín alatt ne háborgattassanak és akadályoztassanak.

2. Az ekképen kijelentett szabad vallásgyakorlatnak bővebb megszilárdítása végett azonfelül nyilvánittatik, hogy az már sehol sem magánjellegű többé, hanem mindenütt nyilvános, s ennélfogva a magános és nyilvános jellegű gyakorlat közötti különbség teljesen megszűnván, szabadságukban álland az evangélikusoknak, az alább megirt módon jövőendőben azon helyekre is, melyek eddigelé fiókhelyeknek tekintettek, és mindazokra, melyekben az evangélikusok szükségesnek vélik, egyházi szolgálát beállítani, templomokat tornyokkal vagy azok nélkül, lelkészlakásokat és iskolákat, valamint különbség nélkül azon helyeken is, hol gyakorlatuk van, minden további folyamodás nélkül föllálitani vagy helyreállítani, azon biztosítás mellett azonban, hogy mivel az adózó nép föntartása a közigazgatásnak főföladatát teszi, azon helyeken, hol

ezentul a szabad vallásgyakorlat behozatalával valamely új templomot, vagy imaházat építeni, vagy lelkészt beállítani kellene, előlegesen az illető vármegye által kiküldendő vegyes bizottság segítségével, azonban az egyházmegyei ember befolyása nélkül, a szükséges költségek és kiadások, meg az adózó nép ereje, valamint az ott állandó lakással bíró lelkeknek vagy családoknak a nyilvános vallásgyakorlat azután való fönntartására képes száma, a földesur közbejövetelevel megvizsgáltassanak, megismertessenek és a vármegyének bejelentessenek, a hol bizonyítvány adatván a felől, hogy elegendő alappal vannak ellátva, továbbá, hogy a vallásgyakorlat fönntartására szükséges szám megvan: a földesur kötelezve leendő az egyház, lelkész és iskola számára alkalmas belső vagy gyöptelket adni; a katolikus községek pedig az ily egyházak vagy iskolák fölállításához vagy javadalmazásához költséggel, avagy ígás vagy kézi munkával járulni semmi módon nem lesznek kötelezve, a mi az evangélikus földesurak és községek részéről is, az ujonnan fölállítandó római katolikus egyházakra és lelkészlakokra vonatkozólag, meg fog tartatni; az evangélikus nemesek vagy földesurak joga a szabad vallásgyakorlat behozatala, valamint a templomok s lelkészlakok fölállítása és javítása iránt, egyszer mindenkorra megszorítatlannak és korlátatlannak nyilváníttatván.

3. Az evangélikusokat illető szabad vallásgyakorlat következményeképen, legyenek azok akár iparos, akár más bármely sorsu és állapotu emberek, nem véve tekintetbe a czéhek kiváltságait, sem miseáldozatokra, sem körmenetekre, sem a saját vallásukkal ellenkező más szertartásokra és cselekvényekre semmiféle czimen és büntetéssel ne kényszeríttessenek, vagy e czimen teljesítendő bármily nevezetű adózásokra ne köteleztessenek.

4. Mind a két hitvallásu evangélikusok azokban, melyek a vallásra tartoznak, egyedül vallásuk felsőségeitől függjenek; hogy pedig ez a fokozatos felsőség a vallás dolgában a maga bizonyos rendjében álljon fönnt: Ő szent felsége fönntartja magának úgy a nevezett felsőség rendezésére, mint a többi fegyelmi részekre nézve is, egyébként a vallás szabadságának érintése nélkül, oly rendet állapítani meg, mely azon vallás úgy világi tagjainak, mint egyházi szolgálóink közös helyeslésével legczélszerűbbnek fog tartatni.

Ennélfogva Ő császári királyi felsége, az őt megillető legfőbb felügyeleti hatalomnál fogva, mind a két hitvallású evangélikusokat meg fogja ezután hallgatni, s egyuttal gondoskodni fog, hogy ezen dologban bizonyos és az ő vallásuk elveihez alkalmazott rend állapittassék meg. Addig pedig rendeltetik, hogy a vallás ügyében saját hitvallásaik zsinatai által a maga módja szerint alkotott kánonok, a melyeknek ugyanis jelenleg használatában vannak, és az ezentul e törvény által meghatározott módon alkotandók, sem kormányzséki parancsok, sem királyi határozatok által megváltoztathatók ne legyenek; szabadságukban állandó tehát nekik nemcsak mindenféle gyűléseket tartaniok, hanem zsinatokat is, előre meghatározatván azonban ő apostoli királyi felsége által esetről esetre mind az azokban részt vevő személyek száma, mind az ott tárgyalandó ügyek, ara a helyre, a melyet ők maguk fönt nevezett Ő felségének előleges beleegyezésével választandanak, összehívniok, úgy azonban, hogy az egyik vagy másik hitvallású evangélikus egyházkerületek ezen, mint mondva volt, Ő felségének előre bejelentendő zsinataikra, ha fönt nevezett Ő felségének úgy fog tetszeni, királyi embert is valláskülönbség nélkül, nem ugyan igazgatás vagy elnöklés, hanem csupán felügyelet végett, oda bocsátani tartozzanak, és az így alkotott kánonok és szabályok csak miután a királyi főfelügyeleten átmentek és helybenhagyást nyertek, birjanak érvényesség erejével, egyébiránt mindenekben érintetlenül hagyatván a király legfőbb felügyeletének az ország törvényes kormányzsékei útján gyakorlandó hatalma, épségben maradván fönt nevezett Ő felségének a mindkét hitvallású evangélikus egyház lelki ügyei körül megillető többi királyi jogai is, melyeknek csorbitását Ő felsége sohasem engedendi meg.

5. Nemcsak azon mind alsó, mind grammatikai iskolákat, melyekkel birnak, megtartaniok, hanem ujakat és mindenütt, a hol szükségesnek látszik, valamint felsőbbeket is, ezeket azonban előleges királyi jóváhagyás hozzájárulásával, állítani s azokba mestereket, tanárokat, igazgatókat, aligazgatókat hívni és őket elbocsátani, számukat szaporítani vagy csökkenteni, valamint bármely iskoláik részére úgy helybeli, mint felsőbb és legfelsőbb tanfelügyelőket vagy gondnokokat hitvallásuk tagjai közül választani; a tanítás és tanulásmódját, szabályát és rendjét (érintetlen maradván ez iskolákra nézve és fönt nevezett Ő felsége legfőbb királyi felügyeleté-

nek, mint mondatott, az ország törvényes kormánysszékei után gyakorlandó joga) megállapítani a jövőendő időkben mindig szabad legyen a mindkét hitvallásu evangélikusoknak; a közoktatási rendszer azonban, mely a karok és rendek alázatos előterjesztéséhez képest Ő felsége által lesz meghatározandó, ezen iskolákra is egyaránt ki fog terjesztetni, de ide nem értvén a vallási tantárgyakat, melyek minden vallásnak saját rendelkezése alatt kell hogy maradjanak. Azonkivül tanulóiknak adomány elfogadása és az egyházi szolgálat segítése végett a jóltevőkhöz nemcsak biztosan járulniok, hanem tanulmány céljából külföldi akadémiákra és minden akadály nélkül menniök, és a részökre alapított ösztöndíjakat elfogadniok szabad legyen. Továbbá megengedtetik ugy symbolikus, mint theologiai és az áhítatosság gyakorlására tartozó könyveiket, a maguk által rendelendő és a királyi helytartótanácsnak névszerint bejelentendő saját felekezetökbéli külön könyvvizsgálók felügyelete alatt szabadon kinyomatniok; oly föltétel alatt azonban, hogy ezen könyvekben a katolikus vallás elen semmi guny vagy sértés ne foglaltassék, a felelősség terhe az ily guny és sértésért a kinyomatást engedélyezőkre hárulván; azon királyi rendelet továbbá, hogy az ujonnan nyomtatott könyvekből három példány a királyi helytartótanács útján mindenkor Ő felségéhez beküldessék, ezen könyvekre is kiterjesztetik.

6. A papi bérnek vagy ágybérnek eddig az evangélikusok által a katolikus lelkészek és mesterek vagy más egyházi szolgák részére akár készpénzben, akár terményekben vagy munkában teljesített fizetése jövőendőre teljesen szűnjék meg, és ezen országgyűlés törvénycikkeinek kihirdetésétől számítandó egy negyedév mulva többé sehol ne szedethessék, ha csak az evangélikusok a nevezett lelkészek szolgálatával önként nem éltek volna, mely esetben azon cselekményekért a katolikusokkal egyenlő papi bért tartoznak fizetni. Hogy pedig a katolikus lelkészeknek ez elvesztett jövedelmekért mi módon legyen kárpótlás nyujtandó? az iránt a helytartótancás meg fog hallgattatni, de egyszersmind az is kijelentetik, hogy Ő felsége sohasem járuland ahhoz, hogy ezen kártalanítás czimén akár az adózó népre, akár a királyi kamarai kincstárra valami ujabb teher háruljon. Templomok, lelkészlakok vagy iskolák építése vagy javítása alkalmával pedig sem a katolikus nép az evangélikusnak, sem az evangélikus nép a katolikusnak kézi vagy szekeres munkát adni ne köteleztessék, s az ez iránt kötött szerződések semmiseknek tekintendők.

7. Mind a két hitvallású evangélikus lelkészek beteg és fogoly hitsorosait, a szokott rendőri óvatosság alkalmazása mellett, mindenkor és mindenütt szabadon látogathatják, halálra előkészíthetik és a halálra ítélték mellett nyilvánosan is a kivégzés helyén, úgy azonban, hogy beszédet ne tartsanak, megjelenthetnek; a római katolikus papoknak pedig, midőn betegek, foglyok és halálra ítélték által hivatnak, a megjelenés, a szokott rendőri biztosítás alkalmazása mellett, semmiképen meg ne tagadhassék.

8. Ugy a nagyobb, mint a kisebb közhivatalokra nézve határoztatik, hogy azok a magyar állam iránt érdemesült és a törvény által megkívánt minősítéssel bíró honfiaknak valláskülönbségre való tekintet nélkül adományoztassanak.

9. Az evangélikusok a törvényben előirt eskü letételétől, a mi annak záradékát (a boldogságos szűz Máriát, Isten szentjeit és választottait) illeti, menteknek nyilváníttatnak.

10. Az evangélikusoknak egyházaik, lelkipásztoraik, mindenféle iskoláik, valamint kórházaik, árvaházaik, és az ágostai s helvét vallású bármely szegények avagy az ifjuság részére tett vagy jövőben teendő alapítványai, valamint a könyöradományok tőlük semmiképen el ne véteszenek, se kezeikből s igazgatásuk alól semmi szín alatt ki ne véteszenek; ez alapítványok igazgatása továbbá közülök azoknak kezében, kiket helyes renddel illet, épségben és érintetlenül meghagyassék; azok az alapítványok pedig, melyek mind a két hitvallású evangélikusoktól az utolsó kormányzat idejében netalán elvételtek, azonnal visszaadassanak, a király főfelügyelete, hogy ez alapítványok az alapítók szándéka szerint kezeltessenek és fordíttassanak céljokra, ezekre is kiterjesztetvén.

11. Mind a két hitvallású evangélikusok összes házassági ügyeiben a biráskodás saját egyházi székeikre hagyassék; Ő szent felsége azonban, királyi tisztéhez képest meghallgatván magukat a mindkét hitvallású evangélikusokat, előlegesen alkalmas módról fog gondoskodni nemcsak arra nézve, hogy az egyházi székek a pörlekedő felek mindenoldalu biztossága érdekében kellőképen szerveztessenek, hanem, hogy azok az elvek is, a melyek szerint az egyházi székek a maga idejében a házassági pereket elbírálandják, felügyelet és megrősítés céljából hozzá fölterjesztessenek. Addig is pedig ezen házassági ügyek az utóbbi években érvényes elvek szerint a világi bíróságok által, ugyanis a vármegyékben és saját bírói hatósággal ellátott kerületekben azok törvényszékei által,

a szabad királyi és a bányavárosokban pedig azoknak tanácsa előtt fognak ítéltetni; érintetlenül hagyatván a királyi és a dolog természetéhez képest a hétszemélyes táblához való fölebbezés; annak határozott kifejezésével azonban, hogy az elválási ítéletek csupán csak polgári hatásukra nézve tekintessenek mindenütt érvényeseknek, a püspököket pedig a házassági kötelék ilyen semmiségének elismerésére és a katolikusokra való kiterjesztésére nem kötelezhetik. A mi a hazai törvénnyel tilalmazott, az evangélikusok elvei szerint pedig megengedett izekben való fölmentéseket illeti, az evangélikusokat Ő szent felsége egyszer mindenkorra kiveszi azon kötelezettség alól, hogy az ilyen fölmentéseket, tudniillik a harmadik és negyedik izben, tőle kérjék, úgy mint ezt már előbb is a kegyeletes emlékü felséges császár és király, II. József, az Ő szeretett testvére, elrendelte volt.

12. Mind a két hitvallású evangélikusok az ily módon alkotott és örök érvényű törvény rendelkezése által szabad vallásgyakorlatuk, valamint templomaik, iskolák és lelkészlakjaik, nemkülönbön alapítványaik megtartása iránt mindenképen biztosittatván, a köztök és római katolikus vallást követő honlakosok közötti béke és egyetértés további megszilárdítása végett határoztatik, hogy a mondott templomok, iskolák, lelkészlakások és alapítványok tekintetében (épségben maradván azonban a Szirmai- és Hrabovszky-, valamint az Apaffi-féle alapítványokra nézve az evangélikusok igényei, a mennyiben azt bizonyítékokkal tudják támogatni) mind a két részről a jelenlegi birtokállapotot vétessék zsinórmértékül, oly módon, hogy ezentul a katolikusok alapítványai a katolikusok, az evangélikusokéi pedig az evangélikusok javára fordítottassanak, és így jövődre nemcsak hogy ezeknek további visszakövetelése mind a két részről megszüntetendő lesz, hanem templomok, iskolák és lelkészlakok elfoglalását soha ezentul bármely szín alatt megengedni nem lehet; azok pedig, a kik ily erőszakos foglalásokban magukat bünösökké teszik, az 1647: XIV. törvénycikk szerint, 600 magyar forint büntetésben marasztaltassanak el.

13. Mivel a katolikus vallásról való áttérés a békekötések értelmében bevett evangélikus vallások bármelyikére a katolikus vallás elveivel ellenkezik; nehogy ez vaktában történjék, az efféle előforduló esetek Ő királyi szent felségének tudomására hozandók lesznek; szigorú büntetés

alatt hagyassék meg továbbá, hogy végül senki se merészeljen valamely katolikust bármiféle módon az evangélikus vallás fölvételére csábitgatni.

14. Már föntebb ki lett jelentve, hogy az evangélikusok ezen jogai egyedül Magyarország határain belül birnak érvénnyel; minélfogva Dalmát-, Horvát- és Szlavonorságok helyhatósági törvényeik további használatában meghagyatnak, és így azon országok határain belül az evangélikusok sem jószágok birására, sem akár nyilvános, akár magánhivatalok viselésére nem képesek; szabadságukban maradjon azonban az ágostai és helvét hitvallású evangélikusoknak azon országokban is a törvény rendes útján visszakövetelniök ősi ingatlan jószágait, melyekre ha valamely birtokjogot nyernek, Ő felsége föntartja magának kártalanításukról gondoskodni; azonkívül azon Alsó-Szlavoniában fekvő, részint ágostai, részint helvét hitvallást követő néhány falu ezentul is nemcsak hogy semmiképen ne háborgattassék, hanem szabad vallásgyakorlatukban oly módon, a mint jelenleg élnek, továbbra is meghagyassanak; végül kereskedés vagy gyáripár végett szabad legyen mind a két hitvallású evangélikusoknak bérleti jogon, de minden akár nemesi, akár polgári telek tulajdona nélkül, ugyanott lakniok.

15. A egyes házasságokból, melyek mindenkor a katolikus lelkészek előtt lesznek kötendőek, a melyek ellen azonban bármely akadályt akármilyen szín alatt emelni tilos legyen származott és származandó gyermekek, ha az atya katolikus, az ő vallását kövessék; ha pedig az anya katolikus, akkor csak a fiugyermekek követhessék atyjok vallását.

16. Valamint azon házasságokból, melyek már megkötésök idején vegyesek valának, úgy az olyanokból eredő perek is, melyek az egyik félnek az evangélikus vallásra való áttérése következtében váltak vegyesekké, mivel mind a két estben valóságos szentségről van szó, a katolikusok szentszékei elé tartoznak.

17. Az ágostai és helvét hitvallású evangélikusok a katolikusoknak most szokásban levő ünnepeit a nyilvánosság előtt, de nem magánkörben, a hol zajos munkákon kívül minden egyebet lehet végezni, tartoznak a közbotránkozás elkerülése végett megtartani, azzal a hozzáadással, hogy a földesuraknak és minden családfőnek tiltva legyen, akár katolikus, akár evangélikus jobbagyaikat és cselédjeiket ünnepeik, szertatásuk és áhítatosságuk megtartásában akadályozni.

1790/91. ÉVI XXVII. TÖRVÉNYCIKK
A GÖRÖG NEM-EGYESÜLT VALLÁSUAKRÓL

Ő királyi apostoli szent felsége kegyelmesen beleegyezni méltóztatik, hogy az ország görög nem-egyesült lakosai, kik az országban polgárjoggal birnak, megszüntetésével az ellenkező törvényeknek, a mennyiben azok a görög nem-egyesültekre vonatkoznak, más honlakosok módjára, Magyarországon és a kapcsolt részekben jóságok szerzésére s birtoklására és minden hivatal viselésére képesek legyenek.

Egyebekben a királyi felségnek a papság, egyház, vallás körül, a melynek gyakorlása nekik teljesen szabad lesz, továbbá az alapítványok, a tanulmányi rendszer, az ifjuság nevelése, valamint az ország alaptörvényeivel nem ellenkező kiváltságaik irányában megillető jogai, a mint azokat a szent felség dicső emlékezetü őseitől vette, úgy föntebb említett Ő felsége részére továbbra is épségben maradván.

1790/91. ÉVI LVIII. TÖRVÉNYCIKK
A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCS HATÁSKÖRÉNEK
DALMÁT-, HORVÁT ÉS SZLAVONORSZÁGOKRA
KITERJESZTÉSÉRŐL

A Mária Terézia jámbor emlékezetü felséges apostoli királyasszony által Dalmát-, Horvát- és Szlavonországokban felállított királyi tanács már különben is eltöröltetvén s mivel azonközben ez országok vármegyei minden politikai utasítást a magyar királyi helytartótanáctól kaptak: azért Ő szent felsége kegyelmes jóváhagyásával határoztatik, hogy ezeket az előbb említett királyságok vármegyei továbbra is az imént nevezett magyar királyi helytartótanáctól kapják, valamint hogy ugyanezen tanács kebelében s alantas hivatalnoki állományában azon országokból való egyének igazságos arányban alkalmaztassanak. Továbbá azon országok bánjának, midőn ott megjelenhet, méltóságát megillető ülési és szavazati jog adassék; azon országokat különlegesen illető tartományi ügyeik ezentul is az előleges királyi jóváhagyással tartandó általános gyűléseiken tárgyalatván.

1790/91. ÉVI LIX. TÖRVÉNYCIKK
HORVÁTORSZÁGNAK ÉS A FELSŐ SZLAVONORSZÁGI
HÁROM VÁRMEGYÉNEK ADÓÜGYÉT A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSEN
KELL TÁRGYALNI

Őszent felsége kegyes jóváhagyásának hozzájárulásával az is végeztetett, hogy ezentul Horvátország és a felső-szlavonországi három vármegyének, ugymint Zágráb, Kőrös és Varasd vármegyéknek adója mindenkor a magyar országgyűlésen, de Magyarország adójától elkülönítve tárgyaltsák, és ezentul a magyar országgyűlésen kívül ne lehessen azt szaporítani.

1807. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
FIUME VÁROS ÉS KIKÖTŐ BECZIKKELYEZTETIK;
A FIUMEI KORMÁNYZÓNAK A FÖRENDEK TÁBLÁJÁN,
FIUME VÁROS KÖVETEINEK PEDIG A KK. ÉS RR. TÁBLÁJÁN
ÜLÉS- ÉS SZAVAZATJOG ADATIK

Hogy az ország karainak és rendeinek lángoló vágya további halasztást ne szenvedjen: Ő szent felségének jóváhagyásával, Fiume városa és kikötője, melyet Mária Terézia felséges császárné és királynő külön oklvelével már az országba bekebelezett, a jelen törvénycikkely által az országhoz tartozónak nyilvánittatik. Egyszersmind pedig

1. § A fiumei kormányzónak az országgyűlés főrendi tábláján, Fiume város követeinek a karok és rendek tábláján megillető ülés- és szavazatjog adatik.

1827. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ
MEGTARTÁSUKRÓL

Azon aggodalom megszüntetése végett, melyet a karok és rendek az alaptörvényeknek a maguk érvényében való megtartására nézve az elmult eseményekből, melyeknek hatása különben immár kegyelmesen el

van háritva, meritettek, Ő szent felsége teljesen meggyőződén a felől, hogy a király és az ország boldogsága a törvények pontos tiszteletben tartásán és sértetlenségén nyugszik, és hogy ha akár a királynak, akár az ország karainak jogaiból valami elvétetik, a törvényeknek és az ország törvényes rendszerének századok gyakorlata által megszilárdított szerkezete romba dől, kegyesen kijelenteni méltóztatott, hogy az országnak a fölavatási esküvel megerősített alkotmányát minden időben védelmezni és föntartani kiváló gondjai közé sorozza, s azért az 1790/1: X. tc., XII. és XIX. törvénycikkeit mind Ő maga állhatatosan megtartandja, mind mások által megtartatja.

A mely Ő szent felségének a törvények tiszteletben tartása iránti gyöngéd buzgalmából eredő biztosítást a karok és rendek alattvalói hódolattuk és hálás lelkök érzelmeivel fogadják.

1844. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK A MAGYAR NYELV ÉS NEMZETISÉGRŐL

Az ország Rendei Ő Felsége kegyelmes megegyezése hozzájárultával meghatározták hogy:

1. § Az országgyűléshez bocsátandó minden kegyelmes királyi Leiratok, Előadások, Válaszok, és Intézképvények ezentúl egyedül magyar nyelven adassanak ki.

2. § A törvénycikkek valamint már a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősítették meg: úgy ezentúl is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak.

3. § Országgyűlési nyelv ezentúl kirekesztőleg a magyar lészen, egyedül a kapcsolt Részek követeinek engedtetvén meg: hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi 6 évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

4. § A magyar udvari Cancellaria útján az ország határain belől bocsátandó minden iratokban, akár legyenek ő Felsége által aláírva, akár nevében adassanak ki – és így a magány folyamodásokra kelendő rendeletekben és határozatokban is – szinte a magyar nyelv használtassék.

5. § A királyi Helytartótanács minden nemű tárgyalásaiban, hivatalos foglalkozásairól viendő jegyző-könyveiben, valamint Ő Felsége eleibe terjesztendő felirásaiban, és az ország határain belőli minden hatóságokhoz bocsátandó minden intézményeiben a magyar nyelvet használja; – azon levelezések, mellyeket a királyi Helytartótanács a hadi fő-, és az Ő Felsége örökös tartományaibeli polgári törvényszékekkel s külföldi törvényhatóságokkal folytatand, ide nem értetvén.

6. § A királyi udvari főtörvényszék nyelve az ország határain belől indított minden perekre nézve, valamint az ország határain belől minden ítélőszékek – következésképp a szentszékeknek nyelvök is, a magyar lészen; s azon ítélőszékeknek hivatalos minden egyéb dolgaik is magyar nyelven folytatandók.

7. § A kapcsolt Részekbeli törvényhatóságok a magyarországi hatóságoknak magyar, – ezek pedig a kapcsolt Részekbeli törvényhatóságoknak latin nyelven irt leveleiket is fogadják el; tárgyalják, és azokat illő válasszal lássák el.

8. § Ő Felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a kapcsolt Részekbeli fő-, és minden közép iskolákban (Academia és Gymnasiumokban) mint rendszerinti tudomány taníttassék; – nem különben

9. § Ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendeléseket tenni már az iránt is, hogy az ország határain belől iskolákban közoktatási nyelv a magyar legyen.

1844. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

A VALLÁS DOLGÁBAN

A bécsi és linczi békekötések alapján, az 1790/1: XXVI. törvény következőkben bővítettik s illetőleg módosittatik:

1. § Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréséig az evangelica vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, ha bár még ezen időkort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik válásos kérdés alá többé nem vétethetnek.

2. § A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, mellyek evangelicus lelkipásztor előtt kötöttek, törvényesek.

3. § Azon vegyes házasságok, melyek római catholicus és az evangelica vallás bármelyikéhez tartozó felek között az 1839-ik évi Martius 15-ik napjától kezdve, a most folyó 1844-ik évi November 10-dik napjáig kötöttek, és nem római catholicus, hanem az evangelica vallás bármelyikének lelkipásztora által adattak össze, törvényesítetteknek jelentetnek ki.

4. § Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény kihirdetésétől számítandó egy év alatt illy házasságokat hitelesen összeírni; az összeírást a felek és maradékaik jövő biztosítása végett levéltáraikba betétetni, s mennyiben a házasságok az illető egyházi anyakönyvbe beírva nem lennének, ezen anyakönyvbe beírni.

5. § A római catholica vallásból az evangelica vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

6. § Az átmenni kívánó ebbeli szándékát ön maga által választott két tanu jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez eddig tartozott, nyilatkoztassa ki.

7. § Ezen első kinyilatkoztatástól számítandó négy hét eltelte után ugyanazon, vagy más, szinte általa meghívott két tanu jelenlétében, ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt újlag nyilatkoztassa ki: hogy átmeneti eltökélett szándéka mellett továbbá is megmaradott.

8. § Az átmenni akaró mind első, mind másod izbeni nyilatkozata felől, azon lelkipásztortól, ki előtt átmeneti szándéka iránt nyilatkozott, mind két izben külön külön bizonyáglevelet kérjen.

9. § Ha a lelkipásztor a kívánt bizonyáglevelet akár a 6-ik – akár a 7-ik § esetében bármi oknál fogva azonnal ki nem adná: mind az első, mind a másod izben tett nyilatkozat felől bizonyáglevelet a jelen volt tanuk adjanak.

10. § Az átmenni akaró a 8-ik, vagy 9-ik § rendelete szerint vett bizonyáglevelet azon vallásbeli lelkipásztornak, melly vallásra átmenni szándékozik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. – Ezen bizonyáglevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

11. § A megtörtént átmenetek esetei az illető püspöki hivatalok által a Helytartótanács útján tudomás végett félévenként fognak ő Felségének bejelentni.

1844. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
A NEMESI JAVAK BÍRHATÁSÁNAK NEM-NEMESEKRE
KITERJESZTÉSÉRŐL

Az országban s kapcsolt részeiben született, állandóan lakó, s törvényesen bevett bármely vallású nem-nemes honfiak, általuk bármi czímen eddig szerzett, vagy jövőben szerzendő nemesi javakra nézve nemesség hiánya miatti nem-bírhatasi úgýúton ezentúl nem háborgattathatnak.

AZ 1848. ÉVI ÁPRILISI TÖRVÉNYEK

1848. ÉVI TÖRVÉNYCIKK ELŐBESZÉD

Néhai dicső emlékezetű fenséges cs. kir. örökös főherczeg József, Magyarország nádora, a hon javára folytatott földi pályájáról az isteni gondviselés változhatatlan végzése által elszólíttatván, felséges I-só Ferdinand austriai császár, s Magyarország e néven V-dik apostoli királya, az ország s ahoz csatolt részek Karait s Rendeit, az 1608-ik évi koronázás előtti 3-ik tc. értelmében eszközözlendő nádorválasztásra, s különben is a törvény rendelete szerint a végett: hogy velük az ország boldogságának nevelésére, s a közjó gyarapítására kívánt többféle nagy fontosságu törvényes intézkedésekről atyai szívének óhajtása szerint tanácskozhassék, az 1847. esztendei század András hó 7-ik napjára eső pünkösöd utáni huszonnegyedik vasárnapra század kir. Pozsony városába országgyűlésre egybehivta, s ezt a nemzet örömének legélénkebb kitörései között magyar nyelven nyitván meg, saját Felséges személyében vezérlette.

Ennek következtében az ország s ahoz kapcsolt részek Karai és Rendei a nádornak törvényes megválasztásán kívül nem késtek Ő Felsége iránti tántoríthatatlan hűségük, s a haza iránti szent kötelességüknek érzetétől vezéreltetve, figyelmüket azokra fordítani, miket az összes magyar népnek jogban és érdekekben egyesítése – az ország törvényes önállása, – s függetlensége; a *pragmatica sanctio* által vele válhatlan kapcsolatban álló tartományok iránti törvényes viszonyai; – a nemzet alkotmányos életének, a kor igényei, s a körülmények sürgős volta által szükségelt kifejtése;

s a szellemi erők és anyagi tehetség azon lelkesült összhangzásának ez alapokon álló élénkítése halaszthatatlanul megkívánt; melyben a Felséges uralkodó ház s az ahoz örök hűséggel ragaszkodó nemzet, a bizonytalan jövőnek minden eseményei között, rendíthetetlen támaszokat találándják fel; s az eképen alkotott törvénycikkeket Ő Felségének alázatosan elibe terjesztették, esedezvén: hogy azokat elfogadni, királyi hatalmával jóváhagyni, s mind maga megtartani, mind pedig minden mások által is sértetlenül megtartani méltóztassék.¹⁹⁸

1848. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
FENSÉGES CS. KIR. AUSTRIAI FŐHERCZEG ISTVÁN
MAGYARORSZÁG NÁDORÁVÁ VÁLASZTATIK

Ő cs. kir. és apostoli Felsége ez országgyűlését nádorválasztás végett kegyelmes királyi meghívó levele által különösen is kitűzván, miután a megüresedett nádori méltóságra kegyelmesen kijelöltek névsorát, királyi titkos pecsétével lepecsételve, idősb Majláth György országbírónak a kegy. kir. Előadásokkal együtt általnyujtani, s eképen az ország Rendei kívánságának és a törvény rendeletének eleget tenni kegyelmesen méltóztatott: az ország Rendei Ő Felsége kegyelmes színe előtt tanácskozási termékekbe eltávozván, a kir. levélnek, mely a kijelöltek neveit magában foglalta, sértetlenhagyása mellett, tehát a kijelölés szokásszerű kikiáltásának mellőzésével, cs. kir. austriai örökös főherczeg István, dicső emlékeztű cs. kir. austriai örökös főherczeg József nádorispánnak fiát, egyhangulag és közös akarattal az ország nádorává elválasztották; nemcsak azért: hogy e választás által a fejedelem és ország közötti kölcsönös bizodalom, mely a közboldogság alapja, minél szorosabb kapcsolatok által megerősíttessék, és lehető nehéz időkben a koronás fejedelem előtt minél hathatós közbenjárásra számot tarthassanak; hanem különösen azért is, mert fényes lelki tehetségei és a magyar nemzet iránti különös hajlandósága, előttük s az egész ország előtt köztudomásra ismeretes:

198 Ezt a szöveget szerkesztő sorolja a sarkalatos törvények körébe, figyelemmel a hagyományos sarkalatos törvényekkel való szoros összefüggésre.

minélfogva azon veszteséget, melyet elhunyt atyjában a nemzet kesereg, kipótolni képesnek csak őt tartották. – Valaminthogy már csak ez országgyűlés története is azon általános bizodalmat, mellyel az egész nemzet által egyhangú lelkesedéssel elválasztatott, fényesen igazolták.

Melly ebéli és eként történt választásra nézve egyébiránt kijelentetik: hogy az jövő esetekre zsinórmértékül nem szolgáland, sőt inkább az ország törvényei mind a Felség kijelelési, mind az ország Rendeinek szabad választási jogait illetőleg, mind végre azok, mellyek a nádori méltóság hatósága és jogai iránt eddig alkottattak, minden jövőendő időkre épségben fentartatnak.

Ő cs. kir. és apostoli Felsége az ország Rendeinek ezen eképen, és teljes szabadsággal tett választását, annak szokott módon történt bejelentése után, kegyelmesen elfogadván; egyszersmind az ország Rendeit biztosítani méltóztatott, nemcsak az iránt, hogy az ország törvényét, melly négy alkalmas egyének kijelölését rendeli, hanem egyszersmind az iránt: hogy a nádori méltóságot minden törvényes jogaiban ennekutána is fen fogja tartani, és eszközölni, hogy az elválasztott uj nádor a nádori és ezzel kapcsolt királyi helytartói méltóság minden törvényes jogait és kötelességeit egész kiterjedésben, minden bárhonnan eredhető akadály nélkül, teljes mértékben gyakorolhassa.

Ezután az elválasztott uj nádor az ország Rendei által Ő Felsége kegyelmes színe elibe kísértetve, fogadást tett, hogy a nádori méltóságot a törvények szoros értelme szerint fogja viselni; egyszersmind hitét a királynak és az országnak esküvéssel kötötte le; az ország Rendei pedig Ő Felségének királyi levelét, mellyben a kijelelt nevei foglaltattak, bontatlanul, bizodalmutknak annálerősebb bizonyoságaul, lepecsételve, úgy mint általvették, legfelsőbb kezeibe ismét alázatosan visszaszolgáltatták.

Ezekhez képest

1. § Ő cs. kir. főherczegségének austriai örökös főherczeg Istvánnak az ország nádorává lett elválasztatása ezennel törvénybe iktattatik.

2. § A nádor méltóságához mérséklendő tiszti díja iránt azon 3000 darab aranyon kívül, melly öt mint a jászok és kunok főkapitányát és főbiráját illeti, a jövő országgyűléseig ideiglenesen a magyar ministerium által Ő Felsége fog intézkedni.¹⁹⁹

199 Lásd: előző jegyzet.

1. § Ő Felségének a királynak személye szent és sérthetetlen.

2. § Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahoz kapcsolt részekben, a korona egységének, s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.

3. § Ő Felsége, s az Ő távollétében a nádor s királyi helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bármelly rendeletheik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik csak úgy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.

4. § A ministeriumnak mindegyik tagja mindennemű hivatalos eljárásaért felelős.

5. § A ministerium székhelye Buda-Pest.

6. § Mindazon tárgyakban, mellyek eddig a m. k. udvari kancelláriának, a k. helytartó tanácsnak, s a k. kincstárnak, ide értvén a bányászatot is, köréhez tartoztak, vagy azokhoz tartozniok kellett volna, s általában minden polgári, egyházi, kincstári, katonai, és általában minden honvédelmi tárgyakban Ő Felsége a végrehajtó hatalmat ezentul kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.

8. § Az érsekek, püspökök, prépostok, s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek, s rendeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.

8. § A magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását, nemkülönben a katonai hivatalokrai kinevezéseket szinte úgy Ő Felsége fogja, a 13. § szerint folyvást királyi személye körül leendő felelős magyar minister ellenjegyzése mellett elhatározni.

9. § Azon tárgyak, melyek a 6-ik §-ban említett kormánytestületek által végelhatározás végett Ő Felségéhez szoktak felterjesztetni, kivéve a 7-ik és 8-dik szakaszokban kijelölteket, Ő Felségének az országbóli távollétében a ministerium által a nádor s királyi helytartó elhatározása alá terjesztendő.

10. § A ministerium áll: egy elnökből, s ha az maga tárczát nem vállal, kívülle még nyolcz ministerből.

11. § A ministerelnököt Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó, Ő Felségének jóváhagyásával nevezi.

12. § Ministertársait legfelsőbb megerősítés végett az elnök teszi javaslatba.

13. § A ministerek egyike folyvást Ő Felségének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, mellyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.

14. § A ministeriumnak, azon tagján kívül, melly a Felség személye körül a 13. §-ban említett ügyekre ügyelend, következő osztályai lesznek:

- a) Belügyek.
- b) Országos pénzügy.
- c) Közmunka és közlekedési eszközök, és hajózás.
- d) Földművelés, ipar és kereskedés.
- e) Vallás és közoktatás.
- f) Igazságszolgáltatás és kegyelem; és
- g) Honvédelem osztályai.

15. § Mindegyik osztálynak, valamint az ahoz tartozó, s az illető osztályfőnökök vezérlete alatt állandó hivatalos személyzetnek élén külön minister áll.

16. § A kebelébeni ügykezelés módját a ministerium maga határozandja meg.

17. § Az összes ministerium tanácsülésében, midőn Ő Felsége, vagy a nádor királyi helytartó abban jelen nincs, a ministerelnök elnököl, ki e tanácsot, midőn szükségesnek látja, mindenkor összehívhatja.

18. § Mindegyik minister azon rendeletért, mellyet aláír, felelősséggel tartozik.

19. § Az ország közügyei felett Ő Felsége, vagy a nádor s királyi helytartó, vagy a ministerelnök elnöklete alatt tartandó értekezés végett, Buda-Pesten álladalmi tanács állíttatik fel, melly a legközelebbi országgyűlésen fog állandóan elrendeztetni.

20. § Az Ő Felsége személye körül leendő minister mellé a kívántató hivatalos személyzettel két álladalmi tanácsos rendeltetik, kik jelenleg a magyar kir. udv. kancellária előadó tanácsosai közül fognak az illető minister előterjesztésére neveztetni.

21. § A 7. §-ban említett, s egyenesen Ő Felségének fentartott tárgyakat, a személye mellé rendelt felelős magyar minister fogja, a mellette levő álladalmi tanácsnokokkal és személyzettel kezelni.

22. § A magyar kir. udv. kancellária többi előadó tanácsosai a 19. §-ban említett álladalmi tanácsba fognak áttétetni.

23. § A magyar királyi helytartó tanács s az udvari kincstár az illető ministeri osztályok között az álladalmi tanács alakításánál is szemügyben tartandó 1791: LVIII-ik törvénycikkre való figyelemmel felosztatnak.

24. § A 6. §-ban körülírt kormánytestületeknek előlülő tagjai a 19-ik §-ban említett álladalmi tanácsban foglalnak helyet, s ott a Felség, a nádor királyi helytartó, vagy ministerek távollétében elnökölnek.

25. § A 6-ik §-ban említett kormánytestületeknek minden hivatalnokai és szolgálai, s így nemcsak azok, kik újabb alkalmazást nyernek, hanem addig, míg másképen fognak alkalmaztathatni, azok is, kik a felebb említett ministeri osztályokban el nem helyeztetnek, jelenleges fizetésüket egészen megtartandják.

26. § Az ország minden törvényhatóságainak eddigi törvényes hatósága ezentúl is teljes épségében fentartandó.

27. § A törvényes bíróságok és ítélőszékek törvényes önállásukban, s a törvény további rendeleteig eddigi szerkezetökben fentartandók.

28. § A ministerek az országgyűlés mindegyik táblájánál ülésel bírnak, s nyilatkozni kívánván, meghallgatandók.

29. § A ministerek az országgyűlés mindegyik táblájánál annak kíváratára megjelenni, s a megkívántató felvilágosításokat előadni tartoznak.

30. § A ministerek hivatalos irataikat az országgyűlés mindegyik táblájának kíváratára, magának a táblának, vagy a tábla által kinevezett küldöttségnek megvizsgálása alá bocsátani köteleztetnek.

31. § A ministerek szavazattal az országgyűlésen csak azon esetben bírnak, ha a felső táblának törvény szerint tagjai, vagy követül az alsó táblához megválasztatnak.

32. § A ministerek feleletre vonathatnak:

a) Minden oly tettért, vagy rendeletért, mely az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fenálló törvények rendeletét, az egyéni szabadságot, vagy a tulajdon szentségét sérti, s általuk hivatalos minőségükben követtetik el, vagy illetőleg adatik ki.

b) A kezeikre bízott pénz, s egyéb értékek elsikkasztásáért, vagy törvényellenes alkalmazásáért.

c) A törvények végrehajtásában, vagy a közcsend és bátorság fentartásában elkövetett mulasztásokért, a mennyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók valának.

33. § A minisztereknek vád alá helyezettetését az alsó tábla szavazatainak általános többségével rendeli el.

34. § A bíraskodást a felső tábla által, saját tagjai közül titkos szavazással választandó bíróság, nyilvános eljárás mellett gyakorlandja, és a büntetést a vétséghez aránylag határozandja meg.

Választatik pedig összesen 36 tag, kik közül azonban tizenkettőt az alsó tábla által a vádpör elévitelére kiküldött biztosok, tizenkettőt pedig a vád alá vont miniszterek vethetnek vissza. Az eként alakított, és tizenkét személyből álló bíróság fog fölöttök ítéletet mondani.

35. § Az elmarasztalt miniszterre nézve a királyi kegyelmezési jog csak általános közbocsánat esetében gyakorolható.

36. § Hivatalos minőségükön kívül elkövetett egyéb vétségekre nézve a miniszterek a köztörvény alatt állanak.

37. § A miniszterium az ország jövedelmeinek és szükségének kimutatását – s a multa nézve az általa kezelt jövedelmekről számadását országgyűlési megvizsgálás, s illetőleg jóváhagyás végett – évenként az alsó táblánál bemutatni köteles.

38. § A miniszterium hivatalbeli fizetését, a törvényhozás további rendeleteig, a nádor s királyi helytartó határozandja meg.

1848. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁGGYÜLÉS ÉVENKÉNTI ÜLÉSEIRŐL

1. § Az országgyűlés jövendőben évenként, és pedig Pesten tartandván üléseit, az évenkénti ülésre az ország Rendeit Ő Felsége minden évben, s a mennyire a körülmények engedik, a téli hónapokra hivandja össze.

2. § A hozandó törvények jövendőre Ő Felsége által az évi ülés folyama alatt is szentesíttethetnek.

3. § A képviselők három évig tartandó egy országgyűlésre, s ezen országgyűlésnek mindhárom évi üléseire választatnak.

4. § 1848-tól kezdve minden harmadik év eltelte után, a következő országgyűlés első évi ülésének megnyitását megelőző hat hét lefolyása alatt, országszerte új képviselőválasztás történik, midőn azok is, kik időközben választattak meg, csak új megválasztás által tarthatják meg képviselőhelyeiket, és pedig szinte egy országgyűlés három évi üléseire.

5. § Ő Felségének joga van az összejött évi ülést prorogálni, s berekeszteni, sőt az országgyűlést a három év eltelése előtt is felosztatni, és ekkor új képviselőválasztást rendelni; de ez utolsó esetben az újabb országgyűlés összehívásáról aképen rendelkezendik: hogy ez az elébbinek felosztatásától számítandó három hónap alatt összeüljön.

6. § Az évi ülés az utolsó évről számadásnak, és következő évi költségvetésnek a ministerium által leendő előterjesztése, s az irántoki határozatnak meghozatala előtt be nem rekesztethetnek, sem az országgyűlés fel nem oszlathatik.

7. § Elnököt és egy másodelnököt a főrendi táblához, a tábla tagjaiból, Ő felsége nevez ki, de jegyzőit, szinte saját tagjai közül, titkos szavazás útján a tábla maga választja.

8. § A királyi tábla a képviselők táblájának kiegészítő része lenni ezenel megszűnván, a képviselő tábla egy elnököt, két alelnököt, és jegyzőket, tagjainak sorából, titkos szavazás útján maga választ.

Mind a két táblának elnökei az országgyűlés egész folyamára, a többi táblahivatalnokok pedig évenként, az első ülésben választathatnak, és illetőleg neveztetnek ki, melly ülésben az elnökséget a tábla legkorosb tagja viendi.

9. § Ugy a főrendi, mint az alsó táblai elnök az országos pénztárból díjt húz, melly a legközelebbi országgyűlés első évi ülésében fog meghatározatni.

10. § Ülései mind a két táblának ezután is nyilvánosak. A tanácskozásaiiban szükséges csend és rend, s a hallgatók teljes hallgatagságában tartása iránt mindenik tábla szabályokat alkot, s azoknak végrehajtását elnöke által szigoruan eszközölteti.

11. § E részben előlegesen már most rendeltetik, hogy a hallgatóságnak a tanácskozást háborgatni semmiképen nem szabad.

12. § Ha egyes hallgató, vagy a hallgatóság, a tanácskozást háborgatja, és az elnöki egyszeri intésnek sikere nincs, másod ízben a jelen törvényre

hivatkozva, az egyes hallgatót, vagy illetőleg a hallgatóságot, kiparancsolhatja, és annak helyét bezárathatja.

13. § Ez megtörténvén, a tanácskozás vagy azon nap, vagy később, a többség határozata szerint, de mindig nyilvánosan folytattatik.

14. § A rend és csend fentartása terembiztosok által, szükség esetében a nemzeti őrség alkalmazásával eszközöltetik.

15. § Az előbbi §-ban említett szabályokon kívül, a legközelebbi évi ülésben legelsőbben is mindenik tábla magának rendszabályokat készít, mellyekben a tanácskozás és szavazás módja és rende, s általában véve a tábla belügye, meg fog határozatni, de a mellyeknek a szorosabb értelemben vett tanácskozási rendet illető része, csak az évi ülések végével, s csak a törvényjavaslatok tárgyalásának bevégezése után, fog módosíthatatni.

1848. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK **AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÖVETEKNEK NÉPKÉPVISELET** **ALAPJÁN VÁLASZTÁSÁRÓL**

A jelen év folyama alatt a IV-ik törvénycikk értelmében Pesten tartandó legközelebbi országgyűlésre kiküldendő követeknek népképviselő alapján választására nézve ideiglenesen következők rendeltetnek:

1. § Politikai jogélvezetet azoktók, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyűlés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyűlési kövek választásában eddig szavazattal bírtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak.

Ezekon kívül:

2. § Az országnak s kapcsolat részeknek mindazon benszületett, vagy honosított, legalább 20 éves, és sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom, sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyték alatt nem levő lakosai, a nőket kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók:

a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácsccsal ellátott községekben 300e. ft. értékű házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi urbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű

birtokot, kizáró tulajdonul, vagy hitvесеikkal, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak.

b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, academiai művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választó kerületben, melyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leírt képességgel nem bírnak is.

3. § Választható mindaz, ki választó, ha életének 24-ik évét betöltötte, s a törvény azon rendeletének, mindszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes.

4. § Az országnak követküldés végett választó kerületekre felosztása, a megyék, kerületek és szabad kir. városok törvényhatósági területére és önállására nézve semmi változtatást nem okoz.

5. § Fog pedig állani a képviselőház, Erdélyt ide nem értve, 377 követből, kik mindnyájan egyenlő szavazattal birandnak, s úgy a népszám, mint területi, s közigazdászati tekintetek alapjára tett aránylagos felosztással következőleg választatnak:

A) Egyes községek által küldendő követek:

1. Ó-Arad küld	1 köv.
2. Beszterce-Bánya, a hozzá tartozó bányásztelepekkel	1 köv.
3. Buda	2 köv.
4. Pest	5 köv.
5. Debreczen	3 köv.
6. Eszék	1 köv.
7. Esztergom, az érseki s Sz. György és Sz. Tamás városokkal	1 köv.
8. Fejérvár	1 köv.
9. Győr városa	1 köv.
10. Kassa	1 köv.
11. Komárom városa	1 köv.

12. Kőrmöcz	1 köv.
13. Pécs	1 köv.
14. Pozson, Pozson-Várajával	2 köv.
15. Selmecz, Bélabányával	1 köv.
16. Sopron városa	1 köv.
17. Szabadka	2 köv.
18. Szathmár-Németi	1 köv.
19. Szeged	2 köv.
20. Temesvár	1 köv.
21. Ujvidék	1 köv.
22. Zombor	1 köv.
23. Baja, Istvánmegyével	1 köv.
24. N.-Becskekerek	1 köv.
25. Békés városa	1 köv.
26. Jászberény	1 köv.
27. Böszörmény	1 köv.
28. Békés-Csaba	1 köv.
29. Csongrád városa	1 köv.
30. Czegléd	1 köv.
31. Eger	1 köv.
32. Félegyháza	1 köv.
33. Gyöngyös	1 köv.
34. Gyula	1 köv.
35. Halas	1 köv.
36. Kecskemét	2 köv.
37. Nagy-Kikinda	1 köv.
38. Nagy-Kőrös	1 köv.
39. Makó	1 köv.
40. Miskolcz	2 köv.
41. Nyiregyháza	1 köv.
42. Pápa	1 köv.
43. Szarvas	1 köv.
44. Szentés	1 köv.
45. N.-Várad, Várad-Olaszival	1 köv.
46. H.-M.-Vásárhely	1 köv.
47. Versecz	1 köv.

48. Zenta 1 köv.
- B) Megyék, szab. kerületek és városok vidékeiből alakított választó kerületek, melyek követeinek választásában azon városok részt nem vesznek, a melyek saját követküldési joggal vannak fentebb felruházva:
49. Moson megye küld 2 köv.
50. Győr megye 3 köv.
51. Komárom megye 4 köv.
52. Fejér megye 5 köv.
53. Tolna megye 6 köv.
54. Baranya megye 7 köv.
55. Somogy megye 8 köv.
56. Veszprém megye 6 köv.
57. Zala megye, hol egyik választó kerület főhelye Kanizsa 9 köv.
58. Vas megye, Kőszeg sz. k. várossal együtt küld 10 köv.
- Egyik választó kerület főhelye Kőszeg sz. kir. város, másiké Szombathely, melyekhez a megye annyi népességű vidéket csatol, mennyi a 10 követ-séghez képest egy követ választására megkívántatik.
59. Sopron megye, Kis Marton és Ruszt század k. városokkal együtt küld 6 köv.
- Egyik választó kerület főhelye Kis-Marton, s ahoz Ruszt város is tartozand, – s ezen választókerülethez aránylagos népességű vidék csatolandó.
60. Pozsony megye, Nagy-Szombat, Század György, Bazin és Modor k. városokkal küld 8 köv.
- Egyik választó kerület főhelye N. Szombat, a másiké Bazin, s e kerület-hez számítandók Modor, és Század György kir. városok is. Ezen választó kerületekhez szinte aránylagos népességű vidékek csatolandók.
61. Nyitra megye, Szakolcza K. várossal küld 11 köv.
- Egyik választó kerület főhelye Szakolcza.
62. Trencsén megye, Trencsén k. várossal, mint egyik választó kerület főhelyével küld 8 köv.
63. Árva megye küld 2 köv.
64. Liptó megye küld 2 köv.
65. Túrócz megye küld 2 köv.
66. Zólyom megye, Breznóbánya, Libetbánya, Zólyom és Korpona k. városokkal küld 3 köv.
- Egyik választó kerület főhelye Breznóbánya, mely kerülethez Libetbánya,

másiké Korpona, mellyhez Zólyom k. város is csatolandó, a követszá-
hoz arányzandó népességű megyei vidékekkel.

67. Bars megye, Uj-Bánya k. várossal együtt küld	3 köv.
Egyik választó kerület főhelye Uj-Bánya.	
68. Esztergom megye küld	2 köv.
69. Hont megye, Bakabányával együtt küld	3 köv.
70. Nógrád megye küld	6 köv.
71. Pest megye küld	10 köv.
72. Bács megye	10 köv.
73. Verőcze megye küld	4 köv.
74. Szerém megye	3 köv.
75. Posega megye, Posega század k. várossal, mint egyik választóke- rületi főhellyel küld	2 köv.
76. Heves megye	8 köv.
77. Borsod megye	6 köv.
78. Gömör megye	6 köv.
79. Szepesmegye, Lőcse és Késmárk század k. városokkal, mint választó- kerületi főhelyekkel s a szepesi XVI. városkerülettel együtt küld	6 köv.
80. Sáros megye, Eperjes, Bártfa, Szeben század kir. városokkal, mint választó kerületi főhelyekkel együtt küld	6 köv.
81. Torna megye	2 köv.
82. Abauj megye	5 köv.
83. Zemplén	8 köv.
84. Ung	4 köv.
85. Bereg	4 köv.
86. Krassó	6 köv.
87. Temes megye	8 köv.
88. Torontál megye küld	9 köv.
89. Csanád megye	2 köv.
90. Csongrád megye	2 köv.
91. Békés megye küld	2 köv.
92. Marmaros megye	6 köv.
93. Bihar megye küld	12 köv.
94. Szathmár megye, N. -Bánya várossal, mint választókerületi fő- hellyel	7 köv.
95. Szabolcs	6 köv.

96. Ugocsa	2 köv.
97. Arad	6 köv.
98. Kraszna megye és Zilah város, mint egyik választókerületi főhely, küld	2 köv.
99. Közép-Szolnok megye	3 köv.
100. Zaránd megye	2 köv.
101. Kővár-vidéke	2 köv.
102. Jász-Kún kerületek	4 köv.
103. Hajdú kerület	2 köv.
104. Fiumei kerület	1 köv.
105. Horvátország	18 köv.
106. Horvát határőrvidék, u. m.: likkai, ottocháni, ogulini, sluini, 1-ső báni, 2-dik báni, varasdkörösi, s varasd-század-györgyi ezredek, minde- nik ezred küld 1; összesen	8 köv.
107. Szerémi végvidék, u. m. gradiskai, bródi, és pétervári ezredek, mindenik 1 követet, összesen	3 köv.
108. Csajkások kerülete küld	1 köv.
109. Bánsági végvidék, u. m. német-bánsági, oláh-bánsági és illyr-bán- sági ezredek, mindenik 1 követet, összesen	3 köv.
Összesen	377 köv.
Erdély, ha csatlakozni akar, küld a VII. törvénycikk szerint, kebelében felosztott 69 követet.	

6. § Minden egy követ választása végett egy külön választókerületnek kell alakíttatni, s mindegyik választókerület csak egy országgyűlési köve-
tet választ.

7. § Minden megyének a jelen törvény királyi szentesítése után legfelőbb
20 nap alatt tartandó közgyűlésében:

a) A megyének választókerületekre az 5. §-ban meghatározott követ-
szám szerinti felosztása s e kerületeknek az 5. §-ban foglaltakon kívül
kijelelendő főhelyei, a kisgyűlés, vagy ahol ez tartatni nem szokott, alis-
pányilag összehivandó küldöttség által előlegesen készítendő terv nyo-
mán, a népesség számára, s illetőleg a lakásuk helyén kívül szavazandó
választók könnyebbségére való tekintettel megállapítatnak.

b) A jelen törvény rendeleteinek végrehajtására, s általában a választá-
si ügynek minden ágazataibani kezelésére s vezérletére egyik alispánnak
elnöklete alatt egy – több tagokból álló, s a belügyi minsterével közvet-

len érintkezésbe lépendő középponti választmány választatik olly módon: hogy abban a megyének külön választókerületei mind képviselve legyenek, a kellő arányban a községeknek előjárói is részt vegyenek.

8. § A 7-ik § a) és b) pontjai szerint a választó kerületek, s a középponti választmány alakítására nézve a teljesítendőket, a szabad kerületekben szinte a közgyűlés, az 5. § A) pontja szerint országgyűlési szavazattal fölruházott szabad kir. városokban pedig a bel- és kültanács közös ülésükben teljesítendik.

9. § Középponti választmányt azon szabad kerületekben s városokban is kell alakítani, mellyek csak egy országgyűlési követet választandanak.

10. § A 7. és 8-ik § értelmében hozandó határozatok a belügyek minis-
terének haladék nélkül megküldetnek.

11. § A középponti választmány tagjai a következő esküt teszik le:

Én N. N. esküszöm, hogy mindazt, amit az országgyűlési követnek (vagy követeknek) választására nézve, az ország törvénye szerint, kiküldésemhez képest teljesíteni tisztemhez tartozandik, híven, részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen teljesítendem. Isten engem stb.

12. § A középponti választmány kiküldetése után legfeljebb egy hét alatt összeülvén:

a) A vezérlete alá tartozó mindegyik választókerületekre nézve a választóknak összeírására 3 tagból álló küldöttséget nevez.

b) Meghatározza a napot, mellyen a választóknak összeírása a kerületenkint e végett kijelölendő helyen, kezdetét veendi, s a kezdő nap be-
számításával 14 egymásután következő napokban félbeszakasztás nélkül folytattni fog.

13. § Az előző § b) pontjában említett határnap, a központi választmány általi kitűzésétől számítva 21 napnál rövidebb, 30-nál hosszabb nem lehet, s körlevelek, az egyházi szószékbőlí hirdetések, a hirdetményeknek helységenként nyilvános helyeken kifüggesztése, s más e részben szokásban levő módoknak használata mellett lehető legnagyobb nyilvánossággal, haladék nélkül köztudomásra bocsátandó.

14. § A választók összeírására kinevezett küldöttségek a kijelölt helyeken a 12. § b) pontjában említett 14 nap lefolyása alatt naponkénti ülést tartanak, s a bejegyeztetés végett magokat jelentő választókat, a minis-
terium által e végett a középponti választmánynak idejében megküldendő táblás jegyzékekbe bejegyzik.

15. § Az összeíró választmánynak az eddigi megyei választók, s illetőleg városi polgárok lajstromai, az adóbeli rovásos összeírások, s más hasonló adatok használatul átadatván, képességeket a bejegyzés végett jelentkezők, a mennyiben az összeíró választmány arról a kezeinél levő adatokból meg nem győződnek, igazolni tartoznak.

16. § Az összeíró küldöttség a választónak, kit bejegyez, ezt szóval is kijelentvén – a bejegyzett választók neve után az igazolásul szolgáltat adatokat, az összeírási jegyzéknek e végett nyitandó külön rovatába, sommás kivonatban bevezeti, egyszersmind pedig azokról is külön névjegyzéket készít, kik bejegyeztetésük végett magokat előtte jelentették, de attól általa elmozdítottak.

17. § Az összeíró küldöttségek az összeírást 3 egyenlő példányban vezetik, s aláírásaikkal ellátva a 12. § b) pontjában említett 14 nap elteltével a középponti választmánynak haladék nélkül beadják.

18. § Az összeíró választmányok által beadandó összeírásoknak egyik példánya, a középponti választmány által meghatározandó, s előre közhirrre teendő nyilvános helyen mindenki általi megtekinthetés végett több napokon át ki fog tétetni.

19. § Az, ki az összeíró választmány által a bejegyzéstől elmozdított, valamint az is, ki másnak bejegyzése ellen észrevételt tenni kíván, az összeírásnak e tekintetbeni megigazitásaért a középponti választmányhoz folyamodhatik.

20. § Az, ki bejegyeztetés végett magát az összeíró választmányok egyike előtt sem jelentette, e végett többé a középponti választmányhoz nem járulhat.

21. § A középponti választmány a választók összeírásának bevégzése után legfeljebb egy hét alatt összeülvén:

a) Az illető küldöttségek által beadott összeírásokat, és

b) A 14. § értelmében benyújtott folyamódásokat megvizsgálja.

c) Azoknak jegyzékét, kiket a beadott folyamódások folytában az összeírásból kihagyandóknak, vagy ahhoz hozzáadandóknak határoz, a beadott összeírás mindegyik példányához az elnöknek és jegyzőnek aláírásával hozzacsatolja.

d) Az összeírásoknak minden beadott folyamódások tárgyalása melletti tökéletes kiigazitásaig üléseit naponként folytatja.

e) Az eképen megigazitott összeírásokból egy példányt a választásnál

használatul megtartván, egyet a hatóság levéltárába tesz be, egyet a belügyek ministerének, üléseinek megkezdésétől számítva legfeljebb 14 nap alatt, beküldi.

22. § A középponti választmány minden tanácskozásairól a jelenlevők neveinek feljegyzése mellett a kebeléből választandó jegyző által, rendes jegyzőkönyvet vezetett, s annak egy példányát a levéltárba téván, a másikat a belügyek ministerének időszakinként felküldi.

23. § A középponti választmánynak, valamint az összeíró küldöttségeknek is, üléseik nyilvánosak.

24. § Az országgyűlés megnyitásának napja kihirdetettvén, az országgyűlési követválasztás határnapja iránt, a középponti választmányok akként intézkednek, hogy:

a) bekövetkezése előtt 15 nappal az illető törvényhatóságban közhirrre tétethessék; s

b) az országgyűlés megnyitását legalább 4 héttel megelőzze.

25. § A választás határnapja kitűzetvén, a központi választmány elnöke azt, a 13. §-ban említett módon, a lehető legnagyobb nyilvánossággal, haladék nélkül közhirrre téteti.

26. § A középponti választmány minden választókerületre a választás vezérletére egy elnököt s jegyzőt, és a szükség esetre helyetteseket választ.

27. § A megválasztott elnök a választásra kitűzött napon az illető kerület főhelyén a választók gyülekezetét a központi választmány által meghatározandó, s előre szinte közhirrre teendő órában megnyitván, bármely választónak joga van az országgyűlési követségre egy egyént ajánlani.

28. § A választásnál szavazati joggal csak azok birnak, kik a választóknak a fentebbiek szerint kerületenkint készitendő összeírásában ben foglaltatnak, s csak azon kerületben birnak szavazati joggal, a melyben összeírva vannak.

29. § Az összeírásban foglaltak közül a választási jog senkitől meg nem tagadtathatik.

30. § Ha a választók megnyitott gyülekezetében az országgyűlési követségre csak egy egyén ajánltatik, s annak, vagy több ajánlottak közül egynek megválasztásában a választók közakarattal öszpontosulni látszanak, az elnök az összegyűlt választókhoz azon kérdést intézendí: valljon az általa megnevezendő illető egyénnek megválasztásában közakarattal megnyugosznak-e, vagy szavazni kívánnak? s ha 10 választó szavazást kíván,

azt azonnal megrendeli, különben a választást befejezettnek, s az illető egyént a kerület által megválasztott országgyűlési követnek nyilvánítja.

31. § A választás szavazásra bocsáttatván, azon választók mindegyike, kik országgyűlési követet ajánlottak, a helyszínén jelenlevő választók közül két egyént nevezend, s az eképen mindegyik ajánlottnak részéről nevezendő egyének az elnökkel, s a szavazat nélkül jelen leendő jegyzővel együtt képezendők a szavazatszedő választmányt.

32. § A szavazás a szavazó nevének a küldöttség általi feljegyzésével, – s valamint a szavazatok összeszámítása is nyilván történik.

33. § A szavazás megkezdetvén, mindaddig, míg magát szavazó jeleni, félbenszakasztás nélkül, folytatandó.

34. § Ha a szavazás bevégeztével a szavazóknak általános többsége egy egyén mellett nyilatkozik, az megválasztott országgyűlési követnek azonnal kijelentetik.

35. § Ha a szavazóknak általános többségét azok közül, kikre a szavazás történt, egyik sem nyerné el, azon két egyén között, kik aránylag legtöbb szavazatot nyertek, újabb szavazás történik.

36. § Ezen másodszori szavazás; a mennyiben a szavazók sokasága miatt, az első szavazással egy napon nem végeztethetnék be, a következő napon fog megkezdetni, s mindenesetre egyfolytában befejeztetni.

37. § A kitűzött két egyén közül az, ki a másodszori szavazásnak alkalmával az abban résztvevő választók szavazatának többségét megnyeri, megválasztott országgyűlési követnek azonnal kijelentetik.

38. § A választók összeírása egyik hiteles példányának a választás alkalmával a szavazatszedő küldöttség kezeinél kell lenni.

39. § Kiki csak személyesen szavazhat.

40. § A választóknak az összeírásnál, vagy választásnál semminemű fegyverrel megjelenni nem szabad.

41. § Az összeíró s szavazatszedő küldöttségeknek tagjai a törvény s nemzeti becsület oltalma alatt állanak, a rajtok elkövetett bármely sérelmek bűnvádi eljárás mellett a vétséghez aránylag lesznek megfenyítendőek.

42. § Mind a választók összeírásánál, mind a választásnál a jó rend fentartásának joga s kötelessége a kiküldött elnököt illeti, ki szükség esetében e célra fegyveres erővel is rendelkezhetik.

43. § A szavazatszedő küldöttség a választás folyamáról rendes jegyzőkönyvet vezetvén, azt a választás befejezésével az elnök és jegyző

s a szavazatszedő küldöttségek legalább két tagja, 3 példányban aláírják, s egy példányt a megválasztott követnek azonnal kezéhez juttatván, a másik kettőt a levéltárban fentartás, s illetőleg a belügyek miniszterének leendő átküldés végett, a központi választmánynak beadják.

44. § A megválasztott követnek a kezéhez juttatott választási jegyzőkönyv, megbízólevél gyanánt szolgál.

45. § A választás vezérletére kiküldött elnök azon kerületben, melyben a választásnál elnököl, követté nem választathatik.

46. § A jelen törvény rendeleteinek az illetők általi teljesítésére a ministerium felügyel, s az e végett megkívántató utasításokat s rendeleteket az illető középponti választmányokhoz intézi.

47. § Azon választások iránt, melyeknek törvényesége bármely tekintetből kérdésbe vétetnek, a képviselő tábla intézkedendik.

48. § A kebelükbeli azon községeket, melyek az 5. § szerint az illető királyi városokkal egy választó kerület képezendének, a város területéhez legközelebb fekvő helységek közül az érdeklett városokkal egyetértve, az illető megyék jelelendik ki.

49. § Az illyentén vegyes kerületekre eső választóknak összeírására mind a megyei, mind a városi középponti választmány két két tagot nevez, s e 4 tagból álló küldöttség mind a városban, mind az azzal összekapcsolandó megyei községekben a választók összeírását a jelen törvényben megállapított elvek szerint közösen teljesíteni.

50. § Azon esetben, ha a 49. § szerint munkálódó vegyes küldöttségben valamely előforduló kérdésnek eldöntésében a szavazatok egyenlők lennének, a küldöttségből minden illyentén előforduló egyes esetre nézve külön teendő sorshúzás útján egy tag ideiglenesen kilép, s a fenforgó kérdést a többi küldöttségi tagok szavazattöbbséggel döntenek el; az illető kérdésnek eldöntése után azonban nincsen a 4 küldöttségi tag munkálódását ismét együtt folytatandja.

51. § A választásra elnököt azon közhatóságnak középponti választmánya nevez, melynek kebeléből az illy vegyes kerülethez legtöbb választó járul; a jegyzőt ellenben azon hatóság középponti választmánya küldi ki, melyhez a kérdéses vegyes kerületbeli választóknak kisebb száma tartozik, s olly esetben, midőn egy illy vegyes kerületre két városi hatóság esik, a szavazatszedő küldöttséghez mindenik egy-egy tagot küld, kik közül az egyik a jegyzői tollat vezeti.

52. § A vegyes kerületek alakításához járuló megyék s városok között a jelen törvény végrehajtásának érdemében támadható kérdéseket, az illetőknek meghallgatásával, ezen törvény rendeleteinek értelmében a ministerium intézi el.

53. § Horvátországban a választó kerületeket, az országgyűlési követeknek az 5. §-ban részére kijelölt számához képest, a jelen törvény elveinek alapján Zágráb, Varasd, Kőrös megyék, a kebelökbeni királyi városok s a túrmezei, buccari, s vinodoli kerületek között felosztani a tartományi gyűlés fogja, mellyre nézve az 1845. esztendei Septemb. 14-én kelt udvari rendelet ezennel visszavettnek kijelentetik.

54. § Ezen tartományi gyűlés egyszersmind a főrendi táblához két követet fog küldeni.

55. § Addig, míg a végvidékek politikai rendezése iránt a törvényhozás részletesen intézkedni fog, a horvátországi végvidékekben az országgyűlési követek választásának módját hasonlóképen a tartományi gyűlés, a drávántúli egyéb ezredekben a bán, – a többi végvidéki ezredekre, valamint a csajkások kerületére nézve is a ministerium határozandja el.

56. § Mindegyik országgyűlési követnek az országos pénztárból 5 pft. napidij, s lakbér fejében évenkt 400 pft. fizettetik.

57. § A pénzügy s közmunkák ministerei megbiztatnak, hogy az országgyűlési tanácskozásoknak Pesten leendő folytatásához megkívánható alkalmas helyről gondoskodjanak.

1848. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK **AZ 1836: XXI. TC. FOGANATOSÍTÁSÁRÓL**

Ő Felsége az 1836: XXI. tc. azonnali végrehajtását nádor kir. helytartó ő fensége közbenjárására kegyelmesen elrendelvén. Ennek következtében határoztatik:

1. § Kraszna, Középszolnok és Zaránd vármegyék, Kővár vidéke és Zilah városa, a jelen törvénynek azon törvényhatóságokbani kihirdetése napjától minden tekintetben Magyarország elválhatlan egészítő részeit képezik. S ennek következtében:

2. § A nevezett hatóságoknak az erdélyi kormányshéz, kincstár, s főtör-

vényszék iránti minden függése, s minden viszonyai végkép megszűntetvén; azok a magyar felelős ministerium s magyar főtörvényszékek hatósága alá helyeztetnek.

3. § A visszacsatolási viszonyok részleteinek ezen alapon törvény, igazság, s méltányosság szerinti ideiglenes szabályozása – a jövő törvényhozásnak végelhatározás végett teendő jelentés kötelessége mellett, – a ministerumra bízatik; mellynek hatósága a visszacsatolt részekre nézve a jelen törvény királyi szentesítésével azonnal életbe lép.

4. § A ministerium a jelen törvénynek haladéktalan végrehajtásához szükséges intézkedésekre felhatalmaztatik.

1848. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉRŐL

Amagyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesültét, nemzetegység és jogazonosság tökéletes jogalapon követelvén, a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartandó országgyűléseni képviseltetését pedig a jelen kor eseményei sürgetőleg igényelvén, ezeknek sikeresítésére határoztatik:

1. § Az erdélyi mult országgyűlésre meghíva volt kir. hivatalosok a magyarországi főrendi táblán üléssel és szavazattal ruháztatnak fel, ide nem értvén a királyi kormányzék, kir. ítélőtábla tagjait, és katonai egyéneket.

2. § Erdélyt – a visszakapcsolt részeket ide nem értve – a legközelebbi közös hongyülésen 69 szavazat illeti.

3. § Ezen szavazatok a törvényhatóságok között következőleg osztatnak fel: A kilencz magyar, öt székely és tizenegy szász megyéket, székeket és vidékeket, valamint Kolozsvár, Maros-Vásárhely és Fejérvár szabad kir. városokat kétkét – összesen 56 szavazat – a többi képviseleti jogot gyakorló városokat – számszerint 13-at – egyenként egyegy szavazat illeti.

4. § A felelős ministeriumnak kötelességévé tétetik, hogy minden kitelhető törvényes eszközöket felhasználva, magát úgy az e végett a mult erdélyi országgyűlésen kinevezett bizottmánnyal, mint szintén az Erdélyben hovahamarább összegyűlendő országgyűléssel értekezésbe tegye; mindenesetre pedig úgy az egyesülés teljes végrehajtására szükséges lépése-

ket megtegye, mint szintén e tárgyban kimerítő törv. javaslatokat terjeszsen a legközelebbi hongyülés elibe, vezérelvül mondatván ki, miszerint:

5. § Magyarhon Erdély mindazon külön törvényeit, és szabadságait, mellyek a mellett, hogy a teljes egyesülést nem akadályozzák, a nemzeti szabadságnak, és jogegyenlőségnek kedvezők, elfogadni s fentartani kész.

6. § A fenebbi rendelkezés mind a királyi hivatalosokra, mind a képviselőkre nézve, Erdély hovahamarébb összehívandó országgyűlésének megegyezésétől feltételeztetik, s csak a közelebbi magyar hongyülésre terjed, azontul az erdélyi érdekek képviseltetésének elrendezése, azon egyesült törvényhozás feladata leend.

1848. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

A KÖZÖS TEHERVISELÉSRŐL

Magyarország s a kapcsolt részek minden lakosai, minden közterheket különbség nélkül egyenlően és aránylagosan viselik.

1. § Ő Felsege felelős magyar ministeriuma által, a törvényhatóságok meghallgatása mellett, ki fogja dolgoztatni ideiglenesen az adózási kulcsot, és ezen kulcs szerint a kivetés más a legközelebbi közigazgatási évtől, úgy mint az 1848-dik évi November 1-ső napjától veszi kezdetét.

2. § Az ideiglenesen kidolgozandó kulcs, a legközelebbi országgyűlésének mindenestre bemutatandó.

3. § A fen kitett határnapig a már kivetett közterhek behajtása elrendeltetik.

1848. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK

AZ URBÉR ÉS AZT PÓTLÓ SZERZŐDÉSEK ALAPJÁN; EDDIG GYAKORLATBAN VOLT SZOLGÁLATOK (ROBOT), DÉZMA ÉS PÉNZBELI FIZETÉSEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

Az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések, e törvény kihirdetésétől fogva örökösen megszüntetnek.

1. § A törvényhozás a magán földesurak kármentesítését, a nemzeti közbecsület véd-paizsa alá helyezi.

2. § Ő Felsége a magán földesuraknak akénti kármentesítése iránt, hogy az eddigi urbéri tartozásokkal felérő tőke érték részükre a közálomány által hiány nélkül kifizetessék, a legközelebbi országgyűlésnek részletesen kidolgozandó törvényjavaslatot fog magyar ministeriuma által előterjesztetni.

3. § Olly helyeken, hol eddig urbéri rendezés, vagy legelő-elkülönzés még meg nem történt, a faizásra és legeltetésre nézve az eddigi gyakorlat továbbá is megtartatik.

4. § Az úri törvényhatóság megszüntetik; – ideiglenesen míg a törvénykiszolgáltatás általánosan rendeztetni fog, azt, polgári ügyekben a sommás perekre nézve, ott, hol rendezett első bírósági hatóságú tanácsok nincsenek, a szolgabírák, – büntető és rendes folyamatú polgári perekre nézve pedig a megyei törvényszék fogja gyakorolni.

5. § Oly földbirtokos ellen, kinek birtokához e törvény kihirdetése előtt urbériség volt kapcsolva, a kereskedési viszonyokból eredő váltók kivételével, egyéb adóssági követelések, a törvény további rendeleteig fel nem mondhatók, és csupán a törvényes kamatok nem fizetése iránti követelések hajtathatnak be ellene bírói eljárás útján.

1848. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

AZON ÜGYEKRŐL, MELYEK EDDIG A FÖLDESÚRI HATÓSÁGOK ÁLTAL INTÉZTETTEK

A IX-ik törvénycikk 4-ik §-a által a földesúri törvényhatóság mind polgári mind büntető tekintetben megszüntetve levén, azon ügyekre nézve, melyek eddig a földesúri hatóság által intéztettek el, rendeltetik:

1. § Azon sommás szóbeli és mezei-rendőrségi perek, melyek eddig a földesúri hatóság által ítéltettek, a IX-ik törvénycikk 4. §-a rendeletéhez képest, ezután a szolgabírák által levén ítélendő, a megyék, ha és a mennyiben a szolgabírák a jelenlegi számban elegendők nem lennének, a szükséghez képest a ministerium beleegyezésével azoknak, illetőleg az esküdteknek számát szaporíthatják.

2. § Olly perek, mellyek eddig az első bírósági hatósággal ellátott rendezett tanács által az úriszékekre vitettek feljebb: ezután egyenesen a megyei törvényszékekre fognak feljebbvitetni.

3. § Olly helységekre nézve, mellyek rendezett első bírósági hatóságú tanácscsal ellátva nincsenek, a megyék a szükséghez képest több törvényszékeket, mint első bíróságokat, alakíthatnak, mellyeken az alispán akadályozása esetében elnököt a törvényszék tagjai önsoraikból választatnak; ezen törvényszékektől felebbvitel szinte a királyi és illetőleg báni táblára történend.

4. § A büntető hatóság a IX-ik törvénycikk 4. §-ának rendelete szerint az úri hatóság megszűntével szinte a törvényszékekre levén ruházva, az uradalmak, az ezen hatóság gyakorlatára szükséges épületeket és készületeket ideiglenesen a megyéknek átalengedni kötelesek.

5. § Az árvai és bírói számadások a megyei számvevőszékek által megvizsgálandók, mellyek ezennel törvényszéki hatósággal ruháztatnak föl; feljebbvitel ez esetben is a királyi s illetőleg báni táblához történik; a megyék a hivatalnokok számát e tekintetben, mennyire szükséges, a ministerium beleegyezésével szaporíthatják, s általában részletes intézkedéseket hozhatnak a megyei árvák dolgának milly alakbani kezelése iránt.²⁰⁰

1848. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK SAJTÓTÖRVÉNY

Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállíttatván, ennek biztositékául ideiglenesen rendeltetnek:

1. § Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti.

2. § Sajtóutoni közlés alatt értetik: minden olyan közlés, melly vagy szavakban, vagy ábrázolatokban, nyomda, könyomda s metszés által eszközöltetik, és a mellyek közzététele, a példányok akár ingyen kiosztásával, akár eladásával, már megkezdődött.

200 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

I. FEJEZET

SAJTÓVÉTSÉGEKRŐL

3. § Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, és a bűn, avagy vétség valósággal el is követtetik, a felhívó, mint bűnrészes tekintetvén, a köztörvények súlya szerint büntetetik.

4. § Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, de annak nem lőn semmi következménye, mint bűnkísérő tekintetvén, a köztörvények súlya szerint fog büntettetni.

5. § Ki a nyilvános köz- és vallásos erkölcsiségből, s a tiszteséges erkölcsökből csúfot űz, 1 évre terjedhető fogsággal, és 400 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

6. § Ki a magyar szent korona alá helyezett terület tökéletes álladalmi egységének, ki a sanctio pragmaticánál fogva megállapított, s az uralkodóház közösségében létező birodalmi kapcsolatnak tettelegesen felbontására izgat; ki az alkotmány erőszakos megváltoztatására s a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázít, s bűnök elkövetésére hiv fel és buzdít, négy évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető büntetéssel fog büntettetni.

7. § Ki a felség személyének sérthetetlensége, a királyi székbeli örökösödésnek megállapított rende ellen kikel, avagy a királynak magas személye ellen sértés követ el, hat évig terjedhető fogsággal, és 3000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

8. § Ki az uralkodóház tagjai ellen követ el sértést, 4 évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

9. § Ki a közbéke és csend erőszakos megzavarására lázít, két évig terjedhető fogsággal, és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

10. § Ki törvény által alkotott valamely hatóságot vagy testületet rágalommal illet, két évig terjedhető fogsággal, és 1000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

11. § Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegbízásban eljárót, hivatalos tetteire vonatkozólag rágalommal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 600 frtig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

12. § Ki magán személyt rágalommal illet, hat hónapig terjedhető fogsággal és 300 ftra emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

Egyszersmind a panaszkodónak okozott pörlekedési költségekben és

a közzététel által reá nézve előidézett károkból is a panaszkodó részére el fogván marasztalni.

13. § Sajtóvétségért büntetetik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

14. § Ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek, és törvény által alkotott egyéb testületek iratait, és azok nyilvános üléseit hív szellemben és igazán közli, ellene a közlöttek tartalma miatt kereset nem indíthatatik.

15. § A fogság és pénzbüntetés, a körülmények szerint, külön is, együtt véve is alkalmazhatatik.

Minden pénzbüntetések és elkobzások az országos pénztár javára fordíthatnak.

16. § Ki ugyanazon vétséget, mellyért már egyszer büntetve volt, ismét elköveti, azon büntetésnél, mellyre első ízben ítéltetett, felével súlyosabban büntetethetik.

II. FEJEZET

A BÍRÓI ELJÁRÁSRÓL

17. § A sajtóvétségek fölött nyilvánosan, esküdtszék ítél. A ministerium felhatalmaztatik, hogy szorosán a büntető eljárásról szóló mult országgyűlési javaslatnak elvei szerint, az esküdt-bíróságok alakítását rendelet által eszközölje.

Megjegyeztetvén a 39-ik §-ra: hogy esküdtszéki képességre 200 forint évenkénti jövedelem kívántatik; a VIII-ik fejezetre pedig, hogy a főigazítószerk hatóságával, ideiglenesen, a hétszemélyes tábla ruháztatik fel.

18. § A jelen törvény 3. 4. 5. 6. 7. 8-ik §-ai eseteiben, az illető közvádó hivatalos kívánatára történik a vizsgálat és közkereset alá vétel.

19. § A jelen törvény 9. és 10-ik §-ai eseteiben csak az illető testületek által hozott határozat folytában indíthatja meg a közvádó a megtorló keresetet.

20. § Egyéb esetekben a kereset csak az illetőleg panaszára indíthatatik meg.

21. § Ugy a közvádó, mint a panaszó fél, vádlevelében tartozik szabatosan és világosan kijelelni azon izgatást, felhívást, sértést, meggyalázást, megbecstelenítést, mellyet megtoroltatni kíván, különben a bűnvizsgáló bíró által kívánatától egyszerűen elmozdítatik.

22. § A bűnvizsgáló bíró a vád feladása után a nyomtatványokat vagy metszvényeket, ha szükségesnek itéli, tüstént zár alá veheti, mely eljárásáról rendes jegyzőkönyvet készít.

Ha a vád alól a bepanaszlott feloldoztatik, a lezároltakat a vizsgáló bíró köteles, 200 ft. büntetés terhe alatt, azonnal kiadni.

23. § Midőn a keresetet a közvádló hivatalból indítja meg, az, ugyanazon hatóság esküdt-bírósága által ítéltetik el, mellynek kebelében a vádlott lakik, vagy hol a mű megjelenvén, az aláirt példány beadása történt.

Midőn pedig a kereset a panaszló fél folyamodására indittatik meg, a melly hatóságban a panaszló fél lakik, az ügy abban is elítéltethetik.

24. § A megbecstelenítő, meggyalázó, sértő állítások bebizonyítása nem engedtetik meg, kivévn, ha valaki, mint tisztviselő, vagy köz megbizott cselekedett, és a felhozott tények e körbeli eljárására vonatkoznak. Ez esetben, ha a tény bebizonyittatik, a vádlott tette számítás alá nem jöhet, kivévn azon megbecstelenítést, melly annak folytában még történt, a nélkül, hogy magából a tetteből szükségképen következett volna.

25. § A meggyalázott, megbecstelenített panaszló fél erkölcsi magaviselete mellett tanukat hallgattathat ki, de a vádlott, annak erkölcsisége ellen, tanuk kihallgatását nem követelheti.

26. § Az elmarasztó ítélet meghozatván, azonkívül, hogy ez az elmarasztott költségén közzététetik, egyszersmind a lefoglalt darabok elnyomása, vagy megsemmisítése egészen, vagy részben, elrendeltetik.

27. § Ki az ekképen elmarasztaló ítélet által sujtott elmemüvet sajtó utján újra közzé teszi, vagy árulja, a szerzője ellen hozathatott legnagyobb büntetéssel fog illettetni.

28. § Minden olyan sajtóvétség, melly ellen hivatalbóli megtorlásnak van helye, hat hónap mulva; a melly ellen pedig csak magán kereset indítható, 2 év mulva idősül el.

29. § Minden sajtóvétség, melly a jelen törvény országgyűléseni kihirdetése után követtetik el, jelen törvény szerint fog elítéltetni.

III. FEJEZET

AZ IDŐSZAKI LAPOKRÓL

30. § Ujság, vagy időszakai lap, mellynek tartalma akár részben, akár egészen, politikai tárgyak körül forog, és havonkint legalább kétszer jelenik meg, csak a következő feltételek teljesítése mellett adhatik ki:

1-ör: Melly hatóságban a lap megjelenend, annak alispánjához, főkapitányjához, grófjához, polgármesteréhez benyújtatik a nyilatkozat, mellyben ki leend téve a tulajdonos, vagy felelős kiadó, vagy felelős szerkesztő neve, laka, és a nyomda, mellyben a lap nyomtatni fog, s a hatóság elnöke ezt a ministeriumnak bejelenteni köteles.

2-or: Ha a lap naponkint jelenik meg, biztosítékul 10,000 forint, ha ritkábban jelenik meg, 5,000 forint tétetik le kész pénzben, vagy fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben; első esetben a tőke az illető hatóság felügyelése s jóállása alatt, 5% kamattal, a letevő részére jövedelmez. Az eddig megjelent lapok, az 1-ső pontban foglalt föltételnek e törvény kihirdetése után tüstént, a 2-ik pontbelinek két hónap alatt tartoznak eleget tenni.

3-or: Sajtóvétségérti elmarasztalás esetében a pénz-büntetés a biztosítékból vonatik le; ha belőle ki nem telnék, azonkívül, hogy a szerző együttjótállónak tekintetik, a foglalás a felelős tulajdonos, kiadó, vagy szerkesztő egyéb javaira is kiterjesztetik.

Az eként támadt hiányt az elmarasztaló ítélet után 10 nap mulva ki kell pótolni, különben annak megtörténtéig a lap nem fog megjelenhetni.

4-er: Melly időpontban a lap vagy füzet szétküldöztetik, annak egy példánya, bejegyzett felelős személy aláírásával, a helybeli hatóságok elnökénél tétetik le.

Csupán ennek nem teljesítése miatt a lapok szétküldözését megtiltani nem szabad, hanem ki e szabály ellen vét, 200 forintig terjedhető pénz-büntetéssel fog megbüntetni.

31. § Ki az előbbi §-ban elősorolt föltételek betöltése nélkül időszaki lapot kiad, egy évi fogságig, és 500 forintig terjedhető büntetéssel sujtatik.

Ugy e büntetés, mint a 30. § 4. sz. alatt foglalt, a köztörvényszékek által, rövid uton, fölebbvihetés és ellenállhatás nélkül fog kimondatni.

32. § Melly közleményeket a kormány s a törvényhatóságok és egyéb törvényes testületek a szerkesztéshez küldenek, minden lap tartozik azokat, a szokott díjért, számába beigtatni.

33. § Minden czikkeért, mellyek valamelly lapban megjelennek, ha a szerző felelősségre nem vonattathatnék, a nyilatkozatban kijelelt felelős személyek is feleletteherrel tartoznak. E felelősség kiterjed azon czik-kekre is, mellyeket más lapból vagy könyvből kölcsönöznek; ilyen

átvételi esetben a büntetés a szerzőénél, vagy első közlőénél, mindig kisebb lévén, s a maximumig soha sem terjedhetvén.

34. § Minden sajtóvétségek, melyek időszaki lapban követtetnek el, ugyanazon törvények szerint büntettetnek, mint egyéb sajtóvétségek.

35. § Az elmarasztaló ítélet meghozatván, az illető tulajdonosok vagy kiadók tartoznak azt lapjuk legközelebbi számában közzétenni, a 31. §-ban megírt módon megveendő 100 forint büntetés terhe alatt.

36. § Midőn a 30. § értelmében bejelentett felelős személy ítélet folytában fogságot szenved, az ítélet kihirdetése után három nap alatt más felelős személyt kell bejelenteni, és a lap csak annak neve alatt jelenhetik meg.

IV. FEJEZET

A NYOMDÁKRÓL ÉS KÖNYVÁRUSSÁGRÓL

37. § Nyomdát és könyvnyomdát felállíthat minden, a ki az 1840: 16. törvénycikk 1-ső és 2-ik fejezetében foglalt rendeleteknek eleget tevén, melyben lakik, azon törvényhatóság elnökének szándékát bejelenti, a ki erről a belügyek ministerét értesíti; és a fővárosban 4,000, egyébütt 2,000 forintot részére 5%-tek kamatozandót, letesz.

38. § Ki titkolt nyomdát s könyomdát bír, tudniillik mely nincs bejelentve, műszereinek kobzását túl, 1 évi fogsággal és 2,000 forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

39. § Minden nyomdabirtokos lakát és sajtóinak helyét, az illető törvényhatóság elnökének bejelenteni tartozván, ezenkívül köteles egy átszinórozott és elnökileg lepecsételt könyvet tartani, melyben mindenféle kis és nagy nyomtatvány elkészültének ideje, továbbá alaka, czíme, vagy ismertető tartalma, a kötetek, példányok ívek száma bejegyeztessék.

40. § Ugy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két (2) példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti muzeumé lesz.

41. § Melly nyomdatulajdonos bármelly nyomtatványra nevét és lakát ki nem teszi, vagy álnevet tesz ki, ha a nyomtatvány sajtóvétséget foglal magában, bűntársnak tekintetik; ellenkező esetben 100 forintig terjedhető büntetésben marasztaltathatik el.

42. § A könyvárusság semmi különös engedelemtől nem föltételeztetik, hanem azt, a kereskedőkre nézve fenálló törvényes szabályok megtartása mellett, mindenki gyakorolhatja.

43. § A könyvárusok, mindazon elmeműveket, melyek elmarasztaló ítélet által nem sujtják, szabadon árulhatják.

44. § Ki olyant árul, mellyen a nyomdatulajdonosnak neve, s laka kitéve nincs, a nála taláztatott példányok elkobzásán felül ötven forintig terjedhető büntetéssel fog büntettetni.

45. § Az ugynevezett házaló, vagy zug-könyvárulók, az illető hatóság rendőri felügyelése alá helyezettnek.²⁰¹

1848. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK A MAGYAR EGYETEMRŐL

A magyar egyetemre nézve rendeltetik:

1. § Az egyetem egyenesen a közoktatási minister hatósága alá rendeltetik.

2. § Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrésztől a tanuló arra nézve: melly tant, és mellyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrésztől: hogy a rendes tanárokon kívül, más jeles egyének is, a ministerium által ideiglenesen megállapítandó, későbbben pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik.

3. § Ezen elvnek az egyetemnéli alkalmazása a közoktatási ministerre bízatik, tudósítását ez, és egyéb e részben teendőik iránt a legközelebbi országgyűlésnek benyújtván.²⁰²

201 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

202 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

1848. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK

A VALLÁS DOLGÁBAN

1. § Az unitária vallás törvényes bevett vallásnak nyilváníttatik.

2. § E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg.

3. § Minden bevet vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai köz-álladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.

4. § A bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül mindenkinek kölcsönösen megengedhetik.

5. § A ministerium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallásu tábori lelkészekkel láttassanak el.

6. § Az 1844: III-ik törvénycikknek rendelete a görög nem egyesült vallásuakra is kiterjesztetik.

7. § Ha valamelly község görög szertartásu lakosainak bár nagyobb része fogja jövendőben hitvallását megváltoztatni, – illy esetben a községi egyház az előbbi valláson hátramaradt lakosok birtokában hagyandó; – a mennyiben tehát a legujabb időkben is hasonló esetek közigazgatási tárgyalás alatt volnának, azok a fenebbi elvek szerint lesznek elintézendők; de ezen törvény elveinél fogva jelen állapotot visszahatólag foglalások által háboríttatni meg nem engedtetik, – s azért, a melly egyházak iránt folyó évi januári első napjáig vagy kérdés nem támasztatott, vagy közhatósági elintézés jött közbe, azok kérdés alá többé nem vétethetnek.

8. § A görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga is az álladalom felügyelése mellett ezennel biztosíttván, e célból a magyar felelős ministerium lehető legrövidebb idő alatt, mindenestre pedig a legközelebb tartandó országgyűlése előtt, egybehívandja az összes felekezet által választandó egyházi gyülekezet (congressust), mellynek tagjai addig is, mig annak szerkezete törvény által rendeztetni fog, ezúttal, a különböző nyelvű népességre való tekintettel, olly arányban választandók, hogy az egyházi osztályból 25, a világiból 75, s ezek közé a határőrvidékről 25 követ küldessék.²⁰³

203 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

1848. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK
A NEMZETI SZINRŐL ÉS ORSZÁG CZIMERÉRŐL

1. § A nemzeti szín, és ország czimere ősi jogaiba visszaállítatik.

2. § Ennélfogva a háromszínű rózsza polgári jelképen újra felvételvé, egyszersmind megállapittatik, hogy minden középületnél s közintézetknél minden nyilvános ünnepek alkalmával, és minden magyar hajón a nemzeti lobogó és ország czimere használhassék. – Egyébiránt a kapcsolt Részeknek szabadságukban hagyatván, hogy az ország színei és czimere mellett, saját színeiket és czimerüket is használhassák.²⁰⁴

1848. ÉVI TÖRVÉNYCIKK
BEFEJEZÉS

Mi tehát kegyesen meghallgatván és kegyelmesen elfogadván említett híveinknek, fennevezett Magyarországunk és a hozzákapcsolt részek egyházi főrendeinek, zászlósainak, országnagyainak s nemeseinek az uraknak, úgy egyéb Karoknak és Rendeknek alázatos könyörgését és esedezését, mindazon felhívott, Nekünk fenérintetett módon benyújtott törvénycikkelyeket ezen levelünkbe szórul szóra beigtatni és beiratni rendeltük, s azokat, és összesen s egyenként, az azokban foglaltakat helyeseknek, kedveseknek, és elfogadottaknak vallván, hozzájuk királyi megegyezésüket és jóváhagyásunkat adtuk, s azokat királyi hatalmunknál fogva elfogadtuk, helybenhagytuk, helyeslettük és megerősítettük; biztosítván az előemlített hű Karokat és Rendeket a felől, hogy minden a fenbeiktatott törvénycikkelyekben foglaltakat mind Minmagunk megtartjuk, mind pedig minden más híveink által megtartatjuk, miként is azokat jelen levelünk ereje s tanusága szerint elfogadjuk, helybenhagyjuk, helyeseljük és megerősítjük.

Kelt a Mi őszintén kedvelt hívünk tekintetes és nagyságos németujvári gróf Batthyány Lajos magyarországi minsterelnökünk kezéből szabad királyi Pozson városunkban Szentgyörgyhó tizenegyedik napján az ur ezer

204Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

nyolcszáz negyven nyolczadik esztendejében, magyar, cseh stb. országai uralkodásunk tizennegyedik évében. Isten szentegyházait a Krisztusban, főtisztelendő, tisztelendő és tisztos atyák: tekintetes és nagyságos fogarasföldi örökös gróf Nádasdy Ferencz kalocsai főegyház érseke (az esztergomi és egri érsekszékek üresek levén); – tusnádi Kovács Miklós erdélyi; – Hám János szatmári; – nagykeri Scitovszky János pécsi; – palugyai és bodafalvi Palugyai Imre nyitrai; – barlabasseveczi Ossegovich Imre zengi és modrusi, vagyis korbói; – Smicziklász Gábor Körösi egyesült görög szertartásu; – krivinai Lonovics József csanádi; – Kukovich József bosznai vagyis diakovári és szerémi; – Popovics Vazul munkácsi egyesült görög szertartásu; – váralljai Haulik György zágrábi; – ocskai Ocskay Antal kassai; – vásonkői gróf Zichi Domonkos veszprémi; – Erdélyi Vazul nagyváradi és Gaganecz József, eperjesi egyesült görög; – bezdedi és kisbákai báró Bémer László nagyváradi deák szerartásu; Balassa Gábor szombathelyi; – kisapponyi Bartakovics Béla rozsnyai; dezseri Rudnyánsky József beszterczei (a váci, szepesi, székesfejevári és győri püspöki székek üresek levén) – Schrott József egyházilag egyesült nándorfehérvári és végszendrei; Miskolczy Márton knini felszentelt; Karner Antal bácsi; – sági Sággy Mihály novi egyházak választott püspökei szerencsésen kormányozván, többször említett Magyarországunk főispánságait és tisztségeit pedig: fenséges István ausztriai főherczeg ur, Magyarországunk nádor-ispánja és királyi helytartónk, tekintetes és nagyságos székhelyi Majláth György országbiránk, buzimi báró Jellachich József, Dalmát-, Horvát-, és Tótor-szágaink bánja, – buzini gróf Keglevich Gábor főtárnok, – vásonkői gróf Zichy Ferencz főajtónálló, – németujvári örökös gróf Batthyány Imre főlovász, – székhelyi gróf Majláth Antal főasztalnok, – buzini gróf Keglevich János főudvari mestereink; – hajnácskői gróf Vécsey Auguszt magyar nemes testőrző seregünk kapitánya; szigeti Szerencsy István főpohárnok; – fogarasföldi örökösgróf Nádasdy Ferencz főkamarás mestereink; – erdődi gróf Pálffy Károly pozsoni gróf és más többek számosan viselvén.²⁰⁵

205 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

ERDÉLY SARKALATOS TÖRVÉNYEI

APPROBATA CONSTITUTIOK

ERDÉLYORSZÁG ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYARORSZÁGI RÉSZEK APPROBATA CONSTITUTIOI

a melyeket

az ezeröttszáznegyvenedik esztendőőtől kezdve, a jelen ezerhatszázötvenharmadik évig alkotott törvénycikkelyekből összeszedtek és elsőbben a tanácsos urak átvizsgáltak, azután pedig a fenséges fejedelemnek II. RÁKÓCZI GYÖRGY-nek, isten kegyelméből Erdély fejedelmének és az ehez kapcsolt magyarországi részek urának, a székelyek ispánjának, az ő legkegyelmesebb uruknak a parancsából, a jelen 1653-ik év Januárius hava tizenötödik napján Gyulafehérvár szabad királyi városban egybesereglett országlakó uraknak a közönséges országgyűlésén nyilvánosan fölolvastak, beillesztvén az ezen országgyűlés alatt kelt cikkelyeket is.
(Részleges közlés)

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ CZIM

RÉLIGIÓKRA NÉZENDŐ DOLGOKRÓL

ARTICULUS I.

Igen helyes és követésreméltó cselekedeti volt eleitől fogva ez hazának, hogy a közönséges jóról akarván concludálni országos gyűlésekben, mindeneknek előtte az Istennek tiszteletire nézendő dolgokon kezdték el elmélkedéseket. Most is azért illendőnek ítéltetett, hogy minden egyéb világi dolgoknak igazgatási előtt, azon isteni tiszteletről való végezések praemittáltassanak.

ARTICULUS II.²⁰⁶

A négy recepta religiók az országnak ezen megegyezett közönséges végzései szerint, ennek utánna is in perpetuum pro receptis tartassanak, boldog emlékezetű eleinknek dicséretes példájok szerint, holott az hazának közönséges megmaradása is azt kívánja, hasonlóképen az ország constitutioni és néhány rendben lött uniók is. Ezen négy recepta, úgymint: Evangelica reformata, (vulgo Calviniana) Lutherana sive Augustana, Romano-Catholica, Unitaria, vel Antitrinitaria religioknak szabados exercitiumok in locis juxta constitutiones regni solitis ezután is megengedtéssék.

ARTICULUS III.

A négy recepta religiokon kívül in articulis fidei vel religionis, se privatus akármi rendbéli emberek, se pedig gyülekezetek innovatit, se pedig szakadozásokat béhozni vagy cselekedni ne merészeljenek, sub poena notae infidelitatis.

Az ecclesiái directiokban és ritusokban pedig reformálniok, vagy variálniok az ecclesiáknak eleitől fogva szabados volt, mely keresztyéni szabadság ezután is el nem rekesztetik, és tiltatik; de úgy, a mint más keresztyén országokban, s ez miénkben is éltenek, és élnek mostan is; tudniillik: hogy in minoribus, és a melyek csak az egyházi rendeket illetik, magok az egyházi rendek is concludálhatnak és constitutioniokat csinálhatnak; de azokat is közönséges generalis gyűlésekben. Az hallgatókkal és külső rendekkel köz, vagy azokra is nézendő dolgokban pedig, nem különben, hanem azokkal is közértelemből, úgymint: kiki magok religióján lévő főmagistratusoknak és patronusoknak egyenlő tetszésekből.

Ki nem rekesztetvén mindazáltal az is, ha mikor, és miben valakik az ecclesiáknak épületére nézendő sz. írás szerint való tetszéseket communicálni akarják, mely ily móddal engedtetik, hogy a közönséges egyházi gyülekezetben tartoznak proponálni, és mind magokat, s mind pedig opiniojokat a közönséges gyülekezetnek censurája alá submitálni, melyet azok a sz. írásnak serpenyőjében igazságoson megfontolván, minden privatus respectusok kívül, vallásokon lévő külső fő, és utánna lévő magistratusokkal s patronusokkal communicálván, ha mind hasznosnak,

206 Az erdélyi, törvényesen bevett négy vallásfelekezet (római katolikus, evangélikus, református és unitárius) közötti egyenjogúság elvét az A. C. I. R. 1. C. 2. és 3. c. (Approbata Constitutio első rész első címének második és harmadik cikke).

s mind pedig szükségesnek ítéltetik, közönséges megegyezett végzésből vétessék ususba is; és ekképen in externis ritibus directioneque ecclesiastica lehessen a reformatio avagy variatio (semmben meg nem illetvén a hitnek és vallásnak fundamentumában, s articulusiban való dolgokat), ellenben pedig a dolog nem jovaltatván, sem acceptaltatván, afféle opiniok interdictumban légyenek, ez megirt módon kívül, semmi rendek magokat afféle dolgokba ne elegyítsék.

Egyébaránt, ha hol, és kik, s akárminemű rendbéli emberek felől olyan dolog hallattatnék, azon vármegyéknek, vagy székeknek tisztei, azon religion lévő püspökök, vicariusok, esperesek, dékánok, a kiknek tudniillik inspectiojok alatt az olyan emberek resideálnának, egymást tudósítván, confluáljanak mindkét rendből álló értelmes, elégséges számú emberekkel, certificálván a vádoltatott személyeket is, akár egyházi, s akár külső rendek légyenek, és a dolgot szorgalmatosan examinálják meg, s ha comperiáltatik igaznak lenni a megirt tilalmas dolgokból lett vádoltatások, elsőben, megintessenek szorgalmatosan, és ha mindjárt desistálnak, s magokat az intésnek engedelmesen submittálják, meg ne bántassanak; ha pedig ugyan contumaciter abban perseverálnak, annál inkább abbéli opiniokat praxisba vennék, vagy valamely ecclesiában privata autoritate a közönséges megegyezés kívül introducálnák, citati per directorem, ha secularis emberek lésznek, immediate, ha egyházi rendek, degradáltassanak elsőben, és azok is a szerént citáltatván, mindkét rendbéliiek, comperta rei veritate, legitimoque juris processu in talibus observari solito, in no-tam perpetuae infidelitatis incurráljanak, id est, amissionem omnium bonorum, ipsos solos praecise, concernentium, caput tamen redemptibiliter. Ha kik pedig efféle dologért convincáltatott embereknek párttartói találkoznának tudva, rei veritate comperta, ezen mód és processus szerént convincáltatván, hasonló poenába incurráljanak; interim a convictusok perseverálván azon vétekben, binaria gratia életeknek is ne adassék. Ide nem értvén az oláh, vagy görögök sectáján lévőket, kik pro tempore szenvedtetnek, usque beneplacitum principum et regnicolarum.

ARTICULUS IV.

A judaismus, a mint régi időktől fogva, nem hogy a négy recepta religiok közé számláltatott volna, de sőt publicis regni constitutionibus sub animadversione ac severa poena interdicáltatott, s annak idejében a kik vak-

merőképen azon tévelygésben találtattanak, a constitutiók szerént meg is büntetettek, ezután is in perpetuum mint azoknak büntetések, úgy a következőknek is vigore eorundem articulorum, ac etiam praesentium végeztetik, sub eadem poena processuque in articulis expresso, melyről bővebben írás találtatik annak seriesében.

ARTICULUS V.

A jesuita szerzetbélieken kívül, egyéb rendbéli papokat vagy barátokat, magyar nemzetből állókat, vagy ha más nemzetből állók lennének is, a fejedelmek hírével, és nem titkon jövéen be, a fejedelmek hűségére és ország javára, szabadságára, az ő egyházi rendekben szokott juramentumoknak formájok szerint köteleseket tarthassanak, magoknak a hazafiai egyet-egyet házoknál, és a szokott helyeken való megyékben és templomokban is, valahol usque ad ann: 1649. exercitiumok volt, ezután is azon módosítással observáltassék.

Hasonlóképen a mely derekas templomok a romano-catholikusoknak azelőtti végeztések szerint is meghagyattattanak, most is meghagyattatnak, nevezet szerint a kolos-monostori, udvarhelyi, somlyai templomok, a klastromok és collegiumok, noha még in anno 1610. interdicáltattak és a fejedelmek is kötelességeknek sérelme nélkül meg nem szabadithatnák az országnak consensusa kívül; mindazáltal most, consentientibus statibus regni a két klastromok, úgymint a csiki és mikházi, azokhoz eleitől fogva tartozó parochialis helyekkel (valamelyeket contra constitutiones regni nem applicáltak: vagy fiscusnak, akár pedig valamely privata personának praejudiciumával nem apprehendáltak) helyben hagyatnak; a tövisi templomhoz való praetensiojoknak, ha mi lehetett volna is, (noha eddig is ususában nem voltak, a constitutiók pedig effélékre mutatnak) a kat-holikusok is renunciáltatnak.

ARTICULUS VI.

Kolozsvár városában az orthodoxa evangelica religion lévő papoknak bévételések, etiam publico statuto végeztetett, mely mostan is confirmáltatik, és azon reformáta, evangelica religion lévőeknek inter caetera Kolozsvárott az Ó-Várban lévő pusztá templom conferáltatik in anno 1612. arról emanált donatiojoknak conditioi szerint, mely az országtól is confirmáltatott. Annak utánna pedig ugyanazon kolozsvári Farkas-utczai

templom is hozzávaló collegium helyével és minden pertinentiájával, proventusival, és a déési öreg pusztá templomnak is megépítése, azon religiön levőknek birására engedtetett, melyek most is helybenhagyattnak, és confirmáltatnak.

ARTICULUS VII.

A különböző religiön lévő helyekben, a hol csak egy volt a templom, a régi végezések szerint, a major parsnak per commissarios mindenik recepta religiokból aequé idoneos, ad id deputatos szokott igazításba vétetni, és a melyik religiön levők több számúakon találtnak lenni, azoknak adattatni a templom, közönségesen pedig a több religiokon levőknek, mind számok, mind a közös templomnak proportiojok szerint ellimitált más templomot építtetni. Most is annakokáért az eddig lett igazítások helybenhagyatván, jövő időkre is, a hol olyan hely találtnak, azon mód végeztek observáltatásra, ha melyik rész reluctálna, vagy a commissáriusoktól praefigálandó terminusra, része szerint az építést nem continuálná, admoneáltatván, a tisztektől, ha ugyan contumaciter praetermittálnák, toties quoties a tisztek flor. 200 exequáljanak rajtok, melynek két része azon helybéli ecclesiához convertáltassék, harmada pedig az executoroké legyen.

ARTICULUS VIII.

Végeztetett, hogy senki alatta lévő községet, jobbágyokat, házok népét, se semminemű rendeket, erőszak, vagy akárminemű büntetésnek is fenytékje alatt maga religiojára ne kényszerítse, se pedig a földesúr, más religion lévén a falunak vagy városnak templomát el ne foglalja, más religion lévő papokat reájok ne vigyen, se inponáljon, maga vallásán lévő papokkal semminemű alkalmatosságokban való egyházi szolgáltatokat ne celebráltasson, sub poena fl. 200.

ARTICULUS IX.

A négy recepta religion levők közül, a felül megnevezett reformata evangelica, lutherana vagy augustana, unitaria vagy antitrinitaria religion levőknek tulajdon püspökjük magok vallásán levők legyenek, a catholicusoknak vagy pápistáknak pedig vicariusok, kik az ő religiójok és inspectiojok alatt az egyházi rendekre vigyázzanak, mindazonáltal az eleitől fogván observáltatott usus szerint, a kik a püspökségre vagy vicariusságra

választatnak, az ő közönséges egyházi gyülekezeteknek tetszésekből és végezésekből, azok a fejedelmektől confirmáltassanak, (non obstantibus tamen regni legibus ac usu roboratis consvetudinibus) melyek szerint mind a püspökök, mind esperestek a visitatiók állapotjában procedáljanak, kiki a maga inspectioja alá biztatott és ez ideig observáltatott usus szerint.

ARTICULUS X.

Az ecclesiái jövedelmek, parochiális régi örökségek, azokról iratott vége-
zések szerint, a melyek voltak és meghagyattatnak, ezután is hely-
benhagyattassanak; ha melyek pedig contra jura regni praejudiciumque
fisci, juris regii, vel legitimorum haereditum lettenek, vagy ez után is lenné-
nek, mindazok invalidáltassanak és egyházhoz vagy valamely ecclesiához
semminémű immobile bonumok a régi parochiális örökségeken kívül ne
applicáltassanak, sőt, ha mik volnának olyanok, adimáltassanak, observál-
tatván ezen dologról az ecclesiasticum bonumok felől irott constitutiók is.

ARTICULUS XI.

A catholicus papoknak Kolozsvárra, mivel többire hóstátokban laknak, és
városokban is promiscue azon religion lévők közül vadnak, betegeknek
(kik súlyos nyavalyákban vadnak, juxta articulum anni 1607.) látogatásá-
ra, gyóntatására, keresztelésre, halottaknak kikisérésére, bémenniek sza-
bados légyen; ezeken kívül való semmi ceremoniákat ne peragálhassanak,
melyeket elvégezvén, ismét helyekre recedáljanak. Egyéb helyekben is pe-
dig, exceptis Várad, Boros-Jenő et Debreczen, a megírt casusokban való
exercitiumok admittaltassanak, observáltatván mindazonáltal az 1630.
és 1649. esztendőbeli articulusok, mind hasonló és mind egyéb exercitiu-
mok dolgából.

ARTICULUS XII.

A vasárnapi vagy hetedszakai ünnepek, (úgy mint Istentől rendeltetett
hetedik napok, melyek akkori időben szombatoknak neveztettenek, és
mely helyett az új testamentumban már vasárnapok tartatnak a keresz-
tyéni ecclesiákban), megszenteltessenek és illettessenek; hasonlóképen
az ecclesiában bévétetett három nevezetes innepnapok is megtartassanak
és azokban való isteni szolgálatokkal illettessenek.

.....

HARMADIK RÉSZ

ELSŐ CZIM

UNIÓKRÓL

ARTICULUS I.²⁰⁷

Az ország statusi minémü módok és contitiók alatt való uniót celebráltanak légyen egymás között az 1613, 1630 és 1649. esztendőkből, erről lett constitutiókból kitetszik; de mivel az 1630. esztendőbeli articulusban az bővebb declaratióval iratott meg s az 1649. esztendőbeli articulus is arra láttatik mutatni, az szóról-szóra ez articulusban is inserálatott, mely ekképen következik:

*Forma juramenti super unione per regnicolas depositi,
sequitur hoc modo*

Én T. és T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú, Sz. Lélek, tellyes Sz. Háromság egy igaz Isten; hogy a négy recepta religióknak ez hazában való megtartására igyekezem teljes tehetséggemmel és soha annak oppressiójával a magam religióját promoveálni nem akarom, sem azoknak oppressiójokra való dolgokban soha, sem titkon, sem nyilván nem cselekszem; senki személye ellen, hitiért, vallásáért, gyűlölséget, ellenkezést nem viselek, hanem kinek-kinek szabad megtartására igyekezem és sem titkon, sem nyilván senkivel contraria religio ellen, sem másokkal nem practicálok, annak oppressiójára, se ártalmas tanácsommal, sem fegyveremmel, sem magam, sem mások által, semmi úton nem igyekszem; sőt ha kit effélét tudnék, megjelentem az egész tanácsnak és minden tehetséggemmel eltávoztatni igyekezem, sem fejedelmeknek egymás ártalmára való tanácsot nem adok és hazámnak közönséges és csendes békességének megmaradását, szabadságának promoveálását egyenlő értelemmel és tehetséggemmel igyekezem őltalmazni és ez ellen hazámon kívül valókkal senkikkel nem tractálok.

Mivel pedig a fejedelmek is hitek szerint assecurálják a regnicolákat, hogy valakik a haza közönséges java ellen árulkodnának, megjelentik az

207 Az erdélyi három nem zet (nemeselek, székelyek, szászok) 1542-ben Tordán létrejött, s az 1630. január 25-ei gyula fehervári diétán megerősített unióját tehát az A. C III. R. 1. C 1. c. (Approbata Constitutio harmadik rész első címének első cikke) tartalmazza.

országnak és tanácsnak, én is így kötelezem magamat erre az előszámlált hitre, valamint a fejedelmek is ehhez és nekünk hittel töltött egyéb ígérekhez és conditiókhöz tartják magokat, addig tartozván én is ehhez tartani magamat, egykünk a másikunkhoz is addig, valamint más felebarátom is ennek felbontására okot nem ad. A ki pedig ezt felbontaná, comperta rei veritate in notam perpetuae infidelitatis incurálatnak lenni pronúciálom.

Conditiones utem in unione specificatae sequuntur hoc modo

A négy recepta religiólnak szabados exercitiimi engedtesse nek és illibate megtartassanak az országban és in partibus Hungariae huic regno incorporatis, hogy minden helyeken a major pars tartson vallásán való papot, ha hol pedig exercitiimja valamely helyen valamelyik vallásnak nem volna is, beteg gyóntatására és in casu necessitatis gyermekek keresztelésére szabad légyen bémenni a magok vallásán való papoknak; három nemzetből állván az ország (az ország constitutiói megtartatván). Ha valamelyik nemzetnek szabadságában, immunitásiban, privilegiumiban, szokott és régen bévött rendtartásiban bántódása lennek, requirálván felőle a két nemzetséget, tartozzanak hitek és kötelességek szerént ország gyűlésének előtte is defacto mindjárt megtalálni a fejedelmet és tanácsit, a panaszkoldó nemzetségnek megbántódása felől; sőt minden úton és módon a három nemzetség egymásnak óltalommal, segítséggel tartozzék lenni, méltó panaszkodásokra.

Ha valamely nemes privata personának, akár személyében, akár jószágában, marhájában és szabadságában bántódása lenne a fejedelmektől, vármegyéit, vagy székit requirálja felőle és ha méltónak itéli lenni a panaszt a vármegye avagy széki, requirálja mindjárt a fejedelmet és tanácsit, kire ha méltó tekintete nem lenne a fejedelemnek, halogátás nélkül tartozzék mindjárt a vármegye a megbántódott személy mellett requirálni a több vármegyéket, mind itt ben; s mind ott kin valókat; a szerént a székiységet, százságot, kik hitek és kötelességek szerént, de facto mindjárt (gyűlést arra nem várván) tartozzanak requirálni a fejedelmet és tanácsit denuo a dolog felől, és a tanács in tali casu maturo iudicio deliberálván, előtte viselje az ország közönséges szabadságát s törvényt és magok kötelességét, az országnak is arról irott articulusát és mint a fejedelem előtt való igen seria instantiájokkal, mind magok deliberatiójok s autoritásokkal tartozzanak helyre állatni megbántódását a panaszkoldóknak.

Ha vármegyéken és székelységen lévő kerített és mezővárosoknak, avagy communitásoknak lenne is bántódások, ezen mód observáltassék. Országgyűlésében a mit hazánk megmaradására, békességes csendességére, szabadsága és törvénye megtartására nézendő jókat feltalálhatnak, afféle dologban egy értelemben legyen minden, kiki hátra vetvén a maga utilitását és privatumját és nemzetségünk, szabadságunk mellett, sőt csak egy privata persona méltó igazsága mellett is, mind a három nemzetség és minden statusok egyenlő értelemmel és akarrattal, minden úton és módon egymásnak patrocínáljunk és egymást óltalmazzuk.

Ha kik pediglen vádolnának méltatlanul, és hamissan valakiket; vagy executorok lennének valaki vádlására megfogásban, törvény előtt való dologban, jószága s javai elfoglalásiban, in notam perpetuae infidelitatis incurraljanak.

COMPILATA CONSTITUTIOK
ERDÉLYORSZÁGNAK ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYARORSZÁGI
RÉSZEKNEK, AZ EZERHATSZÁZÖTVENNEGYEDIK ÉVTŐL
A JELEN EZERHATSZÁZHATVANKILENCZEDIK ÉVIG ALKOTOTT
TÖRVÉNYCZIKKELYEIBŐL KISZEMELT COMPILATA CONSTITUTIOI
(Részleges közlés)

.....

MÁSODIK RÉSZ

ELSŐ CZIM

A FEJEDELMEK VÁLASZTÁSI FELTÉTELEIRŐL

E hazának eleitől fogva való szokása volt a libera electio, melyre nézve, a választandó fejedelmeknek, az időeknek folyása szerint a regnicolák conditioikat is szoktak praescribálni és azoknak a conditioknak helyben hagyásokat s megváltoztatásokat, következő fejedelmeknek az idő szokta hozni. Hogy azért némely fejedelmeknek conditioi nyilván legyenek, méltónak ítéltük ide írni. Elsőben is azért néhai Bartsai Ákos fejedelem conditioit leirtuk.

ARTICULUS I.

Conditiones Acacii Bartsai

Noha nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, mind magunknak s mind boldogtalan maradékinknak nem kicsiny szomorúságunkra lenni ezt is, hogy Nagyságod fejedelmi méltóságos tisztibe való béállása, nem eleinktől reánk maradt s eddig megtartatott libera electionk által lött légyen, hanem a hatalmas nemzeteknek parancsolatjából kényszerítettünk Nagyságotat acceptálnunk és fejedelmünknek ismérnünk; holott az elmúlt napokban Segesváratt lévén országunk rendeinek gyülekezeti, oly kemény parancsolatja érkezék a hatalmas császárnak fővezére által közinkbe, hogy ha nagyságotat acceptálni nem akarnók, megmaradt kicsiny részecskéje elpusztult hazánknak hasonló romlást szenvedendő volna, mint a mely része az ellenség tüze miatt porrá s hamuvá tétetett. De mind ennyi szoros állapotunkban is kegyelmességét Isten tőlünk meg nem vonta, hanem elméjeket a hatalmas nemzeteknek mégis arra birta; hogy nagyságotat magunk keresztyén nemzetünkől álló vérünket, tagunkat, nem más keresztyénség nélkül való pasát rendelnének igazgatásunkra, fejedelmül. Nagyságod is pedig nem nézván azt, minémű úton lépett légyen fejedelmi tisztibe, maga keresztyénségétől és hazájához való szeretetétől viseltetvén, mind azokat a conditiókat, melyeket országuł magunk jövőndőbéli hasznunkra alkalmasoknak ítélhetünk, felvállalta s azok szerint való igazgatásunkra hittel magát közönségesen gyülekezetünkben kötelezte. Melyek, hogy mind ez egész világ előtt nyilvánban lehessenek, ez articulusunkba béíratni szükségesnek ítéljük, melyek e szerint következnek:

I. Hogy mindeneket személyválogatás nélkül a négy recepta religiókban és azoknak egyaránt való szabados exercitiumiban ő nagysága megtart és másokkal is megtartat és egyik religion lévő ekklesiákra is hatalmasul nem küld, el nem foglaltatja, ő nagysága religioknak respectusáért senkit is a haza fiai közül meg nem vét; hanem ebből minden személyválogatás és megkülönböztetés nélkül éltet minden rendeket.

II. Hogy az országtól végeztetett és helyben hagyatott uniónak conditióit minden czikkelyivel fogyatkozás nélkül megtartja, melyre hogy minden jelenvaló rendek mostani gyűlésünkben megeskedjenek; a kik pedig jelen nem volnának, székes helyeken effectuálják főtisztek előtt, jövőndőben is esztendőnként, a kik még arra való időt nem értek vol-

na, vagy gyűlésünkben, vagy székes helyekben, hogy megesküdjenek, ő nagysága ne impediálja.

III. Hogy a fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenkben kedvét keresi és ahhoz illendő obsequiumát prestálja, Erdélynek a török császárral való régi frigyét intacte megtartja és a portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmek szokása szerint expedálja. A portáról hozandó athnáménak impetrálásában is nem annyira maga személyében, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz. Azt pedig lenni mi formában kellessék sollicitálni, az egész tanács consensusából végezi, meghozattatván a portáról elsőbb közelbik gyűlésben publicáltatja és az országgal közli.

IV. Hogy mindenkkel a jó szomszédságot és szép békességet, minden tehetségével oltalmazza és megtartja, és senki ellen semminémű hadat offensive nem indít, ha méltó okot reája nem adnak és ha szintén adnának is, az egész ország statusi megegyezett consensusokból cselekszi, a portát is arról való annuentiáért nem sollicitálja, ország engedelme nélkül.

V. Hogy semmi követségeket, valamelyek az országot és közönséges dolgot illetik, tanács nélkül meg ne hallgasson, se első jövetelekor, se azután, el se bocsáthasson azok nélkül, szállásokra is senkit titkon ne jártasson és azokra való választ ő nagysága ne adjon; se követséget ne instituáljon a tanácsoknak tetszése és megegyezett akaratja nélkül, confoederatiókat pedig akármely szomszéd avagy távol való országokkal, királyokkal és fejedelmekkel nem különben, hanem az egész országnak minden statusinak megegyezett akaratjokból ország gyűlésében téssen ő nagysága.

VI. Az országnak határait és végházait semmi úton és módon nem abalineálja ő nagysága és el nem igéri.

VII. Hogy az országnak libera electióját, semmi úton nem impediálja teljes életében, hanem azt az országnak megszerezni igyekezik és senkire a fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha nem proponáltatja, és senkinek is nem intimálja, avagy nem intimáltatja, sem pedig tacite senkivel is arról nem concludál, sem pedig a maga fejedelemségét, semmi úton módon másra nem transferálja.

VIII. Hogy a tanácsi és minden egyéb rendeknek, mind országos gyűlésekben, mind azon kívül is libera voxot enged ő nagysága, nem fenyegetéssel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakikkel külön

való beszélgetéssel, vagy mások által való intimációval, sem semmi egyéb utakon módokon azt nem impediálja és senkire a szabados voxért indignatioját nem veti; mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

IX. Hogy minden rendeknek és a három natiooknak eleitől fogva bécsuszott és articulusokban iratott, vagy szokásba vett szabadságtalanságokat és megbántódásokat első közönséges ország gyűlésében, ő nagysága megorvosolja, és a szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja; sőt ennek utána is ha valamely dolgot mind a három natio maga hasznára valót ítél, megegyez és megáll rajta, s ő nagyságát requirálja, tartozzék confirmálni, melyet ha nem cselekednék is, articulusba irattassék s ereje légyen.

X. Hogy urakat, nemeseket, kerített és mezővárosokat, székelységet és százságot régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiokban, annuentiákban, inscriptiókban, assecuratiókban és consensusokban ab antiquo bévött ususokban salvo jure alieno és szabadságokban megtart.

XI. Hogy a decretum és articulusok tartások szerint, mindennek személyválogatás nélkül, igaz törvényt szolgáltat ő nagysága és méltó executiokat tétet, senkit sem személyében, sem jószágában, sem semminémű javaiban, törvény nélkül meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged, uri, nemes és egyéb szabadsággal élő rendek között törvény előtt senkit is nem arestáltat, semmi szín és mód alatt, hanem ha ki legitima citatione mediante, juris ordine, in foro et coram iudicibus competentibus convictus et aggravatus esset és semmi violentiákat, vagy törvényteleniségeket, akárkiktől is alattok valói közül, senkin exerceálni nem enged; terminusokon és diaetákon is, semminémű törvényeknek discussiójában benn nem ül, holott ad suae celsitudinis praesentiam apellálják a törvényt, mint summus justitiarius eleibe. Mely ő nagysága eleibe apellálandó törvényekben, a tanácsi rendnek nagyobb részének voxa álljon meg, kik is a decretum és articulus szerint tartozzanak törvényt tenni, ő nagyságával együtt.

XII. A fejedelem kinek-kinek szabadságot engedjen igazságának előmozdításában és abban semmi színek és módok alatt senkit is meg ne akadályoztasson és senki peribe magát ne elegyitse, se írása, sem prokátoroknak avagy más rendbélieknek való parancsolatok által, se pedig

egyéb utakon ne is végezzen senkivel, afféle perben függő jószágoknak magára, feleségére vagy gyermekére való maradása felől lévén decretalis utak és módok a jószágoknak fiscusra nem fejedelmekre való szállások felől. Ide nem értvén, ha valamely oly miserabilis personának segítséggel lenne ő nagysága, Istenre tekintvén, minden maga haszna nélkül; melyet mint keresztyén fejedelem, méltán megcselekedhetik.

XIII. Hogy az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végezésit, articulusit, melyek per contrarias constitutiones nem tolláltattak és jövőendőben is nem tolláltatnának, maga is megtartja, másokkal is megtartatja.

XIV. Hogy a hazának mostani és leendő első rendeit, tanácsit, tisztszélőit, kiket az ország ő nagyságával együtt érdemeseknek ítél, tiszteketben, állapotjokban, hivataljokban a kik megakarnak maradni, ő nagysága megtartja, megmaradni nem akarókat nem kényszeríti és semmi időben a hasznos hazafiait más idegenekért hátra nem veti; azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek alsó és felső rendnek az ő állapotja szerint való becsületeket megadja és azokat becsstelenséggel illetni senkinek is alattavalói közül meg nem engedi, sem maga becsstelenséggel nem illeti.

XV. Hogy tanácsokat pleno numero, azaz tizenkét számúakat minden natioból az ország választván ő nagyságával együtt, ő nagysága confirmálja, kik közül ha decedálnának, első közelbik gyűlésen a megírt mód szerint helybe állassanak, kik is juramentumokat deponálják az ország és fejedelem hűségére ugyan az ország előtt, kiknek tanácsadásokhoz oly köteles légyen ő nagysága, hogy azoknak megegyezett akaratjuk nélkül derekas országos dolgot ne igazgasson, ország házaiban is fő tiszteket azok tetszéseik nélkül ne oszszon, azokkal együtt is az ország articulusa kívül ne, különben az ország semmivé tegye; ha pedig a tanácsok közül országunk törvénye, szabadsága, decretumi ellen valamelyik lelkiesméretit nem tekintvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra inditaná ő nagyságát, comperta rei veritate kedvezés nélkül afféle tanácsadót proscriptioval és notoriussággal büntessenek meg. A tanács renden kívül is ha kik másoknak veszedelmére, hazánk szabadságának romlására, ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának ő nagyságának, azokat az egész tanácsnak megjelteni tartozzék, kik is a feljebb megírt poenával modo praemisso büntetessenek az országtól, comperiáltatván a dolog.

XVI. Hogy a vármegyéknek fő ispánokat, azon vármegyében elenge-

dendő, legalább ezer forint érő zálagukat adjon ő nagysága, kinek ha vacantíájok történik, másokat helyekbe rendelni ne halaszsa; hogy azoknak nem létek miatt a vármegyéknek törvényes székei celebrálása ne interturbáltassanak fiscalis és egyéb végvárakbéli főkapitányokat és azokban lévő minden egyéb derekas tisztet, kiváltképen a kikre ország házai s fortalitiumi, fegyvere, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei szoktak bizattatni, nem másokat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott és az ország közé köteleztetett zálagos és érdemes embereket állat, úgy is a tanács nagyobb részének egyező tetszéséből, kik is az ország törvényére, hűségére és szabadságára fejedelmünknek tartozó köteleességek mellett, hittel légyenek kötelesek. Mind lovas s gyalog fizetett hadak és azoknak tisztviselői hasonlóképen légyenek hittel kötelesek, kiknek számok felől ő nagysága az országgal együtt végezzen. Idegen nemzetből álló hadakat is, az országnak akarátja nélkül ne tartson; a vitézlő népnek személyén és jószágán semminémű injuriákat cselekedni senkinek ne engedjen.

XVII. Hogy a székelységen generalisokat, kapitányokat, magok nemzetekből állókat és köztök lakókat adjon ő nagysága; a fő király bíróknak pedig választása és azoknak megváltoztatások, specifice csakugyan az ő kegyelmek szabadságában álljon.

XVIII. A szász natio is e hazának egyik becsületes tagja lévén, király birákat és egyéb minden tisztet választhassanak magoknak, csak szintén a szebeni király birónak confirmatiója állván az ő nagysága authoritásában; mivel az comes universitatis saxonicae.

XIX. Hogy az ország jövedelmének percipiálására, az országnak fő-rendeiből lévő thesaurarius rendeltessék ő nagyságától és az országtól, ki is az ország mindenféle jövedelmének erogálásában micsoda modalitást kövessen, ugyan most ő nagysága az egész tanács tetszéséből deliberáljon felőle; ha pedig annak vacantíája történék, mentől hamarébb a tanácsok egyező értelmekből mást alkalmatost substituáljon ő nagysága és a közelebb következő gyűlésen az ország is approbálja.

XX. Hogy a liber quaestutst semmi úton-módon ő nagysága ne impediálja, hasonlóképen a salvus passust is a hazafiaitól.

XXI. Hogy a mely jószágok per notam avagy defectum szállanának fiscusra, vagy eddig is szállottak, azokat ő nagysága magánál ne tartsa, feleségének, se gyermekeinek se adja, hanem bene merita personának

adja ő nagysága, nem is igyekezik különben a fiscus jószágát szaporítani, hanem csak a decretumban és articulusokban megírt utakon és módokon; kivéven Vinczet jószágostól, melyet a szükséghez képest magának reserválhat a fiscus, salvo tamen jure alieno. Mindazáltal ha azt is valakinek conferálni akarja, szabadságában legyen.

Noha, kegyelmes urunk, kéntelenségtől viseltetvén, kényszerítettünk a fényes porta parancsolatjából előbbi fejedelem Rákóczi György urunk mellől elállanunk; de hogy ő nagyságához való indulatunk, ha ő nagysága a szerént akarja venni, mind e világ előtt nyilván valóvá lehessen, homagiumunknak formáját, melyel a nagyságod hűségére köteleztük magunkat, articulusba iratván kibocsátani akartuk, mely eképen következik:

Én T. és T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz. Lélek, teljes sz. Háromság egy igaz Isten, hogy az én kegyelmes uramnak a méltóságos Bartsai Ákos urunknak, Erdélyország fejedelmének, Magyarország hozzá tartozó részeinek urának és székelyek ispánjának, teljes életemben igaz és hű lések, ellenségének ellensége, barátjának barátja, soha se titkon, se nyilván az ő nagysága méltóságos személye vagy fejedelemsége ellen nem practicalok, sőt ha másokat értenék is olyanokat, vagy magam vagy mások által, ő nagyságának idejénkorán értésére adni elnem mulatom; tehetségem szerént magam is az olyanoknak ellenek állani igyekezem; úgy mindazáltal, ha ő nagysága is az eleibe adott conditiók szerént bir és igazgat és a fényes portától elszakasztani nem igyekezik, ezt is fenntartván, hogy ha a méltóságos fejedelem Rákóczi György uram ő nagysága a fényes portától kegyelmet nyerhet, az ő nagysága hűségére redeálnom szabad legyen; a porta engedelmeből, ha ő nagysága addig e nemes ország ellen hostilitást nem mutat és semmi úton-módon meggátolója nem léssen, hogy a fényes portának engedelmesek lehessünk és ő nagysága is eddig való szabadságtalanságinkat megorvosolja, Isten engemet úgy segéljen s úgy adja lelkem idvességét.

ARTICULUS II.

Forma juramenti ejusdem principis

Én Bartsai Ákos Erdély országának fejedelme, Magyarország hozzá tartozó részeinek ura és székelyek ispánja, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz. Lélek, teljes Sz. Háromság egy örök Isten, hogy én a megmondott birodalomban lévő minden rendeket, a mostani előmbe adatott conditiók

szerént igazgatok, semmi ujitást az országnak régi szokása és szabadsága ellen bé nem hozok, sőt mindeneket, valamiket e szegély hazának és benne lévő minden rendeknek köhönséges javára, hasznára és törvény szerént való szabadságára mivelhetek, az én erőm s tehetségem szerént, azon lések az országgal együtt, Isten engemet úgy segéljen és úgy adja lelkem idvességét.

ARTICULUS III.

Hogy mindeneknek előtte nyilván valóvá tennök nagyságodnak szabad akaratunk szerént való hivatását és acceptálását, arra nézve e közönséges articulusunkban mind a nagyságot nekünk letött juramentumának formáját, mind a mi nagyságodnak praestált homagiumunkat beírni szükségesnek ítéltük, melyek így következnek.

Forma juramenti principis Georgii Rákóczi

Én Rákóczi György, Erdély országának választott fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja; esküszöm az élő Istenre, Atyára, Fiura, Sz. Lélekre, telyes Sz. Háromság Istenre, hogy én a nemes Erdély országot a partiummal együtt, sőt annak minden lakosít elébbeni inaugurationionkori conditioi és az országnak törvénye szerént birom és igazgatom, semmi ujjitással ő kegyelmeket tehetségem szerént nem terhelem, hanem annak szabadságára az országgal együtt vigyázok, isten engem úgy segéljen és úgy adja lelkem idvességét.

Forma juramenti dominorum regnicolarum

Én T. esküszöm az élő Istenre, az Atya, Fiu Sz. Lélek, teljes Sz. Háromság egy bizony örök Isten engem úgy segéljen s úgy adja lelkem idvességét, hogy az én kegyelmes uramnak ő nagyságának, a méltóságos fejedeleme- nek, tekintetes és nagyságos Rákóczi György urunknak ő nagyságának, Erdély országának, fejedelmének, Magyarország hozzá tartozó részeinek urának és székelyek ispánjának igaz és hű lések, jóakarójának jóakarója, ellenségének ellensége s soha sem titkon, sem nyilván az ő nagysága fejedelemsége, méltósága és élete ellen nem practicálok, nem cselekedem; sőt ha kiket másokat olyanokat, vagy az ő nagysága ártalmára, veszedelmére való hireket érthetnék, hallhatnék, vagy tudhatnék, azt ő nagyságának, vagy tanács rendinek, vagy más rendbéli belső hiveinek, vagy fő tisztei-

nek mindjárt megjelentem és az olyanoknak magam is tehetségem szerént ellenek állok. Ugy mindazáltal, hogyha ő nagysága is fejedelmi kötelességéhez alkalmaztatván magát, engemet is szabadságomban és törvényemben megtart, Isten engemet úgy segéljen és úgy adja lelkem idvességét.

ARTICULUS IV.

Conditiones principis Johannis Kemény

I. Hogy a haza fiait személy válogatás nélkül a négy recepta religiokban és azoknak egyaránt való szabados exercitiumában, megtart és másokkal is megtartat és egyik religion lévő ekklesiákra is hatalmason nem küld és el nem foglaltatja ő nagysága; religióknak respectusáért senkit is a hazafiai közül meg nem vét, hanem ebből minden személyválogatás és megkülönböztetés nélkül éltet mindeneket.

II. Hogy az országtól végeztetett és helyben hagyatott uniónak conditionit minden cikkelyivel minden fogyatkozás nélkül megtartja, melyre hogy minden jelenvaló rendek mostani gyűlésünkben megesküdjének, a kik meg nem esküdtek, a kik pedig jelen nem volnának, székes helyeken effectuálják fő tisztek előtt: jövőendőben is esztendőnként, a kik még arra való időt nem értek volna, vagy gyűlésekben, vagy székes helyeken, hogy megesküdjének, ő nagysága ne impediálja.

III. Hogy a fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik; hanem mindenekben kedvét keresi és ahoz illendő obsequiumát praestálja, Erdélynek a török császárral való régi frigyét intacte megtartja, úgy mindazáltal, ha a porta is nyilván való romlásunkra és veszedelmünkre nem igyekezik, in tali casu ő nagysága is minden utakat módokot hazánk megmaradására elkövethessen, az ország és tanácsok tetszéséből. A portáról hozandó athnáménak impetrálásában is nem annyira maga személyére, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz. Azt pediglen mi formában kellessék sollicitálni, az egész tanács consensusából végezi, meghozatván a portáról első közelbik gyűlésen publicáltatja és az országgal közli.

IV. Hogy mindenekkel a jó szomszédságot és szép békességet minden tehetségével oltalmazza és megtartja és senki ellen semminemű hadat offensive nem indít, ha méltó okot reá nem adnak. És ha szintén adnának is, az egész ország statusi megegyezett consensusokból cselekszi, a portát is arra való annuentiáért nem sollicitálja, ország engedelme nélkül.

V. Hogy semmi követségeket, valamelyek constálnak, hogy a hazát, az országot, és közönséges dolgokat illetik, tanács nélkül meg ne hallgasson, se első jövetelekor se azután el se bocsáthasson azok nélkül; szállásokra is senkit titkon ne jártasson, és azokra való választ ő nagysága ne adhasson, se követséget ne instituáljon a tanácsoknak tetszése és megegyezett akaratja nélkül confoederatiókat is pedig akármely szomszéd avagy távol való országokkal, királyokkal és fejedelmekkel nemkülönben, hanem az egész országnak minden statusinak megegyezett akaratjokból országgyűlésében tészen ő nagysága.

VI. Az országnak határit és végházait semmi uton és módon nem abalienálja ő nagysága, és el nem igéri.

VII. Hogy az országnak libera eclectióját, semmi uton nem impediálja, teljes életében, hanem azt az országnak megszerzeni igyekezik, és senkire a fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha nem proponáltja, és senkinek is nem intimálja, avagy intimáltja, sem pedig tacite senkivel is arról nem concludál; sem pedig a maga fejedelemségét semmi uton módon másra nem transferálja.

VIII. Hogy a tanácsi és minden egyéb rendeknek, mind országos gyűlésekben, mind azonkívül is libera voxot enged ő nagysága, nem fenyegetőzésekkel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakiben külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatióval, sem semmi egyéb utakon módokon azt nem impediálja, és senkire a szabados voxért indignatióját nem veti, mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

IX. Hogy minden rendeknek és mind a három natiooknak eleitől fogva bécsuszott, és articulusba iratott vagy szokásba vett szabadságtalanságit, és megbántódásit első közönséges országgyűlésében ő nagysága megörvösolja, és a szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja; sőt ennekutána is valamely dolgot mind a három natio maga hasznára ítél, megegyez és áll rajta, s ő nagyságát requirálja, tartozzék confirmálni: melyet ha nem cselekednék is, articulusba irattassék s ereje légyen.

X. Hogy urakat, nemeseket, kerített, és mezővárosokat, székelységet és százságot régi és minden legitime emanált privilegiumokban, donatiókban, annuentiákban, inscriptiókban, assecuratiókban, és consensu-sokban ab antiquo bévött ususokban salvo jure alieno, és szabadságokban megtart.

XI. Hogy a decretum és articulus tartása szerént mindennek személy válogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat ő nagysága, és méltó executiókat tétet, senkit sem személyében, sem jószágában, sem semminémü javaiban, törvény nélkül meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged; uri nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közül törvény előtt senkit is nem arestáltat, semmi szin mód alatt, hanem ha ki legitima citatione mediante, juris ordine, in foro et coram iudicibus competentibus convictus et aggravatus esset és semmi violentiákat, avagy törvénytelenéseket, akárkitől is alattavalói közül senkin exerceálni nem enged tudva; terminusokon és diaetákon is, semminémü törvényeknek discussiójában ben nem ül, holott ad suae celsitudinis praesentiam appellálják a törvényt, mint summus justitiarius eleibe: mely ő nagysága eleibe appellálandó törvényekben, a tanácsi rendnek nagyobb részének voxá álljon meg, kik is a decretum és articulusok szerént tartozzanak törvényt tenni ő nagyságával együtt.

XII. A fejedelem kinek kinek szabadságot engedjen törvényes útjában való igazságának előmozdításában, és abban semmi színek és módok alatt senkit is meg ne akadályoztasson, és senki peribe magát ne elegyitse, se írása sem prókátornak avagy más rendbélieknek való parancsolatok által: se pedig semmi egyéb utakon ne is végezzen senkivel, afféle perben függő jószágoknak magára, feleségére vagy gyermekére való maradása felől; lévén decretális utak és módok a jószágoknak fiskusra nem fejedelmekre való szállások felől. Ide nem értvén, ha valamely oly miserabilis personának segítséggel lenne ő nagysága, istenre tekintvén, minden maga haszna nélkül; melyet mint keresztyén fejedelem, méltán megcselekedhetik.

XIII. Hogy az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végzésit, articulusit, melyek per contrarias constitutiones nem tolláltattak, és jövendőben is nem tolláltatnak, maga is megtartja, másokkal is megtartatja.

XIV. Hogy ez hazának mostani és léjendő első rendeit, tanácsit, tisztviselőit, kiket az ország ő nagyságával együtt érdemeseknek ítél, tiszteken, állapotjokban, hivataljokban a kik meg akarnak maradni, ő nagysága megtartja, (ide nem értvén esztendő és conventiók szolgálk állapotját,) megmaradni nem kényszerit, és semmi időben a haza fiait más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálattal él, kinek-kinek felső és alsó rendeknek azon állapotja szerént való becsületeket megadja, és azokat becsstelenséggel illetni senkinek is alattavalói közül nem engedi tudva, sem maga becsstelenséggel nem illeti igaz ok nélkül.

XV. Hogy tanácsokat pleno numero, azaz tizenkét számúakat mindenik natióból az ország választván ő nagyságával együtt; ő nagysága confirmálja, kik közül ha decedálnának, első közelbik gyűlésen a megírt mód szerénthelybe állassanak, kik is juramentumokat deponálják, az ország és fejedelem hűségére, ugyan az ország előtt: kiknek tanácsadásokhoz oly köteles légyen ő nagysága, hogy azoknak megegyezett akaratjuk nélkül, derekas országos dolgokat ne igazgasson, országházaiban főtiszteteket azok tetszéseik nélkül ne oszszon, azokkal együtt is az ország articulusa kívül ne különben az ország semmivé tegye: ha pedig a tanácsok közül országunk törvénye, szabadsága és decretumi ellen, valamelyik lelkiismeretét nem tekintvén, veszedelmes és árlalmas tanácsra inditaná ő nagyságát, comperta rei veritate kedvezés nélkül afféle tanácsadót proscriptióval és notoriussággal büntessenek meg. A tanács renden kívül is a kik másoknak veszedelmére, hazánk szabadságának romlására, ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának; azokat az egész tanácsnak megjelentenit tartozzék; kik is a feljebb megírt poenával modo praemisso büntettessenek az országtól, comperiáltatván a dolog.

XVI. Hogy a vármegyéknek főispánokat, azon vármegyékben elégedendő, legalább ezer forint érő zálogukat adjon ő nagysága; kiknek ha vacantiájuk történik, másokat helyekbe rendelni ne halaszsa: hogy azoknak nem létek miatt, a vármegyéknek törvényes székeinek celebrálási ne inturbáltassanak; fiscalis és egyéb várakbéli főkapitányokat, és azokban lévő minden egyéb derekas tiszteteket, kiváltképen a kikre országházai, fortalitiumi, fegyvere, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei szoktak bizattatni, nem másokat, hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solennem incorporationem recipiáltatott, és az ország közé köteleztetett, zálagos és érdemes embereket állat ugysis a tanács nagyobb részének egyező tetszéséből: kik is az ország törvényére, szabadságára és hűségére, fejedelmek tartozó köteleességek mellett, hittel légyenek kötelesek, mind lovas, gyalog, fizetett hadak, és azoknak tisztviselői hasonlóképen hittel légyenek kötelesek, kiknek számok felől ő nagysága az országgal együtt végezzen: idegen nemzetből álló hadakat is ő nagysága az országnak akaratja nélkül ne tartson. A vitézlő népnek, senki személyén és jószágán semminémű injuriákat cselekedni ne engedjen tudva.

XVII. Hogy a székelységen generalisokat, kapitányokat magok közül valókat, és elégséges residentariusokat, ugymint legalább ezer forin-

tig adjon ő nagysága a fő királybiráknak pedig választása, és azoknak megváltoztatása specificie csakugyan az ő kegyelmek szabadságában álljon.

XVIII. A szász natio is e hazának egyik becsületes tagja lévén, királybirákat és minden egyéb tiszteket választ hassanak magoknak; csak szintén a szebeni királybirónak confirmatioja állván az ő nagysága auctoritásában, mivel az comes universitatis saxonicae az eddig ő kegyelmek között való usus szerént.

XIX. A fejedelem ő nagysága mostani békjövételnek alkalmatosságával, vagy azelőtt is, ha szintén némelyek láttattak volna véteni ő nagyságának, mivel oly kötelességek akkor ő nagyságához nem volt, boszút nem üz, senkit nem injuriál és károsít.

XX. Hogy a liber quaestust semmi uton módon ő nagysága nem impediálja, hasonlóképen a salvus passust is a hazafiaitól.

XXI. Hogy a mely jószágok per notam, avagy defectum szállanának fiscusra, avagy eddig is szállottak, azokat ő nagysága magánál ne tartsa, feleségének, se gyermekének ne adja az ország akaratja nélkül, hanem bene merita personáknak adja ő nagysága: nem is igyekezik a fiscus jószágát különben szaporítani, hanem csak a decretumban és articulusokban megirt utakon és módokon; kivéven Vinczet jószágostól, melyet a szükséghez képest magának reserválhat a fiscus, salvo tamen jure alieno. Mindazáltal ha azt is valakinek conferálni akarja, szabadságában legyen.

A mi kegyelmes urunk ő nagysága inauguratiojakor a feljebb megirt conditióinak megtartására letött juramentumának formája

Én Kemény János Erdélyországnak fejedelme, Magyarország hozzátartozó részeinek ura, és székelyek ispánja, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz.-lélek, teljes Sz.-Háromság egy igaz örök Isten, hogy én a megmondott birodalomban lévő minden rendeket, a mostani előmbe adatott conditiók szerént igazgatok, semmi ujitást az országnak régi jó szokása és szabadsága ellen bé nem hozok, sőt mindeneket, valamiket a szegény hazának, és benne lévő minden rendeknek közönséges javára, hasznára, és törvény szerént való szabadságára mivelhetek, az én erőm s tehetségem szerint azon lések az országgal együtt, isten engemet úgy segéljen, és úgy adja lelkem idvességét.

*Forma juramenti dominorum
regnicolarum*

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz.-lélek, teljes Sz. Háromság egy igaz Isten, hogy az én kegyelmes uramnak, a méltóságos Kemény János urunknak, Erdélyország fejedelmének, Magyarország hozzá tartozó részeinek urának, és székelyek ispánjának, teljes életemben igaz és hű lések, ellenségének ellensége, barátjának barátja, soha se titkon, se nyilván az ő nagysága méltóságos személye vagy fejedelemsége ellen nem practicálok, sőt ha másokat értenék is olyanokat, vagy magam vagy mások által ő nagyságának idejénkorán értésére adni el nem mulatom, tehetségem szerint magam is az olyanoknak ellenek állani igyekezem. Ugy mindazonáltal, ha ő nagysága is az eleibe adatott conditiók szerint bir és igazgat, isten engemet úgy segéljen s úgy adja lelkem idvességét.

ARTICULUS V.

*Conditiones celsissimi principis domini
Michaelis Apafi*

I. Hogy mindeneket személy válogatás nélkül a négy recepta religiókban, és azoknak egyaránt való szabados exercitiumában ő nagysága megtart, s másokkal megtartat, és egyik religión lévő ekklesiára is hatalmason nem küld, és el nem foglaltatja ő nagysága, religiónak respectusáért is a haza fiai közül senkit meg nem vét, hanem ebből minden személyválogatás és megkülömböztetés nélkül éltet mindeneket.

II. Hogy az országtól végeztetett és helybenhagyatott Uniónak conditióit minden cikkelyeivel fogyatkozás nélkül megtartja, melyre kegyelmes szemmel vigyázhván ő nagysága jövődre esztendőnként, a kik még arra való időt nem értek volna, hogy megesküdtek volna debito tempore, vagy gyűlésekben, vagy székeshelyeken, megesküdjenek, ő nagysága ne impediálja, sőt parancsolja.

III. Hogy a fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekben kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja: Erdélynek a török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és a portára járandó követeket is, az elébbi dicséretes fejedelmek szokása szerint expedialja; a portáról hozandó Athnámének impetrálásában is nem annyira maga személyére, mint az országnak közönséges hasznára és megmaradására vigyáz. Azt

pediglen miképen kellessék sollicitálni, az egész tanács consensusából végezi: meghozatván a portáról első közelbik gyűlésen publicáltatja, és az országgal közli.

IV. Hogy mindennekkel a jó szomszédságot, és szép békességet, minden tehetségével oltalmazza és megtartja, és senki ellen semminémű hadat offensive nem indit, ha méltó okot reá nem adnak; és ha szintén adnának is, az egész ország statusi megegyezett consensusokból cselekszi, a portát is arra való annuentiáért nem sollicitálja ország engedelme nélkül.

V. Hogy semmi követségeket, valamelyek az országot, és közönséges dolgokat illetik, tanács nélkül meg ne hallgasson, se első jövetelekor se azután, el se bocsáthasson azok nélkül; szállásokra is titkon senkit ne jártasson, és azokra való választ ő nagysága ne adjon, se követséget ne instituáljon a tanácsoknak tetszése és megegyezett akaratjok nélkül; confoederatiókat pedig akármely szomszéd vagy távol való országokkal vagy királyokkal és fejedelmekkel, nemkülömben hanem az egész országnak minden statusinak megegyezett akaratjokból országgyűlésében téssen ő nagysága.

VI. Az országnak határit és végházait semmi uton és módon nem abalienálja ő nagysága, és el nem igéri.

VII. Hogy az országnak libera electióját, semmi uton nem impediálja teljes életében, hanem azt az országnak valósággal megszerzeni igyekezik; és senkire a fejedelemséget nem transferálja, nem is tractál arról senkivel is, sem az országnak soha sem proponáltatja és senkinek is nem intimálja, vagy intimáltatja, sem pedig tacite senkivel is arról nem concludál; sem pedig a maga fejedelemségét, semmi úton módon másra nem transferálja.

VIII. Hogy a tanácsi és minden egyéb rendeknek mind országos gyűlésekben, mind azonkívül is libera voxot enged ő nagysága, nem fenyegetőzésekkel, sem ígéretekkel, sem adományokkal, sem valakikkel külön való beszélgetéssel, vagy mások által való intimatióval, sem semmi egyéb utakon módokon azt nem impediálja, és senkire a szabados voxért indignatióját nem veti; mindenféle panaszolkodásoknak és igazságoknak előszámlálására szabadságot enged.

IX. Hogy minden rendeknek és mind a három natiónak eleitől fogva bécsuszott, és articulusokba iratott, vagy szokásba vett szabadságtalanságit, és megbántodásit első közönséges országgyűlésében ő nagysága

megorvosolja, és a szabadsággal ellenkező articulusokat az országgal együtt tollálja; sőt ha ennekutána is valamely dolgot mind a három natio maga hasznára ítél, megegyez és áll rajta, ő nagyságát requirálván, tartozzék confirmálni melyet ha nem cselekednék is, articulusba irattassék s ereje legyen.

X. Hogy urakat, nemeseket, kerített, és mezővárosokat, székelységet és szászságot, régi és minden legitime emanált privilegiumokban, donatiókban, annuentiákban, inscriptiókban, assecuratiókban, és consensusokban, ab antiquo bévött ususokban salvo jure alieno, és szabadságokban megtart.

XI. Hogy a decretum, és articulusok tartása szerint, minden személyválogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat ő nagysága, és méltó executiókat tétet, senkit sem személyében, sem jószágában, sem semminemű javaiban, törvény nélkül meg nem bánt, sem másoknak bántani nem enged; uri, nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közül törvény előtt senkit is nem arestáltat, semmi szín és mód alatt, hanem ha ki legitima citatione mediante, juris ordine, in foro et coram judicibus competentibus convictus et aggravatus esset; és semmi violentiákat, avagy törvénytelenéseket, akár kiktől is alatta valói közül senkin exerceálni nem enged tudva. Terminusokon és diaetákon is, semminemű törvényeknek discussiójában nem ül, holott ad suae celsitudinis praesentiam appellálják a törvényt, mint summus justitiarius eleibe: mely ő nagysága eleibe appellálandó törvényekben, a tanácsi rendnek nagyobb részének voxá álljon meg, kik is a decretum és articulusok szerint tartozzanak törvényt tenni ő nagyságával együtt.

XII. A fejedelem kinek-kinek szabadságot engedjen igazságának előmozdításában, és abban semmi szín és módok alatt senkit is meg ne akadályoztasson, és senki peribe magát ne elegyítse, se írása sem prókátoroknak avagy más rendbélieknek való parancsolatok által, se pedig semmi egyéb utakon ne is végezzen senkivel, afféle perben függő jószágoknak magára, feleségére, gyermekeire való maradása felől; lévén decretalis utak és módok a jószágoknak fiscusra nem fejedelmekre való szállások felől. Ide nem értvén, ha valamely miserabilis personának segítséggel lenne ő nagysága, Istent tekintvén, minden maga haszna nélkül, melyet mint keresztyén fejedelem, méltán megcselekedhetik.

XIII. Hogy az országnak közönséges és egyenlő akaratból való vége-

zésit, articulusit, melyek per contrarias constitutiones nem tollaltattak, és jövőendőben is nem tolláltatnának, maga is megtartja, másokkal is megtartatja.

XIV. Hogy ez hazának mostani és léendő első rendeit tanácsit, tisztviselőit, kiket az ország ő nagyságával együtt érdemeseknek ítél, tiszteketben állapotjokban, a kik meg akarnak maradni, ő nagysága megtartja, a nem akarókat nem kényszeríti; és semmi időben a hasznos hazafiai más idegenekért hátra nem veti, azoknak tanácsokkal és szolgálattal él, kinek-kinek alsó és felső rendnek az ő állapotja szerint való becsületeket megadja, és azokat becsstelenséggel illetni senkinek is alatta valói közül meg nem engedi, sem maga becsstelenséggel nem illeti.

XV. A tanácsokat pleno numero, azaz tizenkét számuakat mindenik natióból az ország választván ő nagyságával együtt, ő nagysága confirmálja; kik közül ha decedálnának, első közelbik gyűlésen a megírt mód szerint helybe állattassanak: kik is juramentumokat deponálják, az ország és fejedelem hűségére ugyan az ország előtt, kiknek tanácsokhoz oly köteles légyen ő nagysága, hogy azoknak megegyezett akaratjuk nélkül, derekas országos dolgokat ne igazgasson, országházaiban is főtiszteket ne oszszon és tégyen, azokkal együtt is az ország articulusa kívül ne; különben az ország semmivé tégye. Ha pedig a tanácsok közül, országunk törvénye, szabadsága, decretumi ellen, valamelyik lelkiismeretit nem tekintvén, veszedelmes és ártalmas tanácsra inditaná ő nagyságát, comperta rei veritate kedvezés nélkül afféle tanácsadót proscriptióval és notoriussággal büntessenek meg. A tanács rendek kívül is, ha kik másoknak veszedelmére, hazánk szabadságának romlására, ártalmas és törvénytelen dolgokra való tanácsokat adnának, azokat az egész tanácsnak megjelenteni dolgokra való tanácsokat adnának, azokat az egész tanácsnak megjelenteni tartozzék, kik is a feljebb megírt poenával modo praemisso büntetessenek az országtól comperiáltatván a dolog.

XVI. Hogy a vármegyéknek főispánokat, azon vármegyékben elegedendő, legalább ezer forint érő zálogukat adjon ő nagysága: kiknek ha vacantiájok történik, másokat helyekbe rendelni ne halaszsa, hogy azoknak nem létek miatt, a vármegyéknek törvényes széki celebrálása ne inturbáltassanak: fiscalis és egyéb végvárbeli főkapitányokat, és azokban lévő fő derekas tiszteket, kiváltképen a kikre országgházai, fortalitimiumi, fegyvere, sőt minden lovas és gyalog vitézlő rendei szoktak

bizattatni, nem másokat hanem nativus igaz hazafiait, avagy per solenem incorporationem recipiáltatott, és az ország közé köteleztetett, zálagos és érdemes embereket állat; ugyis a tanács nagyobb részének egyező tetszésekből; kik is az ország törvényére, szabadságára, és hűségére, fejedelmünknek tartozó kötelességek mellett, hittel légyenek kötelesek. Mind lovas, gyalog, s fizetett hadak, és azoknak gondviselői hasonlóképen légyenek hűtellel kötelesek, kiknek számok felől ő nagysága, az országgal együtt végezzen; idegen nemzetből álló hadakat is az ország akaratja nélkül ne tartson. A vitézlő népnek, senki személyén és jószágán semmi injuriákat cselekedni ne engedjen.

XVII. Hogy a székelységnek generalisokat, kapitányokat, magok nemzetéből állókat, és köztök lakókat adjon ő nagysága. A fő király biráknak pedig választások, és azoknak megváltoztatások specifice csakugyan az ő kegyelmek szabadságában álljon.

XVIII. A szász natio is e hazának egyik becsületes tagja lévén, királybirákat és minden egyéb tiszteket választhassanak magoknak: csak szintén a szebeni királybirónak confirmatiója állván az ő nagysága authoritásában; mivel az comes universitatis Saxonicae

XIX. Hogy az ország jövedelmének percipiálására, az országnak fő rendeiből lévő thesaurarius rendeltessék ő nagyságától és az országtól, ki is az ország mindenféle jövedelmének erogálásában micsoda modalitást kövessen, ugyan most ő nagysága az egész tanács tetszéséből deliberáljon felőle: ha pedig annak vacantiája történik, mentől hamarább, a tanácsok egyező értelmekből, mást alkalmatost substituáljon ő nagysága, és a közelebb következő gyűlésen az ország is approbálja.

XX. Hogy a liber quaestust semmi uton módon ő nagysága nem impediálja, hasonlóképpen a salvus passust is a hazafiaitól.

XXI. Hogy a mely jószágok per notam, avagy defectum szállanának fiscusra, avagy eddig is szállottak, azokat ő nagysága magának ne tartsa, feleségének, se gyermekének ne adja, hanem bene merita personáknak adja ő nagysága: nem is igyekszik különben is fiscus jószágát szaporítani, hanem a decretumban megírt utakon és módokon; kivéven Vinczet jószágostól, melyet a szükséghez képest magának reserválhat az ország, mindazonáltal ha azt is valakinek conferálni akarja, szabadságában légyen.

XXII. Hogy soha ő nagysága az országnak semmi rendeit reversalis adásra, és kételen szolgálagra ne kényszerítsen, sőt emlékezetbe se hozza,

contentus lévén ő nagysága a homagiumnak depositiójával, és kinek-kinek szabad akarata szerint való szolgálatjával.

XXIII. Hogy ő nagysága a hazafiait extra limites regni ki nem viszi, sem küldi expeditióra porta parancsolatja kívül, hanem ez haza oltalmára vészi csak fel intra limites regni.

XXIV. Hogy ő nagysága soha semmi időben és dologban ez hazafiaitól azt nem kívánja, sem parancsolja, hogy ő nagyságát és a tanács rendet authorálja, hanem az ország közönséges értelméből és tetszéséből discurráljon minden haza javára czélozó és megmaradandó dolgokról.

Forma juramenti ejusdem celsissimi principis

Én Apafi Mihály Erdélyországnak fejedelme, Magyarország hozzátartozó részeinek ura, és a székelyek ispánja; esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Sz.-lélek, teljs Sz.-Háromság, hogy én a megmondott birodalomban lévő minden rendeket, a mostani előmbe adatott conditiók szerint igazgatok, semmi ujitást az országnak régi jó szokása és szabadsága ellen bé nem hozok; sőt mindeneket, valamiket e szegény hazának, és benne lévő minden rendeknek közönséges javára, hasznára és a törvény szerint való szabadságára mivelhetek, az én erőm s tehetségem szerint azon lések az országgal együtt, Isten engemet úgy segéljen, és úgy adja lelkem idvességét.

Forma juramenti dominorum regnicolarum

Én T. T. esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szent-Lélek, teljes szent-Háromság egy igaz Isten, hogy az én kegyelmes uramnak, a méltóságos Apafi Mihálynak, Erdélyország fejedelmének, Magyarországnak hozzátartozó részeinek urának, és székelyek ispánjának, az én tehetségem szerint, teljes életemben igaz és hű lések, ellenségének ellensége, barátjának barátja lések, soha se titkon, se nyilván az ő nagysága méltóságos személye vagy fejedelemsége ellen nem practicálok; sőt ha másokat értenék is olyanokat, vagy magam vagy mások által ő nagyságának, vagy belső hívének idejénkorán értésére adom, és tehetségem szerint az olyanoknak ellenek állani igyekezem. Ugy mindazáltal, ha ő nagysága is az eleibe adatott conditiók szerint bir és igazgat, és a hatalmas török császárhoz való tökéletes hűségben végiglen megmarad: isten engemet úgy segéljen, s úgy adja lelkem idvességét.

DIPLOMA LEOPOLDINUM (1691)

Mi, Lipót, Isten kegyelméből a rómaiak választott, mindenkor dicsőséges császára, Németország, Magyarország, Csehország, Horvátország, Dalmácia, Szlavónia stb. királya stb., nagyságos, nemzetes, vitézlő és nemes, valamint bölcs és körültekintő, jóakaratóan kedvelt híveinknek, az erdélyi tartomány összes karainak és a többieknek, mind az egyházi, mind pedig a világi rendűeknek, akiket csak illet, császári és királyi kegyelmünket küldjük és minden jót kívánunk. Jóindulatúan áttekintve mindazt, amit Erdély küldött, Bethlen Miklós, nemes és kedvelt hívünk részletesen előadott, hogy tudniillik mi az, amit irántunk való tisztelettel és hűséggel kér tőlünk, 1686. június 28-án kelt Diplománk megerősítésére, az ottani területen gyakorolt vallásokkal, a méltóságokkal és tisztségekkel, a porció s a téli táborozás költségeinek csökkentésével, a tartománynak régi virágzásába történő visszaállítással és egyéb, a köz javát erősen elősegítő dolgokkal kapcsolatosan; legfőbb királyi kötelességünknek (amelyből, ha a seregek ura támogatja, az idők viszontagságai közepette szerencsés eredmények szoktak fakadni) ismertük el azt, hogy e számunkra annyira kedves erdélyi országrészt – mely évszázadok óta a mi dicső Magyar Királyságunk része – egyre inkább úgy kell szeretnünk, mint a lelkünk üdvösségét: mellőzve ugyanis minden más, a keresztény név közellensége ellen tervezett hadműveletet, hadsereggel Erdélybe küldöttük Lajos badeni őrgróf őkedvességét, hogy vessen gátat ama nagyon gonosz Thököly és lázadó párthívei, valamint a törökök és tatárok támadásainak; arra a szilárd reménységre támaszkodva tettük ezt, hogy az, aki által a királyok uralkodnak és igazságos dolgokat határoznak el, karjának hatalmas erejével, az igazság érdekében, isteni áldásával fogja segíteni császári fegyvereinket és az erdélyi hadsereget, s a királyi szándékot sikerrel koronázza majd. Nem kétséges, hogy az a hűségeskü, melyet már korábban engedélyeztünk, valamint a halhatatlanságra való törekvés arra fogja lelkesíteni nemcsak az egész hazát, hanem azokat is, kiknek a mi királyi védelmünk alatt e tartomány vezetését gondjaikra és okosságukra bíztuk, amit soha el nem évülő dicsérettel látnak el, hogy e munkájukban minden adott esetben, minden képességükkel bebizonyított hűségüket (amelyet kellően értékelünk) továbbadják az utódoknak s minden erejükkel becsületesen azon legyenek, hogy az ellenség ezt,

a kegyekkel koszorú módjára övezett országrészt ne mocskolhassa be rablással, zsákmányolással, tűzzel és vassal, majd pedig az ősidők óta azonos akaratban egygyéforrott nemzeteket fondorlatos mesterkedésekkel és izgatásokkal szétzüllesztve, a barbárok súlyos jármába taszítsa és ezt a népet, amely eddig az egész kereszténység védőbástyája volt, elpusztítsa.

Ami pedig a fejedelmi székek Apaffy Mihály által történő utódlását tartalmazó Diploma megerősítése iránti kérelmet illeti: tekintettel arra, hogy ő, mint 14 esztendőös serdülő ifjú, a törvények szerint (melyeknek szent megtartását kívánják a nemes karok) huszadik életéve előtt nem érett meg az uralkodásra, s kegyesen úgy ítéltük meg, hogy ezekben a Thököly álnoksága által megzavart időkben nem is szolgálna sem Erdély, sem a haza javát az, ha az említett törvények megsértésével kellenevalami új gyakorlatot bevezetni, éppen ezért neveljék a kiskorú ifjút azon belső tanácsosok, akiknek gondjára van bízva a tartomány vezetése, az Isten félelmében, fejedelemhez méltó erényekben, serdülőkora végéig, a fejedelmi szék utódlásának reményében; ki kell várni a benne érlelődő és felcsillanó lelki adományok bizonyítékait, melyeket végül a császári és királyi kegy, a haza javára, a legjóságosabban fel fog karolni.

Hogy pedig Erdély összes rendjeinek ne legyen okuk a közbeeső időben arra, hogy kétségek közepette várokozzanak s bármi mást sejtsenek, mint a mi atyai jóindulatunkat, úgy véltük, hogy az alábbi cikkelyek tekintetében, a mi hűséges karaink és rendjeink egyetemességének, valamint utódaiknak, kikről bízvást hisszük, hogy mindnyájan állhatatosak maradnak majd királyi koronánk iránti hűségükben, királyi szavunkkal és töretlen hittel biztosítékot nyújtunk.

ELŐSZÖR

Semmit sem változtatunk az Erdélyben bevett vallások ügyében, ez idő szerint meglevő templomaik, iskoláik lelkészsegeik tekintetében, és nem vezetünk be más papságot vagy egyházi személyeket; ennek ellenkezőjét soha nem fogja elérni az egyházi vagy világi rend semmiféle tiltakozása sem; olyan értelemben azonban, hogy a katolikusok saját költségükön, tehát a többi vallás legcsekélyebb megterhelése nélkül, Kolozsvárott, jelenlegi imaházuk helyén templomot építhetnek, továbbá: Gyulafehérvárott, a nemrégiben Báthori Kristóf által emelt, ez idő szerint azonban

romban álló templomukat helyreállíthassák; ugyanazon katolikusok minden helységben – ha kevesen vannak és jövevények, akkor magánmódon, ha azonban sokan vannak, akkor nyilvánosan – gyakorolhassák vallásukat és meglegyen nekik templomépítési joguk, ugyanúgy, ahogyan mindez megilleti a többi bevett erdélyi vallást is, abban az esetben, ha tagjai az adott helységben többségben vannak.

MÁSODSZOR

Megerősítjük a magyar királyok, valamint Erdélynek Magyarországtól való különválása idejében, valamennyi erdélyi fejedelem által hűséges karainknak juttatott összes adományozásokat, átruházásokat, kiváltságokat, címadományozásokat, nemesi leveleket, hivatali rangokat, méltóságokat, tizedeket, végül minden juttatást és jószágot, akár magánszemélyek, akár városok, közösségek, testületek, avagy bármelyik bevett vallás temploma, lelkészsége, iskolái kapták azokat, akár Erdélyben, akár a Magyarországi Részekben, akár Székelyföldön, akár Debrecenben, még abban az esetben is, ha valaha valamilyen templomhoz, konventhez vagy káptalanhoz tartoztak volna; úgy, hogy ezen a címen senkit se zavarhassanak meg semmiképpen javaiban, sem mi, sem bárki más egyházi, vagy világi rendű férfiú, sem támadással, sem perrel, hanem ki-ki azt, amije most van és amit ez idő szerint birtokol, a jövőben is tartsa meg és birtokolja, a magyar királyok és erdélyi fejedelmek említett adományozásai folytán; kivéve azokat, amelyeket maguk a fejedelmek vontak vissza, saját döntéseik alapján.

HARMADSZOR

Kijelentjük, hogy ennek a hazának jóváhagyott és összegyűjtött törvényei, végzései, Werbőczy Hármaskönyve (kivéve abból András király törvényének kilencedik cikkelyét, melyet a legutóbbi pozsonyi országgyűlés hatályon kívül helyezett), továbbá: jogszabályai, a szász nemzet törvényhatósági joga sértetlenül érvényben maradnak ugyan, mivel azonban maguk a karok mind vallás, mind saját jogszabályaik és kiváltságaik szempontjából különböznek egymástól, és a katolikusok a fentebbi első és második cikkelyt vélik sérelmesnek magukra nézve; a szászok viszont azt kérik, hogy a harmadik cikkelyben jobban biztosítani kellene ősi kiváltságaikat, azok használatát s szokásaikat; éppen ezért úgy véljük, hogy a rendek saját érdekükben igyekezzenek, császári jóváhagyá-

sunktól függően, baráti megegyezéssel és egyetértéssel azon egymás közti nehézségeiket, melyek az említett három cikkely körül támadtak, elegyengetni, mert ha ez nem sikerül, akkor – császári és királyi tisztünknek megfelelően – mi leszünk kénytelenek végül is azt határozni, amit a felek meghallgatása és erdélyi tanácsadóink véleményének megértése után e tárgyban igazságosnak és jogosnak látunk majd.

NEGEDSZER

Úgy parancsoljuk, hogy sértetlenül meg kell tartani az eddig bevezetett gyakorlatból mindazt, amiről úgy láttuk, hogy a főhatalmat nem sérti: a kormány székek, a titkos tanács, az országgyűlések, az önkormányzatok szabadsága, továbbá az ítélőtábla, az ítélőmesterek és [táblai] ülnökök, valamint az alsóbb bírói székek joghatósága, az igazság szolgáltatás szokott rendje és gyakorlata (fenntartva azonban a súlyosabb esetekben a királyhoz folyamodás kötelezettségét). A gazdasági ügyekben is – ami a regálékát és kincstári ügyeket illeti –, a leghűségesebb karaink előzetes jóakarattal tájékoztatása alapján, olyan ügyvitelt és gyakorlatot fognak követni, hogy sem kamarai bizottságok útján, sem más úton-módon senkit se érhesen és ne is érjen semmiféle sérelem, sem a nemesek, sem a polgárok, sem a magánemberek közül.

ÖTÖDSZÖR

Minden hivatalt – akár a rendfenntartásban, akár az igazságszolgáltatásban, akár a gazdasági ügyek lebonyolításában szükséges tisztségekről van szó – erdélyi honosokkal töltünk be, tehát magyarokkal, székelyekkel és szászokkal, nem tévén különbséget közöttük vallási szempontból; idegen nemzetbeliek vagy azok, kiket ők velünk együttesen idegeneknek és alkalmatlanoknak minősítenek, nem kerülhetnek tisztségekbe és hivatali állásokba, valahányszor ilyen állások megüresednek; fenntartjuk azonban magunknak a jogot, hogy az ő beleegyezésükkel, a névjegyzékbe történő felvétellel vagy abból való törlésre javaslatot tehesünk.

HATODSZÖR

Azokat a javakat, melyek akár utódok hiánya, akár hűtlenségi perek során szállnak a királyi kincstárra, érdemes erdélyi honosoknak – tudniillik magyaroknak, székelyeknek és szászoknak – fogjuk kegyesen juttatni, nem

tévéen különbséget közöttük vallási szempontból. A magánszemélyek azon javait pedig, melyeket fegyvereinkkel foglalunk vissza az ellenségtől, királyi kegyünk jóvoltából, régi birtokosaiknak vagy ezek leszármazottainak kell visszaadni. E célból kegyes királyi megbízással meghagyjuk valamelyik erdélyi ítélőszéknek, vagy hadvezérünknek, hogy az okmányok megtekintése után e különleges esetben döntsön, az igazság szerint.

HETEDSZER

Főkörmányzónkat, akit a régi időkben vajdának neveztek, vagy annak helyettesét, a mi erdélyi honos nemeseink és előkelőink sorából fogjuk kiválasztani, akár katolikus, akár más, de ott bevett vallás híve lenne is, amennyiben hűségben és érdemekben kiemelkedik. Ugyanezt fogjuk megtartani az erdélyi hadsereg főkapitánya, a főkancellár, a titkos tanácsosok, a főispánok, a székelyek kapitányai, az ítélőmesterek és más, régi méltóságok betöltésénél; és mindezt.

NYOLCADSZOR

Azzal a módosítással adjuk meg kegyesen, hogy a kormányzói, az erdélyi hadsereg főkapitányi, a kancellári, a titkos tanácsosi, az ítélőmesteri méltóságok jelöltjeit – valahányszor e méltóságokat be kell tölteni – megerősítés céljából mutassák be nekünk; hogy a különféle nemzetek állama annál nagyobb nyugalomban élhessen, száműzzék a veszélyes mesterkedéseket és törekvéseket, és gyökerezzék meg mindenki lelkében egyakarattal a köz java az ország jóléte érdekében, ami mindenki célja. Ami pedig a többi tisztségviselőt illeti, tudniillik a királybírákat a szászok és székelyek között, a szolgabírákat és az alispánokat a megyékben, a bírákat, polgármestereket és hasonló tisztségeket a városokban, kiket ők maguk szoktak megválasztani szabad választás útján, ezek maradjanak meg ugyanazon szabadságban és szokásjogban a jövőben is; de a fentebb említett esetek mindegyikében, ugyanúgy, mint az előzőkben, tőlünk kell kikérni a megerősítést.

KILENCEDSZER

Kegyesen úgy véljük, hogy a közjóra abból nagy haszon származnék, ha a tizenkét tagú titkos tanácsban legalább három tanácsos katolikus lenne, az ugyancsak tizenkét tagú ítélőtáblánál szintén hárman lennének katoli-

kusok, míg a többi tagot az egyéb vallásúak közül válogatnák össze. Továbbá: a titkos tanácsban, a bevett törvények szerint, a szász nemzetből való szebeni királybíró is jelen legyen, az ítélmesterek közül egy legyen katolikus; viszont a jelenlegi tagok közül mindenki maradjon meg tisztségében.

TIZEDSZER

A közügyek megtárgyalása, az igazságszolgáltatás és – ha lennének ilyenek – a királyi előterjesztések tudomásulvétele szempontjából szükséges évi országgyűlések, valamint az ünnepnyolcadi határnapok meghirdetését kormányzónkra s a titkos tanácsra bízuk; de mindannak megerősítését, amit ezeken tárgyalnak, saját személyünknek tartjuk fenn.

TIZENEGYEDSZER

Főkormányzónknak legyen meg az őt megillető hatalma, rangja és kiváltsága; állandóan a tartományban kell tartózkodnia, s a haza törvényeit – egyházi és világi törvényeket egyaránt – köteles megtartani; kegyesen úgy határozunk, hogy neki is, a titkos tanács, valamint az ítélőtábla tagjainak is, megfelelő javadalmuk legyen a mi királyi kincstárunkból és kincstári jövedelmeinkből. Ha pedig a köz érdeke s a különféle, ott élő nemzetek nyugalma azt tenné kívánatossá, hogy a főkormányzót évente cseréljük, a karok a legszabadabb módon tegyék meg mielőbb más személyre vonatkozó javaslatukat és terjesszék fel hozzánk, hogy a továbbiakban kegyelmesen dönthessünk.

TIZENKETTEDSZER

Béke idején (amit a béke istene adjon meg mielőbb) 50 000 birodalmi tallér, Magyarország és Erdély elleni háború esetén pedig 400 000 rénes forint adóval leszünk elégedettek, számításba véve a természetbeni szolgáltatásokat is; az adó megosztásának és behajtásának módját meghagyjuk hűséges karainknál és a tartomány tisztségviselőinél; nekik kell azt pártoskodás nélkül, igazságos arányban beszedeniük; mindazt, ami a haza védelmére az említett összegeken felül szükséges – hűséges karaink iránti szeretetből s az egész nép sorsának megkönnyítése céljából –, a királyi és kincstári javakból, a só- és a többi ércbányákból, a szászoknál a harmincadvából és tizedekből, a megyéknél pedig a tizedbérletekből és egyéb jövedelmeinkből fogjuk fedezni.

TIZENHARMADSZOR

Természetbeni szolgáltatásokat és egyéb, ott nem ismert szokásos adókat nem fogunk bevezetni, a vámokat és a harmincadot nem növeljük.

TIZENNEGYEDSZER

A székelyek – az emberiség e legharciasabb fajtája – legyenek teljességgel mentesek a jövőben is minden adótól, csakúgy, mint eddig, a téli és nyári katonatartás minden terhétől szintén, továbbá: a tizedektől és szolgáltatásoktól is, azon javaik után, melyeket a székely felkelés kötelezettségével birtokolnak. Ezzel szemben fennmarad abbeli kötelezettségük, hogy a haza védelmére saját költségükön kell katonáskodniok. Nem értjük azonban ide a székely parasztokat vagy jobbágyokat.

TIZENÖTÖDSZÖR

Ugyanúgy, amint az a fejedelmek idejében volt, megengedjük minden dolog szabad forgalmát és a szabad kereskedést, kegyesen úgy akarjuk, hogy etekintetben is meg kell őrizni a nemesek előjogait és kiváltságait.

TIZENHATODSZOR

A tizedeket – melyeket náluk eddig bérlettel szoktak megváltani – meghagyjuk a földesuraknál; a bérbeadást azonban a kincstárnak tartjuk fenn.

TIZENHETEDSZER

Nem terheljük a tartományt nagy és szükségtelen őrsereggel, melyet részben a helyi katonaságból szervezünk és kincstárunkból látunk el; élére azonban német tábornokot állítunk, kinek a kormányzóval, az államtanáccsal és az erdélyi hadsereg főkapitányával hadügyekben majd a kölcsönös kapcsolatot kell tartania, de más, az említett államot és kormányzóságot érintő dolgokba nem árthatja magát.

TIZENNYOLCADSZOR

A szász nemzet és az egész szegény nép nyakából leoldjuk a bármiféle és bármilyen rangú utasemberek díjtalan ellátásának terhét, ezt a megcsontosodott rossz szokást, és a lovak és minden egyéb igásállat, valamint a szállások és ezekhez hasonlók igénybevételét, ezeket az utasemberek által eddig gyakorolt visszaéléseket; kegyesen azt javasoljuk, és el is ren-

deljük, hogy a postát az államtanács szervezze meg – először udvarunkhoz terjesztvén fel erről szóló tájékoztató jelentését –, míg vendégszálásokat olyan utasemberek számára, kiket jóakarattal befogadnak és igazságos díjért s árért el is látnak, alapítsanak a földesurak és a városok.

Mi tehát, teljesíteni akarván királyi kötelezettségünk legkegyesebb feladatát: valamennyi és minden egyes hívünk boldogulását, a köz javát és nyugalját, a kereszténység ügyének gyarapodását, úgy véltük szívünkben, hogy Isten segítségével, a nekünk annyira kedves Erdélyt semmiképpen sem engedjük a török Minotaurus Labyrinthusába belebonyolódni, s miután a fent elmondott cikkelyeket és pontokat áttekintvén és megvizsgálván, úgy találtuk, hogy azok a karok és rendek, az összes lakosok és az egész keresztény világ javát szolgálják, azokat minden részükben és fejezetükben jóváhagyjuk és jelen soraink szavával, örökérvényű törvénnyel szentesítjük, megígérvén királyi szavunkkal, általunk és legfelségesebb királyi házunk által soha meg nem sérthető hűséggel, hogy valamennyit szilárdan és sértetlenül megtartjuk és megtartatjuk, arra törekedvén, hogy a mi leghűségesebb népünket egyre nagyobb és nagyobb jótéteményekkel halmozzuk el.

Kelt Bécsben, a mi Városunkban, az Úr születése utáni 1691. esztendőben, december hónap 4. napján. Római királyságunk 34., magyar királyságunk 37., cseh királyságunk 36. esztendejében.

1744. ÉVI ERDÉLYI II. TÖRVÉNYCIKK

A FEJEDELEMVÁLASZTÁS JOGÁNAK ELTÖRLÉSÉRŐL

Miután az erdélyi fejedelemség, a mint említettük, a főntisztelt néhai felséges Lipót császárnak az uralmát és uralkodását önkéntesen elfogadta, hogy a felséges ausztriai ház öröklési joga iránt való tiszteletet és engedelmességet ez uton a mi maradékainkra örökkétartó emlékkal átszállítsuk, ezen közönséges cikkelyünkkel, eme fejedelemség összes korábbi törvényeit, végzéseit és statutumait, nevezetesen az „Approbata Constitutiok” II. Része 1. czime, 1. Cikkelyét, Rákóczy Zsigmond fejedelem esküformájával együtt; továbbá ugyanazon czim 2-ik cikkelyét, Báthory Gábor fejedelemnek ugyancsak az esküformájával és a feltételek 2-ik és 4-ik

pontjával együtt; valamint a 3-ik cikkelyt és azonfelül Bethlen Gábor fejedelem feltételeinek a 7-ik pontját; továbbá a 4-ik cikkelyben brandenburgi Katalin feltételeinek az 1-ő és 7-ik pontját; az 5-ik cikkelyben az első és második Rákóczy György föltételeinek a szabad választásra vonatkozó 9-ik pontját; azután a 7-ik cikkelyből Rákóczy Ferencz feltételei közül az 1-ő pontot; a „Compilata Constitutiok” II. Része 1. czime 1-ő cikkelyéből, a Barcsay Ákos feltételei közül a szabad választásra vonatkozó 1-ő és 7-ik pontot; meg a negyedik cikkelyben Kemény János feltételeinek hasonlóképen a 7-ik pontját és végül ugyanitt az idősebb Appaffy Mihály feltételei közül szintén a 7-ik pontot; továbbá a többi bármiképen hozottakat és alkotottakat is, összesen és egyenként, legyenek azok ezen fejedelemség törvényei közé akár beiktatva, akár nem; valamint az egyezkedéseket és egyességeket és hitleveleket, meg a bármely időben készített és közzétett egyéb okleveleket, a melyek a szabadválasztást vagy e választási jognak a fentartását, följajnlását avagy átengedését hallgatólag vagy kifejezetten tartalmazzák, épen úgy az összes szokásokat és eddig fennállott gyakorlatokat, a melyek a fejedelem-választás szabadságát és jogát megadják, megengedik, meghatározzák és biztosítják, vagy bármely szín és ürügy alatt arra mutatnának, avagy a fentemlített ausztriai ház érintett örökösödési jogának és utódlásának akármiképen sérelmére vagy ellenére lennének, azokat mint a közbiztonságra veszedelmeseket egyaránt felhagyjuk, eltöröljük és megszüntetjük és az erdélyi törvénykönyvből kitöröljük és semmiseknek, nem irottaknak, meg nem állapítottaknak, nem tárgyaltnak és egyesség után létre nem jötteknek mondjuk és nyilvánítjuk.

1744. ÉVI ERDÉLYI III. TÖRVÉNYCIKK

A FELSÉGES AUSZTRIAI HÁZ MINDKÉT ÁGA ÖRÖKÖSÖDÉSI JOGÁRÓL ÉS UTÓDLÁSÁRÓL

Hogy tehát az utókor a felséges ausztriai háznak halhatatlan jótéteményeit, a melyekkel ezt a fejedelemséget, mint a kereszténység védbástyáját, végtelen sok gonddal és aggodással elhalmozta, mindenkor hálásan szem előtt tartsa; másfelől pedig, hogy a kormányzásban való kimondhatatlan kegyelmességének nagysága nyilvánvalóvá legyen, miután a csá-

szári szent felség, a hatalmas VI-ik Károly ur, a mi néhai legkegyelmesebb urunk, az ezen határfejedelemsége iránt viseltetett különös kegyelme jeléül, koronáinak a többi jelvényeihez és ékességeihez az „erdélyi fejedelem” czimet is fölvenni méltóztatott, a mely tette és még számtalan egyéb dolgok, hü alattvalóitól követelik, hogy ezek iránt örökre hódolattal legyenek és bizonytságot tegyenek róla, hogy boldogulásukat onnan várják és hogy teljes bátorságban létük csak onnan származhatik, hogy ha az öröklési jogon való utódlást a felséges ausztriai ház fiágának magva szakadása esetén, az elsőszülöttség rendében, a leánysági utódokra is kiterjesztik; ennél fogva az öröklési jogot, a melyet a karoknak egyhangu szavazatával, önkéntes elhatározásával, élőszóval és egy szívvél-lélekkel az említett császári és királyi felség magszakadása esetére, a felséges ausztriai ház leányágára, és pedig első sorban a most említett VI. Károly császári és királyi felsége, azután ennek magvaszakadtán a néhai felséges József császár, és mindezeknek magvaszakadtával a néhai felséges Lipót császár ágyékából származottakra, ezeknek törvényes utódaira és mindkét nemen levő ausztriai főherczegekre nézve, az elsőszülöttség rendje szerint, úgy a miképen ezt a fentemlített VI. Károly császári és királyi felség a Németországon belül és kívül fekvő többi örökös országaiban és tartományaiban, melyeket ezen erdélyi fejedelemséggel és az abba keblezett részekkel együtt megoszthatlanul és elválaszthatlanul fog ugyanazon öröklési joggal és renddel birtokolni, megállapította; az erdélyi fejedelemségnek három nemzetből álló összes karai és rendei, eme fejedelemségnek az 1722-ik évi február 19-ikére hirdetett és folytatólagosan megtartott közönséges országgyűlésén, ugyanazon év márczius 30-án egyhangulag és egyező akarattal a maguk és utódaik számára örökre elfogadták és erről az ünnepélyes oklevelet, mint „Pragmatica Sanctiot” vagyis az országglás törvényét, soha, senki részéről és semmiképen meg nem változtható erővel és hatálylyal fölruházván, minden ellentmondás, kifogás, feloldás és felmentés, valamint egyéb ellenkező kedvezés örökös kizárása mellett, elkészítvén, a királyi felség igen kedvelt szenteséges császári atyjának az 1723-ik évi december 30-án kelt megerősítése és végre ugyancsak ezen fejedelemség 1724-ik évi február 24-iki közönséges országgyűlésén történt ünnepélyes kihirdetése és elfogadása után, törvénykönyvünkbe iktatandónak nyilvánították, úgy most is, a felséges ausztriai háznak és a mindkét nemen levő ausztriai herczegeknek az

említett módon és rendben leendő emez öröklési utódlását és az erre vonatkozó „Pragmatica Sanctiot” a jelen cikkelylyel örökös és változhatlan törvény gyanánt beiktatjuk, megerősítjük és megállapítjuk; és Magyarország 1723-ik évi cikkelyével egybehangzóan, kedvesnek, helyesnek és elfogadottnak nyilvánítjuk, a melynek szószerinti tartalma a császári és királyi megerősítéssel együtt így következik:

Mi VI-ik Károly Isten kegyelméből mindenkor felséges választott római császár és Németország, Castilia, Leon, Arragonia, a két Sicilia, Jeruzsálem, Magyarország, Csehország, Dalmátia, Horvátország, Navarra, Granada, Toledó, Valencia, Gallicia, Majorca, Sevilla, Sardinia, Cordova, Corsika, Murcia, Jaén, Algarbia, Algiria, Gibráltár, a kánári szigetek, valamint Indiák és a Szárazföld, meg az óceáni szigetek stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Milano, Styria, Karinthia és Krajna, Luxemburg, Würtemberg, Felső- és Alsó-Szilézia, Athene és Neopátia hercege, Erdély és a Svádföld fejedelme, a római szent birodalom, Burgau, Morvaország, Felső- és Alsó-Lausitz örgrófja, Habsburg, Flandria, Tyrol, Barcelona, Ferrete, Kyburg, Görcz, Roussillon, Ceritánia grófja; Elzász tartomány grófja, Oristán örgrófja és Gottsche grófja, a szláv örvidék, Portdenone, Biskaya, Moulins, Salina, Tripolis és Mecheln ura: A jelen levelünk rendiben adjuk emlékezetre és tudtára mindenkinek, a kit illeti, hogy a midőn Mi, a mi kedvelt erdélyi örökös fejedelemségünknek és Magyarországunk ehhez kapcsolt részeinek közállapotát érdeklő dolgok és ügyek tárgyalására, az 1722-dik év február hava 19-dik napjára Szeben szabad királyi városunkba közönséges országgyűlést hirdettünk, és oda a mi hű királyi főkormányzékünk és ezen fejedelemségünknek és Magyarországunk ahhoz kapcsolt részeinek a három nemzetből álló összes hű karai és rendei együttesen egybesereglettek volna; a Mi őszintén kedvelt hivünkötől, a néhai római szent birodalmi méltóságos gróf Virmont Demjén Hugótól, valóságos belső és udvari hadi tanácsosunktól, a gyalogság főörnmesterétől, egy gyalogos legionak ezredesétől, a mondott fejedelemségünkben és az Oltmelléki Oláhországban hadseregünk fővezérétől s főparancsnokától, mint emez országgyűlésen a Mi kiküldött teljhatalmu királyi biztosunktól, az ezen fejedelemség és az ahhoz kapcsolt részek előmenetelét és javát érintő többi ügyek között, ugyancsak ezen erdélyi fejedelemségünkben és Magyarországunknak ahhoz kapcsolt részeiben való uralomra és az öröklési utódlásra nézve,

a mi üdvös szándékunkat és atyai kormányzásunk töprengését, arra az esetre (a mit a jó Isten a keresztyén népek iránt való iragalmasságából kegyelmesen eltávoztasson), ha finemü leszármazóinknak magva szakadna; hogy az a dicső elődeink előregondoskodásával megállapított rend szerint, az elsőszülöttség és a legközelebbi át utódlása alapján, a Mi és az egész ausztriai házunk női nemzetségére is kiterjedjen és átháromolják, különös lelki örvendezéssel s ebből származó vigasztalódással megértvén, ugyanakkor a mi mondott királyi főkormánysházunk és az említett hű karaink és rendeink, készséggel, őszintén, önkéntesen, kölcsönös és egybehangzó beleegyezéssel, az egyeseknek és mindnyájuknak érett és megfontolt elhatározásával, előszóval s egy szívvvel-lélekkel, összesen és egyes osztályonként, úgy a saját maguk, mint az említett egész fejedelemség és a hozzá kapcsolt részek tagjainak és összes maradékaiknak nevében, ez iránt az alább következő módon nyilatkoztak, alázattal esedezvén felségünk előtt az iránt, hogy tudniillik ezt az alázatos kijelentésüket, avagy végzésüket, helyesnek, kedvesnek és tetszőnek tekinteni, ahhoz kegyelmes jóváhagyásunkat megadni, és császári királyi és fejedelmi hatalmunknál fogva jóvá és helyben hagyni, érvényre emelni és megerősíteni, és ezen fejedelemségnek, meg az ehhez kapcsolt részeknek a többi közönséges végzései sorában mint az eljövendő időkben is mindenkor érvényes, erős és hatályos és soha senkitől semmiképen meg nem változtatható „Pragmatica Sanctio” és örökös törvényként kegyelmesen beiktatni, és beillesztetni méltóztatnánk. A mely kijelentésnek vagyis végzésnek, a melyet a mondott királyi főkormánysházunk és az említett országgyűlésre egybesereglett hű karaink és rendeink egyenként a saját kezeikkel aláírtak és szokott pecsétükkel, valamint a három nemzet rendes pecséteivel is megerősítettek, a tartalma ilyen:

Mi, a szentséges, nagyhatalmú és győzhetetlen fejedelem urunknak, VI-ik Károlynak, Isten kegyelméből az örökké felséges választott római császárnak és Németország, Castilia, Leon, Arragonia, a két Sicilia, Jeruzsálem, Magyarország, Csehország, Dalmátia, Horvátország, Navarra, Granada, Toledo, Valenczia, Gallicia, Majorca, Sevilla, Sardinia, Cordova, Corsika, Murcia, Jaén, Algárbia, Algir, Gibráltár, a kanári szigetek, valamint az Indiák és a Szárazföld s az Oceáni szigetek stb. királyának; Ausztria főherczegének; Burgundia, Brabant, Milánó, Styria, Karinthia és Karniolia, Luxemburg, Würtemberg, Felső- és Alsó-Szilézia, Athene és

Neopátia hercegének; Erdély és a Svábföld fejedelmének; a római szent birodalom, Burgau, Morvaország, Felső- és Alsó-Lausitz örgrófjának; Habsburg, Flandria, Tyrol, Barcelona, Ferete, Kyburg, Görcz, Roussillion és Ceritánia grófjának; Elszász és Oristán örgrófság tartomány grófjának; Gottschee grófjának; a szláv örvidék, Portdenone, Biskaya, Moulin, Salina, Tripolis és Mecheln urának, az erdélyi királyi főkormányiszéke és ezen erdélyi fejedelemség és az ehhez kapcsolt magyarországi részek három nemzetből álló többi összes hű karai és rendei, a kik ennek az erdélyi fejedelemségnek a jelen országgyűlésére ünnepélyesen egybesereglettünk:

A jelen levelünkkel, a magunk és kedves maradékaink nevében adjuk örök emlékezetre mindenkinek, a kit illet, avagy bármiképen illethetne; hogy minekutána a római szent birodalmi méltóságos és nagyságos gróf Virmont Demjén Hugó urtól, Ő szent felségének valóságos belső és udvari hadi tanácsosától, a gyalogság főparancsnokától és egy gyalogos legio ezredesétől; valmaint Ő felségének ebben az örökös fejedelemségben és az Oltmelléki Oláhországban a hadserege fővezérétől és főigazgatójától és Ő császári és királyi felségének, a mi legkegyelmesebb urunknak a jelen közönséges országgyűlésre kiküldött teljhatalmu biztosától, nemcsak reánk, hanem még a késő maradékainkra is kiáradó különös lelki örvendéssel és az ebből származó vigasztalással megértettük volna a szentséges császári és királyi felségnek a mi legkegyelmesebb urunknak és örökös fejedelmünknek azt a szeretetét és a mellett atyai gondosságát és töprengését, a melylyel kegyelmesen elhatározta, hogy a mennyiben a mindenható Isten, az üdvös törekvéseket, szabad tetszéséhez képest, a királyoknak és a földi birodalmakban is elősegitheti, az isteni gondviseléstől reabizott és alája vetett összes örökös országait és tartományait, dicső ősei szokásához képest, a jelenben előre gondoskodva, főkép azoktól a bajoktól óvja meg, a melyekből az eljövendő időkben, a mondott örökös országaiban és tartományaiban legyőzhetetlen csapások és veszedelmek származhatnak; hogy dicső őseink derék intézkedéseit követve, a melyeket az elsőszülöttségre nézve örök érvényességű törvényül és „Pragmatica Sanctio”-képen megállapítottak, majd pedig egyebek között egyenként elhatároztak, hogy t. i. a nemzetsége fiúságának magvaszakadtán, ugyanazon elsőszülöttség rendében, az öröklésben a leányágiak is következzenek; a miből Isten áldásával az következne, hogy ugy azok az országok

és tartományok, a melyek a császári és királyi felségnek most birtokában vannak, mint azok is, a melyek Isten segedelmével a jövőben birodalmához járulnak, a kölcsönös és viszonyos védelemre és nagyobb biztonságra, tekintélyvel és az ellenségnek ebből eredő elrettentésével, örök időkre feloldhatatlan kötelékben egyesülhetnek és egybevonhatnak, a mit egészben Ő szent felségének az előbb említett méltóságos és nagyságos teljhatalmu biztosa, nekünk, a kik egybegyűltünk, nyiltan, őszintén, élő és érthető szóval még világosabban és tisztábban és meggyőző okokkal előadott és bebizonyított. Minthogy ez a törökök nehéz járma alól annyi végtelen fáradtsággal, költséggel és sok vérnek ontásával több ízben felszabadított örökös fejedelemség, Ő császári és királyi szent felsége előtt különösen kedves, és az ő kiváló figyelmének annyira részese, hogy ebből mindenki, a ki érez és gondolkodik, átláthatja és tapasztalhatja, hogy ez örökös fejedelemségre, a hozzá kapcsolt részekkel együtt, mint az összes kereszténység esküdt ellensége dühének leginkább kitett és önerején magát megvédeni nem tudó védbástyára az Ő szent felsége többi örökös országaival és tartományaival való tartós egyesülésből és mindkét nem az elsőszülöttség rendének az állandósításából, mekkora országos dísz és biztonság, valamint a haza egyes polgárait mekkora előny származik; ennél fogva mi, Ő szent felségének a mi örökös urunknak, az említett királyi főkormány széke és a három nemzetből álló többi összes karok és rendek, a legkevésbé sem haboztunk azon, hogy ezt az annyira üdvös rendelkezést, serényen, hűségesen, készséggel, önkéntesen, egyező akarral elfogadjuk; valamint, hogy az Ő szent felsége, a mi legkegyelmesebb és legjobb urunk és a felséges ausztriai ház összes maradékai iránt való szeretetből és lelkesedésből, azt az utódlást, a melyet elibünk adtak, alázattal, hűséggel és jókedvvel aláírjuk, úgy tudniillik, hogy abban az esetben, ha (a mit a jó Isten a keresztény népek iránt való irgalmasságából eltávoztatni méltóztatnék) az ausztriai háznak a fiágon magva szakadna, a leányág is, ugyanazon elsőszülöttség rendén, a melyen a fineműek, az Ő szent felségétől és az ő dicső elődeitől e tárgyban kiállított és velünk ezuttal közlött oklevelek értelmében, a felséges ausztriai háznak emez körökös fejedelemsége és az ehhez kapcsolt részek örökségében és uralmában is, kétségbevonhatatlan joggal következék; és azt az ünnepélyes és közokiratot, mely a nagyobb erősségnek okáért és úgy a magunk, mint a fejedelemség e részben való engedelmisségének örökös dicsőségére,

mind a három nemzetnek, mind pedig a haza, ezen országgyűlésre egybesereglett egyes polgárainak a pecsétei alatt, a felséges és győzhetetlen császárnak és királynak, VI-dik Károly,

legkegyelmesebb urunknak és fejedelmünknek és az ő örökös országai és tartományai leggondosabb atyjának és mindkét nemen levő örököseinek és maradékainak részére, annak rendje szerint és törvényszerűen készült, s a melyet mint a mi felséges fejedelem urunknak és magának a hazánka is diszére szolgálót, hasznosat és szükségest, ezen fejedelemség közvégzései közé törvénycikkelyként beiktattuk; egy példányban hűségünk jelül a tőlünk kitelhető tisztelettel és engedelmisséggel a mondott méltóságos és nagyságos országgyűlési taljhatalmu királyi biztos urnak adjuk ki; a másik példányban pedig, mint soha senkitől, semmiképen meg nem másítható és „Pragmatica Sanctio” erejével felruházandó örökre hatályos törvényt, a legnagyobb gonddal megőrzés végett ezen fejedelemségnek a levéltárába helyezzük, kizárván mindenkorra minden ellentmondást, kifogást, felmentést és feloldozást és minden egyéb ellenkező kedvezést; arra az alattvalói és szinte fiui reménységre és bizodalomra támaszkodva, hogy Ő császári és királyi szent felsége, a mi legkegyelmesebb urunk, a maga ausztriai kegyelmességét és alattvalói fölött való szelid uralkodását, úgy a miképen azt eddig is, lelkünknek vigasztalására hódolattal tapasztaltuk és most is tapasztaljuk, az ő összes fiu és leányörököseire kegyelmesen át fogja származtatni; a miért ismételten és ismételten a legalázatosabban esedezve és a felséges ausztriai ház mindkét nemen levő maradékaira az egektől buzgó indulattal boldog és örökös uralkodást könyörögve, maradunk, úgy, a miképen azt a magunk és a maradékaink nevében aláírtuk, örökre hű alattvalói és illetőleg szolgálói.

Kelt a szászok szabad királyi városában, Szebenben, márczius hava 30-ik napján, az Urnak ezerhétszázhuszonkettedik esztendejében.

.....

A holott is Mi, a mi örökös erdélyi fejedelemségünk és Magyarországunknak ehhez kapcsolt részei három nemzetből álló megnevezett hű karainak és rendjeinek és királyi főkormánysházunknak ezt a kérését kegyelmesen meghallgatván és az annyiszor említett erdélyi fejedelemségünkben és az ahhoz kapcsolt részekben az uralomnak és az örökösödési utódlásnak, a Mi finemű leszármazóink megszakadása esetén, úgy a magunk, mint a mi egész ausztriai házunknak a nőnemen és ágon

levő nemzetségére is, a fentt jelzett módon való kiterjesztésére és átháramlására nézve tett és elől fölhozott kinyilatkoztatását vagy is végzését jó szívvvel fogadván, azt a jelen levelünkbe, minden kihagyás és hozzáadás avagy változtatás nélkül beiktattattuk és beirattuk és azt helyesnek, kedvesnek és tetszőnek tekintvén, minden pontjaiban, záradékaiban és cikkelyeiben tetszéssel fogadtuk, ahhoz kegyelmes királyi jóváhagyásunkat és hasonló beleegyezésünket megadtuk és császári királyi és fejedelmi hatalmunknál fogva, helyben és jóváhagytuk, megerősítettük és hatályra emeltük, akképen, hogy annak a nyilatkozatnak, vagyis végzésnek, soha senkitől és semmi módon meg nem változtatható „Pragmatica Sanctio” és örökké tartó törvény ereje és hatálya legyen; és hogy azt ezen fejedelemségnek s az ahhoz kapcsolt részeknek a többi közvégzései közé, a szokott módon, bevezessék és besorolják; sőt a jelen levelünk erejével és bizonyágtétele mellett azt elfogadjuk, kedvesen viszzsük, helyben és jóváhagyjuk, megerősítjük és hatályra emeljük.

Kelt a mi főherczegi szabad királyi városunkban, Bécsben, az urnak ezerhétszázhuszonharmadik esztendejében, december hó harminczadik napján, római uralkodásunknak a tizenharmadik, a spanyolországinak a huszonnegyedik, a magyarországinak és hasonlóképen a csehországinak a tizenharmadik évében.

Károly mk.

Kászoni b. Bornemisza János József mk.

Bálintit György mk.

1744. ÉVI ERDÉLYI VI. TÖRVÉNYCIKK

AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG ÉS AZ ABBA KEBLEZETT

MAGYARORSZÁGI RÉSZEK HÁROM NEMZETBŐL ÁLLÓ KARAI ÉS RENDEI, UGY EGYHÁZI, MINT VILÁGI DOLGOKRA TARTOZÓ KIVÁLTSÁGAINAK MEGERŐSÍTÉSÉRŐL ÉS AZ APPROBATA CONSTITUTIOK III. RÉSZE

1. CZIMÉBE FOGLALT EGYESÜLÉSI CZIKKELY MÓDOSÍTÁSÁRÓL

Minthogy a királyi szent felség, a törvényes és közvetlen utódlás erejénél fogva, emez örökös fejedelemségében az uralkodást megkezdve, az 1740-ik év október hó 21-ik napjáról kibocsátott kegyelmes leiratával minket a három nemzet karait és rendeit összesen és egyenként királyi szavával

bizonyosokká tette affelől, hogy a mi jogainkat, törvényeinket, kiváltságainkat, mentességeinket és kedvezményeinket, a melyeket tudniillik Ő felségének az igen kedvelt nagyatyja, nagybátyja és atya, akár hitlevéllel, akár a szentséges hitlevelet kísérő legkegyelmesebb elhatározásaikkal és szentesítésekkel, úgy az egyházi, mint a világi dolgokban ennek a fejedelemségnek megadtak és engedélyeztek volt, jóakaratulag megerősíti és lekegyelmesebben megtartja és a tett kegyelmes ígéreteket összesen és egyenként foganatba véteti; annak utána azokat a külön követségünk útján elibe terjesztett kérésünkre, a többi kegyelmes elhatározásai között, 1742. évi július 20. megerősíteni méltóztatott; legujabban pedig a királyi előterjesztések közé az érintett elhatározásoknak a következő tartalmu szakasza beiktatását az engedélyezte: „Jóllehet nem áll szándékunkban, hogy az András király stb. kezdetű törvényt, és némely egyebeket, a melyek hű karaink beleegyezésével időközben megváltoztak, előbbeni állapotukban föllevenítsük és érvényre emeljük, de egyebekben a mi kedves Erdélyünk három nemzetéhez tartozó szeretett hű karainkat és rendeinket, összesen és egyenként, valláskülönbség nélkül, még a római szentegyházzal valóban egyesült görög szertartásuakat is, minthogy ezek is katolikusok, úgy szintén eme fejedelemségünk bármely rendű és rangu többi lakóseit is, összesen és egyenként biztosítjuk és bizonyosokká tesszük, hogy őket az ő jogaikban, törvényeikben, kiváltságaikban, mentességeikben és kedvezményeikben, a melyeket tudniillik a fentemlített felséges elődök, névszerint igen kedvelt nagyatyánk, nagybátyánk és atyánk, akár hitlevélszerűleg, akár a szentséges hitlevelet kísérő kegyelmes elhatározásaikkal és megállapodásaikkal, úgy az egyházi, mint a világi dolgokban, a mi kedves Erdélyünknek megadtak és engedélyeztek volt, a legkegyelmesebben nemcsak megerősítjük, hanem sértetlenül meg is tartjuk.” Mi ezt az anyai hajlandóságot tisztelettel fogadjuk s annak eme fényes bizonyítékát a jelen törvénycikkelybe hálás szívvvel beiktatandónak ítéltük. A királyi elhatározás érintett szakaszába foglalt határozatokat azonban a görög-egyesült szertartásuak közül csupán az egyházi és a nemesi előjogoknak örvendő személyekre értjük, a kiknek állapota a haza többi polgáraiéval megegyező és a kiket az ezen fejedelemség alkotmányos szervezetét alkotó három bevett nemzet közül ahhoz kell számítani, a hol szerzett fekvő jóságuknál fogva állandóan laknak, a hová éppen ennek alapján a negyedik nemzet felállítása és megalkotása

nélkül eddig is sorozták; de nem lehet és nem kell kiterjeszteni a köznépre és a nép közül vett papok fiaira, hogy e fejedelemségnek alkotmányos szervezete a felforgatástól ment legyen és sem az oláh, sem pedig más jövevénynép, a nemzetek közt számot ne tegyen; se a három nemzet valamelyikének és ezek jogainak, kiváltságainak, mentességeinek és előjogainak sérelmére ne legyen.

Ami továbbá az „Approbata Constitutióknak” az unióra vonatkozó III. Rész 1. czimének egyetlen cikkelyét s azt követőleg az egyesülési eskü mintáját és az ehhez kapcsolt feltételeket illeti, a karoknak nincs és nem is volt szándékában, hogy ezt a cikkelyt a mostani szövegében meghagyják, hanem már a jelen országgyűlés összejövele előtt azon voltak, hogy annak a felségjogaiba ütköző részét a felségi jogokat tárgyzó előbbi cikkelyek közül kitöröljék; a melyeket e részben most eltörölteknek jelentenek ki.

A mennyiben pedig azokban a római katolikus vallásra nézve sérelmes pontok mutatkoznak, annyiban e cikkelyekből az ezen vallásra sérelmes pontoknak a megszüntetését elhatározzuk; érvényben tartva azokat a többi részeket, a melyek a bevett vallásoknak szabad gyakorlatát megengedik és a bevett nemzetek jogainak és törvényeinek kölcsönös fenntartását czélozzák, érintetlenül hagyván e tekintetben a többiek sérelme nélkül előterjesztendő kérelmeket is, minthogy a mondott nemzetek ezzel a törvénnyel tartották fenn magukat és állanak fenn mind ez ideig és e részben azt az intézményt, a mely magában alaptörvény, a dicső emlékű Lipót is elismerésre méltatta, hogy így a királyi szolgálatot és ezen fejedelemség közolgait, meg a polgárzatot szilárdító eme törvény hatályban maradván, az egyesek eme kötelék erejénél fogva együtt élhessenek; és a fennebb említett esküminta helyébe pedig az alább irtat helyettesítettük, a melynek értelmében mindazok, a kik törvényes korukat elérték, vagy honfiságot nyertek és a közolgokban szavazatuk van, avagy valamely tisztet viselnek, esküt tenni tartozzanak.

Az eskü mintája

Én N. N. esküszöm az élő és örökké való Istenre, hogy a szentséges királyi felséghez, Mária Terézia, Magyarország és Csehország királynőjéhez, Ausztria főherczegéhez, Erdély örökös fejedelméhez, a székelyek ispánjához, valamint a magyarországi királyokhoz és erdélyi fejedel-

mekhez, mint örököseihez és utódaihoz, úgy szintén a királyi szent felség hitvestársához, Ferencz István, fenséges fejedelem úrhoz, Lotharingia és Barri herczegéhez, Toskána nagyherczegéhez, mint uralkodó társhoz, őszinte, igaz és hű leszek, és ha bárki részéről Ő szent felsége és az ő örököseinek és utódainak szentséges személyük ellen, valamint a fent említett fenséges fejedelem, Ő királyi szent felségének a hites- és uralkodótársa, meg az ő jogaik és uralmuk ellen valami ellenséges törekvésről és mesterkedésről hallok, értesülök és olyat látok, azt semmiképen el nem rejtem, el nem titkolom, hanem ideje korán följelentem, fölfedezem; mindenképen megelőzni és tehetségemhez képest megakadályozni törekszem és kívánom; továbbá az erdélyi fejedelemség három nemzetének a közönségesen és külön-külön engedélyezett összes jogait, kedvezményeit mentességeit és kiváltságait, törvényeit, bevett és helybenhagyott végzéseit, minden tekintet nélkül a bevett nemzetekre és vallásokra, megtartani igyekezem: ennek az országnak az alkotmányát mesterkedésekkel és tanácsadásokkal sem nyíltan, sem titkon felforgatni és megváltoztatni meg nem kísérem; és az országos összejöveteleken vagyis országgyűléseken mindazt, a mi a fejedelem szolgálatára, a közjóra és ennek a hazának csendességére, minden magánérdek félretételével, hasznosnak és előnyösnek látszik, szavazatommal és tehetséggemmel elősegitem, éppen így az egyes egyének elnyomásaért is kérésimmal és szavazatommal a hatóságok előtt illő tisztelettel, illetőleg még a fejedelem felséges trónja előtt is a legalázatosabban segítőleg közbelépek és mindenki jogos ügyének az igazság és méltányosság szerint elősegítője leszek; Isten engem úgy segéljen!

1791. ÉVI ERDÉLYI I. TÖRVÉNYCIKK

Ő SZENT FELSÉGÉNEK AZ ERDÉLYI NAGYFEJEDELEMSÉGBEN VALÓ ÖRÖKLETES UTÓDLÁSÁRÓL ÉS AZ ERDÉLYI RENDEKTŐL VALÓ ESKÜVÉTELNEK AZ ÜNNEPÉLYESSÉGÉRŐL

A néhai felséges II. József császár, Magyarország örökös királya és Erdély fejedelme, e földi életből gyermekek hátrahagyása nélkül kimulván és az ő halála és elhunytá következtében az uralkodói hatalom amaz örököségi rend értelmében, a melyet Magyarország 1723. évi II. cikkelyével

megegyezően, eme fejedelemség karainak és rendeinek szabad akaratával és elhatározásával is elfogadott s az 1744. évi III. és IV. cikkelynél fogva örökké tartó törvényül is megerősített *pragmatica sanctio* állapított meg, úgy az örökös országokban és tartományokban, mint az erdélyi nagyfejedelemségben és az ebbe kebelezett részekben törvényesen a szentséges fejedelem urra, II. Lipót urra, mint fentisztelt elődjének közvetlenül következő, apáról és anyáról való édes testvérére szállván, miután e szent felség mint Magyarország törvényes királya magát ünnepélyes szertartással Magyarország királyává megkoronáztatta és az erdélyi fejedelemség karait és rendeit, részint a kormányra lépése alkalmával eme fejedelemség királyi kormányzékéhez előzetesen kibocsátott kegyes biztosító levelével, részint a jelen országgyűlésre kinevezett biztos és teljhatalmu meghatalmazottja: Rall Christiani Nepomuk János báró, a jeles szent Rupert rend nagykeresztes lovagja és altábornagy utján előadott és közölt királyi előterjesztések során, megvigasztalni, megnyugtatni és biztosítani méltóztatott arról, hogy a fentisztelt felség a törvényeket sértetlenül meg akarja tartani és a gondjaira bízott népeket a szeretet kötelességével óhajtja magához csatolni és hogy a karok részéről nyilvánítandó kívánságokat mindenre nézve, a mi a fejedelemség hasznára, gyarapodására és állandó fenmaradására nézve szükségesnek és előnyösnek fog látszani, kegyelmesen meghallgatja és a közjólét előmozdítására legkészségesebb fejedelmi hajlandóságánál fogva semmit sem fog elmulasztani, a mit e fejedelemség gyarapodására és karainak és rendeinek nagyobb diszére és ékességére tartozónak fog felismerni; továbbá arra nézve, hogy a jó fejedelemnek semmi kötelességét sem fogja elhanyagolni, hanem mindeneket együtt és egyenkint mindazokban a jogokban, törvényekben, kiváltságokban és engedményekben, a melyeket tudniillik ennek a nagyfejedelemségnek a Lipót-fele szentséges oklevél és az erre következő felső elhatározások és rendeletek megadtak, általában és különösen sértetlenül meg fog tartani és a kegyelmesen megígértéket mind, együtt és egyenként végre fogja hajtani, nemcsak a karokat és rendeket, az 1790. évi december 3-án kelt kegyes biztosító levele rendén királyi szavára biztosítani, hanem legkegyelmesebb biztosítását a karoktól kivett hűségi eskü után az említett biztos és teljhatalmu meghatalmazottja utján Ő felsége nevében és lelkére letett hit szentségével is megerősíteni méltóztatott, másrészt pedig a karok és rendek is készségüknek úgy

az ünnepélyes küldöttségük után az említett királyi biztos előtt előlegesen nyilvánított, mint nyilvános ülésükben ismételt alázatos kijelentése mellett a szokásos hűségi esküt az 1744. évi IV. cikkelybe iktatott minta szerint, nagy örömmel és mély hódolattal letették, és az erről szóló okiratot, melyet az egyesek aláírásaival és mind a királyi kormányshíznak, mind a három nemzetnek és az egyes aláíróknak szokott pecsétjeivel elláttak és a karok alázatos jelentése mellett a királyi biztos után fölterjesztettek, Ő szent felsége a múlt év februárius havának 28-án kelt ama legkegyelmesebb elhatározással méltóztatott elfogadni, hogy a karoknak a fölterjesztett jelentés értelmében az ő legmagasabb színe elé terjesztendő minden kívánságát kegyelmesen meg fogja hallgatni és ezekre nézve az e fejedelemség iránt érzett atyai jó indulatával fog határozni, végül a karoknak az említett eskü-okirat fölterjesztése kíséretében előadott alázatos kérésébe is annyiban kegyesen beleegyezni méltóztatott, hogy jövőre hasonló eskü-okiratok kiadása a más országgyűlési kiadmányokba szokás szerint megtartott ünnepélyességgel a királyi kormányshíz tagjainak és a karok többi alkatlemeinek, az okirat elején való részletes elősorolása és a kormányshíz pecsétjének reányomása nélkül történjék. Ezeknek, valamint Ő felségének e fejedelemség iránt tanusított különös kegyelmének örök emlékezetére, Ő szent felségének említett kegyes biztosító leiratát az azzal megegyezőleg letett királyi esküvel együtt, nemkülönben a karok hűségi esküjének a letételéről készült okiratot, a jelen cikkelybe ünnepélyesen beiktatják.

Ő SZENT FELSÉGÉNEK A BIZTOSÍTÓ LEIRATA, TOVÁBBÁ

AZ ALATTVALÓI ESKÜOKIRAT EKKÉPEN SZÓL

II. Lipót mindenkor felséges választott római császár, Német-, Magyar- és Csehországok királya, Ausztria főhercege, Burgundia és Lotharingia hercege, Erdély nagyfejedelme és a székelyek ispánja stb. stb.

Méltóságos, tisztelendő, tekintetes, nagyságos, nemzetes, tiszteletre méltó, érdemes, nemes és serény, valamint bölcs és körültekintő, őszintén és méltán kedvelt hiveink! Tetszett az isteni gondviselésnek, áldott emlékü, szeretett testvérünket, II. József urat, a szent fejedelmet, római császárt és Német-, Magyar-, Csehországok apostoli királyát, Ausztria főhercegét, Erdély nagyfejedelmét és a székelyek ispánját a folyó év elmúlt Februárius havának 20-dik napján e mulandó életből kiragadni.

Az isteni gondviselés ebben az igen szomorú esetben, a mely minket a legigazabb fájdalommal töltött el, a Mi hivatásunkká tette, hogy felséges házunk valamennyi örökös és ugyancsak öröklési jogon reánk szállott országának és tartományának és közöttük ennek az erdélyi nagyfejedelemségnek a kormánygyeplűit is kezünkbe vegyük és a nekünk már alávetett népek jólétéről gondoskodjunk. És valamint erről királyi kormánysházunkat értesítettük, miután azt folyó évi márczius 14-én ama hűség, kötelezettség és utasítások fentartása alatt, melyeknek eddig is alá volt vetve, kegyesen megerősítettük, s egyuttal meghagytuk, hogy a három bevett nemzet összes karait és rendeit, továbbá vármegyéit és székeit előlegesen biztosítsa az iránt, hogy őket jogaikban, kiváltságaikban szabadságaikban és mentességeikben csorbíthatlanul és sértetlenül meg akarjuk tartani és azokat semmiképen sem akarjuk megszorítani: úgy jónak láttuk, hogy azt nektek, összes hűbeinknek, előbb nevezett erdélyi nagyfejedelemségünk már egybegyűlt és együtt levő karainak és rendeknek is, kegyelmesen bejelentsük, királyi szavunkra biztosítván titeket, nemkülönbén bármely más rangú és rendű alattvalóinkat is, hogy a jó fejedelemnek semmi kötelességét sem fogjuk elmulasztani, sőt inkább mindnyájukat együtt és egyenkint az ő jogaikban, törvényeikben, kiváltságaikban, mentességükben és engedményeikben, a melyeket tudniillik erdélyi nagyfejedelemségünk a néhai I. Lipót szentséges fejedelem urtól, római császártól és Német-, Magyar- s Csehországok királyától, Erdély nagyfejedelmétől és a székelyek ispánjától, akár oklevele útján, akár az eme szentséges oklevelet követő kegyes elhatározásai és rendeletei alapján kapott és nyert és a melyeket az ő utódai, a mi dicső emlékü elődeink is megerősítettek, az irántatok, mint hű karok és rendek és egész kedvelt fejedelemségünk iránt érzet hajlandóságunknál fogva, nemcsak általában és különösen meg fogjuk kegyelmesen erősíteni, hanem csonkíthatlanul meg is fogjuk tartani és a kegyelmesen ígérteteket mind, együtt és egyenkint végre fogjuk hajtani. A többire nézve stb. Kelt Bécsben, ausztriai főhercegségi városunkban, december hó harmadik napján, az Urnak ezerhét százkilencvenedik, római, valamint örökös országainkban való uralkodásunknak első évében. Lipót s. k. Majláth József gróf s. k. A császári és apostoli királyi szent felség saját meghagyásából, Semsey András s. k.

„Én Rall Christiani Nepomuk János, szabad báró, mint Ő szent felségének, legfelségesebb és leghatalmasabb II. Lipót urnak, választott római császárnak, Német-, Magyar- és Csehországok apostoli királyának, Ausztaria főherczegének, erdélyi nagyfejedelemnek és a székelyek ispánjának stb. stb. különös megbizásából a jelen erdélyi országgyűlésre kegyesen kinevezett teljhatalmu királyi biztos, a fentisztelt szent felség lelkére, esküszöm az élő Istenre és szent anyjára, szüz Máriára és minden szentekre, hogy a fentisztelt szent felség ez erdélyi nagyfejedelemségnek mindhárom bevett nemzetéből való, bármely állásu összes karait és rendeit, a nekik adott kegyes királyi biztosító leirat értelmében, együtt és egyenkint, általában és külön-külön, jogaikban és kiváltságaikban, mentességeikben és engedményeikben törvényesen, szentül és csorbittatlanul megtartandja és azokat semmi szín alatt meg nem kisebbitendi és ezenfelül a jó fejedelemnek semmi kötelességét sem fogja elmulasztani. Isten engem úgy segéljen és minden szentjei.”

Mi, az erdélyi nagyfejedelemség és Magyarország hozzákapcsolt részei három nemzetének az egész fejedelemség képét viselő összes karai és rendei, tudniillik a királyi főkormánysház, a királyi ítélő tábla, a legfőbb tisztek, a királyi hivatalosok, valamint a vármegyék, a székely székek és kerületek, nemkülönben a szász székek és vidékek, meg a taksás helyek követői, Ő császári királyi felsége parancsából az előbb 1790. évi augusztus 30-ikára, utóbb pedig december hó 1-ikére a hűségi eskü kivétele és a közügyek tárgyalása végett Kolozsvár szabad királyi városba hirdetett jelen közönséges országgyűlésre egybejövén és ott jelen levén, a dolog örök emlékeztére adjuk tudtul az összes jelenlévőknek és jövődőknek:

Hogy miután az isteni gondviselésnek a szent fejedelem urat, II. József római császár urat és Német-, Magyar-, Dalmát-, Horvát-Szlavon-országok, továbbá Galiczia és Lodomeria apostoli királyát, erdélyi nagyfejedelemet és a székelyek ispánját, f. évi februárius 20-án e mulandó életből gyermekek hátrahagyása nélkül ki tetszett ragadnia és neki, valamint minden más örökös országban és tartományban, így ebben az erdélyi fejedelemségben és az ebbe kebelezett részekben, is az 1722. évben tartott közönséges országgyűlésen az erdélyi nagyfejedelemség részéről is

elfogadott *pragmatica sanctio*ban a fejedelem és a karok szabad elhatározásával megállapított és később örökös törvénynyel, tudniillik az 1744. évi III. és IV. cikkelyben Magyarország 1723. évi II. cikkelyével egyezően megerősített öröklési rend értelmében a fentisztelt császári királyi szent felség, II. Lipót ur, a kor szerint közvetlenül utána következő, apáról és anyáról való édes testvéreként, mint Magyarország törvényes királya, törvényes utódjává lett, és amaz örökös országainak és tartományainak, valamint e nagyfejedelemségnek és az abba kebelezett részeknek a reá néző és őt illető joggal reá háramlott kormányzását a neki alávetett népek jólétéről és boldogságáról való gondoskodás céljából elvállalta és a hűségi eskü letételére és más közügyek tárgyalására Kolozsvár szabad királyi városába, előbb folyó évi augusztus hó 30-ikára, később pedig a korábbi határidő kitolásával december hó 12-ére közönséges országgyűlést hirdetett, és egy folyó évi november hó 5-ik napján kelt másik kegyes királyi leirat rendén kegyelmesen meghagyta, hogy eme valóságos és tényleges háramlás és utódlás erejére és szilárdságára méltóságos Rall Christiani Nepomuk János szabad báró, a jeles szent Rupert Rend nagykeresztes lovagja, altábornagy ur, mint e közönséges országgyűlésünkre kiküldött teljhatalmu királyi biztos előtt, a fentisztelt császári királyi felségnek, legkegyelmesebb urunknak, fejedelem urunknak és felséges házának tartozó hűségünkre esküt tegyünk: ámbár a leghőbb óhajjal vágyakodunk is a szent fejedelem iránt való jobbágyi hódolatunkat mentül előbb tanúsítani és a fentisztelttel a szent frigy útján mentül szorosabban egyesülni, mégis szemünk előtt tartván törvényeinknek amaz igen sajnos kicsinyléseit, a melyek úgy máskor, mint különösen az utóbbi kormányzat idején történtek, valamint a magunk és kedves nemzedékünk biztonságát, mielőtt annak végrehajtásához hozzáfognánk, szükségesnek tartottuk a hűségi eskü ünnepélyes letétele előtt, a főméltóságu királyi biztos ur előtt küldöttség útján illő tisztelettel kijelenteni, hogy mi, az őseinktől öröklött hűségünknel fogva hajlandók és készek vagyunk ugyan a szent fejedelemnek a hűségi esküt letenni, mindazonáltal attól a reménytől és bizalomtól buzdítva, hogy Ő szent felsége ennek a fejedelemségnek az összes törvényeit, helyhatósági szabályait, okleveles rendeleteit, továbbá jogait és szabadságait, melyek úgy általában ezt a fejedelemséget és az abban levő három németzet és bevett négy vallást, mint különösen bármely egyest illetnek, nem csak megerősíteni és megtartani s megtartatni, hanem

a karokat és rendeket előlegesen az iránt is kegyesen biztosítani méltóztatik, hogy a kegyes Lipót-féle oklevél után bekövetkezett jogtalanságokat és sérelmeket még a jelen országgyűlés folyása alatt orvosolja és ennek a fejedelemségnek az alkotmányát régi törvényes állapotába visszahelyezi; s mi sem fogunk késni, hogy közkívánságainkat a Lipót-féle oklevél pontjainak sora szerint, az eme oklevél kibocsátása után a karok beleegyezésével közbejött változásoknak megfelelően kidolgozván, mentül előbb legfelsőbb megerősítés alá terjeszszük és ezekhez képest a Lipót-féle kegyelmes oklevélnek olyan módon való megújítását eszközöljük ki, hogy azt ennek utána a felséges házból származó fejedelmi utódok is Magyarország királyaivá való megkoronáztatásuk előtt, annyszor a mennyiszor, újonnan kiadják és Erdélyt az ő saját törvényeinek s az eme fejedelemségben levő három nemzetet és a négy bevett vallást illető jogok és szabadságok tekintetében, a leteendő királyi eskübe külön és határozottan belefoglalják, úgy kívánván ezt mind e fejedelemségnek, mint a magyar koronához tartozónak ősi alkotmánya, mind pedig a Magyarországtól való különválása állapotában ez országgal kötött egyességei, nevezetesen az 1595. évben Rudolf, Magyarország királya és Báthori Zsigmond, Erdély fejedelme közt létrejött prágai egyesség II. cikk 8. § valamint a kijelentések és megállapított szerződések, név szerint 1688-ik évi május 9-én kelt Karaffa-féle egyesség, a melyek a dicsőült I. Lipótnak az imént mondott év június 17-én kelt nyilatkozatában, továbbá mind a Lipót-féle oklevélnek, mind a kormányzó részére 1693. évi április 9-én adott utasításnak a bevezetésébe föl vannak véve s a melyekben ez a fejedelemség az előbbi állapotba visszahelyezkedve, Magyarország koronájához visszatért és a felséges ausztriai ház örökös utódlását elfogadta, nemkülönben Magyarország 1741. évi decretumainak a 18. cikkelye is.

És ilyen értelemben és ilyen kívánsággal följánlottuk a hűségi eskü letételére való készségünket, egy másik küldöttség útján kérvén ezenfelül azt, hogy mivel a nemzetet fejedelmével a biztosíték viszonyos kötelékének kell egybefűznie, a rendeknek e kötelékre vonatkozó törvényes óhaja pedig, a melyet külön egybegyűlt megyék és székek Magyarország rendei előtt abban adtak elő, hogy Erdélyt az ő óhajtott biztosítéka tekintetéből a felavatási hitlevélbe és a királyi eskübe különösen iktassák be, nem mehetett fogantatba, ez okból méltóztassék Ő szent felsége a jelen különös esetre az ő kegyes királyi biztosítását a főméltóságú királyi

biztos ur útján leteendő szent esküvel is megerősíteni, jövőre pedig Erdélyt arról, hogy törvényeiben, jogaiban és szabadságaiban a Lipót-féle kegyes oklevél és az arra következő királyi rendeletek és biztosítások értelmében meg fogják tartani, ennek a királyi koronázási eskübe beiktatandó különös felemlítésével és azzal biztosítsák, hogy az említett és a rendek törvényes kívánsága értelmében megújítandó Lipót-féle oklevelet az utódok a koronázás előtt, minden kor újból megerősítik és kiadják.

A mely kijelentésünkre, miután a főméltóságu királyi biztos ur írásban átküldött válaszában értésünkre adta, hogy Ő szent felségének az a kegyes szándoka, hogy a rendeknek minden törvényes óhaját meghallgassa és abból, a mit e nagyfejedelemség díszére és gyarapodására tartozónak ismerend föl, semmit se mulasztson el, továbbá, hogy Ő felségének a hűségi eskü letétele előtt felolvasandó biztosító levele várakozásunkat nemcsak kielégíti, hanem azt felül is mulja, és végül ugyanaz a főméltóságu királyi biztos ur egy későbbi küldöttség útján kijelentette, hogy miután a hűségi esküt leteendjük, a törvény csorbítatlan megtartására Ő szent felsége nevében a szent esküt leteendi (a minthogy azt a főméltóságu királyi biztos ur a részünkről letett hűségi eskü után a fentisztelt felség nevében és lelkére a jelen országgyűlésnek egy különös czikkelyébe iktatott minta szerint előttünk le is tette), végre, miután az előbb említett királyi biztos ur a folyó évi december hó 3-ikán kelt kegyes királyi biztosító leiratot előttünk felmutatta és nyilvánosan felolvasta, a melynek erejénél fogva Ő szent felsége minket királyi szavára biztosítani méltóztatik, hogy a fentisztelt felség a jó fejedelemnek semmi kötelességét sem fogja elmulasztani, és hogy mindnyájunkat, együtt és egyenkint az összes jogokban törvényekben, kiváltságokban és engedményekben, a melyeket tudniillik ez a nagyfejedelemség a Lipót-féle szentséges oklevélben és az erre következő kegyes elhatározásokban és rendeletekben kapott, általában és különösen csorbítatlanul meg fogja tartani és a kegyesen ígérteket mind, együtt és egyenkint végre fogja hajtani:

Mi is, úgy a kegyes királyi ígéretekre, mint a mi előleges kijelentéseinkre támaszkodva, a szokásos hűségi esküt az 1744. évi újabb IV-ik czikkelyben előszabott és a főméltóságu teljhatalmu királyi biztos ur részéről előttünk felmutatott minta szerint a legnagyobb örömmel és szívünk ujjongásával, ünnepélyes szertartással és hódolattal letettük és valamennyien aláírtuk. ... *(aláírók hosszú sora)*

1791. ÉVI ERDÉLYI III. TÖRVÉNYCIKK
MILYEN MÓDON KELL Ő SZENT FELSÉGE UTÓDAINAK
ERDÉLYBEN AZ ESKÜT LETENNI?

Valamint Ő felsége 1790. évi december 3-án kelt kegyes biztosító leiratával ennek a fejedelemségnek a karait és rendeit a Lipót-féle ünnepélyes hitlevélben és az erre következett kegyes elhatározásokban és rendeletekben nyert jogaiknak, törvényeknek, kiváltságaiknak, engedményeiknek sértetlenül való megtartása iránt biztosította és ezt a legkegyelmesebb biztosítását az ő teljhatalmu királyi biztosa útján a karoktól és rendektől bevett hűségi eskü után, az Ő felsége nevében és lelkére letett szent esküvel is megerősíteni méltóztatott: úgy Ő szent felsége utódai, Magyarország királyai is jövőre az első cikkelybe iktatott esküminta szerint ugyanazon a módon fogják azt megerősíteni, a mint most történt.

1791. ÉVI ERDÉLYI IV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ALATTVALÓI ESKÜRŐL, MELYET ERDÉLY RENDEINEK
KELL LETENNIÖK

Az erdélyi fejedelemség karai és rendei Ő szent felsége törvényes örököseinek és utódainak, Magyarország királyainak, a kik az örökös erdélyi fejedelemségben az 1744. évi 3-ik cikkelyben megállapított közvetlen utódlási rend értelmében kormányra jutnak, a tartozó hűségi esküt az 1744. évi 4-ik cikkelyhez függesztett minta szerint, a szokott módon le fogják tenni és az eskü letételéről szóló okiratot az egyesek aláírásaival, és a három nemzetnek, meg az egyes aláíróknak szokásos pecsétjeivel ellátva, föl fogják terjeszteni.

1791. ÉVI ERDÉLYI VI. TÖRVÉNYCIKK
ERDÉLYNEK MAGYARORSZÁGGAL VALÓ KAPCSOLATÁRÓL,
ÉS ENNEK A NAGY FEJEDELEMSÉGNEK SAJÁT, ÉS SEMMI MÁS
ORSZÁGNAK ALÁ NEM VETETT ALKOTMÁNYÁRÓL

Erdélynek Magyarországgal való kapcsolatáról, és ennek a nagy fejedelemségnek saját, és semmi más országnak alá nem vetett alkotmányáról Ő szent felsége mult évi május 7-dikén kelt kegyes leirata értelmében kegyelmesen el méltóztatott ismerni, hogy Erdély amaz ünnepélyes kijelentésének az erejénél fogva, a melyet 1688. évi május 9-én a dicső emlékü császárnak és magyar királynak, boldogult I. Lipótnak tett és a föntisztelt császár és király 1688. évi junius 17. napján, azután pedig 1691. évi deczember 4-én adott hitlevelében elfogadott, meggondolván Ő felsége atyai és igen hatalmas védelmét, e föntisztelt császárt és utódait, mint Magyarország törvényes királyait, a maga fejedelmeiül elfogadta, és Magyarország törvényeivel megegyezőleg, a felséges ausztriai háznak előbb ugyan az 1688. évi nyilatkozat tartalma szerint az 1687. évi pozsonyi országgyűlés 2-dik és 3-dik cikkelyének megfelelően a férfiágra, később pedig az 1744. évi 3-ik újabb törvénycikkely erejénél fogva Magyarország 1723. évi cikkelyével megegyezően a nőágra is kiterjesztett örökös utódlását elismerte és megállapította; ennek következtében eme törvények és egyességek erejénél fogva Erdélyt, mint Magyarország szent koronájához tartozót, mind Ő szent felsége, mind a felséges ausztriai házból következő utódai, mint Magyarország törvényes királyai, Magyarországgal ugyanazonos uralkodási és utódlási jogon fogják hatalmukban tartani, és mint olyant, a melynek saját és semmi más országnak alá nem vetett alkotmánya van, saját törvényei és törvényesen megerősített rendszabásai, nem pedig más örökös tartományok szabályai értelmében fogják kormányozni, az összes országokkal és tartományokkal való egység kapcsa a *pragmatica sanctio* értelmében az 1744. évi 3-ik cikkelylyel megegyezőleg, csakis azok együttes birtoklására és kölcsönös védelmére nézve maradván osztatlan és felbonthatatlan. A mi pedig a nagy fejedelemség czime tárgyában kelt királyi hitlevelet illeti, Ő szent felsége kegyelmesen kijelenti, hogy azt e nagy fejedelemség sajátos alkotmányának megfelelő törvényes értelemben kell venni és hogy az az önálló és más országtól független erdélyi fejedelemség jogainak a rövidségére vagy sérelmére soha sem szolgálhat.

1791. ÉVI ERDÉLYI VII. TÖRVÉNYCIKK
A FEJEDELEMMESEL ÉS RENDEKKEL KÖZÖS TÖRVÉNYHOZÓ
HATALOMRÓL

Ő szent felsége kegyesen elismeri, hogy a törvények hozásának, eltörlésének és hiteles magyarázásának a hatalma az erdélyi nagy fejedelemségben közös a fejedelemmel és az országgyűlésre törvényesen egybesereglő karokkal és rendekkel, s kegyelmesen kijelentette, hogy a rendeknek ezt a jogát sértetlenül föntartandja és a mint az dicsőült I. Lipótról rája szállott, úgy ő is sértetlenül fogja az ő felséges utódjaira átszállítani.

1791. ÉVI ERDÉLYI VIII. TÖRVÉNYCIKK
A VÉGREHAJTÓ HATALOM TÖRVÉNYES
GYAKORLÁSÁRÓL

Ő szent felsége biztosítja a karokat és rendeket, hogy ezt az erdélyi fejedelemséget és az abba kebelezett részeket soha sem fogja szabályrendeletekkel vagy ugynevezett pátensekkel kormányozni, a melyeket különben soha, az ország semmi törvényszékén sem szabad elfogadni. Pátensek kiadását csak arra az esetre tartván fön, a mikor a különben a törvényekkel megegyező dolgokban a közzététel kellő hatálylyal egyedül ilyen módon volna eszközölhető. Ennélfogva a törvénykezésnek törvény útján megállapított vagy megállapítandó rendjét nem fogja királyi hatalmával megváltoztatni, sem a törvényes ítéletek végrehajtásait a törvénnyel meg nem egyező bírói parancsokkal megakadályozni vagy megengedni, hogy mások meggátolják; sem a törvényszékek törvényes ítéleteit nem fogja leküldött bírói parancsokkal megmásítani vagy felfüggeszteni, hanem a törvényesen beállítandó illetékes bírák az eddigelé alkotott vagy jövőre alkotandó törvények és az országnak oklevelekkel biztosított alkotmánya értelmében fognak ítélni, míg a végrehajtó hatalmat Ő felsége és utódai fogják a törvények értelmében gyakorolni.

1791. ÉVI ERDÉLYI X. TÖRVÉNYCIKK
HOGY ORSZÁGGYÜLÉST ÉVENKINT
KELL TARTANI

Hogy közönséges országgyűlést a hazai törvények és a Lipót-féle kegyelmes hitlevélnek 10-ik pontja értelmében, évenként kell tartani abban a határidőben és azon helyen, a melyet Ő szent felsége a körülményekhez képest fog kitűzni, és arra a karok és rendek királyi levéllel a királyi kormányshoz utján szokott módon egybehívandók és a törvényekben megszabott büntetés alatt megjelenni kötelesek; a hol minden országgyűlés alkalmával a királyi előterjesztéseken kívül más országgyűlési ügyeket is kellő és törvényes szabadsággal, valamint a rendeknek tárgyalandó sérelmeit is a fennálló saját törvények és a kegyes királyi biztosító levelek rendelkezése szerint elő kell venni és orvoslás végett Ő felsége elé kell terjeszteni; és az egyes országgyűlésen, az 1744. évi 9-ik cikkely értelmében, kegyes királyi megerősítés hozzájárulásával hozandó törvényeket pontosan végre kell hajtani, a melyeknek a végrehajtásáról Ő felsége és utódai méltóztatnak gondoskodni.

1791. ÉVI ERDÉLYI XI. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL
ÉS RENDJÉRŐL

Ő szent felségének a kegyes előterjesztésére a karok és rendek jónak látják az országgyűlési ügyeknek helyes, az alaptörvények rendelkezésének és az ezekre támaszkodó gyakorlatnak megfelelő s jövőre illő módon megtartandó tárgyalási rendjét a következőkben meghatározni, és törvénycikkely alakjában megállapítani.

ELŐSZÖR: AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK ALKOTÓ ELEMEIRŐL

a) A rendes országgyűlést alkotják: a királyi főkormányshoz, a királyi tábla, a vármegyék, vidékek és székelyszékek főtisztjei, a királyi hivatalosok, a vármegyék és magyar vidékek továbbá a székelyszékek és a szász székek, meg vidékek, valamint szabad királyi és a taksák helyeknek ne-

vezett városok követei, a kik az egész fejedelemség három nemzetbeli karainak és rendjeinek a képét viselik.

b) A királyi hivatalosokat a királyi főkörmányszék meghallgatása után a fejedelem nevezi ki s külön levelekkel hívja egybe, a kiknek a következő tulajdonságokkal kell ellátva lenniök: hogy a tekintélyesb nemességből való teljes koru honfiak legyenek, a kiknek elegendő birtokuk és a törvényben megkívánt tulajdonságaik vannak, tapasztalás, feddhetlen erkölcsök, meg a dolgok elintézésében való egyenességük által kitűnnek és a fejedelem, meg az ország ügyeinek a tárgyalására minden tekintetben alkalmasok.

c) A vármegyék és székelyszékek megválasztandó követeitől megkívántató tulajdonságok a következők: hogy birtokos nemesek legyenek és a közigazgatásban szükséges ismeretük legyen. A mi pedig a követek számát illeti, erre nézve az ennekelőtte követett gyakorlat továbbra is fönnmarad, hogy mindenik vármegyéből és székelyszékből, a fűszékeket az anyaszékkel egynek számítván, valamint a szász székekből is a képességhez és a vallások különbségéhez képest kettő-kettő választandó.

d) Az országgyűlést, a legmagasabb beleegyezés hozzájárulásával a fejedelem meghagyására a főkörmányszék a tanácscsal, a mennyiben azt az idők és dolgok körülményei megengedik, szent István király ünnepére hívja egybe, megjelölván a meghívó levélben legalább a nevezetesebb királyi előterjesztések tárgyát, annak a helyét pedig a fejedelem határozza meg a főkörmányszék meghallgatásával, és elküldi oda az Ő személyének képét viselő teljhatalmu biztosát, a kinek utján az országgyűlést megnyitja, és a karoknak és rendeknek mind a királyi főkörmányszékkel előzetesen közlendő királyi előterjesztéseket, (a melyeket kell az országgyűlési tárgyalásokat megkezdeni), mind a karokhoz és rendekhez szóló s a rendek nyilvános ülésében előadandó királyi elhatározásokat tudtuk adja, és az országgyűlést az Ő felsége részéről kitűzendő határidőben feloszlatja.

e) Az országgyűléseken rendszerint a rendek elnöke viszi az elnöki tisztelet, ennek távolléte vagy hiánya esetében pedig a főkörmányszék az előkelő tanácsosok egyikét küldi ki elnökül, a kik, mielőtt a rendek gyűlésében az elnöki széket elfoglalnák, kötelesek, a régi szokáshoz képest a főkörmányszék ülésében megjelenni, az országos ülés napi rendjét a főkörmányszéki tanácscsal közölni, hogy azt, a mit a mondott tanács a főnforgó körülményekhez képest és az elnök utbaigazítása végett előadni

vagy ennek az útján a rendeknek értésére hozni kíván, az elnök meghallgassa és azután az országgyűlés ülésében előterjeszse: jegyzők pedig az ítélő-mesterek. Midőn azonban a főkormánysház a rendek közibe megy, az elnöki tisztet a főkormányzó viseli.

f) Midőn a főkormánysház a rendek közt megjelenik, a következő dolgok tartoznak az ő tiszte körébe:

1. az országgyűlés tárgyait nézve tanácsadásával a fejedelem és a rendek javát előmozdítani;

2. a karok és rendek között támadt vélemény és szavazatkülönbség esetében azok kiegyenlítésére törekedni;

3. minden fontos és nagyobb jelentőségű ügyben, minők: a törvény-cikkelyek alkotása, az Ő szent felségéhez intézendő feliratok, a királyi biztoshoz menesztendő küldöttségek vagy más, úgy a közigazgatás mint jogszolgáltatás körébe tartozó ügyek, tanácsot adni és nemcsak akkor, a midőn a karok és rendek az ülésekre meghívják, hanem különben is, midőn a dolgok és körülmények kívánják, a karok és rendek közibe menni és kötelességének eleget tenni; mindazonáltal az ő hozzájárulása vagy ellenkezése a karok és rendek határozatát sem meg nem változtathatja, sem meg nem gátolhatja;

4. a királyi főkormánysház a közigazgatás sokféle gondjaival és ügyeivel levén elfoglalva, nem ül ugyan rendesen a karok és rendek közt, de a midőn azok között meg nem jelenik, küldöttségek útján érintkezik velük; a karok és rendek részéről küldendő eme küldöttségek állanak két főtisztből, két királyi hivatalosból, két-két vármegyei, székelő és százszéki s taksás helyi követből, a kik előadandják, hogy mi a nézetkülönbség tárgya, mik annak okai, és mely része a rendeknek van ellenkező nézetben, a mire a királyi főkormánysház a maga vélekedését vagy két titkár, vagy a körülményekhez képest, maguk e küldöttségek útján adja tudtára a karoknak és rendeknek.

MÁSODSZOR: AZ ORSZÁGGYŰLÉS TÁRGYAIRÓL

ÉS A SZAVAZÁS MÓDJÁRÓL

Az országgyűlés tárgyai egyáltalában mindazok a dolgok, a melyek a közjóra és törvényhozásra tartoznak, a melyek a királyi előterjesztések szerint és a rendek kívánatára fölveendő, továbbá a sérelmek orvoslása, a melyek általában az összes rendeket, vagy különösen az egyik-másik

nemzetet vagy közönséget és illetőleg a magánszemélyeket is érintik, a mennyiben tudniillik országgyűlési tárgyakba vágnak, az adó mennyiségének meghatározása, felosztásának és behajtásának a módja, az oklevélben felsorolt tisztségekre a rendek részéről való választás és kijelölés, a honfiusítás, az ország határainak s a tiszta fiscális jószágok ügye, az ezek tekintetében fenforgó villongások elintézése, a tiszta fiscális jószágokat és jövedelmeket illető tulajdonjog és örökös joggal való rendelkezések, a törvények értelmében a rendek birói vizsgálata és eldöntése alá tartozó perek, a melyeket, valamint a törvéynél fogva az országgyűlésre utalt más tárgyakat különben II. Ulászló 2-ik decretumának 25-ik czikkelye s az ettől fogva századokon át divó gyakorlat értelmében, az egyesek szavazataiból kikerülő szótöbbséggel döntenek el, a mely szavazatokat az ítélőmesterek szoktak beszedni: de a karoknak és rendeknek a felséges udvar elébe terjesztendő jelentéséhez az ellenkező nézetten levő pártnak a véleménye hozzá csatolandó. Minthogy pedig a három nemzetbeli karokat és rendeket az egység szoros köteléke fűzi össze, az egység az országgyűlési ügyek tárgyalására nézve határozottan megkívánja a következőket:

1. hogy az alkotmányt és a kormányformát mindnyájan sértetlenül tiszteletben tartsák;

2. hogy egyik nemzet a másikat az ő jogaikban, kiváltságaiban és jóváhagyott külön törvényeiben vallásra és személyre való tekintet nélkül megtartsa, sőt, hogy mindenki bármely egyes egyénnek az elnyomását is meggátolja.

HARMADSZOR: AZ ORSZÁGGYŰLÉSEN

ELŐFORDULÓ ÜGYEK FÖLVÉTELÉNEK ÉS TÁRGYALÁSÁNAK

A MÓDJÁRÓL

aa) A királyi előterjesztések kihirdetése és fölvétele után a rendek elnökének, vagy a királyi főkormányzók jelenléte esetében a királyi főkormányzónak a kötelessége, a tanácskozás tárgyait kitűzni, a miből önként következik, hogy az elnöktől előzetesen nyert engedelem nélkül senki sem terjeszthet semmit tanácskozás alá és nem szakíthatja meg azt a tárgyalási sorrendet, a melyet az elnök meghatározott.

Az elnök mindazonáltal abban az esetben, ha a vele közölt dolog annyira sürgős és fontos, hogy annak azonnal való felvételét a közjónak vagy valamely magán elnyomásnak a tekintete követelné és a halasz-

tással veszedelem járna, köteles a közlött dolgot, a fölvelt tárgyalási sorrendnek azalatt való félretételével, azonnal előadni vagy előadását megengedni, különben, nem sürgős esetekben, az ilyen előterjesztéseket írásban adják az elnöknek, a ki azok sorát a tanácskozás tárgyainak majdan számbaveendő rendjéhez képest kijelöli. Hogyha pedig az elnök az ilyen előterjesztésnek a fölvetését minden várakozáson kívül bármely okból elmulasztaná vagy meggátolná, az illető előterjesztőnek jogában fog állani, előbb a királyi főkormányzóhoz, és ha így sem nyert orvoslást, a királyi biztoshoz folyamodni.

bb) A míg a tanácskozás egy tárgy fölött teljesen be nem végződik, más tárgyat sem fölvenni, sem abba beleelegyíteni nem szabad, kivéven a megelőző §-ban említett esetet.

cc) Az elnök a legközelebbi tanácskozás tárgyait és napját ülésről-ülésre előre kitüzi és a rendeknek tudtára adja, a nagyobb fontosságú dolgokat és iratokat a közirodába tevén át, abból a célból, hogy a dolog jelentőségét mindenki megismerhesse s elegendő ideje lehessen a tanácskozásra előkészülni, a miért is az elnök kötelessége, az ilyen tanácskozási napok kitűzésében a dolgot úgy intézni, hogy a dolog tanácskozás alá vétele és az irodába való áttéte közt a tárgyak minőségéhez képest elegendő időköz maradhasson.

dd) Miután a kitűzött határnap elérkezett és az elnök a tárgyat előterjesztette, mindenekelőtt a kérdés mivolta állapítandó meg világosan és határozottan.

ee) A kérdés mivoltának világos megállapítása után mindenkit megillet ugyan a szabad szólás és tanácskozás, mindazonáltal úgy, hogy a ki véleményét el akarja mondani, fölkelvén és kezét fölemelvén az elnöknek jelt ad vagy magát e végett bejelenti, a kinek aztán kötelessége leszen mindenkinek abban a rendben, a melyben az egyesek az említett módon jelentkeztek, bármely más elsőbbségre való tekintet nélkül, szót adni, a miből világosan látható, hogy a helyes tanácskozási rend megtartására nézve rendkívül fontos dolog az, hogy a karok és rendek minden osztálya és ebben minden egyén, a neki kijelölt helyen és széken maradjon, mert különben a tanácskozási rend az emberek ilyen sokasága között semmiképen sem tartható fön egyenletesen, holott azt fentartani feltétlenül szükséges.

ff) Hogy minden beszélő rövidségre és mérsékeltségre törekedjék, és más, a dologra nem tartozó tárgyakra ki ne térjen vagy a másképen vélekedőket szavaival ne ingerelje, különben az elnök a rend megtartására komolyan meg fogja inteni, a kinek széktörés büntetése alatt mindenki köteles leszen engedelmeskedni.

gg) Ha valaki beszél, tiltva van közbeszólni, beszédét megszakítani vagy bármely más okból háborítani vagy végre zajt ütni, a mi ha megtörténnék, az elnök tartozik a rendet helyreállítani, és az az ellen cselekvőt komolyan meginteni s az előbbi pontban megszabott büntetéssel megfenyíteni.

hh) Miután az említett előzetes eszközök segítségével mindenkinek bőven nyílt alkalom arra, hogy a szóban forgó dolgot úgy eleve, mint az ülés tartama alatt is közelebbről megismerje, az elnök kötelessége lesz arról gondoskodni, hogy a beszédek egy és ugyanazon tárgyra nézve fölösleges ismétlések következtében idővesztegetéssel hosszúra ne huzódjanak.

ii) Minden jelentkező beszédének az elmondása és meghallgatása és a tanácskozásnak az előbbi módon való bevégezése után, az elnök a tárgyat összefoglalja; a mellette és ellene felszínre hozott okokat és erősségeket újból elősorolja és hozzálát, hogy a határozatot a szavazatok többségéhez képest megalkossa.

kk) A szavazásban a következő rendet kell tartani: A királyi hivatalosok, a kik közé számítanak a királyi tábla és a főtisztek; azután a vármegegyék, székelv székek, magyar vidékek, valamint a szász székek és vidékek, továbbá a királyi városok és taksás helyek követei kérdezendők meg és fogják szavazatukat beadni.

ll) A határozatok szerint ekképpen készült jegyzőkönyveket, miután azokat a rendszeresbizottság (a melyben a tollvivő ítélőmester jelen legyen) minden ülés után rendbehozta, a következő ülés elején felolvassák, és ha helyben hagyták, a rendek elnöke s a tollvivő ítélőmester hitelesítik.

mm) A határozatokkal megegyező kiadványok eszközlése a tollvivő ítélőmester kötelessége, a ki azokat elkészítvén, a karok és rendek nyilvános ülésében felolvassa, s azok a megtörtént jóváhagyás után letisztázan-dók és a három nemzet pecsétjeivel ellátandók;

nn) A három nemzet pecsétjei, még pedig a magyaré Alsó-Fehérmegegye főispánjának, a székelv nemzeté Udvarhelyszék főkirálybírájának, a szász nemzeté meg a tartományi főtisztnek az őrizetére vannak bizva.

Az ügyek tárgyalási rendje a következő: hogy

1. A királyi előterjesztéseket a rendeknek azokkal összefüggő netaláni sérelmeivel és kívánságaival veszik tárgyalás alá.

2. Az egész tartományt,

3. Az egyik-másik nemzetet,

4. Az egyes vármegyéket, székeket, vidékeket és közönségeket,

5. A magán egyéneket illető sérelmeket és kívánságokat, ha a sérelem tárgya olyan, a mely a karokra és rendekre tartozik, s nem inkább a kormányhatóság vagy valamely törvényhatóság teendőibe vág. Ha azonban e közben valamely királyi leirat vagy a királyi biztosnak valamely közlése érkezik, azt mindenkor, a feljebb megírt szabály értelmében, előzetesen is előveszik.

6. Az országgyűlés elbirálása alá tartozó bírósági vagy peres ügyek az e célra egyenesen kirendelendő külön törvénykezési ülésekben kerülnek tárgyalás alá.

7. Minthogy a királyi előterjesztések és az országgyűléseken előforduló más tárgyak néha nagyobb fontosságuk és behatóbban vizsgálandó meg, e részben pedig az egyes törvényhatóságok különös utasításaiban foglalt sérelmeknek és kívánságoknak osztályozása és egybevetése olyan természetű, hogy azt a karok és rendek teljes országgyűlési ülésében nem lehet fölvenni és elintézni vagy legalább is nagy idővesztéssel jár, ezért az országgyűlés megkönnyítésére a karok és rendek mindjárt akkor, a mikor az ilyen tárgyak fölmerülnek, rendszeresen küldöttségeket vagy bizottságokat neveznek ki, a melyek a reájok bizott tárgyak megbeszélése folyamán az országgyűlésen tárgyalandó ügyekre nézve megszabott módot fogják követni, és a melyek főtisztekből, királyi hivatalosokból, a három nemzet, valamint a szabad királyi és taksás városok követeiből állanak. S itt meg kell jegyezni, hogy fontos és az egész nemzetet vagy valamely sarkalatos jogot érintő dolgokban szabadságukban áll az e bizottságokba kirendelt követeknek, az ő nemzetüktől tanácsot kérni és ilyen módon munkásságuk folyását megkönnyíteni. A rendszeres bizottságok, munkásságuk befejeztével, az elkészült, s az illető bizottságban előzetesen felolvasott, megállapított s letisztázott munkát a netaláni ellenvélemények hozzácsatolásával, a rendek elnökének bemutatják, a ki azt a fentebbiekben előadott módon a karok és rendek tanácskozása alá bocsátja.

A szertartásról, az ülések rendéről és az országgyűlés efféle lényeg-

telen kellékeiről nem szükséges intézkedni; ezekre nézve a folytonos és mintegy törvénynyé vált gyakorlat az irányadó; mindazonáltal az országgyűlés helyét korlátokkal kell ellátni, hogy azok körén belül csakis az országgyűlés tagjai foglaljanak helyet, a többieknek, a tanácskozásoknak csendességben való meghallgatására, azon a téren kívül levén a helyük.

1848. ÉVI ERDÉLYI I. TÖRVÉNYCIKK MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYGYÉ ALAKULÁSÁRÓL

A magyarországi törvényhozásnak a honegység tárgyában folyó 1848-ik évben behozott VII. törvénycikkelyét Erdélyország hő rokonérzettel fogadván, Erdélynek Magyarhonnal egygyé alakulását, a *pragmatica sanctio*ban szentesített birodalmi kapcsolatban épségben tartása mellett – és teljes kiterjedésében magáévá tévén – ennek következtében, valamint a testvér Magyarhonban minden lakosok jogegyenlősége kimondva és életbe lépve van, ugyanazon módon itt is, a hazának minden lakosaira nézve, nemzet-, nyelv- és valláskülönbség nélkül, örök és változhatlan elvül elismertetik, és az ezzel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilváníttatnak.

1. § A képviseleti joggal bíró erdélyi városok száma Kolozsvár, Maros-Vásárhely és Gyulafejevárvárosokon kívül tizenöt, s ezek közül is kettő, t. i. Szamosujvár és Erzsébetváros szintén szabad királyi város lévén, az említett VII. törvénycikk 3-dik §-ába csuszott számításbeli vétség helyrehozásával, az ugyanott kimondott vezéreszméhez képest az erdélyi szavazatok száma nem 69, hanem 73.

2. Ő királyi kormányzó gróf Teleki József; ennek meg nem jelenhetése esetében országos b. Kemény Ferencz elnöklete alatt.

Toroczka Miklós gróf főispán,
Balácsi József, főkirálybíró,
Lemény János, fogarasi püspök,
Id. Bethlen János gróf, királyi hivatalos,
Jósika Miklós báró királyi hivatalos,
Kemény Domokos báró királyi hivatalos,
Teleki Domokos gróf királyi hivatalos,

Horváth István királyi hivatalos,
Kemény Dénes báró, követ,
Zeyk József követ,
Wéér Farkas követ,
ifj. Bethlen János gróf követ,
Pálfi János követ,
Mikó Mihály követ,
Berde Mózes követ,
Schmidt Konrád követ,
Goosz Károly követ.
Roth Illés követ,
Löw Vilmos követ,
Wesselényi Miklós b. követ,
Szász Károly követ,
Teleki László gróf követ,
Demeter József követ,
Hankó Dániel követ,
Bohéczel Sándor követ,

Saguna András, görög n. e. püspök, és Debreczeni Márton, kincstári tanácsos személyeikben egy országos bizottmány neveztetik ki, mely bizottmány a teljes egygyé alakulás részletei iránt a magyar ministeriumot fel fogja világosítani, Erdély érdekének a Magyarországba illesztésén közremunkálni, és a közelebbi közös hongyülésre a ministerium által e tárgyban eléterjesztendő törvényjavaslatokra anyagot nyújtani.

3. § Erdélyben a közigazgatás és igazságszolgáltatás folyama és személyzeti szerkezete a közelebbi közös hongyülés általi elrendezésig jelen helyzetében marad. Az udvari cancellária funciója ellenben teljesen megszünend és azon hatóság, melyet Ő Felsége a folyó 1848 évi magyarországi III-ik törvénycikk értelmében, nádor ő fenségére és a magyar ministeriumra ruházni kegyeskedett – Erdélyre is kiterjedend mind polgári-, mind egyházi-, mind kincstári-, mind katonai igazgatás tekintetében és általán az igazgatás minden ágazataira nézve.

4. § A közigazgatásnak a ministeri felelősséggel összhangzásban, a törvény útján kívüli elmozdíthatlanság a kormányi kinevezéstől függő közhivatalok közül csak az igazságszolgáltatásra rendelt bírói hivatalokra szoríttatik.

BEFEJEZÉS

Mi tehát kegyelmesen meghallgatván és kegyelmesen elfogadván említett hiveinknek fennevezett Erdély örökös nagyfejedelemségünk három nemzete Karainak és Rendeinek alázatos könyörgését és esedezését, azon felhívott, Nekünk a fenérintett módon törvényes alakban bemutatott törvénycikket ezen levelünkbe szórul-szóra beiktatni és beiratni rendeltük s azt; és egyenként az abban foglaltakat helyeseknek, kedveseknek és elfogadottaknak vallván, hozzájuk császári, királyi és fejedelmi megegyezésünket és jóváhagyásunkat adtuk s azokat királyi hatalmunknál fogva elfogadtuk, helybenhagytuk, helyeslettük és kegyelmesen megerősítettük; biztosítván az említett hü Karokat és Rendekeket a felől, hogy az erdélyi Nagyfejedelemség törvényei sorába beiktatott ezen törvénycikket mind Magunk megtartjuk, mind pedig minden más hiveink által megtartatjuk, miként is azt jelen levelünk ereje s tanúsága szerint elfogadjuk, helybenhagyjuk, helyeseljük és megerősítjük.

Kelt Innsbruckban, Szent Jakab hava tizennegyedik napján, az Urnak ezernyolczszáz negyvennyolczadik, országlásunknak pedig tizennegyedik évében.²⁰⁸

1848. ÉVI ERDÉLYI IX. TÖRVÉNYCIKK AZ ERDÉLYBEN BEVETT VALLÁSOK TELJES JOGEGYENLŐSÉGÉRŐL

1. § E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetek (melyek közé a nemegyesült görög szertartásuak is értetnek), nemzetkülönbség nélkül teljes és tökéletes jogegyenlőséggel birnak, mind vallásgyakorlási, mind vegyes házassági viszonyok, mind politikai igények tekintetében.

2. § A hat heti oktatás és különböző vallásuaknak egymás iskoláibani tanulhatásuk iránt minden meg van szüntetve. Térítési izgatások és valásbeli versengést előidéző tények, mint büntettek lesznek fenytendők.

208 Lásd: 296. oldal, 198. jegyzet.

ALKOTMÁNYOS JELENTŐSÉGŰ TÖRVÉNYEK 1867–1944

1867. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK FÖLSÉGES I. FERENCZ JÓZSEF ÚR MAGYARORSZÁG ÉS TÁRSORSZÁGAI KIRÁLYÁVÁ AVATTATIK ÉS KORONÁZTATIK

Miután dicsőségesen uralkodott Fölséges I. Ferdinánd úr, ausztriai Császár, Magyarországnak e néven V. Királya az uralkodásról ünnepélyesen lemondott; miután továbbá Fönséges császári királyi Főherczeg Ferencz Károly úr, kit az örökösödés rende szerint illetett volna a trónöröklés, erről lett lemondását hasonló ünnepélyességgel nyilvánította; s ezek folytán I. Ferencz József úr Ő Felsége, mint a most tisztelt édesatyjának első szülöttje, és az 1723-ik évi I. és II. törvénycikk által megállapított örökösödési rend szerint Magyarországbán és társországaiban törvényesen jogosult örökös tetteleg át is vette az uralkodást: az ország hú főrendei és képviselői szemük előtt tartván a fönemlített törvénycikkek tartalmát, hódolati köteles hűségüknél fogva, legkegyelmesebb Urokat a következő törvénycikkben foglalt kegyelmes hitlevele kiadása, s alább szintén beigtatott koronázási esküje letétele mellett a mindenható Isten segítségül hívásával egyhangu örömnnyilvánítások, s őszinte üdvözlések között Magyarország Apostoli szent koronájával ünnepélyes szertartás szerint megkoronázták.

1867. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA
ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT
KIRÁLYI HITLEVÉL ÉS KORONÁZTATÁSOKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜ
AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IGTATTATNAK

Az Ő királyi Felsége által szerencses felavattatása és megkoronáztatása előtt az ország részére kiadott királyi hitlevél és koronáztatásakor letett királyi eskü az ország törvényei közé igttattnak, a melyeknek tartalma következő:

MI ELSŐ FERENCZ JÓZSEF

Isten kedvező kegyelméből Ausztriai Császár, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, Tót, Halics, Ladomér, Ráma, Szerb, Kun és Bolgár országok Apostoli, úgy Illyria, Jeruzsálem stb. Királya, Auszria főhercege, Toscana és Krakó nagyhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Korontán, Krajna és Bukovina hercege, Erdély nagyfejedelem, Morvai őrgróf, Fel- és Al-Slécia, Modena, Parma, Piacenza, Guastalla, Oswieczim és Zátor, Teschen, Friaul, Ragusa és Zára stb. hercege, Habsburg, Tyrol, Kyburg, Görcz és Gradiska grófja, Trient és Brixen fejedelem, Fel- és Al-Luzsicza s Istria őrgrófja, Hohenembs, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg stb. grófja, Triest, Kattaro és a Szláv őrgrófság Ura stb.

mint Magyarország s társországainak apostoli királya adjuk emlékezetül jelen hitlevelünk rendében: hogy, miután dicsőségesen uralkodott Főlséges I. Ferdinánd úr ausztriai Császár, Magyarországnak e néven V-ik királya, a Mi mélyen tisztelt és szeretett nagybátyánk még 1848-ik évi december 2-án Olmützben kelt lemondó levelénél fogva, mind az ausztriai császári koronáról, mind pedig az uralkodása alatt állott többi országai koronáiról ünnepélyesen lemondott; miután továbbá Főnséges császári királyi főherczeg Ferencz Károly úr, a Mi mélyen tisztelt és buzgón szeretett édesatyánk, a kit az örökösödés rende szerint a trónöröklés illetett volna, erről lett lemondását ugyanazon alkalommal hasonló ünnepélyességgel nyilvánította: az 1723. évi I. és II. tc. által megállapított örökösödési rend szerint Ránk, mint törvényesen jogosult örökre szállott Magyarországon és társországaiban a királyi trónöröklés. Mi tetteg át is vettük az uralkodást, közbejött súlyos akadályok miatt azonban az 1791-dik évi III. tc. által kijelölt határidő alatt, mint Magyarország és társországai királya

Magunkat meg nem koronáztathattuk. Később 1861-ik évben megkoronáztatásunk végett összehíván az országgyűlést, Fölséges Ferdinánd úr császárnak és királynak mélyen tisztelt nagybátyánknak, és Fönséges császári királyi főherczeg Ferencz Károly úrnak fiúi tisztelettel szeretett édes Atyánknak említett lemondási okiratait az országgyűlés elé terjesztettük; megkoronáztatásunk azonban a fenforgott viszonyok és nehézségeknél fogva ekkor sem teljesülhetett.

Ujabban összehívtuk tehát 1865-ik évi december 10-ik napjára Pest szabad királyi városunkba a jelen országgyűlést, királyi fölavatásunk és koronáztatásunk végett, s ezen országgyűlést saját legmagasabb Személyünkben Mi magunk nyitottuk meg, és vezéreltük folytonosan. Hosszasabb tanácskozások után Isten kegyelméből végre sikerült atyai szívének öröme az alkotmány visszaállítása által elhárítani azon nehézségeket, a melyek miatt királyi fölavatásunk és koronáztatásunk eddigelé elhaladt.

Azon aggodalmakat pedig, melyeket az 1861-diki országgyűlés Fölséges császár és király V. Ferdinánd úr, mélyen tisztelt és szeretett nagybátyánk, és fönséges császári királyi főherczeg Ferencz Károly úr, fiúi tisztelettel szeretett édes Atyánk lemondási okirataikra nézve ismételt fölirataiban Elénk terjesztett, eloszlatta felelős ministeriumunknak a jelen országgyűlés színe előtt Nevünkben tett nyilatkozata, melyben legmagasabb jóváhagyásunkat kijelenté arra nézve, hogy az említett lemondások formahiányából az ország törvényes önállására, s függetlenségére nézve káros következtetések ne vonathassanak, s a trónlemondás ténye jövőre Magyarország külön megemlézése, értesítése mellett, és alkotmányos hozzájárulásával történjék, – s e részben az ország jogainak biztosítására ünnepléses megkoronáztatásunk után azonnal külön törvény alkottassék.

Az ország főrendei és képviselői tehát tekintetbe véve a hazai törvények rendeletét, azok értelmében Minket, mint Magyarországot és társországi trónjának és koronájának törvényes és valóságos örökösét, mentül előbb megkoronáztatni óhajtván; jobbagyi hódolattal járultak Elénk, s alázattal kértek, hogy Mi az ország sarkalatos törvényei szerint mindenesetre még szerencsés megkoronáztatásunk előtt kiadandó koronázási hitlevelünkben az ország jogai biztosítására az alább irt czikkeket, s minden azokban foglaltakat kegyelmesen elfogadni, királyi hatalmunkkal helybenhagyni, megerősíteni, s mind magunk kegyelmesen megtartani, mind mások által is megtartatni méltóztatnánk. Mely czikkek tartalma következő:

1. § Szentül és sérthetetlenül megtartandjuk, s királyi hatalmunkkal mások által is meg fogjuk tartatni az 1723-dik évi I. és II-dik törvénycikkekben megállapított királyi trónöröklést; – az 1791-dik évi III. törvénycikk értelmében teljesítendő koronázást; – Magyarország s társországai jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét, szabadságát és területi épségét. Szentül és szigoruan megtartandjuk, s királyi hatalmunkkal mások által is megtartatjuk Magyarország és társországai törvényesen fenálló szabadalmait, kiváltságait, törvényszerű szokásait, és az eddigile országgyűlésileg alkotott, s dicső Elődeink, Magyarország koronázott királyai által szentesített, valamint ezután országgyűléseileg alkotandó s Általunk mint koronázott magyar király által szentesítendő törvényeit, minden pontjaikban, czikkeikben és záradékaiban úgy, mint ezeknek értelme és gyakorlata a király és országgyűlés közös megegyezésével fog megállapittatni; kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222-ik évi törvényének azon megszüntetett záradékát, a mely így kezdődik: „Quodsi vero Nos”, ezen szavakig: „in perpetuum facultatem”. Mindezek biztosítására szolgálанд azon királyi Eskünk is, melyet jelen királyi levelünk tartalmára dicső Elődünk I. Ferdinánd koronázási esküje szövegének alapján koronáztatásunk alkalmával le fogunk tenni.

2. § Az ország szent koronáját az ország lakosainak régi törvényes szokása, s a hazai törvények szerint az országban fogjuk mindenkor tartatni, s a kebelükből valláskülönbségre való tekintet nélkül választott és megbízott világi személyek által őriztetni.

3. § Magyarország és társországainak mindazon részeit és tartozmányait, a melyek már visszaszerezettek, s azokat, a melyek Isten segedel-mével ezután fognak visszaszereztetni, koronázási eskünk értelmében is, a nevezett országhoz és társországaihoz visszkapcsolandjuk.

4. § Abban az esetben, melyet Isten kegyelme messze távoztasson, – ha az ausztriai főherczegek mindkét nemének magvaszakadása, elsőben is: a dicső emlékezetű ősatyánk VI-ik, illetőleg III-ik Károly; utána dicsőült I. József; végre dicsőült I. Lipót császárok és magyar királyok ágycáikból leszármazó örökösök kihaltával bekövetkeznék, – a királyválasztás és koronázás előjoga az 1723-dik évi I. és II. tc. rendelete szerint is vissza-száll Magyarországra és társországaiba, s ezen országoknál régi szokások szerint az sértetlenül megmarad hajdani érvényében és állapotában.

5. § A mint fentebb az 1. pontban foglaltatik, valahányszor jövendőben

ilyen koronázás Magyarországon országgyűlésileg teljesítendő: Örököseink és Utódaink, a koronázandó örökös királyok kötelesek lesznek mindannyiszor ezen hitlevélbeli biztosítások elfogadását előrebocsátani, és arra az esküt letenni.

Mi tehát az országgyűlés, főnebbi kérését kegyelmesen fogadván, atyai szívünk kegyes hajlamánál fogva a fön beigtatott összes czikkeket, s mindazt, a mi azokban foglaltatik, egyenkint és összesen helyeseknek s Előttünk kedveseknek valljuk, s azokhoz kegyelmes megegyezésünkkel hozzájárulunk; igérvén, és királyi szavunkkal biztosítván Magyarországot és társországait, hogy mindezen előrebocsátottakat Magunk is megtartandjuk, és bármely rendű s állásu alattvalóinkkal is megtartandjuk, – a mint azokat jelen hitlevelünkkel elfogadjuk, helybenhagyjuk és megerősítjük.

A minek hitelére és bizonyosságára jelen levelet saját kezünkkel aláírtuk és királyi pecsétünk ráfüggesztésével megerősítettük.

Kelt Magyarországunk fővárosában Budán Szentiván hó 6-kán Urunk 1867. évében.

KIRÁLYI ESKÜ

Mi I. Ferencz József Isten kegyelméből stb. mint Magyarország és társországainak örökös és apostoli királya, esküszünk az élő Istenre, boldogságos Szűz Mária s az Istennek minden szenteire, hogy az Isten egyházait, Magyarország és társországi törvényhatóságait, s egyházi és világi minden rendű lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helybenhagyott szokásaikban megtartandjuk, mindenkinek igazságot szolgáltatunk, Magyarország és társországi jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét és területi épségét sértetlenül fentartandjuk, dicsöült II-ik András király törvényeit (kivéve mindazonáltal azon törvények 31-dik czikkének záradékát, mely így kezdődik: „Quodsi vero nos”, egészen azon szavakig: „in perpetuum facultatem”) megtartandjuk; Magyarország és társországi határait, és a mi ezen országokhoz bármi jog és czimen tartozik, el nem idegenítjük, se meg nem csonkitjuk, sőt a mennyire lehet, gyarapítjuk és kiterjesztjük és megteendjük mindazt, a mit ezen országaink közjavára, dicsőségére és öregbitésére igazságosan megtehetünk. Isten Minket úgy segéljen, s annak minden szentei.

1867. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK V. FERDINÁNDNAK A TRÓNRA, ÉS FÖNSÉGES CSÁSZÁRI KIRÁLYI FŐHERCZEG FERENCZ KÁROLYNAK A TRÓNÖRÖKLÉSRE MÉG 1848-IK ÉVBEN TÖRTÉNT LEMONDÁSAIKRÓL

1. § Ő császári s apostoli királyi Felsége V. Ferdinánd 1848-ik évi december hava 2-ik napján a trónról, – fonséges császári királyi főherczeg Ferencz Károly pedig ugyanakkor a trónöröklésről, – mely Ő császári s apostoli királyi Felsége V. Ferdinánd után az 1723-dik évi I. és II. tc. értelmébe Őt illette volna, lemondván; e két lemondás az ország részéről utólagosan becikkelyeztetik.

2. § Minthogy azonban az erre vonatkozó lemondási okiratok, melyek az 1861-dik évi országgyűlés elé terjesztettek, általánosságban és csak az auszriai császárságról, s az ehhez tartozó országokról szólnak; Magyarország pedig mint saját alkotmányánál fogva önálló ország, azokban külön megemlítve nincsen; – minthogy továbbá azon okiratok az országgyűléssel tárgyalás, elfogadás és törvénybe iktatás végett annak idejében nem is közöltettek: az országgyűlés ünnepélyes óvást tesz ezennel minden ebből Magyarország önállására és függetlenségére nézve vonható káros következtetések ellen.

3. § Egyszersmind pedig az ország jogai biztosítása tekintetéből jövőre nézve megállapittatik, hogy minden ezentúl bekövetkezhető trónlemondás Magyarország külön értesítése mellett, s alkotmányos hozzájárulásával történjék.

1867. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK

AZ 1847/8: III. TC. AZON INTÉZKEDÉSEINEK, MELYEK A NÁDOR MINT KIRÁLYI HELYTARTÓ JOGKÖRÉRE VONATKOZNAK, MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS A NÁDORVÁLASZTÁS ELHALASZTÁSÁRÓL

1. § Miután Ő császári s apostoli kir. Felsége a végrehajtó hatalmat, a törvények és az alkotmány alapján, a magyar ministerium által személyesen gyakorolja; az 1847/8: III. tc. pedig Ő császárad s apostoli kir. Felsége

távollétében a végrehajtó hatalmat a nádorra, mint királyi helytartóra ruházta: az 1847/8: III. tc. 2., 3., 9., 11., 17., 19., 24. és 38. §-ainak a nádor mint királyi helytartó jogkörére vonatkozó intézkedései érvényen kívül helyeztetnek.

2. § Mindaddig, míg a nádori méltóság hatásköre a felelős kormányzat elveivel megegyezőleg, törvény által szabályozva nem lesz: a nádor-választás elhalasztatik.

1867. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK **A MINISZTERIUM ALAKÍTÁSÁRA VONATKOZÓ 1847/8. ÉVI** **III. TC. 12. § MÓDOSÍTÁSÁRÓL**

Az 1847/8-dik III. tc. 12. §-a, mely a magyar felelős ministerium alakulásának módjáról rendelkezik, következőleg módosittatik:

1. § A miniszerelnök előterjesztésére, annak ministertársait Ő Felsége nevezi ki.

1867. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK **AZ 1847/8. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK 6. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL**

Az 1847/8. évi IV. tc. 6. §-a következőkép módosittatik:

Minthogy az évi költségvetésnek országgyűlésileg történendő megállapítása mindig csak egy évre terjed, s újabb megállapítás s megajánlás nélkül adót kivetni s behajtani nem lehet: oly esetben, midőn Ő Felsége az országgyűlést bármely okból előbb feloszlatja, vagy annak ülését előbb elnapolja vagy berekeszti, mint a befejezett számadások beadása és a jövő évi költségvetésnek előterjesztése a ministerium által teljesített, s az országgyűlésen e tárgyak iránt határozat hozathatott volna: az országgyűlés még azon év folytán, és pedig oly időben összehívandó, hogy mind a befejezett számadások, mind a jövő évi költségvetés az évnek végeig országgyűlésileg tárgyalathassanak.

1867. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK
A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE
URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ
KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSÉNEK MÓDJÁRÓL

Ő császári s apostoli királyi Felsége, miután többi országait és tartományait alkotmányos jogokkal ruházta fel, legmagasabb trónbeszédében, melylyel a jelen országgyűlést megnyitni méltóztatott:

Felszólítá az országgyűlést, hogy a *pragmatica sanctio*nak, mint kölcsönösen elismert jogalapnak, elveiből kiindulva, gondoskodnék oly módokról, melyeknél fogva mind Magyarország és társországainak a *pragmatica sanctio* által is biztosított közjogi és belkormányzati önállósága, mind a birodalom biztosságának és együtt maradásának életfeltételei sérthetetlenül megóvassanak, egyszersmind pedig a fenérintett közös ügyek alkotmányos elintézésénél egyrésről a magyar korona országai, más-résről Ő Felsége többi országai és tartományai alkotmányos befolyása biztosittassék.

Őszinte örömmel üdvözölte az országgyűlés Ő császári s apostoli királyi Felségének ezen legmagasb elhatározását, mely szerint az alkotmányos kormányzat rendszerét az egész birodalomban megállapítani óhajtván, ez által trónjának fényét s a birodalom erejét és hatalmát mindannyi népeinek a közügyek iránti érdekeltségére, mint természetszerű s ennélfogva legszilárdabb alapra kívánta fektetni.

Ez okból Magyarország főrendei és képviselői nem mulaszthaták el gondoskodni oly módokról, a melyek lehetővé tegyék, hogy azon alapszerződés, a mely az 1723. évi I., II. és III-dik törvénycikkek által a felséges uralkodóház és Magyarország közt létre jött, a mely egyrésről a birodalmi kapcsolathoz tartozó országok és tartományoknak az 1723. I. és II. törvénycikkek értelmében együttes és elválaszthatatlan birtoklását, más-résről pedig Magyarországnak önálló törvényhozási és kormányzati függetlenségét biztosította, lényegében jövőre is sértetlenül fentartassék.

Ennélfogva szükségessé válván, hogy a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyok pontosan és határozottan kijelöltessenek; s hogy a két egymástól független alkotmányos képviselet közti érintkezés módja eme

közös viszonyok elintézése körül szabatosan megállapíttassék: az országgyűlés erre vonatkozólag a következőkben állapodott meg:

1. § Azon kapcsolat, mely egyrésztől a magyar korona országai, másrésztől Ő Felségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll, az 1723: I., II. és III. törvénycikkek által elfogadott *pragmatica sanctio*n alapszik.

2. § Megállapítván ez ünnepélyes alapszerződés a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatatlanul és elválhatatlanul együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fentartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a *pragmatica sanctio*nól származik.

3. § De ezen megállapított kötelezettség mellett határozottan kikötötte a *pragmatica sanctio* azon föltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fentartassék.

4. § E két alapeszmét tartotta szem előtt a magyar országgyűlés azon viszonyok meghatározásánál, melyek Magyarországot a közös fejedelem uralkodása alatt álló többi országokkal közösen érdeklik. S valamint egyrésztől kész volt Magyarország a multban s kész leendő jövőendőben is mindenkor teljesíteni mindazt, a mint a *pragmatica sanctio* szerint a közös biztosságnak együttes erővel védelme és fentartása multhatatlanul megkíván: úgy másrésztől oly kötelezettségeket, melyek e czélon túlterjednek, s annak elérésére nem elkerülhetetlenül szükségesek, magára nem vállalhat.

5. § Ezelőtt Magyarországot illetőleg mindazokra nézve, mik az érintetviszonyokra vonatkoznak, a magyar országgyűlés s a magyar király közt egyetértéssel intézkedtek és ez intézkedések megállapításánál más ország befolyással nem birt, mert a magyar király, mint az uralkodása alatt álló többi országok abszolút fejedelme, azon országoknak érdekeiről és teendőiről abszolút hatalommal rendelkezett. Most azonban, a legmagasabb trónbeszéd szerint, lényegesen változott a helyzet az által, hogy Ő Felsége „alkotmányos jogokkal ruházta föl többi országait, azokat tehát abszolút hatalommal ezentúl nem képviselheti, s azok alkotmányos befolyását nem mellőzheti”.

6. § Irányadóknak tekinti az országgyűlés e szempontokat, midőn kijelöli a főelveket, melyek a közös viszonyok megállapításánál alapul

szolgálnak. Kiindulási pontjai e részben a *pragmatica sanctio*, melyet mind Ő Felsége, mind az országgyűlés közösen elismert kiindulási pontul tűzött ki.

7. § A *pragmatica sanctio* szerint közös ugyan az uralkodó, a menyinyiben Magyarország koronája is ugyanazon fejedelmet illeti, a ki a többi országokban is uralkodik; de még ez nem teszi szükségessé, hogy a fejedlem udvartartásának költségei közösen állapitassanak meg. Ily közös megállapodást a *pragmatica sanctio*ban kitűzött cél nem igényel, Magyarország alkotmányos önállásával pedig s a magyar király fejedelmi magas tekintélyével sokkal inkább megegyez, hogy a magyar országgyűlés, a felelős magyar ministerium előterjesztésére, külön szavazza meg a magyar király udvartartása költségeit. Az udvartartás költségeinek megszavazása és kiszolgáltatása tehát közös ügynek nem tekintetik.

8. § A *pragmatica sanctio*ból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerű vezetése. E czélszerű vezetés közöset igényel azon külügyekre nézve, melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik. Ennélfogva a birodalom diplomaticai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett, a közös külügyminister teendői közé tartoznak. A nemzetközi szerződéseket mindenik ministerium saját törvényhozásával közli. Ezen külügyeket tehát Magyarország is közöseknek tekinti, s kész azoknak közösen meghatározandó költségeihez azon arány szerint járulni, mely az alábbi 18., 19., 20., 21. és 22. pontokban körülirt módon fog megállapittatni.

9. § A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg s az arra vonatkozó intézkedések, egy szóval: a hadügy.

10. § Tekintetbe véve mindazt, a mi fenebb, különösen az 5. pont alatt elmondott, a hadügynek közösségére nézve következő elvek állapittatnak meg:

11. § Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének, egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik. Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.

12. § De a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését s az ujonczok

megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvények alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzati körében, az ország magának tartja fen.

13. § Kijelenti továbbá az ország, hogy a védelmi rendszernek megállapítása vagy átalakítása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik. Miután azonban az ily megállapítás épen ugy, mint a későbbi átalakítás is, csak egyenlő elvek szerint eszközölhető czélszerűen: ennél fogva minden ily esetben, a két ministerium előleges megállapodása után, egyenlő elvekből kiinduló javaslat fog terjesztetni mindkét törvényhozás elé. A törvényhozások nézeteiben netalán fölmerülhetők különbségek kiegyenlítése végett a két törvényhozás egymással küldöttségek által érintkezik.

14. § A magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei fölött, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar törvényhozás és illetőleg a magyar kormányzat fognak intézkedni.

15. § A hadügynek összes költségei olyképen közösek, hogy azon arány, mely szerint ezen költségekhez Magyarország járulni fog, az alábbi 18., 19., 20., 21. és 22. pontokban körülírt előleges értekezés után, kölcsönös egyezkedés által állapittatik meg.

16. § A pénzügyet annyiban ismeri a magyar országgyűlés közösnek, a mennyiben közösek lesznek azon költségek, melyek a fenebbiekben közöseknek elismert tárgyakra fordítandók. Ez azonban ugy értelmezendő: hogy az említett tárgyakra megkivántató összes költségek közösen határozassanak meg azon módon, mely a kezelésről szóló alábbi szakaszokban előadatik; de azon összegnek, mely a költségekből az alábbi 18., 19., 20., 21., és 22. pontokban körülírt módon megállapítandó arány szerint Magyarországra esik, kivetéséről, beszédéséről s az illető helyre leendő áttételéről Magyarország országgyűlése és felelős ministeriuma fognak intézkedni, oly módon, a mint a kezelésről szóló alábbi pontok megállapítják.

17. § Magyarország minden egyéb államköltségét, a magyar felelős ministerium előterjesztésére, az országgyűlés alkotmányos uton fogja elhatározni; azokat, mint általában minden adót, a magyar ministerium, minden idegen befolyás teljes kizárásával, saját felelőssége alatt veti ki, szedi be és kezeli.

18. § Ezek azon tárgyak, melyeknek a fenirt módon közössége a pragmatica sanctióból folyónak tekintetik. Ha ezekre nézve mindkét fél egyetértésével megtörténik a megállapodás: kölcsönös alku által előre kell meghatározni azon arányt, mely szerint a magyar korona országai a sanctio pragmatica folytán közöseknek elismert ügyek terheit és költségeit viselendik.

19. § Ezen alku s megállapítás oly módon történik, hogy egyrésről a magyar korona országainak gyűlése, másrésről Ő Felsége többi országainak gyűlése, mindenik a maga részéről, egy hasonló számú küldöttséget választ. E két küldöttség, az illető felelős ministeriumok befolyásával, részletes adatokkal támogatott javaslatot fog kidolgozni az említett arányra nézve.

20. § E javaslatot mindenik ministerium az illető országgyűlés elé terjesztendi, hol az rendesen tárgyalandó. Mindenik országgyűlés az illető ministeriumok útján közzéadni határozatait a másik országgyűléssel, s a két félnek ily módon eszközzendő megállapodásai szentesítés végett Ő Felsége elé fognak terjesztetni.

21. § Ha a két küldöttség a javaslatra nézve nem tudna egymással meg egyezni: mindenik félnek véleménye mind a két országgyűlésnek elébe terjesztetik. Ha pedig a két országgyűlés nem tudna egymással kiegyezni: akkor a kérdést, az előterjesztett adatok alapján, Ő Felsége fogja eldönteni.

22. § Az arányra nézve kötendő egyezkedés csak határozott időre terjedhet; annak elteltével ismét ugyanazon módon új egyezkedésnek leendő helye.

23. § A mi a fenebb körülirt tárgyak kezelését illet: az e részben ezelőtt törvényesen fenállott módnak megváltoztatása szorosan véve nem a pragmatica sanctióban meghatározott kötelezettségből foly: hanem a helyzetnek azon változása, mely a fenebbi 5. pont alatt elmondott, teszi azt czélszerűvé. Kimondja az országgyűlés, hogy Ő Felsége többi országaival érintkezni akar, mint alkotmányos népekkel, mindkét fél függetlenségének megóvása mellett.

24. § Ez lévén a közös ügyekre és azok kezelési módjára vonatkozó jelen határozat indoka és célja, önként következik, hogy annak egyik alapföltételét Magyarország alkotmányának fentartása képezi.

25. § A másik alapföltétel az, hogy a teljes alkotmányosság Ő Felsége többi országaiban és tartományaiban életbe lépjen: mert Magyarország

azon országoknak csak alkotmányos képviseletével léphet bármi közös viszonyokra nézve érintkezésbe. S Ő Felsége maga is azért kívánta ez ügyek tárgyalásának eddigi módját megváltoztatni, mert alkotmányos jogokkal ruházta föl többi országait is, s a közös ügyek kezelésénél ezek alkotmányszerű befolyását nem tartja mellőzhetőnek.

26. § Ezen két alapföltétel mellett a közös ügyek kezelési módja a következő lenne:

27. § Egy közös ministeriumot kell felállítani azon tárgyakra nézve, melyek, mint valósággal közösek, se a magyar korona országainak, se Ő Felsége többi országainak külön kormányzata alá nem tartoznak. E ministerium a közös ügyek mellett se egyik, se másik résznek külön kormányzata ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat. Felelős lesz e ministerium minden tagja mindazokra nézve, a mik köréhez tartoznak, felelős lesz az egész ministerium is együtt, oly hivatalos intézkedéseire nézve, melyeket együtt állapított meg.

28. § A közös ügyek azon részére nézve, mely nem tisztán a kormányzat köréhez tartozik, Magyarország se teljes birodalmi tanácsot, se bármi néven nevezhető közös vagy középponti parlamentet czélszerűnek nem tart, s ezeknek egyikét sem fogadja el; hanem ahhoz ragaszkodik, hogy, miután Ő Felsége legmagasabb trónbeszéde szerint is, közös kiindulási pont a *pragmatica sanctio*: egyrészt a magyar korona országai együtt, másrészt Ő Felsége többi országai és tartományai együtt egy tekintetesenek, mint két külön s teljesen egyenjogu fél. Következve: a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellőzhetetlen föltétel a teljes paritas.

29. § Ezen paritas elvénél fogva Magyarország részéről a magyar országgyűlés választáson saját kebeléből egy meghatározott számú bizottságot (*delegatio*) és pedig az országgyűlés mindenik házából. Válaszszának Ő Felsége többi országai és tartományai is hasonlóul alkotmányos módon egy épen annyi tagból álló bizottságot a maguk részéről. Ezen bizottságok tagjainak száma a két fél egyetértésével fog meghatározatni. Ezen szám egy-egy részről hatvanat meg nem haladhat.

30. § E bizottságok csak egy évre, vagyis az országgyűlésnek egy ülésszakára választandók, s az év leteltével, vagyis az új ülésszak kezdetével, azoknak minden hatásköre teljesen megszűnik. Tagjaik azonban ismét megválaszthatók.

31. § A bizottságok mindegyike külön, saját kebeléből, szabadon választja elnökét, tollvivőjét, s a mennyiben szüksége lesz más hivatalos személyzetre is, annak minden tagját; s maga állapítja meg ügyrendjét.

32. § A bizottságokat mindenkor Ő Felsége fogja összehívni bizonyos határnapra és azon helyre, hol Ő Felsége azon időben tartózkodik. Óhajtja azonban a magyar törvényhozás, hogy az ülések fölváltva, egyik évben Pesten, másik évben Bécsben, vagy ha Ő Felsége többi országa-
inak gyűlése és Ő Felsége így akarná, azon országok más valamelyik fővárosában tartassanak.

33. § Mindenik bizottság külön tart üléseket s azokban fejenkinti szavazással s a bizottsági összes tagok abszolút szótöbbségével határoz s a mit a többség elhatározott, az egész bizottság határozatának tekintendő. Külön véleményt az egyes tagok, saját igazolásuk végett, igattathatnak ugyan a jegyzőkönyvbe, de ez a határozat erejét nem gyöngíti.

34. § A két bizottság egymással, együttes ülésben, nem tanácskozhatik, hanem mindenik írásban közli nézeteit és határozatait a másikkal, s írott üzenetek által igyekeznek véleménykülönbség esetében egymást fölvilágosítani. Ezen üzeneteket mindenik bizottság saját nyelvé-
n készítendi el, oda mellékelve a hiteles fordítást is.

35. § Ha ezen írásbeli üzenetek által nem sikerülne a két bizottságnak véleményt egyesíteni: akkor a két bizottság együttes ülést tartand, de egyedül csak egyszerű szavazás végett. Ez együttes ülésen a két bizottság elnökei felváltva, egyszer az egyik, másszor a másik, fognak elnökölni. Határozat csak úgy hozhatik, ha mindenik delegatio tagjainak legalább két harmada jelen van. A határozat mindenkor abszolút többséggel hozandó. Mivel a pedig a paritas elvének gyakorlati alkalmazása mindkét félnek érdekében éppen a szavazásnál legfontosabb: az esetben, ha az egyik vagy másik fél delegatiójából bármely okból egy vagy több tag hiányzik, a másik fél delegatiója is tartozik tagjainak számát leszállítani olyképen, hogy mindkét fél delegatiója, tagjainak számára nézve, teljesen egyenlő legyen. A leszállítást a többségben levő delegatio a maga keblében sorshuzás útján eszközli. A jegyzőkönyv mindenik fél nyelvé-
n fog vezetetni a két fél tollvivői által, s közösen hitelesítettik.

36. § Ha három üzenetváltás sikeretlen maradt: joga van mindenik félnek a másik részt felszólítani, hogy a kérdés közös szavazás által döntessék el; mely esetben a két fél elnökei együtt állapítják meg a szavazási

ülés helyét, napját és óráját, s arra mindenik elnök meghívja a maga bizottsága tagjait.

37. § E bizottságok hatásköréhez csak azon tárgyak tartozhatnak, melyek a jelen határozatban, mint közösek, határozottan e bizottságokhoz vannak utasítva. Ezeken túl a bizottságok intézkedéseiben nem terjeszkedhetnek s a magyar országgyűlés és magyar kormányzat részére fentartott ügyekbe nem avatkozhatnak.

38. § A közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság, az országgyűlés által szabadon választva, a jelen határozatban kijelölt és körvonalazott ügyekben és módon, az országgyűlést Ő Felsége többi országainak irányában képviseli. E bizottság előleges utasítások által meg nem köthető.

39. § Az eljárás módjára nézve megállapítatik, hogy azon tárgyat, mely a jelen határozat szerint e bizottságok elé tartozik, a közös ministerium mindenik bizottságának külön adja elő. Mindenik bizottságnak joga lesz kérdéseket intézni a közös ministeriumhoz, vagy a szakok szerint, annak illető tagjához, kérhet azoktól feleletet s felvilágosításokat; ugyanazért a közös ministeriumnak jogában álland, s midőn arra felszólíttatik, köteles is leend, egyik bizottságnál úgy, mint a másiknál, megjeleni, felelni, és szóval vagy írásban, s ha az akár nélkül történhetik, a szükséges iratok előterjesztése mellett is, felvilágosításokat adni.

40. § A közös költségvetés megállapítása leend e bizottságok feladatának évenként előforduló legfontosabb része. E költségvetést, mely egyedül azon költségekre terjedhet, a melyek a jelen határozatban közöseknek vannak kijelölve, a közös ministerium mind a két külön felelős ministeriumnak befolyásával fogja készíteni, s úgy adja azt át mindenik bizottságnak külön. A bizottságok a fenebb körülírt mód szerint fogják azt külön tárgyalni, s észrevételeiket egymással írásban közlik, s a mely pontra nézve nézeteik meg nem egyeznének, azt együttes ülésben szavazattal határozzák el.

41. § Az ily módon megállapított költségvetés többé az egyes országok által tárgyalás alá nem vétethetik, hanem köteles mindenik azon arány szerint, mely (a jelen határozat 18., 19., 20., 21. és 22. pontjaiban körülírt módon) előre megállapított, a közös költségvetésből reá eső részt viselni. De mivel ezen közös költségekre nézve a kivetés, beszedés s az adórendszernek megállapítására Magyarországra nézve, a magyar országgyűlés és magyar felelős ministerium köréhez tartozik; a magyar

ministerium a magyar országgyűléshez terjesztendő költségvetésébe is fölveendi mindig azon összegeket, melyek a már megállapított közös költségvetésből az említett arány szerint Magyarországra esnek, csakhogy ezen rovatok, a mennyiségre nézve, vitatás alá többé nem vehetők. Beszedetvén az ekként megállapított közös költségekre szükséges összeg a magyar felelős ministerium által, a havonként befolyt államjövedelmekből a közös költségek fedezésére szolgáló rész a magyar pénzügyminister által havonként a közös pénzügyministerhez áttétetik, azon arány szerint, a mely arányban áll a közös költségek összege az országos költségek összegéhez. A közös pénzügyminister felelős lesz az általvett összegnek a kitűzött czélokra leendő fordításáért; magában értetődvn, hogy az, a ki az összegeket kezeli, szoros számadással fog tartozni.

42. § Az efféle számadások megvizsgálása hasonlóul az említett bizottságokat illeti; azok e számadásokra nézve is a fentebb körülírt módon fognak eljárni.

43. § Hasonló eljárás követendő minden egyéb tárgyakban is, melyek mint közös ügyek, az érintett bizottságok köréhez tartoznak. Ezeket is a közös ministerium mindenik bizottságának külön adja be, a bizottságok külön tárgyalják, nézeteiket egymással írásban közlik, és ha ily módon egymással meg nem egyezhetnének, akkor, mint fenebb mondatott, szavazó együttes ülésben határoznak. Magában értetődik, hogy határozatai, a mennyiben fejedelmi jóváhagyás alá tartoznak, Ő Felségének fölterjesztendők, s ha Ő Felsége által megerősíttetnek, kötelező erővel birandnak. Az ily fejedelmi jóváhagyással megerősített határozatokat azonban Ő Felsége mindenik országgyűlésnek az illető külön felelős ministerium által adatja tudtára. Azon határozatokat, melyek a delegációkban a fenirt módon hozattak s Ő Felsége által szentesítettek, miután a magyar országgyűlésnek tudtára adattak, Magyarországbán Ő Felsége csak a felelős magyar ministerium által hajtathatja végre. Ugyanezért minazon költségeket is, melyek a bizottság ily módon hozott és szentesített határozatának folytán Magyarországra háramlanak, a magyar felelős ministerium fogja az országgyűlésileg megállapított magyarországi budgettel együtt kivetni és beszedeni.

44. § Azokon kívül, a miket a közös felelős ministerium terjeszt elő a közügyi bizottságoknak (delegatio), e bizottságok mindegyike bir kezdeményezési joggal, de csak oly tárgyakra vonatkozólag, melyek mint

közös ügyek, a jelen határozat szerint szorosan e bizottságok köréhez tartoznak. Mindenik bizottság tehet ilyenmü javaslatot, s azt a másik bizottsággal írásban közölheti. Az ekkép indítványozott javaslat pedig szintugy lesz tárgyalandó, mint egyéb, a bizottságok köréhez tartozó kérdésekre nézve már fenebb elmondattott.

45. § A bizottságok ülései rendesen nyilvánosak lesznek. A kiviteli szabályok e részben az ügyrend által fognak megállapítatni. Határozat azonban csak nyílt ülésben hozathatik.

46. § Az esetben, ha Ő Felsége valamelyik országgyűlést föloszlatná, a föloszlatott országgyűlésnek delegatiója is megszűnik, s az ujjabb országgyűlés uj bizottságot (delegatio) választ.

47. § A bizottságok tagjai a jelen határozat szerint közösekül kijelölt ügyeknek tárgyalása közben tett nyilatkozataikért feleletre soha nem vonathatnak; sőt megbízatásuk megszüntéig se oly kereset miatt, mely személyes letartóztatást vonhat maga után, se büntény vagy vétség miatt, a tetten érés esetét kivéve, az illető országgyűlésnek, ennek együtt nem léte esetében pedig azon bizottságnak, melynek tagjai, előleges jóváhagyása nélkül, se le nem tartóztathatnak, se közkereset alá nem vétethetnek. Tagjai tetten érés esetében történt letartóztatásának folytathatása vagy megszüntetése iránt, az illető országgyűlés együtt nem létében hasonlóképen maga az illető bizottság rendelkezik. Egyébiránt a tanácskozások alkalmával netalán történhető rendetlenségek megelőzése végett az ügyrendi szabályzat által fognak intézkedések tétetni.

48. § Ha az egyik vagy másik bizottságnak valamely tagja időközben meghalna, vagy törvényes ítélet által foszthatnék meg szabadságától, ugyszintén, ha állásáról alapos okoknál fogva lemondana, az ekkép megüresedett állás az illető országgyűlés részéről azonnal betöltendő. Ennek eszközlése végett az országgyűlés, midőn a bizottságot megválasztja, a kitűzött számon felül egyszersmind póttagokat is választ, meghatározván egyuttal azon sort, mely szerint a póttagok a megürült állásra az illető bizottság elnöke által meghivandók.

49. § Lemondás esetében a lemondás okainak alaposságáról s a lemondás elfogadásáról az illető országgyűlés vagy annak együtt nem létében az illető bizottság fog itélni.

50. § A mi a közös ministerium felelősségét s annak módját illeti: mindenik bizottságnak joga leend oly esetekben, midőn az alkotmányos

törvények megsértése miatt szükségesnek látja, a közös ministeriumnak vagy e ministerium egyes tagjának perbefogását indítványozni, s ezen indítványát írásban a másik bizottsággal is közölni. Ha a perbefogást mindenik bizottság elhatározza, vagy ha az, az eltérő vélemények miatt, a fenebbik szerinti szavazó ülésben többséggel elhatározzatik: e határozat azonnal jogérvényesnek tekintendő.

51. § Az ily módon elhatározott pernek bírósága következő módon lesz alakítandó: mindenik bizottság, nem ugyan saját kebeléből, hanem azon országoknak, melyeket képvisel, független állásu s törvénytudó polgáraitól külön-külön 24 tagot hoz javaslatba. Mindenik bizottság birni fog azon joggal, hogy a másik bizottság által javaslatba hozott 24 tag közül 12-öt, okadás nélkül, kitörölhet. A vádlottaknak szintén joguk van együtt és összesen tizenkét tag kitöröltetését követelni, úgy mindazonáltal, hogy a megmaradt tagok számában mindenik bizottság választott bírúinak száma egyenlő legyen. S az így fenmaradt tagok lesznek a pörnek bírái.

52. § Azon enebb körülírt közös tárgyakon kívül, melyek, a *pragmatica sancti*óból kiindulva, tekinthetők közösen elintézendőknek, vannak még más nagy fontosságú közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan a *pragmatica sancti*óból, de a melyek, részint a helyzetnél fogva, politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva; czélszerűbben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosan elkülönözve.

53. § Az államadósságokat illetőleg Magyarországot, alkotmányos állásánál fogva, oly adósságok, melyek az ország törvényszerű beleegyezése nélkül tétettek, szorosan jogilag nem terhelhetik.

54. § De kijelentette már ezen országgyűlés, hogy: „ha a valóságos alkotmányosság hazánkban is, Ő Felsége többi országaiban is minél előbb tetteleg életbe lép, kész az, a mit tennie szabad s mit az ország önállása és alkotmányos jogainak sérelme nélkül lehet, a törvényszabta kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetekből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az absolut rendszer eljárása összehalmozott, Ő Felsége többi országainak jólléte, s azzal együtt Magyarországa is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz időknek káros következtései elháríttassanak”.

55. § E tekinteteknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon, kész az ország az államadósságok terhének egy részét elvállalni, s az iránt, előleges

értekezés folytán, Ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel, egyezkedésbe bocsátkozni.

56. § Jövendőre nézve pedig közös lesz a hitelügy oly esetekben, midőn mind Magyarország, mind Ő Felségének többi országai, a felforgó körülmények közt saját érdekekben, czélszerűnek látandják valamely új kölcsönt együtt s közösen venni föl. Ily kölcsönöknél mindaz, a mi a szerződés megkötésére s a fölvett pénznek miként használására s a visszafizetésére vonatkozik, közösen fog elintéztetni. De annak előleges elhatározása, hogy valamely kölcsön közösen vétessék-e föl, Magyarországra nézve minden egyes esetről a magyar országgyűlést illeti.

57. § Egyébiránt ünnepélyesen kijelenti az ország jelen határozata által is, hogy a valóságos alkotmányosság azon alapelvénél fogva, miszerint az országot saját beleegyezése nélkül adóssággal terhelni nem lehet, Magyarország jövendőre sem fog semmi oly államadósságot magára nézve kötelezőnek elismerni, melynek fölvételéhez az országnak törvényszerűen s határozottan kijelentett beleegyezése hozzá nem járult.

58. § A kereskedelmi ügyek közössége sem foly a *pragmatica sanctio*-ból: mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag külön álló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnek s vámvonalaik által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.

59. § Miután azonban Magyarország és Ő Felesége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, kész az országgyűlés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészt a magyar korona országai, másrészt Ő Felségének többi országai között időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.

60. § E szövetség állapítaná meg azon kérdéseket, melyek a kereskedelemre vonatkoznak, s meghatározná az egész kereskedelemügy kezelési módját.

61. § A szövetség megkötése kölcsönös alku által történék, oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek. A két fél felelős ministeriumai közös egyetértéssel készítsék meg a szövetségi részletes javaslatot s terjeszse azt mindenik az illető ország gyűlése elé, s a két országgyűlésnek megállapodásai lesznek Ő Felsége szentesítése alá terjesztendőek.

62. § Ugyanezért, midőn a közös költségek aránya a fenebbi 18., 19., 20., 21. és 22-dik szakaszokban körülírt módon meghatároztatik, azzal egyidejűleg a fenebbi 59. és 61-dik szakasz által megállapított mód szerint, egyrészt a magyar korona országai, másrészt Ó Felsége többi országai és tartományai között vám- és kereskedelmi szövetség lesz kötendő, melyben kimondatik egyszersmind az is, hogy a külfölddel eddig kötött kereskedelmi szerződések érvénye Magyarországra is kiterjed.

63. § Ez alkalommal, szintén a fenebbi 59. és 61. §. szerinti egyezkedés által, határozathatnak meg az ipartermeléssel szoros kapcsolatban levő közvetett adók nemeire, egyforma arányára és azok kezelésére nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy felelős kormánynak e részbeli intézkedései a másik fél jövedelemeinek csönkítésát vonhassák maguk után; megállapíthatik egyszersmind jövőre azon módozat, mely szerint az ezen adóknál behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognának eldöntetni.

64. § Meghatározatnék az is, hogy az összes vámvonalok egyforma kezelése fölött ki által és mikép gyakoroltassék a felügyelet, s kimondatnék, hogy a vámokból befolyó jövedelmek a közös költségek fedezésére fordítandók; e jövedelmi összeg tehát mindenekelőtt le fog vonatni a közös költségek összegéből.

65. § A kereskedelem előmozdításának egyik leglényegesebb eszköze levén a vasutak, ugyanakkor, midőn a vám- és kereskedelmi szövetség megkötetik, a fenebbi 59. és 61. § értelmében létesítendő egyezkedés által határozathatik el, hogy melyek azon vasutvonalak, melyekre nézve mindkét fél érdekében közös intézkedések szükségesek, és hogy ezen intézkedések mennyire terjedjenek. Minden egyéb vasuti vonalak fölött kizárólag azon ministeriumot és országgyűlést illeti az intézkedés, melynek területén ezek keresztülmennek.

66. § A kereskedelemmel szoros kapcsolatban áll a pénzrendszernek (Münzwesen) és általános pénzlábnak megállapítása is. Nemcsak kívánatos tehát, hanem mindenik fél érdekében szükséges is, hogy mind a pénzrendszer, mind a pénzláb a kötendő vámszövetséghez tartozandó országokban egyenlő legyen. Ugyanezért a vám- és kereskedelmi szövetség megkötése alkalmával, a pénzrendszer és pénzláb fölött is szükséges

leend, az 59. és 61. § értelmében, egyezkedés után intézkedni. Ha pedig az így megállapított intézkedések megváltoztatása vagy új pénzrendszernek és pénzlábnak megállapítása utóbb szükségesnek vagy célszerűnek mutatkoznék, ez a két ministerium kölcsönös egyetértésével s a két országgyűlés helybenhagyásával fog történni. Magában értetődik, hogy a pénzverésre és kibocsátásra nézve a magyar király fejedelmi jogai teljes épségökben fennmaradnak.

67. § A quota meghatározásával s a vámszövetség megkötésével egyidejűleg lesz egyszersmind az államadósságok után Magyarország által elvállalendő évi járulék, az 55. és 61. szakaszokban kijelölt módon, szabad egyezkedés által megállapítandó.

68. § Magában értetődik, hogy ha, és a mennyiben a fenebbi 58–67. §-okban elsorolt tárgyak fölött az egyezkedés nem sikerülne: az ország önálló törvényes intézkedési jogát magának fentartja s minden jogai e részben is sértetlenek maradnak.

69. § Azon mód és arány, mely szerint a magyar korona országai részéről ezen határozat folytán kiküldendő bizottságban (delegatio) a társországok részt veendének, később fog megállapíttatni.

Ezen, a főnebbiekben elősorolt megállapodás Ő Felségének királyi jóváhagyásával szentesítettván, törvénybe iktattatik.

E törvényeknek azon rendeletei azonban, melyek a közös ügyek kezelésének módjára vonatkoznak, tetteleg csak akkor fognak hatályba lépni, midőn azok tartalmához Ő Felségének a magyar koronához nem tartozó országai részökről is alkotmányos úton hozzájárultak.

1867. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK

AZ IZRAELITÁK EGYENJOGÚSÁGÁRÓL POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK TEKINTETÉBEN

1. § Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilváníttatnak.

2. § Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet, ezennel megszüntetettik.

1868. ÉVI XXX. TÖRVÉNYCIKK
A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK
KÖZT FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK
KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKKELYEZÉSÉRŐL

Egyrésről Magyarország országgyűlése, másrésről Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok országgyűlése közt a közöttök fenforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt, közös megállapodással egyezmény jövőn létre, ezen egyezmény, ő császári s apostoli királyi Felsége által is jóváhagyva, megerősítve és szentesítve, mint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok közös alaptörvénye, ezennel törvénybe iktattatik, a mint következők:

Miután Horvát- és Szlavonországok századok óta, mind jogilag, mind tetteleg, Sz.-István koronájához tartoztak, s a sanctio pragmaticában is ki van mondva, hogy a magyar korona országai is elválaszthatatlanok egymástól: ezen alapokon, egyrésről Magyarország, másrésről Horvát- és Szlavonországok, a közöttük fenforgó közjogi kérdések kiegyenlítésére nézve, a következő egyezményt kötötték:

1. § Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok egy és ugyanazon állami közösséget képeznek, mind az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok, mind más országok irányában.

2. § Ez állami közösségből és összetartozásból foly, hogy Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok királya egy és ugyanazon koronával, s egy és ugyanazon koronázási cselekvénnyel koronáztatik meg, s a Sz.-István koronája alatt álló összes országok részére, ez országok közös országgyűlésén, közös koronázási oklevél állapíttatik meg és állíttatik ki.

E koronázási oklevél eredetije azonban, a magyar szöveg mellett horvát nyelven is szerkesztendő, Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak is kiadandó, s abban Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok integritása és országos alkotmánya is biztosítandó.

Az 1867-ki koronázási oklevél eredeti horvát szövegben utólag szintén kiállíttatik, s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok országgyűlésének mielőbb megküldetik.

3. § A fennebb érintett megoszthatlan állami közösségből következik továbbá, hogy mindazon ügyekre nézve, melyek a magyar korona összes

országai, és Ő Felsége többi országai közt közösek vagy közös egyetértéssel intézendők, Magyarországnak, s Horvát-, Szlavon- és Dalmát-országoknak egy és ugyanazon törvényes képvisellel, törvényhozással, s a végrehajtást illetőleg közös kormányzattal kell birniok.

4. § Az 1867-ki magyar országgyűlés XII-ik törvénycikkét, mely a Sz.-István koronája országai, és Ő Felsége többi országai közt fenforgó közös vagy nem közös ugyan, de egyetértőleg intézendő ügyeket, és azok kezelési módját meghatározza, valamint az e törvény alapján már létrejött egyezményeket, s különösen az 1867: XIV., XV. és XVI. törvénycikkeket Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok is érvényeseknek és kötelezőknek ismerik el, azon határozott kikötéssel mindazáltal, hogy jövőre hasonló alaptörvények és egyezmények csak Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok törvényes hozzájárulásával hozathassanak.

Az e szakaszban érintett alaptörvény és törvénycikkek utólag eredeti horvát szövegben is kiállítatnak, s kihirdetés végett a horvát-, szlavon, dalmát országgyűlésnek mielőbb megküldetnek.

5. § Azon tárgyakon kívül, melyek a Sz.-István koronájának országai és Ő Felsége többi országai közt közösek, vagy egyetértőleg intézendők, vannak még más ügyek is, melyek Magyarországot, s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokat közösen érdeklik, s a melyekre nézve a magyar korona összes országai közt a törvényhozás és kormányzat közössége ez egyezmény által szükségesnek ismertetik el.

6. § Ilyen közös ügye Sz.-István koronája összes országainak mindekelőtt az udvartartás költségeinek megajánlása.

7. § Közös ügy továbbá az ujonczajánlás, a védrendszer és hadkötelezettséget illető törvényhozás, s az intézkedés a hadsereg elhelyezéséről és élelmezéséről, mire nézve azonban Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokat illetőleg határoztatik:

a) hogy a közösen megszavazandó contingensből Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokra eső rész az összes népesség aránya szerint állapíttatik meg, magában értetvén, hogy ha az eddigi védrendszer átalakíttatik, az ujonnan megállapítandó rendszer szabályai fognak Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban is alkalmaztatni;

b) a Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokra eső ujonczokezen országok ezredeibe soroztatnak;

c) végre a besorozásnál gond leszen arra, hogy az ujonczok minő

fegyvernemre leginkább alkalmasak, s a tengerpart ujonczai főleg a hajóhadba osztatnak be.

8. § Közös Magyarország s Horvát-, Szlapon- és Dalmátországok közt, mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben, az alább körülírt módon a pénzügy is. Ehez képest az összes adórendszer megállapítása, az egyenes és közvetett adók megajánlása, ez adóknak mind nemeire, mind számtételeire nézve, ugyszintén az adók kivetése, kezelése és behajtása, új adók behozása, a közös ügyek költségvetésének megszavazása, valamint a közös ügyek költségeit illető évi zárszámadások megvizsgálása, új államadósság fölvétele, vagy a mai meglevő adósságok convertálása, az ingatlan államvagyon kezelése, átalakítása, megterhelése és eladása, az egyed-áruságok és királyi jövedelmek (jura regalia majora) fölötti rendelkezés, s általában minden oly intézkedés, mely a Sz.-István koronája alatt álló országokkal közös pénzügyi tárgyra vonatkozik, a magyar század korona összes országainak közös országgyűlését illeti; a horvát-szlapon államföldbirtok eladására nézve mindazonáltal azzal a megszorítással, hogy e részben meghallgatandó a horvát-szlapon-dalmát országgyűlés is, a melynek beleegyezése nélkül eladás nem történhetik. S mindezen tárgyakra nézve a közös pénzügyi kormányzat, mely a közös országgyűlésnek felelős magyar királyi pénzügyminister által gyakoroltatik, Horvát-, Szlapon- és Dalmátországokra is kiterjed.

9. § Közös ügyei a magyar korona összes országainak a pénz-, ércpénz- és bankjegy-ügy is, valamint a pénzrendszer és az általános pénzláb meghatározása, s azon kereskedelmi és államszerződések megvizsgálása és jóváhagyása, melyek Sz.-István koronája országait egyaránt illetik; a bankokat, hitel- és biztosító intézeteket, szabadalmakat, a mértéket és súlyt, árubélyeget és mintabiztosítást, fémjelzést, irói és művészi tulajdont illető intézkedés; a tengerészeti, kereskedelmi, váltó- és bányajog, s általában a kereskedelem, vámok, távirda, posták, vasutak, kikötők, hajózás s azon állami utak és folyók ügye, a melyek Magyarországot s Horvát-, Szlapon- és Dalmátországokat közösen érdeklik.

10. § Az iparügy rendezésére nézve, a házaló kereskedést is ide értve, ugyszintén a nem közkereseti egyesületek ügyében, s az útlevél-rendszert, az idegenek fölött gyakorlandó rendőrséget, az állampolgárságot és honosítást illetőleg közös ugyan a törvényhozás, de ezen tárgyakra nézve a végrehajtás Horvát-, Szlapon- és Dalmátországoknak tartatik fenn.

11. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok elismerik, hogy azon költségekhez, melyeket egyfelől a magyar korona országai és Ő Felsége többi országai között közöseknek ismert, másfelől maguk a magyar korona összes országai közt fennebb közöseknek jelölt ügyek igényelnek, adóképeségük arányában volnának kötelesek járulni.

12. § Ez adóképeségi arány, ugyanazon hivatalos adatok szerint, a melyeknek alapján a magyar korona országainak a közös ügyek költségeihez hozzájárulási aránya Ő Felsége többi országaival szemben tíz évre meghatározott, ugyanazon időre

Magyarországra nézve 93. 5,592. 201;

Horvát-, s Szlavonországokra nézve pedig 6. 4,407. 799 százalék.

13. § Miután azonban Horvát- és Szlavonországok összes tiszta jövedelmei azon összeget, mely a fennebbi szakaszban érintett adóképeségi kulcs szerint, a közös ügyek költségeiből rájuk esnék, ez idő szerint csak úgy fedezhetnék, ha a beligazgatásukra szükséges összegek nagyobb részét is átaladnák: Magyarország, tekintettel azon testvéri viszony megújítására, a mely közte s Horvát- és Szlavonországok közt századok óta fennállott, készséggel beleegyezik, hogy Horvát- és Szlavonországok jövedelmeiből mindenekelőtt bizonyos összeg, mely ez országok beligazgatási költségeire időnkint egyezményileg megállapítatik, vonassék le, s a beligazgatási szükséglet fedezése után fenmaradt összeg fordítottassék a közös ügyek által igényelt költségekre.

14. § A megelőző szakaszokban kifejtett elv alapján egy részről Magyarország, más részről Horvát- és Szlavonországok közt a következő pénzügyi egység jött létre.

15. § Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükséglete azon 10 évre, a meddig a magyar korona országai és ő Felsége többi országai közt fennálló egyezmény tart, 2. 200,000 forintban állapítatik meg.

16. § Ez összeg mindenekelőtt Horvát-Szlavonországok egyenes és közvetett adóinak és egyéb közjövedelmeinek 45 százalékával fedeztetik, vagyis azon országok összes bevételeiből annyi százalék szolgáltatik be azon horvát-szlavon országos vagy törvényhatósági pénztárba, a hova a társországok törvényhozása vagy kormánya kívánni fogja.

17. § Horvát-Szlavonországok összes bevételeinek 55 százaléka a közös költségek fedezésére, a közös kincstárba szolgáltatandó be.

18. § Azon jövedelmek közül, a melyek a 16. és 17. §-ok szerint Horvát-

Szlavonországok beligazgatási szükséglete és a közösügyek költségei közt megosztandók, kivétnének:

a) a bor- és húsfogyasztási adók, melyek Horvát-Szlavonországokban, az eddigi gyakorlat szerint, továbbá is a közöségi kiadások fedezésére fordíthatnak;

b) az 1867: XII. törvénycikk folytán a határvám jövedelmei.

19. § Ha Horvát-Szlavonországok kormányzati területe, Dalmátia tetteles visszacsatolásával, vagy a határőrség közigazgatási egyesítése által növekednék: a Horvát-Szlavonországokkal egyesített területek jövedelmei szintén a 16. és 17. §-ban megállapított kulcs szerint osztatnak meg a horvát-szlavon beligazgatás s a közös ügyek költségei közt.

20. § A jelenleg fennálló országos pótlék, mint Magyarországon Horvát-Szlavonországokban is, az államadókhöz csatoltatik.

21. § A földtehermentesítési pótlék azonban a földtehermentesítési országos adósság teljes törlesztéséig, Horvát-Szlavonországokat illetőleg, továbbá is ezen országok földtehermentesítési igazgatósága által kezeltetik, s a pénzügyi igazgatóság által azon igazgatóság pénztárába szolgáltatik át. A magyar korona országainak közös jótállása mindazonáltal ezen földtehermentesítési adósságra nézve ezentúl is fenmarad, s az e célra netalán szükségelt segély a közös kincstárból, az eddigi mód és gyakorlat szerint előlegeztetik.

22. § A magyar királyi pénzügyminiszter Horvát- és Szlavonországokban, az egyes és közvetett adókra, jövedékekre, bélyegekre, díjakra, illetékekre s államjavakra nézve az általa kinevezendő zágrábi pénzügyi igazgatóság által gyakorolja a végrehajtást.

23. § A zágrábi országos számvevőség azon osztályai, melyek Horvát-Szlavonországokönkormányzati köréhez tartozó tárgyakat kezelnek, minden tekintetben az említett országok rendelkezése alá esnek. Az érintett számvevőségi osztályok által vezetett zárszámadások eredményei azonban a közös pénzügyminiszterrel közlendők a végett, hogy a magyar korona összes országainak pénzügyi adatai teljesen összeállíthatassanak.

24. § Horvát-Szlavonországok külön országos kormánya és törvényhatóságai a közjövedelmek biztosításában és behajtásában teljes készséggel támogatják a közös pénzügyi kormányzat közegeit, s pontosan teljesítik a közös országgyűlésnek felelős pénzügyminiszter törvényes rendeleteit.

25. § Ha egyes években az összes jövedelmek 45 százaléka nem talál-
ná fedezni Horvát-Szlavonországok fenebb (15. §) megállapított beligaz-
gatási szükségletét: a hiányt Magyarország előlegezi.

26. § Ha ellenben az érintett 45 százalék nagyobb összegre megy, mint
a mennyi Horvát-Szlavonországok beligazgatási szükségletére egyezmé-
nyileg megállapított, a többlet a közös költségek fedezésére fordítatik.

27. § Ha azonban Horvát-Szlavonországok jövedelmei a közös költsé-
gek azon részét, mely a 12-ik §-ban kitett adóképeségi kulcs szerint rájuk
esnek, az adóképeség növekedése folytán felülhaladnák: a fölösleg Hor-
vát-Szlavonországok rendelkezése alá esik, a nélkül, hogy Horvát-Szla-
vonországok azon összegeket, melyekre nézve a megelőző években, a kö-
zös költségeket illetőleg hátramaradtak, utólag fedezni köteleztetnének.

28. § Horvát-Szlavonországok jövedelmeit illetőleg, a fennebbi sza-
kaszokban érintett elvek alapján készítettetik el a leszámolás, s a magyar
korona összes országainak zárszámadásaival egyidejűleg terjesztetik
a magyar korona országainak közös törvényhozása elé.

Az itt megvizsgált leszámolás tudomás végett Horvát- Szlavonorszá-
gok országgyűlésével is közöltetni fog.

29. § A külön kimutatás vezetése Horvát-Szlavonországok jövedel-
meire nézve, az egyezmény létrejötte után, és csak a jövő 1869-iki január
1-én indíthatatik meg. Míg ez egyezmény a két törvényhozás által el nem
fogadtatik és Ő Felsége által nem szentesítettik, az 1867-ki előirányzat
az irányadó Horvát-Szlavonországokra nézve, a beligazgatási költségek
utalványozásában.

30. § Horvát- Szlavonországoknak az 1867-dik év végeig bezárólag
fenmaradt s behajtható adóhátralékaiból 63 százalék a nevezett orszá-gok
szükségeire fordítatik, 37 százalék ellenben a közös kincstárt illeti.

31. § Azon tárgyakra nézve, melyek a magyar korona országai és
Ő Felsége többi országai közt közösek, vagy egyetértőleg intézendők, va-
lamint azokra nézve, a melyek maguk a magyar korona országai közt
a fennebbi szakaszokban közöseknek jelöltettek ki, a törvényhozási jog
a magyar korona összes országainak évenként Pestre egybehivandó kö-
zös országgyűlését illeti.

32. § E közös országgyűlésen Horvát- és Szlavonországok, lakosaik
mennyiségéhez aránylag, 29 követ által képviseltetnek, Fiume városát
és tengerparti területét a 66. szakaszban felhozott oknál fogva ide nem

értve. Ha a magyarországi képviselők száma idővel változnék: Horvát-Szlavonországok képviselőinek száma, a népességi arány megtartásával, ugyanazon elvek szerint állapittatik meg, a melyek a magyarországi képviselők számának meghatározásánál alkalmaztatnak.

33. § Ha Horvát- és Szlavonországok népessége, akár a határőrség közigazgatási egyesítése, akár Dalmatia visszacsatolása által gyarapodnék: a nevezett társországok képviselőinek száma a népesség szaporodása arányában szintén emeltetni fog.

34. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok a közös országgyűlésbe saját országgyűlésök kebeléből választják képviselőiket, és pedig azon egész időszakra, a melyre a közös képviselőház megbízása terjed. Azon esetre, ha a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés idő közben feloszlattatnék, Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok képviselői mindaddig tagjai maradnak a közös országgyűlésnek, míg az ujlag egybehívott horvát-szlavon-dalmát országgyűlés új képviselőket választ.

35. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok képviselői személyes nyilatkozási és szavazási jogukat mindazon ügyek tárgyalásánál, melyek a fennebbi szakaszokban közöseknek ismertettek el, szintén önállóan, utasítás nélkül, épen úgy gyakorolják, mint a közös országgyűlés többi tagjai.

36. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok a közös országgyűlés főrendi házába is két képviselőt küldenek saját országgyűlésökből.

37. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok főrendei s azon világi s egyházi méltóságai, kik 1848 előtt a magyar országgyűlés főrendi házában ülési és szavazati joggal birtak, ezentúl is hasonló joggal tagjai lesznek a közös országgyűlés felsőházának mindaddig, míg a ház más alapokon nem rendeztetik.

38. § A közös ügyek, a mennyire lehetséges, a közös országgyűlésen előlegesen és egymás után tárgyaltatnak; s minden esetre tekintet lesz arra, hogy Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok képviselőinek, saját országgyűlésökön, saját belügyeik intézésére évenként legalább három havi idő engedtessék.

39. § A közös országgyűlés összes költségei, s így Horvát- és Dalmátországok képviselőinek napi díjai és szállásbérei is, a közös állampénztárból fedezendőek.

40. § Miután a magyar korona országainak közös országgyűlése teendőinek egy részét, tudniillik a *pragmatica sancti*óból folyóknak ismert

közös ügyek költségvetésének megállapítását, saját kebeléből kiküldött bizottság (delegatio) által gyakorolja: Horvát-, Szlavon- és Dalmátorszá-
gok képviselői közül, a közös országgyűlés által annyi tag választatik
a magyar delegációba, a mennyi azon kulcs szerint, a mely szerint a ne-
vezett társországok a közös országgyűlésen képviseltetnek, rájuk esik.

41. § Ehhez képest megállapítatik, hogy Horvát- Szlavonországok
képviselői közül a képviselőház részéről négy, s a főrendiház részéről egy
tag választassék a delegációba.

42. § Ha a horvát, szlavon és dalmát országgyűlés képviselőinek szá-
ma a 33-ik §-ban érintett területi gyarapodás folytán növekszik: megfelelő
arányban fog szaporíttatni azon tagok száma, a kik Horvát-, Szlavon- és
Dalmátországok képviselői közül a delegációba választatnak.

43. § Mindazon ügyekre nézve, a melyek az 1867: XII. törvénycikk-
ben s a jelen egyezményben a magyar korona összes országait illetőleg,
közöseknek vannak kijelölve, a 10. §-ban foglalt tárgyak kivételével, a vég-
rehajtó hatalmat Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban is a Buda-Pes-
ten székelő központi kormány gyakorolja, saját közegei által.

44. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok érdekeinek képviselése
tekintetéből ezen országok részére a Buda-Pesten székelő központi kor-
mányhoz egy tárczanélküli külön horvát-szlavon-dalmát minister nevez-
tetik ki. Ezen minister szavazattal bíró tagja a közös ministeri tanácsnak,
s a közös országgyűlésnek felelős. Ugyanő képezi a kapcsolatot Ő Felsé-
ge s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok országos kormánya közt.

45. § A központi kormány, Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok te-
rületén, ez országok külön kormányával egyetértőleg igyekszik eljárni;
eljárásáért azonban a közös országgyűlésnek, melyen Horvát-, Szlavon-
és Dalmátországok is képviselvek, felelős levén, intézkedései a horvát-,
szlavon- és dalmát országos kormány és törvényhatóságok részéről szük-
ségkép előmozdítandók, sőt, a mennyiben a központi kormánynak saját
közegei nem volnának, általuk közvetlenül végre is hajtandók.

46. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok, kívánatukra biztosíttatnak,
hogy a központi kormány mind a központi hivatalok horvát-szlavon
osztályait, mind a nevezett országok területén működő közegeit, tekin-
tetül a szükséges szakképzettségre, a mennyire csak lehet, horvát-szla-
von-dalmát honfiakból nevezi ki.

47. § Mindazon tárgyakra nézve, melyek ez egyezményben a közös

országgyűlésnek és központi kormánynak nincsenek fentartva, Horvát-, Szlaven- és Dalmátországokat mind a törvényhozás, mind a végrehajtás körében teljes önkormányzati jog (autonomia) illeti.

48. § Horvát-, Szlaven- és Dalmátországok önkormányzati joga ez okból mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben kiterjed azon országok beligazgatási, vallási és közoktatási ügyeire s az igazságügyre, ide értve a tengerészeti jog kiszolgáltatásán kívül a törvénykezést is, minden fokozatán.

49. § A vallási és közoktatási alapok követeléseire nézve, a multat illetőleg a tartozások kölcsönös leszámolás útján egyenlítettnek ki.

50. § Az autonom országos kormányzat élén Horvát-, Szlaven- és Dalmátországokban a bán áll, ki a horvát-szlaven-dalmát országgyűlésnek felelős.

51. § A horvát-, szlaven- és dalmátországi bánt, a magyar királyi közös miniserelnök ajánlatára és ellenjegyzése mellett, ő császári és apostoli királyi Felsége nevezi ki.

52. § A bán polgári méltósága azonban jövőre külön választatik a katonaitól, s szabályul állítatik föl, hogy ezentul Horvát-, Szlaven- és Dalmátországok polgári ügyeire katonai egyén befolyást ne gyakorolhasson.

53. § A polgári állásu bán ezután is Horvát-, Szlaven- és Dalmátországok bánja czimmem él, s a báni hivatal mindazon előjogait és méltóságait élvezi, a melyek uj állásával összeférnek. Ennélfogva ezután is tagja marad a közös országgyűlés főrendi házának.

54. § Az autonom országkormányzat további szervezését, a bán előterjesztése alapján, ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb hozzájárulásával, a horvát-szlaven-dalmát országgyűlés állapítja meg.

55. § Ez egyezmény szentesítése után a horvát-szlaven udvari kancellária azonnal feloszlatatik.

56. § Horvát-Szlavenországok egész területén, mind a törvényhozás, mind a közigazgatás és törvénykezés nyelve a horvát.

57. § Horvát-Szlavenországok határai között a közös kormányzat közegeinek hivatalos nyelvél is a horvát nyelv állapíttatik meg.

58. § Horvát-szlaven előterjesztések és beadványok Horvát-Szlavenországokból a közös ministerium által is elfogadandók, s azokra válasz ugyanazon nyelven adandó.

59. § Kijelentetik továbbá, hogy Horvát-Szlavenországok, mint külön

territoriummal bíró politikai nemzet, s belügyeikre nézve saját törvényhozással és kormányzattal bíró országok képviselői, mind a közös országgyűlésen, mind annak delegációjában a horvát nyelvet is használhatják.

60. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok részére a közös törvényhozás által alkotandó törvények, Ő Felsége által aláírott, horvát eredeti szövegben is kiadandók, s a nevezett országok gyűlésének megküldendők.

61. § Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok határai között belügyeikben saját országos egyesült színeiket és czimeröket használhatják, az utóbbit mindazonáltal Sz.-István koronájával fedve.

62. § A magyar korona országai közös ügyeinek jelvénye: Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok egyesített czimerei.

63. § Közös ügyek tárgyalásakor azon épületen, a melyben a magyar korona országainak közös országgyűlése tartatik, a magyar lobogó mellé az egyesült horvát-szlavon-dalmát lobogó is felvonandó.

64. § A magyar korona országai által veretendő pénzekben a királyi címbe a Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok királya czim is felvétetik.

65. § Horvát-Szlavonországok területi épségét Magyarország eismeri s annak kiegészítését előmozdítani ígérkezik. Különösen sürgetni fogja ezentúl is, hogy a határőrvidék azon része, mely Horvát-Szlavonországhoz tartozik, s a határőrvidéken levő katonai községek ez országokkal, valamint törvényhozási, úgy közigazgatási és törvénykezési tekintetben is egyesíttessenek, s mint eddig is számos ízben felszólalt ez ügyben, ezentúl is követelni fogja a magyar szent korona jogán Dalmatia visszacsatolását, követelni fogja annak Horvátországhoz kapcsolását. E visszacsatolás föltételeire nézve azonban Dalmatia is meghallgatandó.

66. § Az előbbi szakasz értelmében Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok területéhez tartozóknak ismertetnek el:

1. Mindazon terület, mely jelenleg Buccari városával és kerületével együtt Fiume vármegyéhez tartozik, Fiume város és kerülete kivételével, a mely város, kikötő és kerület a magyar koronához csatolt külön testet (*separatum sacrae regni coronae adnexum corpus*) képez, s a melynek, mint ilyennek, külön autonómiájára s erre vonatkozó törvényhozási és kormányzati viszonyaira nézve, Magyarország országgyűlése s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok országgyűlése és Fiume városa közt, küldöttségi tárgyalások után, közös egyetértéssel lesz megállapodás eszközendő.

2. Zágrábmegye, Zágráb és Károlyváros városokkal és a turmezei szabad kerülettel;

3. Varasdmegye Varasd várossal;

4. Körösmegye Körös várossal;

5. Pozsegamegye Pozsega várossal;

6. Verőczemegye Eszék városával;

7. Szerémmegye;

továbbá a következő határőrezredek:

1. likkai,

2. ottocsányi,

3. ogulini,

4. szluini,

5. első báni,

6. második báni,

7. varazsd-körösi,

8. varazsd-szentgyörgyi,

9. gradiskai,

10. broodi,

11. pétervárad;

végre a mostani Dalmatia.

67. § Addig is, mig Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak a megelőző pontbankörülírt területi épsége helyreállittatik: Magyarország beleegyezik, hogy a zimonyi, mitroviczi, racsai, klenaki és jakovai vámhivatalok, a mostani közvetlen közigazgatási beosztásból kivételtvén, a területi kapcsolat elismeréseül, a zágrábi pénzügyi igazgatóságnak rendeltessenek alá.

68. § Ez egyezmény szentesítése után mindazon törvények és fennálló határozatok, melyek azzal ellenkeznek, megszűnnek érvényesek lenni.

69. § Ellenben mindazon alkotmányos jogok és alaptörvények, a melyeknek élvezete és ótalma a multban Magyarországra és Horvát-Szlavonországokra egyaránt kiterjedt, s ez egyezménynyel nem ellenkeznek, továbbra is a magyar korona országai közös jogainak és alaptörvényeinek tekintetnek.

70. § Ez egyezmény a legmagasabb szentesítés után, mint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok közös alaptörvénye, a nevezett országok külön törvénykönyveibe igttattatik. Egyszersmind

megállapítatik, hogy ez egyezmény az egyezkedő országok külön törvényhozásainak tárgya nem lehet, s változás rajta csak ugyanazon módon, a mint létrejött, mindazon tényezők hozzájárulásával tétethetik, a melyek kötötték.

1868. ÉVI XLIII. TÖRVÉNYCIKK MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉNEK RÉSZLETES SZABÁLYOZÁSÁRÓL

1. § Miután már az 1848-ik évi kolozsvári I. törvénycikk által Erdély minden lakosa nemzetiségi, nyelvi és vallási különbség nélkül, egyenjogúnak nyilvánított; s Erdélynek minden ezzel ellenkező törvénye eltöröltetett: az eddig létezett politikai nemzetek szerinti területi felosztások, elnevezések, s az ezekkel összekötött előjogok és kiváltságok, a mennyiben valamely nemzetiséget mások kizárásával illettek volna, megszüntetnek; és az egyesült Magyarország és Erdély összes honpolgárainak egyenjogúsága, polgári és politikai tekintetben ujabban is biztosittatik.

2. § Erdély külön törvényhozása az 1848-ik évi pozsonyi VII. és kolozsvári I. törvénycikknél fogva meg nem levén szüntetve, a törvények hozásának, eltörlésének, és magyarázásának alkotmányos jogát az erdélyi területre nézve is kizárólag Magyarország törvényesen megkoronázott királya és törvényesen összehívott országgyűlése gyakorolják.

3. § A Magyarország erdélyi területén lakó honpolgárok országgyűlési képviseltetését illetőleg, a képviselők választásáról ideiglenes rendelkező 1848. évi kolozsvári II. törvénycikk a törvényhozás további intézkedéseig érvényben marad.

S mindazon teendők, melyek az említett törvénycikkben, s az annak 10-ik §-a értelmében 1866-ik év januárius 10-én kibocsátott kormányszéki utasításban az erdélyi királyi kormányzéknek voltak fentartva, ezentúl a belügyminister hatásköréhez fognak tartozni.

4. § Az erdélyi határőrség megszüntével köztörvényhatósággá alakult Naszód vidéke e minőségben meghagyatván, a magyar országgyűlés képviselőházába az 1848-ik évi kolozsvári II. törvénycikk szerint választandó két képviselő küldése jogával ruháztatik fel, s ehhez képest az erdélyi területbeli képviselők összes száma 75-re emeltetik.

5. § A magyarországi főrendiházban az 1848-ik évi pozsonyi VII-ik törvénycikk 1-ső §-ában foglalt tagokon kívül, az erdélyi vármegyék, Fogaras és Naszód vidékek, s a székelyszékek főispánjai, főkapitányai és főkirálybírái, ugy szintén a szászok ispánja (comes) is ülessel és szavazattal bírnak.

6. § A kormányzat az erdélyi területre nézve is a törvények értelmében Ő Felsége magyar felelős ministeriuma által gyakoroltatik.

7. § Az 1848-ik évi kolozsvári I. törvénycikk 3-ik §-ánál fogva ideiglen fentartott erdélyi királyi kormányshékek a mellé rendelt központi segédhivatalokkal együtt feloszlatatik, s működésének a jövő 1869-ik évi május 1-ső napjáig leendő megszüntetésével a ministerium megbízatik.

8. § Az erdélyi köztörvényhatóságok alkotmányos hatáshörének visszaállítása iránt az országgyűléstől nyert felhatalmazás alapján a magyar felelős ministerium által 1867-ik évi július 27-én közzétett rendelet, nemkülönben az ennek 21-ik pontja nyomán az erdélyi városok szervezése tárgyában az erdélyi királyi biztos által kibocsátott utasítás, a törvényhatóságok rendezéséről alkotandó törvény létrejöveteleg érvényben marad, azon különbséggel, hogy az ezekben a kormányshékekre ruházott hatáshör a ministeriumot fogja illetni.

9. § A székhelyshékek főkirálybíráit és a szász ispánt (comes) ministeri ellenjegyzés mellett, Ő Felsége a király nevezi ki.

10. § A királyföldi (fundus regius) shékek, vidékek és városok belkormányzati jogainak biztosítása, képviselők szervezése és a szász nemzeti egyetem jogshörének megállapítása tekintetében megbízatik a ministerium, hogy az illetők kihallgatásával az országgyűlés elé oly törvényjavaslatot terjessen, mely valamint a törvényeken és szerződéseken alapuló jogokat, úgy az ezen területen lakó bármely nemzetiségű honpolgárok jogegyenlőségét is kéllő tekintetbe vegye, és összhangzásba hozza.

S addig is felhatalmaztatik a ministerium, hogy a királyföldi shékek, vidékek és városok szervezését és hatáshörét illetőleg, az itt kifejezett vezérelvek szellemében ideiglen intézkedjék.

11. § A szász nemzeti egyetem (universitas) az 1791-ik évi erdélyi XIII. törvénycikkkel egyező hatáshörben, Ő Felsége legfelsőbb s a magyar felelős ministerium útján gyakorlandó felügyeleti jogának fentartása mellett, továbbra is meghagyatik, azon különbséggel, hogy az egyetemi gyűlés, a törvénykezési rendszerben történt változás folytán, bíró hatáshört többé nem gyakorolhat.

12. § Azon törvények alkalmazása, a melyek Magyarország és Erdély törvényhozásának egyesülését megelőzőleg, Magyarország külön országgyűlésén alkottattak az erdélyi területre nézve, a mennyiben szükséges lesz, törvényhozás útján fog eszközöltetni.

Addig is azonban ezen országgyűlésnek 1867-dik évi márczius 8. és 11-én kelt, s a ministeriumot az igazságszolgáltatás terén szükséges intézkedések megtételére felhatalmazó határozata a maga épségében tartatik fenn.

13. § Az 1848-ik évi pozsonyi IX. törvénycikk 1-ső és XII. törvénycikk 6-ik §-ának érvénye, az erdélyi vesztett úrbériségekért és tizedekért kiadott, vagy kiadandó földtehermentesítési államkötvények biztosítása végett, Erdélyre is kiterjesztetik.

14. § Erdély mindazon törvényei, melyek az erdélyi területen és a korábban ugynevezett magyarországi részekben a bevett vallás-felekezetek, egyházak és egyházi hatóságok vallásgyakorlat s önkormányzati szabadságát, jogegyenlőségét, egymás közötti viszonyait, s illetőleg hatáskörét biztosítják, nemcsak sértetlenül fentartatnak, hanem egyszersmind a görög- és örménykatholikus, és a keleti-görög szertartású egyházakra is kiterjesztetnek.

15. § Az 1844-ik évi magyarországi III-ik törvénycikk 2-ik §-ának a egyes házasságok egybekötésére vonatkozó rendelete, s ugyanezen törvénycikknek 6-tól 10-ig terjedő §-ai az egyik vallásból másik vallásba való áttérés módozatát illetőleg, az előbbi 14. §-ban említett minden vallás-felekezetre nézve, és a kölcsönös viszonyosság értelmében, a törvényhozás végleges intézkedéseig, Erdélyre is kiterjesztetnek.

16. § A Középszolnok, Kraszna és Zaránd vármegyék, s Kővár vidéke területén létező egyházak és iskolák továbbra is eddigi egyházi hatóságaik alá fognak tartozni.

17. § Ő Felségének Magyarország királyának, mint Erdély nagyfejedelmének és székelyek ispánjának (sibulorum comes) ezen cziméből Magyarország és Erdély törvényes egységének hátrányára semminemű következtetés nem vonható.

18. § Ezen törvény végrehajtásával a ministerium oly felhatalmazás mellett bizatik meg, hogy saját felelőssége alatt mindazon intézkedéseket is megtehesse, s mindazon kiviteli módozatokat is alkalmazhassa, melyek a helyi viszonyokhoz képest szükségesnek lesznek.

1868. ÉVI XLIV. TÖRVÉNYCIKK
A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁG TÁRGYÁBAN

Minthogy Magyarország összes honpolgárai az alkotmány alapelvei szerint is politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja;

minthogy továbbá ezen egyenjogúság egyedül az országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatára nézve, és csak annyiban eshetik külön szabályok alá, a mennyiben ezt az ország egysége, a kormányzat és közigazgatás gyakorlati lehetősége s az igazság pontos kiszolgáltatása szükségessé tesz;

a honpolgárok teljes egyenjogúsága minden egyéb viszonyokat illetőleg épségben maradván, a különféle nyelvek hivatalos használatára nézve következő szabályok fognak zsinórmértékül szolgálni:

1. § A nemzet politikai egységénél fogva Magyarország államnyelve a magyar levén, a magyar országgyűlés tanácskozásai s ügykezelési nyelve ezentúl is egyedül a magyar; a törvények magyar nyelven alkottnak, de az országban lakó minden más nemzetiség nyelvén is hiteles fordításban kiadandók; az ország kormányának hivatalos nyelve a kormányzat minden ágazatában ezentúl is a magyar.

2. § A törvényhatóságok jegyzőkönyvei az állam hivatalos nyelvén vitetnek; de vitethetnek e mellett mindazon nyelven is, a melyet a törvényhatóságot képviselő testület vagy bizottmány tagjainak legalább egy ötödrésze jegyzőkönyvi nyelvül óhajt.

A különböző szövegekben mutatkozó eltérések eseteiben a magyar szöveg a szabályozó.

3. § Törvényhatósági gyűlésekben mindaz, a ki ott szólás jogával bír, akár magyarul szólhat, akár saját anyanyelvén, ha az nem a magyar.

4. § A törvényhatóságok az államkormányhoz intézett irataikban az állam hivatalos nyelvét használják; de használhatják a mellett hasábosan még azon nyelvek bármelyikét is, melyek jegyzőkönyveikben használnak. Egymásközi irataikban pedig akár az állam nyelvét, akár pedig azon nyelvek egyikét használhatják, a mely azon törvényhatóság által, melyhez az irat intéztetik, a második szakasz szerint jegyzőkönyvei vitelére elfogadtatott.

5. § A belső ügyvitel terén a törvényhatósági tisztviselők az állam hivatalos nyelvét használják; de a mennyiben az egyik vagy másik törvényhatóságra, vagy tisztviselőre nézve gyakorlati nehézséggel járna: az illető tisztviselők kivételesen törvényhatóságaik jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikét is használhatják. Valahányszor azonban az állami felügyelet és a közigazgatás tekintetei megkívánják: jelentéseik és az ügyiratok egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is felterjesztendők.

6. § A törvényhatósági tisztviselők saját törvényhatóságaik területén a községekkel, gyülekezetekkel, egyesületekkel, intézetekkel és magánosokkal való hivatalos érintkezéseikben a lehetőségig ezek nyelvét használják.

7. § Az ország minden lakosa azon esetben, a melyekben ügyvéd közbejötté nélkül akár felperesi, akár alperesi, akár folyamodó minőségben, személyesen, vagy megbízott által veszi és veheti igénybe a törvény őtalmát, és a bíró segélyét:

- a) saját községi bírósága előtt anyanyelvét;
- b) más községi bírósága előtt saját község ügykezelési, vagy jegyzőkönyvi nyelvét;
- c) saját járási bírósága előtt saját községének ügykezelési vagy jegyzőkönyvi nyelvét;
- d) más bíróságok előtt, akár legyenek azok saját törvényhatóságának, akár pedig más törvényhatóságnak bíróságai, azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja, a melyhez az illető bíróság tartozik.

8. § A bíró a 7-ik § eseteiben a panaszt vagy kérelmet, a panasz vagy kérelem nyelvén intézi el; a kihallgatást, tanúhallgatást, szemlét és más bírói cselekményeket úgy a peres, mint a peren kívüli, valamint a bűnvádi eljárásoknál a perben álló felek, illetőleg a kihallgatott személyek nyelvén eszközli; a perek tárgyalási jegyzőkönyveit azonban azon a nyelven vezeti, melyet a perlekedő felek a törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei közül kölcsönös megegyezéssel választanak. Ha e tekintetben megegyezés létre nem jönne, a bíró a tárgyalási jegyzőkönyvet a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek bármelyikén vezetheti, tartozik azonban annak tartalmát a feleknek szükség esetén tolmács segélyével is megmagyarázni.

Szintügy tartozik a bíró a felek előtt megmagyarázni s illetőleg tolmácsoltatni a per fontosabb okmányait is, ha ezek olyan nyelven volnának szerkesztve, melyet a perben álló felek egyike vagy másika nem ért.

Az idézési végzés a megidézendő fél érdekében, ha rögtön kitudható, annak anyanyelvén, különben pedig azon községnak, a melyben a megidézendő fél lakik, jegyzőkönyvi nyelvén, vagy pedig az állam hivatalos nyelvén fogalmazandó.

A bírói határozat a tárgyalási jegyzőkönyv nyelvén hozandó: de köteles azt a bíró minden egyes félnek azon a nyelven is kihirdetni, illetőleg kiadni, a melyen kívánja, a mennyiben azon nyelv a törvényhatóságnak, a melyhez a bíró tartozik, jegyzőkönyvi nyelveinek egyikét képezi.

9. § Mindazon polgári s bűnvádi perekben, melyek ügyvéd közbejöttével folytatandók, az első bíróságoknál mind a perlekedésnek, mind a hozandó ítéleteknek nyelvére addig, míg az első bíróságok végleges rendezése és a szóbeli eljárás behozatala följött a törvényhozás nem határoz, az eddigi gyakorlat mindenütt fentartandó.

10. § Az egyházi bíróságok maguk határozzák meg ügykezelési nyelveket.

11. § A telekkönyvi hivataloknál a törvényszék felügyelésének tekintetéből is az illető törvényszék ügykezelési nyelve használható; de ha a felek úgy kívánják, mind a végzés, mind a kivonat az állam hivatalos nyelvén, vagy azon törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveinek egyikén is kiadandó, a melynek területén a telekkönyvi hivatal van.

12. § A felebbezett perekben, ha azok nem-magyar nyelven folytattak, vagy nem-magyar okmányokkal vannak ellátva, a felebbviteli bíróság mind a pert, mind az okmányokat, a mennyiben szükséges, magyarra fordíttatja azon hiteles fordítók által, a kik a felebbviteli bíróságoknál államköltségen lesznek alkalmazva, s a pert ezen hiteles fordításban veszi vizsgálat alá.

Végzéseit, határozatait és ítéleteit a felebbviteli bíróság mindig az állam hivatalos nyelvén fogja hozni.

Leküldetvén a per az illető első bírósághoz, ez köteles lesz a felebbviteli bíróság végzését, határozatát, vagy ítéletét minden egyes félnek azon nyelven is kihirdetni s illetőleg kiadni, a melyen ez azt kívánja, a mennyiben az a nyelv a bíróságnak ügykezelési, vagy a törvényhatóságnak valamelyik jegyzőkönyvi nyelve volna.

13. § Az államkormány által kinevezett minden bíróságok hivatalos nyelve kizárólag a magyar.

14. § Az egyházközségek, egyházi felsőségek törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyvek vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönb – az országos iskolai törvény korlátai között – iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg.

15. § A felsőbb egyházi testületek és hatóságok önmaguk állapítják meg a tanácskozás, a jegyzőkönyv, az ügyvitel és egyházközségekkel való érintkezés nyelvét. Ha ez nem az állam hivatalos nyelve volna: az állami felügyelet szempontjából a jegyzőkönyvek egyszersmind az állam hivatalos nyelvén is hiteles fordításban felterjesztendők.

Ha különböző egyházak s egyházi felsőbb hatóságok érintkeznek egymással, vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy azon egyháznak nyelvét használják, a melylyel érintkeznek.

16. § Egyházi felsőbb és legfelsőbb hatóságok az államkormányhoz intézett beadványaikban ügyviteli, vagy jegyzőkönyvi nyelvöket s hasáboosan az állam hivatalos nyelvét, a törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaikban az állam nyelvét; vagy, ha több a jegyzőkönyvi nyelv, azok bármelyikét: az egyházi községek pedig, mindezen hivatalos érintkezéseikben az államkormány és saját törvényhatóságaik irányában az állam hivatalos nyelvét, vagy saját ügykezelési nyelvöket; más törvényhatóságok irányában pedig az illető törvényhatóságok jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatják.

17. § Az állam s illetőleg a kormány által már állított, vagy a szükséghez képest állítandó tanintézetekben a tanítási nyelvnek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási miniszter teendőihez tartozik. De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb czélja levén; köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általok lakott vidékek közelében anyanyelvökön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.

18. § Azon területeken létező, vagy felállítandó állami közép és felső tanodákban, a melyeken egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindeikének részére nyelv- s irodalmi tanszékek állítandók.

19. § Az országos egyetemben az előadási nyelv a magyar; azonban az országban divatozó nyelvek és azok irodalmi számára, a mennyiben még nem állítottak, tanszékek állíttatnak.

20. § A községi gyűlések maguk választják jegyzőkönyvök s ügyvitelök nyelvét. A jegyzőkönyv egyszersmind azon nyelven is viendő, a melyen vitelét a szavazatképes tagoknak egy ötöde szükségesnek látja.

21. § A községi tisztviselők a községbeliekkel való érintkezéseikben azok nyelvét kötelesek használni.

22. § A község saját törvényhatóságához, annak közegeihez és az államkormányhoz intézett beadványaiban az állam hivatalos, vagy saját ügykezelési nyelvét; más törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvei egyikét használhatja.

23. § Az ország minden polgára saját községéhez, egyházi hatóságához és törvényhatóságához, annak közegeihez s az államkormányhoz intézett beadványait anyanyelvén nyújthatja be.

Más községekhez, törvényhatóságokhoz s azok közegeihez intézett beadványaiban vagy az állam hivatalos nyelvét, vagy az illető község, vagy törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét vagy nyelvei egyikét használhatja.

A törvénykezés terén a nyelv használatát a 7--13. §-ok szabályozzák.

24. § Községi s egyházi gyűlésekben a szólás jogával bírók szabadon használhatják anyanyelvöket.

25. § Ha magánosok, egyházak, magán társulatok, magán tanintézetek és törvényhatósági joggal nem bíró községek a kormányhoz intézett beadványaiknál nem az állam hivatalos nyelvét használnák: az ily beadványokra hozott végzés eredeti magyar szövegéhez a beadvány nyelvén eszközölt hiteles fordítás is mellékelendő.

26. § Valamint eddig is jogában állott bármely nemzetiségű egyes honpolgárnak éppen úgy, mint a községeknek, egyházaknak, egyház-községeknek: úgy ezentúl is jogában áll saját erejökkel, vagy társulás útján alsó, közép és felső tanodákat felállítani. E végből, s a nyelv, művészet, tudomány, gazdaság, ipar- és kereskedelem előmozdítására szolgáló más intézetek felállítása végett is, az egyes honpolgárok az állam törvény-szabta felügyelete alatt társulatokba, vagy egyletekbe összeállhatnak, és összeállván szabályokat alkothatnak, az államkormány által helybenhagyott szabályok értelmében eljárhatnak, pénzalapot gyűjthetnek, és azt, ugyan az államkormány felügyelete alatt nemzetiségi törvényes igényeknek is megfelelően kezelhetik.

Az ilyen módon létrejött művelődési és egyéb intézetek – az iskolák

azonban a közoktatást szabályozó törvény rendeleteinek megtartása mellett, – az állam hasonló természetű s ugyanazon fokú intézeteivel egyenjogúak.

A magán intézetek és egyletek nyelvét az alapítók határozzák meg.

A társulatok s általok létesített intézetek egymás között saját nyelvökön is érintkezhetnek; másokkal való érintkezéseikben a nyelv használatára nézve a 23. § határozatai lesznek szabályozók.

27. § A hivatalok betöltésénél jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadóul; valakinek nemzetisége ezután sem tekinthető az országban létező bármely hivatalra, vagy méltóságra való emelkedés akadályául. Sőt inkább az államkormány gondoskodni fog, hogy az országos bírói és közigazgatási hivatalokra, s különösen a főispánságokra, a különböző nemzetiségekből a szükséges nyelvekben tökéletesen jártas s másként is alkalmas személyek a lehetőségig alkalmaztassanak.

28. § A korábbi törvényeknek a fennebbi határozatokkal ellenkező rendeletei ezennel eltöröltetnek.

29. § Ezen törvény rendeletei a külön területtel bíró s politikai tekintetben is külön nemzetet képező Horvát-, Szlavon- és dalmátországekra ki nem terjednek, hanem ezekre nézve nyelv tekintetében is azon egyezmény szolgálnd szabályul, mely egyrésről a magyar országgyűlés, másrésről a horvát-szlavon országgyűlés között létrejött, s melynél fogva azok képviselői a közös magyar-hotvát országgyűlésen saját anyanyelvükön is szólhatnak.

1868. ÉVI LIII. TÖRVÉNYCIKK

A TÖRVÉNYESEN BEVETT KERESZTYÉN VALLÁSFELEKEZETEK VÍSZONOSSÁGÁRÓL

Addig, míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága törvény útján általánosan szabályoztatnék, az 1848-ik évi XX-ik tc. alapján a keresztyén vallásfelekezetek viszonzosságát illetőleg rendeltetik:

1. § A törvény által megállapított föltételek és formaságok megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hitelfelekezet kebelébe, s illetőleg más vallásra áttérni.

2. § Áttérni annak szabad, a ki életkora 18 évét már betöltötte. Azonban a nők férjhez menetelők után, ha e kort el nem érték volna is, áttérhetnek.

3. § Az áttérni kívánó, bármely egyház tagja legyen, ebbeli szándékát ön maga által választott két tanu jelenlétében saját egyházközségének lelkésze előtt nyilatkoztatja ki.

S ezen első nyilatkozattételtől számítandó 14 nap eltelte után, és legfőlebb 30 nap eltelte előtt ugyanazon, vagy más, szintén általa választott két tanu jelenlétében ismét saját egyházközségének lelkésze előtt jelenti ki, hogy áttérési szándéka mellett továbbra is megmarad.

4. § Az áttérni akaró, mind első, mind második izben tett nyilatkozata felől azon lelkésztől, ki előtt áttérési szándékát kijelentette, mindkét izben külön-külön bélyegmentes bizonyítványt kér.

5. § Ha a lelkész a kívánt bizonyítványt bármelyik esetben, akármely okból ki nem adná: mindkét izben tett nyilatkozatáról külön-külön a jelenvolt tanuk adnak bélyegmentes bizonyítványt.

6. § Az így nyert bizonyítványoknak az áttérni akaró azon vallásfelekezet lelkészének, melybe át akar térni, bemutatván, ez által az illető egyház teljesen fel van jogosítva őt kebelébe felvenni.

7. § Azon lelkész, kinél az áttért bizonyítványait előmutatá, tehát a kinél az átmenet befejezett, köteles erről értesíteni azon egyházközség lelkészét, melyhez az áttért előbb tartozott.

8. § Az áttértnék áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélendőek meg, melybe áttért, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.

9. § Különböző keresztyén hitvallásu egyének egybekeléséből származó vegyes házasságoknál a háromszori hirdetés eszközzésére mindkét fél lelkésze felszólítandó.

Ha azt valamelyik fél lelkésze megtagadná, két tanunak a felől adott bélyegmentes bizonyítványa mellett, hogy azon lelkész a kihirdetésre felszólított, egyik fél lelkészének hirdetése is elégséges.

10. § Ha a háromszori kihirdetés megtörtént, de valamelyik fél lelkésze vonakodnék kiadni az elbocsátó levelet: a házasulandó felek részéről két tanu nála megjelenvén, kéri az elbocsátó levél kiadását, melynek megtagadása esetében a tanuk egyike azon kérdést intézi a lelkészhez, hogy a szándékolt egybekelés ellen jelentetett-e be akadály vagy nem?

A lelkész által e kérdésre adott vagy megtagadott válaszról a tanuk bélyegmentes bizonyítványt adnak, mely teljesen pótolja az elbocsátó levelet.

A netalán bejelentett akadály eltitkolásáért a lelkész a saját egyházi hatósága által reá szabható fenyítéken kívül 500 forintig fokozható bírsággal és fél évig terjedhető fogsággal büntetendő.

11. § Vegyes házasságok bármelyik fél papja előtt érvényesen köthetők.

12. § A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiak atyjoknak s a leányok anyjoknak vallását követik.

A törvénynyel ellenkező bármely szerződés, téritvény vagy rendelkezés ezentul is érvénytelen, és semmi esetben se birhat jogerővel.

13. § A gyermekek vallásos nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvényszerű felbontása nem változtathatja meg.

14. § Ha a szülék valamelyike más vallásra tér át, mint a melyet előbb követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttértet.

15. § A házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.

16. § Házasságon kívül született, s így törvénytelen gyermekek, ha atyjok által elismertetnek, hasonlólul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek; ellenkező esetben anyjok vallását követik.

17. § A jelen törvény életbelépése előtt kötött vegyes házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

18. § Lelenczek s általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha lelenczházba adattak, s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen §-ban említett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelenczek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van.

19. § Egyik vallásfelekezetnek tagjai sem kötelezhetők arra, hogy más vallásfelekezetbeliek egyházi szertartásait és ünnepeit megtartsák, vagy hogy ezen napokon bárminemű munkától is tartózkodjanak.

Vasárnapokon azonban minden nyilvános és nem elkerülhetlenül szükséges munka felfüggesztendő. Ugyisztén bármely vallásfelekezetnek ünnepén a templom közelében, s egyházi menetek alkalmával azon

téreken és utcákon, melyeken az ily menet keresztül vonul, mindaz mellőzendő, a mi az egyházi szertartást zavarhatná.

20. § Bármely bevett vallásfelekezethez tartozó oly hitsorsosok, a kik külön egyházközséget nem képeznek, kötelesek csatlakozni a saját vallásfelekezetükhöz tartozó, s hozzájuk legközelebb eső oly önálló egyházközséghez, mely a magyar állam területén belől létezik.

21. § A hadseregnél s állami közintézetekben (p. o. katonanöveldékben, vakok intézetében, lelenczházakban sat.), ugyszintén a polgári s katonai kórházakban, minden vallásfelekezet tagjai saját egyházuk lelkészei által részesítendőek a vallásos tanításban és minden lelkészi szolgálatban.

22. § Temetőekben a különböző vallásfelekezetek tagjai vegyesen és akadálytalanul temetkezhetnek.

23. § Különböző vallásfelekezetűek által lakott községben és városban, mely házi pénztárából egyházi célokra, vagy valamely felekezeti iskola javára segélyt szolgáltat ki, e segélyben igazságos arány szerint minden ottan létező vallásfelekezet részesítendő.

24. § Új egyház-gyülekezetek alakítása, s leány-egyházaknak anyaegyházakká, vagy viszont ezeknek leány-egyházakká átváltoztatása, a vallásfelekezetek kizárólagos jogai közé tartozik.

1869. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK

A BÍRÓI HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL

1. § Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik. Sem a közigazgatási, sem a bírói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.

2. § A bírói hatalom Ő Felsége a király nevében gyakoroltatik.

3. § Az ítélő birákat, az igazságügyminister ellenjegyzése mellett, a király nevezi ki.

4. § A bírói állomások betöltésénél különös figyelem fordítandó arra, hogy a kinevezések az első folyamodású törvényszékeknel és az egyes bíróságoknál a 6-dik és 7-dik §-ban meghatározott képzettség mellett lehetőleg az első folyamodású törvényszéki kerület kebeléből, és az 1868: XLIV. törvény cikk 27-dik §-a határozmányához képest az illető törvény-

széki kerületben lakó különböző nemzetiségi egyénekre való méltányos tekintettel történjenek.

5. § Minden bíró az állampénztárból huzza fizetését, és a törvényben meghatározott illetékek és díjakon kívül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni.

A bírák fizetése az államköltségvetésbe vétetik fel, s a kinevezett bírónak megállapított fizetése le nem szállítható.

6. § Bírói hivatalt oly magyarországi honpolgár viselhet, a ki:

- a) életének 26-dik évét betöltötte;
- b) feddhetlen jellemű;
- c) csőd vagy gondnokság alatt nem áll;
- d) az 1868: XLIV. törvénycikk rendeleteinek megfelelni képes, melynek 13-dik §-a ezentul is csak a felsőbb bíróságokra értetik. Végre
- e) a következő 7. §-ban meghatározott elméleti és gyakorlati képzettséggel bír.

7. § Jogi képzettség tekintetében kimutatandó, hogy:

1. vagy a köz- és váltóügyvédi vizsgát letette; vagy pedig
2. hogy:
 - a) a jogi tanulmányokból valamely felsőbb, akár hazai, akár külföldi nyilvános jogi tanintézetben, a hazai jogból pedig mindenesetre valamely magyarországi ily intézetben a szabályszerű elméleti vizsgákat letette, és ezenfelül
 - b) az utolsó vizsga letételétől számítandó 3 éven át jogi gyakorlaton volt, és pedig: egy évig valamely bíróságnál, a más két év alatt valamely bíróságnál vagy ügyvéd mellett, s e három év letelte után a gyakorlati bírói vizsgálatot szintén sikerrel állta ki.

8. § A bíró nem lehet egyszersmind:

- a) országgyűlési képviselő;
- b) gyakorló ügyvéd, vagy ügynök;
- c) nem viselhet más, akár állami (polgári, katonai és fizetéses egyházi), akár törvényhatósági vagy községi valóságos vagy tiszteletbeli hivatalt vagy szolgálatot, kivéve a mennyiben 32 éves koráig a tartalékban vagy a honvédségnél való katonai szolgálatra a véderőről szóló törvény által kötelezve van;
- d) nem lehet tanár vagy tanító;
- e) nem folytathat kereskedést vagy iparüzletet vagy bármi oly foglal-

kozást mely a bírói hivatal függetlenségével össze nem fér, vagy mely által hivatalos kötelességei teljesítésében gátoltnék;

f) nem lehet valamely politikai folyóiratnak sem tulajdonosa, sem kiadója sem szerkesztője.

9. § A bíró nem fogadhat el magánosoktól sem nyugpénzt, sem bár néven nevezendő adományt vagy javadalmazást, s ha ilyenre bírói hivatal lépte előtt nyert jogot: tartozik erről hivatalának elfoglalását megelőzőleg lemondani.

10. § A bíró, ha megválasztatik, tagja lehet ugyan a törvényhatósági vagy községi képviselő-testületeknek, de azoktól megbízatást vagy kiküldetést nem fogadhat el.

11. § A bíró nem lehet tagja valamely politikai vagy munkás-egyletnek, illetőleg gyülekezetnek; nem vehet részt azok gyűléseiben; nem folyhat be sem közvetve, sem közvetlenül azok működéseibe, s nem járulhat az ily egylet vagy gyülekezet határozatához vagy kérvényéhez.

12. § A bíró nem lehet valamely – az állam által segélyezett vagy biztosított – vállalat engedményének tulajdonosa, sem más részvényes, kereskedelmi vagy ipartársulat elnöke, igazgatója, vagy ily társulatok igazgatótanácsának, vagy felügyelő-, vizsgáló-, számoltató bizottmányának tagja, sem bárminő, habár csak ideiglenesen és fizetés nélkül működő közege.

13. § Gyámságot vagy gondnokságot, melylyel vagyonnekezelés, számadás vagy hatóságok előtti képviselet van egybekötve, csak azon esetben viselhet a bíró, ha a gyámság vagy gondnokság őt a törvénynél vagy végrendeletnél fogva illeti.

14. § A bíró, kineveztetése után legkésőbb 3 hó alatt s mindenesetre hivatalának elfoglalása előtt, köteles a bírói esküt letenni, azon törvényszék teljes ülésében, melyhez kineveztetett, vagy melynek kerületében székhelye van.

A hivatalba lépés s a bírói fizetés kezdete az eskületételtől számittatik. Az eskületételt a mondott határidő alatt elmulasztó bíró úgy tekintetik, mintha kinevezését el nem fogadta volna, s helye újból betöltetik.

15. § A törvényesen kinevezett bíró, a törvényben meghatározott eseteken és módon kívül hivatalából el nem mozdítható.

16. § A bírót a törvényben meghatározott eseteken kívül csak saját akaratával lehet székhelyéről más bírósághoz vagy más hivatalba áttenni vagy előléptetni.

E szabály alól kivételnek csak akkor van helye, midőn az előléptetés vagy áthelyezés más bírósághoz, a bírói szervezet változása folytán történik; továbbá, midőn a bíró családjának valamely tagja ugyanazon törvényszéknél alkalmazásban van vagy jön.

Ugyanazon törvényszéknél bírói hivatalra nem alkalmazhatók: kik fel- vagy lemenő ágbeli rokonok; vagy egymással harmadiziglen oldal-rokonságban, vagy másodiziglen sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy gyermeki viszonyban állanak.

17. § A bíró, miután 70-ik évét betöltötte, nyugalomba lép, kivéve, ha az igazságügyminister által hivatalának folytatására felszólíttatik és szolgálni kíván. Ezenkívül csak azon esetben helyezhető nyugalomba, ha testi vagy szellemi fogyatkozás miatt hivatalos kötelessége teljesítésére többé nem képes.

A nyugdíjrendszert a birákra nézve külön törvény határozza meg.

18. § Minden bíró évenként 6 heti szünetet vehet igénybe, mire nézve részletesebben az ügyrendtartás intézkedik.

19. § A bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.

A rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti, de a rendeletek törvényessége felett egyes jogesetekben a bíró ítélt.

20. § Senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad.

21. § A törvényben meghatározott bíróságokat megszüntetni, vagy azokon kívül más bíróságot bármi szín és czim alatt felállítani, s a bíróságoknak a törvényben megállapított illetőségén vagy kerületén, ugyszintén a birák számán a törvényhozás útján kívül változtatni nem szabad.

22. § A bíró az igazságszolgáltatást senkitől meg nem tagadhatja, ki illetősége körében hozzá folyamodik; s a hivatalával járó teendőket vissza nem utasíthatja.

23. § A birák és bíróságok hivatalos megkeresésének eleget tenni, s általában az igazságszolgáltatás tárgyában kölcsönösen segédkezet nyújtani minden bíró köteles.

A birák vagy bíróságok hivatalos megkereséseit a közigazgatási (ugy állami, mint törvényhatósági vagy községi) tisztviselők is, felelősség terhe alatt tartoznak teljesíteni.

24. § A bírói felelősségről külön törvény rendelkezik.

25. § A bíró s közigazgatási hatóságok közt felmerült illetőségi összeg-

zések elintézésére, a törvényhozás további intézkedéseig, a ministerium hatalmaztatik.

Ha pedig valamely állam reclamatiója folytán bel- és külföldi bíróság közt merülne fel illetőségi összeütközés: ez esetben az igazságügyi min. fog intézkedni.

26. § A jelen bírói szervezet életbeléptetése alkalmával leendő kinevezéseknél a 7. §-ban meghatározott kellékek alól kivételt tehet az igazságügyminister azokra nézve, kik, most vagy régebben valamely rendszeres bírói hivatalt viselvén, magokat különös képesség és szorgalom által tüntették.

27. § A bírósági segéd- és kezelő-személyzetet az igazságügyi min. nevezi ki.

1870. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIK

AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELÁLLÍTÁSÁRÓL S HATÁSKÖRÉRŐL

1. § Az állam bevételeinek és kiadásainak, az államvagyonnak és az államadósság kezelésének s általában az állam számvitelének ellenőrzése végett „állami számvevőszék” állítatik fel.

2. § Az állami számvevőszék a ministeriumtól független, önálló hatáskörrel bír.

3. § Az állami számvevőszék áll: egy elnökből, egy főszámtanácsosból, a szükséges számú számtanácsosokból és a segédszemélyzetből, kikhez a kezelő személyzet járul.

4. § Az állami számvevőszék elnöke, fő- és számtanácsosai és egyéb hivatalnokai az országgyűlés egyik házának sem lehetnek tagjai.

Elnökségre, ugy fő- és számtanácsosi hivatalra nem szabad kinevezni olyanokat, kik egymás között, vagy a ministerekkel fel- vagy lefelé, egyenes vagy oldalilag első- és másodfoku rokonságban, vagy sógorságban állanak.

5. § Az állami számvevőszék elnöke és többi tagjai semmiféle más állami vagy magánhivatalt és oly állást vagy tisztséget, mely számadási vagy vagyoni felelősséggel jár, a természeti és törvényes gyámság egyedüli kivételével, nem viselhetnek; és sem közvetlenül, sem hozzátartozóik vagy

más közvetítők által nem vehetnek részt oly vállalatok igazgatásában vagy ügyvitelében, a melyek az államnak számolni kötelesek, vagy az állammal bárminő segélyezési vagy szerződési viszonyban állanak.

6. § Az állami számvevőszék elnöke a képviselőház kezdeményezése folytán az országgyűlés által kijelölt három egyén közül, Ő Felsége által a miniszerelnök ellenjegyzése mellett neveztetik ki; a főszámtanácsost és számtanácsosokat Ő Felsége az állami számvevőszék elnökének javaslatára, a miniszerelnök felterjesztésére és ennek ellenjegyzése mellett nevezi ki. A segéd- és kezelőszemélyzet kinevezésének joga az állami számvevőszék elnökét illeti.

7. § Az állami számvevőszék ügyeit személyes felelősség terhe alatt az elnök vezeti; akadályoztatása esetében a főszámtanácsos helyettesíti.

8. § Az állami számvevőszék elnöke egész életére neveztetik ki, s hivatalát csak a következő 9. és 10. §-ban megállapított törvényes eljárás következtében vesztheti el.

9. § Az állami számvevőszék elnöke felelős minden mulasztásért vagy törvényellenes eljárásért, a melyet vagy maga követ el, vagy a melyet, tudomása lévén róla, jelentésében az országgyűlés elé terjeszteni elmulasztott.

10. § Az állami számvevőszék elnökének vád alá helyezését a képviselőház általános szavazattöbbséggel rendeli el, s ez esetben a bíraskodást ugyanolyan módon, ugyanazon bíróság gyakorolja, a mely a ministerekre nézve az 1848: III. törvénycikkben meg van állapítva, és ugyanazon törvény 35-ik §-ának rendelete az állami számvevőszék elnökére is kiterjed.

11. § Az állami számvevőszék elnökének évi fizetése a ministeri fizetéssel egyenlő. Az állami számvevőszék többi tagjainak száma és fizetése az állami számvevőszék elnökének véleménye alapján az állami számvevőszék évi költségvetésének megállapításakor szabályoztatik.

12. § Az állami számvevőszéknél vezettetik a kettős könyvelés szabályai szerint az állami főkönyv, a melynek számlái megfelelnek az állam költségvetése fejezeteinek, czímeinek, rovatainak és tételeinek.

13. § Minden ministerium köteles úgy saját számvevősege vagy számvevő osztálya, mint az alatta álló s önálló utalványozási joggal felruházott hatóságok számviteli kimutatásait egybeállítás és ellenőrzés végett az állami számvevőszéknek havonként megküldeni.

14. § Az állami számvevőszék tartozik nyilvántartani és ellenőrizni

a közigazgatás minden ágában, vajjon:

a) minden számadás a számviteli rendszer szerint kellőleg igazolatik-e?

b) minden utalványozás csak az állam költségvetését megállapító törvény felhatalmazása alapján, s e törvény rendeletei szerint tétetik-e? s ehhez képest:

c) az utalványozások megfelelnek-e a költségvetési törvényben megállapított fejezeteknek, címeknek és rovatoknak;

d) a kiadások nem haladták-e fölül az engedélyezett összegeket? s végre

e) vajjon minden megtakarítás csupán a törvény átruházási rendelete szerint kezeltek-e?

15. § Az előbbeni §-ban körülírt ellenőrzési tiszténél fogva, az állami számvevőszéknek joga van a ministeri számvevőségek vagy számvevő osztályok, valamint más önálló utalványozási joggal bíró államhatóságok ügykezelését, az állampénzekről és anyagokról vezetett számadásokat s bármely bevételt vagy kiadást igazoló okiratokat, az illető minister előleges értesítése mellett, esetről-esetre megvizsgálni.

16. § Ha az állami számvevőszék a 14. és 15. §-ban foglalt elvektől és rendszabályoktól bármi részben eltérést tapasztal, felvilágosítást kér az illető ministertől. Ha ez nem oszlatja el a nehézségeket, az állami számvevőszék az összes ügyiratokat észrevételei kíséretében, a minis-terelnök útján a ministeri tanácsnak megküldi, mely határozatát írásban közli az állami számvevőszékkel.

17. § Valamint az összes bevételek és kiadások, úgy az állami vagyon, alapok és azon intézeteknek, a melyek állami segélyben részesülnek, kezelési számadásai (a 13. és 14. § értelmében) az állami számvevőszék ellenőrzése alá tartoznak. Ennélfogva az illető közegek kötelesek minden okiratot vagy kimutatást közölni, melyet az állami számvevőszék ellenőrzés céljából megtekinteni kíván.

18. § Kiterjed továbbá az állami számvevőszék ellenőrzése a m. korona országai által felvett vagy felveendő állósított és függő államadósságra, ideértve a földtehermentesítési adósságot és a váltásági kötvényeket is.

E szerint ellenőrzi az állami számvevőszék:

a) hogy a törvény rendelete az államadóssági, földtehermentesítési és váltásági kötvények és a kamatozó kincstári utalványok kibocsátásánál megtartatik-e?

b) az állam tartozásai rendesen könyveztetnek-e?

c) hogy az állam által elvállalt kötelezettségek mind az adósságokra, mind azon tartozásokra nézve, a melyekért az állam jótállást vállalt, a kamatfizetést, a tőketörlesztést és a hitelezők biztosítását illetőleg megtartatnak-e? végre

d) kimutatja az állami számvevőszék a pénzügyministeriumtól nyert adatok alapján a törvények értelmében vert fémváltópénz időnkénti forgalmát.

19. § A megelőző szakaszban körülírt ellenőrzési tiszténél fogva joga van az állami számvevőszéknek a pénzügyministerium útján annak hitelügyi osztályától, mindazon tárgyakra nézve, melyekre a 18. § szerint ellenőrzése kiterjed, felvilágosítást és kimutatásokat kívánni; az állam tartozási könyveit és azon előjegyzéseket, melyek azokra vonatkoznak, az illető miniszternek előleges értesítése mellett, valahányszor szükségesnek tartja, megtekinteni és a hitelügyi osztály pénztárait koronként megvizsgálni s értékpapir- és papírkészleteit folytonos ellenőrzés alatt tartani oly módon azonban, hogy ez által az illető hiteljegyek kibocsátása, nyilvántartása és törlése körüli rendes működése ne akadályoztassék.

20. § Az állami számvevőszék őrökdiik végre a nyugdíjazási szabályok megtartása felett, mihez képest folyvást nyilván tartja és kimutatja a nyugdíjasok jegyzékét.

21. § Az állami számvevőszék az általa gyakorolt összes ellenőrzés eredményéről évnegyedenként kimutatást készít, és azt észrevételei kíséretében a ministertanácsnak megküldi.

A ministertanács az állami számvevőszék kimutatására, illetőleg észrevételeire írásban közli határozatait.

22. § Tartozik továbbá az állami számvevőszék évenként szeptember elsejéig a megelőző évre vonatkozó zárszámadást, egybehasonlítva az azon évre törvényhozásilag megállapított költségvetéssel elkészíteni s észrevételeivel együtt a ministeri tanácscsal közleni. A zárszámadás az állami számvevőszék észrevételeivel és a ministeri tanácsnak ezekre vonatkozó határozataival együtt a miniszterelnök által haladéktalanul az országgyűlés elé terjesztendő.

23. § A zárszámadással egyidejűleg készíti el az állami számvevőszék az államvagyon mérlegét s részletes jelentését az államháztartás, államvagyon és államadósságok kezelése körül a megelőzőtt kezelési évben

szerzett számviteli tapasztalatairól. E jelentés a ministeri tanács észrevételei kíséretében, a miniszerelnök által, szintén az országgyűlés elé terjesztendő.

24. § Az állami számvevőszék tartozik felügyelni, hogy az állam számviteli szolgálata rendben tartassék, s abban a lehető egyszerűsítések eszközöltessenek. E célra jogában áll az állami számvevőszéknek a kormány bármely hatósága mellett működő számvevőszégi osztályt, úgyszintén minden állampénztárt saját tisztviselői által, az illető miniszter értesítése mellett bármikor megvizsgáltatni, s ez úton a kezelési rend fentartásáról, valamint az eljárás czélszerűségéről, s az összes számviteli szolgálat összhangzó működéséről magának alapos meggyőződést szerezni. A vizsgálat eredménye, a tapasztalt hibák, hiányok elhárítására intézett javaslatok kíséretében, közlendő mindannyiszor az illető miniszterrel, s ha e közlésnek kívánt eredménye nem lenne, a ministeri tanácsnál; a mennyiben pedig a ministeri tanácsnak ez iránt hozott, s az állami számvevőszék elnökével közlött határozatában ez bele nem nyugszik, ezen körülmény a 21. és 23. § szerint az országgyűlés elé terjesztendő jelentésben felveendő.

25. § Általában köteles az állami számvevőszék mindennemű iratait az országgyűlés bármelyik házának kíváratára vagy magának a háznak, vagy küldöttségének megvizsgálása alá terjeszteni.

26. § Az állami számvevőszék ideiglenes ügyrendének s az államadóságok ellenőrzésére vonatkozó ideiglenes kezelési szabályoknak kidolgozásával, ezen törvény alapján az állami számvevőszék elnöke bizatik meg, a kinek javaslata a ministeri tanács véleménye kíséretében Ő Felsége jóváhagyása alá terjesztetik.

27. § Az állami számvevőszék működésének megkezdésétől fogva legfőlebb két év alatt, a ministeri tanács, illetőleg a miniszerelnök útján törvényjavaslatot terjeszt az országgyűlés elé, saját ügykezelésének, az állam összes számviteli rendszerének és az államadosság ellenőrzésének szabályozásáról.

28. § Az állami számvevőszék megalakulása után, azonnal megkezdni működését.

29. § E törvény hatálya a magyar korona minden országaira kiterjed.

30. § E törvény végrehajtásával a miniszerelnök bizatik meg.

1874. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ 1848: V. TÖRVÉNYCIKK
ÉS AZ ERDÉLYI II. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS
KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL

I. FEJEZET

A VÁLASZTÓI JOG

1. § Országgyűlési képviselő-választásnál választói joguk van az ország mindazon benszületett vagy honosított polgárainak – a nőket kivéve – kik 20-ik évöket betöltötték és az 1848: V. törvénycikk 1. és 2. §-ai, valamint az erdélyi 1848: II. törvénycikk 3. és 4. §-aiban megállapított és a következő §-okban részletesebben meghatározott kellékekkel bírnak.

2. § Választói jog az 1848 előtt fennállott kiváltságokra jövőben nem alapítható, azok azonban, kik az 1848: V. és az erdélyi 1848: II. törvénycikknek értelmében a régi jogosultság alapján 1848. évtől 1872. évig bezárólag készített országgyűlési választói névjegyzékek valamelyikében benfoglaltatnak, a választói jog gyakorlatában saját személyökre nézve meghagyatnak.

3. § Szabad királyi és rendezett tanácsú városokban választói joggal bírnak azok, kik kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen:

a) oly házat bírnak, mely házadó alá eső legalább három lakrészt foglal magában, habár az ideiglenesen adómentes is;

b) oly földet bírnak, mely 16 frt, tiszta jövedelem után van földadóval megróva.

4. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848: V. tc. hatálya kiterjedt, választói joggal bírnak azok, kik nagy és kis községekben urbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel s illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen bírnak bármelyikre legyen is ez közülök telekkönyvileg felvéve.

Egy negyed urbéri telekkel hasonló kiterjedésű birtoknak azon földbirtok tekintetik, melynek adója legalább annyi, a mennyi ugyanazon községben a legkevesbbé megrótt eddigi urbéri értelemben vett 1/4 telek után fizettetik.

Ha pedig valamely községben urbériség nem létezett, a legkevesbbé megrótt 1/4 urbéri telek a szomszédságban fekvő azon községből veendő,

melyben a föld értékére befolyással bíró viszonyok a kérdésben forgó község viszonyaihoz leginkább hasonlóak.

A polgárosított határőrvidéknek Bács-Bodrog, Temes, Torontál és Krassó vármegyékbe bekebelezett részeiben, valamint Szörénymegyében tiz, 1600 négyszögöles hold, továbbá Közép-Szolnok, Kraszna, Záránd megyékben, Kővár vidékén és a Jászkun és Hajdu kerületekben nyolcz, 1200 négyszögöles hold művelés alatti földbirtok tekintendő 1/4 urbéri telekhez hasonló birtoknak.

Művelés alatti földnek veendő a belsőség, kert, szőlő, szántóföld és rét.

5. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848. erdélyi II. törvénycikk hatálya kiterjedt, nagy és kis községekben választói joggal birnak azok:

a) kik a jelenleg fennálló földadó-kataszter alapján 84 frt, ha pedig első osztályu adó alá eső házzal birnak, 79 frt 80 kr, és ha házuk másod vagy magasabb osztályu adó alá esik, 72 frt 80 kr tiszta jövedelem után fizetnek földadót.

A jelenleg fennálló földadó-kataszter kiigazítása vagy új kataszter felvétele esetén a fennkitett jövedelmi összegek azon arányban változnak, a melyben az erdélyi részeknek a jelen földadó-kataszterben kitüntetett összes tiszta földjövedelme a kiigazított kataszterben fölvett összes tiszta földjövedelemhez állani fog;

b) a kik föld-, ház- I. vagy III-ad osztályu jövedelemadó alá eső, összesen legalább 105 frt évi tiszta jövedelem után fizetnek államadót.

Ezekon kívül mindenik község, mely az 1791-beli XII. tc. nyomán jogosítottakon kívül legalább 100 füstöt számlál, két, kisebb községek pedig egy szabadon választott képviselő által folynak be a követválasztásba.

6. § Választói joggal birnak továbbá azok:

a) kik kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, illetőleg kiskorú gyermekeikkel a 4. §-ban említett módon oly házat birnak, mely legalább 105 frtnyi évi tiszta jövedelem után rovatott meg házbéradóval;

b) kik az a) pontban említett módon birt földbirtokból vagy saját tőkéjükből vagy mindkettőből együttvéve eredő legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

c) kik mint kereskedők vagy gyárosok legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

d) kik mint kézművesek szab. kir. és rendezett tanácsu városokban legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

e) kik mint kézművesek nagy és kis községekben legalább egy segéd után fizetnek jövedelmi adót.

7. § Választói joggal birnak azok is, kik az 1868-ik évi XXVI. törvénycikk szerint első osztályu jövedelmi adó alá eső, legalább 105 frt évi jövedelem vagy II-od osztályu jövedelmi adó alá eső legalább 700 frt évi jövedelem, továbbá azon állami törvényhatósági és községi tisztviselők, kik II-od osztályu jövedelmi adó alá eső legalább 500 frt évi jövedelem után fizetnek jövedelmi adót.

8. § A 6. és 7. §-okban elősorolt esetekben megkivántatik, hogy az említett alapokon a névjegyzékbe felveendő választók már a megelőző évben legalább a fent meghatározott jövedelem után voltak államadóval megróva.

9. § Jövedelmükre való tekintet nélkül választói joggal birnak: a magyar tudományos akademia tagjai, a tanárok, akademiai művészek, tudorok, ügyvédek, közjegyzők, mérnökök, sebészek, gyógyszerészek, az okleveles gazdák, okleveles erdészek és okleveles bányászok, a lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők, iskolai tanítók és az okleveles kisdédóvók azon választókerületben, melyben állandóan laknak.

A lelkészek és segédlelkészek választói jogának gyakorlatához megkivántatik azonban, hogy mint ilyenek valamely egyházközségben hivatalos alkalmazásban legyenek.

A tanárok, iskolatanítók, kisdédóvók és községi jegyzők pedig választói joggal az esetben birnak, ha illető állomásukra a törvény értelmében kinevezettek, választattak vagy hivatalukban megerősítették.

10. § Választói joggal nem birnak, habár a fentebbi §-okban elősorolt kellékek valamelyikét igazolják, kik atyai, gyámi vagy gazdai hatalom alatt állanak.

Gazdai hatalom altt levőknek tekintetnek a kereskedők és iparos tanonczok, valamint a köz- és magánszolgálatban álló szolgák és cselédek.

Gazdatisztek gazdai hatalom altt levőknek nem tekintetnek.

11. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennélfogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek:

1. a hadsereg állományában tetteleg szolgáló vagy tetteleges szolgálati idejükön belül ideiglenes szabadságra bocsátott katonák, tengerészek, honvédek; ezek közé azonban nem tartoznak az 1868. évi XL. tc. 36. § és

1873. évi XXXII. tc. értelmében ellenőrzési szemlére vagy ideiglenes fegyvergyakorlatra behívott tartalékosok és honvédek;

2. a pénzügy-, adó- és vámórség legénysége;

3. a csendőrök;

4. az állami, törvényhatósági és községi rendőrség legénysége.

12. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennél fogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek, bármely alapon birjanak különben választói joggal, azok:

1. kik büntett vagy vétség miatt vagy az 1848-ik évi XVIII. tc. 6., 7., 8., 9., 10., 11. és 12. §-aiban körülírt sajtóvétség miatt fogságra ítéltettek, a büntetés tartama alatt;

2. kik büntett vagy vétség miatt jogérvényes bírói határozattal elrendelt vizsgálati fogságban vannak;

3. kik választói joguk elvesztésére ítéltettek, a jogérvényes ítéletben megszabott időtartam alatt;

4. a vagyonbukottak, míg a csőd meg nem szüntettetett;

5. azok, kik az összeírást, illetőleg a kiigazítást megelőző évre a választókerületben fizetendő egyenes adójukat le nem fizették.

Az 1., 2., 3. és 4. pontban említett választók választói egyéb jogosultságuk igazolása mellett külön-jegyzékbe vétetnek, és kivételkép gyakorolhatják szavazati jogukat, ha felmentésüket vagy a csőd megszüntetését jogerőre emelkedett bírói határozattal, a büntetés teljes kiálltát az illetékes hatóság bizonyítványával, a választói jog elvesztése határidejének leteltét pedig az eredeti bírói ítélettel az összeíró-, illetőleg kiigazító bizottság, vagy esetleg a választási elnök előtt igazolták.

13. § Választható mindaz, a ki választó, ha életének 24. évét betöltötte, valamely választói névjegyzékbe felvétellett s a törvény azon rendeletének, miszerint a törvényhozási nyelv a magyar, megfelelni képes.

Az, a ki ezen törvény hatályba lépte után gyilkosság, rablás, gyújtogatás, lopás orgazdaság, okmányhamisítás, csalás, hamis bukás, hamis eskü miatt jogérvényes ítélettel elmarasztaltatott, nem választható.

14. § A választói jog igazolására megkivánt adó mennyisége adókönyvvel, adóhivatali bizonyítvánnyal vagy az egyenes adók községi főkönyvének (B. tabella) kivonatával igazolandó.

A föld és ház tulajdonjoga kétség esetén ott, hol telekkönyv létezik, telekkönyvi kivonattal, másutt a tulajdonjogot igazoló egyéb okirattal, a

föld mennyisége földadó-telekkönyvi (kataszter) vagy tagosítási földkönyvi kivonattal bizonyítandó.

Közbirtokossági közös birtoklásnál a közös birtokban, vagy közös jövedelemben való részesülés egyéni aránya közokirattal, vagy oly közbirtokossági jegyzőkönyvvel igazolandó, mely már a közös jövedelem felosztása alapjául szolgált.

Oly ingatlan alapján, mely határozatlan hányadrészekben van több tulajdonosra telekkönyvileg bekebelezve, – a telekkönyvbe bevezetett valamennyi tulajdonos választói joga igazoltnak veendő, ha azon ingatlan birtok akár terjedelmére, akár jövedelmére nézve a jelen törvényben a választói jogosultság feltételéül megállapított területet vagy jövedelmet annyiszor foglalja magában, – a hány tulajdonos van a telekkönyvbe bevezetve.

A zálogbirtok a visszaváltás idejéig a zálogbirtokosnak ad választói jogot.

15. § A ki oly helyeken, hol telekkönyv létezik, valamely ingatlan alapján a választói jogot igénybe veszi, de a telekkönyvben mint tulajdonos még bejegyezve nincs, annak a választói jog megadandó, ha kimutatja:

- a) hogy az ingatlan birtokában van;
- b) hogy azon ingatlan tulajdona öröködési jogon, vagy jogügylet alapján, avagy közbejött birtokrendezés folytán őt illeti;
- c) hogy vagy az öröködési eljárás folyamatban van, vagy pedig ha nincs, az öröködés, illetőleg a tulajdon átruházását tárgyazó jogügylet a jogilleték kiszabás végett bejelentetett;
- d) hogy azon ingatlan után járó adót az igénylő fizeti, vagy az más által, de helyette fizettetik.

Ezen § eseteiben is csak akkor illeti az igénylőt a választói jog, ha azon személy, kinek tulajdonjoga a telekkönyvbe be van bekebelezve, a választói jogot ugyanazon ingatlan alapján igénybe nem veszi.

16. § A polgárosított határörvidék azon községeiben, melyekben házközség létezik, ha a közös földbirtok a 4. §-ban megszabott mennyiséget megüti, a választói jogot a házközség feje gyakorolja.

Ha pedig a házközségi tagok, közös ingatlan birtokukat a községi kötelék megtartása mellett osztották fel egymás között, mindazok gyakorolják a választói jogot, kik annyi ingatlant birnak, a mennyi a 4. §-ban megállapított.

II. FEJEZET

A KÖZPONTI VÁLASZTMÁNY

17. § Minden törvényhatóságban és minden oly városban, mely az 1848: V. tc. 5. §-a alapján képviselőt küld, a választók névjegyzékének összeállítására és kiigazítására, úgy az országgyűlési képviselőválasztások vezetésére központi választmány alakítandó.

18. § A központi választmány elnöke a törvényhatóság, vagy a város első tisztviselője, vagy ennek törvényes helyettese.

Oly törvényhatóságban, vagy városban, mely egy választókerületet képez, a központi választmány tagjainak száma az elnökön felül 12, ott hol kettő a választókerület 16, ott hol három 24, ha pedig háromnál is több a választókerület, minden további kerület után ezen felül még két tag választandó.

A központi választmány mindig úgy alakítandó, hogy abba minden választókerületből legalább két tag választassék.

19. § A központi választmánynak, az összeíró és szavazatszedő küldöttségnek tagja lehet azon választókerületek minden választója, melyekre ezen választmány hatásköre kiterjed, továbbá az illető törvényhatóság bizottságának minden oly tagja, ki a jelen törvény értelmében választói joggal bír.

20. § A központi választmány tagjait a törvényhatóság, vagy város közgyűlése szavazatlapok által viszonylagos szótöbbséggel 3 évre választja.

A meghalt, vagy kilépett tagok helyébe a hátralevő idő tartamára a legközelebbi közgyűlésen új tagok választandók.

A választás oly időben tüzendő ki napirendre, hogy a 3 év leteltével az újonnan megválasztott központi választmány működését azonnal megkezdhesse.

21. § A központi választmány, az összeíró és szavazatszedő küldöttség tagjai a következő esküt teszik le:

„Én N., N. esküszöm stb. (ünnepélyesen fogadom), hogy mindazt, mit (a választók névjegyzékének összeállítására) az országgyűlési képviselőnek (képviselőknak) választására nézve, az ország törvénye szerint, kiküldetésemhez képest teljesíteni tisztemhez tartozik, hiven, részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen teljesítendem. Isten engem stb.”

22. § A központi választmány minden tanácskozásáról a jelenlevők neveinek feljegyzése mellett a kebeléből választandó jegyző által rendes jegyzőkönyvet vezetett s annak egy példányát a levéltárba tevén, a másikat a belügyministernek időszakonként felküldi.

23. § A központi választmány belső ügykezelési nyelvét illetőleg az 1868: XLIV. tc. szabályai irányadók.

24. § A központi választmány annyiszor tart ülést, a hányszor ezt a jelen törvényben megszabott teendői szükségessé teszik.

Az ülések első napjáról az elnök a tagokat külön meghívók által értesíti; ezen meghívás városokban 3, más törvényhatóságban 8 nappal az ülések megkezdése előtt elküldendő, illetőleg közzé teendő, kivéve a rendkívüli eseteket, midőn az elnöknek jogában áll a központi választmányt időhaladék nélkül összehívni, és azon eseteket, a melyekben a központi választmány üléseinek első napját a jelen törvény határozza meg.

Érvényes határozat hozatalára az elnökön felül ott, hol a választmány 12 tagból áll, legalább 4 tag, másutt legalább 6 tag jelenléte szükséges.

Az elnök csak egyenlő számu szavazatok esetén szavaz.

25. § A központi választmány, valamint az összeíró küldöttség ülései nyilvánosak.

26. § A központi választmány a belügyministerrel, bíróságokkal, hatóságokkal, testületekkel és egyesekkel közvetlenül érintkezik.

A választmány határozatai, a mennyiben a választói jogosultságra vonatkoznak, az 50. § értelmében a királyi curiához, minden más esetben, valamint a 34. és 107. §-ban felsorolt esetekben a belügyministerhez felelbevezhetők.

27. § A jelen törvény rendeleteinek az illetők általi teljesítésére a belügyminister ügyel fel, s az e végett megkívántató utasításokat és rendeleteket az illető központi választmányokhoz intézi.

28. § Azon vegyes választókerületekben, melyekben valamely megyei törvényhatóságokhoz tartozó községek, egy vagy több városi törvényhatósággal, illetőleg valamely törvényhatósággal felruházott kerület községeivel együtt képeznek egy választókerületet, e törvényhatóságok között a jelen törvény végrehajtása körül támadható kérdéseket, az illetőknek meghallgatásával, ezen törvény rendeletei értelmében a belügyminister intézi el.

III. FEJEZET

A VÁLASZTÓK NÉVJEGYZÉKE

29. § A választók névjegyzéke hivatalból állíttatik össze, és évenként hivatalból igazíttatik ki.

30. § A választók névjegyzékének összeírására és évenkénti kiigazítására a központi választmány évenként minden választókerületre nézve három tagból álló küldöttséget választ, s meghatározza az időt, mely alatt ezen küldöttség munkálatát az egész választókerületben befejezni köteles.

31. § Azon választókerületekben, melyek egy vagy több szabad királyi városból s egy vagy több szomszéd törvényhatósághoz tartozó községekből alkottattak, a választók összeírására kiküldendő küldöttségbe mindegyik törvényhatóság központi választmánya két-két tagot választ; s ezek együtt teljesítendik az egész kerületben a választók összeírását.

Ha ezen küldöttségben valamely kérdés eldöntésénél a szavazatok egyenlők lennének, minden egyes esetben a küldöttségből sorshuzás útján egy tag ideiglenesen kilép, s a fennforgó kérdést a többi küldöttségi tagok szavazattöbbséggel döntenek el, az ily kérdés eldöntése után azonban valamennyi küldöttségi tag működését ismét együtt folytatja.

32. § Az összeíró küldöttség elnöke köteles a központi választmány által kitűzendő határidőn belül meghatározni a napot, melyen a kerület minden nagy községében és minden körjegyzőség székhelyén az összeírás eszközzésére meg fog jelenni.

Ezen határnapok a községi előljáróság útján az összeírást megelőzőleg legalább 8 nappal a szokásos módon minden községben kihirdetendők. A kitűzött határnapok a küldöttség által pontosan megtartandók, és közbejött elháríthatlan akadály esetén új határnapok tűzendők ki, melyek hasonlóképp legalább 8 nappal előre kihirdetendők.

33. § Az összeíró küldöttség rendelkezésére bocsátandók:

- a) az 1848-tól 1872-ig készített választói összeírások;
- b) az egyenes adók községi főkönyve (B tabella);
- c) a földadó-telekkönyv (cataster);
- d) hol a tagosítás megtörtént, a tagosítási telekkönyv.

Minden hatóság, köztisztviselő és lelkész köteles mind az összeíró küldöttségnek, mind a központi választmánynak a névjegyzék összeállítására és kiigazítására szükséges adatokat kiszolgáltatni.

34. § Azon községekben, melyekben a 4. § értelmében a legkevesébbé megrótt 1/4 urbéri telek adóját kinyomozni szükséges, ezt az összeíró küldöttség teljesíti s eljárása eredményét az adatokkal együtt a központi választmánynak beküldi.

Ezen ügyekben panasz esetén a központi választmány határoz.

35. § A községi előljárók az összeírásnál jelen lenni s a szükséges felvilágosításokat megadni kötelesek.

36. § A ki az ezen törvény első fejezetében meghatározott választói jogosultsággal bír, a választók névjegyzékébe felveendő, habár személyesen nem jelentkezett is.

Ha azonban valaki a küldöttség előtt választói jogosultságának igazolása végett személyesen megjelen, meghallgatandó.

37. § Az összeíró küldöttségek úgy az első felvételkor, valamint az évenkénti kiigazításakor a választók összeírását minden községről külön egy példányban készítik el, és azt saját aláírásukkal ellátva, működésük befejezte után a központi választmánynak azonnal átküldeni kötelesek.

38. § Minden választó csak egy és pedig azon község névjegyzékébe veendő fel, melyben az összeíráskor rendes lakása van. Ha azonban azon ingatlan birtok, kereskedelmi, gyár- vagy ipar-telep, melyre választói jogosultságát alapítja, más községben vagy más választó-kerületben fekszik, kívánatára akár rendes lakhelyének, akár ez utóbbi községnek, illetőleg választókerületnek névjegyzékébe felveendő.

Azok, kik ezen törvény 2. és 9. §-ai alapján birnak választói joggal, minden esetre csak azon község névjegyzékébe vétethetnek fel, melyben rendes lakásuk van; ha a rendes lakás iránt kétség támad, az illető maga jelölheti meg, hogy a kérdéses községek vagy városrészek közül melyikbe kíván felvétetni.

Ellenben azok, kik föld- vagy házbirtok, kereskedői-, ipar- vagy gyár-telep birtoka alapján több községben vagy választókerületben birnak választói jogosultsággal, maguk jelölhetik meg ezek közül a községet vagy választókerületet, melynek névjegyzékébe felvétetni kívánnak.

A névjegyzék első összeállítására és annak évenkénti kiigazítására szükséges rovatos íveket a központi választmányoknak a belügyminister küldi meg.

39. § A névjegyzék évenkénti kiigazításánál ugyanazon eljárás alkalmazandó, mely az első összeíráskor követtetett.

A kiigazításnál mindazok, kik meghaltak, vagy időközben választói jogosultságukat elvesztették, a névjegyzékből kihagyandók; ellenben azon, kik választói joggal bírnak és a névjegyzékbe felvéve nincsenek, vagy magukat egy névjegyzékből a másikba kívánják áthelyeztetni, a névjegyzékbe felveendők.

40. § A névjegyzék évenkénti kiigazítására szükséges intézkedéseket a központi választmány minden év május hava első napjaiban köteles megtenni, – az összeíró küldöttségek pedig a kívánt kimutatásokat oly időben fejezik be, hogy a központi választmány ezen kimutatások alapján a névjegyzék összeállítását minden év június 15-én megkezdhesse.

IV. FEJEZET

A NÉVJEGYZÉK ELLENI FELSZÓLALÁSOK

41. § A központi választmány az összeíró küldöttségek által készített névjegyzékeket naponként tartandó üléseiben vizsgálat alá veszi, azokat a rendelkezésére álló adatok alapján pótolja vagy az összeíró küldöttség által póttoltatja, és a választók ideiglenes névjegyzékét a belügyminister által meghatározandó minta szerint, minden kerületről községenként külön, azon városokban pedig, melyek több választókerületet foglalnak magukban, ezen névsort választókerületenként betürendben állítja össze.

Városokban a névjegyzék városrészenként állítható össze.

42. § Az egy választókerülethez tartozó városok és községek névjegyzékét a központi választmány a kerület minden városának vagy községének és körjegyzőségének megküldi, s ez alkalommal az állam hivatalos nyelvén s a szükséghez képest a kerületben tömegesen használt más nyelven is hirdetményt bocsát ki, melybe felveendő, hogy az összeállított ideiglenes névjegyzék hol és mely időben lesz közszemlére kitéve; továbbá, hogy ezen névjegyzék ellen a 44. § értelmében felszólalni és ezen felszólalás ellen észrevételt tenni lehet; végre, hogy a felszólalások és azokra tett észrevételek hol s mely határidő alatt adandók be.

43. § Az előjáróság köteles, ezen hirdetményt minden községben a szokásos módon közzétételni, a névjegyzékeket pedig, valamint a beadott felszólalásokat a kitűzött napokon reggeli 8 órától déli 12 óráig, városokban és nagy községekben a községházán, kis községekre nézve a körjegyzőség székhelyén, közszemlére kitenni, mely idő alatt azokat a községi

előjáróság egy tagjának jelenlétében mindenki megtekintheti és délutáni 2 órától 6 óráig lemásolhatja.

44. § A névjegyzék ellen saját személyét illetőleg bárki felszólalhat. Ezenkívül mindenkinek jogában áll, azon választókerületben, melyhez tartozó valamely község névjegyzékébe felvételre, bármely jogtalan felvétel vagy kihagyás miatt a névjegyzék ellen felszólalni.

A felszólalások írásban adandók be és egy beadványba több egyénre vonatkozó felszólalás is foglalható.

A felszólalónak kívánságára beadványáról térítmény adandó. Ezen felszólalások beadásának határideje a névjegyzék nyilvános kitételét követő 10 nap.

45. § A felszólalásokat mindenki megtekintheti, s azokra a névjegyzék kitételének napját követő 20 nap alatt mindenki, ki a 44. § szerint felszólalni jogosítva van, írásban észrevételeket nyújthat be. Az észrevétel minden beadványhoz külön adandó be.

46. § A felszólalások és az azokra tett észrevételek a központi választmányhoz intézendők, és a szükséges okiratokkal felszerelve, azon város vagy község előjáróságánál, melynek névjegyzéke ellen a felszólalás történt, kis községekben pedig az illető körjegyzőnél nyújtandók be.

47. § Az előjáróság köteles a felszólalásokat és észrevételeket külön sorrendben beiktatni, s a záros határidő leteltével az iktatókönyvvvel együtt a központi választmánynak azonnal megküldeni, vagy azt, hogy felszólalás nem adatott be, jelenteni.

48. § A felszólalások és észrevételek felett a központi választmány a névjegyzék első összeállításánál az első ülést követő 20 nap alatt, annak évenkénti kiigazítása alkalmával pedig minden évi szeptember 1-től 20-ig köteles határozni.

A felszólalások és észrevételek felett hozott határozat mindig indokolandó.

Az első ülésre szóló meghívóban kiteendő a sorrend, melyben az egyes választó-kerületek s az azokhoz tartozó községek névjegyzékai át fognak vizsgáltatni.

Ezen sorrend az ülést megelőző napon nyilvános helyen is kifüggesztendő.

49. § A központi választmánynak a felszólalásokra vonatkozó határozatai a választók első összeírása alkalmával 10 napon át, – a névjegyzék

évenkénti kiigazítása alkalmával minden évi szeptember 20-ától szeptember 30-áig közszemlére kiteendő.

Mindazon határozat:

- a) melylyel valamely felszólalás elutasított, vagy
- b) valamely név kitörlése elrendeltetett, vagy
- c) a mely oly felszólalás felett hozatott, melyre észrevétel adatott be, annak kézbesítendő, kinek választói jogára a határozat vonatkozik.

50. § Azok, kiknek felszólalása vagy észrevétele felett a központi választmány határozatot hozott, annak közszemlére történt kitételét követő 10 nap alatt, – azok pedig, kiknek a 49. §-ban elősorolt határozatok kézbesítettek, a kézbesítéstől számított 10 nap alatt a királyi curiához intézett felebbezésüket a központi választmány elnökéhez benyújthatják.

A felebbezés írásban nyújtandó be, s ahhoz új bizonyítékok is mellékelhetők.

A központi választmány a felebbezésre és bizonyítékokra megteheti észrevételeit, és a felebbezést azok kíséretében terjeszti fel a királyi curiához.

51. § A királyi curia a felebbezések felett egy vagy több 5 tagu tanácsban határoz.

Ezen tanácsok elnökei: a semmitőszék elnöke, a legfőbb ítélőszék elnöke, esetleg a semmitőszék alelnöke, és kineveztetésük sorrendje szerint a legfőbb ítélőszék tanácselnökei.

A curia minden év január havában teljes ülésében titkos szavazással választja meg a tanácsok többi tagjait.

Szükség esetén ily tanácsok az év folyamában is alakíthatók.

Ezen tanácsok nyilvános ülésben minden újabb vizsgálat mellőzésével határoznak.

A curiának a teendők körüli ügyrendét az igazságügyminister állapítja meg.

52. § A curia határozatai alapján a központi választmány a választók névjegyzékét kiigazítja, s azt a belügyminister által megszabott minta szerint véglegesen összeállítja.

Ezen névjegyzék egy hiteles példánya a belügyministerhez felterjesztendő; minden választókerület névjegyzéke pedig ezen kerület minden városának, nagyközségének és körjegyzőségének legalább egy példányban megküldendő.

53. § A névjegyzék évenkénti kiigazítása alkalmával a központi választmány akként köteles eljárni, hogy az ideiglenes névjegyzék legkésőbb július hó 5-én a 43. § értelmében közszemlére kitétethessék.

A névjegyzék kiigazítása iránti kérvények minden évben július hó 5-től 15-ig adhatók be, az ezekre tett észrevételek pedig július hó 16-tól 25-ig fogadtnak el.

54. § A névjegyzék évenkénti összeállításánál a következő határidők tartandók meg:

A központi választmány a 48., 49. és 50. §-okban megszabott eljárást november 1-jéig befejezni s a felterjesztést a curiához megtenni köteles. A curia a felterjesztett ügyeket december hó 15-ig elintézni, s a központi választmányhoz visszaküldeni tartozik.

A névjegyzék végleges összeállításának s megküldésének (52. §) záros határnapja minden évben december hó 30-ik napja.

55. § Az ekként kiigazított névjegyzék a kiigazítást közvetlen követő naptári évre érvényes.

V. FEJEZET

A VÁLASZTÁSI ELJÁRÁS

56. § Az általános képviselőválasztásokra a belügyminister 10 napi határidőt tűz ki oly módon, hogy az e tárgyban kibocsátandó rendeletnek a hivatalos lapban közzétételétől a választásra kitűzött határidő zárnapjáig legalább 30 napi időköz legyen s a választások befejezésétől az országgyűlés megnyitásáig legalább 10 napi időköz maradjon.

A választások a belügyminister által kitűzött 10 napi határidőn belül minden kerületben megtartandók.

57. § Az általános választások napját ezen 10 napi határidőn belül valamint az időközi választások napját a központi választmány akként határozza meg, hogy az általános választások ugyanazon törvényhatóság vagy város területén egy napra tűzessenek ki, az időközi választásoknál pedig a képviselőház eziránt hozott határozatának vételétől, vagy a meghiusult választás napjától a választás megkezdéséig 14 napnál rövidebb, és 24 napnál hosszabb időköz ne legyen.

58. § Az általános választásoknál a központi választmány a királyi meghívó levélnek az illető törvényhatóság közgyűlésében történt kihirdetése után következő napon, az időközi választásoknál a képviselőház

felhívásának vételétől számítva városokban 3, más törvényhatóságokban 8 nap alatt, a meghiusult választás esetén pedig az arról szóló jelentés vétele után azonnal összeül.

Ez alkalommal megteszi a választásra szükséges intézkedéseket, és minden választókerület részére a választás vezérletére elnököt, jegyzőt és a szükséges számmal helyetteseket választ.

59. § Azon kerületekre, melyekben a választók száma az 1500-at meg nem haladja, egy szavazatszedő küldöttség alakítandó, a választási elnök elnöklete alatt. Ez esetben egy választási, egy helyettes elnök, egy jegyző és egy helyettes jegyző választandó.

Azon kerületekre, melyekben a választók száma az 1500-at meghaladja, két szavazatszedő küldöttség alakítandó; ez esetben a választási elnökön kívül, ki az egyik szavazatszedő küldöttség elnöke, még egy szavazatszedő küldöttségi elnök, két helyettes elnök, két jegyző és két helyettes jegyző választandó.

Azon kerületekre pedig, melyekben a választók száma a 3000-et meghaladja, szabadságában áll a központi választmánynak három küldöttséget alakítani, s ez esetben a választási elnökön kívül két küldöttségi elnök és két, esetleg három helyettes elnök, három jegyző és két, esetleg három helyettes jegyző választandó.

A küldöttségi elnököket és jegyzőket a szavazatszedő küldöttségekhez a központi választmány osztja be; ugyanaz határozza meg, hogy a választási elnököt akadályoztatása esetén melyik küldöttségi elnök helyettesíti. A helyettes elnökök és jegyzők beosztása a választási elnök feladata.

60. § Vegyes kerületekben a választásra elnököt azon törvényhatóság központi választmánya nevez, melynek kebeléből az ily vegyes kerülethez legtöbb választó járul, a jegyzőt ellenben azon törvényhatóság központi választmánya küldi ki, melyhez a kérdéses vegyes kerületbeli választóknak kisebb száma tartozik, s oly esetben, midőn egy ily vegyes kerületre két városi hatóság esik, a szavazatszedő küldöttséghez mindegyik egy-egy tagot küld, kik közül az egyik a jegyzői tollat vezeti.

61. § A választókerület községeit vagy városrészeit a szavazatszedő küldöttségek közt a központi választmány osztja fel; ezek szavazási sorrendjét minden küldöttség részére szintén a központi választmány határozza meg, úgy azonban, hogy a választási székhely választói mindig legelőször szavaznak.

62. § Az 59., 60. és 61. §-ok értelmében tett intézkedéseiről a központi választmány az állam hivatalos nyelvén s a szükséghez képest a kerületben tömegesen használt más nyelven is hirdetményt tesz közzé, melyben tudatja a választási elnökök és jegyzők neveit, a községek, illetőleg a városrészek szavazási sorrendjét s a választásnál figyelembe tartandó egyéb intézkedéseket.

Ezen hirdetmény a választókerület minden városának és községének megküldendő, és az előjáróság köteles azt legalább 3 nappal a választás előtt szokásos módon közzétenni.

63. § A választási vagy küldöttségi elnök azon kerületben, melyben a választásnál vagy szavazatszedésnél elnököl, képviselővé nem választhatik.

64. § Minden város tanácsa és minden község előjárósága által a választás helyére két tag, továbbá minden jelölt részére annak bizalmi férfiai által azon városból vagy községből egy lakos nevezendő, kik mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a választók azonosságát ellenőrizni kötelesek.

65. § A választás a választási székhelyen történik, akár egy, akár több küldöttség előtt történik a szavazás.

A községek vagy városrészek sorrendje és a küldöttség, melyhez besoztattak, a szavazó helyiség előtt és a község több helyén kifüggesztett hirdetményben közzéteendő.

66. § Ha a küldöttségi elnökök, vagy jegyzők megjelenésükben akadályozva vannak, a szavazatszedő küldöttségeket a központi választmány által választott helyettesek sorából a választási elnök egészíti ki.

Ha azon választók, kik képviselőjelöltet ajánlottak, bizalmi férfiakat ki nem jelöltek, vagy ha a bizalmi férfiak vagy községi küldöttek a választásra meg nem jelentek, ezeket a választási elnök helyettesíti.

67. § A választás vezetése, a rend fentartása és e célból teendő minden előleges intézkedés a választási elnök feladata és kötelessége; ő rendelkezik a rend fenntartására kirendelt rendőri közegekkel és szükség esetén a fegyveres erővel.

A szavazatszedő küldöttségek elnökeinek feladata és kötelessége az eléjük utasított választók szavazatainak összeszedése, ők határoznak a szavazatok ellen felmerült kifogások felett, s a küldöttség szavazó helyiségében és annak közvetlen környékén ők ügyelnek a rend fenntartására,

e célból a választási elnöknek rögtön teendő jelentés mellett, a fegyveres erővel is rendelkezhetnek.

Szükség esetén a szavazást ideiglenesen felfüggeszthetik; azt, hogy mikor kezdessék meg újra a szavazás valamely küldöttség előtt, a választási elnök határozza meg, s neki áll kizárólag jogában a választást félbeszakítani és a központi választmánynak jelentést tenni.

68. § A választóknak az összeírásnál vagy választásnál semminemű fegyverrel, vagy bottal megjelenni nem szabad.

69. § A választási elnök a kerület székhelyén a választási eljárást a kitűzött napon és helyen reggeli 8 órakor nyitja meg.

70. § Képviselőjelöltet ajánlhat a kerület minden választója; ezen ajánlat írásban adandó be a választási elnöknek, ki azt az általa meghatározandó helyen és időben a választást megelőző napon is átveheti, legkésőbb azonban ily ajánlat félórával a választás megnyitása után adandó át a választási elnöknek.

Az ajánlattal egyidejűleg minden jelölt részére, minden szavazatszedő küldöttséghez egy bizalmi férfi jelölendő; szabadságában áll azonban az ajánlónak minden küldöttséghez két bizalmi férfit kijelölni.

Az ajánló kívánatára ajánlatáról térítvény adandó.

71. § Ha azonban a választás megnyilta után fél óra alatt csak egy egyén ajánlatot, a választási elnök a választást befejezettnek s az illető egyént megválasztott országgyűlési képviselőnek nyilvánítja.

Ha a kellő időben több egyén ajánlatot képviselőjelöltnek és 10 választó szavazást kíván, a választási elnök azt elrendelni köteles s ez esetben a szavazás a kirendelt küldöttségek előtt reggeli 9 órakor megkezdendő és megszakítás nélkül folytatandó.

72. § A választói névjegyzék egyik hiteles példányának a választás alkalmával a szavazatszedő küldöttség kezénél kell lenni.

73. § A választásnál szavazati joggal csak azok birnak, kik a választói névjegyzékekben bennfoglaltatnak, s csak azon kerületben birnak szavazati joggal, a melyben összeírva vannak.

A névjegyzékekben foglaltak közül a szavazat senkitől meg nem tagadható.

74. § A szavazó-helyiségben csak a szavazatszedő küldöttség tagjai, a bizalmi férfiak, a közigazgatási tisztviselő és a jegyző mellé rendelt

irnokok lehetnek jelen, ezeken felül mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a községi előljáróság kiküldött tagjai és a jelöltek bizalmi férfiai által megjelölt községi lakos és végre a szavazásra beszólitott választók.

75. § A községek vagy városrészek a központi választmány által meghatározott sorrendben, s az egy községből vagy városrészből való választók a szerint, a mint egyik vagy másik jelöltre szavaznak, külön bocsátandók a szavazásra.

Az első községnél a küldöttségi elnök által kihuzott sors dönt a felett, melyik jelöltre szavazók bocsátatnak először a szavazáshoz.

Az utána következő községeknél felváltva illeti az egy jelöltre szavazókat az elsőség.

Azon választók, kik szavazásra akkor nem jelentkeztek, mikor a megállapított sorrend szerint azon községen vagy városrészen volt a sor, a többi választóknak szavazása után szavazhatnak.

76. § A szavazás nyilvánosan, élőszóval történik. A község vagy városrész, melyhez a szavazó tartozik, a szavazó neve és szavazata a rovatos ivre azonnal feljegyeztetik.

77. § A választót a szavazásnál irányadólag utbaigazítani vagy rábeszélni nem szabad, – kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttségi elnök intézhet, s ez is csak a feladat korlátai között.

Azt, a ki e szabály ellen vét, az elnök rendre utasítja, ismétlés esetében eltávolíthatja s a szükséghez képest mással pótolja.

A szavazás alatt felmerült kérdésekben a küldöttségi tagok meghallgatása után a küldöttségi elnök saját felelősségére határoz.

78. § Semmis a szavazat, ha nincs értelme, ha többféleképen magyarázható, vagy ha nem a képviselőjelöltek valamelyikére adatott.

Ha egy családi néven csak egy jelölt van, a szavazat azért, mert a keresztnév hibásan vagy épen nem mondatott ki, valamint akkor sem tekintetik érvénytelennek, ha a szavazat a jelöltek egyikére kétségtelenül megállapítható.

79. § Ha a választás folyama alatt oly akadályok merülnek fel, melyek miatt a szavazást rendesen folytatni nem lehet, a választási vagy küldöttségi elnök a szavazást saját felelősségére, az utóbbi azonban a választási elnöknek rögtön teendő jelentés mellett felfüggesztheti.

80. § Ha a felfüggesztett szavazás két óra mulva volna folytatható,

a választási elnök a választást félbeszakítja és erről a központi választmánynak jelentést tesz.

A központi választmány az új választásra ezen törvény 57. § értelmében új határidőt tűz ki.

81. § Ha szavazás közben egy jelöltön kívül a többi visszalép s ezen szándékát az illető a választási elnöknek személyesen vagy sajátkezüleg írt és aláírt nyilatkozatban határozottan kijelenti, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt országgyűlési képviselőnek nyilváníttatik.

A jelöltek visszalépése a jegyzőkönyvbe felveendő.

82. § Ha a jelöltek közül a szavazatok általános többségét egyik sem nyerte el, azon két jelőltre, kik aránylag legtöbb szavazatot nyertek, újabb szavazás történik, melyre a központi választmány ezen törvény 57. §-a szerint új határidőt tűz ki.

A szavazatok általános többségének az összes beadott érvényes szavazatok felénél nagyobb száma tekintetik, habár a szavazatok egy része időközben visszalépett más jelőltre adatott is.

Ha két jelölt egyenlő számu szavazatot nyert, vagy az egyik jelölt időközben az új határnap elérkeztéig meghalt, szintén új választásnak van helye. Ha a két jelölt közül valamelyik időközben a jelöltségtől visszalép, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt az új határnap elérkeztekor országgyűlési képviselőnek nyilváníttatik.

83. § Miután minden község a megállapított sorrend szerint szavazott, és szavaztak vagy szavazásra felhivattak azon községek is, melyek a megállapított sorrendben nem jelentek meg, a választási elnök legalább egy órai és két órán túl nem terjedhető határidőt tűz ki, melynek lefolyta után többé szavazat el nem fogadtatik.

A küldöttség elnöke a szavazás névsorát berekeszti, annak három példányát, valamint a szavazás lefolyásáról szóló jegyzőkönyvet a jegyzővel együtt aláírja és a választási elnöknek átadja.

84. § A választási elnök, a szavazatszedő küldöttség tagjai és a jelöltek bizalmi férfiai, ha azon kerületben, melybe kiküldettek, választói joggal bírnak, a 83. § értelmében kitűzött záróra elteltével is bármely küldöttség előtt szavazhatnak.

85. § Minden szavazatszedő küldöttség a szavazás lefolyásáról jegyzőkönyvet vezet.

Ezen jegyzőkönyvben megemlítendő:

a) a szavazatszedő küldöttség tagjainak, a jelöltek bizalmi férfiainak neve;

b) a szavazás kezdete és a küldöttség előtti végeredménye;

c) az elnök esetleges határozatai és a rend érdekében tett intézkedései.

A visszautasított szavazatokról külön jegyzék vezetendő, mely a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

86. § Ha a szavazás minden küldöttség előtt a 83. § értelmében befejeztetett, a választási elnök a szavazás végeredményét a küldöttségi tagok előtt összeállítja, és azon jelöltet, ki a feljegyzett érvényes szavazatok általános többségét megnyerte, a kerület országgyűlési képviselőjének kijelenti.

87. § A választás összes lefolyásáról jegyzőkönyv vezetendő, abban megemlítendő:

a) a választókerület neve;

b) a választás helye és ideje;

c) a képviselőjelöltek nevei;

d) az ajánlók és ezek által kijelölt, vagy az elnök által kinevezett bizalmi férfiak nevei, a nyilatkozat kelte s a beadás ideje;

e) a jelölt vagy jelöltek esetleges visszalépése;

f) ha szavazás rendeltetett el, a megkezdés ideje s a szavazás végeredménye;

g) az elnök által kitűzött záróra;

h) az elnök határozatai s a rend érdekében tett intézkedései.

Sem óvásnak, sem egyéb észrevételnek a jegyzőkönyvben helye nincs.

A jegyzőkönyvet az elnök s a melléje rendelt jegyzők írják alá.

88. § Ugy az általános jegyzőkönyv, mint a szavazatszedő küldöttségek jegyzőkönyve, és a szavazási rovatos ívek, az állam hivatalos nyelven 3 példányban vezetendők.

Ezek közül egy példány a megválasztott képviselőnek azonnal átadandó vagy térítvény mellett elküldendő. A másik két példány a központi választmánynak küldendő be, mely azok egy példányát a törvényhatóság vagy város levéltárába helyezi el, másikát a belügyministernek küldi meg.

A megválasztott képviselőnek a választási jegyzőkönyv szolgál megbízólevél gyanánt.

Ugy jegyzőkönyvi mintákat, mint szavazási rovatos íveket a belügyminister az illető hatóságoknak elegendő mennyiségben küld.

89. § A kérvénynyel megtámadott választások érvénye felett a curia ítél. Az anyagi és alaki szabályokat, melyek szerint a curia ezen hatáskörében eljár, külön törvény határozza meg.

Ezen törvény megalkotásaig a választások érvénye felett a képviselőház dönt.

VI. FEJEZET

AZ ÖSSZEÍRÁS- ÉS VÁLASZTÁSNÁL KÖZREMŰKÖDŐ KÖZEGEK

FELELŐSSÉGE ÉS A VÁLASZTÁSI VISSZAÉLÉSEK MEGBÜNTETÉSE

90. § A választók összeírásánál, a névjegyzék összeállítás- és kiigazításánál, valamint a választási eljárásnál közreműködő közegek a jelen törvényben megszabott kötelességüknek pontos és lelkiismeretes teljesítéseért felelősek.

91. § A ki az összeíró vagy szavazatszedő küldöttség, vagy a központi választmány tagjait, vagy általában azokat, kik e törvény rendeletének végrehajtásával megbizattak, hivatalos eljárásuk alatt szóval, tettel vagy bármi más módon bántalmazza vagy rágalmazza, vagy becsületsértő kifejezésekkel megtámadja, vagy közbotránykozással nyilván meggyalázza, a mennyiben tette súlyosabb beszámítás alá eső bűncselekményt nem képez, 500 frtig terjedhető bírsággal, illetőleg 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

A ki a választási ügyekben működő küldöttségeket hivatalos eljárásukban büntetendő cselekménynyel való fenyegetéssel vagy erőszakkal meggátolja, vagy a ki hivatalos eljárásuk erőszakos meggátolására izgat, választói jogának három évre leendő felfüggesztésével és két évre terjedhető börtönre büntetendő.

92. § Azon választási vagy küldöttségi elnök, jegyző, bizalmi férfi, vagy különös megbízatás folytán közreműködő más közeg ellen, ki hivatalos eljárásában a jelen törvénynek rendeleteit akár cselekmény, akár mulasztás által megsérti, az 1870. évi XLII. tc. VI. fejezete értelmében fegyelmi eljárásnak van helye, s az illetők azon törvénycikk 83. §-a szerint 500 forintig terjedhető pénzbírságban marasztalandók el.

Ha a mulasztás, vagy a törvényszerű kötelesség megsértése a választás meghiusítását, esetleg megsemmisítését vonja maga után, a törvénysértést elkövető fél 2000 frtig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

Ha azok, kik az 1870: XLII. tc. 78. § értelmében a vizsgálat elrendelésére vannak hivatva, azt el nem rendelik, a vizsgálatot és ennek folytán a tiszti keresetet a központi választmány indokolt megkeresésére vagy egyesek indokolt panasza alapján a belügyminister is elrendelheti.

93. § Azon közhivatalnok vagy lelkész, ki a választók összeírására szükséges adatokat, illetőleg okiratokat a kellő időben ki nem adja, vagy azok kiadását megtagadja, az illetékes királyi törvényszék által 500 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

94. § A ki saját vagy más nevének a választók névjegyzékébe leendő fölvétele, vagy a fölvetnek abból való kitörlése végett az összeíró küldöttség, vagy a központi választmány előtt tudva hamis, hamisított vagy lényegében valótlan-ságot tartalmazó okiratot használ, 500 frtig terjedhető bírsággal, vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

95. § Azon küldöttségi tag, ki a vele hivatalosan közlött okmányokat meghamisítja, vagy azokat elsikkasztja vagy megsemmisíti, továbbá az, ki a választók vagy a szavazók névjegyzékét meghamisítja, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével, 2 évig terjedhető börtönnel és 2000 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

96. § A ki a választónak, vagy családja valamely tagjának azon célból, hogy bizonyos jelöltre szavazzon, vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék, vagy mert valamely jelöltre szavazott, vagy nem szavazott, pénzt, pénzértéket, vagy más előnyt ad, vagy ígér, vagy azt valamely előny elvonásával fenyegeti, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével s 1000 forintig terjedhető bírsággal, vagy 6 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő. Ugyanazon büntetés alá esik azon választó is, ki a neki, vagy tudtával családja tagjának a jelen §-ban megjelölt célból adott pénzt, pénzértéket vagy más előnyt elfogadta.

97. § Az előző (96.) §-ban kitűzött büntetéssel sujtandó az is, a ki az azon §-ban említett okból etet és itat, valamint az is, ki ezen etetést és itatást elfogadja.

98. § A ki nyilvánosan, szóval vagy irat terjesztése által a tulajdon sértetlensége, valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen törvénytelen fellépésre izgat, ugyancsak a ki a törvények, vagy a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázit, választói jogának 3 évre felfüggesztésével és 1500 frtig, vagy egy évig terjedhető fogsággal büntetendő.

99. § A ki nyilvánosan, szóval vagy irat terjesztése által a király szemé-

lyének sérthetlenségét megtámadja, a ki az ország alkotmányának törvénytelen módon való megváltoztatására, vagy a magyar állam egysége ellen izgat, választói jogának 3 évre való felfüggesztésén felül 1 évtől 5 évig terjedhető börtönnel büntetendő.

100. § A ki valamely választót választói jogának gyakorlatában erőszakkal, vagy büntetésre méltó cselekmény által fenyegetéssel megakadályoz, 500 forintig terjedhető birsággal vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

A kik pedig a választási helyen erőszakot használnak a végett, hogy a választás meg ne kezdezhessék, félbeszakittassék, vagy pedig meghiusittassék, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével és 1 évtől 3 évig terjedhető börtönnel büntetendő.

101. § Ha a 95., 96., 100. §-ban foglalt hamisítás vagy visszaélés közhivatalnok, vagy községi előljáró által követtetik el, ezen cselekmény súlyosabb beszámítás alá esik, s ennek elkövetői ellen az ugyanazon §-okban kiszabott büntetésen felül a hivatalvesztés is mindig kimondandó.

102. § A ki másnak neve alatt szavaz, vagy másnak neve alatt jelenti magát a szavazásra, vagy a ki egy kerületben kétszer, vagy több helyütt szavaz, úgy az is, ki mindezen visszaélésekhez tudva segédkezet nyújt, 200 forintig terjedhető birsággal, vagy 6 hétig terjedhető fogsággal, esetleg hivatalvesztéssel büntetendő.

103. § Ki a választás színhelyén a rendet zavarja, vagy oda fegyvert, vagy botot visz, és azt a rendre ügyelő közeg felhívására rögtön át nem adja, az illetékes közigazgatási hatóság által rendőri uton három naptól egy hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

104. § A párt, vagy jelölt zászlóját, jelvényét imaházra, állami, törvényhatósági, városi vagy községi középületre, vagy nyilvános iskolára kitűzni tilos; tilos továbbá a zászló vagy jelvény erőszakos eltávolítása oly helyről, hová azoknak kitűzése törvényesen meg van engedve.

Nyilvános pártgyűlés, pártünnepély, körmenet, rendezett tanácsu városokban a polgármesternél, másutt a törvényhatósági tisztviselőnél, s ha ilyen helyben nincs, a községi előljáróságnál a megelőző napon mindig bejelentendő, ezeken a polgármester, illetőleg tisztviselő személyesen jelen lehet, az előljáróság pedig magát megbízott által képviseltetheti.

A ki a zászlót, jelvényt a fentebb megjelölt tiltott helyekre kitűzte, vagy kitűzését elrendelte, vagy ki a zászlót, vagy jelvényt oly helyről,

hová annak kitűzése megengedve van, erőszakosan eltávolítja, vagy megrongálja, vagy a be nem jelentett nyilvános pártgyűlést, párttűnne-
pélyt, körmenetet rendezte, a közigazgatási hatóság által rendőri uton 100
frtig terjedhető bírsággal, vagy 20 napig terjedhető fogsággal büntetendő.

A tiltott helyre tűzött zászlót, jelvényt az előjáróság eltávolítani köteles.

105. § A büntetésből befolyt pénzek az illetékes törvényszék, illetőleg
közigazgatási hatóság által azon törvényhatóság rendelkezésére bocsá-
tandók, melynek területén a megbüntetett cselekmény elkövetetett, s ez
által népnevelési célokra, vagy területén létező közkórház vagy szegé-
nyek alapjára fordítandók.

106. § A 94., 95., 96., 101. §-ban felsorolt törvényszegések miatt, a bűn-
vádi vagy fegyelmi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény
elkövetése után 6 hó alatt, továbbá a 91., 92., 93., 97., 100., 102., 103., 104.
§-ban felsoroltak miatt pedig akkor, ha a cselekmény elkövetése után 30
nap alatt a bíróságnál vagy közigazgatási hatóságnál feljelentetett.

VII. FEJEZET

VEGYES ÉS ÁTMENETI INTÉZKEDÉSEK

107. § Azon községekre nézve, melyekben urbériség nem létezett, a köz-
ponti választmány a választók első összeírása alkalmával állapítja meg
egyszer mindenkorra, melyik azon szomszéd község, melyből a 4. § ér-
telmében az adóval legkevésbé megrótt 1/4 urbéri telek veendő.

108. § Addig is, míg a törvényhozás az adóhátralékok behajtása iránt
intézkedni fog, azok, a kik az összeírást, illetőleg évi kiigazítást megelőző
évnél hosszabb időről tartoznak adójukkal, a névjegyzékbe felveendő, ha
az összeírást, illetőleg évi kiigazítást megelőző év első napjától az összeírás
vagy kiigazítás megkezdéseig hátralékban levő adójukból legalább annyit
lefizettek, a mennyit a megelőző év összes egyenes államadója tesz.

109. § A jelen törvény 5. §-ában érintett községekben a füstök számá-
nak megállapítása s a községi képviselők választása iránt, a központi
választmány felhívására a törvényhatóság akként intézkedik, hogy ezen
választás az összeírás megkezdése előtt legalább 14 nappal megtörténjék.

Ezen választást az 1874. XVIII. tc. 38. §-ában megjelölt községi válas-
ztók az azon törvénycikk 49. §-ában előirt módon teljesítik.

A megválasztottak az összeíró küldöttség által azon évi névjegyzék-
be felveendő.

110. § Bogsán, Dognácska, Moldova, Oravicza, Resicza, Stajerdorf és Szászka-Bánya községekben, melyekre az 1848. évi V. tc. 2. § a) pontjának a városokra vonatkozó rendelkezése eddig alkalmaztatott, a választók összeírására továbbra is a jelen törvénynek a városokra vonatkozó határozatai szerint lesz teljesítendő.

111. § Az ország azon részeiben is, melyekre az 1848. erdélyi II. tc. hatálya kiterjedt, minden képviselőválasztásra egy külön választókerület alakítandó és minden választókerület csak egy országgyűlési képviselőt választ.

112. § A választók első állandó névjegyzékének elkészítésére a központi bizottság egy választókerületbe a szükséghez képest egynél több összeíró küldöttséget is küldhet ki.

113. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848: V. tc. hatálya kiterjedt, a törvényhatóságoknak a választókerületek beosztása és választási székhelyek iránt jelenleg fennálló határozatai a törvény további intézkedéseig érvényben maradnak.

114. § Az összeírás- és választásnál felmerülendő költségek, a törvényhatóságok házi pénztára iránt hozandó új törvény létrejöttéig, az állam-pénztárból fedezendőek.

115. § A névjegyzékre vonatkozó összes beadványok, kivonatok, bizonyítványok vagy egyéb okiratok bélyegmentesek és díj nélkül szolgáltatandók ki.

116. § Jelen törvénynek a választók névjegyzékének elkészítésére és kiigazítására vonatkozó intézkedései azonnal a választásra vonatkozó intézkedései pedig a jelen országgyűlés berekesztése után lépnek életbe.

Addig az időközi választások az 1872-ben összeírt választók által az eddigi törvények és törvényes gyakorlat szerint foganatosítandók.

117. § Minden törvényhatóság és város, mely külön országgyűlési képviselőt küld a belügyminister által kitűzendő határidőn belül, ezen törvény 17. és 20. §-ai értelmében megválasztja a központi választmányt.

Ezen új választmány teljesíti azon teendőket is, a melyek végzése törvény, illetőleg törvényes gyakorlat szerint ezen országgyűlés végeig a jelenlegi központi választmányokat illeti.

118. § Az első névjegyzék megállapítása alkalmával, ha az összeírás az év első felében veszi kezdetét, a választói jog meghatározásánál a megelőző évre kivetett adó, ellenkező esetben és a névjegyzék minden to-

vábbi kiigazításánál azon évi adó vétetik alapul, a melyben a kiigazítás történt.

119. § Az első névjegyzék, ha a központi választmány az összeírás ellen minden felszólalás felett 1874 végeig határozott, az 1875-ik év végeig, ellenkező esetben az összeírás végmegállapítását közvetlen követő nap-tári év utolsó napjáig érvényes.

120. § Az 1848. V. tc. 5. §-a és az 1848. erdélyi II. tc. 7. §-a azon módosítással, melyet ezeken az 1868. XXX. és XLIII. törvénycikkek, valamint az 1873. XXXIV. tc. tesznek, érvényben maradnak;

valamint érvényben marad az 1848: V. tc. 56. §-a és az erdélyi 1848: II. tc. 9. §-a azon módosítással, melyet ezekben az 1870: XXV. tc. tett.

Az 1848. V. és ugyanazon évi erdélyi II. törvénycikkek többi §-ai hatá-lyon kívül helyeztetnek.

121. § Ezen törvény végrehajtásával a belügy- és az igazságügyminis-terek bizatnak meg.

1879. ÉVI L. TÖRVÉNYCIKK A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL

1. § A magyar korona összes országaiban az állampolgárság egy és ugyanaz.

2. § Az állampolgárság megszerzéséről.

A magyar állampolgárság csak a következő módon szereztetik meg:

1. leszármazás, – 2. törvényesítés, – 3. házasság, – 4. honosítás által.

3. § Leszármazás.

Leszármazás által megszerzik a magyar állampolgárságot a magyar állampolgár törvényes gyermekei és magyar állampolgárnő törvénytelen gyermekei mindkét esetben akkor is, ha a születés helye a külföldön van.

4. § Törvényesítés.

Törvényesítés által az állampolgárságot megszerzik a magyar állam-polgárnak külföldi nőtől született törvénytelen gyermekei.

5. § Házasság.

Házasság által megszerzi a magyar állampolgárságot azon külföldi nő, a ki magyar állampolgárhoz megy férjhez.

6. § Honosítás.

Honosítás által megszerzi a magyar állampolgárságot azon külföldi, a ki a 11. §-ban megnevezett hatóságok egyikétől honosítási okiratot, vagy a 17. § értelmében Ő Felségétől honosítási oklevelet nyer s a magyar állampolgári esküt vagy fogadalmat leteszi.

7. § A honosított férfi által szerzett magyar állampolgárság kiterjed nejeére és atyai hatalom alatt levő kiskoru gyermekeire.

8. § A magyar állampolgárságnak honosítás által megszerzéséről honosítási okiratot csak oly külföldi nyerhet a ki:

1. rendelkezési képességgel bír, vagy ha ennek hiányát törvényes képviselőjének beleegyezése pótolja;

2. valamely belföldi község kötelékébe fel van véve, illetőleg felvétele a község által kilátásba helyeztetik;

3. a belföldön öt év óta megszakítás nélkül lakik;

4. kifogástalan magaviseletű;

5. bir annyi vagyonnal, vagy olyan keresetforrással, a melyből lakása helyének körülményeihez képest magát és családját eltarthatja;

6. az adózók lajstromába öt év óta be van vezetve.

Oly külföldi honosításánál, kit magyar állampolgár törvényeink szerint örökbe fogadott, ezen § 3., 5. és 6. pontjainak feltételei elengedhetők, ha az örökbefogadott az 5. és 6. pontban foglalt feltételeknek megfelelt.

9. § A magyar állampolgárság megszerzése végett a kellőleg felszerelt folyamodvány azon törvényhatóság első tisztviselőjéhez (alispán, polgármester), illetőleg a határvidéken azon járási hivatal vagy városi tanácshoz nyújtandó be, a melynek területén illetőleg kerületében folyamodó lakik.

10. § A 9. §-ban megjelelt hatóság a folyamodványt és mellékleteit megvizsgálja, esetleg folyamodót a hiányzó szükséges okiratok pótlására utasítja s azon esetben, ha az okiratok alakja vagy tartalma ellen aggály merül fel, az illető hatóságoktól felvilágosítást kér s az iratokat indokolt véleménye kíséretében a belügyministerhez illetőleg a horvát-szlavon-dalmát bánhoz, vagy a határvidéki országos hatósághoz felterjeszti.

11. § A 8., 9. és 10. § értelmében eszközendő honosítás tárgyában azokra nézve, a kik Magyarország és Fiume területén laknak: a belügyminister, – azokra nézve, a kik Horvát-Szlavonországok területén laknak, a horvát-szlavon-dalmát bán illetőleg a határvidéki országos hatóság határoz s azon esetben, ha a kérelemnek helyt ad, az illető részére honosi-

tási okiratot állít ki, minden egyes eset azonban a kellő nyilvántartás végett a miniszerelnök tudomására hozandó.

12. § A honosítási okiratban világosan kiteendő, hogy a honosított a magyar állampolgárok közé felvétetik s a 7. § esetében nejeinek és azon gyermekeinek nevei is felemlitendők, a kikre a honosítás kiterjed.

13. § A honosítási okirat a felterjesztést tevő hatósághoz leküldetvén, ez a határozatról a 9. §-ban megnevezett illetékes hatóságot értesíti, mely a folyamodót az eskü (fogadalom) letétele napjának meghatározása mellett tudósítja.

Az eskü a törvényhatóság első tisztviselője a határőrvidéken pedig a járási főnök, illetőleg a polgármester vagy helyetteseik előtt teendő le.

14. § Az állampolgári eskü (fogadalom) szövege a következő: „Én N. N. esküszöm az élő Istenre (fogadom) hogy Ő császári és királyi Felségéhez Magyarország Apostoli királyához és a magyar korona országai alkotmányához hű leszek s ígérem, hogy magyar állampolgári kötelességeimet hiven teljesíteni fogom.”

15. § Az eskü (fogadalom) letételéről jegyzőkönyv veendő fel, a melyet az esküt (fogadalmat) tevő aláír. Az eskü (fogadalom) letételének napja, annak aláírásával ellátva, a ki előtt az letétetett, a honosítási okiratra feljegyzendő s ezen okirat a honosítottnak átadandó.

A honosított ezen naptól kezdve magyar állampolgár; a törvényhozás tagja azonban, kivéve a 17. § esetét, csak a honosítás után tíz év múlva lehet.

16. § Ha az, a kinek részére a honosítási okirat kiállított, s a ki az eskü (fogadalom) letételére megidéztetett, az idézés kézbesítésétől számítandó egy év alatt az eskü (fogadalom) letétele végett nem jelentkezik és azt le nem teszi, a honosítási okirat hatályát veszti s azon hatóságnak, a mely azt kiállította, az idézés kézbesítéséről szóló bizonyítvánnyal együtt, felterjesztendő.

17. § A ministerium javaslatba hozhatja Ő Felségénél azon külföldiek honosítását, kik a magyar korona országai irányában rendkívüli és kitünő érdemeket szereztek és vagy a belföldön laknak, vagy kijelentik, hogy itt letelepedni fognak, habár a 8. § 2. 3. és 6. pontjaiban felsorolt kellékekkel nem bírnak is.

Ha az ekképen honosított valamely belföldi község kötelékébe való felvételért még nem folyamodott: községi illetősége egyelőre Budapesten lesz.

A királyi oklevéllel honosítottakra is alkalmazandók a fentebbi 12., 13., 14., 15. és 16. § határozatai.

18. § A honosított külföldi a honosítás által magyar nemességet nem nyer.

19. § Mindaddig, míg idegen honosságuk be nem bizonyíttatik, magyar állampolgároknak tekintendők:

1. a kik a magyar korona országai területén születtek;
2. a kik ezen területen mint lelcenzek találtattak és neveltetnek vagy felneveltettek.

20. § Az állampolgárság elvesztéséről.

Megszűnik a magyar állampolgárság:

1. elbocsátás;
2. hatósági határozat;
3. távollétel;
4. törvényesítés, és
5. házasság által.

21. § Elbocsátás.

Az elbocsátás iránt béke idejében a Magyarország és Fiume területén levő községek kötelékébe tartozókra nézve a belügyminister, a Horvát-Szlavonországok területén levő községek kötelékébe tartozókra nézve a horvát-szlavon-dalmát bán, illetőleg a határőrvidéki országos hatóság hoz végérvényes határozatot.

Ezen határozatban, ha a kérelemnek hely adatik, kimondandó, hogy az illető a magyar állam kötelékéből elbocsáttatik. Az ily határozatok pedig a szükséges nyilvántartás végett esetről-esetre a miniszterelnök tudomására hozandók.

22. § A sorhadi (hadi tengerészeti), tartalék- és póttartaléki szolgálat kötelezettségében álló egyének csak azon esetben bocsáthatók el a magyar állam kötelékéből, ha a közös hadügyminisiertről, a honvédek pedig csak azon esetben, ha a honvédelmi ministertől a véderő kötelékéből elbocsátó levelet nyertek.

A fennebbi védkötelezettségben nem álló, de ez alól végleg fel nem mentett egyének, a kik 17-ik életévüket betöltötték, csak azon esetben bocsáthatók el a magyar állam kötelékéből, ha az illető törvényhatóság bizonyítványával kimutatják, miszerint elbocsátatásukat nem azon célból kéri, hogy a védkötelezettségtől meneküljenek.

23. § A 22. §-ban foglalt szabályok alól a viszonyosság feltétele mellett kivételnek van helye azokra nézve, a kiknek az ausztriai állampolgárság elnyerése kilátásba helyeztetett.

Ezek a magyar állam-kötelékéből elbocsátandók, ha kimutatják, hogy mindazon kellékekkel birnak, a melyek a 24. § 1., 2. és 3. pontjaiban felsoroltatnak.

Ezen határozat azonban a 22. § esetében az osztrák cs. kir. ministeriummal közlendő.

24. § A magyar állam kötelékéből való elbocsátás béke idejében más okokból, mint a melyek a 22. §-ban foglalvák, nem tagadható meg annak, a ki kimutatja, hogy

1. rendelkezési képességgel bir, vagy hogy kérelméhez atyja beleegyezésével, illetőleg gyámja vagy gondnoka, gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésével hozzájárul;

2. állami és községi adóval hátralékban nincs;

3. nem áll a magyar korona országai területén büntető vizsgálat alatt, vagy oly büntető bírói ítélet ellene nem hozatott, mely még végrehajtva nincs.

25. § Háboru idejében a magyar állampolgárságból való elbocsátás iránt minden egyes esetben a ministerium előterjesztésére Ő Felsége határoz.

26. § Az elbocsátás kiterjed az elbocsátott férfi nejeire és a mennyiben a 22-ik § értelmében kivételnek nincs helye, atyai hatalom alatt levő kiskoru gyermekeire, ha ezek az atyával, illetve férjével együtt kiköltöznek.

27. § A magyar állam kötelékéből való elbocsátás végett a kellőleg felszerelt folyamodvány azon törvényhatóság első tisztviselőjéhez (alispán, polgármester), illetőleg a határvidéken azon járási hivatalhoz vagy városi tanácshoz nyújtandó be, a melynek területén, illetőleg kerületében folyamodó községi illetőséggel bir.

Ezen hatóság a folyamodvány tekintetében a 10. §-ban meghatározott eljárást követi.

28. § Az elbocsátási okiratban világosan kiteendő, hogy az illető a magyar állam kötelékéből elbocsátatik s a 26. § esetében az elbocsátott nejének és azon gyermekeinek nevei is felemlitendők, a kikre az elbocsátás kiterjed.

29. § Az elbocsátási okirat, kézbesítése napjától kezdve, a magyar állampolgárság elvesztését vonja maga után.

Azonban az elbocsátás érvénytelenné válik, ha az elbocsátási okirat kinyerése után a kiköltözés idejéig az elbocsátottra nézve a 24. § 2. és 3. pontjaiban körülírt akadályok valamelyike felmerül, vagy e nélkül is, ha az elbocsátott az elbocsátási okirat kézbesítése napjától számítandó egy év alatt ki nem költözött.

30. § A 11. §-ban megnevezett hatóságok az állampolgárság elvesztését az igazgatásuk alatt levő területen községi illetőséggel bíró azon magyar állampolgárookra nézve kimondhatják, a kik engedélyük nélkül más állam szolgálatába állottak, ha felszólításukra a meghatározott idő alatt ezen szolgálatból ki nem lépnek.

A jelen §-ban érintett határozatok, a szükséges nyilvántartás végett, esetről-esetre a miniszterelnök tudomására hozandók.

31. § Távollétel.

Azon magyar állampolgár, ki a magyar kormány vagy az osztrák-magyar közös miniszterek megbízása nélkül 10 évig megszakítás nélkül a magyar korona területének határain kívül tartózkodik, elveszti magyar állampolgárságát.

A távollét ideje azon naptól számítandó, a melyen az illető a magyar korona területének határát elhagyva távozott a nélkül, hogy magyar állampolgárságának fentartását a 9-ik §-ban megnevezett illetékes hatóságnak bejelentette volna; vagy ha utlevéllel távozott, a mely napon utlevele lejárt.

A távollét folytonossága megszakittatik az által, ha az eltávozott magyar állampolgárságának fentartását a fentebb nevezett illetékes hatóságnak bejelenti, vagy újabb utlevelet szerez, vagy valamely osztrák-magyar konzuli hivataltól tartózkodási jegyet nyer, avagy valamely osztrák-magyar konzuli község anyakönyvébe beiratik.

32. § A magyar állampolgárságnak ily módon történt elvesztése kiterjed a távollévő férfinak vele élő nejeire és vele levő atyai hatalom alatt álló kiskorú gyermekeire.

33. § Törvényesítés.

Elvesztik a magyar állampolgárságot azon gyermekek, a kik külföldi honosságu természetes atyjuk hazája törvényei értelmében törvényesíttetnek, kivévn, ha ezen törvényesítés által atyjuk állampolgárságát el nem nyerték s törvényesíttetésük után is a magyar korona országai területén laknak.

34. § Házasság.

Elveszti magyar állampolgárságát azon nő a ki nem magyar állampolgárhoz megy férjhez.

35. § Nem veszti el magyar állampolgárságát azon külföldi nő, a ki magyar állampolgárhoz férjhez menvén, özvegységre jutott, férjétől bíróilag elválasztatott, vagy a kinek házassága feloldatott.

36. § Azon magyar állampolgár, a ki egyszersmind más állam polgára, mindaddig magyar állampolgárnak tekintendő, míg magyar állampolgárságát a jelen törvény értelmében el nem veszttette.

37. § Az állampolgárság visszanyeréséről.

Visszanyeri magyar állampolgárságát azon nő, a ki külföldihez ment férjhez, az által, ha házassága az illetékes bíróság által érvénytelennek nyilvánítottatik.

38. § Visszhonosítás.

Azokra, a kik a magyar állampolgárságot elvesztették, s a magyar állampolgárok közé leendő felvételért folyamodnak, a honosításról szóló fennebbi szabályok alkalmazandók, a mennyiben a következő §-ok kivételt nem tesznek.

39. § A ki elbocsátás vagy távollétel által elveszté magyar állampolgárságát s más állampolgárságot nem szerzett, a magyar állampolgárok közé visszavehető akkor is, ha a magyar korona országai területére lakni vissza nem tért.

Ez utóbbi esetben a visszahonosított visszanyeri előbbi községi illetőségét.

40. § A ki elbocsátás vagy távollét által elvesztette magyar állampolgárságát s a magyar korona országai területére visszatérvén, valamely belföldi község kötelékébe felvétetik, illetőleg ezen felvétel részére kiállításba helyeztetik, folyamodása folytán a magyar állampolgárok közé visszaveendő.

41. § Azon nő, a ki férjének elbocsátása, távolléte vagy külföldivel kötött házassága folytán elvesztette magyar állampolgárságát, ha férjétől bíróilag elválasztatik, házassága feloldatik, vagy özvegységre jut, s a magyar korona országai területén valamely község kötelékébe felvétetik vagy ezen fölvétel kiállításba helyeztetik, folyamodása folytán visszaveendő a magyar állampolgárok közé.

42. § A ki törvényes atyja elbocsátása vagy távolléte által, mint kiskoru, elvesztette magyar állampolgárságát, atyja halála után vagy miután új

hazája törvényei szerint elérte nagykorúságát, s mindkét esetben a magyar korona országai területén valamely község kötelékébe fölvétetett, illetőleg ezen felvétel kilátásba helyeztetett, folyamodása folytán, melyhez ha kiskoru gyámja hozzájárulása szükséges, a magyar állampolgárok közé visszaveendő.

43. § A visszahonosítási kérvény, a 38, 39, 40, 41, 42. § eseteiben a 9. §-ban megjelölt azon hatósághoz nyújtandó be, melynek területéhez azon község tartozik, mely község kötelékébe az illető felvétetik, illetőleg ezen felvétel részére kilátásba helyeztetik.

44. § Visszhonosítotttra nézve a 15. § azon intézkedése, hogy 10 év múlva lehet csak a törvényhozás tagja, rendszerint ki nem terjed; kivén ha a magyar állampolgárságot honosítás útján nyerte meg, (6. §) s az elnyerés idejétől még 10 év nem telt el.

45. § Zárhatározatok.

A törvényhatóságok, illetőleg a határvidéken a járási hivatalok és a városi tanácsok tartoznak a honosításokról és az elbocsátásokról külön, két-két példányban jegyzéket vezetni.

I. A honosításokról vezetendő jegyzék rovatai a következők:

1. az év első napján kezdődő folyó szám;
2. a honosítottnak, illetőleg visszahonosítottnak neve, életkora és foglalkozása;
3. a honosított előbbi hazája és illetőségi községe;
4. azon családtagok neve és életkora, a kikre a honosítás kiterjed;
5. a honosítási okirat kelte és száma;
6. jegyzet, a melyben a visszahonosítottakra nézve feljegyzendő, hogy mily módon vesztették el előbbi magyar állampolgárságukat.

II. Az elbocsátásokról vezetendő jegyzék a fentebbiekhez hasonló rovatokkal látandó el, azon különbséggel, hogy a 6. alatti jegyzetrovatban az tüntetendő ki, hogy a magyar állam kötelékéből elbocsátott mi által szerezte meg a magyar állampolgárságot.

Ezen jegyzékek egyik példánya minden év végével a 11. és 21. §-ban megnevezett illető hatósághoz terjesztendő fel.

46. § A honosításért és a kiköltözésért (kivándorlásért) járó szabályszerű illetékeken felül, a magyar állampolgárok közé való fölvételért, és a magyar államkötelékből való elbocsátásért semminemű díj vagy illeték nem fizetendő.

47. § A jelen törvény alól kivételnek van helye azon államok irányában, a melyekkel e tárgyban szerződések kötöttek, a mennyiben az ilyen szerződések a jelen törvénytől eltérő rendelkezéseket tartalmaznak.

48. § A jelen törvénnyel ellenkező minden törvény és rendelet hatályon kívül helyeztetik. Nem érintetik a jelen törvény által azok magyar állampolgársága, a kik ezen törvény hatálybalépéteig honosítási okiratot nyertek.

Magyar állampolgároknak tekintendők azok is, a kik a magyar korona országai területén a jelen törvény hatályba lépte napjáig legalább öt év óta megszakítás nélkül, habár több helyen laktak, s valamely belföldi községben az adózók lajstromába be vannak vezetve, hacsak a jelen törvény hatályba lépte napjától számítandó egy év alatt azon törvényhatóság, illetőleg a horvát-szlavon határvidéken azon járási hivatal vagy városi tanács előtt, melynek területén, illetőleg kerületében utolsó lakhelyük van, nem igazolják, hogy idegen állampolgárságukat fentartották.

A 31. §-ban a távollét idejéül megállapított tíz év azokra nézve, kik a jelen törvény hatályba lépte előtt távoztak el a magyar korona területéről, a jelen törvény hatályba léptének napjától számítandó.

49. § A jelen törvényben a horvát-szlavon határőrvidékre és határőrvidéki országos hatóságra vonatkozó különleges intézkedések ideiglenesek, melyek hatálya csak addig tart, míg a határőrvidék Horvát-Szlavonországokkal közigazgatásilag is egyesítettetni nem fog.

50. § A jelen törvény végrehajtásával a ministerium, illetőleg a belügy-minister, a horvát-szlavon-dalmátországi bán és a határvidéki országos hatóság bízhatnak meg.

1881. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

A KÖZBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT SZERVEZÉSÉRŐL

1. § A közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett magyar kir. csendőrség állittatik fel.

2. § Magyarország területe, Budapest főváros kivételével, hat csendőr-kerületre osztatik, ugyanannyi csendőr-parancsnoksággal és pedig:

I. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Kolozsvár, négy szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak következő megyék: Alsó-Fehér, Besztercze-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos és Udvarhely megyék, Kolozsvár és Maros-Vásárhely városok.

II. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Szeged, három szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak következő megyék: Bács-Bodrog, Csanád, Csongrád, Krassó-Szörény, Temes és Torontál megyék, Baja, Hódmezővásárhely, Pancsova, Szabadka, Szeged, Temesvár, Ujvidék, Versecz és Zombor városok.

III. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Budapest, három szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak: Arad, Békés, Bihar, Hajdu, Jász-Nagy-Kún-Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kún és Szilágy megyék, Arad, Debreczen, Kecskemét és Nagy-Várád városok.

IV. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Kassa, három szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak: Abauj, Borsod, Heves, Sáros, Szepes, Torna, Bereg, Máramaros, Szabolcs, Szathmár, Zemplén, Ung és Ugocsa megyék, Kassa és Szathmárnémeti városok.

V. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Pozsony, két szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak: Pozsony, Komárom, Nyitra, Túrócz, Árva, Trencsén, Zólyom, Bars, Gömör, Liptó, Nógrád, Hont és Esztergom megyék, Komárom, Pozsony, Selmecz és Bélabánya városok.

VI. KERÜLET

Parancsnoksági székhely: Székes-Fehérvár, három szárnyparancsnoksággal; ehhez tartoznak: Fehér, Győr, Veszprém, Sopron, Moson, Vas, Zala, Baranya, Tolna és Somogy megyék, Győr, Pécs, Sopron és Székesfehérvár városok.

A belügyminister egyuttal felhatalmaztatik, hogy a mennyiben azt a szolgálat érdeke vagy a csendőri kerületek és a honvéd-kerületek ugyanazonossága fentartásának szempontja szükségessé tenné, egyes törvényhatóságokat egyik kerületből a másikba áthelyezhessen.

3. § Az iránt, hogy a közbiztonsági teendők ezen törvény folytán a törvényhatósági joggal felruházott városokban miként legyenek teljesítendőek, tekintettel úgy a bel-, mint a külterületre, valamint ezen szolgálat költségeire is, az 1881. év folyamán a belügyminister törvényjavaslatot fog beterjeszteni.

4. § Az I. kerületben a csendőrség már szervezve lévén, annak fentartása mellett, az ország többi részén a szervezés nem egyszerre, de a körülményekhez képest eszközlenő, úgy azonban, hogy az a II. kerületben 1882-ik év január hó 1-jére teljesen keresztülvive legyen. A csendőrség költségei a belügyminister költségvetésébe vétetnek föl.

Az iránt, hogy a hátralevő négy kerületben mily sorrendben s mikor szerveztessék a csendőrség, a törvényhozás a belügyministeri költségvetés megállapítása alkalmával határoz.

5. § A mely megyékben a csendőrség intézménye tetteg életbe lép, azoknak költségvetéséből a közbiztonsági közegekre eddig felvett költségek ugyanazon naptól kezdve kihagyandók.

6. § A csendőrség első szervezésénél a jelenlegi közbiztonsági közegek lehetőleg alkalmaztatnak. A fenmaradó hiány pótlása, valamint a csendőrségnek jövőendőben kiegészítése, az 1881. évi II-ik törvénycikkben meghatározott módon történik.

7. § A belügyminister felhatalmaztatik, hogy a mennyiben az eddig élethossziglan kinevezett közegek egy része nem alkalmaztatnék, azoknak végkielégítéséről gondoskodják, s az e czimen felmerülő költségeket a II. kerületet illetőleg az 1881. év folyamában, a többieket illetőleg pedig akkor, mikor azokban a csendőrség életbeléptetését czélozza, terjeszsze elő.

8. § A csendőrségi tiszték és összes csendőrök személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi minister alá helyezettvén, az összes személyes ügyek a honvédelmi ministeriumban kezeltetnek, s a csendőrség által elkövetett fegyelmi és bűnügyekben kizárólag a magyar királyi honvédbíróságok illetékesek; a közigazgatási és rendőri szolgálati viszony tekintetében a csendőrség a belügyminister hatósága alatt áll.

9. § A csendőrségi tisztek kinevezése iránt Ő cs. és ap. királyi Felségehez az előterjesztés a honvédelmi minister által a belügyminister beleegyezésével fog tétetni.

A csendőrség szervezeti és szolgálati utasítása a bel- és honvédelmi ministerek által állapittatik meg és adatik ki.

Ugyanezen uton állapittatik meg a csendőrség öltözete és fegyverzete is.

10. § A csendőrségi tisztek, altisztek és csendőrök nyugdíjképesek, a nyugdíjszabályzat a honvédelmi minister által a törvényhozásnak megállapítás végett előterjesztendő.

11. § A belügyminister felhatalmaztatik, hogy a csendőrségnek a II. kerületben a megszabott időben (4-ik §) felállithatása céljából az első kiképzésre, a berendezésre és a felszerelésre szükséges költségeket utólagos elszámolás mellett fedezhesse.

12. § Ezen törvény végrehajtásával a bel- és honvédelmi ministerek bízhatnak meg.

1881. ÉVI LXVI. TÖRVÉNYCIKK A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL

Az 1868: III-ik és az 1870: XIII-ik törvénycikkek hatályon kívül helyezettvén, e helyett rendeltetik:

1. § Minden törvény, a mint Ő Felsége szentesítésével el van látva, a kormány által az országos törvénytárban azonnal köztudomásra hozatik.

2. § A törvény szövegével együtt közzé teendő egyszersmind a királyi szentesítés napja, a nemzetközi szerződések becikkelyezéséről szóló törvényeknél azonfelül még az illető szerződésre vonatkozó megerősítési okiratok kicserélésének helye és ideje is, a mennyiben a szerződésben ezen okiratok kicserélése ki van kötve.

3. § A törvénynek az országos törvénytárban közzétett szövege közhitellességgel bir.

4. § A mennyiben az időpont, a melyben valamely törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben megállapitva, vagy az időpont megállapítása a ministeriumra bizva nincsen: minden törvény kötelező ereje az

országos törvénytárban való megjelenését követő 15-ik napon kezdődik; a miért is a törvénytár minden számán kiteendő, hogy mikor adatott ki.

5. § A szentesített törvénynek eredeti példánya az országos levéltárban tétetik le.

6. § Minden naptári évről külön törvénygyűjtemény adatván ki, s minden ily gyűjteményben a sorszámlás újra kezdetvén: a törvényekre való hivatkozás a naptári évnek és a sorszámnak idézése által történik.

7. § Az országos törvénytárnak egyes számai, a mint kiadatnak, azonnal minden törvényhatóság számára hivatalból megküldetnek; ellenben a szakministerek által hitelesített másolatoknak a törvényhatóságok számára eddig szokásban volt megküldése jövőre megszüntettetik.

8. § A szentesített törvényeknek az országgyűlésen kihirdetése jövőre mellőztetvén: a ministerium a szentesített törvényekről a szentesítést követő legközelebbi ülések egyikében az országgyűlésnek esetről esetre jelentést tesz.

9. § A törvények, az országos törvénytárban történt kihirdetésük után, a magyar korona országaiban divatozó egyéb nyelveken is hiteles fordításokban köztudomásra hozandók.

10. § Jelen törvény 1882. január 1-ével lép életbe, s végrehajtása a ministeriumra bízatik.

1885. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK

A FŐRENDIHÁZ SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL

I. FEJEZET

A FŐRENDIHÁZ SZERVEZETE

1. § A főrendiház tagjai azok, kik:

- a) örökös jogon;
- b) az általuk viselt méltóság vagy hivatal;
- c) Ő Felsége a király által élethossziglan lett kineveztetésük;
- d) a Horvát- Szlavonországok gyűlése által az 1881: XV. tc. értelmében eszközölt választás következtében birnak a főrendiházban ülési és szavazati joggal.

2. § Örökös jogon tagjai a főrendiháznak:

a) a felséges uralkodóház teljeskoru főhercegei,

b) a magyar főrendiházban a tagságra eddig jogosított, nemkülönb az erdélyi nagyfejedelemségben annak Magyarországgal történt egyesítése előtt a magyar királyok által grófi vagy bárói czimet nyert családok mindazon 24. évüket betöltött és nagykoru férfi tagjai, kik egyedül vagy velük egy háztartásban élő feleségük és kiskoru gyermekeik vagyonát is odaszámítva, a magyar állam területén oly földbirtoknak telekkönyvi tulajdonosai és haszonélvezői, vagy életfogytiglan haszonélvezői, vagy oly családi hitbizomány birtokosai, melynek az 1885. évre az új földadó kataster alapján megállapított egyenes állami földadója a rajta levő lakházak és gazdasági épületek házosztály adójával együtt legalább 3000 frtot tesz osztrák értékben.

Azon főrendi családokra nézve, melyeknek tagjai a mellett, hogy a magyar főrendiházban jogosultak voltak, akár születésnél fogva, akár más módon, egyszersmind a monarchia más állama vagy bármely más állam törvényhozásában is birhatnak üléssel és szavazattal; megállapittatik, hogy ha az ezen § b) pontjában említett vagyoni képesítéssel a magyar korona országaiban fekvő földbirtokuk után birnak, a magyar főrendiházban jogukat csak azon esetben gyakorolhatják, ha az iránt, hogy ezen jogot személyükre nézve egyszer s mindenkorra kizárólag a magyar főrendiházban akarják gyakorolni, 24. évük betölte után hat hónap alatt, a mennyiben pedig a 24. évet már meghaladták, az 1885. évi július 1-éig, a magyar királyi miniszerelnökhöz intézendő nyilatkozatot tesznek.

Ezen nyilatkozatot a miniszerelnök, ha az országgyűlés együtt van, a nyilatkozat vételétől számított, ha együtt nincs, az országgyűlés összejövételétől számított nyolcz nap alatt a főrendiház elnökével közli.

c) Azon leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok és egyenes leszármazás utján törvényes fiutódaik, kiknek a megfelelő (hercegi, grófi, bárói) czimen kívül Ő Felsége a király, a ministertanács felterjesztésére, az örökös főrendiházi tagság jogát is külön adományozta.

A nem leszármazásuknál fogva magyar állampolgárok a főrendiház tagság jogával, a ministertanács előterjesztésére, csak a törvényhozás utján ruházhatók fel.

A ministertanács mindkét esetben csak oly 24. évüket betöltött és nagykoru érdemes magyar állampolgárt hozhat javaslatba, ki az ezen §-ban megállapított vagyoni képesítéssel bir.

3. § Ha a 2. § b) és c) pontja által érintett családok tagjainak valamelyike nem bír a megállapított vagyoni képesítéssel, vagy ha azt későbbben elveszti, azon időtől fogva rá nézve a jog szünetel, de feléled ismét, ha ezen képesítést később megszerzi.

Ez esetben a jog a jogosultság igazolását követő legközelebbi ülészsak-tól fogva gyakorolható.

4. § Az általuk viselt méltóság vagy hivatal alapján és annak tartama alatt tagjai a főrendiháznak:

A)

- a) az ország zászlósa és a pozsonyi gróf;
- b) a két koronaőr;
- c) a fiumei kormányzó;
- d) a királyi Curia elnöke, másodelnöke és a budapesti királyi ítélőtábla elnöke.

B)

Ugyancsak a méltóságuk-, illetőleg hivataluknál fogva, egyházi tisztök tartama alatt, tagjai a főrendiháznak:

a) a magyar szent korona országainak latin és görög szertartású római-katolikus egyháznagyai, jelesen:

Magyarország hercegprimása és a többi érsekek, továbbá a megyés püspökök és szintén a magyar király kinevezésétől függő nádorfejérvári és tinnin-i (knin-i) felszentelt püspökök, végre a pannonhalmi főapát, a jászói prépost és az aurániai perjel;

b) a görög-keleti egyház egyháznagyjai: a szerb patriárka, a román metropolita és a megyés püspökök;

c) az evangélikus-református és ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb három-három püspöke; továbbá az evangélikus-református egyháznak hivatalban legidősebb három főgondnoka, a kiknek meghatározásánál az erdélyi egyházkerületet illetőleg annak csakis hivatalban legidősebb főgondnoka veendő figyelembe; az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak egyetemes főfelügyelője és hivatalban legidősebb két kerületi felügyelője; végre az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke, azaz vagy püspöke vagy főgondnoka.

5. § Élethossziglan tagjai lesznek a főrendiháznak, kiket Ő Felsége a király a czélból, hogy ez által az érdemeket jutalmazza s a főrendiház tekintélyét még öregbitse, szent István koronája összes országainak állampolgárai közül a ministertanács felterjesztésére ilyeneknek kinevez.

Az élethossziglan kinevezettek száma a jelen törvény értelmében szervezett főrendiház első alakulásakor a 30-at meg nem haladhatja. Ezentul a kinevezés csak fokozatosan történik és évenként 5-nél többre semmi esetben sem terjeszthető. Az élethossziglani tagok összes száma pedig az 50-et tul nem haladhatja.

6. § Az, hogy valaki akár a véderő kötelékében, akár valamely polgári vagy egyházi hivatalban vagy méltóságban tettelesen szolgál vagy ilyenre kineveztetik, nem képez akadályt abban, hogy a főrendiházban különben birt jogait gyakorolhassa, vagy hogy a főrendiháznak akár örökös, akár élethossziglan kinevezett tagja lehessen.

7. § Ha bármikor újabb méltóságok vagy hivatalok létesíttetnének, vagy bármelyik a 4. §-ban említett hitfelekezet keblében újabb püspökségek, illetőleg egyházkerületek szerveztetnének, az így keletkezett méltóságok vagy hivatalok csak az esetben adhatnak a főrendiházi tagságra jogot, ha azt a törvényhozás világosan elrendeli.

8. § Az 1. § d) pontjában említett tagok csak azon ügyekben bírnak tanácskozási és szavazati joggal, melyek a magyar korona országait és tartományait közösen illetik.

9. § A főrendiház tagja – az 1868. évi XXX. tc. 59. §-a érintetlenül hagyatván – csak az lehet, a ki az 1868. évi XLIV. tc. 1. §-a azon rendeletének, mely szerint a törvényhozás nyelve egyedül a magyar, megfelelni képes.

10. § A ki a főrendiháznak tagja, ezen tagságot következő esetekben veszíti el:

a) az, a ki az általa viselt méltóság vagy hivatal alapján tagja, azon esetben, ha akár önkéntes lemondás, akár törvényszerű fegyelmi vagy bírói eljárás alapján megszűnik az illető méltóságot vagy hivaltat viselni;

b) az életfogytiglan kinevezett tag, ha lemondása, a ministertanács fölterjesztésére, Ő Felsége a király által elfogadtatik;

c) a Horvát-Szlavonországok gyűlése által választott tagok akkor, midőn megbízatásuk lejár;

d) a jogalapra való tekintet nélkül, bármelyik tag, ha a rendes bíró-

ságok által fegyházra, illetőleg súlyos börtönre vagy nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt elítéltetett, vagy ha az állampolgárságot elveszti.

11. § Nem szűnik meg a jog, de szünetel annak gyakorlata:

a) valamennyi tagra nézve, azon idő alatt, a melynek tartamára a 10. § d) pontja alá nem eső büntett vagy vétség miatt, a rendes bíróságok által, a politikai jogok felfüggesztésére ítéltetett;

b) azokra nézve, kik csőd alatt állanak, a csőd tartama alatt;

c) azokra nézve, a kik a tékozlás vagy távollét alapján elrendelt gondnokságok eseteit kivéve, gondnokság alá helyeztettek, a gondnokság tartama alatt;

d) az örökös tagokra nézve azon ülésszak lejártával, melyben ezen törvény 19. §-a értelmében kimondatott, hogy vagyoni képesítésüket elvesztették.

12. § Ha valaki azok közül, kik a 4. § A) osztálya és B) osztálya a) és b) pontja vagy az 5. § alapján tagjai a főrendiháznak, képviselővé választatik és a választást elfogadja, megszűnik a főrendiház tagja lenni; de a midőn képviselői megbízatása megszűnik, a 4. § B) osztálya a) és b) pontjában említettek bármelyike főrendiházi tagsági jogát azonnal visszanyeri és azt a legközelebbi ülésszaktól fogva gyakorolhatja; a többi ezen szakaszban említett volt főrendiházi tag pedig azt a 4. vagy 5. § értelmében újra megnyerheti.

A 4. § B) osztálya c) pontjában említett hitfelekezeti, egyházi vagy világi főtisztviselők helyét, ha képviselővé választatnak és a választást elfogadják, a főrendiházban még nem levő legidősb hivataltársuk tölti be és e helyet, míg él és a hivatalát viseli, meg is tartja, habár az, a kinek helyére jött, megszűnt is képviselő lenni.

Ha a főrendiház örökös tagjai közül választatik valaki képviselővé és a választást elfogadja, az tagsági jogát addig, míg képviselői megbízatása tart, nem gyakorolhatja, és ha valamely ülésszak tartama alatt leteszi is képviselői megbízatását, főrendiházi tagsági joga csak a következő ülésszakban éled fel.

Minden főrendiházi tag, ki képviselővé választatott, tartozik azt igazoltatása után annak megemlítésével, hogy a választást elfogadta-e vagy nem, a főrendiház elnökének bejelenteni, ki azt a ház tudomására hozza.

II. FEJEZET

A FŐRENDIHÁZ JOGKÖRE ÉS BELSZERVEZETE

13. § A főrendiház jogköre az, a mi volt, a kezdeményezésre is marad az eddigi gyakorlat addig, míg az iránt, hogy mely ügyek legyenek a törvényhozás mindkét házában, s melyek kizárólag a képviselőházban kezdeményezhetők, külön törvény nem intézkedik.

14. § A törvényhozás két házának egymással való érintkezése és az országos bizottságok összealkotása iránt a 27. §-ban meghatározott módon fog intézkedés tétetni.

15. § A főrendiház elnökét és két alelnökét, a ház tagjai közül, minden országgyűlés tartamára, a miniszerelnök felterjesztésére, Ő Felsége a király nevezi ki. Hasonló módon történik az időközben megüresedett egyik vagy másik hely betöltése is.

Ha az elnökség minden tagja gátolva lenne valamelyik ülésben elnökölni, azon egy ülésben ezen tisztet a ház jelenlevő legidősb tagja mint korelnök teljesíti. Ha azonban a gátló körülmény akár mindháromra, akár csak egyikre nézve is, előreláthatólag hosszabb ideig tartana, a helyettesítés ugyanazon módon történik, mint a kinevezés.

Háznagyot és jegyzőket saját tagjaiból titkos szavazással maga a főrendiház választ.

Az elnök és a háznagy a ház által megállapítandó tiszteletdíjban részesül. Rajtuk kívül a ház tagjai, mint ilyenek, fizetésben vagy javadalmasban nem részesülhetnek. Ez által azonban a Horvát-Szlavon-országok gyűlése által választott tagokra és a közösügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjaira nézve eddig fennállott gyakorlat nem érintetik.

16. § A ház egyéb hivatalnokait az elnök, a szolgaszemélyzetet a háznagy nevezi ki, de azok számát és fizetését a ház állapítja meg.

17. § A főrendiház tagjai, midőn első ízben lesznek jogosultak a főrendiházi tag jogait gyakorolni, királyi levél által hivatnak meg, a Horvát-Szlavonországok gyűlése által választott tagok kivételével, kikre nézve a választási okmány képezi az igazolványt.

18. § A ki egyszer királyi levél által meghívott s a főrendiház által igazoltatott, újabb meghívó nélkül jelenik meg mindaddig, míg oly körülmény nem merül fel, melynek alapján jogát ezen törvény 10., 11., és 12. §-ai értelmében állandóan vagy ideiglenesen elveszti.

19. § Tagjainak igazolása iránt a főrendiház maga intézkedik és az igazolási eljárás módozatait házszabályaiban állapítja meg. Ha egyesek jogosultságára nézve kétség támad, e felett egy saját kebeléből választandó bíróság útján végérvényesen határoz.

Ugyancsak ily módon hozatik a végérvényes határozat akkor is, ha azon eset merül fel, hogy valamelyik tagja a törvényszerű képesítést elvesztette vagy újból megszerezte.

A bíróság összehívását és az eljárás módozatait illetőleg, mindezen esetekre vonatkozólag, a ház házszabályaiban maga intézkedik.

20. § Házszabályaiban állapítja meg a főrendiház mindazt, mi a tanácskozás rendére és általában belügyeire vonatkozik.

A szorosabb értelemben vett tanácskozási rendre vonatkozó újabb megállapodások csak a legközelebbi ülészak kezdetével lépnek hatályba.

Az 1848: IV. tc. 10., 11., 12. és 13. §-ainak rendelkezései továbbra is fentartatnak.

21. § A főrendiház minden országgyűlés kezdetén, midőn az igazolási eljárás befejeztetett, összes jogosult tagjainak névsorát összeállíttatja és kinyomatja, s egyuttal intézkedik az iránt, hogy az országgyűlés tartama alatt jogosultságot nyert új tagok nevei is, igazoltatásuk után, ezen névsorba fölvétessenek; azoknak nevei pedig, kik a jogosultságot bármely okból állandóan vagy ideiglenesen elvesztették, az ok megjelölése mellett, a névsorból töröltesse.

III. FEJEZET

ÁTMENETI INTÉZKEDÉSEK

22. § Ezen törvény kihirdetése után a főrendiház azonnal választ egy 21 tagu bizottságot, mely a kormány által beterjesztett adatoknak figyelembevételével:

a) megállapítja azon családok névjegyzékét, a melyeknek tagjai a 2. § b) pontjának értelmében a főrendiház örökös tagjai;

b) külön jegyzéket készít az ezen § a) pontja értelmében összeírt családok mindazon nagykoru tagjairól, kik 24. évüket már betöltötték, vagy az 1885. évi július 1-ig be fogják tölteni és az ezen törvény 2. §-ában megállapított vagyoni képesítéssel bírnak.

23. § Az előző § a) pontja értelmében megállapított névsor a főrendiház által jóváhagyatván, nyilvánosságra hozatik s egyszersmind oly

utasítással adatik ki a ministeriumnak, hogy figyelembe véve az időközben netalán történt felszólalásokat, terjesztszen be a közelebbi ülészak megnyitása után azonnal törvényjavaslatot a névsor törvénybe iktatása végett.

Oly családokra nézve, melyeknek csak egyes ágai birnak örökös joggal, ezen törvényben az ágak is pontosan megjelölendők.

Ezen törvény fogja meghatározni, hogy mi módon lesz a névsor a 2. § c) pontja értelmében örökös főrendiházi tagság jogát nyert családok neveivel kiegészítendő.

24. § A 22. § b) pontja értelmében elkészített jegyzék a főrendiház által jóváhagyatván, kinyomatik és közhirrre tétetik azon felszólítással, hogy azok, kik a jogosultak közül netalán kimaradtak volna, a felszólítástól számított három hó alatt, ha az országgyűlés együtt van, a főrendiház elnökéhez, ha nincs együtt, a belügyministerhez adják be jogosultságukat igazoló okmányaikat.

Azok, kik az országgyűlés tartama alatt jogosultságukat igazolták, a névsorba felvétetvén, az ekként kiegészített névjegyzék azon utasítással adatik ki a belügyministernek, hogy az új ülészak kezdetére úgy az ezen névjegyzékben foglalt tagoknak, mint azon tagoknak, kik jogosultságukat igazoló okmányaikat, az országgyűlés szünetelése miatt nála adták be – mint a főrendiház ez idő szerint örökös tagjainak a főrendiházba való meghívataa íránt intézkedjék s a hozzá érkezett igazoló okmányokat az országgyűlés összejövétele után a ház elnökségéhez áttegye.

25. § Az ezen törvény 1. §-ában említett tagokon kívül élethossziglan tagjai lesznek a főrendiháznak azok, kiket a mostani főrendiház igazolt tagjai, azon igazolt tagok közül, kik az eddig gyakorolt személyes tagsági jogot jelen törvény életbelépte után nem fogják többé gyakorolhatni, ilyenekül megválasztanak.

E tagok száma az ötvenet meg nem haladhatja.

A választás egy a főrendiház által eleve kitűzendő napon és az általa megállapítandó mód szerint egyszer s mindenkorra fog eszközöltetni.

Az ily módon választott tagok, midőn első ízben lesznek jogosítva az ezen törvény értelmében szervezett főrendiházban jogaikat gyakorolni, a 17. § értelmében királyi levél által hivatnak meg.

Ha ezen tagok közül valaki képviselővé választatik, irányában a 12. § harmadik és negyedik bekezdése nyer alkalmazást.

IV. FEJEZET

ZÁRHATÁROZATOK

26. § A jelen törvény kihirdetését követő ülésszak kezdetén az ezen törvény értelmében szervezett főrendiház megalakulván, az 1884-ben kiadott királyi meghívók érvényüket veszítik.

27. § Az ezen törvény kihirdetése után következő ülésszakban az országgyűlés két háza országos küldöttséget választ, melybe a képviselőház tiz, a főrendiház öt tagot küld, s a melynek feladata lesz, a kormány részvétele mellett, javaslatot készíteni a jelen törvény 14. §-ában említett ügyek rendezésére nézve. Ezen rendezésig az eddig fennállott gyakorlat marad érvényben.

28. § Az országos méltóságoknak törvény vagy szokás által megállapított közjogi helyzete, ugymint ebből fejlődött állásuk a főrendiházban is, a mennyiben ennek tagjai maradnak, ezen törvény által nem érintetik.

29. § Azon ülésszakkal, a melynek tartama alatt ezen törvény kihirdetett, a főrendiház mostani alakjában befejezi működését és helyébe az ezen törvény értelmében szervezett főrendiház lép.

Mindazon törvény és gyakorlat, mely a jelen törvénnyel nem ellenkezik, továbbra is érvényben marad.

30. § Ezen törvény végrehajtásával a ministerium bizatik meg.

1886. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTAMÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL

1. § Az 1847-48-ik évi IV. törvénycikk 3., 4., 5. §-ai annyiban módosittatnak, hogy a képviselők öt évig tartandó egy országgyűlésre és ezen országgyűlés mind az öt évi üléseire választatnak.

2. § Ezen törvény az 1847-48-ik évi IV. törvénycikk értelmében legközelebb bekövetkezendő általános képviselői választással lép hatályba és végrehajtásával a kormány bizatik meg.

1886. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK
A TÖRVÉNYHATÓSÁGOKRÓL
(Részleges közlés)

1. § Az alább felsorolt vármegyék és törvényhatósági joggal felruházott városok – mint törvényhatóságok – törvénybe iktattnak.

I. Vármegyék

1. Abauj-Torna,
2. Alsó-Fehér,
3. Arad,
4. Árva,
5. Bács-Bodrog,
6. Baranya,
7. Bars,
8. Békés,
9. Bereg,
10. Besztercze-Naszód,
11. Bihar,
12. Borsód,
13. Brassó,
14. Csanád,
15. Csik,
16. Csongrád,
17. Esztergom,
18. Fejér,
19. Fogaras,
20. Gömör és Kis-Hont,
21. Győr,
22. Hajdu,
23. Háromszék,
24. Heves,
25. Hont,
26. Hunyad,
27. Jász-Nagykun-Szolnok,
28. Kis-Küküllő,

57. Ugocsa,
58. Ung,
59. Vas,
60. Veszprém,

II. Törvényhatósági joggal felruházott városok

1. Arad sz. kir. város,
2. Baja t. h. város,
3. Debreczen sz. kir. város,
4. Győr század kir. város,
5. Hódmező-Vásárhely t. h. város,
6. Kassa sz. kir. város,
7. Kecskemét t. h. város,
8. Kolozsvár sz. kir. város,
9. Komárom sz. kir. város,
10. Maros-Vásárhely sz. kir. város,
11. Nagy-Várad, t. h. város,
12. Pancsova t. h. város,

III. Budapest fővárosról

az 1872: XXXVI. tc. rendelkezik.

IV. Fiume város

és kerület törvényhatósági ügyei, a törvény újabb rendelkezéseig, a fennálló törvényes gyakorlat szerint intéztetnek.

I. FEJEZET

A TÖRVÉNYHATÓSÁGI HATÁSKÖRRŐL

2. § A törvényhatóságok jövőre is gyakorolni fogják a törvény korlátai között:

- a) az önkormányzatot;
- b) az állami közigazgatás közvetítését;
- c) ezeken felül a törvényhatóságok egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják, azokra nézve megállapodásaikat kifejezhetik, egymással és a kormánynyal közölhetik és

kérvény alakjában a törvényhozás bármelyik házához közvetlenül fölterjeszthetik.

3. § Önkormányzati jogánál fogva a törvényhatóság saját belügyeiben önállólag intézkedik, határoz és szabályrendeleteket alkot; határozatait és szabályrendeleteit végrehajtatja, tisztviselőit, az ezen törvényben megállapított kivételekkel (I. 80. §.) választja, az önkormányzat és közigazgatás költségeit megállapítja s a fedezetről gondoskodik és pedig a megyei törvényhatóság az 1883. évi XV. tc., a városi törvényhatóság pedig a községi törvény rendelkezései szerint.

A kormányval közvetlenül érintkezik.

4. § A belügyminister a törvényhatóságoknak az önkormányzati hatáskörben követett közigazgatási eljárását, belső ügyvitelét és pénzkezelését saját kiküldött közege által bármikor megvizsgáltathatja.

5. § Határozat, mely

a) a költségvetés megállapítására (vármegyékben az 1883: XV. tc. városi törvényhatóságokban a községi törvény 123., 124. és 125. §-ai korlátai között);

b) ingatlan vagyon elidegenítésére vagy ingatlan vagyon szerzésére (városi törvényhatóságokban a községi törvény 110., 113. §-ainak korlátai között);

c) kölcsönvételekre;

d) a helybenhagyott költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések kötésére vagy felbontására és közművek emelésére;

e) új hivatalok rendszeresítésére vagy a fennállók megszüntetésére vonatkozik (vármegyékben az 1883: XV. tc. korlátai között) és általában minden határozat, melyre nézve a törvény felsőbb megerősítést rendel, csak külön indokolt felterjesztés alapján kieszközölt ministeri jóváhagyás után hajthatatik végre.

Ha az illető minister a felterjesztéstől számítandó 40 nap alatt egyáltalában nem nyilatkozik, a felterjesztett határozat helybenhagyottnak tekintetik és végrehajtható.

6. § Ha a törvényhatóság valamely törvény által reá rótt kötelezettség teljesítésére szükséges kiadást költségvetésébe felvenni vonakodnék, a kormány a megfelelő összegnek a költségvetésbe való felvételét elrendelheti.

7. § A törvényhatóság azon határozatait, melyek természetüknél fogva az illető feleknek kézbesítendőik:

a) vármegyékben a járási főszolgabírák és rendezett tanácsu városi polgármesterek útján a községi vagy körjegyzők, illetőleg az 1875. évi X. tc. alapján kijelölt városi közeg:

b) törvényhatósági joggal bíró városokban ugyancsak az 1875. évi X. tc. alapján kijelölt közeg által kézbesítenek.

Azon határozatok és szabályrendeletek pedig, melyek közérdekű voltuknál fogva közhirrre teendők:

a) vármegyékben a rendezett tanácsu városoknak közvetlenül, nagy- és kisközségeknek pedig a járási főszolgabírák útján nyomtatásban vagy könyomatu másolatban megküldetvén, ott a helybeli szokáshoz képest 8 nap alatt köztudomásra juttatandók:

b) városi törvényhatóságokban az ott szokásos módon (hirlapokban való közlés, falragaszok, kifüggesztés stb. által) szintén 8 nap alatt nyilvánosságra hozandók.

A közhirrre tételnek a hitelesítéstől számítva 30 nap alatt mindenütt meg kell történnie.

8. § Magánfelek a határozatok ellen azok kézbesítésétől, illetőleg kihirdetésétől számított 15 nap alatt felebbezhetnek. A szabályrendeletek azonban a kihirdetéstől 30 nap alatt felebbezhetők az illető miniszterhez.

A határidő a kézbesítést, közérdekű határozatokra és szabályrendeletekre nézve pedig az illető községben lett kihirdetést követő naptól számíttatik.

Ha a határidő utolsó napja vasárnapra vagy a Gergely-naptár szerinti ünnepre esik, a felebbezés a következő köznapon is benyújtható.

9. § A felebbezés az alispánnak, illetőleg a polgármesternek adandó be, ki azt 8 nap alatt jelentéssel felterjeszteni köteles. Rendszerint minden közigazgatási határozat birtokon belül felebbezhető.

Birtokon kívül való felebbezésnek kivételesen és csak akkor van helye:

a) ha ezt különös törvény rendeli el;

b) ha fontos közérdekből vagy közveszély elhárítása céljából a határozatnak azonnali foganatosítása, a tiszti ügyész meghallgatásával mulhatlanul szükségesnek találtatván, annak csak birtokon kívül való felebbezhetősége magában a határozatban világosan ki is mondatott.

10. § A kormány az e törvény 57. § és az 1876: VI. tc. 61. § értelmében hozzá felterjesztett, ugyszintén a törvényhatóságok közgyűlési jegyző-

könyveiben foglalt, avagy az elintézések rendes folyamában hivatalból észlelt illetéktelen vagy törvénybe ütköző határozatokat megsemmisítheti és a mennyiben intézkedés tétele szükséges, új eljárást rendelhet el, s ha ez célra nem vezetne, a mennyiben törvények vagy törvényes rendeletek szerint intézkedni szükséges, közérdekű ügyekben határozhat.

Oly határozatok azonban, melyek az előbb idézett törvények rendelkezései alá nem esnek és valamely törvény értelmében tovább nem felelmezhetők, csak e határozatok kézbesítésétől számított 30 nap alatt az érdekeltnek által emelt panasz folytán vonhatók felülvizsgálat alá s a kormány azokat csak a netalán illetéktelen avagy törvénybe ütköző eljárás tekintetéből semmisítheti meg s rendelhet el új eljárást.

E határidő leteltével a jogérvényes határozatok felülvizsgálat tárgyát többé nem képezhetik.

11. § Szabályrendeleteket a törvényhatóság csak önkormányzati hatáskörének korlátai között alkothat.

A szabályrendeletek a törvénnyel s a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhettek, a községek törvényben biztosított önkormányzati jogait nem sérthetik, és ha az illető minister által bemutatási záradékkal lettek ellátva, az azt követő szabályszerű kihirdetés után 30 nap múlva hajtathatnak végre.

12. § A szabályrendeletek ellen beadott felebbezések érdemében az illető minister végérvényesen határoz; határozathozatal előtt, ha szükségesnek találja a törvényhatóságot meghallgathatja.

Ha a bemutatási záradékkal való ellátás céljából felterjesztett szabályrendelettől az illető minister a bemutatási záradékkal való ellátást ideiglenesen vagy véglegesen megtagadja, ez esetben határozatát indokolni tartozik.

Oly szabályrendeletekre nézve azonban, melyeknek megalkotását valamely törvény teszi a törvényhatóság kötelességévé, joga van a kormánynak a szabályrendelet hiányainak pótlására módosításokat vagy átalakítást kívánni. Ha a szabályrendelet a törvénynek meg nem felel, vagy alaki vagy tartalmi fogyatkozásai miatt ezután sem volna arra alkalmas, hogy jogszabályul szolgáljon, vagy a törvényhatóság a szabályrendelet alkotását megtagadná, a kormány jogosítva van rendeleti úton intézkedni. Ha a törvényhatóság később megfelelő szabályrendeletet alkotott, a megerősítés után a kormány szabályrendelete hatályát veszti.

13. § A gyámhatóságot a törvényhatóságok az 1877. évi XX., az 1885. évi VI. és az 1886. évi VII. törvénycikkek értelmében gyakorolják.

A rendezett tanácsu városok gyámhatóságáról ugyanazon törvények rendelkeznek.

14. § A törvényhatósági joggal bíró városok házi adója, az állami egyes adók, u. m. a földadó, házadó, keresetadó nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, bánya-adó, tőkekamat- és járadék-adó után százalékokban vették ki.

Egyebekben a törvényhatósági joggal felruházott városok háztartási ügyeire nézve a községi törvény rendelkezései irányadók.

15. § A törvényhatósági joggal felruházott városok közvetett államadókra is vethetnek községi pótdadót, a városban s annak területén illetékeket, helypénzeket, vámokat szedhetnek s az állam által igénybe nem vett új adókat hozhatnak be.

E jog gyakorlására a kormány engedélye szükséges, mely azt – a menyiben az állam jövedelmeinek csökkenése s az ipar s kereskedelem érdekeinek veszélyeztetése nélkül eszközölhető – a helyi viszonyokhoz képest a város indokolt felterjesztésére megadhatja.

16. § Az 1883. évi XV. tc. alapján a vármegyék által kivethető azon pótdadóhoz, mely kizárólag a szolgabírói járások személyzetének illetményeivel, vagy a járási hivatalok elhelyezésével egybekötött közigazgatási költségek fedezésére vétetik igénybe, a rendezett tanácsu városok hozzájárulni nem tartoznak.

17. § A törvényhatóság a jövő évi költségvetést az őszi rendes közgyűlésen oly időben állapítja meg, hogy az október hó 31-ig a belügyministerhez fölterjesztethessék.

A zárszámadás, mely

a) vármegyékben az 1883. évi XV. tc. 8. §-a;

b) a városi törvényhatóságokban a községi törvény 109. és 141. §-ai értelmében szerkesztendő,

a tavaszi rendes közgyűlésen vizsgáltatik meg és 15 nap alatt felülvizsgálat végett a belügyministerhez terjesztetik fel.

Ugy az előirányzat, mint a zárszámadás, az állandó választmány, illetőleg városi tanács véleményes jelentésével a közgyűlés előtt 15 nappal közszemlére kitétetik.

Egyes adózók a költségvetésre és zárszámadásra is észrevételeket tehetnek s azokat a közgyűlést megelőzőleg 5 nappal az állandó választmánynak, illetőleg tanácsnak beadhatják.

Az állandó választmány, illetőleg a tanács a beadott észrevételeket tárgyalni s véleményes jelentés mellett a közgyűlésnek bemutatni köteles.

18. § A törvényeket és a kormánynak a törvényhatóságához intézett rendeleteit a törvényhatóság területén a törvényhatóság hajtja és hajtja végre.

Mennyiben van ezen általános szabály alól kivételnek helye: a törvény határozza meg.

19. § A törvényhatóság jelen törvény korlátai között felirhat egyes kormányrendelet ellen a végrehajtás előtt, ha azt törvénybe ütközőnek vagy a helyi viszonyok miatt célszerűtlennek tartja.

De ha a minister a felhozott indokok ellenére a végrehajtást követeli, vagy ha a törvényhatóságot hozott határozatának foganatosításától másodizben eltiltja, a kormányrendelet azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó [68. §. d), 73. §. e) pont].

Az ilyen, valamint a szabadságos és tartalékos katonák berendelését és valamely az állam veszélyezett érdekei miatt halaszthatlan intézkedést tárgyazó kormányrendelet csak a végrehajtás után s csak annyiban szolgálhat közgyűlési vita és határozat tárgyául, a mennyiben a törvényhatóság a kormány eljárását netán sérelmesnek találván, a képviselőháznál keresne orvoslást

Ha valamely intézkedés halaszthatatlan végrehajtása az állam veszélyezett érdekei miatt követeltetik, ez a kormányrendeletben határozottan kifejezendő.

20. § Kivételnek a végrehajtás kötelezettségének szabálya alól az országgyűlés által meg nem szavazott adó tényleges behajtására, vagy meg nem ajánlott ujonczok tényleges kiállítására vonatkozó rendeletek.

Az előmunkálatok azonban azonnal teljesítendőök.

II. FEJEZET

A TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGRÓL

.....

III. FEJEZET

A KÖZGYÜLÉSEKRŐL

45. § Vármegyékben a közgyűlés elnöke a főispán, akadályoztatása esetében az alispán; ha a főispán és alispán egyidejűleg akadályozva lennének, a főjegyző. Azt, hogy mindezeknek egyidejű akadályoztatása esetében ki elnököljön a közgyűlésen, a törvényhatóságok a belügyminister jóváhagyása mellett szabályrendelettel állapítják meg.

Városi törvényhatóságokban a főispán, akadályoztatása esetében a polgármester elnököl a közgyűlésen. Azt, hogy a főispán és polgármester egyidejű akadályoztatása esetében ki elnököljön a közgyűlésen, a városi törvényhatóságok a belügyminister jóváhagyása mellett szabályrendelettel állapítják meg.

46. § A közgyűlések számát és idejét a törvényhatóság, tekintettel a 17. §. intézkedéseire, szabályrendelettel állapítja meg, de minden tavasszal a múlt évi számadások megvizsgálása és minden ősszel a jövő évi költségvetés megállapítása végett közgyűlést kell tartani.

Rendkívüli közgyűlést a főispán, saját hatáskörében vagy közgyűlési határozat folytán bármikor, az alispán és polgármester pedig csak kivételesen, t. i. ha a főispáni szék üres, vagy a főispán akadályozva van, a mutatózó szükséghez képest hívhat össze. Rendkívüli közgyűlésben csak oly ügyek tárgyalhatók, melyek a tárgysorozatban benfoglaltattak.

Az alispán, illetőleg polgármester a közgyűlés határnapját s a felveendő tárgyak sorozatát vármegyékben legalább nyolcz nappal, városi törvényhatóságokban 24 órával a közgyűlés előtt (a községi törvény 164. §-ában foglalt rendelkezések épségben tartása mellett) szabályszerűen kihirdetni köteles.

47. § A közgyűlés hatásköréhez a következő ügyek tartoznak:

- a) szabályrendeletek alkotása;
- b) a közigazgatási eljárások és a törvényhatósági bizottsági tagokat választó kerületek alkotása;
- c) a törvényhatósági, közlekedési vonalak, közművek, építkezések és a közmunka feletti intézkedés;
- d) kölcsönvételek;
- e) törzsvagyron szerzése vagy elidegenítése, városi törvényhatóságokban a községi törvény korlátai között;
- f) a költségvetési előirányzatok megállapítása s a zárszámadások

megvizsgálása (vármegyékben az 1883. évi XV. tc., városi törvényhatóságokban a községi törvény rendelkezései szerint);

g) a tiszttviselők, az állandó, igazoló, bíráló és központi választmány, nemkülönb a közigazgatási bizottság választás alá eső tagjainak és egyes küldöttségeknek választása, s a fegyelmi törvény értelmében hivataltól felfüggesztett alispán, illetőleg polgármester helyettesítése;

h) tiszttviselőknek ellenőrzése, felelősség alóli felmentése, ellenük a fegyelmi törvény értelmében vizsgálat elrendelése és azoknak hivataluktól felfüggesztése;

i) a tiszttviselők, a segéd- és kezelőszemélyzet s a szolgálk fizetésének szabályozása, felemelése vagy leszállítása (vármegyékben az 1883: XV. tc. korlátai között), nemkülönb azoknak végkielégítése és nyugdijazása;

k) új hivatalok és állások felállítása és a régiek megszüntetése (vármegyékben az 1883: XV. tc. rendelkezéseinek szem előtt tartásával).

l) a törvényhatóság kezelése vagy felügyelete alatt álló pénztárak megvizsgálata és erre vonatkozó jelentések tárgyalása;

m) vármegyékben a községektől a törvény értelmében felterjesztett vagy felebbezett ügyek másodfoku elbírálása;

n) kérelmezési és levelezési jog gyakorlása;

o) indítványok tárgyalása;

p) a felirati jog gyakorlása;

q) mindazon ügyek, melyeket ezen, vagy más törvény avagy a törvényhatóság szabályrendelete kizárólag a közgyűléshez utasít.

.....

IV. FEJEZET

A FŐISPÁNRL

56. § A vármegyék és a törvényhatósági joggal bíró városok élén a főispán áll, kit a belügyminister előterjesztésére a király nevez ki és ment fel.

57. § A főispán a végrehajtó hatalom képviselője, mint ilyen:

A) a törvényhatóság területén, a törvénykezési közegek kivételével ott működő összes állami közegeket illetőleg:

azok eljárására vonatkozólag az illetékes ministerhez jelentéseket tehet s annak felszólítására ezt tenni köteles is, mely végből a törvénykezési közegek kivételével bármely állami közegtől egyes konkrét esetekre vonatkozólag felvilágosításokat kívánni van jogosítva; ha a vezetése alatt

levő törvényhatóság területén ezen közegeknél az előléptetés vagy új kinevezés esete fordul elő, jogosítva van ajánlatot tenni, ha pedig fontosabb állások betöltéséről van szó, a főispán a vezetése alatt levő törvényhatóság területére kineveztetni vagy ott előléptetni szándékolt egyénre nézve az illető minister által meg is hallgattatik, a midőn netán fenforgó észrevételeit nyolcz nap alatt előterjeszteni köteles.

Melyek tekintendők ily fontosabb állásoknak, a ministerium rendeletileg állapítja meg.

B) A törvényhatósági közigazgatást illetőleg:
ellenőrzi a törvényhatósági önkormányzatot és őrködik a törvényhatóság által közvetített állami közigazgatás érdekei felett, e végből:

a) vármegyékben minden rendes közgyűlés előtt, városi törvényhatóságokban pedig évenként legalább kétszer számonkérő széket tart. A számonkérő szék tagjai, a főispánon mint elnökön kívül, vármegyékben az alispán, főjegyző, főügyész és az állandó választmány alelnökei; városi törvényhatóságokban a polgármester, főjegyző, tisztí ügyész, tanácsnokok és a közgyűlés által e célra évenként választandó két bizottsági tag. A főispán a számonkérő szék eredményéhez képest szükséges intézkedéseket megteszi, a tapasztaltakról és kiadott rendeleteiről, a jegyzőkönyv másolata és tevékenységi kimutatás felterjesztése mellett a belügyministerhez nyolcz nap alatt jelentést tesz, a jegyzőkönyvet pedig a legközelebbi közgyűlés elé terjeszti;

b) megvizsgálja legalább egyszer évenként úgy a központi, mint a kültisztviselők hivatalos eljárását és ügykezelését a helyszínén s megtekinti, a hányszor jónak látja, az alispánhoz vagy polgármesterhez, nemkülönben a kültisztviselőkhöz érkezett kormány- és felsőbb hatósági rendeleteket s más beadványokat, valamint az azok alapján tett intézkedéseket; és a tapasztaltakhoz képest figyelmeztetéseit megtéve, ezen §. i) pontjában meghatározott módon rendelkezik; ezen felül egyes községekben is megtekinti a hivatalos eljárást és ügykezelést, és a tapasztalt hiányok megszüntetése iránt az illetékes hatóságok útján intézkedik;

c) a fegyelmi törvény értelmében a hanyag vagy vétkes tisztviselő ellen, a mennyiben az nem tagja a közigazgatási bizottságnak, vizsgálatot rendelhet s azt felfüggesztheti hivatalától;

d) a felfüggesztett tisztviselőket az alispán, illetőleg a polgármester kivételével ideiglenesen másokkal helyettesíti;

e) indokolt felterjesztést tesz a kormánynak, ha az alispán vagy polgármester valamely kormányrendeletet végrehajthatónak nem vél (68. §. c) pont és 73. §. d) pont), mely felterjesztéshez az alispán, illetőleg polgármester nyilatkozata is csatolandó;

f) a kijelölés jogát a választás után betöltendő tiszti állások betöltésénél, valamint a hivatalától felfüggesztett alispán, illetőleg polgármester helyettesítésénél a 82. §. értelmében gyakorolja;

g) kinevezi a 80. §-ban megnevezett s a mutatkozó szükséghez képest a tiszteletbeli tisztviselőket s vármegyékben a segéd- és kezelő-személyzet tagjait, nemkülönben a járási írnokokat; a mennyiben pedig a segéd- és kezelő-személyzet valamely tagjának más munkakörrel való megbízását s a járási írnokoknak más járásba való áthelyezését a közszolgálat érdekéből szükségesnek találja, ez iránt az alispán, illetőleg az érdekelt főszolgabírák meghallgatása mellett saját hatáskörében intézkedik;

h) a szolgabírákat, az alispán, esetleg az érdekelt járási főszolgabírák meghallgatása után, járásokba beosztja és a mutatkozó szükséghez képest időközben egyik járásból a másikba áthelyezi;

i) az illető minister felhívására vagy saját hatáskörében a jelen §-ban körülírt ellenőrzési és felügyeleti körön belül az alispánhoz, illetőleg polgármesterhez, s általuk a törvényhatósági és községi közegekhez rendeleteket bocsáthat ki, jelentéseket pedig mindezekről közvetlenül is kívánhat.

Ha az alispánnak, illetőleg polgármesternek a főispáni rendelet végrehajtása ellen aggályai vannak, 24 óra alatt a főispán utján a belügyministerhez előterjesztéssel élhet, mely előterjesztést a főispán további 24 óra alatt indokolt jelentés kíséretében felterjesztetni köteles.

Oly esetekben azonban, midőn az állam érdeke halaszthatlan intézkedéseket követel, a főispán rendeleteinek végrehajtását követelheti, s ha az alispán vagy nincs a helyszinén, vagy a rendeletet kiadni nem akarja, közvetlenül is intézhet rendeleteket a törvényhatósági és községi közegekhez;

k) a főispán, ha valamely közgyűlési határozatot a törvény vagy valamely ministeri rendeletbe ütközőnek, vagy az állam érdekeire sérelmesnek vél, annak felülvizsgálat végett leendő felterjesztését elrendelheti s erről az illető ministernek indokolt jelentést tesz.

Ily határozat az 5. §-ban említett határozatokhoz képest szintén csak ministeri jóváhagyás után hajtható végre;

l) gyakorolja mindazon jogokat és teljesíti mindazon kötelességeket, melyeket valamely törvény a főispánra ruház.

58. § A főispán ezen hivatalánál fogva közvetlenül a miniszternek van alárendelve; fizetése a törvényhatóság kiterjedése és népessége arányához képest a miniszeri tanácsosi rangosztály két fokozata, egyéb járandósága, és így, a mennyiben természetben lakása nincsen, szállásbére is ugyanezen rangosztály szerint állapittatik meg.

.....

62. § A főispán külön pecsétje az ország czimere, mely az illető törvényhatóság vagy törvényhatóságok nevét tartalmazó köirattal látandó el.

63. § A főispáni állások száma a 70-et meg nem haladhatja. Két, vagy kivételesen több törvényhatóság főispáni teendői állandóan vagy ideiglenesen egy főispánra bízhatók.

.....

V. FEJEZET

A TÖRVÉNYHATÓSÁGI KÖZEGEKRŐL

67. § A vármegye központi tisztviselői:

az alispán,

a főjegyző s az aljegyzők,

a tiszti főügyész s az alügyészek,

az árvaszéki elnök és ülnökök,

a főorvos,

a főpénztárnok, esetleg külön gyám- vagy más pénztárnok,

az ellenőr,

a főszámvevő, esetleg alszámvevők,

a levéltárnok,

az árvaszéki nyilvántartó,

az árvaszéki könyvvezető,

az állatorvos.

Kültisztviselők: a főszolgabíró és szolgabíró s a helyi viszonyokhoz képest a járási orvos, járási állatorvos, járási számvevő.

A rendezett tanácsu városok polgármesterei a vármegyével szemben ugyanazon tekintetek alá esnek, mint a járási főszolgabírák.

A központi tisztviselők a vármegye székhelyén, a kultisztviselők a já-

rás székhelyén, a rendezett tanácsu városok polgármesterei ott helyben kötelesek lakni.

A hol a járási orvos, járási állatorvos, vagy járási számvevő hatósága több szolgabírói járásra terjed ki, annak székhelyét a törvényhatóság állapítja meg.

A székhelyen lakás kötelezettségének életbeléptetésére a vármegye indokolt előterjesztése alapján a belügyminister a járási tisztviselők részére időhaladékot engedélyezhet.

68. § Az alispán a vármegye első tisztviselője, mint ilyen:

a) vezeti a vármegye nevében a közigazgatást, intézkedik minden ügyben, mely a közgyűlés, közigazgatási bizottság vagy egyes közegek hatásköréhez utasítva nincs;

b) átveszi a vármegye közönségéhez intézett kormányrendeleteket, leveleket, jelentéseket, folyamodványokat, pénz- és értékküldeményeket;

c) végrehajtja a kormány rendeleteit; ha azonban valamely rendelet törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyok között károsnak vagy épen kivihetetlennek vél, a főispánnak legfeljebb 24 óra alatt jelentést tesz (57. §. e)) s távollétében felír az illető ministerhez.

Ha a minister a felírat ellenében továbbra is fentartaná rendeletét és az alispán a ministeri leírat után sem érezné magát a rendelet végrehajtására kötelezettnek: a főispánnak azonnal jelentést tesz s annak rendele-tére – vagy ha távol van, annak nevében – a rendkívüli közgyűlést nyolcz napra azonnal összehívja s a rendeletet a közgyűlés elé terjeszti, mely azt rögtön felvenni és tárgyalni köteles;

d) végrehajtja a kormány azon rendeleteit, melyek a 19. §. szerint azonnal és feltétlenül végrehajtandók s eljárásáról a végrehajtás után a legközelebbi közgyűlésnek jelentést tesz;

e) végrehajtja a közgyűlés határozatait;

f) foganatosítja a főispánnak az 57. §. i) pontja alapján kiadott utasításait, ha azonban azok végrehajtása ellen aggályai vannak, 24 óra alatt a főispán útján a belügyministerhez előterjesztéssel élhet, melyet a főispán további 24 óra alatt felterjesztetni köteles;

g) aláírja sajátkezűleg a törvényhatóság nevében kiállított okmányokat, leveleket és felterjesztéseket;

h) őrködik, hogy a kormányrendelet ellen intézett felírat három nap alatt felterjesztessék (19. §.);

i) őre a törvényhatóság pecsétjének;

k) utalványoz a házi pénztárra a költségvetés korlátai között;

l) rendelkezik a törvényhatóság tisztviselőivel, a segéd- és kezelőszeméllyel s ha hivatalos kötelességének teljesítésében – vagy valamely hivatalos megbízásban – egyik vagy másik pontosan el nem jár, a teendő teljesítésével más rendes vagy tiszteletbeli tisztviselőt biz meg s azt a házi pénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott napidijakkal látja el;

m) a főjegyző, főügyész, árvaszéki elnök és főorvos kivételével ugy a központi, mint a járási tisztviselőkkel, valamint a segéd- és kezelőszemélyzet tagjaival és a járási őrökkel, nemkülönben a községi közegekkel szemben, szolgálati engedetlenség és kisebbségi hanyagság esetében, az illetőnek meghallgatásával, de a felelősség kizárásával annyiszor-mennyiszor rendbüntetést alkalmazhat, mely áll tisztviselőknél 10 frtig, a segéd- és kezelő-személyzet tagjainál és járási őrökönél, valamint a községi közegeknél 5 frtig terjedhet és a megyei, illetőleg községi-jegyzői nyugdíjalapra fordítandó pénzbüntetésből; fenmaradván a fegyelmi törvények sulya alá eső vétségekre nézve a későbbi felelősségre vonás joga;

n) intézkedik a katona-elszállásolási ügyekben;

o) intézkedik a karhatalom kirendelése iránt;

p) felfogadja és elbocsátja a törvényhatósági szolgákat, kik különös tekintettel a kiszolgált katonákra és honvédekre, illetőleg az 1873. évi II. tc. rendelkezéseire is, ha hiven teljesítik kötelességeiket, élethossziglan alkalmaztatnak;

q) havonként legalább egyszer előzetes értesítés nélkül beható gondossággal megvizsgálja a vármegye pénztárait (házi és gyámpénztárt, s a vármegye kezelése alatt álló alapok és alapítványok stb. pénztárait) a főügyész, árvaszéki elnök és főszámvevő közbenjöttével, és a tapasztalatról a jegyzőkönyv bemutatása mellett, a számonkérő széknek és a közgyűlésnek jelentést tesz;

r) a községek belső ügyvitelének és pénzkezelésének időszakonkénti megvizsgálásáról gondoskodik;

s) intézkedéseiről és a törvényhatóság állapotáról ugy a törvényhatósági bizottságnak, mint a főispánnak minden rendes közgyűlésen tüzetes jelentést tesz; ezenkívül a főispánnak annyiszor-mennyiszor egyes ügyek-

re vonatkozólag és a vett utasítások miként lett foganatosításáról esetről-esetre részletes jelentést tesz;

t) intézkedik a közgyűlési tárgyaknak az állandó választmány által előkészítéséről s az egyes ügydarabok teljes felszereléséről;

u) eljár mindazon ügyekben, melyeket egyik vagy másik törvény az alispánra biz.

Egyesek az alispánnak sérelmes határozatai ellen a kézbesítéstől számított nyolcz nap alatt felebbezéssel élhetnek.

69. § A főjegyző és aljegyzők a közgyűlés, az állandó, az igazoló és bíráló választmány, a közigazgatási bizottság, valamint ideiglenes szakbizottságok s küldöttségek jegyzőkönyveit vizsik.

A határozatokat, a közgyűlési és alispáni felterjesztéseket, jelentéseket, leveleket s rendeleteket fogalmazzák.

A törvényhatóság nevében kiállítandó okmányokat elkészítik s a közgyűlésen a tárgyakat előadják.

Az alispán akadályoztatása esetében, vagy ha az alispáni szék üres, az alispáni teendőket a főjegyző teljesíti.

Ha az alispán hivatalától felfüggesztetik, a közgyűlés által leendő helyettesítéséig szintén a főjegyző teljesíti az alispáni teendőket.

70. § A tiszti fő- (illetőleg al- vagy árvaszéki) ügyész a törvényhatóság jogtanácsosa.

Véleménye olyan ügyben, melynél a jogi szempont a döntő, határozathozatal előtt mindig meghallgatandó.

Őre a törvényeknek, a törvény erejével bíró szokásnak, a törvényhatóság szabályrendeleteinek az önkormányzatban és a közgyűléseken, mely tisztében a törvényhatóság bármely határozata ellen az illető ministerhez a főispán útján felebbezéssel élhet.

Képviseli a törvényhatóságot magánügyeiben.

Megindítja a széksértési kereseteket s indítványozza a kiszabandó bírság mennyiségét.

Eljár a megyei tisztviselők, segéd- és kezelő-személyzet, valamint a községi közegek elleni fegyelmi ügyekben.

Az egyenes és közvetett adók, valamint az azok módjára behajtható tartozások biztosításánál és behajtásánál a kincstár jogi képviselőt a fennálló törvények értelmében ellátni tartozik.

Hivatásával összeütközésben nem álló magánügykódést a törvényhatóság előzetes beleegyezésével csak annyiban folytathat, a mennyiben ez által hivatalos teendőinek pontos teljesítésében nem akadályoztatik.

71. § A főszolgabíró a járás első tisztviselője.

Felügyel a hatósága alatti községekre és gyakorolja azon jogokat és teljesíti azon kötelességeket, melyeket a törvény és szabályrendeletek reá ruháznak.

A községi közegekkel szemben szolgálati engedetlenség és kisebbfoku hanyagság esetében az illetők meghallgatásával, de a felebbezés kizárásával, annyiszor-mennyiszer rendbüntetést alkalmazhat, mely áll: 5 frtig terjedhető és a község-jegyzői nyugdíjlapra fordítandó pénzbüntetésből; fenmaradván a fegyelmi törvények sulya alá eső vétségekre nézve a későbbi felelősségre vonás joga.

Utasításait – a mennyiben ezen vagy más törvény kivételesen másként nem intézkedik – az alispántól és az alispán utján veszi s közvetlenül azzal érintkezik.

Külön pecséttel bir, a törvényhatóság czimerével s a járás nevét tartalmazó körirattal.

Teendőinek pontos ellátására a főispán által az 57. §. h) pontja szerint hozzá beosztott szolgabíróval és a főispán által a szükséghez képest ki-nevezett közigazgatási gyakornokkal és járási irnokkal esetleg az általa megyehatósági engedély folytán felfogadott és bármikor elbocsátható dijnokkal rendelkezik.

Egyesek a főszolgabírónak a törvény és szabályrendeletek által körülírt hatáskörében önállólag hozott sérelmes határozatait 8 nap alatt, s a mennyiben egy vagy más törvény másként nem rendelkezik, az alispánhoz felebbezhetik.

72. § A vármegyékben a többi tisztviselő hatáskörét, mint szintén a segéd- és kezelő-személyzet létszámát és szervezetét, az 1883: XV. tc. korlátai között belügyministeri jóváhagyás mellett, a vármegye maga állapítja meg.

73. § Városi törvényhatóságok első tisztviselője a polgármester, ki mint ilyen:

a) elnöke a tanácsnak;

b) intézkedik azon ügyekben, melyek a törvény vagy szabályrendeletek értelmében a polgármester hatásköréhez tartoznak;

c) átveszi a városhoz érkezett kormányrendeleteket, leveleket, jelentéseket, folyamodványokat, pénz- és értékküldeményeket;

d) végrehajtja a kormány rendeleteit; ha azonban valamely rendeletet törvénybe ütközőnek vagy a helyi viszonyok között károsnak vagy épen kivihetetlennek vél: a főispánnak legfeljebb 24 óra alatt jelentést tesz (57. §. e) pont) s távollétében felir az illető miniszterhez.

Ha a miniszter e felirat ellenében továbbra is fentartaná rendeletét és a polgármester a miniszteri leirat után sem érezné magát a rendelet végrehajtására kötelezettnek: a főispánnak azonnal jelentést tesz s annak rendeletére, vagy ha távol van, annak nevében a rendkívüli közgyűlést harmadnapra összehívja s a rendeletet a közgyűlés elé terjeszti, mely azt rögtön felvenni és tárgyalni köteles;

e) végrehajtatja a kormány azon rendeleteit, melyek a 19. §. szerint azonnal és feltétlenül végrehajthatók s eljárásáról a végrehajtás után a legközelebbi közgyűlésnek jelentést tesz;

f) foganatosítja a főispánnak az 57. §. i) pontja alapján kiadott utasításait; ha azonban a polgármesternek azok végrehajtása ellen aggályai vannak, 24 óra alatt a főispán útján a belügyminiszterhez előterjesztéssel élhet, melyet a főispán további 24 óra alatt felterjesztetni köteles;

g) aláírja sajátkezűleg a törvényhatóság nevében kiállított okmányokat, leveleket és felterjesztéseket;

h) őrködik, hogy a kormányrendelet ellen intézett felirat 3 nap alatt felterjesztessék (19. §.);

i) őre a törvényhatóság pecsétjének;

k) rendelkezik a város tisztviselőivel, a segéd- és kezelő-személlyel, s ha hivatalos kötelesegeinek teljesítésében vagy valamely hivatalos megbízásban egyik vagy másik pontosan el nem jár, a teendőik teljesítésével más tisztviselőt biz meg s azt a házi pénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott napidijakkal látja el;

l) a főjegyző, a tisztí ügyész, árvaszéki elnök, rendőrkapitány, főorvos és tanácsnokok kivételével a tisztviselőkkel, valamint a segéd- és kezelő személyzet tagjaival szemben, szolgálati engedetlenség és kisebbfokú hanyagság esetében az illetők meghallgatásával, de a felelősség kizárásával, annyiszor-mennyiszor rendbüntetést alkalmazhat, mely áll: tisztviselőknél 10 forintig, a segéd- és kezelőszemélyzet tagjainál 5 forintig terjedhető és a törvényhatósági nyugdíjlapra fordítandó pénzbüntetés.

tésből; fenmaradván a fegyelmi törvények sulya alá eső vétségekre nézve a későbbi felelősségre vonás joga;

m) felfogadja és elbocsátja a törvényhatósági szolgálkat, kik különös tekintettel a kiszolgált katonákra és honvédekre, illetőleg az 1873: II. tc. rendelkezéseire is, ha hiven teljesítik kötelességeiket, élethossziglan alkalmaztatnak;

n) a törvényhatósági bizottságnak és a főispánnak minden rendes közgyűlésen intézkedéseiről és a törvényhatóság állapotáról tüzetes jelentést tesz; ezen kívül a főispánnak annyszor-mennyiszor egyes ügyekre vonatkozólag és a vett utasítások miként lett foganatosításáról esetről-esetre részletes jelentést tesz;

o) intézkedik a közgyűlési tárgyaknak a tanács által előkészítéséről és az egyes ügydarabok teljes felszereléséről;

p) eljár mindazon ügyekben, melyeket egyik vagy másik törvény a polgármesterre ruház.

Egyesek a polgármesternek sérelmes határozatai ellen, a kézbesítéstől számított 8 nap alatt felebbezással élhetnek.

74. § A tanács a városi törvényhatóság végrehajtó közege ugy az állami közigazgatás, mint az önkormányzat körében; egyszersmind önálló közigazgatási hatóság mindazon ügyekben, a melyek a törvények vagy szabályrendeletek szerint első- vagy másodfokban illetékességéhez tartoznak és melyek sem a közgyűlésnek, sem más hatóságnak fentartva nincsenek.

Ezen kívül a tanács vezeti s intézi a város gazdasági ügyeit a közgyűlés határozataihoz képest, ezeknek keretében gondoskodik a város közvagyonának s jövedelmeinek fentartásáról és hasznosításáról, ezeknek nyilvántartásáról és a városi pénztárak, valamint a városi törvényhatóság felügyelete alatt levő alapok szabályszerű kezeléséről, az ezekre vonatkozó számadások elkészítéséről és megvizsgálásáról; továbbá utalványoz a házi pénztárra a számvevőség meghallgatása mellett a költségelőirányzat korlátai között és végre előkészíti, esetleg az illető szakbizottságok közreműködése mellett, a 47. §. a), b), c), d), e), f), i), k) pontja alatt elősorolt ügyeknek, valamint általában az önkormányzat és a városi gazdászat fontosabb ügyeinek közgyűlési tárgyalását.

75. § A tanács határozatai közigazgatási ügyekben közvetlenül az illető ministerhez vagy a közigazgatási bizottsághoz, a város javadalmait,

vagyonát és gazdaságát érdeklő ügyekben pedig a közgyűléshez s onnan a belügyministerhez, a kézbesítéstől számított 15 nap alatt felelbevezhetők.

A felelbevezés a tanácshoz adandó be s a tanács köteles azt 8 nap alatt a felsőbb hatóságokhoz, illetőleg a legközelebbi közgyűléshez betérjeszteni.

76. § A városi tanács áll: a polgármesterből, rendőrkapitányból, tanácsnokokból, főjegyzőből és főügyészből; a rendőrkapitány azonban az általa hozott s a tanácshoz felelbevezett határozatok felülbírálásában, valamint a város pénzügyeit, javadalmait, vagyonát és gazdaságát érdeklő ügyek elintézésében részt nem vehet.

A tanács felhívására a városi törvényhatóság bármely tisztviselője köteles a tanácsülésben megjelenni s a szükséges felvilágosítást megadni; viszont köteles a tanács, midőn valamely szakközeg szakmájához tartozó fontosabb ügyek tárgyalandók, az illető szakközégeket a tanácsülésbe a mondott célból meghívni.

Érvényes határozat hozatalára az elnökön kívül legalább két tanácsstag jelenléte szükséges; szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt.

Érdemleges határozatot nem igénylő folyó vagy közbeneső intézkedéseket a tanácsülésen kívül, az illető előadó tanácsstag és a polgármester vagy helyettese egyetértőleg s együttes felelősségük mellett tehetnek a tanács nevében.

77. § Különben a törvényhatósági joggal bíró városok azon szervezetet, mely által saját belügyeiket ellátni s a városi önkormányzatot gyakorolni kívánják, s ebből folyólag a tanácsnak s az egyes tisztviselőknek, közöttük a rendőrkapitánynak, az önkormányzatra vonatkozó hatáskörét, szakbizottságok szervezetét, a tisztikar, a segéd-, kezelő-, rendőr- és szolgál-személyzet létszámát és fizetését, ugyszintén az egyes tisztviselők által az önkormányzat körében hozott határozatokra nézve a felelbevezés módját, a helyi viszonyokhoz képest és jelen törvény korlátai között a belügyminister által helybenhagyandó szabályrendelettel maguk állapítják meg.

78. § Ugyanazon törvényhatóságnál (házi vagy gyámi) pénztárnoki, ellenőri, könyvelői és számvevői állásra nem alkalmazhatók: kik egymással egyenes fel- vagy lemenő rokonságban vagy harmadiziglen oldal-rokonságban vagy másodiziglen sógorságban, továbbá fogadott szülei vagy gyermeki viszonyban állanak.

VI. FEJEZET

A TISZTVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL

79. § A tisztviselők a 80. §-ban felsorolt kivételekkel, a törvényhatósági bizottsági közgyűlés által és hat évre választatnak.

80. § A törvényhatósági főorvost, a rendőrkapitányt, a számvevőket, a levéltárnokokat, az árvaszéki nyilvántartókat és könyvvezetőket, a járási és kerületi orvosokat, a közigazgatási gyakornokokat, az állatorvosokat és a járási írnokokat, nemkülönbén vármegyékben a segéd- és kezelő személyzet tagjait a főispán élethossziglan nevezi ki.

81. § A városi törvényhatóságokban a segéd- és kezelő-személyzet tagjai a törvényhatósági bizottság közgyűlése által és élethossziglan választatnak.

.....

VII. FEJEZET

A BIZOTTSÁGI TAGOK ÉS A TISZTVISELŐK FELELŐSSÉGÉRŐL

89. § A tisztviselő mindazon kárért, melyet hivatalos eljárásban akár cselekvése, akár mulasztása által szándékosan vagy vétkes gondatlanságból az államnak, a törvényhatóságnak, községeknek vagy egyeseknek jogtalanul vagy illetéktelenül okozott, ha a kár szabályszerű jogorvoslatl elhárítható nem volt, teljes kártérítéssel tartozik.

A kártérítési keresetek a törvénykezési rendtartás szerint illetékes bíróság hatásköréhez tartoznak, mely azonban a kereset megindításáról a felettes közigazgatási hatóságot értesíteni köteles.

Konok perlekedők a törvényhatóság valamely jótékony intézete javára 500 forintig emelhető pénzbírságra büntetethetnek s a per költségekben elmarasztalandók.

90. § Ha a tisztviselő illetékes meghagyásból s a meghagyás szerint járt el, a kártalanítási keresetek mindig azok ellen intézendők, a kik a törvénytelen cselekenyt elrendelték.

A bizottság azon tagjai, kik a törvénytelen határozathoz járultak, a károsult irányában egyetemlegesen felelősek, egymást közt azonban a kártérítésre egyenlően kötelezvék.

91. § Ha a károsult az elmarasztalt tisztviselő vagyontalansága miatt kielégítést nem nyerhetne, vagy nem lehetne kideríteni, hogy a sérelmes

határozatra kik szavaztak: a kárt visszkereseti jog fenmaradása mellett a törvényhatóság téríti meg. A közpénzt kezelő tisztviselők által okozott kárt azonban ezek után első sorban azok tartoznak viselni, a kik a pénzkezelésre törvény szerint felügyelni tartoztak, ha kötelességüket vagy épen nem, vagy nem szabály szerint teljesítették.

92. § A hivataloskodásból folyó felelősség mindaddig tart, míg a tisztviselő a törvényhatóság által a felelősség alól fel nem mentetett. E felmentés csak a törvényhatóság egyeteme iránt fennállott felelősséget szünteti meg, az okozott károkért, a magánjogi s bűnös cselekvényekért a büntető törvényekben meghatározott felelősség érintetlen marad.

93. § A tisztviselőknek s a segéd- és kezelőszemélyzet tagjainak fegyelmi és bűnvizsgálati uton való felelősségre vonása iránt külön törvények rendelkeznek.

94. § Tisztviselő olyan cselekvényért, melyet a törvény vagy illetékes felsőbb hatóság tett kötelességévé, fegyelmi uton felelősségre nem vonható.

VIII. FEJEZET

A VEGYES ÉS ÁTMENETI INTÉZKEDÉSEKRŐL

.....

Az életbeléptetéstől kezdve hatályukat veszítik az 1870: XLII. tc. és 1874: XXXIX. törvénycikk, valamint egyéb törvényeknek, kormányrendeleteknek és törvényhatósági szabályrendeleteknek ezen törvénnyel ellenkező rendelkezései.

1895. ÉVI XLII. TÖRVÉNYCIKK

AZ IZRAELITA VALLÁSRÓL

1. § Az izraelita vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánittatik.

2. § Az 1868: LIII. tc. 18., 19., 20., 21. és 23. §-ainak rendelkezései az izraelita vallásuakra is kiterjesztetnek.

3. § Lelkész (rabbi) és hitközségi előljáró az izraelita felekezetnek csak oly tagja lehet, a ki magyar állampolgár, és a ki képesítését Magyarországon nyerte.

4. § A jelen törvény végrehajtásával a ministerium bizatik meg.

1895. ÉVI XLIII. TÖRVÉNYCIKK

A VALLÁS SZABAD GYAKORLÁSÁRÓL

I. FEJEZET

ÁLTALÁNOS HATÁROZATOK

1. § Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást, és azt az ország törvényeinek, valamint a közerkölcsiség kívánalmainak korlátai között külsőképen is kifejezheti és gyakorolhatja. Senkit sem szabad törvényekbe vagy a közerkölcsiségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni, avagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésre kényszeríteni.

2. § A polgári és politikai jogok gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független.

3. § Vallási hite vagy egyházi szabályai senkit sem menthetnek föl törvényen alapuló bármely köteleesség teljesítésétől.

4. § Egyházi fenyték nem alkalmazható senki ellen abból az okból, mivel az illető törvényben rendelet valamely polgári köteleességét teljesítette, vagy törvényben tiltott valamely cselekvést nem vitt véghez, vagy pedig mivel törvény által engedett polgári jogait szabadon gyakorolta.

5. § Valamely vallásfelekezettől kilépni, vagy valamely vallásfelekezetben belépni mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt.

6. § A latin, a görög és az örmény szertartású katolikus, az evangélikus református, az ágostai hitv. evangélikus, a görög-keleti szerb és görög-keleti román, valamint az unitárius egyházakra és hivekre, – nemkülönben az izraelitákra vonatkozó törvények és jogszabályok változatlanul fentartottnak.

II. FEJEZET

A JÖVŐBEN TÖRVÉNYESEN ELISMERENDŐ VALLÁSFELEKEZETEKRŐL

7. § Azok az állampolgárok, a kik törvényesen elismert vallásfelekezetté kívánnak alakulni:

1. tartoznak legalább egy egyházközség felállítását és fentartását, továbbá a felekezetekhez tartozó gyermekeiknek iskolai hitoktatását biztosítani;

2. tartoznak a hitéletre vonatkozó összes rendelkezéseket magában foglaló szervezeti szabályzatot jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni.

Ennek a szabályzatnak különösen tartalmaznia kell a hitelvi, az erkölcsi tanokra, az isteni tiszteletre, és egyéb vallási szertartásra, valamint a tisztviselők és más alkalmazottak felett gyakorolandó fegyelmi szabályokra vonatkozó rendelkezéseket.

8. § A jóváhagyás csak akkor tagadható meg:

1. ha a megalakulni kívánó vallásfelekezet állam- vagy nemzetellenes irányzattal keletkeznék;

2. ha a 7. § 1. pontjában foglalt föltétel nem teljesített;

3. ha a hitelvek tanok, isteni tisztelet és egyéb vallási szertartás, vagy a tervezett szervezet:

a) a fennálló törvényekkel vagy közerkölcsiséggel ellentétben állana;

b) a már létező és törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezetek valamelyikével azonosak, vagy attól csupán az isteni tisztelet és az egyházi kormányzat nyelvét illetőleg különböznek;

4. ha a megalakulni kívánó vallásfelekezet elnevezése:

a) faji vagy nemzetiségi jelleggel bírna;

b) a már bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteket sértené.

9. § A szervezeti szabálynak jóváhagyása után megalakult vallásfelekezet, mint az állam védelme és főfelügyelete alatt álló törvényesen elismert nyilvános vallási testület;

1. szabadon gyakorolhatja a nyilvános közös isteni tisztelet jogát.

2. egyházi önkormányzati jogánál fogva maga intézkedhetik vallási és egyházi ügyeiben, és különösen maga kezelheti egyházi, oktatási, nevelési vagy jótékonyági célokra szolgáló alapítványait, egyházi szükségletei fedezésére vagyont gyűjthet, és e célból igénybe veheti hivei anyagi hozzájárulását;

3. a jóváhagyott szervezeti szabályzat, vagy az egyházközösségi szabályokban meghatározott alapon és módon hiveire egyházi adót és egyéb szolgáltatásokat vethet ki, a melyek azonban a közigazgatási ut kizárásával csak a törvény rendes útján érvényesíthetők;

4. a jóváhagyott fegyelmi szabályok alapján arra jogosított hatóságai által saját hivei fölött gyakorolhatja az egyházi fegyelmet; azonban elzárás, testi büntetés vagy bírság fegyelmi büntetésül nem alkalmazható.

A törvényesen elismert vallásfelekezeteknek ingatlan vagyonszerzési képessége imaházul, oktatási, nevelési és jótékonyági intézetül, egyházi vagy intézeti alkalmazottjainak részére lakházakul használandó épüle-

teknek, az ezekhez szükséges telkeknek és temetőül szolgáló területeknek szerzésére van korlátozva.

Az ingatlan szerzéséről kiállított okirat, az ingatlan rendeltetésének igazolása mellett, a törvényhatóság első tisztviselőjének bemutatandó, a ki azt ha a szerzési képesség korlátait megtartották, bemutatási záradékkal látja el. A megtagadó határozat ellen folyamodásnak van helye a vallás- és közoktatásügyi ministerhez.

Az ingatlan tulajdonjogának telekkönyvi bejegyzése csak bemutatási záradékkal ellátott okirat alapján rendelhető el.

10. § A törvényesen elismert vallásfelekezet, iskolák, valamint kisdudóvódák és gyermek-menedékházak felállítására, fentartására és vezetésére nézve azokat a jogokat gyakorolja, és azoknak a rendelkezéseknek van alávetve: a melyeket az iskolaügyi törvények az iskolákat, kisdudóvódákat és gyermekmenedékházakat fentartó társulatokra vonatkozólag tartalmazzanak.

11. § Az egyházközség megalakítása a törvényhatóság első tisztviselőjének bejelentendő.

Ez alkalommal az egyházközség helyi szabályai is bemutatandók, melyeknek az egyházközségi területkör helyi határait okvetlenül megjelölniök, és egyházközségi előljáróságot szervezniök kell.

12. § A szabályszerűleg megalakult egyházközségnek tagja mindaz, ki az illető vallásfelekezethez tartozik, s az illető egyházközség területén lakik.

Az egyházközségi előljáróság a tagok nyilvántartásáról gondoskodni köteles.

13. § Lelkész és egyházközségi előljáró a felekezetnek csak oly tagja lehet, a ki magyar állampolgár, s polgári és politikai jogai teljes birtokában van, kinek erkölcsi és állampolgári magatartása kifogás alá nem esik, és a ki képsítését Magyarországon nyerte.

14. § A lelkészek és egyházközségi előljárók alkalmazására jogosultnak kötelessége a lelkészül és egyházközségi előljáróul kiszemelt egyént az illető törvényhatóság első tisztviselőjének bejelenteni.

Ezen hatóság a 13. § rendelkezésein alapuló esetleg ellenvetéseit indokolt írásbeli határozatban közli a lelkész vagy előljáró alkalmazására jogosulttal.

E határozat ellen a vallás- és közoktatásügyi ministerhez folyamodásnak van helye.

Ha a határozat ellen folyamodás nem adatott be, vagy a folyamodást a vallás- és közoktatásügyi minister elutasítja, az illető egyén nem alkalmazható.

15. § Ha valamely lelkész vagy egyházközségi előljáró a magyar állam-polgárságot elveszti, vagy állam elleni, vagy oly büntetendő cselekmény miatt ítéltetett el, a mely nyereségvágyból származik, a közerkölcsiségbe ütközik, vagy közbotrányt okozott; a vallás- és közoktatásügyi minister rendeletére hivatalából elmozdítandó.

Ha valamely lelkész vagy egyházközségi előljáró oly államellenes magatartást tanusít, a mely hivatalában való további megmaradását az állam érdekeire nézve veszélyesnek tünteti fel: a vallás- és közoktatásügyi minister annak hivatalától való elmozdítását követelheti.

Ha az elmozdítást az arra hivatott kellő időben nem foganatosítja: a vallás- és közoktatásügyi minister az illető egyházközséget feloszlott-nak nyilváníthatja.

16. § Ha az egyház több oly egyházközségből áll, melyek egészséges egyház-szervezetben egyesülnek; köteles a vallásfelekezet felsőbb előljáróságát szervezni, mely az egyházat a polgári hatósággal szemben képviseli.

Az ily előjáróság. illetőleg képviselő tagjai, személyváltozás esetén is, mindig bejelentendőek megerősítés végett a vallás- és közoktatásügyi ministernek, ki a megerősítést a 13. §-ban felsorolt kellékek hiánya alapján megtagadhatja.

17. § A magyar állam kötelékén kívül álló hatóság vagy egyén a vallásfelekezetnek egyházi feje vagy védura nem lehet, és a vallásfelekezet semmi nemű egyházi függésben külföldi hatóságtól, vallásfelekezeti társulattól, vagy egyéntől nem állhat.

18. § A vallásfelekezet köteles jóváhagyott szervezeti szabályzataiban később tett minden változást a vallás- és közoktatásügyi ministernek esertől-esetre jóváhagyás végett bejelenteni.

Ha ezen változás a 7. és 8. §-ban meghatározott föltételeknek meg nem felel, a 4. § rendelkezéseivel ellenkezik, vagy ha az egyházi határozatok, ima- vagy tankönyvek oly rendelkezést vagy tant tartalmaznának, mely a vallásfelekezet tagjainak állampolgári kötelességük teljesítését tiltaná, vagy törvényben tiltott cselekményt rendelne: a törvényesen elismert vallásfelekezetté nyilvánítás a vallás- és közoktatásügyi minister által haladék nélkül visszavonandó.

19. § Az egyházi közgyűlés csak nyilvános lehet.

Az egyházi közgyűlésen csak a felekezet egyházi, vagyoni, oktatási, nevelési, játékonysági s általában a vallásos és erkölcsi élet körébe tartozó ügyei tárgyalhatók.

A vallásfelekezet köteles a közgyűlésein hozott határozatait jegyzőkönyvbeiktatni, s e jegyzőkönyveket a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, vagy az általa kijelölt polgári hatóságnak esetről-esetre bemutatni.

20. § Az illetékes miniszternek joga van a vallásfelekezetek vagyonára, a náluk létező alapítványokra és vagyonkezelésekre a főfelügyeletet gyakorolni; különösen őrködni a fölött, hogy az ily vagyont s alapítványokat el ne idegenítsék, ne csorbitsák, vagy azok a kezelés rosszasága miatt veszendőbe ne menjenek, és hogy valósággal egyházi s a törvényben megengedett oktatási, nevelési vagy játékonysági célokra fordíttassanak, valamint hogy az alapítványokat az alapítók akarata értelmében használják fel.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek joga őrködni a fölött is, hogy az egyházi önkormányzat gyakorlásánál a törvény rendelkezéseit megtartsák és hogy a jóváhagyott szervezeti vagy egyházközségi szabályzatban megállapított hatáskör korlátai között maradjanak.

21. § Az 1868: LIII. törvénycikk 1-8., valamint 19-21. §-aiban foglalt rendelkezések hatálya a törvényesen elismert vallásfelekezetekre is kiterjesztetik oly módosítással: hogy az idézett törvénycikk 3. §-ában említett bejelentések az illető egyházközség lelkésze vagy előjárója előtt teendők, továbbá, hogy a 21. §-ban említett intézetekben levő egyének lelki szükségleteinek kielégítéséről ezek a felekezetek magok gondoskodhatnak.

A törvényesen elismert vallásfelekezetek saját céljaikra külön temetőket rendezhetnek be, és tagjai a községi temetőekben akadálytalanul temetkezhetnek.

III. FEJEZET

VEGYES ÉS ZÁRHATÁROZATOK

22. § Az 1868. évi LIII. tc. 1-8. szakaszaiban foglalt rendelkezéseknek hatálya minden bevett vallásfelekezetre kiterjesztetik.

23. § Arra, ki a bevett vagy a törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből kilépni, avagy azokon kívül állván, azok valamelyikébe belépni óhajt; az 1868: LIII. törvénycikk 1-5. és 7. §-ai nyerne alkalmazást azzal a módosítással, hogy az „áttérés” szó helyett „kilépés”, illetőleg

„belépés” értendő; továbbá, hogy az idézett törvénycikk 4. és 5. §-aiban említett bizonyítványok az illetékes elsőfoku közigazgatási hatóságnál mutatandók fel, a mely annak az egyháznak illetékes lelkészét vagy előjáróságát értesíti, melyből az illető kilépni, illetőleg melybe belépni óhajt.

Az elhagyott egyház elvei az abból kilépettre semmiben sem kötelezők.

24. § A ki valamely bevett vagy elismert vallásfelekezetből kilép, köteles a kilépés idejéig esedékessé vált egyházi tartozásait annak az egyháznak, melyből kilépett, megfizetni.

25. § A bevett vallásfelekezetek valamelyikéből kilépett mindaddig, míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez nem csatlakozik:

a) köteles a kilépés idejét követő ötödik naptári év végeig esedékes rendes egyházi járulékokat annak az egyháznak szolgáltatni, melyből kilépett; a kilépés idejét követő öt év egyikében sem terhelhető azonban nagyobb járulékkal, mint a mennyit a kilépés évében tartozott fizetni.

b) a mennyiben a kilépett az 1868. évi XXXVIII. tc. 35. §-ában megszabott 5%-ig terjedhető iskolai póttadóval, és az 1891: XV. tc. 18. §-ában megjelölt 3%-ig terjedhető óvodai póttadóval a község részéről vagy azért nem volna megróható, mert e községben községi iskola, illetőleg óvoda nincs, vagy azért, mert ily póttadót a községben ki nem vetettek: köteles az általa elhagyott felekezet részére fentartott iskola vagy óvoda céljaira fizetett rendes évi hozzájárulási összeget a községi pénztárba évenként befizetni; mely összeget a község első sorban az általa fentartott vagy segélyezett, másodszorban egyéb a községben levő népiskola, óvoda vagy menedékház céljaira fordítja;

c) köteles végre a kilépett az általa elhagyott felekezet iskolai vagy egyházi céljaira fizetett, illetőleg elvállalt rendkívüli, egyszersmindenkorra vagy időre szóló járulékokat annak az időnek a tartamára vagy annak az összegnek az erejéig, a meddig azokat elvállalta, szintén a községi pénztárba befizetni. Ezeket az összegeket a község az illető által elhagyott vallásfelekezet arra illetékes közegének szolgáltatja ki, az ily járulékok alól azonban az érdekelt hitfelekezettel való jogérvényes megegyezés útján megváltásnak lehet helye.

Az e § b) és c) pontjaiban megjelölt járulékok, ha a kilépettnek vagyoni viszonya változik, aránylagosan mérsékelhetők. Ugy e mérséklés, mint a járulékok összegének vagy azok értékének megállapítása kis- és nagy-

községekben a szolgabírónak, rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal bíró városokban pedig a városi tanácsnak feladata.

A megállapítással vagy mérsékléssel meg nem elégedő fél a közigazgatási bizottsághoz és innen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez folyamodhatik.

26. § A gyermekek, kinek akár mind a két, akár csak az egyik szülője a bevett, vagy a törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallást követnek, és abban nevelendők.

Ehhez képest az 1894: XXXII. törvénycikk rendelkezései az ilyen gyermekek vallására nézve a következő 27-30 §-okban foglalt eltérésekkel alkalmazandók.

27. § A házasulandók az 1894: XXXII. törvénycikk 1. §-a értelmében megegyezhetnek abban, hogy gyermekeik valamennyien az általuk megjelölt bármely bevett vagy törvényesen elismert vallást kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

Ilyen megegyezés hiányában a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó szülő jogosítva van megállapítani, hogy a nemebeli gyermekei a bevett vagy törvényesen elismert vallások melyikében nevelendők.

Ha az illető szülő nem határoz, a másik szülő azonban valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik: akkor az összes gyermekek ezen utóbbi szülő vallását követik, illetve abban neveltetnek.

Ha egyik szülő sem tartozik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez: a szülő helyett, ki a saját nemebeli gyermekek vallása felől nem határoz, a gyámhatóság határoz a rokonok meghallgatásával.

Az, hogy a gyermekek a jelen § 2., 3. és 4-ik bekezdésében körülírt esetekben mely vallásban neveltessenek, legkésőbb azok tanköteles korának elértéig állapítandó meg.

28. § Az oly házasság, melyben akár mind a két, akár csak az egyik fél a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik, különböző vallású felek közti házasságnak tekintetik.

Az ily felek közt az előző § 1. bekezdésében említett megegyezéstől, illetőleg a 2. és 4. bekezdés szerint létrejött megállapítástól, valamint a 3. bekezdés szabályától eltérésnek később csak akkor van helye: ha az egyik vagy mindkét házastfélnek valamely bevett vagy törvényesen elismert val-

lásfelekezetbe való belépése által a házasság egyvallásuak házasságává válik, a mely esetben az 1894: XXXII. törvénycikk 3. és 4. §-ai megfelelően alkalmazandók.

29. § A 27. § 2. és 4. bekezdésében foglalt szabályok megfelelően alkalmazandók akkor is: ha a törvénytelen gyermek anyja, vagy az, a ki lenyeczet vagy általában ismeretlen szülők gyermekét felfogadta, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik.

30. § Az 1868: LIII. törvénycikk 13. és 15. §-ainak rendelkezései a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra is kiterjesztetnek.

31. § A hazában utazó vagy tartózkodó idegenek tarthatnak saját hitelveik szerint rendes, nyilvános isteni tiszteletet, a mennyiben az a fennálló törvényekbe, az állam érdekeibe és a közerkölcsiségbe nem ütközik, és az illető rendőri hatóságnak eleve bejelentetik.

Ha állandó természetű lelkészi állást is tartanának fenn, az alkalmazott egyén a törvényhatóság első tisztviselőjének bejelentendő.

32. § A törvényesen elismert vallásfelekezet tagjainak, és a bevett vagy törvényesen elismert felekezeteken kívül állók polgári uton kezelendő anyakönyvi ügyei iránt, míg az állami anyakönyvek vezetéséről szóló törvény életbe lép, a belügyi és a vallás- és közoktatásügyi ministerek rendeleti uton intézkednek.

33. § A ministerium felhatalmaztatik, hogy a jelen törvényt Fiume városában és területén rendelettel hatályba léptesse.

34. § A jelen törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, a belügyi és az igazságügyi ministerek bizatnak meg.

1917. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
FELSÉGES IV. KÁROLY ÚRNAK MAGYARORSZÁG S HORVÁT-,
SZLAVON- ÉS DALMÁTORSZÁGOK
KIRÁLYÁVÁ AVATÁSÁRÓL ÉS KORONÁZÁSÁRÓL

Miután dicsőségesen uralkodott Felséges I. Ferencz József urat, Ausztria Császárárt és Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak Apostoli Királyát s mindenható Isten kifürkészhetetlen végzése első-lította az élők sorából, miután továbbá mindazok, akik az 1723. évi I. és

II. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint előbb következő közvetlen trónvárományosok voltak, még Felső F. Ferencz József Császár és Király életében elhaláloztak; névszerint Felső Rudolf úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, néhai Ferencz József Császár és Király egyetlen fia, akinek trónöröklésre hivatott finemű egyenes leszármazói nem voltak, – úgyszintén néhai Ferencz József Császár és Királynak Rudolf trónörökös halála után életben maradt legidősebb testvéröccse Felső Károly Lajos úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, – végül pedig ennek elsőszülött fia Felső Ferencz Ferdinánd úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, aki trónöröklésre hivatott egyenes leszármazók hátrahagyása nélkül költözött el az életből: mindezeknél fogva, miután Felső Ottó úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, Felső Károly Lajos úrnak másodikszülött fia, még Felső bátyjának, Ferencz Ferdinánd úrnak életében elhalálozott, a fentidézett 1723. évi I. és II. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban a királyi trón Felső IV. Károly úrra, fenttiszelt Felső Ottó úr elsőszülött fiára szállott, aki az uralkodást, mint törvényesen jogosult örökös tetteg át is vette. Magyarország és társországainak országgyűlésen egybegyűlt főrendei és képviselői szemük előtt tartván a fent említett törvénycikkeknek tartalmát, hódolati köteles hűségüknél fogva, legkegyelmesebb Urukat IV. Károly Ő Felségét a következő törvénycikkben foglalt kegyelmes koronázási hitlevelének kiadása után, s az alább szintén beiktatott koronázási esküjének letétele mellett, a mindenható Isten segítségül hívásával egyhangú örömnnyilvánítások s őszinte üdvözlések között Magyarország Apostoli szent koronájával ünnepélyes szertartás szerint a székesfővárosban Budapesten Karácsony havának 30. napján Urunk 1916. évében megkoronázták.

1917. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLY Ő FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA
ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT
KIRÁLYI HITLEVÉLNEK ÉS A KORONÁZTATÁSOKOR LETETT
KIRÁLYI ESKÜNEK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATÁSÁRÓL

A Király Ő Felsége által szerencsés felavattatása és megkoronáztatása előtt az ország részére kiadott királyi hitlevél és a megkoronáztatásakor letett királyi eskü az ország törvényei közé iktattatnak.

A királyi hitlevél szövege a következő:

„Mi I. Károly Isten kegyelméből Ausztriai császár, Magyarország e néven IV., Apostoli Királya, Cseh, Dalmát, Horvát-Szlavonországok, Galicia, Lodomeria, Ráma, Szerb, Kún és Bolgárországok, úgy Illyria, Jeruzsálem stb. királya, Ausztria főhercege, Toscana és Krakó nagyhercege, Lotharingia, Salzburg, Steyer, Korontán, Krajna és Bukovina hercege, Erdély nagyfejedelme, Morvai őrgróf, Fel- és Al-Szlézia, Modena, Parma, Piacenza, Guastalla, Osviecim és Zátor, Teschen, Friaul, Ragusa és Zára stb. hercege, Habsburg, Tyrol, Kyburg, Göre és Gradiska grófja, Trient és Brixen fejedelme, Fel- és Al-Luzsica s Istria őrgrófja, Hohenembs, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg stb. grófja, Triest, Kattaro és a Szláv őrköröség ura stb., mint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátor-szágoknak Apostoli Királya adjuk emlékezetül jelen hitlevelünk rendében: hogy, miután dicsőségesen uralkodott Felséged I. Ferencz József Úr Ausztria Császára, Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátor-szágoknak Apostoli Királya, a Mi mélyen tisztelt és szeretett dédnagybátyánk a most folyó év Szent András havában, Isten kifürkészhetetlen végzése folytán e halandó életből és mulandó országglásból az örökkévaló halhatatlanságra és az örök dicsőség koronájára elhivatott és elköltözött, miután mindazok már előbb elhaláloztak, akik utána Minket, mint a trón várományosai az 1723. évi I. és II. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint megelőztek volna; név szerint Fenséges Rudolf Úr, osztrák császári herceg és főherceg és magyar királyi herceg, néhai Ferenc József Császár és Király egyetlen fia, akinek a trónöröklésre hivatott finemű egyenes leszármazói nem voltak, – továbbá mélyen tisztelt és szeretett nagyatyánk néhai Ferencz József Császár és Királynak Rudolf trónörökös halála után életben maradt legidősebb testvéröccse

Fenséges Károly Lajos Úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, – végül pedig ennek elsőszülött fia Fenséges Ferencz Ferdinánd Úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, aki a trónöröklésre hivatott egyenes leszármazók hátrahagyása nélkül költözött el az életből: mindezeknél fogva, miután mélyen tisztelt és forrón szeretett édesatyánk Fenséges Ottó Úr, osztrák császári herceg s főherceg és magyar királyi herceg, Fenséges Károly Lajos Úrnak másodszülött fia sincs már az élők között, a fent idézett 1723. évi I. és II. törvénycikkek által megállapított öröklési rend szerint Ránk, mint törvényesen jogosult örökösére szállott Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokban a királyi trónöröklés.

Mi tetteg át is vettük az uralkodást és dicső Elődünk által Budapest székesfővárosunkba 1910. évi Szent Iván havának 21. napjára egybehívott országgyűlésen Magyarország és társországaiból egybegyűlt főrendek- és képviselőkhez – a Mi kedvelt híveinkhez – 1916. évi Szent András havának 21. napján intézett kegyelmes királyi leiratunkban kifejeztük azon királyi óhajtásunkat, hogy az 1791. évi III. törvénycikk értelmében teljesítendő megkoronáztatásunkra az előkészületek mielőbb megtétessenek.

Alkotmánytiszteletünk sugalta ezen kívánságunkat csak öregbítheték az évek óta dúló világháborúban szerzett személyes tapasztalataink.

Magyar Szent Koronánk országai összes népeinek hősiessége, Király és Haza iránti önfeláldozása megerősítette azon meggyőződésünket, hogy a magyar királyi trón hatalmának legszilárdabb bástyaíait, az állam tartós fejlődésének és felvirágoztatásának leghathatósabb tényezőit: a Király és Nemzet teljes, félreértések által meg nem zavart kölcsönös bizalma és az ezredéves alkotmány folytonossága és egészséges működése alkotják.

Magyarország és társországainak főrendei és képviselői tekintetbe véve a hazai törvények rendelkezését azok értelmében Minket, mint Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok trónjának és koronájának törvényes és valóságos örökösét, mentül előbb megkoronáztatni szintén óhajtván: jobbagyi hódolattal járultak Elénk s alázattal kértek, hogy az ország sarkalatos törvényei szerint minden esetre még szerencsés megkoronáztatásunk előtt kiadandó koronázási hitlevelünkben az ország jogai biztosítására az alább írt cikkeket s minden azokban foglaltakat kegyelmesen elfogadni, királyi hatalmunkkal helybenhagyni,

megerősíteni s mind Magunk kegyelmesen megtartani, mind mások által megtartatni méltóztatnánk. Mely cikkek tartalma a következő:

1. Szentül és sértetlenül megtartandjuk, s királyi hatalmunkkal mások által is meg fogjuk tartatni az 1723. évi I. és II. törvénycikkekben megállapított királyi trónöröklést; – az 1791. évi III. törvénycikk értelmében teljesítendő koronázást; Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét, szabadságát és területi épségét, valamint a Magyarországgal egy és ugyanazon állami közösséget képező Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok integritását és országos alkotmányát. Szentül és szigorúan megtartandjuk, s királyi hatalmunkkal mások által is megtartatjuk Magyarország s Horvát-, Szla-von- és Dalmátországok törvényesen fennálló szabadalmait, kiváltságait, törvényszerű szokásait, és az eddigelé országgyűlésileg alkotott, s dicső Elődeink, Magyarország koronázott Királyai által szentesített, valamint ezután országgyűlésileg alkotandó s Általunk, mint koronázott magyar Király által szentesítendő törvényeit, minden pontjaikban, cikkeikben és záradékaikban úgy, amint ezeknek értelme és gyakorlata a Király és országgyűlés közös megegyezésével fog megállapíttatni; kivéve mindazonáltal dicsőült II. András 1222. évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely így kezdődik: „Quodsi vero Nos”, ezen szavakig: „in perpetuum facultatem”. Mindezek biztosítására szolgálанд azon királyi eskünk is, amelyet jelen királyi levelünk tartalmára dicső Elődünk I. Ferdinánd koronázási esküje szövegének alapján koronázásunk alkalmával le fogunk tenni.

2. Az ország szent koronáját az ország lakosainak régi törvényes szokása, s a hazai törvények szerint az országban fogjuk mindenkor tartatni, s a kebelükből valláskülönbségre való tekintet nélkül választott és megbízott világi személyek által őriztetni.

3. Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoknak mindazon részeit és tartozmányait, amelyek már visszaszerezettek és azokat, amelyek Isten segedelmével ezután fognak visszaszereztetni, koronázási eskünk értelmében is, a nevezett országokhoz visszakapcsolandjuk.

4. Abban az esetben, melyet Isten kegyelme messze távoztasson, – ha az ausztriai főhercegek mindkét nemének magvaszakadása, elsőben is: a dicső emlékezetű Ősatyánk VI., illetőleg III. Károly; utána dicsőült I. József; végre: dicsőült I. Lipót Császárok és magyar Királyok ágyékaiból

leszármazó örökösök kihaltával bekövetkeznék, – a királyválasztás és koronázás előjoga az 1723. évi I. és II. törvénycikk rendelete szerint is visszaszáll Magyarország s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországora, s ezen országoknál régi szokásaik szerint az sértetlenül megmarad hajdani érvényében és állapotában.

5. Amint fentebb az 1. pontban foglaltatik, valahányszor jövendőben ilyen koronázás Magyarországon országgyűlésileg teljesítendő: Örököseink és Utódaink, a koronázandó örökös Királyok kötelesek lesznek mindannyiszor ezen hitlevélbeli biztosítások elfogadását előrebocsátani és arra esküt letenni.

Mi tehát az országgyűlés fönnbbi kérését kegyelmesen fogadván, atyai szivünk kegyes hajlamainál fogva a fönn beiktatott összes cikelyeket, s mindazt, ami azokban foglaltatik, egyenkint és öszvesen helye-seknek s Elöttünk kedveseknek valljuk, s azokhoz kegyelmes meg egyezésünkkel hozzájárulunk; igérvén és királyi szavunkkal biztosítván Magyarországot s Horvát-, Szlavon- és Dalmátországoakat, hogy mind ezen előrebocsátottakat Magunk is megtartandjuk és bármely rendű és állású alattvalónkkal is megtartatjuk, – amint azokat jelen hitlevelünkkel elfogadjuk, helybenhagyjuk és megerősítjük.

Aminek hitelére és bizonyosságára jelen levelet saját kezünkkel aláírtuk, és királyi pecsétünk ráfüggesztésével megerősítettük.

1920. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL

A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverénítás kizárólagos törvényes képviselte, megállapítja, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt. Megállapítja továbbá, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt. A nemzetgyűlés mindezekből a tényekből folyó következmények megállapítását a békekötés utáni időre tartja fenn magának.

Megállapítja továbbá, hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november hó 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon a napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.

Alkotmányunk alapelveinek megfelelően az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta alakult ideiglenes kormányok a nemzethez fordultak, hogy a nőkre is kiterjedő általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog alapján válassza meg az akaratának képviselőjére hivatott nemzetgyűlést.

A nemzetgyűlési képviselőválasztások ennek folytán az ország mindazon részeiben megtartatván, amelyekben a választást ellenséges megszállás lehetetlenné nem tette, a megválasztott nemzetgyűlési képviselők az 1920. évi február hó 16. napján Budapesten az országgyűlés képviselőházának helyiségeiben egybegyülekeztek és nemzetgyűléssé alakultak.

Az így megalakult nemzetgyűlés mindenekelőtt a következő törvényt alkotja:

ELSŐ FEJEZET

AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ RENDELKEZÉSEK

1. § A nemzetgyűlés jóváhagyja a kormánynak ama rendeleteit, amelyek alapján a nemzetgyűlés összegyűlt.

2. § A nemzetgyűlés a magyar állami szuverénitás törvényes képviselőjének nyilvánítja magát, amely alkotmányunk értelmében az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.

3. § A nemzetgyűlés tagjainak ugyanazt a mentelmi jogot biztosítja, amely az eddigi jogszabályok szerint az országgyűlés tagjait megilleti.

A nemzetgyűlés, annak bizottságai és tagjai, valamint működésük és a nemzetgyűlés által alkotott törvények ugyanabban a büntetőjogi védelemben részesülnek, amelyet a büntetőtörvények az országgyűlés, annak két háza, bizottságai és tagjai részére, valamint működésük és a törvények védelmére biztosítanak.

Aki a nemzetgyűlés vagy valamely bizottsága tanácskozó termében jogosulatlanul megjelenik és onnan a nemzetgyűlés, illetőleg a bizottság elnökének felhívására azonnal el nem távozik, amennyiben cselekménye súlyo-

sabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal s politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő.

Ha a tanácskozó teremben jogosulatlanul megjelent egyén onnan az elnök másodszori felhívására sem távozik el, letartóztatandó és haladéktalanul a vádhatóság elé állítandó.

Ha ily cselekményt az ülésekről a házszabály értelmében kizárt képviselő követne el, a cselekmény nem esik a mentelmi jog védelme alá; ilyen esetben az ügyész a vádat csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával ejtheti el.

4. § A törvényhozó hatalmat a nemzetgyűlés gyakorolja.

5. § A végrehajtó hatalmat a kormányzói tiszt betöltéséig egyedül a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium gyakorolja.

6. § A magyar felelős minisztérium a külügyminiszterrel, a népjóléti és munkaügyi miniszterrel, továbbá az 1917: XI. törvénycikk értelmében tárca nélkül kinevezhető miniszterek létszámában a kisgazdák miniszterével, a közéleti ügyek miniszterrel és a nemzeti kisebbségek miniszterével egészítették ki. E miniszterek ügykörét a törvényhozás rendelkezéséig részletesen a minisztérium állapítja meg.

A király személye körüli miniszter állása megszűnik.

7. § A bírói hatalmat a törvény értelmében szervezett bíróságok a törvényhozás további rendelkezéséig a magyar állam nevében gyakorolják.

8. § Az ország védelmére s a belső rend és biztonság fenntartásában való közreműködésre nemzeti hadsereg állítatik fel, mely a magyar alkotmányra esküt tesz azaz

9. § Az ügynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az ügynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is.

Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott ügynevezett néphatározat és néptörvények töröltnak.

Felhatalmazza azonban a nemzetgyűlés a minisztériumot arra, hogy az ügynevezett népköztársaság szerveinek rendelkezéseit, amennyiben a jogrend és a jogbiztonság érdekében szükséges, az alkotmány keretében saját felelősségére ideiglenesen hatályban tarthassa, vagy helyettük új rendelkezéseket állapíthasson meg. Addig is, amíg a minisztérium ebben a tárgyban intézkedik, az ügynevezett népköztársaság szervei-

nek rendelkezései ideiglenesen alkalmazásban maradnak, amennyiben tartalmuknál fogva az alkotmánnyal, a fennálló törvényekkel és törvényerejű szokásjoggal nem ellenkeznek, vagy törvényes felhatalmazás körében keletkeztek és még megszüntetve nem lettek.

A minisztérium továbbá felhatalmaztatik, hogy a törvényhozás további rendelkezéséig rendelettel megtehesse azokat az intézkedéseket, amelyek az ügynevezett tanácsköztársaság szerveinek rendelkezéseivel létesített állapot megszüntetésére és a jogrend helyreállítására szükségesek.

Utasíttatik a minisztérium, hogy amennyiben a jelen §-ban említett rendelkezések tárgyában a törvényhozás további intézkedése szükséges, evégből mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

10. § A nemzetgyűlés az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta az alkotmányos jogrend és a jogbiztonság helyreállítása végett alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét elismeri; felhatalmazza azonban a minisztériumot, hogy ezeket a rendeleteket a szükséghez képest hatályon kívül helyezhesse, módosíthassa vagy kiegészíthesse. Utasíttatik egyúttal a minisztérium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

11. § A volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal szemben fennállott közös érdekű viszonyok megszűnván, az 1867: XII. törvénycikk, valamint az e viszonyokra vonatkozó egyéb törvényes rendelkezések hatályukat veszítették és a magyar államnak ősi függetlenségéből folyó szabad rendelkezése e viszonyok tekintetében is teljesen helyreállott.

A nemzetgyűlés fenntartja a magyar állam minden igényét, amelyek az említett királyságokkal és országokkal fennállott kapcsolat megszűnése következtében a volt közös intézmények és vagyoni jogi viszonyok tekintetében vagy egyéb vonatkozásokban megilletik.

MÁSODIK FEJEZET

KORMÁNYZÓI HATALOM

12. § A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.

13. § A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása az alábbiakban foglalt korlátozások között illeti meg.

A nemzetgyűlés által alkotott törvények szentesítés alá nem esnek; azokat a kormányzó legkésőbb hatvan napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el. A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt – indokainak közlésével – a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a nemzetgyűléshez. Ha az így visszaküldött törvényt a nemzetgyűlés változatlanul fenntartja, a kormányzó azt tizenöt napon belül kihirdetni köteles. A kormányzó az államformának és az államfő személyének kérdésében alkotott törvényekre nézve a visszaküldés jogával nem élhet. Egyébként is a kormányzó a visszaküldés jogával csak úgy élhet, hogy a nemzetgyűlés a visszaküldött törvény tárgyában két évben megállapított tartamának letelte előtt még határozhasson.

A kormányzó a nemzetgyűlést nem napolhatja el és a királyi hatalomban foglalt országgyűlés-felosztási jogot a nemzetgyűlést illetőleg csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés a kormányzó üzenete dacára tartósan munkaképtelenné vált és a munkaképességet a nemzetgyűlés elnöke a házszabályokban biztosított jogaival sem képes helyreállítani. Felosztatás esetében azonban a kormányzó köteles az új nemzetgyűlés összehívása iránt már a felosztató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeülésére alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a felosztástól számított három hónapon belül összeülhessen.

A kormányzó képviseli Magyarországot a nemzetközi viszonylatokban. Követeket küldhet és fogadhat. Magyarország nevében a felelős minisztérium útján szövetségeket és egyéb szerződéseket köthet a külhatalmakkal, de amennyiben a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával.

Hadüzenethez vagy a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazásához és békekötéshez a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges.

A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja. Minden rendelkezése és intézkedése, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva. Ez azonban nem érinti a kormányzónak a hadügy körébe tartozó azon

alkotmányos jogait, amelyek a nemzeti hadsereg vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozólag őt megilletik.

Nemességet nem adományozhat.

A főkegyuri jogot nem gyakorolhatja.

Általános kegyelmet csak törvény adhat.

14. § A kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint törvényeink szerint a király.

A kormányzót az alkotmány vagy a törvény megszegése esetében a nemzetgyűlés felelősségre vonhatja. A felelősségrevonást a nemzetgyűlés csak legalább száz tagja által aláírt indítvány alapján és összes tagjai kétharmad részének szavazatával mondhatja ki. Az eljárást külön törvény fogja szabályozni.

15. § A kormányzót „főméltóságú kormányzó úr” cím használata illeti meg.

16. § A kormányzó részére a nemzetgyűlés tiszteletdíjat állapít meg.

17. § A kormányzó mellé a hivatali tennivalók ellátására szükséges hivatalt a minisztérium a nemzetgyűlés által megállapított költségvetés keretében szervezi.

18. § A kormányzó tisztét csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés előtt leteszi a következő esküt: „Én, N. N., Magyarország megválasztott kormányzója, esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz hű leszek, törvényeit, régi jó és helybenhagyott szokásait megtartom és másokkal is megtartatom, függetlenségét és területét megvédem, kormányzói tisztemet az alkotmány értelmében a nemzetgyűléssel egyetértésben a felelős minisztérium útján gyakorlom és mindent megteszek, amit az ország javára és dicsőségére igazságosan megtehetek. Isten engem úgy segítjen!”

HARMADIK FEJEZET

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

19. § Ezt a törvényt az Országos Törvénytarban, mint az 1920: I. törvénycikket kell kihirdetni.

A kihirdetés céljára e törvényt a következő bevezetéssel kell ellátni: „Emlékezetül adjuk mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország nemzetgyűlése a következő törvénycikket alkotta”.

Ezután következik a törvény szövege.

A törvény szövegét a következő záradék rekeszti be: „Ezt a törvény-cikket, mint a nemzet akaratát, mindenki köteles megtartani”.

A záradékot a nemzetgyűlés elnöke, jegyzője és a minisztérium elnöke írja alá.

20. § Ez a törvény kihirdetésének napján azonnal életbelép.

1920. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL
ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES
RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
13. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL

1. § Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és feloszlatásának a királyi hatalomban foglalt joga az 1848: IV. és az 1867: X. törvény-cikk korlátai között a nemzetgyűlésre is kiterjed. Ez a jog a kormányzót is megilleti, de a nemzetgyűlés feloszlata esetében a kormányzó köteles a nemzetgyűlés összehívása iránt már a feloszlató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeülésére alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a feloszlatástól számított három hónapon belül összeülhessen. A kormányzó a nemzetgyűlést legfeljebb harminc napi időtartamra napolhatja el.

Ha a nemzetgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az 1920: I. törvénycikk 13. §-ának második bekezdésében megszabott 60 napi határidő alatt a kormányzó a nemzetgyűlést feloszlatta, vagy ha e határidő alatt a nemzetgyűlésnek két évben megállapított tartama letelt, a kormányzó a még ki nem hirdetett törvényt újabb megfontolás végett az ujonnan összehívott nemzetgyűlésnek, vagy pedig ha a nemzetgyűlés helyébe országgyűlés lépne, az országgyűlésnek küldheti meg összeülésüktől számított 15 napon belül.

Az 1920: I. törvénycikk 13. §-a második és harmadik bekezdésének a jelen szakaszban foglaltakkal ellenkező rendelkezései hatályukat veszítik.

2. § Az 1920: I. törvénycikk 13. §-ának ötödik bekezdése második mondatként a következő rendelkezéssel egészítettetik ki:

Közvetlen fenyegető veszély esetében azonban a kormányzó a magyar ősszminisztérium felelőssége és a nemzetgyűlésnek késedelem nélkül kikérendő utólagos hozzájárulása mellett a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazását elrendelheti.

3. § Az 1920: I. törvénycikk 13. §-ának utolsó bekezdése hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezés lép:

A kormányzó általános kegyelmet is adhat, annak azonban, akit az 1848: III. törvénycikk 32. §-ában vagy az 1870: XVIII. törvénycikk 9. §-ában meghatározott cselekmény vagy mulasztás miatt vontak felelősségre vagy ítélték el, kegyelmet csak törvény adhat.

4. § Ez a törvény kihirdetésének napján azonnal életbelép.

1920. ÉVI XXXVI. TÖRVÉNYCIKK
A FÖLDBIRTOK HELYESEBB MEGOSZLÁSÁT
SZABÁLYOZÓ RENDELKEZÉSEKRŐL²⁰⁹
(Részleges közlés)

ELSŐ FEJEZET

A TÖRVÉNY CÉLJA

1. § Ennek a törvénynek az a célja, hogy a magyar földbirtok megoszlását helyesebbé tegye. Evégből ez a törvény a lehetőséghez képest előmozdítja a földszerzést főleg azok részére, akik a föld gondos és szorgalmas művelésére képesek is és hajlandók is, de eddigi viszonyaik között önhibájukon kívül földhöz nem juthattak.

A földbirtok megoszlásának helyesebbé tételéhez szükséges ingatlanokat az állam lehetőleg szabadkézből, árverésen vagy az ebben a törvényben biztosított elővásárlás jogán szerzi meg. Ha azonban az említett célokra szükséges ingatlanok ott, ahol reájuk közérdekből éppen szükség van, szabadkézből, árverésen vagy elővásárlás jogán meg nem szerezhetők, az állam a szükséges mezőgazdasági ingatlanokat az ebben a törvényben szabályozott megváltás útján is megszerezheti. Ilyen módokon szerezhetők meg egyáltalán a más közérdekű földbirtokpolitikai célokra szükséges ingatlanok is.

²⁰⁹ Nagyatádi-féle földreformtörvény

Ennek a törvénynek alkalmazása szempontjából közérdekű földbirtokpolitikai célnak nyilvánítható különösen az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetett földművelők, a földműves hadirokkantak, a munkaképes földműves hadiözvegyek és felnőtt földműves hadiárva földhöz juttatása; gazdasági munkaházak emelése; a mezőgazdasági munkásoknak, törpe- és kisbirtokosoknak földhöz juttatással való megerősítése, továbbá a közszolgálati alkalmazottaknak, a becsülettel szolgált katonának és az érdemes gazdatiszteknek földhöz juttatása, közoktatási célokat szolgáló intézmények és közlegelők létesítése avagy végül a haladó gazdálkodásnak irányt mutatni hivatott középirtokok alakítása is.

2. § A földbirtok helyesebb megoszlása közérdek lévén, egyéni jogcímen senkinek sincs követelési joga arra, hogy neki földet juttassanak. Amennyiben azonban a törvény célja megengedi s evégből elegendő terület is áll rendelkezésre, föld az erre érdemeseknek lehetőleg a következő sorrendben és nagyságban juttatható:

1. hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek és felnőtt hadiárvának, ha sem házuk, sem házépítésre alkalmas ingatlanuk nincs, s ilyent hozzátartozójuktól sem kaphatnak, családonként 600 négyszögölnél nem nagyobb házhely és belsőség, továbbá amennyiben földművesek, illetve amennyiben a nem földműves hadirokkantak földművelést folytatni hajlandók és képesek is, családonként megfelelő nagyságú törpebirtok, amelynek területe azonban legfeljebb három kataszteri hold lehet; amennyiben pedig ennél kisebb ingatlanuk már van, ez kiegészíthető az említett nagyságra;

2. mezőgazdasággal foglalkozó, földnélküli, önállóan kereső, önjogú munkásoknak családonként legfeljebb az 1. pontban említett nagyságú törpebirtok;

3. mezőgazdasággal foglalkozó, önállóan kereső, önjogú törpe- vagy kisbirtokosoknak gazdaságaik kiegészítése végett, ha hozzá megfelelő vagyoni erejük és képességük is van, akkora terület, hogy meglevő földbirtokuk a juttatható területtel együtt elérheti a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó nagyságú kis családibirtok területét, de tizenöt kataszteri holdnál nagyobb ne legyen; ugyanekkora földet lehet juttatni egyébként a fent- említett meghatározás alá eső azoknak a földműveseknek is, akiknek csak belsőségük vagy belsőségrészük van, vagy akik már haszonbérlettek mezőgazdasági ingatlant, s haszonbérletüket nem saját hibájukból veszítették el;

4. földnélküli közszolgálati alkalmazottaknak, továbbá földnélküli kisiparosoknak, illetőleg ipari munkásoknak családonkint legfeljebb egy kataszteri hold föld;

5. az öbhíbjukon kívül végkielégítéssel vagy nyugdíjjal elbocsátott földnélküli közszolgálati alkalmazottaknak és az ugyanilyen hivatásos katonáknak legalább is a törvény szerint nekik járó végkielégítés, illetőleg nyugdíjmegváltási tőkével felérő értékű mezőgazdasági művelésre alkalmas törpe- vagy kisbirtok;

6. községeknek, közbirtokosságoknak, legeltetési társulatoknak vagy volt úrbéres közösségeknek közös legelő létesítésére vagy kiegészítésére szükséges terület;

7. a törpe- és kisk gazdaságok között a többtermelés és a mezőgazdaság fejlesztése érdekében mintagazdaságok és középirtokok alakítására szükséges terület.

A szabadkézből, árverésen vagy az elővásárlás jogán megszerzett ingatlanokból azonban az állam egyeseknek, elsősorban azonban érdemes kisbirtokosoknak, továbbá okleveles gazdáknak és gazdatiszteknek, a gazdasági célszerűséghez képest nagyobb ingatlanokat is juttathat. Ez a szabály áll a megváltás útján megszerzendő arra az ingatlanra is, mely azért váltható meg, mert élők közötti jogügylettel vagy árverésen az 1914. évi július hó 28. napját megelőző 50 év kezdete és a jelen törvény életbelépésének napja közé eső időben, habár csak egy ízben is, gazdát cserélt vagy amely korlátolt forgalmú. Község, város, közbirtokosság vagy volt úrbéres közösség földbirtokából megváltandó ingatlanra ez a szabály csak akkor alkalmazható, ha a község (város) határában nincs más olyan megfelelő birtok, amely a jelen törvény céljára megszerezhető volna.

A 2–5. pontokban említetteknek a szükséghez képest házhely is juttatható, de csak akkor, ha házuk vagy házépítésre alkalmas ingatlanuk nincsen s ilyent hozzátartozójuktól sem kaphatnak.

A földszerzésnek lehetővé tételénél egyenlő körülmények között előnyben kell részesíteni mindenekelőtt az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetetteket, a többgyermekes családokat s általában azokat, akik hadiszolgálatuknak becsülettel eleget tettek.

3. § Ennek a törvénynek alapján nem juttatható ingatlan annak:

1. aki nem született magyar állampolgár, kivéve a viszonyosság eseteit

és kivéve, ha a hazába visszavándorló nem született magyar állampolgár, született magyar állampolgárnak a gyermeke;

2. aki elmebeteg vagy gyengeelméjű – kivéve a hadirokkantakat –, kinek kiskorúsága meg van hosszabbítva vagy aki gondnokság alatt áll;

3. aki politikai jogainak gyakorlásától jogerősen fel van függesztve;

4. aki csődben volt vagy van; aki csődön kívül kényszeregyezésre lépett vagy lép;

5. aki a nemzeti hadseregbe behívó parancsnak önhibájából nem tett vagy nem tesz eleget;

6. akiről akár azért, mert valamely büntett vagy az állam ellen irányuló vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt jogerősen elítélték, vagy mert ily cselekmény miatt bírói eljárás alatt áll, akár azért, mert a forradalmi mozgalmakkal kapcsolatosan a törvényes állami és társadalmi rendre veszélyes magatartást tanúsított vagy végül, mert megátalkodott rendbontó, tékozló, erkölcstelen vagy munkakerülő életmódot folytat, nem remélhető, hogy a társadalom hasznos és munkás tagja lesz vagy akitől az ingatlan okszerű kezelése egyéb alapos okból nem várható s ehhez képest ingatlan juttatására a közbecsülés szerint érdemetlen;

7. aki a jelen törvény büntető rendelkezéseivel összeütközésbe kerül;

8. akitől a jelen törvény alapján juttatott ingatlant egyízben már visszavonták, vagy aki házat vagy egyéb ingatlant bizonyíthatólag azért idegenítette el a hatóság hozzájárulása nélkül, hogy hatósági úton legyen ingatlanhoz juttatható;

9. aki nem a törvényes eljárás szerint, hanem önkényesen foglal földet.

A 6. pontban említett érdemtelenséget a lakóhely szerint illetékes járási mezőgazdasági bizottság titkos szavazással állapítja meg.

.....

MÁSODIK FEJEZET

ORSZÁGOS FÖLDBIRTOKRENDEZŐ BÍRÓSÁG

4. § A földbirtok helyesebb megoszlását az ország egyetemes érdeke szerint szabályozó állami tevékenység irányítására külön országos bíróságot kell alakítani.

A bíróság neve: Országos Földbirtokrendező Bíróság; székhelye: Budapest.

.....

HARMADIK FEJEZET

AZ ÁLLAMOT ILLETŐ ELŐVÁSÁRLÁSI JOG

16. § Amennyiben ez a törvény mást nem rendel, az államot földbirtokpolitikai célokra minden mezőgazdasági ingatlan elidegenítése esetében ennél a törvénytől fogva elővásárlási jog illeti.

.....

NEGYEDIK FEJEZET

AZ ÁLLAMOT ILLETŐ MEGVÁLTÁSI JOG

27. § Ha az Országos Földbirtokrendező Bíróság által közérdekűnek nyilvánított földbirtokpolitikai célokra szükséges ingatlanok szabadkézből, árverésen vagy elővásárlás útján ott, ahol rájuk közérdekből éppen szükség van, meg nem szerezhetők, az állam a szükséges mezőgazdasági ingatlanokat a jelen törvényben szabályozott megváltás útján a következő sorrendben szerezheti meg.

.....

30. § Az állam megváltás útján megszerezhet továbbá bármely nagybirtok mezőgazdasági művelésre alkalmas földjéből is annyit, amennyinek megváltása az Országos Földbirtokrendező Bíróság megállapítása szerint a nagybirtok meg nem váltott részein üzemének megfelelő okszerű gazdálkodást nem gátolja.

Egész területében is megváltható azonban az a nagybirtok, amely élők közötti jogüggyellett vagy árverésen az 1914. évi július 28. napját megelőző 50 éven belül, habár csak egy ízben is, olyan körülmények között cserélt gazdát, amelyek miatt a jelen törvény értelmében az elővásárlást is gyakorolni lehetett volna. A jelen bekezdés alapján se rendelje el kényszerítő körülmények nélkül az Országos Földbirtokrendező Bíróság a földbirtok egész területében való megváltását akkor, ha tulajdonosának máshol nincsen megfelelő földbirtoka és ha méltánylást érdemlő okok szólnak amellett, hogy a megváltást szenvedő kezén megfelelő nagyságú földterület maradjon.

A jelen § alapján megváltásnak kizárólag csak annyiban van helye, amennyiben az Országos Földbirtokrendező Bíróság által közérdekűnek nyilvánított földbirtokpolitikai célokra szükséges mezőgazdasági ingatlanok ott, ahol rájuk közérdekből éppen szükség volna vagy a szomszédságban sem magánkézből, sem elővásárlás útján, sem pedig

a háború alatt gazdát cserélt vagy a 28. §-ban említett egyéb földbirtokok megváltásával meg nem szerezhettek.

.....

Az oly megváltást szenvedő közép- vagy kisbirtokos kérésére, akinek földbirtokát az állam a jelen törvény alapján egész terjedelmében váltja meg, az Országos Földbirtokrendező Bíróság az állam részére megváltott más földekből juttathat megfelelő területet, ha a megváltást szenvedő földműves, gazdatiszt, okleveles vagy hivatásos gazda, hadirokkant, közszolgálati alkalmazott, hivatásos katona, az említett valamely személynek házastársa, özvegye vagy árvája, avagy általában hadiözvegy vagy hadiárva, és ha egyúttal méltánylást érdemlő okok szólnak amellett s a közérdekbe sem ütközik, hogy a megváltást szenvedő kezén megfelelő földbirtok legyen. Az ekként juttatható földbirtok azonban nem lehet nagyobb, mint a mekkora volt a megváltást szenvedőnek megváltás alá eső földbirtoka, a középbirtok nagyságát pedig egyáltalában nem haladhatja meg. Nincs helye a jelen bekezdés alkalmazásának akkor, ha a megváltást szenvedőnek máshol is van megfelelő földbirtoka.

.....

VIII. FEJEZET

A CSALÁDI OTTHONT VÉDŐ RENDELKEZÉSEK

70. § Az állam ennek a törvénynek alapján azért juttat egyeseknek ingatlanokat, hogy részükre állandó családi tűzhelyet tartósan biztosítson. Az állam által egyeseknek akár közvetlenül, akár a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége, az Országos Központi Hitelszövetkezet vagy más szerv közvetítésével juttatott ingatlanok (ideértve az ilyen járadéktelkeket is) a családi tűzhely tartós biztosítása végett a jelen fejezetben foglalt külön jogszabályok oltalma alatt állanak. Ezek közül a külön jogszabályok közül a 71–75. §-okban foglaltak a családibirtokká nyilvánított ingatlanokra, a 76. §-ban foglaltak pedig a jelen törvény alapján juttatott más ingatlanokra vonatkoznak.

Azt, hogy valamely ingatlan a jelen fejezetben foglalt külön jogszabályok oltalma alatt áll, a telekkönyvben fel kell tüntetni. Ez a feltüntetés családibirtoknál a jószágtesti felírásban történik. A feltüntetés megtörténte után senki sem hivatkozhatik arra, hogy az ingatlannak ezt a minőségét nem ismerte.

Családibirtokká nyilváníthat:

1. az Országos Földbirtokrendező Bíróság hivatalból minden olyan ingatlant, amelyet az állam egyeseknek kedvezmények alkalmazásával (79. § második bekezdése) juttat;

2. az ingatlan tulajdonosa az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával minden ingatlant, amelyet a jelen törvény alapján szerez meg.

Az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával családibirtokot létesíthet a tulajdonos olyan más egyéb ingatlanaiból is, amelyek nem ennek a törvénynek alapján jutottak kezébe. Az erre vonatkozó részletes szabályokat a földművelésügyi miniszter és az igazságügyminiszter az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával rendelettel állapítja meg. Ilyképen állapíthatók meg részletes szabályok arra nézve is, hogy családibirtokkal miképpen és milyen feltételek alatt egyesíthetők más egyéb ingatlanok is.

A családibirtok a vele egyesített ingatlanokkal együtt nem lehet nagyobb egy népes családnak szokásos, illő eltartására elegendő jövedelemnek gondos művelés mellett legfeljebb háromszorosát nyújtó birtoknál.

71. § A családibirtokot csak az Országos Földbirtokrendező Bíróság vagy az általa kijelölt hatóság vagy hatósági közeg hozzájárulásával lehet megterhelni.

.....

72. § Végrehajtás a családibirtoknak sem állagára, sem haszonélvezetére nem vezethető, kivéve az ingatlant közvetlenül terhelő köztartozások behajtására, valamint olyan követelések behajtására irányuló végrehajtást, amelyek netán a családibirtok ebbeli minőségének bejegyzését megelőző rangsorral vagy az előző § alapján lettek a telekkönyvbe bejegyezve.

A családibirtok ebbeli minőségének telekkönyvi bejegyzését követő rangsorral bejegyzett törlesztéses kölcsön alapján a családibirtok csak a törlesztési terv értelmében hátralékos törlesztő részletek vagy hátralékos járadékok miatt vonható végrehajtás alá és a végrehajtás ki nem terjeszthető az egyébként fizetetlen ilyen tőkének egy összegben behajtására.

Személyes követelések közül csak olyan követelés miatt lehet a családibirtokra végrehajtást vezetni, amely a családibirtok tulajdonosát törvény alapján terhelő eltartási kötelezettségből vagy az általa elkövetett tiltott cselekményből származik.

A családibirtok a jelen § szerint megengedett esetekben is csak annyiban vonható végrehajtás alá, amennyiben a végrehajtást szenvedőnek más vagyonából a követelés végrehajtás útján nem volt behajtható és a családi birtok állaga ebben az esetben is csak akkor, ha a követelés a családibirtok két évi várható hasznaiból előreláthatóan nem volna kielégíthető.

.....

73. § A családibirtok öröklésére a törvényes öröklés szabályai az irányadók.

Az örökhagyó családibirtokáról végintézkedéssel annyiban rendelkezhetik, hogy a lemenő örökösök között osztályt tehet, házastársának özvegyi ellátását szabályozhatja, továbbá, hogy törvényes öröklésre jogosult lemenők, házastárs és szülők nem léteben a törvényes örökösödségre hivatott rokonok egyikét örökösévé nevezheti.

74. § A családibirtok létesítésekor vagy annak átvételekor a családibirtok tulajdonosa az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával a végrendeletekre nézve előírt alakban kikötheti, hogy a családibirtok öröklés esetében, mint osztatlan egész egy örökösré szálljon (osztathatlan családibirtok). A családibirtoknak osztathatlan minőségét a telek-könyvben fel kell tüntetni.

Az osztathatlan családibirtokot a lemenők közül annak osztályrészébe kell utalni, akit az örökhagyó erre végintézkedéssel kijelölt. Ily kijelölés hiányában a lemenő örökösök közül a fiuivadék, ilyennek hiányában a nőivadék az elsőszülöttség rendjében követelheti, hogy a családibirtok mint osztatlan egész az ő osztályrészébe jusson.

Amennyiben az örökhagyó örökösödségre hivatott lemenő hiányában sem nevezte meg örökösét és amennyiben erre az esetre az osztathatlan családibirtok létesítésekor, avagy átvételekor a végrendeletekre nézve előírt alakban tett nyilatkozat az öröklés rendjét előre másként nem állapította meg, az osztathatlan családibirtokot a törvényes öröklésre hivatottak a törvényes öröklés rendjében igényelhetik. Azonban az ugyanazon fokban rokonok közül a férfi megelőzi a nőt; az ugyanazon nembeli rokonok közül az idősebb megelőzi a fiatalabbat.

Az osztathatlan családibirtokot nem igényelheti az elmebeteg, a gyengeelméjűség miatt gondnokság alá helyezett, a siketnéma. A viszonyoknak megfelelő tartásra azonban igényük érintetlen marad.

Ha nem akad olyan jogosult, aki az oszthatatlan családibirtokot a jelen § értelmében átvinné vagy átvehetné, a családibirtok az államra száll.

A házastársat a házassági viszony alapján megillető jogokat ez a § nem érinti.

.....

76. § Amennyiben az állam által a jelen törvény alapján akár közvetlenül, akár a kijelölt szerv közvetítésével juttatott ingatlanok, nincsenek családibirtokká nyilvánítva, a következő rendelkezések hatálya alá esnek:

Az ilyen ingatlanok a tulajdonjognak a szerző fél javára bekebelezésétől számított tíz éven belül csak az Országos Földbirtokrendező Bíróságnak hozzájárulásával (71. § utolsó bekezdése) idegeníthetők el; terhelésük s végrehajtás alá vonásuk tekintetében pedig az említett tíz éven belül a 71. és 72. § vonatkozó rendelkezései megfelelő értelemben állanak. Az elidegenítéshez nem szükséges a hozzájárulás kisajátítás esetében, továbbá akkor sem, ha a tulajdonos az ingatlant ivadékká ruházza át.

A jelen törvény alapján – habár nem az állam által – juttatott ingatlanokra nézve is az Országos Földbirtokrendező Bíróság hozzájárulásával ki lehet kötni, hogy az átruházott ingatlan a jelen § hatálya alá esik. A hozzájárulás megadása csak akkor tagadható meg, ha jogos magánérdekbe vagy a közérdekbe ütközik.

77. § A haditelekre és a hadihaszonbérletre vonatkozó rendelkezések (1820/1917. M. E. számú rendelet), úgyszintén az ingatlanokra vonatkozó magánjogi szabályok kiegészítéséről szóló rendelkezések (4420/1918. M. E. számú rendelet) s végül a vitézitelekéről szóló rendelkezések (6,650/1920. M. E. számú rendelet) hatályban maradnak. A haditelekre azonban ennek a törvénynek az oszthatatlan családibirtokról szóló rendelkezései is megfelelő alkalmazást nyerhetnek.

IX. FEJEZET

VEGYES RENDELKEZÉSEK

78. § Az 1897: XXXII. törvénycikk 2. §-át a következő rendelkezések egészítik ki:

.....

79. § A telepítési alap (1894:V. törvénycikk 11. §-a) állagából Országos Földbirtokrendezőalap létesül. Ebbe az alapba be kell utalni a jelen

törvény rendelkezései szerint eldarabolt ingatlanoknak egyesek tulajdonába, illetve haszonbérletébe bocsátása után kirótt vagyonátruházási, illetőleg haszonbérleti illetékeknek a pénzügyminiszter által a földművelésügyi miniszterrel egyetértve megállapított és az állami költségvetésben a jelen törvény életbeléptetésétől számított öt éven át évről-évre előirányzott, de 10 millió koronánál nem kisebb átalányát, valamint a háború alatt alakult gazdasági központok azon üzleti feleslegének felerészét, amelyet akár az illető központról szóló rendelet, akár a központ alapszabályai szerint a kormány által meghatározandó közcélokra kell fordítani. Az alapot illetik végül az alapba a jelen törvény rendelkezései alapján befolyó egyéb összegek is.

Ingatlaneldarabolások és más földbirtokpolitikai műveletek lebonyolítására az Országos Földbirtokrendezőalap tőkeállaga szolgál. Az ekként felhasznált összegeknek azonban meg kell térülniök. A vagyonátruházási és haszonbérleti illetékekből az alapba befolyó átalány egész összege, valamint az alap mindenkor egyéb tőkeállagának legfeljebb 10%-a és a tőkeállag évi kamatai azonban az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetettek, hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvak földhözjuttatásának elősegítésére évenként felhasználhatók. Az e részben irányadó szabályokat a földművelésügyi miniszter a pénzügyminiszterrel és a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg állapítja meg.

Az Országos Földbirtokrendezőalap terhére az utalványozást az alapok feletti rendelkezésre vonatkozó szabályok (1920: XXVIII. törvény-cikk 13. §) szem előtt tartásával az Országos Földbirtokrendező Bíróság elnöke vagy az őt helyettesítő másodelnök teljesíti.

.....

89. § Attól, aki a jelen törvény alapján neki juttatott földön akar letelepülni, a község a települést meg nem tagadhatja.

Hozzátelepítés esetében a község a telepesektől a kötelékébe való felvételért díjfizetést nem követelhet.

Új telepes község átalakulása esetén a telepések az alakulás megtörténtével az új község kötelékébe lépnek át.

Azoknak és azok utódainak, akik vagy akiknek elődei a magyar állampolgárságot kivándorlás folytán bekövetkezett távollét miatt veszítették el, visszavándorlásuk esetében az Országos Földbirtokrendező

Bíróság hozzájárulásával akkor is juttathatók a jelen törvény alapján ingatlanok, ha a visszahonosítási eljárás még befejezést nem nyert, de visszahonosításuk iránt a törvényes eljárás megindult. Egyébként a jelen törvény vonatkozó rendelkezései a visszavándorlókra is megfelelő alkalmazást nyernek.

.....

91. § Ha az állam a jelen törvény alapján elővásárlás vagy megváltás útján vagy bármely más úton középirtokot meg nem haladó, olyan ingatlant szerez meg, amelyet korábbi tulajdonosa a háború alatt akár hadiszolgálatra miatt, akár háborús viszonyokból származó más körülmények miatt volt kénytelen aránylag olcsó áron másnak átengedni, az ilyen ingatlan, illetőleg annak az a része, amely a törpe- és kiscgazdaságok között mintagazdaságnak vagy középirtoknak van szánva, visszajuttatható az említett korábbi tulajdonosnak, elhalálozása esetében lemenő örökösének vagy házastársának, amennyiben az állam által megszerzett ingatlan nem szükséges azoknak földhöz juttatása végett, akiket ez a törvény elsősorban földhöz juttatni kíván és amennyiben méltánylást érdemlő okok szólnak amellett, hogy a korábbi tulajdonos, illetőleg a helyébe lépő fent említett más személy az ingatlant visszaszerezhesse.

.....

93. § A községi képviselőtestületet mindenkor a legrövidebb időn belül össze kell hívni, ha a község előljárósága olyan esetről értesül, amelyben az állam az elővásárlási jogot, megváltási jogot vagy haszonbérlet átvételének jogát gyakorolhatná, vagy ha általában azokat érdeklő körülmények tekintetében kell a képviselőtestületnek állást foglalni, akiket ez a törvény földhöz kíván juttatni, végül, ha az Országos Földbirtokrendező Bíróság vagy más hatóság a község képviselőtestületétől erre a törvényre hivatkozva nyilatkozatot vagy állásfoglalást kíván.

A községi előljáróság ennek a törvénynek végrehajtása során kapott értesítéseket vagy határozatokat köteles a községben szokásos módon azonnal közhírré is tenni.

.....

1921. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND HATÁLYOSABB
VÉDELMÉRŐL

1. AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND FELFORGATÁSÁRA VAGY
MEGSEMISÍTÉSÉRE IRÁNYULÓ BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

1. § Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalmat vagy szervezkedést kezdeményez vagy vezet, büntettet követ el és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Aki ily mozgalomban vagy szervezkedésben tevékenyen részt vesz, úgy – szintén aki ily mozgalmat vagy szervezkedést előmozdít, vétséget követ el és három évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A kezdeményezők és vezetők büntetése tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház, a többi résztvevőké és előmozdítóké pedig öt évig terjedhető börtön, ha a mozgalom vagy szervezkedés céljára nagyobb mennyiségű fegyvert, lőszert, robbanó- vagy az emberi élet kioltására alkalmas más szert vagy anyagot szereztek be, amennyiben erről tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna.

2. § Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően és annak céljára büntettet vagy vétséget követ el, annak büntetése:

1. halál, ha a büntettre a törvény halálbüntetést állapít meg;

2. életfogytig tartó fegyház, ha a büntettre a törvény tíz évet meghaladó szabadságvesztésbüntetést állapít meg;

3. tíztől tizenöt évig terjedhető fegyház, ha a büntettre a törvény tíz évnél enyhébb vagy legfeljebb tíz évi szabadságvesztésbüntetést állapít meg;

4. tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekmény a törvény szerint vétség.

Ugyane büntetés alá esnek az előbbi bekezdésben említett mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezői és vezetői, az említett mozgalom vagy szervezkedés többi résztvevői és előmozdítói pedig az előbbi bekezdés 1. és 2. pontjának esetében öt évig terjedhető börtönnel, 3. és 4. pontjának

esetében pedig öt évig terjedhető fogházzal büntetendő, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetéséről előzetesen tudtak, vagy azt kellő gondosság mellett előre láthatták volna.

3. § Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalomról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez és erről a hatóságnak, mielőtt lehetséges, jelentést nem tesz, az, amennyiben részesség nem terheli, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Az előbbi bekezdés alapján nem büntethető a tettesnek vagy a részesnek hozzátartozója. (1878: V. tc. – Btk. – 78. §)

Nem büntethető a cselekmény akkor sem, ha a mozgalomról vagy szervezkedésről a hatóságnak valamely köztudomású tényből, különösen sajtóközleményből értesülnie kellett.

4. § Az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalom vagy szervezkedés miatt nem büntethető az, aki előbb, mintsem azt a hatóság felfedezte volna, a mozgalomtól vagy szervezkedéstől eláll és elállását társainak nemcsak tudomására juttatja, hanem azokat a mozgalom vagy szervezkedés felhagyására bírni törekszik, vagy pedig a mozgalmat vagy szervezkedést és annak előtte ismert adatait a hatóságnál feljeli.

5. § Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatását vagy megsemmisítését, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos úton való létesítését követeli, erre izgat vagy mást felhív, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló bűncselekmény elkövetésére nyilvánosan vagy több – habár nem együtt levő – személy előtt egyenes felhívást intéz, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal, ha pedig a bűncselekményt elkövették, felbujtóként büntetendő.

6. § Aki a katonaság intézménye, a magyar fegyveres erő, a m. kir. csendőrség vagy a m. kir. államrendőrség ellen gyűlöletre, vagy ezeknek

szolgálati fegyelme ellen izgat vagy alakilag és tartalmilag egyaránt törvényes rendelkezésük ellen engedetlenségre hív fel, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés öt évig terjedhető börtön, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy a szolgálati fegyelem megbontassék; ha pedig ennek következtében a szolgálati fegyelemben ütköző büntettet követek el, a büntetés öt évig terjedhető fegyház.

2. A MAGYAR ÁLLAM ÉS A MAGYAR NEMZET MEGBECSÜLÉSE ELLEN IRÁNYULÓ BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

7. § Aki olyan valótlan tényről állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék; ha pedig ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indítatott, a büntetés életfogytig tartó fegyház.

8. § Aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el, vétség miatt három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

3. MELLÉKBÜNTETÉSEK

9. § Az 1., 2. és 5-8. §-okban meghatározott bűncselekmények esetében a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is meg kell állapítani, külföldit az országból ki kell utasítani és a visszatéréstől örökre el kell tiltani; belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása az állam és a társadalom törvényes rendje szempontjából veszedelmes, akkor is ki lehet tiltani, ha az elítéltnak illetőségi helye.

10. § Azokkal szemben, akik az 1-2. és az 5-7. §-okban meghatározott valamely büntettet követtek el, bíróság ítéletében az államkincstár javára belátása szerint megállapítandó összegű és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthat meg.

A vagyoni elégtétel szabadságvesztésbüntetésre át nem változtatható, egyébként azonban a pénzbüntetéssel esik egy tekintet alá.

Azokkal szemben, akik az 1-2. és 5-8. §-okban meghatározott valamely vétséget követtek el, a bíróság a szabadságvesztésbüntetésen felül száz-ezer koronáig terjedhető pénzbüntetést is megállapíthat.

4. HATÁSKÖRI ÉS ELJÁRÁSI SZABÁLYOK

11. § A jelen törvényben meghatározott bűncselekményekre a Btk. 7. §-ának rendelkezéseit kell alkalmazni.

12. § A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben az eljárás a kir. ítélőtáblák székhelyén működő kir. törvényszékeknek, Budapesten a kir. büntető törvényszéknek hatáskörébe tartozik.

A jelen törvényben meghatározott büntettek és vétségek eseteiben a terhelt távolléte sem a vád alá helyezést, sem a főtárgyalást, sem az ítélethozatalt (Bp. 472. §) nem gátolja; az ítélet azonban csak a bűnösség megállapítására és a vagyoni elégtétel kiszabására szorítkozik. A távollevő terheltet a főtárgyalásra hirdetmény útján kell megidézni s ha a terhelt a főtárgyaláson meg nem jelenik, vagy ha maga vagy hozzátartozója védőt nem választott, részére hivatalból kell védőt rendelni. A terhelt jelentkezése vagy kézrekerülése esetében a Bp. 460-462. §-ai szerint új főtárgyalást kell tartani.

13. § A minisztérium felhatalmaztatik, hogy az 1912: LXIII. tc. 12. §-ának 4. pontjában megjelölt feltételek esetében a rögtönbíráskodást, az ott megjelölt büntetés alkalmazásával, kivételesen a jelen törvény 1. és 2. §-ában meghatározott bűncselekményekre is elrendelhesse.

14. § A jelen törvény 1-11. §-ainak és a 12. § második bekezdésének rendelkezéseit a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is megfelelően alkalmazni kell. (1912: XXXIII. tc. 7. § második bekezdése.)

A 2. § rendelkezéseinek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre alkalmazásánál abban a tekintetben, hogy a mozgalommal vagy szervezkedéssel összefüggően elkövetett valamely cselekmény büntett-e és hogy milyen büntetési tétel alá esik, a katonai büntetőjog szabályai irányadók.

A jelen törvény 1-2. §-aiban meghatározott büntettek a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben rögtönítélő eljárásnak

ugyanúgy van helye, mint az 1912: XXXIII. tc. 435. §-ában felsorolt bűntettekre.

Vagyoni elégtétel alkalmazását katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénnel szemben is csak a polgári büntetőbíróság rendelheti el.

Amennyiben a katonai büntetőbíróság vagyoni elégtétel alkalmazását tartja szükségesnek, az iratokat megfelelő indítványtétel végett az illetékes királyi ügyészséghez teszi át.

5. ZÁRÓ RENDELKEZÉS

15. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe s azt a minisztérium hajtja végre.

1921. ÉVI XLVII. TÖRVÉNYCIKK

IV. KÁROLY Ő FELSÉGE URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSBURG HÁZ TRÓNÖRÖKSÖDÉSÉNEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

1. § IV. Károly király uralkodói jogai megszűntek.

2. § Az 1723. évi I. és II. törvénycikkben foglalt *pragmatica sanctio* és minden egyéb jogszabály, amely az Ausztriai Ház (*Domus Austriaca*) trónörökösödési jogát megállapította vagy szabályozta, hatályát vesztesít és ezzel a királyválasztás előjoga a nemzetre visszazállt.

3. § A nemzet a királyság ősi államformáját változatlanul fenntartja, de a királyi szék betöltését későbbi időre halasztja és utasítja a minisztériumot, hogy eziránt arra alkalmas időben javaslatot tegyen.

4. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe.

1921. ÉVI XLVIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOKKAL
1921. ÉVI AUGUSZTUS HÓ 29. NAPJÁN BUDAPESTEN KÖTÖTT
BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL

1. § Az Amerikai Egyesült-Államokkal 1921. évi augusztus hó 29. napján Budapesten kötött békeszerződés a magyar állam törvényei közé iktattatik.

2. § Az 1. § szerint törvénybe iktatott békeszerződésben foglalt kikötéseket a minisztérium hajtja végre, de amennyiben az e végből szükséges rendelkezések a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulását kell kieszközölnie.

3. § A békeszerződésnek angol eredeti szövege és hivatalos magyar fordítása a következő:

AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOK ÉS MAGYARORSZÁG:

tekintettel arra, hogy az Egyesült-Államok hadviselő társaival egyetemben 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországgal Békeszerződés köthetése céljából fegyverszünetre léptek;

tekintettel arra, hogy a volt Osztrák-Magyar-Monarchia megszűnt és helyét Magyarországon magyar nemzeti kormány foglalta el;
tekintettel arra, hogy a trianoni Békeszerződés, amelynek Magyarország is egyik szerződő fele, 1920. évi június hó 4-én aláíratott és 364. Cikkének rendelkezései értelmében életbelépett, azonban az Egyesült-Államok által nem erősítettett meg;

tekintettel arra, hogy az Egyesült-Államok Kongresszusa az Elnök által 1921. évi július hó 2-án jóváhagyott együttes Határozatot hozott, amelynek kivonatos szövege a következő:

„Az Egyesült-Államok Szenátusa és Képviselőháza Kongresszuson egybe-gyűlve elhatározta, ... Hogy a Kongresszusnak 1917. évi december hó 7-én jóváhagyott együttes Határozatával a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány és az Amerikai Egyesült-Államok között fennállónak kijelentett háborús állapot ezennel megszűntnek mondatik ki.

4. szakasz. Hogy e nyilatkozattal és mint annak része, az Amerikai Egyesült-Államok és honosai részére kifejezetten fenntartatnak az összes jogok, előjogok, kártérítések, jóvátételek vagy előnyök, ezek érvényesítésének

jogával együtt, amelyek az 1818. évi november hó 3-án aláírt fegyverszünet rendelkezései, vagy annak kiterjesztése vagy megváltoztatása következtében őket megilletik; vagy amelyek a háborúban való részvétel folytán az Amerikai Egyesült-Államoknak birtokában vannak, vagy általa megszerztettek, vagy amelyek ennek következtében az Egyesült-Államok honosait jogosan megilletik; vagy amelyek a Saint-Germain-en-Laye-i vagy a Trianoni Békeszerződéssel az Egyesült-Államok vagy honosai javára megállapítottak; vagy amelyek őket mint a szövetséges és társult főhatalmak egyikét megilletik; vagy amelyek a Kongresszus által hozott valamely törvény vagy törvények erejénél fogva vagy más módon őket megilletik.

5. szakasz. A Német Császári Kormány, vagy annak utóda, vagy utódai, valamint minden német honos tulajdonát képező javak, amelyek 1917. évi április hó 6-án az Amerikai Egyesült-Államok vagy hivatalnokai, képviselői vagy alkalmazottai birtokában voltak vagy ezen időpont óta bárhol vagy bármily közreműködés következtében az említettek birtokába vagy ellenőrzése alá kerültek, vagy amelyekre ezek követelést támasztottak, valamint a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány, annak utóda vagy utódai és minden osztrák-magyar honos tulajdonát képező javak, amelyek 1917. évi december hó 7-én az Amerikai Egyesült-Államok vagy ennek hivatalnokai, képviselői vagy alkalmazottai birtokában voltak vagy ezen időpont óta bárhol vagy bármely közreműködés következtében az említettek birtokába vagy ellenőrzése alá kerültek vagy amelyekre ezek követelést támasztottak, az Amerikai Egyesült-Államok által vissza fognak tartatni anélkül, hogy velük bármi rendelkezés történnék, hacsak erre vonatkozólag már eddig törvényes intézkedés nem rendelkeznék, vagy ezután különösen nem fog rendelkezni, mindaddig, amíg a Német Császári Kormány és a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy azoknak utóda vagy utódai részéről megfelelő gondoskodás nem történik az Amerikai Egyesült-Államoknak bárhol lakó állandó hűségre kötelezettjei által támasztott igények kielégítésére, amennyiben ily amerikai honosok a Német Császári Kormány vagy közegeinek vagy a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy közegeinek tettei által 1914. évi július hó 31-ike óta veszteségeket, károkat vagy sérelmeket szenvedtek, akár személyükben, akár vagyonukban közvetve vagy közvetlenül avagy a német, osztrák-magyar, amerikai vagy más társaságok részvényeinek birtoklása révén vagy ellenségeskedések vagy hadműveletek következtében, vagy más

módon és mindaddig, amíg az Amerikai Egyesült-Államokkal szemben állandó hűségre kötelezett személyeknek a legtöbb kedvezményt nem biztosítják, legyen az nemzeti vagy másnemű és vonatkozzék a tartózkodás, kereskedelem, hivatás, ipar, hajózás, valamint kereskedelmi és ipari jogokra, és mindaddig, amíg a Német Császári Kormány és a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy ezeknek utóda vagy utódai minden bíróságot, pénzbüntetést, elkobzást, amelyet a háború tartama alatt az Amerikai Egyesült-Államok kiróttak vagy elrendeltek, akár a Német Császári Kormány vagy a német alattvalók, akár a Cs. és Kir. Osztrák-Magyar Kormány vagy osztrák magyar alattvalók tulajdonát képező javakra vonatkozólag, el nem ismerik és amíg az Amerikai Egyesült-Államokkal szemben minden és összes pénzbeli követeléseikről le nem mondtak”.

A két nemzet között barátságos viszony biztos létesítését óhajtván, ebből a célból meghatalmazottaikká kijelölték, még pedig:

az Amerikai Egyesült-Államok Elnöke U. Grant-Smith urat, az Egyesült-Államok magyarországi megbízottját és Magyarország Gróf Bánffy Miklós m. kir. külügyminiszter urat;

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után a következőkben állapodtak meg:

I. Cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az Egyesült-Államok részére biztosítja, az Egyesült-Államok pedig megkapják és élvezni fogják mindazokat a jogokat, előjogokat, kártérítéseket, jóvátételeket vagy előnyöket, amelyeket az Egyesült-Államok Kongresszusának 1921. évi július hó 2-án kelt előbb említett együttes Határozata felsorol, ide értve mindazokat a jogokat és előnyöket is, amelyeket az Egyesült Államok javára a Trianoni Szerződés megállapít és amelyeket az Egyesült-Államok teljes mértékben élvezni fognak annak ellenére, hogy ezt a Szerződést az Egyesült-Államok nem erősítették meg. Az Egyesült-Államok ennek a Szerződésnek rendelkezéseiben megállapított jogokat és előnyöket oly módon fogják igénybe venni, hogy az ezekben a rendelkezésekben Magyarország részére biztosított jogokkal összhangban álljon.

II. Cikk. Abból a célból, hogy Magyarországnak az előbbi cikkben megállapított kötelezettségei a Trianoni Szerződés bizonyos rendelkezéseire vonatkozólag részletesebb meghatározást nyerjenek, a Magas Szerződő Felek között megállapodás és egyetértés áll fenn arra nézve:

1. Hogy az Egyesült-Államok javára az említett Szerződésben megál-

lapított azok a jogok és előnyök, amelyeket az Egyesült-Államok megkapnak és élvezni fognak, az V., VI., VIII., IX., X., XI., XII. és XIV. részekben vannak meghatározva.

2. Hogy az Egyesült-Államokra az említett Szerződés I. részének rendelkezései nem kötelezők, mint ahogy nem kötelezők a Szerződés egyéb oly rendelkezései sem, ide értve a jelen cikk 1. pontjában foglaltakat is, amelyek a Nemzetek Szövetségének Egyességokmányára vonatkoznak, nem kötelező továbbá az Egyesült-Államokra a Nemzetek Szövetségének vagy a Szövetség Tanácsának vagy Közgyűlésének semmiféle ténykedése sem, kivéve, hogy az Egyesült-Államok ily ténykedéshez határozottan hozzájárulnak.

3. Hogy az Egyesült-Államok az említett Szerződés II., III., IV. és XIII. részében foglalt vagy azokra vonatkozó rendelkezések tekintetében semminemű kötelezettséget sem vállalnak.

4. Hogy bár az Egyesült-Államoknak joga van az említett Szerződés VIII. részének rendelkezései értelmében a Jóvátételi Bizottságban és az említett Szerződéssel vagy egyéb kiegészítő megállapodással létesített bármely bizottságban résztvenni, az Egyesült-Államokra nézve semmiféle bizottságban való részvétel nem kötelező, kivéve ha a részvétel mellett határozóznának.

5. Hogy azok a határidők, amelyekre a Trianoni Szerződés 364. Cikke hivatkozik, az Egyesült Államok bármely ténykedésére vagy elhatározására nézve a jelen Szerződés életbelépésének keltétől veszik kezdetüket.

III. Cikk. A jelen Szerződés a Magas Szerződő Felek alkotmányának megfelelő módon meg fog erősíteni és haladéktalanul életbelép, mielőtt a megerősítő okiratok kicseréltetnek, ami a lehetőség szerint minél előbb Budapesten fog végbemenni.

Aminek hitelül a meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt két példányban Budapesten, az 1921. évi augusztus hó 29. napján.

4. § A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe, még pedig a békeszerződés életbelépésének napjától kezdődő hatállyal. A békeszerződés életbelépésének napját a minisztérium rendelettel közléstesi.²¹⁰

210 A magyar állam törvényei közé beiktatva mint az 1921. évi XLVIII. tv. Kihirdetve az Országos Törvénytár 1921. évi december 30-án kiadott 24. számában. A megerősítő okiratokat Budapesten 1921. december 17-én cserélték ki, amely napon a szerződés életbe lépett.

1926. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZARÓL

1. § Az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920: I. törvénycikkben a nemzetgyűlés megállapította, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt; megállapította továbbá, „hogya az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált”. Ezért az idézett törvénycikk a törvényhozó hatalom gyakorlását a nemzetgyűlés jogkörébe tartozónak mondotta ki.

A nemzetgyűlés most már az ősi alkotmányosság szellemében felújítja az országgyűlés ősi kéttáblás rendszerét és az 1920: I. tc. 2. §-ában megállapított hatalmánál fogva az országgyűlés képviselőháza mellé a jelen törvény rendelkezései szerint felsőházat szervez.

ELSŐ FEJEZET

A FELSŐHÁZ SZERVEZETE

1. A felsőházi tagság alapjai

2. § A felsőház tagjait a tagság joga

1. méltóság vagy hivatal alapján, továbbá

2. választás vagy

3. kinevezés

alapján illeti meg.

3. § A felsőház tagja csak magyar állampolgár lehet.

Nem lehet a felsőház tagja, aki a vonatkozó szabályok értelmében országgyűlési képviselővé meg nem választható és aki a törvényhozás nyelvére vonatkozó törvényes szabályoknak megfelelni nem képes.

Ha ez a törvény vagy külön törvény kivételt meg nem állapít, polgári vagy egyházi méltóságban vagy hivatalban, továbbá a honvédelmi vagy közbiztonsági szervezetek körében teljesített tényleges szolgálat sem

a felsőházi tagság elnyerésének, sem a felsőházi tagsággal járó jogok gyakorlásának nem akadályozza.

*2. A méltóságon vagy hivatalon alapuló
felsőházi tagság*

4. § Méltóságuk vagy hivataluk alapján és tartama alatt tagjai a felsőháznak:

A)

1. az ország zászlósai, amennyiben e méltóságukat a törvény nem szüntette meg;

2. a két koronaőr;

3. a m. kir. Kúria elnöke és másodelnöke;

4. a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és másodelnöke;

5. a budapesti kir. ítélőtábla elnöke;

6. a koronaügyész;

7. a m. kir. honvédség főparancsnoka;

8. a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

B)

a vallásfelekezeteknek következő egyháznagyjai, illetőleg képviselői:

1. a javadalmukba beiktatott latin és görög szertartású római katolikus egyháznagyok, még pedig Magyarország hercegprímása, a kalocsai és egri érsekek, a csanádi, győri, hajdúdorogi, pécsi, székesfehérvári, szombathelyi, váci és veszprémi megyés püspökök, a pannonhalmi főapát, a hazai két premontrei rend főnöke, a zirci apát, a kegyes tanítórend magyar főnöke és a székesfőkáptalanok nagyprépostjai;

2. a református hitvallású egyháznak hivatalban legidősebb három püspöke és három főgondnoka;

3. az ágostai hitvallású evangélikus egyháznak hivatalban legidősebb két püspöke, továbbá egyetemes felügyelője és hivatalban legidősebb kerületi felügyelője;

4. az unitárius egyháznak hivatalban idősb egyik elnöke;

5. a budai görög keleti püspök;

6. az izraelita vallásfelekezet képviselőit az izraelita hitközségek által életfogytiglan választott két lelkész (rabbi) (43. §).

5. § A 4. §-ban nem említett olyan polgári vagy egyházi méltóság vagy

hivatal feléledése esetében, amely a főrendiház legutolsó működésének idejében főrendiházi tagságra jogosított, e méltóság vagy hivatal viselője a felsőház tagja lesz.

3. A választáson alapuló felsőházi tagság általában

6. § Választás alapján tagjai a felsőháznak azok, akiket a felsőház tagjaivá a jelen törvény értelmében megválasztanak:

1. az örökös főrendiházi tagság jogával felruházott hercegi, grófi és bárói családoknak felsőházi tagok választására jogosult tagjai;

2. a vármegyei és a városi törvényhatóságok;

3. a mezőgazdaságnak, az iparnak és a kereskedelemnek, a tudománynak, a művészetnek és a közművelődésnek, s általában a különböző élet-hivatásoknak ebben a törvényben meghatározott szervezetei és intézményei.

A felsőház tagjává csak olyan magyar állampolgárt lehet megválasztani, aki életének harmincötödik évét betöltötte.

7. § A felsőházi tagok választása tíz évre szól, amelyet a választást követő naptári év első napjától kell számítani. Azokat, akiknek tagsági joga megszűnt, újra meg lehet választani.

Az első ízben összeülő felsőház választott tagjai működésüket a felsőház megalakulásával kezdik meg, felerészük azonban a választás évét követő ötödik naptári év folyamán kisorsolás alapján újabb választás alá esik.

A kisorsolás a felsőház ülésén a következő csoportokban történik:

1. a 6. § 1. pontja alapján megválasztott tagokra;

2. együttesen azokra a törvényhatóságokra, amelyek csak egy tagot választanak;

3. együttesen azokra a szervezetekre és intézményekre (19. §), amelyek csak egy tagot választanak; és végre

4. külön minden egyes törvényhatóságra, szervezetre, intézményre vagy kamarai csoportra (19. §), amely önállóan egynél több tagot választ; ha a kisorsolandó tagok száma páratlan, e számhoz a felerész kiszámítása végett egyet hozzá kell adni.

A kisorsolást olyan időben kell megtartani, hogy az új tagokat még az említett ötödik naptári év eltelte előtt meg lehessen választani. Az így kisorsoltak tagsági joga a sorsolás évének utolsó napjáig terjed, a helyükbe

választandó tagok választása pedig az említett naptól számított tíz évre szól.

Ha valamelyik választott felsőházi tag tagsága az első bekezdésben említett tíz év eltelte előtt nem kisorsolás következtében, hanem bármely más okból szűnik meg, a helyébe lépő új tag tagsági joga csak a felsőházból kivált tag tagságának hátralévő idejéig terjed.

8. § A választás határidejét, amelynek eltelte előtt a felsőházi tagok választását meg kell tartani, a belügyminiszter állapítja meg oly módon, hogy rendeletének a hivatalos lapban való közzétételétől a választásokra megállapított határidő utolsó napjáig legalább negyvennap, a választásokra megállapított határidő utolsó napjától a felsőházi tagok működésének megkezdéséig (7. §) pedig legalább tíznapi időköz maradjon.

9. § Mind az első választás, mind a később ötévenként tartandó választások alkalmával a legközelebbi választásig terjedő hatállyal mindig ugyanannyi pótagot is kell választani, mint amennyi felsőházi tagot azzal az alkalommal választani kell.

Az időközben megüresedő, továbbá – a felsőházba küldendő tagok számának a jelen törvény értelmében való emelkedése esetén – az ekként keletkező helyekre a pótagokat a választásuk alkalmával nyert szavazatok alapján megállapított sorrendben kell felsőházi tagul behívni; a behívás iránt szükséges lépéseket a felsőház elnöke teszi meg (35. §).

Ha pótag behívásával a felsőházi tagok számában keletkezett hiány pótolható nem lenne, e célból a felsőház elnöke hivatalos értesítésének megérkezésétől számított három hónapon belül új választást kell tartani és ez alkalommal pótagokat is kell választani oly számban, hogy azok létszáma teljes legyen.

10. § A felsőházi tagok választása szavazólapokkal titkosan történik. A választójogot csak személyesen lehet gyakorolni. A szavazás előbb a rendes, azután külön a pótagokra történik. Mindegyik jogosult anynyi egyénre adja be szavazatát, ahány rendes tagot, azután pedig annyi egyénre, ahány pótagot azzal az alkalommal választani kell. Ha a szavazólapon a kelletténél kevesebb egyén van megnevezve, ez a szavazás érvényét nem érinti, ha pedig azon több név szerepel, az utóbb írt fölös neveket nem létezőknek kell tekinteni.

A felsőház rendes, illetőleg pótagjaivá megválasztottaknak a rendes, illetőleg a pótagokra beadott legtöbb szavazatok sorrendjében annyi

egyént kell kijelenteni, ahány felsőházi rendes, illetőleg póttagot azzal az alkalommal választani kell. Egyenlő szavazat esetében az idősebb a fiatalabbat megelőzi; egyenlőkorúak közt a sorrendet sorshúzással kell megállapítani.

A választási eljárás lényeges mozzanatairól két példányban jegyzőkönyvet kell készíteni, amelyben fel kell jegyezni különösen a választás eredményét a megválasztottak névsorával együtt. A választás vezetője a választásról készült jegyzőkönyvnek mind a két példányát a belügyminiszternek küldi meg, aki a jegyzőkönyv egyik példányát megőrzi, a másik példányt pedig a felsőház elnökéhez (korelnökéhez) teszi át.

11. § Ha a 6. § 1. pontja alapján választásra jogosultak, vagy ha valamegyik törvényhatóság, szervezet vagy intézmény választói jogát a megszabott időben nem gyakorolná, a hiányzó felsőházi tagok helyére a minisztérium felterjesztésére az államfő nevez ki tagokat arra az időre, ameddig a hiányzó tagok tagsági joga a 7. § értelmében tartana.

4. Felsőházi tagok az örökösjogú főrendi családok részéről

12. § A felsőháznak tagjai a Habsburg-Lotharingiai családnak azok a férfitagjai, akik a huszonegyedik életévüket betöltötték és állandóan az ország területén laknak.

A 3. §-ban, valamint a 13. § második bekezdésében megállapított követelmények e tagokra is kiterjednek.

13. § Az örökös főrendiházi tagsági joggal felruházott főnemesi családokról az 1886: VIII. tc. 2. és 3. §-ához, valamint a jelen törvény 17. §-ához képest készült családkönyvbe iktatott hercegi, grófi és bárói családoknak a jelen törvény értelmében felsőházi tagok választására jogosult tagjai a felsőházba maguk közül feleannyi tagot választanak, mint a vármegyei és a városi törvényhatóságok; ha az utóbbiak által választott tagok száma páratlan, e számhoz a felerész kiszámítása végett egyet hozzá kell adni.

Választásra jogosult az első bekezdésben megjelölt családoknak az a férfitagja, aki magyar állampolgár, életének huszonegyedik évét betöltötte és aki egyedül, vagy vele egy háztartásban élő felesége és kiskorú gyermekei vagyonát is odaszámítva, a magyar állam területén oly ingatlannak telekkönyvi tulajdonosa és haszonélvezője vagy életfogytiglan haszonélvezője, vagy olyan családi hitbizomány birtokosa, amely után

fizetett egyenes állami föld- és házadó legalább évi kétezer pengőt tesz ki. Kétszeresen számít annak az adója, akinek doktori, bírói, ügyvédi vagy az 1901. évi május hó 12. napja előtt szerzett mérnöki oklevele van, vagy aki a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Az e §-ban megállapított választójogot nem gyakorolhatja az, akinek az országgyűlési képviselők választásánál választójoga nincs vagy a választójogból ki van zárva.

14. § A 13. § értelmében választásra jogosultakról névjegyzéket kell készíteni. A választásban csak azok vehetnek részt, akik a névjegyzékbe fel vannak véve.

Az e törvény alapján végbemenő első választáson választásra jogosultak névjegyzékét ennek a törvénynek életbelépésétől számított negyvenöt nap alatt a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke készíti el.

A névjegyzékbe azokat kell felvenni, akik igazoló okmányaikat a törvény életbelépésétől számított harminc nap alatt a m. kir. közigazgatási bíróság elnökének bemutatják, feltéve, hogy a közigazgatási bíróság elnöke az okmányokat a választói jog igazolására a törvény értelmében elfogadja.

15. § A felsőház megalakulása után a választásra jogosultak névjegyzékének vezetése a felsőház elnökének feladata.

A névjegyzékbe fel nem vett jogosultak a felsőház elnökéhez, vagy ha az országgyűlés nincs együtt, a belügyminiszterhez adják be a választói jogosultságukat igazoló okmányaikat. A belügyminiszter a hozzá benyújtott bejelentéseket az országgyűlés összeülése után a felsőház elnökéhez teszi át.

A jogosultság felől a felsőház a felsőházi tagok igazolására vonatkozó eljárás szabályai szerint (37. §) határoz. Ugyanily módon határoz a felsőház, ha valakit a névjegyzékből a törvényszerű képesítés elvesztése vagy egyéb ok miatt törölni kell.

16. § Az e törvény alapján végbemenő első választást a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke vagy helyettese vezeti, a későbbi választásokat a felsőház elnöke, az országgyűlés együtt nem létében pedig a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke vagy helyettesei.

A választás vezetője a választásra jogosultakat a felsőház helyiségébe a választás megtartása végett hirdetmény útján hívja össze. A hirdetményben pontosan meg kell jelölni a választás napját, a szavazás helyét,

a szavazás megkezdésének és befejezésének időpontját. A hirdetményt a hivatalos lapban közzé kell tenni.

A szavazás a választásra kitűzött napon és órában kezdődik és azt még ugyanazon a napon a hirdetményben kitűzött óráig be kell fejezni. A szavazatok beadásakor a névjegyzék megfelelő rovatában fel kell tüntetni, hogy kik adtak be szavazólapokat. A szavazásra kitűzött idő elteltével a választás vezetője a szavazást berekeszti és a beadott szavazatokat összeszámoltatja.

17. § Az örökös főrendiházi tagsági joggal felruházott családokról az 1886: VIII. törvénycikk értelmében eddig vezetett családkönyvet az eddigi szabályoknak és a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelően tovább kell vezetni, mint a felsőházi tagok választására jogosult családok családkönyvét.

A családkönyvbe a törvény életbeléptétől számított tizenöt nap alatt be kell iktatni az eddig fel nem vett azokat a jogosult családokat is, amelyeknek az utolsó beiktatás után adományozták az örökös főrendiházi tagság jogát. A beiktatást a családkönyv mindkét példányában a belügyminiszter és az Országos Levéltár igazgatója írja alá.

5. Felsőházi tagok választása a törvényhatóságok részéről

18. § Minden vármegyei és városi törvényhatóság külön-külön saját közgyűlésén választja meg a felsőházba küldendő tagokat. Megválasztható az is, aki az illető törvényhatósági bizottságnak nem tagja; a törvényhatóság választása alapján nem lehetnek a felsőház tagjai: az illető törvényhatóság főispánja (főpolgármestere, kormánybiztosa), a törvényhatóság területén működő törvényhatósági és községi tisztviselők, továbbá azok az állami tisztviselők, akik a közigazgatási bizottságnak hivatalból tagjai.

A törvényhatóság a felsőházba egy tagot választ, ha a törvényhatóság lakossága négynél nem több országgyűlési képviselőt választ. Ha a törvényhatóság lakossága által választott országgyűlési képviselők száma négynek többszöröse, a törvényhatóság a felsőházba minden négy képviselő után egy tagot választ; ha pedig az országgyűlési képviselők száma négynél több, de négynek nem többszöröse, a törvényhatóság a felsőházba minden négy képviselő után egy tagot és azonfelül még egy tagot választ.

A választási eljárásról felvett jegyzőkönyvből (10. §) mindegyik megválasztott tag részére külön-külön az illető tag megválasztását igazoló hiteles kivonatot kell készíteni, melyet a választás vezetője és jegyzője ír alá.

*6. Felsőházi tagok választása szervezetek és intézmények
részéről*

19. § A felsőházba tagokat választanak a következő szervezetek és intézmények:

- a országos mezőgazdasági kamara hat tagot;
- a kereskedelmi és iparkamarák együttesen hat tagot;
- az ügyvédi kamarák együttesen két tagot;
- a kir. közjegyzői kamarák együttesen egy tagot;
- a mérnöki kamarák együttesen két tagot;
- a vitézi szervezet egy tagot;
- a Magyar Tudományos Akadémia három tagot;
- a budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem mindegyik kara külön egy-egy tagot;
- a budapesti királyi magyar tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar egy tagot;
- a többi magyar királyi tudományegyetem egy-egy tagot;
- a magyar királyi József Műegyetem két tagot;
- az Országos Magyar Gyűjteményegyetem egy tagot;
- a magyar királyi bányamérnöki és erdőmérnöki főiskola egy tagot;
- a budapesti magyar királyi állatorvosi főiskola egy tagot;
- a gazdasági akadémiák együttesen egy tagot;
- az Országos magyar királyi képzőművészeti főiskola egy tagot;
- az Országos magyar királyi zeneművészeti főiskola egy tagot;
- a budapesti áru- és értéktőzsde egy tagot; végül
- egyéb élethivatásoknak törvényalkotta olyan szervezetei és intézményei, amelyeket külön törvény ezzel a joggal ezután felruház, a külön törvényben megszabott számú tagot.

A jelen §-ban felsorolt szervezeteknek és intézményeknek a felsőházi tagokat oly módon kell választani, hogy a kebelökben levő szakok és érdekcsoportok, a területi megoszlást is figyelembe véve, aránylagos, illetőleg váltakozó képviselőkhöz jussanak; az ennek biztosítására szükséges részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg.

A 18. § utolsó bekezdése e választásokra is irányadó.

20. § Az országos mezőgazdasági kamara, továbbá a vidéki mérnöki kamarák felállításáig a budapesti mérnöki kamara a felsőházi tagokat közgyűlésén rendes tagjai sorából választja meg.

A vitézi szervezet részéről a felsőházba küldendő tagot a Budapesten székelő vitézi szék a saját tagjai közül választja.

A budapesti áru- és értéktőzsde részéről a felsőházba küldendő tagot az áru- és értéktőzsde tanácsa saját tagjai közül választja.

21. § A kereskedelmi és iparkamarák, az ügyvédi kamarák, a kir. közjegyzői kamarák, valamint a mérnöki kamarák a felsőházi tagok megválasztása végett saját tagjaik sorából közgyűlésükön titkos szavazással kiküldötteket választanak.

A budapesti kereskedelmi és iparkamara tíz kiküldöttet, mindegyik vidéki kereskedelmi és iparkamara pedig két-két kiküldöttet választ. Az ügyvédi, a közjegyzői és a mérnöki kamarák közül mindegyik kamara két kiküldöttet választ, amelyik kamarának azonban kétszáznál több tagja van, minden kétszáz tag után további egy-egy kiküldöttet választ.

A kiküldöttek a belügyminiszter által kitűzendő határnapon a minisztérium részéről kirendelt egy-egy biztos elnöklete alatt Budapesten kamarai csoportok szerint külön tartandó választógyűlésükön az illető csoportba tartozó kamarák tagjai sorából választják meg azokat a felsőházi tagokat, akiket az illető szervezetnek a felsőházba küldenie kell.

A választásról készítendő jegyzőkönyvben (10. §) fel kell jegyezni a választásban résztvett kiküldöttek nevét is az őket kiküldő kamarának megjelölésével a jegyzőkönyvhöz csatolni kell a kiküldetést tanúsító okiratokat.

22. § A Magyar Tudományos Akadémia részéről a felsőházba küldendő tagokat az Akadémia beltagei szabályszerűen egybehívott választógyűlésen a tiszteletbeli és a rendes tagok sorából választják meg.

A felsőházi tagok választására jogosult egyetemek, egyetemi karok és főiskolák nyilvános rendes és rendkívüli tanárai, továbbá a magántanárrok tanári testületi (kari) képviselői főiskolánként, illetve karonként külön-külön egybehívott választógyűlésen az illető tanári testülethez tartozó nyilvános rendes tanárok sorából választják meg a felsőházi tagokat.

Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem részéről a felsőházi tagot a Gyűjteményegyetem tanácsa teljes ülésében a Gyűjteményegyetembe tartozó intézetek első tisztviselőinek sorából választja.

A gazdasági akadémiák tanári testületei a felsőházi tagok választása végett akadémiánként titkos szavazással két-két kiküldöttet választanak; az eljárásra egyébként a 21. § két utolsó bekezdését kell megfelelően alkalmazni.

7. Kinevezésen alapuló felsőházi tagság

23. § Kinevezés alapján tagjai a felsőháznak azok, akiket az államfő kiválóan érdemes állampolgárok közül a minisztérium felterjesztésére élethossziglan vagy a hiányzó tagok pótlása végett a 11. §-ban meghatározott időre felsőházi tagokul kinevez.

Az élethossziglan kinevezett felsőházi tagok száma negyvenet meg nem haladhat. Kinevezésüknél figyelemmel kell lenni arra, hogy a felsőházban törvényen alapuló országos szervezet hiányában vagy egyéb okból egyelőre nem képviselt fontosabb élethivatások a lehetőség szerint legalább egy-egy taggal képviselve legyenek.

24. § Az államfő a 23. § alapján kinevezetteken felül az orvosi kamarák megalakulásáig a minisztérium előterjesztésére egy felsőházi tagot nevez ki az Országos Orvosszövetség által e célra közgyűlési határozattal javaslatba hozott három jelölt közül.

A jelölésre a 8. és a 10. § rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

A jelen § alapján kinevezett felsőházi tag tagsága öt évre szól. Ha a helye az öt év eltelte üresedik meg, helyébe az államfő az eredeti jelöltek közül nevez ki az öt év hátralévő tartamára új tagot.

8. A felsőházi tagság megszűnése

25. § Felsőházi tagsági joga megszűnik annak a tagnak, akire a felsőházi tagság tartama alatt merül föl vagy lesz nyilvánvalóvá olyan ok, amely miatt ennek a törvénynek 3. §-a értelmében a felsőház tagja nem lehet.

Megszűnik továbbá a felsőházi tagsági joga annak, akit országgyűlési képviselővé választanak, ha a választást elfogadja.

Az országgyűlési képviselővé megválasztott felsőházi tag köteles igazoltatása után megválasztását a felsőház elnökének annak a megemlítésével bejelenteni, hogy a választást elfogadta-e. Az elnök a bejelentést a felsőház tudomására hozza.

Az országgyűlés feloszlata a felsőházi tagok megbízatását nem érinti.

26. § Akinek a 25. § alapján megszűnt felsőházi tagsága a 4. § A) 1-8. pontjaiban vagy a B) 1. és 5. pontjában felsorolt valamelyik méltóságon vagy hivatalon, vagy az ágostai hitvallású evangélikus egyház egyetemes felügyelői tisztségén, vagy végre a 12. §-on alapult, azoknak ez a tagsága a felsőházi tagságot akadályozó körülmények megszűnte után újból feléled, ha a felsőházi tagságra jogosító eddigi méltóságukat vagy hivatalukat megtartották, vagy más ily méltóságot vagy hivatalt nyertek el.

Ha a 4. § B) 2., 3. és 4. pontjában felsorolt egyháznagyok valamelyikének felsőházi tagsága szűnt meg a 25. § alapján, helyét a felsőház tagjai közé még nem tartozó legidősebb hivataltársa foglalja el, aki az előbbi egyháznagy kizárásával felsőházi tagságát azután is megtartja, amikor megszűnik a felsőházi tagságot akadályozó körülmény annál, akinek helyébe lépett. Amennyiben azonban az ágostai hitvallású evangélikus egyház egyetemes felügyelőjének helyét a jelen bekezdés alapján a hivatalban legidősebb kerületi felügyelő foglalja el, ennek felsőházi tagsága csak addig tart, amíg az egyetemes felügyelőben a felsőházi tagságot akadályozó körülmény meg nem szűnik.

A kinevezett vagy választott felsőházi tag a felsőházi tagságot akadályozó körülmény megszűnte után nem nyeri vissza felsőházi tagságát, de újra kinevezhető vagy megválasztható.

27. § A felsőházi tagság joga megszűnik:

1. arra nézve, aki az általa viselt méltóság vagy hivatal alapján tagja a felsőháznak, ha méltóságáról vagy hivataláról lemond, vagy eddigi méltóságának vagy hivatalának elhagyása mellett felsőházi tagsággal nem járó más méltóságot vagy hivatalt nyer, vagy ha nyugalomba lép, vagy ha méltóságát vagy hivatalát jogerős büntetőbírószági vagy fegyelmi határozat alapján elveszti;

2. az életfogytiglan kinevezett tagra nézve, ha tagsági jogáról lemond és a lemondást a minisztérium felterjesztésére az államfő elfogadja;

3. arra nézve, aki választás alapján tagja a felsőháznak, ha felsőházi tagsági jogáról lemond, ha választását a m. kir. közigazgatási bíróság megsemmisíti vagy ha a rendszerinti előlépés esetén kívül az államfő, a minisztérium vagy a miniszterek kinevezése alá eső, fizetéssel vagy díjazással járó új hivatalt vagy állást fogad el.

A 3. pont rendelkezése alá nem esik, ha a választott tagot miniszterre vagy politikai államtitkárrá nevezik ki.

A felsőházi tagság joga ezenfelül megszűnik:

a 13. § alapján megválasztott tagra nézve, ha a 15. § alapján a névjegyzékből törölték;

a 18. és a 19. § alapján megválasztott tagra nézve, ha megszűnik az a törvényhatóság, szervezet vagy intézmény, amely őt megválasztotta; végre

a 19. § alapján megválasztott tagra nézve, ha megszűnik az őt megválasztó szervezet vagy intézmény tagja lenni.

28. § Megszűntnek kell kimondani annak a tagnak a felsőházi tagságát:

1. aki a meghívó- vagy megbízólevél bemutatását az arra megszabott idő alatt igazolatlanul elmulasztja (36. §) és mulasztását a felsőház elnökének hivatalos felszólítására sem pótolja;

2. akiről oly tény állapítható meg, amelyből kétségtelen, hogy a magyar hazához vagy a magyar nemzethez tartozó köteles hűség ellen vétett, vagy az állam törvényeinek megváltoztatására más módon, mint törvényes eszközökkel törekedett, vagy felsőházi tagsági működésében a házon kívül álló tényezőtől utasítást fogadott el, vagy magát ilyen tényező rendelkezéseinek alávetette.

Akinek felsőházi tagságát a jelen § alapján megszűntnek mondták ki, azt a megszűnést kimondó határozat hozatalát követő öt éven át az országgyűlés egyik háza tagjává sem lehet megválasztani.

29. § Akit méltóság vagy hivatal, vagy a 12. § alapján illet felsőházi tagság, az egyidőben nem lehet a felsőháznak választás vagy kinevezés alapján is tagja. Ha a választott vagy kinevezett felsőházi tag utóbb méltóság vagy hivatal alapján is felsőházi tagsági jogot nyer, reá nézve a választáson, illetőleg a kinevezésen alapuló felsőházi tagság megszűnik; ugyancsak megszűnik a kinevezésen alapuló felsőházi tagság, ha a kinevezett tag utóbb választás alapján felsőházi tagságot fogad el.

Ha valakit két vagy több választótestület (törvényhatóság, szervezet, intézmény, a 6. § 1. pontjában megjelölt testület) választ meg a felsőház tagjává, az ilyen tag igazolásától számított tizenöt napon belül a felsőház elnökének bejelenteni köteles, hogy melyik választást fogadja el. A bejelentés elmulasztása esetében a felsőház elnöke sorshúzás után határozza meg, hogy a tagot melyik választás alapján fogja a felsőházi tagság megilletni. A bejelentéssel, illetőleg a felsőház elnökének határozatával a tagra nézve a másik vagy többi választás alapján nyert tagsági jog megszűnik.

MÁSODIK FEJEZET

A FELSŐHÁZ JOGKÖRE ÉS BELSZERVEZETE

30. § A törvénykezdeményezés joga a felsőházat is megilleti. Ez a rendelkezés nem érinti az 1848: III. tc. 37. §-ának azt a rendelkezését, amely szerint a minisztérium a költségvetést és a zárszámadást országgyűlési megvizsgálás és jóváhagyás végett az országgyűlés másik házánál köteles benyújtani.

A felsőház jogköre ugyanaz, mint a főrendiházé volt. Az állami költségvetést az országgyűlés másik háza állapítja meg; a felsőház azon nem módosíthat.

31. § Az országgyűlés mindkét háza a másik ház által hozzá küldött törvényjavaslat tárgyában a javaslat hozzá érkezésétől számított hat hónapon belül köteles határozatot hozni.

Ha az országgyűlés egyik háza a másik ház által elfogadott törvényjavaslatot elveti vagy olyan változtatással küldi vissza a másik házhoz, amelyet a másik ház nem fogad el, az ellentét kiegyenlítését együttes ülésben kísérlik meg a két háznak azok a bizottságai, amelyek a törvényjavaslat tárgyalását előkészítették. Az említett bizottságok együttes ülésükből jelentést szerkesztenek a két ház ellentétéről és annak megoldására javaslatot tesznek. E javaslatot a házak külön-külön tárgyalják.

Ha az országgyűlés egyik háza a másik ház által elfogadott törvényjavaslatot változtatással küldi vissza a másik házhoz, a másik ház akkor is csak a kifogásolt vagy el nem fogadott rendelkezéseket tárgyalja, ha időközben új ülésszak kezdődött.

Ha az országgyűlés két háza között az ellentétet valamely törvényjavaslatra nézve a második bekezdésben szabályozott eljárás másodszori megismétlésével sem sikerült kiegyenlíteni, vagy ha a felsőház az első bekezdésben megállapított hathónapi határidőt – az országgyűlés együtt nem létének idejét leszámítva – nem tartja meg, a képviselőház a törvényjavaslatot az első elfogadását követő ülésszakban az általa megállapított szövegben a felsőház hozzájárulása nélkül az államfő elé terjeszti.

A felsőház a törvényjavaslat hozzá érkezésétől számított egy hónapon belül köteles határozni a költségvetési és minden olyan felhatalmazási törvényjavaslat tárgyában, amely a közterheknek viseléséről és az állami kiadásoknak fedezéséről az egész évre vagy az év részére ren-

delkezik és a pénzügyi felhatalmazáson felül más rendelkezést nem tartalmaz. Ha a második bekezdésben szabályozott eljárás ily törvényjavaslat tekintetében nem vezet eredményre, vagy ha a felsőház az említett egyhónapi határidőt nem tartja meg, a képviselőház a törvényjavaslatot az általa megállapított szövegben a felsőház hozzájárulása nélkül az államfő elé terjeszti.

32. § Az országgyűlés két házának egymással való érintkezését, az országos bizottságok összealkotását és együttes ülések tartásának a módját a két ház egyetértőleg szabályozza. Ameddig a két ház e tárgyakra nézve nem hoz egyenlő határozatot, egyelőre az utoljára hatályban volt szabályok maradnak hatályban.

Amennyiben jövőre ily szabályozás szüksége felmerül, erre a célra az országgyűlés két háza országos küldöttséget választ, amelybe mindegyik ház öt-öt tagot küld. E küldöttség a minisztérium közreműködésével javaslatot készít az előbbi bekezdésben említett ügyek szabályozásáról és azt a két ház elő terjeszti.

33. § A felsőház saját tagjai sorából titkos szavazással elnököt, két alelnököt, háznagyot és jegyzőket választ. Az elnök és az alelnökök választása az országgyűlés tartamára, a háznagyé és a jegyzőké ülésszakonként történik.

Az elnökség megválasztásáig, továbbá az elnökség mindhárom tagjának akadályoztatása esetében a felsőház ülésén a ház jelenlévő legidősb tagja mint korelnök elnököl. Ha az elnökség valamelyik tagjának akadályoztatása előreláthatóan huzamosabb időn át tartana, helyettesét az akadályoztatás idejére a felsőház választja meg.

34. § A felsőház elnöke, alelnökei, háznagya és jegyzői tiszteletdíjban részesülnek, amelyet a felsőház állapít meg.

A felsőház tagjait díjazás nem illeti meg. A 18. és a 19. §-ban megjelölt felsőházi tagok közül azonban ebbeli működésük idejére azok részére, akiknek lakóhelye nem Budapest, költségtérítés jár, amelynek összegét a felsőház állapítja meg.

35. § Az államfő tagságuk kezdetén meghívólevéllel hívja meg a felsőháznak azokat a tagjait, akiket a tagság joga méltóság vagy hivatal alapján, vagy a 6. § 1. pontjában megjelölt jogosultak választása vagy kinevezés, vagy a 12. § alapján illet meg. Aki felsőházi tagságát elveszti, de utóbb visszanyeri, új meghívólevelet kap.

A 6. § 2. és 3. pontja alapján megválasztottak igazolására a megválasztásukról szóló jegyzőkönyvnek részükre kiadandó kivonata szolgál.

36. § Mindegyik felsőházi tag köteles meghívó-, illetőleg megbízólevelét az annak kézbesítését – első ízben a felsőház megnyitását – követő tizenöt nap alatt a felsőház elnökének (korelnökének) bemutatni. Az országgyűlés berekesztésétől az új országgyűlés megnyitásáig terjedő idő a tizenöt napba nem számítódik be.

A benyújtás személyesen vagy az erre írásban meghatalmazott által, vagy az elnökhöz intézett levéllel történhetik.

37. § Tagjainak igazolása, továbbá a tagsági jog megszűnése vagy feléledése kérdésében a felsőház maga határoz.

A 28. §-ban meghatározott és más vitás esetekben a felsőházi tagság felől a felsőház által tagjainak sorából választott bíróság végérvényesen ítél. E bíróságnak a 4. § A) 3-6. pontjaiban felsorolt tagok hivatalból tagjai, hat tagot pedig a felsőház lehetőleg a bírói, ügyvédi vagy jogtanári képesítésű tagok közül választ.

Az igazolási eljárásnak, valamint a bíróság működésének szabályait a felsőház házszabályaiban állapítja meg.

Ha a felsőházi tag választását a 38. § szerint panasszal támadták meg, az igazolás kérdését a panasz elintézéséig függőben kell tartani.

Az igazolt tagok jegyzékét, valamint az abban bekövetkezett minden változást a hivatalos lapban közzé kell tenni.

38. § A felsőházi tag választását az illető választó testület (13., 18. és 19. §) tagjainak – közvetett választásnál (21. §) a kiküldöttek választásában résztvenni jogosult személyeknek – egytized része a választástól számított tizenöt nap alatt panasszal támadhatja meg a m. kir. közigazgatási bíróságnál azon az alapon, hogy a megválasztottat a törvény értelmében nem lehetett volna megválasztani, vagy hogy a választásnak ebben a törvényben vagy az illető választó testületre (18. és 19. §) vonatkozó jogszabályokban megállapított szabályait oly mértékben sértették meg, hogy a szabálytalanság a választás eredményére döntő befolyással lehetett.

Közvetett választásnál a panaszban úgy a kiküldöttek, mint a felsőházi tag választásánál előfordult szabálytalanságot fel lehet hozni.

A közigazgatási bíróság eljárására az 1896: XXVI. törvénycikk szabályai az irányadók. A közigazgatási bíróság ítéletében a választás törvényes

eredményét is megállapítja; e megállapításánál a törvény értelmében nem választható egyént figyelmen kívül kell hagyni. Ha a választás törvényes eredményét nem lehetne megállapítani, a közigazgatási bíróság a választást megsemmisíti. Az eljárást soronkívül kell lefolytatni.

A választás megsemmisítése esetében az új választást az ítélet kézbesítésétől számított három hónap alatt meg kell tartani.

39. § A felsőházi tagok összeférhetetlenségét külön törvény szabályozza.

40. § Amennyiben e törvény nem rendelkezik, belső szervezetét és tanácskozásának rendjét házszabályaiban a felsőház maga állapítja meg.

A tanácskozási rend megállapított szabályainak módosítása csak a legközelebbi ülészak kezdetével léphet hatályba.

Az 1848: IV. tc. 10-13. §-ainak, továbbá az 1925.: XXVI. tc. 181. §-ának rendelkezései a felsőházra is kiterjednek. A képviselőházi őrséget (1912: LXVII. törvénycikk) a felsőház elnöke a képviselőház elnökének hozzájárulásával igénybeveheti.

Amíg a felsőház a házszabályokat meg nem állapítja, a jelen törvényből folyó eltérésekkel ideiglenesen megfelelően a főrendiház házszabályait alkalmazza. E házszabályoknak az első ülészak tartama alatt módosítása, illetőleg a felsőház új szabályainak első ízben megállapítása nem esik a második bekezdésben foglalt korlátozás alá.

HARMADIK FEJEZET

A FELSŐHÁZZAL KAPCSOLATOS EGYÉB

RENDELKEZÉSEK

41. § Az 1923: XXXV. törvénycikk alapján közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéket az egyesítés tartama alatt a jelen törvény 18. §-a szempontjából egy törvényhatóságnak kell tekinteni.

Amennyiben több törvényhatóság területeinek egyes részei közösen választanak képviselőt, a közös választókerületet az egyes törvényhatóságok által küldendő képviselők számának megállapításában a 18. § szempontjából minden egyes törvényhatóságra nézve önállóan kell figyelembe venni.

Amennyiben valamely törvényhatóság által választott képviselők száma a felsőházi tagok választásának megtörténte után csökkenne, ez sem a törvényhatóságok részéről sem a 13. § alapján már megválasztott tagok megbízását nem érinti, a legközelebbi választást azonban már az országgyűlési képviselők számának csökkenését figyelembevéve kell megejteni.

42. § A bíróságok és egyéb hatóságok kötelesek a felsőház elnökének azonnal megküldeni minden olyan határozatot, amely a felsőházi tagság vagy a 13. §-ban szabályozott választójog megszűnését vagy feléledését vonja maga után.

43. § Az izraelita vallásfelekezet képviselőjére hivatott lelkészek (4. § B) 6. pont) választásának részletes szabályait az igazságügyminiszterrel egyetértve a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

44. § A törvényhozó hatalom gyakorlására a kormányzó e törvény életbelépése után csak országgyűlést hívhat egybe.

A törvényhatóságok részéről a felsőházba a tagokat első ízben a működésben levő törvényhatósági bizottságok választják meg. Amennyiben azonban a törvényhatósági bizottságok szervezetének új szabályozásáról alkotandó törvény alapján a törvényhatósági bizottságok újra megalakulnak, e bizottságok a belügyminiszter által erre megállapított határidőn belül új felsőházi tagokat választanak, akik működésüket az említett határidő elteltét követő hónap első napján kezdik meg; ugyanakkor a törvényhatóságok részéről választott addigi felsőházi tagok megbízatása megszűnik.

Az ekként újonnan megválasztott tagok megbízatása arra az időre szól, ameddig azoknak megbízatása terjed, akiknek helyébe léptek; amennyiben a kilépő tagok megbízatása különböző időben jár le, annak idején sorshúzással kell eldönteni, hogy az újonnan megválasztott tagok közül melyiknek megbízatása szűnik meg.

45. § E törvény életbelépésével hatályukat veszítik a törvényeknek és egyéb jogszabályoknak a főrendiházra vonatkozó rendelkezései, kivéve ha e törvényből más következik; a törvényeknek és gyakorlatnak a főrendiházról és tagjairól szóló oly szabályai azonban, amelyek a jelen törvényben nem szabályozott viszonyokra vonatkoznak, a felsőházra és tagjaira megfelelően irányadók.

Az országgyűlés megnyitásával a nemzetgyűlés megszűnik és tagjai mint az országgyűlés képviselőháza az erre vonatkozó szabályok (1925: XXVI. törvénycikk) értelmében folytatják működésüket.

Attól a naptól kezdve, amelyen a felsőház működését megkezdí és amelytől kezdve a nemzetgyűlés tagjai mint képviselőház folytatják működésüket, a két házból alakult országgyűlésre az e törvényből folyó eltérésekkel az országgyűlésre vonatkozó szabályok irányadók.

46. § Az országgyűlés két házánál a szolgálatot a törvényhozó testület hivatalnoki, altiszti és egyéb személyzete egységes létszám keretében látja el. A két ház elnöke közös egyetértéssel jelöli ki e személyzetnek azt a részét, amely állandóan a felsőháznál teljesít szolgálatot.

Az országgyűlés személyzete fölött a rendelkezési jog (kinevezés, előléptetés, beosztás, elbocsátás, nyugdíjazás, fegyelmi jog stb.) a képviselőház elnökét illeti; az állandóan a felsőháznál szolgálatot teljesítő személyzet fölött azonban a felügyelet és fegyelem jogát a felsőház elnöke gyakorolja.

Az országgyűlés két házának a költségvetésben megállapított személyi és dologi szükségleteire az utalványozási jogot a képviselőház elnöke gyakorolja, kivéve mindazonáltal a 34. §-ban említett tiszteletdíjakat és költségterítést, amelyeket a felsőház elnöke utalványoz.

Az országgyűlés két házának elhelyezésére szolgáló közös épület (az országház) kezelésével és helyiségeinek használatával kapcsolatos kérdésekben a rendelkezési jog a képviselőház elnökét illeti; a felsőház tanácskozásainak és hivatalai működésének céljára szolgáló helyiségeket azonban a két ház elnöke közös egyetértéssel jelöli ki és az így kijelölt helyiségek felett a felsőház elnöke rendelkezik.

47. § Ameddig az államfői tennivalókat a törvény (1920: I. tc. 12. §) értelmében a kormányzó látja el, az országgyűlés a nemzetgyűlés jogállását tölti be és a kormányzó jogköre az országgyűléssel szemben ugyanaz marad, mint amely őt az 1920: I. és XVII. törvénycikkek értelmében a nemzetgyűléssel szemben megilleti.

Ha a képviselőház a felsőház hozzájárulása nélkül terjeszt törvényjavaslatot a kormányzó elé (31. §), a kormányzó – amennyiben nem kívánja gyakorolni vagy nem gyakorolhatja az 1920: I. tc. 13. §-ában szabályozott visszaküldési jogot – vagy törvényként kihirdeti az elébe terjesztett törvényjavaslatot, vagy az 1920: XVII. tc. 1. §-ának korlátai között felosztatja az országgyűlést. Ha az új választások alapján összejött képviselőház a törvényjavaslatnak a kormányzó elé terjesztett szövegét változatlanul fenntartja, a kormányzó azt tizenöt napon belül törvényként kihirdetni köteles.

48. § Ha a kormányzói tisztt az államfői hatalom gyakorlásának végleges rendezése előtt üresedik meg, a kormányzót a magyar állampolgárok közül az országgyűlés két háza titkos szavazással együttes ülésben választja meg; az e végre szükséges intézkedéseket haladéktalanul meg

kell tenni. Amíg az új kormányzó az esküt le nem tette (1920: I. tc. 18. §), a halaszthatatlan államfői tennivalókat az 1920: I. tc. 13. §-ának korlátai között a minisztertanács látja el.

Ha a képviselőház az 1920: I. tc. 14. §-a szerint elhatározta a kormányzó felelősségre vonását, a bíraskodást a felsőházból az 1848: III. tc. 34. §-a szerint szervezett bíróság gyakorolja.

49. § A felsőház az 1871: VIII. tc. 35. §-ában, továbbá az 1896. évi XXVI. tc. 8. §-ában szervezett legfőbb fegyelmi bíróságokba a tagokat lehetőleg a felsőház bírói, ügyvédi vagy jogtanári képesítésű tagjai közül választja.

A legfőbb fegyelmi bíróságok szervezetének ideiglenes módosításáról szóló 1920: V. törvénycikk, továbbá a miniszterek felelősségre vonása esetében követendő eljárásnak ideiglenes szabályozásáról szóló 1920: X. törvénycikk hatályát veszti, azonban az utóbbi törvénynek 9. és 11-15. §-ai az 1848: III. tc. 34. §-a szerint alakuló bíróság eljárására megfelelően alkalmazandók.

50. § Az országgyűlési képviselőválasztóknak az 1925: XXVI. tc. 28. §-a első bekezdésében az 1926. évre elrendelt első összeírását a jelen törvény életbelépte után azonnal meg kell kezdeni és akként kell foganosítani, hogy az országgyűlési képviselőválasztók végleges névjegyzéke (1925: XXVI. tc. 47. §) legkésőbb az 1927. évi május hó 31. napjáig elkészüljön.

A belügyminiszter felhatalmaztatik, hogy az országgyűlési képviselőválasztók névjegyzékének ezt az első összeállítását rendelettel szabályozhassa s ebben a rendeletben az 1925: XXVI. törvénycikk rendelkezéseitől eltérőleg is megállapíthassa a választók összeírására és a választójogi kérdésekben határozathozatalra hivatott szerveket, az eljárási módozatokat, a választójogosultság kellékeinek igazolását, a névjegyzék közhírrétételére és a jogorvoslatra vonatkozó határidőket; az idézett törvényben megállapított közigazgatási bírósági eljárást azonban nem mellőzheti. A névjegyzék első összeállításánál a lakosság összeírását (1925: XXVI. tc. 28. §-ának négy utolsó bekezdése) mellőzni kell. A belügyminiszter rendeletében szabályozott eljárásra is alkalmazni kell azokat a büntető rendelkezéseket, amelyeket az 1925: XXVI. törvénycikk a választói névjegyzékek összeállításával kapcsolatban megállapít.

Az előbbi két bekezdés alapján elkészített választói névjegyzéket úgy az 1927., mint az 1928. év folyamán tartandó országgyűlési képviselőválasztásoknál használni kell. Azoknál a választásoknál, amelyeket a jelen

törvény hatálybalépte után, de az előbb említett új névjegyzék elkészülte előtt kell megtartani, a megtartás idejére érvényes választói névjegyzékeket, – azokban a választókerületekben azonban, amelyekben az 1927. évre érvényes névjegyzék 1926. évi december hó 31. napjáig nem készül el, az 1926. évre érvényes választói névjegyzékeket kell használni. A névjegyzéket később azokban a naptári években kell teljesen újra összeállítani, amelyeknek száma eggyel vagy hattal végződik.

51. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe és azt a minisztérium, illetőleg saját ügykörükben az illetékes miniszterek hajtják végre, akik a felsőházi tagok meghívásának és megválasztásának előkészítése végett szükséges intézkedéseket az országgyűlés összehívása esetén haladéktalanul kötelesek megtenni.

1928. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK **A SZENT KORONA ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOK** **GONDVISELÉSÉRŐL**

I. FEJEZET

AZ ORSZÁGOS KORONAŐRÖK HIVATALA

1. § A Szent Koronának és a hozzátartozó drágaságoknak (7. §) gondviselését, hivatali esküjükben fogadott hűséggel és szorgossággal, az ország törvényesen megválasztott és hivatalukba beiktatott koronaőrői végzik.

A magyar királyi minisztérium hatósága és felelőssége a Szent Koronának és a hozzátartozó drágaságoknak gondviselése tekintetében is fennállván, az ország koronaőrői e hivataluk ellátása körében őket megillető jogait és kötelességeiket a törvényesen kinevezett magyar királyi minisztériummal egyetértésben, a jelen törvény rendelkezései szerint, gyakorolják.

A minisztérium hatóságát a magyar királyi miniszterelnök érvényesíti.

2. § Ha a miniszterelnök a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságoknak helyes gondviselése és törvényszerű magasztos rendeltetésük betöltésének biztosítása érdekében az ország koronaőrői által tett intézkedésen és eljáráson felül még intézkedést vagy eljárást tartana szükségesnek, a koronaőröket a szükséges tennivalókra felhívja, amennyiben pedig a felhí-

vás veszélyes késedelemmel járna, a halaszthatatlan intézkedéseket maga foganatosítja.

A miniszterelnök közvetlenül tett intézkedései csupán az indokolt szükség tartamára maradnak hatályukban és azokról – megtételükkel egyidőben – a koronaöröket értesíteni kell.

A koronaörök – amennyiben nem a 3. §-ban írt módon kellene eljárniok – a miniszterelnök felhívásait teljesítik, esetleg közvetlenül tett intézkedéseihez pedig alkalmazkodnak és azok hatályosságát előmozdítják.

A miniszterelnök a jelen § alapján tett intézkedéseiről az országgyűlésnek haladéktalanul jelentést tesz azad

3. § Ha az ország koronaőreinek a miniszterelnök felhívása vagy intézkedése ellen olyan súlyos aggályaik volnának, hogy a felhívás teljesítését és az intézkedés hatályosulásának előmozdítását lelkiismeretükkel össze nem férőnek vagy koronaőri esküjükbe ütközőnek tartanák, a felhívás vagy intézkedés ellen – aggályaik és javaslataik előterjesztése mellett – felszólalnak.

Amennyiben az ellentétek elosztatása ezen az úton nem sikerülne, vagy pedig a felszólalás veszélyes halogatással járna, a koronaörök az országgyűlésnek azonnal jelentést tenni és jelentésük egy példányát – ugyanakkor – a miniszterelnökhöz is eljuttatni kötelesek.

Az országgyűlés határozatáig a vitás kérdésben a végrehajtást függőben kell tartani, kivéven, ha a függőben tartásból magára a Szent Korona helyrehozhatatlan kár vagy közvetlen veszély származnék.

4. § A koronaőri állás megüresedése esetében annak betöltése és a megválasztott koronaőr beiktatása iránt, a törvényes vagy törvényesen szokásba vett rendelkezéseknek megfelelően, haladéktalanul kell intézkedni.

5. § Az ország koronaőrei tennivalóiknak ellátása tekintetében egymás között szabadon állapodnak meg.

6. § Az országos koronaőr lakóhelyének minden változását, valamint – lakóhelyétől való tartósabb távollét esetében – tartózkodási helyét és annak változását a miniszterelnöknek bejelenti.

Az ország koronaőreinek az 1715: XXXVIII. törvénycikkben említett fenyegető veszély vagy szükség esetében, avagy, ha a miniszterelnök a koronaöröket erre egyéb esetben felhívja, az indokolt időtartam alatt állandóan a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok őrzési helyének (8. §) közigazgatási területén kell tartózkodniok.

II. FEJEZET

A KORONAŐRÖK GONDVISELÉSÉNEK

TÁRGYAI

7. § Az országos koronaőrök különös gondviselésének tárgyai: a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok, vagyis a királyi pálca, az országalma, a koronázási palást és koronázási kard.

Gondját viselik továbbá a koronaőrök a nekik számbaadott és a páncélkamarában (8. § első bek.) elhelyezett többi tárgyaknak, amíg azok ott őriztetnek és kiterjed még gondjuk magára a páncélkamarára, valamint az ahhoz csatlakozó őrszobára, illetőleg azok kellő biztosságot nyújtó állapotára.

A koronaőrök a páncélkamarában elhelyezett többi tárgyak számbavételét az ezekről a tárgyakról készített leltárnak ilyértelmű záradékolásával, keltezésével és aláírásával ismerik el.

A leltározási eljárásnak részletes szabályait az országos koronaőrök meghallgatása után a minisztérium állapítja meg és gondoskodik arról, hogy az eddig feleslegesen koronaőri gondozás alatt álló tárgyak más helyen nyerjenek megfelelő elhelyezést.

III. FEJEZET

A SZENT KORONA ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOK

ŐRZÉSÉNEK HELYE ÉS AZ ŐRÁLLÁS

8. § A Szent Koronát, a hozzátartozó drágaságokkal együtt, az ország székesfővárosában, a királyi várpalotának ezidőszerint is erre a célra rendelt páncélkamarájában a m. kir. koronaőrség állandó őrállása mellett kell tartani és szorgos és hűséges gondviseléssel őrizni.

A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat más helyen és módon tartani és őrizni nem szabad, kivéven az 1715: XXXVIII. törvénycikkben említett fenyegető veszély és szükség eseteit, amidőn az országgyűlés avagy – halaszthatatlan esetben – a törvényesen kinevezett magyar királyi miniszterelnök intézkedik.

A miniszterelnök a jelen § alkalmazása esetében is a 2. §-ban kötelességévé tett módon teszi meg intézkedéseit.

9. § Az országgyűlés együtt nem léteben és ha törvényesen kinevezett minisztérium sem működne, az ország koronaőrei esküvel fogadott kötelességük és lelkiismeretük szerint intézkednek és járnak el.

10. § A m. kir. koronaörség parancsnokának kinevezése előtt az ország koronaőreit meg kell hallgatni.

IV. FEJEZET

A SZENT KORONÁNAK ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOKNAK

KIVITELE A PÁNCÉLKAMARÁBÓL

11. § A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat a 8. § második bekezdésében említett eseteken felül, őrzésük és tartásuk helyéről csupán a miniszterelnök és az ország koronaőreinek tudtával és hozzájárulásával, valamint legalább egyik koronaőr közreműködésével a gondosan mérlegelt törvényes vagy megokolt szükség tartamára szabad kivinni, így:

1. a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok rendeltetésének törvényszerű betöltése céljából az országgyűlés által törvényesen kítűzött koronázási szertartáshoz és annak előkészületi cselekményeihez;

2. a Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok biztonságának, épségének gondviselése, csorbítatlan megtartásuk biztosítása, valamint romlandóságuk megelőzése és meggátlása céljából;

3. a törvényes, törvényesen szokásba vett hivatali és egyéb indokolt szemlék céljából, valamint – amennyiben ehhez az országgyűlés is hozzájárul – az országos szertartásokhoz és ünnepségekhez;

4. a tudományos kutatás előmozdítása céljából.

12. § A páncélkamara felnyitását igénylő minden esetben állami jegyzőkönyvet kell készíteni.

A jegyzőkönyvnek, az általános adatokon felül, tartalmaznia kell a lényegesebb mozzanatok és ténybeli adatok kimerítő és pontos leírását, valamint szemléltető vázlat kíséretében, a koronáládán alkalmazott pecsétek változásának feltüntetését.

A jegyzőkönyvet – amennyiben jelen volt – a miniszterelnök, továbbá az országos koronaőr (koronaőrök) és a miniszterelnök által a jegyzőkönyv készítésére esetenként felhívott államjegyző írják alá. Fontos vagy ünnepélyes esetekben – amennyiben jelen voltak – a jegyzőkönyvet aláírhatják még két közjogi méltóság és az országgyűlés két házának elnöke.

A jegyzőkönyvből két eredeti példány készül, amelyek közül az egyiket az Országos Levéltárban, a másikat a páncélkamarában kell elhelyezni. A páncélkamarában elhelyezett jegyzőkönyveket keletkezésük időbeli rendjében, sorszámmal ellátva kell tartani.

A jegyzőkönyv másolataiból a miniszterelnök egy-egy példányt megküld az országgyűlés két házának, az országos koronaőröknek, egyet pedig a miniszterelnökség irattárában helyez el.

V. FEJEZET

BELÉPÉS A KORONAŐRZŐ

HELYISÉGEKBE

13. § A Szent Korona és a hozzátartozó drágaságok tartására és őrzésére rendelt páncélkamarába (8. §) csupán az arra feljogosítottak léphetnek be.

Hogy kit kell feljogosítottnak tekinteni, azt a miniszterelnök és az ország koronaőrei egyetértőleg döntenek el.

Mindenesetre a belépésre jogosultaknak kell tekinteni azokat, akiket a 11. §-nak 1-4. pontjaiban felsorolt cselekmények előkészítése vagy elvégzése céljából az országgyűlés, továbbá a minisztérium, illetőleg annak nevében a miniszterelnök kijelöl, meghív, avagy kirendel és erről számukra okmányt állít ki. Ezt az okmányt, melynek a belépés célját és az okmány érvényességének időtartamát tartalmaznia kell, a miniszterelnökön felül legalább is az egyik országos koronaőr láttamozza.

A belépés tilalmának a m. kir. koronaőrség az ország koronaőrei által kiadott szolgálati és őrállási utasítások szerint szerez érvényt.

Az országos koronaőrök utasításai szabályozzák a páncélkamarához csatlakozó őrszobába való belépést.

Az ország koronaőrei az általuk állandó érvénnyel kiadott utasításokat bemutatják a miniszterelnöknek.

VI. FEJEZET

A KULCSTARTÁS

14. § A Szent Koronát rejtő koronáláda zárának kulcsa a miniszterelnököt, e kulcs két másodpéldánya közül egy-egy példány pedig az ország koronaőreit illeti meg.

15. § A Szent Koronát és a hozzátartozó drágaságokat rejtő páncélkamara három zárpárjának eredeti (első példányú) kulcsai közül a felső zárpár kulcsai a miniszterelnököt, a középső és alsó zárpár kulcsai pedig az ország törvényesen beiktatott koronaőreit illetik meg oly módon, hogy a hivatalába beiktatott koronaőr a beiktatáskor mindig elődének kulcsait nyeri el.

16. § A páncélkamara három zárpárjának másodpéldányú kulcsait – a miniszterelnöknek és az ország koronaőreinek pecsétjeivel ellátott páncélládáscsába helyezetten – a m. kir. központi állampénztár páncéltermének e célra kijelölt páncélszekrényében kell tartani.

A lepecsételt páncélládácska kulcsa, valamint a páncélládácskát tartalmazó állampénztári páncélszekrény egyik kulcsa – ennek másodpéldányával együtt – a miniszterelnököt, az állampénztári páncélszekrény másik két zárának eredeti és másodpéldányú kulcsai pedig az ország koronaőreit illetik meg.

17. § A miniszterelnök a koronálada és a 16. §-ban említett páncélládácska kulcsát, továbbá az állampénztári páncélszekrénynek őt megillető (16. §) kulcsát – ennek másodpéldányával együtt – és végül a Szent Koronát tartalmazó páncélkamarának őt megillető (15. §) eredeti kulcsait – saját pecsétjével lepecsételt külön-külön borítékokba helyezetten – a miniszterelnökség házipénztára páncélszekrényének e célra kijelölt páncélfiókjában tartja. Ebben a páncélfiókban más tárgyat elhelyezni vagy tartani nem szabad.

E négy, illetőleg az egyik koronaőr elhalálózása (18. §) esetén őt, mindkét koronaőr elhalálózása esetén pedig hat borítékot tartalmazó miniszterelnökségi házipénztári páncélfiók kulcsát a m. kir. miniszterelnökség házipénztárának és letéteinek kezelésére érvényes szabályok és gyakorlat szerint kell őrizni.

A miniszterelnök a házipénztár rovincsolása alkalmával a miniszterelnökségi házipénztári páncélfiók borítékletéteinek sértetlenségéről meggyőződést szerez és az eredményt közli az ország koronaőreivel.

18. § Akár a koronaőr életében törvényes ok alapján nyert felmentéssel, akár pedig a koronaőr elhalálózásával szűnne meg a koronaőr hivatalviselése, a koronaőr birtokában tartott kulcsokat a m. kir. miniszterelnök gondviselésébe kell adni.

A miniszterelnök a koronaőr hozzájuttatott kulcsait, a miniszterelnök pecsétjével lepecsételt borítékokba helyezetten, a m. kir. miniszterelnökség házipénztárának említett (17. §) páncélfiókjában az új koronaőr beiktatásáig tartja.

Az elhúnyt koronaőr birtokában tartott kulcsokat elsősorban a koronaőr által e részben megbízott családtag vagy más személy – kinek nevét és lakását a koronaőr a miniszterelnöknek bejelenteni köteles – szolgáltatja

be a miniszterelnökhöz. Ha ez nem történik meg, a kulcsok beszo-
latásáról a hatósági közegek gondoskodnak. Ennek részletes szabályait,
valamint a koronaőr elhalálzásának kötelező bejelentését a m. kir. igaz-
ságügyminiszter, illetőleg belügyminiszter rendelettel állapítják meg.

19. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe és végrehajtásáról
a m. kir. minisztérium, illetőleg saját ügykörükben az illetékes miniszte-
rek gondoskodnak.

1933. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL
ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM IDEIGLENES
RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920: I. TC. 13. §-ÁNAK ÚJABB
MÓDOSÍTÁSÁRÓL

1. § Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és feloszlatásá-
nak a királyi hatalomban foglalt joga – ugyanazokkal a korlátozásokkal,
amelyeket e tekintetben az 1848: IV. és az 1867: X. törvénycikk Ő Felsége
a király jogára nézve megállapít – a kormányzót is megilleti.

Ha az országgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelé-
sére az 1920: I. tc. 13. §-ának második bekezdésében megszabott hatvan
napi határidő alatt a kormányzó az országgyűlést feloszlatta vagy ha
e határidő alatt az országgyűlésnek törvényben megállapított tartama
letelt, a kormányzó újabb megfontolás végett az újonnan összehívott
országgyűlésnek küldheti meg, összeülésétől számított tizenöt napon
belül.

Az 1920: I. tc. 13. §-a második és harmadik bekezdésének a jelen tör-
vénnyel ellenkező rendelkezései, úgyszintén az 1920: XVII. tc. 1. §-a ha-
tályát veszti.

A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

1937. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK
A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSÉRŐL
ÉS A KORMÁNYZÓVÁLASZTÁSRÓL

I. A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSE

1. § Az országgyűlés által alkotott törvényt a kormányzó kihirdetési záradékkal és aláírásával hozzáérkezésétől számított hat hónapon belül látja el.

A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt – indokainak közlésével – a törvényt újabb megfontolás végett visszaküldheti az országgyűlésnek. Ha az így visszaküldött törvényt az országgyűlés változatlanul fenntartja vagy a kormányzó által kívánt módosításokat csak részben fogadja el, a kormányzó a törvényt hozzáérkezésétől számított hat hónapon belül újabb megfontolás végett az imént meghatározott módon még egyszer visszaküldheti az országgyűlésnek. Ha az országgyűlés a másodszor is visszaküldött törvényt változatlanul fenntartja, vagy a kormányzó által kívánt módosításokat csak részben fogadja el, a kormányzó a törvényt hozzáérkezésétől számított tizenöt nap alatt kihirdetni köteles.

Ha az országgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az előbbi két bekezdésben megszabott határidő alatt a kormányzó az országgyűlést feloszlatta, vagy ha ez alatt a határidő alatt az országgyűlésnek a törvényben megállapított tartama letelt, a kormányzó a már visszaküldött törvényt sem kihirdetni, sem újabb megfontolás végett az újonnan összehívott országgyűlésnek megküldeni nem köteles; ha azonban az új országgyűlés a ki nem hirdetett törvénnyel azonos törvényt hoz, a kormányzó erre a törvényre nézve a visszaküldés jogával nem élhet s a törvényt hozzáérkezésétől számított tizenöt nap alatt kihirdetni köteles.

Az 1920: I. tc. 13. §-a második bekezdésének ezzel ellenkező rendelkezései, továbbá az 1926: XXII. tc. 47. §-ának második bekezdése és az 1933: XXIII. tc. 1. §-ának második bekezdése hatályukat veszítik.

2. § A kormányzó három nagykorú magyar állampolgárt a kormányzói tisztre utódjaként ajánlhat s ajánlását tisztének tartama alatt bármikor módosíthatja vagy visszavonhatja.

Ájánlását a kormányzó írásban, sajátkezű aláírásával és pecsétjével ellátva három teljesen egyező példányban állítja ki s borítékba zárja vagy lezárja.

Az ajánlás mindegyik példányát külön-külön tartalmazó zárt borítékra, vagy a lezárt ajánlási nyilatkozat külső lapjára a következő záradékot kell rávezetni: „*A benti irat tartalmazza ajánlásomat a kormányzói tisztre.*” Ezt a záradékot a kormányzó keltezéssel, aláírásával és pecsétjével ellátja és a miniszterelnök aláírja.

A borítékba zárt, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozat átvétele végett a kir. Kúria elnökének, a két koronaőrnek s a miniszterelnöknek együttesen meg kell jelenniük a kormányzó előtt.

A kormányzó a borítékba zárt, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozat egy-egy példányát biztos helyen külön-külön leendő megőrzés végett a miniszterelnök jelenlétében személyesen adja át a kir. Kúria elnökének és a két koronaőrnek. A kir. Kúria elnöke és a két koronaőr az átvett ajánlási nyilatkozatot tartalmazó három zárt borítékot, illetőleg a lezárt ajánlási nyilatkozatok külső lapját az átvételkor saját aláírásukkal és pecsétjükkel látják el és eljárásukról jegyzőkönyvet készítenek.

Ha a kir. Kúria elnöki széke üres vagy a kir. Kúria elnöke elháríthatatlan akadály miatt nem jelenhetik meg a kormányzó előtt, helyette a kir. Kúria másodelnöke jár el. Ha az egyik koronaőr széke üres vagy az egyik koronaőr nem jelenhetik meg elháríthatatlan akadály miatt a kormányzó előtt, az ajánlást a megjelent koronaőr két példányban veszi át és látja el aláírásával, valamint pecsétjével.

Az ajánlás miniszteri ellenjegyzéshez nincs kötve; érvénytelen azonban az ajánlás, ha háromnál több vagy háromnál kevesebb személyre szól, úgy szintén akkor is, ha kiállítása vagy átadása tekintetében a jelen §-ban foglalt rendelkezéseket nem tartották meg.

A jelen §-nak az ajánlásra vonatkozó rendelkezéseit az ajánlás módosítására és visszavonására is alkalmazni kell.

II. A KORMÁNYZÓI TISZT MEGÜRESEDÉSE ÉS ÚJ KORMÁNYZÓ VÁLASZTÁSA

3. § A kormányzói tiszt megüresedése esetében arra az időre, amíg az új kormányzó az esküt le nem teszi, országtanács alakul, amelynek tagjai sorában a m. kir. miniszterelnökön és az országgyűlés két házának elnökén felül Magyarország hercegprímása, a m. kir. Kúria elnöke, a m. kir. közigazgatási bíróság elnöke és a m. kir. honvédség főparancsnoka foglal-

nak helyet. Ha a hercegprímási szék betöltetlen, a hercegprímás helyét a tanácsban a latin szertartású római katolikus egyháznak más egyháznagya tölti be abban a sorrendben, amelyben az egyháznagyokat az 1926: XXII. tc. 4. §-ának b) pontja felsorolja. Ha a m. kir. Kúria elnöki széke üres, a kir. Kúria elnökének helyét a tanácsban a kir. Kúria másodelnöke, ha pedig a m. kir. közigazgatási bíróság elnöki széke üres, a m. kir. közigazgatási bíróság elnökének helyét ennek a bíróságnak másodelnöke tölti be. Ha a m. kir. honvédség főparancsnoki állása nincs betöltve, a főparancsnok helyét a tanácsban szolgálati helyettese tölti be.

Az országtanács a kormányzói tisztt megüresedése után azonnal megkezdí működését. Üléseinek összehívásáról az országgyűlés két házának elnökei gondoskodnak s az üléseken felváltva ők elnökölnek; ha az országgyűlés valamelyik házának elnöki széke üres, az elnök helyét az illető háznan választásra idősebb alelnöke tölti be. A határozatot az az elnök írja alá, aki a határozathozatalnál elnökölt.

4. § A kormányzói tisztt megüresedése esetén, amíg az új kormányzó az esküt le nem tette (1920: I. tc. 18. §), az 1926: XXII. tc. 48. §-ának első bekezdésében meghatározott jogkört az országtanács látja el. Az országgyűlés felosztatásának, elnapolásának és berekesztésének joga az országtanácsot nem illeti meg; az országtanács sem a minisztériumot, sem annak bármelyik tagját állásától nem mentheti fel.

Az országtanács hirdeti ki a kormányzó megválasztásáról és eskütételéről szóló törvényt. Más törvényt az országtanács csak akkor hirdet ki, ha a törvényt az országgyűlés már a kormányzói tisztt megüresedése előtt elfogadta és a kihirdetés elhalasztása a nemzet életbevágó érdekeinek veszélyeztetésével járna.

Az országtanács bármelyik rendelkezése csak akkor érvényes, ha az illetékes miniszter ellenjegyzí.

Az országtanács gondoskodik arról, hogy a kormányzó megválasztása iránt szükséges intézkedések haladéktalanul megtétessenek és pedig akként, hogy a kormányzóválasztó együttes ülés legkésőbb a kormányzói tisztt megüresedésétől számított nyolcadik napon összeüljön.

Ha a kormányzói tisztt olyan időben üresedik meg, amikor az országgyűlés akár tartamának lejártá, akár felosztatása következtében nincs együtt és az új országgyűlési képviselők választása a megüresedéstől

számított nyolc nap alatt befejeződik, a kormányzóválasztó együttes ülés összehívására megállapított nyolc napot a képviselőválasztások befejezésétől (1925: XXVI. tc. 51. §) kell számítani és a jogszabályokban meghatározott határidőkre tekintet nélkül minden intézkedést meg lehet tenni avégett, hogy az új országgyűlés idejében megalakulhasson és ennek következtében a kormányzóválasztó együttes ülés az új országgyűlési képviselőválasztások befejezésétől számított nyolc nap alatt összeülhessen. Ha azonban az új országgyűlés kormányzóválasztó együttes ülésére ez alatt az idő alatt nem ülhet össze, a kormányzóválasztó együttes ülésére az egyébként feloszlott országgyűlést kell összehívni. Ilyen esetben a jelen törvény értelmében az országgyűlés két házának elnökeire hárul feladatokat a feloszlott országgyűlés elnökei látják el. Az így újra összehívott országgyűlés választja meg a kormányzót, ennek színe előtt teszi le az új kormányzó az esküt, ez iktatja be tisztebe az új kormányzót és ez iktatja törvénybe a kormányzó megválasztását és eskütételét.

5. § Az országgyűlés az 1926: XXII. tc. 48. §-ának első bekezdése értelmében megtartandó együttes ülésén a kormányzót a nagykorú magyar állampolgárok közül az alábbi rendelkezések szerint választja meg.

Ha az együttes ülés megnyitásakor nincs jelen mind a felsőház, mind a képviselőház tagjainak legalább háromötöd része, a kormányzóválasztásnak a következő bekezdések szerint való megkezdését a következő napnak ugyanarra az órájára kell halasztani, amelyre az együttes ülés összehíva volt.

Az együttes ülés tagjai – kivéve az országtanács és a minisztérium tagjait – az ülés tartama alatt az országház épületét nem hagyhatják el. Az együttes ülésre egyébként – amennyiben a jelen törvény másként nem rendelkezik – a házszabályok rendelkezései megfelelően irányadók azzal az eltéréssel, hogy az elhalasztott együttes ülés határozatképességéhez mind a felsőház, mind a képviselőház részéről legalább száz-száz tag jelenléte szükséges.

Ha a kormányzó utódajánlási jogával élt s az ülés megkezdése az előző bekezdés szerint nem ütközik akadályba, az együttes ülés elnöke mindenekelőtt a kormányzó ajánlási nyilatkozatát felbontja és felolvasztatja s ennek megtörténte után az együttes ülés titkosan szavaz abban a kérdésben, hogy kíván-e a kormányzó ajánlottain kívül mást is jelölni

a kormányzói állásra. Ha az együttes ülés nem kíván mást is jelölni, a jelen § ötödik bekezdésének rendelkezései szerint az utódajánlási nyilatkozatban jelöltek közül választja meg a kormányzót.

Ha a kormányzó utódajánlási jogával nem élt, vagy ha élt ezzel a jogával, de az országgyűlés is kíván jelölési jogával élni, az együttes ülés a jelölés tárgyában titkos szavazással határoz; ennél a szavazásnál mindenki egy jelöltre adja le szavazatát. Ha háromnál több személyre esett szavazat, az országgyűlés jelöltjének csak azt a három személyt kell tekinteni, akire a legtöbb szavazat esett. Ezek közül is kiesik a jelöltségből az, aki nem kapott a jelölésnél legalább ötven szavazatot. Ha egyetlen jelölt sem kapott legalább ötven szavazatot a jelölésnél, a szavazást addig kell megismételni, míg legalább egy jelölt legalább ötven szavazatot nem kap. Azok között, akik egyenlő számú szavazatot nyertek, sorshúzás állapítja meg azt, hogy kit kell az országgyűlés jelöltjének tekinteni.

Az együttes ülés az előbbi két bekezdés szerint jelöltek sorából titkos szavazással a következő módon választja meg a kormányzót: Az országgyűlési tagok igennel és nemmel szavaznak. E végett mindenik országgyűlési tag annyi szavazólapot kap, ahány jelölt van. A szavazólapok közül egy szól igenre, a többi nemre. Mindegyik jelölt részére külön urnát kell felállítani s mindegyik jelöltre egyidejűleg külön-külön kell szavazni az „igen”, illetőleg „nem” megjelölésű szavazólapoknak a megfelelő urnába bedobása útján.

Ha az első szavazásnál egyik jelölt sem kapott általános többséget, a két legtöbb „igen” szavazatot nyert jelöltre az előző bekezdésben meghatározott módon új szavazást kell tartani.

III. VEGYES ÉS HATÁLYBALÉPTETŐ

RENDELKEZÉSEK

6. § A magyar király főkegyúri jogát nem érinti az a körülmény, hogy a kormányzó az 1920: I. tc. 13. §-a értelmében a főkegyúri jogot nem gyakorolja.

7. § A kormányzót az országgyűlés nem vonhatja felelősségre. Az 1920: I. tc. 14. §-ának második bekezdése és az 1926: XXII. tc. 48. §-ának második bekezdése hatályát veszti.

8. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

1937. ÉVI XXVII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZA JOGKÖRÉNEK ÚJABB
MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL

1. § A felsőház jogköre, hacsak törvény eltérést nem állapít meg, ugyanaz, mint ami a főrendiházé volt. Az állami költségvetést a képviselőház állapítja meg, a felsőház azon nem módosíthat, ennek keretében azonban a saját személyi és dologi szükségleteinek költségvetését a felsőház maga állapítja meg s ezen a képviselőház nem módosíthat.

A törvénykezdeményezés joga a felsőházat is megilleti. Ez a rendelkezés nem érinti az 1848: III. tc. 37. §-ának azt a rendelkezését, amely szerint a minisztérium a költségvetés tervezetét és a zárszámadást országgyűlési megvizsgálás és jóváhagyás végett a képviselőháznál köteles benyújtani.

2. § Az 1926: XXII. tc. 31. §-ának negyedik bekezdése hatályát veszti és helyébe az alábbi bekezdésben foglalt következő rendelkezések iktattnak:

Ha az országgyűlés két háza között az ellentétet valamely törvényjavaslatra nézve a második bekezdésben szabályozott eljárás másodszori megismétlésével sem sikerült kiegyenlíteni, vagy ha az egyik ház a másik ház által hozzá küldött törvényjavaslat tárgyában a hozzá érkezésétől számított hat hónapon belül nem határozott, a következő ülésszakban, de a másodszori megismétléstől, illetve az említett hat hónap leteltétől számított hat hónapnál nem rövidebb idő eltelte után bármelyik ház vita nélkül hozott határozattal kívánhatja, hogy a vitás kérdés a két ház együttes ülésében döntessék el. Az együttes ülés ugyancsak vita nélkül titkos szavazással dönt abban a kérdésben, hogy a törvényjavaslat tekintetében a képviselőháznak vagy pedig a felsőháznak álláspontját emeli-e az országgyűlés határozatává.

3. § A felsőház és a képviselőház kinevezett hivatalnokait, altisztjeit és egyéb személyzetét egységes létszámba kell foglalni, mégis úgy, hogy a felsőház szolgálatára rendelt állások elkülöníttessenek.

A felsőházban alkalmazott hivatalnokokat, altisztjeiket és egyéb személyzetet a felsőház elnöke nevezi ki és rájuk nézve a szolgálati beosztás, az elbocsátás, a nyugdíjazás, a felügyelet és a fegyelmi jog gyakorlása a felsőház elnökét illeti meg.

Az országgyűlés mindkét háza részére szolgálatot teljesítő országgyűlési hivatalok személyzete, valamint a képviselőházban alkalmazott hivatalnokok, altisztek és egyéb személyzet felett a kinevezési jogot és az előbbi bekezdésben felsorolt egyéb jogosítványokat a képviselőház elnöke gyakorolja.

A felsőház szolgálata tekintetében a felsőház elnöke közvetlenül rendelkezik az országgyűlés mindkét háza részére szolgálatot teljesítő személyzetével.

4. § Az országgyűlés mindenik házának költségvetésében megállapított összegek tekintetében az utalványozási jogot mindenik ház elnöke maga gyakorolja.

Az országgyűlés mindkét házának elhelyezésére egyaránt szolgáló közös épület (az Országház) helyiségeinek megosztását és használatát a két ház elnöke mindkét háznak bejelentendő közös megállapodással szabályozza.

5. § Az országgyűlés felsőházáról szóló 1926: XXII. tc. 30. és 46. §-a hatályát veszti.

6. § A jelen törvény a legközelebbi új országgyűlés megnyitása napján lép hatályba.

1938. ÉVI XXXIV. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL

A magyar törvényhozás mélységes áhítattal ad hálát az isteni Gondviselésnek, hogy az elszakított Felvidék egy része húsz évi távollét, szenvedés és az idegen uralommal szemben kifejtett hősiek ellenállás után visszatér a Magyar Szent Korona testébe. A magyar haza bensőséges örömmel üdvözlí és a szerető anya meleg gondoskodásával öleli keblére sokat szenvedett visszatérő véreit.

1. § A magyar törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi, hogy a magyar királyi kormány a Csehszlovák Köztársaság területéből Magyarországhoz visszacsatolandó területek ügyében döntésre a német birodalmi kormányt és az olasz királyi kormányt kérte fel s hálával emlékezvén

meg e baráti nemzetek kormányainak fáradozásairól, a két kormány által a visszacsatolandó területek ügyében Wienben az 1938. évi november hó 2. napján hozott döntést elfogadja és a döntőbírósi határozat értelmében Magyarországnak ítélt felvidéki területeket a magyar állam területéhez visszacsatolja.

2. § A visszacsatolt felvidéki területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők az 1935. évi április havának 27. napjára egybehívott magyar országgyűlés képviselőházának tagjai lesznek azok, akiket a magyar királyi miniszterelnök indítványára az országgyűlés, mindkét házának határozatával az országgyűlés képviselőházába meghív.

3. § Az 1926: XXII. tc. 23. §-a alapján élethossziglan kinevezhető felsőházi tagok száma negyvennégyre emeltetik fel.

4. § Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a visszacsatolt felvidéki területekre vonatkozólag a törvényhozás további rendelkezéséig megtehesse mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a visszacsatolt területek közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek.

A m. kir. minisztérium ezeket a rendelkezéseket megteheti az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

Felhatalmaztatik a m. kir. minisztérium, hogy a felvidéki területek visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges – rendkívüli hitelműveletek útján is gondoskodjék; a kiadásokat, valamint a felvidéki területek visszacsatolása következtében jelentkező bevételeket a zárszámadásban kell kimutatni.

A jelen §-ban foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, a kibocsátásuktól számított félév alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

Mindaddig, amíg a törvényhozás vagy a jelen felhatalmazás alapján a m. kir. minisztérium másként nem rendelkezik, a visszacsatolt területeken az 1938. évi november hó 2. napján érvényben volt jogszabályok maradnak hatályban, kivéve azokat, amelyek az állami főhatalom változása következtében a dolog természeténél fogva nem alkalmazhatók.

5. § A fennálló jogszabályok értelmében verendő ezüst érmék közül kétmillió darab kétpengős érmét a felvidéki területek visszacsatolása emlékének megörökítésére kell verni.

6. § Jóváhagyatnak a m. kir. minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendeletei és intézkedései, amelyeket a felvidéki területek visszacsatolása tekintetében a jelen törvény hatálybalépése előtt tettek.

7. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

1939. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJAI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL

A magyar törvényhozás mélységes áhítattal ad hálát az isteni Gondviselésnek, hogy az elszakított Felvidék egy részének az 1838. év utolsó negyedében visszatérése után az 1939. év március havában immár a Kárpátalja is visszatért a Magyar Szent Korona testébe. A magyar haza bensőséges örömmel üdvözli és a szerető anya meleg gondoskodásával öleli keblére az északkeleti Kárpátoknak az ezeréves határokkal szegélyezett területével együtt visszatért sokat szenvedett hűséges fiait.

1. § A magyar törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi azokat az intézkedéseket, amelyeket a magyar királyi kormány az 1939. év március havában a Kárpátalja birtokbavétele végett tett és elismerését fejezi ki a m. kir. honvédségnek önfeláldozó, lelkes köteleességteljesítéséért. A birtokbavett területeket a magyar törvényhozás a magyar állam területéhez visszacsatolja.

2. § Mindaddig, amíg a Kárpátalján az országgyűlési képviselőválasztások megtartása lehetséges lesz, az 1939. évi június havának 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházának a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők tagjai lesznek azok, akiket a kárpátaljai területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül vagy a magyar pártok lajstromain a megválasztottak után pótképviselővé választott jelöltek avagy a Kárpátalja őslakossága által választott nemzeti tanácsi tagok

közül a miniszterelnök indítványára az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb tíz lehet.

3. § Az 1926: XXII. tc. 23. §-a alapján élethossziglan kinevezhető felsőházi tagok száma negyvenhatra emeltetik fel.

4. § Utasítatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területeken az országgyűlési képviselőválasztások megtartásáról az 1940. évi június havának 30. napjáig gondoskodjék.

5. § A kárpátaljai területek lakosai közül azok, akik az 1921. évi július hó 26. napján az akkor érvényes magyar jogszabályok értelmében kétségtelenül magyar állampolgárok voltak és az 1921: XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés alapján csehszlovák állampolgárokká váltak, az 1939. évi március hó 15. napján kezdődő jogi hatállyal hatósági intézkedés nélkül visszaszerzik magyar állampolgárságukat, ha az 1929. évi március hó 15. napja óta állandóan a kárpátaljai vagy az 1938: XXXIV. törvénycikkkel a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken laknak.

Az előbbi bekezdés értelmében visszaszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá lett férfi feleségére és mindazokra a gyermekeire, akik életüknek huszonnegyedik évét még nem töltötték be. A házasságon kívül született gyermek, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be, anyjának állampolgárságát követi.

Az 1921. évi július hó 26. napja után csehszlovák állampolgárként született teljesen árva vagy atyátlan árva az 1939. évi március hó 15. napján kezdődő jogi hatállyal megszerzi a magyar állampolgárságot, ha az 1921. évi július hó 26. napján atyja – s ha atyja később született, nagyatyja – magyar állampolgár volt és ő maga az 1929. évi március hó 15. napja óta, ha pedig később született, születése óta állandóan a kárpátaljai vagy az 1938: XXXIV. törvénycikkkel Magyarországhoz visszacsatolt felvidéki területeken lakik. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetőleg nagyszülőjének állampolgárságát követi.

Az előbbi bekezdés értelmében megszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá vált férfi feleségére és gyermekeire, illetőleg a magyar állampolgárrá vált nőnek házasságon kívül született gyermekére.

Az előző bekezdések rendelkezései nem terjednek ki arra, aki illetőleg akinek felmenője a csehszlovák állampolgárságot az 1921: XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés 64. Cikke értelmében gyakorolt opció alapján szerezte meg.

6. § Utasíttatik a miniszterelnök, hogy Kárpátalja önkormányzatának szabályozásáról külön törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé.

7. § Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területekre vonatkozólag a törvényhozás további rendelkezéséig megtehesse mindazokat a rendelkezéseket, amelyek a kárpátaljai területek közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe beillesztése, illetőleg ezzel összhangbahozatala végett szükségesek.

A minisztérium ezeket a rendelkezéseket megteheti abban az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy a kárpátaljai területek visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges – rendkívüli hitelműveletek útján is gondoskodjék.

A jelen §-ban foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, kibocsátásuktól számított félév alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

8. § Jóváhagyatnak a minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendelkezései és intézkedései, amelyeket a kárpátaljai területek visszacsatolása tekintetében a jelen törvény hatálybalépése előtt tettek.

9. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a minisztérium gondoskodik.

1940. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK
A ROMÁN URALOM ALÓL FELSZABADULT KELETI
ÉS ERDÉLYI ORSZÁGRÉSZNEK
A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL
ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL

A magyar nemzet és a magyar törvényhozás az igazság győzedelmébe vetett hitében megerősödve mélységes áhítattal ad hálát Istennek, hogy immár az elszakított keletmagyarországi és erdélyi terület egy része is visszatért a Magyar Szent Korona testébe. A magyar haza huszonkét évi szenvedéseik után a szerető anya gondosságával öleli keblére aggódva visszavárt, lélekben erős véreit és összes hűségese fiait.

1. § A törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi a magyar királyi kormánynak a keleti és erdélyi országrészek visszaszerzésére irányult tevékenységét, amely végeredményben a német birodalmi kormány és az olasz királyi kormány döntőbíráskodásához vezetett. A törvényhozás hálával emlékezvén meg e baráti nemzetek kormányainak fáradozásairól, a német birodalmi kormány és az olasz királyi kormány külügyminisztereinek – Bécsben 1940. évi augusztus hó 30. napján hozott – döntését elfogadja és a döntőbíráskodási határozat értelmében Magyarországnak ítélt területet a Magyar Szent Koronához visszacsatolja és a magyar állam területével egyesíti.

2. § A jelen törvény erejénél fogva a visszacsatolt keleti és erdélyi terület lakosai közül – mindaddig, amíg e terület választópolgárai rendes úton országgyűlési képviselőket választhatnak – mint országgyűlési képviselők az 1939. évi június havának 10. napjára egybehívott magyar országgyűlés képviselőházának tagjai lesznek azok, akiket a magyar királyi miniszterelnök indítványára az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb hatvanhárom lehet.

Magyarország Kormányzója az 1926: XXII. tc. 23. §-a, valamint az 1938: XXXIV. tc. 3. §-a és az 1939: VI. tc. 3. §-a alapján kinevezhető felsőházi tagokon felül a m. kir. minisztérium felterjesztésére további tizenkét felsőházi tagot nevezhet ki.

3. § A m. kir. minisztérium a keleti és erdélyi terület visszacsatolásával kapcsolatosan a törvényhozás további rendezéséig megteheti mindazo-

kat az intézkedéseket, amelyek a visszacsatolt terület közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egész jogrendszerének az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek.

A m. kir. minisztérium ezeket a, rendelkezéseket megteheti az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

4. § Mindazok a román állampolgárok, akik az 1940. évi augusztus hó 30. napján a visszacsatolt keleti és, erdélyi területen állandó lakóhellyel bírtak, hatósági intézkedés nélkül megszerzik a magyar állampolgárságot.

Az előbbi bekezdés értelmében megszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá lett férfi feleségére és mindazokra a gyermekeire, akik életüknek huszonnegyedik évét még nem töltötték be. A házasságon kívül született gyermek, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be, anyjának állampolgárságát követi.

Azok a magyar nemzetiségű román állampolgárok, akik az 1921: XXXIII. törvénycikkbe becikkelyezett trianoni szerződéssel Romániának átengedett és az 1940. évi augusztus 30-i bécsi döntőbírói határozat értelmében Romániánál megmaradó területen bírnak állandó lakóhellyel, visszaszerzik a magyar állampolgárságot, ha a döntőbírói határozat 4. pontjában biztosított optálásijogukat a magyar állampolgárság javára gyakorolják.

A m. kir. minisztérium az opció gyakorlásának és az azzal kapcsolatos eljárásnak szabályait a döntőbírószági határozatnak és a román királysággal kötendő megállapodásnak megfelelően rendelettel állapítja meg.

5. § A m. kir. minisztérium a keleti és erdélyi terület visszacsatolásával kapcsolatos nemzetközi vonatkozású jogi, pénzügyi és gazdasági kérdések szabályozása tárgyában az érdekelt államokkal megállapodásokat köthet és az ilyen megállapodásokat rendelettel hatályba léptetheti.

6. § A m. kir. belügyminiszter – a törvényhozás további rendelkezéséig – a törvényhatóságok és a községek tisztviselőit és egyéb alkalmazottait szolgálattételre a jelen törvénnyel visszacsatolt területre bármely törvényhatósághoz vagy községhez kirendelheti és a jelen törvénnyel visszacsatolt terület lakosai közül törvényhatóságnál vagy községnél alkalmazott személyeket szolgálattételre az ország egész területén bármely törvényhatósághoz vagy községhez beoszthatja.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter – a törvényhozás további rendelkezéséig – bármely jellegű népiskolánál, középiskolánál, szakiskolánál,

középiskolánál vagy tanítóképző intézetnél alkalmazott tanítót vagy tanárt az ezzel a törvénnyel visszacsatolt területen bármely jellegű tanintézethez és ezen a területen bármely jellegű tanintézetnél működő tanítót vagy tanárt az ország egész területén bármely jellegű tanintézethez szolgáltatásra beoszthatna, illetőleg áthelyezheti.

7. § A m. kir. minisztérium a visszacsatolt keleti és erdélyi terület vasúti hálózatának az ország vasúti hálózatába való bekapcsolása céljából – a törvényhozás előzetes engedélyének kikérése nélkül – új vasútvonalakat építtethet és megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek a visszacsatolt keleti és erdélyi terület vasúti közlekedésének előmozdítása és a vasúti hálózat megfelelő kiépítéséhez szükségesek.

A m. kir. minisztérium az első bekezdésben kapott felhatalmazás alapján épített vasútvonalokról az országgyűléshez utólag jelentést tenni köteles.

8. § A m. kir. minisztérium a keleti és erdélyi terület visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges, rendkívüli hitelműveletek útján is – gondoskodhatik.

9. § A jelen törvényben foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, a kibocsátásuktól számított hat hónap alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

10. § Mindaddig, amíg a törvényhozás vagy a jelen törvényben kapott felhatalmazás alapján a m. kir. minisztérium másként nem rendelkezik, a jelen törvénnyel visszacsatolt területen az 1940. évi augusztus hó 30. napján érvényben volt jogszabályok maradnak hatályban, kivéve azokat, amelyek az állami főhatalom változása következtében a dolog természeténél fogva nem alkalmazhatók.

11. § Jóváhagyatnak a m. kir. minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendeletei és intézkedései, amelyeket a területek visszacsatolása tekintetében a jelen törvény hatálybalépése előtt tettek.

12. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

1941. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK
A VISSZAFOGLALT DÉLVIDÉKI TERÜLETEKNEK
A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL
ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL

1. § A magyar nemzet testvéri szeretettel öleli magához és veszi újból oltalmába a közel huszonhárom évi megpróbáltatás alatt a haza iránti hűségben megerősödött délvidéki fiait és hálás elismerését fejezi ki a magyar királyi honvédségnek önfeláldozó, lelkes kötelességteljesítéséért.

A törvényhozás jóváhagyóan tudomásul veszi azokat az intézkedéseket, amelyeket a m. kir. kormány a visszafoglalt délvidéki területek birtokbavétele végett tett.

A birtokbavett területeket a törvényhozás a magyar állam területéhez visszacsatolja.

2. § Ennek a törvénynek az erejénél fogva a visszacsatolt délvidéki területek lakosai közül – mindaddig, amíg az említett területek választópolgárai rendes úton országgyűlési képviselőket választhatnak – mint országgyűlési képviselők, az 1939. évi június havának 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházának tagjai lesznek azok, akiket a miniszterelnök indítványára az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb huszonhat lehet.

Magyarország Kormányzója az 1926: XXII. törvénycikk 23. §-a, valamint az 1938: XXXIV. törvénycikk 3. §-a, az 1939: VI. törvénycikk 3. §-a és az 1940: XXVI. törvénycikk 2. §-a alapján kinevezhető felsőházi tagokon felül a minisztérium felterjesztésére további négy felsőházi tagot nevezhet ki.

3. § A minisztérium a délvidéki terület visszacsatolásával kapcsolatosan megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek a visszacsatolt területek közigazgatásának, törvénykezésének, közgazdaságának és általában egyes jogrendszerének az ország jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek. A minisztérium ezeket a rendelkezéseket megteheti abban az esetben is, ha azok egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartoznának.

4. § A visszacsatolt délvidéki területek lakosai közül azok, akik az 1921. évi július hó 26. napján az akkor érvényes magyar jogszabályok értel-

mében kétségtelenül magyar állampolgárok voltak és az 1921: XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés következtében váltak a Szerb-Horvát-Szlovén királyság állampolgáraivá, az 1941. évi április hó 11. napján kezdődő jogi hatállyal magyar állampolgárságukat hatósági intézkedés nélkül visszaszerzik, ha az 1931. évi június hó 1. napja, és az 1941. évi június hó 1. napja közötti idő alatt állandóan a visszacsatolt délvidéki területen laktak.

Az előbbi bekezdés értelmében visszaszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá lett férfi feleségére és mindazokra a gyermekeire, akik életüknek huszonnegyedik évét még nem töltötték be. A házasságon kívül született gyermek, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be, anyjának állampolgárságát követi.

Az 1921. évi július hó 26. napja után jugoszláv állampolgárként született, teljesen árva vagy atyátlan árva az 1941. évi április hó 11. napján kezdődő jogi hatállyal a magyar állampolgárságot hatósági intézkedés nélkül megszerzi, ha az 1921. évi július hó 26. napján atyja – s ha atyja később született, nagyatyja – az akkor érvényes magyar jogszabályok értelmében magyar állampolgár volt és az 1921: XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés következtében vált a Szerb-Horvát-Szlovén királyság állampolgárává. A házasságon kívül született gyermek anyjának, illetőleg nagyszülőjének állampolgárságát követi.

Az előbbi bekezdés értelmében megszerzett magyar állampolgárság kiterjed a magyar állampolgárrá vált férfi feleségére és gyermekére, illetőleg a magyar állampolgárrá vált nőnek házasságon kívül született gyermekére.

Az előző bekezdések rendelkezései nem terjednek ki arra, aki, illetőleg akinek felmenője külföldi állampolgárságot az 1921: XXXIII. törvénycikkbe iktatott trianoni szerződés 64. Cikke értelmében gyakorolt opció alapján szerezte meg.

A jelen § alapján visszaszerzett, illetőleg megszerzett magyar állampolgárságtól a belügyminiszter a jelen törvény hatálybalépésétől számított öt év alatt az 1941. évi április hó 11. napjáig visszanyúló hatállyal megfoszthatja azt, aki az elszakítottság ideje alatt ellenséges magatartásával a magyar nemzet érdekei ellen súlyosan vétett.

5. § A minisztérium a délvidéki területek visszacsatolásával kapcsolatos nemzetközi vonatkozású jogi, pénzügyi és gazdasági kérdések sza-

bályozása tárgyában az érdekelt államokkal megállapodásokat köthet és az ilyen megállapodásokat rendelettel hatályba léptetheti.

6. § A minisztérium a délvidéki területek visszacsatolásával és igazgatásával kapcsolatos kiadások fedezéséről – amennyiben szükséges, rendkívüli hitelműveletek útján is – gondoskodhatik.

7. § A trianoni békeszerződés hatálybalépését megelőzően a visszacsatolt délvidéki területen fekvő önkormányzati testületek tulajdonában volt és az 1929: IV. törvénycikk 1. §-a értelmében az „Önkormányzati Testületek Kárpótlási Vagyona” elnevezésű önálló jogi személy tulajdonává lett és ma is ennek a jogi személynek tulajdonában álló ingatlanok és egyéb vagyontárgyak tulajdonjogának kérdését – bírói út kizárásával – a minisztérium rendelettel szabályozhatja.

8. § A jelen törvényben foglalt felhatalmazás alapján kibocsátott azokat a rendeleteket, amelyek a törvényhozás hatáskörébe tartozó rendelkezéseket tartalmaznak, a kibocsátásuktól számított hat hónap alatt az országgyűlésnek be kell mutatni.

9. § Jóváhagyatnak a minisztériumnak és az egyes minisztereknek azok a rendeletei és intézkedései, amelyeket a jelen törvénnyel visszacsatolt délvidéki területekre vonatkozóan a jelen törvény hatálybalépése előtt kibocsátottak, illetőleg tettek.

10. § Mindaddig, amíg a törvényhozás vagy a jelen törvényben kapott felhatalmazás alapján a minisztérium másként nem rendelkezik, a jelen törvénnyel visszacsatolt területen a jelen törvény életbelépésének napján érvényben volt jogszabályok maradnak hatályban, kivéve azokat, amelyek az állami főhatalom változása következtében a dolog természeténél fogva nem alkalmazhatók, úgyszintén azokat, amelyek a minisztériumnak vagy az egyes minisztereknek az előbbi § értelmében jóváhagyott valamely rendelete következtében hatályukat veszítették.

11. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a m. kir. minisztérium gondoskodik.

1942. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK A KORMÁNYZÓHELYETTESRŐL

I. KORMÁNYZÓHELYETTES VÁLASZTÁSA

1. § Az országgyűlés a kormányzó kívánságára a nagykorú magyar állampolgárok közül kormányzóhelyettest választ.

A kormányzót ajánlási jog illeti meg. A kormányzó legfeljebb három jelöltet ajánlhat. Ha a kormányzó ajánlási jogával élt, kormányzóhelyettesnek csak olyan személyt lehet megválasztani, akit a kormányzó ajánlott. A miniszterelnök ellenjegyzésével ellátott ajánlást legkésőbb a kormányzóhelyettest választó együttes ülés megkezdéséig kell az országgyűléssel közölni.

2. § A kormányzóhelyettest az országgyűlés két háza együttes ülésben választja. Az együttes ülést akként kell összehívni, hogy az haladéktalanul, de legkésőbb a kormányzó kívánságának közlésétől számított nyolcadik napon összeüljön.

Ha a kormányzó kívánságának közlése idejében országgyűlés – akár az országgyűlés tartamának lejártá, akár feloszlata következtében – nincs együtt, a kormányzóhelyettest választó együttes ülés összehívására az 1937: XIX. törvény cikk 4. §-a ötödik bekezdésének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

Az együttes ülést csak akkor lehet megtartani, ha megnyitásakor mind a felsőház, mind a képviselőház tagjainak legalább háromötöd része jelen van. Ha ennyi tag az együttes ülés megnyitásakor nincs jelen, az együttes ülést a következő napra kell elhalasztani. Elhalasztás esetében az együttes ülést akkor lehet megtartani, ha megnyitásakor a felsőház és a képviselőház tagjai közül együtttvé legalább háromszázan jelen vannak.

Az együttes ülésen résztvevő országgyűlési tagok számát az elnök a jelenlévő országgyűlési tagok által aláírt jelenléti ív alapján állapítja meg.

Az együttes ülésre – amennyiben a jelen törvény másként nem rendelkezik – a házszabályok rendelkezései megfelelően irányadók.

3. § Ha a kormányzó ajánlási jogával (1. § második bekezdése) élt, az együttes ülés elnöke a kormányzó ajánlási nyilatkozatát felolvastatja és a szavazást elrendeli. A szavazás titkos.

Ha a kormányzó egy személyt ajánl, mindegyik országgyűlési tag „igen” és „nem” szókkal ellátott egy szavazólapot kap s a szavazás úgy megy végbe, hogy a szavazó állásfoglalásának megfelelően vagy az „igen,” vagy a „nem” szót áthúzással törli és a szavazólapot az urnába dobja. Ha az „igen” szavazatok száma az összes szavazatok felét és egyben az ülés megnyitásakor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja, az elnök az ajánlott személyt megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki. Ellenkező esetben a választást megghiúsultnak kell tekinteni.

Ha a kormányzó két vagy három személyt ajánl, mindegyik országgyűlési tag annyi szavazólapot kap, ahány jelölt van. A szavazólapok közül egy szól igenre, a többi nemre. Mindegyik ajánlott személy részére külön urnát kell felállítani és mindegyik ajánlott személyre egyidejűleg külön-külön kell szavazni az „igen” és a „nem” megjelölésű szavazólapoknak a megfelelő urnába bedobása által. A szavazás eredményéhez képest az elnök megválasztott kormányzóhelyettesnek azt a személyt jelenti ki, akire a szavazatok általános többsége esett, feltéve, hogy ezeknek a szavazatoknak a száma az ülés megnyitásakor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja.

Ha a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot az első szavazás alkalmával egyik ajánlott személy sem kapta meg, két személy ajánlása esetében arra, aki több „igen” szavazatot kapott – ha pedig mind a két ajánlott személy egyenlő számú „igen” szavazatot kapott, arra, akit a sorshúzás kijelöl – a második bekezdésben szabályozott módon új szavazást kell tartani. Ha a második szavazás során az „igen” szavazatok száma az összes szavazatok felét és egyben az ülés megnyitásakor jelenlévő tagok számának kétharmadát meghaladja, az elnök az ajánlott személyt megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki. Ellenkező esetben a választást megghiúsultnak kell tekinteni.

Ha a kormányzó három személyt ajánlott és a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot a harmadik bekezdés szerint megtartott első szavazás során egyik ajánlott személy sem kapta meg, arra a két személyre, aki a legtöbb „igen” szavazatot kapta, új szavazást kell elrendelni. Abban az esetben, ha mind a három ajánlott személy egyenlő számú „igen” szavazatot kapott, a szavazást a sorshúzás által kijelölt két személyre – ha pedig a legtöbb „igen” szavazatot kapott személy mellett a másik

kettő egyenlő számú „igen” szavazatot kapott, az utóbbi kettő közül a sorshúzás által kijelölt személyre és a legtöbb szavazatot kapott személyre – kell elrendelni. Ebben a bekezdésben szabályozott szavazásra a harmadik bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni. Ha a megválasztáshoz szükséges szavazatszámot ennek a szavazásnak a során sem kapta meg egyik ajánlott személy sem, harmadik szavazást kell tartani. A szavazásra, a szavazás eredményének megállapítására és általában a további eljárásra a negyedik bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni.

4. § Ha a kormányzó ajánlási jogával (1. § második bekezdés) nem élt, a szavazást jelölés előzi meg.

Jelöltnek csak azt lehet tekinteni, akit az országgyűlésnek az együttes ülésen jelenlévő legalább százötven tagja sajátkezű aláírásával ellátott s az elnöknek az együttes ülésben átadott jelölési íven jelöl. Mindenik tag csak egy személyt jelölhet. Mindegyik jelölési ívről törölni kell annak a név-aláírását, aki több jelölési ívet írt alá. A jelölési ívek beadására az elnök hívja fel az együttes ülés tagjait; ugyancsak az elnök veszi át és vizsgálja meg a jelölési íveket. A jelölési ívek megvizsgálása végett az elnök az ülést a szükséghez képest felfüggesztheti. Az elnök az ülésben kihirdetett határozatával visszautasítja a jelölést, ha a jelölési íven – az esetleges törlések után – legalább százötven aláírás nincsen. Ha a jelölést nem kell visszautasítani, az elnök az aláírások valódiságának és az aláírók jelenlétének megállapítása végett az aláírókat nevük felolvasásával egyenkint felhívja. Ha a jelölés a törvényes előfeltételeknek megfelel, az elnök megállapítja, hogy a jelölés alapján a jelöltre szavazásnak van helye.

Ha az elnök megállapítja, hogy csupán egy olyan jelölés van, amely az előbbi bekezdés rendelkezéseinek megfelel s az ugyancsak az előbbi bekezdés rendelkezései értelmében figyelembe vehető aláírások száma egyszersmind meghaladja az együttes ülés megnyitásakor jelenlévő országgyűlési tagok számának kétharmadát, az elnök az egyetlen jelöltet szavazás elrendelése nélkül megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki.

Ha az egyetlen jelöltet jelölő országgyűlési tagok száma nem haladja meg az együttes ülés megnyitásakor jelenlévő országgyűlési tagok számának kétharmadát, vagy ha az elnök megállapítja, hogy két vagy több olyan jelölés van, amely a második bekezdés rendelkezéseinek megfelel, a szavazást elrendeli. A szavazásra, a szavazás eredményének megállapí-

tására és általában a további eljárásra a 3. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

5. § Ha a kormányzóhelyettes megválasztása végett összehívott együttes ülés megnyitása, az ülés határozatképességének megállapítása – és ha a kormányzó ajánlási jogával élt, a kormányzói kézirat felolvasása – után az országgyűlés egyértelmű akarata közfelkiáltásban kétséget kizáró módon megnyilatkozik, az elnök mind a jelölés, mind a választás elrendelését mellőzi és megválasztott kormányzóhelyettesnek jelenti ki azt, aki iránt az országgyűlés bizalma a közfelkiáltásban megnyilatkozott.

Az elnök az országgyűlés akaratának a közfelkiáltásban megnyilatkozott egyértelműséget csak akkor állapíthatja meg, ha az általa feltett arra a kérdésre, hogy az együttes ülés tagjai kívánnak-e szavazást, szavazás elrendelése iránt nem terjeszt elő kérelmet annyi tag, amennyi az ülés megnyitásakor jelenlévő tagok számának egyötödét meghaladja.

A szavazás elrendelése iránt kérelmet csak az ülésen jelenlévő tag és csakis írásban terjeszthet elő.

6. § A kormányzóhelyettes megválasztásához a kormányzó megerősítése szükséges.

A kormányzói megerősítés után a kormányzóhelyettes az országgyűlés – lehetőleg a kormányzóhelyettest választó együttes ülés – színe előtt és, ha a kormányzó az eskütételre megjelenni kíván, az ő jelenlétében esküt tesz az alábbi szövegre:

A kormányzóhelyettes esküjének szövege a következő: „Én, Magyarország megválasztott kormányzóhelyettese, esküszöm az élő Istenre, hogy Magyarországhoz s Magyarország kormányzójához hű leszek, az ország törvényeit, régi, jó és helybenhagyott szokásait megtartom és másokkal is megtartatom, függetlenségét és területét megvédem, kormányzóhelyettesi tisztelem az alkotmány értelmében az országgyűléssel és a kormányzóval egyetértésben a felelős minisztérium által gyakorlom és mindent megteszek, amit az ország javára és dicsőségére igazságosan megtehetek. Isten engem úgy segéljen!”

Az eskü letétele után az országgyűlésnek ugyanabban az együttes ülésében a m. kir. miniszterelnök benyújtja és nyomban ismerteti azt a törvényjavaslatot, amelynek egyetlen tárgya a kormányzóhelyettes megválasztásának és eskütételének törvénybe iktatása. A törvényjavaslat elfogadása felől az együttes ülés bizottsági tárgyalás és vita nélkül hatá-

roz. Az elfogadott törvényt a miniszterelnök kihirdetési záradékkal és aláírással ellátás végett nyomban a kormányzó elé terjeszti.

II. A KORMÁNYZÓHELYETTES

JOCKÖRE

7. § A kormányzóhelyettest az alatt az idő alatt, amíg a kormányzót tisztének személyes ellátásában távollét, betegség vagy más ok akadályozza, úgyszintén a kormányzói tisztt megüresedése esetében, amíg az új kormányzó az esküt le nem teszi, a kormányzói hatalomban foglalt jogoknak a kormányzó nevében való alkotmányos gyakorlása megilleti, kivéve az 1937: XIX. tc. 2. §-ában meghatározott utódajánlási jogot.

A m. kir. minisztérium a kormányzó intézkedései alapján – ha pedig a kormányzó az intézkedésben akadályozva van, enélkül is – közlésezi, hogy a kormányzói hatalmat a kormányzó akadályoztatása vagy a kormányzói tisztt megüresedése következtében a kormányzóhelyettes mely naptól kezdve gyakorolja, s közlésezi azt is, hogy a kormányzói hatalom személyes gyakorlását a kormányzó mely naptól kezdve veszi át újra. A m. kir. minisztérium mind az egyik, mind a másik intézkedését az országgyűlésnek haladéktalanul bejelenti.

A kormányzóhelyettes kormányzóhelyettesi tiszttét a kormányzóhelyettes megválasztásáról és eskütételéről szóló törvény kihirdetése előtt nem gyakorolhatja.

III. A KORMÁNYZÓHELYETTES MINT A KORMÁNYZÓ

MEGBIZOTTJA

8. § A kormányzó – a miniszterelnök ellenjegyzésével – a kormányzóhelyettest megbízhatja, hogy a kormányzói hatáskörbe tartozó egyes tennivalókat a kormányzó nevében elvégezzen. A megbízás bármikor visszavonható.

IV. A KORMÁNYZÓHELYETTES CÍME, BÜNTETŐJOGI VÉDELME

ÉS SÉRTHETETLENSÉGE

9. § A kormányzóhelyettest a „főméltóságú kormányzóhelyettes úr” cím használata illeti meg.

10. § A kormányzóhelyettest – tekintet nélkül arra, hogy a kormányzói hatalmat gyakorolja-e vagy nem – ugyanaz a büntetőjogi védelem illeti

meg, mint a kormányzót. Személye ellen a kormányzót helyettesítő működésének ideje alatt (7. §) csak az országgyűlés, egyébként pedig a kormányzó felhatalmazásával lehet bírói vagy más eljárást indítani.

V. A KORMÁNYZÓHELYETTES TISZTÉNEK

MEGSZŰNÉSE

11. § Új kormányzó megválasztásával – mihamarabb az új kormányzó az esküt letette – a kormányzóhelyettes tiszte megszűnik.

VI. VEGYES- ÉS ZÁRÓ

RENDELKEZÉSEK

12. § A kormányzóhelyettes tiszteletdíját, ennek és a kormányzóhelyettes működésével felmerülő egyéb költségnek a fedezetét a költségvetés keretében kell megállapítani.

13. § Ha a kormányzói tiszttel megüresedésekor kormányzóhelyettes van, az országgyűlés hatásköre csupán a kormányzó megválasztása iránt szükséges intézkedések (1937: XIX. törvénycikk 4. §-ának negyedik és ötödik bekezdése) haladéktalan megtételére terjed ki.

14. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

1942. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZÁRÓL SZÓLÓ 1926. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL, VALAMINT A VISSZACSATOLT TERÜLETEKKEL KAPCSOLATBAN A FELSŐHÁZ SZERVEZETÉRE VONATKOZÓAN SZÜKSÉGES ÁTMENETI RENDELKEZÉSEKRŐL

I. FEJEZET

1. § Az 1926: XXII. törvénycikk 9. §-ának első bekezdése akként módosítottatik, hogy az 1926: XXII. törvénycikk 6. §-a első bekezdésének 1. pontjában meghatározott választói csoport, valamint a törvényhatóságok és az említett § 3. pontjában, illetőleg más törvényben meghatározott szervezetek és intézmények mindenike minden választás alkalmával annyi póttagot választ, mint amennyi tag az említett csoport, törvényhatóság,

illetőleg szervezet vagy intézmény választása alapján a felsőházban helyet foglalni jogosult.

2. § (1) Ha valamely törvényhatóság vagy az 1926: XXII. törvénycikk 6. §-a első bekezdésének 3. pontjában, illetőleg más törvényben meghatározott valamely szervezet vagy intézmény olyan időben nyert felsőházi tagválasztási jogot, hogy a megválasztott tagok megbízatása lejártának ideje nem esik össze azzal az idővel, amelyben a választott tagok felerésének megbízatása általában megszűnik, az első ízben megválasztott tagok felerésze az 1926. évi XXII. törvénycikk 9. §-a értelmében öt évenként tartandó legközelebbi választásokkal egyidejűleg – kisorsolás alapján – új választás alá esik; a ki nem sorsolt tagok megbízatása pedig az előbb említett új választást követő ötödik év végéig tart.

(2) Az (1) bekezdésben említett esettől függetlenül is kisorsolással kell biztosítani a tagok felerésének öt évenként való újraválasztását minden olyan esetben, amikor az 1926: XXII. törvénycikk 9. §-a értelmében öt évenként tartott választásoknál a választott tagok valamely csoportjában a tagok felerészben való újraválasztása a tagok számának törvény rendelkezése folytán előállott változása következtében nem történhetné meg.

3. § (1) Az 1926: XXII. törvénycikk 13. §-ának első bekezdése akként módosíttatik, hogy az 1926: XXII. törvénycikk 6. §-a első bekezdésének 1. pontjában meghatározott választói csoport – a vármegyék és a törvényhatósági jogú városok által választott felsőházi tagok számától függetlenül – negyvennégy felsőházi tag választására jogosult.

(2) Az 1926: XXII. törvénycikk 13. §-ának második bekezdése azzal a rendelkezéssel egészített ki, hogy az adó összegének megállapítása során megfelelő értékben számításba kell venni az országtól elszakított vagy az országhoz visszacsatolt területen fekvő azt az ingatlant is, amelyet tulajdonosa az idegen uralom alatt hatósági intézkedés folytán veszített el vagy hatósági intézkedést pótló jogüggyellett idegenített el. Ha az, aki tulajdonát így elvesztette, időközben meghalt, az ingatlant – a jelen törvény hatálybalépésétől számított tíz év alatt – törvényes leszármazója – több leszármazó esetében törvényes örökrészük arányában leszármazói – javára kell számításba venni.

4. § Magyarország Kormányzója az 1926: XXII. törvénycikk 23. §-a, valamint az 1938: XXXIV. törvénycikk 3. §-a, az 1939: VI. törvénycikk 3.

§-a, az 1940: XXVI. törvénycikk 2. §-a és az 1941: XX. törvénycikk 2. §-a alapján kinevezhető felsőházi tagokon felül a minisztérium felterjesztésére további huszonöt felsőházi tagot nevezhet ki.

II. FEJEZET

5. § (1) A Magyar Szent Koronához visszacsatolt területeken újra megalakult, úgyszintén a területvisszacsatolásokból folyó rendelkezésekkel területükben érintett törvényhatóságok mindaddig, amíg a törvényhatósági bizottságaik által választandó felsőházi tagok száma tekintetében az 1926: XXII. törvénycikk 18. §-ában foglalt rendelkezés nem érvényesülhet, a (2) bekezdésben megállapított számú felsőházi tagot választanak.

(2) Az (1) bekezdés alapján választandó felsőházi tagok száma:

Abaúj-Torna vármegyében	2
Bács-Bodrog vármegyében	5
Baranya vármegyében	3
Bars és Hont k. e. e. vármegyékben	2
Bereg vármegyében	2
Beszterce-Naszód vármegyében	2
Bihar vármegyében	3
Csik vármegyében	2
Csongrád vármegyében	1
Esztergom vármegyében	1
Gömör- és Kishont vármegyékben	1
Háromszék vármegyében	2
Kolozs vármegyében	2
Komárom vármegyében	2
Máramaros vármegyében	2
Maros-Torda vármegyében	2
Nógrád vármegyében	2
Nyitra- és Pozsony k. e. e. vármegyékben	2
Szatmár vármegyében	3
Szilágys vármegyében	2
Szolnok-Doboka vármegyében	2
Udvarhely vármegyében	2

Ugocsa vármegyében	1
Ung vármegyében	1
Vas vármegyében	3
Zala vármegyében	4
Zemplén vármegyében	2
Kassa thj. városban	1
Kolozsvár thj. városban	1
Komárom thj. városban	1
Marosvásárhely thj. városban	1
Nagyvárad thj. városban	1
Szabadka thj. városban	1
Szatmárnémeti thj. városban	1
Újvidék thj. városban	1
Ungvár thj. városban	1
Zombor thj. városban	1

6. § (1) A Komárom és Esztergom, a Nógrád és Hont a Borsod, Gömör és Kishont, valamint a Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyesítve volt (1923: XXXV. törvénycikk) vármegyék részéről – az 1926: XXII. törvénycikk 41. §-ának első bekezdése alapján – megválasztott felsőházi tagok megbízatása – tekintet nélkül arra, hogy megbízatásuk időtartama egyébként meddig terjedne – az 1942. évi december hó 31-ével megszűnik.

(2) A Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyesítve volt vármegyék által megválasztott felsőházi tagok olyan tekintet alá esnek, mintha kiküldésük Szabolcs vármegye részéről történt volna.

(3) Ajelen törvény rendelkezései nem érintik az Abaúj-Torna, Bács-Bodrog, Baranya, Bihar, Csongrád, Vas, Zala és Zemplén vármegyék részéről kiküldött felsőházi tagok megbízatásának az 1926: XXII. törvénycikk 7. §-ának rendelkezései szerint fennálló tartalmát.

7. § Az 5. § (2) bekezdésében felsorolt törvényhatóságok, úgyszintén a Borsod vármegye részéről megválasztott felsőházi tagok felerésze az 1926: XXII. törvénycikk 9. §-a értelmében öt évenként tartandó legközelebbi választásokkal egyidejűleg – kisorsolás alapján – új választás alá esik. A kisorsolás alá eső tagok számába a 6. § (e) bekezdésében foglalt rendelkezés következtében megüresedő tagsági helyeket be kell számítani.

8. § (1) A visszacsatolt kárpátaljai területről az országgyűlés – mind

két házának határozatával – 1943. évi január hó 1. napján kezdődő hatállyal három felsőházi tagot hív meg az említett terület lakosai sorából.

(2) A felsőházi tagok meghívásával egyidejűen a meghívott tagok számával egyenlő számú póttagot is meg kell hívni. A póttagok behívására az országgyűlés határozatában foglalt sorrend irányadó.

(3) A felsőházi tagok és póttagok meghívására az indítványt a miniszterelnök az országgyűlés felsőházában terjeszti elő.

(4) A jelen § alapján meghívott felsőházi tagok és póttagok megbízatása az (1) bekezdésben megállapított naptól számított ötödik év végén véget ér.

(5) A jelen § alapján meghívott tagokra egyebekben az 1926: XXII. törvénycikknek a felsőház választott tagjaira vonatkozó rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

III. FEJEZET

9. § (1) Az 1926: XXII. törvénycikk 3. §-ának második és 13. §-ának harmadik bekezdésében foglalt rendelkezések szempontjából a visszacsatolt keleti és erdélyi országrész, valamint a visszacsatolt délvidéki terület lakosai közül az országgyűlési képviselőválasztójogosultságot, illetőleg az országgyűlési képviselővé választhatóságot fennállónak kell tekinteni annál, aki megfelel az 1938: XIX. törvénycikkben az országgyűlési képviselővé választhatóságra megállapított feltételeknek.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezésének alkalmazásánál a választójogosultsághoz az 1938: XIX. törvénycikkben megkívánt tíz éves magyar állampolgárság külön igazolását nem lehet megkívánni attól, aki igazolja azokat az előfeltételeket, amelyek a jogszabályok értelmében szükségesek ahhoz, hogy az, aki visszacsatolt területen lakik, az állami főhatalom megváltozása következtében hatósági intézkedés nélkül magyar állampolgárrá váljék.

10. § A jelen törvény hatálybalépése után első alkalommal a választások határidejét a belügyminiszter az 1926: XXII. törvénycikk 8. §-ában foglalt szabályozástól eltérően is megállapíthatja; a választások megtartására azonban legalább húsz napi időtartamnak kell maradnia.

11. § Az 1937: XXVII. törvénycikk 3. §-ának első bekezdése hatályát veszti.

12. § Ez a törvény kihirdetése napján lép hatályba.

JELENTŐSEBB KÖZJOGI TÖRVÉNYEK 1944-IG

A sarkalatos törvényeknek az előző fejezetben foglalt körén kívül eső azon törvények, amelyeknek alkotmányos jelentőségük van, mert érintik az állampolgárok jogait vagy az államszervezetet, így az alkotmányjogba (is) sorolhatók, de nem tartoznak az alkotmányjog gerincét jelentő alkotmány fogalmi körébe tárgyuknál fogva vagy a szabályozás részletessége, illetve kevésbé általános jellege miatt.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

ELŐJÁRÓ BESZÉD

Isten kegyelme velünk.

1. § A királyi méltóságnak a közönséges keresztyén hit éltető erejéből táplált munkássága sikeresebb és derekasabb szokott lenni más méltóság munkáinál.

2. § És mivelhogy minden nemzet az ő tulajdon törvénye szerint igazodik, azért Mi is, országunkat Isten akaratából kormányozván, mind a régi és mostani császároknak példájokra, tanácsi elmélkedésből szabunk módot a mi népünknek, hogyan élne tisztességes és háborúság nélkül való életet: hogy valamint meggazdagított isteni törvényekkel, azonképen világi törvények alá is vettetett legyen; hogy a mennyi előmenetelt nyernek a jók az isteniek által, annyi kisbeteget szenvedjenek a gonoszok és bűnösök emezek által. Valamelyeket pedig elvégeztünk, a következőkben jegyeztük ide alá.

1. FEJEZET AZ EGYHÁZ ÁLLAPOTJÁRÓL ÉS ISTEN HÁZÁNAK

TISZTELETÉRŐL

A ki gőgös kevélységében fenhéjázva, Isten házát semmibe veszi, és az Istennek szentelt és Isten tiszteletére a király oltalmának szárnyai alá helyeztetett javakat bectelenül illetendi avagy azokban elvenni merészkedik, akárki legyen, mint Isten házána megátadóját és rontóját, rekeszszék ki a gyülekezetből.

1. § Mert illik, hogy érezze haragját a király urnak, valaki az ő jóakarát megveti és rendelését átlahágja.

2. § Mindamellet parancsolja meg a király az ő birodalma alatt való embereknek, hogy a mi adományt engedett, azt bántatlanul hagyják. Ne hallgasson pedig afféle meggondolatlan bizonygatásokra, hogy nem kell egyházi vagyon, az az, hogy az Uraknak Urának nem kell jószágot adni. Tehát legyen az a király oltalma alatt és viseljen gondot róla mint a maga tulajdon örökségéről, sőt még jobban, mert a mennyivel nagyságosabb Isten az embernél, annyival előbbvalók Isten dolgai a halandók javainál.

3. § És azért ugyan megcsalatkozik minden, a ki többet kérkedik ő magának, hogynem az Urnak dolgaival; a melyeknek Istentől rendelt őre és oltalmazója nemcsak megtartani tartozik azokat szorgalmatos gonddal, hanem gyarapítani is köteles; és inkább is illik azokat oltalmaznia és öregbitenie, melyeket előbbvalóknak mondottunk, mint a maga dolgait.

4. § Valaki tehát esztelenül, jámbortalan botorságból kísértene a királyt, hogy jó szándékától elfordítsa, és az ilyennek elméjét megcsendesíteni semmi módon nem lehetne, ha szinte valamelyes ideigvaló szolgálatra alkalmas tag lenne is, vágja el a király magától és vesse ki, amaz evangyéliomi tanítás szerint: Hogyha a te lábad vagy kezed, vagy a te szemed azt miveli, hogy megbotránkozzál, vágd el vagy vágj ki azt és vedd el tőled.

2. FEJEZET A PÜSPÖKÖK EGYHÁZI HATALMÁRÓL

Akarjuk, hogy a püspököknek legyen hatalmok az egyház ügyeit ellátni, igazgatni és kormányozni, és az egyházban sáfárkodni, a kánonok tartása szerint.

1. § Akarjuk, hogy a világiak az egyházak igazgatásában, az árvák és özvegyek oltalmazásában az ő szolgálatjokhoz alkalmaztassák magokat, és engedelmesek legyenek nekik a keresztyén vallás megtartásában.

2. § És az ispánok és birák legyenek az egyház előljáróival egyetértők az igazságtételben, mint Isten törvénye parancsolja.

3. § És az igaz törvényt se valakinek hazugsága vagy hamis tanúsága, se hitszegés vagy jutalom, semmiképen meg ne vesztegesse.

3. FEJEZET MILYENEK LEGYENEK A VÁDLÓK MEG A TANUK?

ÉS HOGY VILÁGI EMBEREK PAPI RENDEN VALÓKAT NE VÁDOLHASSANAK

Legyenek pedig a tanuk és vádlók minden gyalázat feltétele nélkül való, feleséges és családos emberek és mindenestől fogván Krisztus követői.

1. § Világi ember tanúságát papi rend ellen senki el ne fogadja.

2. § És senki valakit a papok közül nyilvánosságosan vallatni ne bízakodjék, hanem csak az egyház előtt.

4. FEJEZET A PAPOK SZÜNTELEN ÉS NEHÉZ MUNKÁJÁRÓL

Tudjátok meg atyánkfiai mindnyájan, hogy mindeneknél feljebb munkálódnak a papok.

1. § Mert kiki közületek a maga terhét hordozza, ők pedig a magokét és mindenekét egyen egyen.

2. § Annakokáért, valamint ők ti értetek mindnyájan, ti is azonképen tartoztok ő érettek munkálódnok minden erővel; úgy annyira, hogy ha kell, a lelketeket is rátegyétek értök.

5. FEJEZET A KIRÁLY ENGEDELMÉRŐL, HOGY TULAJDONÁT

MINDENKI BIRHASSA

Királyi hatalmunknál fogva végeztük, hogy kinek-kinek szabad legyen azt a mi az övé, a maga feleségének, fiainak és leányainak, szintugy rokonainak vagy az egyháznak osztania és adnia.

1. § És az ő rendelkezését halála után se merje megbontani valaki.

6. FEJEZET A KIRÁLY ÉS KINCSTÁR JAVAI

SÉRTETLENEK LEGYENEK

Akarjuk azt is, hogy valamint másoknak adtunk hatalmat az ő javaikat birniok, úgy a mi javaink is, vitézeink, szolgálk, és valamelyek a mi királyi méltóságunkhoz tartozandók, épségben maradjanak.

1. § És senki valamit azokból el ne ragadjon vagy sikkaszszon, se valaki az elől mondottakban a maga számára kedvezést keresni ne merészeljen.

7. FEJEZET A VASÁRNAP MEGTARTÁSÁRÓL, HOGY

A MUNKÁNAK SZÜNETE LEGYEN

Tehát, ha pap vagy ispán, vagy más keresztyén ember vasárnapon találna munkában valakit, akárki legyen, üzzék el a munkától.

1. § És ha ökörrrel dolgozott, vegyék el ökrét és adják ételül a vár népének.

2. § Ha pedig lóval, vegyék el lovát, melyet a gazdája ökrön váltson meg, ha kedve tartja; és azon ökröt egyék meg, a mint mondtuk.

3. § Ha valakit egyéb szerszámokkal találunk, vegyék el szerszámait és ruháit, melyeket bőrén váltson meg, ha akar.

8. FEJEZET HOGY VASÁRNAP MINDENKI

TEMPLOMBA JÁRJON

Ugyan a papok meg az ispánok hagyják meg mindenfelé a falusbiráknak, hogy vasárnaponként az ő felszólításokra minden ember, nagyja és apraja, férfias asszonya, mind templomba menjen, kivéve azokat, a kik a tűzhelyet őrzik.

1. § Valaki pedig konokul hátramarad, csapják meg és kopaszszák meg.

9. FEJEZET KÁNTORNAPOKON HUST ENNI TILOS

Valaki a kántornapi bőjtöt, kit mindenki tud, hust evén megszegi, egy egész hétig bőjtöljön bezárva.

10. FEJEZET PÉNTEKEN HUST ENNI TILOS

Valaki pénteki napon, melyet az egész keresztyénségben megtartanak, hust eszik, egy hétig bőjtöljön bezárva.

11. FEJEZET A GYÓNATLAN MEGHOLTÁKRÓL

Ha ki annyira megáltalkodik, a mi távol legyen minden keresztyén lélektől, hogy a pap intésére nem akarná meggyónni az ő bűneit, fekügyék sirjába minden egyházi szolgálat és alamizsna nélkül, mint hitetlen.

1. § Ha pedig a rokonok és hozzá közeliak mulatnék el hogy papot hívjanak, és így történnék gyónatlan halála, boldogítsák könyörgéssel és vigasztalják alamizsnával; de rokonai keserüljék meg az ő gondatlanságokat bőjtöléssel, a papok tetszése szerint.

2. § A kik pedig hirtelenváló halál veszedelmébe esnek, temessék azo-

kat az egyház minden tisztességtételével, mert Isten ítéletei titkosak és elrejtettek mi előttünk.

12. FEJEZET A KERESZTYÉNSÉG MEGTARTÁSÁRÓL

Ha valaki, nem törődve a keresztyénséggel, henyéségből nagy esztele-nül a vallás ellen vétene valamit, ítélje meg a püspök az ő vétségének mivoltához képest az egyház törvénye szerint.

1. § Ha pedig ellenkezéstől késztetve, a reá mért büntetést elviselni nem akarná, ismét azon ítélet sujtolja hétszer igaz.

2. § Végezetre, ha teljességgel nyakas engedetlennek találják, tegyen a király törvényt reá, mint a keresztyénség védője.

13. FEJEZET AZ EMBERÖLÉSRŐL, ELŐSZÖR IS, HA TÖRTÉNETBŐL ESIK

Ha valaki történetesen öl meg valakit, tizenkét arany pénzt fizessen és bőjtöljön, mint a kánonok rendelik.

1. § Ha pedig szabad ember a szolgáját öli meg valakinek, adjon más szolgát érte, vagy árán váltsa meg és bőjtöljön a kánonok szerint.

14. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK FELESÉGÖKET ÖLIK MEG

Ha valaki az ispánok közül megkeménykedve az ő szívében, lelke idves-ségével nem gondolván, a mi távol járjon a hívők elméjétől, felesége vére-ben fertőznék, engesztelje meg az asszony rokonságát ötven tinóval, mint a királyi tanács végezte, és bőjtöljön a kánonok rendelkezése szerint.

1. § Ha pedig valamely jóra való vitéz esik azon vétekbe, adjon a roko-noknak tíz tinót ugyanazon tanácsi végzésből, és bőjtöljön a mint mondtuk.

2. § És ha közrendű ember cselekeszi azon gonoszságot, békéljen meg öt tinón az atyafiakkal és alázza magát bőjtölésben, mint elől mondatott.

15. FEJEZET A HITSZEGÉSRŐL

Ha találkozik valaki a tehetősök közül hitetlen, romlott szívű, eskütörő, hiteszegett ember, keze vesztével fizessen hitszegéseért vagy váltsa meg kezét ötven tinóval.

1. § Ha pedig közrendű ember szeg hitet, vágják el a kezét vagy váltsa meg tizenkét tinóval, és bőjtöljön, mint a kánoni törvény parancsolja.

16. FEJEZET A SZÁNDÉKOS EMBERÖLÉSRŐL

Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztiz arany pénzt fizet érte, a mint a mi tanácsunk végezte.

1. § Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tize pedig az ítélőbiráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos bőjtöljön a kánonok rendelkezése szerint.

17. FEJEZET A SZOLGÁK FELSZABADÍTÁSÁRÓL

Végeztük, hogy ha valaki irgalomból, tanubizonyosság előtt, szabadsággal ajándékozza meg az ő tulajdon szolgálait és szolgálóleányait, irigység miá senki ne merje az ő halála után szolgaságra vetni azokat.

1. § Ha pedig szabadságot ígért, és halála gátolván, bizonyágtételt nem szerzett róla, özvegyének és fiainak legyen hatalmuk azon szabadságot megbizonyítaniok és alamizsnálkodniok a szegényeknek a férj lelke váltságáért, tetszésök szerint.

18. FEJEZET A TEMPLOMI GYÜLEKEZETRŐL

ÉS AZOKRÓL, A KIK MISE ALATT SUTTOGNAK VAGY

FECSEGNEK

A kik Isten igéjének hallgatására templomba gyülekezvén, ott a mise-mondás ideje alatt egymás között suttognak, egyebeket léha fecsegéssel zavarnak és a szent leczkék éltető szavára nem figyelmeznek: ha öregebbek, dorgálják meg őket és szégyenséggel üzzek ki a templomból.

1. § Az ifjakat és közrendűeket pedig kössék ki mindenek szeme láttára a templom pitvarába és ostorozzák meg az ily nagy vakmerőségért.

19. FEJEZET SZOLGÁK VAGY SZOLGÁLÓLEÁNYOK

VÁDASKODÁSÁT AVAGY

TANUSÁGTÉTELÉT AZ Ő UROK VAGY ASSZONYUK ELLEN,

MEGHALLGATNI NEM KELL

Hogy ezen ország népének a szolgák és szolgálóleányok minden zaklatásától és vádaskodásától nyugta és maradása legyen, a királyi tanács végzése teljességgel megtiltotta, hogy semmiféle vétek okáért valamely szolgaszemély vádlást és tanúságot az ő ura vagy asszonya ellen ne tessen.

20. FEJEZET SZABAD EMBERT SENKI SZOLGASÁGRA

NE HAJTSON

Mivelhogy Istenhez méltó dolog és igen jó az embereknek, ha kinek-kinek az ő szabad szándéka szerint folynak élete napjai, annakokáért királyi végzésből rendeltetett: hogy ezentul senki az ispánok vagy vitézek közül szabad embert szolgaság alá vetni ne merjen.

1. § A mit ha ki gőgös merészség ösztönéből tenni bátorkodnék, legyen tudtára, hogy tulajdonából váltja meg; a mely váltság király és ispán között oszljon, mint a többi.

2. § De ha valaki, eddig szolgaságban tartatván, törvény előtt keres oldalmat az ő szabadságának és megtalálja azt, éljen csak a szabadsággal, és a ki őt szolgaságban tartja vala, váltságot ne adjon.

21. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK ELSZERZIK

MÁSNAK A VITÉZEIT

Akarjuk, hogy minden urnál megmaradjon az ő vitéze és senki más rá ne beszélje azt, hogy elhagyván régi urát, hozzá szegődjék. Mert ebből támad a perpatvarkodás.

22. FEJEZET A VENDÉGEK BEFOGADÁSÁRÓL

Ha valaki vendéget fogad magához jóakarattal és annak tisztességes tartásáról gondot visel, valameddig feltett szándéka szerint látja, ne hagyja el a vendég az ő gazdáját, se lakó szállást ne keressen másnál.

23. FEJEZET ARRÓL, HA VALAKIT MEGVERNEK, MIKOR

A MAGÁÉT KERESI

Ha valakinek vitéze vagy szolgálja elszökik máshoz, és az, a kinek vitéze vagy szolgálja megszökött, követét küldi annak visszahozatalára, és a követet ottan akárki megveri vagy megostorozza: elvégeztük a mi nagyjaink tanácsában, hogy a verekedő tiz tinóval fizessen meg érte.

24. FEJEZET AZ ÖZVEGYEKRŐL

ÉS ÁRVÁKRÓL

Akarjuk nyilván, hogy az özvegyeknek és árváknak is legyen részök a mi törvényünkben, ily ok alatt: ha valamely özvegynek fiai, leányai maradnak, és azokat nevelni, mind éltiglen velek lakni fogadkozik, legyen a mi

engedelmsükből hatalma, hogy azt mívelhesse, és senki új házasságra ne kényszerítse őtet.

1. § De ha megmásolván az ő szándékát, ismét férjhez akarna menni és az árvákat elhagyná, egyáltalában semmit az árvák javaiból magának ne tulajdonítson, hanem csak hozzá illendő öltöző ruhát adjanak véle.

2. § Ha pedig magzat nélkül maradt el özvegyül, és házasságtalan az ő özvegységében való megmaradásra igéri magát, akarjuk, hogy birja minden javát, és valamit azzal cselekedni akar, cselekedje azt. És az ő halála után szálljanak vissza azon javak a férje rokonságára, ha vannak rokoni; ha pedig nincsenek, legyen örököse a király.

25. FEJEZET LEÁNYOK ELRABLÁSÁRÓL

Ha ki a vitézek közül rút szeméremtelen, valamely leányt az ő szüleinek engedelme nélkül rablana feleségül magának, parancsoljuk, hogy adja vissza a leányt a szülőknek, ha mingyárt valami erőszakot mivelt volna is rajta; és a rabló tíz tinóval fizessen a rablásért, jöllehet azután meg is békéljen a leány szülei.

1. § Ha pedig valamely szegény vagy közrendű ember indul ilyen cselekedetre, tegye jóvá a rablást öt tinóval.

26. FEJEZET HA SZABAD EMBER MÁSNAK A SZOLGÁLÓLEÁNYÁVAL

PARÁZNÁLKODIK

Hogy a szabadok az ő szabadságok szeplőtelen tisztaságát megőrizték, óvni akarjuk őket a mások szolgálóleányaival való paráználkodástól.

1. § Valaki tehát ezen törvényt meggondolatlanul általhágván, másnak a szolgálóleányával paráználkodnék, tudja meg, hogy bűnbe esett, mely bűnéért első ízben vérig veszcsozzik és megkopasztyák. Ha pedig másod ízben paráználkodik azzal, ismét veszcsozzék vérig és kopasztyák meg. Ha harmad ízben, legyen szolgyatársa a szolgálóleánynak vagy váltsa meg magát.

2. § Ha pedig a leány fogadna tőle méhében és nem tudna szülni, hanem a szülésbe halna, más szolgálóleányt adjon érte.

3. § Hasonlóképen ha valaki szolgyája paráználkodik másnak a szolgálóleányával, azt is veszcsozzék vérig és kopasztyák meg; és ha a leány fogadna tőle méhében és a szülésbe halna, adják el a szolgyát és árának fele legyen a leány uráé, fele pedig maradjon mindenkor a szolgya urának.

27. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL,

A KIK MÁSNAK SZOLGÁLÓLEÁNYÁT KÉRIK

FELESÉGÜL

Hogy senki azok közül, a kik szabadok nevén neveztetnek, valakinek bosszuságot tenni ne merjen, rettentjük és óvjuk őket.

1. § Mert im ezen királyi tanács végezte, hogy ha szabad ember másnak a szolgálóleányát választja házastársul, tudtával a leány urának, elvesztvén az ő szabadsága birását, örök szolgaságra vettessék.

28. FEJEZET AZOKRÓL,

A KIK AZ ORSZÁGON KIVÜL SZÖKNEK

AZ Ő FELESÉGÖKTŐL

Hogy mind a két nemen valók bizonyos törvény alatt és bosszuvallás nélkül éljenek és gyarapodjanak, ezen királyi végzéssel rendeltetett: ha valaki szilaj gerjedelmében az ő felesége utálása miá elhagyja hazáját, minden a mit a férj bir vala, legyen az asszonyé, valameddig férjére várakozni akar, és senki őtet más házasságra kényszeríteni ne merje.

1. § De ha kedve tartja, magával vivén hozzá illendő ruháit, egyéb javakat pedig kibocsátván kezéből, szabad legyen házasságra mennie. És ha férje, hallván ezt, visszatérend, ne legyen szabad neki mást feleségül venni az ő vétkeért, hanem csak a püspök engedelmevel.

29. FEJEZET ARRÓL,

HA FÉRJES ASSZONYOK LOPNAK

Mivelhogy szörnyüségesebb dolog és utálatos minden ember előtt, ha férfinép, és még annál is inkább, ha asszonyok tapasztaltatik lopásnak cselekedetében, azért a királyi tanács ezt végezte: ha férjes asszony lop, férje váltsa meg.

1. § És ha másodszor esik azon vétekbe, hasonlóképen váltsa meg; ha pedig harmadszor, adják el.

30. FEJEZET A GYUJTOGATÁSOKRÓL

Végeztük: hogy ha valaki más ember épületeit ellenségeskedésből felgyújtja, állassa helyre az épületeket, és valami házi eszköz odaégett, fizesse meg, és annakfelette adjon tizenhat tinót, ki összevéve hatvan ezüst pénzt ér.

31. FEJEZET A BOSZORKÁNYOKRÓL

Ha valami boszorkány találkozik, vigyék a bírák törvénye szerint az egyház eleibe és bizzák a papra, hogy bőjtöltesse és oktassa hitben; bőjtölés után pedig menjen haza.

1. § Ha másod izben találtatik azon vétekben, alázza meg magát ismét bőjtöléssel; annakutána a templom kulcsával keresztforma bélyeg süttetvén mellére, homlokára és a válla közzé, menjen haza.

2. § Ha pedig harmad izben, adják a bírák kezébe.

32. FEJEZET A BŰBÁJOSOKRÓL, ÖRDÖNGÖSÖKRÓL

ÉS JÖVENDŐMONDÓKRÓL

Hogy Isten teremtménye minden gonosznak ártalmától ment maradjon és senkitől kárvallást ne szenvedjen, hacsak nem Istentől, ki előmenetelét is adja, tanácsi végzésből vetettünk nagy rettentő tilalmat az ördögösőknek és bűbájosoknak: hogy senki bűbájjal vagy ördögös tudománnyal egy embert is eszéből kifogatni vagy elveszteni ne merjen.

1. § De ha mégis ember vagy asszonyember ennekutána illetén dologra vetemednék, adják annak a kezébe, a kit megrontott, avagy rokonai kezébe, hogy tegyenek törvényt reá az ő akaratjuk szerint.

2. § Ha pedig jövendőmondók találatnának, a kik hamuban s más effélékben mesterkednek, igazítsa meg őket a püspök ostorral.

33. FEJEZET ARRÓL,

HA VALAKINEK HÁZÁRA MENNEK ÉS OTTAN

VIADAL TÁMAD

Akarjuk, hogy állhatatos béke és egyesség legyen mind nagyok és kicsinyek között, mint az apostol mondja: Mindnyájan legyetek egyesek; és senki másra támadni ne merjen.

1. § Mert ha valaki az ispánok közül ezen köztanácskozás határozata után oly nyakas engedetlen leend, hogy mást a házánál keres halálra és dulja annak javait, és a ház urát otthon találván, vele viaskodik vagy megöli őt, bűnhődjék a kivont kardról való törvény szerint.

2. § De ha azon ispán esik el ott a bajban, fekügyék megtorlatlanul.

3. § És ha valamely vitéz más vitéz udvarát vagy házát támadja meg, fizessen érte tiz tinóval. Ha pedig amaz maga el nem jövend, hanem az ő vitézeit küldi oda, száz tinót adjon a támadásért.

4. § Ha közember más hasonló sorsunak a kunyhójára tör, bűnhődjék öt tinóval.

34. FEJEZET TEMPLOMOK ÉPÍTÉSÉRŐL

ÉS ARRÓL, HOGY MIVEL AJÁNDÉKOZZÁK MEG A FALUK

AZ EGYHÁZAT

Minden tiz falu templomot építsen és ajándékozza meg azt két házzal és ugyanannyi cseléddel, továbbá lóval, kabalával, hat ökörrel és két tehénnel, harmincnégy darab apró barommal.

1. § Ruhákról pedig, mind papi öltözőkről, mind oltártakarókról, a király gondoskodjék; papról és könyvekről a püspökök.

35. FEJEZET A KIRÁLYOK ADOMÁNYAIRÓL ÉS A TULAJDON

JAVAK BIRÁSÁRÓL

Hajoltunk a tanács egyakaró kérelmére, hogy ki-ki ura legyen az ő tulajdonának, szinte úgy a király adományainak is, míg él; kivéve a püspökséghez vagy ispánsághoz tartozandókat.

1. § És az ő halála után fiai hasonló urasággal birják örökségöket.

2. § És senki semmi véték okáért kárvallást az ő javaiban ne szenvedjen, hanem ha a király életére tör, vagy országárulást követ el, vagy idegen földre szökik.

3. § Akkor a királyra szálljanak javai, őt magát pedig ítéljék meg, de ártatlan fiainak bántások ne legyen

36. FEJEZET ARRÓL, HA SZOLGA

SZOLGÁT ÖL

Ha valakinek szolgája más ember szolgáját öli meg, a gyilkos ura a megölt szolga fele árával elégítse meg annak urát, ha tudja; ha pedig nem, negyvennap börtön után adják el a szolgát és osztozzanak az árán.

37. FEJEZET A GYILKOS SZOLGA

VÁLTSÁGÁRÓL

Azt a szolgát, ki szabad embert öl, váltsa meg ura száztiz tinón ha akarja, vagy adja kézbe.

**38. FEJEZET AZOKNAK BÜNTETÉSEKRŐL, A KIK MÁS EMBER
SZOLGÁIT IGYEKEZNEK ELSZABADITANI**

Ha valaki más ember szolgáit elszabadítani igyekeznék, valahány szolga leszen, annyi cseléddel fizessen érte.

1. § Ebből két rész a királyé, a harmadik a szolgák uráé legyen. A király pedig az ő részéből egy harmadot adjon az ispánnak.

39. FEJEZET AZ ELSŐ LOPÁSRÓL, MIT SZOLGA KÖVET EL

Valamely szolga először követend el lopást, adja vissza a mit lopott és váltsa meg az orrát öt tinóval, ha tudja; ha pedig nem, vágják le.

**40. FEJEZET ANNAK BÜNTETÉSÉRŐL, A KI MÁSOD
ÉS HARMAD IZBEN LOP**

Ha vágott orral ujra lop, váltsa meg a fülét öt tinóval, ha tudja; ha pedig nem, vágják le a füleit.

1. § Ha harmadszor lopott, haljon meg.

**41. FEJEZET ARRÓL, HA SZABAD EMBER LOP EGYSZER,
KÉTSZER ÉS HÁROMSZOR**

Szabad embernek, ha lopásban vétkezik, ily törvényt szerzettünk bünhödésére: hogy egyszer váltsa meg magát, ha tudja; ha pedig nem, adják el szolgaságra.

1. § Ha eladatván lopand, a szolgák törvénye alá vettessék.

2. § Ha másodszor is, ugyanazon törvény teljék be rajta. Ha pedig harmadszor, élete veszsen.

**42. FEJEZET A MI A KIRÁLYÉ, AZT AZ ISPÁNOK
Ő MAGOKNÁL NE TARTSÁK**

Ha ki az ispánok közül a király részét elsikkasztja, adja meg a mit sikkasztott és a kétszeresével bünhödjék.

**43. FEJEZET ARRÓL SZÓL, A KI AZ ISPÁN IGAZ ÍTÉLETÉT MEGVETI,
EL NEM SZENVEDI**

Ha ki a vitézek közül megvetvén az ítéletet, a mit az ő ispánja igazán ítelt, feljebb a királyhoz viszi ügyét, hogy az ispán hamis birónak láttassék: tiz arany pénzzel legyen adózója az ő ispánjának.

**44. FEJEZET ARRÓL,
HOGY AZ ISPÁNOK ADJÁK VISSZA, A MIT A VITÉZEKTŐL
ERŐSZAKKAL VETTEK EL**

Ha valamely ispán keresett oknak ürügyével, erőszakkal veszen el a vitéztől valamit, adja vissza és azonfelül a magáéból fizessen megannyit.

45. FEJEZET IGÉRET ADOMÁNYT VÁLASZT

Ha pedig a vitézek közül valaki szabad akaratjából adott valamit, és hazudván állítja, hogy erőhatalommal vették el tőle: azt is veszítse el és azonfelül adjon megannyit.

**46. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK KARDDAL
ÖLNEK EMBERT**

Valaki embert öl karddal, azon kard által veszzen el.

**47. FEJEZET A TEST TAGJAINAK
MEGNYOMORÍTÁSÁRÓL**

Valaki pedig kardot vonván, akárkit mást megnyomorit, vagy a szemén, vagy a lábán, vagy a kezén, hasonló veszedelmét szenvedje az ő testének.

**48. FEJEZET ARRÓL, A KI MEGSEBESÜL
KARDVÁGÁS MIATT**

És ha valaki megsebesít valakit kardjával, és a sebesült meggyógyul és felépül az ő sebéből, fizesse meg a vérdíjat érte, a ki okozta.

**49. FEJEZET ARRÓL, A KI KARDOT VON,
DE SEBET NEM EJT**

Ha valaki dühe gerjedelmében kardját kivonja, de mindazáltal sebet nem ejt vele, csupán a meztelen kardért bűnhődjék a vérdíj felével.

**50. FEJEZET A KIRÁLY
VAGY ISPÁN UDVARÁN ELŐLJÁRÓKKÁ TETT SZOLGÁK
TANUSÁGÁRÓL**

Ha valaki a szolgák közül a király vagy ispán udvarán előljáróvá leszen, hallgattassék meg az ő tanuságtétele az ispánok között; szintugy akkor is, ha valamely szolga a maga urát, vagy vitéz a maga ispánját öli meg.

51. FEJEZET A KIRÁLY ÉS ORSZÁG ELLEN

VALÓ PÁRTÜTÉSRL

Ha valaki pártot üt a király vagy ország ellen, annak oltalmat ne adjon a templom.

1. § És ha valaki akármi módon a király élete vagy méltósága ellen esküszik össze, vagy megkisérti azt, avagy a kísértővel tudva egyetért, legyen átok rajta és foszszak meg a hivekkel való minden közösségtől.

2. § Vagy ha valakinek valami efféléről tudomása vagyon, és noha bizonyosságot tehetne róla, meg nem jelenti, ugyanazon büntetés szálljon reá.

52. FEJEZET A TIZEDRŐL

A kinek Isten tizedt ad egy évben, a tizediket adja Istennek.

1. § És ha valaki elrejt a tizedet, kilencz részt adjon érte.

2. § Valaki pedig a püspöknek osztott tizedet meglopja, mint lopót ítéljék meg és az ilyennek váltsága mind a püspöké legyen.

53. FEJEZET A KIRÁLY RÁGALMAZÓIRÓL

Ha ki valamely ispánnak vagy más keresztyén embernek álnokul ezt mondja: Hallám vesztedre szólni a királyt, és reá bizonyodik a dolog, haljon meg.

54. FEJEZET AZOKRÓL,

A KIK A KIRÁLY UDVARLÓ NÉPE KÖZÖTT

KOHOLNAK HAZUGSÁGOKAT

Ha valaki két ispánt hazug hirhordozással áltat és hallgatásra bírja őket, hogy ördögi ravaszsággal meghasonlást szerezzen közöttök, fizesse meg kétszer hamis nyelve váltságát a hazugságért.

1. § Ha csak egynek susárlott, messék ki a nyelvét.

55. FEJEZET ARRÓL,

HA UDVARNOKOK LOPNAK

Ha valaki azok közül, a kiket közönségesen udvarnokoknak nevezünk, lopást követ el, ítéljék meg a szabadok törvénye szerint.

1. § De az ő tanúságtételét szabad emberek közt senki meg ne hallgassa.

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE

A teremtő Isten és a mi Urunk a megváltó Jézus Krisztus kegyelme velünk.

1. § Az ő megtestesülésének ezer kilenczvenkettedik esztendejében, május hava huszadik napján lőn szent zsinat Szabolcs városában, melyet a magyarok nagy keresztyén királya, László, ül vala országának valamennyi főpapjával és apáturaival és minden jobbjával, mind az egész papság és nép jelenlétében. A mely szent zsinat szerze törvény szerint és dicséretesen ily végzéseket.

1. FEJEZET A MÁSODNÓS PAPOKRÓL ÉS DIAKONUSOKRÓL

Parancsoljuk, hogy a másodnős papok és diakonusok és a kik özvegygyel vagy urahagyott asszonynyal keltek egybe, bocsássák el azt magoktól, és bűnbánat után térjenek vissza az ő papságok rendjébe.

1. § A kik pedig a tiltott házasságtól elállani nem akarnának, azok a kánoni törvény szerint alacsonyabb rendre lépjenek alá.

2. § És parancsoljuk, hogy az elbocsátott asszonyokat adják vissza az ő rokonságuknak; és mivel nem valának törvényes társak, legyen szabad házasságra menniök.

2. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK SZOLGÁLÓLEÁNYT

VESZNEK FELESÉG GYANÁNT

Ha pedig valamely pap az ő szolgálóleányát vette társul magához feleség gyanánt, adjon tul rajta; mit ha nem akarna, adják e mégis, és az árát vigyék a püspöknek.

3. FEJEZET A PAPOKNAK IDEIGLEN ADOTT ENGEDELEMRŐL,

HOGY FELESÉGÖKKEL MARADHASSANAK

Az olyan papoknak pedig, a kik első és törvényes házasságban élnek, mint-hogy a szeretet kötötte és a szent Lélek birta egybe őket, ideiglen való engedelmet adtunk, mig az apostoli szent atya adna tanácsot rólok nekünk.

4. FEJEZET ARRÓL, HA A PÜSPÖK ENGED AZOKNAK, A KIK TILTOTT

HÁZASSÁGUKAT FELBONTANI NEM AKARJÁK

Ha pedig valamely püspök vagy érsek, megvetvén a zsinat végzését, en-

gedne annak, a ki tiltott házasságát felbontani nem akarja, vagy javallaná az ő cselekedetét, avagy egyházat adna neki, vagy megengedné hogy papi rendje tisztéhez tartozandó valami dologban eljárjon, ítélje meg a király és ítéljék meg püspöktársai, a mint jónak látják.

1. § De ha a főesperes lenne elnéző a püspök tudtán kívül, vagy a pap annak megegyezésével maradna meg az ő vétkes állapotjában, tegyen ítéletet a püspök szabad akaratja szerint.

5. FEJEZET AZ EGYHÁZNAK IGÉRT ADOMÁNY

MEG NEM ADÁSÁRÓL

Akárki épít házat Istennek és ahoz adományt ígér, de ígéretét nem teljesíti, elsőben is a püspöknek legyen hatalma annak teljesítését követve által sürgetnie; kinek ha valaki ellenemond, és ellenemondván a követet megveri, legyen bírāja a király.

6. FEJEZET AZ EGYHÁZ JAVAINAK A PAP GONDATLANSÁGA

MÍÁ VALÓ VESZTÉRŐL

Valaki a papok közül az egyház javait az ő tulajdon házához viszi és ottan eladja, vagy gondatlanságból elvesztegeti, térítse meg az egyháznak háromszor.

7. FEJEZET A HÁBORU IDŐKBEN ELPUZTULT TEMPLOMOK

FELÉPÍTÉSÉRŐL

A háború időkben elpusztult vagy leégett templomokat építsék fel a hivek a király parancsolatjából; kelyheket és öltöző ruhákat a király költségén vegyenek; könyvekről gondoskodják a püspök.

8. FEJEZET A RÉGISÉG MÍÁ ROMBA DÜLT TEMPLOMOKRÓL

A régiség míá romba dült templomokat építse meg a püspök.

9. FEJEZET AZ IZMAELITA KALMÁROKRÓL

Ha az izmaelitáknak nevezett kalmárok között volnának olyanok, a kik a keresztség után környülmételkedvén, visszatértek az ő régi törvényökre, távoztassák el székeiktől és telepítsék más falukra őket.

1. § A kik pedig ítélet szerint bünteleneknek találtnak, azok az ő tulajdon székekben vagy házaikban maradjanak.

10. FEJEZET A ZSIDÓKRÓL, HA KERESZTYÉN ASSZONYT VESZNEK

TÁRSUL MAGOKHOZ

Ha zsidó keresztyén asszonyt veszen társul magához, vagy valamely keresztyén személyt szolgaságban tart az ő házánál, vegyék el tőle és adják vissza annak szabadságát; a ki pedig eladta volt, attól az árát vegyék el és legyen az a püspökök jövedelme.

11. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK VASÁRNAS ÉS ÜNNEPEKEN

TEPLOMBA NEM MENNEK

Valaki vasárnap vagy nagyobb ünnepeken el nem megyen a község templomába, csapják meg.

1. § Ha pedig a falu távolabb esik és a falu népe el nem mehet a templomba, mégis egy közülök menjen el mindnyájak képében, kezében a bottal, és vigyen az oltárra gyertyát meg három kenyeret.

12. FEJEZET A MONDOTT ÜNNEPNAPOK

MEGTARTÁSÁRÓL

Ha valaki e napokon vadászni talál, vegyék el ebeit és a lovát; de lovát ökrön válthassa meg.

1. § Ha pedig pap vagy egyházi személy vadászna, veszítse el egyházi rendjét, miglen eleget teend vétkeért.

13. FEJEZET A PARÁZNA ASSZONY

MEGÖLÉSÉRŐL

Valaki mással paráználkodó feleségét megöli, Istennek adjon számot róla; és ha kedve tartja, vegyen mást feleségül.

1. § De ha valaki az asszony közelvalói közül ellene kelne, hogy igaztalanul ölte volna meg, bíró eleibe vigyék a dolgot; és minden módon arról tudakozzanak a szomszédoktól, ha gyűlötségben és utálatban lett volna-e az ő férje előtt, avagy az ő paráznasága felől valami gyanúság támadott volna-e már előbb? és a bíró ítéljen benne igazság szerint.

4. FEJEZET ARRÓL, A KI GYERTYÁT ENGEDELEM NÉLKÜL

VISZEN EL

Ha valaki az ő papjának és társainak engedelme nélkül gyertyát viszen el, tíz pénzen váltsa meg azt a kezét, a melylyel orzott.

15. FEJEZET ARRÓL, A KI KALMÁRKODÁS OKÁÉRT

RONT ÜNNEPET

Valaki vasárnap vagy nagyobb ünnepeken templomba nem megyen, hanem kalmárkodik, lovát veszítse el.

16. FEJEZET A VASÁRNP MEGSZEGÉSÉRŐL

A szent zsinat parancsolja, hogy a ki vasárnap vásárt üt, bontsa el sátorát, a mint állította.

1. § Ha pedig ellenkezik, ötvenöt pénzt fizessen.

17. FEJEZET A JÖVEVÉNY EGYHÁZI

SZEMÉLYEKRŐL

Ha valamely jövevény egyházi személy az ő püspökének ajánló levele nélkül jövend e hazába, törvénnyel avagy tanuvallás által kell meglátni, hogy nem talán barát vagy valami gyilkos legyen-e, avagy micsoda szerzetnek vallja magát.

18. FEJEZET EGYHÁZI SZEMÉLYEK EGY HELYBEN VALÓ

MEGMARADÁSÁRÓL

Ha valamely egyházi személy, e hazában jövevény, valamely püspökhöz vagy ispánhoz áll, és az ő ura jól bánik vele és a szegődség szerint tartja őt, semmiképen el ne hagyja azt ha távozni akarna, míg a szenvedett igaztalanságról való panaszát a király nem hallja.

19. FEJEZET MIKOR A NÉP AZ Ő TEMPLOMÁT MEGVETI

ÉS ELHAGYJA

Ha valamely falu népe elhagyván az ő templomát, más helyre költözik, a püspök hatalma és király parancsolatja kényszerítse visszaszállani oda, a honnan eltávozott.

20. FEJEZET A PARÁZNASÁGON KAPOTT

ASSZONYRÓL

Ha valaki az ő feleségét paráznaságon kapván törvény eleibe viszi, tartson az asszony bünbánatot a kánoni rendelkezések szerint és bünbánat után fogadja vissza férje, ha akarja; ha pedig nem, hát maradjanak házasságkivül, a meddig mindkettő életben leend.

21. FEJEZET MIKÉPEN TARTSÁK MAGOKAT AZ APÁTOK

AZ Ő PÜSPÖKEIKHEZ

Az apátok, mint az atyák végezték vala, maradjanak meg alázatosan az ő püspökeik kormányzása alatt, a kiknek földi határában vannak.

1. § És a püspökök nem egyszer egy esztendőben, hanem gyakorta látogassák meg a kolostorokat és vizsgálják meg, micsoda mérsékletes életet és társalkodást folytatnak a szerzetesek. A szerzetbe lépők, valamely kolostorhoz akarják, ahoz ajánlják magokat javaikkal egyben; hasonlóképen az apácák is az ő kolostoraikhoz.

2. § De ennekutána bizonyos tartózkodás helyének megnevezése nélkül szerzetest vagy apáczát a rendbe felvenni, se püspök, se apát ne merjen.

22. FEJEZET A POGÁNY MÓDRA ÁLDOZÓK

BÜNTETÉSE

A ki pogány módra kutak mellett áldoz, avagy fának és forrásnak és kőnek ajándokot ajánl, akárki legyen, egy ökörrrel bünhődjék érte.

23. FEJEZET AZ EGYHÁZNAK ADOTT

JAVAKRÓL

Valaki az ő javait vagy jószágát valamely egyháznak adta, semmi okon attól elvonni és másiknak adni ne merje.

24. FEJEZET EGYHÁZI JAVAK

MEGTALÁLÁSÁRÓL

Egyházak javait, bárhol találtassanak meg, akár más egyházaknál, akár uraknál, annak az egyháznak adják vissza, a melyik előbbször birta vala.

25. FEJEZET AZ ÜNNEPEK MEGSZEGÉSÉRŐL ÉS A HIVEK HOLT TESTÉNEK

ELTAKARÍTÁSÁRÓL

A ki meg nem szenteli a vasárnapot és az ünnepnapokat meg nem tartja, vagy a kántornapokon és ünnepek estin nem bőjtöl, avagy nem a templom mellé temeti az ő halottjait: tizenkét napon át vezekeljen kenyéren és vizen, kalodába zárva.

1. § Ha valamely ur az ő szolgálja testét, vagy a falusbiró a helybeli szegény vagy jövevény halottat a templomhoz nem viteti, azonképen vezekeljen.

26. FEJEZET ARRÓL, HA ZSIDÓ, ÜNNEPNAPON

DOLGOZIK

Ha valaki vasárnap vagy más nagyobb ünnepen talál zsidót munkában, tehát hogy a keresztyénség meg ne botránkozzék, valamely szerszámmal a zsidó dolgozott, azt veszítse el.

27. FEJEZET AZ APÁTOK SZABAD NÉPEINEK

TIZEDADÓJÁRÓL

Az apátok az ő szabad népeiken engedjenek tizedet a püspököknek.

28. FEJEZET A TÜZES VAS ÉS FORRÓ VIZ PRÓBÁJÁNÁL VALÓ

TANUSÁGRÓL

Valahányszor vízzel vagy vassal való ítéllettel leszen, legyen ott három alkalmas tanu, hittel próbált emberek, a kik mind az ártatlannak ártatlanságát, mind pedig a vétkesnek vétkét megbizonyítsák.

1. § A vastól két pénz, a vitzől egy pénz járjon a papnak.

29. FEJEZET A TEMPLOMON KIVÜL VALÓ

MISEMONDÁSRÓL

Egy pap se merjen misét mondani templomon kívül, hanem ha történetesen utazás okából szükség hajtja reá.

1. § De ha csak uti társa kényszeríti őt, akkor szünjék meg papi tisztétől, és a ki rákényszerítette, ötvenöt pénzt fizessen.

2. § Utazás közben pedig sátor alatt legyen szabad isteni szolgálatot tartani.

30. FEJEZET A SZABADOK TIZEDADÓJÁRÓL ÉS AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATÁBA

VALÓ SZEGŐDÉSÖKRŐL

A püspökök vegyenek tizedet a szabadoktól.

1. § A szabadokkal pedig, akármely püspökhöz vagy ispánhoz állottak legyen, úgy bánjanak azok, a mint nekik tetszik, mindazonáltal az ő szabadságok épségben maradjon.

2. § De a kiket lelki idvességért szabadítottak fel, oly okkal mégis, hogy az egyháznak szolgáljanak, azok senkinek másnak, hanem egyedül a papnak adjanak tizedet.

31. FEJEZET A HUSHAGYATRÓL

Az olaszok, kik a magyarság törvényes szokását követni nem akarják, tudniillik hogy ők, mikor a magyarok már elhagyták a husnak ételét, még azután hétfőn és kedden is hust esznek, ha azt mondják, hogy a mi jobb szokásunk nekik nem kellemetes: menjenek, a hová akarnak.

32. FEJEZET HAJADON LEÁNYON VAGY ASSZONYON VALÓ

ERŐSZAKTÉTELRŐL

Valaki hajadon leányon vagy asszonyon, egyik faluból a másikba menő útjában erőszakot teszen, ugy bánja meg, mintha embert ölt volna.

33. FEJEZET MÁS PÜSPÖKSÉG HATÁRÁBAN LEVŐ BARMOK

TIZEDÉRŐL

Ha valamely püspök más püspökség határában ellett barmokból veszen tizedet, adja negyedrészt az ő püspökségében lakó papoknak.

34. FEJEZET A LATOR ASSZONYOK ÉS BOSZORKÁNYOK

MEGLAKOLTATÁSÁRÓL

A lator asszonyok és boszorkányok ugy lakoljanak, a mint a püspök jónak látja.

35. FEJEZET ARRÓL, HOGY MIKÉPEN JÁRULJON

AZ APÁT VAGY SZERZETES A KIRÁLYHOZ VAGY A PÜSPÖKHÖZ

CSÓKADÁSRA

Ha valamely apátságban a királynak vagy püspöknek történik látogatása, az apát és a szerzetesek ne járuljanak csókadásra a király vagy a püspök eleibe a templomban, hanem felmenvén a kolostorba és ottan renddel állván, várják a király vagy a püspök csókját.

1. § Az apát pedig engedje a királyt vagy a püspököt a kolostorba lépni, a hány emberrel és a kikkel nekik tetszik.

36. FEJEZET AZ APÁT VAGY SZERZETES UDVARLÁSÁRÓL

A KIRÁLYNÁL

Ha pedig történik, hogy valamely apát vagy szerzetes jó a király udvarába, ne menjen a királyt köszönteni az Isten házában, hanem minekutána onnan kijött volna, a maga házában vagy sátorában köszöntse őt.

37. FEJEZET AZ ÜNNEPI SZENT BÖJTÖK MEGTARTÁSÁRÓL

Végezte pedig ezen szent zsinatban tisztelendő László király, és valamennyi püspök javallásával törvénybe ment, hogy boldog István király böjtit és Gellért püspökét, a mely napon mártiromságot szenvedett, megtartsák, és három napot szenteljenek szent Mártonnak.

1. § És a mit az ő apja bátyja, Endre király, mind ama püspökökkel, kik akkor voltanak, fogadott és rendelt vala, azt e nagy keresztyén király sem akará eltörölni, sőt inkább megerősítette: ugymint három napi böjtöt szent Péter ünnepe előtt.

38. FEJEZET A SZENT ÜNNEPEK MEGÜLÉSÉRŐL

Eszttendőn által pedig ezeket az ünnepeket kell megülni: Nagykarácson napját, szent István első mártir napját, szent János evangyélita napját, Aprószentek napját, Kiskarácson Vizkeresztet böjtjével együtt, Gyertyaszentelő Boldogasszony napját, Husvétkor négy napot, szent György mártir napját, Filepet Jakabot böjtjével együtt, a szent keresztnak megleletét, Áldozó csütörtököt, Pünkösdkor négy napot, Keresztelő szent János napját, Péter és Pál apostolokat egy napon, szent Jakab napját, szent Lőrincz napját, Nagyasszony napját szent István király napját, szent Bertalan napját, Kisasszony napját, a szent keresztnak felmagasztalását, szent Máté apostol és evangyélita napját, szent Gellért püspök napját, szent Mihály arkangyal napját, szent Simont és Júdát, Mindszentek napját, szent Imre herczeg napját, szent Márton, szent András, szent Miklós, szent Tamás apostol napját; és mindegyik egyház ülje meg az ő szentjének és temploma felszentelésének ünnepét.

39. FEJEZET A KALANDOSBAN ÜLŐ APÁTOKRÓL

ÉS SZERZETESEKRŐL

Apátok vagy szerzetesek ne üljenek a kalandosbeli társak közzé, hanem az apát vegye kezéhez adományait a kolostorban, és ossza annak rendje szerint a szerzeteseknek.

40. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK A TIZEDET

ELTAGADJÁK

A püspök mindenből tizedet vegyen, de ily módon: a püspök poroszlója kérdezze meg a termés vagy a barmok gazdájától, mennyije vagyon? és

ha hiszen az ő szavának, szedje a tizedet a szerint; ha pedig nem hiszen, esküdtesse meg és azután tizedeljen. Gabonában pedig el ne fogadjon elegyest, hanem külön-külön szedje.

1. § És ha valaki, a püspök poroszlóján kívül más, a termés gazdáját letett hite után hamis esküvőnek mondja, számlálják meg a termést a király meg az ispán poroszlója előtt: és ha a gazdát vétkesnek tapasztalják, legyen övé csak a tized, és kilencz rész adjanak a püspöknek.

2. § De ha ki felszólalt vala, maga marad a hazugságban, ugyanazon törvény szerint fizessen vétkeért. Ha nincs a miből megváltsa magát, adják el szolgására őt egyedül, gyermekei nélkül.

3. § Mind az egész tizedadót be kell pedig szedni karácsonyig.

4. § A fiu, ki apja házában lakik, vagy a szolga, ne külön, hanem az apával együtt adjon tizedet.

5. § De oly fiaktól és szolgáktól, a kik külön kenyéren vannak, valamijek vagyon, mindemből tizedet vegyenek.

6. § Ha pedig valaki nyakaskodik, és megkérdetve a tizedről, nem akar a püspök poroszlójának vallani, akkor a poroszló alkalmas tanuk jelenlétében tizedeljen annyit, a mennyit igazságosnak lát. Lenből vagy kenderből annyit vegyen, a mennyit marokkal a földhöz szoríthat. Ha cséplett gabonát talál, tíz vederig semmit ne vegyen belőle; ha husz vagy annál több vederre való leszen, tizedelje meg.

41. FEJEZET A KIRÁLYI PALOTÁRA JÖVŐ

PERESEKRŐL

Ha valamely nemes vagy vitéz, avagy az ispánok közül valaki az udvar eleibe hozván ügyét, a királyi palotában az ő peresével törvényt nem áll, és mikor a kiáltó hívja, haza ment a király engedelme nélkül, vesztse el perét és azonfelül ha mit a másiktól elvett volna, adja meg kétszer.

42. FEJEZET ARRÓL, A KI A KIRÁLY VAGY A BIRÓ PECSÉTJÉT

MEG NEM BECSÜLI

Ha valaki a király pecsétjét küldi másra és maga meg nem jelenik az udvarnál, vesztse el perét és fizessen öt pénzt bírságul: és valahányszor újra miveli azt, mindannyiszor öt pénzt fizessen.

1. § Ha pedig a bíró pecsétjét küldi és nem jövend, száz apró pénz legyen a bírsága.

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

1. FEJEZET ARRÓL, HA AKÁRMELY FŐEMBER

KÖZELVALÓJA LOP

A kegyességes László király idejében gyülekeztünk egybe mi, Pannónia országának jobbjai mindnyájan, a szent hegyen, és módot keresünk benne, miképen lehetne a gonosz emberek szándékát megakadályoztatnunk és előmenetelt szerezni a mi nemzetünk ügyének.

1. § Mindenekelőtt végeztük és esküt mondtunk reá, hogy akármely főember közelvalója találtnék lopás vétkében egy tyuk áránál feljebb, senki semmiképen el ne rejthesse vagy meg ne oltalmazhassa azt.

2. § Tetszett azt is végeznünk, hogy magát a tolvajt, ha csak templomba nem jutand, akasszák fel és minden vagyona veszszen utána. És ha ki megfogta vala, annak vigyázatlanságából menekedik a templomba, vagy a király udvarába, vagy a püspök lábaihoz, ne nyerjen elégtételt a lopásért, a ki nem vigyázott.

3. § Ha pedig kezeze kezén szabadul meg, ment legyen ugyan az akasztófától, de mindazonáltal a kezessel együtt adják el szolgaságra az ország más részébe és javai a királyi kincstárra szálljanak.

2. FEJEZET ARRÓL, HA SZOLGA LOP

Ha szolgát érnek lopáson rajta és meg nem válthatja magát ára szerint, vágják le az orrát, hacsak templomba, vagy a király udvarába, vagy a püspök lábaihoz nem menekedik. És ha megmenekedett, ne nyerjen elégtételt a lopásért az, a ki fogta.

1. § Ha pedig másod ízben fogatik meg azon módon, akasszák fel.

3. FEJEZET A TOLVAJ MEGKÖTÖZÉSÉRŐL

Valaki a tolvajt megkötözi, annak legyen hatalma, hogy megkötöztvén azt, a bíró eleibe vigye, akár méltán, akár méltatlanul kötözte legyen meg.

1. § Valaki pedig nem engedné megkötözni, fizessen ötvenöt pénzt és kötözöttén ugyanazon büntetést szenvedje.

4. FEJEZET A LOPÁS VÁDJÁTÓL VALÓ MEGTISZTULÁSRÓL, MIKOR AZ EGÉSZ FALU TOLVAJNAK KIÁLT VALAKIT

Ha valakit ennekutána az egész falu tolvajnak kiált, próbával kell megbizonyítani.

1. § A miből ha tisztának tetszenék meg, fizessen a falu csak egy pénzt a papnak. De ha vétkesnek ítéltetik, foszszak meg minden vagyonától, mely a királyra szálljon, és egy negyedrészt adjanak belőle a falu népének.

2. § Ha pedig a falu lakosai egyenként mondanak valakit lopónak, egy pénzt kapjanak.

3. § Ha pediglen egy rész vádolja, más rész védelmezi a tolvajt, a védelmezőkre hallgatni nem kell; és ha a vádlott a próbán vétkesnek talál-tatik, nekik ne legyen részök a büntetés negyed részében.

5. FEJEZET A LOPOTT JÓSZÁG NYOMON KERESÉSÉRŐL

Ha valaki ellopott jószágá nyomán vagyon, küldje követét előre a faluba, hová a nyom vezet, nehogy a falubeliek az ő barmaikat kihajtván, elta-podják a keresett nyomot; a mit ha általkodottan megcselekednének, fi-zessenek meg az elveszett jószágért.

1. § Ha pedig a falubeliek előbb kihajtották az ő barmaikat, hogynem a követ elérkezett volna, akkor a nyomozók házról-házra motozzanak, a mint nekik tetszik.

2. § Ha valakinek valamije elveszett, vigyen alkalmas tanukat a jószág nyomozására, a hol azt lenni gondolja; és ha mások tiltanak őt a nyomo-zástól, próbáltassanak meg a tiltók, és ha vétkesek lesznek, veszszenek mint tolvajok; ha pedig megtisztulnak, fizessenek a tilalomért ötvenöt pénzzel.

3. § Ha vitézek az ő ispánjok ösztönzéséből vetnek akadályt a nyomo-zásnak, fizessen érték ötvenöt pénzt az ispán és annak utána próbáltas-sék meg.

6. FEJEZET A BIRÓNAK SZOLGASZEMÉLYRE VAGY SZABAD EMBERRE VALÓ TÖRVÉNYTÉTELÉRŐL

Ha valamely bíró le nem vágatja a szolgának orrát, avagy a szabad embert fel nem akasztatja, mindene veszssen, kivéve fiait és leányait; és magát a bírót adják el szolgaságra.

1. § Ha pedig ártatlant akasztat fel, száztiz pénzt fizessen és az elítéltnek minden javait adja vissza övéinek.

2. § És ha két alkalmas tanuval megmenti magát, akkor attól, a ki őt a tanács előtt bevádolta vala, ötvenöt pénzt vegyen.

3. § És ha törvényre menne a dolog és a bíró igaznak tetszenék meg, vádlóját sujtsa azon büntetés, melylyel a bíró lett volna sujtandó.

4. § És ha tehetősebb ember a bírónál, szabadságát is veszítse el.

7. FEJEZET A LOPOTT JÓSZÁGOT VÁSÁRLÓ KALMÁRRÓL

VAGY KERESKEDŐRŐL

Senki ne adjon vagy vegyen vásáron kívül.

1. § Ha valaki ennek ellenére lopott jószágot vásárlana, veszszenek mindnyájan: mind a vevő, mind az eladó, mind a tanuk.

2. § Ha pedig igaz jószággal kereskednek, veszítsék el azt meg az árát, és a tanuk ugyanannyival bűnhődjenek.

3. § Hogyha pedig vásáron kötnek alkut, kössék a bíró meg a vámos előtt és tanuk jelenlétében.

4. § És ha kitudódik, hogy a mit vásárlottak, lopott jószág legyen, a vevőt mentse meg ugyan a bíró meg a vámos tanubizonysága, de az eladót adják kézre a tanuk.

8. FEJEZET AZ EMBERÖLÉSRŐL

A ki kivont karddal embert öl, vessék tömlöczbe a király ítélete szerint és osszszák három részre minden vagyonát: ugymint szölleit, földeit, cselédségét, szolgálait.

1. § Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat adják a gyilkos fiainak és feleségének.

2. § Ha pedig száztiz pénz érőnél kevesebb vagyona lenne, szabadságát is veszítse el.

9. FEJEZET ARRÓL, HA VALAKINEK CSALÁDJABELIJE LOP

Ha valaki Isten kedvező kegyelméből gyermekét vagy atyjafiát, vagy akár-mely közelvaló rokonát a törvény keze előtt éri lopáson rajta, az ilyen tolvaj ne szenvedjen akasztófát vagy testi veszedelmet, hanem adják el mint számkivetettet, ha közrendű ember; ha pedig nemes embert kapnak azon vétekben rokonai, azt nem kell eladni, hanem vessék a tömlöcz fogságába.

10. FEJEZET ARRÓL, HA VALAKI AZ Ő SZOLGÁJÁT ÉRI LOPÁSON

Ha pedig valaki az ő szolgáját éri rajta, hogy vagy az övéből, vagy a másokéból lopott, az előbb mondottak szerint ne kimélje azt orra levágatása végett a bírák kezébe adnia.

11. FEJEZET A MÁS HÁZÁRA TÁMADÓ NEMESRŐL

VAGY VITÉZRŐL

Ha valamely nemes vagy vitéz más nemes ember házára megyen és ottan viaskodik és a ház asszonyát bántalmazza: ha van annyit erő vagyona, két részt adjon belőle birságul az ő rossz cselekedetiért, a harmadik pedig a feleségének és fiainak maradjon.

1. § Hogyha pedig vagyona nincsen, megnyirt fejfel, kötözöten, ostorozva hordozzák körül a piacon és úgy adják el szolgáltatásra.

2. § Más szabad emberek, ha kik vele valának, ötvenöt bizanczi pénzzel fizessenek meg vétkökért. A szolgák pedig azonképen bűnhődjenek, miképen az ő uraik. De ha mások szolgálai urok tudtán kívül egyelednek a harczba, azokat adják el, és áruk felerésze legyen az ő bűnök birsága, felerésze pedig urokat illesse.

12. FEJEZET A LOPÁSON KAPOTT SZABAD EMBERRŐL VAGY SZOLGÁRÓL,

ÉS A SZABADOKNAK SZOLGASÁGRA VETETT FIAIKRÓL

Ha szabad embert vagy szolgát lopáson kapnak, akasztzák fel.

1. § Ha pedig az akasztófa előtt templomba menekedik, hozzák ki onnan és vakítsák meg.

2. § A lopáson kapott szolgát, ha templomba nem menekedik, akasztzák fel szinte mint a szabad embert; és a felakasztott szolga legyen kára az ő urának, az ellopott jószágának pedig a jószág gazdája vallja kárát.

3. § Ha lopáson kapott szabad ember a templomba menekedik, és kihoztatván onnan szemét veszti, tizedik esztendejekben járó vagy annál kisebb kora fiai és leányai szabadok maradjanak; de ha tiz esztendőnél idősebbek, vessék szolgáltatásra őket és minden vagyonukat vegyék el tőlök.

4. § Ha szolga vagy szabad ember ludat vagy tyukot lop, tolják ki fél szemét és a mit lopott, adja meg.

13. FEJEZET ARRÓL, HA PAPI RENDEN VALÓK LOPNAK

Ha papi renden való ember ludat vagy tyukot, gyümölcsöt vagy más effé-

lét lop, fenyítse meg csak az ő előjárója vesszővel, de a mit lopott, azt megtéríteni tartozzék. Ha többet érőt oroz, püspöke vesse le a papi rendjéről és ítéljék meg a köztörvény szerint.

14. FEJEZET A LOPÁSBAN TALÁLT SZABAD EMBERRŐL

Ha valamely szabad ember tíz dénár árát lop, akasztásuk fel. Ha tíz dénárnál kevesebb érő leszen, adja meg a lopást tizenkétszer és egy ökörrel váltssa meg magát.

1. § Ha pedig szolga lop annyit, kétszer adja meg és bűnhődjék az orrával érte.

2. § A szökevény szolgát, ha valahol tolvajságban tapasztaltatik, vakítsák meg; és azért végezők, hogy se fel ne akasztásuk, se nyelvét ki ne messék, hogy ha annakutána az ő ura megtalálja őt, rajta kereshesse, ha valamit elvesztett volna.

15. FEJEZET HOGY SEMMIFÉLE KERESKEDŐNEK NE LEGYEN

SZABAD LOVAT VAGY ÖKRÖT ÁRULNI VAGY VENNI, HANEM CSAK ANNYIT

A MENNYI AZ Ő SZÜKSÉGÉRE KIVÁNTATIK

Ez ország végein sehol semmiféle kereskedő ne merjen lovat vagy ökröt árulni vagy venni; hanem ha szükség, lovat egyedül a maga használatára, avagy szántó ökröt igába valót vegyen, ha kedve tartja.

16. FEJEZET ARRÓL, A KI LOVAT ÉS ÖKRÖT ÁRUL A KIRÁLY

ENGEDELME NÉLKÜL

Ha valaki a király engedelme nélkül viszen árulni lovat a végekbe, az ott való ispán vegye el tőle lovát, a ló gazdáját pedig vesse tömlöczbe, miglen az ő ispánja bizonyosságot tenne mellette.

1. § És ha vétkes leend, bűnhődjék mint tolvaj; különben pedig bocsásák bántatlan szabadon, de lovát, mit oda vitt, veszítse el.

17. FEJEZET AZ ISPÁNOKNAK

AZ Ő TISZTSÉGEKTŐL VALÓ MEGFOSZTÁSÁRÓL, HA AZ ADÁST

VAGY VÉTelt MEGENGEDIK

A végek ispánjai, ha megengedik, hogy valaki a király engedelme nélkül áruljon lovat vagy ökröt e haza határán túl, fosztassanak meg az ő ispánságok tisztétől.

1. § Tehát a végbeli katonák, a kiket közönségesen öröknek neveznek, ha az ispán tudtán kívül mivelnek valami afféle dolgot, ha szegények, veszítsék el szabadságukat.

2. § A kik pedig azon öröknek előtők járóik, ha olyan vétekben találtnak, veszzenek mindenestől valamijek vagyon: egyedül fiaik és leányaik maradjanak szabadságban.

18. FEJEZET A JÖVEVÉNY KERESKEDŐRŐL

Ha más ország tájáról jövevény ember érkezik a végekbe lovat venni, vagy egyéb áruval való kereskedés okáért, menjen azon végbeli ispán követével a király eleibe, és vásároljon a király engedelmeiből, a mit és a mennyit engedni fog neki, a király poroszlója előtt.

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK HARMADIK KÖNYVE

1. FEJEZET A SZÁZADOSOKRÓL ÉS TIZEDESEKRŐL

Ezt végezzék, ily törvényt szerzének: hogy a király követe menjen minden vármegyébe és a kiket közönségesen öröknek neveznek, azok századosait és tizedeseit mind az alattok valókkal egyetemben összehíván, parancsolja meg nekik, hogy valakit tolvajság vétkében tudnak, valljanak reá; és ha azok, a kikre rávallanak, próbával akarják megbizonyítani ártatlanságukat, adassék meg nekik a próba. És a kiket az örök megneveznek, tizenként álljanak elő és minden tizért egy közülök hordozza meg a vasat; a ki ha igazul, a többi kilencz is igazult legyen; ha pedig nem, akkor mind a kilencze próbát álljon, ki-ki magáért. És ki a kilenczért fogott vala vasat, ő magáért is azonképen hordozza meg azt.

1. § Annakutána meg kell kérdezni mind a jobbakat és a népet, ha tudnak-e valamely tolvajsággal hires falut; és ha jelentenek olyat, mondja meg a király követe a falubelieknek, hogy a kiket azon faluban lopóknak ismernek, adják ki. Azokat pedig, a kiket kiadnak, ha próbával akarják menteni magokat, meg ne tiltsa tőle; de a kikről már annakelőtte hallatott volna, hogy tolvajok lennének, azokat semmiképen próbára ne bocsássa.

2. § Továbbá azon falu lakosai tizen-tizen csoportozzanak, és a tizedik

hordozza meg kilenczért a vasat. Ha tiszta leszen, a többi kilencz is tiszta legyen; ha vétkeseknek tetszenek meg, minden egyik magáért álljon próbát, mint feljebb mondtuk; a tizedik pedig, a ki kilenczért próbálkozott vala, maga is azonképen próbáltassék meg.

3. § Azután járjon a király követe faluról falura és tudakozzék a faluk népétől; és valahol tolvajt tudnak, jelentsék meg. Azt is tegye hirré, miképen egész Magyarország fejedelmei esküvel fogadták, hogy a tolvajnak nem kedveznek, sem el nem rejtik azt. Ők is hasonlóképen cselekedjenek.

4. § És ha a pórok követni akarják az eskü szavát, mondják meg a tolvajokat, kit hol tudnak. De ha ennekutána vádolja őket valaki, hogy a tolvajokat elrejtették volna és ily módon hitszegésben tapasztaltatnak, tiz pénzen váltsák meg nyelvöket és vezekeljenek a kánonok szerint.

2. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, A KIK MÁSOK SZOLGÁLÓ

NÉPEIT MEGTARTÓZTATJÁK

Azt is parancsoljuk, hogy azon király követe hirdesse meg nyilván mindeneknek, nemeseknek és nem nemeseknek, elsőben a püspököknek, apáturaknak, ispánoknak, azután pedig a kissebb rendűeknek, hogy a kiket a várak népeiből vagy az inek nevén nevezett szolgáló népek közül Endre király és Béla herczeg idejétől fogván és a Sarchas nevű bíró összeírása óta megtartóztatnak, akárkik legyenek, azokat Nagyasszony napja ünnepén mind a király eleibe állassák.

1. § Hogy ha valaki ellenkezni talál, kétszer adja meg az árát; vagy ha valakinek mentsége vagyon, jőjjön a mondott ünnepen az udvarhoz és mentse magát.

2. § Szinte azon ünnepnapon jőjjenek az udvarhoz azok is mindnyájan, a kiket üzbégeknek mondanak; és valamit a király ítélőszéke végez rólok, annakutána abban maradjanak.

3. § És akárki legyen, a ki az elől mondott napon tul tartóztatna magánál valakit azok közül, a kiknek akkoron elbocsátását parancsoljuk, adjon kétannyit érte és ötvenöt pénzzel fizessen a parancsolat általhágásáért; és ha valami gyanuság támadna felőle, mint ki a másét tartogatja, mert a kit megtartóztatott, lopó és lator hírében áll vala, próbával igazolja magát. Ha vétkes leend, őt is mint lopót ítéljék meg.

4. § A kiket közönségesen üzbégeknek nevezünk, akárki szolgálatában legyenek, Nagyasszony napján vigyék a király eleibe őket.

5. § A mit ha valaki elmulatna, kétszer megannyit adjon érte és annakfelette bűnhődjék a törvényszegésért ötvenöt pénzzel.

3. FEJEZET A NÁDORISPÁNRRÓL ÉS AZ Ő PECSÉTJÉRŐL ÉS HATALMÁRÓL

Tetszett azt is végeznünk, hogy mikor a nádorispán haza megyen, a király és udvara pecsétjét annál hagyja, ki az ő helyén leszen, hogy valamint egy a király udvara, azonképen pecsétje is egy legyen.

1. § Valamig pedig azon ispán otthon leend, senkire pecsétjét ne küld-

je, hanem csak azokra, kik udvarnokoknak hivattatnak; és a kik szabad akaratjokból járulnak eleibe, azokon legyen hatalma itélnie.

2. § Ha máskülönben cselekszik, ötvenöt pénzt fizessen.

3. § Hasonlóképen a herczeg ispánja is, ha mást mint ki alatta vagyon, megítél, ugyanazon törvénnyel fenyíttessék.

4. FEJEZET ARRÓL, HA AKÁRMELY TOLVAJ A TEMPLOMBA MENEKEDIK

Ha szabad ember lop és templomba menekedik, a melyik egyháznak oltalmát kereste, annak legyen szolgáljává.

1. § Az pedig, a kinek javallásával megmenekedett, vesztse el az ő igazságát.

2. § Ha utóbb szabadon bocsátja a pap, ő maga szolgáljon helyette az egyháznak. Azt pedig, a ki lopott, adják el más vidékre, és ha annakutána visszatérend, foszszak meg szeme világától.

5. FEJEZET A SZOLGÁRÓL VAGY SZABAD EMBERRŐL, HA UGYANAZON VÉTEK OKÁBÓL TEMPLOMBA MENEKEDIK

A szolgát, ki lopván, templomba menekedik, adják vissza az ő urának, és a kinek tanácsából menekedett, elégítse meg az egyházat két pénzzel.

1. § És ha szabad ember mivel tolvajságot, de sem meg nem fogják, sem meg nem köti, és úgy menekedik a templomba, legyen hasonlóképen az egyház szolgáljává, és a kit meglopott, az ne vesztse el az ő igazságát.

2. § Ha szolga menekedik ily módon a templomba, váltsa meg ura egy pénzen, és a kit meglopott vala, annak minden kárát fordítsa vissza.

3. § Továbbá, ha valamely szolga valami derék dolgot és annyit oroz, a mennyit ura megtéríteni nem tud, adjon a kárvallott egy pénzt az egyháznak és legyen a szolga az övé.

6. FEJEZET A LOPÁSBAN TALÁLT ASSZONYRÓL

Ha valamely férjes asszony lopásra vetemedik, vesztse orrát, őt pedig adják el és minden vagyona, melylyel férje halála után máshoz mehetett volna feleségül, veszszen utána.

1. § És ha özvegy asszony esik azon vétekbe, tolják ki fél szemét, és kivévén az ő fiait illető részt, legyen semmivé a maga részével.

7. FEJEZET A LOPÓ LEÁNYRÓL

Ha valamely hajadon leány lop, adják el és ne nyerve vissza többé szabadságát.

1. § És ha valaki felszabadítja, vesztse el az árát, a leányt pedig vigyék a király udvarába.

8. FEJEZET A TIZ VAGY HAT DÉNÁR ÉRŐT LOPÓ

TOLVAJOKRÓL

A szabad ember, ha tiz dénár érőt lop, veszszen minden vagyonával. Ha kevesebbet, vájják ki fél szemét és ítéltesék meg szent István törvénye szerint.

1. § Továbbá a szolga, ki hat dénár árát lop, vesztse mind a két szemét; ki kevesebbet, fél szemét; és a mit orzott, azt az ő ura térítse meg és fizesse vissza kétszer.

9. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK TOLVAJT FOGNAK

Valahányszor tolvajt fog valaki és megkötözi azt, három napon által tartóztassa csak magánál, negyed napra pedig állassa a bíró eleibe.

1. § És ha talán azt mondja, hogy a tolvaj bűnös társainak is nyomára akar menni, hat heti engedelem adassék neki és azonközben nyomozza ki a bűnös társakat, a mint ígérte vala; de ha meg nem találja őket, királyi törvényt lássanak reá.

2. § Ha pedig három napon tul tartóztatja meg a tolvajt, és negyed napra, mint mondtuk, a bíróhoz nem viszi, és osztán azon tolvaj rokonai vagy ura, ha ura vagyon, zajt ütnek miatta, állassák a bíró eleibe; és a ki

fogságban tartá és törvény szerint harmad vagy negyed napra kézbe nem adta, azt is állassák a bíró eleibe, és mivelhogy törvénytelen tartóztatta meg a tolvajt, fizessen tiz pénzt birságul, a tolvajt pedig ítéljék meg törvény szerint.

3. § És valaki a bíró ítéletét makacsul mellőzi, hat pénzt fizessen; a bíró pedig hozassa bé a tolvajt erővel, és ha a tolvaj próbát kíván és a próbán ártatlannak tetszik meg, azon hat pénzből egy a szentegyháznak járjon: ha pedig vétkes leend, adják el minden vagyonával a király javára.

10. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK HADJÁRAT IDEJÉN LOPNAK

Mikor a király hadakozik és történetesen azonközben fog tolvajt valaki, őrizze jól, a ki megfogta; de mihelyt a király és főemberei haza térnek, a mondott időhatáron túl magánál tartóztatni ne merje.

1. § Hogyha másképen cselekszik, hat pénzzel fizessen érte.

2. § Továbbá, valaki a hadban lop, veszszen mindenestől.

11. FEJEZET A VÁROSÓL VÁROSRA JÁRÓ KERESKEDŐKRŐL

Ha valaki városról városra járván, vásárol avagy árul, és utóbb kivilágosodik, hogy lopott jószágot adott el, az eladó mint tolvaj bűnhődjék, a tanukra pedig lássanak törvényt. Ha vétkeseknek találtatnak, tolvajok gyanánt ítéljék meg őket.

12. FEJEZET A NEMES EMBER UDVARÁBAN KAPOTT TOLVAJRÓL

Ha valaki nemes ember udvarában követ el tolvajságot, jelentsék meg azon udvar urának vagy az ő poroszlójának.

1. § És ha történetesen úgy esnék, hogy egyikök sem lenne otthon, várni kell tiz napig; ha tizenegyed napra sem jó meg egyik is közülök, állassák a tolvajt a bíró eleibe és bánjanak vele törvény szerint.

13. FEJEZET A BITANG JÓSZÁG SZEDŐIRŐL

A bitang jószág szedője, kit közönségesen joch-szedőnek mondanak, valamit csak egybegyűjtend, hajtsa a vármegyére; és a király lovásza meg a megye ispánjának lovásza építsenek aklot a vár allyán, és a mi baromféle szent Mihály árkangyal napjáig összeszedődik, azt ott tartásák; a szökevény szolgálkból két részt adjanak a király poroszlójának, a harmadik az ispáné legyen; és a mondott ünnepnapig hagyják és tartásák ottan az

egészet; szent Mihály napja után pedig, mikor megosztják, a püspök embere tizedet vegyen belőle.

1. § Szent Márton napjától szent György napjáig a juhokat és ökröket szedjék össze, azután osszák meg hasonló módon.

2. § És ha a bitang jószágot szedő, kit említék, e rendelést általhágya, veszzen minden javával, kivéve fiait és az ő feleségét.

3. § Az ispán szedője, ha szabad ember, hasonló módon pusztuljon; ha szolgál, vegyék el az ispántól.

4. § Ha a király szedője eltagad vagy másnak ad valamit abból, a mit egybegyűjtött, mind ki kapta, mind ki adta, mindketten veszzenek; és ha valaki tőle tagad meg valamit, a mennyit megtagadott, annyit fizessen tizenkétszer érte.

14. FEJEZET AZOKRÓL, KIK A FUTÓ KÖVETEKTŐL ELHAGYATOTT

LOVAT MEGTARTÓZTATJÁK

Ha valaki futó követektől elhagyatott lovat fog el, három hétig mutogassa a templomnál vagy a sokadalomban; és ha gazdája nem kerül, adja a király szedőjének.

1. § Hasonlóképen bánjanak a tolvajoktól elhagyatott lovakkal; és ki a tolvajt lovastul fogja meg, adja a tolvajt a bíró kezébe, a ló pedig legyen az övé.

15. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK MEGVETIK A KIRÁLY TÖRVÉNYÉT

A ki tehát a király és a nagyok törvényét megtöri: ha püspök, vegyen ítéletet a király akaratja szerint; ha ispán, foszszak meg az ő ispánságától; ha százados, vessék ki tisztéből és azonfelül ötvenöt pénzzel bünhödjék.

1. § Ha vitéz, hasonlatosképen ötvenöt pénzzel bünhödjék.

16. FEJEZET A BIRÁKRÓL

Minden bíró a maga járásában ítéljen; az az, senki a bírák közül az ő törvényes hatóságán kívül ne biráskodjék.

17. FEJEZET A TEMPLOMBA FUTAMLÓ ÉS MAGOKAT ÁRTATLANNAK

KIÁLTÓ TOLVAJOKRÓL

Ha valami tolvajok, akár szolgák, akár szabadok, templomba futamlanak és ártatlannak kiáltják magokat, próbáltassanak meg.

1. § Hogyha bűnösök lesznek, úgy ítéljék meg őket, mintha be sem léptek volna a templomba; ha pedig megvallják bűnökét, bánjanak velek szent István törvénye szerint.

18. FEJEZET HOGY SENKI NE MERJEN A TOLVAJJAL MEGEGYEZNI

Senki ne merjen a tolvajjal megegyezni; valaki pedig mivel azt, ötvenöt pénze bánja meg.

19. FEJEZET A TOLVAJT SENKI NE VIGYE MÁSHOL VALÓ BIRÓ ELEIBE

Azt is akarjuk, hogy ha valaki tolvajt fog, azon bíró lásson törvényt reá, a kinek határában a tolvajt megfogták.

20. FEJEZET A BIRTOKBA FOGOTT JÓSZÁGRÓL

A birtokba fogott jószágot szent György napjától kezdve Keresztelő szent János napjáig szedjék össze és hajtsák a vármegyére, és tartsák ottan szent Mihályig és mutogassák szorgalmasan a sokadalmon, hogy ha valaki a magáéra talál benne, váltsa meg: szolgáját kilenczven dénáron, lovát tizenkét dénáron, ökrét öt dénáron.

1. § Ebből két rész illesse a királyt, a harmadik legyen az ispáné.

2. § A mi jószágnak pedig szent Mihály napjáig nem akad gazdája, azt osszák meg a mondott arány szerint; mindazáltal eladni vagy elrejtteni semmiképen nem szabad, hanem csak munkára használhatják.

3. § Hogy ha a szedő ad el vagy rejt el valamit, háromszor térítse vissza és maga tiz pénzt fizessen birságul.

4. § Az ispán pedig, ha reá bizonyodik, hogy azt cselekedte, ötvenöt pénzt fizessen.

5. § Azt is parancsoljuk, hogy a kinél Béla király ideje óta birtokba fogott jószág vagyon, szent István napjáig bocsássa ki kezéből.

21. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK MÁSNAK A SZOLGÁJÁT VAGY CSELÉDJÉT FOGADJÁK MAGOKHOZ

Tiltjuk, hogy senki másnak a szolgáját vagy cselédjét magához ne fogadja.

1. § A ki pedig befogad olyat: ha ispán, tudja meg, hogy kétszer adja vissza és hozzá ötvenöt pénzt fizet; ha tisztbéli személy, adjon a kár kétszeresén felül huszonöt pénzt; ha közrendű ember, a kár kétszeresével és öt pénzzel bűnhődjék.

2. § Hogy ha a befogadott vagy lopás vagy egyéb véték okáért lap-pang, és a befogadó tudván az ő vétékét, megtagadja, hogy nem tudna róla: ha ispán, hittel mentse magát és annakfelette ötvenöt pénzt fizessen; ha pedig közrendű ember, hasonlóképen adja hitét és tegyen eleget öt pénzzel; és ha a tolvaj ellene kiabál valamit, hallgattassék meg.

22. FEJEZET A LETETT ÉS UJAN RENDELT BIRÁKRÓL

Ha valaki a bírák közül el nem intézte a pert, minekelőtte az ő hatalmát letette volna, menjen a helyébe rendelt bíróhoz, és a hogyan itélni szándékozott vala, igazítsa el azzal; és azután a birságból kilenczedet, az új bíró pedig tizedet vegyen.

23. FEJEZET AZ ÁL BIRÁKRÓL

Ha tapasztaltatnék, hogy holmi ál bírák titkon itélnek, azon bíró eleibe vigyék őket, a kinek határában megtaláltnak; és kikérdeztetvén tőlök a perben forgó dolog, a mit itéltenek, adják meg annak a kétszeresét és azonfelül tíz pénzzel bünhődjenek.

24. FEJEZET A PERT HALOGATÓ BIRÁKRÓL

Ha valaki a bírák közül harmincz napon túl halogatja a pert, csapják meg.

25. FEJEZET A PECSÉTKÜLDŐ BIRÁKRÓL

A bíró akárkire reá küldhesse az ő pecsétjét, kivéve a papokat és egyházi személyeket, meg az ispánokat.

1. § Valaki pedig azt hieszti, hogy a bíró nem itélt igazán, és meg nem bizonyítja, öt pénzt fizessen; de ha rajta veszt a bíró, térítse meg kétszer a mit itélt, és annakfelette adjon öt pénzt birságul.

2. § A bíró esztendeig feleljen az ő biróságáról, azontul ne vonják feleletre.

26. FEJEZET AZOKRÓL, KIK A BIRÓ PECSÉTJÉT

SEMMIBE VESZIK

Ha valaki a bíró pecsétjét megvetvén, az idézésre elő nem áll: először öt pénzzel bünhődjék; másodszor ismét annyival; harmadszor veszítse ügyét és megnyirt fejjel adják el adósságáért.

27. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK OTTHON VÍNAK MEG ÜGYÖKÉRT

A kik megvinak otthon és a bíró eleibe nem viszik ügyöket, azokon a bírónak semmi keresete ne legyen. Ha hozzá jönnek, tetszése szerint ítéljen; és ha megegyeztetí őket és ezért adnak a bírónak valamit, egy harmadot magának, két harmadot a királynak tartson belőle.

28. FEJEZET A FUTÓ KÖVETEKRŐL, HOGY HÁROM MÉRFÖLDÖN TUL

EL NE VIGYÉK A LOVAT

Futó követ egy se merje a harmadik falun tul elvinni a lovat, és sem a templomba, vagy a püspök avagy ispán udvarába igyekező emberek, sem papok vagy egyházi személyek lovát el ne vegye, szekerekből ki ne fogja.

1. § Különben akármicsoda lovat talál, elveheti, hogy a király követsége hamarabb járjon.

2. § A ki pedig a futó követet megveri, ötvenöt pénzzel, a ki kantárszáron fogván visszatartóztatja, tíz pénzzel bűnhődjék.

29. FEJEZET ARRÓL, A KI ELVESZETT JÓSZÁGÁT KERESI

Ha valaki szökevény szolgáját vagy akármilyen elveszett jószágát indul keresni, senki meg ne tiltsa tőle.

1. § A ki pedig megtiltja, vagy a keresőt megveri, tíz pénz érő tíz tinót adjon birságul vétkeért.

KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE

ELŐJÁRÓ BESZÉD SZERAFIN ESZTERGOMI ÉRSEKHEZ

Isten kegyelmével

1. § Szerafin érseknek, az isteni virtusok szerelmében lángoló férfinak, Alberik, a ki bár egy a legkisebbek közül, de mindazonáltal a menygyei elmélkedés palotájában jámbor szolgának hivattatik.

2. § Mivelhogy olyan a mi bizodalmunk Istenhez a Krisztus által, nem mintha elegendő volnánk magunk magunktól megfontolni valamit, hanem hogy minden mi elégségünk Istentől vagyjon, míg neked a szentlélek mallasztja mennyei bölcsesség kincsével gazdagítja elmédet, és a te társalko-

dásod fényes házát oly sok jeles szavu és érdemes oktató mesterekkel, mint megannyi drágakövel ékesíti, nem kicsinnyé retteg csekély elmém az ő együgyűségében, midőn énnekem, ki, hogy úgy mondjam, szólni sem tudok és csaknem minden kedvesség módja nélkül szükölködöm, parancsolod, óh papi fejedelem! hogy a királyi tanácskozások rendelkezéseit egybeszedegessem, vagy hogy az egész ország gyűlési végzéseit gyarló számmal rövideden előadjam.

3. § Mert engemet a tanácsi ügyek ismeretében tudatlan voltom a király tanácsházába nem viszem, és mint vékony állapotú embert, ki csak ajtón kívül állok, megvetett szegénységem oda bé nem bocsát.

4. § Mivel azonban inkább igyekezem azon, hogy engedelmes legyek, mint hogy a mindeneket reménylő szeretettől megtagadjak valamit, azért inkább is akarok engedelmességből erőmon tul bizakodnom, hogynem elbizakodva engedetlenkednem.

5. § Mert jóllehet az én járatlanságom nem ad nekem ékesen szólásra való tehetséget, mindazáltal a szeretet az engedelmességet meg nem tagadja.

6. § Továbbá én e munkában nem a magam tetszésén járok, hanem idegen csapásnak követem utmutató jeleit; annakokáért, ha pennám a bizonytalan nyomokon merészebben csapongván, megtéved valahol, nem is kételkedem a te hajlandó bocsánatodnak elnyeréséről; és ez ösztökéljen lassu szándékom végbe vitelére.

7. § De lehetnek olyanok, a kik a vercelli gyűlést, melyről épen szó vagyon, minden okos meggondolás nélkül feleslegesnek alítják lenni, esztelenül azt mondván: hogy inkább jámbor eleink rendelkezén kell megállanunk. A kiknek nyilván mennyire hiábavaló és balgatag az ő vélekedésök, jó lesz kisség megbeszélni.

8. § Mert az országnak ezen gonoszakarói inkább az ő tulajdon tetszéseket, hogynem az ország közönséges javának előmenetelét követik. Lám, ki kételkednék benne, hogy mikor szent István atyánk, amaz apostoli férfiú, törvényt szerze népünknek, némely dolgokban keményebb, némelyekben viszont szenvedhetőbb, egyszer szigoruan büntető, más-szor türelemmel engedő vala; mindazonáltal a fegyelemnek vesszeje nélkül senkit el nem bocsáta, minthogy az ígéretnak ideje akkor még el nem érkezvén, meg nem hozta a hitnek igaz vallását. És bizony nem szabad azt hinnünk, hogy ezek isteni rendelés nélkül történtek volna.

9. § Mert a megnevezett király idejében, a midőn is az ő egész népe barbár szokásokban sinlett volna, és mint tudatlan és erőszakkal való keresztyén, rugoldozék a szent vallás intő ösztökéje ellen, és a büntetés bosszuló vesszejét visszamardossa vala, szükség volt az egyházi fenyték erejére, hogy a hitetleneket megtérítse, a megtérteknek pedig a bűnön való bánat igazságát szolgálta.

10. § De a mi nagy keresztyén királyunk, Kálmán, az ő galambi szelidségének tisztaságában és jeles tulajdonságainak minden ékességében, minekutána látta, hogy a felserdült hit immár a tökéletes isteni félelemnek erejébe öltözött volna, arra adta elméjét, hogy a törvény lánczának köteleit bölcsen megtágtassa; méltatlannak tartván mintegy, hogy a törvény bosszujától való rettegés gyötörje a hitnek szabad akaratú bajnokát, kit a megismert igazság vallásától a halál árnyéka sem tántorítana el többé.

11. § Ugyanis, midőn látná, hogy az ő koráig reánk sulyosodó polgári háborúk miatt az atyák hagyományai megromlottak, az ország tanácsa bomladoz, a királyi udvar tisztelete hanyatlik, félvén, hogy a békéhez nem szokott és a mellett az otthon való ügyekhez is keveset értő vitéz valami helyrehozhatatlan igaztalanságot ne miveljen, gyűlésbe hívta az ország főembereit, és az előbb mondott szent emlékezetű István király törvényét az egész tanács hozzájárulásával rendre általvizsgálta; a melyben, ha megnézed, semmit el nem rontott, sőt inkább megjobbitotta azt, nem ugyan mint fundámentomot vető, hanem mint feljebb építő; azért, hogy a zsenge ültetés, mint hulló eső harmatával hasznosan megöntöztetvén, nyerjen növekedést az igazság által.

12. § Mert amaz irtotta a hitetleneket, emez a helyes életnek módját segíti elő igazságtétellel; amaz a hitnek fegyverébe öltöztette a népet, emez a földi nagyraavagyást mérsékeli az igazság kötelével; amaz Isten igéjének pallosával rettegtetett, emez az idvességnek sisakjával ékesít fel.

13. § Végezetre mind a két királynak feltett czélja az, hogy az érdemlett bosszu büntetése, míg a kárhozatnak fiait elemészti, a választottakat meglevenítse; mert nem ok nélkül vagy, hogy kardot hordoz a király.

14. § Istennek szolgálja ő, ki megbosszulja annak haragját a gonosz cselekedőkön; mert a fejedelmek nem a jó cselekedetnek, hanem a gonosznak rettentésére vannak. Mert kicsoda az, a ki ártana tinektek, ha jóban vetekedtek egymással? Ennyit erről.

15. § Eme gyűlés fentebb említett gáncsolóinak pedig minden egyes

fejezetről is, melyet haszontalannak költenek lenni, megfelelhetnék írásomban, ha nem félnék, óh papi fejedelmek disze! a levélbeli szólás módját általhágnom és kegyes füleidet untatnom beszédemmel. Mindazonáltal azokból is eleget érthetni, melyeket elől röviden megírtam.

16. § De téged, uram, ki látod, hogy énnekem e nép nyelve járásában kevés gyakorlatom vagy, kérlek a te hozzám való szokott jóakarótól, ha pennám az ő megkezdett útjának ösvényétől eltérne valahol, vedd ki a mi felesleges, pótolj meg a mi hiányos, a hibákat igazgasd meg, valamit pedig tetszésedre írtam, atyai kegyességedből öregbítsd azt; és minnel előtte közhallomásra jutna írásom, méltóztassál gondoskodó kezdetre adnod, hogy legalább a mit a te legbölcsebb ítéleted szerint méltóképpen szerzettem, javallásod oltalmazza is meg a gáncsoskodók irigységétől.

1. FEJEZET AZ EGYHÁZAKNAK BOLDOG ISTVÁN KIRÁLYTÓL

RENDELT ADOMÁNYOKRÓL

Tetszett a királynak és az egész gyűlésnek, hogy minden birtokadomány, a mit boldog István király monostorok vagy egyházak számára rendelt vala, sértetlenül megmaradjon.

2. FEJEZET AZ ISPÁNOKKAL ÉS MÁS ELŐLJÁRÓKKAL MINDEN

PÜSPÖKSÉGBEN TARTANDÓ ZSINATRÓL

Minthogy a mi népünk sokszor hol az utazás nagy nehézségei miá, hol szegénységétől felettébb terheltetvén, akármi ügyében bajában a királyi udvarhoz nem mehet, rendeltük, hogy esztendőnként kétszer, ugymint Filep Jakab apostolok ünnepekoron és szent Mihály nyolczad napján, minden püspökségben zsinatot tartsanak: és arra mind az ispánok, mind más egyéb tisztet és hatalmat viselő előljárók gyülekezzenek a püspökhöz; a hová valaki, bárha pecsét nélkül idézve is, el nem jövend, perét veszti.

3. FEJEZET AZ AJÁNLÓ LEVÉL NÉLKÜL BEJÖVŐ

IDEGEN PAPOKRÓL

Idegen papot vagy diakonust csak ajánló levéllel kell befogadni.

1. § A kiket pedig eddig befogadtak, meg kell vizsgálni, ha igaz uton jöttek-e? azért, hogy ha valamelyiknek valami rossz híre ütné meg fülünket, az ilyen szünjék meg hivatalától, miglen törvény szerint igazolja magát vagy az országból el kitakarodik.

**4. FEJEZET HOGY KEZESSÉG NÉLKÜL SEMMI JÖVEVÉNYT
BE NE FOGADJANAK**

Továbbá, kezesség nélkül semmi jövevényt be ne fogadjanak.

5. FEJEZET A PAPOK TÖRVÉNYRE IDÉZÉSÉRŐL

Püspökök és ispánok vagy mások udvari papjait, a püspök vagy érsek pecsétjével kell törvényre idézni.

**6. FEJEZET PAPOK ÉS VILÁGI EMBEREK KÖZT INDULT
PERBEN VALÓ IDÉZÉSÉRŐL**

Ha pedig egyházi személy visel pert világi ember ellen, a világit a bíró pecsétjével hívják törvény eleibe; de ha világi ember perel pappal, akkor a püspök vagy érsek pecsétjével idézzék meg a papot és ezek lássanak mint bírák törvényt reá.

**7. FEJEZET AZ ISPÁNOKNAK A ZSINATON ELINTÉZENDŐ
DOLGAIKRÓL**

Ha két ispán között támad versengés valami dologból, azt a feljebb mondott zsinaton kell megvizsgálni.

**8. FEJEZET ARRÓL, HA KÉT APÁTUR PEREL
EGYMÁSSAL**

Ha két apáturnak vagyon pere egymással, ugyanazon zsinatban ítéljék meg őket.

**9. FEJEZET A KIRÁLY VAGY HERCZEG FŐSZOLGÁINAK
VAGY UDVARI PAPJAINAK PERES ÜGYEIKRŐL, MELYEKET A ZSINATON KELL
TÖRVÉNYNYEL MEGLÁTNI**

A király vagy herceg nagyobb tisztet viselő főszolgáit és udvari papjait, a kiknek személyéhez méltatlan lenne alábbvaló bíró eleibe állaniok, szintén azon zsinatban ítéljék meg.

**10. FEJEZET A BIRÁK MAKACSKODÁSÁRÓL, MIKOR A ZSINATRA
MENNI NEM AKARNAK**

Ha valamely bíró a mondott zsinatra való menetelt makacsul elhenyelné, ítéljék meg a vád szerint.

**11. FEJEZET ARRÓL, HA A KIRÁLY ÉS HERCZEG FŐSZOLGÁI
MAKACSKODNAK**

Ha a király és herczeg nagyobb tisztet viselő főszolgái akár egymás között, akár előbbkelőkkel viszálnak és megvetésből bírójok eleibe nem mennek, a megyés ispán a bíróval vizsgálja meg ügyöket.

**12. FEJEZET A KIRÁLY ÉS HERCZEG FŐSZOLGÁINAK
BIRÁIKRÓL**

A herczeg főszolgái, kik a király megyéjében vannak, és a király főszolgái kik a herczeg megyéjében vannak, perlekedjenek az ott való ispán és bíró előtt, a kisebb tisztbéliek pedig a bíró előtt.

**13. FEJEZET AZ ISPÁNOK TÖRVÉNYTEVŐ HATALMÁRÓL
A ZSINATON**

Ha ispán ispánnal vagy a maga népével czivódik, tehát a zsinat bölcsesége vagy a szomszéd ispán ítéljen közöttök.

**14. FEJEZET HOGY VILÁGI BIRÓ EGYHÁZI SZEMÉLYRE
NE KÜLDJÖN PECSÉTET**

A világi bírák közül senki ne merjen egyházi személyre pecsétet küldeni.

**15. FEJEZET MINDENNEMŰ ADOMÁNYOK VISSZAFOGLALÁSA,
KIVÉVE SZENT ISTVÁN ADOMÁNYÁT**

Mivel a királyi udvar annál kevesebb erőt látszik venni, mennél inkább megfogyatkozik a szükségésekben, azért, nehogy a mi gazdagságunk feltébb való inségre forduljon, tetszett minden halászó vizeket a királyi széknak adnunk vissza, kivéve melyeket szent István király adományozott vala oda; mert nem illik, hogy mi alább szállván, velünk szálljon alá az udvar méltósága, holott jobb magunknak a hozzánk jövőekkel együl tisztességben bővelkednünk.

**16. FEJEZET A MONOSTOROKNAK VAGY EGYHÁZAKNAK AJÁNDÉKOZOTT
HALÁSZÓ VIZEK ELVÉTELÉRŐL**

Hasonlóképen végeztük, hogy a monostoroknak és egyházaknak ajándékozott halászó vizeket vissza kell venni, de maradjon annyi, a mennyi a barátok mindennapi élésére szükséges, és csak a felesleg valót adják vissza.

17. FEJEZET HOGY A SZŐLLŐK, HÁZAK ÉS FÖLDADOMÁNYOK

BÁNTATLAN MARADJANAK

A mi szőlőt, házat és földet a királyok adtak, valakinek adták, állandóképen annál maradjon.

18. FEJEZET HOGY AZ EGYHÁZAKNAK AJÁNDÉKOZOTT ERDŐKET

NEM KELL ELVENNI

Az egyházaknak ajándékozott erdőket épenséggel nem engedjük elvenni.

19. FEJEZET A KIÜZÖTT LAKOSOK ELFOGLALT FÖLDJÉRŐL

A régi lakosok, a kiket kiűztek, ha másutt földjük nincsen, térjenek vissza.

1. § Mindazonáltal, ha földjeik monostoroknak avagy egyházaknak adattak és ők mást birnak, abban maradjon a dolog.

20. FEJEZET A KIRÁLYOKTÓL ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK ÖRÖKLÉSÉRŐL

Valamely birtokot szent István adományozott vala, abban minden maradék örököljön az ő következése szerint.

1. § Más királyok adománya apáról fiura szálljon, és ha fiu nincsen, következék a testvér, a kinek holta után az ő fiait sem kell kirekeszteni az örökségből.

2. § De ha testvér nem találkozik olyan, legyen a birtok a királyé.

21. FEJEZET A PÉNZEN SZERZETT ÖRÖKSÉGRŐL, MELY MINDEN ÖRÖKÖST ILLET

A pénzen szerzett örökséget senki maradékától el ne vegyék, de azonban bizonytságot kell tenni róla.

22. FEJEZET A TŰZES VAS ÉS FORRÓ VIZ PRÓBÁJÁRÓL.

MICSODA HELYEKEN LEHESSEN?

Megtiltjuk, hogy vassal és vízzel való próbát akármely egyházban is ne tegyenek, hanem csak püspöki székhelyen és nagy prépostságokban, mint Pozsonyban és Nyitrán.

23. FEJEZET HOGYAN KELL AZ IGAZTALAN BIRÓT PECSÉTTTEL VAGY

PECSÉT NÉLKÜL TÖRVÉNYRE IDÉZNI

A bírót, ki nem ítél igazán, pecséttel kell a király udvarába idézni, de pecsét nélkül a zsinatra.

**24. FEJEZET A PÜSPÖKÖK ÉS ISPÁNOK IGAZ TÖRVÉNYTÉTELÉRŐL
ÉS A MEG NEM JELENŐ PERESEKRŐL**

Valaki a püspökök és ispánok zsinatára meg nem jelenik, marasztalják el.

1. § Ők pedig, a mikor szokott módon egybegyülekeznek, oly vigyázó gonddal, oly nagy szorgalmatossággal fontolgassák az igazság mérő serpenyőjét, hogy sem gyűlölségből az ártatlant el ne kárhoztassák, sem kedvezésből a bűnösnek pártját ne fogják.

25. FEJEZET A VÁMOK ÉS ADÓK TIZEDÉRŐL

A vámokból és adókból pedig, valamint az ispánoknak harmadot adtunk, azonképen tizedet rendelünk a püspököknek, mert mind az uj, mind az ó testámentom tanítása szerint illeti őket a tized.

1. § Azért balgatagság és esztelen dolog, elbizakodva megszegnünk a szentek rendelkezéseit, melyeket beteljesíteni tartozunk inkább nagy buzgósággal.

**26. FEJEZET ARRÓL, HOGY A TANUK GYÓNJANAK MEG, MINEKELŐTTE
TANUSÁGOT TESZNEK**

Parancsoljuk, hogy ha valaki tanuságra hivatik és az ő vallomásával másnak az igazságát akarja megbizonyítani, ily okkal fogadják el annak tanuságtételét: elsőben is, ha meggyónta bűneit a papnak, azután, ha földje van; azért, hogy a gyónás legyen zálog az igaz tanuságért, a birtok pedig váltság a hazug tanu vétkeért.

**27. FEJEZET ARRÓL, HOGY A HAMIS TANUKAT ANNAKUTÁNA
NE BOCSÁSSÁK TANUSÁGTÉTELRE**

Senki ne merjen tanuságot tenni, hanem ha meggyónja bűneit.

1. § Valakinek pedig az ő vallomása hamisnak találtatik, annak tanuságát el ne fogadják többé.

**28. FEJEZET ARRÓL, HA A BIRÓ POROSZLÓJÁT MEGVERI VALAKI,
ÉS A VEREKEDŐ MEGBÜNTETÉSÉRŐL**

Ha a bíró poroszlóját megítélt dologért veri meg valaki, küldjék a verekedőt a megye ispánjához, és a mi meg van ítélve, azt vegyék el mind a bíró hatalmával.

**29. FEJEZET A POROSZLÓK, MINT SZINTE A TANUK
MEGHIHETŐ VOLTÁRÓL**

Parancsoljuk, hogy a poroszlók oly meghihető személyek legyenek, a mi-lyeneknek feljebb a tanukat hagytuk vala lenni.

**30. FEJEZET AZ IGAZTALANUL ELJÁRÓ POROSZLÓ
BŰNHÖDÉSÉRŐL**

Ha a bíró poroszlója az ő küldetése alatt igaztalanul jár el valamiben, bűnhődjék a bíróval együtt, a ki parancsolt neki.

**31. FEJEZET A BIRÓNAK A POROSZLÓ MIATT VALÓ
BŰNHÖDÉSÉRŐL**

A mi kárt a bíró az ő poroszlója által méltatlanul okoz valakinek, térítsék meg a bíró vagyonából.

**32. FEJEZET A MÁS FÖLDJÉNEK ELFOGLALÓIRÓL
ÉS AZ Ő BÜNTETÉSÖKRŐL**

A ki másnak a földjét hamisan birtokához foglalja, ha ítélet szerint vétkes leend, veszítsen megannyit a maga tulajdon földjéből, annakfelette tiz pénzt fizessen büntetésül.

**33. FEJEZET A KALMÁROK KÉTSZERES
ADÓJÁRÓL**

Olyan kalmárok, a kik csak azért üznek kereskedést áruikkal, hogy gazdagodjanak, kétszerezsek meg régi adójokat: de a szegények, a kik vásárból élnek, a szokott adót fizessék.

**34. FEJEZET AZOKRÓL, A KIK TULAJDON JAVAIKAT
ÁRULGATJÁK A VÁSÁRON**

A ki az ő tulajdon házi javaiból árul valamit a vásáron, adózzék szent István törvénye szerint.

35. FEJEZET A VENDÉG LAKOS FIZETÉSÉGÉRŐL

Ha vendég lakos telepedik a vár népe földére, az vagy az ő vagyona fele értéke szerint szolgáljon a vár népével, vagy pedig hét dénárt fizessen.

**36. FEJEZET HOGY A KIRÁLY ALÁ MINDEN MEGYÉBEN
LOVAT ADJANAK. TOVÁBBÁ, A KÖVETEK KÖLTSÉGÉRŐL,
MIT A NÁDORISPÁNTÓL KAPNAK**

Mikor a király vagy a herceg valamely megyébe bémegyen, adjon a megye hadra való lovat alája.

1. § Mely ha történetesen eldöglik, tizenöt pénz járjon érte a ló gazdájának; ha pedig megsérül valami módon, de nem halálosan, akkor a mondott árnak a felét adják meg a lóért.

2. § Ha a végekben valami nagyobb dolognak cserdül hire, az ispán két követet négy hadra való lóval indítson a királyhoz, a kik a magok kenyerén elérkezvén, kérjék meg az ő uti költségeket a nádorispántól, és megannyit kapjanak a vissza utra.

3. § Ha pedig lovaik eldöglenek avagy megsérülnek, annyi pénz járjon a lovakért, a mennyit feljebb mondtunk.

4. § De ha éppen térnek vissza, egy hadjárat számba menjen útjuk.

**37. FEJEZET A MEGYÉN VALÓ KIRÁLYI
TÖRVÉNYSZOLGÁLTATÁSRÓL**

Ákarmely ispán megyéjébe ránduljon a király, ottan két megyei bíró kísérje, és ezek igazítsák el emberséges módon a nép között való egyenetlenségeket; és őket, ha ellenek zajdul a népnek panasza, ítélje meg a nádorispán.

**38. FEJEZET ARRÓL, HA A KIRÁLY A VÁR NÉPÉBŐL
BOCSÁT EL VALAKIT**

Ha valakit a király a vár népéből netalán valamely ispánhoz vagy főszolgájához bocsát, az maga menjen a hadba; ha pedig nem megyen, térjen vissza azon vár népe közzé, a hová való.

**39. FEJEZET ARRÓL, HOGY SZŐKEVÉNY
VÁRNÉPET A KIRÁLY ENGEDELME NÉLKÜL SENKI MAGÁNÁL
NE TARTSON**

Tiltunk minden embert, hogy vár népéből való szőkevényt senki magánál ne tartson a király engedelme nélkül; valaki pedig cselekeszi azt, mint törvényszegésről tegyen eleget róla.

40. FEJEZET HOGY RÉGENTEN JÖVEDELEM SZERINT RENDELNEK

VALA VÉRTES VITÉZEKET

Minden ispán, kinek az ő tulajdon falvain annyi szabad népe vagyon, hogy lovakat kaphat és száz pénz adó jövedelmet szedhet össze, egy vértés vitézt állítson a királynak; ha pedig negyven pénz a jövedelme, adjon katonát vért nélkül; ám, ha annál is kevesebb, tartsa meg élésére.

41. FEJEZET ARRÓL, HOGY KÓBORLÓ SZOLGÁNAK FÉL FEJÉT NYIRJÁK MEG

A kinek a király valami kóborló szolgát ajándékoz, nyirassa meg a szolgál fél fejét; mit ha nem teszen, tiz pénze bánja meg; és ha feleséget adott neki, azt is veszítse el vele.

42. FEJEZET AZOKNAK BÜNTETÉSÖKRŐL, A KIK KÓBORLÓKAT FOGADNAK FEL

A KIRÁLY ENGEDELME NÉLKÜL

A ki kóborlót fogad fel a király engedelme nélkül, akárki legyen, ötvenöt pénzt fizessen; és ha a felfogadott valami lopást követ el ott létében, ura próbával tisztítsa magát a vétekből; a kezeit pedig jelentse meg; és ha büntelen leend, az is azon birságot fizesse, melyet a felfogadó; és ha nincs miből fizetnie, vesszen szabadsága.

43. FEJEZET A KÓBORLÓNAK KIVÁLTÁSÁRÓL ATTÓL, A KI MEGTARTÓZTATTA

Ha valaki valamely kóbor személyt elfogott és így tart magánál, az illet ura egy pensával váltsa ki.

44. FEJEZET AZOKNAK BÜNTETÉSÖKRŐL, A KIK KÓBORLÓ SZOLGÁKAT

ADNAK ÉS VESZNEK

A ki a nála tartóztatott kóborlót másnak ajándékozza vagy eladja, tiz pénzzel bűnhődjék; és ugyanannyit fizessen a vevő.

1. § Lovasok, vásárosok, utasok, a merre járnak, öt apró pénzen vehessenek képét ha akarnak; a ki pedig kevesebb érőt ad, vagy a ki nagyobb áron adja, ötvenöt pénzt fizessen.

45. FEJEZET A SZABADOKNAK A NYOLCZ DÉNÁROS ADÓTÓL

VALÓ MENTSÉGÖKRŐL

A nyolcz dénáros adót, mit egyen-egyen minden szabad ember fizet vala, ezentul ne szedjék.

1. § Parancsoljuk, hogy a hetes szolgálatra járó várnépeken nyolcz dénárt vegyenek, tudniillik azokon közülök, a kik nem a királynak, hanem magának a vár népének szabadjai.

2. § Azok a szabadok pedig, a kik a királynak a határon által utaztában lovat, társzerket adnak és zsoldos szolgálatokat teljesítenek vala, négy dénárral adózzanak; hasonlóképen azon szabadok is, a kik közéjük telepednek, vagy pedig költözzenek el.

46. FEJEZET AZ IZMAELITÁK BEVÁDOLÁSÁRÓL, KIK AZ Ő MAGOK SZOKÁSA SZERINT ÉLNEK

Ha valaki az izmaelitákat bűjtölésben vagy evésben, disznóhustól való tartózkodásban vagy mosakodásban, vagy akármiben is az ő gonosz szokások szerint való cselekedeten éri rajta, az izmaelitákat vigyék a király eleibe; a ki pedig bevádolá őket, vegyen részt az ő javaikból.

47. FEJEZET AZ IZMAELITÁK TEMPLOMAIRÓL ÉS AZOK ELLÁTÁSÁRÓL

Parancsoljuk, hogy minden izmaelita falu templomot építsen és ugyanazon falu gondoskodjék annak ellátásáról.

1. § Mikoron pedig a templom felépül, a falu népének fele költözzék el onnan, és úgy telepedjék le máshol, hogy azért mint azon egy erkölcsű házban, maradjon velünk egyakarattal Krisztus megoszthatatlan egyházában.

48. FEJEZET AZ IZMAELITÁK HÁZASSÁGÁRÓL

Az izmaeliták közül pedig senki ne merje az ő leányát valakihez a maga nemzetéből házastársul adni, hanem csak a mi nemzetünkől való emberhez.

49. FEJEZET ARRÓL, HOGY AZ IZMAELITÁK DISZNÓHUST EGYENEK

Ha valamely izmaelitának vendégei érkeznek, vagy vendégségbe hí magához valakit, mind ő maga, mind az ő vendégei csak disznóhussal éljenek.

50. FEJEZET AZOKNAK BÜNTETÉSÖKRŐL, KIK A GYILKOST MAGOKNÁL TARTJÁK, TOVÁBBÁ AZ APAGYILKOSOKRÓL ÉS MÁS ILYENEKRŐL

Ha valamely gyilkost az ispánnál vagy akárkinél találunk, a püspök követe menjen érte, hogy vezeklésre vigye; és a ki el nem bocsátja, azt azon egy törvény sújtsa a gyilkossal.

1. § Végeztük, hogy apagyilkolásokat és egyéb gyilkosságokat, mint említőket, ítéljenek meg a püspökök, a kik a bűn és bűnös mivoltához képest, az ő tetszése és a kánonok rendelkezése szerint lássák meg az ilyen gonosz cselekedetet.

2. § Kisebber emberöléseket pedig a főesperesnek és a világi bírónak kell megjelentenit, és a birságból járó tized és kilenczed közöttök oszoljon.

51. FEJEZET ARRÓL, HOGY A TOLVAJOKAT NEGYED NAPRA ÁLLASSÁK

TÖRVÉNY ELEIBE, ÉS ENNEK MÓDJÁRÓL

A ki tolvajt fog, három napon által tartsa megkötözve, keze szárazasztása és tűzzel égetése nélkül, negyed napra pedig vigye a bíró eleibe.

1. § Mikor a tolvajt az ő urának poroszlója viszi, ha csak egy háznép vagyon is ottan, egyikök menjen a tolvajjal, és ha nem akar, a bíró ne féljen ítélne.

2. § De ha ottan semmi házbeli nép nincsen, küldje a bíró a megkötözött bűnöst azon urnak valamely közelebb fekvő birtokára, és ítélje meg törvény szerint.

52. FEJEZET ANNAK BÜNTETÉSÉRŐL, A KI MÉLTATLANUL

FOG MEG VALAKIT

Ha a fogott tolvaj büntetlennek tetszik meg a törvény előtt, bűnhődjék a ki megfogta, de ne foszszak meg szeme világától.

53. FEJEZET ANNAK BÜNTETÉSÉRŐL, A KI ÁL TOLVAJT FOGOTT

Ha a fogott tolvajra a lopást reábizonyítani nem lehet, vessék próbára: melyből ha büntetlennek tetszik meg, vádlója veszítsen annyit vagyonából, a mennyi értéket a mondott tolvaj bir, de ne foszszak meg szeme világától.

54. FEJEZET ARRÓL, A KI HUSZ DÉNÁR ÉRŐT LOP

Ha valaki négylábu barmot vagy egy barom árát, vagy husz dénár érő ruhát lop, mint tolvajt ítéljék meg.

55. FEJEZET AZOKNAK BÜNTETÉSÖKRŐL, A KIK PUSZTA GYANUSÁGBÓL

FOGNAK MEG VALAKIT

A ki puszta gyanuságból fog meg valakit tolvaj gyanánt, mint vétken marasztott tolvaj bűnhődjék.

56. FEJEZET A TOLVAJOK BÜNTETÉSÉRŐL, MEG A TOLVAJ

FELESÉGÉRŐL ÉS FIAIRÓL

A vétken marasztott tolvajt foszszak meg szeme világától; és a feleségét, ha részes ura vétkében, érdeme szerint vessék szolgaságra; és az ő fiaik is, ha tizenöt esztendősek vagy annál idősebbek, anyjuk sorsát viseljék; de ha tizenöt esztendejek még nincsen, bocsássák büntetetlen őket.

57. FEJEZET A BOSZORKÁNYOKRÓL

A boszorkányokról pedig, mivelhogy nincsenek, semmi emlékezet ne legyen.

58. FEJEZET A MAGZATJOKAT VESZTŐ

ASSZONYOKRÓL

A magzatjokat vesztő asszonyok a főesperes előtt vezekeljenek.

59. FEJEZET ASSZONYOK ELRABLÁSÁRÓL

Asszonyok elrablóira a püspök vagy a főesperes lásson törvényt.

60. FEJEZET A BÜBÁJOSOKRÓL

A bűbájosokat a főesperes meg az ispán emberei keressék fel és vigyék törvény eleibe.

61. FEJEZET A PARÁZNÁKRÓL

A paráznák a püspöktől vagy a főesperestől vegyék el méltó büntetésüket.

62. FEJEZET ARRÓL, HA VALAKI LOVÁT VESZTI A FALUBAN,

A HOL A KIRÁLY LEEND

Ha valamely faluban, a hol a király leend, lovát veszti valaki, senki azon falu népe közül ne feleljen róla; de ha a környéken tolvajok vannak, azokat kötözzék meg.

63. FEJEZET ARRÓL, HA UTAS EMBEREK LOVÁT

LOPJÁK EL

Ha lovas utasok szállanak meg a faluban és lovokat ott veszti el, a falubeliek tartozzanak a kárt megtéríteni; de ha falun kívül vész el a ló, senki közülök ne fizessen érte.

64. FEJEZET A PANASZOK MEGVIZSGÁLÁSÁNAK

IDEJÉRŐL

A ki az ő ügyét három zsinaton törvényesen elvégezni nem akarja, annak panaszát továbbá nem kell meghallgatni.

65. FEJEZET AZ ISPÁNOKRÓL ÉS VITÉZEKRŐL,

KIK AZ EGYHÁZ ÜGYEIBEN HATALMAT TULAJDONITANAK

MAGOKNAK

Senki az ispánok avagy vitézek közül ne bizzék hatalmat tulajdonítani magának az egyház ügyeiben, hanem csak egyedül a püspök.

66. FEJEZET A TIZEDET ADÓ EGYHÁZI SZEMÉLYEKRŐL

Papok és apátok, vagy akármilyen tisztelet viselő személyek, tizedet adjanak annak az egyháznak, melynek határában földet mivelnek avagy szőlőt szednek.

67. FEJEZET A MÁSODNŐS PAPOKRÓL

A másodnős papok és a kik özvegyet vagy urahagyott asszonyt vettek feleségül, álljanak el a tiltott házasságtól, vagy rekeszszék ki őket a papi rendnek társaságából.

68. FEJEZET A MISEMONDÁSRÓL

Misét mondani csak felszentelt helyen legyen szabad, hanemha valami szükség oka kívánná máshol, és akkor sátor alatt vagy más tiszta helyen mondják; de azt is csak uton, utazás közbe, nem vadászaton, és soha kézi oltár nélkül.

69. FEJEZET A SZENTEK EREKLYÉIRŐL

A szentek ereklyéit csak jámbor és istenfélő pap vigye utra.

70. FEJEZET A PAPI REND ÖLTÖZETÉRŐL

Semmi papi renden való személy világi öltözetet ne viseljen, ugymint hasított mentét vagy dolmányt, tarka kesztyűt, piros nyeregtakarót vagy zöld kurta köntöst, csizmát vagy sapkát, himes sarut vagy selyemmel varrott inget; és ne fogja össze mellén selyem kötéssel ruháját, hanem a nyakánál, gombbal vagy kapocscsal.

71. FEJEZET A KÁNTORNAPOKRÓL

A kántornapokat, mint eddig szokás vala, ezentul is tartsák meg.

72. FEJEZET A SZENT HÁROMSÁG ÜNNEPÉRŐL

A szent Háromság ünnepét Pünkösöd után nyolczad napon kell megülni.

73. FEJEZET A KERESZTYÉNEK TEMETÉSÉRŐL

Keresztyének temetése ne másutt, hanem a templom csarnokában legyen.

74. FEJEZET A KERESZTYÉN CSELÉDET TARTÓ

ZSIDÓKRÓL

Senki a zsidók közül keresztyén cselédet venni vagy eladni, avagy magánál szolgaságban tartani ne merjen.

1. § A melyiknél pedig jelenleg van olyan, ha a neki megengedett idő alatt tul nem ad rajta, veszitse el.

75. FEJEZET A FÖLDMÍVELŐ ZSIDÓKRÓL, AZ Ő JÓSZÁGOKRÓL

ÉS LAKÓHELYÖKRŐL

A kinek közülök mezei gazdasága vagy on, pogány cselédekkel lássa el azt.

1. § Zsidók, ha módjok van benne venni, birhatnak ugyan mezei jószágot, de ő nekik sehol másutt, hanem csak püspöki székhelyen legyen szabad lakniok.

76. FEJEZET AZON LAKÓSOK

BÜNTETÉSÉRŐL, KIK MAGYAR LOVAKKAL IDEGENBE

KERESKEDNEK

Magyarországon lakó ember senki ne merjen a környülfekvő végekben magyar lóval kereskedni.

1. § Hogyha valaki lovat vásárol és azzal vádolják, hogy mást lopott volna meg, csak Magyarországon belül és Magyarország határáig legyen szabad az ő maga mentségének ügyét követnie.

2. § Ha pediglen külföldön akarná megtalálni a lónak eladóját, meg ne engedjék neki hogy kimenjen, hanem hordozza meg a tüzes vasat. Ha vétkes leend, mint tolvaj bünhödjék; ha igazul, ne ítéljék meg tolvaj gyanánt, csupán a ló árát veszitse el.

77. FEJEZET MIFÉLE SZOLGÁKAT LEHET ELADNI

MAGYARORSZÁGON KIVÜL?

ÉS SZINTE MIFÉLE BARMOKAT ÉS MI MÓDON? ÉS A TÖRVÉNYTÖRŐK

MEGBÜNTETÉSÉRŐL

Magyar nemzetbeli szolgát vagy akárkit a ki Magyarországon született, ha idegen nemzet is, avagy szolgáló leányt, kivéve a más tartományokból hozott más nyelven beszélőket, senki el ne adjon.

1. § Sem ökrön kívül egyébféle barmot Magyarországból kivinni, vagy eladni ne merjen.

2. § Valaki az ispánok közül e törvényt megtöri, fosztassék meg az ő tisztétől vagy az ő javainak két harmadát veszítse, de a harmadik harmad maradjon meg feleségének és örököseinek.

78. FEJEZET AZ ADÓNAK A KIRÁLY ÉS ISPÁN KÖZÖTT

VALÓ MEGOSZTÁSÁRÓL

Mindenik ispán mindenütt egy harmadot kapjon az adóból az ő megyéjében; a királyt pedig valamennyi megye adajából teljességgel két rész illesse.

79. FEJEZET ARRÓL,

HOGY AZ ISPÁNOK SZÁZADONKÉNT SZEDJÉK AZ ADÓT

ÉS VIGYÉK BE ESZTERGOMBA

Az ispánok a dénár adót, mit Magyarország minden részeiben szerte szedetünk, a menynyit századonként beszednek, névszerint bizonyos lajstromba irván, a kivel akarják, küldjék Esztergomba szent Mihály napjáig; és az ispánok vagy a századosok el ne vegyék a királynál előbb az ő részöket, hanem azon helyen, tudniillik Esztergomban, legyen kinek-kinek része kiosztása.

1. § A ki pedig a dénárokat a mondott időre minden fogyatkozás nélkül el nem hozza, kétszer fizesse meg a hiját.

80. FEJEZET A SZABAD TÓT JÖVEVÉNYEKRŐL, KIK MÁSNAK

A FÖLDJÉN MUNKÁLNAK

A szabad jövevények, mint a tótok vagy más idegenek, a kik másoknak a földjén munkálnak, csak az ő szabadságokért adjanak dénár adót; ennekfelette egyéb dénárokat, valami munkáért, senki ne vegyen rajtok.

81. FEJEZET A VÁRBELIEK FIZETSÉGÉRŐL

A várbeliek pedig mind munkaváltságul, mind az ő szabadságokért dé-nár adót fizessenek.

82. FEJEZET HOGY SENKI

A VÁMSZEDŐK PECSÉTJE NÉLKÜL MAGYARORSZÁGBÓL

KIMENNI NE MERJEN

A kik Magyarországból ki akarnak menni, mind a király, mind az ispán vámszedőitől, kik a kijáró helyeket őrzik, jegyet kérjenek a vámról; a melynek egyik oldalára a király vámszedője nyomja rá pecsétjét, másik oldalára pedig az ispán vámszedője az ispán bélyegét üsse.

1. § Valaki ilyen pecsét nélkül kísérti meg a kijarást, egy pénzzel fizessen a törvény általhágásáért.

83. FEJEZET A HAMIS TANUK BÜNTETÉSÉRŐL

Ha valakit hamis tanuságtételről vádolnak, az az, ha több falubeliek akár vizsgálkodás, akár gyűlölség okából vallják azt felőle, próbáltassék meg tüzes vassal; és ha megtisztul, a vádoló bűnhődjék tíz pénzzel.

1. § Ha pedig vétkes leend, javait megtartsa ugyan, de arczára keresztforma jegyet égessenek vassal, hogy senki el ne fogadja többé az ő tanuságát.

84. FEJEZET A TEMPLOMBA MENEKEDŐ

TOLVAJOKRÓL

Ha valaki lopással vádoltatván, templomba futamlik, nem akarjuk, hogy azért mingyárt vétkes tolvajnak tartsák; hanem a bíró meg az egyház papja kérdezzék meg tőle: ha vétkes-e, vagy nem? És ha vétkesnek vallja magát, az egyházért ne bántsák szemeit, se máskép az ő teste meg ne csonkittassék; ha pedig azt mondja, hogy nem lopott, adjanak neki módot a maga mentésére, de annakutána, ha vétke reá bizonyodik, nem szabadijta meg a templom semmi veszedelemtől.

1. § Hasonlóképen, ha valaki mástól tolvajsággal vádoltatik és a lopásnak valami jelét kapják nála, vagy megbizonyul, hogy visszatérített a falunak valamit oly okért, a miért más falubeliek többen vétkest kiáltanak reá.

KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

1. FEJEZET A ZSIDÓKRÓL

Kálmán stb. Ily törvényt szerzett az ő országában lakozó zsidóknak: hogy keresztyén cselédet, akármicsoda nyelvű vagy nemzetű legyen, venni vagy eladni, avagy magánál szolgaságban tartani senki a zsidók közül ne merjen ezentul.

1. § És ha valamelyik ezen végezést általhágja, szenvedje kárát a nála megtalált keresztyén cseléd elvesztésével.

2. FEJEZET A KERESZTYÉNEK ÉS ZSIDÓK KÖZT VALÓ

KÖLCSÖNADÁSOKRÓL

Ha keresztyén zsidónak, vagy zsidó keresztyénnek két vagy három pénz érő kölcsönt akar adni, a kölcsönadó zálogot vegyen a kölcsönvevőtől, és keresztyén meg zsidó tanuk legyenek jelen, hogy ha netalán eltagadná egyik, a mit a másiktól kölcsönzött vala, mégis a zálog és mindkettejek tanui bizonyítsák.

1. § Ha pedig egyik a másiknak három pénznél nagyobb kölcsönt adand, zálogot és tanukat vegyenek hozzá, mint mondtuk, és a pénznek summáját meg a tanuk neveit irassák levélbe, és azt mind a kettőnek, tudniillik mind a kölcsönadónak, mind a kölcsönvevőnek pecsétjével pecsételjék meg; hogy ha valamikor ebben a dologban egyik a másikon méltatlanságot akarna tenni, az írás és mindkettejek pecsétje bizonyítsa meg az igazságot.

3. FEJEZET ARRÓL, HA KERESZTYÉNEK ÉS ZSIDÓK ADNAK

ÉS VESZNEK EGYMÁS KÖZÖTT

Ha zsidó keresztyéntől, avagy keresztyén zsidótól vásárol valamit, meghihető keresztyén és zsidó tanuk jelenlétében vásároljon, és az árut meg a tanuk neveit irassa levélbe, és a levelet mind az eladó mind a vevő pecsétjével megerősítvén, tartsa meg magánál, hogy ha valamikor ezen vételből tolvajsággal vádoltatnék, a nála megismert lopott árunak urát adhassa, és a feljebb említett tanukat előállatván, megmenekedjék.

1. § Ha pedig a megismert lopott áru eladóját előállatni nem tudná, de a pecsétes írást felmutatja, a beirt tanuk hite alatt szabaduljon.

2. § Ha pediglen keresztyén tanui nincsenek, de meghihető zsidó tanukat állat elő, azoknak a zsidók törvénye szerint letett hitek után fizesse meg a lopás birságát négyszer.

3. § Hogy ha sem a megismert árunak urát nem adhatja, sem pecsétetes levelet nem mutat fel, ítéltessek meg az ország szokása szerint: fizesse meg a lopás birságát tizenkétszer.

4. FEJEZET A MÁSODNŐS PAPOK LELÉPTETÉSÉRŐL

Ha valamely másodnős pap az ő feleségeért elhagyja Istennek szolgálátát, vessék ki minden egyházi tisztéből és menjen a világiak közzé.

5. FEJEZET A TIZEDRŐL ÉS A SZOLGÁK

DÉNÁR ADÓJÁRÓL

Azt végezték a szent zsinaton a püspökök mindnyájan, hogy a nép mindenből tizedet adjon a szentegyháznak, valamije vagyon, az egyház szolgál pedig három dénárt fizessenek a gyülekezet papjának.

6. FEJEZET A HÜTELENSÉG SZÉGYENVALLÁSÁRÓL

Apostoli akaratból rendeljük, hogy királyunk javáért és az ő birodalmának állandóságáért minden templomban naponként könyörögjenek.

1. § És erősen parancsoljuk: hogy ha valaki akármi módon a király élete vagy méltósága ellen esküszik össze, vagy megkisérti azt, avagy a kísértővel tudva egyetért, legyen átok rajta és foszszak meg a hivekkel való minden közösségtől. Hogy ha valakinek valami efféléről tudomása vagyon, és noha bizonytságot tehetne róla, meg nem jelenti, ugyanazon büntetés szálljon reá.

7. FEJEZET AZ UROKAT ELHAGYÓ ASSZONYOKRÓL

Ha valamely asszony elhagyja urát, adják vissza neki, és valahányszor elhagyja, vigyék vissza hozzá; mert meg vagyon írva: Kiket Isten egybekötött, ember el ne válaszsza.

8. FEJEZET A PARÁZNA ASSZONYOKRÓL

Ha valaki az ő felesége paráznaságát törvény előtt bizonyítja meg, tartson az asszony bűnbánatot, és annakutána békéljenek meg, ha kedvök tartja; máskülönben maradjanak házasságkivül.

9. FEJEZET A MÁSODNŐS PAPOKAT MEG KELL FOSZTANI

JAVADALMAKTÓL

A másodnős papok és a kik özvegygyel vagy urahagyott asszonynyal keltek egybe, veszítsék el az egyház földi javadalmaikat és minden egyházi tisztöket.

1. § A püspök senkit diakonusságra és annál feljebb való papi rendre ne emeljen, hanem csak azt, ki előbb magatartóztatást fogad; és ha felesége vagyon, annak megegyezésével és hasonló fogadásával menjen a dolog.

10. FEJEZET A HÁZAS PAPOK SZOLGÁLATJÁRÓL

Házaspap vagy diakonus egy se áldozzon az oltárnál, hanem csak ha felesége reáhagyja és magatartóztatást fogad, és ő előbb annak külön lakásáról és testi élete szükségéről gondoskodik; mint az apostol mondja: *a kinek felesége vagyon is, úgy tartsa, mintha nem volna.*

11. FEJEZET HOGY SENKINEK A VILÁGIAK KÖZÜL NE LEGYEN

HATALMA AZ EGYHÁZBAN

Senkinek a világiak közül ne legyen hatalma az egyházban.

12. FEJEZET AZ ÁGYASTARTÓ PAPOKRÓL

Ha áldozó papnak ágyasa vagyon, vegyék el tőle; ő maga pedig a püspök rendelése szerint élvén a vezeklés hasznával, térjen vissza az oltárhoz és szolgáljon az egyháznak.

1. § A mely falunak temploma vagyon, messze ne távozzék a templomtól; hogyha eltávozik, tiz pénzt fizessen birságul és szálljon vissza.

13. FEJEZET ARRÓL, HA ÜNNEPNAPON

ÁRUL VALAKI

Ha valaki ünnepnapon árul, adja meg az árát négyszer, magát pedig alázza a bűnbánattal.

14. FEJEZET AZOKRÓL SZÓL, KIK AZ ÜNNEPEKET

MEG NEM TARTJÁK

Valaki a rendelt ünnepeket meg nem tartja, ily törvényt lássanak reá: ha szabad ember, vezekeljen három nap; ha szolga, csapják hétig.

15. FEJEZET A HÁZASSÁGKÖTÉSÉRŐL, HOGY AZ EGYHÁZ

SZINE ELŐTT LEGYEN

A házasságkötésre való nézve tetszett a szent zsinatnak: hogy minden házasságkötés az egyház szine előtt, pap jelenlétében, alkalmas tanuk szeme láttára, az eljegyzésnek valami jelével és mind a két fél megegyezésével menjen végbe; máskülönben nem házasság, hanem paráznaságnak szerzete léssen.

1267. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL

Úgyszintén elrendeltük, hogy minden évben a szent király ünnepén, közülünk valaki tartozzék Fehérvárra jönni, és minden megyéből két vagy három nemes tartozik megjelenni, hogy azoknak jelenlétében minden kártevésről és jogtalanságról, bárki okozta és követte el azokat, minden panaszosnak elégtételt szolgáltatassunk.

1267. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK

AZ ÍRÁSBELI KÉRVÉNYEZÉS MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

Úgyszintén: a nemesek ügyeit kérvények nélkül kell elintézni.

És mindezekben, valamint más, Szent István király által megállapított szabadságokban, eme nemeseket meg fogjuk tartani, és sértetlenül meg fogjuk őrizni, Isten minket úgy segítsen és az Istennek szent evangéliumai és az Úr keresztjének életadó fája.

Ha pedig közülünk valaki a jövőben ezen határozatot és a Szent I. (= István) királytól megállapított szabadságot áthágná, ami távol legyen, őt az esztergomi érsek úr egyházi fenyítéssel kényszerítse az előbb mondottak sértetlenül való megtartására, amit mi magunk is elfogadtunk egyező akarattal.

Hogy pedig ezek a mi rendelkezéseink az érvényesség örök erejével bírjanak, számukra jelen levelünket pecsétjeinkkel erősítettük meg. Kelt az Úr ezerkétszázhatvanhetedik évében.

1291. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYŰLÉSNEK ÉVENKÉNT LEENDŐ
MEGTARTÁSÁRÓL

Ügyszintén: minden évben egyszer országunk összes bárói és nemesei Székesfehérvárra (ország-) gyűlésre tartozzanak jönni, (...) (hogyan ott?) (...) az ország állapotáról (...) (tárgyaljanak?) (...) és megvizsgálják a bárók tetteit, miképpen járt el ki-ki közülük a saját tisztségében, és tartották meg az ország jogait, és ki-ki érdemei szerint jutalmát vagy mulasztásait és vétkei szerint büntetését a mi és tanácsosaink ítélete szerint még aznap elvegye.

1298. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLY MELLETT ÁLLANDÓAN MŰKÖDŐ TANÁCS
SZERVEZÉSÉRŐL
ÉS ANNAK HATÁSKÖRÉRŐL

Ügyszintén elhatároztuk:

a) Hogy a király úr udvarát méltóságteljesebben igazgassák, és Magyarországot illendőbben kormányozzák, király urunk háromhónaponként váltakozva, két-két püspököt tartson maga mellett, és pedig a rendnek megfelelően egyiket az esztergomi, másikat a kalocsai egyháznak alárendelt püspökök közül, s ugyanannyi, illetőleg valamennyi nemest – akiket most választottunk –, s ezeket a királyi kincstárból megfelelő fizetéssel lássa el.

b) És ha a király úr elmulasztaná ezt megcselekedni, bármit tesz is ezen említett, mellérendelendő tanácsosok tanácsa nélkül, a fontosabb birtokadományok és a méltóságok eladományozása vagy más nagyobb dolgok tekintetében: azokat nem kell megtartani.

1351. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A PER FÜGGŐBEN LÉTE ALATT AZ EGYHÁZI FÉRFIAK
A NEMESSEK ELLEN EGYHÁZI FENYITÉKEKKEL
FEL NEM LÉPHETNEK

Hogyha a főpapok vagy egyházi férfiak valamely ügyben országunk nemesei ellenében országunk valamely bírása előtt föllépnek és velük perben állanak: akkor a perbe vitt ügy miatt, a per függőben léte alatt őket a királyi felség hire és tudta nélkül sem egyházi tilalommal nem sujthatják, sem pedig (a mint ezt eddiglen gyakorolni szokták) ellenök egyházi átkot kimondó ítéletet közzé nem tehetnek.

1. § És ha azokat az egyházi férfiakat vagy főpapokat, a törvény utának a megtartásával az ország valamely bírása előtt törvényesen elmarasztalják, akkor legott ugyanabba a büntetésbe essenek, a milyennel ellenfeleiket akarták sujtani.

1351. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A FŐSPERESEK A MEGGYILKOLT EMBER
ELTEMETÉSEÉRT
SEMMIT SE KÖVETELJENEK

Továbbá a főesperesek az olyan emberek eltemetéseért, a kiket valaki meggyilkolt, a mint ezt szokásból gyakorlatba vették, semmi márkát se követelhessenek.

1351. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
A KISEBB CONVENTEK A BIRTOK DOLGÁT ILLETŐ OKLEVELEK
KIÁLLÍTÁSÁVAL HAGYJANAK FEL

A kisebb conventek is álljanak el a birtokok örökössége tárgyában készített leveleiknek kibocsátásától, és pecsétüknek ne legyen semmine-mű ereje.

1351. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ELRENDELT KAMARANYERESÉGRŐL

A mi pedig a kamaranyereséget illeti, valamint a mi boldog emlékü legkedvesebb apánknak, Károly dicső fejedelem urnak, Magyarország néhai királyának idejében minden egész jobbágytelektől három garast fizettek, épen úgy most is a mi kamaránkban verendő három garassal (a mely garasoknak mindegyike annyit érjen, mint kamaránknak hat fillérje, hat széles bécsinek az értékében és mennyiségében; tizennégyszer ilyen garas pedig egy fertót tegyen ki,) kelljen azt fizetni.

1. § Azonban feles filléreket, a rovatal váltságdíját és élelmiszereket elfogadni nem szabad.

1351. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
AZOKRÓL, KIK A KAMARANYERESÉG FIZETÉSÉTŐL
FEL VANNAK MENTVE

A saját birtokaikon lakó gazdatiszteket és cselédeket, és a szolgálkat a kamaranyereség kivetői meg ne róhassák s rajtuk kamaranyereséget föl ne vehessenek.

1. § És általában szólva három garasnál többet se el ne fogad hassanak, se ki ne csikar hassanak.

1351. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK
A KILENCZED FIZETÉSÉRŐL ÉS BEHAJTÁSÁRÓL

Ezenkívül minden, bármely néven nevezendő szabad községben, valamint az udvarnoki és királynői községekben levő összes szántóvető és szőlőbirtokos jobbágyainktól (kivéve a falakkal bekerített városokat) minden terményüknek és boruknak kilenczedét beszedetjük és a királyné asszony is be fogja szedetni. És a fönnt nevezett bárók és nemesek bármely birtokaikon levő minden szántóvető és szőlővel bíró jobbágyoktól

ezek minden terményének és borának kilenczed részét a maguk szükségére hasonlóképen hajtsák és szedjék be.

1. § A főpapok és egyházi férfiak is, kiknek jobbágyaik vannak, előbb a tizedet, aztán meg hasonlóképen azok mindennemű terményeinek és borainak kilenczed részét szedjék be.

2. § És a kik a mondottak beszédese tekintetében másként járnak el, az olyan ellenszegülőeknek és a jelen rendeletünket megszegőknek birtokain a terményeknek és bornak ama kilenczed részét minden lejobb szállítás és leengedés nélkül minmagunk fogjuk saját használatunkra behajtani.

3. § Hogy ezáltal méltóságunk gyarapodjék és magok az országlakosok nekünk annál hivebben szolgálhassanak.

1351. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK

AZ ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN A KANCELLÁRIÁBAN KELT LEVELEK MEGVÁLTÁSÁRÓL

Azoktól a birtokoktól, melyeket mi és utódaink adományozandunk, alkancellárunk és íródeákja azok mennyiségéhez képest kapjanak és vegyenek levéldijat, tudniillik tiz márkajövedelmet hajtó birtoktól: amaz egy márkát, emez egy fertót; és a nagyobb birtokoktól, melyek jövedelme húsz márkát tesz ki, az alkancellár két márkát, az irnok hasonlóképen egy fertót és így tovább az ujabban adományozandó birtokok nagysága szerint.

1351. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

HOGY A SZÁRAZFÖLDÖN IGAZTALAN VÁMOKAT NEM KELL SZEDNI

És azoktól, kik szárazon vagy folyókon a vámig lefelé jönnek és felfelé mennek, igaz ok nélkül vámot nem kell szedni.

1. § Hanem csak azok fizessenek, kik hidakon vagy hajókon tulnan kelnek át.

2. § Mert értésünkre esett, hogy e részben országunk nemeseit és nem nemeseit gyakran és szerfölött zaklatják.

1351. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK

HOGY A TÖRVÉNYSZÉKEN ELMARASZTALTAKAT A BIRÓ FOGJA EL ÉS EGYEZKEDÉS VÉGETT HÁROM NAPIG ŐRIZZE

Ha valamely nemest a törvény rendje szerint a nádor és udvarbiránk vagy bármely más bíró előtt akármely tetteért, hatalmaskodás vagy párbajban való elbukás tényében, a patvarság, hamis tanuskodás, ál okiratok előmutatásának büntetésében és főbenjáró ítéletben elmarasztaltak.

1. § Az ügy bírása az ilyen elmarasztalt embert fogja el és a felek közt létesítendő egyesség eszközzése végett három napon át tartóztassa le.

2. § S ha ki nem egyezhetnének, akkor az ország szokása szerint, szolgáltatassa ellenfele kezéhez, hogy rajta a törvény szerint megérdemlett büntetést végrehajtsa.

3. § És ha az ellenfél az elmarasztaltnak valamely pénzösszeg átvételével vagy a birtoknak lekötése mellett megkegyelmezett, az elmarasztalt megszabadul.

1351. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK

AZ ELMARASZTALTAKNAK BÜNEIÉRT AZOK FIAIT, FIVÉREIT, ROKONAIT, NŐVÉREIT ÉS FELESÉGEIT NEM KELL BÜNTETNI

Az ilyen elítélt embernek bünéért az ő fiait, fivéreit, rokonait, nővéreit és feleségét nem kell megbüntetni, hanem maradjanak azok békén és nyugodtan birtokaikban, házaikban és jószágaikban.

1. § Ha pedig az előbb említett módon elmarasztalt ember az ő ellenfelével meg tudna békélni a bíró nem kaphat többet ötven márkánál, a melyeknek megfizetése végett kellő határidőt kell annak részére adnia.

2. § És ha a kapott határidő alatt a fizetést elmulasztaná: akkor a bíró

(a határidő elteltével) egy királyi embert és valamely káptalannak vagy hiteles conventnek bizonyosságát maga mellé vevén, annak birtokából azt az ötven márkát érő részt vagy részeket elfoglalhatja, a melynek vagy a melyeknek birtokában mindaddig benn fog maradni, míg azok, kiket annak vagy azoknak kiváltása leginkább illet, avval az ötven márkával ki nem váltják.

1351. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A DRÁVA, SZÁVA KÖZÖTT LAKÓ, VALAMINT
A POZSEGAI ÉS VALKÓI NEMESÉK IS A NYESTBŐRADÓ FIZETÉSE
ALÓL MENTESEK LEGYENEK

A kamaranyereséget a Dráva, Száva folyók között lakó, valamint a pozsegai és valkói nemesek is országunk más valódi nemeseivel egyaránt tartoznak fizetni.

1. § Nem is kell őket ezentul a Bansul Moranak nevezett nyersbőradó miatt ezentul zaklatni.

2. § Hanem, miként országunk más részeinek többi nemesei, ők is szabadok és mentesek maradjanak bármínemű egyéb adók kirovásától, a melyeknek fizetése eddigelé szokásban volt.

1351. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK
A NEMESÉK BIRTOKAIT, MELYEBEN BÁNYÁK TALÁLHATÓK,
UGYANANNYIT ÉRŐ BIRTOKOK ADÁSA NÉLKÜL
A KIRÁLY EL NE VEGYE

Ha pedig a nemesek birtokaiban arany vagy ezüst, réz, vagy vasbányák, avagy egyéb bányák lennének, ezeket megfelelő csere mellőzésével nem szabad elvenni; hanem ha a király akarja, az említett nemeseknek, efféle aranyérczet termő birtokaikért hasonértékű birtokokat adományozzon.

1. § Különben, ha a királyi felség azokat az érczen bővelkedő birtokokat nem akarja cserébe venni, akkor a királyi haszonvételt, vagyis a királyi jogra tartozó bányajövedelmeket a maga nevében szedesse be,

magukat a birtokokat mindennemű egyéb haszonvételeikkel, jövedelmekkel és jogukkal a nemesek kezén hagyván.

2. § A minthogy ez iránt az országlakosokat legkedvesebb atyánk, Károly király ur is levelének erejénél fogva biztosította.

1351. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK

HOGY ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN FOLYÓ PERES ÜGYBE A KIRÁLY NEVÉT BELE NE KEVERJÉK

Ha pedig birtokot vagy birtokokat adományoztunk valakinek, ez a neki adományozott birtokot vagy birtokokat foglalja el a maga részére, és a mondott birtokba való iktatáskor jelentkező ellenmondókkal ne a mi nevünkben, hanem az ő saját nevében perlekedjék.

1. § Ugy, hogy abba a peres ügybe a mi nevünket bele ne elegyítsék.

2. § És az ilyen ügyek végrehajtására tőlünk megbízó levelet se kaphassanak vagy nyerhessenek.

1351. ÉVI XV. TÖRVÉNYCIKK

A NEMESKET NE KÉNYSZERITSÉK, HOGY A VÁMHELYEK FELÉ MENJENEK

A nemeseket nem kell arra kényszeríteni, hogy a vámhelyek felé menjenek.

1. § Hanem a réveken mindenfelé, a merre csak akarják, minden akadály nélkül, szabad átkelésük legyen.

1351. ÉVI XVI. TÖRVÉNYCIKK

A JOBBÁGYOKAT NE VEGYÉK EL ERŐSZAKKAL

Az országlakosok jobbágyságait, akár a király és királynő ő felségéhez, akár pedig az egyházak főpapjaihoz vagy országunk főuraihoz tartozzanak

azok: ama jobbágyok urainak önként adott engedélye nélkül erőszakkal elvenni tilos.

1351. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK
A NEMESEKET LAKADALOM IDEJÉN NE KÉNYSZERITSÉK
A VÁMHELYEKEN EGY MÁRKA FIZETÉSÉRE

Aztán meg azt a szokást, hogy a midőn országunk nemesei házasodni mennek és feleségeikkel szokott módon tűzhelyükre visszatérnek, tőlük a hidakon és vámhelyeken egy márkát követelnek, jónak láttuk megszüntetni és eltörölni.

1351. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK
HA A JOBBÁGYOK KÖLTÖZNI AKARNAK, RÉGI VÉTSÉGEIKÉRT
NEM SZABAD ŐKET LETARTÓZTATNI

Országlakosainknak, a városokban, szabad községekben, a király, királynő, a főpapok, bárók és más nemesek területén és birtokaiban levő jobbágyait, régi tetteikért nem szabad sem személyükben, sem vagyonokban akadályoztatni, letiltani és letartóztatni.

1. § Hanem ha nyilván sebzést, sértést, ölést, gyujtogatást, vagy ezekhez hasonló más irtóztató dolgokat követnének el, akkor azok részéről minden panaszos saját uraik előtt kapjon ítéletet és megfelelő igazságot.

1351. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A FIÚ APJA VÉTKEIÉRT NE BŰNHŐDJÉK

Továbbá az atya vétkeiért, a fiunak sem személyében, sem birtokaiban vagy vagyonában kárt ne tegyenek, vagy el ne marasztalják.

1351. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK
HOGY AZ EGYHÁZI FÉRFIAK HÁROM TANUVALLATÓ LEVÉLLEL
NEM SZEREZHETNEK BIRTOKOKAT

A püspökök, káptalanok, apátok, conventek, prépostok és egyéb birtokos egyházi személyek a nemesek és egyháziak közt való birtokszerzést illető három tanuvallató levéllel (hacsak a királyi felség a dolgot tetszése szerint kirendelt megbízható férfiak útján, meg nem vizsgálta és magát nem tájékoztatja) a nemesekkel és egyháziakkal szemben birtokokat sem nem szerezhettek, sem meg nem tarthatnak.

1. § Hanemha a királynak, királynőnek, vagy a királyi felséget helyettesítő biráknak kiváltságleveleivel.

1351. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK
A KÁPTALANOK ÉS CONVENTEK BIZONYSÁGAIRÓL
ÉS AZOK FIZETÉSÉRŐL

A káptalanok és conventek emberei, a kiket királyi parancsra bizonyosságul kivisznek, csak olyanok lehetnek, a kik ugyanabban az egyházban méltóságot viselnek.

1. § És ha a nemesek annak a káptalannak vagy conventnek bizonyosságát az ő saját lován vitték ki, akkor napjára két garast; de ha a maguk lován, akkor napjára egy garast kötelesek fizetni.

1351. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK
HOGY KIRÁLYI EMBER CSAK ABBÓL A MEGYÉBŐL VALÓ LEHET,
A MELYBEN A VÉGREHAJTÁS TÖRTÉNIK

Királyi ember pedig, kit idézés vagy tanuvallatás eszközlése végett visznek ki, csakis abból a megyéből vagy kerületből való lehet, a melyben az a fél lakik, a kit idéznek vagy a ki ellen a tanuvallatás történik.

1. § És a káptalanok bizonyosságát a legközelebbi káptalanokból kell idézésre vagy tanuvallatásra kivinni.

1351. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCIKK
HOGY TANUVALLATÁSOK MÁSKÉPEN NEM TÖRTÉNHEKNEK,
HANEMHA A NEMESÉK EGYBEGYÜJTÉSÉVEL

Hogy tanuvallatások más módon nem történhetnek, hanem csak a király, a nádor, vagy az udvarbíró levelei útján.

1. § És annak a megyének vagy kerületnek a nemeseit egybe kell gyűjteni és ezeknél kell nyilvánosan tudakozódni

1351. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK
HOGY BÉKEBIRSÁGUL HÁROM MÁRKÁNÁL TÖBBET
NEM LEHET KÖVETELNI

Ha a perlekedők akármily jelentékeny vagy fontos ügyben egyezkedni akarnak, a bíró őket ebben semmi esetre sem gátolhatja meg.

1. § És tőlük békebirságul három márkánál többet semmi szín alatt se követeljenek.

1384. ÉVI DECRETUM
II. ANDRÁS ÉS I. LAJOS KIRÁLYOK VÉGMÉNYSÉINEK
MÁRIA KIRÁLYNŐ RÉSZÉRŐL KETTŐS FÜGGŐ PECSÉT ALATT
TÖRTÉNT MEGERŐSÍTÉSE

Mária, Isten kegyelméből Magyarország királynéja stb.

1. § Az összes, úgy jelenleg élő, mint jövőendő keresztényhivőknek, a kiknek jelen levelünk tudomására fog jutni, üdvöt mindenek üdvöztetőjében.

2. § Szives megfontolással kell mindazt figyelmünkre méltatnunk,

a mi az országnak vagy a közjónak drága üdvére szolgál; mert a felségnek, a királyi magasságnak trónja annál boldogabb szilárdságot nyer, mentül fontosabb kötelességének ismeri el alattvalóinak az óhajtott béke eszközeivel való gyámolítását.

3. § Ezért jelen levelünk rendén mindeneknek tudomására akarjuk hozni, hogy miután az egek urának, a kinek akarata kormányoz és intéz mindent, legkedvesebb apánkat, Lajost, a legdicsőbb fejedelmet, Isten kegyelméből Magyarország, Lengyelország, Dalmácia stb. felséges királyát, fimagzat hátrahagyása nélkül az élők sorából kiszólitania tetszett, és mi az ő örököseként és a születés rendje szerint a nevezett Magyarország trónjához és koronájához, valamint apánk országának jogarához jutottunk, országunk főpapjainak, báróinak, valamint előkelőinek és nemeseinek gyülekezete s ugyanaz a közönsége hozzánk és legkedvesebb anyánkhoz, Erzsébet dicső fejedelemasszonyhoz, Isten kegyelméből Magyar-, Lengyelország, Dalmácia stb. királynéjához, néhány nemest, tudniillik tudós Paduersiai Pált és Osztopáni Domokos fiát Dénest, követségbe küldvén, elénkbe terjesztették apánknak egy kiváltságlevelét, mely különben a mi boldog emlékezetű ősünknek és elődünknek, harmadik Béla király fiának, András urnak, az igen dicső fejedelemnek, Magyarország néhai felséges királyának, országunk bárói, előkelői és nemesei szabadsága tárgyában kelt levelét megerősítve foglalta magában, az alább egész terjedelmében megirt szöveggel és tartalommal.

4. § Alázattal és hódolattal esedezvén felségünk előtt, hogy apánknak említett kiváltságlevelét jelen levelünkbe szóról-szóra bevételni és átíratni, és azokkal a cikkelyekkel egyetemben, melyeket úgy András király ur, mint apánk szabadságait illetőleg nekik adtak és megengedtek s a melyeket az a kiváltságlevelél felölelt, elfogadni, helyeselni, jóváhagyni és megújítván, a mi kiváltságlevelünkkel örök időkre megerősíteni méltóztassunk. A melynek tartalma im ez:

5. § „Lajos, Isten kegyelméből Magyarországnak stb. Üdvöt abban, ki a királyoknak ad üdvöt és boldog kormányzást stb. A trón és a királyi méltóság hatalma tudnivalóképen akkor erősödik meg, a midőn az alattvalók békéjének és nyugalmanak előrelátó körültekintéssel viselik gondját stb.”

6. § „A Szentháromság és oszthatatlan egység nevében.”

7. § „András, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. örökös királya.”

8. § „Minthogy úgy országunk nemeseinek, mint másoknak Szent István király adta szabadságát is, némely királyoknak hatalma stb.”

9. § „Hogy ha a főpapok vagy egyházi férfiak valamely ügyben országunk nemesei ellenében stb.”

10. § Mi tehát kegyesen meghallgatván az ország említett főpapjainak, báróinak, előkelőinek és nemeseinek előbb érintett könyörgését, melyet nevezett követeik útján elénkbe terjesztettek, apánknak említett és jelen levelünkbe szóról-szóra beiktatott kiváltságlevelét, annak egész tartalmával és záradékaival együtt elfogadjuk, helyeseljük, jóváhagyjuk és országunk fent nevezett bárói, előkelői és nemesei részére pecsétünkkel örök időkre megerősítjük.

11. § A minek örök emlékezetére és ereje céljából kiadtuk függő és hiteles kettős pecsétünkkel megerősített jelen kiváltságlevelünket.

12. § Kelt a főtisztelendő atyának Krisztusban, Demeter urnak, Isten irgalmából a római szentegyház „sanctorum quatuor coronatorum” címet viselő presbyter bibornokának, Esztergom szentegyháza örökös kormányzójának s ugyancsak e hely örökös ispánjának, és udvarunk hű kancellárjának kezével, az ur ezerháromszáznolczvannegyedik évében, junius 22-én, uralkodásunknak pedig harmadik esztendejében.

13. § Jelen levén a főtisztelendő és tisztelendő atyák Krisztusban: Demeter ur az említett esztergomi egyház örökös kormányzója, Lajos kalocsai, Péter jadraí, Ugolin spalatói és Péter ragusai érsekek; Imre egri, Pál zágrábi, Gublin erdélyi, Bálint az egyházjog doctora pécsi, János váradi, Vilmos győri, Benedek veszprémi, János csanádi, Péter váczí, János szerémi, Domokos barát nyitrai, Pál tinnini, Demeter novii, Grisogon traguri, Mátyás sebenicói, Benevenuto phárai, Jakab macariai, Mihály scardoni és Tamás zenggi püspökök, kik az Isten egyházait szerencsésen kormányozzák; a corbaviai szék betöltetlen levén.

14. § A nagyságos urak: Gara Miklós országunk nádora és a kunok birája, László erdélyi vajda és szolnoki ispán, Zechi Miklós ispán, országbiránk, Lindwai István egész Tótországnak; Fülöp fia István Macsónak, szent Györgyi Themplin, Dalmát és Horvátországoknak bánjai, Zambónak nevezett Miklós tárnok-, Forgách Balázs pohárnok-, Wesseni Miklós fia László asztalnok-, és néhai Dénes vajda urnak fia István lovászmesterünk, a nevezett Zambo Miklós pozsonyi ispán és mások igen sokan, kik országunk ispánságait és tisztségeit viselik.

1464. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK

ELŐBESZÉD

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmátia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodomeria, Kunország és Bulgária királya stb. Minden, ugy mostan élő, mint jövődöbeli keresztény hívőnek, kiknek jelen levelünk tudomására fog jutni, üdvöt a mindenek Üdvöztőjében.

1. § Minthogy az a dicső és boldog köztársaság, a melyben helyesen alkotott törvények uralkodnak: hát illő dolog, hogy a királyok és fejedelmek, kik a népek és városok jogát tartják kezökben, a reájok bizott népet necsak fegyverrel vitézül megvédjék, hanem egyszersmind jogaiban, szabadságaiban és üdvös törvényeiben is megtartsák.

2. § Ennélfogva, jelen levelünk rendén mindenek tudomására akarjuk hozni, hogy országunk főpapjai és bárói és azok a jelesebb nemesei, kiket kiválasztottak, hogy az e napokban szerencsés megkoronáztatásunk czéljából Székesfehérvárt tartott országgyűlésen országunk ügyeiben határozzanak, királyi színünk elé jöven, egész terjedelmökben előadták azokat a szükségeket, melyek alatt ez országunk jelenleg szenved, és felmutatták előttünk a mi boldog emlékezetű elődeinknek, a néhai dicső fejedelmeknek, Lajos urnak, Magyarország királyának és Zsigmond urnak, a római császárnak és hasonlóképen Magyarország királyának stb. némely kiváltságleveleit, a melyek azoknak és mondott országainknak törvényeit és rendeleteit foglalják magukban, és ezenfelül még némely czikkelyeket, a melyeket a közjó és a béke érdekében maguk országunknak főpapjai, bárói és nemesei ezelőtt és a jelen gyűlésen ujonnan készítettek.

3. § Egyértelemmel könyörögvén felségünknek, hogy azokat a kiváltságleveleket és czikkelyeket elfogadni, jóváhagyni és szóról-szóra átiratni; és az azokban foglalt szabadságokkal, mentességekkel, rendelkezésekkel, valamint a néhai igen hatalmas András királynak Lajos ur kiváltságlevele által megerősített decretumával együtt királyi hatalmunknál fogva megújítva állandósítani és megerősíteni s megerősítve megtartani méltóztassunk, hogy országunk javára örök időkre fönnálljanak és hatályban maradjanak. A melyek egyikének, tudniillik az említett Lajos király urénak tartalma im ez.

4. § „Lajos, Isten kegyelméből Magyarországnak, stb. királya, stb. Az öszszes, ugy mostan élő, mint jövődöbeli keresztény hívőknek, kiknek

jelen levelünk tudomására fog jutni, stb. A trón és a királyi méltóság hatalma tudnivalóképpen akkor erősödik meg stb.”

5. § „A Szentháromság és osztatlan egység nevében. András, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmátia, stb. Minthogy ugy országunk nemesinek mint másoknak, szent István király adta szabadsága stb.”

6. § „Zsigmond, Isten kedvező kegyelméből mindenkor felséges római császár, és Magyarország, Csehország stb. királya. Minden keresztény hívőnek stb. Üdvöt a mindenek Üdvöztőjében. Mindazok között, a miket alattvalóink jólétének föntartására mély elmélkedéssel gigondoltunk, stb.”

1464. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

HOGY MAGYARORSZÁG ELŐBBI KIRÁLYAINAK DECRETUMAI, MELYEKET MÁTYÁS KIRÁLY MÁR MEGERŐSITETT, MEGTARTANDÓK

Először, hogy mi e Magyarországunkat és annak minden hozzátartozó lakóját azokban a javakban és régi szabadságokban, szokásokban és jogokban együttesen és egyenkint véve, a melyekkel ez az ország elődeink idejében élt, megoltalmazzuk és megtartjuk.

1. § És hogy a néhai Lajos és Zsigmond király urak decretumait a néhai András királynak Lajos király ur részéről megerősített decretumával együtt megerősítjük és az alábbirt czikkelyekkel egyetemben megtartandjuk.

1478. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK

A KIRÁLY TANÁCSOSAINAK A MEGHALLGATÁSA NÉLKÜL SENKIT SE FOGJON EL VAGY SZÁMÜZZÖN

Továbbá, hogy Felséged a törvény rendjének mellőzésével senkit, sem előkelőt, sem alábbvalót, el ne fogjon, hanemha azokat, a kiknek elfogatását az ország szokott törvényei megengedik.

1. § És ez ország főpapjai, bárói, előkelői és nemesei közül senkit se számüzzön vagy fogjon el, a főpapok, bárók, előkelők és nemesek tanácsának és véleményének mellőzésével, a mint régente szokásban volt.

1486. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK
(DECRETUM MAIUS)
(Részleges közlés)

ELŐBESZÉD

Mátyás, Isten kegyelméből Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodomeria, Kunország és Bulgária királya, Szilézia és Luxemburg hercege, Morvaország és Lusitza őrgrófja: a dolog örök emlékezetére.

1. § Illő dolog, hogy a királyok és fejedelmek, kik mennyei rendelkezésből a legfőbb méltóság diszes helyét foglalják el, necsak fegyverekkel, hanem törvényekkel is ékeskedjenek, s hogy alávetett népeiket s egyszersmind birodalmuk gyeplőit inkább jó és állandó intézmények szigorával, semmint a korlátlan hatalom és kárhozatos visszaélés keménységével kormányozzák.

2. § Ezért mindenek tudására akarjuk hozni, hogy miután Istennek legnagyobb és váratlan kegyessége s annak ki nem mondható, fel sem fogható gondviselése Minket (bár érdemetlenül) a királyi méltóság e magas polczára felemelt, mindig elménkben forgattuk, folyton arra gondoltunk és váltig szivünkön hordtuk, hogy azokat a rendetlenségeket és megvesztett visszaéléseket, melyek ebben az országban, a mi elődeink, az igen dicső király urak idejében és a mi időnkben is eddigelé, főképen pedig a törvényszékeken, előfordultak, megszüntethessük és kiirthassuk, és hogy olyan üdvös, olyan állandó szabályokat és decretumokat alkothassunk, a melyeken világosan meglátszassék, hogy mindenek előtt Megváltónk dicséretére és dicsőségére, és azután a Minmagunk meg egész országunk becsületére, üdvére, jólétére és nyugalomára alkottuk, és a melyeket mindenki örök időkre törvényekül és irott jogul ismerjen el és a maga fejéből soha senki meg ne változtathassa vagy azokkal ellenkező új törvényeket ne hozhasson, a mint ez köztudomás szerint, eddigelé minden új király elismerése alkalmával megtörtént.

3. § Eleget is teszünk vala ennek a szent szándékunknak és óhajításoknak, ha abban ez országunk legsürgősebb szükségei meg nem gátoltak volna, kiváltképen, ha határait és végeit helyreállítanunk, egyszersmind legkegyetlenebb ellenségeit is, kikkel az országot elárasztva találtuk, kiűznünk nem kellett volna.

4. § Az ország határait ugyanis, részint a csehek, részint a németek, részint a törökök folytonos betöréseikkel, részben pedig más szomszéd, de csupa ellenséges nemzetek annyira széjjelszakgatták és elfoglalták, hogy az anyaterületen kívül egyéb semmi sem maradt meg és azt is, mint említettük, különböző ellenségek árasztották el és tépték szét.

5. § Mely körülmények azt idézték elő, hogy azt az üdvös és különben igen szükséges szándékunkat kénytelenek voltunk más időre halasztani.

6. § És leginkább azért, mert reméltük, hogy miután az előbb említett ellenségeket, kik az országot már több éven át tüzzel-vassal pusztították, és a kik már nem kételkedtek, hogy azt örökösen megtarthatják (mert úgy megvetették abban lábukat, hogy már kezdettek az országlakosokkal házasságokat kötni és velök sógorságba lépni), legyőztük, legott békét, szabad időt és egyuttal nyugalmat szerezhetünk és ez óhajtságunkat kényelmesebben teljesíthetjük.

7. § Ámde akár az emberi nem ellenségének mesterkedése, a ki a jó és üdvös óhajtságok ellen mindig leselkedik, akár a gonosz emberek sugalmazása és féktelen uralomvágya, azt okozta, hogy reményünk és várakozásunk e részben megcsalt.

8. § Mert, miután Isten segítségével az ellenségeket kiűztük és az ország határait és végeit minden oldalról, bár a legnagyobb fáradsággal, költséggel és a mieink közül sokaknak elvesztével nem csak helyreállítottuk, hanem mindenfelől nagyon ki is terjesztettük és kiszélesítettük, és midőn már-már készültünk, hogy azt, mit mindig szivünkön hordtunk, teljesítsük: ime felséges Frigyes ur, a római császár és Ausztria hercege, kit mindenkor ép úgy tiszteltünk és becsültünk, mintha kedves atyánk lenne, és a kinek minden dologban kedvére tenni törekedtünk, Nekünk, a kik, mint említettük, a hosszú és igen súlyos háborukban kifáradtunk és ki-merültünk, hadat üzent, és az országba azonnal betört és abban súlyos és helyrehozhatlan kárt, gyujtogatást, pusztítást és egyébnemü különféle kárhozatos rossz tetteket vitt véghez.

9. § Így történt, hogy (ámbár akarattunk ellenére) ismét fegyvert fogni s magunkat meg országunkat megvédeni és az erőszakot erőszakkal megtorolni kényszerültünk, és ilyen módon e háborúval hat éven át kellett magunkat elfoglalni.

10. § A mely háboruban a dolog oda jutott, hogy Isten kegyelmével, ki igazságunkat és a rajtunk esett jogtalanságot a magasból látta, hadi mű-

veletünkkel nemcsak magunkat és országunkat oltalmaztuk meg a császári felség ellen, a ki minket így harczra kihitt és így megtámadott, hanem őt, midőn Ausztriában, tudniillik az ő örökös hazájában vala, meg is támadtuk és Bécset, az igen hires várost és annak a tartománynak főpontját és székhelyét csaknem félévi ostromlás után bevettük, azután pedig annak az egész tartománynak nagyobb részét szintén meghódítottuk és többi részeit is meghódítottuk volna, hacsak az otthoni visszasságok és bajok haza nem hívtak volna.

11. § De azalatt, míg e hadi dolgokkal foglalkozunk, a míg sikereinket vivjuk ki, a míg szerencsénk és győzelmünk után megyünk: hosszas távollétünk és elfoglaltságunk következtében feltámad az országban a gyilkosok, tolvajok, latrok, rablók, hamisítók, gyújtogatók és ehhez hasonló bűnösök nagy sokasága olyannyira, hogy sem utas, sem testvér a testvértől, sem idegen az idegentől nincs biztonságban.

12. § E miatt, egyszersmind pedig azért is, hogy mondott kívánságunkat teljesíthessük és az országlakók nyugalmáról, a mint mindenkor óhajtottuk, gondoskodhassunk: az országlakók gyakori kérésétől ostromolva, lejöttünk ez országba, melynek kormányára, miként előre bocsátottuk, isteni rendelésből vagyunk elhivatva, és az összes főpapóknak, báróknak, előkelőknek és más nemeseknek itt Budán közönséges országgyűlés tartását rendeltük el.

13. § A hol velük és a többi nemesekkel együtt, kiket minden vármegeből megválasztottak és a kik ez egész ország képét viselik, mindenekelőtt az Istennek és az ő anyjának, Máriának, és a szent királyoknak, ugyanint ez ország védurainak dicsőítésére, azután pedig a maguk és az egész ország becsületére, üdvére, jólétére, hasznára, előnyére és nyugalma, mindannyinak egyenlő és egyetértő akaratával, tanácsával és hozzájárulásával az alább megírt szakaszokban és czikkelyekben állapotunk és egyeztünk meg, a melyeket törvények és írott jog gyanánt örök időkre erőben kell hagyni s tiszteletben tartani.

14. § A mely szakaszoknak vagy czikkelyeknek elseje ez:²¹¹

211 Az 1486 évi törvények további cikkeinek csak címeit közli kiadványunk.

1486. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
A NÁDORI VAGY KÖZTÖRVÉNYSZÉK ELTÖRLÉSE ÉS AZ ISPÁNNAK
ADOTT HATALOM A RABLÁSOKNAK A KIRÁLY TUDTÁVAL
VALÓ KIIRTÁSÁRA

1486. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A KIHIRDETETT GYÜLÉSEK ÉS RÖVID PERBEHÍVÁSOK
MEGSZÜNTETÉSE

1486. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
ÉVENKÉNT KÉT NYOLCZADOS TÖRVÉNYSZÉK TARTANDÓ,
A MELYEKEN KÉT RENDES BIRÓ LEGYEN JELEN, ÉS SZENT JAKAB MEG
VIZKERESZT ÜNNEPÉN KÉT MÁS, RÖVID TÖRVÉNYSZÉK

1486. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
A BIRTOKJOGOK DOLGÁT ILLETŐ MINDEN PERT NÉGY NYOLCZADOS
TÖRVÉNYSZAKBAN BE KELL FEJEZNI

1486. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
A PERES FELEK MINDEN PERES ÜGYBEN EGYEZKEDHETNEK

1486. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK
A HATALMASKODÁSOK, KÁRTÉTELEK ÉS BÁNTALMAZÁSOK
TÁRGYÁBAN INDITOTT PEREKET AZ ELSŐ NYOLCZADOS TÖRVÉNYSZÉKEN,
HA PEDIG BIRTOK DOLGÁT ÉRINTIK, A MÁSODIKON KELL BEFEJEZNI,
ÉS PERBEHÍVÁST MINDEN BIRÓ ELRENDELHET

1486. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY MELY SZEMÉLYEKNEK ÉS MIKÉPEN ADHATÓK HALASZTÁSOK?
ÉS AZOK BÜNTETÉSÉRŐL A KIK AZOKAT CSALÁRDUL ESZKÖZLIK KI**

1486. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

**MINDENIK VÁRMEGYÉBEN VÁLASZSZANAK KIRÁLYI EMBEREKET,
KIKNEK A HITELES BIZONYSÁGOKKAL A VÉGREHAJTÁSOKRA
KI KELL MENNIÖK; ÉS BÜNTETÉSÜK, HA CSALÁST KÖVETNEK EL**

1486. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK

**MILYENEKNEK KELL LENNIÖK A KÁPTALANOK ÉS CONVENTEK
BIZONYSÁGAINAK? ÉS EZEK HÜSÉGES VÉGREHAJTÁSÁRÓL
ÉS JELENTÉSTÉTELÉRŐL, VALAMINT A VÉTKEZŐK BÜNTETÉSÉRŐL**

1486. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

**A SZERZETES CONVENTEK APÁTSÁGAIT ÉS PRÉPOSTSÁGAIT
EGYEDÜL AZ ILLETŐ REND SZERZETESEI BIRJÁK**

1486. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY A PÜSPÖKÖKNEK A CONVENTEKET ÉS PRÉPOSTSÁGOKAT
ÉVENKINT KÉTSZER KELL MEGLÁTOGATNIOK**

1486. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK

**ELTÖRLÉSE AZ „N. BELEEGYEZÉSÉVEL ÉS PARANCSÁBÓL”-FÉLE
ZÁRADÉKKAL KIADOTT PERBEHÍVÁSOKNAK ÉS HOGY A NEMES
FELESÉGEKET, ANYÁKAT, LEÁNYOKAT NE HIVJÁK PERBE**

1486. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK
**A KÖZÖS TANUVALLATÁS MEGEJTÉSÉNEK MÓDJÁ;
ÉS A SZEMÜGYRE VÉTELŐRL**

1486. ÉVI XV. TÖRVÉNYCIKK
**FŐBENJÁRÓ ITÉLETBEN, AZ ÖT ESET KIVÉTELÉVEL, SENKIT SEM KELL
ELMARASZTALNI, ÉS HOGY HA AZ URAK TISZTEI VAGY JOBBÁGYAI
ERŐSZAKOSKODNAK, URAIKNAK ESKÜVEL KELL MAGUKAT
TISZTÁZNIOK, AZOK RÉSZÉRŐL PEDIG IGAZSÁGOT SZOLGÁLTATNIOK**

1486. ÉVI XVI. TÖRVÉNYCIKK
A VISSZAÜZÉS BÜNTETÉSE

1486. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A HÁROM VÁSÁRON VALÓ KIKIÁLTÁSOK ELTÖRLENDŐK

1486. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK
**HOGY PÁRBAJ VIVÁSÁT A KIRÁLYI TÖRVÉNYSZÉKEN NEM SZABAD
ELHATÁROZNI, KIVÉVE A KIRÁLY KATONAI CURIÁJÁNAK
SZOKÁSA SZERINT ELDÖNTENDŐ PEREKBEN ÉS AKKOR IS CSAK
BIZONYÍTÉKOK HIÁNYÁBAN**

1486. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK
**MIKÉPEN FEJEZENDŐK BE NÉGY NYOLCZADOS TÖRVÉNYSZAKON
A BIRTOKJOGOKAT TÁRGYAZÓ PERES ÜGYEK**

1486. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK

**AZ ITÉLŐMESTEREKNEK SZÁLLÁSAIKON NEM SZABAD ITÉLKEZNI;
S HOGY AZ ITÉLETLEVELEKET A TÖRVÉNYSZÉKEN FÖL KELL OLVASNI
ÉS MINDEN ITÉLŐMESTERNEK ALÁ KELL IRNIA**

1486. ÉVI XXI. TÖRVÉNYCIKK

**A KÜLÖNBÖZŐ SZEMÉLYEKNEK ADOTT MENTESSÉGEK AZ ISPÁNOK
ÉS MÁS RENDES BIRÁK BIRÓI HATÓSÁGA ALÓL, ERŐTLENEKNEK
ÉS SEMMISEKNEK TEKINTENDŐK**

1486. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK

**ANNAK A BÜNTETÉSE, A KI A KIRÁLYTÓL FELKÉRT FEKVŐJÓSZÁGOT,
MEGTÖRTÉNT ELLENTMONDÁS ELLENÉRE, A MAGA RÉSZÉRE
ERŐSZAKOSAN ELFOGLALJA: HOGY AZ ISPÁN AZ OLYANT DOBJA KI
ÉS A FEKVŐJÓSZÁGOK BECSÜJÉBEN MARASZTALJA EL**

1486. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY AZ ILYEN ZÁRADÉKKAL „KIRÁLYI KÉZBŐL” ELLÁTOTT
ADOMÁNYLEVELEK ERŐTLENEK.**

1486. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY A KIRÁLYTÓL A TÖRVÉNYEK ÉS RÉGI SZOKÁS ELLENÉRE
FELKÉRT JÓSZÁGOK FEL NEM KÉRTEKNEK TEKINTENDŐK**

1486. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK

**A ZÁLOGOS FEKVŐ JÓSZÁGOKAT ILLETŐ PERLEKEDÉS MÓDJÁRÓL
ÉS AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, A KIK, MEGINTÉS UTÁN, A PÉNZT FÖLVENNI
ÉS A JAVAKAT VISSZABOCSÁTANI NEM AKARJÁK**

1486. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK

**MAGSZAKADÁS ESETÉBEN MIT KELLJEN TENNI A KÉTES
FEKVŐ JÓSZÁGOKRA NÉZVE AZ ELHUNYT NEMESÉK FELESÉGEI
ÉS LEÁNYAI ÉRDEKÉBEN?**

1486. ÉVI XXVII. TÖRVÉNYCIKK

**A FEKVŐ JÓSZÁGOK FELKÉRŐI ABBAN AZ ESETBEN, HA AZ IKTATÁS
IDEJÉN ELLENTMONDÓK AKADNAK, A FEKVŐJÓSZÁGOKAT
NE FOGLALJÁK EL. ÉS HOGY MIT KELL TENNI, HA AZ ELLENTMONDÓK
A FEKVŐ JÓSZÁGOKBAN IZIBEN BELEELEGYEDNÉNEK? –
A FELESÉG, FÉRJE HALÁLA UTÁN SEMMI OKBÓL SE ESSÉK EL
VIZSONHITBÉRÉTŐL**

1486. ÉVI XXVIII. TÖRVÉNYCIKK

**A FŐPAPOK ÉS EGYHÁZI SZEMÉLYEK, KIK VILÁGI NEMESÉK ELLEN
PERT INDITANAK, A PER FÜGGŐBEN LÉTE ALATT, EGYHÁZI TILALMAT
NEM BOCSÁTHATNAK KI. ÉS HOGY ŐKET A VILÁGIAK ELLENÉBEN
UGYANAZON BÜNTETÉSBEN KELL ELMARASZTALNI,
A MELYLYEL ŐK A VILÁGIAKAT MAGUK ELLENÉBEN SAJÁT
PEREIKBEN KIVÁNJÁK SUJTATNI**

1486. ÉVI XXIX. TÖRVÉNYCIKK
MIKÉNT MEHETNEK VÉGBE AZ ORSZÁGBAN A LETARTÓZTATÁSOK

1486. ÉVI XXX. TÖRVÉNYCIKK
A KIK HADBA, VAGY EGYEBBÜVÉ AKÁRHOVÁ UTAZNAK,
SENKINEK SE TEGYENEK KÁRT

1486. ÉVI XXXI. TÖRVÉNYCIKK
A KATONÁK SENKINEK SE OKOZZANAK KÁROKAT;
ÉS A KÁRTEVŐKNEK BÜNTETÉSÉRŐL

1486. ÉVI XXXII. TÖRVÉNYCIKK
A VELENCZEIEKNEK ÉS LENGYELEKNEK, HÜTLENSÉG BÜNTETÉSE
ALATT SENKI SE MERJEN FEKVŐJÓSZÁGOKAT VAGY VÁRAKAT ELADNI,
VAGY RÉSZÜKRE BÁRMELY CZIMEN IDEIGLENESEN ÁTRUHÁZNI
VAGY ELAJÁNDÉKOZNI

1486. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
HA AZ URAKNAK NEMES VAGY BÁRMIFÉLE TISZTEI MÁSOKNAK
KÁROKAT OKOZTAK, AZ URAK TARTOZNAK AZOK RÉSZÉRŐL
ELÉGTÉTelt SZOLGÁLTATNI; HA PEDIG NEM TISZTEK, HANEM CSAK
ZSOLDOSOK LENNÉNEK, PERBE KELL ŐKET FOGNI

1486. ÉVI XXXIV. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A SZÖKEVÉNY SZOLGÁT VAGY TISZTET AZ, A KIHEZ SZÖKÖTT,
ADJA VISSZA ELŐBBI URÁNAK

1486. ÉVI XXXV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ISPÁNOK A VÁMHELYEKET VIZSGÁLJÁK MEG S A KIRÁLYNAK
MINDEGYIKRŐL TEGYENEK JELENTÉST

1486. ÉVI XXXVI. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A PARASZTOK, KIK FELESÉGEIKET VISZIK, VÁMOT
NE FIZESSENEK. A SZABÓK VAGY POSZTÓNYIRÓK VÁM FEJÉBEN
NE FIZESSENEK TÖBBET, MINT MÁS UTASOK

1486. ÉVI XXXVII. TÖRVÉNYCIKK
A BÁNOK ÉS ISPÁNOK NE MERJENEK BELEAVATKOZNI AZ ISTEN
EGYHÁZAIBA, A MELYEK KEGYURSÁGA A KIRÁLYRA TARTOZIK

1486. ÉVI XXXVIII. TÖRVÉNYCIKK
ANNAK BÜNTETÉSE, KI AZ ELFOGOTT TOLVAJT ÉS LATROT
SZABADON ERESZTI

1486. ÉVI XXXIX. TÖRVÉNYCIKK
A JOBBÁGYOK ERŐSZAKOS ÉS JOGTALAN ELVITELE, ÉS HOGY
SZABADSÁGUKBAN ÁLL HELYBEN MARADNI VAGY ELKÖLTÖZNI
ÉS ANNAK BÜNTETÉSÉRŐL A KI ŐKET IGAZTALANUL
LETARTÓZTATJA, HOGY EL NE KÖLTÖZZENEK

1486. ÉVI XL. TÖRVÉNYCIKK
A DÉZSMA ÖSSZEÍRÁSÁBAN ÉS BEHAJTÁSÁBAN AZ 1464. ÉVI
DECRETUMBAN MEGSZABOTT MÓDOT KELL KÖVETNI

1486. ÉVI XLI. TÖRVÉNYCIKK

**A DÉZSMÁLÓ ELÉGEDJÉK MEG A PARASZT ESKÜJÉVEL, HA NEM
ELÉGSZIK MEG, AZ ASZTAGOT, EGY ARANY LETÉTELE MELLETT
SZÉTHÁNYHATJA**

1486. ÉVI XLII. TÖRVÉNYCIKK

**AZOKRÓL AZ ÁLLATOKRÓL, MELYEBŐL AZ EGRI PÜSPÖKI
MEGYÉBEN TIZEDET SZOKTAK VENNI**

1486. ÉVI XLIII. TÖRVÉNYCIKK

**A FÖLDES URAK A DÉZSMÁBÓL A MAGUK RÉSZÉRE SEMMIT
SE BITOROLJANAK**

1486. ÉVI XLIV. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY AZOKAT A PERESÜGYEKET, MELYEKET A DÉZSMÁK
DOLGÁBAN NÉMELYEK A RÓMAI CURIA ELŐTT INDITOTTAK MEG,
VISSZA KELL VONNI**

1486. ÉVI XLV. TÖRVÉNYCIKK

**DÉZSMÁK TÁRGYÁBAN VAGY EGYÉB ÜGYEKBEN SENKI
SE MERJEN A RÓMAI CURIÁN PERT INDITANI;
ÉS A DÉZSMAPEREKET, MIDŐN BIRTOKJOG FOROG KÉRDÉSBEN,
A KIRÁLY INTÉZZE EL**

1486. ÉVI XLVI. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A KIRÁLY SÜLYÖS ÉS FELETTE NAGY PANASZRA SENKI
FEKVŐ JÓSZÁGAIT SEM FOGLALHATJA EL
ÉS A FŐPAPURAK MEG BÁRÓK TANÁCSA NÉLKÜL HÜTLENSÉG
VÉTKÉBEN SENKIT SEM MARASZTALHAT EL

1486. ÉVI XLVII. TÖRVÉNYCIKK
MIKÉPEN SZABAD VALAKINEK A KIRÁLYHOZ HÜTLENEKET
TIZENKÉT NAPON ÁT ÉS NEM TOVÁBB, VÁRAIBAN
ÉS FEKVŐJÓSZÁGAIBAN TARTANI, ÉS AZOK BÜNTETÉSE,
A KIK ELLENKEZŐT CSELEKSZENEK

1486. ÉVI XLVIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ISPÁNOKNAK MINDEN GONOSZTEVŐT BÁRHOL, BÁRKI FEKVŐ
JÓSZÁGAIN EL SZABAD FOGNIOK; ÉS HOGY AZ ELLENSZEGÜLŐK
ANNAK A BIRTOKNAK AZ ELVESZTÉSÉVEL BÜNHŐDNEK,
A HOL A GONOSZTEVŐKET MEGKAPJÁK

1486. ÉVI XLIX. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLY AZ URAK ÉS NEMESÉK AMA FEKVŐ JÓSZÁGAIT ÉS
BIRTOKAIT, A MELYEKBE BÁRMILYEN ARANYÉRCZEK TALÁLHATÓK,
MÉLTÓ ÉS EGYENÉRTÉKŰ KÁRPÓTLÁS NÉLKÜL EL NE VEGYE,
HANEM ELÉGEDJÉK MEG A BÁNYAJÖVEDELEMMEL

1486. ÉVI L. TÖRVÉNYCIKK
SZLAVONORSZÁG ZAGORIA VÁRMEGYÉJÉNEK BIRÁSKODÁSA
SZÜNJÉK MEG; ÉS A FELEBBEZÉS A BÁNHOZ MENJEN

1486. évi LI. TÖRVÉNYCIKK

**A SZÁNTSZÁNDÉKOS GYILKOSOKAT KIRÁLYI KEGYELEM NÉLKÜL
KI KELL VÉGEZNI, A KIKET IS, BÁRHOL LEGYENEK, EL SZABAD FOGNI
ÉS HOGY AZOKAT SENKI SE MERJE MEGVÉDENI**

1486. évi LII. TÖRVÉNYCIKK

**MIKÉPEN KELL A FELEKEN (AKÁR AZ ORSZÁG RENDES BIRÁI ELŐTT,
AKÁR A MEGYEI SZÉKEKEN ITÉLTÉK LEGYEN EL)
A BIRSÁGOKAT MEGVENNI**

1486. évi LIII. TÖRVÉNYCIKK

**HA AZ, KIT AZ ALISPÁNOK TÖRVÉNYESEN ELMARASZTALTAK,
A PERT A KIRÁLYI CURIÁHOZ FELEBBEZI, AZT AZ ELMARASZTALT
FELET, AZ ÜGY HELYBENHAGYÁSA ESETÉBEN KÉTSZERES
BIRSÁGBAN KELL ELMARASZTALNI**

1486. évi LIV. TÖRVÉNYCIKK

**A BIRÁKAT ÉS ITÉLŐMESTEREKET SENKI SE MERJE
BECSTELENSÉGGEL ILLETNI; ÉS AZ ARRA SZABANDÓ
FORBÁTBÜNTETÉSRŐL, A KI EZT VAKMERŐEN MEGTENNÉ**

1486. évi LV. TÖRVÉNYCIKK

**A FŐBENJÁRÓ ÍTELETBEN MARASZTALTAT BIRÁJA AZONNAL
FOGJA EL ÉS EGYEZKEDÉS VÉGETT HÁROM NAPIG TARTSA FOGVA;
AZ EGYEZKEDÉS NEM SIKERÜLTÉVEL
HARMADNAP SZOLGÁLTASSA KI AZ ELLENFÉLNEK**

1486. ÉVI LVI. TÖRVÉNYCIKK

**AZ APÁT FIÁÉRT, ÉS VISZONT A FIUT APJÁÉRT NEM KELL
ELMARASZTALNI**

1486. ÉVI LVII. TÖRVÉNYCIKK

**A PÜSPÖKÖK, KÁPTALANOK, APÁTOK, PRÉPOSTOK ÉS EGYHÁZI
SZEMÉLYEK BIRTOKJOGOK SZERZÉSÉBEN ÉS MEGTARTÁSÁBAN,
RÉGI SZOKÁSNÁL FOGVA NE TANUVALLATÓ LEVELEKKEL, HANEM CSAK
KIVÁLTSÁGLEVELEKKEL ÉS OKIRATOKKAL JÁRHASSANAK EL**

1486. ÉVI LVIII. TÖRVÉNYCIKK

A SZÉKSÉRTŐKET HUSZONÖT GIRÁBAN KELL MARASZTALNI

1486. ÉVI LIX. TÖRVÉNYCIKK

**A SZENT JÓBI ÉS A KISEBB CONVENTEK TÖBBÉ LEVELEKET
NE ADJANAK KI**

1486. ÉVI LX. TÖRVÉNYCIKK

**HOGY AZ EGYES MEGYÉK ÉLÉRE ISPÁNOKAT KELL TENNI,
ÉS HOGY EZEK AZ ISPÁNOK UGYANABBÓL A MEGYÉBŐL KÖTELESEK
MAGUKNAK TEKINTÉLYES FÉRFIAKAT ALISPÁNOKUL KIVÁLASZTANI;
ÉS AZOK ESKÜJÉRŐL**

1486. ÉVI LXI. TÖRVÉNYCIKK

**AZOKNAK A KATONÁKNAK A BÜNTETÉSE, A KIK AZ EGYHÁZAKAT
MEGTÁMADJÁK ÉS TÖNKRE TESZIK**

1486. ÉVI LXII. TÖRVÉNYCIKK

**AZOKNAK A KATONÁKNAK A BÜNTETÉSE, A KIK A NEMESOK HÁZAIBA
SZÁLLNAK VAGY AZ ODA BESZÁLLÍTOTT ÉLELMISZEREKET
ERŐSZAKOSAN ELVISZIK**

1486. ÉVI LXIII. TÖRVÉNYCIKK

**A FŐESPERESEK ÉS ESPERESEK VAGY A PLÉBÁNUSOK,
JAVADALMAIK VESZTÉSÉNEK BÜNTETÉSE ALATT, A MEGÖLT EMBEREK
ELTEMETÉSEÉRT SEMMIT SE MERJENEK KÖVETELNI**

1486. ÉVI LXIV. TÖRVÉNYCIKK

**A FŐPAPOK ÉS BÁRÓK MEG AZ ÖSSZES NEMESOK TARTOZNAK FEKVŐ
JÓSZÁGAIK UTÁN A VÁRMEGYE PÉNZTÁRÁBA ADÓZNI, VALAMIKOR
A VÁRMEGYE KÖZÖS SZÜKSÉGEIRE KÖLTSÉGEK KELLENEK;
A VONAKODÓKAT AZ ISPÁN A SZOKOTT BIRSÁG FELVÉTELÉVEL
KÉNYSZERITSE AZ ADÓZÁSRA.
MINDAZONÁLTAL AZ URAK NEM ADÓZNAK AKKOR, A MIDŐN
ORSZÁGGYÜLÉSRE KELL MENNIÖK**

1486. ÉVI LXV. TÖRVÉNYCIKK

**A FEGYVEREKET NEM SZABAD A VÁRMEGYE SZÉKÉRE BEVINNI,
HANEM A SZÁLLÁSOKON KELL HAGYNI; ÉS ANNAK A NEMESNEK MEG
PARASZTNAK A BÜNTETÉSE, A KI MÁSKÉPEN CSELEKSZIK**

1486. ÉVI LXVI. TÖRVÉNYCIKK

A KI KORCSMÁBA AKAR MENNI, A FEGYVERÉT TEGYE LE

1486. ÉVI LXVII. TÖRVÉNYCIKK

A KI VÉGREHAJTÁS ALKALMÁVAL AZ ISPÁN VAGY ALISPÁN
ÉS A SZOLGABIRÁK ELLEN TÁMADT ÉS ERŐSZAKOT HASZNÁL,
HÜTLENSÉG VÉTKÉBE ESSÉK

1486. ÉVI LXVIII. TÖRVÉNYCIKK

HOGY KIK AZ ORSZÁG RENDES BIRÁI ÉS HOGY A TÖRVÉNYSZÉKRE
HIVATLANUL SENKI SEM MEHET BE

1486. ÉVI LXIX. TÖRVÉNYCIKK

EGY ÜGYVÉD LEGFŐLEBB TIZENNÉGY SZEMÉLY ÜGYEIT VÉDELMEZZE

1486. ÉVI LXX. TÖRVÉNYCIKK

A MÁR MEGINDITOTT PEREKET SZOKOTT FOLYAMATUK SZERINT
KELL MEGVITATNI

1486. ÉVI LXXI. TÖRVÉNYCIKK

A KIK AZT ÁLLITJÁK, HOGY KÍVÁLTSÁGLEVELEIK ELVESZTEK,
A HATVAN ÉVEN BELÜL TÖRTÉNT DOLGOT NEMESÉK
TANUVALLOMÁSÁVAL BIZONYITSÁK

1486. ÉVI LXXII. TÖRVÉNYCIKK

A VILÁGI SZEMÉLYEKET EGYHÁZIAK ELLENÉBEN A BIRÓSÁG ELŐTT
EGYENLŐ BIRSÁGBAN KELL MARASZTALNI

1486. ÉVI LXXIII. TÖRVÉNYCIKK

**AZ ORSZÁG RENDES BIRÁI ÉS HELYETTESEIK, UGYSZINTÉN AZ ISPÁNOK,
ALISPÁNOK, ITÉLŐMESTEREK, TÁBLABIRÁK ÉS MÁSOK, A KIK
AZ ORSZÁGBAN BIRÁSKODNAK, A MAGUK HELYÉN ESKÜT TEGYENEK**

1486. ÉVI LXXIV. TÖRVÉNYCIKK

A LEVELEK DIJA A KÁPTALANOKBAN ÉS CONVENTEK BEN

1486. ÉVI LXXV. TÖRVÉNYCIKK

**A KÁPTALANBAN VAGY CONVENTBEN LETETT PÉNZEKTŐL
MIT KELL VENNI ÉS A HITELES BIZONYSÁGOKNAK
A VÉGREHAJTÁS ALKALMÁBÓL TETT UTJOKÉRT ÉS MUNKÁJOKÉRT
MIT KELL NAPJÁRA FIZETNI?**

1486. ÉVI LXXVI. TÖRVÉNYCIKK

**LEVELEK DIJA A TÖRVÉNYSZÉKEKEN VAGYIS A KIRÁLYI KISEBB
KANCZELLÁRIÁBAN**

1486. ÉVI LXXVII. TÖRVÉNYCIKK

**A SZOMSZÉDOK ÉS HATÁROSOK NEVEIT, A KIK AZ IKTATÁS
ÉS HATÁRJÁRÁS ALKALMÁVAL JELEN VOLTAK,
A KÁPTALANOKNAK ÉS CONVENTEKNEK A VÉGREHAJTÁSOKRÓL
KÉSZÜLT LEVELEIBE MINDENKOR BELE KELL IRNI**

1486. ÉVI LXXVIII. TÖRVÉNYCIKK

HOGY AZ ABBAN FOGLALTAKAT SOHA SEM KELL MEGVÁLTOZTATNI

1492. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
HOGY A BIRÁK A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSA ALKALMÁVAL
SZEMÉLYESEN LEGYENEK JELEN ÉS A TÖRVÉNYSZÉKEK
TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL

A nyolczados törvényszékek tartása alkalmával Magyarország rendes birái személyesen legyenek jelen, kivéve, ha őket vagy valamelyiköket az ország fontos ügyei miatt valamely törvényes ok gátolná.

1. § És ugy nekik, mint helyetteseiknek és biráiknak is teljes és egészen szabad hatalmukban álljon minden, ugy előkelőbb mint alábbvaló, perlekedő részére, bármilyen rendűek, állásuak és méltóságuak legyenek is ezek, az ország régi és jóváhagyott szokása szerint, minden félelem nélkül törvényes és helyes igazságot szolgáltatni.

2. § És hogy a királyi felség vagy a főpap urak és bárók egy bírót se szorítsanak és kényszerítsenek arra, hogy valakinek kedvére a szokásokat és a közönséges bírói gyakorlatot meg a törvény rendét megmásítsa vagy megzavarja.

1495. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLYNAK ARRÓL A HATALMÁRÓL, HOGY A HOZZÁ
HÜORSZÁGLAKOSOKNAK FEKVŐJÓSZÁGOKAT
ADOMÁNYOZHAT

A kilenczedik cikkelyre nézve, mely a királyi felségnek birtokjogok adományozására ad szabadságot, ezt végeztük:

1. § Hogy a királyi felségnek ama cikkely sora és tartalma ellen tett vagy ezután teendő adományai hiábavalók, semmisek és egyáltalán erőtlene legyenek.

2. § A királyi felség pedig, száz jobbágytelekig, bárkinek, még külföldi személyeknek is adományozhasson.

1500. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK
HÁNY SZEMÉLYNEK ÉS A KIKNEK KELL AZ ORSZÁG
TÖRVÉNYSZÉKEIN ÉS A KIRÁLY TANÁCSÁBAN
JELEN LENNIÖK?

Továbbá a kisebb decretum második, hatodik és hetedik cikkelyeinek világosabb megmagyarázása céljából rendeltük:

1. § Hogy a tizenhat esküdt ülnökön kívül, kiknek a törvényszéken jelen kell lenniök, válaszszon a királyi felség a főpap urak közül négy, és a báró urak közül is ugyanannyi jogtudóst, a kik tudásukkal a többiek fölött kitűnnek, és ezeknek a nagy és egész nyolczados törvényszékeken mindnyájoknak jelen kell lenniök.

2. § A jövőre állandóan tartandó rövid törvényszékeken pedig csak tizenketten tartoznak közülok bennülni, egymásközt kölcsönösen változván.

3. § E szerint annak a tizenkét választottnak az egyik egész félév alatt, a másik tizenkettőnek pedig hasonlóképen a másik félév alatt mindig helyet kell adni a királyi felség tanácsában s ott jelen kell lenniök.

4. § Kik kötelesek lesznek a királyi felség és az összes urak és ország-lakósok kezébe szigorú esküt tenni arra nézve, hogy abban a tanácsban mindazt, a mi a királyi felségnek tartozó hűségre és az ő gyarapodására, valamint az egész ország szabadságára és közjávára látszik tartozni, hiven fogják tárgyalni.

5. § És ugyanezek a hites választottak tartozzanak Budán az érintett módon váltakozva mindig és állandóan jelen lenni; és az ország szokásait és jogait, a melyekre a bíróságokban hivatkozás szokott történni, kifejteni és összeírni, és az országlakósoknak a decretum rende szerént jövőben tartandó közönséges gyűléseiben mindenkor a királyi felségnek, valamint a főpap s báró uraknak és országlakosok közönségének bemutatni és előterjeszteni.

6. § A hol is, a királyi felség és a főpap meg báró urak s a többi országlakósok azt, a mit helyesnek és igazságosnak ismernek el, fogadják el és hagyják jóvá; a miről pedig úgy találják, hogy helytelen és hogy rossz módon lett elkészítve és följegyezve, azt a királyi felség, a főpap és báró urak, meg az országlakosok közönsége javítsák ki.

7. § Melyeknek minden részben való megmagyarázása, összeírása és jóváhagyása után, azok szerint kell ítélni.

8. § Az országlakosok kebeléből kiválasztott esküdt ülnököknek a fizetéséről ugyancsak az országlakosok, és hasonlóképen a főpap és bíró urak fizetéséről a többi főpap és báró urak kötelesek gondoskodni.

9. § Azt a tizenhat esküdt ülnököt pedig a királyi felség és az ország közönsége válaszsza meg az ország négy részéből.

10. § A kiket minden harmadik évben tudniillik az országlakosoknak jövőre tartandó gyűlésében meg kell változtatni s másítani, nekik pedig a tisztségről le kell mondaniok, úgy mindazonáltal, hogy a kiket közülök a királyi felség, valamint a főpap és báró urak meg a többi országlakosok arra alkalmasoknak, képeseknek és elfogadhatóknak tartanak, azokat újból megválaszthassák.

11. § Ha pedig közülök akárki azzal a tisztséggel ama három éven túl fel akarna hagyni, jogában áll azzal szabadon felhagyni.

12. § Kijelentvén azt: hogy ha valaki, közülök Isten rendeléséből időközben e világból kimulnék: akkor a királyi felség annak helyébe a többi választott és esküdt ülnökökkel, tetszés szerint mást választhasson, be sem várva az országlakosoknak előbb említett közönséges gyűlését.

13. § Azt sem mellőzvé, hogy ha az előbb mondott huszonnégy választott közül valamelyik időközben, a mikor tudniillik a sor nincs rajta, találna a nyolczados vagy rövid törvényszékekre avagy a királyi curiába menni: az a törvényszékbe vagy a királyi felség curiájába, tudniillik az ő többi ülnökei és esküdtei közé bebocsátható és ott helyet foglalhat.

14. § Ezenfelül a többi főpap és báró urak, a kik egyébként a királyi felség tanácsában ülnek, a különben megszokott módon az ő felségének említett tanácsába mindenkor bebocsátandók.

1504. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

AZ EGYES URAK ÉS VÁRMEGYÉK NE OTTHON VAGY MAGÁNOSAN,
HANEM AZ ORSZÁGGYÜLÉSEN VAGY KÖZÖNSÉGES GYÜLÉSEN
MINDENEKNEK KÖZÖS EGYETÉRTÉSÉVEL AJÁNLANAK A KIRÁLYNAK
SEGÉLYT VAGY ADÓT; ÉS AZOKNAK A BÜNTETÉSE,
KIK MÁSKÉPEN CSELEKEDNÉNEK

Mivel gyakran meg szokott történni, hogy az országlakosok az országgyűlésről vagy közönséges egybegyülekezésükből, midőn ez zavarosan végződik, szétmennek, kik miután egymás szándékát vagy akaratát meg nem fontolván hazatértek és egymástól elváltak, az urak és vármegyék közül sokan önszántukból vagy mások sugalmazására, néha magánhaszonból is saját kebelükben ajánlanak fel a királyi felségnek valami adót vagy segélyt.

1. § Mit a többi megyék látván magukra különváltan némelyek ehhez a följajánláshoz hozzájárulnak, mások pedig ellentmondanak, és ekképpen köztük meghasonlás, zűrzavar és egyenetlenség keletkezvén egyik a másikat becsmérelve mint az ország szabadságának megháborítóját ócsárolja.

2. § Amiből az következik, hogy soha sincs közöttük béke és egyetértés és a szeretet kedves érzése, a királyi felség is annyiszor szokott közükkbe küldeni, hogy az onnan eredő hasznot vagy jövedelmet gyakran a követek vagy az adókövetők költségei emésztik föl.

3. § Ezen kívül azoknak a fekvő jószágai és birtokjogai, kik a felségnek azt tanácsolják, hogy így cselekedjék, mindig mentességet élveznek, és ekképpen a királyi felségre ebből nem haszon és jövedelem, hanem fölösleges költekezés és az országlakosokra nyilvánvaló és világos egyenetlenség háramlik.

4. § Azért ennek a veszélynek a megszüntetése és kiirtása végett mindenekfölött azt határozták, hogy ha az idők folytán az országot oly nehéz szükség és veszedelem fenyegetné, hogy másképpen nem lehetne segíteni, hanem ha a királyi felség a Rákosmezőre, tudniillik a szokásos helyre közönséges országgyűlést hirdetne, akkor ha azt a királyi felségnek az ország ilyen veszedelmének elhárítására és eltávoztatására valami segélyt vagy adót ajánlanának vagy szolgáltatnának, azt a főpap és báró uraknak meg az ország többi nemeseinek közös egyetértésével kell megajánlani és szolgáltatni, és ennek a segélynek vagy adónak a fizetése

alól senkinek sem szabad magát kivonni, vagy azt magától elhárítani.

5. § Ha pedig valamely vármegye valami adót vagy bármi segílyt (a szokott kamaranyereségen kívül) önszántából és nem az egész ország megegyezésével és akaratából, tudniillik az országlakosok közönséges gyűlésein kívül, és így az ország régi szabadsága ellenére ajánlana vagy szolgáltatna bármi módon és akármi keresett szín alatt a királyi felségnek, akkor az ilyen vármegye nemeseinek a közönségét egyetemben legott a hitszegés vagy hamis eskü büntetésében és becsületének és emberségének elvesztésében marasztaltak s elítélnek, és az ország többi nemeseinek testületéből kizártnak és kirekesztettnek kell tekinteni.

6. § Amely ekképpen elítélt nemeseket az országlakosoknak azután tartandó közönséges gyűléseiben az országlakosok közönsége tetszés szerint mint hitszegőket és becsület- s emberségvesztetteket és azok testületéből kirekesztetteket úgy vagyonukban, mint személyükben szabadon megbüntethesse, megfenyíthesse és elmarasztalhassa.

7. § Ha csak ott az ilyen elítélt vármegyék nemesei közül egyik-másik hiteles tanúbizonysággal vagy nyilvánvaló okirattal azt nem igazolná, és magát az iránt nem tisztázhatná, hogy ártatlan és ebben a dologban vagy ügyben semmi része nem volt, és most sincs.

1507. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

A HIVATALOKAT A KIRÁLYI FELSÉG AZ Ő TANÁCSÁVAL OSZTOGASSA

Hogy a királyi felség mindent, a mi ennek az országnak az ügyeit illeti, ezután az említett ülnök uraknak és egyéb tanácsosainak tanácsával cselekedjék.

1. § És a mit az ő tudtokon kívül tenne, annak semmi ereje és hatálya se legyen.

2. § Ezen kívül az összes végvidéki tisztségeket, tudniillik az erdélyi vajdaságot, a székelyek ispánságát, a dalmát-horvátországi stb. bánságot, a temesi ispánságot és más végvárok kapitányságát, ugyanazoknak az ülnök uraknak és többi tanácsosainak tanácsával, jól érdemesült személyeknek adományozza.

3. § Ugy mindazonáltal, hogy a következő végvárat, ugymint: Jai-czát, Szőrénnyt, Nándorfehérvárt, Sabáczot és Zeberniket, a királyi felség mindenkor két személynek adja tisztségül.

4. § Kiknek egyike, örökös hűtlenség vétkének büntetése alatt mindig a várban maradni, és csapatait, melyeket az eddig fennállott szokás szerint ott kellene tartania, mindig készen tartani tartozzék.

5. § A kiket (valamint a ráczországi despota urat is, kinek az ország védelmére végvárat és jelentékeny banderiumot kell fentartania) a kincstárnok ur, fekvő jószágai elvesztésének terhe alatt, fizetéseikre nézve, természetesen, mindenkor két teljesen ki kell elégítenie.

1514. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK

A KIRÁLYI JÖVEDELMEKET SENKINEK SE ZÁLOGITSA EL A KIRÁLY

Ezután pedig a királyi felség az ő királyi jövedelmeit melléje rendelt tanácsának beleegyezése és elhatározása nélkül, akármilyen sürgős szükség esetében se zálogítsa el bárkinek.

1. § Mert a mely főur vagy nemes az ilyen királyi jövedelmeket a maga részére elzálogíttatná, az pénztét tényleg veszítse el.

2. § És azt az uzsorást ezen felül annak a jövedelemnek vagy királyi városnak a becsüjében kell elmarasztalni.

1526. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK

A NÁDOR TISZTE ÉLETHOSSZIGLAN TARTSON

Az ez idő szerint való és jövőendő nádornak is joga legyen a bíróságban és a tanácsban egyéb dologban, a mi tisztségéhez tartozik, tárgyalni és végrehajtást eszközölni.

1. § Határozták továbbá, hogy a nádort az ő tisztségétől nem erőszakkal vagy más uton és egyszerűen, hanem törvényesen kell megfosztani.

2. § Még pedig olyan büntény miatt, hogy ne csak tisztségét, hanem fejét is veszítse.

3. § Különben a nádor tisztsége mindig élethossziglan tartson.
4. § És a királyi felség méltóztassék ez iránt levelet adni, a melyet megőrzés végett a szent korona mellé helyezzessen el.
5. § Nehogy jövőre valaki zajosan a nádor ellen merészellen támadni.

1545. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK

A KIRÁLYNAK VAGY HELYTARTÓJÁNAK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEIVEL ELLENKEZŐ LEVELEI A JAVAK VISSZAADÁSÁBAN MEG NEM TARTANDÓK

Hogy a kapitányok, valamint az ispánok vagy alispánok ne tartsák meg a királyi felségnek és a helytartó urnak olyan leveleit, a melyeket netán a királyi felségtől a fekvő jószágok visszaadása és visszabocsátása tárgyában a beszterczebányai közönséges határozatnak és más később keletkezett törvényeknek s a jelenleginek is ellenére nyertek.

1. § Hanem tekintet nélkül ezekre, mindabban, a mi az említett törvényeknél fogva tisztükhöz tartozik, felelősségük terhe alatt, csalárdság nélkül foganatosítsák a végrehajtást.

1547. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

A KIRÁLY AZ IDŐ NAGYOBB RÉSZÉN ÁT MAGYARORSZÁGBAN LAKJÉK, VAGY HAGYA ITT MAGA HELYETT A FENSÉGES FEJEDELMET, MIKSA FŐHERCZEGET

Mivel azonban hosszú tapasztalásból már mindnyájan meggyőződtek arról, hogy a király Ő szent felségének Magyarországból való hosszú távolléte alatt a féktelenség sok embernél nagy mértékben növekedett és jól tudják, hogy régibb időben is mindig békésebb volt az ország minden része a király jelenlétében, semmint annak távollétében és őseik épen ezért decretumban rendelték el, hogy Magyarország királya az idő nagyobb részét az országban töltsé;

1. § És meg van írva, hogy magok a római császárok is, a kik Magyar-

ország királyai voltak, ámbár a római birodalom és több ország meg tartomány fölött uralkodtak, annál a decretumnál fogva mégis jobbadán Magyarországbán tartózkodtak.

2. § Mert jól tudták, hogy békés időben is mennyit használ az ő jelenlétük arra nézve, hogy az alattvalókat kötelességükben megtartsák.

3. § Ennélfogva könyörögnek a királyi felség, az ő legkegyelmesebb urok előtt, méltóztassék már valahára Magyarországba visszatérni és mint ennek feje, ezeket az ő lankadt tagjait felfrissíteni és feleleveníteni.

4. § Hogy ha Ő felségét a keresztény köztársaság ügyei netalán gátolnák és e miatt még nem jöhetne vagy még nem maradhatna Magyarországbán az ő hivei között, méltóztassék az ő fiát, a mi urunkat, fenséges Miksa fejedelmet Magyarországba az ő hivei köribe küldeni, a mint erre nézve Ő felsége a pozsonyi országgyűlésen, az ország rendeinek és karainak a könyörgésére személyesen kegyes reményt nyújtott.

5. § Mert, miután az ország rendei és karai magukat nemcsak Ő felsége, hanem örökösei uralmának és hatalmának is örök időkre alávetették az összes rendek és karok annak, ha Magyarországbán marad, nem kisebb hűséggel, ragaszkodással és tisztelettel fognak engedelmeskedni, mint magának Ő felsége személyének.

6. § Hogy pedig az ő jelenlétében a féktelenségnek, zabolátlanságnak s végre minden gonoszságnak könnyebben elejét lehet venni, abban mindnyájan föltétlenül biznak.

7. § Ezt pedig Ő felségének jelenleg már csak azért is kegyesen meg kell engednie az ő hiveinek, mert kevéssel ezelőtt másik fiát, fenséges Ferdinand fejedelmet, az ő távollétének idejére a csehek között hagyta.

1550. ÉVI LXXVII. TÖRVÉNYCIKK MIKÉPEN HONFIUSITSA A KIRÁLY A KÜLFÖLDIEKET?

Továbbá, minthogy Ő szent felsége az ország rendeinek és karainak Ő szent királyi felségéhez, az ő legkegyelmesebb urukhoz benyújtott arra a legalázatosabb kérésére, hogy Ő felsége az ország rendeinek és karainak a beleegyezése és jóváhagyása nélkül külföldi embereket ne méltóztassék a magyarok sorába fölvenni, kegyelmesen azt válaszolta, hogy

az ő királyi méltóságához és hatalmához képest, a melylyel néhai felséges királyi elődjei az ilyen idegenek nemesítése tárgyában, némely királyok leveleinek a tanúsága szerint, magyar tanácsosaik tanácsából éltek, jövőre, ha Magyarországbán, az országgyűlés ideje alatt akar valamely külföldit honfiusítani, ezt az ország hű rendeinek és karainak a tudtával és közreműködésével fogja tenni.

1. § Ha pedig az országon belül vagy ezen kívül, nem az országgyűlés ideje alatt akarna Ő felsége valamely ő körülötte vagy az ország körül jól érdemesültet honfiusítani, azt Ő felségének ez ország főpap és báró urai közül vett tanácsosai tanácsából fogja tenni.

2. § Az ország rendei és karai Ő felségének a kegyelmes választát hódolattal fogadván, Ő felségének e részben való elhatározásához hozzájárultak, egyedül azt adván hozzá, hogy mindenki, a kit Ő felsége az előre bocsátott módon az országon belül vagy azon kívül a magyarok közé fölvet, esküt tartozzék tenni, hogy az ország törvényeinek mindenben engedelmeskedni fog, és ennek az országnak a szabadságait tehetségéhez képest meg fogja védeni, és azok ellenére semmit sem fog elkövetni, az országból annak semmi várát és semmi részét sem fogja elidegeníteni, hanem egész igyekezettel azon lesz, hogy az elidegenítetteket is visszaszerezze.

3. § A mely eskü tartalmát az eskütétel napjával és helyével és az esküvő nevével együtt (a mint az előtt is szokásban volt) szóról szóra be kell írni a kancelláriában őrzött királyi könyvbe.

1566. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK

A TÖRVÉNYES ELJÁRÁST KIRÁLYI PARANCSONKAL NE HÁBORGASSÁK

Továbbá mivel az ország szabadságának nem kis sérelmére és az igazságszolgáltatás menetének megakasztására van az, hogy a midőn a bírák valamely peres ügyet megvizsgálának és abban ítéletüket, a törvény szerint megtartandók megtartása mellett kihirdetni akarják, vagy az Ő felsége ügyeinek az igazgatója, vagy a kamara őket, parancscsal, az ítélet kihirdetéstől eltiltani szokta; a miképen közelebbről a Révay testvéreknek a körmöczi polgárok elleni peres ügyében történt:

1. § Az ország karai és rendei kéri a császári szent felséget, hogy méltóztassék kegyelmesen gondoskodni afelől, hogy az igazság útját jövőre bárkinek is a törvénytelen kérésére Ő felsége parancsával el ne zárják.

1569. ÉVI XXXVIII. TÖRVÉNYCIKK
KÉRÉS AZIRÁNT, HOGY A MAGYAR ÜGYEKBN
A CSÁSZÁRI FELSÉG A MAGYAROK
TANÁCSÁVAL ÉLJEN

A karok és rendek az iránt is kérelmeztek, hogy – miután reájuk nézve fölötte terhelő, hogy a magyar tanácsból az ő ügyeiket és kéréseiket a haditanácshoz, onnan meg többnyire a kamarákhoz küldik – méltóztassék a császári és királyi felség az ő hű magyarjainak az ügyeiben, magyarok tanácsával élni.

1. § E részben Ő felsége jóindulatulag kijelentette, hogy azokat az ügyeket, a melyek az igazságszolgáltatást, meg az ország jogait és szabadságait illetik: a magyar tanácsban; a kamarát illetőket: a kamarában; a had körébe tartozókat pedig (az eddig követett szokáshoz képest) a hadi tanácsban fogja tárgyaltatni.

2. § Ennélfogva az Ő felsége magyar tanácsosai közül legalább kettő, tudniillik: egy egyházi és egy világi, az udvart folytonosan kísérni tartozzék; hogy Ő felsége az ilyen magyar ügyekben, a melyek az igazságszolgáltatást, meg az ország jogait és szabadságait illetik, az ő segítségükkel élhessen.

3. § A kikkel, a hol a szükség kívánja, az ország hadügyeiről is értekezni fog és azon felül, hogy a felek az említett kamaránál és a hadi tanácsnál is, annál gyorsabban és rövidebben végezzenek és hogy azon kiadásokon is, a melyeket eddig az országos rendek panasza szerint, a tolmácsokra fordítani kénytelenek voltak, könnyíteni lehessen; kegyelmesen megígérte, hogy úgy az udvari kamarájánál, mint a hadi tanácsnál, két tolmácsnak a tartásáról (a kik fizetésüket Ő felségétől vegyék és a tolmácsolás munkáját a felek részére ingyen teljesítsék) gondoskodni fog; a kik fölváltva az említett tanácsoknak, avagy az ezek előlülőjének folytonosan segítségére állani tartozzanak.

1608. ÉVI (K. E.) V. TÖRVÉNYCIKK A KINCSTÁRNOKRÓL

Az ötödikre nézve:

Az ország főkincstárnokát a királyi fenség a bécsi megállapodásokhoz képest a magyar tanácsból, még a jelen országgyűlés alatt kinevezze, a ki világi legyen.

1. § És elhatározzák, hogy az az udvari, vagy az ausztriai kamarától semmi függésben ne legyen, meg hogy a külföldi nemzetbeliek ezután az ország és az ennek alája vetett részek semmiféle jövedelmeibe ne avatkozzanak.

1608. ÉVI (K. E.) XVI. TÖRVÉNYCIKK A KAROKNAK ÉS RENDEKNEK, A BÉCSI CZIKKELYEKHEZ KÉPEST, A MAGUK KIVÁLTSÁGAIKBAN ÉS SZABADSÁGAIKBAN VALÓ MEGTARTÁSÁRÓL ÉS ARRÓL, HOGY A MIT A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYŰLÉSEN VÉGEZTEK, AZT Ő FELSÉGE HITLEVELÉVEL MEGERŐSITSE

A tizenegyedikre nézve:

Az is kiváltképpen méltó dolog, hogy a király Ő felsége a Bécsben alkotott eme cikkelyhez képest Magyarországnak a karait és rendeit az ő kiváltságaikban, szabadságaikban, szokásaikban és az azokban foglalt minden egyéb mentségeikben szentül és sértetlenül megtartsa.

1. § És elhatározták, hogy az ország decretumait és cikkelyeit is, az egyéb törvényes eljárásokkal együtt, a mint azokat az országglakók közül az arra kijelölt személyek megjavítják, rendbeszedik és azután ugyanazok az országglakók a legközelebbi közönséges országgyűlésükön jóváhagyják; ugyanazokat Ő felsége is királyi oklevelével helybenhagyni és megerősíteni tartozzék.

2. § És hasonlóképpen elhatározták, hogy ezen cikkelyhez képest, senkit törvényes idézés és a törvény rende szerint való elmarasztalás nélkül meg ne büntessenek.

1625. ÉVI LXII. TÖRVÉNYCIKK

MEGFENYÍTÉSÉRŐL ÉS BÜNTETÉSÉRŐL OLYANOKNAK, A KIK
A KÖZÖS ÜLÉSEK ÉS ORSZÁGGYÜLÉSEK HELYÉN GYALÁZATOSAN
VISELKEDNEK VAGY HATALMASKODÁST KÖVETNEK EL. ÉS ARRÓL,
HOGY AZOK, A KIK SZEMÉLYESEN MEG NEM JELENHETNEK,
AZ ORSZÁGGYÜLÉSRE MILYEN ÁLLÁSU
SZEMÉLYEKET KÜLDJENEK?

Azt pedig, hogy a közülések és országgyűlések helyén semmiféle gyalázkodások és tetteleges bántalmazások megengedve ne legyenek, a legszigorubb határozattá emelik;

1. § Ha pedig valami ilyesmit elkövetnének, a vétkes személyt azonnal megidézzék, fölötte törvényt tartsanak és elengedhetetlenül megbüntessék.

2. § Az országgyűlések pedig nyugodtan és az ország köztörvényei értelmében végezzék dolgukat.

3. § Azt pedig határozottan elrendelik, hogy a vármegyék és a személyesen meg nem jelenő mágnás urak az országgyűlésekre olyan követeket küldjenek, a kik birtokos nemesek és tudvalevőleg nemes törzsből származnak.

1635. ÉVI XVIII. TÖRVÉNYCIKK

A TÖRVÉNYEK ÉS STATUTUMOK ALKOTÁSÁNAK HATALMA
A KIRÁLYT ÉS AZ ORSZÁGOT ILLETI; MAGÁNOSOK
RENDELKEZÉSEI SEMMISEK

Mínthogy a törvények és statutumok alkotásának hatalma és szabadsága a királyt és az országot illeti és egyéb határozatok, melyeket némelek magánuton hoztak, egy országlakót sem kötelezhetnek:

1. § Megállapították, hogy az olyan törvényeknek, czikkelyeknek és statutumoknak, a melyek a Hármaskönyv második részének harmadik czime, meg a harmadik rész második czime ellenére keletkeztek, semmi erejük se legyen, hanem a királyi jóváhagyást és megerősítést nélkülözvén, ennél fogva azokat hiábavalóknak és semmit érőknek tartsák.

1635. ÉVI LXXXVIII. TÖRVÉNYCIKK

A RÉSZLEGES ÉS ÁLTALÁNOS FELKELÉS MÓDJÁT MEGÁLLAPITJÁK

A részleges felkelés módjára nézve az ezerhatszázkilenczedik évi hatvanötödik törvénycikkelyt kell megtartani.

1. § Az általános felkelésre nézve pedig a karok és rendek mindenben az országos végzéshez, tudniillik: az ezerhatszázhuszonkettedik évben ez iránt kiadott huszonegyedik törvénycikkelyhez alkalmazkodjanak, azon kijelentés hozzáadásával, hogy Ő szent felsége határozott parancsa nélkül, senkinek megkeresésére általánosan felkelni ne tartozzanak.

2. § Továbbá, hogy a szabad és kiváltságos városokban lakó és ott közhivatalt viselő nemesek maguk helyett egyénenkint egy jól felszerelt lovast legyenek kötelesek küldeni. E helyütt az ezerötyszáznegyedik évi első cikkelyt is megújítják.

1681. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK

AZ ADÓKIVETÉSEK, ILLETÉKEK S BÁRMELY AZOK ALAPJÁN KÖVETELT HÁTRALÉKOK EGYSZERŰ ELTÖRLÉSE

Az ország hűséges karainak és rendjeinek alázatos folyamodására, Ő felsége jószágos beleegyezésével, a kivetett adó és illeték terheit, melyeket e mozgalmak alatt behoztak, és az ezek alapján bármiképpen követelt hátralékokat egyszerűen és teljesen eltörlik és az erre vonatkozó egységleveleket, melyeket némely országglakók kiadtak, megsemmisítik és rendelik, hogy az országglakókat ezentul jövőre, ilyen és hasonló terheknek kivetésével, külső katonaság részére ingyen szállásadással, vagy gabonának, takarmánynak, szénának és élelmi szereknek a megszabott áron bárki részéről reáparancsolt vagy parancsolandó összevásárlásával és egyéb ingyenes szolgáltatokkal, az ország világos törvényei, jelesen pedig Mátyás király VI-ik decretumának e helyütt megerősített 31-ik cikke ellenére, ne terheljék.

1. § És Ulászló király 5-ik decretumának 1-ső cikkelyét is megújítván, azt megtartás végett minden egyes főpap, báró és mágán urra és a szabad és bányavárorokra is a jelen törvénynyel kiterjesztik.

1687. ÉVI X. TÖRVÉNYCIKK A FŐRENDEK ÜLÉSÉRŐL

A mennyiben úgy tapasztalták, hogy az ország karainak és rendjeinek eddigelé nem csekély bajt okozott a báró urak és mágnások közt, az országgyűlési ülésekre nézve a mágnások és előkelők házában keletkezett egyenetlenség.

1. § Ennek jövőre elhárítása s a jó rend fentartása végett, a következő renddel, és az erről jelenleg megalkotott szabálylyal tettek intézkedést (a tisztelendő egyházi rendek ülése maguk közt kölcsönösen s illőképen részükre elintézve lévén), hogy a főmagasságu herczeg nádorispán ur, mint királyi helytartó után a főméltóságu országbíró és azután, ha személyesen jelen van, a dalmát-, horvát- és szlavonországi bán gróf ur foglaljon ülést.

2. § Azután következnek a tárnokmester, s az ország bárói, a királyi kinevezés elsőbbsége szerint, a kiket egyébiránt így is egyenlő ranguaknak tartanak.

3. § Ezek után foglaljanak helyet a pozsonyi grófs a szent korona két őre.

4. § Azután a megyék örökös főispánjai beigtatásuk elsőbbsége szerint.

5. § S végre a megyék többi főispánjai, szintén beigtatásuk kora szerint.

6. § Kiket a tanácsos urak kövessenek, a mint kinevezésük ideje hozza magával.

7. § Az országglakó urak ülés helyét előbbi állapotában hagyván s ezen-tul is megtartván.

1715. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK A FELKELÉSRŐL ÉS ADÓZÁSRÓL

Minthogy a nemesek, és mindazok, kiket a törvény Magyarországon ez elnevezés alatt összefoglal (bármely tisztségü, méltóságu s állásu személyek legyenek) az ország védelmére katonáskodni, tehát személyesen felkelni s illetőleg saját bandériumaikat előállítani és kiindítani tartoznak:

1. § Ezt Ő császári és királyi szent felsége, valahányszor szükségesnek ítéli, az ekkorig erre nézve alkotott törvények értelmében, mostantól jövőre is megkívánhatja s követelheti.

2. § Minthogy azonban csupán ezzel emez országot elegendőképen megvédelmezni nem lehetne, sőt inkább minden eshetőségre erősebb és úgy benszülöttekből, mint külföldiekből álló rendes katonaságot kell tartani, mely kétségtelen, hogy zsold nélkül fenn nem állhat, ezt pedig adózás nélkül beszerezni nem lehet: ezért az erre szükséges segélyek és adók dolgában a karokkal országgyűlésileg (hova tudomás szerint különben is tartozik) kell határozni.

3. § Ha pedig a véletlen ellenséges betörésnek rendkívüli esete merülne fel, vagy a változó s előre nem látható rögtönös háboru tekintete az ilyen fontos ügy tárgyalásának rendes módozatát s alakját nem engedné: ily esetekben ugyanazon karok és rendek nemcsak tanácsosnak, hanem szükségesnek is találták, hogy a nádorispánt és az ország primását, meg a főpapokat, bárókat, a királyi ítélő táblát, a megyéket és szabad királyi városokat, a mennyire lehet, s minél nagyobb számban az országban, s nem azon kívül, összehívják.

4. § Kik megvizsgálván az ily véletlen szükség okát, s azt az ország hasznára és szükségére elegendőnek ismervén s találván: az ily adókivetés dolgában (s nem az ország egyéb ügyeiben is) tanácskozassanak és határozassanak.

1723. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK

A FÖLDESURAKAT ÉS MÁS NEMESEKET AZ ADÓZÁS ALÓL TOVÁBBRA IS FELMENTETTEKNEK NYILVÁNITJÁK

Minthogy a haza nemességének alapszabadságához képest a Hármaskönyv első részének 9-ik czime, és az Ő császári és királyi szent felségétől legkegyelmesebben megerősített és hitlevélbe foglalt más törvények értelmében az ország és kapcsolt részeinek karai és rendei minden adózási szolgálat alól ki vannak véve:

1. § Ő legszentségesebb császári és királyi felsége is legkegyelmesebben elrendeli, hogy ugyane karok és rendek, úgy a földesurak, mint bárki más is, a kik nemesi kiváltságnak örvendenek, minden adózástól mindenkorra mentesek maradjanak.

2. § De katonáskodni a haza védelmére kötelesek legyenek.

3. § És ezt valahányszor Ő császári és királyi szent felsége szükségnek itéli, az 1715. évi VIII. törvénycikk tartalmához képest, mostantól jövőre is megkivánhassa és követelhesse.

4. § De a czimeres nemesek, azok is, a kik a szabad királyi s bányavárosokban, véghelyeken, szabadalmas és nem szabadalmas mezővárosokban vagy az országban egybűtt tartózkodnak, a megyék házi szükségereire, a megyék adózási tervezetéhez képest, lelkiismeretesen adózás alá esnek.

1723. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK TARTÁSÁRÓL

Mivel az országgyűlések megtartása, az 1659. évi első törvénycikkely értelmében, az orvoslandó sérelmeknek üdvös gyógyszere: azokat az 1715. évi 14-ik törvénycikk szerint meg kell tartani.

1. § S két hónapon tul, (ha csak Ő legsz. felsége az idő és szükség kívánata szerint meg nem hosszabitaná) ne terjedjenek.

2. § Azokra az 1608. koronázás utáni első tc. szerint a főpapok, mágna-sok és nemesek annak idejében megjelenni;

3. § A vármegyék pedig, meg azok az említett mágna-sok, a kik személyesen részt nem vehetnének, az 1625. évi 62. törvénycikk értelmében birtokos nemes, s nemes családból származott követeket küldeni;

4. § Horvát-, Dalmát- és Szlavonországok pedig magukat az 1625. évi 61-ik törvénycikkelyhez alkalmazni.

5. § S a magyar királyi cancellária útján a kegyelmes királyi előterjesztéseknek átvétele után Ulászló király 2-ik decretuma 25. törvénycikke szerint, minden magánügyet félretévén, a közügyek felett mérséklettel és komolysággal s csendben tárgyalni és határozni;

6. § Az egymással összefüggő tárgyakat sor szerint rendezni s Ő leg-szentségesebb felségnek ekképen bemutatni:

7. § És az országgyűlés bezártáig törvényes büntetés terhe alatt jelen lenni tartozzanak.

8. § Hogy pedig a maguk és családjaik, meg az országgyűlésen panaszkodók biztosságáról, s így az országgyűlés köznyugalmáról gondos-

kodva legyen, az országgyűlés vagy köztanácskozás helyén minden sértegetéstől s annyival inkább verekedéstől tartózkodni kell.

9. § Ha pedig ilyesmit elkövetnének: az ilyeneket s megbizóikat is, az épen most említett törvénycikkely rendeletéből, harmadnapra megidéz-zék s felettük a királyi ítélőtáblán ítéletet hozzanak úgy, hogy a rágalmazókat s becstelenítőket mindannyiszor a sértett félnek fizetendő kétszáz forint büntetéssel, a verekedőket vagy megsebzőket pedig nagyobb hatalmaskodás büntetésével elengedhetetlenül megfenyítsék, az említetteknek az országgyűlés folyama alatt gonosz szándéku meggyilkolóit vagy meggyilkoltatóit pedig ily idézés előre bocsátásával, súlyosbitott halálbüntetéssel sujsák.

1723. ÉVI XVI. TÖRVÉNYCIKK **A MAGYAR KIRÁLYI KAMARA HATALMÁRÓL ÉS A BÉRLŐK** **KIHÁGÁSAINAK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL**

A királyi magyar kamara részére, az 1569. évi XXXVIII., s 1715. XVIII. törvénycikkelyhez képest Ő legszentségesebb felsége utasítást fog adni,

1. § Melynek az udvari kamarával való érintkezése ezentul is meg fog lenni.

2. § A királyi javak és jövedelmek bérbe adásai a királyi felség tetszésétől függenek ugyan, de a nemzetbeliekre e tekintetben különös tekintet leend.

3. § A haszonbérlők azonban bármely kihágásaik megelőzése czéljából az ország törvényeinek és határozatainak legyenek alávetve.

1741. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK

A NÁDORI HIVATALRÓL

Az ország karai és rendei alázatos előterjesztését a királyi szent felség helyeselvén, határoztatott:

1. § Hogy mikor a nádori és a vele törvény szerint összekötött helytartói hivatal jövődőben megüresedik az, egy éven tul, nem fog üresedésben hagyatni.

2. § És hogy az teljes és törvényes hatalmába és jogába visszahelyeztetvén, abban meg fog tartatni.

3. § E törvényes joghatósággal pedig teljesen éljenek az országnak ugy a jelenlegi nádora, mint a jövődőbeliek.

1741. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR KIRÁLYI

UDVARI KANCELLÁRIÁRÓL

Valamint a királyi felség legfelsőbb hatalma és méltósága nem engedné meg, hogy a magyar királyi udvari kancellária által kegyelmesen kiadott rendeletei más hatóságok által zavartassanak vagy végrehajtásukban akadályoztassanak: így kegyelmesen ki is nyilatkoztatta főntebb említett Ő királyi felsége, hogy ő azt nem fogja megengedni;

1. § És főntnevezett magyar királyi udvari kancelláriájához, mint az egy azon fejedelem többi közvetlen kormányzékéivel egész egyenlő viszonyban álló udvari közvetlen kormányzékéhez, ezután is legfelsőbb tiszte és legmagasabb ítélete szerint az ország minden részeiből és birtoikos magyarok közül fog alkalmas és képes egyének kinevezéséről gondoskodni s bekövetkezendő üresedések esetében

2. § a tisztelendő papsága is kegyes tekintettel leend.

1741. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK
A MAGYAR KIRÁLYI KAMARÁRÓL

A királyi szent felség kegyelmes beleegyezésével határozottatott, hogy a magyar királyi kamara a hazai törvények alapján őt megillető hatáskörében teljesen és minden tekintetben megtartassék;

1. § És az udvari kamarától való függetlenségének hatásosabb bizonyítása végett, a nála tárgyalt ügyek felől a királyi felséghez közvetlenül írja meg jelentéseit, és az így kiadott jelentéseket a királyi felséghez terjessze föl, és csak királyi udvartól vegye a leiratokat.

2. § Hogy továbbá mindaz, ami Magyarorszáiban és a hozzá kapcsolt részekben a királyi kincstárra néz, következésképen tehát a só- és bányá-ügy is, ugyancsak a magyar királyi kamarának (melynek ez országgyűlés tartama alatt a szegedi sáfárság is alája adatott) rendeltessék alá.

1741. ÉVI XV. TÖRVÉNYCIKK
AZ EGYHÁZI ÉS VILÁGI JAVADALMAK, MÉLTÓSÁGOK
ÉS HIVATALOK ADOMÁNYOZÁSÁRÓL

Ő királyi szent felsége az ország és a hozzá kapcsolt részek karainak és rendeinek alázatos kérelmére kegyelmesen beleegyezett és jóságosan elhatározta, hogy az ország törvényeinek rendelkezése szerint, mindenféle, ugy egyházi, mint világi javadalmakat, méltóságokat és hivatalokat a király és ország iránt magukat érdemesített magyaroknak fog adományozni.

1790/91. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK
A KIRÁLYI FELSÉGNEK AZ ORSZÁGBAN VALÓ
SZEMÉLYES LAKÁSÁRÓL

A karok és rendek alázatos kérelmére, hogy ugyanis a királyi felségnek az országban való személyes tartózkodásáról alkotott törvények meg-ujtassanak, Ő szent felsége, királyi jóságának és a magyar nemzet-

hez valókülönös vonzalmának bővebb bizonyosságául kegyelmesen kijelentette:

1. § Már a minap, midőn karai és rendei körében, habár sokkal rövidebb ideig, mint maga is óhajtotta volna, tartózkodott, érezte volt, mily nagy hasznára van a közügyeknek, hogy mind a király a maga népét, mind ez a maga királyát közelebből ismerje, s így a kölcsönös bizodalom kötelékei szorosabbra fűződjenek; minélfogva saját szive ösztönzéséből is teljesen hajlandó ezen hű örökös országának kebelébe gyakrabban eljönni, s itt, a mennyire más örökös birtokai kormányzásának gondjai engedik, hosszabban időzni.

2. § A mely kegyes kijelentését Ő királyi felségének a karok és rendek hálás lélekkel fogadják.

1790/91. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

HOGY AZ ORSZÁG HATÁRAI EL NE IDEGENITTESENEN,
ÉS HOGY AZ AZOKRA NÉZVE TÁMADT VITÁK ELDÖNTETVÉN,
AZ ELSZAKITOTTAKAT VISSZA KELL ÁLLITANI

Ő szent felsége, a karok és rendek előterjesztésére, királyi tiszte főldataihoz tartozónak nyilvánította ügyelnie arra, hogy az ország és a hozzá kapcsolt részek határai el ne idegeneitessenek; a bármely szomszédokkal a határok felől akár most folyó, akár nem a törvény által előirt uton befejezett, akár ezután keletkező viták pedig az országgyűlésileg erre kinevezendő biztosok által, az országgyűlés végével, az illető tartományok részéről Ő felsége által kinevezendő biztosokkal együttesen azonnal megvizsgáltassanak, s a felek kellő meghallgatása után eldöntessenek, és az elszakított területek, a mennyiben Ő felsége más örökös birtokaihoz csatoltattak volna, meg akkor is, ha azon tartományok adó-lajstromába be vannak véve, királyi hatalommal visszakapcsoltassanak.

1790/91. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK

AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK IDŐSZAKOS TARTÁSÁRÓL

Ő királyi felsége három évenként, vagy az ország közhaszna és szüksége kívánván, hamarabb is, az e tárgyban alkotott országos törvények, jelesül az e helyen megújított 1655: XLIX. tc., 1715: XIV. tc. és 1723: VII. törvénycikk rendelkezései szerint, országgyűlést fog egybehívni, melyen a karok és rendek minden akadály félretételével megjelennek, és az országgyűlési ügyeket törvényes szabadsággal tárgyalandják. Hogy pedig a királyi javaslatok kellő módon lett tárgyalása után az ország egyetemes karainak és rendeknek összes igazságos sérelmei minden országgyűlésen valósággal és multhatatlanul orvosoltassanak, és az egy-egy országgyűlésen alkotandó törvények pontosan végrehajtassanak és fogamatba vétessenek: arról Ő királyi felsége jövőre is minden körülmények közt, királyi tisztéhez képest, gondoskodni fog.

1790/91. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCSRÓL

Hogy az ország alaptörvényeiből folyólag Ő szent felsége Magyarország és a hozzá kapcsolt részek dolgait és ügyeit az 1608. kor. e. X. és XI. s az 1741: LXI. törvénycikkek értelmében magyarok által intéztethesse és a maga módja szerint azok tanácsával élhessen: fönt nevezett Ő szent felsége kegyes jóváhagyásával határoztatik, hogy a magyar királyi helytartó-tanács rendeltetésénél fogva is föl levén ruházva azzal a hatáskörrel, mely a törvények fogamatosságáról való gondoskodás és azok megsértésének elhárítása végett szükséges, mint Magyarország legfőbb politikai kormányzéke, a mely különben is a fennálló törvények erejénél fogva minden más kormányzékektől függetlenül, közvetlen Ő felségének van alája rendelve, ha netalán törvénytelen parancsok küldetnének az országba, azokra vonatkozólag Ő szent felségének, azon hűségénél fogva, melylyel iránta és az ország iránt kötelezve van, a maga főnforgó észrevételeit előterjeszteni tartozzék; Ő felsége pedig királyi tisztéhez és a törvények megtartására tett ünnepélyes fogadalmához képest, az ily ellen-

vetéseket igazságos megfontolás alá veendi; egyébként a vármegyéknek és az ország összes törvényhatóságainak törvényes állapota és hatásköre érintetlenül maradván.

1791. ÉVI ERDÉLYI TÖRVÉNYKÖNYV XVI. TÖRVÉNYCIKK
A MI A NEMESI JOGOKAT ILLETI, AZOKAT
MAGYARORSZÁG ÉS AZ ERDÉLYI FEJEDelemség
NEMESEI ÉS HONFIAI VISZONOSAN ÉS
EGYENLŐEN ÉLVEZIK

Minthogy az erdélyi fejedelemség Magyarországgal egy és ugyanazon király hatalmának van alávetve és a mi a nemességet illeti, ugyanazon sarkalatos törvényekkel él, a nemesítés joga is ugyanannak a szent koronának a joghatóságából ered: ennél fogva a nemesek és honfiak állapotára és szabadságára nézve továbbra is az a viszonyossági tekintet marad irányadó, hogy Magyarország nemesei itt Erdélyben, és viszont az erdélyi nemesek nemes Magyarországon, minden ez iránt támasztandó nehézség nélkül a koronának egy és ugyanazon nemesi előjogot élvező valódi tagjai számába jönnek, az ezzel ellenkező értelemben tett rendeleteket, elhatározásokat és ítéleteket a jelen cikkely erejénél fogva erőtlenségeknek nyilvánítván.

1807. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK
A MAGYAR ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁRRÓL

Hálás szívvel emlékeznek meg az ország karai és rendei gróf Széchényi Ferencz, királyi főkamrármesternek azon bőkezűségéről s a közjólét gyarapítására irányzott igyekezetéről, mely szerint dicséretes emlékeztető őseinek nyomdokait követvén, terjedelmes és válogatott könyvtárát, valamint kiváló gondossággal és költsékezéssel gyűjtött ritka pénzérmeit s jeles családok czimereit, ugyszintén földabroszait, képeit és kéziratait

a magyar nemzet használatára, teljes joggal, átirta és ezekkel egy föllálítandó nemzeti muzeum alapjait dicséretes buzgósággal lerakta.

Az ország karai és rendei ezen jeles és utánzásra méltó igyekezetnek, hogy emléke az ország köztörvényeiben is fönmaradjon, Ő szent felségének kegyelmes jóváhagyásával becikkelyeztetését elrendelték.

1827. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK
AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ
MEGTARTÁSUKRÓL

Azon aggodalom megszüntetése végett, melyet a karok és rendek az alaptörvényeknek a maguk érvényében való megtartására nézve az elmult eseményekből, melyeknek hatása különben immár kegyelmesen el van háritva, meritettek, Ő szent felsége teljesen meggyőződén a felől, hogy a király és az ország boldogsága a törvények pontos tiszteletben tartásán és sértetlenségén nyugszik, és hogy ha akár a királynak, akár az ország karainak jogaiból valami elvétetik, a törvényeknek és az ország törvényes rendszerének századok gyakorlata által megszilárdított szerkezete romba dől, kegyesen kijelenteni méltóztatott, hogy az országnak a fölvatási esküvel megerősített alkotmányát minden időben védelmezni és föntartani kiváló gondjai közé sorozza, s azért az 1790/1: X. tc., XII. és XIX. törvénycikkeit mind Ő maga állhatatosan megtartandja, mind mások által megtartatja.

A mely Ő szent felségének a törvények tiszteletben tartása iránti gyöngéd buzgalmából eredő biztosítást a karok és rendek alattvalói hódolatuk és hálás lelkök érzelmeivel fogadják.

1827. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK
AZ 1790/91: XIX. TÖRVÉNYCIKK RENDELKEZÉSÉNEK
MINDENKOR PONTOS MEGTARTÁSÁRÓL

Ő szent felsége bizonyosokká teszi a karokat és rendeket, hogy a köz-adózás és bármilyen nevezetű, akár pénzben, akár terményekben, akár ujonczokban szolgáltatandó segedelmek ügye az országgyűlés tárgyalá-sa alól, melynek hatáskörébe tartozónak azt az 1715: VIII. tc. és 1790/1: XIX. törvénycikkek világos tartalma szerint önként elismeri, érintetlenül maradván csupán az adót illetőleg az 1715: VIII. törvénycikknek az 1741: XXII. törvénycikkben bővebben fölvilágosított rendelkezése, semmiféle, még rendkívüli esetekben se legyen elvonható, és hogy az országgyűlésig meghatározott adó nemére és menynyiségére nézve országgyűlésen kívül semmiféle változtatás ne tétessék, hanem úgy hajtassék be, a mint az országgyűlésen, az egyiktől a másikig, megállapított.

1827. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
HOGY ORSZÁGGYÜLÉSEK MINDEN HÁROM ÉVBEN
OKVETLENÜL TARTASSANAK

Századok gyakorlata s tapasztalata által be van bizonyítva, hogy az országgyűlések tartása az ország jólétének s boldogulásának legfőbb esz-közét, ugyszintén a sérelmek megszüntetése és megelőzésének üdvös orvoslását képezi; minélfogva Ő szent felsége a karokat és rendeket bizo-nyosokká tenni méltóztatik, hogy azokat, mik az országos törvényekben, nevezetesen az 1790/1: XIII. törvénycikkben rendeltettek, mulhatatlanul foganatosítandja.

1827. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK

A HAZAI NYELV MŰVELÉSÉRE FÖLÁLLITANDÓ TUDÓS TÁRSASÁGRÓL VAGY MAGYAR AKADEMIÁRÓL

A karok és rendek gondoskodása a hazai nyelvnek nem csak terjesztésére, hanem a tudományok és művészetek minden nemében leendő kiművelésére is irányulván, Ő szent felségének jóváhagyásával határoztatik:

1. § Hogy a magyar tudós társaság vagy akadémia, az önkéntes és szabad adományok útján létesítendő alapból, Pest szabad királyi városban, mint állandó székhelyén, a lehető legrövidebb idő alatt minél előbb föllálltassék.

2. § Ez intézetnek pártfogását Ő császári királyi fensége, az ország nádora, a magyar haza és nemzet iránt szívében gyökerező szereteténél fogva magára vállalván: mihelyt az ő védelme alatt alakulandó társaság majdan a megszilárdulása céljából szükséges, s az országos bizottság munkálatában kifejezett s az ajánlók által nyilvánított elvekkel megegyező tervet, az erejéhez és eszközeihez alkalmazandó alapszabályokkal együtt még bővebben kidolgozta: azt föntnevezett Ő császári királyi fensége, országgyűlés idején kívül is, kegyes helybenhagyás végett Ő királyi felsége legmagasabb színe elé terjesztendi, azután az országgyűlésnek is jelentést tevén felőle.

1836. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK

AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL BOLDOG FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAI ÉS RENDEI RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ BEIKTATTATIK

Miután Ő Királyi Felsége az 1723: I. és 1723: II. törvénycikkelyekben kifejtett törvényes és közvetlen örökösödési úton Magyarországban, és ehez kapcsolt Részekben az Országlást dicső emlékezetű Atyjának elhunytával által vette, az Ország Rendei azon hitleveli Cikkelyeket, melyeket Ő Felsége mult 1830-ik évi September 28-kán nemzeti innepélyes szertartással végbe ment szerencsés megkoronáztatása előtt, ugyan azon

évi September 25-kén az alább következő Szerkezetben kiadott, vagy is magát a királyi Szent Hitlevelet, az Ország közönséges Törvényei közé beiktatták. Melly királyi Hitlevélnék tartalma ekép következik:

Mi Ferdinánd, az osztrák birodalom császári, Magyarország, Csehország, Lombardia és Velencze, Galiczia, Lodoméria és Illyria királyi trónörökös hercege stb. stb. stb. Elismerjük és emlékezetül adjuk mindenkinek, kiket illet, a jelen levél útján: hogy minekutána a legszentebb fejedelem és Urunk, Ferencz Úr, Isten kedvező kegyelméből Ausztria császára, Jeruzsálem, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavonia stb. apostoli királya stb. stb. legkedvesebb Atyánk, kinek örökkévaló fiui kegyelettel és a legnagyobb tisztelet hódolati jelével tartozunk, azon különös jószándéktól indítatva, mellyel igen szeretett örökös királysága: Magyarország és az ahhoz csatolt Részek iránt viseltetik, annak ősi alkotmányát, úgy, amint azt a dicső elődöktől kapta és amint azt az utódokra sértetlenül átruházni óhajtja; s az irányunkban, mint elsőszülött fia és, halála esetén – amit a háromszorosan legjobb és legnagyobb Isten messze távoltartson – közvetlen átalános örököse, úgyszintén mint e Magyarországon és kapcsolt részeiben az 1723. évi országgyűlésen hozott első és második czikk értelmében, törvényes utóda irányában, mérhetetlen kegygyel és nagyobb, mint atyai szeretettel és ezzel egybekötött amaz óhajtása folytán, hogy reá nézve igen kedves lesz, ha minket még az ő életében a nemes magyar nemzethez a bizalom és szeretet oly köteléke fűz, mely szentséggel kötelez annak ősi alkotmányának megóvására és fentartására, – jónak látta elhatározni, hogy a tőle vérével együtt belénk oltott őszinte jóakarattal biztosítsuk az előbb említett Magyarország és kapcsolt részei Karainak és Rendeinek és összes lakóinak mentességeiket és szabadságaikat, jogaikat, törvényeiket és kiváltságaikat és régi, jó és helybenhagyott szokásaikat és az azoknak mindenkori megóvására irányuló őszinte akaratunkat; mindezeket az irántuk való e legkegyesebb indulata folytán és belénk helyezett reménységére és vigaszára, még életében, – melynek még igen hosszú időn át épességéért fohászkodunk – felavatásunkkal és a törvényes szertartással való koronáztatásunkkal és az 1715: II., továbbá az 1741: I. és II., úgy szintén az 1791: I. és II., s végül az 1792: I. és II. czikkeknak megfelelően az ország Karainak és Rendeinek adandó királyi hitlevéllel, valamint az eskünek oly alakban való letételével, melyben azt Ő és Dicső Elődeink letették

volt, megerősítjük; a legfőbb és különösen a hármaskönyv első részének 4. és 9. címében kifejezett hatalom, úgyszintén a kiváltságok adományozása, valamint más Felsőjogok az Ő legszentebb Felségénél maradván meg; épségben hagyva továbbá az 1791: III. cikkben a királyi felavatásra és koronázásra vonatkozóan az elhunyt király halálának napjától számított féléves határidő tekintetében megállapított rendelkezést; és ezen legmagasabb szándéknak megfelelően, a háromszorosan legjobb és legnagyobb Istennek, a kihez legbuzgóbb imáinkkal fordulunk, segítségével történendő szerencsés felavatásunk végett, nemes Magyarország és kapcsolt részeinek összes Karaiból és Rendeiből, ugyanezen Magyarországon belül, nevezetesen Pozsony szabad királyi városban a Pünkösdt követő tizennegyedik vasárnap után következő negyedik napra, azaz boldogságos szűz Mária születésének ünnepnapjára, vagyis folyó évi szeptember 8-ára, összejövetelt vagyis országgyűlést rendelt, kihirdetett és azon saját szent személyében elnökölt; az említett nemes Magyarország és kapcsolt Részeinek összes főpapjai, zászlósai, mágnásai és nemesei és többi Karai és Rendei az előbb említett országgyűlésen teljes és igen nagy számmal megjelentek és megemlékezvén a fönnt érintett országgyűlési megállapodásokról is, Ő legszentebb Felségének ezen irántuk való igazán atyai jóindulatáért, jobbagyi és benső hódolatukat kifejezván, legszerencsésebb felavatásunk óhajtása által vezéreltetve, alázatosan kérték: hogy az előbb idézett törvények útmutatása szerint, mindenestre legszerencsésebb koronáztatásunk előtt, mi az alábbírt czikkeket és az azokban foglalt minden részletet, helyeseknek, kedveseknek és elfogadottnak valljuk és azokhoz megegyezésünkkel hozzájárulván, azokat kegyesen elfogadni, hatalmunkkal helybenhagyni és megtartani és úgy magunk kegyesen megtartani, mint mások által, a kiket illet, szigorúan megtartani méltóztassunk. A mely czikkeknél tartalma ime itt következik:

Először: Hogy a régóta megállapított királyi trónöröklésen fölül szigorúan és szentül megtartandjuk és mindenki más és minden egyes áltál sértetlenül meg fogjuk tartani az 1791. évi országgyűlés III. cikke értelmében teljesítendő koronázást; valamint összesen és egyenként ezen Magyarország és társországainak mindama többi közös szabadságait, mentességeit, kiváltságait, szabályait, közös jogait, törvényeit és szokásait, melyeket Magyarország hajdani dicső királyai, dicsőségteljes emlékű elődeinek

eddigelé engedélyeztek és megerősítettek és a melyek a jövőben engedélyeztetni fognak és amelyeket mi megerősíteni fogunk (a melyekhez a nevezett Karok és Rendek a néhai fenséges Első Ferdinand fejedelem Ur, ami dicső emlékü Elődünk rendeleteinek elején tett eskü mintáját is hozzávalónak és odatartozónak vélik), kivéve mindazonáltal dicsőült II. Endre király 1222. évi törvényének azon megszüntetett záradékát, amely így kezdődik: Quodsi vero Nos, ezen szavakig in perpetuum facultatem, összes pontjaikkal, czikkeikkel és záradékaikkal, úgy, mint ezeknek értelme és gyakorlata a király és a Rendek közös megegyezésével az országgyűlésen meg fog állapíttatni (mindazonáltal mindenkor épségben hagyva azokra nézve, mik az 1741: VIII. cikk által kivétettek, ezen törvény rendelkezését).

Másodsor: Az ország szent koronáját az ország lakosainak régi szokása és hazai törvényei szerint, a kebelükből egyetértően és valláskülönbőség nélkül e célra választott és megbízott határozott világi személyek által ezen országban fogjuk tartani.

Harmadsor: Ezen királyság és társországainak eddigelé visszaszerzett és Isten segedelmével még ezután visszaszerzendő részeit és tartományait, a koronázási eskü értelmében is, az előbb említett országhoz és társországaihoz fogjuk egészen visszakapcsolni.

Negyedsor: Hogy abban az esetben – melyet Isten messze távol tartson – ha az ausztriai főherczegek mindkét nemének magva szakadna, ha mindenekelőtt a dicső emlékezetű ősatyánk VI. Károly; utána néhai dicső I. József, ennek is magvaszakadtával a dicsőült néhai I. Lipót császárok és magyar királyok ágyékaiból leszármazók kihalnának, a már előbb említett 1723. évi I. és II. országgyűlési czikkek szerint a királyválasztás és koronázás előjoga az előbb említett Karokra és Rendekre korábbi érvényben és állapotban visszaszáll és ezen Magyarország- és előbb említett társországainál régi szokás szerint, sértetlenül megmarad.

Ötödsor: Amint fentebb az 1. pontban foglaltatik, valahányszor a jövőben a többször említett Magyarország határain belül ilyen királyi felavatás országgyűlésileg teljesítendő lesz: mindannyiszor Örökösaink és Utódaink, az ujonnan koronázandó jövődöbéli örökös királyok, kötelesek lesznek ezen hitlevélbeli biztosítások elfogadását előre bocsátani és arra az esküt letenni.

Mi tehát Magyarország és társországai összes Karainak és Rendeinek

előbb említett kérését kegyelmesen fogadván, szívünk kegyes hajlamánál és irántuk való kegyes jóindulatunknál fogva, a fönnt beiktatott összes czikkelyeket s ami összesen és egyenként azokban foglaltatik, helyeseknek, kedveseknek és elfogadottaknak vallván, azokhoz jóakaró megegyezésünkkel egyenlően hozzájárulunk és azokat a mik bennük foglalván, kegyesen elfogadjuk, helybenhagyjuk, jóváhagyjuk és megerősítjük, igérvén és királyi szavunkkal biztosítván a Karokat és Rendeket, hogy mind ezen előrebocsátottakat úgy magunk is megtartandjuk, mint többi hű alattvalóink által, bármely rendűek és állásuak legyenek is, megtartjuk, amint azokat jelen hitlevelünkkel elfogadjuk, helybenhagyjuk, jóváhagyjuk és megerősítjük és igérjük. Minek hitelére és bizonyosságára a jelen levelet saját kezünkkel aláírtuk és királyi pecsétünk ráfüggesztésével megerősítettük. Kelt Pozsony szabad királyi városban, az Urnak 1830. évében szeptember hó 25-én.

1836. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK A MAGYAR NYELVRŐL

1. § Hálás érzéssel tisztelik a Karok és Rendek Ő Felsége Atyai szívének hiv Magyarjaihoz viseltető jósága azon dicső példáját, mellynél fogva kegyelmesen kinyilatkoztatni méltóztatott: hogy a Törvények magyar Szerkezet eredeti, és a két Szerkezet között támadható kétséges értelem eseteiben elhatározó legyen.

Egyébiránt a nemzeti nyelv előhaladási gyarapodásának eszközlésére meghatároztatik: hogy

2. § A jelen Törvény kihirdetésétől a perlekedők a királyi Itélő Tábla előtt pereiket magyar nyelven kezdhetik, folytathatják, – a Királyi Udvari Fő-Törvényszék pedig azokban Itéletet ugyan magyar nyelven hozzon.

3. § Minden hiteles kiadásoknak szokott bevezetése és befejezése hazai nyelven készíttethetik.

4. § Azon helyeken, hol a Gyülekezethez magyar nyelven mondatnak szent beszédek, az Anyakönyvek is magyarul irassanak.

5. § Az Ó-Aradi oláh Mesteri és Papi előkészületi Intézetben magyar nyelvet tanítószék felállításáról Ő Felsége kegyelmesen rendelkezni fog.

1836. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK
AZOKRÓL, MELYEK A TELEK HASZONVÉTELEN FELÜL
A JOBBÁGYOK HASZNAI KÖZÉ TARTOZNAK
(Részleges közlés)

Azokra nézve, mellyek a telek haszonvételén felül a Jobbágyok hasznai közé tartoznak, következők határozatnak:

1. § A telekutáni állományba be nem számított, vagy eredetileg, s egyedül a Jobbágyok élelmére nem szánt minden irtásokat a Jobbágyok addig, míg azok urbéri úton vissza nem vétetnek, a Földes-Úrral kötött, vagy a törvényes bizonyosság s Tiszti-Ügyvéd közbenjöttével, a kik ez eránt tudósításaikat a Vármegye Közönségének beadni kötelesek, kötendő szabad egyezés szerint, – ha pedig ez nem eszközölthetnék, az eddig divatban volt föld –, vagy haszonbér-fizetés mellett fogják használni, mihelyt pedig azok visszaváltatnak, nyomban az Uraság szabad rendelkezése alá jutnak. Hogy pedig az irtások visszaváltása eránt meghatározott szabály legyen: azok mellyek az Uraság ellenmondása mellett történtek, a reájok fordított munka megtérítése nélkül az Uraság által visszavétethetnek, – azokra nézve pedig, mellyek az Uraság ellenmondása nélkül, bár melly időpontban ekkoráig tétetek, – valamint azokra is, mellyek eránt vagy a Földes Úrral kötött egyesség szolgál alapúl, vagy a mellyeken valamelly somma pénz törvényesen fekszik, ezennel határoztatik: hogy ez utóbbiak csak a törvényesen rajtok fekvő pénz lefizetése mellett, vagy illetőleg az egyezés tartalma szerint, az előbbieket pedig, mellyek eránt az érintett két eset nem forog fenn, akármikor, mindazonáltal a bírói becsú-ár lefizetése mellett, vétethessenek vissza. Melly bírói becsú-árt úgy kell érteni: hogy mindenkor előre bocsájtván a reája fordított munka mennyisége s minősége eránti vizsgálat, ez számba vétessék, s ezek minden esetre urbéri úton vizsgáltassanak meg, és a K. Helytartó Tanácsnak, a dolog addigi egész voltában leendő fenntartása mellett, terjesztessenek fel.

Hogy a jövőendőben teendő irtásokra nézve, mellyek földes-úri engedelem nélkül tellyességgel tiltatnak, egyik vagy másik fél rövidséget ne szenvedjen, ezen földes-úri engedelem szükségkép mindenkor írásba foglaltassék, abban a visszaváltáskor megtérítendő munkabér világosan feljegyeztessék, s így az Uraság jegyzőkönyvébe – a mi az adás-vevési szerződések okáért minden uradalomnál, s minden Községnél fog tarta-

ni – beiktattassék; az nyilván kijelentetvén: hogy a Földes-Úr a Jobbágy által írásba foglalt uradalmi engedelem nélkül tett irtásokat, törvényes bizonyság s Tiszti-Ügyész jelenlétében, kik arra felvigyázni kötelesek, hogy sem az urbéri állományokból, sem a jelen Törvény kihirdetése idejénél régebbi irtásokból valami ez úton el ne szakasztassék, – minden bér megtérítése nélkül visszaveheti; melly sommás visszavehetési jus azonban minden irtás esetében csak az illetén irtás használatának kezdetétől számlálendő három esztendeig fog gyakoroltathatni, azok lefolyta után pedig az uradalmi engedelem nélkül tett irtások is egyedül urbéri úton lesznek visszaszerzendők; – ellenben ha a Földes-Úr a kiváltás feltételeit írott engedelmébe foglalni elmulasztaná, akkor a kiváltás csak szabad egyezés útján történhessék meg.

2. § Minden Jobbágy-Község, mellynek t. i. különös Bírája s Esküdtjei vannak, a hely fekvése, s kiterjedéséhez képest egy, vagy több házakban bort mérhet, akár volt ez előtt annak használásában, akár nem; – ha saját szőlőhegye van, Szent Mihály napjától fogva Század György napig, ha pedig szőlőhegye nincs, Század Mihály napjától csak Karácson napjáig. Ha a Földes-Úr a korcsmák száma eránt a Jobbágyokkal meg nem egyezhetne, az a szokott urbéri úton fog elhatároztatni, úgy azonban: hogy a bormérés mindég csak magában a helységben, s nem azon kívül, vagy sátor alatt engedtetik meg. – Mindazonáltal azon Községek, mellyek az urbéri korcsmáltatás ideje alatt tartatott kiváltsági országos vásárok alkalmával, a bormérést a helységen kívül fekvő gyepen is gyakorlották, ezen használatban jövődre is megtartatnak.

.....

5. § Melly határban nádas vagyon, és hol a nádlási haszonvétel az Urbér behozatalakor, vagy későbbi rendbeszedés által a Községnek és Község szolgálainak megengedetett, vagy ezek az eddigi gyakorlatnál fogva annak használatában voltak, ott azon nádlási haszonvétel az eddigi használat rendje szerint ezen túl is azokat fogja illetni; melly helyeken pedig kiszárittatván a nádas, annak haszonvétele elenyészett, azokban a Jobbágyok, a megszűnt haszonnal együtt járó 40 kéve nádi tartozás megszüntetésén felül semmi egyéb kárpótlást az Uradalmon nem követelhetnek kivéven azon helyeket, hol a nádasnak bizonyos része ha szinte 40 kéve nád adózás mellett is, a Községnek, vagy egyes Jobbágyoknak külön-külön telkek után, Urbéri állományaikon felül, s kirekesztő használa-

tokra akár az Urbér, akár az Uradalom által lenne kijelelve, – mert az illy nádas kiszáritott földjeit a Jobbágyoknak ezentúli használatára kell átengedni, a Jobbágyok pedig a 40 kéve nád eddig divatban volt tartozásnak természetben, vagy ha ez eránt a kölcsönös egyezés nem eszközölhető, a Törvényhatóság által a helybeli környülményekhez képest meghatározandó annyit érőnek megadására ezentúl is fognak köteleztetni.

6. § Ha az Uraság, kinek igazaihoz számíttatik a mészárszéki jus, a lakosoknak szükségére elegendő húst nem vágatna, akkor a Jobbágyoknak a különben tilalmazott hús-mérés, – az Uraságnál az eránt előre teendő jelentés után – megengedtetik, valamint akkor is, ha a különben egésséges marhájok valamelly véletlen eset által további megtartásra alkalmatlaná tétetett volna, szabad lészen nékiek az ollyatén marhát kimérni, vagy azt a mészáros által kimérettetni.

7. § Valamint a Jobbágy, bár miféle természetnyei (egyedül azokat kivévén, miknek árulásától különös Törvény által van eltiltva) akár kisebb akár nagyobb mértékben s mennyiségben lehető eladását ezentúl is minden taksa-fizetés nélkül teljes szabadsággal gyakorolhatja, úgy a bolt, és az ettől kívánható haszonbér megvehetés jussa a földes úr igazai közé tartozik;

.....

8. § Az előszámlált urbéri haszonvételeken felül a Jobbágyok sem a vadászat, halászat, és madarászat jussait elfoglalási büntetés alatt, – sem kiváltság nélkül a vásár, piac, vám és révbéli jusokat nem gyakorolhatják, – Temes, Torontál és Krassó Vármegyékben mindazáltal azon eddig ott fennállott urbéri rendelet továbbá is meg fog tartani, melly szerint némelly Községeknek az okvetetlenül szükséges nádlás fejében nékiek általadott tavakban gyakorolható halászhata is megengedtetik; ha pedig valamelly Jobbágy földes-úri engedménnyel bár melly nemű malom, vagy más Királyi adományból származott úri jusnak lenne birtokában, azt az Uraság urbéri úton, a dolog addigi egész voltában leendő fentartása mellett, a tett épületeknek, és minden javításoknak törvényes úton eszközendő igazságos megbecsülése, és a törvényesen rajta fekvő pénzeknek megtérítése mellett, visszaveheti; Posega, Verőcze, és Szerém Vármegyékben azonban az ottan divatban volt malom-taksák az alatt nem emeltethetnek fel, mellyek a Földes-Úrnak esztendőnként fizetendő malombér fejében, jelesen a kanalos malomra nézve 1 forintra, más közön-

séges folyóvízi malom minden kerekétől 2 forintra, végre a Duna-, vagy Drávai malomtól 8 forintokra voltak határozva; de ha valamely helyen vagy valamely tárgyra nézve különös kiváltságok, avagy kötések mutatnának elő, ezeknek foglalatja fog megtartani. Mindazáltal a Királyi adományból származott úri haszonvételek, vagy a földet egyébként érdeklő jussok, ha, s mennyire ezekre nézve a Jobbágyságok sajátjához jussal előállanak, s ezen állításokat a mostani valóságos használat támogatja, az illető Törvényszék előtt indítandó Törvény útján enyészteszhetnek el.

9. § A Jobbágyságok a határon kívüli haszonvételekre semmi követelést nem tehetnek, kivéven, ha akár az Urbér béhozatalakor, akár az urbéri rendbeszedés alkalmával nékiek egyszersmind határkívüli haszonvételek, és telki állományok kijeleltettek, és az urbéri Könyvbe beiktattattak vagy pedig ha azok különben is mostani gyakorlatban, az Uraság ellenzése nélkül, lennének.

1836. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK A KÖZSÉGEKNEK BELSŐ IGAZGATÁSÁRÓL

1. § A Község Birája a Földes-Úr által kijelelt legalább három alkalmas lakosok közül – az esküdt emberek pedig és Kis-Bírák minden földes-úri kijelentés nélkül, és ugyan mind ezek, mind amaz olly helyeken, hol az eddig divatozott gyakorlat szerint a helybeli lakosok öszvessége minden külömbség nélkül befolyt az Előljárók választásába, továbbá is ezen módnak megtartásával, – egyebütt pedig, hol eddig bár melly külömböző választási módok divatoznak, minden a helységben vagy annak határában házat, vagy egyéb fekvő javakat bíró, és a választáson jelenlévő helybeli lakosoknak egyenként számítandó szavazatával esztendőnként fognak választani; – a közbirtokosokra nézve a Bíró választása eránt az rendeltetvén különösen: hogy ha azok magok közt három nap alatt sem egyeznének-meg a kijelelendők eránt, illy esetben az illető Szolga-Bíró a községnek bíróságra alkalmas három személyeket választás végett terjesszen elő.

Jegyzőt pedig, ki jó erkölcséről és ügyességéről ösmeretes, a Földes-Úrnak jóváhagyása mellett az illető Község szabadon fogad, melly jóváhagyás megtagadása esetében a Megye Közönsége a fennforgó nehézség-

geket elintézi, és minden esetre arra fog figyelmeztetni, hogy a Községek Jegyzők nélkül ne maradjanak.

A helybeli Bírák és Esküdtek egy esztendőnek leforgása előtt nem foszthatnak meg szolgálataikról, ha csak kötelességök nagyobb elmulasztásával nem terheltenének, vagy egyéb fontos körülmények másnak béhelyheztetését szükségessé nem tennék; a Jegyzők pedig vétségöhez képest, vagy más szükség úgy kívánván, a szerződési idő lefolyta előtt is, a Földes-Úr előre-tudtával a Községek által szolgálataikból elbocsájthatatnak.

Egyébiránt azon Községek, mellyek eddig Jegyzőiket, s Elöljáróikat az uraság minden befolyása avagy jóváhagyása nélkül szabadon választották, s illetőleg felfogadták, ezen szokások mellett ezentúl is meghagyattatnak.

2. § Ne hogy a Jobbágy-Községek köz-haszonvételei és jövedelmei egyedül a tehetősebb lakosok javára szolgáljanak, azoknak rendes igazgatására, és ha csak be nem bizonyíttatnék, hogy a házi gazdálkodás nagyobb hasznot hajt a Községnek, nyilvános árverés útján haszonbérbeadására, a Községek az Uraság által szoríttathatnak; honnét a haszonbérbeni kiadásoknak s az ollyatén haszonvételek vagy közös jövedelmek a végre tartandó árveréseknek alkalmával, a helybeli Bíró és Elöljárók azt a Földes-Uraságnak idejekorán, és a végre bejelenteni tartoznak, hogy vagy maga a Földes-Úr, vagy Tisztje minden közbejehető csalárdság, vagy alattomos egyetértés megakadályoztatása végett jelen lehessen, és a történeteket meghitelesíthesse, ha csak a haszonbérletbe maga az Uraság szándékozna befolyjni, melly esetben az ollyattén árveréseken köz Tisztviselőnek jelen lenni, és felügyelni kellekik.

3. § Miután a köz-adó az illető helyekre kivettetett, az eránt az Uraság a Köz ség Bírái és Elöljárói által a végett tudósíttassék, hogy felügyelési jussánál fogva az adónak jobbágyaira való személyenkénti kivetésébe befolyhasson; annak beszédésébe azonban soha se avatkozzék.

4. § Minden esetben, de leginkább ha nincs, vagy olly csekély a köz-jövedelem, hogy a Község szükségeit az adófizetők által kell pótoltatni, a Jegyző a bíróval s helybeli Elöljárókkal – meghallgatván a Községet – minden állandó, és az esztendő leforgása alatt hihetőkép előfordulandó köz költségekről minden esztendő elején jegyzéket készítsenek, s azzal azt is, mi módon sikereltethetik legkönnyebben az érdeklött költségek felosztása, s egyszersmind azoknak a Község közjövödelmei hozzájárultával eszközölhető lerovását az Uraságnak mutassák be; kinek köte-

lességében fog állani, azon jegyzéket megvizsgálni, s a kitételek valóságát megtudván, helyben hagyni. Ha pedig a Földes-Urak, vagy Tisztjeik azon vizsgálatot a bemutatás napjától számított egy hónapnyi idő alatt meg nem tennék, annak haladék nélküli teljesítésére a járásbeli Szolga-Bíró köteleztetik; – a Községek attól, hogy az Uraság előre tudta nélkül adósságokat csinálhassanak, továbbá is eltiltatván.

5. § A Község számadásait minden esztendő lefolytával a Földes-Urak vagy magok, vagy Tisztjeik által vizsgálják meg, s egy úttal mind azokat, mik a számadás vizsgálatával, és megbíráásával kapcsolatban vannak, rendeljék el. Hogy pedig ezeknek az Uraságok részéről történhető elmulasztásával a Községek ne károsodjanak, minden esztendő első felében a járásbeli Tisztviselők pontosan összírván azon Jobbágyi Községeket, mellyeknek közelebb múlt esztendei számadásaik az illető uraságok által meg nem vizsgáltattak, arról jelentéseiket a legelső Megyei közgyűlésre adják be; mi is megtörténvén, az olly számadásoknak, az uraság költségére leendő megvizsgáltatása eránt a Megye részéről szükséges intézetek tétessenek.

6. § Mihelyest a község lakosai közül, a szülőknek bár mellyike meghalálózván, árvákat hagy maga után, – a helybeli Bíró két Esküdttel, és a Jegyzővel a megholtnak vagyonát szemmel tartsák; sőt ha a szülőknek egyike sem lenne életben, a vagyon bátorságáról is gondoskodjanak; s egyzersmind azon esetet nyomban mind az Uraságnak, mind a járásbeli Szolga-Bírónak is, – ki az eránt a Megyének tudósítást tenni köteles – bejelentvén, az árva egész vagyona felől az Uraság közbejöttével tökéletes összeírást készítsenek, mellynek egy példánya a községnél is mindenkor megtartassék. Természetes, vagy végintézetbeli gyámatya nemlétében, az Uraság meghallgatván a Községeket is, e végre alkalmas tulajdonokkal bíró személyt maga előtt esztendőnként adandó számadási kötelelességgel, s az árvák vagyonához irányzandó mértékletes jutalom mellett – a mennyiben senki olly alkalmas nem találkoznék, ki ingyen szolgálni akarna – gyámatyának fog nevezni, s egyzersmind köteleztetik mindenképp arra ügyelni, hogy mind az árvákra, mind vagyonokra szükséges gondviselés fordíttassék; nem lévén helye akár ezen cím alatt, akár az összeírás alkalmával valamelly taksáltatásnak, vagy napi díjoknak.

Minthogy ezen gondviselés a jobbágyi kapcsolattal viszonyos legfőbb úri-kötelelesség közé tartozik olly Földes-Urak, kik ezen tisztöket nem

teljesítik, s kiknek elmulasztása által az árva vagyona főképen a szükséges felügyelés hiánya miatt akár az eredeti özveírás, akár a gondviselés ideje alatt kárt szenvedett; kötelesek lesznek az illető örökösöknek minden veszteségét arra az esetre kipótolni, ha a kár a vagyon eránti rendelkezésbe és gondviselésbe befolyt helybeli Előljárók, Uraság tisztjei, és gyámtyák által (a mennyire t. i. a kár ezek vétségének lenne tulajdonítható) meg nem téríttethetnék, a hol pedig a kár egyedül az Úr vétsége által történt, csak ő maga tartozzék kárpótlással; – az e részbeni kérdés elővétele és elitélése a Tiszti Ügyész felperessége mellett a megyék Törvényszékére tartozván.

7. § Ha valamelly kisebb korú gyermekkel elmaradott özvegy anyja más földes Úr Törvényhatósága alá akar költözni, bátor az ollyatén gyermekek atyai vagyona az előbbeni földes Úr felügyelése alá tartozik, mindazonáltal az árva vagyonának már meglévő, vagy az özvegy elmenetelével készítendő özveírása rendszerint mindenkor az illető földes-urasággal, vagy azon Tanácscsal, mellynek Törvényhatósága alá költözik az özvegy, közlendő lészen.

8. § Magában értetődvén, hogy a gyámság alatt lévők gyámtyoknak a földes-uraság által helyben hagyandó megegyezése nélkül vagyonokról nem rendelkezhetnek; a gondviselések következő eseteiben is mind azokat megtartani kelletvén, mellyek a gyámságra nézve rendeltettek.

9. § Hasonlóan ha valamelly Jobbágy magzatok nélkül mulna ki e világból, köteleztetnek a Bíró és a helybeli Előljárók azt az Uraságnak, kit a végrendelet nélküli világos magvaszakadásnak esetében az örökösödés illet, nyomban bejelenteni; – a 3-dik rész 30-dik Címjének rendelete oda terjesztetvén ki: hogy a Jobbágyok ezentúl, minden, akár ingó, akár ingatlan szerzett vagyonaikról teljes végrendelkezési szabadsággal birjanak.

1836. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK

EGY ÁLLANDÓ HIDNAK BUDA ÉS PEST KÖZÖTTI ÉPÍTÉSÉRŐL

Az Országban keresztül folyó Duna jobb és bal partjai között szükséges szakadatlan közösülés fenntartása végett Buda és Pest Városok között állandó hídnak építése határoztatik. Ennek folytában

1. § A Buda és Pest közti állandó híd felépítésének eszközlése egy részvényes társaságnak feladása lesz; – mely is hogy annál hamarabb összeállhasson, vállalatára nézve pedig Törvény által tökéletesen biztosítva legyen.

2. § A részvényes társaság költségén Buda és Pest között építendő állandó hidon, – mindazonáltal egyedül ezen esetben, és minden innen vonható következtetések nélkül, csak az Országos Küldöttség által a részvényes társasággal kötendő szerződési és alább kijelölendő határidő alatt, – hidvámot kivétel nélkül mindenki fizetni tartozik.

3. § A hidvám tárgyára nézve meghatározatik: hogy a részben legnagyobb mennyiségnek az 1790-dik esztendő óta 1808-dik esztendeig némelly változásokkal fenállott, legkisebbnek pedig a most divatozó vám állapíttatván meg, az Országos Küldöttség a részvényes társaság egyetértésével, s a költsönös igazságnak és a kereskedési nézeteknek legbiztosabban megfelelőleg, azon két-rendbeli vámok közül akár egyikét választhassa, akár pedig egy közép arányt dolgozhasson ki, s a hidvám az országos Küldöttség és a részvényes társaság közötti egységgel megállapítandó azon jegyzék szerint fogván szedetni, ezen hidvám-jegyzékben a részvényes társasággal kötendő szerződési esztendők lefolyásáig legkisebb változás is nem történhetik.

4. § A Buda és Pest közti állandó híd felépítésénél az alább kinevezendő Országos állandó kiküldöttség által, a jelen Törvény és ennek elvei szoros értelmében, – a királyi legfőbb felügyelésnek a Törvények, és jelesen az 1790/1-iki 12-ik törvénycikkely értelmében való gyakorlata fennmaradásával, – eszközzendő munkája azon Küldöttségre bízatik olly móddal, hogy ezen állandó Küldöttség a jövő Ország Gyűlésére minden végzetei és tettei felül, környülményes jelentést multhatatlanul beadni tartozzék.

5. § Az Országos állandó Küldöttség teljesen meghatalmaztatik arra, hogy a részvényes társaság által eleibe terjesztendő hid-terveket, az építési költségek felszámítását, és minden e tárgyhoz tartozó egyéb környülményeket gondos figyelemmel fontolja és bírálja meg, s végzését a kölcsönös igazság és egyenesség viszonyai alapjain építve, a részvényes társaságnak részére szerződés szerint lekötendő hidvám-szedési esztendőknek változás alá többé egy általjában nem eshető számát végképp elhatározólag szabja meg, és minden egyéb környülményeket is a fennálló Törvények szerint határozon el.

6. § A Buda és Pest közti állandó hidnak felépítéséhez szükséges kisértések törvénnyel megrendeltetnek, úgy mindazonáltal: hogy ha a Buda és Pest Városiakat a Törvények értelmében illető igazságos kárpótlás éránt a mondott Városok és a részvényes társaság között a minden esetre előre bocsájtandó barátságos egyeztetés nem sikerülne, a jelen különös és rendkívüli esetben azon kárpótlási tárgynak előlegesen és sommás úton bíróiképp leendő elitélése végett a királyi Tábla rendeltetik ki; – fennhagyatván a meg nem nyugvó félnek a hétszemélyes Táblára leendő feljebbvitel.

7. § Eltelvén a részvényes társasággal kötendő szerződési feltételek, a Buda és Pest közötti állandó híd azonnal a Nemzetnek tulajdona lesz. A 2-dik §-i ideigleni rendelet azonban mind addig divatoz, míg a hídvám jövedelméből olly alkalmas tőke-somma gyürend összeve, melly azon hídnak örök fenntartására elégségesnek ítéltetni fog.

8. § A híd örök fenntartását biztosító alapul szolgálendő tőke-sommának igazságos meghatározása szintén az Országos állandó Küldöttségre bizatik; valamint az is, hogy az említett tőke-sommát kamat-fizetés mellett Buda és Pest Várossainak kölcsön fejében adja által, s e részben a mondott két Városokkal a híd, s az idők ekkori állapotjához igazságosan mérséklendő szerződést készítsen.

9. § Miután pedig már a Buda és Pest közti állandó hídnak örök fenntartására megkívántató tőke-somma is özveszerezve lesz, a feljebbi 2-dik §-i rendelet azonnal és teljesen nem csak megszűnik, hanem ezen nemzeti hídnak rajta ingyen való általjárassali használata kivétel nélkül, mindenkinek örökre megengedtetik.

10. § Azon esetre, ha a részvényes társasággal készítendő szerződésben lekötött esztendők eltelte előtt a kérdéses híd használható lenni úgy megszűnne, hogy a társaság azt többé helyre állítani nem akarná, akkor Buda és Pest Várossainak feléled azon jussa, hogy azon sommát, mellyet kárpótlás fejében nyertenek, a részvényes társaságnak visszafizetvén, az elébbi általjárást helyre állíthassák, és az eddig gyakorlott mód szerint, az illető Vármegye által meghatározandó vámot – a kiváltságos személyek kivételével – szedhessék; ha pedig a társaság azon állandó hídban esett hibákat helyre állítani kívánja, azt az Országos kiküldöttség által meghatározandó idő alatt eszközölje, addig pedig a szükséges általjárásról a maga költségén, de nem az állandó hídhoz szabott, hanem az illető Várme-

gye által – s szinte a kiváltságos személyek kivételével – megállapítandó vám szerint gondoskodni tartozik.

11. § A Buda és Pest közötti állandó hídhoz megkívántató rendőrhatalóság a mondott két Városok által gyakoroltassék ugyan, a hídvám fizetésére, s az ebből eredő személyes viszonyokra, valamint a Buda és Pest Városaik és a Vállalkozók között támadható kérdésekre nézve mindazáltal mindenki, törvénnyel kijelelve lévő Bírójának hatósága elől el nem vonhatva, az alá fog tartozni.

12. § A 4-ik §-ban rendelt országos állandó Küldöttség Elnökségének viselését Ő cs. kir. Fő-Hercegsége, az Ország Nádora, a Haza jólétét gyarapító köz-intézetek elővitelében minduntalan kitündököltetett buzgóságából, és fáradhatatlan munkásságú szorgalmából, az Ország Rendinek egyesült szíves kéréseihez képest magára vállalni méltóztatván, azon Országos állandó Küldöttség tagjaivá következők neveztetnek:

(nevek felsorolása)

1836. ÉVI XLI. TÖRVÉNYCIKK A PESTEN ORSZÁGOS KÖLTSÉGEN FELÁLLÍTANDÓ NEMZETI JÁTEKSZINRŐL

A jól elrendelt Játékszínnek a nemzeti kifejlődésre, a nyelv pallérozásának előmozdítására, és az erkölcsiség e módon is bővebb kimívelésére az Országos Rendek által elesmért jótékony hatása tekintetéből, Pesten felállítatni óhajtott nemzeti Játékszínre nézve határoztatik:

A Buda és Pest közt felállítandó híd tárgyában kirendelt Országos Küldöttség megbizatik: hogy Ő Cs. kir. Fő-Hercegségének az Országos Náadorának Elnöksége alatt, figyelembe véve a Pesten építésben lévő Színház körülményeit, egy nemzeti diszes játékszín tervét, az ahoz kívántató költségi számolással, kidolgozza, és a hazafiakat ezen célra teendő adakozásokra a Törvényhatóságok útján, és közvetlen is felszólítván, ha elegendő pénzt szerezhet, a nemzeti Játékszínt Pest Városában, Cs. kir. Fő-Hercegsége az Ország Nádora által e végre kijelelt, nemzeti tulajdonná örömmel fogadott, és magyar Játékszín építésére ezennel szánt telken létrehozza; ha hogy pedig reménylett sikert nem érhetne,

ezen nemzeti kívánságnak mi módon lehető legczélerányosabb eszközhetése eránt jövő Ország-Gyűlésre kimerítő javaslatot adjon.

1868. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK **A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL**

Az 1848. évi IV. törvénycikk 2-ik §-a folytán a törvények kihirdetésére nézve rendeltetik:

1. § Minden törvény, amint Ő Felsége szentesítésével ellátva, az országgyűlés mindkét házában kihirdettetett: az e végre alapítandó országos törvénytárban a kormány által azonnal köztudomásra hozatik.

2. § A törvény szövegével együtt közzéteendő mind a királyi szentesítés napja, mind pedig azon nap, a melyen a törvény az országgyűlés mindkét házában kihirdettetett.

3. § A törvénynek ily módon közzétett szövege közhitelességgel bir.

4. § A mennyiben az időpont, a melyben valamely törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben megállapítva, vagy az időpont megállapítása a ministeriumra bízva nincs: minden törvény kötelező ereje az országos törvénytárban lett megjelenését követő 15-ik napon kezdődik.

5. § A szentesített törvénynek eredeti példánya az országos levéltárban tétetik le; annak az illető szakminister által hitelesített másolatai pedig egy-egy példányban, minden törvényhatóságnak, időről időre megküldetnek.

6. § Minden naptári évről külön törvénygyűjtemény adatván ki, s minden ily gyűjtemény a sorszámozást újra kezdvén: a törvényekre való hivatkozás a naptári évnek s a sorszámnak idézése által történik.

7. § Az országos törvénytár, megjelenése után azonnal minden törvényhatóság számára hivatalból megküldetik.

8. § A ministerium gondoskodni fog, hogy minden törvény, kihirdetése után azonnal, a magyar korona országaiban divatozó nyelveken hiteles fordításokban is köztudomásra hozassék, s az illető törvényhatóságoknak megküldessék.

1868. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ URBÉRI ÖRÖKVÁLTSÁGOKÉRT ORSZÁGOS ALAPBÓL
ADANDÓ MEGTÉRÍTÉSÉRŐL

Az 1848-dik évi XII. törvénycikk 9-ik §-ának alapján rendeltetik:

1. § Mindazon községeknek és volt jobbágyoknak, kik az urbér, vagy az azt pótló szerződések alapján akár készpénz-, akár pedig természetbeli adózásokból állott urbéri szolgálataikat az 1840. évi VII. törvénycikk kihirdetése után, urbéri örökváltsági szerződések mellett, 1848. évi május 1-éig megváltották: az ilyenü szerződéseken alapuló váltságtőke az alábbi 5-ik §-ban megállapított mérv szerint az országos alapból megtérítettik, ha különben azon szerződések mind lényeg, mind alak tekintetében az 1840: VII. törvénycikk 9-ik §-ban foglalt kellékeknek megfelelnek.

2. § A megtérítés tárgyat képezik:

az urbéri örökváltsági szerződés értelmében lejárt s tényleg befizetett tőkerészletek, melyek után azonban kamat nem jár.

3. § Ellenben a megtérítés nem terjed ki:

azon tőkerészletekre, a melyek az országos alapból eddig már kárpótlottak.

4. § Ezen országos megtérítés egyedül csak az 1848: IX. törvénycikk által megszüntetett, tisztán urbéri természetű szolgáltatások és adózások után jár; azért, ha az örökváltsági szerződésekkel a községeknek vagy egyes jobbágyoknak nem urbéri természetű földek, vagy földesuri jogok is adattak át: az urbériségekre eső összeg az örökváltsági szerződés alapján, s ha ez nem volna lehetséges, nyomozás útján a váltságtőke többi részétől elkülönzendő.

5. § A megtérítendő összeg kiszámításánál azon elv szolgál irányadóul, hogy az egyenlő legyen azon kárpótlási tőkével, a melyet az illető urbériségekért, ha ezek meg nem váltottak volna, a volt földesur vehetne az országos alapból igénybe.

Ennélfogva minden egy egész urbéri telek, s ehez aránylag a kisebb telki állományok után, a megyéknek és helységeknek az urbérben s urbéri törvényekben megállapított osztályaihoz képest, tőke gyanánt a következő táblázatban foglalt összegek lesznek megtérítendőik:

Osztályozása a megyéknek, s határoknak, a mindegyik osztály után megtérítendő összeggel együtt.

A zsellértelkekért megtérítendő tőke a megye s a határ osztályzatának különbsége nélkül 52 frt 50 krban állapítatik meg.

6. § Ha az örökváltsági szerződésben kikötött váltságtőke túlhaladná a fennebbi szakasz táblázatában foglalt mérvet: a megtérítendő tőke megállapításánál a jelen törvény szabályai alkalmazandók; míg ellenkező esetben, az urbéri örökváltsági szerződés által megállapított váltságtőke veendő alapul.

7. § A jelen törvény alapján megállapítandó tőke névszerinti értékben számítandó és 1868. évi november hó 1-jétől folyó 5% kamatszelvényekkel ellátott földtehermentesítési kötelezvényekben térítettik meg.

Ezek hasonlólag az ugyanezen cím alatt kibocsátott többi kötelezvényekhez, az ország jóállása alá helyezettván, szabályszerű kisorsolás alá esnek, és kisorsolás után az országos pénztárnál névszerinti értékben beváltatnak.

8. § A jogosultság ezen országos megtérítés iránt egyedül és kizárólag azokat s illetőleg azok örököseit illeti, a kik az urbéri örökváltsági tőke- és kamatrészleteket kifizették. Ez okból, ha az urbéri telek birtokosa a váltságtőke teljes letörlesztése előtt változott, a birtokelőd s a birtokutód, illetőleg ezek örökösei közt a felszámítandó megtérítési összeg, a mennyiben az adásvevési szerződés mást nem határozott volna, azon arányban osztandó fel, a mely szerint azok a tőke- vagy kamatfizetéshez járultak.

Ellenben az olyan birtokutód, a ki valamely megváltott urbéri telek birtokába vétel útján akkor jutott, a mikor az már az urbéri váltság terheitől teljesen mentes volt, a jelen törvényen alapuló országos megtérítést nem veheti igénybe.

A mely arányban a tőke vagy kamattörlesztés a község közjövödelmeiből eszközöltetett, az országos megtérítés fejében adandó közkötelezvények ugyanazon arányban a község közbvagyonát fogják képezni.

9. § Azon esetben, ha az örökváltsági szerződés többek egyetemleges kötelezettsége mellett kötöttetett: az ilynemű szerződésekben foglalt összes urbériségek után a megtérítési összeg az országos alap részéről együttesen számíttatik fel, s a kielégítés is egy vagy több közös kötelezvény kiszolgáltatása által történik, az érdekelt felek feladata lévén, azokat maguk közt felosztani.

10. § Zár-határidőül a jelen törvény alapján követelendő országos megtérítés iránti folyamodványok benyújtására 1869-dik évi december 31-ike tűzetik ki, később folyamodók abbeli igényeiket elvesztik.

11. § A folyamodványok e tárgyban az országos földtehermentesítési alap igazgatóságához nyújtandók be, a mely, ha a megtérítés alapjául szolgáló birtok urbéri természetét előrebocsátott nyomozás után bizonyultnak látja: megállapítja a megtérítési tőkét s járulékait, s e határozatáról értesíti azon birtokbírószágot, a melynek területén a megváltott urbériségek vannak.

A birtokbírószág e határozatot közli az illető folyamodókkal, s ezeknek joguk van a kézbesítéstől számítandó 15 nap alatt a földtehermentesítési alap igazgatóságának határozatát a birtokbírószág útján felebbezni azon főlebbviteli hatósághoz, a mely e tárgyakra nézve a bel-, pénz- és igazságügyi ministeriumok személyzetéből fog szerveztetni.

A főlebbviteli hatóság határozata ellen a megtérítési tőke mennyiségét illetőleg további felebbezésnek nincs helye.

12. § A birtokbírószág, ha a földtehermentesítési alap igazgatóságának határozata ellen a 11-ik §-ban kitűzött határidő alatt felebbezés nem történt, vagy felebbezés esetében, mihelyt a főlebbviteli hatóság határozata leérkezett: azonnal hirdetvényt bocsát ki, a melyben mindazokat, a kik a megállapított megtérítési összegre nézve igényt tartanak (8. §), felszólítja, hogy ebbeli igényeiket zárhatáridő alatt, különbeni jogvesztés terhe mellett, előtte bejelentsék.

A hirdetvényi határidő sem két hónapnál kevesebb, sem három hónapnál hosszabb nem lehet, s az mind a bíróság kapuján, mind pedig a hivatalos hirlap útján köztudomásra hozandó.

Ezen hirdetvényről azok, a kiknek folyamodása alapján a földtehermentesítési alap igazgatósága illetőleg a főlebbviteli hatóság határozata keletkezett, mindig külön értesítendő.

13. § Ha a hirdetvényi határidő leteltével a szóban forgó megtérítési tőkére nézve igénybejelentés nem történt: a birtokbírószág erről 3 nap alatt a földtehermentesítési alap igazgatóságának jelentést tesz azad.

14. § Ha ellenben a hirdetvényi határidő alatt igény nyújtatik be: a birtokbírószág ennek tárgyalására határidőt tűz ki, s arra mind az igénylőt, mind pedig azt, a ki ellen az igény bejelentetett, megidézi.

A tárgyalás rövid uton jegyzőkönyvi alakban történik, s az igény fölött a birtokbírószág ítéletileg dönt.

Ez ítélet ellen a polgári perrendtartásban megengedett jogorvoslatok alkalmazhatók.

A jogerőre emelkedett ítélet a földtehermentesítési alap igazgatóságához szintén 3 nap alatt felterjesztendő.

15. § A földtehermentesítési alap igazgatósága a 13. § esetében a folyamodók részére, a 14. § esetében pedig a hozott jogérvényes ítéletben kijelölt jogosultak részére kiállítván a földtehermentesítési kötelezvényeket, ezeket kézbesítés végett a birtokbírósághoz teszi át, a mely a kézbesítést rendes elismervény mellett eszközli s ezen elismervényeket a földtehermentesítési alap igazgatóságához haladéok nélkül beküldi.

Ha a földtehermentesítési kötelezvény több érdekelt felet közösen illet (9. §), ezek annak átvételére egy közös meghatalmazottat tartoznak megnevezni.

16. § A birtokbíróság van hivatva itélni azon esetben is, midőn az egyetemleg kötelezett felek közt (9. §) a megtérítési összeg felosztása fölött vita támad s közülök egyik vagy másik bírói segélyt vesz igénybe.

Az ilyen esetben azonban a kötelezvények, ha a hirdetvényi határidő alatt más igénylő a folyamodókon kívül nem jelentkezett, a határidő lejártával azonnal kiállithatók, de a vita jogérvényes eldöntéseig mint letétmenny a birtokbíróság őrizete alatt maradnak.

17. § Ha a megtérítésre bejelentett birtok urbéri természete részben vagy egészben, akár a földtehermentesítési alap igazgatósága, akár pedig a főlebbviteli hatóság részéről el nem ismertetik: az elutasított félnek szabadságában áll, a kézbesítéstől számítandó 30 nap alatt, a kérdésben forgó birtok urbéri természetének igazolására, az illető urbéri bíróság előtt, rendes keresetet indítani.

A keresetlevél ez esetben a földtehermentesítési alap ellen intézendő, s az urbéri bíróság által a belügyministerhez küldetik be, a ki az országos alap védelmére megbízottat fog kinevezni.

Az ilyen keresetek tárgyalásánál, mind az első, mind pedig a felsőbb bíróságok előtt, az urbéri eljárás szabályai követendők.

18. § Minden beadvány, kereset, elismervény, jegyzőkönyv, határozat és ítélet, a mely a jelen törvény tárgyaira vonatkozik, díj-, bélyeg- és illetékmentes.

19. § A folyamodványok felszerelése és megbirálása s elintézése körül követendő eljárást a bel-, pénz- s igazságügyi ministerek egyetértőleg, rendeleti uton fogják szabályozni.

20. § A jelen törvény intézkedései által az urbéri kárpótlás ügye végleg befejeztetvén, az országos alap ellen az 1848: IX. törvénycikk alapján többé semmi követelésnek helye nem lesz.

21. § Erdélyben, továbbá Kraszna-, Zaránd- és Közép-Szolnok megyékben, valamint Kővárvidékén is az urbéri jog- és birtokviszonyok az ország többi részeiben létezőktől lényegesen eltérők lévén: a most említett területekre a jelen törvény hatálya nem terjed ki; azonban a ministerium megbizatik, hogy e törvény elveit az ország ama részeiben is, az ottani viszonyokhoz alkalmazva, foganatba vegye.

22. § A jelen törvény végrehajtásával a bel-, pénz- és igazságügyi ministerek bizatnak meg.

1868. ÉVI XXXVIII. TÖRVÉNYCIKK **A NÉPISKOLAI KÖZOKTATÁS TÁRGYÁBAN**

I. FEJEZET

A TANÍTÁS KÖTELEZETTSÉGE ÉS SZABADSÁGA

1. § Minden szülő vagy gyám, ide értve azokat is, kiknek házában gyermekek mint mestertanítványok vagy házi szolgák tartatnak, kötelesek gyermekeiket vagy gyámoltjaikat (ha nevelésökről a háznál vagy magán tanintézetben nem gondoskodtak) nyilvános iskolába járatni, életidejük 6-ik évének betöltésétől egész a 12-ik, illetőleg 15-ik év betöltéséig.

2. § Azonban a testileg vagy szellemileg gyenge gyermekeket, a tisztí orvos bizonyítására, az iskolaszék (117. §) rövidebb vagy hosszabb időre fölmentheti az iskolába járás kötelessége alól.

3. § Ragályos bajban vagy elmebetegségben szenvedők, avagy taníthatatlan tompa elméjük kizárandók a nyilvános intézetekből.

4. § Ha a szülő (gyám vagy gazda) a tankötelezett növendéket az iskolától visszatartja: ebbeli kötelességének teljesítésére komolyan figyelmeztetendő. És ha az e célra szolgálható erkölcsi eszközök felhasználása sikertelennek bizonyulna be, s a tankötelezett növendék az iskolától továbbra is visszatartatnék: a kötelességét ekként teljesíteni nem akaró szülő (gyám vagy gazda) első izben 50 kr-ra, második izben 1 forintra, harmadik izben 2 frtra, negyedik izben 4 frtra büntettség, az iskolai pénztár

javára. Sőt ha még ezen négyszeri büntetés sem térítené a szülőt (gazdát vagy gyámot) kötelességének teljesítésére: akkor az illető iskolai szék erről a felsőbb iskolai hatóságnál jelentést tesz, mely aztán az iskolától visszatartott tanköteles gyermek számára a községi hatóságnál külön gyám rendelését is szorgalmazhatja.

5. § A mulasztást igazoló esetek a közoktatási minister által kiadandó rendeletben állapíttatnak meg.

6. § A szülőknek és gyámoknak szabadságukban áll gyermekeiket háznál, vagy bármely vallású magán és nyilvános intézetekben, úgyszintén más helységben levő tanintézetben neveltetni.

Erről azonban a szülők vagy gyámok a helybeli iskolai székek bélyegmentes bizonyítványt tartoznak előmutatni; valamint az illető iskolai hatóságok is kötelesek ügyelni, hogy az ily gyermekek legalább is oly oktatásban részesüljenek, minőt a törvény szerint berendezett nyilvános elemi népiskolában nyerhetnének, és a kötelezett évek tartamáig taníttassanak.

7. § A háznál tanult növendékek kötelesek évenként vizsgát tenni le valamely megfelelő nyilvános tanintézet illető tanítói előtt.

II. FEJEZET

A NÉPOKTATÁSI TANINTÉZETEK KÖRE ÉS

ÁLLITHATÁSA

8. § Népoktatási tanintézetek: az elemi és felsőbb népiskolák, polgári iskolák és tanítóképezdék.

9. § A népoktatási tanintézetek vagy nyilvános vagy magán iskolák.

10. § Népoktatási nyilvános tanintézeteket a törvény által megszabott módon állíthatnak és fentarthatnak a hazában létező hitfelekezetek, társulatok és egyesek, községek, és az állam.

III. FEJEZET

A HITFELEKEZETEK ÁLTAL FELÁLLITOTT NÉPOKTATÁSI

TANINTÉZETEK

11. § A hitfelekezetek, mindazon községekben, hol hiveik laknak, saját erejükből tarthatnak fönn és állíthatnak föl nyilvános népoktatási tanintézeteket, az ily tanintézetek felállítására és fentartására hiveik anyagi hozzájárulását a saját képviselők által meghatározandó módon és arányban, amint eddig szokásban volt, ezentul is igénybe vehetik, azon

intézetekben a tanítókat és tanárokat maguk választhatják, azoknak fizetését maguk határozhatják meg, a tankönyveket maguk szabhatják meg, s a tanítási rendszer és módszer iránt is, tekintetbe véve a 45. § rendelkezését, intézkedhetnek a következő feltételek alatt:

1. hogy iskolai épületeik építésére és átalakítására nézve a jelen törvény 27. és 28-ik szakaszai rendeleteinek eleget tegyenek;

2. hogy e törvény 29. és 34., továbbá a 133. és 141. szakaszait, melyek a fiu és leánytanulók elkülönzéséről, az egy tanító által tanítandó gyermekek számáról, a tanító képességéről és másnemű foglalkozásáról szólnak, szintén szem előtt tartásák;

3. hogy népiskoláikban a tantárgyak legalább is a következők legyenek:

a) hit- és erkölcstan;

b) olvasás és írás;

c) fejbeli és jegyekkel való számolás, és a hazai mértékek ismerete;

d) nyelvtan;

e) természettan és természetrajz elemei, figyelemmel az életmódra és vidékre, melyhez a gyermekek nagyobb részének szülői tartoznak.

f) hazai földleírás és történet;

g) gyakorlati útmutatások a mezői gazdaság és különösen a kertészet köréből;

h) a polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése;

i) ének;

k) testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatra;

4. hogy az iskola táblákkal, a mennyire lehet, földgömbökkel, térképekkel, természetrajzi ábrákkal s általában a legszükségesebb taneszközökkel fel legyen szerelve;

5. hogy az iskolákban a szorgalomidő faluhelyen éven át legalább nyolcz, városban legalább kilencz hónap legyen.

12. § A hitfelekezetek által fentartott vagy állítandó felsőbb népiskolai és polgári iskolákban a jelen törvény azon szakaszain kívül, a melyek a fiu és leány tanulók elkülönzéséről (29. és 63. §) s az egy tanító által tanítható növendékek számáról (34. §) szólnak, a felső népiskola és polgári iskola tanfolyamai évszámát (61. 68. §) és tantárgyát (64. 74. §) szabályozó rendeletek is megtartandók.

13. § Minden hitfelekezet állíthat és tarthat fenn tanítóképezdéket is azon feltétel alatt, hogy e képezdek a növendékek gyakorlati kiképzése

végzett gyakorló iskolával legyenek összekötve, hogy azokban legalább azon tudományok, és legalább azon terjedelemben taníttassanak, a melyeknek és a minő terjedelemben tanítása az állami képezdékre nézve, ezen törvényben el van rendelve (88. §), hogy bennök évenként nyilvános vizsgák tartassanak, azok eredménye a közoktatási minster tudomására hozassék, hogy végre az azokban végzett növendékek számára a 102. és 103. §-ban körülírt szigorlatoknak megfelelő vizsgák rendeztessenek.

14. § Minden hitfelekezeti népoktatási tanintézet az állam felügyelete alatt áll. Ennélfogva a kormánynak joga és tiszte:

- a) a felekezeti iskolákat is közegei által időnkint meglátogatgatni;
- b) szigoruan őrködni, hogy a 11., 12. és 13. §-ban foglalt feltételek pontosan teljesíttessenek;
- c) meggyőződést szerezni arról, hogy teljesítik-e az illető hitfelekezeti hatóságok azon kötelességet, hogy az iskola vagyonának biztos elhelyezésére és rendeltetése céljára fordítására felügyeljenek;
- d) a hitfelekezeti iskolákról, az illető hitfelekezeti hatóság útján, statisztikai adatokat szerezni be.

15. § Ha a 11., 12. és 13. szakaszokban foglalt föltételeket a hitfelekezetek főhatóságai a kormány által fél évenként történt három izbeli megintés után sem teljesítenék: a kormány közös községi iskola felállítását rendelheti el; a a község felhatalmaztatik azon hitfelekezetekre is kivetni a törvényben megállapított iskolai adót, a melyek a fennebb érintett szakaszokban foglalt föltételeket, a mondott háromszori megintés után sem akarják, vagy nem képesek, saját felekezeti iskoláikra nézve teljesíteni.

IV. FEJEZET

A MAGÁNOSOK ÉS TÁRSULATOK ÁLTAL FELÁLLITOTT

NÉPOKTATÁSI TANINTÉZETEK

16. § Magán egyének és társulatok is állíthatnak fel elemi és felső népoktatási iskolákat, polgári iskolákat és tanító-képezdét, ha

- a) a magán egyének az általok nyitni szándékolt tanfolyamra oklevéllel képesítvék, vagy azon téren működésük folytán mind a tankerületi iskolai tanács, mind a kormány tudomása szerint közelismerést vtvak ki;
- b) a társulatok a kormánynak eleve bejelentett alapszabályaik szerint kifejezetten e célra is alakultak.

17. § Ezen intézetek nyilvánosak lesznek, ha az illetők a felállítandó

tanintézet szerkezetében és tantervében, melyet a megnyitás előtt legalább egy hónappal a tankerületi iskolai tanács útján a kormánynak bemutatni tartoznak, mindazon kellékeknek eleget tesznek, melyeket ezen törvény a megfelelő községi és állami tanintézetekre nézve megállapít.

18. § Állíthatnak azonban magántanintézeteket is, mely esetben ezen szándékukról a kormányt, az intézet szervezetének és tantervének bemutatása mellett, a tankerületi iskolai tanács útján legalább egy hónappal előbb értesíteni tartoznak.

19. § Minden ily magántanintézet tartozik a tanítandó tárgyakat és azok terjedelmét illetőleg megfelelni azon nyilvános tanintézeteknek, melyeket pótolni akar.

20. § Az ily magántanintézetekben is évenként nyilvános vizsgák tartandók, melyeknek napja a kerületi tanfelügyelőnek és a helybeli iskolai széknek legalább egy hónappal előre bejelentendő, hogy az megjelenhesen, s illetőleg magát képviseltethesse.

21. § A viszonyoknál fogva kiválóan szükséges és kitünő magántanintézeteknek a kormány erkölcsi és anyagi támogatást nyújthat.

22. § Ellenben, ha ezen tanintézetekben a jelen törvény intézkedései meg nem tartatnának, vagy ha a kormány erkölcsi bajoknak jönne tudomására: a tankerületi iskolai tanács útján a vizsgálatot elrendelheti s annak eredményéhez képest a tanintézetet bezáráthatja; sőt rendkívüli esetben az illető tanintézet működését a vizsgálat lefolyta előtt is felfüggesztheti.

V. FEJEZET

A KÖZSÉGI NÉPOKTATÁSI TANINTÉZETEK

23. § Oly községekben, hol a hitfelekezetek nem tartanak fenn a törvény rendeleteinek megfelelő népiskolát, valamint az ezen törvényben kijelölt egyéb esetekben is, a község köteles a szükséges népoktatási tanintézeteket felállítani.

24. § Azon iskolák, melyek ekkép a község által állíttatnak, közös tanintézetek, a községi lakosok gyermekei részére, hitfelekezeti különbség nélkül.

25. § Általában nem tekintetnek ezentul felekezeti iskoláknak azon tanintézetek, a melyek községi vagyonból és jövedelmekből a község összes tagjai által, felekezeti különbség nélkül tartatnak fenn.

Azon már fennálló hitfelekezeti iskolákra nézve mindazáltal, a melyek eddigelé a község vagyonából és jövedelmeiből tartatnak fenn, szabad-

ságában áll az illető községnek az eddigi gyakorlatot továbbra is fenntartani; de ily esetben a segélyezés a különböző hitfelekezeti iskolák közt igazságos arányban osztandó meg, s egy hitfelekezet iskolájától sem vonathatik el, míg a többi hitfelekezetek iskolái irányában is meg nem szüntettetik.

26. § Különféle felekezetű községekben, ha egyes felekezetek képesek is a jelen törvény kívánatainak megfelelő népiskolákat tartani fenn, de azon meggyőződésre jutnak, hogy közérővel virágzóbb állapotban tarthatnak fenn közös iskolát, a melyre az egész község, sőt az állam segélyét is igénybe vehetik: a külön felekezeti iskolák közös iskolává alakíthatók. Az ekkép egyesített közös iskola teljesen községi iskolává lesz, melyre a jelen törvény mindazon rendeletei kiterjesztetnek, a melyek a községi iskolákról szólnak.

27. § Az újonnan építendő iskolaépületek egészséges helyen épültek, szárazak s a gyermekek létszámához mérten (egy teremre 60 gyermeket, s minden gyermekre legalább is 8-12 négyszögöl lábnyi helyet számítva) elegendő számú tágas, világos és könnyen szellőztethető tantermekkel legyenek ellátva.

28. § A népiskolai hatóságok, felekezeti, községi, megyei és kormányközegek egyaránt kötelesek minden hatáskörükhöz tartozó eszközökkel oda hatni, hogy a már fennálló iskolai épületek is, a mennyiben az előbbi szakaszban említett kellékeknek nem felelnek meg, mind a hitfelekezetek, mind a községek által, mihamar lehetséges, mindenütt az érintett kellékeknek megfelelőleg alakíttassanak át.

29. § A fiu és leánygyermekek elkülönözve, s a mennyire lehet, külön termekben oktatandók.

30. § A község tartozik az iskolát földgömbbel, térképpel, táblákkal, természetrajzi ábrákkal s minden szükséges és elegendő számú taneszközökkel felszerelni.

31. § A szegénységöket kimutató gyermekek könyveket ingyen kapnak az iskolától.

32. § Köteles a község a szükséges iskolai könyveket és tanszereket évenként előre beszerezni, s a tanulók között, a tanítók által számadás mellett, a szükséghez képest kiosztatni. E könyvek és tanszerek vételára tandíjjal együtt szedetik be.

33. § A tanító díjazásáról e törvény értelmében a község gondoskodik.

34. § Egy tanító 80 növendéknél többet rendesen nem taníthat.

Rendkívüli esetekben az illető iskolai felsőség adhat reá engedélyt.

35. § A községi népiskolák terheit első rendben a község viseli, mely e célra minden kebelbeli vagy hozzátartozó polgárra és birtokosra külön adót vethet ki.

Ez adó azonban az állami egyenes adóknak 5%-át nem haladhatja meg.

36. § Azon községi tagok és birtokosok, kik a jelen törvényben kijelölt kellékeknek megfelelő hitfelekezeti iskolát tartanak fenn, csak annyiban köteleztetnek a községi iskola fentartásához járulni, a mennyiben azon összeg, a melylyel saját hitfelekezeti iskolájok fentartásához pénzben vagy terményekben járulnak, egyenes adóik öt százalékát nem meríti ki.

37. § Oly pusztai vagy majorsági birtokok, melyek külön adóközséget képeznek, de a törvényes kellékeknek megfelelő népiskolával nem bírnak, s ilyenek felállítására a 44. § értelmében sem kötelezhetők, az illető törvényhatóság által egyik szomszéd községhez csatolandók, s annak iskolaterheit a 35. § értelmében viselni tartoznak.

38. § Minden község, mely e törvény értelmében községi iskolát állít fel, köteles fekvő birtokban vagy készpénzben iskolai alapot alkotni, s azt évről-évre lehetőleg szaporítani.

39. § Ez iskolai alapvagyon gyarapítása végett, mindenütt, a hol a tagosítás és a legelő-elkülönítés még ezentul fog megtörténni, azon alkalommal a már fennálló vagy netalán felállítandó községi népiskola számára a felosztandó közös területnek mindenki illetményébe aránylag beszámítandó legalább egy század része elkülönítettetik.

40. § A 35-dik § értelmében kivetett adó és a 38-ik § szerint alakított iskolai alapvagyon jövedelme csak községi iskola állítására és fentartására fordíttatik.

41. § A községi birtokrendezésnél, a közös területből a 39-ik § rendelete szerint iskolai célokra elkülönített rész jövedelme, a hol községi iskola jelenleg nem létezik, a törvény kellékeinek megfelelő felekezeti iskola vagy iskolák segélyezésére fordíttathatik. Azon esetre, ha ilyen községben utóbb községi iskola állíttatik, e törvény 40-dik §-a irányadó.

42. § Az iskolaépületek és tanítólak építése és fentartása a községet illeti.

43. § Ha a község kimutatja, hogy szükséges népoktatási tanintézeteinek e törvény szerint felállítására és fentartására a kellő anyagi erőt nem képes egészen előállítani, illető hatósága útján segélyért az államhoz

folyamodhatnak. A közoktatási minster a folyamodó községet az állam költségvetésében e célra megszavazott összegből segélyezi.

A) Elemi népiskolák

44. § Oly községben, a hol a törvény kellékeinek megfelelő tanintézet-al tel bíró egyház vagy egyházak hivein kívül más hitfelekezethez tartozó, legalább 30 tanköteles gyermek is van, a kiknek szülõi a fennálló feleke-zeti iskolákat használni nem akarják: köteles a község közös népiskolát állítani. Az ilyen községi iskola költségei mindenekelőtt a község azon közös vagyona jövedelmeiből fedezendők, a melyek iskolai célokra ren-delvék, és pedig oly arányban, a minő arányban áll a községi iskolába járó gyermekek száma a felekezeti iskola vagy iskolák növendékeihez.

Azon községi lakosok és birtokosok, kik a jelen törvényben kijelölt kel-lékeknek megfelelő hitfelekezeti népiskolát tartanak fenn, csak annyiban köteleztetnek az ekkép alkotott községi iskola fentartásához községi adó-val járulni, a mennyiben azon összeg, a melylyel saját felekezeti iskolájok fentartásához községi adóval járulni, a mennyiben azon összeg, a mely-lyel saját felekezeti iskolájok fentartásához pénzben, vagy terményben járulnak, nem meríti ki egyenes adójok öt százalékát.

45. § Ott pedig, a hol a más hitfelekezetekhez tartozó gyermekek szá-ma a 30-at el nem éri, ezen gyermekek is, a mennyiben szülõik oktatásuk-ról más úton nem gondoskodnának, a létező felekezeti iskolába fognak járni, s szülei ezen iskola költségeihez ugyanazon módon és arányban fognak járulni, mint azon hitfelekezet tagjai, mely az iskolát fentartja.

Miért is ilyen helyeken a felekezeti iskolában a hit és erkölcs taní-tása bizonyos órákra szorítandó, mely idő alatt a más hitfelekezethez tar-tozó gyermekek saját hitfelekezetök gondoskodása folytán és felügyelete alatt fognak hit- és erkölcs tanításban részesíttetni.

46. § Egymástól legfölebb fél geographiai mértföld távolságra levő oly községek, melyek saját erejökből nem képesek törvényszabta elemi nép-iskolát fentartani, e célra egyesülhetnek s közös elemi iskolát állíthat-nak, vagy közös népiskolai tanítót tarthatnak.

47. § A tanyai lakosok gyermekei oktatásáról azon községek kötelesek gondoskodni, melyekhez a tanyák tartoznak; és pedig:

- a) vagy tanyai iskolák állítása által;
- b) vagy oly határookban, hol a tanyáknak egymástóli távolsága miatt

tanyai állandó iskolák a czélnak meg nem felelnének, járó-kelő (ambulans) tanítók alkalmazása által.

48. § Az elemi népiskolai oktatás két tanfolyamot foglal magában, ugymint:

1. a 6 évig tartó mindennapi, és
2. a 3 évre terjedő ismétlő iskolai tanítást.

49. § A mindennapi iskolába tartoznak járni a 6-ik évöket betöltött gyermekek 12-ik évök betöltéseig. Kivétel csupán azon gyermekekre nézve engedtetik, a kik négy évi elemi oktatás után felsőbb tanítézetbe (polgári iskola, középiskola) lépnek, s ott legalább két évig tanulnak.

50. § A 12-dik évet betöltött s általában azon gyermekek, kik a mindennapi iskola egész tanfolyamát bevégezték, ismétlő iskolába kötelesek járni.

Ha ugyanazon helységben hitfelekezeti vagy egyéb népiskolák is volnának, melyekben csak 6 évi tanfolyam van, azon iskolákból kikerült gyermekek is 15-ik évök betöltéseig kötelesek a községi ismétlő iskolába járni.

51. § A szegénységöket kimutató gyermekek tandíjt nem fizetnek.

52. § A tanórák száma a tanulókra nézve hetenkint: a mindennapi iskolában legalább 20, legfőlebb 25, bele értve hit- és erkölcsant is, de nem értve ide a testgyakorlatot és a mezőgazdasági vagy kertészeti gyakorlatokat.

Az ismétlő iskolában hetenkint télen 5, nyáron 2.

53. § A mindennapi iskolábajáró növendékek 10 éves korukig, a szünidő kivételével, télen nyáron egyformán tartoznak iskolába járni; a 10 évesnél idősebb gyermekekre nézve azonban a földmiveléssel foglalkozó községekben az iskolai szék megengedheti, hogy a szünidőn kívül még két hónapig a legnagyobb munkaidőben csak vasárnapi iskolába járjanak.

54. § A szorgalomidő faluhelyen éven át legalább nyolcz, városban legalább kilencz hónap legyen.

55. § A községi elemi népiskolában köteles tantárgyak:

- a) hit- és erkölcsant;
- b) irás és olvasás;
- c) fejbeli és jegyekkel számolás, és a hazai mértékek és pénznemek ismerete;
- d) nyelvtan;
- e) beszéd- és értelem-gyakorlatok;
- f) hazai földleírás és történet;

- g) némi általános földleírás és történet;
- h) természettan és
- i) természetrajz elemei (különös tekintettel az életmódra és vidékre, melyhez a gyermekek nagyobb részének szülői tartoznak.)
- k) gyakorlati útmutatások a mezői gazdaság és kertészet köréből;
- l) a polgári főbb jogok és kötelességek tanítása;
- m) ének;
- n) testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra.

56. § A tanterv időnkint való meghatározása a közoktatási minster teendője.

57. § A községi elemi népiskolákba minden hitfelekezet gyermekei járhatván, hiveik hit- és erkölctani oktatásáról az illető hitfelekezetek tartoznak gondoskodni.

E vallásoktatásnak a közös iskolai órákon kívül és szintén nyilvánosan kell tartatni.

58. § Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike. Vegyes ajku községben ez okból oly tanító alkalmazandó, a ki a községben divatozó nyelveken tanítani képes. Népesebb községekben, a hol többféle nyelvű lakosok tömegesen laknak, a mennyire a községereje engedi, különböző ajkú segéd-tanítók is választatnak.

B) Felsőbb népiskola

59. § Oly falvak és városok községei, melyek kebelökben legalább 5000 lakost számlálnak, kötelesek felsőbb népiskolákat, vagy ha anyagi erejük engedi, polgári iskolákat állítani s tartani fenn.

60. § Egymástól legfölebb egy fél mérföldnyi távolságra fekvő helységek együtt is állithatnak fel egy közös felső népiskolát.

61. § A tanfolyam a felső népiskolában a fiúk számára 3, a leány-gyermekek számára 2 év.

62. § A felvétetni akaró növendéknek vagy (bélyegmentes) bizonyítványt kell felmutatnia arról, hogy a 6 osztályu népiskolai tanfolyamot nyilvános iskolában törvény szerint elvégezte, vagy pedig felvételi vizgát kell letennie a felsőbb népiskola alapjául szükséges ismeretekből.

63. § A tanítási nyelvre és a vallás tanítására, ugyszintén az egy tanító

vezérlete alatti gyermekek létszámára nézve, valamint a szünidőket illetőleg, a fennebbi (34., 54., 57., 58.) §-ok érvényesek itt is.

A fiú- és leány-gyermekek ezen iskolákban minden esetben elkülönítve taníttassanak.

64. § Tantárgyak:

Fiúk számára:

- a) hit és erkölcsstan;
- b) szépirás és rajz;
- c) anyanyelv;
- d) a mely iskolában a tanítási nyelv nem a magyar, ott a magyar nyelv;
- e) számtan és mértan, alkalmazási gyakorlattal;
- f) természettan és természetrajz, különös tekintettel a földmivelésre és iparra;
- g) földrajz és történet (átalános és hazai);
- h) mezeti gazdaságtan alapvonalai;
- i) hazai alkotmánytan;
- k) egyszerű könyvvitel;
- l) testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra;
- m) ének;

Leányok számára:

- a) a hit- és erkölcsstan;
- b) szépirás és rajz;
- c) számtan;
- d) anyanyelv;
- e) a mely iskolában a tanítási nyelv nem a magyar, ott a magyar nyelv;
- f) földrajz és történet;
- g) természettan és természetrajz, (különös tekintettel a kertészetre és női foglalkozásra);
- h) ének;
- i) női kézi munkák.

65. § Egy felsőbb népiskolában legkevesebb két rendes és egy segéd-tanító működik.

66. § Tanórāja egy-egy osztálynak hetenkint legalább 18 és legfőlebb 24 óra lehet, a hittani órákkal együtt.

Egy tanító hetenkint 30 óránál többet nem köteles tanítani.

C) Polgári iskolák

67. § Nagyobb községek, melyeknek anyagi ereje engedi, kötelesek felső népiskola helyett polgári iskolákat állítani és tartani fenn, a község lakosai számára felekezeti különbség nélkül.

68. § Polgári iskolákban a tanfolyam fiuk számára 6 év, leánygyermek számára 4 év.

69. § Azon növendéknek, a ki polgári iskolába kíván fölvétetni, bizonyítványt kell fölmutatnia arról, hogy a népiskola első négy évi folyamát elvégezte, vagy felvételi vizsgát kell letennie, a polgári iskolába léphetésre megkívánt ismeretekből.

70. § Egy tanító 50 növendéknél többet rendesen nem taníthat, rendkívüli esetekben az illető iskolai felsőség adhat reá engedélyt.

71. § A fiu és leány növendékek az iskolákban teljesen elkülönítendőek.

72. § A polgári iskolában, a községek anyagi erejéhez és a tanfolyamok számához (79. §) képest négy-hat, de legalább három rendes és egy segéd tanárnak kell lennie.

73. § A polgári iskola egy-egy osztálya növendékeinek tanórája hetenkint legalább 24, legfeljebb 26 lehet, bele értve a hit- és erkölccsant is.

74. § A polgári iskola tantárgyai.

- a) hit- és erkölccstan;
- b) anyanyelvi irálytan és irodalom;
- c) a hol a tanítási nyelv nem magyar, ott a magyar nyelv;
- d) a hol a tanítási nyelv a magyar, ott a harmadik évfolyamon kezdve, a német nyelv;
- e) számvetés, kiterjesztve a polgári politikai számvetésig;
- f) mértan – hazai és egyetemes;
- g) földrajz – hazai és egyetemes;
- h) történelem – hazai és egyetemes;
- i) természetrajz – tekintettel az iparra, kereskedésre és gazdaságra;
- k) természettan – tekintettel az iparra, kereskedésre és gazdaságra;
- l) vegytan – tekintettel az iparra, kereskedésre és gazdaságra;
- m) mezei gazdaság vagy ipartan, tekintettel a község vidékeszükségére;
- n) statisztika;
- o) köz, magán és váltó jog alapvonalai;
- p) könyvvitel;

q) rajz, a mértannal összhangzatba véve, és szépirás;

r) ének;

s) test- és fegyvergyakorlat.

Rendkívüli tantárgyak, a mint a község ereje engedi, és rendkívüli órákban, a latin, francia s a t. nyelvek és zene.

75. § A tanítási nyelvre és a vallás tanítására nézve a polgári iskolákban a jelen törvény 57. 58. szakaszainak szabályai érvényesek.

76. § A 74. szakaszban elsorolt tantárgyakra nézve, a fiúgyermekek számára alkotott polgári iskolákban, a tanterv úgy állapítandó meg, hogy a polgári iskola első négy évi folyama alatt, habár kimerítőbben, ugyanazon tantárgyak taníttassanak, a melyek a közép tanoda (real gymnasium) négy alsó osztályában taníttatnak, a latin nyelv kivételével. A többi tantárgy a tanfolyam első négy évében legfőlebb megkezdethetik, s főleg a polgári iskola két utolsó évi folyamában adandó elő.

77. § A polgári iskola tanterve, tekintettel a megelőző két szakasz rendeleteire, időnkint a közoktatási minister által állapíttatik meg.

78. § A közoktatási minister állapítja meg azt is, hogy a leányok számára alkotott polgári iskolákban a fennebb elsorolt tantárgyak közül melyek hagyassanak el, s minő más tantárgyak vétessenek föl azok helyett.

79. § Minden község legelőbb is azon kötelességének tartozik eleget tenni, hogy azon népoktatási tanintézeteket létesitse lehető legtökéletesebben, melyeket ezen törvény értelmében felállítani köteles; ha azonban ezen kötelezettségének eleget tett, jogában áll a felsőbb népoktatási tanintézeteket, akár egészben felállítani, akár pedig azoknak csak egy vagy két évi folyamát hozni létre.

VI. FEJEZET

AZ ÁLLAM ÁLTAL ÁLLITOTT NÉPOKATATÁSI

TANINTÉZETEK

80. § Azon népoktatási tanintézeteken kívül, melyeket a törvény értelmében a községek kötelesek fentartani, a közoktatási ministernek jogában és tisztségében áll, bárhol, ha szükségesnek látja, tisztán államköltségen, a helyi körülmények által igényelt népoktatási tanintézeteket állítani, melyek a 23-78. §-ban megszabott módon szervezendők s a tankerületi iskolai tanács és tanfelügyelő hatósága alatt állanak.

VII. FEJEZET

A TANITÓKÉPEZDÉK

Tanítóképezdek:

81. § Az állam az ország különböző vidékein 20 tanítóképezdét állít fel.

82. § A képezdének egy gyakorló iskolával kell összekötve lenni, melyben a növendék-tanítók gyakorlatilag képezthetessenek.

83. § A tanintézethez legalább 2 holdnyi kertnek kell csatoltatni, hogy a növendékek a földmivelésben, a gyümölcs- és szőlőtermesztésben, gyakorlati oktatást is nyerjenek.

84. § A tanári személyzet egy igazgató tanárból, legalább két rendes s egy segédtanárból és a gyakorló iskolában működő egy tanítóból áll.

85. § A rendes tanárok fizetése 1000 frt és 100 frt szállásbér. Ezen felül az igazgató tanár az igazgatói teendőkért 200 frt tiszteletdíjat kap.

A segéd tanár fizetése 450 frt, az iskola épületében lakás fűtéssel és a köztartás asztalánál szabad étkezés. A gyakorlati iskola tanítójának fizetése lakáson kívül 700 frt.

86. § A tanítóképezdébe olyan ép testű növendékek vétetnek fel, kik a 15-ik évet már meghaladták, s az anyanyelv, számvetés és földrajz ismeretében s a történelemben legalább annyi jártassággal bírnak, a mennyit a gymnasium, reál-, vagy polgári iskola 4 első osztályában a tanítanak. A belépni kívánó növendék erről vagy nyilvános iskolai (bélyegmentes) bizonyítványát köteles előmutatni, vagy felvételi vizsgának kell magát alávetnie.

87. § A képezdei tanfolyam 3 év.

88. § Kötelezett tantárgyak:

- a) Hit és erkölcstan;
- b) Neveléstan;
- c) Oktatási módszertan;
- d) Földrajz – általános és hazai;
- e) Történet – általános és hazai;
- f) Anyanyelv;
- g) Magyar nyelv;
- h) Német nyelv;
- i) Természettudományok és azoknak a földmivelésre és iparra való alkalmazása;
- k) Gazdaságtan, gazdasági és kertészeti gyakorlatokkal;

- l) Hazai alkotmánytan;
- m) Mennyiségtan és mértan;
- n) Ének és zene (különösen hegedű és zongora);
- o) Szépirás és rajz;
- p) Testgyakorlat tanítása;
- q) A gyakorló iskolában a tanítás gyakorlása.

89. § A közoktatási minster által időnkint kiadandó tantervben határozatják meg, hogy a tantárgyak közül mindegyik osztályban melyik s minő terjedelemben tanítatik.

90. § E képezdek hitfelekezeti különbség nélkül állami intézetek levén, a növendékek vallásos oktatása az illető hitfelekezetek tiszte. A hit- és erkölcsstan ezen külön tanítóinak tiszteletdíját az állam fizeti.

91. § A tanítóképezde épületei a tanításhoz és a növendékek élelmezéséhez megkívántató helyiségeket foglalják magukban.

92. § Mindegyik képezdében köztartás állittatik, melyben mérsékelt díjért minden növendék teljes élelmi ellátást nyer.

A köztartási díjat évenként a képezde igazgató tanácsa határozza meg.

A köztartáshoz szükséges fát és cselédséget az intézet fizeti.

Egyébíránt a köztartásban való részvétel a tanuló tetszésére hagyatik.

93. § Mindegyik képezdében több szegény, szorgalmas, jó magaviseletű tanuló helyett a köztartásra az intézet fizeti be a kellő díjat.

Szegény, szorgalmas és jó magaviseletű növendékek közül többen ösztöndíjban is részesíttetnek.

94. § Az élelmezés és ösztöndíjbeli jótéteményeket az igazgató tanács osztja ki, a hozzá benyújtott bizonyítványok és a tanári kar ajánlata alapján.

E jótétemények egyenlő jó magaviselet és szorgalom mellett szegény tanítók gyermekeinek adandók s a felekezeti iskolák tanítóinak gyermekeire is kiterjesztetnek.

95. § Az intézet épületében a rendet az igazgató tartja fenn, és a tisztságra felügyel.

96. § Minden képezde egy lehetőleg szakmunkákból álló s a tanulók által is szabadon használható könyvtárral látandó el.

A könyvtár gyarapítására évenként bizonyos összeg fordittatik.

97. § Fegyelmi ügyekben s a tanulók személyes viszonyában első fokon a tanári karból álló tanári szék intézkedik.

98. § A tanári szék fölött az igazgató tanács áll. Ezt az illető tanfelügye-

lőnek elnöklete alatt az igazgató tanár és a közoktatási minister által ki-nevezett öt tag képezi.

99. § Az igazgató tanács a közoktatási minister utasításai szerint vezeti a képezde anyagi és szellemi ügyeit, felügyel a tanári kar működésére s ítél a tanári székből hozzá felebbezett ügyekben.

Az igazgató tanács ítéletei ellen is azonban fontosabb ügyekben a közoktatásügyi ministeriumhoz folyamodhatnak a felek.

100. § Az igazgató tanács tagjai az elnökön s az igazgató tanáron ki-vül összejövételök alkalmával netaláni utiköltségek megtérítését s napi dijakat kapnak az intézet pénztárából.

101. § Évenként egyszer a tankerületi felügyelő és az igazgató tanács tagjainak jelenlétében nyilvános vizsgák tartatnak.

102. § A tanfolyam bevégzése után egy évre, de legfőlebb két év eltelte alatt, a mely időt gyakorlati tanítással töltheti a tanuló, köteles minden növendék a képezdei összes tantárgyakból, írásbeli dolgozatokból és kü-lönösen a tanítás gyakorlásából vizsgát állani ki, és csak e feltétel sikeres teljesítése után nyerhet tanítói oklevelet.

103. § A kik felső népiskolai és polgári iskolai tanítói állomásra akar-ják magukat képesíteni, azoknak a 102. §-ban megállapított vizsgán kívül a felső népiskola vagy polgári iskola tantárgyaiból és azoknak tanítási módszeréből, a kormány által arra rendelt hatóság előtt, még egy szigor-latot kell kiállaniok.

104. § A kik a 102. és 103. §-ban meghatározott vizsgákon kétszer vizs-zavettetnek, többé vizsgára nem bocsáttatnak.

105. § Magán tanítóképezdéket csak oly egyének állithatnak, a kik elemi vagy felsőbb népiskolát avagy polgári iskolát tartanak fenn, a melyek-ben a tanítóknak képezendő egyének gyakorlati kiképzést is nyerhetnek. Az ily magán képezdek növendékei azonban valamely nyilvános tanító-képező intézetben kötelesek letenni azon elméleti és gyakorlati vizsgákat, a melyeknek a nyilvános tanítóképező intézetek növendékei e törvény szerint alávetvék.

Tanítónőképezdek:

106. § Az állam az ország különböző vidékein tanítónőket képező inté-zeteket is állít föl, a melyekben különösen a felső nép- és polgári iskolák-ban levő leányosztályok számára tanítónők képeztessenek.

107. § A tanítónőket képező intézetekben egy benlakó tanítónő felügyelete alatt a növendékek is mindnyájan benlaknak és közösen étkeznek.

Az igazgató tanács csak kivételesen engedheti meg a különlakást.

108. § Felvétetnek a 14-dik évöket betöltött oly leányok, kik a felső népiskolai tanfolyamot egészen bevégezték.

Mindenik növendék a felső népiskola tantárgyaiból szigorú felvételi vizsgát tartozik kiállani.

109. § A tanfolyam 3 év.

110. § A tanítónőket képező intézetben férfi tanárokon kívül, női tanulmányokra, kellő számu és képzettségű tanítónők is alkalmazandók.

111. § A tanítónőket képező intézetek köteles tantárgyai:

- a) hit- és erkölcsstan;
- b) szépírás és rajz;
- c) anyanyelv és helyesírástan;
- d) magyar nyelv;
- e) német nyelv;
- f) földrajz és történet;
- g) neveléstan;
- h) számtan;
- i) természettan és természetrajz, (különös tekintettel a kertészetre és a női foglalkozásra, p. o. a főzésre);
- k) ének;
- l) gazdaszonyság és háztartás szabályai;
- m) női munkák;
- n) a tanítás gyakorlása a gyakorló iskola leányosztályában.

112. § Egy-egy intézetbe felvehető növendékek számát a kormány határozza meg.

113. § Tandíj nincs. A benlakók szállást, mosást ingyen, élelmet pedig mérsékelt árért nyernek.

Több szegény és kitűnő szorgalmu leányért az intézet fizeti meg a köztartási díjat. Ezek számát, az igazgató tanács felterjesztésére, a közoktatási miniszter határozza meg.

114. § Az évi vizsgákon felül az egész tanfolyamot bevégzett növendékek összes tanulmányaikból szigorú vizsgát tartoznak kiállani, s csak úgy nyerhetnek oklevelet.

Aki e vizsgán kétszer visszavetetik, többé nem bocsáttatik vizsgára.

115. § A növendékek fölött fegyelmi ügyekben a képezdei igazgató tanár és a rendes tanítónők ítélnek első fokon, második fokon az igazgató tanács.

Egyébíránt a tanítónőképezde a tanítóképezdével ugyanazon hatóság alatt áll.

VIII. FEJEZET

A NÉPISKOLAI HATÓSÁGOK

116. § Mindennemű községi népoktatási intézet közvetlenül a község hatósága alatt áll. A község e hatóságát az általa választott iskolai szék által gyakorolja.

117. § E végből minden községben legalább 9 tagból álló iskolai szék alakíttatik, melynek tagjait a helybeli lakosok közül, lehetőleg az oktatás-ügyhöz értő egyénekből, képviselő testülettel bíró községekben és városokban a képviselő testület, egyéb községekben a községi lakosok közgyűlése választja. A választott tagokon kívül a helybeli lelkészek és a községi népiskola tanítója, vagy a hol több tanító van, a tanítói testület választott képviselője is tanácskozási és szavazati joggal bíró tagjai az iskolai széknek.

118. § A községi iskolai szék három évre választatik. Tagjai azonban mindannyiszor újra választathatnak.

119. § Ha az illető község az iskolai szék megválasztását a három év letelte után két hétnél tovább halogatná, az iskolai szék tagjait a község tagjaiból a tankerületi iskolai tanács nevezi ki.

A kinevezés azonban csak egy évre érvényes; ez idő elmúltával csak az esetben újítandó meg, ha a község választási jogával ekkor sem élne két hét alatt.

120. § Választások érvényességére az iskolai szék tagjai két harmadának, más érvényes határozat hozására általános többségének jelenléte szükséges.

121. § Az iskolai szék a tanító a 136. § szerint választja; hetenkint egy-egy tagja által meglátogatgatja a helybeli iskolákat; a tandíjt illetőleg határoz; öröködi, hogy a gyermekek rendszeren járjanak az iskolába; a mulasztók gondviselőit megintsi, s szükség esetén megbüntetésöket szorgalmazza a bíróságnál; szigorúan felügyel a tanításra s az iskolai törvények pontos végrehajtására; felügyel az iskolai alap kezelésére s a községi eljárósággal egyetértőleg gondoskodik annak gyarapításáról; rendelkezik az iskolai épületek kellő javításáról, az iskoláknak taneszközökkel való

ellátásáról; továbbá a tanító és a tanulók szülői s gondviselői között felforgó panaszokban és minden nevezetesebb fegyelmi kérdésekben első fokú bíróságot képez; az évi vizsgákon jelen van; a gondnokoktól számtól kér; s eljárásáról évenként, sürgős és fontosabb esetekben gyakrabban is, jelentést tesz a községnek. A község előljárói e jelentéseket a megyei vagy városi tankerületi iskolai tanácshoz minden alkalommal fölterjesztik.

122. § A községi iskolai szék választ az iskolák száma szerint egy vagy több gondnokot, ki az iskola vagyonát kezeli, az iskolai szék utasítása szerint, az épületeket javíttatja, s a hivatalnokok fizetését kiszolgáltatja, s évenként az iskolai szék elé részletes és okmányokkal igazolt számadást terjeszt.

E számadások, miután az iskolai szék által megvizsgáltattak, felülvizsgálat végett a községhez, s onnan a tankerületi iskolai tanácshoz tételnek át.

123. § Az egész ország vármegyéik szerint azoknak megfelelő számú tankerületekre osztatik fel.

A királyi városok között csupán Buda-Pest együtt képez külön tankerületet.

124. § A tankerületbeli összes községi népoktatási intézetek ügyeit az oktatásügyi miniszter által kinevezett tanfelügyelő és az elnöke alatt álló iskolai tanács kezeli, a hitfelekezeti iskolák felett pedig a tanfelügyelő közbejöttével gyakoroltatik a főfelügyelet.

Egy tanfelügyelő több tankerületben is működhetik, ha területeiken összesen 300-nál több község nincsen.

Ha teendőinek halmozottsága igényli, a kormány másod felügyelőt vagy segédet nevezhet mellé.

125. § A tankerületi iskolatanács következőleg alakul:

1. minden vallásfelekezet, melynek a vármegye területén egyházközségei vannak, választ saját kebeléből egy-egy tagot;

2. a tanmegye területén levő összes községi nyilvános tanítók maguk közül négy tagot választanak;

3. a többi tagokat a vármegyei bizottság választja saját kebeléből, ezek száma legalább 14, legfőlebb 34;

4. a mely megyében királyi városok vannak, a 3-dik pontban meghatározott tagoknak egy részét ők választják azon arányban, melyben lakosságuk létszáma a vármegye összes lakosságának létszámához van.

126. § A tankerületi iskolai tanács öt évre választatik. Tagjai azonban az öt év elteltével újra megválaszthatók.

127. § Buda-Pest, mely e törvény szerint külön tankerületet képez, városrészenként több iskolai községre osztatik, ugyanannyi iskolai székkal.

Ez iskolai székek a városrészek városi választói által 3 évre választatnak. Tagjaik azonban újra választhatók.

Ez iskolai székek teendői ugyanazok, a melyek a 121. §-ban elsorolvák, a tanítók választásán és az iskolai vagyon kezelésére való felügyeleten kívül, a mely teendők Buda-Pesten a városi iskolai tanácsot és a városi képviselő-testületet illetik.

A buda-pesti (tankerületi) iskolai tanács a képviselő-testület által és ugyanannyi évre választatik, mint a képviselő-testület. Tagjai azonban újra választhatók.

A városi iskolai székeknek, hivataluknál fogva, tanácskozási és szavazati joggal bíró tagjai a helybeli lelkészek, felekezeti különbség nélkül, s a községi tanítói testület két képviselője.

128. § A tankerületi felügyelő:

1. a tankerület területén levő összes, ugy községi, mint felekezeti és magán alsóbb és felsőbb népoktatási tankerületeket évenként legalább egyszer meglátogatja, s a törvénynek azokban való pontos végrehajtására szigoruan felügyel;

2. a községi és állami tanodákban a közoktatási minister utasítása szerint intézkedik, annak tanügyi rendeleteit a tanügyi kerület területén levő községi magán és társulati iskolákban végrehajtja, s a kormánynak mind azokról, mind a felekezeti iskolákról évenként részletes jelentést nyújt be;

3. a tankerületi népiskolai tanácsnak és netalán egyéb tanodák (p. o. tanítóképezdek) igazgató tanácsának elnöke.

129. § A felügyelők és segédek rendes fizetést huznak.

130. § Az iskolai tanács: 1. a községi iskolai szék által megvizsgált számadásokat felülvizsgálja;

2. a községi iskolát illetőleg a szülőknék a tanítókkalali ügyeiben és mindennemű népiskolai fegyelmi ügyekben másodfoku bíróság;

3. a községi iskolai székeknek a tanító, vagy a tanítónak az iskolai szék elleni panaszaiban ítél (innét egyenesen a közoktatási ministeriumhoz folyamodhatnak a felek) s általában ítéletet mond az iskolai székek eljárás felett;

4. tanácskozik a tanügyi kerület tanügyi viszonyairól, s a mi hiányokon maga nem segíthet, azokról jelentést s illetőleg javaslatot intéz a megye-

hez vagy városi képviselő testülethez, a mely a közoktatási ministerhez tesz felterjesztést.

131. § Az iskolai tanács minden negyed évben összeül, s ez alkalomra tagjai utiköltséget és napidíjt huznak.

132. § Az iskolai tanács működéséről s a tankerületben a tanügy állásáról évenként jelentést teszen a megyei bizottság vagy városi képviselő-testület elé.

Ez évi jelentés az illető bizottság vagy képviselő testület által mindenkor felterjesztetik a közoktatási ministerhez.

IX. FEJEZET

A TANÍTÓKRÓL

133. § Tanítói hivatalra ezentúl csak oly egyének képesítettek, a kik valamely nyilvános képezdében az egész tanfolyamot bevégezték, s a kötelezett vizsgákat letevén (bélyegmentes) tanítói oklevelet nyertek; vagy ha nem végeztek is nyilvános képezdei tanfolyamot, mind az elméleti, mind a gyakorlati vizsgát nyilvános képezdében sikerrel kiállották.

Azon nem okleveles tanítók, a kik a jelen törvény kihirdetésekor már hivatalban voltak, állomásaikon meghagyatnak ugyan, de kötelességök az iskolákat vizsgáló főhatóság előtt tanításbeli jártaságukat és ügyességöket igazolni. A kik ezt igazolni nem tudják, a nyári szünnapok alatt a legközelebbi képezdében póttanulásra köteleztethetnek.

134. § Tanítói vizsgát egyes szaktudományokból és azok tanítási módszeréből is lehet tenni. Az ekkép nyert tanítói oklevél azonban csak azon tantárgyak tanítására képesít, a melyek abban ki vannak jelölve.

135. § Polgári iskolákba kivételesen oly szakférfiak is meghivathatnak szaktanítóknak, a kik tanítói oklevéllel nem birnak ugyan, de egyes tudományok több évi folytonos mívelése által, az irodalom terén, magukat kitüntették.

136. § Tanítókat a tankerületi iskolai tanács küldöttének elnöklete és vezetése alatt a községi iskolai szék választ szavazás által.

A választás eredménye az illető iskolatanácsnak jóváhagyás végett bejelentendő.

137. § Segédtanítóknak nem csak okleveles tanítók, hanem képezdei tanfolyamot végzett ifjak is meghivathatnak. A meghívás joga szintén az iskolai széket illeti.

Ha a község a szükségessé vált segédtanítói hivatalt betölteni emulasztaná, vagy e hivatal betöltését halogatná: a tankerületi iskolai főfelügyelő nevezhet ki segédtanítót, kinevezéséről a megyei iskolatanácsnak jelentést tevén.

138. § A tanítók élethosszig választatnak, és hivatalukból csupán súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás, vagy polgári büntény miatt mozdíthatók el, a tankerületi iskolatanács ítéllete folytán.

Ily ítéletek azonban megerősítés végett a közoktatási minster elé terjesztendők.

139. § A megürült tanítói állomások legfőlebb fél év alatt betöltendők. Ezen idő alatt az iskolában segédtanító alkalmazandó.

140. § A tanító halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjától számítandó fél évig az egész fizetést és lakást élvezik.

141. § A tanító országos, vármegyei, városi, községi és egyházi képviselő, valamint esküdtszéki tag is lehet ugyan, de semminemű hivatalt a tanítóság mellett nem viselhet.

Olyan teendőket azonban, melyek helyben és a tanórákon kívül véghezvihetők, az iskolai felelőség előleges engedelmével elvállalhat.

A felekezeti iskolatanítók az isteni tiszteleten és temetéseken segídezhetnek.

142. § A tanító fizetését a helyi viszonyok szerint az iskolai szék állapítja meg, a tankerületi iskolatanács jóváhagyásával.

Azonban tisztes lakáson és legalább egy negyed holdnyi kerten kívül is, a fizetés nem lehet kevesebb, mint:

- a) az elemi népiskolai rendes tanítóé 300 frt. o. é.;
- b) elemi népiskolai segédtanítóé 200 frt. o. é.;
- c) felső népiskolai tanítóé 550 frt. o. é.;
- d) felső népiskolai segédtanítóé 250 frt. o. é.;
- e) polgári iskolai tanítóé nagyobb városokban 800 frt. o. é., kisebb helyeken 700 frt. o. é.;
- f) polgári iskolai segédtanítóé nagyobb városokban 400 frt. o. é., kisebb helyeken 350 frt. o. é.

143. § Ott, a hol eddig szokásban volt, vagy a hol a helyi viszonyokhoz mérve czélszerűnek mutatkozik, ama fizetések aránylagos része terményekben, ezek árának 10 évi átlagát számítva, állapíttatik meg, mely terményeket az illető községek előljárói szedik be és szolgáltatják ki.

E termények mennyisége egyszer meghatározatván, alább nem szállíthatatik.

144. § A hol a tanítók jelenleg a 142-ik §-ban kitett összegeknél nagyobb fizetést huznak: ott annak élvezetében ezentul is meghagyandók.

145. § A rendes tanítók évi fizetésének 2 százalékát a község évenként visszatartja a segélyezési pénztár számára, s azt a megyei iskolatanácsnak beszolgáltatja.

Az ekkép minden tankerületben begyűlt pénzt összesítve az oktatásügyi minister kezeli, róla évenként lehetőleg részletes nyílt számadást tevén közzé.

E pénztárból az öregség vagy betegség miatt végleg munkaképtelenné vált s így állomásaikon nem maradható tanítók, a munkaképtelenné vált tanítónők, valamint az elhalt tanítók özvegyei (míg férjhez nem mennek) és árvái (16 éves korukig) segélyeztetnek, különös tekintettel a segélyezendő tanító vagy özvegye számosabb tagokból álló s szükségben szenvedő családjára.

146. § Elhalt tanítók szegény árváinak neveltetésére az állam pénztárából is adatik segély, és pedig oly módon:

1. hogy az évenként megszavazott összeg legalább 100 gyermek között osztatik fel;

2. a gyermekek bármely helyen és bárminő tanintézetben tanulhatnak;

3. csak 16 éves korukig huzzák az árvák az állami segélyt.

147. § A községi nép- és polgári iskolai tanítók kötelesek minden tankerületben tanítói testületté alakulni.

A tankerületi tanítói testület annyi körre oszlik fel, a hány járása van a megyének.

A járási körök, a községek segélyezésével, kötelesek évenként kétszer, az egész testület pedig évenként egyszer tanítói értekezletre egybegyűlni. A tanítói értekezletek szabályozására a közoktatási minister rendeletet bocsát ki.

148. § E törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi minister bizatik meg, ki a közoktatás ügyéről évenként jelentést tesz az országgyűlésnek.

1868. ÉVI XL. TÖRVÉNYCIKK

A VÉDERŐRŐL

ÁLTALÁNOS ÉS SZEMÉLYES VÉDKÖTELEZETTSÉG

1. § A védelmi kötelezettség általános, és minden védképes állampolgár által személyesen teljesítendő.

A FEGYVERES ERŐ ALKATRÉSZEI

2. § A fegyveres erőt képezik: a hadsereg, hadi tengerészet, honvédség és népfelkelés.

A HADKÖTELEZETTSÉG KEZDETE (A NÉPFELKELÉS KIVÉTELÉVEL)

3. § A hadseregbe, hadi tengerészetbe vagy a honvédségbe lépés kötelezettsége (2. §) kezdődik azon naptári év január hava 1-től, a melyben a hadköteles élte 20-ik évét betölti.

A SZOLGÁLATI KÖTELEZETTSÉG TARTAMA (A NÉPFELKELÉS KIVÉTELÉVEL)

4. § A szolgálati kötelezettség tart,
a hadseregnél és a hadi tengerészetnél:
a) három évig a sorhad állományában, és
b) hét évig a tartalékban;
a honvédségnél:
a) két évig azoknál, a kik szolgálatkötelezettségöknek a hadseregben eleget téve, áthelyeztetnek a honvédségbe, és
b) tizenkét évig a honvédek közé közvetlenül sorozott védkötelesekre nézve (32. §).

A kik szolgálatkötelezettségöket a hadi tengerészetnél teljesítették, honvédségi szolgálatra nem kötelezvék.

A szolgálati idő a rendes állítási időszak alatt (31. §) minden besorozott hadkötelesekre nézve az állítási év október hava 1-től, az ezen időszakon kívül besorozottakra nézve pedig a besorozás napjától kezdődik.

A NÉPFELKELÉS

5. § A népfelkelés olyan önkéntesekből alakíttatik, a kik se a hadsereg és haditengerészet, se a honvédség állományába nem tartoznak.

A részletekről a népfelkelési törvény intézkedik.

A BEKÖLTÖZÖTTEK (BEVÁNDORLOTTAK)

VÉDKÖTELEZETTSÉGE

6. § A ki védköteles korban nyer állampolgárjogot vagy állandó megtelepedésre engedélyt, az életkorának a jelen törvény értelmében megfelelő védkötelezettséget teljesíteni tartozik, minden tekintet nélkül arra, eleget tett-e, és mi módon, védkötelezettségének azon államban, a melyből ide átköltözött.

A HADSereg ÉS HADITengerészET

HIVATÁSA

7. § A hadsereg és hadi tengerészet hivatása Ő Felsége összes birodalma mindkét állama területének külellenségek elleni megvédése és a belrend és biztosság fentartása.

A HONVÉDSÉG HIVATÁSA

8. § A honvédség háború idején a hadsereg támogatására és a belvédelemre, béke idején pedig kivételesen a belrend és biztosság fentartására is van hivatva.

A FELKELÉS HIVATÁSA

9. § A népfelkelés háború idején a védelmi erőnek végső megfeszítése, a hadsereg és honvédség támogatására, az ellenség behatolásának megakadályozása, vagy az országba már benyomult ellenség leküzdése végett.

A felkelés evégből, mint a véderő kiegészítő része, a népjog ótalma alá helyeztetik.

A SORKATONASÁG, TARTALÉK, HONVÉDSÉG

ÉS NÉPFELKELÉS ÖSSZEIVATÁSA

10. § A kik a hadsereg (hadi tengerészet) állományába tartoznak és sorhadi szolgálatra kötelesek, az illető katonai hatóságok felhívásának minden időben eleget tenni tartoznak.

A tartalék csak Ő Felsége parancsára szólíttathatik be a hadsereg és hadi tengerészet kiegészítése (Pótlása) végett a hadi létszám erejéig.

Ha a tartaléknak csak egy részét szükséges tetteges szolgálatra szólítani, ennek a korosztályok sora szerint t. i. a legifjabb korosztályon kezdve kell megtörténni.

A honvédség behivatása és mozgósítása is hasonlóan csak Ő Felsége a király parancsára, a honvédségi törvény szabályai szerint eszközöltetik.

A népfelkelés fölhívása és rendezése Ő Felségének parancsára a honvédelmi minister útján, akkor és azon mérvben történik, a midőn s a meny nyiben az ország az ellenséges megrohanás veszélye által közvetlen fenyegetve van.

A népfelkelés tetteges alkalmazása az Ő Felsége által kijelölt hadi parancsnok által eszközöltetik.

A tartalék és honvédség, az időszaki fegyvergyakorlatokra (36. §), az illetékes sorhadi és honvédségi hatóságok által hivatik össze.

A HADSEREG ÉS HADITENGERÉSZET SZÁMEREJE

11. § A monarchia közös védelmére szükséges szárazföldi és tengeri hadsereg, az 1867. évi XII. tc. 11., 12, 13. és 14-ik §-ban foglalt alkotmányos jogok alapján s azok fentartása mellett, a monarchia mindkét államterülete összes népességére nézve 800,000 főnyi teljes hadi létszámban állapittatik meg, a határőrséget ide nem számítván.

Ezen létszámba a tartalék is (4. §) be van foglalva.

A hadseregnek és hadi tengerészetnek ezen hadi létszáma a legközelebbi 10 évre érvényes.

A hadsereg megállapított létszámának a körülmények szerint tovább is változtatlan hagyására vagy megváltoztatására célzó javaslatok mind a két fél képviselteinek, alkotmányos uton való újabb megegyezés véget, mindenesetre még a kilencedik év lefolyása előtt előterjesztendő.

A HONVÉDSÉG SZÁMEREJE

12. § A honvédség összes számerejét a honvédkötelezettek száma határozza meg. A magyar korona országai egyelőre 82 zászlóalj gyalogságot s 32 század lovasságot állítanak föl.

Az erre vonatkozó tüzetes intézkedések a honvédségi törvényben foglaltatnak.

UJONCZJÁRULÉK

13. § A magyar korona országai és a birodalmi tanácsban képviselt országok közt a népesség számaránya szerint fölosztandó azon ujonczilleték, a mely a hadsereg és hadi tengerészetnek az életbeléptetett törzs- és oktató rendszer kívánalmai szerint fennebb megállapított számerőben (11. §) leendő fentartására és póttartalékkal is ellátására szükséges, megállapítása után a 10 év lefolyása előtt kérdésbe csak úgy lesz vehető, ha Ő Felsége az illető felelős kormányok útján annak emelését vagy leszállítását kívánja; a jutalék kiállítása azonban csak akkor történhetik meg, ha a törvényhozás azt azon évre már meg is szavazta. A tíz évi összes póttartalék nem lehet nagyobb egy évi ujonczilletéknél.

A két fél ebbeli jutalékának kiszámításánál mindaddig, míg mind a két államterületen egyenlő alapelvekre fektetett új népszámlálás fogantatosittatnék, a lélekszámról jelenleg létező hivatalos adatok szolgálnak alapul, melyek szerint a megállapított 800,000 főnyi létszámból a magyar korona országainak népességére 329,632 esik, jutalékának kiszámításánál a védköteleességét másként teljesítő határőrvidék népessége számitáson kívül hagyatván mindaddig, míg a határőrségi intézmény tényleg fennáll.

A HADSEREG ÉS HADI TENGERÉSZET KIEGÉSZÍTÉSE

14. § A hadsereg és hadi tengerészet kiegészítettik:

- a) a katonai képzőintézetek növendékeinek beosztása (19. §),
- b) önkéntes beállítás (20-24. §),
- c) hivatalból eszközölt állítás (45-49. §).
- d) rendes ujonszállítás (31-35. §) által.

A HONVÉDSÉG KIEGÉSZÍTÉSE

15. § A honvédség kiegészítettik:

- a) kiszolgált tartalékosok beosztása (4. §),
- b) védkötelesek közvetlen beosztása (32. §),
- c) oly önkéntesek által, a kik a hadseregbeli szolgálatkötelezettségöknek eleget tettek, a mennyiben egyébiránt is a honvédséghez nem tartoznának;
- d) oly önkéntesek által, akik már nem honvédkötelezetettek, de a szolgálatra még alkalmasak (57. §).

A c) és d) alatt említett önkéntesek szolgálatkötelezettsége két évre, esetleg háború tartamára terjed.

16. § A hadseregbe és haditengerészetbe léphet:

a) a ki Ő Felsége birodalmának egyik vagy másik részében honpolgári jogot vagy a magyar korona területére nézve állandó megtelepedési engedélyt nyert;

b) a ki legalább 59 bécsi hüvelyknyi testmagasság mellett a szükséges szellemi és testi képességgel bír (a hadsereg számára szükséges mesteremberek, hajóslegények és hajókézmívesek, testi nagyságra való tekintet nélkül elfogadtatnak:);

c) a ki életkorának legalább 17. évét betöltötte, de 36. évét túl nem haladta.

Külföldiek a törvényszerű sorkatonai szolgálatidőre, a b) és c) pontokbeli feltételek alatt, kivételesen csak Ő Felsége engedélyével vétethetnek fel a hadseregbe, ha kormányuk ez iránti feltétlen engedélyét képesek felmutatni.

IDEIGLENES MENTESSÉG A HADSEREG, HADITENGERÉSZET

VAGY HONVÉDSÉGBELI SZOLGÁLAT ALÓL

17. § A hadseregbe, hadi tengerészetbe vagy a honvédségbe való belépés kötelezettsége alól ideiglen mentesek:

1. a keresetképtelen apának vagy özvegy anyának egyetlen fia, vagy ennek nem léteiben egyetlen veje;

2. az apa halála után a keresetképtelen nagyapának vagy özvegy nagyanyának egyetlen unokája, ha azoknak fajok nincsen;

3. teljes árvaságra jutott testvéreknek egy bátyja.

Azonban csak vérszerinti egyetlen fiúnak, unokának, vagy bátyának és illetőleg egyetlen vőnek lehet felmentetésre igénye, s csak azon esetben, ha felmentetésétől szülőinek, öreg szülőinek vagy testvéreinek eltartása függ, s ő e kötelezettséget teljesíti is; törvénytelen fiu gyermeknek hasonlóan igénye van a felmentetésre, ha ettől függ anyja eltartása, s ha ő e köteleességet teljesíti is.

Egyetlen fi-unoka vagy bátyával egyenlő igényűeknek tekintetnek ugyanazon feltételek alatt azok is, a kiknek egyetlen vagy több fivéreik:

a) a sorhadi vagy tartalékbeli szolgálatkötelezettség alatt állanak;

b) 18 évesnél ifjabbak;

c) szellemi vagy testi fogyatkozások miatt bármi keresetre képtelenek.

A ki ezen alapokon ideiglen felmentetett, de felmentési czime időközben megszűnt, vagy a ki annak feltételeit nem teljesíti, korosztályához képest a hadseregbe, hadi tengerészetbe, vagy honvédségbe való belépés kötelezettsége alá esik.

Az ideiglenes felmentés tárgyában a sorozó bizottság határoz (32. §), melynek határozatai ellen a honvédelmi ministeriumhoz lehet feljebb folyamodni.

Az ujonczállítási bizottságnak a honvédelmi minister által helybenhagyott határozata ellen felebb folyamodni nem lehet.

A HADI SZOLGÁLATRA NEM ALKALMAS VÉDKÖTELESEK

ALKALMAZTATÁSA

18. § Oly védkötelesek, kik a tulajdonképeni hadi szolgálatra ugyan nem, de egyéb hadi czélokra szükséglett másnemű szolgáltatokra, polgári hivatásukhoz képest, alkalmasak, háboru esetében ily szolgáltatok tételére kötelezhetők.

A KATONAI KÉPZŐINTÉZETEK NÖVENDEKEI

19. § A katonaképző-intézetekből kilépő növendékek besorozása a hadseregbe (a hadi tengerészetbe) a katonai hatóságok által az e végre fennálló külön szabályok értelmében eszközöltetik.

Az ily intézetekben kiképzett díjmentes vagy alapítványi növendékek 10 évig, a fél díj mellett felvettek és kiképzettek 7 évig, az egész díj fizetése mellett kiképzettek pedig 4 évig tartoznak, az intézetből történt kilépés napjától számítva, a hadseregben (hadi tengerészetben) folytonosan és valósággal szolgálni.

ÖNKÉNTES BELÉPÉS A HADSEREGBE

(HADITENGERÉSZETBE)

20. § Minden belföldi beléphet önként a hadseregbe vagy haditengerészetbe, ha e végre a törvényszerű kellékekkel bir (14. 16. §).

Az önkéntes belépésből kizárják azok, a kik valamely bűnvádi elmarasztás folytán nincsenek polgári jogaik teljes élvezetében.

Kiskoruknál az önkéntes beléphetésre az atya vagy gyám beleegyezése szükséges.

Az önkéntes a hadcsapatot, melyben szolgálni kíván, maga választhatja, feltéve, hogy az illető csapat önkéntesek befogadására jogosult s hogy az önkéntes az abba leendő felvételre képesítve van.

Azon védköteleseknek, kik korosztályuknál fogva (32. §) a rendes sorozásra már meghivattak, az avatási idején alatt az önkéntes belépés nem engedtetik meg.

A ki a sorozásra előállani törvényszerűleg köteles volt és meg nem jelent, ez által önkéntes beléphetési jogát mindaddig elveszti, míg az ujoncz-állítási bizottság részéről ezen mulasztás tárgyában hozandó határozatnak magát alá nem vetette.

ÖNKÉNTESK EGYÉVI SZOLGÁLATTAL

a) A hadseregben

21. § Belföldiek, kik a képzettség oly fokán állanak, mely valamely főgymnasiumban, valamely főreáltanodában avagy ezekkel egyen- vagy más magasabb rendű tanintézetben végzett tanulmányoknak megfelel, s erre nézve magukat jogérvényes bizonyítványokkal igazolni képesek, ha a hadseregbe önként belépnek s szolgálatjuk ideje alatt maguk költségén ruházkodnak, magukat felszerelik és élelmezik (lovasságnál a lovat is megszerzik és a ló tartásáról gondoskodnak), béke idején, belépésüktől számított egy évi tényleges szolgálat után, mint tartalékosok szabadságra bocsáttatnak. Az ilyenek, ha tanulmányaikat folytatják, a katonai állomás helyét, s 25 éves korukig az egy évi önkéntes szolgálat évét is maguk választhatják, s ha önköltségökön magán szállást tartanak, laktanya lakására nem szoríthatók.

Mely tanintézetek tekintessenek e kedvezményekre nézve a főgymnasiumokkal vagy főreáltanodákkal egyenrendűeknek, a két ministerium által a közös hadügyministerium hozzájárultával fog megállapíttatni.

Hasonlag a fennérített tanintézetek oly szegényebb sorsu tanulói is, a kik a rendes és nyilvános tanulók sorába tartoznak, erkölcsi jó magaviseletűek, a fő tantárgyakból kitűnő osztályzatot nyertek, az illető ministerium javaslatára, a közös hadügyminister beleegyezésével, mint egy évi önkéntesek léphetnek hadi szolgálatba, melynek tartama alatt ruházati, felszerelési és élelmezési költségeik a közös hadügyi költségvetésből fedeztetnek.

Ha ezen önkéntesek egy évi szolgálatukat betöltötték s a tartalék- és

honvédtisztek részére szabályozott vizsgát jó sikerrel letették, mint tisztjelöltek a szükséghez képest sorrendben tartaléktisztekké neveztetnek ki.

Ezen tisztek további védkötelezettségek ideje alatt még három, mindannyiszor legtovább négy heti tartamu fegyvergyakorlatra berendelendők.

Mozgósítás esetében az ily tisztek kilencz éven belől a mutatkozó szükséghez és a hadügyér elhatározásához képest vagy a hadseregnél vagy a honvédségnél, kilencz éven tul pedig törvényes rendeltetésökhöz képest, a honvédségnél alkalmazandók.

b) A haditengerészetnél

22. § Azon tengerészek, a kik általános műveltségökre nézve ugy, mint szintén belföldi tengerészeti tanintézetekben jó sikerrel végzett tanulmányaikra nézve is magukat bizonyítványokkal igazolják, a hadi tengerészetbe egy évi önkéntes szolgálatra befogadtatnak a nélkül, hogy ruházati és élelmezési költségeiket sajátjokból kellene fedezniök; és jó sikerrel letett vizsga után a szükséghez képest tengerészeti tartaléktiszteknek neveztetnek ki.

Ezen tartaléktisztek háboru esetében bármínemü tengerészeti szolgálatra kötelezvék.

c) Orvosok és állatorvosok

23. § Az orvosok és orvostanulók egy évi önkéntes szolgálatukat katonai kórházakban, az állatorvosok és állatorvos-tanulók pedig mint állatgyógyász-gyakornokok valamely szekerész században is eljesithetik, ha erre való képzettségöket igazolják.

Háboru esetében szolgálat-kötelezettségekhez és a szükséghez képest a sorhadban (haditengerészethez), a honvédségben és tábori vagy állandó kórházakban is alkalmaztatnak.

d) Gyógyszerészek

24. § Gyógyszerészek az egy évi önkéntes szolgálatot katonai gyógyszer-tárakban teljesithetik, és háboruban hasonló módon alkalmaztatnak, mint a védköteles orvosok. (23. §)

e) Papjelöltek

25. § Minden törvényesen bevett egyház és vallásfelekezet papjelöltjei és növendékei, ha a hadseregbe (haditengerészetbe) vagy a honvédség

közé besoroztattak, hittudományi tanulmányaik folytathatása végett szabadságra bocsáttatnak.

Pappá szenteltetésök, illetőleg lelkészszé vagy segédlelkészszé lett alkalmaztatásuk vagy kineveztetésök után az illetők a hadsereg lelkészi lajstromába igttattnak, és háboru esetében védkötelezettségökhöz képest vagy a hadseregnél (haditengerészethöz) vagy a honvédségnél, mint szintén tábori vagy állandó kórházaknál is, mint lelkészek alkalmazhatók.

Ha azonban az ily papjelöltek vagy papnövendékek hittudományi tanulmányaikkal felhagynak, vagy papi hivatásukról lemondanak, hadi szolgálatra szolítandók.

NYILVÁNOS SZOLGÁLATBAN ÁLLÓ TISZTVISELŐK, TANÁROK ÉS TANÍTÓK

26. § A hadsereg (haditengerészet) és honvédség kötelékében álló államtisztviselők, a felséges uralkodóház magáncsaládi és ősalapjain alkalmazott hivatalnokok, a közalapok hivatalnokai, az országos és kerületi képviselőknek, a megyei és városi törvényhatóságoknak és politikai közigazgatással megbízott községeknek tisztviselői (a mennyiben ezen állomásokra a jogi és államtani tanulmányok bevégezésének igazolása megkívántatik), továbbá a köztanintézetek tanárai és tanítói a népiskolák tanítóit is ide értve, háboru esetében a közigazgatási szolgálat és tanítás folytatására nélkülözhetetlen számban, az illető szakminister ajánlatára, Ő Felsége a király engedelmével, alkalmazásukban meghagyathatnak. Ha son kedvezményben részesíttetnek a postai, távirdai s vasuti szolgálatban álló egyének is, a mennyiben az üzlet folytatására nélkülözhetetlenek.

TANSZÉKI JELÖLTEK ÉS NÉPISKOLAI TANÍTÓK

27. § A népiskolai tanítójelöltek s a népiskolai tanítók, továbbá azok, kik örökség folytán jutottak valamely mezőgazdaság birtokába, ha rendes birtokon laknak, abban maguk gazdálkodnak s az ily birtok földjövedelme egy öt tagu család önálló eltartására elégséges, de viszont ezen mérv négy-szeres mennyiségét meg nem haladja, a hadseregbe (hadi tengerészethez) vagy a honvédségbe történt besoroztatásuk után a népoktatást és illetőleg a gazdaság kezelését legkevésbbé akadályozó időszakban, nyolcz hét alatt katonailag kiképzendők, azután szabadságolandók és béke idején ezen felül csak az időszakai fegyvergyakorlatokban való részvételre szorítandók.

KÉPZETT TENGERÉSZEK ÉS GÉPÉSZEK A HADITENGERÉSZETBEN

28. § A haditengerészethez beosztott oly képzett tengerészekre nézve, a kikre a 22. § nem alkalmazható, ugyszintén a gépészekre nézve is, előképzettségeknek, s a hajóhad körüli szolgálatban lett kiképeztetésöknek irányadó tekintetbe vételével, a tetteges szolgálati idő béke idején egy évi tartamra is leszállítható.

TENGERÉSZETI VAGY HAJÓÉPÍTÉSI TANINTÉZETEKBE JÁRÓ

TENGERÉSZEK

29. § A haditengerészetbe beosztott oly tengerészek, kik a belföldi tengerészeti vagy hajóépítési tanintézetekbe járnak, béke idején a tanidőre szabadságra bocsátandók.

A KIEGÉSZÍTÉSI TARTOZÉK ELOSZTÁSA AZ ORSZÁGOKRA

ÉS UJONCZOZÁSI JÁRÁSOKRA

30. § A hadseregbe (haditengerészetbe) sorozandó védkötelesek száma Ő Felsége birodalma két állama közt a népesség számarányához képest, e szám viszont az egyes ujonczozási járásokra, ezeknek a tapasztalat által igazolt ujonczállítási képességek arányában osztandó fel; ha azután valamelyik ujonczozási járás a ráeső mennyiséget előreláthatólag kiállítani nem tudná, a hátralék ugyanazon hadkiegészítési kerületnek többi járásaira vettetik ki.

A RENDES ÁLLÍTÁS IDŐSZAKA

31. § Rendes állítás útján a sorozás a hadseregbe (haditengerészetbe) és a honvédségbe minden évben a január 15. és márczius 15. közti időszakban történik meg; a tetteges szolgálat ideje ugyanazon évi október 1-én kezdődik (4. §).

ELJÁRÁS AZ ÁLLÍTÁSNÁL

a) A hadsereg és haditengerészet részére

32. § Az állítás az ujonczozási járáshoz tartozó védkötelesek közül, korosztályi sorrend és minden korosztályban sorsolási számrend szerint, vegyes bizottságok által foganatosittatik.

Egy és ugyanazon év január 1-seje és decz. 31-ike közt született valamennyi ifju egy korosztályt képez, és a születési év szerint neveztetik meg.

A sorozásra három korosztály hivatik fel.

A hadsereg és tengerészeti csapataihoz, lehető tekintetbe véve a besorozottak kívánságait, az oda legalkalmasabb egyéniségek osztatnak be, a hadseregbe besorozottak, az egészségügyi csapatok egyedüli kivételével, kizárólag magyar csapatokba osztatván.

b) a honvédség és póttartalék részére

A hadsereg és haditengerészet jutalékának, ugyszintén ezek póttartalékának teljes kiállítás után az előállított három korosztálybeli hadszolgálatra alkalmasak fölöslege ujonczozási járasonkint a honvédségbe osztandó.

A póttartalékba osztott egyének képesültségökhöz képest a hadsereg különféle testületei részére az összeirási lajstromokban előjegyeztetvén, béke idején a polgári foglalatosságuk mellett meghagyatnak és csupán háboru esetére fordittatnak Ő Felsége rendeletére, életkorukhoz képest, a hadsereg vagy honvédség kiegészítésére.

Háboru után a bevont póttartalékosok a hadkötelekből korábbi helyzetökhöz visszabocsáttatnak.

Azon védkötelesek, kiknek a harmadik korosztályban az ideiglenes szolgálatmentesség megadatott (17. §), midőn a negyedik korosztályba lépnek, a póttartalékosok közé soroztatnak.

Azon év december hava végével, melyben a póttartalékos egyén 32 éves életkorát betöltötte, rá nézve a póttartalékban való védkötelezettség megszűnik.

AZ ÁLLÍTÁSTÓL ELMARADOTTAK UTÓÁLLÍTÁS

33. § Ha a hadseregbe lépésre kötelezett a rendes állításnál meg nem jelent, annak utólagos előállítás törvényszerű eszközök alkalmazásával foganatosítandó; időközben pedig az összeirási lajstromok sorrende szerint azon legközelebbi alkalmas egyén sorozandó be helyette, a ki különben a póttartalék közé lett volna osztandó (32. §).

UTÓLAGOS PÓTEGYÉNEK

Azon számmennyiség helyett azonban, mely a jelen nem levők közül a sorozási időszak végétől számítandó 4 hónap alatt, a hadképességi viszonyok közép aránya szerint, valószínűleg a hadseregbe és haditengerés-

szetbe beállítható leend, utólagos pótegyénül a legidősebb korosztályból legmagasabb sorszámúval besorozottak közül ugyanannyi mégis kijelölendő, de rendes viszonyok közt négy havi szabadságra elbocsátandó.

Az elmulasztott előállási kötelezettség utólagos teljesítésére engedélyezett idő a betöltött 36 éves életkorig terjed (16. §).

FELÜLVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG

34. § A beállásra kötelezettek közül azok, a kiknek fölvétele a hadseregbe (haditengerészetbe) vagy honvédségbe katonai, illetőleg honvédségi részről megtagadtatik, a bizottság polgári tagjainak kívánatára, elhatározás végett, vegyes felülvizsgáló bizottság elé állíthatatnak.

Ezen bizottság elhatározása alá vetendők azon hadköteles egyének is, a kik a hadseregnek (haditengerészetnek) vagy honvédségnek már átadtván, besorozásuktól számított négy hónap alatt, mint alkalmatlanok, elbocsátásra kijelöltenek.

Ezen bizottság határozata ellen felebb folyamodni nem lehet.

A SORSOLÁS ÉS ÁLLITTATÁS KÖLTSÉGEI

35. § A sorsolás- és állításra való megjelenés költségeit minden hadkötelezett maga viseli; vagyontalanok a községek által segélyezendőek, melyek a község előljárójának és a hadkötelezettek hivatalos kíséretének költségeit is viselik.

A felülvizsgálandók és a melléjük adandó kíséret utazási költségei az állampénztárra hármandók.

Minden egyéb költség az illető hatóság hivatalos ügykezelésére nézve fennálló rendszabályok értelmében fedeztetik.

A TARTALÉK ÉS HONVÉDSÉG

FEGYVERGYAKORLATAI ÉS ELLENŐRZÉSI

GYÜLEKEZETEI

36. § A tartalékos legénység tartalékkötelezettsége alatt háromszori, legfőlebb négy-négy hétig tartó fegyvergyakorlatra köteleztetik.

Tényleges szolgálatba történendő minden behívás egy gyakorlatul számíttatik.

Azonfölül részokról évenként ősszel ellenőrzési szemlék tartatnak, melyek azonban egy napnál többet igénybe nem vehetnek.

A honvédség fegyvergyakorlatai és ellenőrzési szemléi a honvédségi törvényben vannak meghatározva.

**ÖNKÉNTES MEGHOSSZABBÍTÁSA A TETTLLEGES
SZOLGÁLATNAK A HADSEREGBEN (HADITENGERÉSZETBEN)
VAGY A HONVÉDSÉGBEN**

37. § Annak, a ki a hadseregben vagy haditengerészetben a sorhadi szolgálat kötelezettségét tettlegetes szolgálatban betöltötte, ha további megtartása a szolgálatra nézve előnyös, megengedtetik, hogy a tartalékba való átlépés helyett, ez utóbbi kötelezettsége tartamán tul is, tettlegetes sorhadi szolgálatát évről-évre önként folytathassa.

Azon anyagi kedvezmények, a melyekben az ily módon s ily feltételek alatt önkéntesen tovább szolgáló altisztek részesülnek, külön rendeletek által fognak szabályoztatni.

Ezen határozatok a honvéd törzsek- és osztályoknál tettleget szolgáló altisztekre és honvédekre is kiterjednek.

HOSSZASAN SZOLGÁLT ALTISZTEK ELLÁTÁSA

38. § Altiszteknek, a kik tizenkét évig s e közben legalább nyolcz évig mint altisztek tettleget szolgáltak a hadseregben, a hadi tengerészetnél, vagy a honvédtörzsek és osztályoknál, és magukviseleről kedvező igazolványt nyertek, igényök van alkalmazásra akár valamely közszolgálatban, akár pedig az állam által segélyezett vasuti, gőzhajózási és egyéb vállalatoknál.

Ezen határozat foganosítása külön törvény által fog szabályoztatni.

**RENDSZERINTI ÁTTÉTEL A TARTALÉKBA ÉS HONVÉDSÉGBE,
S AZ UTÓBBIBÓL VALÓ ELBOCSÁTÁS**

39. § A rangfokozatok megtartása melletti rendes áttétel a sorhadból a tartalékba, s ebből a honvédségbe, és a honvédségből való elbocsáttatás, mind ezen szolgálati osztályzatok időtartamának eltelte után (4. és 15. §) minden év deczember hava végével történik meg. Háboru esetében ezen áthelyezés, illetőleg elbocsátás csak Ő Felsége a király parancsára követhetik be.

Az áthelyezés vagy elbocsátás alkalmával az illető egyén igazoló okmányt nyer; ezen okmány kiállítása körüli késedelmezés a törvényszerű időn tul terjedő szolgálati kötelezettségre okul nem szolgálhat.

ELBOCSÁTÁS, A SZOLGÁLATKÖTELEZETTSÉG

TELJES BETÖLTÉSE ELŐTT

40. § Aszolgálatkötelezettség betöltése előtt csak akkor engedélyezhető az elbocsáttatás:

- a) ha a besorozás törvényellenes volt;
- b) ha elháríthatatlan szolgálatképtelenség áll be;
- c) ha a katona a 17. § 1, 2, 3. pontjai alatt kijelölt viszonyok közé jut;
- d) béke idején a 33-ik § értelmében besorozott, mihelyt egy jelen nem volt sorozandó az állítási időszak leteltétől számított négy hónap alatt a hadseregbe (haditengerészetbe) besoroztatott.

A c) alatt említettek, ha a harmadik vagy magasabb korosztályban vannak, a d) alatt nevezettek pedig azonnal a póttartalékba tételnek át.

41. § A 40. § a) és b) pontjai esetében, (feltéve, hogy a b) pontra vonatkozólag kétségen kívül kiderül, miszerint a hadképtelenség már a sorozáskor fennállott), ha az ujonczállítás bevégeztetése óta 4 hónap még nem telt le, és a hadtartozéknak hija van, azon legközelebbi alkalmas egyén, a ki előbb mint felesleges, póttartalék közé (32. §) osztatott volt be, a hadseregbe (hadi tengerészetbe) sorozandó. Ha azonban az elbocsátás csak négy hónap után következik be, ezen hiány a legközelebbi rendszeres állításnál pótlándó.

A kiket az ily állítás körül valami hiba terhel, az illető kincstár részére husz forint kártérítési átlagot tartoznak fizetni, s ezen felül a büntető törvény vagy a szolgálati szabályok szerint rájuk háruló fenytetésnek vetvék alá. A ki saját hibáján kívül törvényellenes besorozás miatt kárt szenved, annak jogában áll azoktól, a kik a hibát elkövették, kártérítést követelni. Bármí más elbocsáttatási esetekben kártérítés se az egyén, se a kincstár részére nem vétetik igénybe.

A HADKÖTELEZETTNEK

JELENTKEZÉSE AZ UJONCZÁLLITÁSI LAJSTROMBA VALÓ

BEIGTATÁS VÉGETT

42. § A legközelebbi rendes állításra megjelenni köteles és erről eleve értesített korosztályok mindenik hadkötelezettje tartozik magát a megelőző év november havában, beiratás végett, illetékes községi vagy tartózkodási helyének előljárójánál, akár írásban, akár személyesen jelenteni; ha pedig ezt a nélkül, hogy legyőzhetetlen akadályok hátráltatták volna, elmulasztandja: a további törvényszerű eljárásra veendő tekintet nélkül,

száz forintig terjedhető pénzbírsággal, vagyontalanság esetében pedig husz napig tartható fogsággal büntetendő.

Az ily pénzbírságok azon helységbeli szegényalap javára fordítandók, melyben az illető hadköteles tartózkodik.

KÖTELESSÉGEI A KÖZSÉGELŐJÁRÓKNAK ÉS ANYAKÖNYVVEZETŐKNEK

43. § A községelőljárók és az anyakönyvvezetők az ujonczállítási lajstromokhoz tőlök kívántató segédokmányok valódiságáért s előbbieik az előállított egyén személyazonosságáért felelősek; és tartoznak a politikai hatóságoknak az ujonczállítás végrehajtására vonatkozó mindennemű hivatalos eljárásaikban segédkezet nyújtani.

A NŐSÜLHETÉS KORLÁTOZÁSAI

44. § A ki az ujonczállítási bizottság által hadi szolgálatra mindenkorra alkalmatlannak nem találtatott, vagy a 3-ik korosztályban a sorhadi szolgálattól ideiglen fel nem mentetett, valameddig a harmadik korosztályból ki nem lépett, meg nem nősülhet.

Különös tekintetet érdemlő körülmények közt, kivételes nősülési engedélyadásra a honvédelmi magy. kir. ministerium van jogosítva; de ezen engedély az illetőt a hadseregbe (haditengerészetbe) vagy honvédségbe lépés kötelezettségétől fel nem menti.

ELJÁRÁS JOGOSULATLANUL UTAZÓ HADKÖTELEZETTEK ELLEN

45. § Ha az első, második, vagy harmadik korosztályba tartozó katonakötelezett, engedély nélkül oly külföldi utazásra kél, melyre, az útlevél-szabályok szerint, utazásengedély szükségeltetik, s ez által a sorozástól magát elvonta, a korosztály és sorszám szerinti sorozás előnyeit elveszti.

BÜNTETÉS

*a) a jogosulatlan nősülők s a bűnrészesekre
nézve*

46. § Azon védköteles, a ki a 44. §-ban körülírt tilalom áthágásával meg-nősült, a korosztály szerinti sorozás kedvezményét elveszti és sorshuzás

nélkül hivatalból besoroztatik; alkalmatlan volta esetben pedig vagy a községi szegényalap javára ezer forintig terjedhető pénzbírságban, vagy hat hónapig tartható fogságban marasztaltatik el.

Azok, kik a tiltott nősülésnél vétkeken közreműködnek, a községi szegényalap javára ötszáz forintig terjedhető pénzbírság, vagy három hónap tartamáig terjedhető fogság alá esnek, fenmaradván ellenök még a hivatali szabványok szerinti eljárás, ha államszolgálatban állanak.

*b) az állítás előli szökés és bűnrészeseségre
nézve*

47. § A ki az ujonczállítási bizottság előtt megjelenni tartozik, de kiegészítő mentség nélkül elmarad, ujonczszökevénynek, a ki pedig őt ebben tudva elősegíti, a szökésben bűnrészesnek tekintetik, s mint ilyen az alább megszabott büntető eljárás alá esik.

Az oly ujonczszökevény, a ki szolgálatra alkalmasnak találtatik, ha kimaradását az ebbeli vizsgálaton igazolni nem tudja, de önként jelentkezett, a rendes sorkatonai szolgálat tartamán felül egy évet, ha pedig nem önként jelent meg a sorozásnál, két évet tartozik még szolgálni; ha végre szolgálatképtelennek találtatik, három hónapig terjedhető fogsággal sujtandó.

Az ujonczállítástól való szökésben bűnrészesek három hónapi, vagy különös súlyosbító körülmények között hat havig terjedhető fogság alá esnek.

Ha az ujonczszökevény 36 éves életkorát (16. és 33. §) már meghaladta, és nem igazolhatja, hogy már akkor szolgálatképtelen volt, midőn az első korosztályba lépett: hat hónapig terjedhető fogsággal sujtandó.

Az ujonczszökésben való bűnrészesek három, vagy különösen neheztető körülmények közt hat hónapig terjedhető fogsággal sujtandók.

Az ujonczszökevény elfogásának elősegítése polgári kötelesség.

A hol a hadkötelezettség előli menekülés szökés útján nagyobb számban fordul elő, ott az ennek meggátlására szolgáló rendkívüli intézkedéseket a honvédelmi ministerium, a maga felelőssége mellett, rendeleti uton fogja megtenni.

c) Az önmegcsonkítóra nézve

48. § Minden hadköteles, a kire rábizonyul, hogy magát szándékosan megcsonkította, hivatalból sorozandó be a hadseregbe, s a törvényes sorkatonai szolgálat tartamán felül két évig tartozik szolgálni.

A HONVÉDSÉG FÖLÖTTI RENDELKEZÉS

49. § A honvédség a honvédségi törvény értelmében, béke idején közigazgatási tekintetben a honvédelmi miniszternek, katonai ügyekben pedig a honvédség főparancsnokának van alárendelve. Ellenben háború idején közigazgatási tekintetben ugyancsak a honvédelmi miniszter, katonai ügyekben pedig a király által kinevezett hadvezér alatt áll.

A honvédelmi miniszter, illetőleg a honvédség főparancsnoka, utóbbi a honvédelmi miniszter útján, kötelesek a honvédség létszámáról, felszereléséről, elhelyezéséről, katonai kiképzéséről és fegyelmi magatartásáról a közös hadügyminiszternek folytonos tudomást nyújtani.

A HONVÉDTISZTEK KINEVEZÉSE

50. § A honvédtisztek minden tiszti fokozatra Ő Felsége által nevezetnek ki.

A katonai jelvények, rangjelzetek, felszerelés és felfegyverkezés, valamint a szolgálat és gyakorlat szabályai honvédségnél és a sorhadnál egyenlők lesznek.

A TISZTEK ÖNKÉNTES ÁTLÉPÉSE A TARTALÉKBA

VAGY A HONVÉDSÉGBE

51. § Minden tisztt, ki mint olyan, egy évig szolgált, s a 19-ik §-ban említettek közé nem tartozik, béke idején saját kérelmére, de állandóilletékeinek megszüntetése mellett, a tartalékba, vagy ha már csak honvédkötelezett volna, a honvédségbe tétethetik át.

A TISZTI RANGRÓL ÖNKÉNT LEMONDOTT, VAGY ATTÓL MEGFOSZTOTT

TISZTEK VÉDKÖTELEZETTSÉGE

52. § Minden tisztt, a ki ellen se bünyfenyítő, se becsületbírószági kereset indítva nincsen, tiszti állását önként leteheti, ez által azonban törvényszerűen még hátralékos szolgálati és védelmi kötelezettsége alól épen úgy nem mentetik fel, mint azon tisztt, a ki fenyítő vagy becsületbírószági uton fosztatik meg tiszti állásától.

A SORHAD TARTALÉK ÉS HONVÉDSÉGBELI LEGÉNYSÉG NŐSÜLÉSE

53. § A tetteges szolgálat idején kívül a huzamosabb időtartamra szabadságolt sorhadtartalék és honvédségbeli legénység azon része, mely

a harmadik korosztályt meghaladta, nősülés tekintetében is a köztörvények és szabályok alá esik, de a sorhad (haditengerészet) vagy a honvédseregbeli szolgálat-kötelezettségnek fentartása mellett. Tekintet nélkül szolgálati éveik számára, hason kedvezményben részesülnek a tartalékos és honvédségi, ugyyszintén a nyugdíjazott tisztek s katonai hivatlanok, valamint a rokkant-dijasok is; utóbbiak ha katonai rokkantak intézetébe felvéve nincsenek.

A TARTALÉK- ÉS HONVÉDSEREGBELI LEGÉNYSÉG POLGÁRI JOGA

A TETTLGES SZOLGÁLAT IDEJÉN KIVÜL

54. § A szabadságosok szabadságuk ideje alatt a tettel szolgálatban nem álló tartalékosok és honvédek tisztjei és a legénység minden polgári viszonyaikra nézve, ugyyszintén bünvádi és rendőri ügyekben polgári törvények és hatóságok alatt állanak s csak azon megszorításoknak vannak alávetve, melyek ezen törvényben alapszanak s a nyilvántartás czéljából szükségesek. Ez irányban az 1867: XII. törvénycikk 14. §-a alapján külön törvény fog részletesen intézkedni.

A tettel szolgálatban levők katonai fegyelmi törvények alatt állanak, polgári viszonyaik és kötelezettségeik tekintetében mindazáltal, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a polgári törvények és hatóságok alatt fognak állani.

Addig is, míg a katonai törvények az általános védkötelezettség igényeinek megfelelőleg annak útján átdolgoztatnának, előzetesen már most kimondatik, hogy a törvény hatályba lépte napjától testifenyíték és rabláncz büntetés az álló hadseregen (haditengerészetben) és honvédségben többé nem alkalmazható.

Minden, külföldön tartózkodó tartalékos, – honvédtiszt és a legénység köteles, mihelyt a nyilvánosság útján meg kellett tudniok, hogy a monarchia háboru eshetősége közelében áll, s ezért a tartalék és honvédség behivatása megtörtént, hazájába haladék nélkül visszatérni, és a külön meghívást be sem várva, magát jelenteni.

SZOLGÁLATKÖTELEZETTSÉGBEN ÁLLÓ EGYÉNEK

KIKÖLTÖZKÖDÉSE

55. § A kiköltözdődés (kivándorlás) végetti elbocsátó engedélyt, sorhad-és tartalékbeli szolgálatkötelezettségben álló egyénnek a közös had-

ügyminister, honvédnek pedig az illető honvédelmi minister adhatja meg. A sorhad szolgálatkötelezett részére azonban csak úgy, ha esetleg még élő szülői is kiköltözködnek.

Ha a kiköltözködés elmarad, az elbocsáttatás által megszakitott szolgálatkötelezettség hátralékát az illető tartozik leszolgálni.

Háboru idején sorhadi (haditengerészeti) vagy honvédségi kötelemben álló egyénnek kiköltözködési engedély nem adható.

A KATONASÁGI DIJ

56. § Az oly védkötelezettek, a kik valami hiányosság miatt a sorhad (haditengerészet) vagy honvédségbeli szolgálatra be nem soroztathattak, valamint azok is, a kik családi tekintetekből ideiglen felmentettek (17. §) és a kikre mint póttartalékosokra (32. §) a tetteges szolgálatteljesítés sora nem került: vagyonosságukhoz vagy keresetképeességökhöz képest, a rokant katonák eltartására, katonasági dijt tartoznak fizetni.

Ezen dij mennyisége és beszedési módja külön törvény által fog meghatározatni.

ÁTMENETI HATÁROZATOK

57. § Ha háboru esetében a sorhadnak (haditengerészetnek) és a honvédségnek a jelen törvényben szabályozott hadi állománya még nem volna kiegészítve, mindazok, a kik az eddig fennállott hadkiegészítési törvényeknek megfelelő, sorozás alatt állottak ugyan, de se a hadseregbe (haditengerészetbe) be nem osztattak, se mint önkéntesek a hadseregbe vagy a honvédségbe nem léptek s életük 32. évét meg nem haladták, a háboru tartama alatt, a jelen törvény értelmében, korosztályuknak megfelelő hadkötelezettség alá esnek.

58. § A jelen törvény, kihirdetés után, azonnal életbelép, s hatálya kiterjed azokra is, kik a sorhadban és tengerészetben jelenleg szolgálatban állanak, de az átmenetnek némely fegyvernemeknél nagyobb nehézségei által kivánt azon megszorítással, hogy az 1865-ben és 1866-ban besorozottaknak a tartalékba áthelyezése 1870-re lesz halasztható ott, hol azt a közös hadügyminister, egyetértőleg a honvédelmi ministerrel, föltétlenül szükségesnek találandja, ez esetre azok, kiknek elbocsátása tetteg elhalasztatott, tartalékos kötelezettségök további tartamára minden hadgyakorlattól felmentvék (36. §).

59. § A honvédelmi minister megbizatik, hogy a jelen törvény életbe léptetésére vonatkozó intézkedéseket, a közös hadügyministerrel egyetértőleg megtegye.

1868. ÉVI XLII. TÖRVÉNYCIKK A NÉPFELKELÉSRŐL

A NÉPFELKELÉS ALAKITÁSA

1. § A népfelkelés olyan önkéntesekből alakittatik, kik a sorhadhoz, a hadi tengerészethez és a honvédséghez nem tartoznak.

A NÉPFELKELÉS ELRENDELÉSE ÉS ALKALMAZÁSA

2. § A népfelkelés felhívása és rendezése Ő Felsége parancsára, a honvédelmi minister útján, akkor s azon mérvben történik, a midőn s a mennyiben az ország az ellenséges megrohanás veszélye által közvetlen fenyegetve van.

A felkelés tetteles alkalmazása az Ő Felsége által kijelölt hadi parancsnok által eszközöltetik.

A FELKELÉS RENDELTETÉSE

3. § A felkelés rendeltetése: a sorhadat és honvédsereget támogatni az által, hogy a harczszíntér előkészítésénél alkalmaztassék, az ellenséget minél több oldalról nyugtalanítsa és károsítsa, a közlekedést megszakítsa vagy helyreállítsa, akadályokat vessen, végre, hogy a küldöncz- és a hadi czélok által igényelt egyéb szolgálatokat teljesitse.

A HONVÉDELMI KÖLTSÉGEK FEDEZÉSE

4. § A népfelkelés által teljesítendő honvédelem költségei a közös hadi tárczából fedeztetnek.

A PÉNZÜGYŐRSÉG S KÖZBIZTOSSÁGI FEGYVERES KÖZEGEK CSATLAKOZÁSA

5. § A pénzügyőrség és valamennyi közbiztossági fegyveres közegek,

ha a hadi viszonyok úgy kívánják, kötelesek, rendes hivatásukat egyelőre mellőzve, a népfelkeléshez csatlakozni.

6. § A népfelkelés fegyveres, és munkás csapatai maguk választják fő- és altisztjeiket, ezek ebbeli minősége háboru végével megszűnik.

RUHÁZAT ÉS JELVÉNYEK

7. § A népfelkelés tisztjei és legénysége szokott ruházatukat megtartják, s jelvényök csak egy nemzeti színű karkötőből áll, mely a bal kar felső részén alkalmaztatik.

A népfelkelés fő- és altisztjei jogosítvák, honvédelmi szolgálatuk tartama alatt, a katonai díszjeleket és megkülönböztetési jelvényeket hordani.

ZSOLD ÉS ÉLELMEZÉS

8. § A népfelkelés tagjai azon naptól fogva, a melyen községökből kiindulnak, és pedig a lovasok lovaikra nézve is, a honvédelmi ministerium által meghatározott zsold és élelmezés élvezetébe lépnek.

NÉPJOGI ÓTALOM

9. § A népfelkelés, mint a fegyveres erő kiegészítő része, a népjog paja alatt áll (Védelmi törvény 2., 9. §).

BÍRÓSÁGI ILLETÉKESSÉG

10. § A népfelkelés, megalakulásától fogva hazabocsáttatása napjáig, minden katonai vétségek és kihágások tekintetében a katonai büntető törvények alatt áll.

FEGYELMI BÜNTETŐJOG

11. § A fegyelmi büntető jogot minden megalakult népfelkelési testületnél a parancsnok elnöklete alatt egy a testület kebeléből szabadon választott fegyelmi tanács gyakorolja.

JUTALMAZÁS ÉS A SEBESÜLTEK, BETEGEK, ROKKANTAK, ÖZVEGYEK

ÉS ÁRVÁK ELLÁTÁSA

12. § Kitűnő hadi tények megjutalmazására, a megsebesülteknek vagy szolgálatban megbetegülteknek gyógyintézetekbe való felvételére, a szolgálatban rokkanttá lett egyének, mint szintén az ellenség előtt el-

esettek vagy sebeikben elhaltak özvegyeinek és árváinak ellátására nézve, e népfelkelés a sorhaddal és honvédsereggel egyenjogunak tekintetik.

1870. ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKK

A KÖZÖS MAGYAR-HORVÁT TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL HORVÁT- ÉS SZLAVONORSZÁGOKBAN

1. § A közös magyar-horvát országgyűlésen alkotott törvények magyar és horvát nyelven szentesítendők, a szentesített magyar szöveg a közös országgyűlésen, kihirdettetvén, a horvát szöveg a horvát-szlavon-dalmát miniszternek küldetik át, ki azt a bánnak, illetőleg az 1868: XXX. törvénycikk 60. §-a értelmében, – a horvát-szlavon-dalmát országgyűlésnek leküldi.

2. § Azonkívül minden közös törvény, a mint Ő Felsége szentesítésével ellátva a közös országgyűlés mindkét házában kihirdettetett, az e végre jövő 1871. év kezdetén alapítandó, horvát nyelven szerkesztendő országos törvénytárban és a kormány által azonnal Horvát- és Szlavonországokban köztudomásra hozzátik.

3. § A törvény szövegével együtt közzéteendő mind a királyi szentesítés napja, mind pedig azon nap, a melyben a törvény az országgyűlés mindkét házában kihirdettetett.

4. § A törvények ily módon közzétett szövege közhitelességgel bír.

5. § A mennyiben az időpont, a melyben valamely törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben megállapítva, vagy az időpont megállapítása a ministeriumra bízva nincs, minden törvény kötelező ereje a közös országgyűlésen lett kihirdetését követő 15-ik napon kezdődik.

6. § Minden közös törvény a horvát-szlavon törvénytárban ugyanazon év- és sorszámmal jelöltetik meg, a mely alatt az a magyarországi általános országos törvénytárban megjelent s a törvényre való hivatkozás a naptári évnek s a sorszámnak idézése által történik.

7. § A horvát nyelven kiadandó országos törvénytár minden száma megjelenése után azonnal a horvát-szlavonországi törvényhatóságok számára, a horvát-szlavon-dalmát miniszter által hivatalból megküldetik.

1870. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK
A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL SZÓLÓ 1868: III. TC.
4. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL

Az 1868: III. tc. 4-ik szakasza következőleg módosittatik:

1. § A mennyiben az időpont: a melyben valamely törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben megállapítva, vagy ezen időpont megállapítása a ministeriumra bízva nincs: minden törvény kötelező ereje, annak az országgyűlésen lett kihirdetését követő 15-ik napon kezdődik.

1874. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ 1848: V. TÖRVÉNYCIKK ÉS AZ ERDÉLYI II. TÖRVÉNYCIKK
MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL

I. FEJEZET

A VÁLASZTÓI JOG

1. § Országgyűlési képviselő-választásnál választói joguk van az ország mindazon benszületett vagy honosított polgárainak – a nőket kivéve – kik 20-ik évöket betöltötték és az 1848: V. törvénycikk 1. és 2. §-ai, valamint az erdélyi 1848: II. törvénycikk 3. és 4. §-aiban megállapított és a következő §-okban részletesebben meghatározott kellékekkel birnak.

2. § Választói jog az 1848 előtt fennállott kiváltságokra jövőben nem alapítható, azok azonban, kik az 1848: V. és az erdélyi 1848:II. törvénycikkék értelmében a régi jogosultság alapján 1848. évtől 1872. évig bezárólag készített országgyűlési választói névjegyzékek valamelyikében be foglaltatnak, a választói jog gyakorlatában saját személyökre nézve meghagyatnak.

3. § Szabad királyi és rendezett tanácsú városokban választói joggal birnak azok, kik kizáró tulajdonul vagy hitveseikkel, illetőleg kiskoru gyermekeikkel közösen:

a) oly házat birnak, mely házadó alá eső legalább három lakrészt foglal magában, habár az ideiglenesen adómentes is;

b) oly földet birnak, mely 16 frt, tiszta jövedelem után van földadóval megróva.

4. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848:V. tc. hatálya kiterjedt, választói joggal bírnak azok, kik nagy és kis községekben urbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot kizáró tulajdonul, vagy hitvесеikkal s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak bármelyikre legyen is ez közülök telekkönyvileg felvéve.

Egy negyed urbéri telekkel hasonló kiterjedésű birtoknak azon földbirtok tekintetik, melynek adója legalább annyi, a mennyi ugyanazon községben a legkevesébbé megrótt eddigi urbéri értelemben vett 1/4 telek után fizettetik.

Ha pedig valamely községben urbériség nem létezett, a legkevesébbé megrótt 1/4 urbéri telek a szomszédságban fekvő azon községből veendő, melyben a föld értékére befolyással bíró viszonyok a kérdésben forgó község viszonyaihoz leginkább hasonlóak.

A polgárosított határőrvidéknek Bács-Bodrog, Temes, Torontál és Kraszó vármegyékbe bekebelezett részeiben, valamint Szörénymegyében tiz, 1600 négyszögöles hold, továbbá Közép-Szolnok, Kraszna, Zaránd megyékben, Kővár vidékén és a Jászkun és Hajdu kerületekben nyolcz, 1200 négyszögöles hold művelés alatti földbirtok tekintendő 1/4 urbéri telekhez hasonló birtoknak.

Művelés alatti földnek veendő a belsőség, kert, szőlő, szántóföld és rét.

5. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848. erdélyi II. törvénycikk hatálya kiterjedt, nagy és kis községekben választói joggal bírnak azok:

a) kik a jelenleg fennálló földadó-kataszter alapján 84 frt, ha pedig első osztályu adó alá eső házzal bírnak, 79 frt 80 kr, és ha házuk másod vagy magasabb osztályu adó alá esik, 72 frt 80 kr tiszta jövedelem után fizetnek földadót.

A jelenleg fennálló földadó-kataszter kiigazítása vagy új kataszter felvétele esetén a fennkitett jövedelmi összegek azon arányban változnak, a melyben az erdélyi részeknek a jelen földadó-kataszterben kitüntetett összes tiszta földjövedelme a kiigazított kataszterben fölvett összes tiszta földjövedelemhez állani fog;

b) a kik föld-, ház- I. vagy III-ad osztályu jövedelemadó alá eső, összesen legalább 105 frt évi tiszta jövedelem után fizetnek államadót.

Ezekon kívül mindenik község, mely az 1791-beli XII. tc. nyomán jogosítottakon kívül legalább 100 füstöt számlál, két, kisebb községek pedig egy szabadon választott képviselő által folynak be a követválasztásba.

6. § Választói joggal bírnak továbbá azok:

a) kik kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, illetőleg kiskoru gyermekeikkel a 4. §-ban említett módon oly házat bírnak, mely legalább 105 frtnyi évi tiszta jövedelem után rovatott meg házbéradóval;

b) kik az a) pontban említett módon birt földbirtokból vagy saját tőkéjükből vagy mindkettőből együttvéve eredő legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

c) kik mint kereskedők vagy gyárosok legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

d) kik mint kézművesek szab. kir. és rendezett tanácsu városokban legalább 105 frt évi jövedelem után vannak államadóval megróva;

e) kik mint kézművesek nagy és kis községekben legalább egy segéd után fizetnek jövedelmi adót.

7. § Választói joggal bírnak azok is, kik az 1868-ik évi XXVI. törvény-cikk szerint első osztályu jövedelmi adó alá eső, legalább 105 frt évi jövedelem vagy II-od osztályu jövedelmi adó alá eső legalább 700 frt évi jövedelem, továbbá azon állami törvényhatósági és községi tisztviselők, kik II-od osztályu jövedelmi adó alá eső legalább 500 frt évi jövedelem után fizetnek jövedelmi adót.

8. § A 6. és 7. §-okban elősorolt esetekben megkivántatik, hogy az említett alapokon a névjegyzékbe felveendő választók már a megelőző évben legalább a fent meghatározott jövedelem után voltak államadóval megróva.

9. § Jövedelmükre való tekintet nélkül választói joggal bírnak: a magyar tudományos akademia tagjai, a tanárok, akadémiai művészek, tudorok, ügyvédek, közjegyzők, mérnökök, sebészek, gyógyszerészek, az okleveles gazdák, okleveles erdészek és okleveles bányászok, a lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők, iskolai tanítók és az okleveles kisdédóvók azon választókerületben, melyben állandóan laknak.

A lelkészek és segédlelkészek választói jogának gyakorlatához megkivántatik azonban, hogy mint ilyenek valamely egyházközségben hivatalos alkalmazásban legyenek.

A tanárok, iskolatanítók, kisdédóvók és községi jegyzők pedig választói joggal az esetben bírnak, ha illető állomásukra a törvény értelmében kinevezettek, választattak vagy hivatalukban megerősítették.

10. § Választói joggal nem bírnak, habár a fentebbi §-okban elősorolt

kellékek valamelyikét igazolják, kik atyai, gyámi vagy gazdai hatalom alatt állanak.

Gazdai hatalom alatt levőknek tekintetnek a kereskedők és iparos tanoncok, valamint a köz- és magánszolgálatban álló szolgák és cselédek.

Gazdatisztek gazdai hatalom alatt levőknek nem tekintetnek.

11. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennélfogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek:

1. a hadsereg állományában tetteleg szolgáló vagy tettelegesszolgálati idejükön belül ideiglenes szabadságra bocsátott katonák, tengerészek, honvédek; ezek közé azonban nem tartoznak az 1868. évi XL. tc. 36. § és 1873. évi XXXII. tc. értelmében ellenőrzési szemlére vagy ideiglenes fegyvergyakorlatra behívott tartalékosok és honvédek;

2. a pénzügy-, adó- és vámórság legénysége;

3. a csendőrök;

4. az állami, törvényhatósági és községi rendőrség legénysége.

12. § Választói jogot nem gyakorolhatnak és ennélfogva a választók névjegyzékébe fel nem vétethetnek, bármely alapon birjanak különben választói joggal, azok:

1. kik büntett vagy vétség miatt vagy az 1848-ik évi XVIII. tc. 6., 7., 8., 9., 10., 11. és 12. §-aiban körülírt sajtóvétség miatt fogságra ítéltettek, a büntetés tartama alatt;

2. kik büntett vagy vétség miatt jogérvényes bírói határozattal elrendelt vizsgálati fogságban vannak;

3. kik választói joguk elvesztésére ítéltettek, a jogérvényes ítéletben megszabott időtartam alatt;

4. a vagyonbukottak, míg a csőd meg nem szüntettetett;

5. azok, kik az összeírást, illetőleg a kiigazítást megelőző évre a választókerületben fizetendő egyenes adójukat le nem fizették.

Az 1., 2., 3. és 4. pontban említett választók választói egyéb jogosultságuk igazolása mellett külön-jegyzékbe vétetnek, és kivételképp gyakorolhatják szavazati jogukat, ha felmentésüket vagy a csőd megszüntetését jogerőre emelkedett bírói határozattal, a büntetés teljes kiálltát az illetékes hatóság bizonyítványával, a választói jog elvesztése határidejének leteltét pedig az eredeti bírói ítélettel az összeíró-, illetőleg kiigazító bizottság, vagy esetleg a választási elnök előtt igazolták.

13. § Választható mindaz, a ki választó, ha életének 24. évét betöltötte,

valamely választói névjegyzékbe felvételre s a törvény azon rendeletének, miszerint a törvényhozási nyelv a magyar, megfelelni képes.

Az, a ki ezen törvény hatályba lépte után gyilkosság, rablás, gyújtogatás, lopás, orgazdaság, okmányhamisítás, csalás, hamis bukás, hamis eskü miatt jogérvényes ítélettel elmarasztaltatott, nem választható.

14. § A választói jog igazolására megkivánt adó mennyisége adókönyvvel, adóhivatali bizonyítvánnyal vagy az egyenes adók községi főkönyvének (B. tabella) kivonatával igazolandó.

A föld és ház tulajdonjoga kétség esetén ott, hol telekkönyv létezik, telekkönyvi kivonattal, másutt a tulajdonjogot igazoló egyéb okirattal, a föld mennyisége földadó-telekkönyvi (kataszter) vagy tagosítási földkönyvi kivonattal bizonyítandó.

Közbirtokossági közös birtoklásnál a közös birtokban, vagy közös jövedelemben való részesülés egyéni aránya közokirattal, vagy oly közbirtokossági jegyzőkönyvvel igazolandó, mely már a közös jövedelem felosztása alapjául szolgált.

Oly ingatlan alapján, mely határozatlan hányadrészekben van több tulajdonosra telekkönyvileg bekebelezve, – a telekkönyvbe bevezetett valamennyi tulajdonos választói joga igazoltnak veendő, ha az ingatlan birtok akár terjedelmére, akár jövedelmére nézve a jelen törvényben a választói jogosultság feltételül megállapított területet vagy jövedelmet annyszor foglalja magában, – a hány tulajdonos van a telekkönyvbe bevezetve.

A zálogbirtok a visszaváltás idejéig a zálogbirtokosnak ad választói jogot.

15. § A ki oly helyeken, hol telekkönyv létezik, valamely ingatlan alapján a választói jogot igénybe veszi, de a telekkönyvben mint tulajdonos még bejegyezve nincs, annak a választói jog megadandó, ha kimutatja:

- a) hogy az ingatlan birtokában van;
- b) hogy azon ingatlan tulajdona örököségi jogon, vagy jogügylet alapján, avagy közbejött birtokrendezés folytán őt illeti;
- c) hogy vagy az örököségi eljárás folyamatban van, vagy pedig ha nincs, az örökös, illetőleg a tulajdon átruházását tárgyazo jogügylet a jogilleték kiszabás végett bejelentetett;
- d) hogy azon ingatlan után járó adót az igénylő fizeti, vagy az más által, de helyette fizettetik.

Ezen § eseteiben is csak akkor illeti az igénylőt a választói jog, ha azon

személy, kinek tulajdonjoga a telekkönyvbe be van kezelezve, a választói jogot ugyanazon ingatlan alapján igénybe nem veszi.

16. § A polgárosított határőrvidék azon községeiben, melyekben házközösség létezik, ha a közös földbirtok a 4. §-ban megszabott mennyiséget megüti, a választói jogot a házközösség feje gyakorolja.

Ha pedig a házközösségi tagok, közös ingatlan birtokukat a községi kötelék megtartása mellett osztották fel egymás között, mindazok gyakorolják a választói jogot, kik annyi ingatlant birnak, a mennyi a 4. §-ban megállapított.

II. FEJEZET

A KÖZPONTI VÁLASZTMÁNY

17. § Minden törvényhatóságban és minden oly városban, mely az 1848: V. tc. 5. §-a alapján képviselőt küld, a választók névjegyzékének összeállítására és kiigazítására, úgy az országgyűlési képviselőválasztások vezetésére központi választmány alakítandó.

18. § A központi választmány elnöke a törvényhatóság, vagy a város első tisztviselője, vagy ennek törvényes helyettese.

Oly törvényhatóságban, vagy városban, mely egy választókerületet képez, a központi választmány tagjainak száma az elnökön felül 12, ott hol kettő a választókerület 16, ott hol három 24, ha pedig háromnál is több a választókerület, minden további kerület után ezen felül még két tag választandó.

A központi választmány mindig úgy alakítandó, hogy abba minden választókerületből legalább két tag választassék.

19. § A központi választmánynak, az összeíró és szavazatszedő küldöttségnek tagja lehet azon választókerületek minden választója, melyek reezen választmány hatásköre kiterjed, továbbá az illető törvényhatóság bizottságának minden oly tagja, ki a jelen törvény értelmében választói joggal bir.

20. § A központi választmány tagjait a törvényhatóság, vagy város közgyűlése szavazatlapok által viszonylagos szótöbbséggel 3 évre választja.

A meghalt, vagy kilépett tagok helyébe a hátralevő idő tartamára a legközelebbi közgyűlésen új tagok választandók.

A választás oly időben tüzendő ki napirendre, hogy a 3 év leteltével az újonnan megválasztott központi választmány működését azonnal megkezdhesse.

21. § A központi választmány, az összeíró és szavazatszedő küldöttség tagjai a következő esküt teszik le:

„Én N., N. esküszöm stb. (ünnepélyesen fogadom), hogy mindazt, mit (a választók névjegyzékének összeállítására) az országgyűlési képviselőnek (képviselőnek) választására nézve, az ország törvénye szerint, kiküldetésemhez képest teljesíteni tisztemhez tartozik, hiven, részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen teljesítendem. Isten engem stb.”

22. § A központi választmány minden tanácskozásáról a jelenlevők neveinek feljegyzése mellett a kebeléből választandó jegyző által rendes jegyzőkönyvet vezetett s annak egy példányát a levéltárba tevén, a másikat a belügyministernek időszakonként felküldi.

23. § A központi választmány belső ügykezelési nyelvét illetőleg az 1868: XLIV. tc. szabályai irányadók.

24. § A központi választmány annyiszor tart ülést, a hányszor ezt a jelen törvényben megszabott teendői szükségessé teszik.

Az ülések első napjáról az elnök a tagokat külön meghívók által értesíti; ezen meghívás városokban 3, más törvényhatóságban 8 nappal az ülések megkezdése előtt elküldendő, illetőleg közzé teendő, kivéve a rendkívüli eseteket, midőn az elnöknek jogában áll a központi választmányt időhaladék nélkül összehívni, és azon eseteket, a melyekben a központi választmány üléseinek első napját a jelen törvény határozza meg.

Érvényes határozat hozatalára az elnökön felül ott, hol a választmány 12 tagból áll, legalább 4 tag, másutt legalább 6 tag jelenléte szükséges.

Az elnök csak egyenlő számú szavazatok esetén szavaz.

25. § A központi választmány, valamint az összeíró küldöttség ülései nyilvánosak.

26. § A központi választmány a belügyministerrel, bíróságokkal, hatóságokkal, testületekkel és egyesekkel közvetlenül érintkezik.

A választmány határozatai, a mennyiben a választói jogosultságra vonatkoznak, az 50. § értelmében a királyi curiához, minden más esetben, valamint a 34. és 107. §-ban felsorolt esetekben a belügyministerhez felbevezethők.

27. § A jelen törvény rendeleteinek az illetők általi teljesítésére a belügyminister ügyel fel, s az e végett megkivántató utasításokat és rendeleteket az illető központi választmányokhoz intézi.

28. § Azon vegyes választókerületekben, melyekben valamely megyei törvényhatóságokhoz tartozó községek, egy vagy több városi törvényhatósággal, illetőleg valamely törvényhatósággal felruházott kerület községeivel együtt képeznek egy választókerületet, e törvényhatóságok között a jelen törvény végrehajtása körül támadható kérdéseket, az illetőknek meghallgatásával, ezen törvény rendeletei értelmében a belügy-minister intézi el.

III. FEJEZET

A VÁLASZTÓK NÉVJEGYZÉKE

29. § A választók névjegyzéke hivatalból állittatik össze, és évenként hivatalból igazittatik ki.

30. § A választók névjegyzékének összeírására és évenkénti kiigazítására a központi választmány évenként minden választókerületre nézve három tagból álló küldöttséget választ, s meghatározza az időt, mely alatt ezen küldöttség munkálatát az egész választókerületben befejezni köteles.

31. § Azon választókerületekben, melyek egy vagy több szabad királyi városból s egy vagy több szomszéd törvényhatósághoz tartozó községekből alkottattak, a választók összeírására kiküldendő küldöttségbe mindegyik törvényhatóság központi választmánya két-két tagot választ; s ezek együtt teljesitendik az egész kerületben a választók összeírását.

Ha ezen küldöttségben valamely kérdés eldöntésénél a szavazatok egyenlők lennének, minden egyes esetben a küldöttségből sorshuzás utján egy tag ideiglenesen kilép, s a fennforgó kérdést a többi küldöttségi tagok szavazattöbbséggel döntik el, az ily kérdés eldöntése után azonban valamennyi küldöttségi tag működését ismét együtt folytatja.

32. § Az összeíró küldöttség elnöke köteles a központi választmány által kitüzendő határidőn belül meghatározni a napot, melyen a kerület minden nagy községében és minden körjegyzőség székhelyén az összeírás eszközlésére meg fog jelenni.

Ezen határnapok a községi előljáróság utján az összeírást megelőzőleg legalább 8 nappal a szokásos módon minden községben kihirdetendők.

A kitüzött határnapok a küldöttség által pontosan megtartandók, és közbejött elháríthatlan akadály esetén új határnapok tüzendők ki, melyek hasonlóképp legalább 8 nappal előre kihirdetendők.

33. § Az összeíró küldöttség rendelkezésére bocsátandók:

- a) az 1848-tól 1872-ig készített választói összeírások;
- b) az egyenes adók községi főkönyve (B tabella);
- c) a földadó-televkönyv (cataster);
- d) hol a tagosítás megtörtént, a tagosítási televkönyv.

Minden hatóság, köztisztviselő és lelkész köteles mind az összeíró küldöttségnek, mind a központi választmánynak a névjegyzék összeállítására és kiigazítására szükséges adatokat kiszolgáltatni.

34. § Azon községekben, melyekben a 4. § értelmében a legkevesebbé megrótt 1/4 urbéri telev adóját kinyomozni szükséges, ezt az összeíró küldöttség teljesíti s eljárása eredményét az adatokkal együtt a központi választmánynak beküldi.

Ezen ügyekben panasz esetén a központi választmány határoz.

35. § A községi előjárók az összeírásnál jelen lenni s a szükséges felvilágosításokat megadni kötelesek.

36. § A ki az ezen törvény első fejezetében meghatározott választói jogosultsággal bír, a választók névjegyzékébe felveendő, habár személyesen nem jelentkezett is.

Ha azonban valaki a küldöttség előtt választói jogosultságának igazolása végett személyesen megjelen, meghallgatandó.

37. § Az összeíró küldöttségek úgy az első felvételkor, valamint az évenkénti kiigazításkor a választók összeírását minden községről külön egy példányban készítik el, és azt saját aláírásukkal ellátva, működésük befejezte után a központi választmánynak azonnal átküldeni kötelesek.

38. § Minden választó csak egy és pedig azon község névjegyzékébe veendő fel, melyben az összeíráskor rendes lakása van. Ha azonban azon ingatlan birtok, kereskedelmi, gyár- vagy ipar-telev, melyre választói jogosultságát alapítja, más községben vagy más választó-kerületben fekszik, kívánatára akár rendes lakhelyének, akár ez utóbbi községnek, illetőleg választókerületnek névjegyzékébe felveendő.

Azok, kik ezen törvény 2. és 9. §-ai alapján birnak választói joggal, minden esetre csak azon község névjegyzékébe vétethetnek fel, melyben rendes lakásuk van; ha a rendes lakás iránt kétség támad, az illető maga jelölheti meg, hogy a kérdéses községek vagy városrészek közül melyikbe kíván felvétetni.

Ellenben azok, kik föld- vagy házbirtok, kereskedői-, ipar- vagy gyár-

telep birtoka alapján több községben vagy választókerületben birnak választói jogosultsággal, maguk jelölhetik meg ezek közül a községet vagy választókerületet, melynek névjegyzékébe felvétetni kívánnak.

A névjegyzék első összeállítására és annak évenkénti kiigazítására szükséges rovatos iveket a központi választmányoknak a belügyminister küldi meg.

39. § A névjegyzék évenkénti kiigazításánál ugyanazon eljárás alkalmazandó, mely az első összeíráskor követtetett.

A kiigazításnál mindazok, kik meghaltak, vagy időközben választói jogosultságukat elvesztették, a névjegyzékből kihagyandók; ellenben azon, kik választói joggal birnak és a névjegyzékbe felvéve nincsenek, vagy magukat egy névjegyzékből a másikba kívánják áthelyeztetni, a névjegyzékbe felveendők.

40. § A névjegyzék évenkénti kiigazítására szükséges intézkedéseket a központi választmány minden év május hava első napjaiban köteles megtenni, – az összeíró küldöttségek pedig a kívánt kimutatásokat oly időben fejezik be, hogy a központi választmány ezen kimutatások alapján a névjegyzék összeállítását minden év június 15-én megkezdhesse.

IV. FEJEZET

A NÉVJEGYZÉK ELLENI FELSZÓLALÁSOK

41. § A központi választmány az összeíró küldöttségek által készített névjegyzékeket naponként tartandó üléseiben vizsgálat alá veszi, azokat a rendelkezésére álló adatok alapján pótolja vagy az összeíró küldöttség által póttoltatja, és a választók ideiglenes névjegyzékét a belügyminister által meghatározandó minta szerint, minden kerületről községenként külön, azon városokban pedig, melyek több választókerületet foglalnak magukban, ezen névsort választókerületenként betürendben állítja össze.

Városokban a névjegyzék városrészenként állitható össze.

42. § Az egy választókerülethez tartozó városok és községek névjegyzékét a központi választmány a kerület minden városának vagy községének és körjegyzőségének megküldi, s ez alkalommal az állam hivatalos nyelvén s a szükséghez képest a kerületben tömegesen használt más nyelven is hirdetményt bocsát ki, melybe felveendő, hogy az összeállított ideiglenes névjegyzék hol és mely időben lesz közszemlére kitéve; továbbá, hogy ezen névjegyzék ellen a 44. § értelmében felszólalni és

ezen felszólalás ellen észrevételt tenni lehet; végre, hogy a felszólalások és azokra tett észrevételek hol s mely határidő alatt adandók be.

43. § Az előjáróság köteles, ezen hirdetményt minden községben a szokásos módon közzététetni, a névjegyzékeket pedig, valamint a beadott felszólalásokat a kitűzött napokon reggeli 8 órától déli 12 óráig, városokban és nagy községekben a községházán, kis községekre nézve a körjegyzőség székhelyén, közszemlére kitenni, mely idő alatt azokat a községi előjáróság egy tagjának jelenlétében mindenki megtekintheti és délutáni 2 órától 6 óráig lemásolhatja.

44. § A névjegyzék ellen saját személyét illetőleg bárki felszólalhat.

Ezenkívül mindenkinek jogában áll, azon választókerületben, melyhez tartozó valamely község névjegyzékébe felvétel, bármely jogtalan felvétel vagy kihagyás miatt a névjegyzék ellen felszólalni.

A felszólalások írásban adandók be és egy beadványba több egyénre vonatkozó felszólalás is foglalható.

A felszólalónak kívánságára beadványáról térítmény adandó.

Ezen felszólalások beadásának határideje a névjegyzék nyilvános kitételét követő 10 nap.

45. § A felszólalásokat mindenki megtekintheti, s azokra a névjegyzék kitételének napját követő 20 nap alatt mindenki, ki a 44. § szerint felszólalni jogosítva van, írásban észrevételeket nyújthat be. Az észrevétel minden beadványhoz külön adandó be.

46. § A felszólalások és az azokra tett észrevételek a központi választmányhoz intézendők, és a szükséges okiratokkal felszerelve, azon város vagy község előjáróságánál, melynek névjegyzéke ellen a felszólalás történt, kis községekben pedig az illető körjegyzőnél nyújtandók be.

47. § Az előjáróság köteles a felszólalásokat és észrevételeket külön sorrendben beiktatni, s a záros határidő leteltével az iktatókönyvvel együtt a központi választmánynak azonnal megküldeni, vagy azt, hogy felszólalás nem adatott be, jelenteni.

48. § A felszólalások és észrevételek felett a központi választmány a névjegyzék első összeállításánál az első ülést követő 20 nap alatt, annak évenkénti kiigazítása alkalmával pedig minden évi szeptember 1-től 20-ig köteles határozni.

A felszólalások és észrevételek felett hozott határozat mindig indokolandó.

Az első ülésre szóló meghívóban kiteendő a sorrend, melyben az egyes választó-kerületek s az azokhoz tartozó községek névjegyzékai át fognak vizsgálatni.

Ezen sorrend az ülést megelőző napon nyilvános helyen is kifüggesztendő.

49. § A központi választmánynak a felszólalásokra vonatkozó határozatai a választók első összeírása alkalmával 10 napon át, – a névjegyzék évenkénti kiigazítása alkalmával minden évi szeptember 20-ától szeptember 30-áig közszemlére kiteendő.

Mindazon határozat:

- a) melylyel valamely felszólalás elutasított, vagy
- b) valamely név kitörlése elrendeltetett, vagy
- c) a mely oly felszólalás felett hozott, melyre észrevétel adatott be, annak kézbesítendő, kinek választói jogára a határozat vonatkozik.

50. § Azok, kiknek felszólalása vagy észrevétele felett a központi választmány határozatot hozott, annak közszemlére történt kitételét követő 10 nap alatt, – azok pedig, kiknek a 49. §-ban elősorolt határozatok kézbesítettek, a kézbesítéstől számított 10 nap alatt a királyi curiához intézett felebbezésüket a központi választmány elnökéhez benyújthatják. A felebbezés írásban nyújtandó be, s ahhoz új bizonyítékok is mellékelhetők.

A központi választmány a felebbezésre és bizonyítékokra megteheti észrevételeit, és a felebbezést azok kíséretében terjeszti fel a királyi curiához.

51. § A királyi curia a felebbezések felett egy vagy több 5 tagu tanácsban határoz.

Ezen tanácsok elnökei: a semmitőszék elnöke, a legfőbb ítélőszék elnöke, esetleg a semmitőszék alelnöke, és kineveztetésük sorrendje szerint a legfőbb ítélőszék tanácselnökei.

A curia minden év január havában teljes ülésében titkos szavazással választja meg a tanácsok többi tagjait.

Szükség esetén ily tanácsok az év folyamában is alakíthatók.

Ezen tanácsok nyilvános ülésben minden újabb vizsgálat mellőzésével határoznak.

A curiának a teendőik körüli ügyrendét az igazságügyminister állapítja meg.

52. § A curia határozatai alapján a központi választmány a választók névjegyzékét kiigazítja, s azt a belügyminister által megszabott minta szerint véglegesen összeállítja.

Ezen névjegyzék egy hiteles példánya a belügyministerhez felterjesztendő; minden választókerület névjegyzéke pedig ezen kerület minden városának, nagyközségének és körjegyzőségének legalább egy példányban megküldendő.

53. § A névjegyzék évenkénti kiigazítása alkalmával a központi választmány akként köteles eljárni, hogy az ideiglenes névjegyzék legkésőbb július hó 5-én a 43. § értelmében közszemlére kitétethessék.

A névjegyzék kiigazítása iránti kérvények minden évben július hó 5-től 15-ig adhatók be, az ezekre tett észrevételek pedig július hó 16-tól 25-ig fogadtatnak el.

54. § A névjegyzék évenkénti összeállításánál a következő határidők tartandók meg:

A központi választmány a 48., 49. és 50. §-okban megszabott eljárást november 1-jéig befejezni s a felterjesztést a curiához megtenni köteles. A curia a felterjesztett ügyeket december hó 15-ig elintézni, s a központi választmányhoz visszaküldeni tartozik.

A névjegyzék végleges összeállításának s megküldésének (52. §) záros határnapja minden évben december hó 30-ik napja.

55. § Az ekként kiigazított névjegyzék a kiigazítást közvetlen követő naptári évre érvényes.

V. FEJEZET

A VÁLASZTÁSI ELJÁRÁS

56. § Az általános képviselőválasztásokra a belügyminister 10 napi határidőt tűz ki oly módon, hogy az e tárgyban kibocsátandó rendeletnek a hivatalos lapban közzétételétől a választásra kitűzött határidő zárnapjáig legalább 30 napi időköz legyen s a választások befejezésétől az országgyűlés megnyitásáig legalább 10 napi időköz maradjon.

A választások a belügyminister által kitűzött 10 napi határidőn belül minden kerületben megtartandók.

57. § Az általános választások napját ezen 10 napi határidőn belül valamint az időközi választások napját a központi választmány akként határozza meg, hogy az általános választások ugyanazon törvényhatóság

vagy város területén egy napra tüzessenek ki, az időközi választásoknál pedig a képviselőház eziránt hozott határozatának vételétől, vagy a meghiusult választás napjától a választás megkezdéséig 14 napnál rövidebb, és 24 napnál hosszabb időköz ne legyen.

58. § Az általános választásoknál a központi választmány a királyi meghívó levélnek az illető törvényhatóság közgyűlésében történt kihirdetése után következő napon, az időközi választásoknál a képviselőház felhívásának vételétől számítva városokban 3, más törvényhatóságokban 8 nap alatt, a meghiusult választás esetén pedig az arról szóló jelentés vétele után azonnal összeül.

Ez alkalommal megteszi a választásra szükséges intézkedéseket, és minden választókerület részére a választás vezérletére elnököt, jegyzőt és a szükséges számmal helyetteseket választ.

59. § Azon kerületekre, melyekben a választók száma az 1500-at meg nem haladja, egy szavazatszedő küldöttség alakítandó, a választási elnök elnöklete alatt. Ez esetben egy választási, egy helyettes elnök, egy jegyző és egy helyettes jegyző választandó.

Azon kerületekre, melyekben a választók száma az 1500-at meghaladja, két szavazatszedő küldöttség alakítandó; ez esetben a választási elnökön kívül, ki az egyik szavazatszedő küldöttség elnöke, még egy szavazatszedő küldöttségi elnök, két helyettes elnök, két jegyző és két helyettes jegyző választandó.

Azon kerületekre pedig, melyekben a választók száma a 3000-et meghaladja, szabadságában áll a központi választmánynak három küldöttséget alakítani, s ez esetben a választási elnökön kívül két küldöttségi elnök és két, esetleg három helyettes elnök, három jegyző és két, esetleg három helyettes jegyző választandó.

A küldöttségi elnököket és jegyzőket a szavazatszedő küldöttségekhez a központi választmány osztja be; ugyanaz határozza meg, hogy a választási elnököt akadályoztatása esetén melyik küldöttségi elnök helyettesíti. A helyettes elnökök és jegyzők beosztása a választási elnök feladata.

60. § Vegyes kerületekben a választásra elnököt azon törvényhatóság központi választmánya nevez, melynek kebeléből az ily vegyes kerülethez legtöbb választó járul, a jegyzőt ellenben azon törvényhatóság központi választmánya küldi ki, melyhez a kérdéses vegyes kerületbeli választóknak kisebb száma tartozik, s oly esetben, midőn egy ily vegyes

kerületre két városi hatóság esik, a szavazatszedő küldöttséghez minde-
nik egy-egy tagot küld, kik közül az egyik a jegyzői tollat vezeti.

61. § A választókerület községeit vagy városrészeit a szavazatszedő küldöttségek közt a központi választmány osztja fel; ezek szavazási sorrendjét minden küldöttség részére szintén a központi választmány határozza meg, úgy azonban, hogy a választási székhely választói mindig legelőször szavaznak.

62. § Az 59., 60. és 61. §-ok értelmében tett intézkedéseiről a központi választmány az állam hivatalos nyelvén s a szükséghez képest a kerületben tömegesen használt más nyelven is hirdetményt tesz közzé, melyben tudatja a választási elnökök és jegyzők neveit, a községek, illetőleg a városrészek szavazási sorrendjét s a választásnál figyelemben tartandó egyéb intézkedéseket.

Ezen hirdetmény a választókerület minden városának és községének megküldendő, és az előljárátság köteles azt legalább 3 nappal a választás előtt szokásos módon közzétenni.

63. § A választási vagy küldöttségi elnök azon kerületben, melyben a választásnál vagy szavazatszedésnél elnököl, képviselővé nem választathatik.

64. § Minden város tanácsa és minden község előljárátsága által a választás helyére két tag, továbbá minden jelölt részére annak bizalmi férfiai által azon városból vagy községből egy lakos nevezendő, kik mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a választók azonosságát ellenőrizni kötelesek.

65. § A választás a választási székhelyen történik, akár egy, akár több küldöttség előtt történik a szavazás.

A községek vagy városrészek sorrendje és a küldöttség, melyhez besztattak, a szavazó helyiség előtt és a község több helyén kifüggesztett hirdetményben közzéteendő.

66. § Ha a küldöttségi elnökök, vagy jegyzők megjelenésükben akadályozva vannak, a szavazatszedő küldöttségeket a központi választmány által választott helyettesek sorából a választási elnök egészíti ki.

Ha azon választók, kik képviselőjelöltet ajánlottak, bizalmi férfiakat ki nem jelöltek, vagy ha a bizalmi férfiak vagy községi küldöttek a választásra meg nem jelentek, ezeket a választási elnök helyettesíti.

67. § A választás vezetése, a rend fentartása és e célból teendő minden előleges intézkedés a választási elnök feladata és kötelessége; ő rendelkezik a rend fenntartására kirendelt rendőri közegekkel és szükség esetén a fegyveres erővel.

A szavazatszedő küldöttségek elnökeinek feladata és kötelessége az eléjük utasított választók szavazatainak összeszedése, ők határoznak a szavazatok ellen felmerült kifogások felett, s a küldöttség szavazó helyiségében és annak közvetlen környékén ők ügyelnek a rend fenntartására, e célból a választási elnöknek rögtön teendő jelentés mellett, a fegyveres erővel is rendelkezhetnek.

Szükség esetén a szavazást ideiglenesen felfüggeszthetik; azt, hogy mikor kezdessék meg újra a szavazás valamely küldöttség előtt, a választási elnök határozza meg, s neki áll kizárólag jogában a választást félbeszakítani és a központi választmánynak jelentést tenni.

68. § A választóknak az összeírásnál vagy választásnál semminemű fegyverrel, vagy bottal megjelenni nem szabad.

69. § A választási elnök a kerület székhelyén a választási eljárást a kitűzött napon és helyen reggeli 8 órakor nyitja meg.

70. § Képviselőjelöltet ajánlhat a kerület minden választója; ezen ajánlat írásban adandó be a választási elnöknek, ki azt az általa meghatározandó helyen és időben a választást megelőző napon is átveheti, legkésőbb azonban ily ajánlat félórával a választás megnyitása után adandó át a választási elnöknek.

Az ajánlattal egyidejűleg minden jelölt részére, minden szavazatszedő küldöttséghez egy bizalmi férfi jelölendő; szabadságában áll azonban az ajánlónak minden küldöttséghez két bizalmi férfit kijelölni.

Az ajánló kívánatára ajánlatáról térítvény adandó.

71. § Ha azonban a választás megnyilta után fél óra alatt csak egy egyén ajánlatot, a választási elnök a választást befejezettnek s az illető egyént megválasztott országgyűlési képviselőnek nyilvánítja.

Ha a kellő időben több egyén ajánlatot képviselőjelöltnek és 10 választó szavazást kíván, a választási elnök azt elrendelni köteles s ez esetben a szavazás a kirendelt küldöttségek előtt reggeli 9 órakor megkezdendő és megszakítás nélkül folytatandó.

72. § A választói névjegyzék egyik hiteles példányának a választás alkalmával a szavazatszedő küldöttség kezeinél kell lenni.

73. § A választásnál szavazati joggal csak azok bírnak, kik a választói névjegyzékekben bennfoglaltatnak, s csak azon kerületben bírnak szavazati joggal, a melyben összeírva vannak.

A névjegyzékekben foglaltak közül a szavazat senkitől meg nem tagadható.

74. § A szavazó-helyiségben csak a szavazatszedő küldöttség tagjai, a bizalmi férfiak, a közigazgatási tisztviselő és a jegyző mellé rendelt irnokok lehetnek jelen, ezeken felül mindaddig, míg azon város vagy község választói szavaznak, a községi előljáróság kiküldött tagjai és a jelöltek bizalmi férfiai által megjelölt községi lakos és végre a szavazásra beszólított választók.

75. § A községek vagy városrészek a központi választmány által meghatározott sorrendben, s az egy községből vagy városrészből való választók a szerint, a mint egyik vagy másik jelöltre szavaznak, külön bocsátandók a szavazásra.

Az első községnél a küldöttség elnök által kihuzott sors dönt a felett, melyik jelöltre szavazók bocsátatnak először a szavazáshoz.

Az utána következő községeknél felváltva illeti az egy jelöltre szavazókat az elsőség.

Azon választók, kik szavazásra akkor nem jelentkeztek, mikor a megállapított sorrend szerint azon községen vagy városrészen volt a sor, a többi választóknak szavazása után szavazhatnak.

76. § A szavazás nyilvánosan, élszóval történik. A község vagy városrész, melyhez a szavazó tartozik, a szavazó neve és szavazata a rovatos ivre azonnal feljegyeztetik.

77. § A választót a szavazásnál irányadólag utbaigazítani vagy rábeszélni nem szabad, – kérdést a választóhoz csak a szavazatszedő küldöttség elnök intézhet, s ez is csak a feladat korlátai között.

Azt, a ki e szabály ellen vét, az elnök rendre utasítja, ismétlés esetében eltávolíthatja s a szükséghez képest mással pótolja.

A szavazás alatt felmerült kérdésekben a küldöttségi tagok meghallgatása után a küldöttség elnök saját felelősségére határoz.

78. § Semmis a szavazat, ha nincs értelme, ha többféleképen magyarázható, vagy ha nem a képviselőjelöltek valamelyikére adatott.

Ha egy családi néven csak egy jelölt van, a szavazat azért, mert a keresztnév hibásan vagy épen nem mondatott ki, valamint akkor sem tekintetik

érvénytelennek, ha a szavazat a jelöltek egyikére kétségtelenül megállapítható.

79. § Ha a választás folyamata alatt oly akadályok merülnek fel, melyek miatt a szavazást rendesen folytatni nem lehet, a választási vagy küldöttségi elnök a szavazást saját felelősségére, az utóbbi azonban a választási elnöknek rögtön teendő jelentés mellett felfüggesztheti.

80. § Ha a felfüggesztett szavazás két óra múlva volna folytatható, a választási elnök a választást félbeszakítja és erről a központi választmánynak jelentést tesz az elnöknek.

A központi választmány az új választásra ezen törvény 57. § értelmében új határidőt tűz ki.

81. § Ha szavazás közben egy jelöltön kívül a többi visszalép s ezen szándékát az illető a választási elnöknek személyesen vagy sajátkezűleg írt és aláírt nyilatkozatban határozottan kijelenti, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt országgyűlési képviselőnek nyilváníttatik.

A jelöltek visszalépése a jegyzőkönyvbe felveendő.

82. § Ha a jelöltek közül a szavazatok általános többségét egyik sem nyerte el, azon két jelöltre, kik aránylag legtöbb szavazatot nyertek, újabb szavazás történik, melyre a központi választmány ezen törvény 57. §-a szerint új határidőt tűz ki.

A szavazatok általános többségének az összes beadott érvényes szavazatok felénél nagyobb száma tekintetik, habár a szavazatok egy része időközben visszalépett más jelöltre adatott is.

Ha két jelölt egyenlő számú szavazatot nyert, vagy az egyik jelölt időközben az új határnap elérkeztéig meghalt, szintén új választásnak van helye. Ha a két jelölt közül valamelyik időközben a jelöltségtől visszalép, az ellenjelölt nélkül maradt jelölt az új határnap elérkeztékor országgyűlési képviselőnek nyilváníttatik.

83. § Miután minden község a megállapított sorrend szerint szavazott, és szavaztak vagy szavazásra felhívtak azon községek is, melyek a megállapított sorrendben nem jelentek meg, a választási elnök legalább egy órai és két órán túl nem terjedhető határidőt tűz ki, melynek lefolyta után többé szavazat el nem fogadtatik.

A küldöttség elnöke a szavazás névsorát berekeszti, annak három példányát, valamint a szavazás lefolyásáról szóló jegyzőkönyvet a jegyzővel együtt aláírja és a választási elnöknek átadja.

84. § A választási elnök, a szavazatszedő küldöttség tagjai és a jelöltek bizalmi férfiai, ha azon kerületben, melybe kiküldettek, választói joggal bírnak, a 83. § értelmében kitűzött záróra elteltével is bármely küldöttség előtt szavazhatnak.

85. § Minden szavazatszedő küldöttség a szavazás lefolyásáról jegyzőkönyvet vezet.

Ezen jegyzőkönyvben megemlítendő:

- a) a szavazatszedő küldöttség tagjainak, a jelöltek bizalmi férfiainak neve;
- b) a szavazás kezdete és a küldöttség előtti végeredménye;
- c) az elnök esetleges határozatai és a rend érdekében tett intézkedései.

A visszautasított szavazatokról külön jegyzék vezetendő, mely a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

86. § Ha a szavazás minden küldöttség előtt a 83. § értelmében befejeztetett, a választási elnök a szavazás végeredményét a küldöttségi tagok előtt összeállítja, és azon jelöltet, ki a feljegyzett érvényes szavazatok általános többségét megnyerte, a kerület országgyűlési képviselőjének kijelenti.

87. § A választás összes lefolyásáról jegyzőkönyv vezetendő, abban megemlítendő:

- a) a választókerület neve;
- b) a választás helye és ideje;
- c) a képviselőjelöltek nevei;
- d) az ajánlók és ezek által kijelölt, vagy az elnök által kinevezett bizalmi férfiak nevei, a nyilatkozat kelte s a beadás ideje;
- e) a jelölt vagy jelöltek esetleges visszalépése;
- f) ha szavazás rendeltetett el, a megkezdés ideje s a szavazás végeredménye;

g) az elnök által kitűzött záróra;

h) az elnök határozatai s a rend érdekében tett intézkedései.

Sem óvásnak, sem egyéb észrevételnek a jegyzőkönyvben helye nincs. A jegyzőkönyvet az elnök s a melléje rendelt jegyzők írják alá.

88. § Ugy az általános jegyzőkönyv, mint a szavazatszedő küldöttségek jegyzőkönyve, és a szavazási rovatos ívek, az állam hivatalos nyelven 3 példányban vezetendők.

Ezek közül egy példány a megválasztott képviselőnek azonnal átadandó vagy térítvény mellett elküldendő. A másik két példány a központi választmánynak küldendő be, mely azok egy példányát a törvényható-

ság vagy város levéltárába helyezi el, másikát a belügyministernek küldi meg.

A megválasztott képviselőnek a választási jegyzőkönyv szolgál megbízólevél gyanánt.

Ugy jegyzőkönyvi mintákat, mint szavazási rovatos íveket a belügyminister az illető hatóságoknak elegendő mennyiségben küld.

89. § A kérvénynyel megtámadott választások érvénye felett a curia ítél.

Az anyagi és alaki szabályokat, melyek szerint a curia ezen hatáskörében eljár, külön törvény határozza meg.

Ezen törvény megalkotásaig a választások érvénye felett a képviselőház dönt.

VI. FEJEZET

AZ ÖSSZEÍRÁS- ÉS VÁLASZTÁSNÁL KÖZREMŰKÖDŐ KÖZEGEK FELELŐSSÉGE ÉS A VÁLASZTÁSI VISSZAÉLÉSEK MEGBÜNTETÉSE

90. § A választók összeírásánál, a névjegyzék összeállítása- és kiigazításánál, valamint a választási eljárásnál közreműködő közegek a jelen törvényben megszabott köteleességüknek pontos és lelkiismeretes teljesítéseért felelősek.

91. § A ki az összeíró vagy szavazatszedő küldöttség, vagy a központi választmány tagjait, vagy általában azokat, kik e törvény rendeletének végrehajtásával megbizattak, hivatalos eljárásuk alatt szóval, tettel vagy bármi más módon bántalmazza vagy rágalmazza, vagy becsületsértő kifejezésekkel megtámadja, vagy közbotrányozással nyilván meggyalázza, a mennyiben tette súlyosabb beszámítás alá eső bűncselekményt nem képez, 500 frtig terjedhető bírsággal, illetőleg 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

A ki a választási ügyekben működő küldöttségeket hivatalos eljárásukban büntetendő cselekménynyel való fenyegetéssel vagy erőszakkal meggátolja, vagy a ki hivatalos eljárásuk erőszakos meggátolására izgat, választói jogának három évre leendő felfüggesztésével és két évre terjedhető börtönre büntetendő.

92. § Azon választási vagy küldöttségi elnök, jegyző, bizalmi férfi, vagy különös megbízatás folytán közreműködő más közeg ellen, ki hivatalos eljárásában a jelen törvénynek rendeleteit akár cselekmény, akár mulasztás által megsérti, az 1870. évi XLII. tc. VI. fejezete értelmében

fegyelmi eljárásnak van helye, s az illetők azon törvénycikk 83. §-a szerint 500 forintig terjedhető pénzbírságban marasztalandók el.

Ha a mulasztás, vagy a törvényszerű kötelesség megsértése a választás meghiusítását, esetleg megsemmisítését vonja maga után, a törvénysértést elkövető fél 2000 frtig terjedhető pénzbírsággal büntetendő.

Ha azok, kik az 1870: XLII. tc. 78. § értelmében a vizsgálat elrendelésére vannak hivatva, azt el nem rendelik, a vizsgálatot és ennek folytán a tiszti keresetet a központi választmány indokolt megkeresésére vagy egyesek indokolt panasa alapján a belügyminister is elrendelheti.

93. § Azon közhivatalnok vagy lelkész, ki a választók összeírására szükséges adatokat, illetőleg okiratokat a kellő időben ki nem adja, vagy azok kiadását megtagadja, az illetékes királyi törvényszék által 500 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

94. § A ki saját vagy más nevének a választók névjegyzékébe leendő fölvétele, vagy a fölvettnék abból való kitörlése végett az összeíró küldöttség, vagy a központi választmány előtt tudva hamis, hamisított vagy lényegében valótlanságot tartalmazó okiratot használ, 500 frtig terjedhető bírsággal, vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

95. § Azon küldöttségi tag, ki a vele hivatalosan közlött okmányokat meghamisítja, vagy azokat elsikkasztja vagy megsemmisíti, továbbá az, ki a választók vagy a szavazók névjegyzékét meghamisítja, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével, 2 évig terjedhető börtönnel és 2000 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

96. § A ki a választónak, vagy családja valamely tagjának azon célból, hogy bizonyos jelöltre szavazzon, vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék, vagy mert valamely jelöltre szavazott, vagy nem szavazott, pénzt, pénzértéket, vagy más előnyt ad, vagy ígér, vagy azt valamely előny elvonásával fenyegeti, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével s 1000 forintig terjedhető bírsággal, vagy 6 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

Ugyanazon büntetés alá esik azon választó is, ki a neki, vagy tudtával családja tagjának a jelen §-ban megjelölt célból adott pénzt, pénzértéket vagy más előnyt elfogadta.

97. § Az előző (96.) §-ban kitűzött büntetéssel sujtandó az is, a ki az azon §-ban említett okból etet és itat, valamint az is, ki ezen etetést és itatást elfogadja.

98. § A ki nyilvánosan, szóval vagy irat terjesztése által a tulajdon sértetlensége, valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen törvénytelen fellépésre izgat, ugyyszintén a ki a törvények, vagy a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázit, választói jogának 3 évre felfüggesztésével és 1500 frtig, vagy egy évig terjedhető fogsággal büntetendő.

99. § A ki nyilvánosan, szóval vagy irat terjesztése által a király személyének sérthetlenségét megtámadja, a ki az ország alkotmányának törvénytelen módon való megváltoztatására, vagy a magyar állam egysége ellen izgat, választói jogának 3 évre való felfüggesztésén felül 1 évtől 5 évig terjedhető börtönnel büntetendő.

100. § A ki valamely választót választói jogának gyakorlatában erőszakkal, vagy büntetésre méltó cselekmény által fenyegetéssel megakadályoz, 500 forintig terjedhető birsággal vagy 3 hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

A kik pedig a választási helyen erőszakot használnak a végett, hogy a választás meg ne kezdehessék, félbeszakittassék, vagy pedig meghiusittassék, a választói jognak 3 évre felfüggesztésével és 1 évtől 3 évig terjedhető börtönnel büntetendők.

101. § Ha a 95., 96., 100. §-ban foglalt hamisítás vagy visszaélés közhivatalnok, vagy községi előljáró által követtetik el, ezen cselekmény súlyosabb beszámítás alá esik, s ennek elkövetői ellen az ugyanazon §-okban kiszabott büntetésen felül a hivatalvesztés is mindig kimondandó.

102. § A ki másnak neve alatt szavaz, vagy másnak neve alatt jelenti magát a szavazásra, vagy a ki egy kerületben kétszer, vagy több helyütt szavaz, ugy az is, ki mindezen visszaélésekhez tudva segédkezet nyújt, 200 forintig terjedhető birsággal, vagy 6 hétig terjedhető fogsággal, esetleg hivatalvesztéssel büntetendő.

103. § Ki a választás színhelyén a rendet zavarja, vagy oda fegyvert, vagy botot visz, és azt a rendre ügyelő közeg felhívására rögtön át nem adja, az illetékes közigazgatási hatóság által rendőri uton három naptól egy hónapig terjedhető fogsággal büntetendő.

104. § A párt, vagy jelölt zászlóját, jelvényét imaházra, állami, törvényhatósági, városi vagy községi középületre, vagy nyilvános iskolára kitűzni tilos; tilos továbbá a zászló vagy jelvény erőszakos eltávolítása oly helyről, hová azoknak kitűzése törvényesen meg van engedve.

Nyilvános pártgyűlés, pártünnepély, körmenet, rendezett tanácsu vá-

rosokban a polgármesternél, másutt a törvényhatósági tisztviselőnél, s ha ilyen helyben nincs, a községi előljárásánál a megelőző napon mindig bejelentendő, ezeken a polgármester, illetőleg tisztviselő személyesen jelen lehet, az előljáróság pedig magát megbízott által képviseltetheti.

A ki a zászlót, jelvényt a fentebb megjelölt tiltott helyekre kitűzte, vagy kitűzését elrendelte, vagy ki a zászlót, vagy jelvényt oly helyről, hová annak kitűzése megengedve van, erőszakosan eltávolítja, vagy megrongálja, vagy a be nem jelentett nyilvános pártgyűlést, pártünnepélyt, körmenetet rendezte, a közigazgatási hatóság által rendőri uton 100 frtig terjedhető bírsággal, vagy 20 napig terjedhető fogsággal büntetendő.

A tiltott helyre tűzött zászlót, jelvényt az előljáróság eltávolítani köteles.

105. § A büntetésből befolyt pénzek az illetékes törvényszék, illetőleg közigazgatási hatóság által azon törvényhatóság rendelkezésére bocsátandók, melynek területén a megbüntetett cselekmény elkövetett, s ez által népnevelési célokra, vagy területén létező közkórház vagy szegények alapjára fordítandók.

106. § A 94., 95., 96., 101. §-ban felsorolt törvényszegések miatt, a bűnvádi vagy fegyelmi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után 6 hó alatt, továbbá a 91., 92., 93., 97., 100., 102., 103., 104. §-ban felsoroltak miatt pedig akkor, ha a cselekmény elkövetése után 30 nap alatt a bíróságnál vagy közigazgatási hatóságnál feljelentetett.

VII. FEJEZET

VEGYES ÉS ÁTMENETI INTÉZKEDÉSEK

107. § Azon községekre nézve, melyekben urbériség nem létezett, a központi választmány a választók első összeírása alkalmával állapítja meg egyszer mindenkorra, melyik azon szomszéd község, melyből a 4. § értelmében az adóval legkevésbé megrótt 1/4 urbéri telek veendő.

108. § Addig is, míg a törvényhozás az adóhátralékok behajtása iránt intézkedni fog, azok, a kik az összeírást, illetőleg évi kiigazítást megelőző évnél hosszabb időről tartoznak adójukkal, a névjegyzékbe felveendő, ha az összeírást, illetőleg évi kiigazítást megelőző év első napjától az összeírás vagy kiigazítás megkezdéseig hátralékban levő adójukból legalább annyit lefizettek, a mennyit a megelőző év összes egyenes államadója tesz.

109. § A jelen törvény 5. §-ában érintett községekben a füstök számának megállapítása s a községi képviselők választása iránt, a központi választ-

mány felhívására a törvényhatóság akként intézkedik, hogy ezen választás az összeírás megkezdése előtt legalább 14 nappal megtörténjék.

Ezen választást az 1874. XVIII. tc. 38. §-ában megjelölt községi választók az azon törvénycikk 49. §-ában előirt módon teljesítik.

A megválasztottak az összeíró küldöttség által azon évi névjegyzékbe felveendő.

110. § Bogsán, Dognácska, Moldova, Oravicza, Resicza, Stajerdorf és Szászka-Bánya községekben, melyekre az 1848. évi V. tc. 2. § a) pontjának a városokra vonatkozó rendelkezése eddig alkalmaztatott, a választók összeírására továbbra is a jelen törvénynek a városokra vonatkozó határozatai szerint lesz teljesítendő.

111. § Az ország azon részeiben is, melyekre az 1848. erdélyi II. tc. hatálya kiterjedt, minden képviselőválasztásra egy külön választókerület alakítandó és minden választókerület csak egy országgyűlési képviselőt választ.

112. § A választók első állandó névjegyzékének elkészítésére a központi bizottság egy választókerületbe a szükséghez képest egynél több összeíró küldöttséget is küldhet ki.

113. § Az ország azon részeiben, melyekre az 1848. V. tc. hatálya kiterjedt, a törvényhatóságoknak a választókerületek beosztása és választási székhelyek iránt jelenleg fennálló határozatai a törvény további intézkedéseig érvényben maradnak.

114. § Az összeírás- és választásnál felmerülendő költségek, a törvényhatóságok házi pénztára iránt hozandó új törvény létrejöttéig, az állam-pénztárból fedezendő.

115. § A névjegyzékre vonatkozó összes beadványok, kivonatok, bizonyítványok vagy egyéb okiratok bélyegmentesek és díj nélkül szolgáltatandók ki.

116. § Jelen törvénynek a választók névjegyzékének elkészítésére és kiigazítására vonatkozó intézkedései azonnal a választásra vonatkozó intézkedései pedig a jelen országgyűlés berekesztése után lépnek életbe.

Addig az időközi választások az 1872-ben összeirt választók által az eddigi törvények és törvényes gyakorlat szerint fogandosítandók.

117. § Minden törvényhatóság és város, mely külön országgyűlési képviselőt küld a belügyminister által kitűzendő határidőn belül, ezen törvény 17. és 20. §-ai értelmében megválasztja a központi választmányt.

Ezen új választmány teljesíti azon teendőket is, a melyek végzése tör-

vény, illetőleg törvényes gyakorlat szerint ezen országgyűlés végeig a jelenlegi központi választmányokat illeti.

118. § Az első névjegyzék megállapítása alkalmával, ha az összeírás az év első felében veszi kezdetét, a választói jog meghatározásánál a megelőző évre kivetett adó, ellenkező esetben és a névjegyzék minden további kiigazításánál azon évi adó vétetik alapul, a melyben a kiigazítás történt.

119. § Az első névjegyzék, ha a központi választmány az összeírás el- leni minden felszólalás felett 1874 végeig határozott, az 1875-ik év végeig, ellenkező esetben az összeírás végmegállapítását közvetlen követő nap- tári év utolsó napjáig érvényes.

120. § Az 1848: V. tc. 5. §-a és az 1848: erdélyi II. tc. 7. §-a azon módo- sitással, melyet ezeken az 1868: XXX. és XLIII. törvénycikkek, valamint az 1873. XXXIV. tc. tesznek, érvényben maradnak;

valamint érvényben marad az 1848: V. tc. 56. §-a és az erdélyi 1848: II. tc. 9. §-a azon módosítással, melyet ezekben az 1870: XXV. tc. tett.

Az 1848. V. és ugyanazon évi erdélyi II. törvénycikkek többi §-ai hatá- lyon kívül helyeztetnek.

121. § Ezen törvény végrehajtásával a belügy- és az igazságügy-minis- terek bizatnak meg.

1878. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV A BÜNTETTEKRŐL ÉS VÉTSÉGEKRŐL (Részleges közlés)

ELSŐ RÉSZ ÁLTALÁNOS HATÁROZATOK

I. FEJEZET

BEVEZETŐ INTÉZKEDÉSEK

1. § Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.

Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint a melyet arra, elkövetése előtt, a törvény megállapított.

2. § Ha a cselekmény elkövetésétől, az ítélethozásig terjedő időközben, egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba: ezek közül a legenyhébb intézkedés alkalmazandó.

.....

III. FEJEZET

A BÜNTETÉSEK

20. § A büntetések nemei a következők:

1. halálbüntetés;
2. fegyház;
3. államfogház;
4. börtön;
5. fogház;
6. pénzbüntetés.

.....

21. § A halálbüntetés zárt helyen, kötél által hajtatik végre.

22. § A fegyház vagy életfogytig tart, vagy határozott időtartamu. A határozott idejű fegyház leghosszabb tartama tizenöt év, legrövidebb pedig két év.

23. § Az államfogház leghosszabb tartama tizenöt év, legrövidebb pedig egy nap.

24. § A börtön leghosszabb tartama tíz év, legrövidebb tartama pedig hat hó.

25. § A fogház öt évig tarthat; a legrövidebb tartama egy nap.

26. § Pénzbüntetés akár mint önálló büntetés, akár mint mellékbüntetés: egy forinttól négyezer forintig szabható ki.

.....

30. § Mindenik fegyencz rendszerint büntetésének megkezdésekor magánzárkába helyeztetik, s ha három évig vagy ennél hosszabb ideig tartó fegyházra ítéltetett: egy évig, – a három évnél rövidebb időre elítélt pedig: büntetése tartamának egy harmadrésze alatt, – a fegyházi szabályokban meghatározott látogatások, az iskola, az istentisztelet és a szabad levegőn időzés (31. §) kivételével – mindeniktől elkülönítve, éjjel és nappal magánelzárársban tartatik.

.....

Feltételes szabadságra bocsáthatók, saját kérelmükre és a felügyelő bizottság ajánlatára azon egyének is, kik három évnél rövidebb fegyházra, vagy egy évet fölülhaladó börtönre, vagy másnemű szabadság-vesztés büntetésére ítéltettek, ha büntetésük háromnegyed részét kiállották, és a 44. §-ban meghatározott egyéb feltételek reájuk nézve megvannak.

.....

IV. FEJEZET

A KISÉRLET

65. § A cselekmény, melylyel a szándékolt büntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, de be nem végeztetett: a megkezdett büntett vagy vétség kísérletét képezi.

A büntett kísérlete mindig, – a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő.

66. § A kísérlet enyhébben büntetendő, mint a véghezvitt büntett vagy vétség.

A kísérlet büntetése a véghezvitt büntettre vagy vétségre megállapított büntetés legkisebb mértékén alul is, sőt a megállapítottnál enyhébb büntetési nemben is kiszabható.

Olyan esetekben, melyekben a véghezvitt büntettre halál, – vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést határoz a törvény: a kísérlet büntetése határozott ideig tartó fegyház, mely azonban a halállal büntetendő büntetteknel öt, – az életfogytig tartó fegyházzal büntetendőknél három évnél enyhébb nem lehet.

67. § Nem büntetetik a kísérlet:

1. ha a tettes a megkezdett büntett vagy vétség véghezvitelétől önként elállott;

2. ha a büntett vagy vétség tényálladékaához tartozó eredményt, – mielőtt cselekménye fölfedeztetett volna, – önként elhárította.

68. § Ha a kísérleti cselekmény, mint ilyen, a 67. § értelmében büntetés alá nem vonható, azonban már magában véve valamely büntetendő cselekménynek tényálladékát képezi: ennek megbüntetését a 67. § intézkedése ki nem zárja.

V. FEJEZET

A RÉSZESSÉG

69. § A véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség részese az:

1. a ki mást, a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reábir (felbújtó);

2. a ki a büntett vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti, vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére mást reábir; ugyyszintén, a ki másokkal a cselekmény elkövetésénél, vagy annak elkövetése után nyújtandó segély, vagy a cselekményből származó haszon biztosítása, vagy pedig a hatósági intézkedések meghiusítása iránt megelőzőleg egyetért (bűnsegéd).

70. § Tetteseknek tekintendők mindazok, kik a büntettet vagy vétséget együtt vagy közösen követik el.

71. § A tettesek és azok felbújtói, az elkövetett büntetetre vagy vétségre határozott büntetéssel büntetendők.

72. § A bűnsegédek büntetésének megállapításánál, a kísérletre vonatkozó szabályok (66. §) szolgálnak irányul.

73. § Ha a tettes súlyosabb büntetés alá eső cselekményt követett el, mint a melyre a felbújtó reábirta: a súlyosabb beszámítási cselekmény a felbújtót nem terheli. Ugyanazon szabály áll a bűnsegédekre nézve is.

74. § Valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbitják: a többi tettes és részesre nézve tekintetbe nem vehetők.

VI. FEJEZET

A SZÁNDÉK ÉS A GONDATLANSÁG

75. § Büntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek. Ugyanez áll a vétségekre is, kivévn, ha a gondatlanságból (culpa) elkövetett cselekmény a törvény különös részében vétségnek nyilváníttatik.

VII. FEJEZET

A BESZÁMÍTÁST KIZÁRÓ VAGY ENYHÍTŐ OKOK

76. § Nem számítható be a cselekmény annak, a ki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva, és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt.

77. § Nem számítható be a cselekmény, ha elkövetője, ellenállhatatlan erő, vagy oly fenyegetés által kényszerített arra, a mely saját, vagy valamelyik hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette, a mennyiben a veszély másképen nem volt elhárítható.

78. § Hozzátartozóknak tekintetnek: a fel- és lemenő ágbeli rokonok és sógorok, a testvérek, unokatestvérek és ezeknél még közelebbi rokonok, az örökbefogadó és tápszülők, az örökbe fogadott és tápgyermekek, a házastársak és jegyesek, testvérek házastársai s a házastársnak testvérei.

79. § Kizárja továbbá a cselekmény beszámíthatóságát a jogos védelem. Jogos védelem az: mely akár a megtámadottnak, akár másnak, személye vagy vagyona ellen intézett, – vagy azt fenyegető jogtalan, és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges.

A jogos védelem határainak félelemből, ijedtségből, vagy megzavarodásból származott tulhágása nem büntettetik.

80. § Nem büntettetik a cselekmény, ha az a tettes vagy hozzátartozói életének vétlenül származott, más módon el nem hárítható, közvetlen veszélyből való megmentése végett, végszükségben követtetett el.

81. § A büntetőtörvény nem-tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki.

82. § Nem számíthatók be a büntettnak vagy a vétségnek tényálladéka-hoz tartozó, vagy annak súlyosabb beszámítását okozó ténykörülmények, ha az elkövető, a cselekmény elkövetésekor, azokról nem birt tudomással. A gondatlanságból elkövetett cselekményekre ezen szabály csak az esetben alkalmazható, ha az érintett körülmények nem tudása már magában nem képez gondatlanságot.

83. § A ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettődik évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.

84. § A ki akkor, midőn a büntetett vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető.

Az ilyen kiskoru azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.

85. § Ha az előbbi szakaszban meghatározott koru egyének, a cselekmény elkövetésének idején képesek voltak annak bűnösségét felismerni: a következő szabályok szerint büntetendők:

1. halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő bűntett miatt: két évtől öt évig terjedhető börtönnel;

2. öt évtől tizenöt évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő bűntett miatt: két évig terjedhető börtönnel, illetőleg hasonló tartamu államfogházzal;

3. más bűntett miatt: két évig terjedhető fogházzal;

4. vétség miatt rendőri büntetéssel.

A jelen szakasz értelmében büntetendő egyénekre nézve hivatalvesztés vagy a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése nem állapítható meg.

86. § Az előbbi szakasz szerint büntetendő egyének szabadságvesztésbüntetésük egész időtartama alatt a többi foglyoktól elkülönítendőek.

87. § A ki a bűntett elkövetésének idején életkorának huszadik évét még nem haladta túl, halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítélhető.

88. § Siketnémák, ha cselekvésük bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírnak, bűntett vagy vétség miatt nem büntethetők.

89. § A büntetések kiszabásánál figyelembe veendő a bűnösség fokára befolyással bíró súlyosító és enyhítő körülmények.

90. § Ha a súlyosító körülmények, – számuk vagy nyomatékuk tekintetében tulnyomóak: a büntetésnek az elkövetett cselekményekre megállapított legmagasabb mértéke megközelítendő vagy alkalmazandó.

91. § Ha pedig az enyhítő körülmények tulnyomóak: cselekményre a megállapított büntetésnek legkisebb mértéke megközelítendő vagy alkalmazandó.

Ily esetben a halálbüntetés életfogytig tartó fegyházra, az életfogytig tartó fegyház pedig tizenöt évre változtatandó.

92. § Ha az enyhítő körülmények annyira nyomatékosak, vagy olyan nagy számmal forognak fenn, hogy a cselekményekre meghatározott büntetésnek legkisebb mértéke is aránytalanul súlyos lenne: ez esetben ugyanazon büntetési nem a legkisebb mértékig leszállítható, és ha ez is tulszigoru volna: határozott időtartamhoz kötött fegyház helyett börtön, – börtön helyett fogház, – fogház helyett pénzbüntetés, – ezen büntetési nemek legkisebb mértékéig állapítható meg.

Halálbüntetés helyett tizenöt évi, – életfogytig tartó fegyház helyett pedig tíz évi fegyháznál kisebb büntetés a jelen § esetében sem állapítható meg.

1886. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTAMÁNAK
MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL

1. § Az 1847-48-ik évi IV. törvénycikk 3., 4., 5. §-ai annyiban módosítatnak, hogy a képviselők öt évig tartandó egy országgyűlésre és ezen országgyűlés mind az öt évi üléseire választatnak.

2. § Ezen törvény az 1847-48-ik évi IV. törvénycikk értelmében legközelebb bekövetkezendő általános képviselői választással lép hatályba és végrehajtásával a kormány bizatik meg.

1886. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK
A NÉPFÖLKELESRŐL

1. § A népfölkelés a fegyveres erő kiegészítő része, és mint ilyen, a nemzetközi jog oltalma alá helyezettik.

2. § A népfölkelés kötelezettsége alá esik minden honpolgár, ki akár az általános, akár csak a népfölkelési szolgálathoz szükséges védképességgel bír, és sem a hadsereg (hadi tengerészet vagy póttartalék), sem a honvédség állományához nem tartozik, azon év elejétől fogva, a melyben 19-ik életévét betölti, azon év végéig, a melyben 42-életévét meghaladta. – Azon honpolgárokra nézve pedig, kik a hadsereghez (hadi tengerészethez) az 1868. évi XL. tc. 20. §-a alapján 19-ik évök betöltése előtt önkéntesen léptek be, a népfölkelés kötelezettsége kiterjed az 1868. évi XL., illetve az 1882. évi XXXIX. tc. -ben körülírt 12 évi védkötelezettség lerovása után közvetlen következő még 10 évi időtartamra.

Miben álljon és mi módon állapíttassék meg a népfölkelési szolgálatnak megfelelő védképesség: a honvédelmi minister szabályrendeletileg állapítja meg.

A népfölkelés kötelezettségében áll továbbá, védképességéhez mérten s 60-ik életévének betöltéseig, a hadsereg (hadi tengerészet) és honvédség nyugalományához vagy „szolgálaton kívüli” viszonyához tartozó minden egyén, a mennyiben a fegyveres erő egyéb részénél nem alkalmaztatik.

A csendőrség, pénzügyőrség és állami erdészet személyzete azon esetben, ha a hadi események miatt, saját területén működését megszüntetni kénytelen, a népfölkeléshez tartozik csatlakozni.

Azon népfölkelésre kötelezettek, a kik a közszolgálat teljesítésére vagy annak érdekében nélkülözhetlenek, a népfölkelési szolgálat alól felmenthetők.

Önként jelentkezők, kik a hadsereg, honvédség és népfölkelés kötelékében nem állanak, továbbá előjáróságuk engedélye mellett azok, a kik valamely közszolgálatban vannak, alkalmazhatóságukhoz képest a népfölkelésbe felvehetők.

3. § A népfölkelésre kötelezettek két osztályba soroztatnak:

A népfölkelés 1. osztályába tartoznak, azon év elejétől fogva, melyben 19-ik életévüket betöltik, azon év végeig, melyben 37-ik életévüket meghaladják, mindazon honpolgárok, kik a 2. §. szerint fölkelésre kötelezve vannak, ideértve azokat is, kik az

1868. évi XL. törvénycikk 17. §-a alapján ideiglen felmentettek, vagy az 1882. évi XXXIX. törvénycikk 12. §-a alapján idő előtt, avagy szolgálati kötelezettségük teljesítése után a hadseregből (hadi tengerészetből, pót-tartalékból) és a honvédségből elbocsáttattak.

A népfölkelés 2. osztálya ugyanezen népfölkelés-kötelezetteket foglalja magában, azon évi január 1-től fogva, a melyben 38-ik életévüket meghaladják, azon évi december 31-ig, a melyben 42-ik életévüket betöltötték; – azon honpolgárok pedig, kik ezen törvény 2. §-a szerint mint önkéntesek 19-ik évök betöltése előtt léptek be a hadsereghez (hadi tengerészethez), a fent körülírt 10 évi népfölkelés-kötelezettség első 5 évében a népfölkelés 1-ső, második 5 évében ellenben annak 2-ik osztályába soroztatnak.

4. § A népfölkelés felhívása Ő Felsége parancsára, a ministertanács meghallgatása után s a honvédelmi minister útján, fenyegető vagy kitört háború esetében annak tartamára és azon mérvben történik, a melyben azt a honvédelem érdekei megkövetelik.

A felhívott népfölkelés alkalmazása az Ő Felsége által kinevezett hadi parancsnok által eszközöltetik.

A népfölkelés felosztatását Ő Felsége rendeli el.

5. § A népfölkelés rendszerint az ország határain belül alkalmaztatik; azonban kivételesen a magyar korona országain kívül is alkalmazható, de erre mindannyiszor a törvényhozás külön intézkedése szükséges.

Csak az országgyűlés együtt nem létében, és ha a halasztásból veszély származhatnék, rendelheti Ő Felsége, az ország összes ministeriumának felelőssége, s az ország képviselőiténél annak legközelebbi összejövelekor azonnal kikérendő utólagos jóváhagyása mellett, a népfölkelés alkalmazását az ország határán kívül is.

Az első osztályú népfölkelés pedig rendkívüli szükség esetében, és nevezetesen, ha a hadsereg (hadi tengerészet) törvényes hadi állományának fentartására, a háború folyama alatt, a kiképezett póttartalék nem elégséges: az elkerülhetetlen szükség mérvéhez képest és idejére, a hadseregnek, az 1882: XXXIX. törvénycikk 8. §-ának 8. bekezdése értelmében való beosztása mellett, valamint a honvédségnek esetleg szükségessé vált kiegészítésére is, – igénybe vehető.

E célra csakis a népfölkelésnek már megtörtént felhívása alapján behívott, és vagy már régebben katonailag kiképezett, vagy ezen alkalommal azonnal megfelelően beoktatódó népfölkelés-kötelezettek rendelhetők ki.

A népfölkelés igénybevétele az esetenkénti szükséglet szerint az egyes osztályokon (3. §.) belül megjelölendő csoportok keretében, általában a legifjabb évfolyamoknál kezdendő meg.

Mindazok, kik 12 évi szolgálat-kötelezettségüket kizárólag a honvédségnél töltötték, csakis a honvédség kiegészítésére vehetők igénybe.

Azok, a kik az 1868. évi XL. és XLI. törvénycikk életbeléptetése előtt, az akkori rendeletek hatálya alatt katonai szolgálat alól magukat kiváltották, a hadsereg és honvédség esetleges kiegészítésére nem fordíthatók.

6. § A népfölkeléshez szolgálattételre beidézett egyének a behívás napjától fogva elbocsáttatásuk napjáig, a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak.

Szabadságolás által s a szabadságolás tartamára a katonai viszony megszakad.

7. § A népfölkelés katonailag felszerelendő és felruházandó; – a menyiben a felruházás iránt a népfölkelés felhívásáig még teljesen gondoskodva nem volna, annak tagjai alkalmaztatásuk ideje alatt távolból felismerhető nemzeti színű jelvényekkel ellátandók és kitüntetendő, hogy a fegyveres erőnek kiegészítő részét képezik; a tisztek és altisztek a katonai rangfokozati és megkülönböztető jelvényeket is viselik.

A népfölkelési szolgálati és vezény-nyelv, a rangfokozati jelvények, a felszerelés, fegyverzet, szolgálat és gyakorlatok szabályai hasonlóak

a honvédségről szóló 1868: XLI. törvénycikk 18. §-ában megállapítottakhoz.

8. § A népfölkelés a jutalmazások a kitüntetések, szállítás, elszállásolás, pénz és természetbeni élelmezés tekintetében, úgy megsebesülés vagy megbetegedés esetében, valamint hátrahagyottjainak az 1875. évi LI. törvénycikk szerinti ellátására nézve is, ugyanazon elbánásban részesül, mint a hadsereg, illetőleg honvédség.

9. § A népfölkelés tisztjeit magyar állampolgárok közül Ő Felsége nevezi ki a honvédelmi minister előterjesztésére, a ki azokat már béke idejében évről-évre kijelöli; a népfölkelés altisztjei pedig, – esetleg a polgári hatóságokkal egyetértőleg, – azon honvéd-zászlóalj vagy honvédhuszárezred parancsnoka által jelöltetnek ki évről-évre, és neveztetnek ki szükség esetében, a kiknek nyilvántartási körletébe a népfölkelés illető csapata tartozik.

Ezen tisztek és altisztek kinevezése a népfölkelés felhívásakor és rendszeren csak a népfölkelés mozgósítottságának tartamára történik, alkalmaztatásuk s működésük kizárólag csak a mozgósítottság tartamára terjed ki, a népfölkelés felosztásával pedig megszűnik.

Oly egyének, a kik vitézségük vagy más hadi szolgálat által kitüntették magukat, tiszti rangjukat a honvédelmi minister útján benyújtandó kérelmükre Ő Felsége engedelmével béke idején is megtarthatják.

10. § A népfölkelésre kötelezettek nyilvántartása, valamint osztályainak harczászati egységekbe való beosztása is, a honvéd-parancsnokságok által eszközöltetik.

Nyilvántartást a közigazgatási hatóságok is kötelesek vezetni, melyeknek e részben az anyakönyvvezetők az 1868: XL. törvénycikk 43. §-a értelmében segédkezet nyújtani tartoznak.

A népfölkelés keretei már béke idejében jelöltetnek ki.

11. § A felhívott népfölkelés költségei a közös hadügyministerium tárczájából fedeztetnek.

12. § Jelen törvény által az 1868. évi XXII. törvénycikk, valamint az 1868. évi XL. törvénycikknek a népfölkelésre vonatkozó és jelen törvény intézkedéseitől eltérő határozványai hatályon kívül helyeztetnek.

13. § Jelen törvény, életbeléptetése után, azonnal mindazokra alkalmaztatik, a kik annak határozványai értelmében a népfölkelésben résztvenni tartoznak.

14. § Ezen törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg.

1886. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK
A KÖZSÉGEKRŐL
(Részleges közlés)

I. FEJEZET

A KÖZSÉGEK ÁLTALÁBAN

1. § A községek:

a) a városok, melyek a jelen törvény 63. §-a szerint rendezett tanács-
csal bírnak;

b) nagyközségek, melyek rendezett tanácscsal nem bírnak ugyan, de
a törvény által rájuk ruházott teendőket saját erejükből teljesíteni képesek;

c) kisközségek, melyek a törvény által a községekre ruházott teen-
dőket korlátolt anyagi viszonyaik miatt saját erejükből teljesíteni nem
képesek és e végből más községekkel kell szövetkezniök.

2. § A község a törvény korlátai között önállóan intézi saját belügyeit,
végrehajtja a törvénynek, kormánynak és a törvényhatóságnak az állami
és a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit.

II. FEJEZET

A KÖZSÉGI HATÓSÁGRÓL ÉS ILLETŐSÉGRŐL

3. § A község hatósága kiterjed a községben s a község területén lakó
vagy tartózkodó minden személyre és a községben és területén létező
minden vagyponra.

4. § Kivétetnek az általános szabály alól:

a) a hadseregnek, hadi tengerészetnek és honvédségnek tetteges szol-
gálatban álló tagjai, a katonai szolgálatra vonatkozó s általában az 1867:
XII. tc. 14. §-a, az 1868: XL. tc. 54. §-a és az 1882: XXXIX. tc. 13. §-a szerint
a katonai bíróság hatásköréhez tartozó ügyekben;

b) Ő Felségének a királynak s udvarának állandó vagy ideiglenes lak-
helyül szolgáló épületek s azok tartozékai;

c) kizárólag erősítési és más katonai célokra tényleg használt minden
épület vagy helyiség a használat tartama alatt.

5. § Minden honpolgárnak valamely község kötelékébe kell tartoznia.
Mindenki csak egy község kötelékébe tartozhatik.

A községi kötelék és az abból folyó illetőség megszűntnek csak azon
esetben tekintetik, ha az illető egyén más község kötelékébe lépett.

6. § Törvényes vagy törvényesített gyermekek anyjuk illetőségét követik. Törvénytelen ágyból származott gyermekek azon község kötelékébe tartoznak, melybe születésük idején anyjuk tartozott.

Az örökbefogadott kiskoru gyermekek az örökbefogadónak illetőségét követik.

7. § A nő férje illetőségét követi és azt mint özvegy is megtartja mindaddig, míg önjogulag más községi illetőséget nem szerez.

A nő, ha férjétől bíróilag elválasztatott, vagy ha a házassági kapocs bíróilag felbontottnak mondatott ki, azon község kötelékébe lép vissza, melyhez férjhezmenetelig tartozott.

Azon eredetileg külföldi nők, kik házasság után magyar állampolgárságot nyertek, a fent jelölt esetekben férjhezmenetel által szerzett illetőségüket tartják meg.

Azon nő, ki külföldivel kötött házasságának megsemmisítése folytán magyar állampolgárságát az 1879. évi L. tc. 37. §-a értelmében visszanyerte, azon község kötelékébe lép vissza, melyhez férjhezmenete előtt tartozott.

8. § A községi illetőség település által vagy a nélkül is a községi kötelékbe való határozott felvétel által megszerezhető.

9. § Minden honpolgárnak joga van más községbe települni.

A települő ezen szándékát azon községnek, a melybe telepedni akar, bejelenti s a község a települést csak azon esetben tagadhatja meg:

- a) ha a települő ellen bebizonyittatik, hogy büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt van jogerős határozattal vád alá helyezve, vagy büntett avagy ugyanilyen vétség miatt hozott ítélet hatálya alatt áll;
- b) ha a község terhelése nélkül magát fentartani nem képes;
- c) ha legutóbbi állandó tartózkodása helyétől kielégítő erkölcsi bizonyítványt fel nem mutathat.

A község a telepedési szándék bejelentésének megtörténtéről igazolványt állíttat ki.

10. § A ki azon községből, melynek kötelékében volt, más községbe költözik át, ez által a régi községi kötelékből még nem lép ki; ha azonban az új községben négy évig folytonosan lakik, ennek községi terheihez járul, és ezen község ellene a 9. § a), b), c) pontjaiban megállapított kifogásokat ezen idő alatt nem érvényesíti, ezen község kötelékébe tartozónak s az előbbi községi kötelékből kilépettnek tekintetik még azon esetben is, ha települési szándékát be nem jelentette; kivéven, ha azon községben, a mely-

ből átköltözött, a községi terhekhez ezen idő alatt is folytonosan hozzájárult, vagy ha ily hozzájárulás nélkül is ő maga előbbi községi illetőségét ugyanezen község beleegyezése mellett fentartani akarja.

11. § Ha a települt azon község kötelékébe, a melybe áttelepedett, fel akar vétetni, e végett az illető községhez a 10. §-ban megállapított határidőn belül is szóval vagy írásban folyamodhatik, s a község a felvételt azonnal megadhatja, azt azonban meg nem tagadhatja:

- a) ha a települt a községben két évig állandóan lakott;
- b) ha ezen idő alatt ugyanott községi adót fizetett, vagy ennek nemlétében egyéb közterheket folytonosan viselt;
- c) ha időközben a 9. § a), b) és c) pontjai alatt érintett kivételek alá nem esik.

12. § Ha a községi kötelékbe való felvétel település nélkül kéretik, e felett, további felebbezés kizárásával, a község határoz.

A községi kötelékbe való felvételtől azon község előjárósága, melynek kebeléből a felvett kilépett, a felvétellel egyidejűleg értesítendő.

13. § A ki a községi kötelékbe felvétetett, rendes községi taggá válik, a községi tagoknak a jelen törvény által biztosított jogaiban részesül s a községi kötelékből eredő kötelezettségeket teljesíteni tartozik.

14. § A községek a kötelékbe való felvételért mérsékelt díjfizetést követelhetnek az esetben is, ha a felvétel a község kötelékébe a 10. §-ban megállapított módon történt.

E díj szabályrendelet útján az illető község által állapíttatik meg.

Az e tárgyban hozott szabályrendelet azonban jóváhagyás végett az illető törvényhatósághoz felterjesztendő; a törvényhatóság határozata a belügyministerhez felebbezhető.

15. § A külföldi a községben lakhatik, települhet és a község kötelékébe felvétethetik.

Ha a községben állandóan lakni akar, tartozik ezt bejelenteni és ha kimutatja, hogy a község terhelése nélkül, magát s családját tartósan fentartani képes, tőle a lakhatási engedély csak erkölcsisége ellen fenforgó alapos gyanu esetében tagadható meg, mód adatván neki a maga igazolására.

A külföldi, ha a községben három hónapig való tartózkodása után az előjáróság által előrebocsátott felhívás daczára lakási szándékát a felhívásban kitűzendő 8 napi határidő alatt be nem jelenti: a közigazgatási hatóság által 300 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő kihágást

követ el; és ha a felhívás daczára lakási szándékát be nem jelentvén vagy lakási engedélyt nem kapván, távozni nem akar, a távozásra rendőri kényszerrel is szorítható.

Lakási szándék vélelmeztetik, ha a külföldi három hónapon át a községben tartózkodik.

Települési engedélyért a honpolgárokra nézve fennálló feltételek mellett folyamodhatik, ha két évi állandó lakását s az alatt erkölcsi jó magaviseletét igazolta.

A községi kötelékbe való felvételt csak a honosítás hozzájárultának feltétele mellett szerezheti meg és a község a felvételt neki, ha már az országban öt évig lakott, kilátásba helyezheti, illetve a honosítás esetére megadhatja.

16. § Azon esetekben, melyekben az illetőség a fentebbi §-ok alapján ki nem deríthető, a kérdés alatti egyén saját személyére nézve a következő rendben figyelembe veendő alapokon utaltatik azon község kötelékébe:

- a) melyben adót fizet;
- b) melyben született;
- c) melyben az utolsó öt év alatt leghosszabb ideig tartózkodott;
- d) a lelelencz, melyben találtatott;
- e) a hadseregben való szolgálatra előállítva volt vagy önként belépett egyén azon községhez tartozónak tekintetik, a melyből előállítottat, illetőleg önként belépett.

Ha azonban egy egész család illetősége van kérdésben és az atya illetősége már a fenti pontok egyike alapján meg van állapítva, vagy egyidejűleg állapítandó meg; valamennyi családtagra nézve, a netán már más illetőséget szerzettnek kivételével, az atya illetősége irányadó.

17. § Az illetőségről egyesek szó- vagy írásbeli kérelmére, valamint az érdekelt hatóságok felhívására a község tartozik igazolványt kiállíttatni, vagy az ügyet, az illetőség megállapítása végett, a felsőbb hatósághoz felterjeszteni.

18. § Az illetőségi vitás ügyekben:

a) ugyanazonjárásnagy- és kisközségei közt elsőfokulag a főszolgabíró, másodfokulag az alispán;

b) ugyanazon törvényhatóság különböző járásához tartozó nagy- és kisközségek közt, valamint rendezett tanácsú városokra nézve elsőfokulag az alispán, másodfokulag a törvényhatóság közigazgatási bizottsága határoz.

Az a) pont esetében az alispán határozata, ha a szolgabírói határozattól eltér, mindig; ha pedig azzal egybehangzó, csak akkor felebbezhető a közigazgatási bizottsághoz, ha az illetőség a járás egész területén megtagadtatott; a közigazgatási bizottságnak harmadfoku határozata, ha az illetőséget megállapítja, végérvényes.

A közigazgatási bizottságnak a b) pont esetében másodfokon hozott határozata, ha az elsőfoku határozattól eltér, a belügyministerhez felebbezhető, ha pedig azzal egybehangzóan az illetőséget megállapítja, végérvényes.

Oly határozata a közigazgatási bizottságnak, mely akár az a), akár a b) pont esetében az illetőséget a szolgabírói járás, illetve az egész törvényhatóság területére nézve megtagadja, a belügyministerhez minden esetben felebbezhető.

Midőn az illetőség megállapítása hivatalból eszközlendő, azon törvényhatóság alispánja, illetőleg polgármestere, a melynél a tárgyalás megindítatott, ha az illetőséget a törvényhatóság egész területére nézve megtagadandónak találja, a tárgyalást folytatja mindazon törvényhatóságokkal, melyekben az illetőség a kifejtett körülményekhez képest megállapíthatónak látszik.

Ha ily módon az illetőség egyik törvényhatóság kebelében sem mondatik ki, a tárgyalást kezdeményező alispán, illetőleg polgármester, az ügyet eldöntés végett a belügyministerhez terjeszti fel.

19. § Minden területnek vagy mint a községi határ kiegészítő részének, vagy mint a községhez közigazgatásilag csatolt pusztának (havas) valamely községhez kell tartoznia.

20. § Azt, hogy olyan puszta – ezen elnevezés alatt a községi határból kivált majorsági birtokok nem értetvén – mely eddig a községhez se tartozott s közvetlen a királyi adóhivatalnál fizette adóját, közigazgatásilag ugyanazon törvényhatóság melyik szomszéd községhez tartozzék? a tulajdonos, illetőleg tulajdonosok azon része határozza meg, mely együtt a puszta összes egyenes államadójának felénél nagyobb részét fizeti.

Ha netalán a vélemények kettőnél több felé oszolván, az egyenes államadó felénél többet fizetők szavazata egyik mellett sem nyilvánul, vagy azon község, melyhez a puszta tulajdonosa vagy tulajdonosai tartozni kívánnak, a pusztának a községhez kapcsoltatásába beleegyezni nem akar, az iránt, hogy az ily puszta közigazgatásilag mely szomszéd községhez

tartozzék, az alispán fog a pusztá tulajdonosának és a szomszéd községnek meghallgatásával első fokban határozni és határozata a törvényhatósághoz, onnan pedig a belügyministerhez felelbezhető.

III. FEJEZET

A KÖZSÉGEK JOGAIRÓL ÉS TEENDŐIRŐL

21. § A község:

- a) saját belügyeiben határoz és szabályrendeleteket (*statutumokat*) alkot;
- b) határozatait és szabályrendeleteit saját előljárói és közegei által hajtja végre;
- c) rendelkezik a község vagyona felett;
- d) községi adót vet ki és hajt be;
- e) gondoskodik a tisztán községi utakról és egyéb közlekedési eszközökről;
- f) gondoskodik a községi iskolákról és más rokon intézetekről;
- g) kezeli a mezei, a tűz- és közrendőrséget s a szegényügyet;
- h) gyakorolja mindazon jogokat és teljesíti mindazon köteleességeket, melyek a községeket törvény szerint megilletik.

22. § Rendezett tanácsú városok a 21. §-ban elősorolt jogokon felül:

- a) kezelik a helyi igények szerint a piaczi, hegyi, vásári, építészeti és közegészségi rendőrséget;
- b) eljárnak az ipar-, s a gazdák és cselédek között a szolgálati viszonyból keletkezett ügyekben, a törvény és szabályrendeletek értelmében.

23. § A gyámhatóságot a rendezett tanácsú városok és a nagyközségek, a mennyiben az utóbbiak gyámhatósági joggal felruháztatnak, az 1877: XX., az 1885. évi VI. és 1886. évi VII. törvénycikkek értelmében gyakorolják.

24. § Csak a törvényhatóság jóváhagyása után hajtathatik végre minden oly határozat, mely:

- a) a községi adó megállapítására, kivetésére és behajtására;
- b) községi vagyon elidegenítésére vagy szerzésére, hat éven túl terjedő haszonbérletek megkötésére;
- c) kölcsönvételekre;
- d) új hivatal rendszeresítésére vagy a fennálló megszüntetésére;
- e) a költségvetésben elő nem forduló terhes szerződések megkötésére vagy felbontására és jelentékeny közművek emelésére;

f) történelmi és műemlékek fentartására, átalakítására és lebontására vonatkozik;

g) nemkülönben minden határozat, melyre a törvény felsőbb megerősítést rendel.

A törvényhatóság határozata ellen 15 nap alatt a község a belügyministerhez folyamodhatik.

Ha a törvényhatóság a megyei ügyrend értelmében kellő időben felterjesztett határozatot követő legközelebbi közgyűlésében vagy a kormány a felfolyamodás folytán tett felterjesztés beérkezésétől számítandó 40 nap alatt nem nyilatkozik: a község határozata hallgatag helybenhagyottnak tekintetik és végrehajtható.

Erdővagyon szerzése, elidegenítése és kezelésénél az 1879: XXXI. tc. és a kapcsolatos kormányrendeletek irányadók.

25. § A községnek az előző szakasz értelmében a törvényhatósághoz felterjesztendő, továbbá saját köz- és vagyonügyeiben hozott és általában mindazon határozatai, melyekre nézve a törvény másodfoku hatóságul a törvényhatósági bizottságot jelöli meg, ahhoz és attól a belügyministerhez felelbezzhetők.

A községnek egyesek magán konkrét ügyeiben hozott, valamint az 1876. évi VI. tc. 58. §-a által oda utalt más határozatai is, a közigazgatási bizottsághoz és onnan a községi adó egyéni kivetésének ügyében minden esetre, a többi ügyekben pedig akkor, ha a két határozat egymástól eltér, a belügyministerhez felelbezzhetők.

A felelbezzési határidő 15 nap és számittatik a magánosok ügyeiben hozott határozatokra nézve a kézbesítéstől, a közügyekben hozottakra nézve a szabályszerű kihirdetéstől, melynek megtörténte mindig igazolandó. Ha a felelbezzési határidő utolsó napja vásár- vagy Gergelynaptár szerinti ünnepnapra esik, az a következő napon jár le.

A magánosok ügyeiben hozott határozat is rendesen birtokon belül felelbezzhető és azt, hogy a határozat csak birtokon kívül felelbezzhető, a község magában a határozatban világosan és indokoltan kifejezni tartozik.

26. § A törvényhatóság a 24. §-ban elősorolt vagy a 25. § értelmében felelbezzett ügyeken és a 115., 116. és 117. §-okban felsorolt eseteken kívül csak akkor avatkozhatik a község belügyeibe, ha közbenjárást vagy segélyét maga a község képvisellete kéri ki és veszi igénybe, vagy azt a közigazgatás vagy a közbiztonság érdekei követelik.

A törvényhatóság sérelmes határozatát a község a kézbesítéstől számított 15 nap alatt birtokon belül a belügyministerhez felebbezheti.

27. § A község szabályrendelete a törvénnyel, a kormány és törvényhatóság hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkeezhetik; a 30 napi felebbezési határidő leteltével a törvényhatósághoz azonnal felterjesztendő és csak ennek nyilvános vagy hallgatólagos jóváhagyása után hajthatatik végre.

A kihágási ügyekben hozandó szabályrendeletekre nézve az 1879. évi XL. tc. rendelkezései tartandók meg.

28. § Olyan szabályrendelet, mely a 27. § rendeletébe ütközik, a törvényhatóság által megsemmisítendő.

Ha a törvényhatóság a felterjesztést követő legközelebbi közgyűlésben nem nyilatkozott, a szabályrendelet helybenhagyottnak tekintetik.

De ha bármely alkalommal bebizonyulna, hogy a szabályrendelet a törvénnyel ellenkezik, vagy rendeltetésének meg nem felel, bármikor megsemmisíthető; utóbbi esetben azonban az illető község előzetesen meghallgatandó.

A törvényhatóság megsemmisítő határozata a belügyministerhez felebbezhető.

29. § Egyesek a hatálybalépett és sérelmesnek vélt szabályrendeletek megváltoztatásáért a községhez s a községnek e tárgyban hozott sérelmes határozata ellen a törvényhatósághoz s onnét a belügyministerhez folyamodhatnak.

30. § A kormánynak és törvényhatóságnak s ezek illetékes közegeinek az állami s a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendeleteit, valamint fegyelmi ügyekben hozott, jogerőre emelkedett határozatait a község vita tárgyává nem teheti és föltétlenül végrehajtani köteles.

31. § A rendezett tanácsu városok közvetlenül az alispán, kis- és nagyközségek a járási illetékes tisztviselőség felügyelete és ellenőrködése alatt állanak, ezek után veszik a törvényhatóság rendeleteit s ezekre nézve a törvényhatósággal ezen hatósági közegek útján érintkeznek.

IV. FEJEZET

A KÖZSÉGI KÉPVISELETRŐL

32. § A község az önkormányzat jogát képviselő-testülete által gyakorolja.

A községi képviselők számát a népesség száma szabályozza, tudniillik minden 100 lélek után egy képviselő számíttatik.

A képviselők összes száma kisközségekben 10-nél kevesebb, 20-nál több, nagyközségekben 20-nál kevesebb, 40-nél több, rendezett tanácsu városokban 48-nál kevesebb és 200-nál több nem lehet.

A képviselő-testület felerészben a legtöbb egyenes államadót fizető községi lakos vagy nagykoru birtokosból, illetőleg a község területén fekvő vagyonuk után legtöbb adót fizető nagykoru hajadon, özvegy, vagy törvényesen elvált nők s jogi személyek meghatalmazottjaiból, kiskorúak gyámjaiból és gondnokság alatt állók gondnokaiból, hason felerészben pedig a választó közönség választottaiból és azokon kívül még az állásuknál fogva szavazati joggal bíró előljárósági tagokból áll.

.....

V. FEJEZET

A KÉPVISELŐ-TESTÜLET GYÜLÉSEIRŐL

55. § A közgyűlés rendes elnöke kis- és nagyközségekben a bíró, rendezett tanácsu városokban a polgármester.

Ha a rendes elnök akadályoztatnék, amott a helyettes bíró, emitt a helyettes polgármester, s hol ilyenek nincsenek, a legidősb tanácsbeli elnököl.

.....

VI. FEJEZET

A KÖZSÉGI ELŐJÁRÓSÁGRÓL

62. § A községi előjáróság végrehajtja a felsőbb közigazgatási hatóságok rendeleteit s a képviselő-testület határozatait és teljesíti mindazon teendőket, melyeket a törvények és felsőbb hatósági rendeletek a községekre utalnak, ha azok a képviselő-testületi közgyűlésnek fentartva vagy egyes közegek hatáskörébe utalva nincsenek.

63. § A községi előjáróság áll: kisközségekben: a bíróból és helyetteséből (másod vagy törvénybíróból), legalább 2 tanácsbeliből (esküdt, hites), a körjegyzőből, a körgyámból és a körorvosból; ott a hol a helyi körülmények azt kívánatossá teszik, a másodbírói és a második tanácsbeli (esküdt, hites) állások az illető törvényhatóság beleegyezésével megszüntethetők; nagyközségekben: a bíróból és helyetteséből (másod- vagy törvénybíró), legalább 4 tanácsbeliből, pénztárnokból, községi jegyzőből,

illetőleg rendes községi jegyzőből, közgyámból és a rendes községi, illetőleg körorvosból.

A rendezett tanácsú városokban az előljáróságot képezik: a polgármester, rendőrkapitány, tanácsnokok, főjegyző, rendes fizetési jegyzők, főügyész, rendes fizetési ügyészek, árvaszéki ülnökök, pénztárnok, számvető ellenőr, közgyám, levéltárnok, orvos, mérnök, községi erdőtiszt, s a község által a helyi igények szerint rendszeresített más tisztviselők.

A tanács pedig áll: a polgármesterből, mint elnökből és a rendőrkapitányból, tanácsnokokból, főjegyzőből, főügyészből és orvosból, mint tagokból.

.....

VII. FEJEZET

AZ ELŐLJÁRÓSÁG ÉS KÉPVISELŐK FELELŐSSÉGÉRŐL

86. § Az előljáróság s a segéd- és kezelőszemélyzet minden egyes tagja mindazon kárért, melyet hivatalos eljárásában akár cselekvése, akár mulasztása által szándékosan vagy vétkes gondatlanságból az államnak, a törvényhatóságnak, a községnek és egyeseknek jogtalanul és illetéktelenül okozott, ha a kár szabályszerű jogorvoslattal elhárítható nem volt, teljes kártérítéssel tartozik.

A kárkeresetek megbírálása a törvénykezési rendtartás szerint illetékes bíróság hatásköréhez tartozik, mely azonban a kereset megindításáról a fellettes közigazgatási hatóságot értesíteni tartozik. Konok perlekedők a községi szegényalap javára 500 frtig terjedhető pénzbírsággal büntetethetnek, a perkoltségben pedig elmarasztalandók.

87. § Ha az előljáró vagy a segéd- és kezelőszemélyzet tagjai felsőbb meghagyás folytán és annak értelmében járt el, a kárkeresetek azok ellen indítandók, kik a törvénytelen cselekvényt elrendelték.

A községi képviselő-testület azon tagjai, kik a törvénytelen cselekvényt elrendelték, a károsult irányában egyetemlegesen felelősek, egymás között azonban a kártérítésre egyenlően kötelezvék.

88. § Ha a károsult az előljáró vagy a segéd- és kezelőszemélyzet tagjának vagyontalansága miatt kielégítést nem nyert, vagy ha nem lehet kideríteni, hogy a sérelmes határozatra kik szavaztak: a fedezetlen kárt a visszkéreset fenmaradása mellett a község pénztára téríti meg; kivéve a rendőrkapitánynak saját hatásköréből eredhető azon kártérítési esetet,

melyre nézve a belügyminister a 69. § értelmében kiadandó szabályrendeletben fog a hivatali viszonynak megfelelő intézkedést tenni.

A pénzkezelő tisztviselők által okozott kárt azonban ezek után első sorban azok viselik, a kik a községi rendszabály értelmében a pénzkezelésre felügyelni tartoznak s kötelességük teljesítését elhanyagolták.

89. § Az állami és törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó rendeletek végrehajtásáért:

kis- és nagyközségekben a bíró és a kör-, illetőleg községi jegyző, rendezett tanácsu városokban a polgármester felelős első sorban.

A főszolgabíró a körjegyzőséghez tartozó községekre nézve a körjegyzőhöz intézi rendeleteit, ki azt az illető község birájával együttesen vagy egyetértőleg hajtja végre.

Az előljárásságra nézve azon belügyekben, melyekben a község a törvény korlátai között önállóan intézkedik, elsősorban a képviselő-testület, másodsorban a kis- és nagyközségekben a főszolgabíró, a rendezett tanácsu városokban az alispán gyakorolja a felügyelet és ellenőrzés jogát.

VIII. FEJEZET

A FEGYELMI ELJÁRÁSRÓL

.....

IX. FEJEZET

A KÖZSÉGI HÁZTARTÁSRÓL

109. § A községnek és a községi felügyelet alatt álló intézeteknek ingó és ingatlan vagyonát minden évben leltározni s a leltárt a községi zárszámadáshoz kell csatolni.

.....

118. § Az 1848: XXV. törvénycikk 15. §-ában és az 1848: XXVI. törvénycikk 13. §-ában érintett magánjogi viszonyok és haszonvételek, a mennyiben törvényesen jelenleg fennállanak, azon törvények értelmében továbbra is érintetlenül fennmaradnak.

119. § A községi erdők fentartása és kezelése iránt az 1879: XXXI. tc. rendelkezik.

.....

122. § A költségvetési előirányzatot a községi előljáráóság, illetőleg tanács terjeszti a közgyűlés elé.

123. § E költségvetésnek magában kell foglalnia a község minden rendes és rendkívüli kiadásait, különös tekintettel azon kiadásokra, melyeknek fedezésére a községet törvény kötelezi.

124. § A költségvetésbe a község minden olynemű jövedelmei felvétnének, melyek eddig is a községi célokra fordítottak, a költségvetés készítését megelőző év pénztári maradványaival együtt.

125. § Az ekkép előterjesztett költségvetési előirányzat a következő évre mindenkor előre az őszi rendes közgyűlésen vizsgálattik, illetőleg állapittatik meg.

A költségvetési előirányzat a közgyűlést megelőzőleg a község házá- nál előre kihirdetendő 15 nap alatt közzszemlére kitétetik, rendezett taná- csu városokban azonfelül a képviselők között kiosztatik.

A közgyűlés a községi adófizetők által beadott észrevételeket felol- vastatni és tárgyalni köteles.

Ott, hol számvevőség, pénzügyi, gazdasági vagy költségvetési állandó szakosztályok vannak, a számvevőség, illetőleg a szakosztály előzetesen mindig meghallgatandó.

A kisebbség különvéleménye a jegyzőkönyvhöz csatoltatik.

126. § A költségvetést a kisebbség különvéleményével és az egyesek ál- tal beadott észrevételekkel együtt a törvényhatósághoz kell felterjeszteni.

A törvényhatóság a költségvetést, ha:

- a) a fentebbi §-okban körülírt feltételeknek megfelel;
- b) az összes kiadások a községi vagyon jövedelmeiből községi adó nélkül fedeztetnek;
- c) és a költségvetés ellen panasz nem emeltetett: egyszerűen tudomásul veszi, s attól a jóváhagyást meg nem tagadhatja.

Ellenkező esetben a költségvetést részletesen felülvizsgálja, attól a helybenhagyást általában meg is tagadhatja, észrevételeit a községgel közli, azt új költségvetés készítésére, illetőleg kiigazítására utasíthatja és a kiigazítást megtagadó község számára a költségvetést azon egy évre hivatalból megállapíthatja; fentartván mindkét esetben a községnek felelbezési joga.

127. § A községi előljáráóság felelős a költségvetés szoros megtartá- sáért.

.....

X. FEJEZET

VEGYES INTÉZKEDÉSEK

166. § Ezen törvény életbeléptével az 1871: XVIII., az 1876: V. és az 1875: XXXV. törvénycikkek hatályon kívül helyeztetnek.

A 68. és 69. §-ok rendelkezései az általános tisztujításkor, és csak a megnyitásban az azok által érintett egyes állások időközben megürülnek, ezek betöltésénél lépnek életbe.

167. § Jelen törvény végrehajtásával a belügyminister bizatik meg.

1889. ÉVI VI. TÖRVÉNYCIKK

A VÉDERŐRÖL

(Részleges közlés)

1. § A védelmi kötelezettség általános és minden védképes állampolgár által személyesen teljesítendő.

2. § A fegyveres erőt képezik: a közös hadsereg, a hadi tengerészet, a honvédség és a népfölkelés.

A közös hadsereg és a honvédség, kiegészítő alkatrész gyanánt, külön külön póttartalékkal van ellátva.

3. § A közös hadsereg és hadi tengerészet hivatása a monarchia mindkét állama területének külellenségek elleni megvédése és a belrend és biztosság fentartása.

4. § A honvédség háboru idejében a közös hadsereg támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig kivételesen a belrend és biztosság fentartására is van hivatva.

5. § A póttartalék a közös hadseregben és a honvédségben háboru idején keletkező fogyatékok pótlására szolgál. Különös körülmények között a közös hadsereg póttartaléka tényleges szolgálattételre béke idejében is behívható (12. §).

6. § A népfölkelés háboru idejében a közös hadsereg, a hadi tengerészet és a honvédség támogatására szolgál.

7. § A közös hadseregbe, a hadi tengerészetbe vagy a honvédségbe lépés kötelezettsége azon naptári év januárius hava 1-én kezdődik, a melyben a védköteles életének 21-ik évét betölti.

8. § A szolgálati kötelezettség tart:

1. a közös hadseregnél:

- a) három évig a sorhad állományában és hét évig a tartalékban;
- b) tíz évig a póttartalékban az abba közvetlenül besorozottakra nézve;

2. a hadi tengerészetnél:

négy évig a sorhad állományában, öt évig a tartalékban és három évig a tengervédben;

3. a honvédségnél, illetőleg annak póttartalékában:

a) két évig azokra nézve, a kik közös hadseregbeli szolgálati kötelezettségük betöltése után helyeztetnek át a honvédséghez;

b) tizenkét évig a honvédséghez közvetlenül besorozottakra nézve.

Mindazok, a kik az ujonczállítás (főszorozás és utóállítás) után, a januárius 1-től október 1-éig terjedő időben soroztatnak be, az ujonczállítási év október 1-én veendő állományba, azaz vétetnek föl a közös hadseregnek (hadi tengerészetnek), illetőleg a honvédségnek kötelékébe. Az október 1-je után december 31-éig besorozottak pedig, továbbá minden önkéntes és a 44., 45., 47. és 49. §-ok alapján a korosztály és sors-szám rendén kívül besorozottak a besorozás napján veendő állományba.

Mozgósítás esetében az állománybavétel Ő Felsége parancsára október 1-je előtt is foganosítható.

A szolgálati idő – a 25-ik §-ban megjelölt eltérő esetek kivételével – az állománybavétel napján kezdődik.

Végződik pedig minden szolgálati kötelezettségi viszonyban – az állománybavétel napjára való tekintet nélkül – azon év december 31-én, a melyben az illető szolgálati kötelezettség eltelt.

9. § A népfölkelési kötelezettség és minden a népfölkelésre vonatkozó részletes határozatok a népfölkelésről szóló törvényben vannak megállapítva.

10. § Azon védkötelesek, kik a tulajdonképeni hadi szolgálatra ugyan nem, de a hadi célokra szükségelt másnemű szolgálatokra alkalmasak, háboru esetében ily szolgálatok tételére alkalmazhatók.

11. § A ki védköteles korban valamely külállamból a monarchiába bevándorol, és a monarchia két államának egyikében állampolgárjogot nyer, tartozik az életkorának ezen törvény értelmében megfelelő védkötelezettséget teljesíteni, tekintet nélkül arra, elegett tett-e, és mi módon tett eleget védkötelezettségének korábbi hazájában.

12. § A sorhadi szolgálatkötelesek megszakítás nélküli tényleges szolgálatra vannak kötelezve.

A közös hadsereg (*hadi tengerészet*) tartaléka és a tengervéd a közös hadseregnek (*hadi tengerészetnek*) hadi létszámra részben vagy teljesen leendő kiegészítése végett csak Ő Felsége a király parancsára hivathatik be.

A közös hadsereg póttartaléka, béke idején, nyolcz hét alatt katonailag kiképezendő, azontul már csak az időszakai fegyvergyakorlatokra hivandó be (54. §).

Ha azonban különös körülmények megkövetelik, a tartalék első évfolyamának és a póttartalék három legifjabb sorozási évfolyamának legényégi állományába tartozó egyének, az 1888: XVIII. törvénycikk rendelkezései szerint, béke idejében is tényleges szolgálattételre visszatarthatók, illetőleg behívhatók.

Mozgósítás esetében póttartalék behívása Ő Felsége parancsára történik. Ha a tartaléknak, tengervédnek és póttartaléknak csak egy részét szükséges tényleges szolgálatra behívni, ennek a sorozási évfolyamok sorrendjében, a legifjabb évfolyamon kezdve kell történni.

A tartalék és a póttartalék az időszakai fegyvergyakorlatokra az illetékes közös hadseregbeli hatóságok által hivatik be.

13. § A honvédségnek katonai kiképeztetését és tényleges szolgálatát békében a honvédségre vonatkozó törvények szabályozzák.

A honvédség póttartaléka, béke idejében, nyolcz hét alatt katonailag kiképezendő, de azontul rendszerint csak az időszakai fegyvergyakorlatokra hivandó be (54. §).

A honvédség behívása és mozgósítása Ő Felsége a király parancsára, a honvédségről szóló törvény rendelkezései szerint történik.

Ha a honvédségnek csak egy részét szükséges tényleges szolgálatra behívni, ennek a sorozási évfolyamok sorrendjében, a legifjabb évfolyamon kezdve kell történnie.

A honvédség az időszakai fegyvergyakorlatokra az illetékes honvédségi hatóságok által hivatik be.

14. § A közös hadsereg és a hadtengerészet fentartására szükséges évi ujonzjutalék, az 1867. évi XII. törvénycikk 11., 12., 13. és 14. §-ában foglalt alkotmányos jogok alapján és azok fentartása mellett, 103,100 főben állapittatik meg és ezen jutalék a magyar korona országai között egyfelől, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok között másfelől,

a népesség számaránya szerint és pedig mindenkor a legutóbbi népszámlálás eredménye alapján osztandó fel.

Az előbbi pontban megállapított ujonczlétszám 10 évre érvényes.

Az 1880. évi december 31-én a monarchia mindkét államának területén foganatosított népszámlálás eredménye szerint, jelenleg a magyar korona országaiból 42,711 ujoncz állítandó ki.

A közös hadsereg megállapított ujonczjutaléka tiz év lefolyása előtt csak akkor lesz kérdésbe vehető, ha Ő Felsége az illető felelős kormányok útján az ujonczjutaléknak emelését, vagy leszállítását szükségesnek tartja. A föntebbi határidő eltelte előtt pedig ezen ujonczjutaléknak változtatlanul hagyására, vagy megváltoztatására célzó javaslatok a kormány részéről a törvényhozásnak idejében előterjesztendők.

A magyar korona országai honvédségének fentartására szükséges évenkénti ujonczjutalék hasonlólag 10 évi érvénnyel 12,500 főben állapítatik meg.

Valamennyi jutaléknak tényleges kiállítása azonban csak akkor történhet meg, ha a törvényhozás azokat azon évre már megszavazta.

15. § A közös hadseregbe (hadi tengerészetbe) és a honvédségbe besorozandó ujonczok száma (14. §) az egyes hadtestek területeire a népesség számarányához képest, ezen területeken belül pedig az egyes sorozó járássokra a tényleges sorozási eredmények alapján vetendő ki.

Az ujonczok beosztása a közös hadseregbe és a honvédségbe a korosztályok sorrende és minden korosztályban a sors-számok rende szerint eszközzendő. Azok, a kik a harmadik vagy valamely magasabb korosztályban a közös hadsereg részére be nem soroztatnak, a sors-szám rendén kívül is beoszthatók a honvédséghez.

A hivatásszerű tengerészek, korosztályukra és sors-számukra való tekintet nélkül, a hadi tengerészet ujonczjutalékának teljes fedezéséig, a hadi tengerészethez sorozandók be.

A közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség ujonczjutalékainak teljes fedezése után fenmaradó ujonczok, „mint fölös számmal besorozottak” [18. § f) pontja] a póttartalékba osztandók be. Ezen fölös számmal besorozottak a közös hadsereg és honvédség között, azok ujonczjutalékainak arányában, sors-számaik szerint oly módon osztatnak fel, hogy a legmagasabb sors-számuak a honvédséghez jutnak; ellenben a póttartalékba közvetlenül besorozottak (18. § a), b), c), d) és e)] a szerint, a mint

a közös hadseregbeli vagy honvédségi zárszámokon belől esnek, jutnak a közös hadseregbe vagy a honvédségbe.

A közös hadsereg részére a magyar korona országából állított ujonczok és póttartalékosok a magyar csapattestekbe osztandók és pedig lehetőleg oly csapatokba, melyek azon hadtest-területből egészítettnek ki, a melyben az illető ujonczok községi illetőséggel bírnak. Kivételt képeznek a törvény e rendelkezése alól a közös hadsereg oly különleges fegyvernevei vagy szolgálatai, illetőleg ezek csapattestei, a melyek rendeltetésük-nél fogva nem szervezhetők olyképen, hogy azokban a magyar korona országainak területéről származó legénységből önálló osztályok volnának alakíthatók.

16. § A közös hadsereg és hadi tengerészet kiegészítettik:

- a) az ujonczállitás [fősorozás és utóállitás (37., 38. és 39. §)] által;
- b) a korosztály és sors-szám rendén kívüli állítás (44., 45., 47., 48. és 49. §) által;
- c) a közös hadseregbeli képző-intézetek növendékeinek besorozása (21. §) által;
- d) önkéntesek belépése (22. és 25. §) által.

17. § A honvédség kiegészítettik:

- a) az ujonczállitás [fősorozás és utóállitás (37., 38. és 39. §)] által;
- b) a korosztály és sors-szám rendén kívüli állítás (15., 44., 45., 47., 48. és 49. §) által;
- c) a tartalékosoknak és póttartalékosoknak közös hadseregbeli szolgálati kötelezettségek teljesítése után való áthelyezése (8. §) által;
- d) önkéntesek belépése (23. §) által;
- e) egyévi önkénteseknek áthelyezése (25. §) által;
- f) a hadapródoknak a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába kivételesen és idő előtt való áthelyezése (52. §) által;
- g) a Ludovika-akadémia végzett növendékeinek besorozása által, az 1883. évi XXXIV. törvénycikk alapján.

18. § A póttartalékba beosztatnak:

- a) a papnövendékek és papjelöltek (31. §);
- b) a tanító-jelöltek és tanítók (32. §);
- c) az öröklött mezei gazdaságok birtokosai (33. §);
- d) azon besorozottak, a kik családi körülményeik alapján a rendes tényleges szolgálati kötelezettség alól béke idején mentesek (34. §);

- e) a kevésbé alkalmasak (38. §);
- f) a fölös számmal besorozottak (15. §).

19. § A közös hadseregbe és a hadi tengerészetbe beléphet:

- a) a ki a monarchia egyik vagy másik állama területén honpolgári joggal bír;
- b) a ki a szükséges szellemi és testi képesség mellett legalább 155 centiméter magas;
- c) a ki életének legalább 17-ik évét betöltötte.

A közös hadsereg számára szükséges kézművesek és az irodai szolgálatra alkalmazhatók, továbbá a megkivántató hajós legények és hajókézművesek, ha különben alkalmasak, testi nagyságukra való tekintet nélkül sorozhatók be.

20. § A honvédségbe beléphet:

- a) a ki magyar állampolgár;
- b) a ki a szükséges szellemi és testi képesség mellett legalább 153 centiméter magas;
- c) a ki legalább a hadköteles kort elérte.

A honvédség számára szükséges kézművesek és az irodai szolgálatra alkalmazhatók, ha különben alkalmasak, testi nagyságukra való tekintet nélkül sorozhatók be.

A honvédségbe való beosztásra vonatkozó egyéb rendelkezések a 15. és 23. §-ban foglaltatnak.

21. § A katonai képző-intézetek végzett növendékeinek besorozása a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe), illetőleg a honvédségbe, a katonai hatóságok által az e részben fennálló külön szabályok értelmében eszközöltetik.

Azily növendékek adijmentes kincstári vagy alapítványi helyen eltöltött mindegyik iskolai évért egy-egy évig, s a félfizetéses helyen eltöltött mindegyik iskolai évért egy-egy félévig tartoznak a rendes tényleges szolgálati időn felül tényleg szolgálni. Azonban az összes kötelezett tényleges szolgálati idő az előbbi esetben tíz évnél, az utóbbiban pedig hét évnél többre nem terjedhet.

Fizetéses növendékek, a kiknek kiképeztetése négy évig vagy ennél tovább tartott, a rendes tényleges szolgálati időn felül egy évet tartoznak tényleges szolgálatban eltölteni.

A honvédségi Ludovika-akadémiában kiképzett növendékeknek az

intézetből való kilépése napjától számítandó tényleges szolgálati kötelezettsége a honvédség állományában ugyanezen határozatok szerint szabályoztatik.

22. § Önkéntesen minden belföldi beléphet a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe), a ki e végre a törvényszerű kellékekkel (19. §) bir.

Ki vannak zárva azok, a kik hivatalvesztés, vagy politikai jogaik gyakorlatának felfüggesztése alatt állanak, illetőleg büntető ítélet következtében nincsenek polgári jogaik élvezetében.

Kiskoruaknál az önkéntes beléphetésre az atya vagy gyám beleegyezése szükséges.

Az önkéntesen belépő a csapattestet, melyben szolgálni kíván, maga választhatja, föltéve, hogy az illető csapat önkéntesek fölvételére jogosítva van, s hogy az önkéntes az abba leendő fölvételre alkalmas.

Azon hadköteleseknek, a kik korosztályuknál fogva (38. §) a sorozásra már felhivattak, a fősorozás (37. §) ideje alatt az önkéntes belépés nem engedtetik meg.

A ki a sorozásra előállani törvényszerűleg kötelezve volt, és meg nem jelent, ez által önkéntes beléphetési jogát mindaddig elveszti, míg a sorozóbizottság határozatának az elmulasztott ujonczállításokra nézve, magát alá nem vetette.

Azoknak szolgálati kötelezettsége, a kik hadkötelezettségöknek eleget tettek, vagy szolgálati kötelezettségek teljesítése után (8. §) önként lépnek be, a közös hadseregnél és hadi tengerészetnél a törvényes sorhadi szolgálati időre, vagy esetleg a háboru idejére terjed.

Külföldiek a törvényszerű sorhadi szolgálati időre kivételesen csak Ő Felsége engedélyével vehetők föl a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe), ha kormányuk ez iránti föltétlen engedélyét képesek felmutatni.

23. § A honvédségbe önként beléphet minden belföldi, a ki hadkötelezettségének eleget tett, és sem a közös hadseregnél, sem a hadi tengerészetnél szolgálati kötelezettség alatt nem áll, és a beléphetéshez szükséges törvényes kellékekkel (20. §) bir.

Kizárvák azok, a kik hivatalvesztés vagy politikai, jogaik gyakorlatának felfüggesztése alatt állanak, illetőleg büntető ítélet következtében nincsenek polgári jogaik élvezetében.

Kiskoruaknál az önkéntes beléphetésre az atya vagy gyám beleegyezése szükséges.

Az önkéntesek szolgálati kötelezettsége 2 évre, esetleg a háboru idejére terjed.

24. § Azon belföldiek, a kika a következő 25., 26., 27., 28. és 29. §-okban megállapított előképzettséget kimutatni képesek, béke idejében csak egyévig tartó tényleges szolgálati kötelezettség kedvezményében részesíttetnek.

Ezen kedvezményből ki van zárva az, a ki valamely bűntett, vagy nyereségvágyból elkövetett, vagy a közszemérmet sértő vétség miatt jogérvényesen elítéltetett.

Az egyévi tényleges szolgálat teljesítése után azonban csak azok helyezettnek át a tartalékba, a kik az említett szakaszokban megállapított egyéb követelményeknek is megfeleltek.

Az egyévi tényleges szolgálat vagy a katonai állományban, vagy orvosi, gyógyszerészi és állatorvosi minőségben teljesíthető.

25. § A közös hadsereg és honvédség katonai állományában az egyévi tényleges szolgálat kedvezményét elnyerik, tekintet nélkül arra, vajjon önként, vagy pedig a fősorozásnál, vagy mint igazoltan távol voltak utóállítás útján soroztatnak be, azon belföldiek, a kik

a) legkésőbb azon év márczius hava 1-jén, mely évre nézve állítatnak, valamely nyilvános vagy nyilvánossági joggal felruházott belföldi főgymnasiumot, ugyanilyen főreáliskolát, vagy valamely ezekkel egyenjogositott tanintézetet sikeresen végeztek be;

b) azon év márczius hava 1-jén, a melyre nézve állítatnak, valamely nyolcz osztályu belföldi nyilvános vagy nyilvánossági joggal felruházott középiskola utolsó évfolyamába tartoztak, és azt legkésőbb ugyanazon évi október 1-jéig sikeresen végezték el;

c) azon év márczius hava 1-jéig, melyben életök 21-ik évét betöltik, egy e célra szervezett vegyes-bizottság előtt kellő eredménynyel fölvételi vizsgát tettek.

Azt, hogy mely nyilvános vagy nyilvánossági joggal felruházott bel- és külföldi tanintézetek tekintendők a belföldi főgymnasiumokkal és főreáliskolákkal egyenranguaknak, továbbá azt, hogy mily módon igazolandó a vegyes vizsgáló-bizottság előtt az egyévi tényleges szolgálathoz megkívántató tudományos képzettség, a honvédelmi minister, az illető szakministerrel egyetértőleg és a közös hadügyminister hozzájárulásával határozza meg.

Az egyévi tényleges szolgálat kedvezményére a fentebb elősorolt föl-

tételek teljesítése által megszerzett jog a besorozás időpontjához kötve nincsen, s ennél fogva a későbbi korosztályokban is azon föltétel alatt marad biztosítva, ha a jogosultság legkésőbb azon fősorozás alkalmával bejelentetik, melyre az illető megjelenni tartozik. A ki ezen bejelentést elmulasztja, a kedvezményre való jogát ezen állításra nézve elveszti.

Azon egyévi önkéntesek, a kik az ujonczállítás után soroztatnak be, és az ujonczkivetésnek, illetőleg a hadjutalék végleges számbavételének eredményéhez képest korosztályuk és sors-számuk szerint a honvédséghez jutnak; a honvédséghez osztandók be, s az egyévi tényleges szolgálatot is ennél kötelesek teljesíteni. Azon egyévi önkéntesek, a kik sors-számuk szerint a póttartalékba jutnak, az egyévi tényleges szolgálatot beosztásukhoz képest, vagy a közös hadseregben vagy a honvédségben tartoznak teljesíteni. Ha a honvédséghez nem jutna 15%-a a sorozási évben felavatott egyévi önkénteseknek, a hiány – ha a honvédelmi minister ezt szükségesnek tartja – a sorszámuk szerint a közös hadsereghez jutott oly egyévi önkéntesek áthelyezése által fedezendő, a kik a honvédséghez leendő beosztásukat kérik. Ha azonban a sorozási évben felavatott egyévi önkénteseknek több mint 15%-a jut a korosztály és sors-számok rendszere szerint a honvédségbe, a többlet a következő évben a közös hadsereg javára beszámítandó.

Az egyévi önkéntesek a csapattestet, s azok, kik tanulmányaikat valamely magasabb tanintézetben folytatják, az egyévi tényleges szolgálat évét is szabadon választhatják; azonban a tényleges szolgálatnak azon év október hava 1-jén túl való elhalasztása, a melyben életök 24-ik évét töltik be, meg nem engedtetik.

Az egyévi tényleges szolgálat rendszerint saját költségén teljesítendő, s ez alatt, a saját költségén való ruházzkodáson, fölszerelésen és élelmezésen kívül, a lovasságnál még a ló megszerzése és tartása is beleértetik.

Ezen egyévi önkéntesek a laktanyában való lakásra, ha önköltségükön magánszállást tartanak, nem szoríthatók; hacsak különös katonai szolgálati, kiképezési és fegyelmi tekintetek ez alól kivételt nem követelnek.

Csapattestük helyőrség változtatása esetében, béke idején, ezen egyévi önkénteseknek szolgálatilag figyelembe vehető és egyénileg méltánylást érdemlő viszonyok között megengedhető, hogy addigi állomáshelyükön folytathassák a tényleges szolgálatot, feltéve, hogy az különben is állandó lakóhelyük, és hogy ott ugyanazon fegyvernembeli csapat van.

Vagyontalan tanulók, kik jó erkölcsi magaviselet mellett tudományos képzettségöket valamely belföldi középiskola által kiállított s akár a fő-tantárgyakból jeles osztályzatu osztályvizsgálati, akár érettségi (zár- vagy vég-) bizonyítványokkal igazolják, és kimutatni képesek, hogy az egyévi tényleges szolgálat ideje alatt eltartásukhoz elkerülhetetlenül szükséges, és időnként rendeleti uton megállapítandó költségeket sem képesek sajátjukból fedezni, a tényleges szolgálatot kivételesen államköltségen is teljesíthetik. Ezek állami költségen ruháztatnak, szereltetnek fel, élelmez-tetnek és szállásoltatnak el, de a közös hadseregnél a lovassághoz be nem oszthatók.

Az egyévi tényleges szolgálati idő kizárólag a katonai kiképzetés céljainak van fentartva.

A tényleges szolgálati év végén tartoznak az egyévi önkéntesek a tartalékos tisztekké való kinevezéshez megkívántató képzettséget, elméleti és gyakorlati tekintetben, vizsga letétele által igazolni. Ezen vizsgára nézve a követelmények mértékét és a követendő eljárást az Ő Felsége által szentesített e részbeli szabályok állapítják meg.

Azon egyévi önkéntesek, a kik a tényleges szolgálati év eltelte után a vizsgát sikerrel leteszik és a tiszti rendfokozat elnyeréséhez megkívántató egyéb követelményeknek is megfelelnek, a hadszervezet szerinti szükséglet mérvéhez képest tartalékos tisztekké, ha pedig ezen szükséglet már fedezve van, hadapródokká neveztetnek ki.

Azon egyévi önkéntesek, a kik ezen vizsgánál meg nem felelnek, kötelesek még egy évet csapattestük alosztályainál tényleg szolgálni, s ezalatt szabadságukban áll, azon előbb említett kedvezménynyel, hogy a lakatnyán kívül lakhatnak, saját költségükön teljesíteni a szolgálatot. Az ilyeneknek az is megengedhető, hogy az egyévi önkéntesek elméleti oktatásában, a mennyiben ilyen helyben tartatik, részt vehessenek, feltéve, hogy máskülönben arra érdemeseknek találtnak, és hogy a szolgálat ez által hátrányt nem szenved. Az e részbeli közelebbi határozatok rendeleti uton szabályozandók.

A második tényleges szolgálati év eltelte után a vizsgára ismét jelentkezhetnek, és a tartalékba helyeztetnek át.

Azon egyévi önkéntesek szolgálati ideje, a kik a hadköteles korba léptök előtt avattatnak fel; azon esetben, ha az egyévi tényleges szolgálatot legkésőbb azon évben kezdik meg, a melyben életkoruk 20-ik évét töltik be,

besoroztatásuk évének október hava 1-jétől, különben pedig azon év okt. hava 1-jétől fogva számíttatik, a melyben életkoruk 21-ik évét töltik be.

Az egyévi tényleges szolgálat kedvezményét elveszti, a ki akár a tényleges szolgálat megkezdése előtt, akár annak megkezdése után, valamely, a 24. § második bekezdésében említett büntetendő cselekmény miatt jogérvényesen elítéltetik. Ezen esetben az addig már teljesített szolgálat a sorhadi, illetőleg a honvédségi tényleges szolgálati időbe beszámítandó.

Az egyévi önkéntesi kedvezmény elvesztését a büntető bírósági ítélet alapján, a honvédelmi minister, esetleg a közös hadügyministerrel egyetértőleg mondja ki.

26. § A hadi tengerészetnél az egyévi tényleges szolgálat kedvezményében részesíttetnek, tekintet nélkül arra, vajjon önként, avagy a fősorozásnál, vagy mint igazoltan távol-voltak utóállítás útján soroztatnak be, azon belföldiek, kik legkésőbb azon év márczius hava 1-jén, melyre nézve állíttatnak, valamely alább elősorolt minősítettséggel birnak, nevezetesen:

a) a kik kinevezési oklevéllel (brevet) ellátott kapitányok vagy hadnagyok a kereskedelmi tengerészetnél;

b) a kik hivatásszerű tengerészek és valamely belföldi tengerészeti iskola által kiállított végbizonyítvánnyal, vagy valamely külföldi tengerészeti iskola elvégzéséről szóló bizonyítvánnyal birnak, s hivatásuk gyakorlatában legalább egy évig voltak hosszujáratu vagy nagy parti járatu hajókon behajózva;

c) valamely felsőbb műszaki tanintézet rendes hallgatói, a kik a gépészeti szakra szánják magukat;

d) valamely ipartanoda gépészeti műszaki osztályának, vagy pedig a trieszti kereskedelmi és tengerészeti akadémián fennálló hajóépítészeti szaktanfolyamnak végzett növendékei, és érettségi (vég-) bizonyítvánnyal, illetőleg hajóépítészetre képesítő bizonyítvánnyal birnak.

Azon hivatásszerű tengerészek, a kik az ujonczállítás alkalmával az egyévi tényleges szolgálat kedvezménye mellett avattatnak fel, kizárólag a hadi tengerészethez osztandók be (15. §).

Az egyévi tényleges szolgálat a hadi tengerészetnél csakis államköltségen teljesíttetik.

Az egyévi önkéntes tengerészek, a kik a tényleges szolgálati év eltelte után az illető vizsgát sikerrel leteszik, ennek eredményéhez képest vagy

mint 2-od osztályu tengerész-hadapródok, vagy mint altisztek a tartalékba helyeztetnek át.

A gépészeti szakbeli egyévi önkéntesek a vizsgálat letevése után mint gépész-altisztek helyeztetnek át a tartalékba, és ha valamely felsőbb műszaki tanintézetben a gépészeti szakból sikerrel letett mindkét államvizgáról nyert bizonyítványt tudnak felmutatni, saját kérelmükre tartalékos gép-építési és forgalmi növendékekké nevezhetők ki.

Azon egyévi önkéntesek, a kik vizsgálat alkalmával az altiszti fokozatra való képesítést el nem nyerték, kötelesek még egy évet tényleg szolgálni, melynek eltelte után a vizsgára ismét jelentkezhetnek.

Egyebekben a 25. § rendelkezései megfelelőleg alkalmazandók.

27. § Azon egyévi önkéntesek, a kik orvosi tanulmányokat folytatnak és tartalékos orvosokká óhajtanak kineveztetni, kötelesek egy félévét a katonai állományban, nevezetesen a gyalogságnál vagy a vadász-csapatnál, a másik félévét pedig a tudori oklevél elnyerése után segédorvos-helyettesi minőségben a katonai egészségügyi intézetben tényleges szolgálatban eltölteni.

A katonai állománybeli szolgálat mindenkor csak április 1-jén, és legkésőbb azon évben kezdendő meg, melyben a jelölt életkora 25-ik évét tölti be; az orvosi minőségben teljesítendő szolgálatba pedig, mely vagy április 1-jén, vagy október 1-jén kezdhető meg, a jelöltnek legkésőbb azon év április hava 1-jén kell belépnie, a melyben életkora 28-ik évét tölti be.

A tényleges szolgálat sikeres befejezése után ezen egyévi önkéntesek tartalékos segédorvosokká neveztetnek ki, különben pedig segédorvos-helyettesi minőségben helyeztetnek át a tartalékba.

Azon egyévi önkéntesek, a kik az orvosi tanulmányokat abbahagyják, vagy a fentebb megállapított határidőig be nem fejezik, az egy, illetőleg két évi tényleges szolgálatot, az addig netán már teljesített tényleges szolgálat beszámításával, a katonai állományban kötelesek teljesíteni. Ellenben az oly egyévi önkéntesek, a kik az orvosi tanulmányokat befejezik, de a tudori oklevelet a föntebb kijelölt időpontig meg nem szerzik, a második évi tényleges szolgálatra nem kötelezhetők.

Egyebekben a 25. § rendelkezései megfelelőleg alkalmazandók.

28. § Gyógyszerészek, a kik legkésőbb azon év márczius hava 1-jéig, melyre nézve állítatnak, vagy

a) hat gymnasiumi vagy reáliskolai osztályt végeztek és a gyógyszerész-gyakornoki vizsgát sikerrel letették, vagy

b) négy gymnasiumi osztályt végeztek és az egyetemi tanulmányokat megkezdték, az egyévi tényleges szolgálat kedvezményében, mint gyógyszerészek, részesítendők.

Ezen szolgálatba azonban csak a gyógyszerész-mesteri oklevél elnyerése után léphetnek, és a tényleges szolgálat sikeres teljesítése után, a szervezet szerinti szükséglet mérvéhez képest, tartalékos gyógyszerészárnokokká neveztetnek ki, különben pedig gyógyszerész-gyakornoki minőségben helyeztetnek át a tartalékba.

Azon gyógyszerészek, a kik ezen tanulmányaikat abbahagyják, vagy pedig azon év október hava 1-jéig, melyben életkoruk 26-ik évét (a. pont), illetőleg 24-ik évét (b. pont) töltik be, a gyógyszerész-mesteri oklevelet el nem nyerik; elvesztik ezen kedvezményt, és a katonai állománybeli egyévi tényleges szolgálat kedvezménye iránt netalán meglevő igényök épségben tartása mellett, a törvényszerű tényleges szolgálat utólagos teljesítésére kötelezendők.

Egyebekben a 25. § rendelkezései megfelelőleg alkalmazandók.

29. § Állatorvosi tanulók, a kik legkésőbb azon év márczius hava 1-jéig, melyre nézve állíttatnak, az állatorvosi tanulmányokat megkezdték, az egyévi tényleges szolgálat kedvezményében, mint állatgyógyászok, részesítendők.

Ezen szolgálatot azonban csak az állatorvosi oklevél elnyerése után a lovasságnál, tábori tüzérségnél vagy a vonat-csapatoknál kezdhetik meg, és a tényleges szolgálat sikeres teljesítése után a szervezet szerinti szükséglet mérvéhez képest tartalékos al-állatorvosokká neveztetnek ki, különben pedig állatorvosi gyakornoki minőségben helyeztetnek át a tartalékba.

Azok, a kik az állatorvosi tanulmányokat abbahagyják, vagy pedig azon év október hava 1-jéig, a melyben életkoruk 24-ik évét töltik be, az állatorvosi oklevelet el nem nyerik; elvesztik ezen kedvezményt, és a katonai állománybeli egyévi tényleges szolgálat kedvezménye iránt netalán meglevő igényök épségben tartása mellett, a törvényszerű tényleges szolgálat utólagos teljesítésére kötelezendők.

Egyebekben a 25-ik § rendelkezései megfelelőleg alkalmazandók, azon kivétellel, hogy vagyontalan állatorvosok a tényleges szolgálatot a lovasságnál is államköltségen teljesíthetik.

30. § Azon katonai állománybeli egyévi önkéntesek, a kik tartalékos katonai hivatalnokokká óhajtanak kineveztetni, a szükséglethez képest,

saját kérelmükre, a nyolcz heti katonai kiképeztetés után, valamely közös hadseregbeli intézethez oszthatók be.

Azok, kik a szolgálati év eltelte után az illető vizsgát sikerrel leteszik, tartalékos járulnokokká vagy gyakornokokká neveztetnek ki.

Ellenben azon egyévi önkéntesek, a kik ezen vizsgán meg nem felelnek, még egy második évi s a katonai állományban teljesítendő tényleges szolgálatra köteleztetnek, melynek eltelte után a vizsgát ismételtetik.

Egyebekben a 25. § ide vágó rendelkezései megfelelően alkalmaztatnak.

31. § A törvényesen elismert egyházak és vallásfelekezetek papjelöltjei és papnövendékei, ha már az ujonczállítás idejében ily viszonyok közt vannak és besoroztattak, kérelmükre a póttartalékhoz osztandók be (18. § a)). Az ilyenek hittudományi tanulmányaik folytathatása végett, békében és háboruban, mindennemű tényleges szolgálat, a katonai kiképeztetés, az időszaki fegyvergyakorlatok és az ellenőrzési szemlék alól mentesek.

Ugyanezen kedvezményben részesítettnek:

a) azok, a kik állománybavételök idején (október 1-jén) vagy hittudományi tanulmányaikat már megkezdték, vagy valamely papi rend noviciátusába fel vannak véve;

b) azok, a kik a tényleges szolgálat teljesítése után kezdik meg, avagy folytatják a hittudományi tanulmányokat és mint az a) pont alatt említett hittanhallgatók, a papi pályára szánják magukat.

Papokká szenteltetésök, illetőleg lelkészekké vagy segédlelkészekké lett alkalmaztatásuk után a póttartalék állományából annak nyilvántartásába helyeztetnek át.

Minden felszentelt pap, illetőleg lelkész és segédlelkész, szolgálati kötelezettségének ideje alatt, a póttartalék nyilvántartásában vezetendő és mozgósítás esetén, szolgálati kötelezettsége idején belül, lelkészi teendőkre az egész fegyveres erő számára igénybe vehető.

Azok, a kik a magasabb egyházi rendek felvétele előtt hagynak fel a lelkészi pályával; ugyszintén azon papjelöltek, a kik az illetékes ministerek által a közös hadügyministerrel egyetértőleg megállapítandó határidő alatt nem nyernek lelkészi, segédlelkészi vagy papi jelleggel bíró tanári alkalmazást, a póttartalékból, ha abba nem sorsszámuk szerint, és nem mint kevésbbé alkalmasak jutottak, kiveendők, és a törvényszabta tényleges szolgálat azonnali teljesítésére köteleztetnek. Ha azonban sors-számukhoz képest a póttartalékban megmaradnak, a katonai kiképeztetésre

azonnal behívandók. Ha az egyévi tényleges szolgálat kedvezményére az állítás alkalmával igénynyel birtak, az számukra épségben tartatik.

32. § A népoktatási tanintézetek, s nevezetesen az elemi és felsőbb népiskolák, a polgári iskolák és a tanítóképzőintézetek tanítójelöltjei, és az ezen népoktatási tanintézeteknél, valamint a siketnémák, vakok és hülyék számára fennálló közintézeteknél alkalmazott tanítók, valamint a képesített és tényleg alkalmazott kisdedővők, ha már az ujonczállítás idejében ily viszonyok között vannak és besoroztattak, kérelmükre a póttartalékba osztandók (18. § b). Katonai kiképeztetésök végett az oktatást legkevesbbé akadályozó időszakban hívandók be.

A nép- és polgári iskolai tanítók sorában mutatkozó vagy beállható hiány ideje alatt a tanítóképzőintézetek azon növendékei, kik azon év márczius hava 1-jén, melyre nézve állittatnak, valamely elemi tanító-képezde utolsó évfolyamát hallgatják, vagy tanulmányaikat a polgári iskolai tanítóképezdében folytatják, besoroztatásuk esetében tanulmányaik befejezhetése céljából, de mozgósítás alkalmával lehető behivatásuk fentartása mellett, szabadságra bocsátandók.

Ezek azután, ha tanítóképezdei tanulmányaikat szabályszerű előmenetel mellett és jó eredménnyel befejezik, és rendszeresített nép- és polgári iskolai tanítói állást nyernek, véglegesen részesítendőek az említett kedvezményben.

Azon tanítóképezdei növendékek, a kik az e részbeli igazolványokat nem mutatják be a kellő időben, a törvényszabta tényleges szolgálat azonnali teljesítésére kötelezendők, illetőleg katonai kiképeztetés végett behívandók.

Azon tanítójelöltek és tanítók, a kik a tanítói pályáról még szolgálati kötelezettségök ideje alatt lelépnek, a póttartalékból, – ha abba nem sorsszámuk szerint, és nem mint kevésbbé alkalmasak jutottak, – kiveendőek, és a törvényszabta tényleges szolgálat azonnali teljesítésére köteleztetnek. Ha azonban az egyévi tényleges szolgálat kedvezményére az állítás alkalmával igénynyel birtak, az számukra épségben fentartatik.

33. § Azok, a kik örökösödés útján jutottak valamely mezei gazdaság birtokába, ha abban maguk gazdálkodnak, s ha ezen gazdaság földjövedelme elegendő egy öttagú családnak önálló eltartására, de viszont nem haladja túl ezen jövedelemnek négyszeres mennyiségét, a póttartalékba osztandók (18. § című).

Az, ki ezen kedvezményre való jogczimét elveszti, a póttartalékból, – ha abba nem sorsszáma szerint és nem mint kevésbbé alkalmas jutott, – kivéttetik és sorozási évfolyamához képest, az esetleg még lerovandó tényleges szolgálat azonnali teljesítésére köteleztetik.

34. § Béke idején, családi viszonyaik tekintetbevételével a rendes tényleges szolgálat alól besoroztatásuk esetében felmentendők és a póttartalékba osztandók (18. §. d.) a következők:

1. a keresetképtelen apának vagy özvegy anyának egyetlen fia, vagy annak nem léteben egyetlen veje, az utóbbi azon esetben, ha a viszonyok, melyek igényét megállapítják, nősülése idejében még fenn nem állottak;

2. az apa halála után a keresetképtelen nagyapának vagy özvegy nagyanyának egyetlen unokája, ha azoknak fiuk nincsen;

3. teljes árvaságra jutott testvéreknek egy fitestvére, vagy féltestvére, ugyszintén atyátlan testvéreknek egyetlen féltestvére.

Azonban csak azon vérszerinti és törvényes egyetlen fiúnak, unokának vagy fitestvérnek, illetőleg azon egyetlen vőnek van ezen felmentésre igénye, a kinek felmentésétől szülőinek, öreg szülőinek vagy testvéreinek, illetőleg apósának vagy anyósának eltartása függ, s a ki e kötelességet teljesíti is.

Törvénytelen fiu hasonlóan részesittetik e kedvezményben, ha ettől függ vérszerinti anyjának eltartása, s ha ő e kötelességet teljesíti is.

Egyetlen fiuval, unokával, fitestvérrel, illetőleg vővel egyenlő igényűnek tekintetik ugyanazon feltételek alatt az is, a kinek egyetlen fivére, vagy többi fivérei, illetőleg sógorai:

a) sorhadi vagy tényleges honvédségi szolgálatkötelezettség alatt állanak, avagy a 12. § negyedik bekezdése értelmében tényleges szolgálatra kivételesen behívtak, mindkét esetben feltéve, hogy nem szökevények, vagy

b) 18 évesnél ifjabbak, vagy

c) gyógyithatatlan szellemi vagy testi fogyatkozások miatt keresetképtelenek.

A ki ezek alapján a póttartalékba osztatott, de mentességi czimét elveszti, vagy a ki annak feltételeit nem teljesíti; a póttartalékból, – ha abba nem sorsszáma szerint és nem mint kevésbbé alkalmas jutott, – kiveendő és sorozási évfolyamához képest az esetleg még lerovandó tényleges szolgálat azonnali teljesítésére köteleztetik.

Ezen felmentés tárgyában a sorozó bizottság (38. §) határoz, melynek határozata ellen a honvédelmi ministerhez lehet felfolyamodni. A sorozó bizottságnak a honvédelmi minister által helybenhagyott határozata ellen további folyamodásnak helye nincs.

Azon esetben, ha a föntebbi kedvezménynek nem lehet helye, de különös tekintetbevételt érdemlő családi viszonyok forognak fenn; a katonai kiképeztetés után a béke idejére való szabadságolás, a fegyvergyakorlatokon és az ellenőrzési szemléken való megjelenés kötelezettségének fentartása mellett, elrendelhető.

A közös hadseregbeli vagy honvédségi szolgálatkötelezettség alatt álló katona, ha az 1., 2. és 3. pontok alatt kijelölt egyik vagy másik viszonyba jut, vagy ha már besoroztatása idejében is oly viszonyok között volt, de ebbeli igényét nem érvényesítette, ezen viszony fennállása alatt a póttartalékba helyezendő át.

35. § A legközelebb ujonczállításra felhívott korosztályokban (38. §) álló mindegyik hadköteles tartozik a megelőző év november havában beiratása végett illetőségi községének avagy állandó tartózkodási helyének előljáróságánál, akár írásban, akár személyesen élő szóval, jelentkezni.

A ki ezen jelentkezést, a nélkül, hogy legyőzhetlen akadályok hátráltatták volna, elmulasztja, kihágást követ el, és öt forinttól száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

36. § A községelőjárók és az anyakönyvvezetők az ujonczállítási lajstromokhoz tőlök kívántató segédokmányok valódiságáért felelősek és hatáskörükön belül a politikai hatóságoknak az ujonczállítás végrehajtására vonatkozó mindennemű hivatalos eljárásaikban segédkezet nyújtani tartoznak. Előbbiek az elővezetett egyének személyazonosságáért is felelősek.

37. § A fősorozás a közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség részére minden évben rendszerint a márczius 1-től április 30-ig terjedő időszak alatt foganosittatik. Az utóállítások a szükséghez képest tartandók meg.

Átalános mozgósítás esetén a fősorozás félbeszakítandó, de mihelyt lehetséges, folytatandó.

38. § Minden hadköteles azon sorozó járásban tartozik előállani, a melyben községi illetőséggel bir.

Az ugyanazon évi januárius 1-je és december 31-ike között született

összes ifjak egy korosztályt képeznek, a mely a születési év szerint nevezetik el.

Az ujonczállításra három korosztály hivatik fel.

Az ujonczállítást minden sorozó járásban a korosztályok, és mindenik korosztályon belül a sors-számok rendje szerint vegyes sorozó bizottságok eszközlik.

Azon hadkötelesek, a kik a közös hadseregi (hadi tengerészeti) és a honvédségi szolgálatra alkalmasoknak találtnak, felavatandók; ugyszintén a „kevésbbé alkalmasok” is, vagyis azon hadkötelesek, a kik kisebb fogyatkozások miatt csak a póttartalékba való besorozásra alkalmasok (18. § e).

Az ujonczállításnál hozott s a hadkötelest felavatandónak kimondó határozat ellen felfolyamodásnak helye nincsen.

A besorozottak közül azok, kik a 31-ik, 32-ik, 33-ik és 34-ik § értelmében a védkötelezettség teljesítése körül megengedett valamely kedvezményben részesíttetnek, továbbá a „kevésbbé alkalmasok” is, azonnal a póttartalékba osztandók be. A többi besorozottak beosztása a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe), a honvédségbe vagy a póttartalékba a 15. § értelmében eszközöltetik. A csapattestekhez és a közös hadseregbeli intézetekhez, a besorozott hadkötelesek kívánságának lehető figyelembevétele mellett, az azon fegyvernemekre és szolgálati ágakra leginkább alkalmas hadkötelesek osztandók be.

Ha valamely hadköteles a fősorozásról elmarad, annak utólagos elővezetése a törvényes eszközök alkalmazásával foganosítandó.

Az idő, a meddig a hadköteles az elmulasztott hadkötelezettségnek utólagos teljesítésére szorítható, azon év december hava 31-ig terjed, a melyben életkora 36. évét tölti be.

39. § Azon hadköteles, a kinek felavatása a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe) vagy a honvédségbe katonai részről megtagadtatik, a politikai hatóság részéről elhatározás végett vegyes felülvizsgáló bizottság elé állítható.

Hasonlóképen a közös hadseregbe (hadi tengerészetbe) és honvédségbe besorozottak közül, – a póttartalékosok kizárásával, – a vegyes felülvizsgáló bizottság elé vezetendők:

a) az ujonczállításnál besorozottak közül azok, a kik az állítási év végeig, s ha a tényleges szolgálatba később léptek be, ezen utóbbi időpont-

ban alkalmatlanoknak találtnak, feltéve, hogy a fogyatkozás már az állománybavétel idejében (október 1-jén) fennállott;

b) azon egyévi önkéntesek, a kik a tényleges szolgálat megkezdése alkalmával alkalmatlanoknak találtnak;

c) azon önkéntes, a kinek szolgálatképtelenségét előidézett fogyatkozása már besoroztatása napján fennállott, de akkor megállapítható nem volt.

A vegyes felülvizsgáló bizottság határozata ellen felebb folyamodni nem lehet.

40. § A közös hadseregből (hadi tengerészetből) vagy a honvédségből való kilépésnek a szolgálati kötelezettség betöltése előtt csak azon esetben van helye:

a) ha a felavatás törvényellenes volt, vagy

b) ha elháríthatatlan szolgálatképtelenség áll be.

Azok, a kiket a törvényellenes besorozás esetében hiba terhel, az illető kincstár részére 20 frtnyi kártérítési átalányt tartoznak fizetni.

A ki törvényellenes besoroztatás következtében saját hibáján kívül kárt szenved, jogosítva van attól, a ki a hibát elkövette, kártérítést követelni.

41. § Az ujonczjutalék javára besorozott olyan egyén helyett, a ki vagy a póttartalékba helyeztetik át, vagy pedig a közös hadseregből (hadi tengerészetből) vagy a honvédségből végleg kilép, pótleány állítandó:

a) a póttartalékba a 34. § végső bekezdése alapján történt áthelyezések-nél, ha egyuttal kétséget kizárólag megállapíttatik, hogy az utólag érvényesített jogcím már az állománybavétel idején (október 1-jén) fennállott;

b) a közös hadseregből (hadi tengerészetből) vagy a honvédségből törvényellenes besorozás folytán való kilépés esetében (40. § a.) pontja);

c) a közös hadseregből (hadi tengerészetből) vagy a honvédségből elháríthatatlan szolgálatképtelenség folytán történt kilépés esetében, de csak akkor, ha a kilépés vegyes felülvizsgáló bizottsági határozat alapján történik (39. § és 40. § b. pontja);

d) a póttartalékba vegyes felülvizsgáló bizottsági határozat alapján történt áthelyezések eseteiben (39. §);

e) minden más hiány esetében, ha a hiány a sorozási év október hava 1-jéig keletkezett.

42. § A közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség részére kivetett ujonczjutalékok fedezéséről a végleges számbavétel évenként au-

gusztus 31-én eszközzendő. Ezen végleges számbavétel alkalmával ugy az előző év szeptember hava 1-jétől fogva a törvényszerű 12 évi szolgálati időre besorozottak valamennyien, valamint az ezen időn belül kiállítandóknak végleg elrendelt pótlegények is számításba veendők. Kivételnek azok, a kik a 18. § a) b) c) d) és e) pontjai értelmében besoroztatásuk alkalmával közvetlenül a póttartalékba osztattak be, továbbá a csak alárendelt szolgálatokra alkalmasoknak talált öncsonkitók.

Béke idejében azon besorozottak, a kik mint fölös számuak, az illető ujonczjutalékon felül esnek, a közös hadseregből (hadi tengerészetből) a honvédséghez, illetőleg a honvédségből a póttartalékba helyezendők át. Ellenben az említett jutalékokban netalán mutatkozó hiányok fedezésére, igénybe veendők az ujonczkivetés alkalmával (15. §) a póttartalékba osztott fölös számuak.

Ha mindamellett is hiány maradna fenn, az a legközelebbi ujonczkivetés alkalmával felszámítandó hátralékot képez, s ennél fogva a következő évnek ujonczjutalékát szaporítja.

A póttartalék végleges felosztása a közös hadsereg és a honvédség között (15. §) szintén augusztus 31-én történik.

43. § A sorshúzásra és az állításra való megjelenés költségeit minden hadköteles maga viseli. Vagyontalanok a községek által segélyezendők. Ugyancsak a községek viselik a községi előljárónak és a hadkötelesek hivatalos kísérőinek utazási költségeit is.

A felülvizsgálandók és a melléjük adandó kiséret utazási költségei az állampénztárra háramlanak.

Minden egyéb költség az illető hatóság hivatalos ügykezelésére nézve fennálló szabályrendeletek értelmében fedeztetik.

44. § Azon hadköteles, a ki a sorozás vagy felülvizsgálatra (39. § első bekezdése) kitűzött időre meg nem jelenik s késedelmét nem igazolja, ugy szintén az is, a ki ezen kihágás elkövetésénél mint bűnrészes közreműködik, tíz forinttól kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A ki azonban oly szándékkal, hogy magát a hadkötelezettség alól kivonja, marad el a sorozásról vagy a felülvizsgálatról, mint hadköteles-szökevény az illető ujonczállításnál a korosztály és a sorsszám rendén kívül állittatik és ha utóbb önként jelentkezett, a rendes sorhadi, illetőleg alkalmasságához képest a honvédségi tényleges szolgálati kötelezettségen felül még egy évet, ha pedig nem önként jelent meg, még két évet tartozik

tényleges szolgálatban tölteni, s ennek következtében összes szolgálati kötelezettsége is hasonlóan meghosszabbíttatik. Ellenben ha, bár csak ideiglenesen, szolgálatra képtelennek találta, vagy ha mint „kevésbé alkalmas”, avagy a 31., 33. és 34-ik §-ok alapján a póttartalékba osztatik be, önként jelentkezése esetében három naptól egy hónapig terjedhető elzárással és tizenöt forinttól százötven forintig terjedhető pénzbüntetéssel, ha pedig nem önként jelentkezett, hat naptól két hónapig terjedhető elzárással és harmincz forinttól háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a hadkötelezett szökevény a sorozó, illetőleg felülvizsgáló bizottság előtt azon év végeig nem jelent meg, melyben életének 36-ik évét betöltötte, tizenöt naptól két hónapig terjedhető elzárással és ötven forinttól háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A második és harmadik bekezdésben meghatározott kihágások bűnrésze három naptól két hónapig terjedhető elzárással és tizenöt forinttól háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

45. § A ki hadkötelezettségét kikerülni törekszik az által, hogy az osztrák-magyar monarchia területét elhagyja, vagy az ujonczozás folyama alatt az osztrák-magyar monarchia határain kívül tartózkodik, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogsággal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezen büntetésen kívül és annak alkalmazásától függetlenül, az ilyen hadköteles-szökevény az illető ujonczállításnál a korosztály és sors-szám rendén kívül állittatik, és a szolgálati kötelezettség teljesítése és meghosszabbítása tekintetében a 44. § rendelkezései alá esik.

46. § A hol a hadkötelezettség előli menekülés szökés útján nagyobb számmal fordul elő, ennek meggátlására a honvédelmi minister a következő rendkívüli intézkedéseket teheti meg:

a) elrendelheti, hogy az ilyen hadköteles-szökevények, a mig hadkötelezettségöknek eleget nem tesznek, ugy szintén azok is, a kik eltávozásukat és távolmaradásukat előmozdították, vagy őket erre csábították, fejenként és a sorozásról elmaradás mindegyik éveért tíz forinttól száz forintig terjedhető pénzbírságban közigazgatási úton marasztaltassanak el.

Ha a bírságban elmarasztalt, legkésőbbben a végrehajtási foglalástól számított 90 nap alatt jelentkezik, mind ő maga, mind azok, a kik eltávozását és távolmaradását előmozdították vagy őt arra csábították, a pénz-

bírság alól fölmentendők. Ezen 90 napi határidő alatt a végrehajtási foglалáson túl további végrehajtási lépéseknek helye nincs.

Ezen rendelkezések által a 44-ik és 45-ik §-ok büntető határozatai nem érintetnek.

b) Elrendelheti továbbá: hogy az ilyen községekben illetőséggel bíró finembeli egyének részére, külföldi útlevelek, uti igazolványok és határátkelési jegyek csakis 10-300 frtnyi óvadék letétele mellett adhatók ki. Az óvadék bevonatik, ha az illető a legközelebbi sorozásra, a melyre fel van hiva, nem jelentkezik és elmaradását nem igazolja.

A bevont óvadékpénzekből és a megelőző a) pontban említett bírságpénzekből külön alap alakittatik, és az ezen intézkedések végrehajtására szükséges költségek fedezésére fordittatik.

c) Külön sorozó bizottságokat küldhet ki a honvédelmi minister. Az ez által okozott költségek a fősorozásról igazolatlanul elmaradt hadköteleseknek, illetőleg azoknak vagyonából hajtandók be, kik a hadkötelesek eltávozását vagy távolmaradását előmozdították, vagy őket erre csábitották.

d) Legvégső esetben a vétkesek terhére katonai végrehajtás alkalmazása vétele rendelhető el.

Ily irányban kiadott rendeleteiről a honvédelmi minister a törvényhozásnak tartozik esetről-esetre utólagosan jelentést tenni.

47. § A ki ravasz fondorlatokat használ a végett, hogy magát, vagy mást a törvényes védkötelezettség alól kivonja, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezen büntetésen kívül, és annak alkalmazásától függetlenül, a vétkes, a kinek érdekében a büntetendő cselekmény elkövettetett, az illető ujonczállításra nézve a korosztály és sorsszám rendén kívül állittatik és a szolgálati kötelezettség teljesítése és meghosszabbítása tekintetében a 44. § rendelkezései alá esik.

48. § A ki ravasz fordulatokat használ a végett, hogy magának vagy másnak, valamely a jelen törvényben a 25. §-tól egészen a 34. §-ig bezárólag, megállapított, de őt meg nem illető kedvezményt kieszközöljön; vétséget követ el, és hat hónapig terjedhető fogházzal és 1000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Ezen büntetésen kívül és annak alkalmazásától függetlenül a vétkes,

a kinek érdekében a büntetendő cselekmény elkövetetett, az illető ujoncz-állításra nézve a korosztály és sorsszám rendén kívül állittatik.

49. § A ki magát szándékosan megcsonkítja vagy olyan állapotba helyezi, melyben a védkötelezettség teljesítésére ideiglenesen vagy állandóan képtelenné válik, valamint az is, a ki a védkötelezettnek megcsonkítását, vagy a szolgálatra képtelenségét eszközli, vagy erre, mint részes közreműködik: vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezen büntetésen kívül és annak alkalmazásától függetlenül, az ily megcsonkított valamennyi hadköteles korosztályban, a korosztály és sorsszám rendén kívül állittatik és a mennyiben a közös hadseregnél (hadi tengerészetnél) vagy a honvédségnél bármely alárendelt szolgálatra is még alkalmas, a törvényszerű sorhadi, illetőleg a honvédségi tényleges szolgálati kötelezettségen felül még két évet tényleges szolgálatban eltölteni tartozik s ennek folytán összes szolgálati kötelezettsége is hasonlóan meghosszabbbitatik.

Azon ujoncz és póttartalékos, a ki az ily öncsonkítást állománybavétele előtt követi el, a korosztály és sorsszám szerinti kezelés kedvezményét elveszti és a föntebb elősorolt összes büntetésekkel sujtandó.

A föntebbi fogház- és pénzbüntetés éri azt is, a ki a jelen szakaszban meghatározott cselekményt a katonai szolgálatban levő személyen eszközli, vagy abban mint részes közreműködik.

50. § A nőülés a hadköteles-kor előtt és a harmadik korosztályból való kilépés előtt nincs megengedve. Kivétetnek azok, a kik az ujonczállításnál töröltettek, vagy a harmadik korosztályban be nem soroztattak.

Különös tekintetbevételt érdemlő körülmények között a kivételes nőülhetési engedélyt a honvédelmi minister adhatja meg; azonban ezen engedély a védkötelezettség teljesítése tekintetében kedvezményt nem állapít meg.

A ki a föntebbi tilalom áthágásával nőült meg, kihágást követ el és harmincz forinttól háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Az engedély nélküli nőülésben bűnrészes hivatalos közeget ugyan-ezen pénzbüntetés éri, fenmaradván ellene még a hivatali szabályok szerinti eljárás.

51. § Azon katonai egyéneknek, a kik a szökés büntettét követik el, a fogyatékba vételüktől újabb bemutatásukig terjedő megszakítás, mint

közbeneső idő, a törvényes szolgálati időbe be nem számítatik. Szolgálati idejük egyébkénti meghosszabbítása tekintetében a katonai büntető és fegyelmi szabályok szolgálnak mérvadóul.

Az összes szolgálati idő, bármely polgári vagy katonai büntető bíróságilag történt elmarasztalás következtében az elmulasztott tényleges szolgálat idejével azon esetben hosszabbíttatik meg, ha ez utóbbi három hónapnál többre terjedt.

52. § A sorhadból a közös hadsereg (hadi tengerészet) tartalékába, ebből a honvédségbe (tengervédbe) s a közös hadsereg póttartalékából a honvédség póttartalékába való rendes áthelyezés, a rendfokozatok megtartása mellett, nemkülönben a honvédségből (tengervédből) a népfölkelési kötelezettség fentartása mellett való elbocsátás, a törvényszabta szolgálati kötelezettség eltelte után, évenként december 31-én foganatosíttatik.

A mennyiben a közös hadsereg tiszti és hadapródi létszáma megengedi, önként jelentkező hadapródok, még a közös hadseregbeli szolgálati kötelezettség teljesítése előtt, azonban a rájuk háramló törvényes összes szolgálati kötelezettség fentartása mellett, a honvédség tényleges állományába helyezhetők át.

Az egyévi önkéntesekből lett tartalékos tisztek, közös hadseregbeli szolgálati kötelezettségek teljesítése után, a honvédségbe helyezendők át. Az ily tartalékos tisztek, ha a közös hadsereg létszámviszonyai megengedik s a honvédségnél e tekintetben szükség forog fenn, a közös hadügyminister elhatározásához képest már békében is 9 évi közös hadseregbeli szolgálati idő után a honvédséghez helyezhetők át. Másfelől tartalékos tisztek és hivatalnokok, saját kérelmükre, a honvédelmi minister beleegyezésével, közös hadseregbeli szolgálati kötelezettségek eltelte után is a közös hadsereg tartalékában meghagyhatók.

A tartalékos tisztek elbocsátása a szolgálati kötelezettség betöltése czimén csak saját kérelmükre eszközölhető.

Háboru esetén a tartalékba és a honvédségbe (tengervédbe) való áthelyezés, ugyszintén az utóbbiból való elbocsátás Ő Felsége a király parancsára következhetik be.

A nem tényleges állományba való áthelyezés és az elbocsátás alkalmával az illető egyén igazolási okmányt kap. Az ezen okmány kiállítása körüli késedelem nem szolgálhat okul arra, hogy a törvényszerű időn túl bárki is további szolgálatra köteleztessék.

53. § Annak, a ki a közös hadseregben (hadi tengerészetben) törvényes sorhadi szolgálat kötelezettségét tényleges szolgálatban töltötte, ha további megtartása a szolgálatban töltötte, ha további megtartása a szolgálatra nézve előnyös, megengedtetik, hogy a tartalékba való átlépés helyett, s ez utóbbi kötelezettsége tartamán túl is, tényleges sorhadi szolgálatát évről-évre önként folytathassa. Ugyanezen feltételek alatt a tartalékban álló egyének is újra beléphetnek a tényleges szolgálatba.

Azon anyagi kedvezmények, a melyekben az ily módon s ily föltételek alatt önkéntesen tovább szolgáló altisztek részesülnek, külön szabályozottnak.

A jelen határozatok a honvéd-törzseknél és osztályoknál tényleg szolgáló altisztekre és honvédekre is hasonlóan kiterjednek.

54. § A közös hadsereg tartalékosai és póttartalékosai, tartaléki, illetőleg póttartalékbeli szolgálati kötelezettségök ideje alatt, háromszori és legfőbb négy-négy hétig tartó fegyver- (szolgálati-) gyakorlatra köteleztetnek.

Minden tartalékos tiszt és hadapród, a ki mint egyévi önkéntes teljesítette a tényleges szolgálatot, gyakorlati további kiképeztetése követelményeihez képest, ezen fegyver- (szolgálati-) gyakorlatokra minden évben is behívható.

Minden behívás, mely a közös hadseregnek és hadi tengerészetnek hadi létszámra leendő kiegészítése végett történik (12. § második bekezdése), a tartalékosnak vagy póttartalékosnak egy-egy fegyvergyakorlatul azon esetben számíttatik be, ha azon csapatnál, a melyhez be kellett vonulni, tényleg szolgálatba lépett.

Azon tartalékosok, a kik béke idején hivatnak be tényleges szolgálatra (12. § negyedik bekezdés), a fegyvergyakorlatokra csak az 1888. évi XVIII. törvénycikk rendelkezései értelmében kötelezhetők.

A hadi tengerészet azon tartalékosai, a kik a négy évi sorhadi szolgálati kötelezettségnek (8. §) tényleges szolgálatban tettek eleget, nem hivatók be a fegyvergyakorlatokra.

A tengervédhez tartozó egyének fegyvergyakorlatokra nem köteleztetnek.

A honvédségnek és póttartalékának fegyvergyakorlatait a honvédségi törvény szabályozza.

55. § Évenként az aratás után ellenőrzési szemlék (tishti bemutatások) tartatnak, melyek azonban egy napnál többet nem vehetnek igénybe.

Ezen ellenőrzési szemléken (tisztí bemutatásokon) mindazon tartósan szabadságoltak, továbbá a tartalékhoz, honvédséghez, póttartalékhoz és tengervédhez tartozó mindazon egyének kötelesek megjelenni, kik az év folyamán sem tényleges szolgálat, sem katonai kiképeztetés alatt nem állottak, sem fegyvergyakorlatban részt nem vettek.

Ezen kötelezettség elmulasztása a katonai fegyelmi szabályok szerint büntetettik.

56. § A közös hadsereg (hadi tengerészet) és honvédség kötelékében álló állami tisztviselők, a felséges uralkodóház magán-, családi és ősalapjain alkalmazott hivatalnokok, a közalapok hivatalnokai, az országos képviselőknek hivatalnokai, a megyei és városi törvényhatóságoknak és a politikai közigazgatással megbízott községeknek tisztviselői, a mennyiben ezen állomásokra a jog- és államtudományi tanulmányok bevégzésének igazolása megkívántatik; továbbá a nyilvános és nyilvánossági joggal felruházott tanintézetek tanárai és tanítói, a népiskolák tanítóit is ideértve, háboru esetében a közigazgatási szolgálat és a tanítás folytatására nélkülözhetetlen számban, az illető szakminister ajánlatára Ő Felsége a király engedelmével, alkalmazásukban meghagyhatók.

Hasonló kedvezményben részesíttetnek a postai, távirdai, vasuti és gőzhajózási szolgálatban álló egyének is, a mennyiben a forgalom és üzem folytatására nélkülözhetetlenek.

57. § A honvédség minden ügyei a honvédelmi minister hatáskörébe tartoznak.

A közelebbi határozatok a honvédségi törvényben foglaltatnak.

Háboru idején az összes honvédség katonai tekintetben az Ő Felsége a király által kinevezett hadvezér alatt áll.

A honvédelmi minister, illetőleg a honvédség főparancsnoka, utóbbi a honvédelmi minister útján, kötelesek a honvédség létszámáról, felszereléséről, elhelyezéséről, katonai kiképezéséről és fegyelmi magatartásáról a közös hadügyministernek folytonos tudomást nyújtani.

58. § Az összes népfölkelési ügyek felsőbb vezetésére a honvédelmi minister van hivatva.

A felhívott népfölkelés, katonai tekintetben az Ő Felsége a király által kinevezett hadvezér alatt áll.

A honvédelmi minister köteles a népfölkelés létszámáról és felszereléséről a közös hadügyministernek folytonos tudomást nyújtani.

59. § A közös hadsereg, (hadi tengerészet), a honvédség és a felhívott népfölkelés tisztjei minden rendfokozatban Ő Felsége által neveztetnek ki.

60. § Minden tiszt, a ki ellen sem bűnfenyítő, sem becsületbírósaági vizsgálat indítva nincsen, tiszt állását önként leteheti; ez által azonban a reá törvényszerűen még háramló szolgálati és védelmi kötelezettsége alól nem mentetik fel, valamint nem mentetik fel ezen kötelezettség alól azon tiszt sem, a ki bűnfenyítő vagy becsületbírósaági uton fosztatik meg tiszt állásától.

61. § Katonai hatósági engedély nélkül nem nőülhetnek:

a) a közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség tényleges szolgálatban álló egyénei;

b) a közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség állományba nem vett ujonczai;

c) a tartósan szabadságolt sorhadkötelesek, kivéve azokat, a kik sor-hadi szolgálati kötelezettségük három utolsó hónapjában állanak, és azokat, a kik a 32-ik § második bekezdése alapján, avagy családi tekinteteből (34. § utolsóelőtti bekezdés) szabadságoltattak;

d) a helyi alkalmazásra előjegyzett nyugdíjas tiszték;

e) a közös hadseregnek (hadi tengerészetnek) és a honvédségnek valamely katonai rokkantház helybeli ellátásában elhelyezett egyénei;

f) a tartósan szabadságolt honvédlegénység, mely a harmadik korosztályt még tul nem haladta, kivéven ezek közül azokat, a kik tényleges szolgálatukat még a harmadik korosztályból való kilépés előtt lerótták.

Ezen tilalom áthágása eseteiben alkalmaztatnak:

a) a tényleges szolgálatban álló katonai egyénekre, a katonai büntető és fegyelmi szabályok;

b) a tényleges szolgálatban nem álló ilyen egyénekre az 50. §-ban foglalt büntető határozatok.

A bűnrészesek ugyanazon büntetés alá esnek.

A közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség kötelékébe tartozó minden más, itt elő nem sorolt egyéneknek – az állományba nem vett és a nem tényleges póttartalékosokat is ideértve – nőülhetés végett katonai hatósági engedélyre nincsen szükségük.

62. § A tartósan szabadságoltak, a tartalék, tengervéd és a honvédség tényleges szolgálatban nem álló tisztjei és legénysége, továbbá a tényleges szolgálatban nem álló póttartalékosok, minden polgári viszonyaik-

ra nézve, ugyszintén bűnvádi és rendőri ügyekben polgári törvények és hatóságok alatt állanak s csak azon megszorításoknak vannak alávetve, melyek a jelen törvényen alapszanak s a nyilvántartás céljából szükségesek. E végett kötelesek tartózkodási helyük minden változtatását a nyilvántartásukra hivatott hatóságnak bejelenteni.

Az e részbeli jelentkezési és nyilvántartási szabályok áthágása kihágást képez és az e miatt kiszabandó pénzbüntetések a honvédelmi minster által rendeleti uton az 1879. évi XL. tc. korlátaín belül szabályoztatnak.

A közös hadseregnek, hadi tengerészetnek és a honvédségnek tartós vagy ideiglenes tényleges szolgálatban álló egyénei a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak; polgári viszonyaik tekintetében, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a polgári törvényeknek és hatóságoknak vannak alávetve.

A közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség nem tényleges állományu egyénei a katonai büntetendő cselekmények miatt, a melyek általuk az ellenőrzési szemle (tishti bemutatás) ideje alatt, vagy pedig tishti (katonai hivatalnoki) minőségben katonai egyenruhában követtetnek el, a katonai büntető és fegyelmi szabályok szerint büntettetnek.

A legénységi állományhoz tartozó azon nem tényleges egyének, a kik tényleges szolgálatra berendeltetésük alkalmával bevonulásukat az illetékes polgári hatóságnál bejelenteni elmulasztják, ugyszintén azon nem tényleges tishtek (katonai hivatalnokok), a kik a szabályszerű katonai bejelentéseket nem teszik meg, a katonai fegyelmi szabályok szerint büntetendők.

63. § Minden szolgálatköteles a hozzá intézett behívásnak mindenkor eleget tenni tartozik.

Minden külföldön tartózkodó, a közös hadsereg (hadi tengerészet) és a honvédség kötelékébe tartozó egyén köteles, mihelyt köztudomásuvá válik, hogy a monarchia háboru eshetősége előtt áll, s ezért a tartalék és a honvédség behívása megtörtént, a külön meghívást be nem várva, hazájába haladéktalanul visszatérni.

Azt, hogy mennyiben büntetessenek azok, a kik e kötelességet elmulasztják, ugyszintén azok, a kik a behívási parancsnak nem engedelmesskednek, külön törvények szabályozzák.

64. § A kivándorlás céljából szükséges elbocsátást, a szolgálati kötelezettség teljesítése előtt, a közös hadseregbeli (hadi tengerészetbeli)

egyének részére a közös hadügyminister, s a honvédek részére a honvédelmi minister adhatja meg.

A sorhadi szolgálati kötelezettségben álló egyén részére azonban ezen elbocsátási engedély csak azon esetben adható meg, ha vele együtt szülei, vagy még netalán életben maradt szülője is kivándorolnak.

A kivándorlás csak akkor tekintendő megtörténtnek, ha az elbocsátott a monarchiából a külföldre, azon szándékkal, hogy ott állandóan letelepedjék, egy év alatt tényleg kiköltözködik. Ha a kivándorlás elmarad, köteles az illető egyén a közös hadsereg (honvédség) kötelékéből történt elbocsátása által megszakitott szolgálati időnek még hátralevő részét leszolgálni.

Mozgósítás és háboru idejében a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének részére nem adható kivándorlási engedély.

A hadkötelesek, és 17 éves életkort elért ifjak kivándorlásának korlátozására vonatkozó rendelkezések az 1879. évi L. törvénycikkben foglaltak.

65. § Azon védköteles, a ki valamely, a 44. § második bekezdésében s a 45., 47., 48. és 49. §-okban meghatározott büntetendő cselekmény miatt a korosztály és sors-szám rendén kívüli elbánás alá esik, a 25., 26., 27., 28., 29., 30. és 32. §-okban foglalt egyik vagy másik kedvezményre netalán meglévő igényét is elveszti.

66. § A 35., 44. és 50. §-ok s a 61. § második részének b) pontja alapján kiszabott pénzbüntetések fele részben a közigazgatási hatósági fogházak fentartására, illetőleg felállítására, fele részben pedig a vagyontalan hadkötelesek segélyezhetése végett (43. §) az illetőségi község szegény-alapja javára fordítandók.

A 45., 47., 48. és 49. §-ok alapján kiszabott pénzbüntetések a hadmenetességi díjalap javára fordítandók, és azok összegei a magyar korona országainak ezen alap részére törvény által megállapított járulékába számítandók be.

A jelen törvény alapján kimondott pénzbüntetések, behajthatatlanságuk esetében, a megfelelő szabadságvesztésbüntetésre, és pedig a 35., 44. és 50. §-ok s a 61. § második részének b) pontja eseteiben elzárásra változtatandók át. Ezen meghatározásnál minden tíz forintig terjedő összeg helyett egy-egy nap számítandó.

67. § A büntető eljárás megindíthatása a 35. §-ban és a 44. § első bekez-

désében meghatározott kihágásra nézve hat hónap alatt, a 44. § második, harmadik és negyedik bekezdésében, a 45., 47., 48., 49. és 50. §-okban s a 61. § második részének b) pontjában meghatározott vétségekre, illetőleg kihágásokra nézve három év alatt évül el.

Ezen elévülés rendszerint a kihágás vagy vétség véghezvitele napján kezdődik.

A jelen törvény 35. §-a esetében ezen elévülés azon év november hava végén kezdődik, a melyben a köteles jelentkezés elmulasztatott; a hadköteles szökevény (44. §) ellenében pedig azon a napon, a melyben a sorozó- vagy felülvizsgáló-bizottság előtt személyesen megjelent vagy előállított, vagy ha ez 36 éves koráig nem történt, azon év végén, a melyben életének 36-ik évét betöltötte.

68. § A jelen törvény 35. §-ában és a 44. § első bekezdésében meghatározott kihágások tekintetében az eljárás, a határozathozatal és a végrehajtás a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik, a melyek e részben a közigazgatási hatóságokra nézve fennálló szabályok értelmében járnak el.

A bíraskodási jog első fokban a szolgabirákat (Horvát-Szlavon-országokban a járási hatóságokat), városokban a tanács által e részben megbízott tisztviselőt illeti.

Második fokban az alispán, törvényhatósági joggal felruházott városokban a tanács, Budapest fővárosban a polgármester (Horvát-Szlavon-országokban a megyei hatóság, Zágráb és Eszék városokban a városi hatóság); harmadik fokban pedig a honvédelmi minster határoz.

A 44. § második, harmadik, negyedik bekezdésében meghatározott és az 50 §-ban és a 61. § második részének b) pontjában foglalt kihágások tekintetében az eljárás a kir. járásbírószágok hatáskörébe tartozik.

A jelen törvény 45-ik, 47-ik, 48-ik és 49-ik §-aiba ütköző vétségek tárgyában a bünvádi eljárás a kir. törvényszékek hatáskörébe tartozik.

Akorosztály és sors-szám rendén kívüli állítás, a kedvezmények elvesztése és a szolgálat-meghosszabbítás tekintetében azonban az intézkedés a királyi bíróságok hatáskörébe utalt mindezen esetekben is a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik.

A büntető hatósági illetékességet rendszerint a 35. § esetében az állandó tartózkodási hely, a 44-ik, 45-ik, 47-ik, 48-ik, 49-ik és 50-ik §-ok, a 61-ik § második részének b) pontja eseteiben pedig a községi illetőség határozza meg.

A jelen határozatok által a katonai hatóságok illetékessége nem érintik.

A jelen törvény rendelkezéseibe ütköző vétségeket és kihágásokat tárgyzó ügyek ugy az alsó-, mint a felsőfoku bíróságok- és hatóságoknál soron kívül tárgyalandók és döntendők el.

69. § A magyar állampolgár a jelen törvény 35., 44. és 50. §-aiba s a 61. § második részének b) pontjába ütköző kihágások miatt akkor is megbüntetetik, ha azokat a magyar korona országainak területén kívül követte el.

A viszonyosság feltétele mellett ugyancsak a jelen törvény 35., 44. és 50. §-ai s a 61. § második részének b) pontja szerint büntetendő a magyar korona országaiiban tartózkodó azon osztrák állampolgár is, ki az idézett §-okba ütköző kihágást a magyar korona országainak területén kívül követte el.

A honvédelmi minister felhatalmaztatik, hogy a viszonyosság feltétele mellett, a jelen törvény 62. §-a második bekezdése alapján büntetendő kihágások megbüntetése tekintetében, a jelen § első és második bekezdéseihez hasonló intézkedéseket rendeleti uton léptethessen életbe.

70. § A 44-ik § utolsó bekezdésének, s a 45., 47. és 48-ik §-oknak büntető határozatai a katonai bírói hatóság alatt álló személyekre is alkalmaztatnak.

A 49. § büntető határozatai a katonai bíróság alatt álló személyekre azon esetben alkalmazandók, ha az azon §-ban meghatározott büntetendő cselekményt valamely még be nem sorozott egyénezen vagy az állományba fel nem vett ujonczon és póttartalékoson követték el, avagy ily esetben, mint bűnrészesek közreműködtek.

71. § A kiszolgált altisztek alkalmazására, továbbá a hadmentességi díj behajtására és hováfordítására, végre a fegyveres erő kötelékébe tartozó egyének s ezek özvegyeinek és árváinak ellátására vonatkozó határozatok az e részben fennálló külön törvényekben foglaltatnak.

ÁTMENETI INTÉZKEDÉSEK

72. § Az 1889-ik évi ujonczállításra az 1868-ik, 1867-ik és 1866-ik években született hadkötelesek korosztályai hivatnak fel.

73. § A három évi szolgálati kötelezettség a tengervédben azokra is kiterjed, a kik a jelen törvény kihirdetése napján még a hadi tengerészet

kötelékében állanak és eddigi összes szolgálati kötelezettségeknek még eleget nem tettek.

Azon védkötelesek, a kik az eddigi törvény alapján mint családfenntartók a póttartalék és a honvédség nyilvántartásában vezetettek, alkalmasságukhoz képest a póttartalék állományába osztandók ugyan be, s így a katonai ellenőrzési szabályoknak is alá vannak vetve; de a katonai kiképzetés alól békében és az időszaki fegyvergyakorlatok alól továbbra is mentesek, s egyébiránt a védkötelezettség teljesítése körüli kedvezmények jogzímének évenkénti igazolására sem köteleztetnek.

Azoknak szolgálati kötelezettsége, a kik ideiglenes felmentés után jutottak a póttartalék és honvédség nyilvántartásába, azon év december hava 31-éig terjed, a melyben életök 32. évét betöltik.

Azok pedig, a kik elbocsátás után jutottak a póttartalék és honvédség nyilvántartásába, a sorozási évfolyamuknak megfelelő szolgálati kötelezettség alá esnek.

74. § Azon póttartalékosok, a kik az 1882: XXXIX. törvénycikk II. fejezete alapján felavattattak ugyan, de katonailag ki nem képeztettek, az időszaki fegyvergyakorlatok alól továbbra is mentesek.

Az eddig felavatott és kiképzett póttartalékosok, valamint az 1882. évi XXXIX. törvénycikk 6. §-a utolsó bekezdésének kedvezménye mellett felavatott honvédek is, csakis a sorozási évfolyamuknak megfelelő fegyvergyakorlatokra köteleztetnek.

75. § Az egyévi önkéntes szolgálat kedvezményére a jelen törvény hatályba lépése előtt szerzett igények épségben tartanak.

Ajelen törvény hatályba lépése idejében már ténylegesszolgálat alatt álló egyévi önkéntesek az eddig fennállott szabályok szerinti elbánás alá esnek.

Azon egyévi önkéntesek részére, a kik az előbb megjelölt időpontban az egyévi tényleges szolgálatot még meg nem kezdték, a tényleges szolgálat elhalasztásának kedvezménye, ha az nekik már megadatott, épségben tartatik.

Egyévi önkéntes orvosnövendékek, a kik a jelen törvény hatályba lépése idejében az orvostudományi tanulmányok harmadik vagy magasabb évfolyamát hallgatják, a félévi tényleges szolgálatot a katonai állományban (27. §) legkésőbb azon évig halaszthatják el, a melyben életök 27-ik évét betöltik.

Egyebekben a jelen törvény életbe lépése előtt felavatott egyévi önkéntesekre ezen törvény rendelkezései alkalmaztatnak.

76. § Az 1882. évi XXXIX. törvénycikk 5. és 6. §-ainak kedvezményére a jelen törvény hatályba lépése előtt szerzett minden igény épségben tartatik. Egyebekben a jelen törvény 31-ik, 32-ik és 33-ik §-ainak határozatai alkalmaztatnak.

77. § Azok, a kik a jelen törvény hatálybaléptét meg előzőtt utolsó ujonczállítás alkalmával a harmadik korosztályban azon alapon nyertek ideiglenes hadmentességet, mivel a tekintetbe jövő férfi rokonok tartaléki szolgálatkötelezettség alatt állottak, ezen jogczim fennállása esetében, a póttartalékba osztandók be.

78. § A tartalékos tiszteknek és hadapródoknak kötelezettsége a fegyvergyakorlatokban évenként való részvételre (54. § második bekezdése) nem terjed ki azokra, a kik a jelen törvény hatályba lépése idejében az egyévi tényleges szolgálatot már megkezdték.

79. § A jelen törvényben foglalt büntető határozatok az ezen törvény hatályba lépése előtt elkövetett, de még jogerőre emelkedett ítélettel el nem döntött büntetendő cselekményekre csak annyiban alkalmaztatnak, a mennyiben ezek a jelen törvény szerint enyhébb intézkedés alá esnek, mint a korábbi törvény szerint.

80. § A jelen törvény kihirdetése napján lép hatályba.

Egyidejűleg hatályukat veszti az 1868. évi XL. tc. és az 1882. évi XXXIX. törvénycikkek, s a jelen törvénytől meg nem egyező, és korábbi törvényben foglalt büntető határozatok.

Az 1868. évi XL. tc. 54. §-ának azon rendelkezése, hogy a testi fenyték és rablánczbüntetés a hadseregben (hadi tengerészetben) és honvédségben többé nem alkalmazható – érintetlenül marad.

Horvát-Szlavonországokban a jelen törvény 45., 47., 48. és 49. §-aival azonos büntető határozatok – a mennyiben alkalmazásuk a kir. törvényszékek hatáskörébe tartozik – autonom törvény által állapittatnak meg. A jelen törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg, a ki e részben, a mennyiben a bíróságok hatásköre érintetik, az igazságügyi ministerrel, egyébiránt pedig a közös hadügyministerrel egyetértőleg intézkedik.

1890. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK A HONVÉDSÉGRŐL

1. § A honvédség a fegyveres erő egyik része; háboru idején a közös hadsereg támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig kivételesen a belrend és biztosság fentartására is van hivatva.

A honvédség kiegészítő alkatrész gyanánt külön póttartalékkal van ellátva, mely a honvédségben háboru idején keletkező fogyatékok pótlására szolgál (Véd. Törv. 2., 4., 5. §).

A honvédség a véderőről szóló törvény határozatai szerint egészítetik ki.

2. § A honvédség kivételesen a magyar korona országain kívül is alkalmazható; de erre mindannyiszor a törvényhozás külön intézkedése szükséges.

Csak az országgyűlés együtt nem léteben, s ha a halasztásból veszély származhatnék, rendelheti el Ő Felsége, az ország összministeriumának felelőssége s az ország képviselőletének annak legközelebbi összejövetelekor azonnal kikérendő utólagos jóváhagyása mellett, a honvédség alkalmazását az ország határain kívül is.

3. § A honvédségnek kellő számú ujonczokkal való kiegészítésére, a hadi- és békelétszám fentartása céljából, az évi ujonczjutalék az 1889. évi VI. törvénycikk 14. §-a értelmében és az ott meghatározott 10 évre 12.500 főben állapított meg.

4. § A honvédség kiegészítettik (Véd. Törv. 17. §):

- a) az ujonczállitás által;
- b) a korosztály és sors-szám rendén kívüli állítás által;
- c) a tartalékosoknak és póttartalékosoknak közös hadseregbeli szolgálati kötelezettségek teljesítése után való áthelyezése által;
- d) önkéntesek belépése által;
- e) egyévi önkénteseknek áthelyezése által;
- f) hadapródoknak a közös hadseregből a honvédség tényleges állományába kivételesen és idő előtt vagy a közös hadseregbeli kötelezettségüknek eleget tett tényleges állományu, önként jelentkező tiszteknek és legénységi egyéneknek onnan a honvédségbe való áthelyezése által;
- g) a Ludovika-akadémia végzett növendékeinek besorozása által, – az 1883-ik évi XXXIV. törvénycikk alapján.

5. § A honvédség póttartalékába osztatnak be a honvédségbe besorozott;

- a) papnövendékek és papjelöltek;
- b) tanítójelöltek és tanítók;
- c) öröklött mezei gazdaságok birtokosai;
- d) családi körülményeik alapján a rendes tényleges szolgálati kötelezettség alól béke idején felmentettek;
- e) kevésbé alkalmasak;
- f) fölös számmal besorozottak; és
- g) végre a közös hadseregbeli szolgálat-kötelezettség teljesítése után a honvédséghez áthelyezett póttartalékosok.

6. § A magyar korona országainak területe hét honvédkerületre oszlik; és pedig:

az I. budapesti,

a II. szegedi,

a III. kassai,

a IV. pozsonyi,

az V. székesfehérvári,

a VI. kolozsvári és

a VII. zágrábi, horvát-szlavon honvédkerületre.

A honvédkerületek területét – az ország közigazgatási beosztásának lehető figyelembe vétele mellett – a honvédelmi miniszter határozza meg.

A honvédkerületek, a honvédség harcászati tagozásának megfelelőleg, ezredkiegészítő kerületekre oszlanak.

Ezen kiegészítő kerületek meghatározásánál a honvédelmi miniszter, a honvédezredek külön önálló szervezése mellett, a törvényhatósági és közös hadsereg-kiegészítési beosztást lehetőleg figyelembe veszi, de a honvédcsapatok azon közös hadseregbeli ezredekkel, melyeknek kiegészítési területén alakulnak, semmi kapcsolatban sem állanak.

7. § A honvédségbe való felavatás általános kellékei:

a) magyar állampolgárság;

b) a szükséges szellemi és testi képesség mellett, legalább 153 centiméternyi testmagasság;

c) legalább a hadköteles kor, kivéve a Ludovika-akadémia végzett növendékeit.

Az irodai szolgálatra alkalmazhatók és kézművesek, ha különben alkalmasak, testmagasságukra való tekintet nélkül besorozhatók (Véd. Tv. 20. §).

8. § A honvédség összetes állománya 3 csoportból áll:

a) a tényleges szolgálatra kötelezettekből;

b) a tartalékból;

c) a póttartalékból.

A honvédség szolgálati kötelezettsége tart:

1. a honvédséghez közvetlen besorozottakra nézve 12 évig, és pedig:

a tényleges szolgálatra kötelezettek állományában 2 évig;

a tartalékban 10 évig;

a póttartalékban azokra nézve, kik a honvédség póttartalékába közvetlenül soroztattak be, 12 évig;

2. a közös hadsereg tartalékából áthelyezettekre nézve, a honvédség tartalékában 2 évig;

3. a közös hadsereg póttartalékából áthelyezettekre nézve, a honvédség póttartalékában 2 évig.

Mindazok, a kik az ujonczállítás (fősorozás és utóállítás) útján, a januárus 1-től október 1-ig terjedő időben soroztatnak be, az ujonczállítási év október 1-jén veendő állományba, azaz vétetnek föl a honvédségnek kötelékébe. Az október 1-je után december 31-ig besorozottak pedig, továbbá minden önkéntes és a védtörvény 44., 45., 47. és 49. §-ai alapján a korosztály és sors-szám rendén kívül besorozottak a besorozás napján veendő állományba.

Mozgósítás esetében az állománybavétel Ő Felsége parancsára október 1-je előtt is foganatosítható.

A szolgálati idő az állománybavétel napján kezdődik, végződik pedig minden szolgálati kötelezettségi viszonyban, – az állománybavétel napjára való tekintet nélkül, – azon év december 31-én, a melyben az illető szolgálati kötelezettség eltelt.

A közös hadsereg tüzérségéből, műszaki, egészségügyi és vonat. csapataiból, valamint ruházati és élelmezési karából a honvédséghez áthelyezett tartalékos legénység külön tartatik nyilván.

9. § A honvédségnél béke idején csak a törzsek és alosztálykeretek állanak fenn, ezek személyzete képezi a honvédség tényleges állományát.

A tényleges állomány a honvédség kiképzésére, a katonai belszolgálat végzésére és a hadi készletek gondozására szolgál.

A magyar korona területén a honvédség béke idején 28 ezredben alakuló 94 zászlóalj gyalogságból és 10 ezredben alakuló 60 huszárszázad-

ból áll, melyekből Horvát-Szlavonország 4 gyalogezredet 12 zászlóaljjal és 1 huszárezredet 6 századdal állít.

Az ezredek törzsállomásaik szerint és folyó számokkal, az egyes zászlóaljak és huszárszázadok pedig minden ezredben folyó számokkal neveztetnek el.

Háboru idején a szükséges pót- és törzscsapatok is felállíttatnak, azonkívül a honvédség zászlóaljainak és lovasszázadainak száma Ő Felsége jóváhagyásával és az országgyűlés együttléte esetében, ennek beleegyezésével, annak együtt nem léte esetében pedig, az országgyűlés utólagos jóváhagyásának kikérése mellett, szaporítható.

A tényleges szolgálatra kötelezettek, a mennyiben a honvédtörzseknel, kereteknél és honvéd-intézeteknél tényleges szolgálatban nem szükségeltetnek, szabadságra bocsáttatnak.

Az egyes csapatok rendszerinti tényleges állománya évről-évre a költségvetésben a törvényhozás előtt kimutatandó.

10. § A honvédség behívása és mozgósítása, ha háboru veszélye fenyeget, mindenkor csak Ő Felsége a király rendeletére történhetik, a felelős honvédelmi miniszter ellenjegyzése mellett.

A honvédség tartaléka és póttartaléka, a honvédségnek hadilétszámra részben vagy egészben leendő kiegészítése végett, szintén csak Ő Felsége parancsára hívható be. Mozgósítás esetében az egészségügyi szolgálatra kijelölt honvédek a magyar korona országainak vörös-kereszt-egylete intézeteihez és sebesültszállító oszlopaihoz megfelelő számmal beoszthatók és ezen egészségügyi szolgálatban az ország határain kívül, részleges mozgósítás esetében is, akadálytalanul alkalmazhatók, még akkor is, ha a közös hadsereg részleges mozgósítása által a honvédség nem érintetnék.

A honvédség póttartaléka béke idején nyolcz hét alatt katonailag kiképezendő, azontul már rendszerint csak az időszakai fegyvergyakorlatokra hívandó be.

Ha azonban különös körülmények megkövetelik, a tartalék első évfolyamának és a póttartalék két legifjabb sorozási évfolyamának legénységi állományába tartozó egyének, az 1888. évi XVIII. törvénycikk rendelkezései szerint – mely rendelkezések a honvédség tartalékára és póttartalékára is ezennel kiterjesztetnek – béke idejében is tényleges szolgálattételre visszatartathatók, illetőleg behívhatók.

Ha a tartaléknak és póttartaléknak csak egy részét szükséges tényleges szolgálatra behívni, ennek a sorozási évfolyamok sorrendjében, a legifjabb évfolyamon kezdve kell történni.

A tartalék és póttartalék az időszaki fegyvergyakorlatokra az illetékes honvéd-parancsnokságok által hivatik be.

11. § A honvédségbe önként beléphet minden belföldi, a ki hadkötelezettségének eleget tett, sem a közös hadseregnél, sem a haditengerészetnél szolgálati kötelezettség alatt nem áll, és a beléphetéshez szükséges törvényes kellékekkel (7. §) bir.

Ki vannak zárva azok, a kik hivatalvesztés vagy politikai jogaik gyakorlásának felfüggesztése alatt állanak, illetőleg büntető ítélet következtében nincsenek polgári jogaik élvezetében. Kiskoruaznál az önkéntes beléphetésre az atya vagy gyám beleegyezése szükséges.

Az önkéntesek szolgálati kötelezettsége 2 évre, esetleg a háboru idejére terjed (Véd. Törv. 23. §).

Az önkéntesen belépőknek jogukban áll, hogy – a honvédségnél fennálló fegyvernemek közül, a választott fegyvernemhez való egyéni alkalmatosság föltétele mellett – a csapattestet, a melyben szolgálni kívánnak, maguk válasszák.

12. § A Ludovika-akadémia végzett növendékeinek felavatása a honvédséghez és állománybavételük, az erre nézve fennálló szabályok szerint, a honvéd-parancsnokságok által foganatosittatik.

A honvédségi Ludovika-akadémiában kiképzett növendékeknek az intézetből való kilépés napjától számítandó tényleges szolgálati kötelezettsége a véderőről szóló törvény 21. §-ában van megállapítva.

Oly hallgatók, kik más honvédségi tanfolyamból lépnek át a Ludovika-akadémia tényleges állományu tisztképző tanfolyamába, az ebben töltött minden év után, a rendes tényleges szolgálati kötelezettségen felül, a honvédségnél még egy-egy évet kötelesek tényleges szolgálatban tölteni.

13. § Az egyévi önkéntes szolgálatnak kedvezményei és ezen kedvezmények föltételei a véderőről szóló törvényben vannak megállapítva és azon törvény 24., 25., 27., 28. és 29. §-ainak értelmében, az állomáshely választhatásának kizárásával, a honvédségnél is érvényesek.

14. § A honvédség tartalékosai és póttartalékosai lehetőleg az illető vidék gazdasági viszonyainak tekintetbevételével, az aratás és learatott

termények behordása után, öt hétig tartó fegyvergyakorlatokra szolítatnak be, olyképen mégis, hogy a legénységből, ha csak önként nem jelentkezik, senki, honvédtartalékbeli szolgálatának 10 éve alatt öt, illetve póttartalékbeli szolgálatának 12 éve alatt három gyakorlatnál többre ne köteleztessék.

A közös hadseregben kiszolgált és a honvédséghez áthelyezett tartalékos és póttartalékos legénység egy fegyvergyakorlatban való részvétellel köteleztetik.

Minden honvéd-tartalékos tiszt és hadapród, törvényszabta honvédségi szolgálati kötelezettségének idején belől, gyakorlati további kiképezése követelményeihez képest, ezen fegyver- (szolgálati) gyakorlatokra minden évben is behívható.

Minden behívás, mely a honvédségnek hadilétszámra leendő kiegészítése végett történik (10. § második bekezdés), a tartalékosnak vagy póttartalékosnak egy-egy fegyvergyakorlatul azon esetben számíttatik be, ha azon csapatnál, a melyhez be kellett vonulnia, tényleg szolgálatba lépett.

Azon tartalékosok, a kik béke idejében hivatnak be tényleges szolgálatra (10. § negyedik bekezdés), a fegyvergyakorlatokra csak az 1888-ik évi XVIII. törvénycikk rendelkezései értelmében kötelezhetők.

15. § Évenként az aratás után ellenőrzési szemlék (tishti bemutatások) tartatnak, melyek azonban egy napnál többet nem vehetnek igénybe.

Ezen ellenőrzési szemléken (tishti bemutatásokon) mindazon tartósan szabadságoltak, továbbá a tartalékhoz és póttartalékhoz tartozó mindazon honvédek kötelesek megjelenni, kik az év folyamán sem tényleges szolgálat, sem katonai kiképzetés alatt nem állottak, sem fegyvergyakorlatban részt nem vettek.

Ezen kötelezettség elmulasztása a katonai fegyelmi szabályok szerint büntetettetik (Véd. Törv. 55.§).

16. § A tényleges szolgálatban nem álló honvéd egyének viszonyai és kötelességei a védtörvény 62. és 63. §-aiban vannak szabályozva.

17. § A honvédség tisztjeit a honvédelmi minister előterjesztésére Ő Felsége nevezi ki és lépteti elő.

Tábornokok és törzstisztek szolgálati alkalmazásáról, a honvédelmi ministernek előterjesztésére, Ő Felsége rendelkezik.

A többi tisztek szolgálati beosztása a honvédelmi minister hatáskörébe tartozik.

Az ezen §-ban említett előterjesztéseknek és intézkedéseknek a honvédség főparancsnokának javaslatai szolgálnak alapul.

18. § A honvédség szolgálati és vezény-nyelve a magyar; zászlója Ő Felsége nevének kezdőbetűi mellett az ország színeit és a magyar állam czimerét viseli.

Horvát-Szlavonországokban a honvédség szolgálati és vezény-nyelve a horvát; zászlója Ő Felsége nevének kezdőbetűi mellett a magyar állam czimerét és Horvát-Szlavon- és Dalmátországok egyesült színeit viseli.

A rendfokozati és egyéb katonai jelvények, nemkülönben a fegyverzet és felszerelés, valamint a szolgálati és gyakorlati szabályzatok a honvédségnél egyenlők a közös hadseregbeliekkel.

19. § A honvédség tisztjei és legénysége ugyanazon illetékekben részesülnek, a melyekben a közös hadseregbeliek.

20. § A kiszolgált altisztek alkalmazására, a honvédség egyéneinek s ezek özvegyeinek és árváinak ellátására vonatkozó határozatok az e részbeli külön törvényekben foglaltatnak.

A honvédség mindezen egyénei e részben ugyanazon kedvezményben részesítettnek, mint a közös hadseregbeliek.

21. § A honvédség összes költségei béke idején a honvédelmi minister tárczáját terhelik.

Azon költségeket azonban, melyek a honvédségnek hadi czélokra lett mozgósításából és hadi alkalmazásából erednek, a közös hadügyminister tárczája viseli.

22. § A honvédség minden ügye a honvédelmi minister hatáskörébe tartozik (Véd. Törv. 57. §). A fölterjesztéseket Ő Felségéhez ugyan ő teszi meg.

A tisztán katonai vezetés és felügyelet végett Ő Felsége, a honvédség főparancsnokául a honvédelmi minister meghallgatása után, egy magasabb rendfokozatu tábornokot nevez ki.

A honvédség főparancsnokának kötelességei különösen:

1. a katonai kiképzés vezetése és felügyelete;
2. a fegyelmi hatalom és bírói felsőbbbségi jog gyakorlása a tisztek és a legénység fölött (Véd. Törv. 62. §), valamint az alárendelt parancsnokságok ebbeli joggyakorlatának felügyelete;
3. a honvédcsapatok és intézetek, valamint a hadi készletek felügyelete;
4. az alárendelt honvédcsapatok, parancsnokságok, hatóságok és intézetek fölterjesztéseinek véleményezése;

5. előterjesztések, illetőleg javaslatok tétele a honvédelmi miniszterhez, a honvédség kiképzésének, fegyelmi állapotának és harczképességének fokáról: tisztek előléptetéséről és szolgálati beosztásáról.

A honvédség főparancsnoka, katonai hatáskörébe vágó minden fontosabb rendelkezéseit egyuttal a honvédelmi miniszternek tudomására juttatni, a honvédelmi miniszter által kiadott rendeleteknek fogantatásáról pedig ahhoz jelentést tenni tartozik.

23. § A honvédség főparancsnoka béke idején a közös hadsereg vezénylő tábornokaival egyenrendű viszonyban áll.

A többi honvéd egyének állománycsoportjuk, rendfokozatuk és rangosztályuk szerint egyenlők a közös hadsereg megfelelő egyeivel.

Egyenlő rendfokozat és egyenlő rang mellett a közös hadseregbelieket illeti a szolgálati elsőbbség.

A honvédség kizárólag a honvédparancsnokságok és hatóságok rendelkezése alatt áll; mihelyt azonban a közös hadsereg csapataival közös működésre rendeltetnék, e viszony tartamára a katonai fölé- és alárendeltség szabályai lépnek érvénybe.

Háboruban az összes honvédség katonai tekintetben az Ő Felsége által kinevezett hadvezérnek van alárendelve (Véd. Törv. 57. §), a ki azt magasabb rendű seregtestekben, és pedig a körülmények igénylete szerint vagy külön, vagy a közös hadsereg csapataival egyesítve alkalmazza.

24. § A tetteleg fennálló honvédcsapatok és intézetek parancsnokai a fegyelmi büntető jogot azon mérvben gyakorolják, mint a hasonló sorhadbeli parancsnokok.

E részben a honvédkerületi parancsnok az osztálytábornokkal, a honvédségi főparancsnok pedig a hadtestparancsnokkal egyenjogu.

25. § A kivándorlás céljából szükséges elbocsátást a honvédség kötelékéből a honvédelmi miniszter adja meg.

Azon honvéd részére, a ki még nem áll a honvédség tartalékában és valamely külállamba szándékozik kivándorolni, az elbocsátási engedély csak azon esetben adható meg, ha vele együtt szülei, vagy még netalán életben maradt szülője is kivándorolnak.

Ha a kivándorlás elmarad, az illető egyén a honvédség kötelékéből történt elbocsátása által megszakított szolgálati időnek hátralevő részét leszolgálni tartozik.

Azon honvéd, a ki a monarchia másik államában nyer honpolgársá-

got, törvényes szolgálati kötelezettségének fentartása mellett, az újabb illetőségi helyének megfelelő honvédségi csapathoz helyeztetik át.

Mozgósítás és háboru idején kivándorlás czimén a honvédség kötelékéből kért elbocsátás nem engedélyezhető.

26. § Ezen törvény kihirdetése napján lép hatályba.

Egyidejűleg hatályukat veszti az 1868-ik évi XLI. törvénycikk, kivéve ennek 32. §-át, valamint ugyanazon törvénycikk módosítása tárgyában alkotott 1871. évi III., IV., V., VI., VII.; az 1872. évi II., XVIII.; az 1873. évi XXXII., XXXVI. és az 1877. évi XIV. törvénycikkek.

27. § A jelen törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg.

1894. ÉVI XXXI. TÖRVÉNYCIKK

A HÁZASSÁGI JOGRÓL

(Részleges közlés)

I. FEJEZET

ELJEGYZÉS

1. § Az eljegyzésből nem származik kereseti jog a házasság megkötésére.

2. § Bármely teljesítés kikötése arra az esetre, ha a jegyesek a házasságot meg nem kötnék, semmis.

3. § Az a jegyes, a ki az eljegyzéstől alapos ok nélkül visszalépett vagy a másik jegyesnek a visszalépésre alapos okot szolgáltatott, a másik jegyesnek és rokonainak a kötendő házasság czéljából tett kiadások erejéig kártérítéssel tartozik; és köteles azt, a mit neki a másik jegyes vagy annak rokona a kötendő házasság okából ajándékozott vagy az eljegyzés jeléül adott, természetben visszaadni, vagy ha ennek helye nem lehet, értékét gazdagodása erejéig megtéríteni; a másik jegyes vagy annak rokona által a kötendő házasság okából részére tett ajándékozási ígéret pedig hatályát veszti.

Az eljegyzéskor cselekvőképességében korlátolt jegyes kártérítéssel csak akkor tartozik, ha az eljegyzésbe törvényes képviselője beleegyezett.

4. § A kártérítési és visszakövetelési jog engedmény, végrehajtás és öröklés tárgyát csak akkor képezi, ha a jogosult a keresetet megindította.

5. § A 3. §-on alapuló keresetek az eljegyzéstől való visszalépés napjától számított egy év alatt elévülnek.

II. FEJEZET

HÁZASSÁGI AKADÁLYOK

6. § Cselekvőképtelen személy (127. §) nem köthet házasságot.

7. § Fejletlen korú nem köthet házasságot.

Férfi tizenhatszadik, nő tizenhatodik évének betöltésével éri el fejlett korát.

Az igazságügyminister felmentést adhat.

.....

25. § Tilos az egyházi felsőbbség engedélye nélkül házasságot kötni annak, a ki azon egyház szabályai szerint, melyhez tartozik, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthet.

26. § Tilos a házasságkötés a véderőről szóló törvény értelmében szükséges nősülési engedély nélkül.

27. § Tilos házasságot kötni szabályszerű kihirdetés nélkül (36. §).

A közigazgatási hatóság felmentést adhat.

III. FEJEZET

A HÁZASSÁGKÖTÉS

28. § A házasság megkötését kihirdetés előzi meg.

29. § A házasságot polgári tisztviselő előtt kell megkötni.

Polgári tisztviselő:

a) az anyakönyvvezető;

b) a törvényhatóság első tisztviselője;

c) a főszolgabíró;

d) a rendezett tanácsu város polgármestere;

e) az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselője, consula és ezek helyettese a magyar kormánytól nyert felhatalmazás korlátain belül.

.....

IV. FEJEZET

A HÁZASSÁG ÉRVÉNYTELENSÉGE

.....

V. FEJEZET
A HÁZASSÁG MEGSZÜNÉSE

.....

VI. FEJEZET
ÁGYTÓL ÉS ASZTALTÓL VALÓ ELVÁLÁS

.....

104. § Oly esetben, midőn a házasság a jelen törvény szerint felbontható, a házasság keresetében vagy viszonzkeresetében felbontás helyett az ágytól és asztaltól való elválást kérheti.

Addig, míg az elsőfoku bíró a perben nem ítelt, az elválasztásra irányuló kérelem felbontó kérelemmé változtatható át.

105. § A jelen törvény 75–87., 89–92., 95–98., 101–103. §-ai az ágytól és asztaltól való elválásra megfelelően alkalmazandók.

A vagyoni jogi viszonyok tekintetében az ágytól és asztaltól való elválás a felbontás joghatályával bir.

106. § Az ágytól és asztaltól elválasztott házaspár a házassági életközösséget bármikor visszaállíthatják.

Ha a házaspár az életközösség visszaállítását a perben eljáró bíróságnál bejelentették, a bejelentés időpontjától kezdve az ágytól és asztaltól való elválás jogkövetkezményei megszűnnek.

107. § Ha az ágytól és asztaltól való elválás az ítélet jogerőre emelkedésétől számítva két évig tartott, bármelyik házaspár kérheti, hogy a bíró az ágytól és asztaltól elválasztó ítéletet felbontó ítéletté változtassa át.

VII. FEJEZET
KÜLFÖLDÖN KÖTÖTT HÁZASSÁGOK ÉS A KÜLFÖLDIEK HÁZASSÁGA

.....

VIII. FEJEZET
BÜNTETŐ HATÁROZATOK

.....

IX. FEJEZET
VEGYES HATÁROZATOK

.....

X. FEJEZET
ZÁRHATÁROZATOK

.....

136. § A házassági ügyekben való bíráskodás a kir. bíróságok hatáskörébe tartozik.

.....

149. § Ezen törvény a házasságkötésre vonatkozó vallási kötelességeket érintetlen hagyja.

150. § Ezen törvény végrehajtásával az igazságügyi és belügyi ministerek bizatnak meg.

1894. ÉVI XXXII. TÖRVÉNYCIKK
A GYERMEKEK VALLÁSÁRÓL

1. § Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házasulók, házasságuk megkötése előtt egyszersmindenkora megegyezhetnek arra nézve: hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett jön létre.

A kir. közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó. A többi hatóságok előtt létrejött megegyezés alakszerűségeit, valamint a megegyezés anyakönyvi nyilvántartása körül követendő eljárást a válás- és közoktatásügyi, – az igazságügyi és a belügyminister rendeletileg szabályozzák.

2. § Az 1. §-ban körülírt megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülei vallását nemök szerint követik, illetve abban neveltetnek; a menyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

3. § Az 1. § szerint létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható meg: ha különböző vallásu felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásuak házasságává válik.

Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakíságok mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik élet-

évét még be nem töltött összes gyermekek most már valamennyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltesse; a 7-ik életévét pedig már túlhaladott, de az 1868: LIII. tc. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek, az idézett törvénycikk 3-8. §-aiban körülírt módon a szülők vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

4. § A 2. §-ban foglalt szabály alól eltérésnek később csak akkor van helye: ha az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásuk házasságává válik.

Ez esetben a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermekek a szülők közös vallását követik, illetőleg abban nevelendők.

Az áttért szülő nemebeli 7-ik életévüket már túlhaladott, de az 1868: LIII. tc. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek is az idézett törvénycikk 3-8. §-aiban körülírt módon a szülők közös vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

5. § A törvénytelen gyermek anyja vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

Ha az anya más, bevett vagy törvényesen elismert vallásra tér át vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életévét még be nem töltött törvénytelen gyermekei új vallásába követik.

A 7-ik életévüket még be nem töltött, kir. leirattal törvényesített vagy az atya által elismert fiú, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő 6 hó alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi; a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A kijelentésre és annak anyakönyvi nyilvántartására az 1. § második és harmadik bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

6. § A jelen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tértvény vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatállyal.

7. § A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

8. § Az 1868: LIII. tc. 13., 14., 15. és 18. §-ainak rendelkezései, a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.

9. § A jelen törvénnyel ellenkező mindennemű jogszabályok s jelesül az 1868: LIII. tc. 12. és 16. §-ai hatályon kívül helyeztetnek.

10. § A jelen törvény a kötelező polgári házasságot szabályozó 1894: XXXI. törvénycikkkel egyidejűleg lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyminiszterek bizatnak meg.

1894. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ÁLLAMI ANYAKÖNYVEKRŐL
(Részleges közlés)

ELSŐ RÉSZ
ÁLTALÁNOS HATÁROZATOK

1. § A születések, házasságok és halálesetek közhitelű nyilvántartására és tanusítására kizárólag a jelen törvény értelmében arra hivatott közegek által vezetett állami anyakönyvek szolgálnak.

2. § Az állami anyakönyvek vezetése külön e célra alakított kerületek szerint a meghatározott székhelyen történik.

3. § Az anyakönyvi kerületek, elnevezésüket és székhelyüket, valamint az e tekintetben szükséges minden változtatást – az illető törvényhatóság közigazgatási bizottságának meghallgatásával – a belügyminister állapítja meg.

Különböző törvényhatóságok területén fekvő községek vagy csatolt puszták egy anyakönyvi kerületbe rendszerint nem csoportosíthatók.

Kivételes esetekben a belügyminister eltérőleg intézkedhetik.

4. § Minden anyakönyvi kerületben egy anyakönyvvezető és ha a szükség úgy kívánja, egy vagy több helyettes alkalmazandó. A helyettes csak az anyakönyvvezető akadályoztatása esetén van jogosítva eljárni.

A helyettes saját nevében és saját felelősségére jár el.

Jelen törvénynek az anyakönyvvezetőre vonatkozó rendelkezései a helyettesre is kiterjednek.

5. § Minden anyakönyvvezető a születésekről és halálesetekről s rendszerint a házasságokról is vezet anyakönyvet.

A belügyminister több szomszédos anyakönyvi kerületre nézve a há-

zassági anyakönyv vezetésével és a házasságkötésnél való közreműködéssel e kerületek anyakönyvvezetői közül egyet bizhat meg.

Ez esetben az ily szomszédos kerületek a házassági jogról szóló törvény alkalmazásánál egy anyakönyvi kerületet képeznek.

6. § Az anyakönyvvezetőt a székhely szerint illetékes közigazgatási bizottság meghallgatásával a belügyminister nevezi ki.

Ugyancsak a közigazgatási bizottság meghallgatásával nevezi ki a belügyminister azokat az anyakönyvvezetőket, a kik a házassági anyakönyveket vezetik és a házasságkötésnél közreműködnek.

Akinevezés kisebb fokú hanyagság, rendtelenség vagy erkölcsi megbízhatóság hiánya, ugyszintén szervezeti változás esetében is visszavonható.

7. § Anyakönyvvezetők első sorban: a székesfővárosban a kerületi előjáróságok tagjai, a törvényhatósági joggal felruházott városokban a városi tisztviselők, rendezett tanácsu városokban, továbbá nagy- és kisközségekben az előjárók közül nevezendők ki. Kivételes esetekben a járási szolgabíró is kinevezhető. Mindezen köztisztviselők a kinevezést elfogadni kötelesek.

8. § A hol azt a viszonyok indokoltta teszik, a 7. §-ban említett hivatali kötelékben nem álló más egyén is kinevezhető anyakönyvvezetővé, ha:

a) magyar állampolgár;

b) legalább 24 éves, gondnokság vagy csőd alatt nem áll és kiskorúsága meghosszabbítva nincs;

c) gymnasium, reáltanoda, vagy polgári iskola hat osztályát avagy egyenrendű katonai tanfolyamot vagy kereskedelmi iskolát végzett, vagy tanítói oklevéllel bír, vagy pedig ha ezen minősítéssel nem bír is, de oly hivaltalt vagy állást viselt, mely az itt felsorolt képesítések valamelyikéhez van kötve;

d) büntetett vagy vétség miatt vád alá helyezve vagy általában szabadságvesztés büntetése alatt nincs, nyereségvágyból eredő büntett vagy vétség miatt elítélve nem volt, hivatalvesztésre szóló ítélet hatálya alatt nem áll s erkölcsi tekintetben alapos kifogás alá nem esik.

A belügyminister külön anyakönyvi hivatalokat is létesíthet és az ilyen hivatalhoz az anyakönyvvezetőt és a segédszemélyzetet kinevezi.

9. § Lelkész (rabbi) nem nevezhető ki anyakönyvvezetővé vagy helyettesé.

10. § Ha ugy az anyakönyvvezető, mint helyettese kötelessége telje-

sítésében ideiglenesen akadályozva van, vagy a két állás egy időben üresedik meg; a főispán az elkerülhetetlen szükség idejére valamely szomszéd kerület anyakönyvvezetőjét vagy helyettesét bízhatja meg azzal, hogy az illető anyakönyvi kerület székhelyén az anyakönyvvezetői teendőket ideiglenesen végezze.

Az anyakönyvvezető a saját személyére, házastársára, gyermekeire vagy szüleiére vonatkozó anyakönyvvezetői teendőket maga nem végezheti.

Oly kerületben, a melyben helyettes kinevezve nem lett; a belügyminister az előbbi bekezdésben foglalt teendők ellátásával valamelyik szomszéd kerület anyakönyvvezetőjét bízta meg.

11. § Egyes anyakönyvvezetők részére, figyelemmel az anyakönyvi kivonatok után járó díjakból huzott jövedelem nagyságára, valamint az anyakönyvvezető esetleges főhivatalával egybekötött javadalmazás mennyiségére, a belügyminister az államkincstár terhére tiszteletdíjat állapíthat meg.

12. § Az anyakönyvvezető a hatáskörébe tartozó teendőkre nézve közhivatalnoknak tekintetik.

Azon anyakönyvvezető, a ki hivatali esküt egyébként nem tett, működésének megkezdése előtt a főispán (főpolgármester) kezeibe esküt, illetőleg ünnepélyes fogadalmat tesz azad

13. § Az anyakönyvvezető felelős a hatáskörébe tartozó teendők pontos, szabályszerű és ezen törvénynek megfelelő teljesítéseért.

14. § Az anyakönyvvezető működésére felügyel:

a) Budapest székesfővárosban és a törvényhatósági joggal felruházott városokban közvetlenül a polgármester, felsőbb fokon a belügyminister;

b) rendezett tanácsú városokban, az esetben is, ha más községgel együtt képeznek egy anyakönyvi kerületet, közvetlenül a polgármester, másodfokon az alispán és harmadfokon a belügyminister; ha pedig a polgármester az anyakönyvvezető, közvetlenül az alispán, felsőbb fokon a belügyminister;

c) nagy- és községekben közvetlenül az anyakönyvi kerület székhelyén illetékes járási főszolgabíró, másodfokon az alispán, harmadfokon a belügyminister.

A felügyelő-hatóság az anyakönyvvezetővel és helyetessel szemben kisebb foku hanyagság vagy rendetlenség esetében az illető meghallgatásával, azonban felelősség kizárásával, annyiszor a menyynyszer 20 koronáig terjedhető rendbirságot alkalmazhat.

15. § A 14. § a), b) és c) pontja szerint a törvényhatóság első tisztviselőjét

illető felügyeleti teendők ellátására a belügyminister külön anyakönyvi felügyelőket nevezhet ki egy vagy több törvényhatóság területére kiterjedő hatáskörrel.

Ezen esetben a törvényhatóság első tisztviselőjét a jelen törvény értelmében megillető felügyeleti jogok és kötelességek az anyakönyvi felügyelőre szállnak át.

16. § Azok az anyakönyvvezetők, kik állami, törvényhatósági vagy községi hivatali kötelékben is állanak, a főhivatalukra nézve irányadó fegyelmi szabályok rendelkezései alá esnek. Azon anyakönyvvezetőkre, kik a fentebb jelzett hivatali kötelékben nem állanak, fegyelmi tekintetben az 1886. évi XXIII. tc. nyer megfelelő alkalmazást.

17. § Minden születés és haláleset azon anyakönyvvezetőnél jelentendő be, és az által tartandó nyilván, kinek kerületében előfordult.

Vasuton, hajón történt születés és halálozás a kiszállás, illetőleg kiszállítás helyén illetékes anyakönyvvezetőnél jelentendő be s az által tartandó nyilván.

18. § Ha valamely születés vagy haláleset bejelentése három hónapon túl terjedő késedelemmel történik, az anyakönyvvezető ezt a 14. §-ban megjelölt közvetlen felügyelő hatóságnak bejelenti. A bejegyzés a tényállás kinyomozása után csak ezen hatóság engedélyével fogatosítható. A nyomozás költségeit az viseli, a ki a bejelentést kellő időben meg nem tette. Behajthatlanság esetében, valamint akkor is, ha a bejelentés elmulasztása vétkesnek bizonyult, a nyomozás költségei az állam terhére esnek.

19. § Ha az anyakönyvvezető a 60. § esetén kívül a törvényre hivatkozva valamely hivatalos cselekményt megtagad, vagy valamely bejegyzést nem a felek kívánságának megfelelőleg teljesít; az érdekeltek, akár közvetlenül, akár az anyakönyvvezető útján, a 14. §-ban megjelölt közvetlen felügyelő hatóságnál panaszt tehetnek. A mennyiben ez a hatóság a panaszt elutasítja, a fél a kir. járásbíróshoz fordulhat.

Az a fél, a ki a bejegyzést észrevétel nélkül aláírta, csak a bejegyzés kiigazítását kérheti (75., 76. §).

A bírósági eljárást az igazságügyminister szabályozza.

20. § Minden anyakönyvvezető a születésekről és halálesetekről, a házassági anyakönyv vezetésével és a házasságkötésnél való közreműködéssel az 5. és 6. § alapján megbízott anyakönyvvezető pedig a házas-

ságokról is, külön-külön, bekötött, lapszámozott, zsinórral átfűzött és a törvényhatóság első tisztviselőjének hitelesítésével s a zsinór végére helyezett pecsétjével ellátott anyakönyvet köteles az állam nyelvén vezetni, még pedig: egy első és egy másodpéldányban.

Ezen kívül mindhárom anyakönyvhöz külön betűrendes tartalomjegyzék is vezetendő.

Ily tartalomjegyzék minden tíz évről is szerkesztendő.

21. § A bejegyzés az anyakönyv első példányába folyó szám alatt és rövidítések nélkül történik. A be nem írt helyek vonalakkal töltendő ki, a számok betűkkel is kiírandók. A bejegyzés szabályszerű lezárása és aláírása előtt a szükséges helyesbítés megtehető. A helyesbítés a lap szélére jegyzendő s úgy mint maga a bejegyzés külön aláírandó.

Ilyen helyesbítés nem történhetik sem az anyakönyvbe már egyszer beírt bejegyzés kivakarása, törlése, felülírása, sem a sorok közé való beékelés által.

A lap szélére jegyzendő azok az utólagos bejegyzések is, a melyek valamely születés, házasság, vagy haláleset alap-bejegyzésére vonatkoznak. (41., 42., 43., 67. és 72. §).

22. § A bejegyzésnek tartalmaznia kell:

1. a bejegyzés helyét és idejét;
2. a megjelentek megjelölését;
3. az anyakönyvvezető megjegyzését arról, hogy mily módon győződött meg a megjelentek személyazonosságáról;
4. annak megemlítését, hogy a bejegyzés a megjelenteknek fel volt olvasva, általuk értett nyelven megmagyarázva s részükről helybenhagyva;
5. a megjelentek aláírását s ha írni nem tudnak vagy nem képesek, kézjegyüket, vagy az okot, a mely miatt a bejegyzést alá nem írták;
6. az eljáró anyakönyvvezető aláírását.

Az írásbeli bejelentés, jegyzőkönyv, hivatalos közlés vagy hatósági meghagyás alapján történő bejegyzésnek tartalmaznia kell:

1. a bejegyzés helyét is idejét;
2. a bejegyzés alapját képező iratra való hivatkozást;
3. az eljáró anyakönyvvezető aláírását.

23. § Az anyakönyvvezető köteles a felek szóbeli vagy írásbeli bejelentésének helyességéről, ha abban kételkedni oka van, alkalmas módon meggyőződést szerezni.

24. § Minden bejegyzés hiteles másolat alakjában ugyanazon napon az anyakönyv másodpéldányába is bejegyzendő s az anyakönyvvezető aláírásával hitelesítendő.

Minden naptári év végével köteles az anyakönyvvezető az anyakönyvek első és másodpéldányát, a befoglalt bejegyzések számának kitüntetése mellett lezárni s a másodpéldányt a 14. §-ban megjelölt közvetlen felügyelő hatóságnak legkésőbb a következő évi január hó 15-éig átvizsgálás végett bemutatni.

Az átvizsgált másodpéldányt a járási főszolgabíró és a rendezett tanácsu város polgármestere az alispán útján, az alispán és törvényhatósági joggal felruházott város polgármestere közvetlenül a törvényhatóság levéltárába beszolgáltatja.

25. § Az anyakönyv első példánya az anyakönyvvezető őrizete alatt marad.

26. § Minden oly bejegyzés, mely az anyakönyv első példányában a másodpéldány beszolgáltatása után történik: hiteles másolat alakjában vármegyékben az alispánhoz, törvényhatósági joggal felruházott városokban a polgármesterhez egyidejűleg beszolgáltatandó; a ki gondoskodik arról, hogy ezen utólagos bejegyzések az anyakönyv másodpéldányába is azonnal bejegyeztessenek.

27. § Ha az anyakönyv egyik példánya teljesen veszendőbe megy vagy használhatatlanná válik, az a másik példányról veendő s az illető törvényhatóság első tisztviselője által hitelesítendő másolattal pótoltatik.

Ha mindkét példány veszendőbe megy vagy használhatatlanná válik, az anyakönyvet a 14. §-ban megjelölt közvetlen felügyelő hatóság elnöke alatt az anyakönyvvezetőből és a községi előljáróság tagjaiból alakított bizottság az általa kinyomozott adatok alapján újból összeállítja és egy hónapig közszemlére kiteszi.

Az újból összeállított anyakönyvet, a mennyiben a közszemlére kitétel ideje alatt felszólamlások be nem adatnak, a felügyelő hatóság, a mennyiben felszólamlások adatnak be, ezek elbírálása után és az elbírálás eredményéhez képest a kir. járásbíróság zárja le és hitelesíti.

A közigazgatási eljárást a belügyi, a bírósági eljárást az igazságügyi minister rendeleti uton szabályozza.

28. § A jelen törvény értelmében szabályszerűen vezetett anyakönyvek közokiratok. Azon tényeket, melyeknek tanusítására rendelvek s a me-

lyek bennök fel vannak jegyezve, bizonyítják mindaddig: míg a hamisítás, a bejegyzés téves volta, vagy ama bejelentések helytelensége, melyek alapján a bejegyzés történt, be nincs bizonyítva.

Ugyanily bizonyító erővel birnak azon kivonatok is, melyeket az anyakönyvvezető vagy az illető törvényhatósági levéltárnok az anyakönyv első, illetőleg másodpéldányával megegyezőknek elismer s ennek igazolásául aláírásával és pecsétjével ellát.

29. § Minden anyakönyvi kivonatnak szószerint kell tartalmaznia az illető bejegyzést a lap szélére irt minden feljegyzéssel és kiigazítással együtt.

Anyakönyvi kivonatokat rendszerint csak az anyakönyvvezető állíthat ki.

Kivételesen, ha az anyakönyv első példánya elvész, vagy használhatatlanná válik: addig míg ez a hiány a 27. § rendelkezéseihez képest pótolva nincs, a törvényhatósági levéltárnok is állíthat ki anyakönyvi kivonatokat.

30. § A bíró megítélésétől függ, hogy az anyakönyvi bejegyzéseknél elkövetett szabályellenességek mennyiben gyöngítik vagy szüntetik meg az anyakönyvek és anyakönyvi kivonatok bizonyító erejét.

31. § Az anyakönyvvezetéshez szükséges nyomtatványokat és őrlepkokat az államkincstár terhére a belügyminister szolgáltatja.

Egyéb dologi kiadások községi terhet képeznek.

A 8. § utolsó bekezdése alapján felállított külön anyakönyvi hivatalok dologi kiadásait az államkincstár viseli.

Több községből álló anyakönyvi kerületben a dologi kiadásokat a közigazgatási bizottság veti ki az egyes községekre a lélekszám arányában. Határozata ellen 15 napon belül a belügyministerhez felebbezésnek van helye.

Több törvényhatóságra terjedő anyakönyvi kerületekben, a dologi kiadások kérdésében, a közigazgatási bizottságok meghallgatásával, a belügyminister dönt.

32. § Az anyakönyvi bejegyzések, valamint a rájuk vonatkozó tárgyalások díj- és bélyegmentesek.

Az anyakönyvvezető hivatalos küldeménye és levelezése portómentes.

33. § Az anyakönyvbe az anyakönyvvezetőnek felügyelete mellett bárki díjtanuln betekinthet.

Az anyakönyvi kivonatokért járó díjakat a belügyminister állapítja

meg. Ezen díjak az anyakönyvvezetőt, illetőleg azon községekben, melyeket erre a belügyminister feljogosít, a községet illetik meg. Ez utóbbi esetben az anyakönyvvezetéssel járó összes költségeket a község viseli.

A 8. § utolsó bekezdése alapján felállított külön anyakönyvi hivataloknál befolyó díjak az államkincstárt illetik.

Az érdekeltek igazolt szegénysége esetén, valamint hivatalok megkeresésére közérdekben az anyakönyvi kivonatokat és egyéb bizonylatokat díjtalanul állíttatnak ki.

34. § Az anyakönyvvezető pecsétje az ország czimerével és az anyakönyvi kerület megnevezését tartalmazó körirattal látandó el.

MÁSODIK RÉSZ

KÜLÖNÖS HATÁROZATOK

I. FEJEZET

A SZÜLETÉSI ANYAKÖNYVRŐL

.....

III. FEJEZET

A HALOTTI ANYAKÖNYVRŐL

.....

IV. FEJEZET

AZ ANYAKÖNYV KIIGAZÍTÁSÁRÓL

.....

V. FEJEZET

MAGYAR ÁLLAMPOLGÁR KÜLFÖLDÖN TÖRTÉNŐ SZÜLETÉSÉNEK, HÁZASSÁGÁNAK ÉS HALÁLÁNAK ANYAKÖNYVEZÉSÉRŐL

.....

VI. FEJEZET

BÜNTETŐ HATÁROZATOK

.....

HARMADIK RÉSZ

ÁTMENETI ÉS VEGYES INTÉZKEDÉSEK

87. § Oly gyermekeknél, kiknek szülei magyar állampolgárok és valamely törvényesen elismert vallásfelekezethez tartoznak, az állami születési anyakönyvbe a gyermek vallása a fennálló jogszabályoknak megfelelőleg bejegyzendő.

.....

96. § A jelen törvény végrehajtásával a belügyi, igazságügyi, vallás- és közoktatásügyi, honvédelemügyi, kereskedelemügyi és pénzügyi miniszterek bizatnak meg.

1896. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK

A HONALAPÍTÁS ÉVEZREDES EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSÁRÓL

A magyar állam 1896-ban ezeréves megalapításának és fennállásának ünnepét üli.

A törvényhozás ennek emlékét a következőkben örökíti meg:

1. § A magyar szent korona országainak törvényhozása vallásos áhitattal ad hálát az isteni gondviselésnek, hogy az Árpád és vitéz hadai által megalapított hazát oltalmába fogadta, fejedelmeit bölcseséggel, népét erővel és önfeláldozó hazaszeretettel megáldotta, és az országot jó és balsorsban segítve, annak lételét ezer éven át sok viszontagság között is fentartotta.

2. § Ezen ünnepélyes alkalommal az országgyűlés mindkét háza legmélyebb hódolattal járul Ő császári és apostoli királyi Felsége I. Ferencz József elé, a kinek dicsőséges uralkodása alatt az ország alkotmányos szabadsága és zavartalan fejlődése biztosítva van.

Magyarország és társországainak apostoli királya viszont törhetetlen bizalmát nyilvánítja szeretet népének hűségében.

Szilárd alapjai ezek annak az áldásos összhangnak, melynek ereje a jövő századok biztos haladásának is zálogát képezi.

3. § A törvényhozás a kegyelet, hódolat és királyi hajlandóság eme nyilatkozataival a magyar állam ezeréves fennállásának emlékét örök időkre törvénybe iktatja.

4. § E törvény 1896 június hó 8-án, mint Ő császári és apostoli királyi Felsége dicsőséges megkoronáztatásának évforduló napján lép életbe; ugyanazon napon úgy az országgyűlés mindkét házának együttes ülésében felolvasandó, mint a magyar korona országainak minden községében közzéteendő és kőbe vésve az országházban megörökítendő.

1898. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK
AZ 1848. ÉVI TÖRVÉNYEK MEGALKOTÁSA EMLÉKÉNEK
ÜNNEPLÉSÉRŐL

1. § A nemzet kegyelettel és hálás érzelemmel emlékeztén meg az ország történetében korszakot képező 1848. évi azon törvényhozási alkotásokról, melyekkel az alkotmányos jogok a nemzet minden osztályára kiterjesztettek, a képviseleti alapon nyugvó felelős kormányrendszer behozatott, a közteherviselés általánosított, a földbirtok felszabadított, a sajtószabadság, a jogegyenlőség s általában a politikai és polgári szabadság magasztos elvei érvényre jutottak: ezen alapvető törvények megalkotásának félszázados évfordulója alkalmából a törvényhozás április 11-ik napját, mint azt a napot, a melyen dicső emlékeztű V-ik Ferdinánd király az 1848-ik évi korszakot alkotó törvényeket szentesítette, nemzeti ünnepé nyilvánítja.

2. § E törvény 1898. évi április hó 11-ik napján lép életbe s végrehajtásával a ministerium bizatik meg.

1901. ÉVI XXIV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGRŐL

1. § Országgyűlési képviselő nem viselhet olyan hivatalt, nem foglalhat el olyan állást, mely a korona megjelölésétől, vagy a korona, a kormány, a kormányközegek kinevezésétől függ és fizetéssel vagy díjazással jár.

Kivételnek az általános szabály alól:

1. a magyar királyi ministerek;

2. mindegyik m. kir. ministeri tárczának egy-egy államtitkára;
3. a budapesti országos intézetek igazgatói;
4. a fővárosi közmunkatanács elnöke vagy alelnöke és kinevezett tagjai;
5. az országos közoktatási, képzőművészeti, magyar nemzeti muzeumi tanács, a muzeumok és könyvtárak országos tanácsa és főfelügyelőisége, az országos műemlékek bizottsága, országos gazda-, országos vízügyi műszaki tanács, országos állategészségügyi tanács, közegészségügyi és igazságügyi orvosi tanács, valamint az országos ipar- és kereskedelmi szakoktatási tanács, és az országos ipartanács tagjai;

6. a budapesti kir. egyetem és műegyetem tanára.

2. § Országgyűlési képviselő nem lehet a külföldi államok diplomatiai vagy consuli testületének tagja.

3. § Országgyűlési képviselő nem lehet egyszersmind:

1. a főrendiház tagja;

2. a közös hadseregnek és haditengerészetnek, úgy a honvédségnek tényleges szolgálatban álló tagja.

Kivételnek e szabály alól a véderő kötelékéhez tartozó azon tartalékosok és póttartalékosok, kik fegyvergyakorlatra, vagy mozgósítás esetén tényleges szolgálattételre behívtak.

3. A kir. közjegyző és

4. A korona kegydíjasa.

4. § Az országgyűlési képviselőséggel össze nem férő állást foglalnak el:

1. a törvényhatósági és községi tisztviselők, a törvényhatósági és községi közép- és polgári iskolák és az elemi és a felsőbb népiskolák tanárai és tanítói;

2. a szerzetesrendek tagjai, a premonstreiek, ciszterciták, bencések és kegyesrendiek kivételével.

5. § Országgyűlési képviselő nem lehet:

1. a kormánynak vállalkozója vagy szállítója.

Nem szállító az, a ki saját meglévő, eladásra kész gazdasági terményeit (ide értve saját állatait is), vagy saját iparának meglévő, eladásra kész ipari termékeit előleges megrendelés vagy a vételre vonatkozó előleges ígéret nélkül eladja.

Nem terjed ki a fennebbi tilalom arra:

a) a ki a magyar kormány engedélye mellett a maga által termesztett dohányt a kincstár részére szállítja;

b) a ki a kormány részére szállít, ha a szállítás csak egy évre kötött és az összes, a kormányval szemben vállalt szállítás vagy szállítások ára 10. 000 koronát meg nem halad;

c) a vállalkozóra, a kinek szerződése egy évnél hosszabb időre nem szól és az összes vállalkozásaiért járó egész fizetés a 10. 000 koronát meg nem haladja;

2. a kormány és mások közötti ügyletek közvetítője vagy bizományosa;

3. az állami vagy a kormány kezelése alatt álló alapítványi javak, javadalmak, jövedékek vagy haszonhajtó jogok vevője.

E szabály nem terjed ki azon adás-vevésekre, melyek nyilvános árverés útján létesülnek és melyeknél a vételár a 10. 000 koronát meg nem haladja;

4. az állami, vagy a kormány kezelése alatt álló alapítványi javak, javadalmak, jövedékek és haszonhajtó jogok bérlője és haszonbérlője.

E szabály nem terjed:

a) azon bérlőkre, a kik évi 3. 000 koronát meg nem haladó bért fizetnek;

b) azokra a haszonbérlőkre, a kik évi 3. 000 koronát meg nem haladó haszonbért fizetnek, ha nyilvános verseny útján szerezték meg a haszonbérletet;

5. a kormányval oly szerződési viszonyban álló fél, a melyben a kormány a szállító vagy bérbevevő.

E szabály nem terjed ki oly bérletre vagy haszonbérletre, a melynél az évi bérösszeg 10. 000 koronánál, vagy szállításra, melynél az évi szállítás ára 10. 000 koronánál nem nagyobb.

E § 4-ik és 5-ik pontjában foglalt tilalom nem terjed ki iparvágányokra, valamint állomások és vasutak együttes használatára (peage) vonatkozó szerződésekre.

6. a kormány által engedélyezett közhasználatú vasut, közhasználatú csatorna, bármely közhasználatú közlekedési vállalat engedélyese.

Mihelyt a közhasználatú vasút vagy csatorna építése befejeztetett és az a forgalomnak teljesen átadatott s az építésből és felülvizsgálatból folyó összes kérdések végleg elintéztettek: a tilalom hatálya megszűnik;

7. a kormány által engedélyezett bármely haszonhajtó jog engedélyese, a mennyiben ez utóbbi az engedélyezésből kifolyólag a kormányval leszámolási vagy üzleti viszonyban áll;

8. a kormányval üzleti viszonyban álló egyéni cég, bank vagy pénzváltóüzlet tulajdonosa vagy alkalmazottja; kizárólag mezőgazdasággal

és iparral foglalkozó egyéni cézekre nézve a 10-ik pontnak a mezőgazdasági és iparvállalatokra vonatkozó határozmányai irányadók;

9. a kormány nyal üzleti viszonyban álló pénzintézet igazgatósági, felügyelőbizottsági tagja vagy bármely más alapszabályszerű közege, állandóan alkalmazott jogtanácsosa (ügyésze, ügyvédje) vagy más alkalmazottja és felszámolója.

E szabály nem terjed ki a magyar földhitelintézetre és a kisbirtokosok országos földhitelintézetére, továbbá az 1898. évi XXIII. tc. alapján alakult országos központi hitelszövetkezet igazgatósági és felügyelő-bizottsági tagjaira, a mennyiben nem esnek ezen törvény 1. §-ának első bekezdése alá.

Nem esik a 9-ik pont rendelkezése alá:

a) állami kötvények birtoklása;

b) az az üzleti viszony, mely valamely pénzintézet és a kormány között az 1876. évi XXXVI., az 1889. évi XXX., vagy az 1897. évi XXXII. törvénycikk rendelkezései alá eső közczélú kölcsön tárgyában létesül;

c) az, ha a kormány, vagy a kormány kezelése alatt álló alap, alapítvány, üzem, vállalat, fölös pénzeket, alapszabályszerűen betéti üzlettel foglalkozó pénzintézeteknél rövid felmondás, szokásos kamatláb s egyébként minden pénzintézetre nézve egyenlő feltételek mellett, ideiglenesen elhelyez.

A c) pontban jelzett eset megszűnik kivételt képezni attól az időponttól kezdve, a melyben az állami pénzkészletek kezelése tekintetében az 1899. évi XXXVII. törvénycikk kiegészítő részét képező bankalapszabály 55. cikkében kilátásba vett szerves intézkedés tényleg életbe lett léptetve.

10. A kormány nyal az 1., 2., 3., 4., 5. és 6. pontokban foglalt ügyletekre nézve üzleti viszonyban álló mezőgazdasági és iparvállalatok, továbbá a kormány nyal bármely más üzleti viszonyban álló más részvénytársaság és szövetkezet igazgatósági, felügyelő-bizottsági tagja vagy bármely más alapszabályszerű közege, állandóan alkalmazott jogtanácsosa (ügyvédje, ügyésze) vagy más alkalmazottja és felszámolója, úgyszintén a kormány nyal üzleti viszonyban álló közkereseti, betéti vagy nyereségre alakult alkalmi egyesülés tagja vagy alkalmazottja.

Az állammal szemben nem tekintetik üzleti viszonynak az a viszony, midőn a kormány vagy az állami üzemek, állami kezelés alatt álló alapok, alapítványok vagy intézetek szövetkezetekbe tagokul belépnek és ebből folyólag a tagok alapszabályszerű jogait gyakorolják és kötelességeiket teljesítik.

11. Az állam által segélyezett vagy kamatbiztosítással ellátott keres-

kedelmi társaság, pénzüintézet, nyereségre alakult alkalmi egyesülés, gazdasági, ipari, kereskedelmi vagy közlekedési vállalat tulajdonosa, illetőleg igazgatósági, felügyelő-bizottsági tagja vagy bármely más alapszabályszerű közege, állandóan alkalmazott jogtanácsosa (ügyvédje, ügyésze) vagy más alkalmazottja és felszámolója.

Nem esnek ezen szabály alá azok a szövetkezetek, melyeknél az évi segély 10. 000 koronát meg nem halad és melyeknél a fent elősorolt állások valamelyikét elfogadó képviselő javadalmazásban nem részesül.

Az államsegélynek 10. 000 koronára történt fentebbi korlátozása nem terjed ki s nem állapít meg tilalmat azon szövetkezetekre nézve; melyekben a kormány vagy az állami üzemek, állami kezelés alatt álló alapok, alapítványok vagy intézetek tagokul belépnek.

Az 1899. évi XLIX. tc. -ben megállapított kedvezmények igénybevétele összeférhetlenséget nem von maga után; azonban az összeférhetlenség beáll, ha az egyszer megállapított kedvezmény a vállalat előnyére módosíttatik. A 11. pont rendelkezései alá esnek azok a vasutak is, a melyeknek üzemét a magyar államvasút kezeli.

Kivételt képeznek azok a vasutak, melyekre nézve a tulajdonos vasut bevételi részesedése, az üzletkezelés költségei és a forgalom megosztása szerződésben egyszersmindenkorra, a felmondás kizárásával, megállapíttatik; mindaddig, míg e megállapodás változás alá nem esik. Minden ily változást a kormány a törvényhozásnak bejelenteni tartozik.

Helyi érdekű vasutaknál az állam részéről történt törzsrészvények jegyzése és a postaszállítás fejében fizetett járulék, állami segélyezésnek nem tekintik.

Azon szerződésekről, a melyek a kormány és valamely pénzüintézet között jelen § 9. pontjának utolsó bekezdése értelmében kötteni fognak, valamint a 10-ik pont utolsó és 11-ik pont harmadik bekezdése értelmében valamely szövetkezetbe történt belépéséről, – a kormány a szerződés megkötésétől és illetőleg a belépés napjától számított 30 nap alatt a képviselőháznak jelentést tenni tartozik.

6. § Az összeférhetlenség a szállítóra akkor is fenforog, ha a szerződés nem közte és a kormány között, hanem bizományos közbenjöttével létesül vagy ha a szállítás oly harmadik közbenjöttével történik, kivel a termelő tudva, és az összes körülményekből kiderülő azzal a célzattal lép viszonyba, hogy termékei a kormánynak szállíttassanak.

Ezen szabály a vállalkozási szerződésre és más, az összeférhetetlenséget megállapító üzleti viszonyra is megfelelően alkalmazandó.

7. § Összeférhetetlenség esete forog fenn akkor is, midőn a képviselő másnak olyan ügyletében, mely a törvény szerint képviselőre nézve összeférhetetlenséget állapít meg; akár közvetlenül, akár közvetve részes, vagy midőn az ily ügyletből ekként részes kereskedelmi társaságnál, intézetnél vagy alkalmi egyesülésnél az 5. § 9. és 10. pontjai alá eső minőségében érdekelve van.

Összeférhetetlen helyzetbe jut továbbra a képviselő, ha az intézet vagy kereskedelmi társaság, melynél az 5. § 9. és 10. pontja alá eső minőségében érdekelve van, a kormányval az 5. § 9., 10. és 11. pontjaiban meghatározott viszonyban álló részvénytársaság részvényeinek vagy szövetkezet üzlet-részeinek legalább egyharmad részét bírja; ugyszintén összeférhetetlen helyzetbe jut a képviselő akkor is, ha akár ő, akár az az intézet, kereskedelmi társaság vagy alkalmi egyesülés, a melynél az 5. § 9. és 10. pontja alá eső minőségében érdekelve van; közvetlenül vagy közvetve kereskedelmi társaság alapításában azzal a czélzattal vesz részt, hogy az a kormányval a jelen törvény szerint összeférhetetlenséget megállapító viszonyba lépjen.

8. § Országgyűlési képviselő képviselői megbízatásának tartama alatt:

a) nem nyerhet sem előmunkálati, sem végleges engedélyt közhasználatú vasútra, közhasználatú csatornára és közhasználatú közlekedési vállalatra;

b) nem nyerhet engedélyt állami engedélyezés alá eső hasznót hajtó jogra; továbbá nem nyerhet új dohánytermelési engedélyt, dohánytermelési terület szaporítását, vagy dohánytermelési rendkívüli előleget; úgyszintén új mezőgazdasági szeszfőzdéje részére vagy ipari szeszfőzdéjének mezőgazdaságivá történt átalakítása esetében ennek részére (1900. évi IX. tc. 2. §-a) kontingentált régi mezőgazdasági vagy ipari szeszfőzdéjére nézve a szeszkontingens állandó vagy ideiglenes felemelésében (törzskontingens felemelésében, illetőleg pótkontingensben).

Az 1900. évi IX. tc. 3. és 4. §-ában említett esetek nem esnek az előbbi bekezdésben foglalt tilalom alá.

Nem tekintik új termelőnek, a ki olyan ingatlanra tulajdont, vagy haszonélvezeti jogot szerez, melylyel dohánytermelési engedély van összekötve, vagy a melyen mezőgazdasági szeszfőzde van.

Ezen szakasz b) pontjának rendelkezései ellenére és az ezen pontban felsorolt esetekben kiadott engedély érvénytelen.

9. § Ha a kormány képviselőtől ingatlant vagy haszonhajtó jogot vesz, avagy elcserél, – tartozik a jogügyletet a közérdekűségnek igazolása mellett a szerződés megkötésétől számított 30 nap alatt a képviselőháznak bejelenteni.

A bejelentés elmulasztása esetében a képviselőre összeférhetetlenség áll elő. Ki van zárva ennek keletkezése, ha a jogügyletet a jelzett 30 nap alatt maga a képviselő bejelentette.

10. § Megállapodások és más jogcselekmények, melyek az összeférhetetlenséget megszabó törvények kijátszására szolgálnak, az összeférhetetlenséget nem zárják ki.

11. § Tilos az országgyűlési képviselőnek pénzért vagy bármi anyagi előnyökért vagy ellenszolgáltatásért bárkinek érdekében, bármely ügyben – ide értve címek, kitüntetések, rendjelek adományozását is, – a kormánynál közbenjárni.

12. § Képviselői megbízatása megszűnik azon képviselőnek:

1. a ki gyilkosság, rablás, gyújtogatás, lopás, orgazdaság, okirathamisítás, csalás, csalárd bukás, hamis tanuzás, vagy hamis eskü miatt jogérvényesen elítéltetett;

2. a ki politikai jogai gyakorlatának felfüggesztésére jogérvényesen elítéltetett és végre

3. a ki ellen jogérvényesen csőd nyitattott vagy a ki gondnokság alá jutott.

A bíróságok és hatóságok kötelesek azokat a jogérvényes határozatokat, melyek ezen szakasz 1-3. pontjában felsorolt esetekre vonatkoznak; a képviselőház elnökének azonnal megküldeni.

13. § Az országgyűlési képviselő a kormánynál közben nem járhat oly ügyekben, melyek:

a) címek, kitüntetések és rendjelek adományozására,

b) vasutak, csatornák és közlekedési vállalatok engedélyezésére,

c) állami vagy egyéb középítkezések megszerzésére,

d) jövedelmező jogok adományozására vagy átruházására,

e) kincstári vagy alapítványi birtokok eladására és bérletére,

f) ingó vagy ingatlan javaknak az állam által való megvételére vagy bérbevételére,

g) italmérési engedélyek kieszközlésére,

- h) állami jövedékeknek hasznosítására,
 - i) állami megrendelésekre és szállításokra,
 - k) tarifakedvezményekre, végül
- l) állami segítyezést igénybevevő ipari, kereskedelmi vagy közlekedési vállalatokra vonatkoznak.

Azonban a fentebb felsorolt ügyekben is a képviselő választókerületének törvényhatósága, vagy választókerületéhez tartozó városok, községek, nem nyereségre alakult szövetkezetek, kereskedelmi és iparkamarák, kereskedelmi és ipartestületek, úgy gazdasági egyesületek érdekében ezek felhívására, – vagy választókerületétől is eltekintve, egyházi, iskolai, vagy egyéb kulturális testületek érdekében, – díjtalanul eljárhat.

Kinevezések vagy előléptetésekre vonatkozó közbenjárást a ministerek senkitől sem fogadhatnak el. E tilalom azonban őket nem gátolja, hogy tájékozás végett ily ügyekben képviselőhöz vagy másához fordulhassanak.

14. § Bíróságok előtti eljárás ezen törvény értelmében közbenjárásnak nem tekinthető.

Országgyűlési képviselő, ha egyszersmind ügyvéd, jogosítva van oly ügyekben, melyek sem az 5. sem a 13. §-ok rendelkezései alá nem esnek, ügyfeleit a kormánynál is az ügyvédi rendtartás értelmében képviselni.

A ministereknel való közbenjárás azonban csak beadványoknak ügyvédi ellenjegyzésére szorítkozhatik.

15. § A kormány alatt értendők úgy a magyar, mint a közös ministerek, valamint minden szerződések kötésére jogosított állami hatóság vagy hivatal állami üzem, állami kezelés alatt álló alap, alapítvány, intézet vezetősége.

16. § Összeférhetetlenségi ügyekben a bíraskodást a képviselőházból alakított bizottságok gyakorolják.

A bíróságok szervezetét és az eljárást a házszabályok állapítják meg.

17. § A kormány és közegei, a bíróságok és közigazgatási hatóságok kötelesek a képviselőház eljáró bizottságának hatáskörében tett megkeresését teljesíteni, az általa kihallgattatni kívánt tanukat vagy szakértőket elébe rendelni, a kijelölt közokmányokat vele közölni és általában neki hatósága köréhez képest segédkezet nyújtani.

18. § Az eljáró bizottságok költségben marasztaló határozata végrehajtható közokiratot képez.

19. § A tanu, a ki alapos ok nélkül meg nem jelen vagy a tanuságtételt, ideértve az eskütételt is, ugyszintén a szakértő, a ki közreműködését meg-

tagadja, arra a büntető perrendtartás értelmében szorítható. A pénzbüntetést, illetőleg az elzárást, a mely azonban hat hétnél tovább nem tarthat, az eljáró bizottság megkeresésére az illetékes járásbíróság szabja ki.

20. § Az összeférhetlenségi ügyben a képviselőház bizottsága vagy a bíróság előtt tett hamis tanuzás az 1878. évi V. tc. II. rész XII. fejezetének alkalmazása szempontjából olyannak tekintendő, mintha polgári ügyben követtetett volna el; az ily hamis tanuzásra azon határozatok alkalmaztatnak, a melyek a 200 korona értéken felüli polgári ügyben elkövetett hamis tanuzásra vannak megállapítva.

21. § A megválasztott képviselő, a ki az 1., 2., 3., 4., 5., 6. és 7. §-ok bármelyikének hatálya alá esik; köteles azt megbízólevele bemutatásakor a Ház elnökének írásban bejelenteni és végleges igazolásától számított 30 nap alatt az összeférhetlenségi helyzetet megszüntetni s egyszerűs mind a Ház elnökét erről értesíteni.

Az a képviselő, a ki ezt a bejelentést tette, mindaddig, míg az összeférhetlenségi helyzetet meg nem szüntette; a Ház, valamint a bizottságok tárgyalásaiban részt nem vehet és szavazattal nem bir.

A legközelebbi általános választások alkalmával megválasztott országgyűlési képviselőnek az összeférhetlenségi helyzet megszüntetésére, a jövő országgyűlés megnyitásakor, a fennebbi rendelkezéstől eltérőleg 90 napi határidő engedtetik.

22. § Ha a már igazolt képviselő időközben olyan helyzetbe jut, mely a képviselői megbízással össze nem fér, tartozik a képviselőségről a Ház elnökéhez intézett nyilatkozatban 48 óra alatt lemondani.

A mennyiben össze nem férő helyzetbe örökösödés útján jutott volna a képviselő, köteles ezt a ház elnökének 8 nap alatt írásban bejelenteni és a bejelentéstől számított 6 hónap alatt vagy ezen helyzetet megszüntetni, vagy a képviselői megbízásról lemondani. Az ilyen képviselő mindaddig, míg az összeférhetlenségi helyzetet meg nem szüntette, a ház, valamint a bizottságok tárgyalásaiban részt nem vehet és szavazattal nem bir.

23. § Azon képviselő, a ki időközben kinevezéstől függő olyan állami szolgálatba lép, mely a képviselőséggel összefér, magát új választásnak tartozik alávetni.

E végből a kinevezési okmány kézbesítésétől, vagy a mennyiben a kézbesítést a kinevezés hivatalos közzététele előzte meg, a közzétételtől számított 48 óra alatt a képviselőségről lemondani tartozik.

E szabály kiterjed azon képviselőkre is, kik a képviselőséggel összeférő egyik állásról időközben másik nagyobb javadalmazású állásra neveztetnek ki.

24. § Ha a képviselő a 21., 22. és 23. §-okban megszabott kötelességének eleget nem tesz; ez esetben a szabályszerű eljárásnak előrebocsátása és az összeférhetetlenségi esetnek megállapítása után, a képviselő a mennyiben e mulasztása miatt nyilvánvaló rosszhiszeműség nem terheli, – az eljáró bíróság által felhívandó, hogy az ítélet bejelentését követő 8 nap alatt vagy az összeférhetetlenségi helyzetet magára nézve megszüntesse, vagy a képviselői megbízásról mondjon le.

A mennyiben pedig a fent hivatkozott §-okban megszabott kötelességet a képviselő nyilvánvaló rosszhiszeműséggel mulasztotta el, a bíróság az illető képviselőnek megbízását ítéletileg megszüntnek nyilvánítja.

Ha pedig a fent jelzett 8 napi határidő alatt a felhívásnak eleget nem tett; a bíróság megállapítja, hogy a képviselői megbízás a törvény értelmében megszűnt.

Mindkét esetben a Háznak jelentést tesz.

25. § Ha a képviselőre nézve a 11. vagy 12. §-nek esete forog fenn, az ítéletben a képviselői megbízatás megszűnése mondandó ki.

A 11. § esetében egyúttal az is kimondandó, hogy az illető azon országgyűlési időszakban képviselővé meg nem választható.

26. § Képviselők, a kik az állam szolgálatában állanak és mint olyanok lakbért húznak vagy lakással láttatnak el, képviselői lakbérilletményben nem részesülhetnek.

27. § Azon viszony, melyben a horvát-szlavon képviselők saját országgyűlésükhöz és saját kormányukhoz állanak, a jelen törvény által nem érintetik.

28. § Az összeférhetetlenségi ügyekben a bejelentés, a névaláírásonak hitelesítése és minden más irat bélyeg- és illetékmentes.

29. § A főrendiház tagjaira nézve az összeférhetetlenség külön törvénnyel szabályozandó.

Az erre vonatkozó törvényjavaslat az 1902. évi vége előtt előterjesztendő.

30. § Jelen törvény a jövő országgyűlés megnyitása napján lép életbe s egyidejűleg az 1875. évi I. t. cz. hatályát veszti.

1912. ÉVI XXX. TÖRVÉNYCIKK

A VÉDERŐRŐL (Részleges közlés)

I. FEJEZET ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

Hadkötelezettség

1. § A hadkötelezettség általános és azt minden állampolgárnak személyesen, e törvény rendelkezései szerint kell teljesítenie. A hadkötelezettség magában foglalja: az állítási kötelezettséget, a szolgálati kötelezettséget és a népfölkelési kötelezettséget. (8. és 16. §-ok.)

A fegyveres erő tagozata

2. § A fegyveres erő áll a közös haderóból, továbbá a honvédségből és a népfölkelésből.

A közös haderő a közös hadsereget és a hadi tengerészetet foglalja magában.

A közös hadsereg és a honvédség kiegészítő alkatrész gyanánt külön-külön póttartalékkal van ellátva.

A közös haderő

3. § A közös haderő hivatása az osztrák-magyar monarchiának, vagyis az Ő császári és apostoli királyi Felsége uralkodása alatt álló összes országok területének külső ellenségek ellen való megvédése és a belső rend és biztosság fenntartása.

A honvédség

4. § A honvédség háboru idejében a közös haderő támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig a belső rend és biztosság fenntartására is van hivatva.

A honvédségnek minden ügye a honvédelmi miniszternek hatáskörébe tartozik. A honvédelmi miniszter, illetőleg a honvédség főparancsnoka – utóbbi a honvédelmi miniszter útján – a honvédség létszámáról, felszereléséről, elhelyezéséről, katonai kiképzéséről és fegyelmi magatartásáról a hadügyministert folytonosan tájékoztatja.

Mozgósítás (hadi állományra való kiegészítés) esetében és háboru idején a honvédség, illetőleg annak igénybe vett része katonai tekintetben az Ő Felsége által kijelölt katonai parancsnokoknak van alárendelve.

A honvédségre vonatkozó közelebbi rendelkezéseket a honvédségről szóló törvény tartalmazza.

A póttartalék

5. § A póttartalék a közös hadsereg és a honvédség hadi állományának fedezésére szolgál. Különös körülmények között mind a két póttartalék béke idejében is behívható tényleges szolgálat teljesítésére a 43. és 44. §-ok rendelkezései szerint.

A népfölkelés

6. § A népfölkelés a népfölkelésről szóló törvény rendelkezései szerint a közös haderőnek és a honvédségnek támogatására szolgál.

A népfölkelés minden ügye a honvédelmi minister hatáskörébe tartozik, aki a népfölkelés létszámáról és felszereléséről a hadügyministert folytonosan tájékoztatja.

A behívott népfölkelés katonai tekintetben az Ő Felsége által kijelölt katonai parancsnokoknak van alárendelve.

A népfölkelésre vonatkozó részletesebb rendelkezéseket a népfölkelésről szóló törvény tartalmazza.

Hadi célokra szükséges másnemű szolgálatok

7. § Azok a hadköteles korban álló egyének, a kik a tulajdonképeni hadi szolgálatokra ugyan nem, de az ezekkel kapcsolatos másnemű szolgálatokra alkalmasnak mozgósítás (hadi állományra való kiegészítés) esetében és háboruban ily szolgálatokra alkalmazhatók.

Szolgálati és népfölkelési kötelezettség

8. § A szolgálati kötelezettség alatt a közös hadseregben, hadi tengerészetben, vagy a honvédségnél teljesítendő katonai szolgálati kötelezettséget kell érteni.

A rendes szolgálati kötelezettség tart:

1. a közös hadseregben:

a) általában két évig a tényleges szolgálatban és tiz évig a tartalékban;

b) a lovasságnál és a lovagló tüzérségnél, továbbá

c) a két évi tényleges szolgálati idővel szervezett alakulásoknál a költségvetésileg megállapított altiszti állománynak megfelelő számú legénységre nézve, – mely számba az emez alakulásoknál tényleges szolgálatukat önként tovább folytató altisztek, valamint az ugyanezeknél a 19. § szerint három évi tényleges szolgálati kötelezettséggel önként belépettek beszámítandók, – három évig a tényleges szolgálatban és hét évig a tartalékban;

d) a póttartalékra beosztottakra nézve tizenkét évig;

2. a hadi tengerészetnél:

négy évig a tényleges szolgálatban, öt évig a tartalékban és három évig a tengervédben.

Azokat a szolgálatköteleseket, kik a közös hadseregben teljesítendő szolgálati kötelezettségüknek utolsó évfolyamába jutnának, a honvédelmi minister kívánságára a szükséges számban a honvédség hadi állományának kiegészítése céljából a honvédséghez kell áthelyezni.

Ha a közös hadsereg hadi állományviszonyai megengedik, valamely ifjabb évfolyamnak egy része helyezhető át az utolsó évfolyam hasonló nagyságu része helyett a honvédséghez, a hol azután az áthelyezettek összes szolgálati helyezzettségük hátralevő részét teljesítik.

A honvédségnél teljesítendő szolgálati kötelezettséget külön törvény szabályozza.

A népfölkelési kötelezettséget külön törvény szabályozza. A jelen törvény alapján besorozottak, a mennyiben három évi rendes tényleges szolgálatot teljesítettek, a rendes törvényes népfölkelési kötelezettségnek utolsó két éve alól, a mennyiben pedig a hadi tengerészetnél négy évi rendes tényleges szolgálatot teljesítettek, a rendes törvényes népfölkelési kötelezettségnek utolsó öt éve alól mentesek.

Külön tényleges szolgálati kötelezettség

9. § Azok, a kik katonai hivatásu szolgálataikra az állam költségén képeztettek ki, vagy ebből a célból ösztöndíjban, tanulmányi költségeik megtérítésében vagy alapítványban részesítették: a 19. § szerint önként belépettekre vonatkozólag megállapított három (négy) évi tényleges

szolgálati kötelezettségen felül még külön tényleges szolgálati kötelezettség alá is esnek, a melynek tartama az ily kötelezettség vállalásakor fennálló szabályok szerint igazodik. Az ilyenek összes szolgálati kötelezettsége általában tizenkét évig tart; de abban az esetben, ha a rájuk háruló külön tényleges szolgálati kötelezettség tanulmányaiknak később történt befejezése következtében csakis ennek az összes szolgálati kötelezettségnek lejárta után érne véget, az összes szolgálati kötelezettség is hasonló mérvben meghosszabbodik.

Ha a külön tényleges szolgálati kötelezettség még a 20-ik életév betöltése előtt vállaltatott, az összes tényleges szolgálati kötelezettség tiz évnél többre nem terjedhet.

A fizetéses helyen végzett katonai akadémiкусokra és a hadi tengerészeti akadémia fizetéses helyen végzett növendékeire tizenkét évi összes szolgálati kötelezettség hárul és ha kiképeztetésük három évig, vagy ennél tovább tartott, négy évi (a hadi tengerészetnél öt évi) tényleges szolgálatra köteleztetnek.

*A magyar állampolgárságnak megszerzése esetében teljesítendő
szolgálati kötelezettség*

10. § 1. Azok a hadkötelesek, a kik osztrák állampolgárok voltak és a magyar állampolgárságot megszerezték, valamint azok a bosznia-hercegovinai tartományi illetőségű hadkötelesek, a kik a magyar állampolgárságot megszerezték, a mennyiben állítási kötelezettségüknek előbbi hazájukban már eleget tettek: a magyar szent korona országaiban többé már nem állításkötelesek, hanem törvényes szolgálati kötelezettségüknek fenntartásával és a már teljesített szolgálati idő beszámítása mellett, az ujonnan szerzett községi illetőségüknek megfelelő közös hadseregbeli csapattesthez, a hadi tengerészethez vagy pedig a honvédséghez osztatnak be, illetőleg mint népfölkelésre kötelezettek vétetnek nyilvántartásba.

2. Az 1. pont alatt nem említett más oly egyének, a kik a hadköteles korban szerezték meg a magyar állampolgárságot, az életkoruknak e törvény értelmében megfelelő hadkötelezettség alá esnek, tekintet nélkül arra, hogy előbbi hazájukban hadkötelezettségüknek eleget tettek-e és miként tettek eleget. Az ily egyének, ha amaz év után, a melyben életük 23-ik évét betöltötték, de még annak az évnek december 31-ike előtt,

a melyben életük 33-ik évét betöltik, nyerték el a magyar állampolgárságot: nyomban ennek megszerzése után, de csak egy ízben, sorozóbizottság elé állíttatnak, a katonai szolgálatra alkalmas voltuk esetében besoroztatnak és a rájuk hármló szolgálati kötelezettség teljesítése végett a honvédség póttartalékának abba a sorozási évfolyamába osztatnak be, a mely évfolyam az illetők születési éve szerinti első korosztálynak (16. §) megfelel.

3. Azok a magyar állampolgárok, a kik a bosznia-hercegovinai tartományi illetőséget megszerezték, szintén ennek a törvénynek rendelkezései szerint esnek hadkötelezettség alá.

4. A magyar szent korona országai területén állandóan tartózkodó azok a személyek, a kiknek állampolgársága meg nem állapítható, a 2. pont alatt meghatározott hadkötelezettség alá esnek.

II. FEJEZET

HADKIEGÉSZÍTÉS ÉS KEDVEZMÉNYEK

.....

III. FEJEZET

A SZOLGÁLATI KÖTELEZETTSÉG TELJESÍTÉSE

.....

V. FEJEZET

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

.....

VI. FEJEZET

ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK

.....

VII. FEJEZET

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

.....

1913. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
(Részleges közlés)

ELSŐ FEJEZET

A VÁLASZTÓI JOGOSULTSÁG ÉS

A VÁLASZTHATÓSÁG

1. § Országgyűlési képviselőválasztói joga van a férfinemhez tartozó minden magyar állampolgárnak, ha a választói életkort elérte (2. §), állandó lakóhelye van (3. §) és a választói joghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének megfelel (4-7. §).

2. § A választói életkort a magasabb értelmiségűek (4. §) huszonegyedik életévük, mások harminczadik életévük betöltésével érik el.

3. § A választói jogosultsághoz megkívánt állandó lakóhelye annak van, aki e törvény hatályosságának területén legalább egy év óta ugyanegy községben lakik, vagy lakással bír.

Az, aki a választói jogot megszerezte, ezt az állandó lakóhely kellékének hiánya miatt abban az esetben sem veszti el, ha lakását egy éven belül egy izben más községbe helyezi át.

Az e törvény hatályosságának területén bármily rövid ideig tartó lakás elegendő annak a választói jogosultsághoz, aki:

1. az állam, vagy valamely törvényhatóság, község, községi tanács, közalapítvány (közalap), állami vagy községi üzem, nyilvános számadásra kötelezett vállalat vagy egyesület tisztviselője; vagy

2. bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek hivatalos alkalmazásban levő lelkésze; vagy

3. nyilvános jellegű tanintézetnek tanára vagy tanítója; vagy

4. egyetemet vagy más főiskolát végzett, ha állandó foglalkozása vagy állása van; vagy

5. az Országos Színészegyesület tagja.

Attól, aki a királytól, a m. kir. kormánytól, vagy a közös miniszterek valamelyikétől nyert kinevezés vagy megbízás alapján külföldön teljesít közszolgálatot, vagy valamely nyilvános számadásra kötelezett magyarországi vállalat tisztviselőjeként külföldön van alkalmazva, a választói jogosultsághoz nem kívántatik, hogy e törvény hatályosságának területén lakóhelye legyen.

4. § Attól, aki a középiskolának (főgimnáziumnak, főreáliskolának), vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy akinek olyan állása vagy foglalkozása van, vagy volt, amelyhez a törvény értelmében legalább ugyane tanintézetek valamelyikének elvégzése szükséges, a választói jogosultságokhoz egyéb különös kellék nem kívántatik.

5. § Aki az elemi népiskola hatodik osztályát, vagy az ezzel a választói jogosultság szempontjából legalább egyenlő értékű más iskolai osztályt vagy más tanfolyamot sikeresen elvégezte, annak abban az esetben van választói joga, ha még a következő különös kellékek valamelyikének megfelel:

1. legalább két korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

2. iparendély vagy iparigazolvány alapján önállóan ipart üz, vagy kereskedést folytat; vagy

3. olyan alkalmazott, aki:

a) ipari üzlet vagy vállalat körében – ideértve a bányászatot, kereskedelmi és iparszerűen folytatott közlekedést is – bármennyi idő óta, de nem csupán alkalmilag felfogadott napszámosként van alkalmazva; vagy

b) az őstermelés körében vezetőmunkási vagy felügyelői tennivalók végzésére bármennyi idő óta van alkalmazva (11. §); vagy

c) az a) és b) pont alá nem esik, de köz- vagy magánszolgálatban ugyanannál a munkaadónál bármely foglalkozás körében legalább három év óta van állandóan alkalmazva; vagy

4. valamely választónak mezei gazdaságában, ipari üzletében vagy vállalatában mint segítő családtag (11. §) működik; vagy

5. a katonai vagy csendőrségi szolgálatban altiszti fokozatot ért el.

6. § Aki írni és olvasni tud anélkül, hogy az 5. §-ban meghatározott iskolai képzettsége lenne, annak csak akkor van választói joga, ha a következő különös kellékek valamelyikének megfelel:

1. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve, legalább husz korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

2. iparendély vagy iparigazolvány alapján önállóan ipart üz, vagy kereskedést folytat, ha legalább egy segédmunkást állandóan alkalmaz, vagy akár egy adónemből külön legalább tíz korona, akár több adónem-

ből együttvéve legalább husz korona egyenes állami adóval van megróva; vagy

3. olyan alkalmazott, aki:

a) ipari üzlet vagy vállalat körében – ideértve a bányászatot, kereskedelmet és iparszerűen folytatott közlekedést is – nem csupán alkalmilag felfogadott napszámosként van alkalmazva, ha vagy iparostanonc volt és a tanviszony befejeztével az iparhatóságtól bizonyítványt kapott, vagy az utolsó öt évi időtartamon belül akár egyfolytában, akár megszakításokkal legalább három éven át ugyanegy ipari munkanemben (szakmában) dolgozott; vagy

b) az 5. § 3. b) pontjában megjelölt őstermelési vezetőmunkás vagy felügyelő; vagy

c) az a) és b) pont alá nem esik, de köz- vagy magánszolgálatban ugyanannál a munkaadónál bármely foglalkozás körében legalább öt év óta van állandóan alkalmazva; vagy

4. az 5. § 4. pontjában megjelölt segítő családtag; vagy

5. az 5. § 5. pontjában megjelölt kiszolgált altiszt.

7. § Attól, aki írni és olvasni nem tud, a választói jogosultsághoz különös kellékül az kívántatik, hogy akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttvéve legalább negyven korona egyenes állami adóval legyen megróva.

8. § A középiskolával tanértékre nézve egyenrangú tanintézetek (4. §) különösen: a gazdasági, erdészeti, bányászati, művészeti, ipari, kereskedelmi, közlekedési szakiskolák, tanítóképző-intézetek, katonai vagy honvéd főreáliskolák vagy hadapródiskolák, a haditengerészeti akadémia.

Az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzésével a választói jogosultság szempontjából egyenlő értékű (5. §) különösen: a középiskola vagy a polgári iskola második osztályának, vagy az iparos- és kereskedőtanoncziskola harmadik osztályának, vagy az elemi népiskola negyedik osztályán felül az iparos- és kereskedőtanoncziskola második osztályának, vagy végül államilag szervezett megfelelő ipari szaktanfolyamnak elvégzése.

.....

1914. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK

A SAJTÓRÓL

ELSŐ FEJEZET

BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

1. § Sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti gondolatait.

2. § Sajtótermék valamely iratnak, ábrázolatnak vagy zeneműnek műszaki vagy vegyi úton előállított többszörösítése.

A sajtótermékekre megállapított jogszabályokat megfelelően alkalmazni kell a gondolatnak fonográf vagy más készülék útján többszörösített kifejezésére.

3. § Időszaki lap az egy hónapot meg nem haladó időközökben megjelenő minden hirlap vagy folyóirat.

Az időszaki laptól elkülönítve is megszerezhető melléklet csak akkor időszaki lap, ha önmagában is az időszaki lap fogalma alá esik.

4. § E törvény rendelkezései nem terjednek ki az országgyűlés és bizottságai, úgyszintén a hatóságok által közrebocsátott sajtótermékeknek azokra a részeire, amelyek csak hivatalos közléseket tartalmaznak.

MÁSODIK FEJEZET

SAJTÓRENDSZET

1. A sajtótermékek előállításáról

5. § Az ország területén előállított minden sajtóterméken a nyomtatás vagy más többszörösítés helyét és a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosának, úgyszintén a sajtótermék kiadójának nevét, időszaki lapokon pedig még a felelős szerkesztő nevét is ki kell tenni.

E rendelkezés nem terjed ki:

1. a társadalmi és az üzleti élet céljait szolgáló egyszerű jelentésekre, értesítésekre, például névjegyekre, úrlapokra, czímlapokra, minta- és árjegyzékekre, ha kizárólag a jelzett célnak megfelelő közléseket tartalmaznak;

2. választásnál használt sajtótermékekre, ha tartalmuk csupán a választáshoz szükséges adatokra szorítkozik.

6. § Minden nyomda- vagy könyomdávalalat tulajdonosa köteles a törvényhatóság első tisztviselőjénél vállalatát bejelenteni s a kereskedelmi

törvény értelmében esetleg vezetendő könyveken kívül bekötött, laponként folyószámmal ellátott, átfűzött és a nyomda- vagy könyomdavállalat helye szerint illetékes kir. törvényszéknek, Budapesten a budapesti kir. törvényszéknek elnöke által hitelesített könyvet vezetni, amelybe az 5. § második bekezdésében felsoroltak kivételével minden sajtótermék kia-dójának nevét, a sajtótermék címét, alakját, az ívek, úgyszintén a kiadott példányok számát elszállítás előtt vagy az elszállítással egyidőben be kell jegyezni.

7. § Minden sajtóterméket, az 5. § második bekezdésében felsoroltak kivételével, a nyomda- vagy a könyomdavállalat tulajdonosa köteles egy példányban a nyomda vagy a könyomda helye szerint illetékes kir. ügyészségnek a terjesztés megkezdésével egyidejűleg megküldeni. A központi statisztikai hivatal, továbbá a Magyar Nemzeti Múzeumot és a Magyar Tudományos Akadémiát illető köteles példányokra az 1897: XXXV. tc. 4., 13. és 16. §-ai, valamint az 1897: XLI. tc. irányadók.

A kir. ügyészség vezetője a hozzá beküldött sajtótermékeket az 1897: XLI. tc. 15. §-a értelmében az ott említett könyvtárnak szolgáltatja ki.

2. A sajtótermékek terjesztéséről

8. § Terjesztés e törvény értelmében az árusítás, az ingyenes szétosztás, a közszemlére kitétel, a nyilvános helyen való elhelyezés, úgyszintén a szétküldés.

9. § Sajtóterméket a törvény korlátai közt mindenki szabadon terjeszthet.

A m. kir. posta és postai szállítást teljesítő minden közforgalmú közlekedési vállalat oly sajtóterméket, amelynek terjesztése a 10. § szerint eltiltva nincs, azonos díjakért szállítani köteles.

10. § Büntető ítélettel sújtott, bírói határozattal lefoglalt, valamint oly sajtóterméket, amelyen a nyomtatás vagy más többszörösítés helye és a nyomda vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosának neve feltüntetve nincs, terjeszteni nem szabad.

Időszaki lapokkal szemben ez a tilalom csak arra a számra terjed ki, amely az első bekezdés alá esik.

A magyar szent korona országainak területén kívül kiadott vagy nyomtatott vagy ezen a területen kívül egyébként többszörösített sajtótermékek terjesztését a minisztérium közérdekből eltilthatja.

11. § A sajtótermékek utczai terjesztéséhez a kiadónak hatósági engedélyre van szüksége.

A magyar szent korona országainak területén kiadott sajtótermékek tekintetében az engedélyt egy-egy törvényhatóság területére a törvényhatóság első tisztviselője, több törvényhatóság, vagy az ország egész területére a belügyminiszter adja meg.

A magyar szent korona országainak területén kívül kiadott sajtótermékek utczai terjesztését a belügyminiszter engedélyezi.

Olyan sajtótermék utczai terjesztését, amely a közrendet vagy a közérkölsiséget sérti vagy veszélyezteti, különösen amely valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen gyűlölet ébresztésére alkalmas vagy a családi élet belső ügyeit tárgyalja anélkül, hogy ezt közérdek kívánná, engedélyezni nem szabad.

A belügyminiszter az előbbi bekezdésben felsorolt valamely okból egyes sajtótermékek utczai terjesztését megtilthatja. A tilalommal az utczai terjesztésre esetleg már megadott minden engedély hatályát veszti s a tilalom hatályának tartama alatt az illető sajtótermék utczai terjesztése nem engedélyezhető.

Az a hatóság, amely az engedélyt megadta, a negyedik bekezdés korlátai közt az engedélyt a joghatósága alá eső egész területre vagy annak egy részére visszavonhatja.

Az 5. § második bekezdésének 1. és 2. pontja alá eső sajtótermékek utczai terjesztéséhez engedély nem szükséges.

12. § Időszaki lapoknak utczai terjesztésre szánt egyes számait a kiadó a terjesztés megkezdésével egy időben az időszaki lap kiadásának helye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjénél és ha az időszaki lap nem a törvényhatóság székhelyén jelenik meg, a kiadás helye szerint illetékes helyi hatóságnál bemutatni köteles.

Az ország területén kívül kiadott időszaki lap utczai terjesztésre szánt egyes számait annak a törvényhatóságnak első tisztviselőjénél vagy annál a helyi hatóságnál kell bemutatni, amelynek területén az időszaki lapot terjesztik.

Ha az időszaki lap valamelyik száma a 11. § negyedik bekezdésébe ütközik, az engedély megadására jogosult hatóság a lap e számának utczai terjesztését a joghatósága alá eső egész területre vagy annak egy részére megtiltja.

13. § Sajtótermékek utczai terjesztésével csak azok foglalkozhatnak, akik az illetékes rendőrhatóságtól erre igazolványt kaptak.

Az igazolvány rendszerint csak attól tagadható meg vagy vonható el, aki életének tizennyolczadik évét még be nem töltötte, vagy ragályos vagy undort keltő betegségben szenved, vagy pedig az élet, a testi épség, a szemérem vagy a vagyon ellen irányuló büntett vagy vétség miatt három hónapi vagy ennél hosszabb ideig tartó szabadságvesztésbüntetésre volt elítélve és a büntetésének kiállása óta három év még nem telt el. Közérdekből azonban a rendőrhatóság attól is megtagadhatja vagy elvonhatja az igazolványt, aki egy éven belül a közrendet sértő más vétség vagy kihágás miatt ismételten meg volt büntetve. Az igazolvány kiállításánál a rendőrhatóság előnyben részesítheti azokat, akik nehezebb testi munkára nem képesek.

Az 5. § második bekezdésének 1. és 2. pontja alá eső sajtótermékek utczai terjesztéséhez igazolvány nem szükséges.

14. § A sajtótermékek utczai terjesztésére vonatkozó egyéb szabályokat a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.

A sajtótermékek házaló terjesztésére a házaló kereskedés általános törvényhozási szabályozásáig az utczai terjesztésre vonatkozó jogszabályok irányadók.

A sajtótermék kézbesítése a megrendelők lakásán (irodájában, üzlethelyiségében) sem utczai, sem házaló terjesztésnek nem tekinthető.

15. § Olyan falragaszt, amelynek terjesztése a 10. § szerint tilos, vagy amelynek utczai terjesztése a 11. § negyedik bekezdése szerint nem engedélyezhető, kifüggeszteni nem szabad.

A hatóság kifejezett rendelkezése nélkül tilos a falragaszt kifüggeszteni ott, ahol a tulajdonos a kifüggesztés ellen tiltakozott.

A falragaszok egyébként a fennálló jogszabályok korlátai közt bárhol szabadon kifüggeszthetők.

3. Az időszaki lapokról

16. § Időszaki lapot mindenki szabadon alapíthat. Az alapításhoz engedély nem szükséges.

Az időszaki lap megindítása előtt tizenöt nappal a kiadó köteles a lap kiadásának helye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjénél írásban bejelenteni:

1. saját nevét és lakását;
2. a felelős szerkesztő nevét és lakását;
3. a nyomda- vagy más többszörösítő vállalatot, amelyben a lapot készítik;
4. a lap címét, alakját, megjelenésének helyét és ha előre meg vannak határozva, a megjelenés időszakait is;
5. a lap (politikai, társadalmi, tudományos, stb.) jellegét;
6. azt a helyet, ahonnan a terjesztés megindul.

A szerkesztő és a kiadó állampolgárságát és nagykorúságát (17. §), továbbá politikai tartalmú lap alapítása esetében a lapbiztosíték (18. §) lefizetését igazoló okiratokat a bejelentéshez csatolni kell.

Ha a lap különböző részei más-más helyen készülnek, minden egyes nyomda- vagy más többszörösítő vállalatot be kell jelenteni.

A felsorolt körülményekben beálló változásokat a kiadónak két nap alatt a törvényhatóság első tisztviselőjénél be kell jelentenie.

17. § Időszaki lap kiadója, vagy ha a lapot jogi személy vagy társaság adja ki, az ügyvitelre jogosított egyén, aki a kiadásért személyesen felelős, csak nagykorú magyar állampolgár lehet, aki állandóan az ország területén lakik s büntett miatt öt éven belül, aljas okból elkövetett vétség miatt pedig három éven belül büntetve nem volt, csőd vagy gondnokság alatt nem áll, szabadságvesztésbüntetést nem tölt és a politikai jogok gyakorlásától felfüggesztve nincs.

Időszaki lap felelős szerkesztője csak az lehet, aki az előbbi bekezdésben felsorolt kellékeknek megfelel és ezenfelül előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban vagy feltételes szabadságra bocsátva nincs.

A kiadói és szerkesztői minőség igazolására szükséges bizonylatokat a hatóságok késedelem nélkül kötelesek kiállítani.

18. § Politikai tartalmú időszaki lap kiadásánál a kiadó köteles a legközelebb eső m. kir. állampénztárnál vagy kir. adóhivatalnál készpénzben vagy óvadékképes értékpapírokban biztosítékot letenni.

A biztosíték összege, ha a lap hetenként legalább ötször jelenik meg, Budapesten ötvenezer, vidéken húsezer korona, más esetekben Budapesten húsezer, vidéken tízezer korona. A székesfővárosi m. kir. államrendőrségnek Budapesten kívül eső működési területén ugyanaz a jogszabály érvényes, mint amelyet e bekezdés Budapest területére megállapít.

A nyomati úton vagy más módon, főképen az időszaki lapok részé-

re készülő hirlaptudósítóújság biztosítékának összege ötezer korona. A készpénzben letett biztosíték után az államkincstár a letevőnek a törvényes kamatlábnak megfelelő kamatot fizet.

A biztosíték a lapban megjelenő közlemények miatt esetleg megállapítandó pénzbüntetés, bünyügyi költség és kártérítés fedezésére szolgál.

Ha a biztosítékokból e célra valamely összeget elvontak vagy ha a biztosíték más okból csökkent, a lap a hiány bekövetkezésétől számított tizenöt nap elteltével politikai tartalommal csak úgy jelenhetik meg, ha a kiadó a biztosítékot teljes összegére kiegészítette. Ugyanez a szabály irányadó akkor is, ha az arra jogosult a biztosítékot felmondotta.

A biztosítékra vonatkozó részletes szabályokat a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve rendelettel szabályozza.

19. § A törvényhatóság első tisztviselője az időszaki lap alapítására vonatkozó bejelentést, valamint a bejelentett körülményekben beállott változások bejelentését (16. §) megvizsgálja és azt, ha a törvényszerűnek találja, tudomásul veszi, ellenkező esetben a bejelentést az ok megjelölésével elutasítja.

Ha a törvényhatóság első tisztviselője tizenöt nap alatt nem közli határozatát a kiadóval, úgy kell tekinteni, mintha a bejelentést tudomásul vette volna.

Egyébként a bejelentés tudomásul vétele előtt a lapot megindítani nem szabad.

A belügyminiszternek mint másodfokú hatóságnak elutasító határozata ellen a kiadó a közigazgatási bírósághoz panasszal fordulhat.

A törvényhatóság első tisztviselője a bejelentésekről nyilvános jegyzéket vezet.

Az eljárást és a kezelés módját a belügyminiszter rendelettel szabályozza.

4. A helyreigazítási jogról

20. § A hatóság, amelyről vagy az, akiről valamely időszaki lap nyíltan vagy burkoltan valótlan tényeket közölt vagy való tényeket hamis színben tüntetett fel, követelheti az időszaki lapban megjelent közleményre vonatkozó helyreigazító nyilatkozatának közlését.

A szerkesztő a lapnak a nyilatkozat kézhez vétele után legközelebb vagy közvetlenül ez után megjelenő számában, ugyanazon a helyen, ahol a közlemény megjelent, és ugyanazzal a nyomással, mint amilyen

annak nyomása volt, a nyilatkozatot díjfizetés nélkül változatlanul közölni köteles, ha:

1. a közlemény megjelentésétől számított egy hónap még nem telt el;
2. a helyreigazító nyilatkozat az időszaki lap nyelvén vagy az állam nyelvén van megírva;
3. a helyreigazító nyilatkozat csak ténybeli kijelentéseket vagy tényállításokra vonatkozó egyszerű czáfolatot tartalmaz;
4. a helyreigazítás valótlanúsága nyomban kétségbevonhatatlanul nem bizonyítható.

A szerkesztő nem köteles a helyreigazító nyilatkozatot közölni, ha terjedelme a helyreigazított közlemény terjedelmét meghaladja, kivéve, ha a helyreigazításhoz szükséges tényállást csak hosszabb közleményben lehet előadni.

A helyreigazító nyilatkozathoz az időszaki lap ugyanazon számában megjegyzést fűzni nem szabad, de a szerkesztő röviden megemlítheti, hogy fenntartja vagy nem tartja fenn azt a közleményt, amelyre a helyreigazító nyilatkozat vonatkozik.

A helyreigazító nyilatkozat közzététele a sajtójogi felelősséget (harmadik fejezet) nem érinti.

Kiskorú helyett törvényes képviselője, férjes nő helyett férje, elmebetegség vagy elmeegyeség miatt gondnokság alatt álló helyett gondnoka, elhalt érdekében, úgyszintén távollét folytán vagy más alapos okból akadályozott egyén helyett hozzátartozója (1878: V. tc. 78. §-a) kívánhat helyreigazítást.

Ha a kiskorú egyén vagy a férjes nő a helyreigazítást önmaga kérte, a törvényes képviselő vagy a férj újabb helyreigazítást nem kívánhat.

21. § Ha a szerkesztő a helyreigazító nyilatkozat közzétételére vonatkozó kötelességének törvényszerűen eleget nem tesz, a nyilatkozó a szerkesztő ellen panaszával az időszaki lap kiadásának helye szerint illetékes kir. járásbírósághoz, Budapesten a kir. büntető járásbírósághoz fordulhat.

A kir. járásbíróság a panasz fölött legkésőbb harmadnapra tárgyalást tűz ki, és a tárgyalási hatánapról a panaszost és a szerkesztőt értesíti.

A tárgyalás nem nyilvános; a fél vagy képviselője azonban jelen lehetnek és felszólalhatnak.

A tárgyalást elnapolni nem lehet.

Bizonyításfelvételnek csak a 20. § második bekezdésének 4. pontjára nézve van helye.

A panasz tárgyában a bíróság ítélettel határoz.

A járásbíróság ítélete ellen huszonnégyszer órán belül egyfokú fellebbezésnek van helye.

A fellebbezés fölött az illetékes kir. törvényszék tanácsülésben három napon belül határozni köteles.

22. § Ha a bíróság a panasznak helyt ad, a szerkesztőt a helyreigazító nyilatkozat közzétételére és az eset körülményeihez képest a felmerült költség viselésére is kötelezi.

Ha a bíróság a panaszt elutasítja, a felmerült költséget a panaszos viseli.

Ha a helyreigazító nyilatkozat, amelynek közzétételét a szerkesztő megtagadta, a 20. §-nak nem felelt meg, a helyreigazító fél azonban a bírói tárgyaláson az idézett §-nak megfelelő a nyilatkozatot mutat be, a bíróság a szerkesztőt az utóbbinak közzétételére kötelezi.

23. § A jogerős marasztaló bírói határozat alapján a nyilatkozatot a szerkesztő a lapnak a határozat kihirdetését vagy kézbesítését követő legközelebbi vagy közvetlen azután megjelenő számában közölni s a lapnak azt a számát, amelyben a nyilatkozat megjelent, a bíróságnak megküldeni köteles.

Ha a szerkesztő a helyreigazítási nyilatkozatnak a bírói határozattal köteleességévé tett törvényszerű közzétételét elmulasztja, a bíróság őt újból, annyiszor kötelezheti a közzétételre, amennyiszer azt szükségesnek látja; egyúttal elrendelheti, hogy a nyilatkozatot a mulasztó szerkesztő költségére ugyanazon a helyen vagy másutt megjelenő egy vagy több más időszaki lapban közvétegyék.

A közzététel költsége a kiadót terheli, ha a bírósági határozatot a kiadó utasítása folytán nem foganatosították.

5. Büntető rendelkezések

24. § Vétséget követ el:

1. az a nyomdai alkalmazott, aki a neki átadott közlemény vagy hirdetés kizsedését vagy az ezzel összefüggő egyéb teendőt másokkal való előzetes megbeszélés alapján megtagadja; úgyszintén az a nyomdai alkalmazott, aki mást ily közlemény vagy hirdetés kizsedésében vagy az ezzel összefüggő egyéb teendőben másokkal való előzetes megbeszélés alapján erőszakkal vagy fenyegetéssel meggátol vagy meggátolni törekszik;

2. az a nyomda- vagy könyomdavállalat-tulajdonos, aki vállalatát a 6. § értelmében be nem jelenti;

3. az, aki büntető ítélettel sújtott vagy előzetesen lefoglalt, vagy a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosának nevével és a nyomtatás vagy más többszörösítés helyének megjelölésével el nem látott vagy a 10. § harmadik bekezdése szerint a terjesztésből kitiltott sajtótermékeket – e körülményt ismerve – bármily módon terjeszt;

4. az, aki időszaki lapot a 16. §-ban körülírt bejelentésnek tudomásulvétele előtt indít, vagy a kiadótól vagy a szerkesztőtől megkívánt személyes feltételek (17. §) megszűntése után a lapot a 16. §-ban körülírt bejelentés elmulasztásával vagy tudatosan a törvénynek megfelelő más kiadó közbenjötté vagy más szerkesztő alkalmazása nélkül adja ki;

5. az, aki felelős szerkesztőként olyan személyt jelöl meg, aki a szerkesztéssel tényleg nem foglalkozik;

6. az, aki fenyegető vagy tolakodó magatartással a maga vagy más részére bárkitől pénzt vagy más előnyt kér vagy kieszközöl azért, hogy a sajtóban valamit elhallgat, helyreigazít, vagy az ellenértékkel arányban nem álló díjért egyébként valamit közlést tesz;

7. az, aki szándékosan valótlan hírt tesz közzé és ezzel kárt okoz;

8. az, aki a helyreigazítási joggal visszaélve, helyreigazító nyilatkozat alakjában szándékosan valótlan hírt tesz közzé és ezzel kárt okoz;

9. az, aki akár kifejezetten, akár burkoltan:

a) a nemi életre vagy a nemi betegségek megelőzésére vagy gyógyítására vonatkozó szeméremszétséges vagy a közérkölcstiszteletet veszélyeztető hirdetést tesz közzé;

b) a gyermeknemzést meggátló vagy magzatelhajtó szereket hirdet vagy magzatelhajtásra szolgáló módot vagy alkalmast ajánl.

25. § A 24. §-ban meghatározott vétség büntetése:

1. tizenöt napig terjedhető fogház az 1. pont esetében;

2. egy hónapig terjedhető fogház- és száz koronától ezer koronáig terjedhető pénzbüntetés a 2., a 3., a 4. és az 5. pont esetében;

3. egy évig terjedhető fogház- és kétszáz koronától kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetés a 6., a 7., a 8. és a 9. pont esetében.

A 24. § 6. pontjában meghatározott cselekmény büntett és három évig terjedhető börtönnel és ezer koronától nyolcezer koronáig terjedhető

pénzbüntetéssel büntetendő, ha a tettes amiatt öt éven belül már két ízben meg volt büntetve s a bíróság megállapítja, hogy a cselekményeket üzletszerűen követi el.

A 24. § 7. és 9. pontjában meghatározott vétség miatt az eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

26. § Kihágást követ el és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a nyomda vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosa, ha a nyomtatás vagy más többszörösítés helyét, a saját és a kiadó nevét, időszaki lapokon pedig még a felelős szerkesztő nevét is az 5. § értelmében a sajtótermékre ki nem teszi.

Ugyanilyen büntetés alá esik az a nyomda- vagy könyomdatulajdonos, aki a 6. §-nak megfelelően nem vezet átfűzött és az illetékes kir. törvényszék elnöke által lepecsételt könyvet.

27. § Kihágást követ el és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a nyomda- vagy könyomdatulajdonos, aki a köteles példányt az illetékes kir. ügyészségnek a 7. § értelmében be nem küldi.

A központi statisztikai hivatal, valamint a Magyar Nemzeti Muzeyomot és a Magyar Tudományos Akadémiát illető köteles példányok beszoolgáltatásának elmulasztása az 1897: XXXV. tc. 4. §-ának utolsóelőtti bekezdése, valamint az 1897: XLI. tc. 12., 13. és 14. §-a alá esik.

28. § Kihágást követ el és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a kiadó:

1. aki bármely hatóság hivatalos közleményét vagy hirdetését a szokásos díjért nem közli;

2. aki az időszaki lapnál beállott változásokról a törvény értelmében kötelességévé tett bejelentéseket a megszabott időben meg nem teszi;

3. aki az időszaki lap biztosítékának vagy egy részének elvonása esetében a biztosíték kiegészítése előtt a lapot a 18. § ellenére adja ki.

Kihágást követ el és ugyanily büntetés alá esik, aki tiltott gyógyító vagy kuruzsló szereket hirdet.

29. § Kihágást követ el és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki rendőrhatalósági igazolvány nélkül az utcán vagy házalva sajtóterméket terjeszt;

2. aki az utcán vagy házalva oly sajtótermékeket terjeszt, amelyekről tudja, hogy utcai vagy házaló terjesztésük nincs megengedve;

3. aki valamely sajtóterméket utczai vagy házaló terjesztés végett a 11. §-ban meghatározott engedély nélkül vagy rendőrhatalósági igazolvánnyal el nem látott egyénnek ad át, úgyszintén az, aki a 12. §-ban megszabott bemutatást elmulasztja;

4. aki falragaszt a 15. § ellenére függeszt ki;

5. aki falragasznak megengedett kifüggesztését megakadályozza vagy jogosan kifüggesztett falragaszt jogtalanul letép;

6. aki nem engedélyezett sorsjegyeket hirdet.

30. § Kihágást követ el és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az a szerkesztő:

1. aki a helyreigazító nyilatkozathoz a 20. § ellenére megjegyzést fűz;

2. aki a helyreigazító nyilatkozat közzétételét szándékosan elmulasztja, bár tudja, hogy a közzététel kötelezettségének törvényszerű feltételei fennforognak (20. §);

3. aki a helyreigazító nyilatkozatnak bírói határozattal köteletségévé tett törvényszerű közzétételét elmulasztja (21-23.);

4. aki a 43. § negyedik bekezdésében megszabott köteletségének eleget nem tesz vagy a 43. § utolsó bekezdésében említett rendelkezést megszegi.

A 3. és a 4. pont alapján a bűnvádi eljárás csak a közzététel elmulasztásának napjától számított tizenöt napon belül a sértett részéről előterjesztett indítványra indítható meg s a büntetés mindaddig ismételhető, amíg a közzététel meg nem történik.

Ha a helyreigazító nyilatkozat közzététele a kiadó utasítása folytán maradt el, a kiadó büntetendő.

A 3. és a 4. pontba ütköző kihágás ügyében hozott büntető ítéletben a közlemény közzététele iránt újból intézkedni kell.

31. § Az eljárás a 24. §-ban meghatározott vétségek és a 25. § utolsó előtti bekezdésében meghatározott büntett miatt a kir. törvényszék, 26., 27., 28. és 30. §-ban meghatározott kihágások miatt a kir. járásbíróság, a 29. §-ban meghatározott kihágások miatt pedig a közigazgatási hatóság, mint rendőri büntetőbíróság, a székesfővárosi m. kir. államrendőrség működési területén az államrendőrség hatásköréhez tartozik.

HARMADIK FEJEZET

SAJTÓJOGI FELELŐSSÉG

32. § Sajtó útján elkövetett büntett, vétség vagy kihágás az a bűncselekmény, amelynek tényálladékát a sajtótermék tartalma foglalja magában.

A sajtó útján elkövetett büntettek, vétségek és kihágások esetében az általános büntető törvények rendelkezéseit az alábbi §-okban meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A 24. § 8. pontjának esetében a jelen törvény 34-36. §-ai és 40. §-ának első és második bekezdése nem nyernek alkalmazást.

33. § A sajtó útján elkövetett büntett, vétség vagy kihágás miatt első sorban a szerző felelős.

Szerzőként kell büntetni azt is, aki a sajtóterméket büntető törvénybe ütköző tartalommal megrendelte, úgyszintén azt, aki a sajtótermék büntető törvénybe ütköző tartalmának megírására vagy egyéb megalkotására a szerzőt reábirta. A szerkesztő, kiadó és a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosa azonban ily esetben is csak a 34-36. §-ok értelmében felelős.

Azt, aki az előbbi két bekezdés valamelyik rendelkezése alá esik, nem mentesíti a sajtójogi felelősség alól az a körülmény, hogy szerzőül másvalakit jelöltek meg, vagy hogy a szerzőséget másvalaki vállalta el.

34. § A szerző felelőssége – amennyiben a 35. § másképpen nem rendelkezik – a kiadóra hárul, ha a szerző sajtójogi felelősségre nem vonható vagy ha a sajtóterméket a büntető törvénybe ütköző tartalommal egyenesen a kiadó rendelte meg.

35. § Időszaki lapok közleményeiért, a hirdetési és nyilttéri közlemények kivételével, a felelős szerkesztőt terheli a sajtójogi felelősség, ha a szerző sajtójogi felelősségre nem vonható vagy ha a közlemény büntető törvénybe ütköző tartalmának megírására a szerzőt egyenesen a felelős szerkesztő utasította.

Az időszaki lap szerkesztőjének felelőssége a kiadóra hárul, ha a szerkesztő sajtójogi felelősségre nem vonható, vagy ha a közleményt egyenesen a kiadó utasítására tették közzé.

Időszaki lapok nyilttéri közleményeiért és hirdetéseiért a 34. § értelmében a kiadó felelős.

36. § Ha a sajtóterméken a 33-35. §-okban megjelölt valamely felelős

személy feltüntetve nincs s ha ennek folytán sajtójogi felelősségre más nem vonható, a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosa felelős.

37. § Ha a közleményt sajtó útján a szerző beleegyezése nélkül tették közzé, szerzőnek a közlőt kell tekinteni. Ily esetben a szerző nem büntethető. Sajtóközlemény átvétele esetében szerzőnek az átvevőt kell tekinteni.

A nyomati úton vagy más módon főképen az időszaki lapok részére készülő hirlaptudósító újságoktól átvett közleményért azonban a szerzői fokozaton a sajtójogi felelősség nem az átvevő időszaki lapoknak, hanem a hirlaptudósító újságnak személyzetét terheli a 33-36. §-okban az időszaki lapokra megállapított szabályok szerint.

38. § Aki büntető ítélettel sújtott sajtótermékek újból közzétesz, a sajtótermékekben foglalt büntetetre, vétségre vagy kihágásra a törvényben megállapított büntetés alá esik.

39. § A sértett a sajtóbeli közleménnyel okozott vagyoni kárának megtérítésén felül nem vagyoni káráért is megfelelő pénzbeli elégtételt követelhet, amennyiben az – tekintettel az eset körülményeire – a méltanyosságnak megfelel.

A nem vagyoni kárért járó elégtétel összegét a bíróság az összes körülményeket, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyainak is figyelembevételével belátása szerint állapítja meg.

A kártérítési követelés a sértettet akkor is megilleti, ha a sajtóbeli közlemény nem állapít meg bűncselekményt. Ebben az esetben a kártérítési igényt csak polgári úton lehet érvényesíteni.

40. § Az ítéletben megállapított pénzbüntetésért, bűnügyi költségért és kártérítésért (39. §) elsősorban az elítélt vagy elmarasztalt személy, ha pedig a közlemény oly időszaki lapban jelent meg, amelynek biztosítéka van, a biztosítékul letett összeg erejéig elsősorban a kiadó felelős.

Amennyiben a pénzbüntetést, a bűnügyi költséget vagy a kártérítést az előbbi bekezdésben tett megkülönböztetés szerint az elítélt vagy elmarasztalt személytől behajtani nem lehet, vagy azokat a biztosíték nem fedezi, a megállapított összeget a kiadótól és amennyiben ez sem lehetséges, a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosától kell behajtani.

A kárért való felelősségből származó követelések mind a 39. §, mind a jelen § esetében három év alatt évülnek el, annak az évnek a végétől kezdve, amelyben a sajtóbeli közlemény megjelent.

41. § Amennyiben a pénzbüntetést egészben vagy részben behajtani egyáltalában nem lehet, annyiban azt az elítélt személy ellen szabadságvesztésbüntetésre kell átváltoztatni.

Az ilyen szabadságvesztésbüntetés időtartamát az 1878: V. és az 1879: XL. tc. szabályai szerint már az ítéletben kell megállapítani.

42. § Ha a kiadó vagy a nyomda- vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosa jogi személy vagy társaság, a megállapított pénzbüntetésért, bűnügyi költségért és kártérítési összegért a 39. és 40. § értelmében a vagyoni felelősség a jogi személyt vagy társaságot terheli.

43. § Az 1878: V. tc. 277. §-ának rendelkezéseit a sajtó útján elkövetett rágalmazás és becsületsértés esetében a következő módosításokkal kell alkalmazni:

Ha a rágalmazást vagy becsületsértés sajtó útján, de nem időszaki lapban követték el, úgy a sértett félnek a tárgyalás alatt kifejezett kívánatára a bíróság elrendeli, hogy az elítélt az ítéletet indokaival együtt a bíróság által meghatározott valamely belföldi lapban közzététesse.

Ha ezt a kötelezettséget az elítélt harmincz nap alatt nem teljesíti, a sértettnek jogában áll, hogy további harmincz napon belül az ítéletet a bíróság által meghatározott lapban saját költségén tétesse közzé. Ebben az esetben az eljáró bíróság a pénzbüntetésért felelős személyeket a költségek megtérítésében végzéssel marasztalja.

Ha a rágalmazást vagy becsületsértést időszaki lapban követték el, a sértett félnek a tárgyalás alatt kifejezett kívánatára a bíróság elrendeli, hogy az ítéletet indokaival együtt annak az időszaki lapnak szerkesztője, amelyben a sértő közlemény megjelent, ugyanebben a lapban a jogerős ítélet kézbesítése után megjelenő legközelebbi vagy azt közvetlenül követő számnak elején rendes nyomással, minden lappéldányon tegye közzé. E célból az ítéletet a bíróság a lap szerkesztőjével közli.

Ha a szerkesztő az előbbi bekezdésben megszabott törvényes kötelességének eleget nem tesz, a helyreigazítási kötelesség megszegésére vonatkozó 23. §-t kell megfelelően alkalmazni.

Ha az időszaki lap, melyben a rágalmozó vagy becsületsértő közlemény megjelent, megszűnt, mielőtt a szerkesztő az ítélet közzététele tekintetében törvényes kötelezettségének eleget tett volna, a bíróság akár a büntető ítéletben, akár később a jelen § második és harmadik bekezdése értelmében intézkedik.

Akár időszaki lapban, akár más sajtótermékben követték el a rágalmazást vagy becsületsértést, a bíróság ítéletében elrendelheti, hogy a rágalmozó vagy becsületsértő kitételeknek az ítéletben foglalt idézeteit a közzétételnél ki kell hagyni.

44. § Az olyan közlemény tartalma miatt, amely az országgyűlés vagy bizottságai, a hatóságok, vagy más, a törvény által alkotott testületek nyilvános iratait vagy azok nyilvános tárgyalásait hív szellemben és igazán közeli, sem bűnvádi eljárásnak, sem kártérítési igénynek nincs helye.

NEGYEDIK FEJEZET

SAJTÓELJÁRÁS

45. § A bűnvádi eljárást szabályozó törvényeknek rendelkezéseit a sajtó útján elkövetett bűntettek, vétségek és törvényben meghatározott ily kihágások miatt indított eljárásban az alábbi eltérésekkel kell alkalmazni.

46. § Sajtó útján elkövetett rágalmozás és becsületsértés esetében, ha az eljárásra az 1897: XXXIV. tc. 16. §-ának második bekezdése szerint esküdtbíróság van hivatva, az idézett törvénycikk 15. §-ának utolsó bekezdésében a kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróság illetékességének kizárólagosságáról foglalt rendelkezés nem nyer alkalmazást, hanem ilyen esetben az az esküdtbíróság jár el, amely az 1896: XXXIII. tc. (Bp.) 562. és 563. §-a szerint illetékes.

Az illetékes esküdtbíróság mellett működő vádtanács azonban a kir. ügyészség indítványára az ily ügyet közérdekből a kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbírósághoz teheti át.

E tárgyban csupán az áttételt elrendelő végzés ellen van helye felfolyamodásnak.

A kir. ítélőtábla székhelyén működő esküdtbíróság a hozzá így áttett ügyet illetékesség okából a kir. ítélőtábla kerületében levő más esküdtbírósághoz nem teheti át.

47. § A sajtó útján a közszemérem ellen elkövetett és az 1878: V. tc. 248. §-a szerint büntetendő vétség a kir. törvényszék hatásköréhez tartozik.

48. § Az eljárás megindítása elévül időszaki lapban elkövetett bűntett, vétség vagy bármily sajtótermékben elkövetett kihágás miatt a terjesztés megkezdésétől számított hat hónap alatt, nem időszaki lapban sajtó útján elkövetett bűntett vagy vétség miatt pedig a terjesztés megkezdésétől számított két év alatt.

Ez a rendelkezés az 1878: V. tc. 112. §-ában és az 1879: XL. tc. 12. §-ában a magánindítvány előterjesztésének határidejére nézve foglalt rendelkezések hatályát nem érinti.

Ha a felelősségre vonható személyek bármelyike ellen az első bekezdésben megszabott idő alatt eljárást tesznek folyamatba, azt bármely más felelős személy ellenében ezen idő elteltével is az elévülési határidőn belül folytatni lehet.

49. § Az előzetes lefoglalásra a Bp. 567. és 568. §-ai az alábbi változtatással továbbra is érvényben maradnak.

Az előzetes lefoglalást, ha lehetséges, a sajtóterméknek a bűncselekményt tartalmazó részére kell korlátozni.

A lefoglalás elrendeléséről a vád képviselőin kívül haladéktalanul értesíteni kell a kiadót s a nyomdának vagy más többszörösítő vállalatnak tulajdonosát, ha a magyar szent korona országainak területén laknak, továbbá amennyiben ismeretes, a szerzőt, időszaki lapoknál ezenfelül a szerkesztőt.

Felfolyamodás esetében az iratokat huszonnégy órán belül a vádtanács elé kell terjeszteni, amely újabb huszonnégy óra alatt a felfolyamodást nem nyilvános ülésben elintézni köteles. Ezen az ülésen a kir. ügyész, úgyszintén a harmadik bekezdésben említett személyek és képviselőik felszólalhatnak.

Ha a vádtanács az előzetes lefoglalást megszüntette, úgyszintén ha a lefoglalás a Bp. 568. §-a szerint hatályát veszítette, az időszaki lap kiadója a lefoglalás következtében szenvedett kimutatható tényleges kárának megtérítését igényelheti. Ebben az esetben a Bp. 579-582. és 584-588. §-ait megfelelően alkalmazni kell.

50. § A sajtó útján elkövetett vétségek miatt előzetes letartóztatás vagy vizsgálati fogság csak külföldiek ellen, valamint tekintet nélkül az állampolgárságra akkor rendelhető el, ha a Bp. 141. §-ának 2. vagy 3. pontját kell alkalmazni, vagy ha a vádlott a főtárgyaláson bírói idézés dacára elfogadható ok nélkül nem jelent meg.

51. § Sajtó-ügyekben az eljárást soron kívül kell folytatni.

A Bp. 103. §-ában felsorolt esetekben a főtárgyalást vizsgálatnak kell megelőznie; más esetekben a vizsgálat nem kötelező. A Bp. 565. §-ának 1. bekezdése hatályát veszti.

52. § A Bp. 254., 256. és 268. §-ait a sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében is alkalmazni kell; még pedig akkor is, ha a vádat magánvádló képviseli. A Bp. 276-278. §-ait e rendelkezés nem érinti. A Bp. 571. §-a hatályát veszti.

53. § Ha valamelyik fél a valódiság bizonyítását kívánja, ez iránt az előterjesztést legkésőbb a vádirat közlésétől számított nyolc nap alatt köteles megtenni. A valódiság bizonyítása iránt később előterjesztett indítványt a bíróság figyelembe nem veheti.

Ugyanez alatt a határidő alatt köteles a fél bizonyítékait előterjeszteni. Az ellenbizonyítékok előterjesztésére a bíróság nyolc napi határidőt szab.

Az állítás vagy kifejezés valódiságának bizonyítására vonatkozólag az 1878: V. t.cz. 264. §-ának 3. pontjában foglalt tilalom nem terjed ki arra az esetre, ha az állított tényre nézve a közigazgatási hatóság fegyelmi eljárásban hozott felmentő ítéletet vagy megszüntető határozatot.

54. § A vád alá helyező végzésben a vádtanács, ha pedig ily végzést nem hoztak, az idézésben az esküdtbírósi vagy a törvényszéki főtárgyalás elnöke megnevezi az összes tanukat és szakértőket, akik a főtárgyalásra megidézendők.

A vádtanács végzésében vagy a főtárgyalásra kibocsátott idézésben meg nem jelölt bizonyítékokon kívül más bizonyítékok beszerzését, különösen tanuk kihallgatását a felek az 53. §-ban meghatározott idő elteltével és különösen a főtárgyaláson csak akkor kérhetik, ha e miatt a főtárgyalást elnapolni nem kell vagy ha azt az eljárás előző szakában eredménytelenül kérték vagy végül ha igazolják, hogy a kérdéses bizonyítékokat előtt nem ismerhették.

55. § A főtárgyalás határnapjáról értesíteni kell mindazokat, akikre a büntető ítélet e törvény rendelkezései szerint valamely kötelezettséget állapíthat meg (40. §).

Az így értesített érdekelték a főtárgyaláson személyesen vagy képviselőik útján megjelenhetnek s ott érdekeik védelmére felszólalhatnak.

56. § Az e törvény harmadik és negyedik fejezetében foglalt alaki és anyagi jogszabályok megsértése semmisségi ok.

Az 55. § értelmében érdekelték azon jogszabályok szerint élhetnek perorvoslattal, amelyek a vádlottak perorvoslati jogát szabályozzák.

ÖTÖDIK FEJEZET

RENDELKEZÉSEK AZ IDŐSZAKI LAP KIADÓJA ÉS SZERKESZTŐSÉGÉNEK

TAGJAI KÖZT FENNÁLLÓ JOGVISZONYRÓL

57. § Az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének állandó fizetéssel alkalmazott tagja közt a szolgálati viszonyt csak felmondás útján lehet felbontani.

A felmondás ideje, ha a felek előzetesen szerződéssel hosszabb határidőt nem állapítottak meg, a felelős szerkesztőre egy év, a segédszerkesztőre és a fontosabb munkakörrel bíró munkatársakra, úgyszintén a lapnál öt évnél hosszabb idő óta alkalmazott bármely belső munkatársra hat hónap, egyébként három hónap.

Hatálytalan az olyan megállapodás, amely a felmondást a szerkesztőség tagjára hosszabb időhöz vagy terheesebb feltételekhez köti, mint a kiadóra. Ebben az esetben a szerkesztőség tagjára is az a megállapodás irányadó, amely a szerződés szerint a kiadóra vonatkozik.

58. § A szerkesztőség tagja – tekintet nélkül a felmondásnak szerződéssel megállapított feltételeire – a szolgálati viszonyt rögtön beállító hatállyal felmondhatja:

1. ha a kiadó szerződéses kötelezettségét nem teljesíti;
2. ha a kiadó ellene becsületsértést vagy személye ellen irányuló más vétséget vagy büntettet követ el;
3. ha a kiadó oly közlemény megírását követeli tőle, amelynek tartalma bűncselekmény, vagy amelynek iránya a felek közt fennálló szerződéssel ellenkezik;
4. ha a kiadó e törvény 17. §-a értelmében kiadói jogát elveszti.

Ezekben az esetekben a szerkesztőség tagját a szerződéssel kikötött munkadíj az egész felmondási időre megilleti, hacsak a kiadó nem igazolja, hogy a kár ennél kevesebb.

59. § A kiadó – tekintet nélkül a felmondásnak szerződéssel megállapított feltételeire – rögtön beállító hatállyal felmondhat a szerkesztőség tagjának:

1. ha a szerkesztőség tagja szerződéses kötelezettségét nem teljesíti;
2. ha a szerkesztőség tagja ellen becsületsértést vagy személye ellen irányuló más vétséget vagy büntettet követ el;
3. ha az, mint felelős szerkesztő e törvény 17. §-a értelmében szerkesztői jogát elveszti.

A szerkesztőség tagja nem esik az 1. pont alá, ha valamely közlemény megírását azért tagadja meg, mert az időszaki lap olyan politikai irányt kezd támogatni, amelynek szolgálatára magát sem a szerződés megkötése alkalmával, sem később nem kötelezte.

Az 1–3. pontok esetében a szerződéssel kikötött munkadíjra nézve a szerződésben foglalt megállapodás irányadó; ilyennek hiányában a szerkesztőség tagja csak a munkadíj aránylagos részét igényelheti, az egy hónapnál nem hosszabb időre felvett munkadíjat azonban visszafizetni nem köteles.

60. § Az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagja közt fennálló szolgálati viszonyra egyebekben az általános magánjog szabályai irányadók.

HATODIK FEJEZET

ÁTMENETI ÉS ÉLETBELÉPTETŐ RENDELKEZÉSEK

61. § A 16–18. §-okban meghatározott kötelezettségeket a szerkesztők és a kiadók, a 24. és a 28. §-ban meghatározott büntetések terhével e törvény életbeléptétől számított egy éven belül kötelesek teljesíteni.

A 17. § szerint megkívánt személyi követelmények nem vonatkoznak azokra a kiadókra és szerkesztőkre, akik a jelen törvény hatályba lépte előtt érvényes jogszabályok alapján a törvény kihirdetésének idejében ilyen minőségben jogszerűen működtek, kivéve ha a kiadói vagy a szerkesztői működésnek a 17. §-ban meghatározott valamely akadály a törvény életbe lépte után következik be.

62. § A sajtójogi felelősségre megállapított szabályok, úgyszintén a többi e törvényben meghatározott büntető rendelkezések a törvény hatályba lépte előtt elkövetett cselekményekre csak akkor alkalmazandók, ha a cselekmény elkövetésekor fennállott jogszabályoknál enyhébbek.

A vagyoni jogi felelősségre (39. §) a cselekmény elkövetésekor fennállott, a kiadó és a szerkesztőségi tagok közt fennálló jogviszonyra (57–60. §-ok) pedig az újabb jogszabályok irányadók.

Az előbbi bekezdésben említett rendelkezéseken kívül eső, így különösen a perjogi rendelkezések, a törvény hatályba lépte előtt elkövetett cselekményekre is alkalmazandók.

Ha azonban a bűnvádi eljárás e törvény hatályba lépte előtt már megindult és a vizsgálatot már befejezték, az ügyben az eddigi perjogi szabályok szerint kell eljárni.

63. § E törvény életbeléptének napjától kezdve hatályukat veszítik a törvényeknek, rendeleteknek, szabályrendeleteknek mindazok a rendelkezései, úgyszintén a szokásjognak mindazok a megállapításai, amelyek megegyeznek vagy ellenkeznek azokkal a jogszabályokkal, amelyeket a sajtójogra, különösen a sajtórendészetre, a sajtójogi felelősségre, a sajtó-eljárásra, úgyszintén az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagjai közt fennálló jogviszonyra vonatkozólag ez a törvény tartalmaz.

Az 1880: XXXVII. tc. 7. §-ának második bekezdésében és egyéb törvényekben idézett ama törvények helyett, amelyeket a jelen törvény hatályon kívül helyez, a jelen törvénynek a hatályon kívül helyezett törvények helyébe lépő rendelkezéseit kell érteni.

A bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló 1897: XXXIV. tc. 20. §-a és a polgári perrendtartásról szóló 1911: I. tc. életbeléptetésére vonatkozó 1912: LIV. tc. 96. §-a, úgyszintén a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. tc. 11. és 25. §-a érintetlenül marad. A hatósági rendeletek és hirdetmények védelmére az 1879: XL. tc. 47. §-a, a jelen törvényben nem érintett hirdetményekre vonatkozólag pedig az idézett törvénycikk 48. §-a szintén hatályban marad.

64. § Ezt a törvényt az igazságügyminiszter, valamint a belügyminiszter, Fiume városára és kerületére pedig megfelelően a minisztérium hajtja végre.

1918. ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (Részleges közlés)

ELSŐ FEJEZET VÁLASZTÓJOGOSULTSÁG

1. § Országgyűlési képviselőválasztójoga van minden férfinak, aki életének huszonnegyedik évét betöltötte, magyar állampolgár, a magyar államnyelven vagy más hazai élő nyelven (4. §) írni-olvasni tud, állandó lakóhellyel bír (5. §) és ezenfelül a 2. §-ban felsorolt különös kellékek valamelyikének (jogcím) megfelel.

2. § A választójoghoz megkívánt különös kellékek valamelyikének (jogcím) az a férfi felel meg, aki

1. az elemi népiskola hatodik osztályát sikeresen elvégezte (6. §); vagy

2. akár egy adónemből külön, akár több adónemből együttevén – akár ugyanegy, akár több községben – legalább tíz korona egyenes állami adóval (7. §) van megróva; vagy

3. az ország azon részeiben, amelyekre az 1874: XXXIII. tc. 4. §-ának rendelkezései kiterjedtek, saját maga, vagy a vele közös háztartásban élő feleséggel és kiskorú törvényes (törvényesített) gyermekeivel együtt összesen legalább nyolc (ezerkétszáz négyszögöles) hold kiterjedésű – szántóföldből, kertből, rétből vagy szőlőből álló – ingatlan tulajdonosa; vagy

4. iparendély vagy iparigazolvány alapján legalább félév óta ipart űz, vagy kereskedést folytat; vagy

5. ipari üzlet vagy vállalat körében – ideértve a bányászatot, a kereskedelmet és az iparszerűen folytatott közlekedést is –, vagy az őstermelés körében vagy más köz- vagy magánszolgáltatásban van állandóan alkalmazva (8. §); vagy

6. a fegyveres erő vagy a csendőrség szolgálatában altiszti fokozatot ért el; vagy

7. az arany vagy ezüst vitézségi érem tulajdonosa; vagy

8. valamely választónak segítő családtagja (9. §) és a bronz vitézségi érmet vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte.

Aki arany, ezüst vagy bronz vitézségi érem tulajdonosa, vagy a Károly-csapatkeresztet elnyerte és e kellékek valamelyikén felül megfelel az 1–6. pontokban felsorolt különös kellékek valamelyikének is, vagy valamely választónak segítő családtagja (9. §), annak választójoga van akkor is, ha életének huszonnegyedik évét még nem töltötte be.

3. § Annak, akit a választóknak az 1918. évre érvényes névjegyzékébe jogerősen felvettek, választójoga van mindaddig, amíg változatlanul fennáll a régi jogcíme abban a községben (város), amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

Az 1. bekezdésben megszabott korlátozás nélkül választójoga van annak, akit az 1918. évre érvényes névjegyzékbe az 1874: XXXIII. tc. 2. §-án alapuló régi jogosultság jogcímén vettek fel.

4. § A választójog szempontjából hazai élő nyelvnek a magyar államnyelven felül azokat a nyelveket kell tekinteni, amelyeket a magyar szent

korona országai területének valamelyik részében tömegesen használnak. E nyelvek jegyzékét a minisztérium rendelettel állapítja meg.

5. § A választójoghoz megkívánt állandó lakóhelye annak van, aki e törvény hatályának területén legalább egy év óta ugyanegy községben lakik, vagy bír lakással, vagy egy éven belül csak egy ízben helyezte át lakását más községbe.

E törvény hatályának területén bármily rövid ideig tartó lakás elég annál, aki

1. az állam vagy valamely törvényhatóság, község, közintézet, közalap, állami, községi vagy más közüzem, egyesület, alapítvány vagy nyilvános számadásra kötelezett vállalat állandó alkalmazottja vagy ipari üzlet, vagy vállalat körében van állandóan alkalmazva (8. §); vagy

2. bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek hivatalos alkalmazásban lévő lelkésze; vagy

3. nyilvános jellegű tanintézet tanára vagy tanítója; vagy

4. a középiskolának (főgimnáziumnak, főreáliskolának) vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek (6. §) legmagasabb osztályát (évfolyam) sikeresen elvégezte, ha állandó állása vagy foglalkozása van; vagy

5. az Országos Színészegyesület tagja; vagy

6. nyugalmazott köz- vagy magántisztviselő vagy katonai havidíjas.

Azt, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfölkelő tényleges katonai szolgálatot teljesít, vagy a hadiszolgáltatásokról szóló törvények alapján személyes szolgálatot teljesít, állandó lakóhellyel birónak kell tekinteni, ha az 1. vagy a 2. bekezdésben meghatározott feltételeknek a katonai vagy személyes szolgálat megkezdése időpontjában megfelelt.

Annál, aki mint tartalékos, póttartalékos vagy népfölkelő tényleges katonai szolgálatot teljesített, vagy a hadiszolgáltatásokról szóló törvények alapján személyes szolgálatot teljesített, – amennyiben e szolgáltatásnak tartama alatt az 1. bekezdés rendelkezésének megfelelő polgári lakása nem volt, – az 1. bekezdésben megszabott egy évi időtartam számítása szempontjából a katonai vagy személyes szolgálatra történt bevonulást megelőző és a szolgálat megszűnését követő időt össze kell számítani.

Annál azonban, aki a katonai vagy személyes szolgálat megszűnése után legfeljebb két hónapon belül előbbi lakóhelyre tért vissza, az 1. bekez-

désben megszabott egy évi időtartam számítása szempontjából a bevonulást megelőző és az előbbi lakóhelyre való visszatérést követő időt kell összeszámítani.

Annál, aki a királytól, a magyar kormánytól vagy a közös miniszterek valamelyikétől nyert kinevezést vagy megbízás alapján e törvény hatályának területén kívül teljesít közszolgálatot, vagy valamely nyilvános számadásra kötelezett magyarországi vállalat tisztviselőjeként e törvény hatályának területén kívül van alkalmazva, a választójoghoz nem kívántatik, hogy e törvény hatályának területén lakóhelye legyen, ha megelőzőleg e törvény hatályának területén levő valamely községben lakott, vagy ha ily községben illetőséggel bír.

6. § Az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzésével a választójog szempontjából egyenlő értékű a középiskola vagy a polgári iskola második osztályának, vagy az iparos- és kereskedőtanonciskola harmadik osztályának; vagy az elemi népiskola negyedik osztályán felül az iparos- és kereskedőtanonciskola vagy a földművesiskola második osztályának, vagy végül államilag szervezett megfelelő ipari vagy más szaktanfolyamnak elvégzése.

.....

1920. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK

NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS ÚRNAK KORMÁNYZÓVÁ

TÖRTÉNT MEGVÁLASZTÁSÁRÓL

A nemzetgyűlés méltányolván azokat a nagy érdemeket, amelyeket nagybányai Horthy Miklós úr, a magyar nemzeti hadsereg fővezére, volt cs. és kir. altengernagy, a II. oszt. katonai érdemkereszt tulajdonosa, a Lipót-rend és a III. oszt. vaskorona-rend lovagja, a III. oszt. katonai érdemkereszt, a bronz katonai érdemérem, a Károly csapatkereszt és a sebesülési érem tulajdonosa a háború nehéz küzdelmei közt a haza védelmében, majd a nemzeti hadsereg megszervezésével a belső rend és biztonság helyreállításában és fenntartásában és így a pusztulás és végenyészet szélére jutott ország megmentésében szerzett, s áthatva attól a bizalom-

tól, hogy a nemzetet súlyos megpróbáltatásai között a nemzetgyűléssel egyetértésben az alkotmányosság ösvényén megerősödés, fejlődés felé fogja vezetni, őt a nemzetgyűlés 1920. március 1-én tartott ülésén Magyarország kormányzójává választotta, s miután Horthy Miklós úr ugyanazon ülésben a kormányzói esküt a nemzetgyűlés színe előtt letette, a nemzetgyűlés őt a kormányzói tisztbe beiktatta. Ennélfogva a nemzetgyűlés a következő törvényt hozta:

1. § A nemzetgyűlés nagybányai Horthy Miklós úrnak Magyarország kormányzójává történt megválasztását ezennel törvénybe iktatja.

2. § A nemzetgyűlés a kormányzó úr részére évi 3.000,000 korona tiszteletdíjat állapít meg.

3. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe.

1920. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK

A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE, A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL

1. § A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra az 1920/21-ik tanév kezdetétől csak oly egyének iratkozhatnak be, kik nemzethűségi s erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók és csak oly számban, amennyinek alapos kiképzése biztosítható.

Az egyes karokra (szakosztályokra) felvehető hallgatók számát az illetékes kar (a műegyetemen a tanács) javaslata alapján a vallás és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Rendkívüli hallgatók csak abban az esetben vehetők fel, ha a hallgatóknak az előző bekezdésben foglaltak szerint megállapított létszáma rendes hallgatókkal nem telt volna be és csak a megállapított létszámkereten belül.

Ez az intézkedés a jog- és államtudományi karokon (jogakadémiákon) az államszámviteltanra beiratkozókra nem vonatkozik, a vallás- és

közügyminiszter azonban az illetékes karok meghallgatása után a pénzügyminiszterrel egyetértőleg ezeknek a rendkívüli hallgatóknak a létszámát is megállapíthatja.

2. § Az 1. § rendelkezései az előző tanévekben már beiratkozva volt rendes hallgatók, valamint a bölcsészettudományi (bölcsészet-, nyelv- és történettudományi és mennyiségtan-természettudományi), továbbá az orvostudományi karokra középiskolai érettségi bizonyítvány birtokában beiratkozva volt rendkívüli hallgatók további beiratkozási jogát nem érintik, amennyiben nemzethűségi és erkölcsi tekintetben feltétlenül megbízhatók.

3. § Az 1. § intézkedései szerint beiratkozóknak az illetékes karhoz (műegyetemen a tanácshoz) benyújtott folyamodással kell a beiratkozásra engedélyt kérnie.

A beiratkozási engedélynek az 1. § rendelkezései szerint megállapított létszám-kereten belül való megadása, vagy megtagadása felett az illetékes kar tanárainak (műegyetemen a tanácsnak) teljes ülése végérvényesen határoz.

Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenctizedrészét.

Hasonlóképpen csak az illetékes kar (műegyetemen a tanács) teljes ülésén megadott engedéllyel iratkozhatnak be a 2. § alapján beiratkozni kívánók is. Ezeknek beiratkozására vonatkozó szabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg állapítja meg.

4. § Ezt a törvényt, amely kihirdetése napján lép hatályba, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajtja végre.

1921. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
AZ ÉSZAKAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL, A BRIT BIRODALOMMAL,
FRANCIAORSZÁGGAL, OLASZORSZÁGGAL ÉS JAPÁNNAL, TOVÁBBÁ
BELGIUMMAL, KÍNÁVAL, KUBÁVAL, GÖRÖGORSZÁGGAL,
NIKARAGUÁVAL, PANAMÁVAL, LENGYELORSZÁGGAL, PORTUGÁLIÁVAL,
ROMÁNIÁVAL, A SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN ÁLLAMMAL, SZIÁMMAL
ÉS CSEH-SZLOVÁKORSZÁGGAL 1920. ÉVI JÚNIUS HÓ 4. NAPJÁN
A TRIANONBAN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYZÉSÉRŐL
(Részleges közlés)²¹²

1. § Tekintettel a kényszerhelyzetre, mely Magyarországra nézve a világháború szerencsétlen kimenetele folytán előállott és amely annak idején a m. kir. kormánynak a békeszerződés aláírására vonatkozó elhatározásánál is döntő súllyal bírt: az Északamerikai Egyesült-Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés a hozzátartozó térképpel és a békeszerződés egyes rendelkezéseinek függelékeivel, valamint a békeszerződés kiegészítésül ugyancsak 1920. évi június hó 1. napján kelt jegyzőkönyvvel és nyilatkozattal együtt a magyar állam törvényei közé iktattatik.

2. § Az 1. § szerint törvénybe iktatott okmányokban foglalt kikötéseket a minisztérium hajtja végre, de amennyiben az evégből szükséges rendelkezések a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulását kell kieszközölnie.

3. § A békeszerződésnek és függelékeinek, melyeknek helyes értelmezéséhez az 1920. május 6-án kelt kísérőlevél és válaszirat is hozzájárulnak, francia eredeti szövege és hivatalos magyar fordítása a következő:

212 A magyar állam törvényei közé beiktatva mint az 1921: XXXIII. tv. Kihirdetve az Országos Törvénytárnak 1921. évi július 31. napján kiadott 14. számában. A megerősítő okiratok letételéről felvett első jegyzőkönyv kelte: 1921. július hó 26., amely napon a szerződés hatályba lépett. (A békeszerződésnek az Országos Törvénytárban kihirdetett szövegében több értelemszaváró- és sajtóhiba van; ezeket a hibákat az Országos Törvénytár 14. számához csatolt jegyzék tünteti fel.)

Az Északamerikai Egyesült-Államok, a Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország és Japán,

amely Hatalmakat a jelen Szerződés Szövetséges és Társult Főhatalmaknak nevez,

Belgium, Kína, Kuba, Görögország, Nikaragua, Panama, Lengyelország, Portugália, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám és Cseh-Szlovákország,

amelyek a fentebb megnevezett főhatalmakkal együtt a Szövetséges és Társult Hatalmakat alkotják,

egyrésről;

és Magyarország

másrésről;

tekintettel arra, hogy Békeszerződés köthetése céljából Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának kérelmére a Szövetséges és Társult Főhatalmak 1918. évi november hó 3-án Ausztria-Magyarországnak fegyverszünetet engedélyeztek és ezt Magyarországra vonatkozólag az 1918. évi november hó 13-án kötött katonai egyezmény-nel kiegészítették,²¹³

tekintettel arra, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak szintén óhajtják, hogy szilárd, igazságos és tartós béke lépjen annak a háborúnak helyébe, amely háborúba, közvetlenül vagy közvetve, Ausztria-Magyarország ellen, többen közülök egymásután sodródtak bele, s amely háború Ausztria-Magyarország volt császári és királyi Kormányának 1914. évi július hó 28-án Szerbiához intézett hadüzenetével és az Ausztria-Magyarországgal szövetséges Németországnak ellenségeskedéseivel kezdődött,

tekintettel arra, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia ma már nem áll fenn és helyébe Magyarországon magyar nemzeti Kormány lépett;

evégből a Magas Szerződő Felek meghatalmazottaikká kijelölték, még pedig:

(következik a meghatalmazottak megnevezése),

213 1918. november 3-án kötötték meg Paduában a Diaz-féle fegyverszüneti egyezményt, ezt kiegészítőleg a Károlyi-kormány kötötte meg Belgrádban a lényegesen kedvezőlenebb november 13-i katonai (fegyverszüneti) egyezményt.

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

A jelen Szerződés életbelépésével a hadiállapot megszűnik.

Ettől az időtől kezdve s a jelen Szerződés rendelkezéseinek fenntartásával, a Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországgal hivatalos érintkezésbe lépnek.

I. RÉSZ

A NEMZETEK SZÖVETSÉGÉNEK EGYESSÉGOKMÁNYA

.....

2. *Cikk.* A Szövetség a jelen Egyességokmányban körülírt tevékenységét a Közgyűlés és Tanács útján gyakorolja, amelyek mellett az állandó Titkárság működik.

3. *Cikk.* A Közgyűlés a Szövetség tagjainak képviselőiből áll.

A Közgyűlés meghatározott időközökben és ha a körülmények megkívánják, más időpontokban is vagy a Szövetség székhelyén, vagy más kijelölt helyen ül össze.

A Közgyűlés a maga ülésein minden ügygel foglalkozhatik, amely a Szövetség működésének körébe esik, vagy a világbékét érinti.

A Közgyűlés ülésein a Szövetség minden egyes tagjának csak egy szavazata és legfeljebb három képviselője lehet.

4. *Cikk.* A Tanács a Szövetséges és Társult Főhatalmak képviselőiből, továbbá a Szövetség más négy tagjának képviselőiből áll. A Szövetségnek ezt a négy tagját a Közgyűlés saját tetszése szerint időről-időre jelöli ki. Addig, amíg a Közgyűlés részéről először megjelölendő négy szövetségi tag a maga képviselőit ki nem nevezi, Belgium, Brazília, Spanyolország és Görögország képviselői lesznek a Tanács tagjai.

A Közgyűlés többségének hozzájárulásával a Tanács a Szövetségnek más tagjait is kijelölheti avégből, hogy ezentúl az ő képviselőik is állandó tagjai legyenek a Tanácsnak; ugyanily hozzájárulással a Tanács felemlheti azoknak a szövetségi tagoknak számát is, amelyeknek a Közgyűlés a Tanácsban képviseleti jogot ad.

A Tanács oly időpontokban, amint azt a körülmények megkívánják, de évenként legalább egyszer vagy a Szövetség székhelyén vagy más kijelölt helyen ül össze.

A Tanács a maga ülésein minden ügygel foglalkozhatik, amely a Szövetség működésének körébe esik, vagy a világbékét érinti.

A Szövetségnek a Tanácsban nem képviselt minden tagját meg kell hívni, hogy képviselőt küldjön ki tagsági joggal a Tanácsnak olyan üléseire, amelyeken a Szövetség illető tagjának érdekeit különösen érintő ügyeket tárgyalnak.

A Tanács ülésein a Szövetség minden egyes tagjának, amelynek a Tanácsban képviselője van, csak egy szavazata és legfeljebb egy képviselője lehet.

5. *Cikk.* Hacsak a jelen Egyességek-mány vagy a jelen Szerződés rendelkezései kifejezetten másként nem intézkednek, a Közgyűlésnek vagy a Tanácsnak bármely ülésén a határozatokat az ülésen képviselt szövetségi tagok egyhangú hozzájárulásával kell hozni.

Minden eljárási kérdésben, amely a Közgyűlés vagy a Tanács ülésein felmerül, ideértve az egyes ügyek megvizsgálására szolgáló bizottságok kiküldését is, a Közgyűlés vagy a Tanács határoz, még pedig az ülésen képviselt szövetségi tagok szótöbbségével.

.....

10. *Cikk.* A Szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a Szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi politikai függetlenségét tiszteletben tartják és minden külső támadással szemben megóvják. Ha ily támadás vagy fenyegetés esete, avagy ily támadás veszélye bekövetkezik, a Tanács megfontolás alá veszi, miként kellene a fent megállapított kötelezettséget teljesíteni.

11. *Cikk.* Ezennel kimondatik, hogy minden háború vagy háborúval való fenyegetés, akár közvetlenül érinti a Szövetség bármelyik tagját, akár nem, a Szövetséget a maga egészében érdeklő ügy és a Szövetségnek ilyenkor kötelessége, hogy a nemzetek békéjének fenntartására alkalmasnak és hathatósan mutató minden intézkedést tegyen. Ha ilyen eset állana be, a főtitkár a Szövetség bármelyik tagjának kérelmére haladéktalanul egybehívja a Tanácsot.

Kimondatik az is, hogy a Szövetség minden egyes tagjának jogában áll a Közgyűlés vagy a Tanács figyelmét barátságos módon felhívni a nemzetközi viszonyokat érintő minden oly körülményre, mely azzal fenyeget, hogy megzavarja a békét vagy a nemzetek között a jó egyetértést, amelytől a béke függ.

12. Cikk. A Szövetség összes tagjai megállapodnak abban, hogy a közöttük esetleg felmerülő vitás kérdéseket, amelyek szakadáshoz vezethetnek, vagy választott bíróság, vagy a Tanács vizsgálata alá bocsátják. Megegyeznek továbbá abban, hogy semmi esetben sem kezdenek háborút előbb, mint három hónappal a bíróság ítélete vagy a Tanács jelentése után.

Az e cikkben megjelölt összes esetekben a választott bírák megfelelő határidőn belül ítéletet kötelesek hozni, a Tanács pedig jelentését hat hónapon belül terjeszti elő attól a naptól számítva, amelyen a vitás eset eléje került.

.....

Ha a vitás esetet nem lehetett elrendezni, akkor a Tanács egyhangú vagy többségi határozat alapján meghozza és nyilvánosságra hozza jelentését, amelyben közli a vitás eset tényállását és azokat az indítványokat, amelyeket az eset megoldására nézve méltányosaknak és megfelelőeknek talál.

A Szövetségnek a Tanácsban képviselt bármely tagja hasonló módon nyilvánosságra hozhatja a vitás eset tényállását és ebből vont következtetéseit.

A Szövetség tagjai kötelezik magukat, hogy, ha a Tanács jelentését – a vitában álló felek képviselőinek szavazatát nem számítva – a tagok egyhangúlag elfogadták, egyik olyan fél ellen sem viselnek háborút, amely a jelentésben ajánlott megoldást elfogadja.

Ha a Tanácsnak nem sikerül minden tagját – a vitában álló felek képviselőinek kivételével – jelentésének egyhangú elfogadására bírni, a Szövetség tagjai fenntartják maguknak azt a jogot, hogy akképen cselekedjenek, amint azt a jog és igazság érdekében szükségesnek látják.

.....

16. Cikk. Ha a Szövetség valamelyik tagja a 12., 13. és 15. Cikkben foglalt megállapodások ellenére a döntést háború útján keresi, ezt a tagot ipso facto olyannak kell tekinteni, mintha háborús cselekményt követett volna el a Szövetség valamennyi többi tagja ellen. Ez utóbbiak kötelezik magukat, hogy az ilyen Állammal minden kereskedelmi és pénzügyi összeköttetést haladéktalanul megszakítanak, saját állampolgáraik és a szerződésszegő Állam polgárai között minden érintkezést betiltanak és minden pénzügyi, kereskedelmi vagy személyes összeköttetést megszüntetnek a szerződésszegő és minden más Állam polgárai között, tekintet nélkül arra, hogy a másik Állam a Szövetség tagja-e vagy sem.

Ilyen esetben a Tanács köteles a különféle érdekelt Kormányoknak ajánlatot tenni aziránt, hogy a Szövetség tagjai egyenkint minő szárazföldi, tengeri és légi haderővel járuljanak hozzá azokhoz a fegyveres erőkhöz, amelyek a szövetségi megállapodások betartását biztosítani hivatva lesznek.

.....

19. *Cikk.* A Közgyűlés időnkint felhívhatja a Szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.

FÜGGELÉK

I. A Nemzetek Szövetségének eredeti tagjai:

Északamerikai Egyesült-Államok, Belgium, Bolivia, Brazília, Brit Birodalom, Kanada, Ausztrália, Délafrika, Újzéland, India, Kína, Kuba, Equador, Franciaország, Görögország, Guatemala, Haiti, Hedzsasz, Hondurasz, Olaszország, Japán, Libéria, Nikaragua, Panama, Peru, Lengyelország, Portugália, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Állam, Sziám, Cseh-Szlovákország, Uruguay.

Az Egyességekmányhoz való csatlakozásra meghívott Államok: Argentínai Köztársaság, Csile, Kolumbia, Dánország, Németalföld, Norvégország, Paraguay, Perzsia, Szalvador, Spanyolország, Svédország, Svájc, Venezuela.

II. A Nemzetek Szövetségének első főtitkára:

Honourable Sir James Eric Drummond, K. Című M. G., Című B.

II. RÉSZ

MAGYARORSZÁG HATÁRAI

27. *Cikk.* Magyarország határai következőképen állapíttatnak meg (lásd a csatolt térképet):

1. AUSZTRIÁVAL:

Antonienhoftól (Köpcsénytől keletre) nyugatra körülbelül egy km

távolságnyira választandó ponttól, amely hármashatárpontja Magyarországnak, Ausztriának és Cseh-Szlovákiának, dél felé a Mosonszentjánostól délnyugatra körülbelül 8 km-re fekvő 115. magassági pontig;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely teljesen magyar területen hagyja az oroszvár-csornai vasútvonalat, és Horvátjárfalutól és Pusztasomorjától nyugatra, Köpcsenytől, Németjárfalutól, Miklóshalmától és Mosontarcsától keletre halad;

innen nyugat felé a Fertő-tó déli partján Fertőboz és Hidegség közt választandó pontig;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Pomogytól délre halad, Magyarországnak hagyja az egész Főcsatornát és a helyi érdekű vasútvonalat, amely Mexikó állomásról északnyugat felé vezet, metszi a Fertőtavat és a szigettől, amelyen a 117. magassági pont van, délre halad;

innen dél felé a 265. magassági pontig (Kamenje) körülbelül 2 km-re Fülestől délkeletre;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Nagycsencztől és Fülestől keletre, Németperesztegtől és Kövesdtől nyugatra halad;

innen délnyugat felé a 883. magassági pontig (Írott kő) körülbelül 9 km-re Kőszegtől délnyugatra;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Locsmándtól, Ólmodtól és Rendektől délkeletre, Kőszegtől és az e helységből Salamonfára vezető úttól északnyugatra halad;

innen dél felé a 234. magassági pontig, körülbelül 7 km-re Pinkamindszenttől észak-északkeletre;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Rohoncztól és Nagynardától keletre, Bucsutól és Dozmattól nyugatra, azután pedig a 273., 260. és 241. magassági pontokon át halad;

innen általában délnyugat irányban a 353. magassági pontig, körülbelül 6 km-re Szentgotthárdtól észak-északkeletre;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Nagysároslak és Pinkamindszent között, Karácsfa, Németbükös és Zsámánd községektől délre, azután pedig a 323. magassági ponton (Hochkogel) át halad;

innen délnyugat felé, a Rába és a Mura medencéinek vízválasztó vonalán Tókától keletre, körülbelül 2 km távolságnyira megállapítandó pontig, amely hármashatárpontja Ausztriának, Magyarországnak és a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak;

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Rábakeresztúr, Németlak és Nagyfalva községektől keletre, a radkersburg-szentgotthárdi úttól nyugatra és a 353. magassági ponton (Janke-hegy) át halad.

2. A SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN-ÁLLAMMAL:

A fentebb meghatározott ponttól kelet felé a 313. magassági pontig, körülbelül 10 km-re Szentgotthárdtól délre:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely általában véve az északra fekvő Rába és a délre fekvő Mura medencéjét elválasztó vonalat követi; innen dél felé a 295. magassági pontig (körülbelül 16 km-re Muraszombattól északkeletre):

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Nagydolány, Őrihodos és vasútállomása, Kapornak, Domonkosfa és Kisszerdahely helységektől keletre, Kotormánytól és Szomoróczytól nyugatra és a 319. és 291. magassági pontokon át halad;

innen délkelet felé a 209. magassági pontig, körülbelül 3 km-re Nemesnéptől nyugatra:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely általában véve az északra fekvő nemesnépi és a délre fekvő kebele medencét elválasztó vonalat követi;

innen dél-délkelet felé, a Lendva folyón a 265. magassági ponttól délre választandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Kebeleszentmárton, Zsitkócz, Göntérháza, Lendvahidvég, Csentevölgy és Pincze helységektől keletre, Lendvajakabfától, Bödeházától, Gáborjánházától, Dédestől és Lendvaújfalutól nyugatra halad:

innen délkelet felé:

a Lendva folyása lefelé;

azután a Mura folyása lefelé;

azután a volt magyar-horvát határral való találkozópontjáig, a gyékényes-kaproncai vasúti hídtól körülbelül 1500 m-re felfelé;

a Dráva folyása lefelé;

innen délkelet felé, Miholjacdolnajtól keletre körülbelül 9 km távolságra választandó pontig:

Magyarország és Horvát-Szlavonországok volt közigazgatási határa, azzal a kiigazítással, hogy a gyékényes-barcsi vasútvonal a gólai állomással együtt teljesen magyar területre essék;

innen kelet felé a 93. magassági pontig, körülbelül 3 km-re Baranyavártól délnyugatra:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Torjánc, Lőcs és Benge helységektől északra, Kásádtól és Beremendtől, ez utóbbinak vasútállomásától és Ilcokkától délre halad;

innen északkelet felé, a Duna folyásán a 169. magassági ponttól (Kiskőszeg) északra körülbelül 8 km távolságnyira a helyszínén választandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Baranyavártól, Főherceglaktól (a Szerb-Horvát-Szlovén államnak juttatva a Baranyavártól északra közvetlenül elágazó s ezt a két helységet összekötő vasútvonalat) és Dályoktó nyugatra, Ivándárdától, Sároktól, Udvertől és Izabellaföldtől (s ennek vasútjától) keletre halad;

innen kelet-északkelet felé, a Kígyós-patak folyásának pontjáig, Bácsmadaras állomástól körülbelül 3 km-re kelet-délkeletre:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Herczegszántó és Bereg helységek közt halad, azután általában a Kígyós-patak folyását követi, azonban Regőczétől északra fordul;

innen kelet-északkelet felé, a Tisza holt ágán, Horgos állomástól kelet-északkeletre körülbelül 5 1/2 km távolságnyira választandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Kunbajától délre halad, a szabadka-bácsalmási vasútvonalat Csikéria állomástól körülbelül 1500 m-re keletre, a szabadka-kiskúnhalasi vasútvonalat Kelebia állomástól körülbelül 3 km-re délre átvágja, Horgostól és vasútállomásától északra, Röskseszentmihálytelektől pedig délre halad;

innen délkelet felé a Tiszáig:

a holtág középvonala;

innen felfelé körülbelül 5 km távolságnyira, a helyszínén választandó pontig:

a Tisza folyása;

innen általában kelet felé, Kiszombor állomástól délnyugatra körülbelül 4 km távolságnyira, körülbelül kelet-délkeletre a 84. magassági ponttól és dél-délnyugatra a 83. magassági ponttól a helyszínén választandó pontig, amely hármas határpontja lesz Romániának, Magyarországnak és a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Gyála és Ószentiván helységek, továbbá Óbéb és Kübekháza közt halad.

3. ROMÁNIÁVAL:

A fentebb meghatározott ponttól kelet-északkelet felé a Maros folyón, makó-szegedi vasútvonal hídjától körülbelül 3500 m-re felfelé megállapítandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal;

innen délkeletre, azután északkeletre a nagylaki állomástól délre körülbelül 1 km távolságnyira választandó pontig:

a Maros folyó folyása felfelé;

innen északkeletre, Csanád és Arad vármegyék közigazgatási határának kiszögeléséig, Németperegtről észak-északnyugatra:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Nagylak és a vasútállomás között halad;

innen kelet-északkelet felé, Battonya és Tornya helyiségek között a helyszínén választandó pontig:

az említett megyehatár, amely Németperegtről és Kisperegtről északra halad;

innen a 123. magassági pontig (Marosligettől körülbelül 1200 m-re keletre), amely hármas határpontja Magyarországnak, Romániának és Cseh-Szlovákországnak ruthén területének:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Nagyvarjastól, Kisvarjastól és Nagyiratostól nyugatra, Dombegyháztól, Kevermestől és Elektől keletre, Otlakától, Nagypéltől, Gyálavarsándtól, Anttól és Illyétől nyugatra, Gyulától, Gyulaváritól és Kötegyántól keletre halad, átvágja a nagy-szalonta-gyulai vasútvonalat Nagyszalontától körülbelül 12 km-re a két elágazás között, amelyet ez a vasútvonal keresztezése alkot a szeghalom erdőgyaraki vasútvonallal; azután Méhkeréktől keletre, Nagyszalontától és Marcziházától nyugatra, Gesztől keletre, Atyástól, Oláh-Szent-Miklóstól és Rojttól nyugatra, Ugrától és Harsánytól keletre, Kőrösszegtől és Kőröstarjántól nyugatra, Szakálltól és Berek-Böszörménytől keletre, Borstól nyugatra, Ártándtól keletre, Nagyszántótól nyugatra, Nagykerekitől keletre, Pelbárdhidától és Bihardiószegtől nyugatra, Kismarjától keletre, Csokalytól nyugatra, Nagylétától és Álmosdtól keletre, Érselindtől nyugatra,

gatra, Bagamértől keletre, Érkenéztől és Érmihályfalvától nyugatra, Szent-György-Ábránytól és Penészlektől keletre, Szaniszlótól, Berecsomaköztől, Fénytől, Csanálostól, Börvélytől és Domahidától nyugatra, Vállajtól keletre, Csenger-Bogastól és Óvárítól nyugatra, Csenger-Újfalutól keletre, Darától nyugatra, Csengertől és Komlód-Tótfalutól keletre, Petétől nyugatra, Nagygécztől keletre, Száraz-Berektől nyugatra, Méhtelektől, Garbolcztól és Nagyhódostól keletre, Fertősalmástól nyugatra, Kishódostól keletre, Nagypaládtól nyugatra, Kispaládtól és Magosligettől keletre halad.

4. CSEH-SZLOVÁKORSZÁGGAL:

A fentebb meghatározott 123. magassági ponttól északnyugat felé a Batár folyásán Magosligettől keletre körülbelül 1 km távolságnyira választandó pontig:

- a helyszínén megállapítandó vonal;

- innen a Batár folyása lefelé;

- innen a Badaló alatt, e község közelében választandó pontig:

- a Tisza folyása lefelé;

- innen észak-északnyugat felé, Daróczytól északkeletre a helyszínén választandó pontig:

- a helyszínén megállapítandó vonal, amely a Cseh-Szlovák Állam ruthén területén hagyja Badaló, Csoma, Macsola, Asztély és Déda helységeket s magyar területen Beregsurány és Daróczy helységeket;

- innen északnyugat felé, a Fekete Víz és a Csaronda összefolyásáig:

- a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 179. magassági ponton áthalad és ruthén területen hagyja Mezőkaszony, Lónyai-tanya, Degenfeld-tanya, Hetyén, Horváthi-tanya és Komjáthy-tanya helységeket, s magyar területen Kerek-Gordon-tanya, Berki tanya és Barabás helységeket;

- innen Szabolcs és Bereg vármegyék közigazgatási határától felfelé a helyszínén választandó pontig:

- a Csaroda folyása lefelé;

- innen nyugat felé addig a pontig, ahol a jobbpartról jövő említett megyehatár metszi a Tisza folyását:

- a helyszínén megállapítandó vonal;

- innen lefelé, Tárkánytól kelet-délkeletre helyszínén választandó pontig:

- a Tisza folyása;

innen általában nyugat felé, a Ronyva folyásának pontjáig, amely a Sátoraljaújhely város és az állomás közt levő hídtól körülbelül 3700 m-re fekszik északra:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Cseh-Szlovákiának hagyja Tárkány, Perbenyik, Örös, Kiskövesd, Bodrogszerdahely, Bodrog-szög és Borsi helységeket s Magyarországnak Dámócz, Lácza, Rozvágy, Páczin, Karos és Felsőberezcki helységeket, áthalad a Bodrogon és átvágja a Sátoraljaújhelytől délkeletre fekvő vasútháromszöget s oly módon halad e várostól keletre, hogy az egész kassa-csapi vasútvonalat a cseh-szlovák területen hagyja;

innen felfelé a 125. magassági pont mellett fekvő pontig, Alsómihiálytól délre körülbelül 1500 m-re:

a Ronyva folyása;

innen északnyugat felé a Hernád folyásának pontjáig, mely Abaújnádastól délnyugatra, a jobbparton fekvő 167. mag. ponttal szemben van:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely általában a keletre fekvő Ronyva és a nyugatra fekvő Bozsva medencéinek vízválasztó vonalát követi, azonban Pusztafalutól körülbelül 2 km-re keletre halad, a 869. magassági pontnál délnyugat felé fordul, a 424. magassági pontnál a kassa-sátoraljaújhelyi országotat átvágja és Abaújnádastól délre halad;

innen lefelé Abaújtól délnyugatra körülbelül 1500 m távolságnyra a helyszínén választandó pontig:

a Hernád folyása;

innen nyugat felé a 330. magassági pontig, körülbelül 1500 m-re Perénytől dél-délnyugatra:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Cseh-Szlovákiának hagyja Miglécznémeti és Perény helységeket, Magyarországnak pedig Tornyosnémetit;

innen nyugat felé a 291. magassági pontig, körülbelül 350 m-re Jánoktól délkeletre:

az északra fekvő Bodva és a délre fekvő Rakacza medencéinek vízválasztó-vonala, amely egészen magyar területen hagyja a gerincen átvonuló utat Buzitától délkeletre;

innen nyugat-északnyugat felé a 431. magassági pontig, körülbelül 3 km-re Tornától délnyugatra:

a helyszínén megállapítandó vonal, mely Cseh-Szlovákiának

hagyja Jánok, Tornahorváti és Bodvavendégi helységeket, Magyarországnak pedig Tornaszentjakab és Hidegvégardó helységeket;

innen délnyugat felé a 365. magassági pontig, körülbelül 12 km-re Pelsőcztól dél-délkeletre:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 601., 381. (a rozsnjóedényi úton), 557. és 502. magassági pontokon át halad;

innen dél-délnyugat felé a 305. magassági pontig, körülbelül 7 km-re Putnoktól északnyugatra:

a vízválasztó-vonal nyugatra a Sajó, keletre pedig a Szuha és a Kelemeri medencéi közt;

innen dél-délnyugat felé a 278. magassági pontig a Sajó és a Rima összefolyásától délre:

a helyszínén oly módon meghatározandó vonal, hogy a bánrévei pályaudvar Magyarországnak maradjon, de amely lehetővé teszi, hogy szükség esetében a pelsőczy és losonczi két vasúti vonal közt cseh-szlovák területen összekötő vonal legyen építhető;

innen délnyugat felé a 485. magassági pontig, körülbelül 10 km-re Salgótarjától kelet-északkeletre:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely általában az északra eső Rima és a délre eső Hangony és Tarna medencéinek vízválasztó-vonalát követi;

innen nyugat-északnyugat felé a 727. magassági pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely Magyarországnak hagyja Zagyvaróna és Salgó helységeket és bányákat és Somosujfalu állomástól délre halad;

innen északnyugat felé a 391. magassági pontig, körülbelül 7 km-re Litkétől keletre:

az a vonal, amely általában a Dobroda medencéjét északkeleten határoló gerincet követi s a 446. magassági ponton át halad;

innen északnyugat felé, az Ipoly folyásán, Tarnóczytól északkeletre, körülbelül 1500 m távolságnyira választandó pontig:

a helyszínén megállapítandó vonal, amely a 312. magassági ponton és Tarnóczy és Kalonda között át halad;

innen délnyugat felé az Ipoly kanyarulatában, Tesmagtól délre körülbelül 1 km távolságnyira választandó pontig:

az Ipoly folyása lefelé;

innen nyugat felé az Ipoly folyásán, Tésától nyugatra körülbelül 1 km távolságnyira választandó pontig;

a helyszínén oly módon megállapítandó vonal, hogy az Ipolyság állomástól délre haladjon s egészen cseh-szlovák területnek hagyja az ipoly-ságcsatai vasúti vonalat, valamint a korponai elágazást is, de egészen Magyarországnak hagyja Berzencze és Tésa helységeket;

innen dél felé a Dunába való torkolásig;

az Ipoly folyása lefelé;

innen a folyón felfelé Antonienhoftól (Köpcsénytől keletre) keletre körülbelül 2 km távolságnyira meghatározandó pontig;

a Duna hajózási fővonala;

innen nyugat felé Antonienhoftól (Köpcsénytől keletre), nyugatra körülbelül 1 km távolságnyira a helyszínén választandó pontig, amely hármas határpontja Ausztriának, Magyarországnak és Cseh-Szlovákiának;

a helyszínén megállapítandó vonal.

28. Cikk. A jelen Szerződésben leírt határoknak megállapított részei a jelen Szerződéshez mellékelte 1: 1,000.000 léptékű térképen meg vannak jelölve. Abban az esetben, ha a szöveg és a térkép közt eltérés mutatkozik, a szöveg lesz az irányadó.

29. Cikk. A megjelölt határokat a helyszínén határrendező bizottságok fogják kitűzni, amely bizottságok összeállítását a jelen Szerződés vagy a Szövetséges és Társult Főhatalmak és az érdekelt Állam vagy Államok között kötendő szerződés határozza meg.

A bizottságok hatásköre teljes mértékben kiterjed nemcsak a „*helyszínén megállapítandó vonal*” néven megjelölt határvonalszakaszok megállapítására, hanem ha valamelyik érdekelt Állam kéri, s a bizottság azt helyénvalónak találja, a közigazgatási határok útján megjelölt határvonalszakaszok felülvizsgálására (kivéve az 1914. évi augusztus havában fennállott nemzetközi határokat, amelyekre nézve a bizottságok szerepe csupán a határcölöpök vagy a határkövek felülvizsgálására fog szorítkozni). A bizottságok mindkét esetben arra fognak törekedni, hogy szigorúan kövessék a Szerződésekben foglalt meghatározásokat, a lehetőség szerint figyelembe véve a közigazgatási határokat és a helyi gazdasági érdekeket.

A bizottságok határozataikat szótöbbséggel hozzák és ezek az érdekelt felekre nézve kötelezők.

A határrendező bizottságok költségeit a két érdekelt Állam egyenlő részben viseli.

30. *Cikk.* Ami a vízfolyással megállapított határokat illeti, a jelen Szerződésben használt „folyás” (cours) vagy „hajózható meder” (chenal) kifejezések a nem hajózható folyóknál a vízfolyásnak vagy a vízfolyás főágának középvonalát, a hajózható folyóknál pedig a hajózható főmedernek középvonalát jelenti. De a jelen Szerződésben megjelölt határrendező bizottságoknak jogában áll részletesen megállapítani, vajjon a határvonal mindenkor alkalmazkodni fog-e a fent meghatározott folyásnak vagy hajózható medernek esetleges változásaihoz, avagy a határvonalat a jelen Szerződés életbelépésének időpontjában tényleg meglevő folyásnak vagy hajózható medernek akkori helyzete fogja-e egyszersmindenkorra meghatározni.

.....

33. *Cikk.* A különböző érdekelt Államok kötelezik magukat, hogy a bizottság által elhelyezett háromszögelési és egyéb jelek, határcölöpök vagy határkövek megóvásáról gondoskodnak.

34. *Cikk.* A határköveket egymástól láttávolságnyira kell elhelyezni, számokkal ellátni s felállítási helyöket és számukat kartográfiai okmányban megörökíteni.

35. *Cikk.* A határrendezésre vonatkozó végleges jegyzőkönyveket, a mellékelt térképeket és okmányokat három eredeti példányban kell kiállítani, amelyek közül kettőt át kell adni a határállamok Kormányainak, a harmadikat pedig a Francia Köztársaság Kormányának, amely ebből hiteles másolatokat fog eljuttatni a jelen Szerződést aláíró Hatalmakhoz.

III. RÉSZ

EURÓPÁRA VONATKOZÓ POLITIKAI RENDELKEZÉSEK

I. CÍM

OLASZORSZÁG

36. *Cikk.* Magyarország a maga részéről lemond Olaszország javára mindazokról a jogokról és igényekről, amelyekre számot tarthatna a volt Osztrák-Magyar Monarchia azon területei tekintetében, amelyet a Szövetséges és Társult Hatalmak és Ausztria között 1919. évi szeptember hó

10-én kötött békeszerződés 36. Cikkének első bekezdése Olaszországhoz tartozóknak ismer el.

37. *Cikk.* Olaszország a római „Palazzo Venezia” birtokba vétele fejében semmiféle fizetést nem tartozik teljesíteni.

38. *Cikk.* Magyarország háromhavi határidőn belül visszaadja Olaszországnak az olasz vasutak tulajdonába tartozó mindazokat a vasúti kocsikat, amelyek a háború kezdete előtt Ausztriába kerültek s jelenleg Magyarországon vannak.

39. *Cikk.* A X. rész (Gazdasági rendelkezések) 252. Cikkével ellentétben, azokra a személyekre, akiknek állandó lakóhelye a volt Osztrák-Magyar Monarchiának az osztrák békeszerződés 36. Cikkének 1. bekezdése értelmében Olaszországhoz csatolt területein volt és akik a háború alatt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területein kívül tartózkodtak, vagy pedig elfogva, internálva vagy eltávolítva voltak, a jelen Szerződés X. részének (Gazdasági rendelkezések) 235. és 236. Cikkeiben megállapított rendelkezések teljes mértékben kiterjednek.

40. *Cikk.* Azok az ítéletek, amelyeket polgári és kereskedelmi ügyekben 1914. évi augusztus hó 4-e óta az osztrák békeszerződés 36. Cikkének 1. bekezdése értelmében Olaszországhoz csatolt területek bíróságai az említett területek lakói és a volt Magyar Királyság állampolgárai között felmerült ügyekben hoztak, csak az illető területek megfelelő új törvény-széke által megadott „*exequatur*” esetében hajthatók végre.

Mindazok az ítéletek, amelyeket 1914. évi augusztus hó 4-e óta a volt Osztrák-Magyar Monarchia törvénykezési hatóságai politikai bűntettek vagy vétségek miatt olasz állampolgárokkal vagy olyan személyekkel szemben hoztak, akik az olasz állampolgárságot az osztrák békeszerződés értelmében megszerzik, semmisek.

II. CÍM

SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN ÁLLAM

41. *Cikk.* Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Szerb-Horvát-Szlovén Állam teljes függetlenségét.

42. *Cikk.* Magyarország a maga részéről lemond a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek

Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Szerb-Horvát-Szlovén Államhoz tartozóknak ismer el.

43. *Cikk.* AII. rész (Magyarország határai) 27. Cikkének 2. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínén való megállapítására, a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Szerb-Horvát-Szlovén Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

44. *Cikk.* A Szerb-Horvát-Szlovén Állam Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségességeknek ítélték abból a célból, hogy a Szerb-Horvát-Szlovén Államban a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelemben részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak a szuverénitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. Cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

III. CÍM

ROMÁNIA

45. *Cikk.* Magyarország a maga részéről lemond Románia javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés Romániához tartozóknak ismer el.

46. *Cikk.* A II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkének 3. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínén való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot

kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Románia, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

47. *Cikk.* Románia Magyarországgal szemben elismeri és megerősíti azt a kötelezettségét, hogy hozzájárult a Szövetséges és Társult Főhatalmakkal kötött szerződésbe oly rendelkezéseknek felvételéhez, amelyeket ezek a Hatalmak szükségeseknek ítéltek abból a célból, hogy Romániában a népesség többségétől eltérő fajú, nyelvű és vallású lakók érdekei, valamint a forgalom szabadsága és más Nemzetek kereskedelmének méltányos szabályozása védelemben részesüljenek.

Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket Romániának a szuverénitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. Cikke értelmében fog megállapítani.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

IV. CÍM

CSEH-SZLOVÁK ÁLLAM

48. *Cikk.* Magyarország, amint azt a Szövetséges és Társult Hatalmak már megtették, elismeri a Cseh-Szlovák Állam teljes függetlenségét, amely Állam magában foglalja a ruthéneknek a Kárpátoktól délre fekvő autonóm területét.

49. *Cikk.* Magyarország a maga részéről lemond a Cseh-Szlovák Állam javára a volt Osztrák-Magyar Monarchiának mindazokra a területeire vonatkozó összes jogairól és igényeiről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkében megállapított határain kívül esnek és amelyeket a jelen Szerződés, vagy a jelen ügyek rendezését célzó bármely más szerződés a Cseh-Szlovák Államhoz tartozóknak ismer el.

50. *Cikk.* A II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkének 4. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínén való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül hétagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet a Cseh-Szlovák Állam, egyet pedig Magyarország neveznek ki.

51. *Cikk.* A Cseh-Szlovák Állam kötelezi magát, hogy semmiféle

katonai művet nem emel területének Pozsonytól délre, a Duna jobb partján fekvő részén.

52. *Cikk.* Magyarország azon pénzügyi terheinek aránya és természete, amelyeket a Cseh-Szlovák Államnak a szuverénitása alá helyezett területekkel kapcsolatban kell elvállalnia, a jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 186. Cikke értelmében fog megállapíttatni.

Mindazokat a kérdéseket, amelyeket a jelen Szerződés nem szabályoz és amelyek az említett területek átengedése folytán felmerülhetnek, későbbi egyezmények fogják rendezni.

V. CÍM

FIUME

53. *Cikk.* Magyarország lemond Fiuméra és a körülötte fekvő azokra a területekre vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek a volt Magyar Királysághoz tartoztak, s amelyek később meghatározandó határok között fekszenek.

Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a jelen ügyek rendezését célzó szerződések ezekre a területekre vonatkozólag, különösen pedig a lakosok állampolgársága tekintetében meg fognak állapítani.

VI. CÍM

A KISEBBSÉGEK VÉDELME²¹⁴

54. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen címben foglalt rendelkezéseket alaptörvényekül ismeri el; hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellenmondásban vagy ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.

55. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

214 Lényegileg ugyanilyen rendelkezéseket tartalmaznak a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak Lengyelországgal (Versailles, 1919. június 28.), Csehszlovákiával (Saint-Germain en Laye, 1919. szeptember 10.), a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal (Saint-Germain en Laye, 1919. szeptember 10.) és Romániával (Párizs, 1919. december 9.) kötött kisebbségvédelmi szerződésai.

Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

56. *Cikk.* Magyarország magyar állampolgároknak ismeri el jogérvényesen és mindennemű alaktság nélkül mindazokat a személyeket, akiknek a jelen Szerződés életbelépésének idejében magyar területen van illetőségük (pertinenza) és nem állampolgárai más Államnak.

57. *Cikk.* A magyar területen való születés pusztá tényével jogérvényesen megszerzi a magyar állampolgárságot minden személy, akit születésénél fogva valamely más állampolgárság nem illeti meg.

58. *Cikk.* Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen magyar állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közzététel terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

A Magyar Kormánynak a hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedését nem érintve, a nemmagyar nyelvű magyar állampolgárok nyelvüknek a bíróságok előtt akár szóban, akár írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésekben fognak részesülni.

Azok a magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi magyar állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és valóságukat szabadon gyakorolják.

59. *Cikk.* Olyan városokban és kerületekben, ahol nem magyar nyelvű magyar állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a Magyar Kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni

a végből, hogy ily magyar állampolgárok gyermekeit az elemi iskolákban saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a Magyar Kormányt abban, hogy a magyar nyelv oktatását az említett iskolákban is kötelezővé tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonyági célokra fordítatnak.

60. Cikk. Magyarország hozzájárul ahhoz, hogy amennyiben a jelen cím előző cikkeinek rendelkezései oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségek és a Nemzetek Szövetségének védelme alatt fognak állani. Ezek a rendelkezések a Nemzetek Szövetségének Tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. A Tanácsban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak kölcsönösen kötelezik magukat arra, hogy nem tagadják meg hozzájárulásukat az említett cikkeknek egyetlen oly módosításától sem, amelyet a Nemzetek Szövetsége Tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott.

Magyarország hozzájárult ahhoz, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa minden egyes tagjának meg legyen az a joga, hogy a Tanács figyelmét e kötelezettségek valamelyikének bárminemű megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a Tanács oly módon járhasson el és oly utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Magyarország azonkívül hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha ezekre a cikkekre vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről a Magyar Kormány és oly Szövetséges és Társult Hatalom vagy bármely más oly Hatalom között merülne fel véleménykülönbség, amely Hatalom a Nemzetek Szövetsége Tanácsának tagja, ez a véleménykülönbség a Nemzetek Szövetségéről szóló Egyességokmány 14. Cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. A Magyar Kormány hozzájárult ahhoz, hogy minden ilyenmű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, a Nemzetközi Állandó Bíróság (*Cour permanente de Justice*) elé terjesztessék. Az Állandó Bíróság döntése ellen fellebbezésnek nincs helye s a határozat ugyanolyan erejű

és érvényű, mint az Egyességokmány 13. Cikke értelmében hozott határozatok.

VII. CÍM

AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁGRÓL SZÓLÓ

RENDELKEZÉSEK

61. *Cikk.* Mindazok a személyek, akiknek illetősége („*pertinenza*”) oly területen van, amely azelőtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartozott a magyar állampolgárság kizárásával jogérvényesen annak az Államnak az állampolgárságát szerzik meg, amely az említett területen az állami főhatalmat gyakorolja.

62. *Cikk.* Nem érintve a 61. Cikk rendelkezését, azok a személyek, akik a jelen Szerződés értelmében a Szerb-Horvát-Szlovén vagy a Cseh-Szlovák-Államhoz csatolt valamely területen 1910. évi januárius hó 1-je után szereztek illetőségét, csak oly feltétellel szerzik meg a szerb-horvát-szlovén vagy a cseh-szlovák állampolgárságot, ha a Szerb-Horvát-Szlovén, illetőleg a Cseh-Szlovák Államtól erre engedélyt nyernek.

Ha az előbbi bekezdésben említett engedélyt nem kérték, vagy azt tőlük megtagadták, az érdekeltek jogérvényesen annak az Államnak állampolgárságát szerzik meg, amely az állami főhatalmat azon a területen gyakorolja, ahol az illetőknek azelőtt volt illetőségük.

63. *Cikk.* Azoknak a 18 évesnél idősebb személyeknek, akik magyar állampolgárságukat elvesztik és a 61. Cikk értelmében jogérvényesen új állampolgárságot szereznek, jogukban áll a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy évi időtartamon belül annak az Államnak állampolgárságát igényelni (opció), amelyben illetőségük volt, mielőtt illetőségüket az átcsatolt területen megszerezték.

A férj opciója maga után vonja a feleségét és a szülőké a 18 évesnél fiatalabb gyermekét.

Azok a személyek, akik a fentemlített opció-jogot gyakorolták, az ezt követő tizenkét hónapon belül kötelesek abba az Államba átteni lakóhelyüket, amelynek állampolgárságát optáltak.

Jogukban áll azonban megtartani azokat az ingatlanokat, amelyeket annak a másik Államnak területén birtokolnak, amelyben opciójukat megelőzően laktak.

Magukkal vihetik bármi néven nevezendő ingó vagyonukat. Emiatt sem kilépési, sem belépési díjakkal vagy illetékekkel nem terhelhetők.

64. *Cikk.* Azok a személyek, akiknek a volt Osztrák-Magyar Monarchiához tartozó valamely területen van illetőségük és ott a lakosság többségétől fajra és nyelvre nézve különböznek, a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapi időtartamon belül Ausztria, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Állam vagy a Cseh-Szlovák Állam javára optálhatnak, aszerint, amint a lakosság többsége ott ugyanazt a nyelvet beszéli és ugyanahhoz a fajhoz tartozik, mint ők. A 63. Cikknek az opciójog gyakorlására vonatkozó rendelkezései a jelen cikkben megállapított jog gyakorlására is alkalmazást nyernek.

65. *Cikk.* A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy semmi akadályt sem gördítenek a jelen Szerződésben, vagy a Szövetséges és Társult Hatalmak és Németország, Ausztria vagy Oroszország között, vagy maguk a nevezett Szövetséges és Társult Hatalmak között kötött szerződésekben megállapított oly opciójog gyakorlása elé, amely az érdekelteknek minden más, számukra elérhető állampolgárság megszerzését megengedi.

66. *Cikk.* A jelen cím rendelkezéseinek alkalmazása tekintetében a férjes asszonyok férjük, a 18 évesnél fiatalabb gyermekek szüleiik állapotát mindenben követik.

VIII. CÍM

EGYES EURÓPAI ÁLLAMOKRA VONATKOZÓ POLITIKAI RENDELKEZÉSEK

1. *Belgium.*

67. *Cikk.* Elismerve azt, hogy azok az 1839. évi április hó 19-én kelt szerződések, amelyek a háború előtt Belgium jogi helyzetét meghatározták, a jelenlegi viszonyoknak többé már nem felelnek meg, Magyarország a maga részéről beleegyezik ezeknek a Szerződéseknek hatályon kívül helyezésébe, s már most kötelezi magát, hogy elismeri és megtartja mindazokat az egyezményeket, bármilyenek is legyenek azok, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak vagy közülök egyesek Belgium vagy Németalföld Kormányai az említett 1839. évi szerződések helyébe esetleg kötni fognak. Magyarország már most kötelezi magát, hogy amennyiben ezekhez az egyezményekhez vagy rendelkezéseikhez alakszerű hozzájárulását fogják kívánni, ezt megadja.

2. Luxemburg.

68. *Cikk.* Magyarország kijelenti, hogy a maga részéről Luxemburg Nagyhercegség semlegességének megszüntetéséhez hozzájárul és már előre elfogadja a Szövetséges és Társult Hatalmaknak a Nagyhercegségre vonatkozó összes nemzetközi megállapodásait.

3. Schleswig.

69. *Cikk.* Magyarország kijelenti, hogy a maga részéről elismeri a Szövetséges és Társult Hatalmaknak mindazokra a területekre vonatkozólag Németországgal kötött megállapodásait, amely területeknek átengedése az 1864. évi október hó 30-án kelt szerződés kötelezte Dániát.

4. Törökország és Bulgária.

70. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy a maga részéről elismeri és elfogadja mindazokat a megállapodásokat, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak Törökországgal és Bulgáriával azokra a jogokra, érdekekre és kiváltságokra vonatkozólag kötni fognak vagy már megkötöttek, amelyeket Magyarország vagy magyar állampolgárok Törökországban vagy Bulgáriában igényelhetnének, s amelyekre nézve a jelen Szerződés rendelkezést nem tartalmaz.

5. Ausztria.

71. *Cikk.* Magyarország Ausztria javára lemond a volt Magyar Királyságnak azokra a területeire vonatkozó minden jogáról és igényéről, amely területek Magyarországnak a II. rész (Magyarország határai) 27. Cikkének 1. pontjában megállapított határain kívül esnek.

A fentebb megjelölt határvonalnak a helyszínén való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai közül ötöt a Szövetséges és Társult Főhatalmak, egyet Magyarország és egyet Ausztria neveznek ki.

A jelen cikkben érintett területek lakosainak állampolgársága a 61. és a 63-66. Cikk rendelkezéseinek megfelelően nyer szabályozást.

6. Oroszország és az Orosz Államok.

72. *Cikk.* 1. Magyarország elismeri mindazoknak a területeknek függetlenségét, amelyek 1914. évi augusztus hó 1-én a volt Orosz Birodalom

részei voltak, s kötelezi magát, hogy ezt a függetlenséget tiszteletben tartja, mint olyat, amely állandó, s amelyről nem lehet lemondani.

A jelen Szerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 193. Cikkébe és X. részének (Gazdasági rendelkezések) 227. Cikkébe felvett rendelkezéseknek megfelelően, Magyarország a maga részéről végérvényesen elismeri a breszt-litovszki szerződéseknek, valamint mindazoknak a többi szerződéseknek, megegyezéseknek vagy egyezményeknek semmissé nyilvánítását, amelyeket a volt Osztrák-Magyar Kormány az oroszországi maximalista Kormánnyal kötött.

A Szövetséges és Társult Hatalmak kifejezetten fenntartják Oroszországnak jogát arra nézve, hogy Magyarországtól a jelen Szerződés elvein alapuló minden térítést és jóvátételt megkapjon.

2. Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a szerződéseknek vagy megállapodásoknak teljes érvényességét, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak azokkal az Államokkal fognak esetleg megkötni, amelyek az 1914. évi augusztus hó 1-én fennállott volt Orosz Birodalom egész területén vagy területeinek egyes részein már eddig alakultak, vagy ezután alakulni fognak, továbbá kötelezi magát, hogy elismeri ezeknek az Államoknak határait úgy, amint azokat meg fogják állapítani.

IX. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

73. *Cikk.* Magyarország nem mondhat le függetlenségéről, csak a Nemzetek Szövetsége Tanácsának beleegyezésével. Következésképpen Magyarország kötelezi magát, hogy az említett Tanács beleegyezésének esetét kivéve, tartózkodni fog minden oly természetű cselekedettől, amely közvetlenül vagy közvetve és bármely módon, főként addig, amíg a Nemzetek Szövetségébe tagul fel nem veszik, valamely más Hatalom ügyeiben való részvétel útján, függetlenségét veszélyeztethetné.

74. *Cikk.* Magyarország már most kijelenti, hogy elismeri és elfogadja Ausztria, Bulgária, Görögország, Lengyelország, Románia, a Szerb-Horvát-Szlóven Állam és a Cseh-Szlovák Állam határait úgy, amint ezeket a határokat a Szövetséges és Társult Főhatalmak megállapítják.

Magyarország kötelezi magát, hogy elismeri mindazoknak a békeszerződéseknek és pótegyezményeknek teljes érvényességét, amelyeket

a Szövetséges és Társult Hatalmak kötöttek vagy kötni fognak azokkal a Hatalmakkal, amely Hatalmak a volt Osztrák-Magyar Monarchia oldalán küzdöttek; kötelezi magát, hogy elfogadja azokat a rendelkezéseket, amelyeket a volt Német Birodalomra, Ausztriára, a Bolgár Királyságra és az Ottomán Birodalomra vonatkozólag megállapítottak, vagy meg fognak állapítani s hogy elismeri az új Államokat a számukra ilymódon megállapított határok között.

.....

76. *Cikk.* A volt Osztrák-Magyar Monarchia területeinek egyik lakosát sem lehet zavarni vagy zaklatni sem amiatt a politikai magatartása miatt, amelyet az illető 1914. évi július hó 28. napjától kezdve az említett területek állami fennhatóságának végleges elismeréséig tanusított, sem pedig állam-polgársági viszonyainak a jelen Szerződés alapján való rendezése miatt.

77. *Cikk.* Magyarország az átengedett területek polgári, katonai, pénzügyi, igazságügyi vagy egyéb közigazgatására vonatkozó mindennemű levéltárakat, lajstromokat, tervrajzokat, okiratokat és okmányokat az érdekelt Szövetséges vagy Társult Kormányoknak haladéktalanul át fogja adni. Ha ezek közül az okmányok, levéltárak, lajstromok, okiratok vagy tervrajzok közül egyeseket a helyszínéről elvittek volna, Magyarország köteles azokat az érdekelt Szövetséges vagy Társult Kormányok megkeresésére visszaszolgáltatni.

Ha az 1. bekezdésben említett s katonai jelleggel nem bíró levéltárak, lajstromok, tervrajzok, okiratok vagy okmányok egyszersmind a magyar közigazgatási ágakat is érdekeli és így következképen azokat nem lehetne átadni anélkül, hogy ebből az utóbbiakra hátrány ne származzék, Magyarország kötelezi magát, hogy azokból, a viszsonosság feltétele mellett, az érdekelt Szövetséges és Társult Kormányok részére adatokat fog szolgáltatni.

78. *Cikk.* Magyarország és minden egyes Állam, amelyhez a volt Magyar Királyságnak valamely területét átcsatolták, vagy amely a volt Osztrák-Magyar Monarchia feldarabolásából keletkezett, a lakosság érdekeinek szabályozásáról, különösen polgári jogaikra, kereskedelmükre és hivatásuk gyakorlására vonatkozólag egymással kötendő külön-külön egyezmények útján fognak gondoskodni.

IV. RÉSZ

MAGYARORSZÁG ÉRDEKEI EURÓPÁN KÍVÜL

79. Cikk. A jelen Szerződés által megállapított határain kívül, Magyarország a maga részéről lemond az Európán kívüli területekre vonatkozó mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek a volt Osztrák-Magyar Monarchiát vagy szövetségeseit esetleg illették, továbbá lemond mindazokról a jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek őt bármely címen a Szövetséges és Társult Hatalmakkal szemben esetleg megillették.

Magyarország más most kötelezi magát, hogy elismeri és elfogadja mindazokat a rendszabályokat, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak, szükség esetében más Hatalmakkal egyetértve, a fenti rendelkezésből folyó következmények meghatározása végett már megállapítottak, vagy ezután meg fognak állapítani.

I. CÍM

MAROKKÓ

.....

II. CÍM

EGYIPTOM

.....

III. CÍM

SZIÁM

.....

IV. CÍM

KÍNA

.....

V. RÉSZ

KATONAI, HADIHAJÓZÁSI ÉS LÉGHAJÓZÁSI RENDELKEZÉSEK

Avégből, hogy az összes Nemzetek fegyverkezésének általános korlátozása előkészíthető legyen, Magyarország kötelezi magát az alább meghatározott katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezések szigorú megtartására.

I. CÍM

KATONAI RENDELKEZÉSEK

I. FEJEZET

Általános rendelkezések

102. Cikk. A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarország katonai erőit az alább megszabott mértékig le kell szerelni.

103. Cikk. Az általános hadkötelezettséget Magyarországon meg kell szüntetni. A magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni.

II. FEJEZET

A magyar hadsereg létszáma és tagozása

104. Cikk. A magyar hadsereg katonai erőinek összessége nem haladhatja meg a 35.000 főt, beleértve a tiszteket és a pótkeretek csapatait is.

A magyar hadsereg egyes alakulatait Magyarország az alábbi korlátozások mellett tetszése szerint határozhatja meg:

1. a felállított egységek létszámát csak a jelen címhez csatolt IV. Táblázatban megadott legnagyobb és legkisebb számokon belül szabad megállapítani:

2. a tisztek arányszáma, ideértve a törzsek és különleges szolgálatok személyzetét is, a ténylegesen szolgálók összlétszámának huszadrészét, az altiszteké pedig ennek tizenötödrészét ne haladja meg;

3. a géppuskák, ágyúk és tarackok száma ne haladja meg azt a mennyiséget, amelyet a jelen címhez csatolt V. Táblázat a ténylegesen szolgálók összlétszámában minden ezer főre megállapít.

A magyar hadsereget kizárólag a rendnek Magyarország területén való fenntartására és határrendőr-szolgálatra szabad alkalmazni.

105. *Cikk.* A Magyarország által felállítható törzsek és összes alakulatok legnagyobb létszámát a jelen címhez csatolt Táblázatok tüntetik fel. Ezeket a számokat nem kell pontosan betartani, de túllépni nem szabad.

Csapatvezetésre vagy a háború előkészítésére vonatkozó minden más szervezet tilos.

106. *Cikk.* Mozgósítást elrendelő vagy mozgósításra vonatkozó minden intézkedés tilos.

.....

III. FEJEZET

Hadkiegészítés és katonai kiképzés

.....

IV. FEJEZET

Katonai iskolák, tanintézetek, társulatok és egyesületek

.....

V. FEJEZET

Fegyverzet, lőszer és hadianyag

113. *Cikk.* A jelen szerződés életbelépését követő három hónap elteltével a magyar hadsereg fegyverze nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban 1000 főre megállapított mennyiséget.

A létszámhoz viszonyított fölöslegek kizárólag a netalán szükségessé válható pótlások céljára szolgálhatnak.

114. *Cikk.* A magyar hadsereg rendelkezésére álló lőszerkészlet nem haladhatja meg a jelen címhez csatolt V. Táblázatban megállapított mennyiséget.

.....

117. *Cikk.* A jelen Szerződés életbelépését követő három hónapon belül Magyarországon található és a megengedett mennyiséget meghaladó minden fegyvert, lőszert és hadianyagot, ideértve a repülő-elhárítás mindennemű eszközét, tekintet nélkül származására, ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Az átadást a magyar államterületnek az említett Hatalmak által meghatározandó pontjain kell foganatosítani; ezek a Hatalmak döntenek ennek az anyagnak hovafordításáról is.

118. Cikk. Mindennemű fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak behozatala Magyarországra kifejezetten tilos. Hasonlóképpen tilos bárminő fegyvernek, lőszernek és hadianyagnak külföld részére való gyártása és kivitele.

119. Cikk. Minthogy lángvetőket, fojtó, mérgező vagy hasonló gázokat, valamint ezekkel rokon folyadékokat, anyagokat és eljárásokat használni nem szabad, azoknak előállítása Magyarországon és behozatala Magyarországra szigorúan tilos.

Ugyanez áll azokra az anyagokra is, amelyek az említett termékek vagy eljárások előállítására, megóvására vagy felhasználására vannak rendelve.

Hasonlóképpen tilos páncélos járműveket, tankokat vagy hadicélokra felhasználható más hasonló gépeket Magyarországon gyártani és Magyarországra behozni.

I. Táblázat

A gyaloghadosztály szervezete és legnagyobb létszáma

.....

II. Táblázat

A lovashadosztály szervezete és legnagyobb létszáma

.....

III. Táblázat

A vegyes dandár szervezete és legnagyobb létszáma

.....

IV. Táblázat

Az egységek legkisebb létszáma, tekintet nélkül a hadsereg szervezetére

.....

V. Táblázat

A fegyverzet és lőszer engedélyezett legnagyobb mennyisége

.....

II. CÍM

HADIHAJÓZÁSI RENDELKEZÉSEK

120. Cikk. A jelen Szerződés életbelépésének időpontjával az összes osztrák-magyar hadihajók – beleértve a tengeralattjárókat is – a Szövetséges és Társult Főhatalmak részére végérvényesen kiszolgáltatottaknak jelentetnek ki.

A dunai flottillákhoz tartozó minden monitort, torpedóhajót és felgyverzett vízi járóművet ki kell szolgáltatni a Szövetséges és Társult Főhatalmaknak.

Magyarországnak mindamellett jogában áll, hogy a dunai folyamrendőri szolgálat céljaira a jelen Szerződés 138. Cikkében meghatározott Bizottságtól kiválasztandó három felderítő naszádot tartson. A Szövetséges és Társult Főhatalmak felemelhetik ezt a számot abban az esetben, ha azt az említett Bizottság helyszíni szemle alapján elégtelennek ítélné.

.....

III. CÍM

A KATONAI ÉS HADITENGERÉSZETI LÉGHAJÓZÁSRA VONATKOZÓ

RENDELKEZÉSEK

128. *Cikk.* Magyarország haderejének katonai vagy hadihajózási repülőszolgálatára nem lehet.

Kormányozható léghajót megtartania nem szabad.

.....

IV. CÍM

SZÖVETSÉSGKÖZI ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁGOK

133. *Cikk.* A jelen Szerződésben foglalt összes olyan katonai, hadihajózási és léghajózási rendelkezéseket, amelyeknek végrehajtására bizonyos határidő van megszabva, Magyarország a Szövetséges és Társult Főhatalmak által erre a célra külön kinevezett Szövetségek közti Bizottságok ellenőrzése alatt köteles végrehajtani.

.....

V. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

140. *Cikk.* A jelen Szerződés életbelépésétől számítandó háromhónapi határidőn belül a Magyar Kormánynak az idevágó magyar törvényeket a jelen Szerződésnek ezzel a részével összhangban meg kell változtatnia, s így kell fenntartania.

Ugyanezen határidőn belül a Magyar Kormánynak a jelen rész végrehajtására vonatkozó összes közigazgatási és más intézkedéseket meg kell tennie.

143. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy mindaddig, amíg a jelen Szerződés hatályban van, aláveti magát minden olyan vizsgálatnak, amelyet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa szótöbbséggel szükségesnek ítél.

.....

VI. RÉSZ

HADIFOGLYOK ÉS SÍRHELYEK

I. CÍM

HADIFOGLYOK

144. *Cikk.* A magyar hadifoglyok és polgári internáltak hazaszállítása a jelen Szerződés életbelépése után a lehető legrövidebb időn belül kezdetét veszi és a legnagyobb gyorsasággal fog végbemenni.

145. *Cikk.* A magyar hadifoglyoknak és polgári internáltaknak a 144. Cikkben meghatározott feltételek mellett leendő hazaszállításáról az egyrészről a Szövetséges és Társult Hatalmak és másrészről a Magyar Kormány képviselőiből alakuló Bizottság gondoskodik.

Minden egyes Szövetséges és Társult Hatalomra nézve egy-egy Albizottság állapítja meg a hadifoglyok hazaszállításának részleteit; ezek az Albizottságok csupán az illető érdekelt Hatalom és a Magyar Kormány képviselőiből alakulnak.

146. *Cikk.* A magyar hatóságok kötelesek arról gondoskodni, hogy a nekik átadott hadifoglyok és polgári internáltak, az átadás után haldéktalanul otthonukba küldessenek.

Azok a hadifoglyok és polgári internáltak, akiknek a háború előtti lakóhelye a Szövetséges és Társult Hatalmak csapataitól megszállott területen van, a Szövetséges és Társult Hatalmak megszálló csapatai katonai hatóságainak engedélyével és ezek ellenőrzése mellett, lakóhelyükre szintén visszaküldendők.

.....

II. CÍM

SÍRHELYEK

155. *Cikk.* A Szövetséges és Társult Kormányok és a Magyar Kormány gondoskodnak arról, hogy a területeiken eltemetett katonák és tengerészek sírhelyei tiszteletben és jókarban tartassanak.

Kötelezik magukat, hogy minden olyan bizottságot, amelyet valame-
lyik Kormány az eltemetettek személyazonosságának megállapításával,
azoknak lajstromozásával, illő síremlékek karbantartásával vagy felállí-
tásával bízott meg, elismernek és az ilyen bizottságot feladata kivételében
támogatják.

Megegyeznek azonkívül arra nézve is, hogy a belföldi törvényekben
foglalt rendelkezéseknek és a közegészség követelményeinek korlátai kö-
zött, kölcsönösen minden eszközzel megkönnyítik katonáik és tengerésze-
ik földi maradványainak hazaszállítására irányuló kérelmek teljesítését.

156. *Cikk.* A különböző hadviselt Államok fogságban elhunyt hadfog-
lyainak, polgári internáltjainak és egyéb állampolgárainak sírhelyei a je-
len Szerződés 155. Cikkének rendelkezései értelmében megfelelően jó-
karban tartandók.

Ezenkívül egyrészt a Szövetséges és Társult Kormányok, másrésztől
a Magyar Kormány kötelezi magukat arra, hogy kölcsönösen egymás
rendelkezésére bocsátják:

1. az elhaltak teljes névjegyzékét a személyazonosságuk megállapítá-
sához szükséges összes adatokkal együtt;

2. a személyazonosság megállapítása nélkül eltemetett összes halottak
számára és sírhelyeik hollétére vonatkozó minden felvilágosítást.

VII. RÉSZ

BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

157. *Cikk.* A Magyar Kormány elismeri a Szövetséges és Társult Hatal-
maknak azt a jogát, hogy katonai bíróságaik elé állíthassák mindazokat
a személyeket, akiket a háború törvényeivel és szokásaival ellenkező
cselekmények elkövetésével vádolnak. A bűnösöknek talált személyekre
a törvényekben előírt büntetések nyernek alkalmazást. Ezt a rendelve-
zést Magyarországnak vagy szövetségeseinek bíróságai előtt netalán
folyamatba tett eljárásra vagy felelősségrevonásra való tekintet nélkül al-
kalmazni fogják.

A Magyar Kormány köteles a Szövetséges és Társult Hatalmaknak
vagy közülök annak, amely őt eziránt megkeresi, kiszolgáltatni a háború
törvényeivel és szokásaival ellenkező cselekmények elkövetésével vá-

dolt minden személyt, akár névszerint nevezik meg őket, akár pedig azt a rangfokozatot, tisztséget vagy hatáskört jelölik meg, amelyben a magyar hatóságok az illető személyeket alkalmazták.

158. Cikk. Azokat, akik a Szövetséges és Társult Hatalmak közül csupán egynek állampolgárai ellen követtek el büntetendő cselekményt, ennek a Hatalomnak katonai bíróságai elé fogják állítani.

Azokat, akik több Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárai ellen követtek el büntetendő cselekményt, az érdekelt Hatalmak katonai bíróságainak tagjaiból elé fogják állítani.

Minden esetben meg lesz a vádlottnak joga arra, hogy védőjét maga jelölje ki.

159. Cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy ki fogja szolgáltatni mindazokat az okmányokat és adatokat, bármily természetűek is legyenek azok, amelyeknek előterjesztése a vádbeli cselekmények teljes kiderítése, a bűnösök kinyomozása és a felelősség fokának pontos megállapítása céljából szükségesnek fog mutatkozni.

.....

VIII. RÉSZ JÓVÁTÉTEL

I. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

161. Cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok kijelentik és Magyarország elismeri, hogy Magyarország és szövetségesei, mint e veszteségek és károk okozói, felelősek mindazokért a veszteségekért és károkért, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok, valamint polgáraik az Ausztria-Magyarország és szövetségesei támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképpen elszenvedtek.

162. Cikk. A Szövetséges és Társult Kormányok elismerik, hogy Magyarország jövedelemforrásai, tekintettel e jövedelemforrásoknak a jelen Szerződés egyéb rendelkezéseiből folyó állandó jellegű csökkenésére, nem elegendők arra, hogy e veszteségek és károk teljes jóvátételét biztosítsák.

A Szövetséges és Társult Kormányok mégis megkövetelik és Magyarország kötelezi magát, hogy az alább megszabott módozatok szerint jóváteszi mindazokat a károkat, amelyeket a Szövetséges és Társult Ha-

talmak polgári lakosságában és javaiban szárazföldi, tengeri és légi támadása okozott az alatt az idő alatt, amíg a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike háborút viselt Magyarországgal, valamint általában az idecsatolt I. Függelékben meghatározott károkat.

163. *Cikk.* Azoknak a károknak összegét, amelyeknek jóvátételére Magyarország köteles, szövetségszövetségi bizottság állapítja meg, amelynek „Jóvátételi Bizottság” lesz a neve s amelynek szervezetét és hatáskörét a jelen Szerződés, nevezetesen az e címhez tartozó II-V. Függelék határozzák meg. Ez a Bizottság, a jelen Szerződésből folyó eltérésektől eltekintve, azonos a Németországgal kötött Szerződés 233. Cikkében meghatározott bizottsággal; a Bizottság a jelen Szerződés alkalmazásából eredő különleges kérdések számára külön Osztályt alakít; ennek az Osztálynak csupán tanácsadó hatásköre lesz, kivéve azokat az eseteket, amelyekben a Jóvátételi Bizottság ruház reá megfelelő hatáskört.

A Jóvátételi Bizottság a követeléseket felülvizsgálja és méltányos módon alkalmat nyújt a Magyar Kormánynak arra, hogy meghallgassák.

A Bizottság egyúttal fizetési tervezetet készít, amely megállapítja, hogy Magyarország 1921. évi május hó 1-től kezdődő harminc éven át, mely határidőben és milyen módozatokkal tartozik a jóvátételi tartozásnak azt a részét törleszteni, amelyet reá ki fognak vetni, miután a Bizottság már megállapította volt azt, hogy Németország képes-e az ellene és szövetségesei ellen támasztott és a Bizottság által felülvizsgált követelések teljes összegének fennmaradó részét megfizetni. Abban az esetben pedig, ha Magyarország ezalatt az idő alatt tartozásának törlesztésével hátralékban maradna, minden kiegyenlítetlen részösszeg fizetése a Bizottság tetszése szerint későbbi évekre elhalasztható vagy olyan módon kezelhető, amint a Szövetséges és Társult Kormányok a jelen Szerződés jelen részében megszabott eljárásnak megfelelően meg fognak állapítani.

164. *Cikk.* A Jóvátételi Bizottság 1921. évi május hó 1-től kezdve időnkint köteles megvizsgálni Magyarország jövedelmi forrásait és teljesítő-képességét és miután méltányos módon alkalmat nyújtott Magyarországnak képviselőinek meghallgattatására, ez alapon a 163. Cikkhez képest belátása szerint a határidőket kitolhatja s a megállapított fizetési feltételeket megváltoztathatja; nem engedheti el azonban a tartozásnak semmilyen részét sem a Bizottságban képviselt Kormányoknak erre vonatkozó külön meghatalmazása nélkül.

165. *Cikk.* Magyarország 1920-ban és az 1921. év első négy hónapjában oly részletekben és olyan módon (aranyban, árúkbán, hajóban, értékpapirokban vagy más módon), amint azt a Jóvátételi Bizottság megállapítja, a fentemlített követelésekre méltányos részfizetést teljesít, amelynek nagyságát a Jóvátételi Bizottság állapítja meg; ezt az összeget elsősorban a megszálló hadseregnél, az 1918. évi november hó 3.-i fegyverszünet után felmerült s a 181. Cikkben tárgyalt költségeknek fizetésére kell fordítani; annyi élelmiszer és nyersanyag, amennyi a Szövetséges és Társult Főhatalmak Kormányainak megítélése szerint szükséges ahhoz, hogy Magyarország képes legyen jóvátételi kötelezettségének teljesítésére, szintén fizethető a nevezett Kormányok jóváhagyásával az említett összegből. A fennmaradó összeg Magyarország jóvátételi tartozásából levonandó. Magyarország azonfelül letétbe helyezni a II. Függelék 12. §-a c) pontjának intézkedése értelmében az ott említett kötelezőjegyeket.

166. *Cikk.* Magyarország beleegyezik abba is, hogy gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználtassanak jóvátételre, úgy, amint ezt a kereskedelmi hajózásra, a természetbeni újjáépítésre és a nyersanyagokra vonatkozólag a III., IV. és V. Függelékek részletezik; természetesen azt az értéket, amelyet az átruházott javak és ezeknek a javaknak a Függelékek szerint megvalósult felhasználása, az ott meghatározott megállapítás szerint képviselnek, Magyarország javára kell írni és azt az előző cikkekben megszabott tartozásból le kell vonni.

167. *Cikk.* A folytatatólagos fizetéseket, ideértve az előző cikkekben tárgyaltakat is, amelyeket Magyarország a jóvátételi követelések kielégítésére teljesít, a Szövetséges és Társult Kormányok egymás közt a méltányosság és mindegyikük jogai alapján előre megállapított arány szerint osztják fel.

A felosztásnál a 173. Cikkben és a III., IV. és V. Függelékben megállapított jóváírások értéke oly módon számít, mint az ugyanabban az évben teljesített fizetéseké.

168. *Cikk.* A fentebb megállapított fizetéseken felül Magyarország a Jóvátételi Bizottság részéről megállapított eljárás szerint visszaszolgáltatja mindazt a készpénzt, valamint visszaszolgáltatja mindazokat az állatokat, különféle tárgyakat és értékpapírokat, amelyeket elvett, lefoglalt vagy zár alá vett, amennyiben az azonosság megállapítása akár Magyarországnak, akár szövetségeseinek területén, akár azokon a terüle-

teken, amelyek a jelen Szerződés teljes végrehajtásáig Magyarországnak vagy szövetségeseinek birtokában maradnak, lehetséges lesz.

169. Cikk. A Magyar Kormány kötelezi magát, hogy a 168. Cikkben megszabott visszaszolgáltatásokat és a 163., 164., 165. és 166. Cikkben megszabott fizetéseket és szolgáltatásokat azonnal teljesíti.

.....

172. Cikk. A jelen Szerződés jelen részének rendelkezései nem érintik a jelen Szerződés X. része (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címének rendelkezéseit.

173. Cikk. Magyarország javára írandók jóvátételi kötelezettségek címén a következő tételek:

a) a jelen Szerződés X. részének (Gazdasági rendelkezések) III. és IV. címe alapján Magyarország javára megállapított végleges fizetési egyenleg;

b) mindazok az összegek, amelyek Magyarországot a IX. részben (Pénzügyi rendelkezések) és a XII. részben (Kikötők, víziútak és vasútak) megszabott jogátruházások folytán megilletik;

c) mindazok az összegek, amelyeknek Magyarország javára való írását a Jóvátételi Bizottság elrendeli, vagyontárgyaknak, jogoknak, engedélyeknek (koncesszióknak) és egyéb érdekeknek a jelen Szerződésben megszabott bármely más átruházása alapján.

Semmi esetre sem írhatók azonban Magyarország javára a 168. Cikk értelmében foganatosított visszaszolgáltatások.

.....

I. FÜGGELÉK

Magyarországtól, a fenti 162. Cikknek megfelelően az alábbi csoportokba tartozó károk teljes összegére nézve követelhető kártérítés:

1. oly károk, amelyeket polgári egyének személyében vagy életében és az említett polgári egyének tartásra jogosult hátramaradottainak bármilynemű háborús cselekménnyel bárhol is okoztak, ideértve a bombázásokat és a más szárazföldi, tengeri vagy légi támadásokat, úgyszintén ezeknek, nemkülönben mindkét hadviselőcsoport összes hadműveleteinek mindennemű közvetlen következményeit;

2. oly károk, amelyeket Magyarország vagy szövetségesei polgári személyeknek és tartásra jogosult hátramaradottainak kegyetlenkedéssel, erőszakoskodással vagy rossz bánásmóddal (ideértve az élet vagy az egészség

ellen letartóztatás, elszállítás, internálás vagy kiürítés, tengeren való elhagyás avagy kényszermunka útján elkövetett támadásokat) bárhol okoztak;

3. oly károk, amelyeket Magyarország vagy szövetségesei saját vagy megszállott, vagy harcban elfoglalt területen polgári személyeknek és tartásra jogosult hátramaradottaiknak az egészség, a munkaképesség vagy a becsület ellen irányuló cselekményekkel okoztak;

4. hadifoglyoknak bárminemű rossz bánásmóddal okozott károk;

.....

II. FÜGGELÉK

1. § A 163. Cikkben meghatározott bizottság a „Jóvátételi Bizottság” címet viseli, s az alább következő rendelkezésekben „Bizottság” néven szerepel.

.....

11. § A Bizottság semmiféle törvényhozáshoz, semmiféle törvénykönyvhöz, a vizsgálatra vagy az ügyvitelre vonatkozó semmiféle különleges szabályhoz sincs kötve; a Bizottságot csak az igazságosság, a méltányosság és a jóhiszeműség fogja vezérelni. Döntéseiben egységes jogelvek és jogszabályok szerint kell eljárnia minden olyan esetben, amelyre ilyen jogelvek és jogszabályok alkalmazhatók. A Bizottság állapítja meg a követelésekre vonatkozó bizonyítási szabályokat. Alkalmazhat bármely jogszerű számítási módszert.

12. § A Bizottság élvezi mindazt a hatáskört, s gyakorolja mindazokat a jogokat, amelyeket részére a jelen Szerződés megállapít.

A Bizottságot a jóvátételi kérdésekben foglaltak szerint általában a legmesszebbmenő ellenőrző és végrehajtó hatalom, valamint a jelen rész rendelkezéseinek értelmezési joga illeti.

.....

III. FÜGGELÉK

1. § Magyarország elismeri, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmaknak joguk van arra, hogy a hadiesemények folytán elpusztult vagy megrongált minden kereskedelmi és halászhajójukért ugyanannyi és ugyan olyan hajót – tonnát tonnáért (bruttósúlyban) és hajóosztályt hajóosztályért – kapjanak kárpótlásul.

.....

IV. FÜGGELÉK

1. § A Szövetséges és Társult Hatalmak kívánsága értelmében Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen részben megállapított kötelezettségeinek részleges teljesítése végett és az alább körülírt rendelkezések szerint gazdasági erőforrásait közvetlenül a Szövetséges és Társult Hatalmak ellenséges elfoglalás alá jutott területrészeinek valóságos helyreállítására fordítja, még pedig abban a mértékben, amint azt ezek a Hatalmak meg fogják állapítani.

.....

V. FÜGGELÉK

1. § Magyarország részleges jóvátétel címén a Szövetséges és Társult Kormányok mindegyikének opciót biztosít az alább felsorolt anyagoknak a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt év tartama alatt évenként való szállítására és pedig oly mennyiség erejéig, amely olyan arányban áll az illető árucikkeknek a háború előtt Ausztria-Magyarországból az illető országba évenként bevitt mennyiségéhez, amint ahogy a jelen Szerződés megállapította határok közötti Magyarország erőforrásai viszonylanak a volt Osztrák-Magyar Monarchiának háború előtti erőforrásaihoz. Ezek az anyagok:

épületfa és fatermékek;
vas és vasöntvények.

Opciót biztosít továbbá Magyarország részleges jóvátétel címén a Szövetséges és Társult Hatalmaknak a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt éven át a pécsi szénbányákból származó vontatószén szállítására évenként olyan mennyiségben, amelyet a Jóvátételi Bizottság időszakonként meghatároz: a Jóvátételi Bizottság a szállított szenet az ő részéről megállapítandó módozatok mellett a Szerb-Horvát-Szlovén Állam javára fogja fordítani.

2. § A megelőző szakaszban említett termékek ára ugyanaz lesz, amelyet azokért a magyar állampolgárok fizetnek; a csomagolás és a magyar határig való szállítás költségeit pedig a hasonló termékek szállításáért magyar állampolgárok részére engedélyezett legkedvezőbb feltételek szerint kell számítani.

.....

VI. FÜGGELÉK

Magyarország a maga és állampolgárai nevében ezennel lemond Olaszország javára mindazokra a kábelekre vagy kábelrészekre vonatkozó mindennemű jogokról, igényekről és kiváltságokról, amelyek olasz területeket, ideértve a jelen Szerződés értelmében esetleg Olaszországnak odaítélendő területeket is, kötnek össze.

.....

II. CÍM

KÜLÖNÖS RENDELKEZÉSEK

175. *Cikk.* A 168. Cikkben foglalt rendelkezések alkalmazásaként Magyarország kötelezi magát arra, hogy a Szövetséges Társult Hatalmak mindegyikének visszaszolgáltatja mindazokat a hivatalos iratokat, okmányokat, régiségeket és műtárgyakat, úgyszintén mindazt a tudományos és könyvészeti anyagot, amelyeket az elfoglalt területekről szállítottak el, tekintet nélkül arra, hogy ezek a tárgyak az Államnak vagy tartományoknak, községeknek, kórházaknak, egyházaknak, avagy egyéb köz- vagy magánintézményeknek tulajdonában állanak.

176. *Cikk.* Magyarország ugyancsak visszaszolgáltatja a 175. Cikkben megjelölt természetű azokat a tárgyakat is, amelyeket 1914. évi június hó 1. napja óta az átengedett területekről vittek el, kivéve a magánosoktól vétel útján szerzetteteket.

A Jóvátételi Bizottság megfelelő esetben alkalmazni fogja ezekre a tárgyakra a jelen békeszerződés IX. részének (Pénzügyi rendelkezések) 191. cikkében foglalt rendelkezéseket.

177. *Cikk.* Magyarország visszaszolgáltatja az érdekelt Szövetséges vagy Társult Kormányok mindegyikének, az őt megillető részben, a közintézményeinek birtokában levő mindazokat a hivatalos iratokat, okmányokat és történeti feljegyzéseket, amelyek közvetlen összefüggésben állanak az átengedett területek történetével és amelyeket ezekről a területekről 1868. évi január hó 1. napja óta szállítottak el. Ez az utóbbi határidő Olaszország tekintetében a Királyság kikiáltásának időpontjától (1861) kezdődik.

Ami azokat a művészeti, régészeti, tudományos vagy történeti jelentőségű tárgyakat vagy okiratokat illeti, amelyek előbb az Osztrák-Magyar

Monarchia Kormányának vagy a Koronának gyűjteményeihez tartoztak, ezek tekintetében, amennyiben azokra vonatkozólag a jelen Szerződés egyéb rendelkezései intézkedést nem tartalmaznak, Magyarország kötelezi magát, hogy:

a) az érdekelt Államokkal, amennyiben ezek őt erre felhívják, barátságos megállapodást fog kötni, amelynek értelmében a fenti gyűjteményeknek mindazokat a részeit és mindazokat a fent megjelölt tárgyakat vagy okiratokat, amelyek az említett Államok szellemi tulajdonát alkotják, viszonyosság alapján a származási hely országának vissza lehessen adni;

b) húsz évig ezekből a gyűjteményekből semmit sem fog elidegeníteni, sem szétosztani, sem pedig az egyes tárgyak felett másként rendelkezni, kivéve ha erre nézve a határidő eltelte előtt külön megállapodás jönne létre; biztosítani fogja a gyűjtemények biztonságát és jókarbantartását és azokat, valamint a reájuk vonatkozó leltárakat, jegyzékeket és igazgatási okmányokat a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikének állampolgárai közé tartozó tudományos kutatóknak rendelkezésére fogja bocsátani.

Viszont Magyarországnak is joga lesz a nevezett Államokat, különösen pedig Ausztriát felhívni arra, hogy vele az előbbiekhöz hasonló módzatok mellett a szükséges megállapodásokat megkössék abból a célból, hogy Magyarországba visszahozzák a fent említett gyűjteményeket, okiratokat és tárgyakat, amelyekre a fenti b) pont biztosítékai alkalmazást fognak nyerni.

178. Cikk. A volt Osztrák Magyar Monarchiából keletkezett új Államok és azok az Államok, amelyek a nevezett Monarchia területéből részesedtek, a maguk részéről kötelezik magukat arra, hogy a Magyar Kormányának visszaszolgáltatják azokat a hivatalos iratokat, okmányokat és feljegyzéseket, amelyeket húsz évnél nem régiebbek és amelyek közvetlen vonatkozásban állanak a magyar terület történetével vagy közigazgatásával s esetleg az át.c.satolt területen vannak.

179. Cikk. Magyarország elismeri, hogy Olaszországgal szemben továbbra is köteles mindazoknak a kötelezettségeknek teljesítésére, amelyek az Olaszország és Ausztria-Magyarország között kötött következő szerződések, úgymint: az 1859. évi november hó 10-én kötött zürichi szerződés XV. Cikke, az 1866. évi október hó 3-án kötött bécsi szerződés XVIII. Cikke és az 1868. évi július hó 14-én kötött florenzi egyezmény állapítanak meg, még pedig abban a mértékben, amennyiben az említett

cikkeket még nem hajtották teljesen végre és amennyiben az ott tárgyalt okmányok és tárgyak Magyarországnak vagy szövetségeseinek területén vannak.

IX. RÉSZ

PÉNZÜGYI RENDELKEZÉSEK

180. *Cikk.* A Jóvátételi Bizottság részéről engedélyezhető kivételek fenntartásával Magyarország minden vagyona és jövedelme rangsorbeli elsőbbséggel szavatol a jóvátételi követelések megfizetéseért és azokért az egyéb terhekért, amelyek a jelen Szerződésből vagy az azt kiegészítő szerződésekben és egyezményekben, vagy pedig azokból a megállapodásokból származnak, amelyeket Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmakkal az 1918. évi november hó 3-án aláírt fegyverszünet ideje alatt kötött.

Az 1921. évi május hó 1. napjáig a Magyar Kormány a Jóvátételi Bizottságban képviselt Szövetséges és Társult Hatalmak előzetes engedélye nélkül maga aranyat ki nem vihet, s aranyra nézve nem rendelkezhetik és egyúttal aranykiviteli és rendelkezési tilalmat köteles megállapítani.

181. *Cikk.* A jelen cikk ötödik bekezdésének fenntartásával Magyarországot terheli az 1918. évi november hó 3.-i fegyverszüneti szerződés aláírásától kezdve a Szövetséges és Társult Hatalmak mindazon hadseregei fenntartásának minden költsége, amely hadseregek Magyarországnak a jelen Szerződésben megszabott határain belül fekvő területet tartottak megszállva.

.....

186. *Cikk.* 1. Mindazok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar-Monarchia területeiből valamely részt csatoltak és mindazok az Államok, amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, amennyiben a jelen Szerződés területeket juttatott nekik, kötelesek a volt Magyar Kormánynak az 1914. évi július hó 28. napján fennállott oly adósságából, amelynek biztosítására vasutak, vagy más javak különösen le vannak kötve, részt vállalni. Mindegyik állam akkor a részt vállal át, aminő a Jóvátételi Bizottság megítélése szerint megfelel a biztosított adósság zálogául szolgáló vasutak és egyéb javak azon részének, amelyet a jelen Szerződésnek vagy a kiegészítő szerződéseknek és egyezményeknek rendelkezései az illető Államnak juttatnak.

A Jóvátételi Bizottság a méltányosság elvei szerint megállapítja annak a kötelezettségnek nagyságát, amely minden egyes Államot, kivéve Magyarországot, a biztosított adósságból terhelni fog. Az ekként megállapított értéket le kell vonni abból az összegből, amit az illető Állam Magyarországnak tartoznék fizetni a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány rendelkezése alá tartozó azon javakért és vagyontárgyakért, amelyeket a hozzácsatolt területtel együtt megkap. Minden Állam a biztosított adósságnak csak azért a részeért felelős, amelyet a jelen cikk rendelkezései értelmében átvállalt és a biztosított adósság valamely utódló Állam részéről átvállalt részének címlettulajdonosai semmiféle más Állam ellen igényt nem támaszthatnak.

Azok a javak, amelyek a jelen cikkben megjelölt valamely adósság külön biztosítására voltak lekötve, lekötve maradnak az új adósságok biztosítására is. Abban az esetben azonban, ha az ilyen javak a jelen Szerződés rendelkezései következtében több Állam területére oszlanak szét, az egyik Állam területén fekvő vagyonrész azért az adósságrészért szavatol, amelyet az illető Állam vállalt át, de nem szavatol az adósság többi részeért.

.....

2. Mindazok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területéből valamely részt csatoltak és mindazok az Államok, amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, kötelesek résztvállalni a külön nem biztosított, de címletszerű magyar államadósságból az 1914. évi július hó 28.-án fennállott állapot szerint; e rész kiszámításánál alapul szolgál azoknak a jövedelemágaknak egyrészt a jelen Szerződésnek megfelelően át.csatolt területeken, másrészt az egész volt magyar területen, az 1911., 1912. és 1913. pénzügyi évek középeredménye szerint vett aránya, amely jövedelemágak a Jóvátételi Bizottság nézete szerint legalkalmasabbak arra, hogy belőlük az illető területek pénzügyi teljesítőképessége igazságon megállapíttassék. Ennél a számításnál Bosznia és Hercegovina jövedelmeit nem kell figyelembe venni. Mindazonáltal, amennyiben az 1914. évi július hó 28-ik napja előtt a nem biztosított címletszerű magyar államadósságra vonatkozólag pénzügyi egyezmények állottak fenn, a Jóvátételi Bizottság ennek az adósságnak a fentebb említett Államok között való felosztásánál ezeket az egyezményeket tekintetbe veheti.

.....

FÜGGELÉK

A 186. Cikk értelmében felosztandó adósság a külön nem biztosított címletszerű volt magyar államadósság az 1914. évi július hó 28-án fennállott állapot szerint.

.....

188. Cikk. A jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónapon belül mindazok az Államok, amelyekhez a jelen Szerződés értelmében a volt Osztrák-Magyar Monarchia területéből valamely részt csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Magyarországot is, kötelesek külön erre a célra szolgáló s államonkint egymástól eltérő bélyeggel ellátni azokat a különböző címleteket, amelyeket a volt Magyar Kormány 1918. évi október hó 31.-ike előtt törvényesen felvett hadiadóssága ellenértékéül bocsátott ki és amelyek területükön vannak, hacsak ez a lebélyegzés már előbb meg nem történt.

Az ilyen módon lebélyegzett értékpapírokat igazolványokkal kell becserélni és be kell vonni; számaikat jegyzékbe kell foglalni és az értékpapírokat a becserélésre vonatkozó minden irattal a Jóvátételi Bizottsághoz kell átküldeni.

Valamely Államnak az a ténye, hogy a jelen cikk rendelkezései értelmében címleteket lebélyegzett és igazolványokkal cserélt ki, nem vonja maga után az illető Államra azt a kötelezettséget, hogy ez alapon bármennemű terhet átvállaljon vagy elismerjen, hacsak ez az Állam önmaga kifejezetten nem fűzte ezt a hatást a lebélyegzés és a becserélés tényéhez.

A fentemlített Államokat, kivéve Magyarországot, a volt Magyar Kormány hadiadósságaiból kifolyólag semminemű kötelezettség nem terheli, bárhol is vannak ezen hadiadóssági címletek, de viszont ezeknek az Államoknak sem Kormányai, sem állampolgárai más Államokkal szemben, ideértve Magyarországot, a tulajdonukban vagy állampolgáraik tulajdonában álló hadiadóssági címletek alapján semmiféle esetben sem támaszthatnak igényt.

Kizárólag a Magyar Kormányt fogja terhelni a Magyar Kormány hadiadósságának az a része, amely a jelen Szerződés aláírása előtt más Államok polgárainak vagy Kormányainak tulajdonában volt, mint amely Államokhoz a jelen Szerződés értelmében a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak és a fentemlített más Államok semmiféle mértékben sem lesznek felelősek a hadiadósságnak ezért a részeért.

Ennek a cikknek rendelkezései nem nyernek alkalmazást a volt Magyar-Kormányoknak azokra a kötelezvényeire, amelyeket ez a Kormány az Osztrák-Magyar Banknál az e Bank részéről kibocsátott bankjegyek fedezetére letétbe helyezett.

Kizárólag a Magyar Kormány lesz felelős a volt Magyar Kormányok a háború alatt vállalt azokért a kötelezettségeiért, amelyek nem a jelen Szerződésben kifejezetten felsorolt járadékkötvényeken, kötelezőjegyeken, kötelezvényeken, értékpapirokon és bankjegyeken alapulnak.

189. Cikk. 1. Azok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, ideértve Ausztriát és Magyarországot, kötelesek az Ausztriával kötött Békeszerződés életbelépésétől számított két hónapon belül külön erre a célra szolgáló s államonkint eltérő bélyeggel ellátni az Osztrák-Magyar Banknak saját területeiken levő bankjegyeit, hacsak ez a felülbélyegzés már előbb meg nem történt.

.....

FÜGGELÉK

1. § Az érdekelt Államok ugyanakkor, amikor a 189. Cikk értelmében az Osztrák-Magyar Banknak a forgalomból kivont minden bankjegyet a Jóváéiteli Bizottságnak átszolgáltatják, ugyancsak be fogják szolgáltatni a Bizottsághoz mindazokat az okiratokat is, amelyek a részükről végrehajtott becserélés természetére és összegére felvilágosítást nyújtanak.

.....

191. Cikk. Azok az Államok, amelyekhez a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeiből valamely részt csatoltak, vagy amelyek az említett Monarchia feldarabolásából keletkeztek, megszerezik a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormányok saját területeiken fekvő összes javait és birtokait.

A jelen cikk értelmében a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormányok javait és birtokait úgy kell értelmezni, hogy azok magukban foglalják a volt Magyar Királyság javait és ennek a Királyságnak részesedését az Osztrák-Magyar Monarchia közös javaiban, valamint az összes Korona-birtokokat és Ausztria-Magyarország volt uralkodócsaládjának összes magánjait is.

A fentemlített Államok mindazonáltal semminemű követeléssel sem léphetnek fel Magyarország volt vagy jelenlegi Kormányának olyan javai és birtokai tekintetében, amelyek az ő területeiken kívül esnek.

A Jóvátételi Bizottság megállapítja, Magyarország kivételével, a különféle Államok részéről megszerzett javak és birtokok értékét avégből, hogy ezt az értéket a megszerző Állam jóvátételi számlájának terhére, viszont Magyarország jóvátételi számlájának javára írja. Az ilyen módon megszerzett közvagyon értékéből a Jóvátételi Bizottság levon megfelelő összeget azoknak a kiadásoknak fejében, amelyeket tartományok, községek, vagy más önkormányzati helyi hatóságok közvetlenül fordítottak pénzben, telekben vagy anyagban a kérdéses közvagyonra.

.....

192. *Cikk.* Magyarország a maga részéről lemond mindazokról a képviseleti vagy részvételi jogokról, amelyek őt vagy állampolgárait szerződés, egyezmények vagy megállapodások alapján a Szövetséges és Társult Államok bármelyikében, Németországban, Ausztriában, Bulgáriában vagy Törökországban, vagy ezeknek az Államoknak birtokain vagy az ezektől az Államoktól függő területeken, valamint a volt Oroszbirodalomban működő bizottságoknak, állami intézményeknek, állami bankoknak, vagy bármilyen más nemzetközi jellegű pénzügyi és gazdasági szervezeteknek igazgatásában és ellenőrzésében megillették.

.....

194. *Cikk.* Fenntartván Magyarországnak a jelen Szerződés más rendelkezéseiben megállapított lemondását az őt vagy állampolgárait megillető jogokról, a Jóvátételi Bizottság a jelen Szerződés életbelépésétől számított egy éven belül kívánhatja, hogy Magyarország szerezze meg állampolgárainak minden jogát vagy érdekét bármely közhasznú vállalatban vagy bármely koncesszióban, amely Oroszországra, Törökországra, Németországra, Ausztriára vagy Bulgáriára, vagy ezeknek az Államoknak birtokaira, vagy ezektől az Államoktól függő területekre, vagy olyan területre vonatkoznak, amely előbb Magyarországhoz vagy szövetségeseihez tartozott, s amelyet a Szövetséges és Társult Hatalmakkal kötött valamelyik szerződés értelmében Magyarország vagy szövetségesei más Államnak engednek át, vagy amelyet ily szerződés értelmében valamely megbízott Hatalom fog igazgatni. Viszont Magyarország az ekként megszerzett jogoknak és érdekeknek, valamint a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormányt esetleg eredetileg megillető hasonló jogoknak és érdekeknek összességét Bizottság kérelmének keltétől számított hat hónapon belül köteles a Jóvátételi Bizottságra átruházni.

Magyarország viseli a kisajátított jogokért saját állampolgárainak járó kárpótlás terheit és a Jóvátételi Bizottság Magyarország jóvátételi számlája javára írja az átruházott jogoknak és érdekeknek a Bizottság részéről megállapított értékét. Magyarország a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül közli a Jóvátételi Bizottsággal a kérdésben forgó valamennyi jognak és érdeknek jegyzékét, tekintet nélkül arra, hogy már megszerzett jogról, várományos vagy még nem gyakorolt jogosultságról van-e szó és kifejezetten lemond a maga és állampolgárai nevében a Szövetséges és Társult Hatalmak javára a kérdéses természetű mindazokról a jogokról és érdekekről, amelyek a fentemlített jegyzékbe esetleg nincsenek felvéve.

.....

196. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmakra átruházza a volt vagy a jelenlegi Magyar Kormány jóvátételre irányuló minden követelését vagy jogát Németországgal, Ausztriával, Bulgáriával vagy Törökországgal szemben, különösen pedig átruházza mindazokat a jóvátételi követeléseket vagy jogokat, amelyek az 1914. évi július hó 28. napjától a jelen Szerződés életbelépéséig vállalt kötelezettségek teljesítéséből származtak vagy származnak.

Ezeknek a jóvátételi követeléseknek vagy jogoknak értékét a Jóvátételi Bizottság állapítja meg és azt Magyarország jóvátételi számlája javára írja.

.....

X. RÉSZ

GAZDASÁGI RENDELKEZÉSEK

I. CÍM

KERESKEDELMI VONATKOZÁSOK

I. FEJEZET

Vámszabályok, vámdíjak és vámkorlátozások

200. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Államnak magyar területre bárhonnan bevitt árúit, nyesterterményeit vagy ipari gyártmányait nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani – ideértve a belső adókat is, – mint aminők

az említett Államok bármelyikének vagy akármely más külföldi országnak ugyanolyan árúit, nyersterményeit vagy ipari gyártmányait terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Állam árúinak, nyersterményeinek vagy ipari gyártmányainak magyar területre bárhonnan történő bevitelére nézve nem fog oly tilalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikének, vagy akármely más külföldi ország ugyanolyan árúinak, nyersterményeinek vagy ipari gyártmányainak bevitelére is.

201. *Cikk.* Magyarország továbbá kötelezi magát, hogy bármelyik Szövetséges és Társult Állam kereskedelmének rovására az említett Államok akármelyikével vagy bármely más külföldi országgal szemben a bevitel szabályozása tekintetében nem fog megkülönböztetést tenni, még közvetett módon, így például a vámigazgatási és elvámolási eljárás, a vizsgálati vagy vegyvizsgálati módszerek, a vámfizetésre vonatkozó rendelkezések, a tarifaszzerű osztályozás és a vámtarifa értelmezése, vagy végül az egyedárúsági szabályok alkalmazása útján sem.

202. *Cikk.* A kivittet illetően Magyarország kötelezi magát, hogy a magyar területről bármelyik Szövetséges Társult Államok területére kivitt árúkat, nyersterményeket vagy ipari gyártmányokat nem fogja más, vagy magasabb vámokkal vagy illetékekkel sújtani – ideértve a belső adókat is, – mint aminők az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más külföldi országba kivitt ugyanolyan árúikat terhelik.

Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államba magyar területről küldött mindenféle árúk kivitelére nézve nem fog oly tilalmat vagy korlátozást fenntartani vagy létesíteni, amely egyaránt ki ne terjedne az említett Államok bármelyikébe vagy akármely más országba küldött ugyanolyan árúknak, nyerstermékeknek vagy ipari gyártmányoknak kivitelére is.

203. *Cikk.* Az árúk bevitelére, kivitelére vagy átvitelére vonatkozó minden kedvezmény, mentesség vagy kiváltság, amit Magyarország bármelyik Szövetséges és Társult Államnak vagy akármely más külföldi országnak nyújtana, egyúttal és feltétlenül kiterjed minden további kérelem vagy ellenszolgáltatás nélkül valamennyi Szövetséges és Társult Államra is.

204. *Cikk.* A jelen Szerződés XII. részének (Kikötők, víziutak és vasutak) 270. Cikkében foglalt rendelkezésekkel szemben, azokon a kikötőkön átmenő árúk, amelyek a háború előtt a volt Osztrák-Magyar Monarchia területeihez tartoznak, a jelen Szerződés életbelépésétől számított három

éven belül Magyarországra való bevitelüknél arányos vámmérsékléseket fognak élvezni azoknak a vámoknak megfelelően, amelyek az 1906. évi osztrák-magyar vámtarifa alapján az említett kikötőkön át bevitt ugyan-olyan árukra alkalmazást nyertek.

205. Cikk. A 200-203. Cikkekben foglalt rendelkezéseket nem érintve, a Szövetséges és Társult Hatalmak kijelentik, hogy nem hivatkoznak ezekre a rendelkezésekre avégből, hogy önmaguknak előnyöket biztosítsanak azokból a különös megállapodásokból, amelyeket a Magyar Kormány Ausztria vagy a Cseh-Szlovák Állam Kormányával netalán kötne oly célból, hogy ezekből az országokból eredő és onnan származó bizonyos nyerstermények vagy ipari készítmények érdekében, amelyeket a kérdéses megállapodások felsorolnak, különös vámelbánást biztosítsanak, feltéve, hogy ennek a megállapodásnak érvényessége a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt évnél hosszabb időre nem terjed.

.....

207. Cikk. 1. Lengyelország, a Cseh-Szlovák Állam és Magyarország külön megállapodásokat fognak egymással kötni a szénnek, ideértve a barnaszenet, úgyszintén élelmiszereket és nyersanyagoknak kölcsönös szállítására vonatkozólag.

2. Ezeknek a megállapodásoknak megkötéséig, de semmi esetre sem a jelen Szerződés életbelépését követő öt éven túl, a Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország kötelezik magukat, hogy semmiféle kiviteli vámnak, sem bármily természetű korlátozásnak nem vetik alá a Magyarországra irányított oly mennyiségű szén vagy barnaszén kivitelét, amelyet az érdekelt Államok megegyezésének hiányában, a Jóvátételi Bizottság állapít meg. Ennek a mennyiségnek meghatározása végett a Jóvátételi Bizottság figyelembe veszi az összes körülményeket, ideértve annak a szénnek, valamint barnaszénnek mennyiségét is, amelyet a háború előtt egyrésztől Magyarország mostani területe, másrésztől Szilézia és a volt Osztrák Birodalomnak olyan területei között cseréltek ki, amelyeket a békeszerződések értelmében a Cseh-Szlovák Államhoz és Lengyelországhoz csatoltak, valamint ezekben az országokban a kivitelre most rendelkezésre álló mennyiségeket is. A viszonyosságnak megfelelően Magyarország köteles a Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország részére az 1. szakaszban említett barnaszenet, élelmiszereket és nyersanyagokat oly mennyiségben szállítani, amint azt a Jóvátételi Bizottság meghatározza.

3. A Cseh-Szlovák Állam és Lengyelország kötelezik magukat továbbá arra, hogy az említett időtartam alatt minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítása végett, hogy a Magyarország lakó vevők a szenet, – ideértve a barna szenet is – éppen olyan előnyös feltételek mellett szerezhessék meg, mint amelyek a hasonló körülmények között ugyanilyen terményekre irányadók a Cseh-Szlovák Államba vagy lengyelországban lakó vevők részére saját országukban vagy bármely más országban.

4. A 2. és 3. szakaszok rendelkezései, amelyek megtiltják a kiviteli vámokat vagy korlátozásokat és meghatározzák az eladás feltételeit, alkalmazást fognak nyerni a Magyarország részéről Lengyelország vagy a Cseh-Szlovák Állam számára szállított barnaszénre is.

5. A fenti rendelkezések valamelyikének végrehajtása vagy értelmezése körül felmerülő nézeteltérés esetében a Jóvátételi Bizottság dönt.

6. Avégből, hogy Lengyelországnak, Romániának, a Szerb-Horvát-Szlovén Államnak, Cseh-Szlovákiának, Magyarországnak és Ausztriának kölcsönös támogatása lehetővé váljék oly termékek tekintetében, amelyek eddig ez Államok területei közt csereforgalom tárgyai voltak s amelyek e területek termelésére vagy kereskedelmére nézve nélkülözhetetlenek, ezeknek az Államoknak egyike vagy másika a jelen Szerződés életbelépésétől számított hat hónapon belül tárgyalásokat fog kezdeményezni oly célból, hogy az említett többi Államok egyikével vagy másikkal a jelen Szerződés rendelkezéseinek, nevezetesen a 200-205. Cikknek megfelelő külön egyezményeket kössön.

E határidő leteltével az az Állam, amely ilyen egyezmény kötését kezdeményezte, de azt megkötni nem tudta, a Jóvátételi Bizottsághoz fordulhat és ettől az egyezmény megkötésének siettetését kérheti.

208. Cikk. 1. Magyarország és Ausztria külön megállapodásokat fognak egymással kötni az élelmiszerek, nyersanyagok és ipari gyártmányok kölcsönös szállítása tárgyában.

2. Ezeknek a megállapodásoknak megkötéséig, de semmi esetre sem a jelen Szerződés életbelépését követő öt éven túl, Magyarország kötelezi magát, hogy a Magyarországon termelt mindenféle élelmiszereknek Ausztriába való kivitelét semmiféle kiviteli vámnak, sem bármily természetű, korlátozásnak nem veti alá oly mennyiség erejéig, amelyet az érdekelt Államok megegyezésének hiányában a Jóvátételi Bizottság állapít meg. Ennek a mennyiségnek meghatározása végett a Jóvátételi Bi-

zottság figyelembe veszi az összes körülményeket, különösen az érdekelt két ország termelését és a fogyasztás szükségleteit. A viszonyosságnak megfelelően Ausztria köteles lesz Magyarország részére az I. szakaszban említett nyersanyagokat és ipari gyártmányokat oly mennyiségben szállítani, amint azt a Jóvátételi Bizottság meghatározza.

3. Magyarország kötelezi magát továbbá arra, hogy az említett időtartam alatt minden szükséges intézkedést megtesz annak biztosítása végett, hogy az Ausztriában lakó vevők mindezeket a termékeket éppen olyan előnyös feltételek mellett szerezhessék meg, mint amelyek hasonló körülmények között ugyanolyan termékekre irányadók Magyarországon lakó vevők részére, saját országukban vagy bármely más országban.

4. A fenti rendelkezések valamelyikének végrehajtása vagy értelmezése körül felmerülő nézeteltérés esetében a Jóvátételi Bizottság dönt.

II. FEJEZET

A hajózás szabályozása

.....

III. FEJEZET

Tisztességtelen verseny

.....

IV. FEJEZET

Bánásmód a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraival

211. Cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy

a) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárait nem zárja el szakma, hivatás, kereskedelem és ipar gyakorlásától semmiféle olyan tiltó rendszabállyal, amely egyformán alkalmazást nem nyerne minden külföldi állampolgárra kivétel nélkül;

b) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáraival szemben nem állapít meg az a) pontban körülírt jogokat érintő semmiféle olyan rendelkezéseket vagy korlátozásokat, amelyek közvetlenül vagy közvetve az idézett pont szabályait sértenék, vagy amelyek a legtöbb kedvezményt élvező külföldi állampolgárookra alkalmazott szabályoktól eltérők vagy azoknál kedvezőtlenebbek volnának;

c) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgáira, javaikra, jogaikra vagy érdekeikre, ideértve azokat a társaságokat és egyesületeket is, amelyekben érdekelve vannak, nem vet ki semmiféle más, vagy magasabb terhet és illetéket vagy egyenes vagy közvetett adót, mint aminők saját állampolgárait vagy javaikat, jogaikat vagy érdekeiket terhelik, vagy terhelnék;

d) nem veti alá egyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárait sem olyan korlátozásnak, amely ezeknek a Hatalmaknak állampolgárával szemben 1914. évi július hó 1. napján nem volt alkalmazható, kivéve, ha ugyanez a korlátozás egyaránt vonatkozik saját állampolgáira is.

.....

V. FEJEZET

Általános rendelkezések

215. *Cikk.* A fenti I. fejezetben Magyarországra rótt kötelezettségek érvényessége a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt év múlva megszűnik, hacsak a szövegből más nem következik, vagy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ennek a határidőnek eltelte előtt legalább tizenkét hónappal akként nem határoz, hogy ezek a kötelezettségek változtatással vagy anélkül további időre is érvényben maradjanak.

De megegyezés áll fenn arra nézve, hogy a Nemzetek Szövetségének Tanácsa ellenkező határozata nélkül a 200., 201, 202. vagy 203. Cikkekben Magyarországra rótt kötelezettségekre a jelen Szerződés életbelépésétől számított háromévi határidő eltelte után nem hivatkozhatik az a Szövetséges és Társult Hatalom, amely nem részesítené Magyarországot a viszonyosságnak megfelelő elbánásban.

A 211. Cikk változtatással vagy anélkül ennek az ötévi határidőnek eltelte után is érvényben marad arra az időre, amelyet a Nemzetek Szövetségének Tanácsa szótöbbséggel fog meghatározni, de ez az idő öt évet nem haladhat meg.

216. *Cikk.* Ha a Magyar Kormány nemzetközi kereskedelmi tevékenységet folytatna, ebben a tekintetben nem illetik meg őt az állami felségjogból eredő jogok, kiváltságok és mentességek és nem is tekinthető olyannak, mintha ilyenekkel rendelkeznék.

II. CÍM

NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEK

217. *Cikk.* A jelen Szerződés életbelépésétől kezdve s az abban foglalt rendelkezések fenntartásával, a volt Osztrák-Magyar Monarchia által kötött gazdasági vagy szakszerű jelleggel bíró többoldalú szerződések, egyezmények és megegyezések közül Magyarország és az illető Szerződő Félként szereplő Szövetséges és Társult Hatalmak között csupán az itt és a következő cikkekben felsoroltak nyerne alkalmazást:

1. a tengeralatti kábelek védelme tárgyában 1884. évi március hó 14-én, 1886. évi december hó 1-én és 1887. évi március hó 23-án kötött egyezmények és az 1887. évi július hó 7-én kelt zárójegyzőkönyv;

2. a nemzetközi automobilforgalom tárgyában 1909. évi október hó 11-én kötött egyezmény;

3. a vámvizsgálat alá eső teherkocsik ólomzár alá helyezése tárgyában 1886. évi május hó 15-én kötött megegyezés és az 1907. évi május hó 18-án kelt jegyzőkönyv;

4. a vasutak műszaki egysége tárgyában 1886. évi május hó 15-én kötött megegyezés;

5. a vámtarifák közzététele és a vámtarifák közzététele céljából nemzetközi Unió létesítése tárgyában 1890. évi július hó 5-én kötött egyezmény;

6. a török vámtarifa emelése tárgyában 1907. évi április hó 25-én kötött egyezmény;

7. a Szund tengerszorosban és a Belt tengerszorosokban szedett hajózási illetékek megváltása tárgyában 1857. évi március hó 14-én kötött egyezmény;

8. az elbai hajózási illetékek megváltása tárgyában 1861. évi június hó 22-én kötött egyezmény;

9. a scheldei hajózási illetékek megváltása tárgyában 1863. évi július hó 16-án kötött egyezmény;

10. a Szezei csatorna szabad használatát biztosító végleges szabályozás tárgyában 1888. évi október hó 29-én kötött egyezmény;

11. a hajóösszeütközésekre, továbbá a tengeri segélynyújtásra és mentésre nézve bizonyos szabályok egységesítése tárgyában 1910. évi szeptember hó 23-án kötött egyezmény;

12. a kórházhajóknak kikötői illetékek és díjak alól való mentesítése tárgyában 1904. évi december hó 21-én kötött egyezmény;

13. a nők éjjeli munkájának eltöltése tárgyában 1906. évi szeptember hó 26-án kötött egyezmény;

14. a leánykereskedés elnyomása tárgyában 1904. évi május hó 18-án és 1910. évi május hó 4-én kötött egyezmények;

15. a fajtalan közlemények forgalmának elnyomása tárgyában 1910. évi május hó 4-én kötött egyezmény;

16. az 1903. évi december hó 3-án kötött egészségügyi egyezmény, valamint az 1892. évi januárius hó 30-án, az 1893. évi április hó 15-én, az 1894. évi április hó 3-án és az 1897. évi március hó 19-én aláírt előző egyezmények;

17. a méterrendszer egységesítése és tökéletesítése tárgyában 1875. évi május hó 20-án kötött egyezmény;

18. az erősen ható gyógyszerek készítésének egységesítése tárgyában 1906. évi november hó 29-én kötött egyezmény;

19. az egységes hangvilla megállapítása tárgyában 1885. évi november hó 16-án és 19-én kötött egyezmény;

20. a Rómában Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet létesítése tárgyában 1905. évi június hó 7-én kötött egyezmény;

21. a filokszéra elleni védőrendszabályok tárgyában 1881. évi november hó 3-án és 1889. évi április hó 15-én kötött egyezmények;

22. a mezőgazdaságra hasznos madarak védelme tárgyában 1902. évi március hó 19-én kötött egyezmény;

23. a kiskorúak gyámsága tárgyában 1902. évi június hó 12-én kötött egyezmény.

218. *Cikk.* A jelen Szerződés életbelépésétől kezdve a Magas Szerződő Felek a maguk részéről újból alkalmazni fogják az alább felsorolt egyezményeket és megállapodásokat, Magyarország pedig kötelezi magát, hogy a jelen cikkben foglalt különös rendelkezéseket megtartja.

Postaegyezmények:

az egyetemes posta-egyesületre vonatkozólag Bécsben 1891. évi július hó 4-én kötött egyezmények és megállapodások;

a posta-egyesületre vonatkozólag Washingtonban 1897. évi június hó 15-én kötött egyezmények és megállapodások;

a posta-egyesületre vonatkozólag Rómában 1906. évi május hó 26-án kötött egyezmények és megállapodások.

Távíróegyezmények:

a Szentpétervárott, 1875. évi július hó 10/22-én kötött nemzetközi távíróegyezmények;

a nemzetközi távírókonferencia által Lisszabonban 1908. évi június hó 11-én megállapított szabályzatok és díjszabások.

Magyarország kötelezi magát, hogy az egyetemes posta-egyesülethez és a nemzetközi távíró-egylethez tartozó vagy azokhoz csatlakozó új Államokkal oly különös megállapodások kötéséhez, aminek a szóban forgó egyezmények és megállapodások kilátásba helyeznek, hozzájárulását nem fogja megtagadni.

.....

III. CÍM

TARTOZÁSOK

231. *Cikk.* A pénztartozásoknak azok a fajai, amelyeket a Magas Szerződő Felek mindegyike részéről az e) alatti pontban megállapított bejelentéstől számított három hónapon belül felállítandó Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével kell rendezni, a következők:

1. a háború előtt lejárt azok a tartozások, amelyekkel a Szerződő Hatalmak valamelyikének saját területén lakó állampolgára valamelyik ellenfélként szereplő Hatalom saját területén lakó állampolgárának tartozik;

2. valamelyik Szerződő Hatalomnak saját területén lakó állampolgára javára a háború folyamán lejárt azok a tartozások, amelyek valamely ellenfélként szereplő Hatalomnak saját területén lakó állampolgárával kötött olyan ügyletből vagy szerződésből erednek, amelynek teljesítését a háborús állapot folytán egészen vagy részben felfüggesztették;

3. a háború előtt vagy a háború alatt lejárt és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó kamatok olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, vagy vett át, feltéve, hogy ezeknek a kamatoknak e Hatalom állampolgárai, vagy a semlegesek részére való fizetését a háború alatt nem függesztették fel;

4. a háború előtt vagy a háború alatt esedékessé vált és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó tőkeösszegek olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, feltéve, hogy az ily tőkeösszegek e Hatalom állampolgárai vagy a semlegesek részére való kifizetését a háború alatt nem függesztették fel.

.....

A jelen cikkben megjelölt műveleteket az alább következő alapelvek szerint és a jelen címhez tartozó Függelék rendelkezéseinek megfelelően kell végrehajtani:

a) A Magas Szerződő Felek mindegyike a jelen Szerződés életbepépésétől kezdve megtiltja a tartozásoknak minden olyan kiegyenlítését, olyan fizetések elfogadását, valamint az érdekelt feleknek az ilyen tartozások rendezését célzó minden olyan érintkezését, amely nem a fentjelzett Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok útján történik.

b) A Magas Szerződő Felek mindegyike a maga részéről felelős lesz állampolgárai tartozásainak említett kiegyenlítéseért, kivéve, ha az adós a háború előtt csődben volt, fizetéseképtelen lett, vagy fizetéseinek beszüntetését bejelentette, vagy ha a tartozás olyan társaságot kötelezett, amelynek ügyeit a háború alatt a háborús kivételes jogszabályok alapján felszámolták.

c) Azokat az összegeket, amelyekkel valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának ellenfélként szereplő Hatalom állampolgára tartozik, az adós országa Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalának terhére kell írni és a hitelező részére saját országa Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatala útján kell kifizetni.

d) A tartozásokat annak a Szövetséges és Társult Hatalomnak (ideértve a Szövetséges Hatalmak gyarmatait és protektorátusait, a Brit Dominiumokat és Indiát) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni, amelyik érdekelve van. Ha a tartozást más pénznemben kellene kiegyenlíteni, akkor azt az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalom (gyarmat, protektorátus, Brit Dominium vagy India) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni. Az átszámítás a háború előtti árfolyam szerint történik.

Ennek a rendelkezésnek alkalmazásánál a háború előtti átszámítási árfolyamot egyenlőnek kell venni azzal az átlagos távirati átutalási árfolyammal, amely az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalommal – a közte és Ausztria-Magyarország között az ellenségeskedések megkezdését közvetlenül megelőző hónap folyamán – érvényben volt.

Ha valamelyik szerződésben annak a pénznemnek, amelyben a tartozás ki van fejezve, az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalom pénznemére való átszámítására nézve meghatározott árfolyam van kikötve, az átszámítási árfolyamra vonatkozó fenti rendelkezés nem nyer alkalmazást.

A Lengyelországra és a Cseh-Szlovák Államra, mint új Hatalmakra; a tartozások fizetésénél és jóváírásánál irányadó pénznemet és átszámí-

tási árfolyamot a VIII. részben megjelölt Jóvátételi Bizottság állapítja meg, hacsak az érdekelt Államok a függő kérdésekre nézve előzetesen meg nem egyeznek.

e) A jelen cikk és a hozzátartozó Függelék rendelkezései csak abban az esetben nyernek alkalmazást egyrészt Magyarország, másrészt a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyike, azok gyarmatai és protektorátusai, vagy valamely Brit Dominium vagy India között, ha a jelen Szerződés megerősítő okiratának az érdekelt Hatalom részéről foganatósított letételétől, vagy a jelen Szerződésnek a kérdéses Dominium vagy India részére szóló megerősítésétől számított egy hónapon belül Magyarország erre vonatkozólag a kérdéses Szövetséges és Társult Hatalom, Brit Dominium vagy India kormányától az eset körülményeihez képest megfelelő bejelentést kap.

f) Azok a Szövetséges és Társult Hatalmak, amelyek a jelen cikket és annak Függelékét elfogadták, megegyezhetnek egymás között arra nézve, hogy azokat egymásnak a területükön letelepedett állampolgáiraikra kölcsönösen alkalmazzák annyiban, amennyiben az említett állampolgárok és a magyar állampolgárok között fennálló jogviszonyokról van szó. Ebben az esetben a jelen rendelkezés alkalmazásával teljesítendő fizetésekre nézve az érdekelt Szövetséges és Társult Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok egymás között megfelelő szabályokat fognak megállapítani.

FÜGGELÉK

1. § A Magas Szerződő Felek mindegyike a 231. Cikk e) pontjában említett bejelentéstől számított három hónapon belül az ellenséges tartozások kifizetése és behajtása céljára „Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalt” állít fel.

.....

IV. CÍM

JAVAK, JOGOK ÉS ÉRDEKEK

232. Cikk. 1. Az ellenséges országokban levő magánjavak, jogok és érdekek kérdése a jelen címben foglalt elvek és a csatolt Függelék rendelkezései szerint nyer megoldást.

a) A csatolt Függelék 3. szakaszában közelebbről meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést rendelő intézkedések közül

azokat, amelyeket a volt Magyar Királyság területén a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javaira, jogaira és érdekeire vonatkozóan hoztak, ideértve azokat a társaságokat és társulatokat is, amelyekben ezek az állampolgárok érdekelve voltak, azonnal meg kell szüntetni, vagy fel kell függeszteni, feltéve, hogy a felszámolás még nem nyert befejezést; a szóbanforgó javakat, jogokat és érdekeket a jogosultak részére vissza kell adni.

b) A jelen szerződésben esetleg foglalt ellentétes rendelkezések sérelme nélkül a Szövetséges és Társult Hatalmak fenntartják maguknak azt a jogot, hogy visszatartsák és felszámolják a területeiken, gyarmataikban, birtokaikon és a protektorátusuk alatt álló országokban – ideértve a jelen Szerződés értelmében nekik átengedett vagy a nevezett Hatalmak ellenőrzése alatt álló területeket is – levő és a jelen Szerződés életbelépésének időpontjában a volt Magyar Királyság állampolgárainak vagy az ellenőrzésük alatt álló társaságoknak tulajdonában álló javakat, jogokat és érdekeket.

A felszámolás az érdekelt Szövetséges és Társult Állam törvényeinek megfelelően történik és a tulajdonos az érdekelt Állam beleegyezése nélkül e javak, jogok és érdekek tekintetében nem rendelkezhetik, sem azokat semmiképpen meg nem terhelheti.

A jelen pontban foglaltak szempontjából nem tekintetnek magyar állampolgároknak azok a személyek, akik a jelen Szerződés életbelépésének időpontjától számított hat hónapon belül igazolják, hogy a jelen Szerződés rendelkezéseinek megfelelően valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát jogérvényesen megszerezték; ide kell érteni azokat is, akik ezt az állampolgárságot a 62. Cikk értelmében az illetékes hatóságok beleegyezésével, előző időből származó illetőség (pertinenza) alapján szerezték meg.

c) A b) pontban említett jog gyakorlásából eredő árakat vagy kártérítéseket annak az országnak törvényhozásában meghatározott becslési és felszámolási módokat szerint kell megállapítani, amelyben a javakat visszatartották vagy felszámolták.

d) A Szövetséges és Társult Hatalmak vagy azok állampolgárai között egyrészről és a volt Magyar Királyság állampolgárai között másrészről, valamint egyrészről Magyarország, másrészről a Szövetséges és Társult Hatalmak és azok állampolgárai között fennálló viszonyban a jelen Szerző-

désben megállapított megszorítások mellett véglegeseknek és mindenkire nézve kötelezőknek kell tekinteni minden háborús kivételes intézkedést vagy elidegenítést rendelő intézkedést vagy ez intézkedések értelmében végrehajtott vagy végrehajtandó cselekményeket úgy, amint azok a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban közelebbről meg vannak határozva.

e) A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak joguk van kártérítésre mindazokért a károkért vagy hátrányokért, amelyek a csatolt Függelék 1. és 3. szakaszaiban meghatározott háborús kivételes intézkedések és elidegenítést rendelő intézkedések alkalmazása folytán javaikat, jogaikat vagy érdekeiket érték, ideértve a volt Magyar Királyság területén levő társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben ők érdekelve voltak. Az említett állampolgárok részéről ebben a tárgyban beadott felszólalásokat a VI. címben meghatározott Vegyes Döntőbíróóság vagy az e Bíróóság által kijelölendő döntőbíró vizsgálja meg és állapítja meg a kártérítés összegét; a kártérítések Magyarországot terhelik és a volt Magyar Királyság állampolgárai vagy a volt Magyar Királyság állampolgárainak ellenőrzése alatt álló társaságok olyan javainak terhére, amelyek a felszólaló Államának területén vannak vagy a felszólaló Államának ellenőrzése alatt állanak, előre akként fedezhetők, amint az a b) pontban meg van határozva. Ezek a javak az ellenséges kötelezettségek záloga gyanánt a csatolt Függelék 4. szakaszában meghatározott feltételek betartása mellett lefoglalhatók. Ezeket a kártérítéseket a Szövetséges és Társult Hatalom is kifizetheti és az összeget Magyarország terhére írhatja.

f) Ha valamelyik Szövetséges és Társult Hatalomnak olyan állampolgára, aki tulajdonosa olyan jószágnak, jognak vagy érdeknek, amely a volt Magyar Királyság területén elidegenítést rendelő intézkedés alá esett, úgy kívánja, az e) pontban említett felszólalásnak, amennyiben a kérdéses jószág természetben még megvan, az illető jószág visszaadásával kell helyt adni.

Ebben az esetben Magyarországnak meg kell tennie minden szükséges intézkedést abból a célból, hogy a tulajdonától megfosztott tulajdonos ismét jószágának birtokába kerüljön, még pedig mindennemű olyan tehertől vagy szolgálomtól mentesen, amellyel a tulajdont a felszámolás után esetleg megterhelték volna és Magyarországnak kártalanítania kell a visszaadás folytán károsult minden harmadik személyt.

Ha a jelen pontban körülírt visszahelyezés nem volna lehetséges, az érdekelt Hatalmak vagy a III. címhez csatolt Függelékben említett Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével külön megállapodások jöhetnek létre annak biztosítása végett, hogy az illető Szövetséges és Társult Hatalom állampolgára az e) pontban érintett kárért olyan előnyök vagy ellenértékek nyújtásával kártalaníttassék, amelyeket a tőle megvont javak, jogok vagy érdekek fejében hajlandó elfogadni.

A jelen cikknek megfelelően foganatosított visszahelyezéseknél az e) pontban foglaltak alkalmazásával megállapítandó becslásokat vagy kártalanítási összegeket csökkenteni kell a visszaadott jószág jelenlegi értékével, azonban figyelembe kell venni a használatból való megfosztás fejében vagy a megrongálásért járó kártalanítást.

g) Az f) pontban említett jog olyan Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgári kötelékébe tartozó tulajdonosokat illeti meg, amely Hatalmak területén az ellenséges javak, jogok vagy érdekek általános felszámolását elrendelő törvényhozási rendelkezések a fegyverszünet aláírása előtt nem voltak alkalmazásban.

h) Kivéve azt az esetet, ha az f) pont alkalmazásával természetben való visszahelyezés történt, a bárhol levő ellenséges javaknak, jogoknak és érdekeknek akár a háborús kivételes törvényhozás alapján, akár a jelen cikk alkalmazásával történt felszámolásból származó tiszta jövedelemre, valamint általában az összes ellenséges készpénzkövetelésekre nézve, ide nem véve olyan javak felszámolásának jövedelmét vagy olyan készpénzköveteléseket, amelyek a Szövetséges és Társult Országokban a b) pont utolsó bekezdésében megjelölt személyeket illetnek, a következőképpen kell eljárni:

1. Ami a III. címet és ennek Függelékét elfogadó Hatalmakat illeti, az említett jövedelmeket és követeléseket az említett cím és Függelék alapján létesített Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal közvetítésével annak a Hatalomnak javára kell írni, amelynek a tulajdonos állampolgára; minden, Magyarország javára mutató aktív egyenleg a jelen Szerződés VIII. részének (Jóvátétel) 173. Cikkében körülírt elbánásban fog részesülni.

2. Ami a III. címet és ennek Függelékét el nem fogadó Hatalmakat illeti, a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak Magyarország által lefoglalt javainak, jogainak és érdekeinek jövedelmét, valamint készpénzköveteléseit az arra jogosultaknak vagy e jogosultak Kormányának

részére azonnal ki kell fizetni. Minden egyes Szövetséges és Társult Hatalom saját törvényei és rendeletei szerint rendelkezhetik a részéről lefoglalt oly javak, jogok és érdekek jövedelme, valamint oly készpénzkövetelések felett, amelyek a volt Magyar Királyság állampolgárának vagy a felügyeletük alatt álló társaságoknak tulajdonában voltak, úgy, amint azt a b) pont kimondja és ezeket a jövedelmeket a jelen cikkben vagy a csatolt Függelék 4. szakaszában meghatározott felszólalások és követelések fedezésére fordíthatja. Minden jószág, jog vagy érdek, vagy a jószág felszámolásából eredő jövedelem, továbbá minden olyan készpénzkövetelés, amelyről a fentiek értelmében rendelkezés nem történik, az illető Szövetséges és Társult Hatalom részéről visszatartható és ebben az esetben annak készpénzéértéke a jelen Szerződés VIII. részének (Jóvátétel) 173. Cikkében meghatározott elbánás alá esik.

i) A 250. Cikk rendelkezéseinek fenntartásával oly felszámolások esetében, amelyeket akár a jelen Szerződést Szövetséges és Társult Hatalmakként aláíró új Államokban, akár a Magyarország részéről fizetendő jóvátételekben nem részesülő Államokban fogatosítottak, az ezeknek az Államoknak részéről fogatosított felszámolások jövedelmét közvetlenül a tulajdonosoknak kell kifizetni, úgy azonban, hogy a Jóvátételi Bizottságnak a jelen Szerződésben meghatározott jogai, különösen pedig a VIII. rész (Jóvátétel) 165. Cikkében és a IX. rész (Pénzügyi rendelkezések) 191. Cikkében megállapított jogok érintetlenül maradjanak. Ha a tulajdonos a jelen rész VI. címében említett Vegyes Döntőbíróság vagy az e Bíróság részéről kijelölt döntőbíró előtt igazolja, hogy az eladás feltételei vagy az illető Állam Kormányának rendes törvényhozásán kívül tett intézkedései az arra nézve igazságtalanul hátrányosak voltak, a Bíróság vagy a döntőbíró az arra jogosult méltányos kártérítést ítélhet meg, amelyet az illető Állam köteles megfizetni.

j) Magyarország kötelezi magát, hogy állampolgárait a Szövetséges és Társult Országokban levő javaik, jogaik vagy érdekeik felszámolásáért vagy visszatartásáért kártalanítja.

k) A tőkevagyonra kivetett illetékeknek és adóknak azt az összegét, amelyet Magyarország a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javaira, jogaira és érdekeire 1918. évi november hó 3.-tól kezdve a jelen Szerződés életbelépésétől számított három hónap elteltéig, vagy

ha olyan javakról, jogokról vagy érdekekről van szó, amelyek háborús kivételes intézkedések alá estek, a jelen Szerződés rendelkezéseinek megfelelő visszatérítésükig behajtott vagy be kellett volna hajtania, a jogosultak részére vissza kell téríteni.

II. Az előző rendelkezések fenntartásával, semmiseknek és meg nem történteknek nyilvánítatnak a fentemlítettek kivételével mindazok az intézkedések, amelyeket a törvényes vagy tényleg működött hatóságok a volt Magyar Királyság területén 1918. évi november hó 3.-a óta a jelen Szerződés életbelépéséig tettek és amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy állampolgáraiknak, ideértve azokat a társaságokat és társulatokat is, amelyeknél azok érdekelve voltak, javait, jogait és érdekeit sértik.

A fenti a) e), f), h) és k) pontok rendelkezései alkalmazandók a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak, ideértve azokat a társaságokat vagy társulatokat is, amelyekben azok érdekelve voltak, tulajdonában levő javakra, jogokra és érdekekre, amelyek tárgyai voltak kártokozó intézkedéseknek, így kisajátításnak, elkobzásnak, lefoglalásnak, rekvirálásnak, elpusztításnak vagy rongálásnak, akár törvények vagy rendeletek, akár a Magyarországon törvényesen vagy tényleg működött hatóságok, akár a magyar lakosság erőszakos ténykedései idézték elő azokat.

III. A társaságok vagy társulatok közé kell számítani Budapesten és Magyarország egyéb városaiban levő görögkeleti egyházközségeket, úgyszintén a kegyes alapítványokat vagy egyéb alapítványokat is, amennyiben a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai ezeknél az egyházközségeknél vagy alapítványoknál érdekelve vannak.

IV. Semmiféle joghátrány nem érheti és jogérvényesen nem érhet a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárait, ideértve azokat a társaságokat vagy társulatokat, amelyekben ezek érdekelve voltak, oly alakoszerűségek vagy nyilatkozatok elmulasztása miatt, amelyeket reájuk nézve a fegyverszünet után és a jelen Szerződés életbelépésének időpontja előtt keletkezett valamely magyar törvény vagy rendelet szabott meg.

233. Cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak, valamint azoknak a társaságoknak vagy társulatoknak, amelyekben ezek az állampolgárok érdekelve voltak, a 232. Cikk alkalmazásával visszatérített javak, jogok és érdekek tekintetében Magyarország kötelezi magát, hogy

a) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javait, jogait

és érdekeit, a jelen Szerződésben kifejezetten megállapított kivételektől eltekintve, abba a jogi állapotba helyezi és hagyja meg, amelyben a háború előtt érvényben volt törvények szerint a volt Magyar Királyság állampolgárainak javai, jogai és érdekei voltak;

b) a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárainak javait, jogait vagy érdekeit, a tulajdonjogot sértő semmiféle oly intézkedésnek alá nem veti, amely nem nyerne alkalmazást ugyanúgy a magyar állampolgárok javaira, jogaira vagy érdekeire, ha pedig ilyen intézkedést tenne, megfelelő kártalanításokat fog fizetni.

FÜGGELÉK

1. § A 232. Cikk d) pontja értelmében megerősítést nyer a tulajdont érintő minden olyan intézkedésnek, a vállalatok vagy társaságok felszámolása tárgyában hozott vagy kibocsátott minden olyan rendeletnek, szabályzatnak, határozatnak vagy utasításnak érvényessége, amelyet a Magas Szerződő Felek egyikének valamely bírósága vagy közigazgatási hatósága a háborús törvényhozás alkalmazásával az ellenséges javak, jogok vagy érdekekre vonatkozóan hozott vagy kibocsátott, vagy amelyekről vélelmezhető, hogy ilyenek gyanánt hozattak vagy bocsátattak ki.

.....

V. CÍM

SZERZŐDÉSEK, ELÉVÜLÉSEK, ÍTÉLETEK

234. Cikk. a) Az ellenségek között kötött szerződéseket attól az időponttól kezdve, amelyben a felek közül bármelyik kettő ellenséggé vált, a tartozások és az illető szerződésekben kikötött cselekmény vagy fizetés teljesítéséből előálló egyéb pénzbeli kötelezettségek kivételével hatálytalanná válnaknak kell tekinteni, az alábbiakban, vagy a csatolt Függelékben meghatározott bizonyos szerződésekre vagy szerződésnemekre vonatkozó kivételek és különleges szabályok fenntartásával.

b) A hatálytalanná válás alól ki vannak véve a jelen cikk rendelkezései szerint azok a szerződések, amelyeknek teljesítését a jelen Szerződés életbelépésétől számított hathónapi határidőn belül közérdekből, valamely olyan Szövetséges és Társult Hatalom Kormánya követeli, amelynek az egyik szerződő fél állampolgára.

Ha az ekképen hatályban maradt szerződések teljesítése valamelyik szerződő félre nézve a kereskedelmi viszonyok megváltozása következtében jelentékeny hátránnyal járna, a VI. címben meghatározott Vegyes Döntőbíróóság a károsult félnek méltányos kártérítést ítélhet meg.

c) Az Északamerikai Egyesült Államok és Japán alkotmányának és jogának rendelkezései értelmében ez a cikk, valamint a 235. Cikk és a csatolt Függelék az említett Államok polgárainak a volt Magyar Királyság állampolgáraival kötött szerződéseire nem alkalmazhatók; hasonlóképpen nem alkalmazható a 240. Cikk az Északamerikai Egyesült-Államokra s azoknak állampolgáira.

d) A jelen cikk, valamint a csatolt Függelék nem alkalmazhatók azokra a szerződésekre, amelyeknél a szerződő felek annak következtében váltak ellenségekké, hogy egyikük valamely más Állam szuverénitása alá kerülő területen lakott, feltéve, hogy ez a fél a jelen Szerződés alapján valamely Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát megszerezte; nem alkalmazhatók továbbá a Szövetséges és Társult Hatalmak oly állampolgárai között kötött szerződésekre sem, amely állampolgárok között a kereskedés azért volt megtiltva, mert az egyik fél valamelyik Szövetséges és Társult Hatalomnak az ellenség által megszállott területén tartózkodott.

e) A jelen cikknek és a csatolt Függeléknek egyik rendelkezése alapján sem tekinthetők érvényteleneknek az ellenségek között a hadviselő Hatalmak bármelyikének engedélyével létrejött szerződések alapján jogszerűen teljesített ténykedések.

.....

FÜGGELÉK

I. ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. § A 234., 235. és 236. Cikk alkalmazásánál valamely szerződés ügyfeleit akkor kell ellenségeknek tekinteni, ha a kereskedés közöttük az egyik félre nézve kötelező törvények, rendeletek vagy rendszabályok értelmében tilos volt vagy jogellenessé vált, még pedig vagy attól a naptól kezdve, amikor ez a kereskedés tilossá vált, vagy attól a naptól kezdve, amikor a kereskedés bármi más módon vált jogellenessé.

.....

II. EGYES SZERZŐDÉSEKRE VONATKOZÓ KÜLÖNÖS

RENDELKEZÉSEK

Érték- és árútőzsdei ügyletek

.....

Zálog

.....

Kereskedelmi papírok

.....

III. BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉSEK

8. § Az ellenséggé vált személyek között kötött biztosítási szerződéseket az alábbi szakaszok szabályozzák.

.....

Tűzkárbiztosítások

.....

Életbiztosítások

.....

Tengeri biztosítások

.....

Más biztosítások

.....

Viszontbiztosítások

.....

VI. CÍM

VEGYES DÖNTŐBÍRÓSÁG

239. Cikk. a) Egyfelől az egyes Szövetséges és Társult Hatalmak mindegyike, másfelől pedig Magyarország között a jelen Szerződés életbelépését követő három hónapi határidőn belül Vegyes Döntőbíróságokat kell felállítani. Ezek a bíróságok három tagból állanak. Egy-egy tagjukat az egyes érdekelt Kormányok jelölik ki. Az elnököt a két érdekelt Kormány közös megegyezésével kell választani.

.....

g) A Magas Szerződő Felek megállapodnak abban, hogy a Vegyes Döntőbíróság határozatait végérvényeseknek tekintik és állampolgáraikra kötelezőkké teszik.

FÜGGELÉK

.....

2. § A Bíróság eljárásának szabályait az igazságosságnak és méltányosságnak megfelelően állapítja meg. A Bíróság dönt a felek indítványai előterjesztésének sorrendjére és határidőire nézve és meghatározza a bizonyításfelvételnél megkívánt alakiságokat.

.....

7. § A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy a Bíróságnak vizsgálatai foganatosításához szükséges minden könnyítést és felvilágosítást megadnak.

8. § Az eljárás nyelve ellenkező megállapodás hiányában az angol, a francia, az olasz, vagy a japán, aszerint, hogy mit határoz az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalom.

9. § Az egyes Bíróságok tárgyalásainak helyét és idejét a Bíróság elnöke határozza meg.

240. Cikk. Ha valamely illetékes Bíróság a III., IV., V. vagy VII. címek alá tartozó kérdésben az említett címek rendelkezéseinek meg nem felelő ítéletet hozott vagy fog hozni, annak a félnek, aki ennek folytán kárt szenvedett, jóvátételre van igénye, amelyet a Vegyes Döntőbíróság állapít meg. Valamely Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárának kérelmére a fentemlített jóvátételt a Vegyes Döntőbíróság a lehetőséghez képest akként nyújthatja, hogy a feleket a volt Magyar Királyság bíróságának ítéletét megelőző állapotba helyezi vissza.

VII. CÍM

IPARI TULAJDON

241. Cikk. A Magas Szerződő Felek a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve és rendelkezéseinek fenntartásával ismét megadják vagy visszaállítják saját területeiken a 220. és 222. Cikkekben említett párisi és berni nemzetközi egyezményekben megállapított ipari, irodalmi vagy művészeti tulajdonjogokat azoknak javára, akik a hadiállapot kezdetének időpontjában az említett jogok élvezetében voltak, valamint ezek jogutódainak javára. Hasonlóképpen az igényjogosultak javára elismerik és érvényeseknek tekintik a jelen Szerződés életbelépésétől kezdve mindazokat a jogokat is, amelyeket ipari tulajdoni jogvédelem iránt előterjesztett kérvény, avagy valamely irodalmi vagy művészeti mű

közzététele alapján a háború tartama alatt megszerezhettek volna, ha a háború ki nem tör.

.....

VIII. CÍM

AZ ÁTCSATOLT TERÜLETEKRE VONATKOZÓ KÜLÖNLEGES

RENDELKEZÉSEK

246. *Cikk.* Azok közül a természetes és jogi személyek közül, akik, illetőleg amelyek azelőtt hozzátartozói voltak a volt Magyar Királyságnak, beleértve Bosznia Hercegovinát is, mindazok, akik, illetőleg amelyek a jelen Szerződés alapján jogérvényesen valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát nyerik el, az alább következő rendelkezésekben mint „a volt Magyar Királyság állampolgárai”, a többiek pedig mint „magyar állampolgárok” jelöltetnek meg.

247. *Cikk.* A jelen Szerződés alapján Magyarországtól elszakított területek lakói, tekintet nélkül ezeknek a területeknek elszakítására és állampolgárságuknak ebből előálló megváltozására, Magyarországon teljes és egész élvezetében maradnak mindazoknak az ipari, irodalmi és művészeti tulajdonjogoknak, amelyeknek az elszakítás időpontjában fennálló törvények értelmében birtokosai voltak.

.....

249. *Cikk.* A Magyar Kormány a volt Magyar Királyság állampolgárait magyar területen fekvő javaik, jogaik és érdekeik birtokába haladéktalanul visszahelyezi.

.....

250. *Cikk.* A 232. Cikk és a IV. címhez tartozó Függelék rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával a magyar állampolgároknak vagy a magyar állampolgárok által ellenőrzött társaságoknak a volt Osztrák-Magyar Monarchia területein fekvő javai, jogai és érdekei nem esnek az említett rendelkezésekben megszabott lefoglalás vagy felszámolás alá.

Ezek a javak, jogok és érdekek a jogosultaknak – minden ilyenmű rendszabálytól vagy a kisajátításra, kényszerkezelésre vagy zár alá vételre vonatkozólag 1918. évi november hó 3-ától a jelen Szerződés életbelépéséig alkotott bármily más rendelkezéstől mentesen – fognak visszaadni. Az említett javak, jogok és érdekek abban az állapotban fognak visszaadni, amelyben azok a szóbanlevő rendszabályok alkalmazása előtt voltak.

Azokat a felszólalásokat, amelyeket magyar állampolgárok a jelen cikk alapján esetleg elő fognak terjeszteni, a 239. Cikkben említett Vegyes Döntőbíróság fogja elbírálni.

A jelen cikkben érintett javak, jogok és érdekek közé nem tartoznak azok a javak, amelyek a IX. rész (Pénzügyi rendelkezések) 191. Cikke alá esnek.

.....

254. *Cikk.* A 231. Cikk d) pontjának kivételével, a III. cím nem nyer alkalmazást olyan tartozásokra, amelyek magyar állampolgárok és a volt Magyar Királyság állampolgárai között jöttek létre.

Az újonnan alakult Államok számára a 231. Cikk d) pontjában foglalt különleges rendelkezések fenntartásával, a jelen cikk 1. bekezdésében említett tartozásokat olyan pénznemben kell fizetni, amely a fizetés időpontjában törvényes fizetési eszköz abban az Államban, amelynek a volt Magyar Királyság állampolgára polgárává lett. Ilyen tartozás-egyenlítésnél a genfi tőzsdének az 1918. évi november hó 1-jét megelőző két hónapban jegyzett átlagos árfolyamát kell, mint átszámítási árfolyamot alkalmazni.

.....

XI. RÉSZ

LÉGI KÖZLEKEDÉS

260. *Cikk.* A Szövetséges és Társult Hatalmak kötelékébe tartozó légi járóművek Magyarország területén teljesen szabadon repülhetnek és le szállhatnak és általában véve ugyanazokat a kedvezményeket élvezik, mint a magyar légi járóművek, különösen veszély esetében.

.....

267. *Cikk.* Az előző rendelkezésekben megszabott kötelezettségek az 1923. évi januárius hó 1. napjáig maradnak érvényben, hacsak Magyarországot a Nemzetek Szövetségébe előbb fel nem veszik, vagy a Szövetség és Társult Hatalmak Magyarországot előbb fel nem hatalmazzák arra, hogy az említett Hatalmak között a légi közlekedésre vonatkozólag kötött egyezményhez csatlakozhasson.

XII. RÉSZ

KIKÖTŐK, VÍZI UTAK ÉS VASUTAK

I. CÍM

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

268. *Cikk.* Magyarország kötelezi magát, hogy a nemzetközi átmenő forgalomra legalkalmasabb utakon, nevezetesen vasúton, hajózható vízi utakon vagy csatornákon szabad átmenetet engedélyez területén keresztül bármelyik szomszédos vagy nem szomszédos Szövetséges és Társult Hatalom területéről származó vagy oda irányított személyek, árúk, hajók, vasúti kocsik és a posta számára.

A személyek, árúk, hajók, vasúti kocsik és a posta semmiféle átmeneti illetéknek, sem pedig szükségtelen késedelemnek vagy korlátozásnak nem vethetők alá és Magyarországon a belföldiekkel azonos elbánásra lesz joguk, különösen az illetékek és könnyítések tekintetében, valamint minden más tekintetben is.

Az átmeneti árúk mentesek mindennemű vámtól vagy más hasonló illetékektől.

.....

270. *Cikk.* Magyarország lemond arról, hogy megkülönböztetést tegyen, vagy akár közvetlen, akár közvetett előnyöket nyújtson a területre való bevitelben vagy a területéről való kivitelben vámok, illetékek és tilalmak, valamint – a jelen Szerződésben foglalt különös rendelkezések fenntartásával – a területére utazó személyeknél és odarendelt áruknál, továbbá a területéről utazó személyeknél és onnan származó áruknál a menet- és szállítási díjak és szállítási feltételek tekintetében akár a be- vagy kilépés határpontja, akár a használt szállítóeszközök (ideértve a légi járműveket) mineműsége, tulajdonosa vagy lobogója, akár a hajó, vasúti kocs, légi jármű vagy más szállítóeszköz eredeti vagy közbeeső kiindulási pontja, végső vagy közbenső rendeltetési helye, a megtett út vagy az átrakodás helye alapján, vagy azon az alapon, hogy az árukat közvetlenül valamely magyar kikötőn vagy közvetve valamely külföldi kikötőn át hozták be vagy vitték ki, akár pedig azon az alapon, hogy az árúk behozatala vagy kivitele a földön vagy légi úton történik-e.

.....

II. CÍM HAJÓZÁS

I. FEJEZET

A hajózás szabadsága

274. *Cikk.* A Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai, úgyszintén javaik és hajóik Magyarország összes kikötőiben és belhajózási útain minden tekintetben ugyanolyan elbánásban fognak részesülni, mint a magyar állampolgárok, javak és hajók.

.....

II. FEJEZET

A Dunára vonatkozó rendelkezések

1. Közös szabályok a nemzetközieknek nyilvánított vízhálózatokra

275. *Cikk.* A Duna Ulmtól kezdve nemzetközinek nyilvánítatik; ennek a vízhálózatnak minden hajózható része, amely egynél több Állam részére a tengerhez természetes kijáratként szolgál egyik hajóból a másikba való átrakodással vagy anélkül, úgyszintén azok az oldalcsatornák és vízmedrek, amelyek akár az említett vízhálózat természettől fogva hajózható szakaszainak megkettőződésére vagy megjavítására, akár ugyanazon víziút természettől hajózható két szakaszának összekötésére szolgálnak.

.....

2. A Dunára vonatkozó különös szabályok

285. *Cikk.* Az Európai Dunabizottságnak újból az a hatásköre lesz, amely a háború előtt megillette. Egyelőre azonban csak Nagybritannia, Franciaország, Olaszország és Románia képviselői lesznek tagjai ennek a Bizottságnak.

286. *Cikk.* Attól a ponttól, ahol az Európai Bizottság hatásköre megszűnik, a Dunának a 275. Cikkben megjelölt hálózata Nemzetközi Bizottság igazgatása alá jut, amely alakul:

a német parti Államok 2 képviselőjéből;

a többi összes parti Államok 1-1 képviselőjéből;

mindazoknak a nem parti Államoknak 1-1 képviselőjéből, amelyek a jövőben az Európai Dunabizottságban képviseltetik magukat.

.....

III. FEJEZET

Vízügyi rendelkezések

292. *Cikk.* Ha új határ megállapítása következtében valamely Államban a vízrendezés (csatornázás, elárasztás, öntözés, lecsapolás vagy hasonló teendők) más Állam területén végzett munkálatoktól függ, vagy ha valamely Állam területén – a háborút megelőző szokás alapján – olyan vizeket vagy vízierőt használnak fel, amelynek eredete más Állam területén van, egyéb rendelkezések hiányában az érdekelt Államok között oly természetű megállapodást kell létesíteni, amely mindegyikük érdekeit és szerzett jogait biztosítja.

.....

III. CÍM

VASUTAK

I. FEJEZET

Az átmenet szabadsága Magyarország részére az Adriai tengerhez

294. *Cikk.* Az Adriai-tengerhez a szabad hozzájutás Magyarország részére engedélyeztetik és evégből részére az átmenet szabadsága a volt Osztrák-Magyar Monarchiától elszakított területeken és kikötőkön át biztosítatik.

Az átmenet szabadsága a 268. Cikkben megállapított szabad átmenetnek felel meg mindaddig, amíg ebben a tárgyban a Szövetséges és Társult Hatalmak általános egyezményt kötnek, amikor is az új egyezmény rendelkezései lépnek életbe.

Az érdekelt Államok vagy igazgatások között létesítendő külön egyezmények határozzák meg a fent biztosított jog gyakorlásának feltételeit, szabályozzák különösen a kikötők és ottlevő szabad területek, valamint a rendszerint odavezető vasúti vonalak használásának módját, a nemzetközi (közös) szolgálatok és díjszabások létesítését, ideértve a közvetlen menetjegyeket és fuvarleveleket, valamint az 1890. évi október hó 14-én Bernben kelt egyezmény rendelkezéseinek és a kiegészítő szabályoknak fenntartását addig is, amíg azokat új egyezmény helyettesíti.

Az átmenet szabadsága kiterjed a postára, a távírókra és a távbeszélőkre is.

II. FEJEZET

A nemzetközi szállításra vonatkozó rendelkezések

295. Cikk. A Szövetséges és Társult Hatalmak területéről származó és Magyarországra rendelt árúk, úgyszintén Magyarországon átmenő azok az árúk, amelyek a Szövetséges és Társult Hatalmak területéről származnak vagy oda rendeltetnek, a magyar vasutakon a szedett díjak (figyelembe véve az összes visszatérítéseket és díjmérsékléseket) és könnyítések tekintetében, valamint minden más tekintetben jogérvényesen abban a legkedvezőbb elbánásban részesülnek, amely a magyar vonalak bármelyikén, akár a belforgalomban, akár a kivitelben, behozatalban vagy átvitelben ugyanolyan nemű árúkra azonos szállítási feltételek mellett, különös tekintettel a megtett út hosszúságára, alkalmazást nyer. A Szövetséges és Társult Hatalmak közül egynek vagy többnek kívánságára ugyanez a szabály irányadó a tőlük névszerint megjelölt olyan árúkra, amelyek Magyarországból érkeznek és az ő területeikre vannak rendelve.

A Szövetséges és Társult Hatalmak valamelyikének kívánságára Magyarország köteles életbe léptetni az előbbi bekezdésben említett díjtételek alapján létesített és a közvetlen fuvarlevelekre kiterjeszkedő, nemzetközi díjszabásokat.

Mindazonáltal Magyarország kötelezi magát, hogy a 272. és 273. Cikkben foglalt rendelkezések sérelme nélkül, az Adriai- és a Fekete-tenger kikötőihez vezető forgalomban saját vonalain fenntartja, az észak-német kikötőkkel való versenyük szempontjából, a háború előtt érvényben volt díjszabások rendjét.

.....

III. FEJEZET

Gördülő anyag

300. Cikk. Magyarország kötelezi magát a magyar vasúti kocsik olyan berendezésére, amely lehetővé teszi:

1. az 1886. évi május hó 15-én Bernben kelt s 1907. évi május 18-án módosított egyezményben részes Szövetséges és Társult Hatalmak vonalain közlekedő tehervonatokba való besorozhatóságukat anélkül, hogy ezzel akadályozva volna annak a folytatólagos féknek működése, amelyet a jelen Szerződés életbelépését követő tíz év alatt ezekben az országokban netalán bevezetnek;

2. e Hatalmak vasúti kocsijainak besorozhatását a magyar vonalakon közlekedő minden tehervonatba.

A Szövetséges és Társult Hatalmak gördülő anyaga a magyar vonalakon a közlekedés, fenntartás és a javítások tekintetében a magyar anyaggal egyenlő elbánásban fog részesülni.

IV. FEJEZET

Vasúti vonalak átengedése

301. *Cikk.* A jelen Szerződés alapján átcsatolt területeken fekvő kikötők, víziutak átengedésére vonatkozó különös szabályok, úgyszintén az engedélyesekre és a személyzet nyugdíjára vonatkozó pénzügyi rendelkezések fenntartásával a vasutak átengedése a következő módzatok szerint történik:

1. Az összes vasutak építményeit és berendezéseit teljesen és jó állapotban kell átadni.

.....

V. FEJEZET

Egyes vasúti vonalakra vonatkozó rendelkezések

302. *Cikk.* Ha új határ megállapítása folytán ugyanannak az országnak két részét összekötő valamely vonal más országon halad át, vagy ha valamely országból kiinduló szárnyvonal más országban végződik, a jelen Szerződésben foglalt különös szabályok fenntartásával az üzemvezetés módját az érdekelt vasútigazgatások között létrejött megállapodás fogja szabályozni. Abban az esetben, ha ezek az igazgatások nem jutnának megegyezésre, ennek a megállapodásnak feltételeire nézve a vitákat az előbbi cikkben körülírt módon alakult Szakértőbizottságok döntenek el.

Különösen a csata-losonczi vonal üzemére vonatkozó megállapodás biztosítani fogja azoknak a cseh-szlovák vonatoknak mindkét irányban közvetlen átvezetését magyar területen keresztül, amelyek cseh-szlovák szerelvénnel és személyzettel vannak ellátva. Ha azonban erre nézve más határozat nem jönne létre, az átvezetésnek ez a joga véget ér vagy Csata és Losonc között egészen cseh-szlovák területen fekvő közvetlen vonal kiépítése után, vagy legkésőbb a jelen Szerződés életbelépésétől számított tizenötévi határidő elteltével.

Hasonlóképen a Nagyszalontát Araddal és Kisjenővel Békéscsabán át összekötő vonal magyar területen fekvő szakaszának üzemére vonatkozó megállapodás biztosítani fogja azoknak a román vonatoknak mindkét irányban közvetlen átvezetését a magyar területen keresztül, amelyek román szerelvénnel és személyzettel vannak ellátva. Ha azonban erre nézve más határozat nem jönne létre, az átvezetésnek ez a joga véget ér vagy a nagyszalonta-békéscsabai és kisjenő-békéscsabai vonalak között teljes román területen haladó vonalösszeköttetés kiépítése után, vagy a jelen Szerződés életbelépésétől számított tízévi határidő elteltével.

Magyarország és a vele határos Szövetséges és Társult Államok között létesült összes új határállomások berendezését, úgyszintén ezek között a határállomások között levő vonalak üzemét ugyanolyan feltételek mellett létesülő megállapodások fogják szabályozni.

303. *Cikk.* Avégből, hogy a szerb-horvát-szlovén területen fekvő Gola város és kerülete részére a magyar területen levő golai vasúti állomásnak, úgyszintén ezeket a vonalakat és ezt a kerületet szolgáló vasútnak használata biztosítva legyen és abból a célból, hogy a csáktornya-nagykanizsai és zágráb-gyékényesi vonal között a szerb-horvát-szlovén forgalom részére a közvetlen vasúti összeköttetés szabad használata a fentemlített vonalak között szerb-horvát-szlovén területen levő közvetlen vasúti vonal kiépítéséhez szükséges idő alatt biztosítva legyen, a golai pályaudvar és a kotor-barcsi vasúti vonal üzemének rendjét az érdekelt magyar és szerb-horvát-szlovén igazgatások között létesítendő egyezmény fogja megállapítani. Ha ezek az igazgatások nem tudnának megegyezésre jutni ennek az egyezménynek rendelkezéseire nézve, a vitás kérdéseket a jelen szerződés 301. Cikkében említett illetékes Szakértőbizottságok döntenek el.

304. *Cikk.* Avégből, hogy biztosítva legyen a volt Osztrák-Magyar Monarchia magántársaságai részére engedélyezett olyan vasúti hálózatainak üze me, amelyek a jelen Szerződés rendelkezései folytán több Állam területén feküdnének, ezeknek a hálózatoknak igazgatási és műszaki újjászervezését, minden egyes hálózatra nézve, az engedélyes társaság és a területükben érdekelt Államok között létesítendő megegyezés szabályozza.

Azok az ellentétek, amelyekre nézve megegyezés nem jönne létre, ideértve a vonalak megváltására vonatkozó szerződések értelmezése körül felmerült kérdéseket is, a Nemzetek Szövetségének Tanácsától kijelölt döntőbírák elé tartoznak.

Az Osztrák Délivaspálya-Társaságra nézve ilyen bírói ítéletet kívánhat akár a társaság Igazgatótanácsa, akár pedig az elsőbbségi tulajdonosokat képviselő Bizottság.

305. *Cikk.* A jelen Szerződés életbelépésétől számított öt évi határidő alatt a Cseh-Szlovák Állam kívánhatja annak a vasúti vonalnak megjavítását, amely magyar területen át Pozsony (Bratislava) és Nagykanizsa állomásokat köti össze.

A költségek megosztása az érdekelt Hatalmak ebből származó előnyeinek arányában történik. Megegyezés hiányában a megosztást a Nemzetek Szövetségétől kijelölt döntőbíró végzi.

306. *Cikk.* Tekintettel arra, hogy milyen fontossága van a Cseh-Szlovák Államra nézve az Adriai-tengerhez való szabad közlekedésnek, Magyarország elismeri a Cseh-Szlovák Államnak azt a jogát, hogy vonatait átvezethesse a következő vonalaknak magyar területen levő részvonalain:

1. Pozsonyból (Bratislavából) Fiuméba Sopronon, Szombathelyen és Murakeresztúron keresztül és a Murakeresztúrtól Pragerhofig vezető elágazáson át;

2. Pozsonyból (Bratislavából) Fiuméba Hegyeshalom-Csorna-Hegyfalu-Zalabér-Zalaszentiván-Murakeresztúron keresztül és a hegyfalu-szombathelyi, valamint a murakeresztúr-pragerhofi elágazáson át.

Egyik vagy másik fél kívánságára azokat a vonalakat, amelyeken az átvezetés jogát gyakorolják, ideiglenesen vagy véglegesen meg lehet változtatni a cseh-szlovák vasutaknak és azoknak a vasutaknak igazgatása között létrejött megegyezéssel, amely vasutakon az átvezetés jogát gyakorolják.

.....

Az egyezmény értelmezése körül felmerülő nézeteltérés, valamint az egyezményben nem említett vitás kérdések esetében ugyanilyen módon döntőbíráskodásnak van helye, hacsak a Nemzetek Szövetsége más eljárást nem rendelt.

VI. FEJEZET

Átmeneti rendelkezések

.....

VII. FEJEZET

Távírók és távbeszélők

309. *Cikk.* Tekintet nélkül a fennálló egyezmények ellenkező rendelkezéseire, Magyarország kötelezi magát, hogy a nemzetközi átmenő forgalomra legalkalmasabb vonalakon és az érvényben levő díjszabások szerint szabad átmenetet engedélyez bármelyik szomszédos vagy nem szomszédos Szövetséges és Társult Hatalomtól származó vagy hozzájuk intézett sürgönyváltások és távbeszélőösszeköttetések számára.

.....

IV. CÍM

VITÁS KÉRDÉSEK ELDÖNTÉSE ÉS AZ ÁLLANDÓ ÉRVÉNYŰ

RENDELKEZÉSEK FELÜLVIZSGÁLÁSA

311. *Cikk.* Azok a vitás kérdések, amelyek a jelen Szerződésnek ebben a részében foglalt rendelkezések értelmezése és alkalmazása körül az érdekelt Hatalmak között netalán felmerülnek, akként fognak elintéztet nyerni, amint azt a Nemzetek Szövetsége megállapítja.

.....

V. CÍM

KÜLÖNÖS RENDELKEZÉS

314. *Cikk.* Magyarország azoknak a különös kötelezettségeknek sérelme nélkül, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak javára a jelen Szerződés reá ró, kötelezi magát, hogy csatlakozik az átmenő forgalom, hajózható utak, kikötők és vasutak nemzetközi szabályozására vonatkozó mindazokhoz az általános egyezményekhez, amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak a Nemzetek Szövetségének hozzájárulásával a jelen Szerződés életbelépésétől számított öt év alatt netalán kötni fognak.

XIII. RÉSZ²¹⁵

.....

215 Ez a rész a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet alapokmányát tartalmazza.

XIV. RÉSZ

VEGYES RENDELKEZÉS

.....

364. Cikk. A jelen Szerződésnek ez a kifejezése: „a volt Magyar Királyság” magában foglalja Bosznia-Hercegovinát is, hacsak a szöveg mást nem mond. Ez a rendelkezés nem érinti Ausztriának erre a két területre vonatkozó jogait és kötelezettségeit.

A jelen Szerződés, amely francia, angol és olasz nyelven készült, meg fog erősíttetni; eltérés esetében a francia szöveg lesz irányadó, kivéve az I. részt (A Nemzetek Szövetségének Egyességek-mánya) és a XIII. részt (Munka), melyekre nézve a francia és az angol szövegek ereje azonos lesz.

A megerősítő okiratok letétele, mihelyt lehetséges, Párisban fog végbemenni.

Azok a Hatalmak, melyek Kormányának Európán kívül van székhelye, arra szorítkozhatnak, hogy párisi diplomáciai képviselőjük útján tudatják a Francia Kormánnyal a saját megerősítésük megtörténtét és ebben az esetben mielőbb át kell szolgáltatniok a vonatkozó okiratot.

Az első jegyzőkönyvet a megerősítő okiratok letételéről fel kell venni, mihelyt a Szerződést egyrésről Magyarország, másrésről a Szövetséges és Társult Főhatalmak közül három megerősítette.

Az első jegyzőkönyv keltének időpontjában a Szerződés életbelép azok között a Magas Szerződő Felek között, amelyek azt ekként megerősítették.

A jelen Szerződésben kitűzött összes határidők számításánál ez a kelet lesz az életbelépés időpontja.

Minden más tekintetben a Szerződés minden egyes Hatalomra nézve a saját megerősítő okirata letételének időpontjában lép életbe.

A Francia Kormány minden aláíró Hatalommal közli a megerősítő okiratok letételéről felvett jegyzőkönyveknek megfelelően hitelesített egy-egy másolatát.

Ennek hitelül a fentnevezett meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták.

Kelt a Trianonban, az egyezerkilencszázhuszadik évi június hó 4. napján, egyetlen példányban, amely a Francia Köztársaság Kormányának levéltárában marad elhelyezve és amelynek hiteles másolatát minden egyes aláíró Hatalom részére meg kell küldeni.

(Következnek az aláírások.)

4. § A békeszerződés I. részének (A Nemzetek Szövetségének Egyes-
ségokmánya) és XIII. részének (Munka), valamint e részek függelékeinek
a francia eredeti szöveggel azonos erejű angol eredeti szövege a követ-
kező:

(Következik az angol eredeti szöveg.)

5. § A békeszerződést kiegészítő jegyzőkönyv francia eredeti szövege
és hivatalos magyar fordítása a következő:

JEGYZŐKÖNYV

Azoknak a feltételeknek szabatos meghatározása végett, amelyeknek
szem előtt tartásával kell a mai napon aláírt Szerződés némely rendel-
kezését végrehajtani, a Magas Szerződő Felek között egyetértés áll fenn
arra nézve, hogy:

1. Azoknak a személyeknek a névsorát, akiket Magyarország a 157.
Cikk második bekezdéséhez képest a Szövetséges és Társult Hatalmak-
nak kiszolgáltatni köteles, a Szerződés életbelépését követő hó folyamán
fogják a Magyar Kormánnyal közölni.

2. A 170. Cikkben és a IV. Függelék 2., 3. és 4. szakaszaiban említett
Jóvátételi Bizottság, valamint a 163. Cikkben megjelölt Külön Osztály
a gyártási titkoknak vagy más bizalmas természetű adatoknak közlését
nem követelhetik.

3. A Szerződés aláírásának időpontjától kezdve s az ezt követő négy
hónap alatt Magyarország számára fennáll a lehetőség arra nézve, hogy
a jóvátételre vonatkozó munkálatok gyorsítása, az eljárás megrövidítése
és a határozathozatal siettetése céljából a Szövetséges és Társult Hatal-
maknak megvizsgálás végett okiratokat és javaslatokat terjeszthessen elő.

4. Azok ellen, akik a magyar javak felszámolásánál büntetendő cse-
lekményt követnek el, eljárást kell indítani, s a Szövetséges és Társult
Hatalmak átveszik mindazokat az adatokat és bizonyítékokat, amelye-
ket a Magyar Kormány ebben a tekintetben rendelkezésükre bocsát.

Kiállítattott francia, angol és olasz nyelven azzal, hogy eltérés eseté-
ben a francia szöveg az irányadó, a Trianonban, az egyezzerkilencszázhu-
szadik évi június hó 4. napján.

6. § A békeszerződést kiegészítő nyilatkozat francia eredeti szövege
és hivatalos magyar fordítása a következő:

NYILATKOZAT

Abból a célból, hogy a háború alatt történt hajó- és hajórakomány-súlyesztés folytán keletkezett veszteségeket a legkisebb mértékre szorítsa és hogy a megmenthető hajóknak és hajórakományoknak visszaszerzését, valamint a magánosok részéről erre vonatkozólag emelhető kártérítési igények rendezését megkönnyítse, a Magyar Kormány kötelezi magát, hogy közölni fogja mindazokat a birtokában levő adatokat, amelyek a magyar tengeri haderő részéről az ellenségeskedések időtartama alatt elsúlyesztett vagy megrongált hajókra vonatkoznak és amelyeket a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai felhasználhatnak.

A jelen Nyilatkozat francia, angol és olasz nyelven állíttatott ki azzal, hogy eltérés esetében a francia szöveg az irányadó, a Trianonban, az egyezerkilencszázhuszadik évi június hó 4. napján.

7. § A békeszerződéshez tartozó térkép a jelen törvényhez van csatolva, mint annak kiegészítő része.

8. § A jelen törvény kihirdetése napján lép életbe, még pedig a békeszerződés életbelépésének napjától kezdődő hatállyal. A békeszerződés életbelépésének napjától kezdődő hatállyal. A békeszerződés életbelépésének napját a minisztérium rendelettel közzéteszi.

1922. ÉVI XXIX. TÖRVÉNYCIKK A SOPRONI NÉPSZAVAZÁS EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBEIKTATÁSÁRÓL

A soproni népszavazási terület lakossága, amidőn válságos időkben az állami hovátartozás iránti hajlandóság próbára tétetett, a megtartott népszavazáson nyelvi és faji különbség nélkül az ezeréves magyar államhoz való tántoríthatatlan hűségről tett bizonyosságot.

A hűséges ragaszkodás e megnyilatkozása a magyar haza minden fiában megerősítette a boldogabb jövő bekövetkezésébe és az isteni igazság örök diadalába vetett reménységet.

Midőn a törvényhozás a soproni népszavazási terület lakosainak államhűségét, melyről mindenkor meg volt győződve, szeretetével viszonozza, a népszavazás emlékét a következőkben örökíti meg:

1. § A soproni népszavazási terület lakosságának a magyar állam iránt tanúsított tántoríthatatlan hűségét örök emlékezetül törvénybe iktatja.

2. § Elhatározza, hogy a népszavazás emlékének megörökítésére Sopron század kir. város területén e történelmi esemény jelentőségéhez méltó emlékmű állíttassék fel.

3. § Sopron század kir. város címere a „*civitas fidelissima*” jeligével egészített ki.

4. § E törvény kihirdetése után azonnal életbe lép és végrehajtásával a minisztérium bízatik meg.

1925. ÉVI XXVI. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
(Részleges közlés)

ELSŐ FEJEZET
VÁLASZTÓJOGOSULTSÁG

1. § (1) Országgyűlési képviselőválasztójoga van minden férfinak, aki életének 24. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) A 24. életév betöltése nem kívántatik meg attól, aki igazolja, hogy egyetemet vagy más főiskolát végzett.

(3) „Régi jogon” országgyűlési képviselőválasztó mindenki, aki az 1918. évre érvényes országgyűlési képviselőválasztói névjegyzékbe fel van véve, még ha az előző bekezdésben megszabott kellékeknek nem felel is meg, ha ugyanabban a községben lakik, amelynek névjegyzékébe az 1918. évre felvették.

2. § (1) Országgyűlési képviselőválasztójoga van minden nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, két év óta ugyanabban a községben lakik vagy van lakása és az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre nézve egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte, vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolta.

(2) Az egyéb kellékek igazolása mellett választójoga van annak a nőnek is, aki az elemi népiskola negyedik osztályának sikeres elvégzését vagy ezzel egyenlő értékű műveltség megszerzését igazolja, ha:

1. három vagy több törvényes gyermeknek adott életet és legalább három gyermeke életben van; – a háborúban hősi halált halt gyermekeket e rendelkezés szempontjából életben levőknek kell tekinteni; vagy

2. saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát és önálló háztartást vezet.

(3) Az a nő, aki az előbbi bekezdés 1. pontjában foglalt feltételek mellett a választói jogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben levő gyermekeinek a számára.

(4) Annak a nőnek, aki egyetemet vagy más főiskolát végzett, életkorára való tekintet nélkül van választójoga.

.....

1928. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK

A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE,

A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA

ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS

SZABÁLYOZÁSÁRÓL SZÓLÓ 1920. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK

MÓDOSÍTÁSÁRÓL

1. § A tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvény cikk 3. §-ának harmadik bekezdése helyébe a következő szöveg lép: Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérő megelőző tanulmányi eredményeire, illetve szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy elsősorban a hadiárvák és a harctéri szolgálatot teljesítettek és a közalkalmazottak gyermekei, továbbá a különféle foglalkozási ágakhoz (mezőgazdasághoz, iparhoz, kereskedelemhez, szabad foglalkozásokhoz stb.) tartozóknak gyermekei az ezen foglalkozásokhoz tartozók számának és jelentőségének megfelelő arányban jussanak a főiskolákra és a fölvettek száma az egyes törvényhatóságok között is igazságosan osztassék fel. A vallás- és köz-

oktatásügyi miniszter felügyel arra, hogy ezek a szabályok megfelelően alkalmaztassanak.

2. § Ezt a törvényt, amely kihirdetése napján lép életbe, a vallás- és közoktatásügyi miniszter hajthatja végre.

1930. ÉVI III. TÖRVÉNYCIKK

A KATONAI BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV ÉLETBELÉPTETÉSÉRŐL ÉS A KÖZÖNSÉGES BÜNTETŐTÖRVÉNYEK EGYES RENDELKEZÉSEINEK EZZEL KAPCSOLATOS MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL (Részleges közlés)

I. FEJEZET

ÉLETBELÉPTETŐ RENDELKEZÉSEK

1. § Az 1930:II. törvénycikkbe foglalt katonai büntetőtörvénykönyv (rövidítve = Ktbtk.) az 1931. évi február hó 1. napján lép életbe.

E naptól kezdve – amennyiben az 1878: V. tc. (rövidítve = Btk.) 2. §-a kivételt nem tesz – nem alkalmazható többé az „1855. évi január 15-i büntetőtörvény a büntettekről és vétségekről” nevezetű büntetőszabály.

.....

III. FEJEZET

A KÖZÖNSÉGES BÜNTETŐTÖRVÉNYEK EGYES RENDELKEZÉSEINEK MÓDOSÍTÁSA ÉS KIEGÉSZÍTÉSE

I. Mind a polgári, mind a katonai bírászkodás körében

1. A hűtlenség tekintetében

57. § A Btk. Második Részének a hűtlenségről szóló III. Fejezete helyébe az alábbi 58–71. §-ban foglalt rendelkezések lépnek.

58. § A hűtlenség büntetettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő, aki külhatalom kormányával vagy külföldi szervezettel szövetkezik vagy érintkezésbe bocsátkozik a végett, hogy a magyar állam ellen ellenséges cselekményre bírja, úgyszintén az is, aki valamely külhatalmat a magyar állam ellen háborúra vagy kényszerintézkedésre indítani törekszik.

Ha a hadüzenet megtörtént vagy a háború kiütött, vagy a kényszerintézkedés bekövetkezett, a büntetés életfogytig tartó fegyház.

59. § A hűtlenség büntettét követi el és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő, aki háború idején:

1. a magyar állam vagy szövetségese fegyveres erejének vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek szándékosan hátrányt vagy az ellenségnek szándékosan előnyt okoz;

2. aki ily cselekmény véghezvitelét megkísérli;

3. aki e végből az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozik;

4. aki az 1. vagy a 3. pontban meghatározott cselekmény elkövetésére mással szövetkezik, mást reábírní törekszik vagy a Btk. 134. §-ában meghatározott módon eredménytelenül felhív.

Életfogytig tartó fegyház a büntetés, ha a tettes a büntettet hivatali vagy szolgálati kötelességének szándékos megszegésével követte el.

Ha azonban a büntett következtében a fegyveres erő egy vagy több tagja hadifogságba esett, életét vesztette, súlyos sérülést szenvedett vagy súlyos betegségbe esett, vagy ha a cselekményből nagy hátrány származott vagy az a hadviselés érdekét nagy fokban veszélyeztette, a büntetés halál.

60. § A hűtlenség büntettét követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő:

1. aki katonai titkot vagy a magyar állam egyéb fontos érdekeit, így különösen nemzetközi vagy gazdasági helyzetét érintő más titkot kitélel vagy jogosulatlanul megszerez;

2. aki közhivatalnoki állásánál, hivatalos megbízatásánál vagy a hatósággal szemben fennálló szolgálati vagy szerződéses viszonyánál fogva birtokába vagy tudomására jutott ily titkot nyilvánosságra hoz vagy illetéktelen személlyel közöl, avagy illetéktelen személynek más módon hozzáférhetővé tesz;

3. aki nem az 1. vagy a 2. pontban meghatározott módon birtokába vagy tudomására jutott oly titkot nyilvánosságra hoz vagy illetéktelen személlyel közöl, avagy illetéktelen személynek más módon hozzáférhetővé tesz, ha a cselekmény az állam érdekét veszélyezteti;

4. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyikét megkísérli;

5. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyiké-

nek elkövetésére mással szövetkezik, mást reábírní törekszik vagy a Btk. 134. §-ában meghatározott módon eredménytelenül felhív;

6. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyikének elkövetése céljából berendezést létesít vagy tart fenn.

Abüntetés öt évtől tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt háború idején követték el.

Katonai titok minden intézkedés, hír, terv, tárgy vagy bármely más olyan tény, amelynek arra nem hivatottak tudomására jutása a honvédelmet vagy általában az állam biztonságát veszélyeztetheti.

Háború idején a magyar állam szövetségesének vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek katonai titka a magyar állam katonai titkával egy tekintet alá esik.

61. § Ha az előbbi § 1–6. pontjaiban meghatározott cselekményt abból a célból követték el, hogy a titok idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak vagy érdekükben működő személynek hozzáférhetővé váljék, a büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

Az előbbi bekezdésben meghatározott célból elkövetett cselekmény büntetése életfogytig tartó fegyház:

1. ha a 60. § 1–3. pontjában meghatározott esetben a cselekmény az állam vagy a közgazdaság érdekeit súlyosan sértette vagy veszélyeztette;

2. ha a tettes a 60. § 1. pontjában meghatározott cselekménynek vagy kísérletének elkövetésére közhivatali állását, hivatalos megbízását vagy a hatósággal szemben fennálló szolgálati vagy szerződéses viszonyát használta fel, továbbá

3. a 60. § 2. pontjában meghatározott cselekménynek vagy kísérletének esetében.

62. § Aki a 60. § 1. vagy 2. pontjában meghatározott cselekményt avagy kísérletét háború idején a 61. §-ban meghatározott célból vagy az ellenség javára követi el, halállal büntetendő.

A 60. §-ban meghatározott egyéb büntettek eseteiben, ha háború idején az ellenség javára követték el, az 59. §-ban megállapított büntetéseket az ott tett megkülönböztetés szerint kell alkalmazni.

63. § Aki a 61. vagy a 62. § szerint büntetendő büntett elkövetőjének akár a kikémlelésben, akár a titok megszerzésében, akár abban, hogy a titok idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak

vagy érdekükben működő személynek hozzáférhetővé válják, segítségére van, a tettesre megállapított büntetéssel büntetendő.

64. § A hűtlenség büntettét követi el és öt évig terjedhető börtönnel, háború idején öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő, aki idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak vagy érdekükben működő személynek kémül ajánlkozik vagy részükre kém-szolgálatot vállal.

Ha a cselekményt háború idején az ellenség javára követték el, a büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház.

65. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki a magyar állam katonai védelmét szolgáló berendezésről vagy intézkedésről az illetékes hatóság engedelmé nélkül vázlatot, tervet, leírást vagy fényképet készít vagy közzétesz, úgyszintén aki hivatalos őrizet alatt levő ilyen vázlatot, tervet, leírást vagy fényképet jogosulatlanul magának vagy másnak megszerez vagy lemásol.

Ugyanígy büntetendő az is, aki titkon vagy csellemel belopódzik oly helyre, ahová a belépést az illetékes hatóság az állam katonai védelme érdekében a közönségnek megtiltotta.

Háború idején a magyar állam szövetségesének vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek katonai védelme a magyar állam katonai védelmével egy tekintet alá esik.

66. § Aki a 60. § 2. és 3. pontjában meghatározott cselekményt gondatlanságból követi el, öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

67. § Aki katonai titkot vagy a magyar államnak biztonságát, vagy egyéb fontos érdekét érintő más titkot tartalmazó ügyiratot vagy egyéb tárgyat a nélkül, hogy arra jogosítva volna, magánál tart, – amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik – egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

68. § A hűtlenség büntettét követi el és öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő, aki oly hamis vagy hamisított iratot, rajzot vagy egyéb valótlan adatot, amely valósága esetén a 60. §-ban megjelölt titok volna, idegen állam hatóságával, külföldi szervezettel, megbízottjukkal vagy érdekükben működő személlyel közöl, ha a közlés alkalmas arra, hogy az állam katonai vagy egyéb fontos érdekét veszélyeztesse.

Ugyanígy büntetendő az is, aki oly közlés céljára a hamis vagy hamisított iratot vagy rajzot készíti, avagy a valótlán adatot koholja.

69. § Aki olyan időben vesz hiteltérdemlő tudomást arról, hogy a jelen fejezetben büntettnak nyilvánított cselekmény elkövetése céloztatik, amidőn annak megakadályozása még lehetséges és arról a hatóságnak, mihelyt teheti, jelentést nem tesz, háromévig terjedhető államfogházszal büntetendő, kivéve, ha a célba vett büntetett abbanhagyatott.

A tettes vagy részes hozzátartozója (Btk. 78. §) a feljelentés elmulasztása miatt nem büntethető.

70. § Az 58-64. §-okban, továbbá a 68. §-ban meghatározott büntettek eseteiben hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is meg kell állapítani, külföldit az országból ki kell utasítani és a visszatéréstől örökre el kell tiltani, belföldit pedig abból a községből, ahol tartózkodása a magyar állam érdekeire veszélyes, akkor is ki lehet tiltani, ha az az elítéltnak illetőségi helye.

A bíróság ítéletében az államkincstár javára belátása szerint és az elítélt vagyoni viszonyaihoz mért, az elítélt egész vagyonának elkobzásáig terjedhető vagyoni elégtételt állapíthat meg. A vagyoni elégtétel szabadságvesztésbüntetésre át nem változtatható, egyébként azonban a pénzbüntetésre esik egy tekintet alá.

A jelen fejezetben meghatározott büntetett elkövetéséért akár előzetesen, akár utólag kapott ajándékot vagy jutalmat, az előbbi bekezdés alkalmazására tekintet nélkül minden esetben el kell kobozni, ha pedig az elkobzás nem fogatosítható, az elítéltet arra kell kötelezni, hogy a kapott értéknek vagy a juttatott vagyoni előnynek megfelelő összeget az államkincstárnak fizesse meg.

71. § A Btk. 136. és 137. §-ának rendelkezéseit az 58-63. §-okban meghatározott bűncselekményekre megfelelően alkalmazni kell.

A 60. § 6. pontjában meghatározott büntetett miatt nem büntethető az, aki az ott említett berendezést önként és mielőtt a cselekményt felfedezték volna, megsemmisíti.

A feljelentés elmulasztása (69.§) nem büntethető, ha a cselekményről a hatóságnak valamely köztudomású tényből, különösen sajtóközleményből értesülnie kellett.

1938. ÉVI XIX. TÖRVÉNYCIKK
AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
(Részleges közlés)

ELSŐ RÉSZ
ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

I. FEJEZET
ALAPRENDELKEZÉSEK

1. § (1) Az országgyűlési képviselők száma: 260.

(2) Százharmincöt országgyűlési képviselőt olyan választókerületekben kell választani, amelyek mindegyike egy-egy országgyűlési képviselőt választ (egyéni választókerületek), százhuszonöt országgyűlési képviselőt pedig olyan választókerületekben, amelyek mindegyike több országgyűlési képviselőt választ (lajstromos választókerületek).

2. § Egyéni választókerületeket minden vármegyében kell alakítani; a törvényhatósági jogú városok közül csak azokban, amelyek a jelen törvény hatálybalépésekor érvényben levő választókerületi beosztás szerint egy képviselőt választanak.

3. § (1) Minden törvényhatóság önállóan, egymagában egy-egy lajstromos választókerületet alkot.

(2) Az előző bekezdésben megállapított szabálytól eltérően:

a) Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területét négy lajstromos választókerületre kell felosztani; ezek egyikét – budapestkörnyéki választókerület elnevezéssel – a budapestkörnyéki városokból és községekből kell megalakítani;

b) Bács-Bodrog vármegye Baja thj. várossal együtt, Fejér vármegye Székesfehérvár thj. várossal együtt, Sopron vármegye pedig Sopron thj. várossal együtt alkot egy-egy lajstromos választókerületet;

c) Budapest székesfőváros területét három lajstromos választókerületre kell felosztani.

.....

7. § Egyéni választókerületben a megválasztáshoz viszonylagos többség, azonban a leadott érvényes szavazatoknak legalább 40%-a szükséges. Lajstromos választókerületben az eredmény megállapítása az arányos képviseleti rendszer szerint történik.

8. § Minden lajstromos választásnál egyidejűleg pótképviselőket is kell választani.

9. § A szavazás minden választásnál titkos és kötelező.

10. § Az országgyűlési képviselői megbízatás időtartama az országgyűlés összeülésétől számított öt év.

II. FEJEZET

KÖZPONTI VÁLASZTMÁNY

11. § (1) A választások előkészítésével járó tennivalók ellátására minden törvényhatóságban központi választmányt kell alakítani.

.....

MÁSODIK RÉSZ

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐVÁLASZTÓK ÉS AZOK NÉVJEGYZÉKE

III. FEJEZET

VÁLASZTÓJOGOSULTSÁG

19. § (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztójoga van annak a férfinak, aki életének 26. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

(2) Annak, aki az 1912. évet megelőző időben született és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

(3) Annak, aki írni-olvasni tud és az (3) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik, illetőleg negyedik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha családfenntartó és ha:

a) az 1914-1918. évi világháborúban vitézségi érmet szerzett vagy altszti (tisztesi) rendfokozatot ért el; vagy

b) hadirokkant (1933: VII. tc. 2. § A) pontja); vagy

c) a Károly-csapatkereszt igazolt tulajdonosa (tűzharcos); vagy

d) önálló iparos vagy kereskedő; vagy

e) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán vagy felesége földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok kataszteri tiszta jövedelme legalább 40 aranykorona; vagy

f) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább két kat. hold és a földművesek, illetőleg felségének háza is van; vagy

g) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább két kat. hold és a földművesnek még legalább két kat. hold föld haszonbérlete is van; vagy

h) földműves, aki mint haszonbérelő, akár önállóan, akár mint földbérlőszövetkezet tagja, legalább hat év óta gazdálkodik olyan földbirtokon, – beleszámítva a saját vagy felesége földbirtokát is – amelynek kataszteri tiszta jövedelme legalább 100 aranykorona, vagy amelynek területe legalább tíz kat. hold; vagy

i) mint gazdasági cseléd legalább négy év óta ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban van alkalmazva, vagy mint mezőgazdasági munkavállaló, a választói névjegyzék elkészítésének évét megelőzően legalább négy éven át ugyanannál a munkaadónál, vagyugyanabban a gazdaságban mint szerződéses munkás volt alkalmazásban.

(4) Az előző bekezdés szempontjából családfenntartó az, aki vele együtt élő házastársának, vagy felmenő vagy lemenő ágbeli hozzátartozójának, vagy testvérének eltartásáról gondoskodik.

(5) Annak a férfinak, aki egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, életkorára tekintet nélkül van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

20. § (1) Lajstromos választókerületben országgyűlési képviselőválasztójoga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(2) A saját keresetből eltartás (1) bek. 1. a) pontja) kellékének megfelelő az is, aki háztartásban vagy gazdaságban végzett munka ellenében, mint családtag, eltartásban részesül.

(3) Az (1) bekezdés 1. b) és 2. pontja esetében a feleség választójogát nem érinti az, hogy férjének a 26. § értelmében nincs választójoga vagy, hogy férje a választójogból ki van zárva (27., 28. §).

(4) Az a nő, aki az (1) bekezdés 2. pontjában foglalt feltételek mellett a választójogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben lévő gyermekeinek számára.

(5) Az (1) bekezdés 2. pontjának alkalmazása szempontjából a háborúban hősi halált halt gyermeket életbenlévőnek kell tekinteni.

(6) Annak a nőnek, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

(7) Annak a nőnek, aki egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, életkorára tekintet nélkül van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

21. § (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztójoga van annak a férfinak, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar állampolgár, állandó foglalkozása van, családfenntartó és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha az elemi népiskola hatodik osztályát vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte.

(2) Annak, aki az 1912. évet megelőző időben született és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga akkor, ha az elemi népiskola negyedik osztályát sikeresen elvégezte.

(3) Annak, aki írni-olvasni tud és az (1) bekezdésben megkívánt kellékeknek egyébként megfelel, az elemi népiskola hatodik, illetőleg negyedik osztályának elvégzése nélkül is van választójoga, ha:

a) az 1914-18. évi világháborúban vitézségi érmet szerzett vagy altiszti (tisztési) rendfokozatot ért el; vagy

b) hadirokkant (1933: VII. tc. 2. § A) pontja); vagy

c) a Károly-csapatkereszt igazolt tulajdonosa (tűzharcos); vagy

d) önálló iparos vagy kereskedő, ha legalább két év óta bárhol, bármilyen állami egyenesadót fizet; vagy

e) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán, vagy felesége földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok kataszteri tiszta jövedelme legalább 60 aranykorona; vagy

f) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább öt kat. hold és a földművesnek, illetőleg feleségének háza is van; vagy

g) földműves, aki a saját vagy feleségével közös földbirtokán gazdálkodik, ha a földbirtok területe legalább öt kat. hold és a földművesnek még legalább öt kat. hold föld haszonbérlete is van; vagy

h) földműves, aki mint haszonbérelő, akár önállóan, akár mint földbérlőszövetkezet tagja, hat év óta olyan földbirtokon gazdálkodik, amelynek kataszteri tiszta jövedelme – hozzászámítva a saját vagy felesége földbirtokának kataszteri tiszta jövedelmét is – legalább 100 aranykorona; vagy

i) mint gazdasági cseléd hat év óta ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban van alkalmazva, vagy mint mezőgazdasági munkavállaló a választói névjegyzék elkészítésének évét megelőzően legalább hat éven át ugyanannál a munkaadónál vagy ugyanabban a gazdaságban mint szerződéses munkás volt alkalmazva.

(4) Az állandó foglalkozás kellékének megfelel az is, aki:

a) nyugdíjat, vagy öregségi, vagy rokkantsági járadékot kap; vagy

b) vagyonának jövedelméből tartja fenn magát.

(5) Az (1) bekezdés rendelkezései szempontjából családfenntartó az, aki vele együttélő házastársának, vagy felmenő vagy lemenő ágbeli hozzátartozójának, vagy testvérének eltartásáról gondoskodik.

(6) Annak a férfinak, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra, az állandó foglalkozásra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel.

22. § (1) Egyéni választókerületben országgyűlési képviselőválasztójoga van annak a nőnek, aki életének 30. évét betöltötte, tíz év óta magyar

állampolgár és hat év óta ugyanabban a községben lakik, vagy van lakása, ha:

1. az elemi népiskola hatodik osztályát, vagy más tanintézetnek ezzel tanértékre egyenrangú osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és

a) saját vagyonának jövedelméből vagy saját keresetéből tartja el magát; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt;

2. írni-olvasni tud, három vagy több törvényes gyermeknek adott életet, akik közül legalább három gyermek életben van és olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(2) A saját keresetből eltartás (e) bek. 1. a) pontja) kellékének megfelel az is, aki háztartásban vagy gazdaságban végzett munka ellenében, mint családtag, eltartásban részesül.

(3) Annak a nőnek, aki középiskolát vagy középiskolával egy tekintet alá eső középfokú iskolát végzett, élete 26. évének betöltésétől kezdve van választójoga, ha a magyar állampolgárságra és az egyhelybenlakásra megállapított kellékeknek megfelel és

a) állandó foglalkozása van, vagy az állandó foglalkozás kellékének az előző § (4) bekezdése értelmében megfelel; vagy

b) olyan férfinak a felesége vagy özvegye, aki az előző §-ban megállapított kellékeknek megfelel, illetőleg megfelelt.

(4) Az (1) bekezdés 1. b) és 2. pontja és a (3) bekezdés b) pontja esetében a feleség választójogát nem érinti az, hogy férjének a 26. § értelmében nincs választójoga, vagy hogy férje a választójogból ki van zárva (27., 28. §).

(5) Az a nő, aki az (1) bekezdés 2. pontjában foglalt feltételek mellett a választójogot megszerezte, annak továbbra is birtokában marad, tekintet nélkül életben lévő gyermekeinek a számára.

(6) Az (1) bekezdés 2. pontjának alkalmazása szempontjából a háborúban hősi halált halt gyermeket életben lévőnek kell tekintetni.

23. § (1) A választójogosultság szempontjából a tíz éves magyar állampolgárság kellékét vélelmezni kell annál, aki Magyarországnak a trianoni szerződéssel megállapított területén született, úgyszintén annál is, aki Magyarországnak a trianoni szerződéssel elcsatolt területén született, ha

a trianoni szerződés életbeléptét közvetlenül megelőzően négy éven át Magyarországnak a trianoni szerződés által megállapított területén lakott. Ez a vélelem nem irányadó annál, akinél kétség forog fenn abban a tekintetben, hogy a magyar állampolgárságot leszármazás útján megszerezte.

(2) Visszahonosított személyeknél a korábbi magyar állampolgárság időtartamát az állampolgárság kellékének elbírálásánál számításba kell venni.

(3) Annak, aki az 1879: L. tc. 17. §-a alapján kapott állampolgárságot, ha nála a választójog többi kellékei megvannak, azonnal van választójoga.

24. § (1) A választójoghoz megkívánt hat évi egyhelybenlakás kellékének megfelel az is, aki az utolsó hat évben lakóhelyét csak egy ízben változtatta, ha megelőzőleg hat évig ugyanegy községben lakott.

(2) Bármily rövid ideig tartó helybenlakás elegendő annál, aki:

1. országgyűlési képviselő, vagy az országgyűlés felsőházának tagja, vagy az állam vagy bármely törvényhatóság, község, közintézet, közalap, közalapítvány, nyilvános jellegű tanintézet, állami, törvényhatósági vagy községi közüzem állandó alkalmazottja, vagy nyugdíjasa; vagy

2. bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek hivatalos alkalmazásban levő lelkésze; vagy

3. nyugállományú honvéd, határőr, csendőr vagy folyamőr havidíjas; vagy

4. a középiskolának vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú más polgári vagy katonai tanintézetnek legmagasabb osztályát (évfolyamát) sikeresen elvégezte és állandó állása vagy foglalkozása van.

(3) A hatévi egyhelybenlakás kellékének hiánya miatt nem lehet kizárni a választójogból azt a nőt, akinek vele közös háztartásban élő férjét a jelen §-ban felsorolt kedvezmények valamelyike megilleti.

.....

IV. FEJEZET

A VÁLASZTÓK NÉVJEGYZÉKE

30. § (1) Azokról, akiknek választójoguk van, névjegyzéket kell készíteni.

(2) A választók névjegyzékét a központi választmány készíti el.

(3) A névjegyzék készítéséhez szükséges előmunkálatokat nagy- és kisközségekben a községi előljáróság, városokban a polgármester végzi.

Budapesten a polgármester ezt a feladatkörét a székesfővárosi statisztikai hivatal útján látja el.

.....

V. FEJEZET

VÁLASZTHATÓSÁG

55. § (1) Országgyűlési képviselővé, illetőleg pótképviselővé megválasztani csak azt lehet, akinek országgyűlési képviselőválasztójoga van és életének 30. évét betöltötte, ha:

1. az országgyűlésnek, bármelyik törvényhatósági bizottságnak vagy községi képviselőtestületnek tagja vagy azoknak a választást megelőző tíz éven belül tagja volt; vagy

2. élethivatásszerű állandó foglalkozása van.

(2) Az élethivatásszerű állandó foglalkozás kellékének az felel meg, akinek a választást megelőzően már legalább öt év óta, ha pedig egyetemen vagy más főiskolán tudori vagy képesítő oklevelet szerzett, legalább egy év óta olyan foglalkozása van, amely után állami egyenes adót kell fizetni.

(3) Az élethivatásszerű állandó foglalkozás kellékének megfelel az is, aki:

a) nyugdíjat vagy öregségi vagy rokkantsági járadékot kap; vagy

b) vagyonának jövedelméből tartja fenn magát; vagy

c) valamely egyházi rendnek vagy egyházi testületnek élethivatásszerűen tagja; vagy

d) olyan férfinak a felesége, akinek a jelen § értelmében élethivatásszerű állandó foglalkozása van.

(4) Aki az előző bekezdésekben meghatározott kellékeknek megfelel, megválasztható akkor is, ha a választók névjegyzékébe nincs is felvéve.

.....

VII. FEJEZET

A VÁLASZTÁS TISZTASÁGÁNAK ÉS ZAVARTALANSÁGÁNAK

BIZTOSÍTÁSA

67. § (1) A képviselőjelöltnek – lajstromos választókerületben minden jelöltnek – a saját személyére vonatkozólag tájékoztató nyilatkozatot kell kiállítania.

.....

VIII. FEJEZET

KÉPVISELŐJELÖLÉS

75. § (1) A választást képviselőjelölés előzi meg.

(2) Olyan pártprogrammal, vagy olyan politikai célkitűzéssel, amely a nemzeti állam és a társadalom törvényes rendjének felforgatására, vagy megsemmisítésére irányul, országgyűlési képviselőül senki sem jelölhető.

.....

80. § (1) Ajánlásra csak a választókerület országgyűlési képviselő-választói névjegyzékébe felvett választóknak van joguk.

(2) Érvényes ajánláshoz egyéni választókerületben legalább 500, lajstromos választókerületben pedig legalább 1500 választó sajátkezű aláírása szükséges.

(3) Ha az ajánlás országos pártnak a jelöltjére, illetőleg lajstromára vonatkozik, az ajánlás érvényességéhez egyéni választókerületben 150, lajstromos választókerületben pedig egy-egy képviselő után 150-150, összesen azonban legfeljebb 750 választó aláírása is elegendő akkor, ha a párt a képviseletére jogosult központi szerv útján az ajánláshoz kir. közjegyző által hitelesített írásbeli nyilatkozatban előzetesen hozzájárult.

(4) Úgy a (2), mint a (3) bekezdés esetében az ajánlók legalább felerészének olyan választónak kell lennie, aki életének 30. évét már betöltötte.

(5) Az ajánlás érvényességéhez megkívánt számú aláírásnak legfeljebb egynegyed részéig lehet elfogadni olyan ajánlóknak az aláírását, akik ugyanannak a községnek választói névjegyzékébe vannak felvéve. Az olyan választókerületben, ahol négynél kevesebb község van, az érvényes ajánláshoz megkívánt számú aláírásnak legfeljebb felerészéig lehet elfogadni olyan ajánlók aláírását, akik ugyanannak a községnek választói névjegyzékébe vannak felvéve. Az önálló városi választókerületekben az ajánlás érvényességéhez megkívánt számú aláírás legfeljebb egynegyed részéig lehet érvényesnek elfogadni olyan ajánlók aláírását, akik ugyanannak a szavazókörnek a névjegyzékébe vannak felvéve.

(6) Az ajánlók száma a (2), illetőleg a (3) bekezdésben megkívánt számot ennek a számnak legfeljebb 50%-ával haladhatja meg.

(7) Az ajánlásnak tartalmaznia kell az ajánlók családi és utónevét, polgári állását (foglalkozását), lakását, születési évét, a szavazókör megjelölését és a választói névjegyzék sorszámát.

.....

IX. FEJEZET

VÁLASZTÁSI ELJÁRÁS

1. A választási eljárás megnyitása
2. Egyhangú választás
3. Választás
4. A választás eredményének megállapítása és kihirdetése

.....

115. § (1) Az egyéni választókerület megválasztott országgyűlési képviselőjének azt a képviselőjelöltet kell tekinteni, akire a legtöbb szavazat, legalább azonban a leadott érvényes szavazatok 40%-a esett. A viszonylagos többség megállapításánál számításba kell venni a visszalépett vagy meghalt képviselőjelöltre esett szavazatokat is.

(2) Ha az érvényes szavazatok 40%-át egyik jelölt sem kapta meg: a legtöbb szavazatot kapott két jelölt között, illetőleg – ha többen egyenlő számú szavazatot kaptak – a legtöbb szavazatot kapott jelöltek között pótválasztásnak van helye.

(3) Pótválasztásnak van helye akkor is, ha két jelölt megkapta ugyan az érvényes szavazatok 40-40%-át, azonban mindkét jelölt egyenlő számú szavazatot kapott.

(4) Ha az a képviselőjelölt, akit az (1) bekezdés értelmében megválasztott országgyűlési képviselőnek kellene kijelenteni, az eredmény kihirdetése előtt visszalépett, vagy meghalt, úgyszintén ha azoknak a képviselő-jelölteknek valamelyike, akiket a (2), illetőleg (3) bekezdés értelmében pótválasztásra kellene bocsátani, az eredmény kihirdetése előtt meghalt, a választási eljárást meghiúsultnak kell tekinteni és új választásnak van helye.

116. § (1) A lajstromos választókerületekben az egyes lajstromokra eső érvényes szavazatok számának megállapítása után ki kell számítani, hogy az egyes lajstromokra hány képviselői megbízás esik.

.....

117. § A választás megállapított eredményét a választási bizottság elnöke a hirdetményben (64. §) előre jelzett helyen kihirdeti és az eredmény részletes adatait a képviselőház elnökével is haladéktalanul közli.

.....

5. Pótválasztás és új választás

.....

6. A biztosíték visszafizetése

.....

NEGYEDIK RÉSZ

A VÁLASZTÁSOK FELETTI BÍRÁSKODÁS

X. FEJEZET

126. § (1) A választás érvénytelen:

1. ha a képviselő, illetőleg a pótképviselő a választás időpontjában akár egyáltalában, akár az illető kerületben a törvény értelmében nem volt megválasztható;

2. ha a képviselő, illetőleg a pótképviselő a 75. § (2) bekezdése értelmében nem volt jelölhető, vagy a 77. § (2) bekezdésében foglalt tilalom ellenére fogadott el jelölést.;

3. ha a képviselő, illetőleg a pótképviselő a választás kitűzésétől a választás befejezéséig terjedő időben gyülekezeten, nyilvánosan, szóval vagy nyomtatvány, irat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által magán- vagy közvagyonnak ingyenes felosztásával ámított, vagy olyan cselekményt követett el, amelyet az 1878: V. tc. 171-174. §-a, vagy az 1913: XXXIV. tc. 1-4. §-a, vagy az 1921:III. törvénycikk, avagy a jelen törvény 173-184. §-a büntetté vagy vétséggé nyilvánít, vagy ha ilyen cselekményt más személy az előbb meghatározott időben a képviselő, illetőleg a pótképviselő tudtával és beleegyezésével követett el;

4. ha a képviselő, illetőleg a pótképviselő a tájékoztató nyilatkozatban – olyan körülményre vonatkozóan, amelyre nézve a 67. § (2) bekezdése értelmében nyilatkozni kell – valótlan-ságot állított, vagy ilyen körülményt elhallgatott;

5. ha a választókerületben a bizalmi egyének működését akár az igazolványok láttamozásának megtagadásával, akár más módon jogellenesen megakadályozták;

6. ha a választókerületben a szavazás titkosságát a 189. §-ba ütköző módon megsértették és ezzel a választás eredményének kialakulását döntően befolyásolták;

7. ha a választókerületben a leadott szavazólapokból elvettek, vagy azokhoz hozzátettek, vagy a szavazólapokat kicserélték és ezzel a választás eredményének kialakulását döntően befolyásolták;

8. ha a 3. pontban, vagy a jelen törvény 73. §-a (1) bekezdésében megjelölt cselekményeket a választókkal szemben a képviselő, illetőleg a pótképviselő tudta és előzetes beleegyezése nélkül követték el és azok a választás eredményére döntő befolyással voltak;

9. ha bűncselekmény nem is állapítható meg, azonban a választókerületben elkövetett erőszak, fenyegetés, izgatás, vagy hatósági személy jogellenes magatartása, vagy a képviselő, illetőleg a pótképviselő megválasztása érdekében tevékenységet kifejtő személy magatartása a választók körében olyan mértékű megfélemlítést vagy megtévesztést idézett elő, amely a választók egy részét választói jogának gyakorlásában gátolta, vagy jogellenesen befolyásolta és ennél fogva a megfélemlítés vagy a megtévesztés a választás eredményére döntő befolyással volt;

10. ha a választási eljárásnak a jelen törvényben megállapított szabályait akár cselekvéssel, akár mulasztással megsértették és a szabálytalanság a választás eredményére döntő befolyással volt;

11. ha a választás kitűzésétől a választás befejezéséig terjedő időben a hatóság jogellenesen megakadályozta azt, hogy valamelyik jelölt a választókkal törvényes formák közt érintkezzék, vagy pártprogramját a választók előtt a jogszabályoknak megfelelő módon megismertesse, feltéve, hogy a hatóság eljárása nyilván jogszabályellenes volt vagy intézkedése a választás eredményére döntő befolyással volt.

(2) Nem érvénytelen a választás, ha a szabálytalanságot a képviselő ellenjelöltje érdekében követték el.

(3) Az (1) bekezdés 5. pontjában említett szabálytalanság, ha csak valamely szavazóköri körben követték el, csupán az illető szavazóköri körben lefolyt szavazást teszi érvénytelenné.

.....

128. § (1) A 126. vagy a 127. §-ban meghatározott valamely érvénytelenségi ok alapján a választás ellen – az eredmény kihirdetésétől számított harminc nap alatt – a választás érvénytelenségének megállapítása végett panasszal lehet élni a közigazgatási bírósághoz.

(2) A panasz beadására jogosult a választókerület választóinak legalább 5%-a. Abban az esetben, ha a választókerület választóinak 5%-a egyéni választókerületben az ötszáz, lajstromos választókerületben az ezeröttszáz meghaladja, a panasz beadására egyéni választókerületben ötszáz, lajstromos választókerületben ezeröttszáz választó is jogosult.

(3) A panaszt tevő választók azt, hogy az illető választókerületben választójoguk van, kizárólag a panasszal megtámadott választáskor érvényben volt választói névjegyzék hiteles kivonatával igazolhatják.

(4) A panasz joga nem illeti meg azt, sem meghatalmazottként nem járhat el az, aki a választásban hivatalosan közreműködött vagy a képviselő pártja részéről ajánló, vagy bizalmi egyén volt.

129. § (1) A panaszt magyar nyelven kell szerkeszteni és annyi példányban kell benyújtani, hogy egy példány jusson a közigazgatási bíróságnak, egy-egy teljesen azonos szövegű példány pedig a képviselőháznak és mindazoknak, akik ellen a panasz intézve van. Az első példányt a panaszlóknak alá kell írniok; aláírásuknak a községi előjáróság (polgármester, Budapesten a kerületi előjáró, vagy kir. járásbíróság, vagy kir. közjegyző által hitelesítve kell lennie. A többi példánynak az aláírások helyett az aláírók nevét kell tartalmaznia. A hitelesítő köteles a panaszt az aláírók előtt felolvasni, tartalmát nekik megmagyarázni és az aláírókat figyelmeztetni az aláírásból származó jogkövetkezményekre, különösen az eljárási költség viselésének a 153. §-ban meghatározott kötelezettségére. A hitelesítő záradékban fel kell tüntetni, hogy a hitelesítő az előbb említett köteletségének eleget tett.

(2) A panaszlóknak egy vagy több meghatalmazottat kell megnevezniök, akik egyikének Budapesten kell laknia. Ha a panaszlók a meghatalmazást nem a panasziratban adják meg, a meghatalmazáson az aláírásoknak az előző bekezdésben foglaltaknak megfelelően hitelesítve kell lenniök.

(3) Meghatalmazott csak bejegyzett ügyvéd lehet.

130. § (1) A panaszban a kérelem szabatos előterjesztése mellett elő kell adni azokat a tényeket, amelyek miatt a panaszlók a választást érvénytelennek tartják és fel kell sorolni az ezek igazolására szolgáló bizonyítékokat. A panaszban említett okiratokat a panasz első példányához eredetiben vagy hitelesített másolatban, a többi példányhoz egyszerű másolatban kell csatolni. A nem magyar nyelven szerkesztett okiratot hiteles fordítással kell ellátni. Ha a panaszlók tanúval kívánnak bizonyítani, a bizonyítani kívánt tények megjelölése mellett a tanú nevét, foglalkozását és lakását már a panaszban be kell jelenteni.

(2) A panaszlók kötelesek a budapesti m. kir. központi állampénztárnál, mint bírói letét hivatalnál, a megtámadott képviselő (pótképviselő)

költségeinek fedezésére 1000 pengőt letenni. A letételt a panasz beadásakor igazolni kell.

(3) A közigazgatási bíróság a bizonyítás elrendelése előtt a megtámadott képviselő (pótképviselő) indokolt kérelmére végzésben kötelezheti a panaszlót, hogy az előző bekezdés értelmében letett biztosítékot – záros határidő alatt – a végzésben meghatározott összeggel, legfeljebb azonban 3000 pengőre egészítsék ki.

.....

133. § (1) Az országgyűlési képviselőválasztások felett a bíráskodást a m. kir. közigazgatási bíróság gyakorolja. A bíróság eljáró tanácsát lehetőleg a közigazgatási bíróság általános közigazgatási osztályának tagjaiból kell megalakítani. A bíróság eljáró tanácsának nem lehet tagja az, aki az országgyűlés felsőházának tagja. Az ítélet hozatalában csak az vehet részt, aki a tanács tagjaként vagy póttagjaként a tárgyalás egész folyamán jelen volt.

.....

140. § (1) A tárgyalás szóbeli és nyilvános.

(2) Az egy választásra vonatkozó panaszokat lehetőleg együtt kell tárgyalni.

(3) A panaszt a tárgyalás megnyitása után is vissza kell utasítani (134. §), ha az ellen a választásvédők a 128. § alapján a közigazgatási bíróság által alaposnak talált kifogást emelnek; e tárgyban a bizonyítást csak a kifogás alaposságának valószínűvé tétele esetében lehet elrendelni.

.....

ÖTÖDIK RÉSZ

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐI MEGBÍZÁSOK

XI. FEJEZET

A MEGBÍZÓLEVELEK BEMUTATÁSA ÉS A KÉPVISELŐK IGAZOLÁSA

.....

XII. FEJEZET

AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐI MEGBÍZÁSOK MEGSZŰNÉSE

PÓTKÉPVISELŐK BEHÍVÁSA. IDŐKÖZI VÁLASZTÁS

.....

HATODIK RÉSZ MEGTORLÓ RENDELKEZÉSEK

XIII. FEJEZET A VÁLASZTÓJOG BÜNTETŐJOGI VÉDELME

1. A választók névjegyzékének meghamisítása

171. § (1) Büntettet követ el a hatóságnak az a tagja vagy közege, aki a névjegyzék összeállításával és kiigazításával kapcsolatos munkálatok során szándékosan közreműködik akár abban, hogy valaki nyilvánvalóan törvény ellenére a névjegyzék tervezetébe felvétessék, vagy abból ki ne hagyassék, vagy akár abban, hogy valaki nyilvánvalóan törvény ellenére a névjegyzék tervezetébe fel ne vételessék, vagy abból kihagyassék.

(2) Büntettet követ el a központi választmány elnöke, tagja vagy közege, aki az előző bekezdésben meghatározott cselekményt a választók névjegyzékének összeállításánál vagy kiigazításánál követi el.

172. § (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el, aki abból a célból, hogy akár ő maga, akár más, törvény ellenére választójogot nyerjen, vagy hogy akár az ő, akár másnak választójoga törvény ellenére megmaradjon, vagy végül, hogy valaki törvény ellenére választójogot ne nyerjen, vagy választójogát törvény ellenére elveszítse:

1. hamis okiratot készít vagy készített, tudva hamis vallomást tesz, tudva hamis felvilágosítást ad, vagy pedig tudva más hamis bizonyítékot vagy adatot szolgáltat;

2. valódi okiratot meghamisít vagy meghamisítottat, elrejt, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz;

3. a választójog kellékeinek igazolásához szükséges okirat kiállítását vagy kiszolgáltatását, vagy a választójog kellékeinek igazolásához szükséges vallomást, felvilágosítást vagy más bizonyíték vagy adat szolgáltatását törvény ellenére megtagadja;

4. a hatóság előtt tudva hamis vagy hamisított okiratot, vagy más ilyen bizonyítékot vagy adatot használ fel;

5. mást az 1-4. pontokban felsorolt valamelyik cselekmény elkövetésére reábirni törekszik.

(2) Büntett a cselekmény, ha azt valaki hivatala vagy hivatalos megbízatása körében követi el.

*2. A választójog szabad gyakorlásának akadályozása
és jogosulatlan befolyásolása*

173. § (1) Vétséget követ el, aki a választót erőszakkal vagy fenyegetéssel választói jogának szabad gyakorlásában akadályozza.

(2) A kísérlet büntetendő.

174. § (1) Vétséget követ el, aki abból a célból, hogy a választó a szavazástól tartózkodjék, a választót vagy hozzátartozóját (1878: V. tc. 78. §) szóval vagy tettel bántalmazza, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sujtja, ilyen bántalmazással, hátránnyal, vagy pedig becsületsértő vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételével fenyegeti.

(2) Vétséget követ el az is, aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt abból a célból követi el, hogy a választó valamely ajánlási ívet aláírjon, vagy annak aláírásától tartózkodjék, vagy, hogy a választót a jelöltség el nem fogadására, vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja.

175. § A 173. és a 174. §-ban meghatározott cselekmény büntett, ha azt a tettes valamely csoportnak, egyesületnek vagy testületnek megbízásából, vagy nevében, vagy elhatározására hivatkozással követi el; ha pedig a cselekményt valamely csoport követi el, a csoport minden tagját büntett miatt kell büntetni.

176. § (1) Vétséget követ el, aki a 174. §-ban említett célból a választó részére, vagy a választó beleegyezésével más részére ajándékot, őt meg nem illető jutalmat, vagy egyéb előnyt ad, juttat vagy ígér.

(2) Vétséget követ el az a választó is, aki az előbbi bekezdésben megjelölt célból akár maga, akár más részére ajándékot, illetéktelen jutalmat vagy egyéb előnyt követel, elfogad, vagy valakit ajándék, jutalom vagy egyéb előny ígéretére reábirni törekszik.

177. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el, aki a választók félrevezetésére alkalmas ígéretekkel a tisztességbe ütköző módon törekszik képviselőül megválasztását előmozdítani.

178. § Vétséget követ el, aki a 174. §-ban meghatározott célból a 73. §-ban foglalt tilalom ellenére választót ellátásban részesít, úgyszintén az, aki ilyen ellátást elfogad.

179. § (1) Vétséget követ el a közhivatalnok, ha hivatali hatalmával visszaélve, hivatali hatáskörében valaminek megtevésével vagy meg nem tevésével vagy ezek kilátásba helyezésével törekszik valamely választót választójogának szabad gyakorlásában befolyásolni, vagy ha a 173. és a 174. §-ban meghatározott cselekmények valamelyikét hivatali hatalmával visszaélve követi el.

(2) Vétséget követ el a közhivatalnok akkor is, ha a neki alárendelt alkalmazottat arra utasítja, hogy a szavazástól tartózkodjék, vagy hogy befolyását valamely más módon az egyik vagy a másik jelölt (párt) mellett vagy ellen, vagy a választóknak a szavazástól való tartózkodása érdekében érvényesítse.

180. § (1) Vétséget követ el az, aki a választót vagy hozzátartozóját (1878: V. tc. 78. §) becsületében sérti, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sújtja vagy testileg bántalmazza, avagy ezek valamelyikével fenyegeti a miatt, mert a választó választói jogát gyakorolta.

(2) Vétséget követ el az is, aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt a miatt követi el, mert a választó valamely ajánlási ívet alá nem írt, vagy olyan ajánlási ívet írt alá, amelynek aláírásától őt a tettes vagy más visszatartani törekedett.

181. § Vétséget követ el, aki a 174. §-ban meghatározott célból a választók félrevezetésére alkalmas vészhiért kohol, vagy valótlan vészhiért terjeszt, vagy a választás körülményeiről, különösen a szavazás helyéről, idejéről, vagy valamely jelölt visszalépéséről vagy haláláról az említett cél elérésére alkalmas álhírt kohol vagy terjeszt, vagy valamely választót bárminő álhír koholásával vagy terjesztésével arra bír, hogy a szavazástól tartózkodjék.

182. § Vétséget követ el az, aki a 174. §-ban meghatározott célból a képviselőjelölt személyére, magánéletére, családi vagy vagyoni viszonyaira, foglalkozására vagy a közéletben kifejtett működésére vonatkozó és a célzott eredmény elérésére alkalmas valótlanságot kohol vagy híresztel, vagy ilyen valótlanságra utaló kifejezést használ.

183. § Vétséget követ el, aki a választás vagy a szavazás színhelyén a rendet olyan mértékben zavarja, hogy a rendzavarás vagy az ezzel okozott megfélemlítés egy vagy több választót szavazati jogának gyakorlásától visszatartott.

184. § Büntett miatt kell büntetni azt, aki az 1878: V. tc. 171. §-ában meg-

határozott cselekményt a választókerületben az országgyűlési képviselőválasztás elrendelésétől a választási eljárás befejezéséig követi el.

185. § (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással büntetendő:

1. aki a szavazás színhelyén jogosulatlanul fegyverrel jelenik meg;

2. aki a szavazás színhelyén az odavitt botot vagy tetteges bántalmazásra alkalmas más eszközt az illetékes közeg felhívására rögtön át nem adja, vagy ott a közrend megzavarása céljából veszélyes eszközt ragad;

3. aki a szavazás színhelyén a rendet zavarja;

4. aki az országgyűlési képviselőválasztás alatt a szavazóhelyiséget magában foglaló épületben, vagy ennek a szavazatszedő küldöttségi elnök által területileg meghatározott környékén a választás eredményének befolyásolása végett beszédet tart, vagy a választókat szavazati joguk gyakorlásában rábeszéléssel befolyásolni törekszik;

5. aki az országgyűlési képviselőválasztást kítűző belügyminiszteri rendelet közzétételének napjától a választási eljárás befejezéséig a választás előkészítésében eljáró jelöltet vagy kíséretének tagját, vagy a választás előkészítése vagy megtartása érdekében eljáró személyt, vagy a választásban résztvevő választót megdobja, vagy ellenük más erőszakos, megfélemlítő vagy megszegyenítő cselekményt követ el.

(2) Ha az előző bekezdés 5. pontjában meghatározott cselekményt csoport követi el, a felbujtók és a vezetők büntetése két hónapig terjedhető elzárás.

3. A választás vagy a szavazás meghamisítása és megghiúsítása

186. § (1) Vétséget követ el:

1. aki másnak neve alatt szavaz;

2. aki ugyanannál a választásnál több szavazóköriben vagy több választókerületben szavaz.

(2) A kísérlet büntetendő.

187. § (1) Vétséget követ el:

1. aki a 186. § alá nem eső módon közvetlenül közreműködik abban, hogy a választás vagy a szavazás eredménye a törvénynek meg nem felelően álljon elő, vagy aki a választás vagy a szavazás eredményét bármely más módon meghamisítja;

2. aki a választást vagy a szavazást, vagy eredményüknek megállapítását meghiúsítja;

3. aki ajánlási ívet jogosulatlanul megsemmisít vagy megsemmisített, vagy rendeltetésétől elvon vagy elrejt.

(2) A kísérlet büntetendő.

(3) A cselekmény büntett, ha azt a választási eljárásban hivatalos megbízatásánál fogva közreműködő közeg követi el.

188. § Vétséget követ el az, aki olyan célból, hogy a törvényesen elrendelt választás ne legyen megtartható, a választásnál közreműködésre hivatott közegeket a közreműködés megtagadására reábírní törekszik.

4. A szavazás titkosságának megsértése

189. § (1) Vétséget követ el az, aki szándékosan tudomást szerez a választó szavazatáról.

(2) Vétséget követ el a szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja, ha az előbbi bekezdésben meghatározott cselekmény elkövetéséhez segélyt nyújt, vagy a szavazásnak véletlenül tudomására jutott titkát mással közli.

5. Egyéb visszaélések

190. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el az:

1. aki résztvesz a törvény tilalma ellenére megtartott olyan felvonulás, pártgyűlés, vagy egyéb pártösszejövetel rendezésében vagy összehívásában, amelynek folyamán valaki ellen, vagy valakinek ingó vagy ingatlan vagyonán büntettet vagy vétséget követtek el;

2. aki a pártgyűlésen a rendet olyan mértékben zavarja, hogy e miatt a gyűlés megtartása lehetetlenné válik;

3. aki az ajánlási ívbe bárkinek a nevét jogosulatlanul beírja;

4. aki a törvény tilalma ellenére két vagy több jelölt ajánlásában vesz részt;

5. aki a választással kapcsolatos falragaszokra (plakátokra), röpiratokra és röpcédulákra vonatkozóan a 72. §-ban megállapított tilalmat megszegi.

191. § (1) Kihágást követ el és pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki a kötelező vallomásszolgáltatást (34. §), illetőleg a 35. §-ban meghatározott adatszolgáltatást megtagadja, vagy felhívás ellenére alapos ok nélkül elmulasztja;

2. aki az országgyűlési képviselőválasztást kitűző belügyminiszteri rendelet közzétételének napjától a választási eljárás befejezéséig a választókerületben a választás céljára zászlót tűz ki, vagy egyébként használ.

(2) Kihágást követ el és egy hónapig terjedő elzárással büntetendő:

1. aki párt vagy jelölt zászlaját vagy jelvényét templomra (imaházra), vagy állami törvényhatósági vagy községi középületre, nyilvános iskola épületére vagy ennek tartozékára tűzi ki, valamint az is, aki azoknak ilyen helyre való kitűzését elrendeli vagy megengedi;

2. aki olyan falragaszt, amely pártnak vagy jelöltnek felhívását vagy más hirdetését tartalmazza, az előbbi pontban említett valamely helyen kifüggeszt, valamint az is, aki az ilyen helyre való kifüggesztést elrendeli vagy megengedi.

(3) Kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással büntetendő, aki olyan zászlót vagy jelvényt tűz ki vagy használ nyilvánosan, amelynek kitűzését vagy használatát a belügyminiszter azért tiltotta meg, mert az a magyar állammal vagy törvényes intézményeivel szemben ellenséges érzést juttat kifejezésre.

(4) A tilalom ellenére kitűzött vagy használt zászlót vagy jelvényt, valamint a tilalom ellenére kifüggesztett falragaszt a rendőrhatalóság, illetőleg a községi előljárásság köteles eltávolítani. A tiltott zászlót vagy jelvényt el kell kobozni.

192. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással büntetendő az:

1. aki a 71. § ellenére választási felvonulást vagy egyéb pártösszejövetelt, vagy bejelentés nélkül, vagy meg nem engedett helyen vagy időpontban pártgyűlést (70. § (1) és (2) bek.) rendez, úgyszintén az, aki pártgyűlésen a rendet zavarja, vagy a közrend fenntartására vagy a 70. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés megtartása végett tett hatósági rendelkezésnek nem engedelmeskedik;

2. aki a szeszes italok árusítására, kiosztására vagy egyébként forgalombahozatalára nézve a jelen törvény 74. §-ában megállapított tilalmat megszegi vagy kijátsza.

193. § (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el, aki a közigazgatási bíróság előtt emelt pa-

naszban, vagy a védíratban a képviselőnek vagy más jelöltnek, vagy a választásnál hivatalosan közreműködő közegnek, avagy ezen eseteken kívül valakinek cselekményeként tudva valótlan tényt ad elő, amennyiben az eljárás alapjául szolgáltat tény valósága esetében a választásnak, vagy valamely szavazatnak érvénytelenítését vonná maga után.

(2) Vétséget követ el az, aki a fentemlített módon és célból tudva hamis tartalmú nyilatkozatot, vagy bizonyítványt állít ki, amennyiben az a közigazgatási bíróság előtti eljárásban használtatott s amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik.

(3) A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványa folytán, az érvénytelenítési eljárás befejezésétől számított harminc nap alatt indítható meg.

194. § A m. kir. közigazgatási bíróság vagy a képviselőház bizottsága vagy kiküldöttje előtt választási ügyben elkövetett hamis tanúzásra az 1878: V. tc. 213. §-ának első bekezdésében meghatározott cselekményre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

195. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és tizenöt napig terjedhető elzárással büntetendő az:

1. aki a 185. § (1) bekezdésének 5. pontjában meghatározott cselekményt a választás után valamely országgyűlési képviselő vagy kíséretének tagja ellen a választókkal való közérdekű érintkezésük alkalmával követi el;

2. aki a választót a 185. § (1) bekezdésének 5. pontjában meghatározott cselekménnyel akadályozza abban, hogy a választás után a képviselővel közérdekű ügyben érintkezzék.

196. § (1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással büntetendő a választókerületben állandó lakóhellyel nem bíró személy, ha a 68. § alá eső tevékenységet a nélkül fejt ki, hogy a képviselőjelölt őt szabályszerűen bejelentette volna.

(2) Az (1) bekezdésben megállapított kihágás elkövetőjét a rendőrség a választási eljárás befejezéséig terjedő időre, lakóhelyét kivéve, a választókerület egész területéről kitilthatja.

197. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és tizenöt napig terjedhető elzárással büntetendő az, aki a 196. § (1) bekezdése alapján elrendelt tilalmat megszegi vagy kijátssza.

6. A büntettek és vétségek büntetésére, valamint a bűnvádi eljárásra vonatkozó rendelkezések:

198. § A jelen fejezetben meghatározott büntettek büntetése két évig terjedhető börtön, a vétségek büntetése pedig két évig terjedhető fogház és mindkét esetben hivatalvesztés, azonkívül a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése.

199. § Amennyiben olyan személy, akinek választási jogát és választhatóságát a 151. § alapján a közigazgatási bíróság felfüggesztette, ugyane választásból kifolyólag a jelen törvényben meghatározott büntett vagy vétség miatt jogerősen elítéltetett: a büntető bíróság az 1878: V. tc. 56. §-ában foglalt következményeket, a m. kir. közigazgatási bíróság ítéletére hivatkozással megállapítja és a politikai jogok felfüggesztését az 1878: V. tc. 57. §-ának korlátaiban belül, a m. kir. közigazgatási bíróság ítéletében megállapított időtartamon túl, de annak beszámításával határozhatja meg.

200. § A 191., 192., 195., 196. és 197. §-ban megállapított kihágások miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a m. kir. rendőrség működésének területén a m. kir. rendőrségnek a hatáskörébe tartozik.

201. § A jelen törvény 173-183., 185-190. §-aiban, a 191. § (1) bekezdésének 2. pontjában, továbbá (2) és (3) bekezdésében, valamint a 192. és a 195. §-aiban meghatározott bűncselekmények miatt az eljárást csak akkor lehet megindítani, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított harminc nap alatt feljelentette.

202. § Ha a jelen törvény 176., 178., 179., 186. és 187. §-aiban meghatározott büntettet vagy vétséget az illető választókerületben a választók névjegyzékébe felvett választó jelentette fel, őt a bűnvádi eljárás során a sértett jogköre illeti meg.

XIV. FEJEZET

A VÁLASZTÓJOG VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB RENDELKEZÉSEK

1. Pénzbírság

.....

2. Fegyelmi eljárás

.....

HETEDIK RÉSZ
VEGYES RENDELKEZÉSEK

.....

NYOLCADIK RÉSZ
ÁTMENETI ÉS VÉGREHAJTÁSI RENDELKEZÉSEK

.....

1938. ÉVI XXXIII. TÖRVÉNYCIKK
SZENT ISTVÁN KIRÁLY DICSŐ EMLÉKÉNEK
MEGŐRÖKÍTÉSÉRŐL

Kilencszáz esztendeje, hogy az Úr magához szólította Magyarország első királyát, Szent Istvánt. A magyar nemzet az elmúlt évszázadok alatt – a viszontagságok és a megpróbáltatások legsúlyosabb idejében is – változatlan, hálás kegyelettel őrizte meg a dicső uralkodó el nem múló emlékezetét. Halálának kilencszázadik évfordulóján a magyar törvényhozás az isteni Gondviselés iránt érzett bensőséges hálával kíván hódolni a magyar királyságot megalapozó s a magyarságot az európai küldetés útjára elvezető nagy magyar fejedelem és apostol halhatatlan szellemének.

Mélységes tisztelettel emlékezik meg a nemzet első királyunknak, a szentnek, az államalkotónak, az uralkodónak és a hadvezérnek máig ható, dicsőséges tetteiről és maradandó történelmi alkotásairól. Ezek a tettek és ezek az alkotások örök időkre hirdetik az ő csodálatos emberi nagyságát, kimagasló uralkodói erényeit és mélységes államférfiúi bölcsességét. Új szellemi és társadalmi formát adott a magyarság életének, de ugyanakkor tisztelte és óvta az ősi értékeket. A krisztusi hit elterjesztésével, a keresztény erkölcsök meghonosításával megnyitotta a keletről jött magyarság előtt a nyugati művelődés kapuit s államépítő mun-

kájával megvetette a magyar nemzet életének és fejlődésének szilárd alapjait. Azzal, hogy az egyházat hazánkban más államok egyházfőitől függetlenül szervezte meg, biztosította az ország sajátos szellemi és erkölcsi fejlődését, míg azzal, hogy a magyarság belső erőit céltudatosan összefogta, megteremtette a nemzeti függetlenség hatalmi és erkölcsi előfeltételeit. A királyi tanács, a királyi vármegye, a királyi törvénytörvényhozási, kormányzati, bírói és közigazgatási berendezkedésének első kereteit s a nemzet gondolatának kifejlesztésével a magyarság egymást követő nemzedékeinek lelkébe mélyen belevészte a magyar állam szuverenitásának, a magyar nemzet szabadságának s a magyarság magasabb európai küldetésének tudatát és akaratát.

E nagyszabású uralkodói, államférfiúi, hadvezéri, nemzetépítő, társadalomszervező és apostoli tevékenység olyan örökérvényű és örökértékű történelmi teljesítmény, amely a hódoló és emlékező mai és jövő nemzedék felé egy ezredév távlatából is magasztos fénnel sugárzik.

Az országgyűlés, hogy a nemzet hálájának és hódolatának ünnepélyes kifejezést adjon, két házát külön törvényrendekezéssel Székesfehérvár szabad királyi városba a mai napra összehívta és ott, a nagy király alkotásait továbbépítő dicsőséges Árpádház királyi törvénytörvénynapjainak és országgyűléseinek történelmi színhelyén az ország Kormányzójának személyes jelenlétében megtartott ünnepi együttes ülésén a következőképpen rendelkezett:

1. § Az országgyűlés Szent István király dicső emlékét a magyar nemzet örök hálájának és mélységes hódolatának bizonyságául törvénybe iktatja.

2. § Az országgyűlés augusztus hó 20. napját Szent István király emlékeztére nemzeti ünnepnek nyilvánítja.

3. § Ez a törvény kihirdetése napján lép életbe.

1939. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK
A HONVÉDELEMRŐL
(Részleges közlés)

A honvédelem a legszentebb állampolgári kötelesség, amelyet mindenkinek önfeláldozásig terjedő odaadással kell teljesítenie.

ELSŐ RÉSZ
BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

ÁLTALÁNOS HONVÉDELMI KÖTELEZETTSÉG

1. § A honvédelemben személyes szolgálatával és vagyonával mindenki köteles a jelen törvény rendelkezései szerint résztvenni.

A HONVÉDELMI KÖTELEZETTSÉG
TAGOZÓDÁSA

2. § A honvédelmi kötelezettség magában foglalja
a leventekötelezettséget (Második Rész),
a hadkötelezettséget (Harmadik Rész),
a honvédelmi szolgáltatások kötelezettségét (Negyedik Rész) és
a légvédelmi kötelezettséget (Ötödik Rész).

LEGFELSŐ HONVÉDELMI TANÁCS

3. § (1) A honvédelmi érdekek mind békében, mind háborúban való minél hathatósabb kielégítésének és az e végből szükséges intézkedések összhangjának biztosítása céljából Legfelső Honvédelmi Tanács (az alábbiakban Tanács) szerveztetik.

(2) A Tanács üléseit – amennyiben azokon az államfő maga elnökölni nem kíván – az elnök vezeti.

(3) A Tanács elnöke a miniszterelnök, tagjai a miniszterek, továbbá a honvédség főparancsnoka és a vezérkar főnöke.

(4) A Tanács a tárgyalásai során szakértőket is meghallgathat.

(5) A Tanácsot az elnök évenként kétszer rendes ülésre hívja össze. Az elnök a Tanácsot ezenfelül is mind saját elhatározásából, mind valamely tag javaslatára ülésre bármikor egybehívhatja.

(6) A Tanács az ügyvitelére, továbbá a segédszerveire vonatkozó részletes szabályokat maga állapítja meg.

(7) A Tanácsra vonatkozó rendelkezések nem érintik a minisztereknek az 1848: III. törvénycikkben meghatározott felelősségét.

KÖZINTÉZMÉNYEK HONVÉDELMI ÉRDEKŰ

MEGSZERVEZÉSE

4. § (1) A Legfelső Honvédelmi Tanács által megállapított irányelvek alapulvételével minden miniszter már béke idején idejekorán megtesz minden olyan előkészítő intézkedést, amely szükséges ahhoz, hogy a vezetése alatt álló, valamint a felügyelete alá tartozó hatóságok, hivatalok, üzemek és egyéb intézmények feladataikat háború esetén és minden más, a honvédelem érdekében fokozottabb erőfelfejtést igénylő rendkívüli helyzetben (a szükséghez képest csökkentett létszámmal is) zavartalanul ellássák. E végből mindegyik miniszter már béke idején megállapítja a fentemlített szerveknek a rendkívüli helyzet, esetére szóló működési tervét.

(2) Az (1) bekezdésben említett előkészületek állásáról a Legfelső Honvédelmi Tanács a minisztertől bármikor tájékoztatást kérhet s a szükséghez képest az előkészületek kiegészítését, illetőleg módosítását kívánhatja.

HONVÉDELMI ÉRDEKŰ RENDELKEZÉSEK KÖZSZOLGÁLATI

ALKALMAZOTTAK TEKINTETÉBEN

5. § (1) Közzszolgálati alkalmazott fegyelmi ügyének elbírálásában súlyosbító körülmény, ha a fegyelmi vétséget a honvédelemmel összefüggő hivatali kötelességei körében követte el. A közzszolgálati alkalmazottakra vonatkozó különleges büntető rendelkezéseket a 191-194. §-ok tartalmazzák.

(2) Közzszolgálati alkalmazottak kivételes hatalom igénybevételének idején (141. §) felettes hatóságuk rendelkezése alapján állásukban – tekintet nélkül azokra a szabályokra, amelyek a nyugdíjazásra, illetőleg a hivatali állásról való lemondásra egyébként fennállanak – visszatarthatók.

(3) A jelen §-nak a közzszolgálati alkalmazottakra vonatkozó rendelkezései a hivatalos megbízatásban vagy a hatósággal szemben egyéb szolgálati vagy szerződéses alkalmazotti viszonyban álló személyekre nézve is megfelelően irányadók.

MÁSODIK RÉSZ

LEVENTEKÖTELEZETTSÉG

A LEVENTEKÉPZÉS CÉLJA ÉS ANYAGA

6. § (1) A leventeképzésnek – amely a magyar ifjúság nevelésének is egyik eszköze – célja az, hogy az ifjúságot a hagyományos magyar katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben és lélekben előkészítse.

(2) A leventekötelesek nevelését és képzését a honvédelmi miniszter irányítja. A honvédelmi miniszter a leventefoglalkoztatás nevelési anyagát a leventeképzés sajátos célja és annak a magyar ifjúság egységes nevelésébe való beillesztése folytán a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve állapítja meg.

LEVENTEKÖTELESEK

7. § (1) Minden magyar állampolgár ifjú annak az évnek szeptember hó 1. napjától, amelyben tizenkettedik életévét betölti, mindaddig, míg tényleges katonai szolgálatát meg nem kezdi vagy a katonai szolgálatra való alkalmatlanságát végleg meg nem állapítják, az alábbi szabályok szerint leventeköteles. A leventekötelezettség általában megszűnik legkésőbb annak az évnek szeptember hó 30. napján, amelyben az ifjú a huszonharmadik életévét betölti. Ezen az életkoron túl is leventekötelesek maradnak tényleges katonai szolgálatra való bevonulásukig azok, akik a tényleges katonai szolgálat megkezdésére halasztást kaptak.

(2) Leventekötelesek az országban lakó azok az ifjak is, akiknek állampolgársága nem állapítható meg.

.....

HARMADIK RÉSZ

A HONVÉDSÉG ÉS ANNAK KIEGÉSZÍTÉSE

I. FEJEZET

A HONVÉDSÉGRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A m. kir. honvédség tagozódása és feladata

.....

14. § (1) A magyar állam hadereje a m. kir. honvédség.

(2) A honvédség feladata az országnak külső ellenség ellen való megvédeése, a honvédelmi határszolgálat ellátása, közreműködés egyéb határőrizeti és határellenőrzési, továbbá a folyamrendészeti szolgálatban, valamint az ország belső rendjének és biztonságának fenntartásában az erre vonatkozó külön rendelkezések szerint.

(3) A m. kir. honvédség szárazföldi, légi és folyami erőkből áll.

(4) A m. kir. méneskar a honvédség szerves része. A méneskar a lótenyésztési és az ezzel kapcsolatos gazdaszat-közigazgatási szolgálat ellátása tekintetében a földművelésügyi miniszter hatósága alá tartozik, aki – sürgős szükség esetét kivéve – a m. kir. állami lótenyésztő intézetek katonai felügyelője útján rendelkezik.

(5) A m. kir. csendőrség, a m. kir. rendőrség, a m. kir. pénzügyőrség és az állami erdészet fegyveres személyzetének az a része, amely a hadi események miatt működését megszüntetni kénytelen, a honvédséghez csatlakozik.

*A honvédség szolgálati és vezényleti nyelve, zászlója,
megkülönböztető jelei*

15. § (1) A honvédség szolgálati és vezényleti nyelve a magyar.

(2) A honvédség zászlói a nemzeti színeket és az ország címerét viselik, légi és egyéb járműveinek esetleges különleges ismertető jelein a nemzeti színeket ugyancsak alkalmazni kell.

A honvédség békelétszáma

16. § A honvédség békelétszámát az állami költségvetés tünteti fel.

A honvédség állománya

17. § (1) A honvédség állománya tényleges és nemtényleges állományra tagozódik.

(2) A tényleges állományhoz tartoznak:

a) akik tartósan tényleges szolgálatban állanak;

b) akik ideiglenesen bármilyen tényleges szolgálatra bevonultak (próbaszolgálat, fegyvergyakorlat stb.);

c) akiket a tényleges szolgálatból ideiglenesen szabadságra bocsátottak, ideértve azokat is, akiket várakozási illetménnyel vagy minden illet-

mény nélkül, szabadságolási díj lefizetése ellenében vagy bármilyen más címen meghatározott időre szabadságoltak.

(3) A nemtényleges állományba tartoznak a honvédségnek azok a tagjai, akik nem esnek a (4) bekezdés alá.

A TISZTI, LEKÉSZI ÉS TISZTVISELŐI KARRA VONATKOZÓ

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

18. § (1) A honvédség tiszti, lelkészi és tisztviselői kara hivatásos és nemhivatásos állományból áll.

(2) A hivatásos katonaállományú tiszteket az erre a célra rendelt tisztképző főiskolákon és egyéb intézetekben vagy tanfolyamokon képezik ki. A hivatásos nemkatonaállományú tiszti, lelkészi és tisztviselői karok kiegészítését külön rendelkezések szabályozzák.

(3) A tisztképző főiskolák és intézetek évfolyamainak (osztályainak) számát, a korszerű kiképzés követelményeinek megfelelően, a honvédelmi miniszter állapítja meg.

(4) A nemhivatásos tiszti, lelkészi és tisztviselői kar tagjainak a tényleges szolgálat alatt való kiképzését külön rendelkezések szabályozzák.

(5) A honvédség tisztjeit és lelkészeit minden állománycsoportban és rendfokozatban, tisztviselőit pedig a VII. rangosztálytól kezdődően az államfő nevezi ki. A honvédség tisztviselőit a VIII. rangosztályig bezárólag a honvédelmi miniszter nevezi ki.

.....

(9) Tábornokoknak, törzstiszteknek és az ezeknek megfelelő rendfokozatú lelkészeknek és tisztviselőknek szolgálaton kívüli viszonyba helyezését az államfő, – a tiszti, a lelkészi és a tisztviselői kar többi tagjainak szolgálaton kívüli viszonyba helyezését a honvédelmi miniszter rendeli el.

II. FEJEZET

HADKÖTELEZETTSÉG

A hadkötelezettség terjedelme és részletezése

19. § (1) A hadkötelezettség általános és azt a jelen törvény rendelkezései szerint minden magyar állampolgár férfinak teljesítenie kell.

(2) Hadkötelesek az állandóan az ország területén lakó azok a férfiak is, akiknek állampolgársága nem állapítható meg.

(3) A hadkötelezettség annak az évnek január hó 1. napjával kezdődik, amelyben a hadköteles a tizennyolcadik életévét betölti és annak az évnek december hó 31. napjáig tart, amelyben a hatvanadik életévét betölti.

(4) A hadkötelezettség magában foglalja az állítási kötelezettséget és a szolgálati kötelezettséget.

(5) Azok a hadköteles korban levő személyek, akik nem állanak honvédségi szolgálati kötelezettség alatt – tekintet nélkül arra, hogy előzőleg katonai alkalmasságuk szempontjából milyen osztályozást nyertek – mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén és háború idején alkalmasságuknak megfelelő katonai szolgálat teljesítésére a mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés), illetőleg a háború tartamára igénybevehetők. Ezeknek igénybevétele, összeírása, jelentkezését és megvizsgálását a szükséghez képest a honvédelmi miniszter rendeli el.

Állítási kötelezettség

20. § (1) Az alábbi szabályok szerint minden hadköteles hadképessége (a katonai szolgálatra való alkalmassága fokának) megállapítása céljából a jelen törvény szerint arra hivatott sorozóbizottság vagy vegyes felülvizsgálóbizottság előtt, szükség esetén kórházi vizsgálaton megjelenni köteles (állítási kötelezettség).

.....

Szolgálati kötelezettség

21. § (1) A szolgálati kötelezettség kétféle: a rendes és a póttartaléki.

(2) A rendes szolgálati kötelezettség:

a) tényleges szolgálati kötelezettségből és

b) tartaléki szolgálati kötelezettségből áll.

(3) A tényleges szolgálati kötelezettség időtartama három év, a tényleges szolgálatra kötelezettek azonban – a légi erőnél szolgálók kivételével – kétévi tényleges szolgálat teljesítése után tartósan szabadságoltatnak. A honvédelmi miniszter kiképzési és egyéb fontos okokból a szükség tartamára a tényleges szolgálatra kötelezetteknek a tényleges szolgálatban két éven túl való visszatartását rendelheti el és a tartósan szabadságoltakat tényleges szolgálati kötelezettségük harmadik évére további tényleges szolgálat teljesítésére behívhatja.

(4) A tényleges szolgálati idő a bevonulás napjával kezdődik és annak

az évnek december 31. napjával végződik, amelyben a tényleges szolgálati kötelezettség eltelt.

(5) A tartaléki szolgálati kötelezettség közvetlenül a tényleges szolgálati kötelezettséghez csatlakozik és annak az évnek december 31. napjáig tart, amelyben a szolgálatköteles életének hatvanadik évét betölti. A tartaléki szolgálati kötelezettség I., II. és III. tartalékbeli szolgálati kötelezettségre tagozódik. A tartalékos az I. tartalékból a II. tartalékba annak az évnek december hó 31. napjával kerül, amelyben negyvenkettedik életévét, a II. tartalékból a III. tartalékba pedig annak az évnek december 31. napjával kerül, amelyben negyvennyolcadik életévét betölti.

.....

Külön tényleges szolgálati kötelezettség

22. § (1) Azok, akiket katonai hivatású szolgálatra egészen vagy részben az állam költségén képeztek ki, vagy ebből a célból ösztöndíjban, tanulmányi költségeik megtérítésében vagy alapítványi juttatásban részesítettek, az önként belépettekre megszabott; (32. §) tényleges szolgálati kötelezettségen felül még külön tényleges szolgálati kötelezettség alá is esnek, amelynek tartamát a honvédelmi miniszter állapítja meg. A külön tényleges szolgálati kötelezettség végső időpontján túl nem terjedhet.

(2) A fizetési helyen végzett katonai nevelő- és képzőintézeti növendékeket, ha kiképzésük három évig vagy ennél tovább tartott, négy évi, amennyiben három évnél rövidebb ideig tartott, három évi tényleges szolgálati kötelezettség terheli.

A honosítottak hadkötelezettsége

23. § (1) Aki hadköteles korban szerzi meg a magyar állampolgárságot, életkorának a jelen törvény értelmében megfelelő hadkötelezettség alá esik, tekintet nélkül arra, hogy előbbi hazájában hadkötelezettségének eleget tett-e és miként tett eleget.

.....

III. FEJEZET

HADKIEGÉSZÍTÉS

A honvédség kiegészítésének módjai

.....

IV. FEJEZET

KORLÁTOZÁSOK A HADKÖTELEZETTSÉG SZEMPONTJÁBÓL

A nősülés korlátozása

33. § Felhatalmaztatik a honvédelmi miniszter, hogy a hadköteleseknek házasságkötését az állításköteles korba lépés előtt, valamint az állítási kötelezettség tartama alatt nősülési engedélyhez kösse.

Az országból eltávozás és a kivándorlás korlátozása

.....

Hatósági támogatás megtagadása a mulasztókkal szemben

.....

V. FEJEZET

TARTALÉKOS TISZT- ÉS TISZTVISELŐKÉPZÉS

Tartalékos tiszti kiképzés általában

36. § (1) Mindazok az akár önkéntes belépés útján, akár fősorozáson vagy mint igazolt távollévők utósorozáson besorozott személyek, akik tényleges szolgálatra való bevonulásukig, de legkésőbb annak az évnek október hó 1. napjáig, amelyben huszonharmadik életévüket töltik be, valamely hazai középiskolát vagy azzal tanulmányi szempontból egyenlő értékű tanintézetet sikerrel elvégeztek, tartalékos tiszti kiképzésre jelentkezhetnek. A honvédelmi miniszter mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén és háború idején elfogadhatja olyan személyeknek tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezését is, akik a megszabott iskolai végzettséget később szerezték meg, vagy az állításköteles kor elérése előtt történt igénybe vételük folytán még nem szerezhették meg.

.....

(11) Azok a hadkötelesek, akiknek a tartalékos tiszti (tiszttviselői) kiképzésre való jelentkezése elfogadtatott, szolgálatukat vagy a csapat-szolgálatban, esetleg a m. kir. csendőrségnél, vagy orvosi, állatorvosi,

gyógyszerészi minőségben, vagy pedig a különleges szolgálati ágakban kötelesek teljesíteni. Azok, akik nem vonattak tartalékos tiszti (tisztviselői) kiképzés alá, vagy ebből a kiképzésből utóbb bármely okból kizárattak, ugyanabban a kiképzésben részesülnek, mint a többi szolgálatkötelesek.

(12) A karpaszományosokat – tekintet nélkül arra, hogy tartalékos tiszti kiképzés alá vonattak-e vagy sem – kétévi tényleges szolgálat teljesítése után tartósan szabadságot kell.

Tartalékos csapattiszték kiképzése

37. § (1) Az a csapattiszt kiképzés alá vont karpaszományos, aki a tiszti kiképzésben megfelelt és a kiképzéshez megkívánt egyéb követelményeknek is megfelel, a szervezethez képest jelentkező szükséglet mérve szerint tartalékos tisztjelöltté (zászlóssá), illetőleg tisztté lép elő. Azok a karpaszományosok, akik szükséglet hiánya miatt elő nem léptethetők, előléptetésükig, azok pedig, akik a tiszti kiképzésben kellő eredménnyel vettek ugyan részt, de a követelményeknek egyébként nem felelnek meg, a feltételek teljesítéséig az elért rendfokozatuk mellett a „hadapród” jelzőt viselhetik.

.....

Tartalékos orvosok kiképzése

38. § (1) Ha a hadköteles, akinek a tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezését elfogadták, valamely hazai tudományegyetemen orvosi tanulmányokat folytat, tartalékos orvosi kiképzésre bocsátását kérheti. A tartalékos orvosi kiképzésre bocsátott hadkötelesek tényleges katonai szolgálatukat két részben teljesítik. A tényleges szolgálat első része négy és félhónapra terjed s azt a gyalogságnál kell teljesíteni. Ennek a szolgálatnak a teljesítése után a szolgálatkötelest tartósan szabadságot adják s tényleges szolgálatának hátralevő részét – ebből tizenhét hónapot honvéd kórházakban – az orvostudori oklevél megszerzése után teljesíti. A tartalékos honvédorvosi rendfokozat elérésére alkalmas és megfelelő minőségű karpaszományosokat, ha a megkívánt követelményeknek egyébként is megfelelnek, tényleges szolgálatuk első évének leteltével címzetes segédorvos helyettesé nevezik ki.

.....

Tartalékos állatorvosi kiképzés

39. § (1) Ha az a hadköteles, akinek a tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése elfogadtatott, a m. kir. József nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem mezőgazdasági és állatorvosi karának állatorvosi osztályán folytat tanulmányokat, feltéve, hogy legkésőbb annak az évnek október hó 1. napjáig, amelyben huszonhatodik életévét betölti, állatorvosi oklevelet szerez, karpaszományos állatorvosi minőségben teljesítheti tényleges szolgálatát és katonai kiképzése után állategészségügyi szolgálatra alkalmaztatik.

.....

Tartalékos gyógyszerészi kiképzés

40. § (1) Ha az a hadköteles, akinek a tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése elfogadtatott, gyógyszerészi gyakorlatot vagy hazai tudományegyetemen gyógyszerészi tanulmányokat folytat, feltéve, hogy legkésőbb annak az évnek október hó 1. napjáig, amelyben huszonhatodik életévét betölti, gyógyszerészi oklevelet szerzett, tényleges katonai szolgálatát a gyógyszerészi oklevél megszerzése után teljesíti. A gyógyszer-tár önálló vezetésére feljogosító vizsgához megkívánt s a gyógyszerészi oklevél megszerzése után szükséges három évi gyakorlatot a szolgálat megkezdése szempontjából tanulmányok folytatásának lehet tekinteni.

.....

Tartalékos tisztek, tisztviselők kiképzése különleges szolgálati ágakban (intézeteknél)

41. § (1) Azok a hadkötelesek, akiknek a tartalékos tiszti (tisztviselői) kiképzésre való jelentkezése elfogadtatott, az első katonai kiképzés után a szükségesnek megfelelő számban különleges szolgálati ágakban is kerülhetnek további kiképzésre. Erre elsősorban azok jönnek figyelembe, akiknek a csapatszolgálathoz szükséges testi alkalmasságuk nincs vagy nem teljes mértékben van meg.

(2) Azokat, akik az illető szolgálati ágra megállapított követelményeknek megfelelnek, abban a szolgálati ágba tartalékos tisztjelöltté vagy tisztviselőjelöltté nevezik ki.

(3) Egyebekben a 36. és 37. § rendelkezései megfelelően irányadók.

VI. FEJEZET
KEDVEZMÉNYEK

Papok és papjelöltek

42. § (1) Azt, aki valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetnek már az újoncállítás idejében papjelöltje, kérelmére a póttartalékba kell helyezni. Az ilyen besorozottak békében két hónapon át, a papi hivatásuknak megfelelő és a tábori lelkészi alkalmazáshoz szükséges kiképzésben részesülnek, majd pedig I. póttartaléki szolgálati kötelezettségük ideje alatt a póttartalékosokra irányadó rendelkezések szerint ugyanilyen természetű szolgálati gyakorlatok teljesítésére kötelesek. A papjelölt, ha a tartalékos tiszti kiképzésre jelentkezés előfeltételeinek megfelel, szolgálati kötelezettségének egész ideje alatt a karpaszományt viselheti.

.....

*Öröklött mezei gazdaságok
birtokosai*

43. § (1) Öröklött mezőgazdaság birtoka címén a póttartalékba kell beosztani, illetőleg abba áthelyezni azt a hadkötelest, aki oly mezei, kert- vagy szőlőgazdaságban gazdálkodik:

a) amely törvényes öröklés útján vagy bár végintézkedés alapján, de a törvényes öröklés rendje szerint háramlott reá;

b) amelyet élők közötti átruházás útján szerzett, de amely időközben elhalt jogelődéről törvényes öröklés útján különben is reá háramlott volna;

c) amelyet részben öröklés útján, részben örököstársairól osztályos egyesség útján szerzett;

d) amelynek legalább felét a most említett címek valamelyike alapján, többi részét pedig életben maradt szülőjétől szerezte meg.

.....

44. § (1) Családi viszonyaikra való tekintettel a póttartalékba kell beosztani, illetőleg áthelyezni azokat, akik az alábbiakban megjelölt családtagjaiknak eltartásáról mint családfenntartók gondoskodnak s akiknek a kereső tevékenységtől való elvonása hozzátartozók létfenntartását veszélyeztetné.

.....

Több katonát adó családok kedvezménye

45. § Az atya vagy özvegy anyja kérelmére póttartalékba kell beosztani, illetőleg áthelyezni az olyan törvényes származású fiút, akinek legalább három testvére vagy féltestvére rendes tényleges szolgálatot teljesít vagy teljesített.

.....

Tényleges szolgálat elhalasztása

46. § Annak a hadkötelesnek, aki valamely meghatározott életpályára készül, vagy akinek életviszonyai ezt egyébként méltányossá teszik, a rendes tényleges szolgálati kötelezettség teljesítésére való bevonulását el lehet halasztani annak az évnek általános bevonulási napjáig, amelyben huszonnegyedik életévét betölti, ha a tényleges szolgálatra a szabályszerű időben való bevonulása reá nézve súlyos hátrányt jelentene. A halasztás a hadkötelesnek mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén és háború idején való korábbi behívását nem akadályozza.

.....

Hatáskör a kedvezményeknek és a szolgálat elhalasztásának engedélyezésére

.....

VII. FEJEZET

SZOLGÁLATI KÖTELEZETTSÉG TELJESÍTÉSE

A rendes tényleges szolgálat teljesítése

48. § (1) A július hó 1. napjától a rákövetkező év június hó 30. napjáig besorozottakat – ideértve az önként belépőket is – tényleges szolgálatuk teljesítésére a közvetlenül következő kiképzési évben hívják be; amennyiben a létszámviszonyok miatt szükséges, a honvédelmi miniszter akár az összes besorozottnak, akár egy részüknek behívását egy kiképzési évvel elhalasztja.

(2) A besorozottak állománybavétele a tényleges szolgálatra való első bevonulással megy végbe; addig a besorozott az állományba nem vett újoncok közé tartozik.

(3) Azt, aki tényleges szolgálati kötelezettségének eleget tett, a tényleges szolgálati kötelezettség idejének elteltét követő december hó 31. nap-

jával tartalékba helyezik; a tartalékba helyezésig tartós szabadságolásnak van helye.

(4) Háború idején a tartalékba helyezést az államfő rendeli el.

A csapatnál mutató létszámfelesleg kiválasztása

49. § Amennyiben valamely csapatnál (intézetnél, alakulatnál) létszámfelesleg mutatkozik, a szolgálati érdekeknek és a szolgálatkötelesek magánviszonyainak, valamint a 30. § (3) és (4) bekezdésében foglalt rendelkezéseknek figyelembevételével a legalább egy évet már szolgáltak közül kell kiválasztani azokat, akik mint létszámfelettiek tartós szabadságolásra kerülnek.

A póttartalékos szolgálat teljesítése

50. § (1) A póttartalékos békében legalább tíz, de legfeljebb tizenhat hétig tartó katonai kiképzésben részesül.

(2) A behívás idejére és az állománybavételre a 48. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

A tényleges szolgálati időre vonatkozó különleges rendelkezések

51. § (1) A rendes tényleges szolgálati időből szabadságvesztésbüntetés vagy a büntetésbe beszámított vizsgálati fogság (előzetes letartóztatás) következtében elmulasztott időt a szolgálatkötelesnek pótolnia kell, ha az elmulasztott idő három hónapnál több. A szökés vagy az önkényes eltávozás büntette vagy vétsége miatt elítélt a fogvatékbavételtől az újabb bemutatásig eltelt időt is tekintet nélkül annak tartamára utólagos szolgálattal pótolni köteles.

(2) A póttartalékos a katonai kiképzésből bármely okból elmulasztott időt, tekintet nélkül a mulasztás tartamára pótolni köteles.

(3) A rendes tényleges szolgálati idő meghosszabbításáról a 216. § rendelkezik.

.....

A tényleges szolgálat önkéntes folytatása

52. § (1) A tényleges szolgálatra kötelezetteknek megengedhető, hogy a tényleges szolgálatot, tényleges szolgálati kötelezettségük letelte után önként tovább folytassák. Éppígy megengedhető, hogy a tartósan sza-

badságoltak és a tartalékosok a tényleges szolgálat önkéntes továbbfolytatása céljából tényleges szolgálatra újból bevonuljanak.

.....

*Tartalék (póttartalék) behívása hadiállományra kiegészítés
és mozgósítás esetén*

53. § A honvédségnek hadiállományra való kiegészítése végett, úgyszintén mozgósítás esetén a tartaléknak és a póttartaléknak tényleges szolgálatra való behívását, illetőleg a szolgálatban való visszatartását az államfő rendeli el.

Fegyvergyakorlat (szolgálati gyakorlat)

54. § (1) Az I. tartalékhoz és az I. póttartalékhoz tartozók legfeljebb hatízben összesen húsz, a légierőnél összesen huszonnégy heti időtartamra terjedő fegyver- (szolgálati) gyakorlatra kötelesek.

.....

Lövészkötelezettség

55. § (1) A lövészkötelezettség célja a honvédség I. tartalékának és I. póttartalékának tagjai körében a hagyományos magyar katonai erények ápolása, a katonai tudás és ismeretek megőrzése és továbbfejlesztése.

(2) A lövészkötelezettség az I. tartalékhoz és az I. póttartalékhoz tartozókra terjed ki.

(3) A lövészkötelezettség időtartama évi harminchat órára terjed.

.....

Ellenőrzési szemle. Tiszti bemutatás

56. § (1) Az I. tartalékba és az I. póttartalékba tartozó legénységi állományú személyek szükség esetén ellenőrzési szemlére behívhatók. Az ellenőrzési szemle két napnál hosszabb időre nem terjedhet. Ellenőrzési szemlére mindenkit abba a városba, illetőleg abban a járásban fekvő községbe kell behívni, ahol lakik.

(2) A tartalékos tisztek, tisztjelöltek, lelkészek, tisztviselők és tisztviselőjelöltek tiszti bemutatáson való megjelenésre kötelezhetők. Tiszti bemutatás évenként is tartható. Egyebekben az előző bekezdés rendelkezései az irányadók.

(3) A honvédelmi miniszter a tiszti bemutatáson vagy az ellenőrzési szemlén való megjelenés helyett esetenként írásbeli jelentkezést rendelhet el.

Nősülési engedély

57. § (1) A házasságkötéshez nősülési engedély szükséges:

- a) a tényleges állományba tartozó személyeknek [17. § (2) bek.],
- b) a besorozott, de még be nem vonult újoncnoknak, kivéve a mozgósítás esetét vagy háború idejét,
- c) a felülvizsgálati úton tartósan szabadságoltak közül azoknak, akik még tényleges szolgálati kötelezettség alatt állanak.
- d) a helyi alkalmazásra előjegyzett nyugállományú tiszteknek, lelkészeknek és tisztviselőknél,
- e) a katonai rokkantházak helyi ellátásában részesülő személyeknek.

(2) A nősülési engedélyt tiszteknek, tisztjelölteknek, lelkészeknek, tisztviselőknél és tisztviselőjelölteknek a honvédelmi miniszter, más személyeknek pedig az illetékes katonai parancsnokság adja meg.

Lakóhely bejelentése

58. § (1) A honvédelmi miniszter, amennyiben a szolgálatkötelesek nyilvántartása szempontjából szükségesnek mutatkozik, a rendőri bejelentési kötelezettségre vonatkozó szabályokban megállapított kötelezettségen túlmenő ki- és bejelentési kötelezettséget állapíthat meg:

- a) a besorozott, de tényleges szolgálatra még be nem vonult újoncokra és póttartalékosokra,
- b) a tényleges szolgálatból tartósan szabadságoltakra,
- c) az I. tartalék három, illetőleg az I. póttartalék hat legifjabb évfolyamába tartozókra.

(2) A tartalékos tiszteket, tisztjelölteket, lelkészeket, tisztviselőket és tisztviselőjelölteket a honvédelmi miniszter katonai parancsnokságánál való jelentkezésre is kötelezheti.

A behívóparancs teljesítése

59. § (1) A behívóparancsnak mindenki eleget tenni köteles.

(2) Az ország területén kívül tartózkodó szolgálatkötelesek, mihelyt köztudomásúvá válik, hogy a mozgósítás elrendeltetett, külön behívást

be nem várva, katonai rendeltetésüknek megfelelően haladéktalanul bevonulni kötelesek.

Meghagyás a polgári foglalkozásban

60. § Akik a közszolgálat fontos érdekeire vagy fontos honvédelmi közérdekre való tekintettel hivatalukban (alkalmazásukban), illetőleg polgári hivatásukban nélkülözhetetlenek, mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetében és háború idején a szükséghez képest meghagyhatók foglalkozásukban. Az erre vonatkozó rendelkezéseket a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg adja ki.

Az országgyűlés tagjaira vonatkozó különleges rendelkezések

61. § (1) Az országgyűlésnek katonai szolgálati kötelezettsége alatt álló tagjai a rendes tényleges szolgálatot teljesíteni – vagy amennyiben póttartalékosok – az első katonai kiképzésben [50. § (1) bek.] résztvenni tartoznak. Ugyancsak kötelesek az ellenőrzési szemlén, illetőleg a tiszti bemutatáson résztvenni.

(2) Az országgyűlésnek tartalékos vagy póttartalékos tagjai az országgyűlés együttlétében fegyvergyakorlatra nem hívhatók be és lövészkötelezettséget sem tartoznak teljesíteni, kivéve, ha önként bevonulni akarnak, illetőleg a lövészkötelezettséget önként teljesíteni akarják, az országgyűlés illető házának engedélyét megszerzik és attól – amennyiben szükséges – a tényleges szolgálat idejére szabadságot kapnak.

(3) Mozdósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén vagy háború idején az országgyűlés tagjai az országgyűlés együttlétében is az általános rendelkezések értelmében teljesítik hadkötelezettségüket: az országgyűlés együttlétében azonban az ülések tartamára tartósan szabadságoltatnak.

VIII. FEJEZET

ELBOCSÁTÁS

Elbocsátás a honvédség kötelékéből

62. § A honvédség kötelékéből elbocsátásnak van helye:

- a) a szolgálati kötelezettség teljesítése után,
- b) elháríthatatlan szolgálatképtelenség miatt,

- c) törvényellenes besorozás esetében,
- d) a magyar állampolgárság megszűnése esetében.

Elbocsátás a szolgálati kötelezettség teljesítése után

63. § (1) A hadkötelest szolgálati kötelezettségének letelte után a honvédség kötelékéből annak az évnek december hó 31. napján bocsátják el, amelyben hatvanadik életévét betölti.

(2) Az elbocsátott elbocsátásának igazolása céljára igazoló okmányt kap.

Elháríthatatlan szolgálatképtelenség miatt való elbocsátás

64. § A honvédségből elháríthatatlan szolgálatképtelen miatt való elbocsátás tárgyában a katonai hatóság határoz.

Törvényellenes besorozás miatt való elbocsátás

65. § (1) A törvényellenes besorozás miatt a honvédség kötelékéből való elbocsátást a honvédelmi miniszter rendeli el.

(2) A honvédelmi miniszter a honvédség kötelékében megtarthat olyan önként belépőket, akikről utólag megállapították, hogy a 32. §-ban meghatározott előfeltételeknek nem mindenben felelnek meg.

*Elbocsátás a magyar állampolgárság megszűnése
esetében*

66. § (1) A honvédség kötelékéből el kell bocsátani azt, akinek magyar állampolgársága megszűnt.

.....

IX. FEJEZET

KÖLTSÉGEK

A honvédség költségei

67. § A honvédség összes költségeit az állami költségvetésben kell előirányozni.

Az újoncállítás költségei

68. § (1) A sorozóbizottságok és vegyes felülvizsgáló bizottságok katonai tagjai és katonai segédszemélyzete, továbbá a vegyes felülvizsgáló

bizottságok elnökei és polgári tagjai költségeinek fedezéséről a honvédelmi tárca költségvetésében kell gondoskodni.

.....

Jelentkezésnek katonai szolgálatra való bevonulásnak, ellenőrzési szemlén, tiszti bemutatáson való megjelenésnek költségei

69. § (1) A jelen törvény rendelkezései alapján teljesítendő mindennemű, akár személyes, akár írásbeli jelentkezéssel felmerülő költség magát a hadkötelest terheli.

.....

Lövészkötelezettség teljesítésének költségei

70. § (1) A lövészkötelezettség teljesítésével kapcsolatban felmerülő költségeket a honvédelmi tárca viseli.

(2) A lövészek a lövészkötelezettség teljesítésével felmerült költségek megtérítésére igényt nem támaszthatnak, csupán esetleg felmerülő utazási költségeik megtérítésére van igényük, ha állandó lakóhelyüktől a lövész kiképzés helye 15 kilométernél tovább fekszik.

X. FEJEZET

A HADKÖTELEZETTSÉGET TELJESÍTŐK ÉRDEKEINEK MEGVÉDÉSE

A katonai szolgálatra bevonuló közszolgálati alkalmazottakra vonatkozó rendelkezések

71. § (1) Az állam, a törvényhatóság, a község (város), úgyszintén bármely más köztisztviselő, köztisztviselő vagy közüzem szolgálatában álló tisztviselő vagy egyéb alkalmazott állandó szolgálati viszonyát nem lehet megszüntetni sem katonai szolgálathoz, sem lövészkötelezettségnek teljesítése miatt.

.....

A katonai szolgálatra bevonuló magánalkalmazottakra vonatkozó rendelkezések

.....

Előnyök biztosítása köz- és magánalkalmazásban

73. § (1) Bármely közszolgálatban, valamint az 1931: III. tc. 7. §-a alap-

ján kötelezett vállalatoknál betöltésre kerülő állásokra egyébként egyenlő előfeltételek mellett azokat kell elsősorban alkalmazni, akik katonai szolgálatot teljesítettek. Az említett állásokra végleges minőségben csak olyan személyeket lehet alkalmazni, akik állítási kötelezettségüknek eleget tettek. Az 1931: III., az 1933: VII., úgyszintén az 1938: IV. törvényekben biztosított kedvezményeket a jelen bekezdés rendelkezései nem érintik.

.....

XI. FEJEZET

ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK

A jelen törvény hatálybalépte előtt szolgálatot teljesített, illetőleg szolgálatra kötelezett személyekre vonatkozó rendelkezések

.....

Az állításköteles korból már kilépett hadkötelesek

75. § A honvédelmi miniszter azokat a hadköteleseket, akik az állításköteles korból már kiléptek, de katonai alkalmasságuk végleg még nem bíraltatott el, negyennyolcadik életévüknek betöltéséig egyízben sorozóbizottság elé állíthatja. Az ilyen módon besorozottak közül az előrehaladott korban lévőket a póttartalékba kell helyezni.

.....

Tényleges szolgálati időnek különleges számítása

.....

Eltérés a behívási időszaktól

.....

Visszacsatolt területek hadkötelesei

78. § A honvédelmi miniszter a hadköteles korban lévő olyan személyek hadkötelezettségének teljesítését, akik magyar állampolgárságukat elszakított területek visszacsatolása következtében szerzik vissza, átmenetileg a törvényben, különösen annak 23. §-ában foglalt rendelkezésektől eltérőleg is szabályozhatja.

Családi segély

79. § A honvédelmi miniszter a tényleges szolgálat alatt családi segélyben részesítheti az erre rászoruló azokat a nők és gyermekes hadköteleseket, akik a jelen törvény hatálybalépését megelőzően nősültek, továbbá, akik a rendes tényleges szolgálatra vagy a póttartaléki kiképzésre saját hibájukon kívül a jelen törvény alapján idősebb korban vétetnek igénybe.

Magyar királyi folyamőrség és magyar királyi határőrség

80. § (1) A m. kir. folyamőrség és a m. kir. határőrség a honvédség kötelékébe olvad be.

(2) A folyamrendészeti tennivalók ellátása a rendőrhatóságokra száll át.

NEGYEDIK RÉSZ

HONVÉDELMI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS HONVÉDELMI ÉRDEKŰ

GAZDASÁGI KORLÁTOZÁSOK

I. FEJEZET

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

A szolgáltatások igénybevételének és a korlátozások alkalmazásának ideje

81. § (1) Háború idején vagy az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetében az alábbi rendelkezésekben meghatározott honvédelmi szolgáltatások igénybevételének és gazdasági (forgalmi) korlátozások alkalmazásának van helye.

(2) A törvény egyes rendelkezései külön határozzák meg, hogy a honvédelmi szolgáltatások igénybevételének és a gazdasági (forgalmi) korlátozások alkalmazásának az (1) bekezdésben meghatározott időn kívül, vagyis az állami élet rendes (békés) menete során mennyiben van helye. A minisztériumnak, illetőleg az illetékes miniszternek olyan rendeletei tekintetében, amelyek a honvédelmi szolgáltatásoknak béke idején való igénybevételét vagy az azokért béke idején járó térítéseket, valamint a gazdasági (forgalmi) korlátozásoknak béke idején való alkalmazását szabályozzák, a 141. § (4)-(6) bekezdésében foglalt rendelkezések megfelelően irányadók.

A honvédelmi szolgáltatások köre

82. § (1) A m. kir. honvédség szükségleteinek kielégítése céljából, valamint a hadviselés érdekében szükséges védelmi intézkedésekhez a jelen törvényben meghatározott honvédelmi szolgáltatások vehetők igénybe annyiban, amennyiben az említett szükségletek a rendes úton, vagyis a gazdasági forgalomban közönségesen alkalmazott módokat szerint idejekorán nem, vagy csak a gazdasági viszonyok által indokoltnál aránytalanul nagyobb költséggel volnának kielégíthetők.

(2) A honvédelmi szolgáltatásokat – az előbbi bekezdésben meghatározott előfeltétel esetén – igénybe lehet venni a m. kir. csendőrségnek, a m. kir. rendőrségnek, a m. kir. pénzügyőrségnek és a hadifoglyoknak szükségleteire, továbbá a közigazgatás zavartalan működésének, valamint a polgári lakosság ellátásának, egészségügyi szükségleteinek, személy- és vagyonbiztonságának háború idején való biztosítása céljára s általában a honvédelmet érintő egyéb közfeladatok ellátására, végül – ha ez honvédelmi szempontból halaszthatatlanul szükséges – magángazdasági munkálatoknak és a háború eseményei következtében elpusztult vagy megrongált magánjavak helyreállításának közerővel való elvégzésére is.

(3) A honvédelmi szolgáltatások igénybevétele során elsősorban a m. kir. honvédség szükségleteit kell kielégíteni, hacsak a honvédelem érdekei mást nem követelnek.

A honvédelmi szolgáltatások tárgya

83. § (1) Honvédelmi szolgáltatás címén honvédelmi munkát vagy dologi természetű szolgáltatást lehet követelni.

(2) Honvédelmi munka címén az erre kötelezett személy képességeinek megfelelő bármilyen testi vagy szellemi munka teljesítése követelhető.

(3) Dologi honvédelmi szolgáltatás címén a jelen törvényben megszabott korlátok között ingó vagy ingatlan dolognak ideiglenes vagy végleges átengedése igényelhető, illetőleg a birtokos a dolog tekintetében meghatározott létesítményre vagy egyéb intézkedésre, avagy meghatározott intézkedés túrására kötelezhető.

A honvédelmi szolgáltatások igénybevételének mértéke

84. § A honvédelmi szolgáltatások igénybevételét a nélkülözhetetle-

nül szükséges mértékre kell szorítani; a kötelezettségnek minden esetben arányban kell állania a szolgáltatási képességgel.

Térítés

85. § (1) A honvédelmi szolgáltatásokért – hacsak a jelen törvény kifejezetten mást nem rendel – megfelelő térítés jár.

(2) A jelen törvényben megszabott gazdasági (forgalmi) korlátozásokért érítés csak abban az esetben jár, ha azt a jelen törvény kifejezetten rendeli.

Adatgyűjtés

86. § (1) A honvédelmi szolgáltatások igénybevételének, valamint a gazdasági (forgalmi) korlátozások alkalmazásának előkészítése céljából a szükséges összeírás, adatgyűjtés és leltározás már béke idején fogatosítható és ebből a célból bejelentési kötelezettség állapítható meg. A részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg.

.....

II. FEJEZET

HONVÉDELMI MUNKAKÖTELEZETTSÉG

Honvédelmi munkára kötelezettek

87. § (1) Nemére való tekintet nélkül minden olyan személy, aki tizennegyedik életévét betöltötte és hetvenedik életévét túl nem haladta, köteles arra, hogy a honvédelem érdekében testi és szellemi képességének megfelelő munkát végezzen.

(2) A honvédelmi munkát mindenki maga köteles teljesíteni; a 96. § esetét kivéve, helyettest állítani lehet.

(3) A honvédelem érdekében jogi személyt is lehet céljának és szervezetének megfelelő munka teljesítésére kötelezni. A jogi személy a reá háruló honvédelmi munkát szervei és alkalmazottai munkaerejének felhasználásával és a munka ellátásához rendelkezésre álló saját eszközeivel köteles teljesíteni.

(4) Az országos büntetőintézetekben és a bírósági fogházakban letartóztatott személyeket, valamint a javító-nevelőintézetek növendékeit az igazságügyminiszter engedélyével és rendelkezései szerint a jelen tör-

vényben és más jogszabályokban meghatározott korlátozások nélkül lehet honvédelmi munkára alkalmazni.

Mentességek

88. § (1) A honvédelmi munkakötelezettség alól mentes:

- a) aki tényleges katonai szolgálatot teljesít;
- b) aki lelkészi szolgálatot teljesít;
- c) az a külföldi, akit területenkívüliség vagy személyes mentesség illet, vagy aki nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján élvez mentességet;

d) az országgyűlés tagja az országgyűlés együttléte idején.

(2) Tizenhat éven aluli személyt csak lakóhelyén vagy azzal szomszédos község területén teljesítendő honvédelmi munkára lehet kötelezni.

(3) Nőt nem lehet honvédelmi munka teljesítésére kötelezni, ha az családi hivatásának betöltésében gátolná.

(4) A honvédelmi munkakötelezettség alól a minisztérium rendelettel a jelen §-ban meghatározott eseteken felül egyéb közérdekű mentességeket is megállapíthat.

A honvédelmi munkára való igénybevétel módja

89. § (1) Honvédelmi munkára a férfiakat a nők előtt, a fiatalabbakat az idősebbek előtt, nőtlenekeket (hajadonokat) a családosok előtt kell igénybevenni. Minden munkánál lehetőleg azokat kell alkalmazni, akik annak elvégzésére már rendes foglalkozásuknál, illetőleg szakképzettségüknél (mesterségüknél) fogva alkalmasak. Általában mindenkit ott és olyan alkalmazásban kell foglalkoztatni, ahol testi és szellemi erejét, képességeit a honvédelem érdekében a legjobban lehet értékesíteni.

.....

Üzemek alkalmazottainak visszatartása

90. § (1) Azok a honvédelmi munkára kötelezettek, akik a jelen törvény alapján igénybevett vagy előkészületi intézkedésekre kötelezett (108. §) szállítási vagy közlekedési eszköznek vagy intézménynek, üzemnek, ipartelepnek vagy egyéb vállalatnak személyzetéhez tartoznak, kötelezhetők arra, hogy az igénybevétel, illetőleg az előkészületi intézkedések tartamára eddigi szolgálati vagy munkaviszonyukban megmaradjanak.

.....

Kiképzés és gyakorlat

91. § Honvédelmi munkára kötelezettek különös ismereteket vagy gyakorlatot igénylő szolgálatokra való előkészítés céljából három hetet meg nem haladó tartamú kiképzésre és évenként egy hetet meg nem haladó tartamú gyakorlatra kötelezhetők. A térítésre is kiterjedő részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg.

.....

Igénybevétel béke idején

92. § (1) A honvédelmi munkakötelezettségre vonatkozó rendelkezéseket béke idején is alkalmazni lehet, de csupán a 82. § (2) bekezdésében megjelölt célokra; a 90. § (1) bekezdését és a 91. §-t azonban a 82. § (2) bekezdésében megjelölt célok érdekében is lehet béke idején alkalmazni.

(2) Tizenhatodik életévüket be nem töltött nőket béke idején honvédelmi munkára igénybevenni nem lehet.

(3) A 91. §-ban meghatározott kiképzésre és gyakorlatra béke idején csak negyvenkettedik életévüket még be nem töltött személyek kötelezhetők.

A honvédelmi munkáért járó térítések

93. § (1) A honvédelmi munkáért, valamint a munka teljesítéséhez szükséges eszközök (szerszámok) elhasználásáért és megrongálásáért fizetendő térítés mértékét és módozatait a minisztérium rendelettel állapítja meg.

(2) A honvédelmi munkára kötelezettnek, ha a munka ideje alatt megbetegszik, a jelen törvény alapján ingyenes gyógykezelésre és gyógyszerellátásra van igénye, amennyiben ezekre a fennálló szabályok vagy szerződés értelmében egyébként nem jogosult. A részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg. A gondozásról a 223. § rendelkezik.

*A honvédelmi munkát teljesítők családtagjainak
segélyezése*

94. § A honvédelmi munkára igénybevett személyek gyámolításra szoruló családtagjainak segélyezését a minisztérium rendelettel szabályozza.

III. FEJEZET

DOLOGI HONVÉDELMI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS GAZDASÁGI

KORLÁTOZÁSOK

A) Beszállásolás

B) Közlekedés, fuvarozás, hírközlés

Fogatos járművek, személy- és teherhordó állatok igénybevétele

Szárazföldi gépjárművek, kerékpárok

Vízi és légi járművek

Igénybevétel alól mentes állatok és járművek

Közlekedési eszközök forgalma, gyártása és használata

100. § A minisztérium, vagy felhatalmazásával az illetékes miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve, a honvédelem érdekében mindenmű közlekedési eszköz forgalmát szabályozhatja, továbbá – a szabványosítás és a nyersanyagokkal való gazdálkodás céljából – gyártásukat és használatukat térítés nélkül korlátozhatja és megszüntetheti.

Vasutak igénybevétele. Forgalmi korlátozások

Utak, közlekedési műtárgyak, átkelési eszközök, víziutak, kikötők, átrakodóhelyek

M. kir. posta, távirdák, távbeszélők, villamos jelzők, rádió

Híradásra (hírközlésre) alkalmas állatok

C) Ingatlanok

Korlátozások ingatlanok tekintetében

D) Üzemek, ipartelepek, vállalatok

Üzemek, ipartelepek és egyéb vállalatok igénybevétele

Üzemek, ipartelepek és egyéb vállalatok igénybevételének előkészítése

Üzem-és ipartelepek és egyéb vállalatok létesítésének engedélyhez kötése

E) Különböző dologi szolgáltatások és gazdasági korlátozások

Élelem, vágóállatok szolgáltatása

Takarmány és vetőmag szolgáltatása. Legelő igénybevétele

A termelés, a forgalom és a munkaviszony szabályozása

Közzsükségleti cikkek szolgáltatása

Hadviselés céljára szükséges segédeszközök és anyagok

Hadianyagok forgalmának szabályozása

Találmányok. Szabadalmak

Községek (városok) kötelessége megbetegedett személyek és állatok tekintetében

Katonai javak megőrzése és gondozása

A dologi honvédelmi szolgáltatások körének kiterjesztése

F) A dologi honvédelmi szolgáltatásokért járó térítések

A dologi szolgáltatásokért járó térítések szabályozása

A dologi szolgáltatásokért járó térítés és a kártérítés mértéke

Bizottsági eljárás

.....

IV. FEJEZET

**A HONVÉDELMI SZOLGÁLTATÁSOKRA ÉS GAZDASÁGI KORLÁTOZÁSOKRA
VONATKOZÓ VEGYES RENDELKEZÉSEK**

*Illetékesség a honvédelmi szolgáltatások igénybevételének
elrendelésére*

124. § Amennyiben a jelen törvény vagy a minisztérium a jelen törvény alapján kibocsátott rendelettel nem jelöl ki más minisztert illetékesnek, a honvédelmi szolgáltatások igénybevételének elrendelésére a honvédelmi miniszter illetékes. Amennyiben az igénybevétel elrendelésére más miniszter illetékes, az illetékes miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve jár el.

A honvédelmi szolgáltatások igénybevételének foganatosítása

125. § (1) Az általános természetű, a kötelezettek szélesebb körére kiterjedő honvédelmi szolgáltatásokat az illetékes miniszter a törvényhatóságokra, a törvényhatóság első tisztviselője a járásokra (megyei városokra), a főszolgabíró a községekre veti ki.

(2) Ha a honvédelmi érdeket nem veszélyezteteti és számottevő költség-többlet okozása nélkül lehetséges, a szolgáltatásokat megfelelő nagy területre a törvényhatóságok, járások (megyei városok) és községek szolgáltatási képességéhez mérten kell kivetni és a szolgáltatásra kötelezettek között létfeltételeikre figyelemmel arányosan kell felosztani.

.....

Igénybevétel vonakodás vagy mulasztás esetében.

Eljárás vitás esetekben és panasz esetén

127. § (1) Amennyiben valamely honvédelmi szolgáltatásra vonatkozó kötelezettség fennállása, terjedelme, valamint az igénybevétel foganasítása tekintetében vita merül fel, úgyszintén az igénybevétellel kapcsolatban támasztott panaszok esetében – a 129. § esetét kivéve – a főszolgabíró (polgármester) határoz.

(2) A jelen § alapján használt jogorvoslatnak az igénybevétel foganasítására nincs halasztó hatálya.

.....

*A honvédelmi szolgáltatásokért megállapított térítések, valamint a kártérítések
kifizetése. A térítések és kártérítések érvényesítésének módja*

129. § (1) Amennyiben valamely honvédelmi szolgáltatásért járó térítést a 128. § értelmében nem fizették ki, illetőleg a szolgáltatás igénybevételével kapcsolatban okozott kárt nem térítették meg, vagy amennyiben a megállapított térítéssel vagy kártérítéssel az arra igényt tartó fél megelégedve nincs, az igény érvényesítésére az alábbi rendelkezések irányadók.

(2) Ha az igénybevételt háború vagy közvetlenül fenyegető háborús veszély idején [81. § (1) bek.] foganasították, a fél igényét a háború, illetőleg a háborús veszély megszűnésétől számított hat hónap alatt írásban vagy szóval az illetékes községi előjáráságnál jelentheti be; a minisztérium rendelettel állapítja meg és teszi közzé, hogy ebből a szempontból mely napot kell a háború vagy a háborús veszély megszűnésének napjául tekinteni.

.....

A térítésekből és kártérítésekből eredő költségek viselése

130. § A honvédelmi szolgáltatásokért járó térítések és az okozott károkért járó kártérítések az illető honvédelmi szolgáltatás igénybevételét elrendelő miniszter (124. §) tárcáját terhelik.

ÖTÖDIK RÉSZ

LÉGVÉDELEM

A LÉGVÉDELEM CÉLJA

Személyes légvédelmi kötelezettség

Különleges légvédelmi szolgálat

A tanulóiifjúság és a leventekötelesek oktatása és kiképzése

A honvédelmi munkakötelezettség szabályainak alkalmazása

a személyes légvédelmi kötelezettségre

Városok és községek kötelességei a közérdekű légvédelem tekintetében

Építmények és egyéb vagyontárgyak védelme

Eljárás mulasztás esetében

Dologi honvédelmi szolgáltatások igénybevétele a légvédelem céljaira

Mozgási szabadság korlátozása

A kivételes hatalom köre

141. § (1) Háború idején vagy az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetében a minisztérium, valamennyi tagjának felelőssége mellett a törvényhozás további rendelkezéséig a szükség mértékéhez képest megteheti az alábbi 142-170. §-okban meghatározott rendelkezéseket (kivételes hatalom).

(2) Ha a késedelemben veszély van, a minisztérium kivételes hatalom ideje alatt az alábbi §-okban foglalt felhatalmazások körén túlmenően is megtehet rendelettel minden olyan közigazgatási, magánjogi, eljárási és a törvényhozás hatáskörébe tartozó egyéb intézkedést, amely a rendkívüli viszonyok által előidézett helyzetben a honvédelem érdekében elkerülhetetlenül szükséges s evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket állapíthat meg.

(3) A (2) bekezdésben foglalt felhatalmazás alapján az állami főhatalom szervezetét és működését érintő, a törvényhatósági és községi önkormányzat rendszerét módosító vagy megszüntető rendelkezéseket kibocsátani, továbbá az egyébként fennálló törvényi felhatalmazásokon túlmenően anyagi büntetőjogi szabályokat megállapítani nem lehet.

(4) A (2) bekezdés alapján kibocsátott rendeleteket haladéktalanul be kell mutatni az alábbi rendelkezések értelmében az országgyűlés mindkét Házából alakítandó országos bizottságnak, amelynek összehívása iránt elnökei nyolc napon belül intézkednek.

(5) Az országos bizottság 36 tagból áll, akik közül 24 tagot az országgyűlési képviselők sorából az országgyűlés képviselőháza, 12 tagot pedig a felsőházi tagok sorából az országgyűlés felsőháza választ. Az országos bizottság az országgyűlés elnapolása alatt, valamint annak esetleges feloszlata után is működik, utóbbi esetben addig, amíg az új országgyűlés

az országos bizottságot meg nem alakítja. Az országos bizottság a képviselőház, illetőleg a felsőház által kiküldött tagok sorából egy-egy elnököt, továbbá egyenlő számban elnökhelyetteseket, előadókat és jegyzőket választ. A képviselőház kiküldötteinek sorából választott elnök (elnökhelyettesek) és a felsőház kiküldötteinek sorából választott elnök (elnökhelyettesek) együttesen elnökölnek. Az országos bizottság a tanácskozásain való részvételre olyan szakértőket is meghívhat, akik az országgyűlésnek nem tagjai. Az ilyen meghívottaknak szavazati joguk nincs. Az országos bizottságra egyébként a képviselőház házszabályainak a bizottságokra vonatkozó szabályai megfelelően irányadók.

(6) Az országos bizottság hatásköre – mind a (2) és a (7) bekezdés esetében, mind a 81. § (2) bekezdése, a 120. §, a 157. §, a 219. §, továbbá a 232. § (3) és (6) bekezdése eseteiben – arra terjed ki, hogy a bemutatott rendeletek helyességét és célszerűségét megvizsgálja és arra vonatkozólag véleményét nyilvánítsa. Az országos bizottság a minisztériumtól felvilágosításokat kérhet, amelyeket a minisztérium köteles megadni; javaslatokat tehet a minisztériumnak a bemutatott rendeletek végrehajtása körében kívánatos és célszerű intézkedésekre, végül javasolhatja az országgyűlésnek a bemutatás alá eső rendeletek és azok végrehajtása körében a minisztérium felelősségre vonását. Az országos bizottság valamely javaslatának tárgyalása végett elhatározhatja az országgyűlés mindkét Házának összehívását; ebben az esetben az országgyűlés két Házának elnökei a képviselőház és felsőház összehívása iránt az országos bizottság határozata alapján haladéktalanul intézkedni kötelesek. Az országos bizottság működése az országgyűlésnek a minisztériummal szemben fennálló ellenőrző és felelősségre vonó jogkörét nem érinti. Az országos bizottság határozata a rendeletek hatályát nem érinti és az azok végrehajtására vonatkozó intézkedéseket nem akadályozza.

(7) A minisztérium rendeletben határozza meg és teszi közzé azt a napot, amelytől kezdve a kivételes hatalom igénybevételének lehetősége beállott. A (4)-(6) bekezdés rendelkezései erre a rendeletre is megfelelően irányadók.

(8) Az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély okából igénybevehető kivételes hatalom megszűnik, ha a háború az előbbi bekezdés értelmében közzétett naptól számított négy hónap alatt nem tört ki, hacsak igénybevételének meghosszabbításához az országgyűlés hozzá

nem járul. A meghosszabbítás – amely a közvetlenül fenyegető háborús veszély változatlan fennállása esetében megismételhető – esetenként további négy hónapra szól. A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét Háza vita nélkül határoz, ha a minisztérium az államérdekre hivatkozással a vita mellőzését kívánja.

(9) A kivételes hatalom alapján kibocsátott rendeleteket a háborúnak, illetőleg a közvetlenül fenyegető háborús veszélynek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni, ha hatályuk már korábban meg nem szűnt. A rendes viszonyokra való átmenet zavartalanságának biztosítása végett szükséges átmeneti intézkedéseket a minisztérium a kivételes hatalom idejének megszűnése után is rendelet útján teheti meg.

A) KÖZIGAZGATÁSI SZERVEZET

A közigazgatási szervezet módosítása

142. § A minisztérium:

a) az önkormányzati hatóságok testületi szervei működésének szünetelését rendelheti el s a szünetelés idejére hatáskörüket más önkormányzati hatóságokra ruházhatja át;

b) az önkormányzati testületek szabályrendeleteinek bármely rendőri természetű rendelkezését ideiglenesen hatályon kívül helyezheti s helyébe más rendelkezéseket léptethet, vagy erre a belügyminisztert felhatalmazhatja;

c) a közigazgatási hatóságok eljárását a fennálló törvényektől eltérően szabályozhatja;

d) a főispánok (főpolgármester) hatáskörébe tartozó, továbbá az a)-c) pontok alapján tett rendelkezésekkel kapcsolatban felmerülő, valamint egyéb közigazgatási feladatok ellátását kormánybiztosra bízhatja;

e) a hadművelleti területekre különleges közigazgatási szabályokat állapíthat meg.

A belügyminiszter és a kormánybiztos joga határozatok megsemmisítésére és intézkedésre

143. § (1) A belügyminiszter vagy a minisztérium felhatalmazása alapján a kormánybiztos (142. §) a vármegyei, a városi és a községi hatóságoknak minden olyan határozatát, amely a hadviselés érdekére sérelmes, avagy a közrend és közbiztonság fenntartását veszélyezteti, hivatalból is

megsemmisítheti és a határozatban foglaltak tárgyában, ha szükséges, saját hatáskörében intézkedhetik.

(2) A belügyminiszter vagy a minisztérium felhatalmazása alapján a kormánybiztos, ha az intézkedésre hivatott hatóság a hadviselés, avagy a közrend és közbiztonság érdekei szempontjából szükséges intézkedést megtenni vonakodik vagy azzal késlekedik, az intézkedést közvetlenül megteheti s annak végrehajtásáról gondoskodhatik, ha pedig a hadviselés vagy a közrend és közbiztonság érdekében szükséges valamely intézkedés és végrehajtása halaszthatatlanul sürgős, az egyébként intézkedésre hivatott hatóság helyett intézkedhetik, tekintet nélkül annak vonakodására vagy késedelmére.

(3) Az előbbi bekezdés alapján tett intézkedés végrehajtásával kapcsolatban felmerült költségek azt a közületet terhelik, amely a hatályos jogszabályok szerint a végrehajtás költségeit egyébként viselni köteles. Ezekre a költségekre a kormánybiztost az utalványozás joga is megilleti.

A kormánybiztosnak alárendelt szervek

144. § (1) A minisztérium a kormánybiztost (142. §) felhatalmazhatja arra, hogy a kir. bíróságok és a kir. ügyészségek személyzetének kivételével az állami, továbbá a törvényhatósági és a községi alkalmazottakkal, valamint a községi előljárásságok tagjaival közvetlenül rendelkezessék és az alkalmazottakat az illetékes miniszter engedélyével oly területen és szolgálatban is igénybevehesse, amely rendes működési körükön kívül esik.

(2) A kormánybiztos felfüggesztheti azt az alkalmazottat, aki a kiadott rendelkezését késedelmesen teljesíti vagy rendelkezésének nem engedelmeskedik. A kormánybiztosnak a felfüggesztést kimondó határozata ebben az illetékes miniszterhez fellebbezéssel lehet élni; a fellebbezésnek nincs halasztó hatálya. A felfüggesztett alkalmazott ellen a törvényszerű fegyelmi eljárást, illetőleg, ha az alkalmazott ellen fegyelmi eljárásnak helye nincs, az egyéb eljárást hivatalból meg kell indítani; az eljárás megindítása a felfüggesztés hatályát nem érinti. A felfüggesztést csak a miniszternek vagy a fegyelmi hatóságnak jogerős határozata (ítélete) szüntetheti meg.

(3) A kormánybiztos az (1) bekezdés értelmében rendelkezése alatt álló alkalmazottat, ha a szolgálat ellátására nem alkalmas, a szolgálattól azonnali hatállyal felmenti. Ez ellen a határozat ellen fellebbezésnek van

helye az illetékes miniszterhez; a fellebbezésnek halasztó hatálya nincs. A határozat jogerőre emelkedése után az ilyen alkalmazottat – ha a közérdek sérelme nélkül a fennálló jogszabályok szerint más szolgálati beosztásban el nem helyezhető – a fennálló szabályok szerint azonnal nyugdíjazni kell, illetőleg végkielégítéssel vagy a nélkül el kell bocsátani.

(4) A (2) és (3) bekezdés rendelkezései a községi elöljáróságok tagjaira megfelelően irányadók.

145. § A minisztérium felhatalmazása alapján a kormánybiztos (142. §) a hatáskörében kiadott rendelkezéseinek megszegését kihágássá nyilváníthatja. Az ilyen kihágás büntetésére az 1928: X. tc. 5. §-ának a miniszteri rendeletben megállapított kihágásokra vonatkozó rendelkezései az irányadók; ezekben a kihágási ügyekben a m. kir. rendőrség működési területén a m. kir. rendőrség jár el.

B) RENDÉSZET

Az útlevelekre vonatkozó rendelkezések

146. § (1) A minisztérium az útlevelelkiállítás jogát az ország egész területén vagy egyes részein az 1903: VI. tc. 6. §-ában megállapított hatóságok hatásköréből kiveheti és a belügyminiszter hatáskörébe utalhatja.

(2) A belügyminiszter az útlevel nyelvi kellékeit, továbbá – az 1903: VI. tc. 9. §-ában foglalt többi rendelkezésnek érintetlenül hagyásával – az útlevel egyéb kellékeit a törvénytől eltérően állapíthatja meg.

Kiürítés

147. § (1) A minisztérium felhatalmazása alapján a belügyminiszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve elrendelheti, hogy ha a hadviselés érdekei szempontjából – ideértve a légitámadások elleni védekezés szempontját is – szükséges, egyes községekből (városokból), illetőleg a község (város) területének egy részéről vagy bizonyos épületekből a lakosságot vagy egy részét el kell távolítani. Ha a lakosság eltávolítása tárgyában sürgős intézkedésre van szükség, a belügyminiszter helyett, annak utólagos jóváhagyásával s az illetékes katonai parancsnokkal egyetértve, a kormánybiztos (142. §) is intézkedhetik.

(2) A harcoló seregtestek működési területén a lakosság szükséges mértékű eltávolítása iránt a katonai parancsnokság közvetlenül intézkedhetik.

(3) Az előző bekezdésekben említett intézkedések folytán szenvedett vagyoni hátrányért kártérítés nem jár.

(4) A jelen § alapján eltávolított személy eltartásáról, ha magát eltartani nem tudja, amennyiben eltartására köteles és képes hozzátartozója sincs, az állam gondoskodik; az eltartás fejében az ilyen személyt képeségeinek megfelelő munkára lehet kötelezni.

Egyesülési jog

148. § (1) A minisztérium az állam biztonságának megóvása vagy a közrend és a közbiztonság fenntartása végett s általában a honvédelem érdekében az ország egész területén vagy annak egyes részein:

1. új egyesület, fiókegyesület vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezet (1938: XVII. tc. 1. §) alakítását megtilthatja;

2. már meglevő egyesületek, fiókegyesületek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetek működését az egyébként fennálló jogszabályokra tekintet nélkül korlátozhatja vagy fel is függesztheti;

3. elrendelheti, hogy a kereskedelmi társaságok vagy külön törvények alapján létesült oly társulatok, pénztárak és más hasonló testületek (intézetek), amelyek közigazgatási hatósági ellenőrzés alatt nem állanak, rendőrhatósági ellenőrzés alá vonassanak s ha az a gyanú merül fel, hogy működésük törvénybe, vagy alapszabályaikba ütközik, avagy államellenes irányzatot vesz, működésüket a fennálló szabályokra tekintet nélkül korlátozhatja vagy felfüggesztheti.

(2) A minisztérium felhatalmazása alapján sürgős esetekben az (1) bekezdés 2. pontjában meghatározott intézkedések megtételére a kormánybiztos (142. §) is jogosult.

Gyülekezési jog korlátai

149. § A minisztérium a közrend érdekében az ország egész területén vagy annak egyes részein politikai jellegű népgyűlések, felvonulások és más politikai összejövetelek tartását megtilthatja és – a közigazgatási hatóságok, valamint a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek testületi szervei gyűléseinek kivételével – egyéb gyűlések tartását hatósági engedélytől teheti függővé, tekintet nélkül arra, hogy bejelentésük rendes körülmények közt kötelező-e, vagy nem.

*Kitiltás és rendőrhatalósági felügyelet vagy őrizet
alá helyezés*

150. § (1) A minisztérium elrendelheti, hogy azokat a személyeket, akiknek bizonyos községben vagy az ország bizonyos részeiben való tartózkodása a közrend és a közbiztonság vagy más fontos állami érdek szempontjából aggályos vagy gazdasági okokból káros, községi illetőségükre tekintet nélkül abból a községből, illetőleg az országnak abból a részéből ki lehet tiltani. Az ilyen személyeket akár tartózkodási helyükön, akár az ország más helyén rendőrhatalósági felügyelet vagy a szükséghez képest rendőrhatalósági őrizet alá is lehet helyezni.

(2) A jelen § alapján rendőrhatalósági őrizet alá helyezett személyeket képességeiknek megfelelő munkára lehet kötelezni.

.....

Sajtóellenőrzés

151. § (1) A minisztérium a jelen §-ban foglalt rendelkezések szerint megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek avégből, hogy az időszaki lapok és más sajtótermékek a hadviselés érdekeinek vagy más fontos állami érdekek megóvása végett ellenőrzés alatt álljanak.

.....

*A posta-, távíró-, távbeszélőforgalom és a rádió
ellenőrzése*

152. § A minisztérium megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek avégből, hogy a postai, távirdai és távbeszélőforgalom és érintkezés, valamint a rádió az állam érdekeinek megóvása céljából ellenőrzés alá véssék.

*Korlátozások fegyverek, lőszer, robbanó anyagok, robbantószer
és más veszélyes tárgyak tekintetében*

153. § (1) A minisztérium korlátozhatja, sőt egészen megtilthatja fegyverek, lőszer, lőpor, robbanó anyagok, robbantószer és más olyan tárgyak vagy anyagok tartását, használatát és forgalomba hozatalát, amelyek a közrendnek és a közbiztonságnak vagy más fontos államérdeknek veszélyeztetésére használhatók és az ilyen tárgyak vagy anyagok beszolgáltatását elrendelheti.

(2) Ha az a gyanú merül fel, hogy valaki az előbbi bekezdésben meghatározott tárgyat vagy anyagot jogosulatlanul tart birtokában, nála személymotozást és házkutatást lehet tartani. A jogosulatlanul birtokolt ilyen tárgyakat és anyagokat el kell kobozni.

(3) A robbantószer és robbanóanyag előállításával, tartásával és használatával elkövetett bűncselekményekről szóló 1924: XV. törvénycikk rendelkezéseinek hatályát a jelen § nem érinti.

Szeszes italok kiszolgáltatásának korlátozása

154. § A minisztérium a szeszes italok kiszolgáltatását az ország egész területére vagy annak egyes részeire nézve korlátozhatja, vagy egészen el is tilthatja.

C) PÉNZÜGY

Államháztartási hitelműveletek

155. § A minisztérium a hadiszükségletek kielégítéséhez, valamint a jelen törvényen alapuló rendkívüli intézkedések végrehajtásához szükséges kiadásokat teljesítheti és azok fedezéséről hitelműveletek útján is gondoskodhatik.

Pénzforgalom szabályozása és korlátozása

156. § A minisztérium a pénzforgalom szabályozása és korlátozása iránt a szükséghez képest intézkedhetik.

Közzolgáltatásokra vonatkozó intézkedések

157. § (1) A minisztérium a közzolgáltatásoknak törvényben megállapított mértékét felemelheti és új közzolgáltatásokat hozhat be.

.....

Magyar Nemzeti Bank – Pénzügyi Központ – M. kir. Postatakarékpénztár.

D) IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

Polgári jogi igazságszolgáltatás

159. § A minisztérium a magánjogi követelések érvényesítése tekintetében, – ideértve a váltókövetelések érvényesítését is – továbbá a magánjogi jogviszonyoknak a rendkívüli körülmények következtében szükségessé

váló rendezése, valamint a polgári peres és nemperes eljárás és általában a polgári jogi igazságszolgáltatás tekintetében a törvényhozás hatáskörébe tartozó kérdéseket rendelettel szabályozhat és a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket is állapíthat meg.

Polgári büntető eljárás

160. § (1) A minisztérium egyes bűncselekmények tekintetében az eljárást és az ítélethozást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságokról más polgári büntetőbíróságokra ruházhatja át.

(2) A minisztérium az eljárás gyorsítása végett a polgári büntető eljárás rendes szabályainak módosításával és kiegészítésével – megfelelő jogorvoslatnak és a védelem elvének gyakorlati biztosítása mellett – különleges eljárási szabályokat állapíthat meg.

Bírák áthelyezése

161. § Az igazságügyminiszter, ha a rendkívüli események következtében valamely bíróság működése megszűnt, annak ítélőbírait a működés szünetelésének tartamára beleegyezésük nélkül is más hasonlófokú bírósághoz helyezheti át.

E) KÜLÖNFÉLE KIVÉTELES INTÉZKEDÉSEK

Határidők elmulasztása

162. § A minisztérium a törvény vagy a hatóság által megszabott határidőknek és határnapoknak a rendkívüli események miatt vagy ezek következtében történt elmulasztásából vagy meg nem tartásából eredő joghátrányok elhárítása, enyhítése vagy megszüntetése céljából kivételes szabályokat állapíthat meg és ebben a tárgyban a törvénytől eltérően is rendelkezhetik.

Közegészségügyi intézkedések

163. § (1) A minisztérium rendelettel úgy rendelkezhetnek, hogy a m. kir. tiszti főorvos és a m. kir. tisztiorvos, illetőleg a székesfővárosi tiszti főorvos, és tisztiorvos sürgős szükség és közvetlen veszély esetében az 1936: IX. tc. 22. §-ának (2) bekezdésében meghatározott körön kívül is a saját felelősségére közvetlenül teheti meg mindazokat a közegészség-

ügyi intézkedéseket, amelyeket a fennálló jogszabályok a közigazgatási hatóság hatáskörébe utalnak.

.....

A temetőkre vonatkozó kivételes rendelkezések

164. § (1) A minisztérium elrendelheti, hogy a temetők fenntartói kötelesek temetőikben a rendkívüli események folytán szükséges temetéseket megengedni.

.....

Kivételes intézkedések a kötelező biztosítás tekintetében

.....

Érdekképviselési szervekre vonatkozó rendelkezések

.....

Kereskedők. Kereskedelmi társaságok

.....

Könnyítések a tanintézetek tanulmányi és vizsgarendje és a képesítő vizsgák tekintetében

.....

Könnyítések az ipari és más gazdasági foglalkozások gyakorlásához megkívánt előfeltételek tekintetében

.....

Vagyontárgyak biztonságba helyezése

170. § (1) A honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterekkel egyetértve elrendelheti, hogy ha a hadviselés érdekei szempontjából szükséges, egyes községekből (városokból), illetőleg a község (város) területének egyrészéről az állatállományt, továbbá a termelés szempontjából fontos üzemi berendezéseket, felszereléseket, valamint általában a gazdasági szempontból jelentőséggel bíró egyéb vagyontárgyakat biztonságba helyezésük végett el kell szállítani. Ha ebben a tárgyban sürgős intézkedésre van szükség, a honvédelmi miniszter helyett, annak utólagos jóváhagyá-

sával s az illetékes katonai parancsnokkal egyetértve a kormánybiztos (142. §) is intézkedhetik.

(2) A harcoló seregtestek működési területén az előbbi bekezdésben említett javaknak a biztonságba helyezés céljából szükséges elszállítása iránt a katonai parancsnokság közvetlenül intézkedhetik.

(3) Az előző bekezdésekben említett intézkedések folytán szenvedett hátrányért kártérítés nem jár.

.....

HETEDIK RÉSZ BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

I. FEJEZET

A LEVENTEKÖTELEZETTSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ

BŰNCSELEKMÉNYEK

A leventeköteles kihágásai

A leventeköteles gondviselőjének és munkaadójának kihágásai

Vállalat tulajdonosának és üzletvezetőjének kihágásai

A leventekötelezettség kijátszása

Leventeintézmény ellen irányuló izgatás

Felhatalmazás leventeintézmény ellen irányuló rágalmozás

és becsületsértés esetében

II. FEJEZET

A HADKÖTELEZETTSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ

BŰNCSELEKMÉNYEK

A bejelentési, jelentkezési és megjelenési kötelesség elmulasztása

Tiltott tartózkodás külföldön

Az ország területének tiltott elhagyása

Behívás megghiúsítása

Hadkötelezettség kijátszása testi épség megsértésével

Hadkötezettség kijátszása fondorlattal

Behívó parancs iránt tanúsított engedetlenség és erre csábítás

Kedvezmények fondorlatos kieszközlése

Tilos nőszülés

III. FEJEZET

A HONVÉDELMI MUNKAKÖTELEZETTSÉGGEL ÉS A LÉGVÉDELMI KÖTELEZETTSÉGGEL ÖSSZEFÜGGŐ

BŰNCSELEKMÉNYEK

A honvédelmi munkakötelezettségen és a személyes légvédelmi kötelezettségen alapuló igénybevételi felhívás (kirendelés) iránt tanúsított engedetlenség

Honvédelmi munkakötelezettség és személyes légvédelmi kötelezettség kijátszása testi épség megsértésével

Honvédelmi munkakötelezettség és személyes légvédelmi kötelezettség kijátszása fondorlattal

A rendeltetési hely elhagyása

Honvédelmi munkakötelezettség és személyes légvédelmi kötelezettség teljesítésének akadályozása

Légvédelmi berendezés létesítésének elmulasztása és akadályozása

Hatósági rendelkezés megszegése légítámadás vagy ennek közvetlen veszélye idején

IV. FEJEZET

A HONVÉDELEMMEL ÖSSZEFÜGGŐ HIVATALI

BŰNCSELEKMÉNYEK

A közhivatalnokok büntetőjogi felelősségének kiterjesztése

Honvédelmi érdek sérelmére elkövetett hivatali sikkasztás büntetése

Honvédelemmel összefüggő hivatali kötelesség megtagadása

Hivatali titok megsértése

A m. kir. honvédség tagjának közhivatalnoki felelőssége

V. FEJEZET

A HONVÉDELEM ÉRDEKÉT VESZÉLYEZTETŐ EGYÉB

BŰNCSELEKMÉNYEK

Honvédelem ellen irányuló izgatás

Gyülekezési jog korlátozása tárgyában tett intézkedések megszegése

Sajtórendészeti intézkedések megszegése

Honvédelemre vonatkozó közleménnyel elkövetett vétség

Rádióval és híradásra (hírközlésre) alkalmas állatokkal elkövetett visszaélések

Találmányokkal és szabadalmakkal kapcsolatos bűncselekmények
Üzemek, ipartelepek és egyéb vállalatok birtokosainak kötelesség szer-
gései

A munka folytonosságának megnehezítése és megghiúsítása
A honvédelem érdekét veszélyeztető rongálás
Engedetlenség és tetteges bántalmazás katonai vezetővel szemben
Közszükségleti cikk, a hadviselés céljára szolgáló segédeszköz vagy
anyag jogellenes elvonásának kihágása.

VI. FEJEZET

KÖZVESZÉLYŰ BŰNCSELEKMÉNYEKRE VONATKOZÓ

RENDELKEZÉSEK

Közveszélyű cselekmények büntetésének szigorítása
Légi járműveknek és ezekhez tartozó tárgyaknak megrongálása
A repülés biztonságát szolgáló berendezéseknek és tartozékainak
megrongálása
Légvédelmi berendezések megrongálása

VII. FEJEZET

KÖZÖS BÜNTETŐ RENDELKEZÉSEK

Kihágásokra vonatkozó rendelkezések
Büntettekre és vétségekre vonatkozó rendelkezések
Jogi személyek szerveinek büntetőjogi felelőssége
Elévülés kezdetének különös szabályai
A hadköteles elítélésének jogkövetkezményei
A honvédelem érdekének fokozott biztosítása zárt tárgyaláson
A pénzbüntetés hováfordítása
A háború idejére szóló büntető jogszabályok alkalmazásának kiterjesztése
Katonai büntetőbíráskodás alá tartozó személyek
Rögtönbíráskodás

221. § (1) A minisztérium abban az esetben, ha az ország épségének vagy belső rendjének megóvása végett elrettentő példaadás szükséges, a rögtönbíráskodást mind a polgári, mind a katonai büntetőbíráskodás körében az egész országra vagy egy részére rendelettel bármely büntetettel elrendelheti. Rögtönbíráskodás elrendelése esetében az ez alá tartozó bűntetteket a rögtönbíráskodás körében továbbra is halállal lehet büntetni.

(2) Rögtönbíráskodásnak csak előzetes kihirdetés után lehet helye. Mihelyt a rögtönbíráskodás elrendelésének oka megszűnt, főleg, ha a halálbüntetésnek egy vagy több bűnösön foganatosított végrehajtásával az elrettentő példa már megadatott, a rögtönbíráskodás megszüntetését azonnal ki kell mondani és mindig ugyanoly módon ki kell hirdetni, miként a rögtönbíráskodás elrendelését.

(3) A rögtönbíráskodás eljárási szabályait a minisztérium rendelettel állapítja meg.

(4) A jelen § nem érinti a katonai rögtönbíráskodásra vonatkozólag az 1912: XXXIII. és az 1930: III. törvénycikkekben foglalt rendelkezéseket.

.....

NYOLCADIK RÉSZ VEGYES ÉS ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

Hadisegélyek

Gondozás

Katonai fegyelmi szabályok alatt álló személyek

A vezérkar főnökének felsőházi tagsága

Tilalom a honvédelemmel összefüggő sajtóközlemények tekintetében

Illetékmentesség

Fogadó (szálló, penzió) ipar és italmérési jog engedélyezése

A határsáv megállapítása

Közérdekű munkaszolgálat

TÖRVÉNYEK HATÁLYON KÍVÜL

HELYEZÉSE

231. § (1) A jelen törvény hatálybalépésével hatályukat veszti:
a honvédségről szóló 1921: XLIX. törvénycikk,
az ezt módosító 1922: III. törvénycikk,
a m. kir. vámőrség és a m. kir. pénzügyőrség létszámainak, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: VIII. törvénycikknek a vámőrségre vonatkozó rendelkezései,
a m. kir. folyamőrség szervezése és létszámáról szóló 1922: XIV. törvénycikk,

a m. kir. állami rendőrség és m. kir. csendőrség létszámának kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: VII. törvénycikk;

a trianoni békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922: XI. törvénycikknek még hatályban lévő rendelkezései,

az előbb említett törvénycikket módosító 1927: VII. törvénycikk,

a légvédelemről szóló 1935: XII. törvénycikk, valamint

a véderő kötelékében álló országgyűlési tagok katonai szolgálatra behívásának szabályozásáról szóló 1889: XXII. törvénycikk.

(2) A jelen törvény hatálybalépésével a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912: LXIII. törvénycikk, valamint az ezt kiegészítő 1914: L., 1915: XIII., 1916: IV. és 1917: VII. törvénycikkek, továbbá az e törvény alapján igénybevett kivételes hatalom meghosszabbításáról és kiterjesztéséről szóló törvényi rendelkezések ugyancsak hatályukat veszítik. Az említett törvényi rendelkezések alapján kibocsátott illetőleg fenntartott rendeletek további hatályban tartása tekintetében a 232. § rendelkezik.

(3) Hatályukat veszítik az előző bekezdésekben fel nem sorolt törvényeknek azok a rendelkezései is, amelyek a jelen törvény rendelkezéseivel ellentétesek vagy megegyeznek.

.....

Hatálytalan törvényi rendelkezések újbóli hatálybalépése

A törvény hatálybalépése

Tiltott tartózkodás külföldön

Az ország területének tiltott elhagyása

Behívás meghiúsítása

Végrehajtási záradék

235. § A jelen törvényt a külön meghatározott esetekben a minisztérium, egyébként a honvédelmi miniszter, mégpedig a külön meghatározott esetekben az érdekelt miniszterekkel egyetértve, illetőleg az érdekelt miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve, a polgári igazságszolgáltatás körébe eső részeiben pedig az igazságügyminiszter hajtja végre.

*Kivételes hatalom alapján kibocsátott
rendeletek*

232. § (1) Utasíttatik a minisztérium, hogy a jelen törvény hatálybalépésétől számított hat hónap alatt rendelettel tegye közzé a 231. § (2) bekezdésében felsorolt törvényi rendelkezések alapján kibocsátott, illetőleg fenntartott azoknak a rendeleteknek a jegyzékét, amelyeket az azokban szabályozott kérdéseknek törvényhozási úton való végleges rendezéséig, illetőleg a törvényhozás további rendelkezéséig az ország belső rendjének és közbiztonságának fenntartása, valamint gazdasági és külpolitikai érdekeinek megóvása végett továbbra is hatályban tart.

(2) A 231. § (2) bekezdésében felsorolt törvényi rendelkezések alapján kibocsátott, illetőleg fenntartott rendeletek, amennyiben már korábban hatályon kívül nem helyezettek és az (1) bekezdésben említett jegyzékbe fel nem vétetnek, a jelen törvény hatálybalépésétől számított hat hónap elteltével hatályukat veszítik.

.....

*Hatálytalan törvényi rendelkezések újbóli
hatálybalépése*

233. § (1) Az 1922: III. tc. 20. §-ának utolsóelőtti bekezdésével hatályon kívül helyezett jogszabályok, amennyiben a jelen törvény rendelkezésével ellentétben nem állanak és nem olyan kérdésre vonatkoznak, amelyet maga a jelen törvény újonnan szabályoz, újból hatályba lépnek.

(2) A közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881: III. törvény-cikk a jelen törvény hatálybalépése napján újból hatályba lépett.

A törvény hatálybalépése

234. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba.

Végrehajtási záradék

235. § A jelen törvényt a külön meghatározott esetekben a minisztérium, egyébként a honvédelmi miniszter, mégpedig a külön meghatározott esetekben az érdekelt miniszterekkel egyetértve, illetőleg az érdekelt miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve, a polgári igazságszolgáltatás körébe eső részeiben pedig az igazságügyminiszter hajtja végre.

1939. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEK KÉPVISELŐINEK AZ 1939. ÉVI JÚNIUS HAVA 10. NAPJÁRA EGYBEHÍVOTT ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁBA MEGHÍVÁSÁRÓL

1. § Mindaddig, amíg az 1938: XXXIV. törvénycikkkel a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken az országgyűlési képviselőválasztások megtartása lehetséges lesz, az 1939. év június havának 10. napjára egybehívott országgyűlés képviselőházának a jelen törvény erejénél fogva mint országgyűlési képviselők tagjai lesznek azok, akiket a visszacsatolt felvidéki területek lakossága által szenátorokká, nemzetgyűlési vagy tartománygyűlési képviselőkké megválasztottak közül vagy a magyar pártok lajstromain a megválasztottak után pótképviselővé választott jelöltek közül a miniszterelnök indítványára az országgyűlés – mindkét házának határozatával – az országgyűlés képviselőházába meghív. Az így meghívottak száma legfeljebb huszonhat lehet.

2. § Utasíttatik a minisztérium, hogy a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeken az országgyűlési képviselőválasztások megtartásáról az 1940. év június havának 30. napjáig gondoskodik.

3. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a miniszterelnök, illetőleg a minisztérium gondoskodik.

1939. ÉVI XIII. TÖRVÉNYCIKK

A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ 1879. ÉVI L. TÖRVÉNYCIKK KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL ÉS MÓDOSÍTÁSÁRÓL

1. § (1) Az 1879: L. tc. 20. §-a kiegészítettik azzal, hogy megszűnik a magyar állampolgársága annak, aki honosítás útján külföldi állampolgárságot szerzett.

(2) Az előbbi bekezdés rendelkezése azokra is kiterjed, akik a külföldi állampolgárságot honosítás útján a jelen törvény hatálybalépésének napja előtt szerezték meg; ebben az esetben a magyar állampolgárság a jelen törvény hatálybalépésének napján szűnik meg.

(3) A magyar állampolgárságot elvesztik a honosítás útján külföldi állampolgárságot szerzett személy felesége és gyermekei, ha a honosító állam jogszabályai szerint a honosítás rájuk kiterjed.

2. § (1) Az 1879: L. tc. 31. és 32. §-a hatályukat veszti és helyükbe az alábbi bekezdésekben foglalt rendelkezések iktattatnak.

(2) Az a magyar állampolgár, aki a m. kir. kormánytól kapott megbízatás nélkül tíz évig megszakítás nélkül külföldön tartózkodik, Magyarország területének elhagyásától számított tíz év elteltével elveszti magyar állampolgárságát. Nem lehet a tíz évi távollét megszakításának tekinteni a Magyarország területére visszatérést, ha ez esetenként háromhónapi időtartamot nem halad meg.

(3) Arra nézve, aki Magyarország területét az előbbi bekezdés szerint kapott megbízatással hagyta el, megbízatásának megszűnte után azonban nem tért vissza Magyarországra, a tízévi határidőt a megbízatásának megszűntét követő naptól kell számítani.

(4) Nem veszti el magyar állampolgárságát az, aki az előző bekezdésekben meghatározott tíz év eltelte előtt a belügyminiszternél vagy a lakóhelye – ennek hiányában tartózkodóhelye – szerint illetékes magyar külképviseleti hatóságnál bejelentia magyar állampolgárságfenntartására irányuló szándékát és magyar állampolgárságának fenntartásához a belügyminiszter hozzájárul. A hozzájárulást megadottnak kell tekinteni, ha a belügyminiszter a hozzájárulás kérdésében a bejelentés megtételétől számított hat hónap alatt nem nyilatkozott.

(5) A magyar állampolgárságnak az előző bekezdések értelmében bekövetkezett elvesztése kiterjed a távollevő férfinak vele élő feleségére és vele lévő, atyai hatalom alatt álló kiskorú gyermekeire.

3. § Az 1879: L. tc. 38-43. §-ai hatályukat veszti és helyükbe az alábbi 4-7. §-okban foglalt rendelkezések iktattatnak.

4. § (1) Azt, aki magyar állampolgárságát elvesztette, ha megfelel az 1879: L. tc. 8. §-ában meghatározott kellékeknek, a belügyminiszter visszahonosíthatja.

(2) Amennyiben a jelen törvény rendelkezéseiből más nem következik, az 1879: L. törvénycikknek a honosításra vonatkozó szabályai a visszahonosításra is megfelelően irányadók.

5. § (1) Azt, aki elbocsátás vagy távollét következtében vagy a jelen törvény 1. §-ának (1) vagy (2) bekezdése alapján veszttette el magyar állam-

polgárságát, a belügyminiszter a 4. § (1) bekezdésében említett kellékek hiányában s visszahonosíthatja, ha a visszahonosítást kérő Magyarország területén lakik vagy kíván letelepedni.

(2) A belügyminiszter a 4. § (1) bekezdésében említett kellékek, továbbá a jelen § (1) bekezdésében meghatározott feltételek hiányában is visszahonosíthatja azt, aki távollét következtében veszítette el magyar állampolgárságát, ha külföldi állampolgárságot nem szerzett.

6. § A belügyminiszter – ha a visszahonosítást kérő Magyarország területén lakik vagy kíván letelepedni – a 4. § (1) bekezdésében említett kellékek hiányában is visszahonosíthatja:

1. azt a nőt, aki férjének elbocsátása vagy távolléte következtében, vagy külföldi állampolgárral való házasságkötése folytán, vagy a jelen törvény 1. §-ának (3) bekezdése alapján veszítette el magyar állampolgárságát, ha özvegyiségre jutott, vagy házasságát a bíróság felbontotta, vagy – amennyiben hazájának joga szerint házasságát felbontani nem lehet – a bíróság a házastársakat ágytól és asztaltól elválasztotta;

7. § A visszahonosítás iránt a kérelmet, ha a visszahonosítást kérő Magyarország területén lakik, a lakóhelye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjénél, ha külföldön lakik, a lakóhelye szerint illetékes magyar külképviseleti hatóságnál kell előterjeszteni.

8. § (1) A minisztérium megfoszthatja magyar állampolgárságától:

1. azt a külföldön tartózkodó személyt, akivel szemben a bíróság az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. törvénycikkben meghatározott büntett vagy vétség miatt bűnösséget megállapító ítéletet hozott (1921: III. tc. 12. §);

2. azt a külföldön tartózkodó személyt, akire nézve a bíróság az 1921: XLIII. tc. 3. §-ának első bekezdése értelmében megállapította, hogy háború idején (1930: II. tc. 4. §, 1930: III. tc. 97. §) az ellenséghez pártolt és azt kémkedéssel, fegyveres szolgálattal vagy másnemű szolgáltatással támogatta vagy evégből ellenséges csapathoz csatlakozott, vagy önként ellenséges területre távozott;

3. azt, aki idegen állam kormányától, bármely más szervétől, vagy külföldi politikai szervezettől – a m. kir. kormány engedélye nélkül – bármilyen politikai jellegű tisztséget vagy megbízatást elvállal vagy valamely külföldi politikai szervezet tagjává lesz;

4. azt, aki az ország területének elhagyására vonatkozó jogszabályok megszegésével vagy kijátszásával külföldre távozik;

5. azt, aki bármilyen külföldi politikai jellegű szervezet tevékenységében résztvesz.

(2) A minisztérium határozata az állampolgárságától megfosztott személy feleségére és kiskorú gyermekeire csak akkor terjed ki, ha ezt a határozat kimondja.

(3) A határozatot a Budapesti Közlönyben közzé kell tenni. A határozat a közzététel napján válik hatályossá.

(4) A jelen § értelmében magyar állampolgárságától megfosztott személyt csak a minisztérium hozzájárulásával lehet visszahonosítani.

9. § (1) A 2. § rendelkezései a jelen törvény hatálybalépésekor külföldön tartózkodó személyekre is kiterjednek.

(2) Az előbbi bekezdésben említett személyeknél a távollétnek a jelen törvény hatálybalépése előtt eltelt idejét a távollét idejéhez hozzá kell számítani.

(3) A (2) bekezdésben foglalt rendelkezés szempontjából a távollétnek a jelen törvény hatálybalépése előtt eltelt idejét is a 2. § (2) és (3) bekezdéseinek rendelkezései szerint kell számítani; a távollét folytonosságának az 1879: L. tc. 31. §-a harmadik bekezdésében meghatározott módon történt megszakítása nem jön figyelembe.

(4) Azokra a személyekre, akikre nézve a távollétnek az előző bekezdések rendelkezései szerint számított tíz évi időtartamát a jelen törvény hatálybalépése következtében lejártnak kell tekinteni, úgyszintén azokra a személyekre is, akikre nézve ez az időtartam a törvény hatálybalépésének napjától számított egy év alatt jár le, a 2. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezések nyernek alkalmazást, ha a magyar állampolgárság fenntartására irányuló szándékukat a jelen törvény hatálybalépésétől számított egy év alatt bejelentik.

10. § (1) Az 1879: L. törvénycikknek azok a rendelkezései, amelyek a hatóság illetékességét a községi illetőség alapján állapítják meg, akként módosulnak, hogy a hatóság illetékességét az érdekelt személy lakóhelye határozza meg.

(2) A jelen törvény hatálybalépésével az 1879: L. tc. 8. §-a első bekezdésének 2. pontja. és 17. §-ának második bekezdése hatályát veszti.

11. § Ez a törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

FÜGGELÉK

SZENT ISTVÁN INTELMEI IMRE HERCEGHEZ

Mivel megértem s mélyen átérzem, hogy amit csak Isten akarata megteremtett s nyilvánvaló eleve elrendelése elrendezett mind a kiterjedt égboltozaton, mind az egybefüggő földi tájakon, azt törvény élteti s tartja fenn, s mivel látom, hogy mindazt, amit Isten kegyelme bőséggel adott az élet előnyére és méltóságára, tudniillik királyságokat, konzulságokat, hercegségeket, ispánságokat, főpapságokat s más méltóságokat, részben isteni parancsok és rendeletek, részben világiak, valamint a nemesek meg az élemedett korúak tanácsai és javaslatai kormányozzák, védik, osztják fel és egyesítik, s mivel bizonyosan tudom, hogy minden renden valók a föld bármely részén, bármilyen méltóságot viseljenek, nemcsak kíséretüknek, híveiknek, szolgálóknak parancsolnak, tanácsolnak, javasolnak, hanem fiaiknak is, úgy hát én sem restellem, szerelmetes fiam, hogy neked még életemben tanulságokat, parancsokat, tanácsokat, javaslatokat adjak, hogy velük mind a magad, mind alattvalóid életmódját ékesítsed, ha majd a legfőbb hatalom engedélyével utánam uralkodni fogszázad Illik pedig, hogy odaadó figyelemmel hallgatván eszedbe vésd apád parancsait, az isteni bölcsesség intelme szerint, mely Salamon szájából szól:

Hallgass, fiam, atyád intelmére,

s ne vedd semmibe anyád tanítását! . . .

(Hallgasd hát meg, fiam, fogadd el szavaimat,)

akkor nagy lesz száma élted éveinek.

Ebből a mondásból tehát észbe veheted, ha azt, amit atyai gyöngédséggel parancsolok, megveted – távol legyen! –, nem szívelnek többé sem Isten, sem az emberek. De halljad az engedetlen parancsszegők esetét és vesztét. Ádám ugyanis, kit az isteni alkotó, valamennyi létező teremtetője a maga hasonlatosságára formált, s minden méltóság örökösevővé tett, szét-törte a parancsok bilincset, s nyomban elvesztette a magas méltóság-

kat meg a paradicsombéli lakást. Isten régi, kiválasztott s kivált kedvelt népe is, amiért szétszaggatta a törvények Isten ujjával kötözött kötelékét, különb-különbféleképpen pusztult el: részben ugyanis a föld nyelte el, részben tűz emésztette el, részint egymást koncolta fel. Salamon fia is, félrevetve apja békéltető szavait, gőgjében pöffeszkedve kardcsapásokkal fenyegette a népet apja ostorsuhintásai helyett, azért sok rosszat tűrt el országában, végül is kivetették onnan. Hogy ez véled ne történjék, fogadj szót, fiam; gyermek vagy, gazdagságban született kis cselédem, puha párnák lakója, minden gyönyörűségben dédelgetve és nevelve, nem tapasztaltad a hadjáratok fáradalmait s a különféle népek támadásait, melyekben én szinte egész életemet lemorzsoltam. Itt az idő, hogy, többé ne puha kásával étessenek, az téged csak puhánnyá s finyássá teltet; ez pedig a férfiasság elvesztegetése s a bűnök csiholója és a törvények megvetése; hanem itassanak meg olykor fanyar borral, mely értelmedet tanításomra figyelmessé teszi. Ezeket előrebocsátván térjünk a tárgyra.

FEJEZETEKRE OSZTÁS

A katolikus hit megőrzéséről
Az egyházi rend becsben tartásáról
A főpapoknak kijáró tiszteletről
A főemberek és vitézek tiszteletéről
Az igaz ítélet és a türelem gyakorlásáról
A vendégek befogadásáról és gyámolításáról
A tanács súlyáról
A fiak kövessék az elődöket
Az imádság megtartásáról
A kegyességről és irgalmasságról, valamint a többi erényről

A KATOLIKUS HIT MEGŐRZÉSÉRŐL

Minthogy a királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre. Ha a királyi koronát meg akarod becsülni, legelőször azt hagyom meg, tanácsolom, illetve javaslom és sugallom, kedves fiam, hogy a katolikus és apostoli hitet akkora buzgalommal és éberséggel őrizd, hogy min-

den Istentől rendelt alattvalódnak példát mutass, s valamennyi egyházi személy méltán nevezzen igaz keresztény hitvallású férfinak; e nélkül bizony, tudd meg, sem kereszténynek, sem az egyház fiának nem mondanak. Akik ugyanis hamisat hisznek, vagy a hitet jó cselekedetekkel teljessé nem teszik, fel nem ékesítik, minthogy a hit tettek híján meghal, sem itt nem uralkodnak tisztességgel, sem az örök uradalomban vagy koronában nem lesz részük. Ám ha a hit pajzsát tartod, rajtad az üdvösség sisakja is. Mert e lelki fegyverekben szabályszerűen harcolhatsz láthatatlan és látható ellenségeid ellen. Hiszen az apostol ezt mondja: *„Csak az nyeri el a babérkoszorút, aki szabályszerűen küzd.”* A hit tehát, melyről beszélek, a következő: higgy erősen a mindenható Atyaistenben, minden teremtmény teremtményében, és az ő egyszülött fiában, a mi Urunkban, Jézus Krisztusban, kit az angyal meghirdetett, ki Szűz Máriától született, az egész világ üdvösségéért a keresztfán szenvedett, és a Szentlélekben, ki szólt a próféták s az apostolok, valamint az evangélisták szavával, mint egyetlen tökéletes, oszthatatlan; szeplőtelen istenségben, és kétely hozzád ne férjen. *„Ez a katolikus hit, melyben – miként Atanáz mondja – ha akárki híven és erősen nem hisz, semmiképp sem üdvözülni.”* Ha valamikor uralmad alatt akadnának olyanok – távol legyen! –, kik az így egységbe fűzött Szentháromságot megosztani vagy kisebbiteni, vagy nagyobbitani próbálják, tudd meg: az eretnesség fejének szolgálói azok, és nem a szentegyház fiai. Az ilyeneket pedig ne gyámolítsd, ne védelmezd, hogy magad is ellenségnek és bosszulónak ne mutakozz. Mert az efféle emberek a szentegyház népét nyomorultul megrontják és szétszórják. Hogy ez ne történjék meg, különös gondod legyen.

AZ EGYHÁZI REND BECSBEN TARTÁSÁRÓL

A királyi palotában a hit után az egyház foglalja el a második helyet, az egyház, melynek első ízben a mi fejünk, tudniillik Krisztus vetette el magját, majd az ő tagjai, vagyis az apostolok és szent atyák ültették át, meggyökerezették erősen, s elterjesztették az egész földkerekségen. És ámbár mindig hajt új sarjat, más helyeken mégis mintegy réGINEK tartják; itt viszont, kedves fiam, a mi birodalmunkban eddig még mint ifjú, friss hajtást prédikálják. Épp ezért kíván meg szemfülesebb s szembetűnőbb öröket, nehogy a jó, amivel az isteni kegyelem bennünket mérhetetlen

irgalmában érdemtelenül elárasztott, tunyaságod és restséged, valamint hanyagságod miatt megromoljék s megsemmisüljön. Mert aki a szentegyház méltóságát csorbítja vagy csúfítja, azon munkál, hogy Krisztus testét csonkítsa. Hiszen maga az Úr mondta Péternek, akit a szentegyház őrzőjévé és felügyelőjévé emelt: *„Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat.”* Ő ugyanis önnönmagát nevezte kősziklának, s nem ám fából avagy kőből épült egyházzal beszélt, hanem az újonnan nyert tömeget, a kiválasztott népet, Isten nyáját, mely hitben kioktattatott, keresztségben megmosatott, kenettel olajoztatott, hívta a saját magára épült szentegyháznak. Ha valaki lázában e szentegyház tagjait vagy kicsinyeit megbotránkoztatja, az evangélium tanítása szerint méltó arra, hogy malomkővet kössenek a nyakára és a tenger mélységébe vessék, azaz a hatalom méltóságából kivetik, és az igazak egyházán kívül marad a világi nyomorúságban, mint valami pogány, és vámos. Így hát, fiam, napról napra virágzó szorgalommal kell örködnöd a szentegyházon, hogy inkább gyarapodjék, mintsem fogyatkozzék. Azért is nevezték az első királyokat nagyságosnak, mert az egyházat nagyobbították. Te is ezt tegyed, hogy koronád híresebb, életed boldogabb és hosszabb legyen.

A FŐPAPOKNAK KIJÁRÓ TISZTELETRŐL

A királyi trón ékessége a főpapoknak rendje, ezért a királyi méltóságban ők kerülnek a harmadik helyre, kedves fiam, ők legyenek főembereid, úgy vigyázz a főpapokra, mint a szemed világára. Ha ők jóindulatúak véled ellenségtől nem kell félned. Hiszen ha ők megbecsülnek, bátran foghatsz mindenhez, imádságuk ajánl téged a mindenható Istennek. Őket állította ugyanis Isten örül az Isten népe fölé, és őket tette meg a lelkek felvigyázóivá, valamint az egész egyházi méltóság és isteni szentség részeseivé és osztóivá. Mert nélkülük királyok nem is állíttatnak, nem is országolnak. Az ő közbenjárásukra törlik el a vétkezők vétkeit. Ha irántuk az igazi szeretetet tanúsítod, magadat is kétségkívül megjobbítod, országodat is tisztességgel igazítod. Mert az ő kezükbe van lerakva a bűnből oldás és bűnbe kötés hatalma. Mert Isten megegyezett velük örök szövetségben, és elkülönítette őket az emberektől, a maga nevében és szentségében osztozott velük, és az istenes Dávid király szavával megtiltotta, hogy az emberi világ gáncsolja őket: *„Fölkentjeimet ne érintsétek!”* Az il-

leti meg ugyanis Isten felkentjeit, ki az isteni és kánoni végzéssel szembeállva a szent renden való férfiakat hamis vádaskodásukkal mocskolja és a nyilvánosság elé hurcolja. Teljességgel megtiltom, fiam, hogy így cselekedj, ha boldogan akarsz élni, királyságod megbecsülni, mert az ilyen dolgok sértik Istent elsősorban. Ha esetleg valamelyik azok közül, akikről szó van, kárhoztatásra méltó vétekbe esik – távol legyen! –, figyelmeztess háromszor, négyszer is négy szemközt az evangélium tanítása szerint. Ha akkor intelmeidet nem hallgatja meg, nyilvánosan kell megfeddni a következők alapján: Ha rád nem hallgat, jelentsd az egyháznak. Mert ha e rendet megtartod, dicső koronádat teljességgel felmagasztalod.

A FŐEMBEREK ÉS VITÉZEK TISZTELETÉRŐL

Az uralom negyedik dísze a főemberek, ispánok, vitézek hűséghe, erőssége, serénysége, szívessége és bizalma. Mert ők országod védőfalai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a határok gyarapítói. Legyenek ők, fiam, atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hajts szolgaságba, senkit se nevezsz szolgának. Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gőg, gyűlölség nélkül, békésen, alázatosan, szelíden; tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség. Ha békeszerető leszel, királynak és király fiának mondanak, és minden vitéz szeretni fog; ha haraggal, gőgösen, gyűlölködve, békétlenül kevélykedsz az ispánok és főemberek fölött, a vitézek ereje biztonnal homályba borítja a királyi méltóságot, és másokra száll királyságod. Ettől óvakodva az erényed szabta mértékkel irányítsd az ispánok életét, hogy vonzalmaddal felővezve a királyi méltósághoz mindig háborítatlanul ragaszkodjanak, hogy uralkodásod minden tekintetben békés legyen.

AZ IGAZ ÍTÉLET ÉS A TÜRELEM GYAKORLÁSÁRÓL

A türelem és az igaz ítélet gyakorlása a királyi korona ötödik cifrázása. Dávid király és próféta mondja:

Ítéletedet, Isten, bízd a királyra.
És ugyanő másutt:

Király vagy, az igazságosságot szereted.

A türelemről így beszél Pál apostol: *„tanúsítsatok mindenki iránt türelmet.”* És az Úr az evangéliumban: *„Ha (türelemmel) kitarthatok, megmentitek lelketeket.”* Ehhez tartsd magad, fiam: ha becsületet akarsz szerezni királyságodnak, szeresd az igaz ítéletet; ha hatalmadban akarod tartani lelkedet, türelmes légy. Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd vagy valamely főbenjáró bűn vádlottja, türelmetlenül ne viselkedjél, esküvel se erősködjél, hogy megbünteted; bizony ez ingatag lenne és mulandó, mert a bolond fogadalmat megszegi az ember; és ne is ítélezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva folt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízatásuk, hogy a törvény szerint döntsenek. Óvakodj bírónak lenni, ám örülj királynak lenni s neveztetni. A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak. Ha pedig egyszer olyasvalami kerül eléd, amelyben ítéletet hozni méltóságodat összefér, türelemmel, irgalommal, esküdözés nélkül ítélezz, így lesz majd koronád dicséretes és ékes.

A VENDÉGEK

BEFOGADÁSÁRÓL ÉS GYÁMOLÍTÁSÁRÓL

A vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén. Hiszen kezdetben úgy növekedett a római birodalom, úgy magasztaltattak fel és lettek dicsőségessé a római királyok, hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk különb-különb tájakról. Róma bizony még ma is szolgál volna, ha Aeneas sarjai nem teszik szabaddá. Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak. Ha pedig le akarnád rombolni, amit építettem, vagy szétszórni, amit összegyűjtöttem, kétségkívül igen nagy kárt szenvedne országod. Hogy ez ne legyen, naponta nagyobbítsd országodat, hogy koronádat az emberek nagyságosnak tartsák.

A királyi emelvényen a tanács a hetedik helyre tart igény. A tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsokat, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat. Minthogy pedig a tanácsnak ekkora haszna van, ostoba, pöffeszkedő és középszerű emberekből összeállítani, én úgy vélem, mit sem ér; hanem a tekintélyesebbek és a jobbak, a bölcsőbbek és a legmegbecsültebb vének ajkán formálódjék és csiszolódjék. Ezért, fiam, az ifjakkal és a kevésbé bölcsekkel ne tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat. Mert a királynak szóló tanács zárva legyen a bölcs szívbe, ne terjessze a bolondok szelessége. Ha ugyanis a bölcssekkel jársz, bölcs leszel, ha a bolondokkal forgolódsz, társul adod magad hozzájuk, szól a Szentlélek Salamon által: *„Aki jár a bölcsekkel, bölcssek barátja lesz, nem a bolondokhoz lesz hasonlatos.”* És Dávid zengi:

Jósággal közeledsz a jóhoz,

az igazhoz igaz vagy.

A tisztával tisztán bánsz,

a hamissal azonban hamis módra.

Ezért hát ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének a tanácsban. Egyébként az ifjakat mégsem kell teljesen kiűzni a tanácsból; ámde ahányszor velük tanácskozol, még ha életrevaló is az a tanács, mindig terjeszd az öregek elé, hogy minden cselekedetedet a bölcsesség mértékével mérhesd.

A FIAK KÖVESSÉK AZ ELŐDÖKET

Őseink követése foglalja el a királyi méltóságban a nyolcadik helyet. A legnagyobb királyi ékesség, az én tudásom szerint, a királyelődök után járni, a szülőket utánozni. Aki ugyanis megveti, amit megszabtak atyai elődei, az isteni törvényekre sem ügyel. Mert az atyák azért atyák, hogy, fiaikat gyámolítsák, a fiak pedig azért fiak, hogy szüleiknek szót fogadjanak. Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll. Mert minden engedetlen Istennel áll szemben. És az engedetlenség szelletje a korona virágait szórja szerte. Az engedetlenség valójában pestis az egész királyságban.

Ezért, kedves fiam, apád rendeletei, vagyis az én rendeleteim, mindig legyenek szemed előtt, hogy szerencsédet mindenütt királyi gyepülő igazgassa. Az én szokásaimat pedig, melyekről látod, hogy a királyi méltósággal összeférnek, a kétkedés minden béklyója nélkül kövessed. Mert nehéz lesz megtartani e tájon királyságot, ha szokásban nem utánzod a korábban királykodó királyokat. Mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra? Semelyik. Ezért hát kövesd szokásaimat, a tieid közt kimagasló így leszel, s az idegenek dicséretére szert így teszel.

AZ IMÁDSÁG MEGTARTÁSÁRÓL

Az imádság megtartása a királyi üdvösség legnagyobb járuléka, ezért a királyi méltóság kilencedik regulájában pendül meg. A folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás. Te pedig, Fiam, valahányszor Isten templomához járulsz, hogy Istent imádd, Salamonnal, a király fiával, magad is király lévén, mindig mondd: *„Küldd le [Uram, a bölcsességet] szent egedből, dicsőséged trónjától, hogy munkámban velem legyen és segítsen, és így fölismerjem, mi kedves a szemedben [minden időben].”* És ismét: *„Uram, Atyám, életemnek Istene, ne hagyd engem álnok gondolatban, az én szemeimnek ne adj kevélységet és a gonosz kívánságot távoztasd el tőlem, Uram. Vedd el tőlem a testnek kívánságait, és a tisztátalan és esztelen léleknek ne adj engem, Uram.”* Ezzel az imádsággal fohászkodtak hát a régi királyok, te is ugyanezzel fohászkodj, hogy Isten minden vétked eltörlésére méltasson, hogy mindenki legyőzhetetlen királynak hívjon. Imádkozz azért is, hogy a tétlenséget, tunyaságot elkergetse tőled, megajándékozzon az erények összességének segedelmével, s így legyőzhesd látható és láthatatlan ellenségeidet. Higgy valamennyi alattvalóiddal együtt gondtalanul, ellenséges támadásoktól nem háborgatva, békében végezhesd életed pályáját.

A KEGYESSÉGRŐL ÉS IRGALMASSÁGRÓL, VALAMINT

A TÖBBI ERÉNYRŐL

Az erények mértéke teszi teljessé a királyok koronáját, és a parancsok közt a tizedik. Mert az erények ura a Királyok Királya, miként égi serege áll kereken tíz karból, úgy életed vitele kerekedjék ki tíz parancsból. Kell,

hogy a királyt kegyesség s irgalmasság díszítse, de a többi erény is hassa át és ékesítse. Mert ha a királyt istentelenség és kegyetlenség szennyezi, hiába tart igényt a király névre, zsarnoknak kell nevezni. Ennek okából hát, szerelmetes fiam, szívem édessége, sarjam jövő reménysége, kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz. Légy igalmas minden erőszakot szenvedőhöz, őrizd szívedben mindig az isteni intést: *„írgalmasságot akarok, nem áldozatot.”* Légy türelmes mindenekhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz. Azután légy erős, nehogy a szerencse túlságosan felvessen, vagy a balsors letaszítson. Légy alázatos is, hogy Isten felmagasztaljon most és a jövőben. Légy majd mértékletes, hogy mértéken túl senkit se büntess vagy kárhoztass. Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázzal ne illess. Légy szemérmes, hogy elkerüld a bujaság minden bűzét, valamint a halál ösztönzőjét.

Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni.

Amen.²¹⁶

216 Forrás: István király intelmei. Kurcz Ágnes fordítása. Ez a szöveg az első ismert, a kor színvonalán lévő, pannonhalmán íródott magyar államelméleti alapvetés, mintegy a jó kormányzás tízparancsolatát adja, amelynek szövegezésében Szent István részt vehetett, akár írhatta is. A szerkesztő a történeti alkotmány részének tekinti másokkal együtt, mintegy a Vérszerződéstől az Aranybullához vezető út legfőbb állomásának. Azért nem az alaptörvények között közöljük, mert a régi könyvekben sem volt ez általános.

DIPLOMA ANDREANUM (1224)

A Szentháromságnak és megoszolhatatlan egy Istennek nevében!
András Istennek kegyelméből Magyarországnak, Dalmáciának, Horvátországnak, Rámának, Szerbiának, Galíciának, Lodomériának királya stb. Valamiképpen a királyi felség köteles arra, hogy az engedetlen kevélyeknek szarvát letörje, szintén úgy illik az királynak jóságához, hogy az alázasokat felmagasztalja és az alatta való népeknek hűségét s szolgálatát mérőserpenyőben vetvén királyi kegyelmeit kinek-kinek tulajdon érdeme szerint osztogassa.

Melyre nézve az mi Erdélyben lévő hűséges Teuto vendégink is királyi felségünk lába eleiben borulván közönséges akaratból alázatos panaszkodó szókkal jelenték előttünk, hogy régi szabadságoktól, melynek ereje által boldog emlékeztű kegyes nagyatyánktól Gejzától hivatattanak, teljességgel megfosztattanak volna úgyannyira, hogy az nagy szegénységnek miatta királyi felségünk szükségére külömben semmi szolgálatot nem tehetnének, hanemha kegyelmesen reájok tekintvén dolgaikat megorvosolnók. Annak okáért panaszokat megtekintvén adjuk tudtára mindeneknek jelenvalóknak és következendőknek, hogy mi eleinknek példájokhoz szabván akaratunkat önként való kegyelmességünkéből őket elébbeni szabadságokra s állapotokra helyreállítjuk ilyen módon:

Hogy az egész nép Szászvárostól fogva Barót nevű helyig az székelemek földével, Sebes földével és Daróc földével együtt egy nép legyen és egy bírótól függjön.

Az szebeni comesen kívül akármelyik vármegye főispánjának rajtok teljességgel semmi hatalma nem lehetvén.

Akári légyen pedig az szebeni comes, mindazáltal az említett vidékben senkit is maga hatalmából tisztnek ne tehessen, hanem őmagok magok közül válasszanak oly személyt, az kit előljáróul legalkalmasabbnak ítélnék, sőt Szeben vármegyében pénzen vásárolni senki ne merészeljen.

Ők pedig az camara szükségére esztendőnként 500 ezüst márkát beadni tartozzanak és valakik az említett vidékben akárminémű teleket bírnak, sőt akik semmit sem bírnának is, azon a földön laknak mindazonáltal, ettől az adótól ki ne vétessenek, hanem csak egyedül azok, az kiknek eziránt való kivéttetésekről magános privilégiumi lésznek.

Ebben is engedünk nékiek, hogy az mely pénzt számunkra beadni tartoznak, nem más mértékkel és fonttal, hanem azzal az ezüst márkával, melyet boldog emlékezetű édesatyánk Béla eleikben szabott, hozzák be, tudniillik quintum dimidium fertonum Cibiniensis ponderis cum Coloniensi denario ne discrepent in statera.

Azoknak is kiket az király az rendes dicának felszedésére küldeni fog, míg közöttök dolgokat végeznek, mindennapi szükségekre három lat ezüstöt fizetni el ne mulassák.

És ha az királynak az országban hadakozása történnék, tehát 500 vitézeket előállítani kénytelenek legyenek. Ha az király tulajdon személye szerént az országon kívül menne hadakozni, akkor 100 vitézeket adni tartozzanak, de ha az király az országon kívül maga képiben az fővezért hadakozni akár maga dolgában akár szomszéd fejedelem barátja segítségére fogná küldeni, olykor 50 vitézknél többet ne küldjenek; az király is az említett számon felül többet ne kérhessen.

Papokat magoknak szabadosan válasszanak, kiket repraesentálván, nékiek az dézmát adják meg és azoknak mindeneket, valamelyek az ecclesiának eleitől fogván való jussára tartoznak, kiszolgáltassanak.

Hagyjuk és hathatósan parancsoljuk ezt is: hogy őnékiek királyi felségünkön és az szebeni comesen kívül, kit mi helyes és alkalmas időben eléállítunk, senki is bírāja ne lehessen.

Ha pedig akármely bíró előtt, az ki nékik tetszik, törvényt állani akarnak, csupán csak rendes iudiciummal ítéltesse.

Senki őket királyi felségünk eleiben különben ne citálhassa, hanem ha magok bírójok előtt perek el nem izittathatik.

Ezeknek felette az oláhok és biszenusok erdejét minden vizeivel egyetemben közönségesen nékiek adtuk úgy, hogy ők az oláhok és biszenusok közönséges szabadsággal azoknak hasznát vévén onnan senkinek is szolgálni ne tartozzanak.

Megengedtük azt is nékiek, hogy egy különös pecséttel éljenek, mely az többi közül az királyi udvarnál és főrendek előtt nyilvánságosan kitetszvéen megkülönböztessék.

Ha ki közülök pénzbeli adósság felett perlene, a bíró előtt más bizonygató személyekkel ne élhessen, hanem az testi az maga vidékéből való ember legyen, mivelhogy őket más kívül való tiszteknek iurisdictioja alól teljességgel külön akarjuk szakasztani.

Apró sőt régi nyert szabadságok szerint Szent György napja tájban nyolc napok alatt, Szent István király napjátájban nyolc napok alatt, Szent Márton napja tájban nyolc napok alatt mindnyájan nékiek megengedjük, hogy szabadosan vihessenek; tiltván az praefectusokat, hogy őket sem elmeneteleknek sem visszatéréseknek idején meg ne gátolják.

Az erdővel pedig minden hozzátartozóival, vizeivel, utjaival, melyek az király donatiojától függenek, mindenek úgy mint szegények és gazdagok egyaránt szabadosan élhessenek.

Királyi felségünknek ereje szerint parancsoljuk azt is, hogy az mi birodalmunk alattvaló hívek közül senki az említett vidékben mezei avagy akárminémű névvel nevezendő teleket az királytól kérni ne merészeljen, ha pedig valaki ezt megpróbálná, tehát az említett népek mindjárást elle-ne mondhassanak

Rendeljük sokszor említett hiveink eleiben ezt is: hogy midőn mi expeditiora hozzájok menendünk, minékünk csak három descensust fizetni tartozzanak. Ha penig az vajda az király dolgában hozzájok vagy az ő földökön által valahová küldtetetik, két descensust; egyiket bémenetelekör, másikat kimenetelekör fizetni terhnek ne tartsák.

Eddig említett szabadságokhoz ezt is hozzáadjuk, hogy az ő kereskedő emberei, valaholott nékiek az mű országunkban tetszeni fog, az királytól adatott privilegium erejéhez valójába támaszkodván mindenütt szabadon vám, harmincad és egyéb tributum nélkül jöhessenek, jár hassanak és házokhoz visszatérhessenek, sőt akármely piacon avagy városon kirakodnak is, semmit se fizessenek.

Hogy pedig az eddig előszámlát privilegiumok hathatósabbak, meg-másolhatatlanabbak és mindvégiglen maradandók s állandók légyenek, tehát ezen levelünköt tulajdon kettőspeccétünkkel meg is erősítettük.

Íratott Krisztus Urunk születése után ezerkétszáz-huszonnegyedik, királyságunknak pedig huszonegyedik esztendejében.

1440. JÚLIUS 17-I OKLEVÉL

Az egy és oszthatatlan Szentháromság nevében, Ámen. Mi, egész Magyarország főpapjai, főurai, lovagjai, előkelői és nemesei, akik az ország közösségét teljes hatással képviseljük, adjuk örök emlékeztetőül.

A minap, néhai boldog emlékezetű felséges fejedelem, Albert úr, a (német-)római birodalom és Magyarország királyának halála és e világból történt távozása után közvetlenül Buda városában országgyűlést tartottunk, felismertük, hogy ez az ország, amely sok irigyenek és főképpen a pogányok támadásának van kitéve, nem nélkülözheti méltó és alkalmas vezetőjét, s közös akarattal, valamint a felséges fejedelemasszony, Erzsébet, Magyarország királynéja és az említett néhai Albert úr özvegye hozzájárulásával – amint az ő okleveléből világosan kiderül – és mindnyájunk és mindannyiunk elhatározásából ünnepélyes követeinket és hírnökeinket elküldtük a felséges fejedelemhez, Ulászló úrhoz, Lengyelország dicső királyához, hogy őt ennek az országnak királyaként, gondnokaként és hadvezéréként erre a helyre (Fehérvárra) hívjuk, és először is Isten dicsőségére és a szent katolikus hit növelésére és végül saját hasznunkra, az ország koronájának elfogadására meghívjuk, majd szándékunk mellett gondosan kitartva az országba bevezessük. És mert Erzsébet királyné asszony időközben ellenséges szándékú irigyeinek és inkább külföldinek számító olyan emberek tanácsával élt, akik inkább akarnak utat nyitni a belső háború előtt, mint azt eloszlatni, szándékát megváltoztatva teljes erejével arra törekedett, hogy bennünket és ezt az országot alávesse egy csecsemő, az említett néhai király, Albert úr utószülött, azaz halála után a világra jött fia uralmának, aki nekünk és ennek az országnak szükségében aligha tud segítségre lenni. Teljes erejével az említett választás és koronázás hasznos művének megakadályozására törekedett, Visegrádról titokban ellopta azt a koronát, amellyel mindeddig Magyarország királyait meg szokták koronázni, és mindnyájunknak akarata ellenére, akiknek a koronázáson önként meg kell jelenniök, az eddig a koronázásnál megtartott szokás megsértésével, valamennyi szent felszerelési tárgy távollétében, mert hiányozott első királyunk, Szent István kardja, jogara, országalmája és apostoli keresztje, sokkal inkább romlásunkra, mint hasznunkra az alig három hónapos csecsemőt az ellopott koronával megkoronáztatta – ha ugyan szabad így kifejezni –, a koronát pedig, ó jaj, is-

mét számunkra ismeretlen helyre záratta, szállíttatta és vitette mindnyájunk gyalázatára. Ezért most viszont mi, akik itt akkora bőséges tömegben gyűltünk össze, mint amilyenre a megelőző királykoronázások alkalmával nem emlékeznek, több napon át komolyan megtanácskoztuk, hogy mivel a fentebb említett korona, amelyre szükségünk lenne, most nem szerezhető meg egykönnyen, milyen alkalmas módon segíthetnénk a magunk és ennek az országnak szükségén, amelynek határait a pogány meg más ellenség szakadatlanul, kegyetlenül marcangolja, legfőképpen pedig azt megfontolva, hogy a királyok koronázása mindig az országlakosoktól függ, s a korona hatékonysága és erénye az országlakosok beleegyezésén alapul, s azt látva, hogy ez az ország hosszassabban király nélkül nem lehet meg, egyhangú szavazással és a közös óhajjal úgy határoztunk és döntöttünk, hogy felséges Ulászló király urat egy másik régi művű aranykoronával kell megkoronázni, apostoli királyunknak és védőszentünknek, Szent István királynak fejereklyéjén levő, eddig is nagy tiszteletben tartott koronájával. Ezt a koronázást a mai napon, a Szentlélek kegyelmét hívva nagy könyörgéssel és, amint azt jámborul hisszük, az ő ösztönzésére, nyilvánosan és nyíltan megkezdtük, és Isten segítségével véghezvitük azt az egész szertartást, amelyet ilyenkor és annak hatásos volta érdekében el kell végezni, felruházva király urunkat első szent királyunknak mindazokkal a jelvényeivel és ruháival, felajánlva neki és kezébe adva a kardot, jogart, országlalmát és a szent király apostoli keresztjét és minden egyéb szükségest fogvatkozás nélkül, egyedül az említett, ellopott korona kivételével. Elhatároztuk, és jelen levelünkkel kihirdetjük és kijelentjük, hogy az új korona és a koronázás minden tekintetben mindazzal az erénnyel, hatásossággal és erővel rendelkezze most és a jövőben, mint hogyha király urunk fejére az előbbi koronát illesztettük volna, s minthogyha a koronázást az új korona helyett a régivel végeztük volna. Ha pedig az előbbi korona továbbra sem lesz meg, és ha azt visszaszerezni nem lehet, akkor ezentúl a réginek minden hatása és minden jelképe, misztériuma és ereje erre az új koronára értesse, és jelen oklevelünkkel mindnyájunk, akiket illet a korona méltó voltának megvitatása, bizonyítása és elvetése, akaratából az új koronára szálljon át. Egyező akarattal és rendelkezéssel egyszersmind megadjuk urunknak, most megkoronázott királyunknak a legteljesebb képességet és hatalmat kegyelem gyakorlására, örök adományok tételére és megerősítésére, birtokok időleges adomá-

nyozására és bérbeadására, valamint tisztségek és tisztségviselőknek és országos méltóságok viselőinek felmentés megadására, a főpapi székek és egyházi javadalmak feletti rendelkezésre, és a hű alattvalók érdemeiknek megjutalmazására, a hűtlenek és a vétkesek bűnük nagysága szerint történő megbüntetésére, ítéletek hozatalára, megváltoztatására és végrehajtására, intézkedésre, igazgatásra és döntésre minden olyan ügyben, amely a magyar királyokra, az ő elődeikre és ezek hatalmára bármilyen módon, tudniillik az ország szokása vagy jog szerint tartozott, mintha őt a korábbi, most ellopott koronával koronázták volna meg, ahogyan ez szokás volt. Mindazonáltal a dolgok ilyen állása mellett egyhangúan javasoljuk urunknak és királyunknak, minden erejével és erőfeszítésével azon legyen, hogy a korábbi korona őrzési helyét kitudakolja, és adja Isten, visszaszerezze, hozzátéve, hogy abban az esetben, ha a korábbi koronát erőfeszítéseink ellenére – amitől Isten óvjon – nem lehet visszaszerezni, akkor mostantól fogva az elkövetkezendő időben Magyarország minden királyát, a mostani utódait, az előbb említett másik, új koronával, a szent királyéval koronázzák meg, azzal az ünnepélyességgel, amellyel koronázni szokás, a szertartás minden megváltoztatása nélkül. Következésképpen azt kívánjuk és úgy határozunk, hogy ez az új korona dicső királyaink jelvényeként ezentúl a leggondosabb őrizet alatt tisztességben tartassék, és ez a korona, a korábbi távollétében, továbbá arra az esetre, ha a korábbi nem lehet visszaszerezni, a felszereléssel és egyéb tartozékai-val elegendő és hivatott legyen a jövőendő királyok megkoronázására, különös hangsúllyal kijelentve, hogy ha Isten segítségével a korábbi korona visszaszerezhető lesz, azt díszétől, erényétől és hatékonyságától semmiképpen se fosszák meg. Sőt úgy határoztunk, hogy régi tisztességét vissza kell állítani, és korábbi helyén kell elhelyezni. Az új koronáról és annak állapotáról pedig úgy döntsenek, ahogy az király urunknak a mi tanácsunk meghallgatása után a leghasznosabbnak látszik. De nehogy annak a másik, az említett királyné asszony által nemrégén a számunkra alkalmatlan csecsemő részére tartott koronázás (ha ugyan így nevezhetjük) kihirdetése következtében az országban széthúzás jöjjön létre, azt a koronázást közös elhatározással énénytelenítjük, megsemmisítjük, hatástalannak és hatálytalannak nyilvánítjuk, mint olyan koronázást, amely mindnyájunk önkéntes szándéka ellenére ment végbe. Végül pedig, hogy minden intézkedés, amely jelen nehéz időkben mindnyájunk közös javát

szolgálja, az örök érvény erejével ruháztassék fel, és soha senki szándéka szerint visszavonható, megváltoztatható ne legyen, megállapítottuk és egyező akarrattal úgy határoztunk, és jelen levelünkkel kihirdetjük és határozzuk, hogy ha ezután Magyarország koronájának alattvalói vagy alávetettjei közül, lett légyen az a főpapok, a főurak, a lovagok vagy a nemesek közül való, először most számtalan nyomós ok alapján jóváhagyott koronát, illetve koronázást erejétől megfosztani szándékozna, vagy a fentebb részletezett határozatokkal, döntésekkel és rendelkezésekkel vagy azok egyikével komoly szóval, cselekedettel vagy tettel, sugalmazással és izgatással vagy részrehajlással, rosszindulatúan, közvetve vagy közvetlenül szembeszegülni, ellentmondani vagy azokat megváltoztatni, visszavonni vagy érvénytelennek nyilvánítani merészelne vagy próbálna, az ilyeneket vagy az ilyent, miután róluk vagy róla ezt teljesen hitelesen bebizonyították, becsületének és emberségének, valamennyi méltóságának és nemességének elvesztésében kell elítélni vagy elítéltetni, a megkegyelmezés minden lehetőségét kizárva, ezenkívül pedig eltörölhetetlenül a hűtlenség és felségsértés, az állam felforgatásának bűnében és ítéletében marasztaltassanak el, valamennyi birtokuk a koronara és őfelségére háramoljon és háramlottnak tekintessék jelen levelünk értelmében, melyre pecsétjeinket függesztettük.

Kelt Fehérvárait, július hó 17-én, azaz az apostolok szétesztésének ünnepe utáni vasárnapon, az Úr 1440. esztendejében.²¹⁷

217 Forrás: Varga Tibor: *A Szent Korona engesztelése, 1440–1464*. Magánkiadás, Budapest, 2004.

Az oklevél fordításának egyes részei Eckhart Ferenc munkájából (*A szentkorona eszme története*. Budapest, 1941. 96–97. 1.), valamint Benda Kálmán és Fügedi Erik tanulmányából (*A magyar korona regénye*, Budapest, 1979- 66-72.1.) került átvételre. Egyéb részeit Varga Tibor fordította.

AZ ÓNODI ORSZÁGGYŰLÉS HATÁROZMÁNYAI (1707)

ARTICULUSOK,

mellyek a Magyar-Országi Hazájok Szabadságáért öszveszövetkezett Státusok és Rendek, e folyó 1707. esztendőbeli Pünköst havának 16. napjára haladott, és az Onod táján lévő mezőben tartatott Közönséges Gyűlésében concludáltattak, és végeztettek.

ELŐL-JÁRÓ BESZÉD,

MELLYBEN EZEN GYŰLÉSNEK TERMINUSA, ÉS HIRDETÉSÉNEK

OKAI JELENTETNEK.

MI ISTEN Kegyelméből FEJEDELEM RAKOCZI FERENCZ, a szabadságért öszve-szövetkezett Magyar-Országi Statusoknak és Rendeknek Vezérő Fejedelme, és Hazánk szabadságáért öszve-szövetkezett egész Magyar-Országi minden Státusok és Rendek: Adgyuk tudtára mindeknek, a kiknek illik: Hogy midőn Mi a fellyebb-való esztendőkből az Austriai Háznak elviselhetetlen jármával szorongattattunk volna, édes Nemzetünk régi ditsőséges, és szabadságához-való szeretetüktől viseltetvén, annak őltalmára fegyvert fogván, kedvünket, szivünket, a Szétsényi közönséges Országos Gyűlésünkben, erős Szövetségünknek szoros kötésével öszvetsatolván, egyedül a vala szándékunknak minden tzellyá, hogy az által Országunkat s édes Hazánkat hajdani virágzó állapottyába állathassuk, és mind magunknak, s mind kedves maradékinknak állandó boldogságunkra erős fundamentomot vethessünk. Kihez-képest a Békeségnek Tractáját, mindnyájunk egyező akarattyából megpróbálnunk kívánván, és a mediatorok sok biztatásához képest jó folyamattyát, s véghez mehetését-is reménlvén, arról-való tiszta igaz indulattal tett tractabéli munkálkodásunk után, Vezérő Fejedelmi authoritásunkból, e folyó 1707 esztendőbeli Pünköst havának első napjára, az Onod táján lévő mezőben hirdettetett, de az után bizonyos okokból azon hólnapnak 16-dik napjára elhalasztott közönséges Gyűlésünkre, Hazánk közjavanak munkálkodására nézve öszvegyülekezvén, eléggé láttuk s tapasztaltuk, melly távol lött légyen azon békesség tractájában az Austriai Háznak, a megegyezéshez való igaz igyekezeti, a ki-is külömbkülömbféle tsalárd mesterségeivel hálóba keríteni, és néminémüképen véle született tyrannusi kegyetlen uralkodásra való vágyódásával, maga elébbeni

kemény s gyalázatos szolgálátjának igája, és annak nyomoruságos sorsa alá hajtani igyekezett bennünket, az ellen-való magunk, édes magzatunk, s javaink óltalmazására mindnyájan fel-kiáltván, újabb meg-egyezett kedvel, és szível közönségesen végeztük e következő articulusokat.

A SZÖVETSÉGNEK MEG-TARTÁSÁRÓL,
ELLENE VÉTŐKNEK PEDIG BÜNTETÉSÉRŐL, S PÉLDÁJÁRÓL
ELSŐ ARTICULUS.

Az egyesség lelkének (melly az országoknak, s birodalmoknak egyedül-való meg-tartója) az emberek elméjében való munkálkodását, más sok rendbéli országok, s tartományok példájából-is tapasztalván, minden gonosz ellen leg-tulajdonabb orvosságnak lenni, mindeneknek ellen tartása nélkül elvégeztetett, hogy a Mi öszve-szövetkeztetett Szövetségünknek kötele tovább-is felbomolhatatlanul maradjon, és megtartassék. A minthogy az előtteni keserves nyomoruságink, s régi eleink szomorú példájából bőségesen esziünkbe vévén, hogy az austriaiak erőszakos kegyetlensége, semmi által nem nevedett inkább, mint Országunk lakosinak, s Rendeinknek szivekben plántáltt, s hintett egyenetlenségek s vissza-vonások magvai által, a mint azt a jelen-való példa is előnkbe adgya, hogy mi haszna lőn ama tettetes békesség tractáinak, melylyek az austriaiak tsalárd igéreti árnyékán való kapdosásával, szövetségünknek némelly hitetlen, s mételyes tagjai ingerléséből, Turótz vármegyét annyira vitték, hogy ő a maga közönséges gyűléséből egynéhány vármegyére esz-vesztő leveleket irván, azok által szakadásokat, s vissza vonásokat nem tsak szerzeni igyekezett, hanem ezen Gyűlésre küldött némelly tagjai által, midőn a Gyülekezetben közönségesen benn ülnénk, azon pártos írásokban-való hamisságit óltalmazni, s tökéletlen párt-fogásokkal támogatni nem irtózott. Minekokáért Hazánkhoz-való igaz buzgóságtól viseltetvén, azon Turótzai párt-ütő előnkbe állott deputatusok halálos esetit, tudniillik azok közzül egyikének, úgymint Rakovszki Menyhártnak azon vármegye tábla assessorának vitézink fegyvere által, Hazánkhoz-való igaz buzgó indulatiból s gerjedezésiből, mindjárt a Gyűlésben köztünk történt halálát, nem tsak méltónak és helyesnek ítéltük, s apróbbáltuk, hanem következő napokon a társát-is Okolitsáni Kristófot, ugyan azon vármegye vicé-ispánnyát, hóhér keze által, feje vételével érdeme szerint megbüntettettük; annak felette azt-is elvégeztük, valakik ez-

után-is, ezen Mi Szövetségünk avagy Confoederationk ártalmára járván, azon vétekekben tapasztaltatnának, hasonló buzgósággal, mint hitetlenek és árulók, Hazánk szabadságáért fel-fogott fegyverünk éli által, minden idő múlás nélkül nyomban s hevenyében büntetessenek, semmi ellenvető okok és kifogások az ellen nem használhatván: Melly vármegyének zászlóját-is eltépttük, és a petsétyét-is elvételén, a dolognak tovább-való kinyomozásáig, s törvényes eligazításáig félre tétetni rendeltük. És hogy azon vármegyének, azon pártosságban tapasztalando több tagjai-is, nem különben ha más Confoederátusink-is akár hol lakozók legyenek, ekkoráig afféle pártütésekben, és támadás indításban avatkozottaknak lenni, vagy affélékben fejeket törni, s léledzeni, a Gyűlés után-is jövőendőben kitanúltathatnának, a Confoederationak köz java azt kívánván, minden halogatás nélkül, a ki sokszor veszedelmes szokott lenni, mind azokat árestomba vétetni, s a fogságból annak az ő szokott rendi szerént a Felséges Vezérő FEJEDELEM, és SENATUS ítélő széke eleibe, hogy ottan a dolog valóságának ki-nyilatkozása után, érdemek szerént büntetessenek, citáltatni elvégeztük.

JOSEPHUS KIRÁLYSÁGÁNAK LEMONDÁSA, AZ INTERREGNUMNAK,
VAGY KIRÁLY NEM LÉTÉNEK BÉ KÖVETKEZETT IDEJE, ÉS AZ AUSTRIAI HÁZ
AKÁR MIMÓDON PRAETENDÁLT MINDENNÉMÜ JUSSÁNAK EL-TÖRLÉSE

MÁSODIK ARTICULUS.

Minekokaért az Austriai Háznak olly tsalárd alattomban-való, alánk áskálásával, veszedelmünk munkálódása, és álnokúl velünk bánása, s nem egyébre (hanem hogy maga kegyetlen uralkodása, és utálatos igája, s erőszakos hatalma alá hajthasson bennünket) tzélozása, avagy tsak onnan is bővségesen ki-tetszik, hogy ő királyi hatalmával, s autoritasával gonoszúl élván, s nem lévén maga kötelességére (melly Hazánk irott törvényeiben, és a hittel meg erősített diplomákban bőven le-van ábrázolva:) semmi tekintete, külömb-külobb-féle színek alatt nyilván való erőszak-tételre, vér-ontásra, és ezen Magyar Nemzetnek fel-tett el-törlésére ki-fakadott, úgy hogy már többé nem a királyi igazgatói, és óltalmazói hivatalban foglalatoskodott, hanem az Ország lakos Rendeinek, és azoknak szabadságának nyilván-való ellenségévé változtatta magát, anynyira, hogy sok rendbéli mély alázatossággal nem különben, mint Isteni Felségnek, mind az előbbeni Austriai Királyoknak, s mind az első Leo-

poldusnak nyújtott esedező supplicatiokra is a panaszoknak, és graveneknek, soha semmi orvoslását e Haza nem nyerhette, sőt hova tovább naponként nagyobb-nagyobb gonoszban merült állapottya. Méltán fordíttuk tehát azon nehéz iga, és kegyetlen tyrannusi uralkodásra nézve szemeinket mind azokra a gonoszokra, és szabadságink ki-forgatására, mellyeket kegyetlen tyrannusi országlásának kezdetitől, s derekasabban pedig a Mi időnkbeli emlekezetünktől fogva, mindenféle színek alatt elkövetett, és elkövetni ugyan szokásba vett vala, mellyeket más-ként is már ennekelőtte ki-botsátott, s nyilván-valóvá tett közönséges írásinkkal a Keresztyén Világ ítéleti alá botsátottunk. És noha azon sok gonoszságoknak temérdek vóltától indíttatván, avagy tsak igazságos fegyverkezésünknek fel-fogásával is, és kegyetlen tyrannusi uralkodása ellen-való Szövetség kötésünkkel, s az által tett Vezérlő Fejedelmi Guberniumunknak meg-erősítésével hozzája-való kívántt engedelmességünknek, nem jól folytatott királyi országlásának, azonnal ellene mondtunk, és magunkat az alól fel-szabadúlttaknak lenni ki-jelentettük; mindazáltal tovább-is éles, és meg-értt elmével vizsgálván, és meg-gondolván a mostani országló Első Joseph Császárnak, a Magyar Coronához képzett jussát és álnokúl koholt praetensioját, vagy ahoz jutásra-való kívánságát, kit a Posoni Ország Gyűlésében, az Ország Statusi és Rendei által, magának örökös jussal adatottnak lenni állat. Minthogy azon Ország Gyűlésbéli decretumnak rendi így szól: Mi Leopoldus, s a t. Midőn elménknek több szorgalmatossági között eleinktől reánk szállott Magyar Országunknak hajdani bóldog állapottyának helyre hozásában fáradoznánk, ezen hasznos orvoslás-is juta eszünkbe, hogy e folyó 1687. esztendőbeli Szent Lukás napjára szabad királyi Poson városában, az egész Egyházi, s Világi, Nemesi, és több említett Magyar Országai, s hozzája tartozó Részekbéli Statusoknak és Rendeknek közönséges Ország Gyűlését hirdetvén, a holott magunk-is jelen lévén, felséges értz hertzeg Joseph első-Szülött fiunkat, nékiek jövedő királyokká, s urokká coronáztatnók, s a t. A honnat nyilván kitetszik, fenn-lévén épen akkoriban valóságosan az eperjesi mészárlásnak vér-ontó theatruma, annak rettentő, s kegyetlen hóhérlásiból, mellyekre magunk-is jól emlékezünk, bizonyosan tudgyuk, s ki-tanúltuk az Orzágnak abban az időben nagy szorongatásában, s inségben lévő fő-fő Rendei életeknek, s jószágaiknak veszedelemben forgásával, minden előre lenni szokott választás nélkül,

Josephnek a Királyi székbe erőszakos, és tyrannusi kegyetlenséggelvaló bé-folyását fenn-tartott ál-okokkal lett hiti letételének semmirevalóságát, erőszakos voxolásoknak törvénytelenségét: Annakfelette tyrannusságának tovább-is folytatását,

mellyel annyi sok álnok tracták által is, nem hogy az Országot előbbeni szabadságában helyre állítani igyekezett volna, sőt inkább attya gonosz tselekedetinek helyben hagyásával, maga-is hasonló tyraunusi kegyetlenséget üzván, az Ország raboltatásától, pusztítottatásától, s rajtavaló fenekedésétől, mellyek mind a gyalázatos és tyrannusi szolgálat alávaló hajtásunkra tzeloztatnak, vérontó fegyverének dühösködése által eddig is meg-nem szünt. Mivel pedig ezen Mi Országunknak még a legelső Fundatora-is a Szent István király első decretumának 4. részében, maga fiának, a Szent Imre hertzegnek, és következendőképen, minden Magyar Királyoknak ki-adott parantsolatiban-való sententiáját, e következő szókkal jelentette ki: Ezekből pedig, tudnia illik a fejedelmekből, ország baroiból, hadi fő rendekből, s nemesekből, senkit szolgálatra ne kényszerits, vagy szolgának ne nevezz, s a t. Ha szelid erköltsü leszesz, királynak mondatol, és a király fiának, és szerettetni fogsz minden vitézlő rendektől; Ha pedig haragos, kevély, irigy, és békételen leszesz, és a grófokon, s fejedelmeken nyakaskodó, kétség kívül a vitézlő rendnek erőssége, a királyi méltóságnak meg tompulására, s csökönésére válik, és idegeneknek adgyák a te országotat. Melly sen-tentiát a meg-holt Leopold Császár-is, az Ország több Uri Rendeinek és Statusinak nyakokra ülésével, és e szabad Nemzetnek gyalázatos szolgálat, és jobbágyi sors alá-való hajtásával, mint iga alá hajtattakon való bánásával, és minden törvényeinek, s szabadságinak kiforgatásával, magára hárí-totta, Josephus-is nem királyi guberniumbéli, hanem valósággal tyrannusi successiót, mint-hogy nem választatott, hanem az attyától erőszakoson elé-taszíttatott, követhet méltán magának. Minek-okáért ezen Mi mindnyájunk közönséges akarattyával végezett, s meg-erősítettett articulussunkkal,

magunkat említett Első Joseph Császár, és ő általa az egész Austriai Ház, rajtunk követett királyi engedelmességétől s tiszteletitől, és minden magának tulajdoníttatni kívántt jussától a Magyar Coronánkhoz, Országunkhoz, annak igazgatásához, most vagy jövőendőben, akar mimódonvaló ragaszkodásától fel-szabadúltaknak, és meg menekedetteknek lenni végezván, nyilván mondván, s declaralván mind azoknak abrenunciá-

lunk és ellene mondunk, és ekképen régi ditső szabadságunknak, s legfelső törvényes jussunknak erejével, és authoritásával, melly mind isteni, s mind emberi törvények szerint, reánk szállott, és származott, senki arra bennünket nem kényszerítvén, sem abban ellent nem tartván, hanem tellyes jó kedvünkből, és szabad akaratunkból, Hazánkban interregnumot lenni vallunk, tudniillik: Országunkat király nélkül lenni jelentyük, és hirdettyük. Declarállyuk azon kívül, és kiadgyuk, hogy mind azokat a Hazánk fiait, publicus, és nyilván-való ellenséginknek fogjuk tartani, valakik ezen articulusoknak datumjától, avagy ki-adásától fogva két hónapok el-folyása alatt Confoederationkban, vagy Szövetségünkben béállani nem akarván, a meg-írtt Austriai Háznak hűségében, engedelmes-ségében akar mimódon, és akarhol meg-állapodnak, és Országunknak törvényesen tartozó egyességére, s hűségére vissza nem térnek, úgy hogy a meg mondott idő eltelvén, azoknak minden javai, s jószági, azon-nal mindgyárt közben-vetés nélkül, ezen articulusunk erejével az Ország Fiscusára szállyanak örökösön, úgy azoknak tisztségek, méltóságok, szabadságok félben-szakadttaknak, és semmire-valóknak tartassanak. A szerint az Egyházi Rendek-is mindnyájan, valakik ezen végezésünknek eleget tenni nem akarnának, jószágoknak, avagy beneficiumoknak birására érdemetleneknek, s nem méltóknak tartassanak, és minden politicai activitas, vagy külső világi társaságbéli jóknak vélek közlése, s affélékben-való avatkozások nélkül el-geyenek.

**A FELSÉGES ERDÉLYI FEJEDELEMMEL,
ÉS ODA-VALÓ STATUSOKKAL, ÉS RENDEKKEL LÖTT SZÖVETSÉG,
ÉS ÖSZVE-KÖTELEZÉS MEG-ERŐSÍTTETIK, ÉS RATIFICALTATIK**

HARMADIK ARTICULUS.

Mivelhogy Mi a Szétsényi közönséges Gyülekezetünkből, a felséges Erdélyi Fejedelemhez, és azon Országbéli öszve-szövetkezett Statusok-hoz, s Rendekhez köz akarattal rendeltt követségünk által, azon felséges Erdélyi Fejedelmet, és az oda-való Confoederáltt Statusokat és Rendeket, a Mi Szövetségünkben, és öszve-kötelezettségünkben, avagy Colligationkba-való lépésre, s velünk egyet-értésre invitálván, az aránt velünk, nem tsak öszve-szövetkezést kötötenek, és legközelebb Erdélyben Maros-Vásárhelyben tartatott közönséges Gyülekezetekben, azon nagy-jóra tzélozó hasznos Szövetség kötést, egy különös, s nevezetes

articulusok által meg-erősítették, hanem annakfelette e mostani közönséges Gyűlésünkre, derék követségeket is küldvén, az által azon Szövetség kötésnek, erős, és valóságos megmaradandóságát meg-újították, és hogy Mi-is azt, arról való specialis articulusunk tsinálásával meg-erősítőnk, bennünket illendőképen meg-találtak, és requiráltak. Ahozképest Mi-is, igaz, szives, és meg-másolhatatlan Szövetségünknek, és Colligationknak vagy öszve lött köttetésünknek meg-mutatására nézve, azon Szövetségbéli kötést, avagy Confoederatit, annak minden punctumban, tzikelyeiben, és articulusaiban, úgy valamint a Vezérlő Fejedelmünk ő Felsége, és a Senatus által tsináltt instrumentumban fel-tétetett, s foglaltatott, ezen articulusunk által meg erősíttyük, confirmállyuk, és ratificállyuk, és hogy állandó, s meg-maradandó legyen, el-végeztük.

A FELSÉGES VEZÉRLŐ FEJEDELEM

ÉS AZ **SENATUS** HATALMA, ÉS AUTHORITÁSA MEG-ERŐSÍTETIK,

A KIRÁLY VÁLASZTÁS PEDIG FENN-HAGYATTATIK

NEGVEDIK ARTICULUS.

Hogy pedig ezen interregnumnak, avagy király nem létének ideje alatt, a közönséges jóra-való dolgoknak ki-szolgáltatásában valami fogyatkozás ne légyen, minthogy másként-is mind azon hivatalok, tisztségek, és méltóságok, a kik által ezen Ország dolgai igazgattatni szoktak, e Confoederatio, avagy Szövetség erejével egészen, és öszveséggel, az Ország Statusi, és Rendei hatalma, és igazgatása alá jutottanak, azonban még a Szétsényi köz Gyülekezetben közönséges authoritassal, s akarattal az illetén igazgatásnak folytatása, s authoritása, a Felséges Fejedelemre, és Senatusra bizattatott; Annakokáért tovább-is ezen Orzágnak igazgatása, kormányozása, a felséges Fejedelemnek és a Senatusnak adattatván, megerősítetik, és ratificáltatik. A király választás pedig most, hogy függőben hagyattassék, egyező akarattal el-végeztetett.

A LOCUMTENENSNEK

VÁLASZTÁSÁRÓL, ÉS ANNAK AUTHORITÁSÁRÓL

ÖTÖDIK ARTICULUS.

Minthogy a felséges Fejedelemnek, mind Erdélyi Fejedelemségére, mind más sok országos gondgyaira nézve, az időnek mivoltáhozképest néha azon maga Fejedelemségében Erdélybe kellettén bémenni, és tőlünk

távozásának lenni: Hogy az alatt-is az ő Felsége jelen nem léte, és oda kérése idejében a Közönséges jónak, hadi, törvényes, és oeconomicalias állapotoknak (kik a mint fellyebb jelentetett, a felséges Fejedelem, és Senatus authoritasa, igazgatása, és hatalma alá tartozandók,) folytatásában és elő mozdításában valami fogyatkozás, és hátra-maradás a mostani interregnum idejére nézve-is ne légyen, méltóságos Gróf Bertsenyi Miklós Úr, Ország Fő Generalissa, és Első Senator, e Hazához ditsértesen mutatott érdemes vóltáért, Országunk mostani fenn-forgó szüksége-is azt hozván magával, locumtenensnek declaráltatik, tétetik, kinek-is hatalom, és facultas adatik, hogy felséges Vezérő Fejedelmünk jelen nem létében, valamennyiszer a szükség kívánnya, azon hatalommal, és authoritással (hirt tevén a mennyire lehetséges lészen, arról ő Fejedelemségének is) a Senatussal együtt minden politiai hadi, törvényes, és oeconomiai dolgokat, azoknak mivóltáhozképest folytathasson, és ki-szolgáltathasson, az ollyatén állapotokban való újításokon kívül, mellyek az egész Országot, és annak ahoz kívántató közönséges tetszését illetnék, és minden törvények szolgáltatásaiban-is praesideálhasson.

A MOSTANI HADI SZÜKSÉGRE KÖLTSÉGBÉLI SEGÍTSÉG

RENDELTETIK

HATODIK ARTICULUS.

Meg-irtt módon, illetén állapotokra lévén Országunknak jutása, e mostani hadakozásunknak tovább-való folytatásához, régi szabadságink helyre hozása kedvéért, feles költség kívántatván, annakokáért az Országnak proventusin, és a Vitézlő Rendnek nyári, s téli élődésén, avagy alimentatioján kívül, mindnyájan egyen-egyen, senkit ki nem vévén, két millio pénzbéli segítség adást rendeltünk közöttünk, Országunkban kisse-detni; Addig-is pedig a mindennapi nagy szükség úgy kívánván, annak némelly részét már-is a vármegyékre fel-osztván, és azt, hova hamarább ki-szedetvén, az Ország kints-tartó helyeire bé-szolgáltatni el végeztük, senkit abból ki-nem hagyván, úgy hogy jövendőben minden vármegyének az ő tehetsége, s proportioja szerént, igazodgyék-el közöttök ezen első fel-vetés, és a hátra lévő summából ki-tudódgyék. És mivel sok okokból, s tekintetekből alkalmas vármegyék a porták által ekkoráig nagy rövidséget szenvedni tapasztaltatnak, úgy hogy a mostani porták elégséges regulául nem vétetődhetnek, tetszett mindnyájunknak közönségesen,

hogy az egész Ország, dicák, vagy rovás számba vétetessék bizonyos dicatorok által, és azok szerént légyen mindgyárt a dicák conscriptiojakor mind a meg irtt első résznek, s mind a több következő summának haladék nélkül hamarább való ki-szedése, és bé-szolgáltatása, Országunk kints-tartó helyeire, és minden vármegyére esendő summa pénz, rovásainak számáhozképest osztattassék reája: Melly rovásoknak tsinálások módgya aránt, minthogy már mindnyájan egyező értelemmel meg nyugtattuk elménket, azon mód a dicatoroknak elégséges instructioval együtt, ugyan ezen mostani Gyűlésünkől ki-adattatik: Mellyben-is ha igazán el-nem járnának, hanem az igazság ellen valakikhez kedvezéssel lennének, az olyak hiti-szegetteknek tartatván, érdemek szerént bűnhődgyenek, a kik pedig restül, tunyán járnának-el a dologban, és az instructiojokban fel tett idő alatt véghez nem vinnék a conscriptiot, vagy rovás tsinálást, azok kétszáz forint birsággal büntetődgyenek, ha hogy magokat elégséges, és törvényes helyes okokkal meg nem menthetik.

A RÉZ PÉNZNEK ALÁBB SZÁLLÍTÁSÁRÓL

HETEDIK ARTICULUS.

Noha pedig a réz pénznek folyása a köz jónak előmozdítására, az Országnek nagy hasznával gondoltatott vala-ki, mindazáltal már, meg bővülése lévén, abból következhető rendeletlenségek, vagy confusiók eltávoztatására, a tíz polturások négy polturára, a húsz polturások nyóltz polturára szállítatnak; az egyes poltura pedig az ő szokott rendes folyásában maradgyon: Melly réz pénznek tovább-való veretése, már ezentúl tellyességgel meg-szünnvén, abban hagyattatik, a kinek pedig folyása léssen, úgymint a meg irtt le-szállított pénznek, annak száma két millióra és kétszáz ezer forintokra határozatatik, melly kétszáz ezer forint a Dunán túl-való földre rendeltetik, hogy ottan is lehessen circulatiója az ollyatén pénznek, úgy hogy azon meg-irtt summa pénz, mellynek benn kell maradni az Országban, hogy közönséges folyása lehessen, bizonyos bélyeggel szabott idő alatt meg-jegyeztessék, a többi pedig idővel az Ország kints tartó helyeire bé-szedettetvén, viszont el-olvasztassék. Ama bélyegzett pénz pediglen, az Országban jó folyó pénznek tartattassék, és nem tsak élésbéli, s egyéb portékáknak adásában, vételében, de még zálogos jószágoknak ki-váltásában, úgy az adósságok ki-fizetésében-is el-vétetessék, közönséges akarattal el-végeztetett.

A RÉZ PÉNZ FOLYÁSA MEG-TARTÁSÁNAK MÓDGYA

LE-IRATTATIK

NYOLTZADIK ARTICULUS.

Jöllehet pediglen a pénzbéli segítség fel-vetésének ki-szedése, s fizetése által reménlhető, hogy a réz pénznek betsi magában-is helyre áll, mind-azáltal a jobb rend tartásnak kedvéért, minden vármegyék, magok közzül a végre két hites tagot rendellyenek, kik azon réz pénznek folyására, s circulatiojára vigyázzanak, s annak inspectori legyenek és azoknak viszont minden királyi, és mező városokban, s falukban hasonló hites vigyázó embereik legyenek, úgy hogy ha valakik az el adandó élésbéli jókat, vagy más áru portékákat, réz pénzért eladni nem akarnák, és annak el-vételében gántsot találnának, azonnal el-veszesse árúját, kit a vévőnek kell kezéhez adni, a mennyi árát pedig a vévő meg ígérte vólt, annak fele legyen az inspectore, a másik fele maradgyon a vévőnél, avagy béjelentőnél.

A ZÁLAGOS JÓSZÁGOKNAK A RÉZ PÉNZEN LÉENDŐ

KI-VÁLTÁSÁRÓL

KILENTZEDIK ARTICULUS.

Hogy pedig nagyobb erőben, s betsben lehessen a réz pénznek folyása, és hogy mind a Vitézlő Rend, maga meg-kevesített sóldgyában, ha azon pénznek betsi nem lenne, meg-ne tsalóddgyék, Mi-is mindnyájan azon jó-végben, a mellyel bé-vétetett a réz pénz, fogyatkozást ne szenyvedgyünk, meg-egyeztünk azon, és el-végeztük, hogy a réz pénzzel mind jószágot válthassanak azok, a kiket az olyan jószág illet, mind pedig adósságo-kat lehessen ki-fizetni vele, de a jószág váltás tsupán tsak bélyegzett, és polturás pénzzel legyen. Ha kik pedig el-venni, és a zálagot kezekből ki botsítani nem akarnák, azok ellen az 1647. esztendőnek 125. articulusa, 1652. esztendőnek 52. articulusa szerént lehessen procedálni, és azokban le irtt büntetésekben essenek. Mindazonáltal a contractualis levelekben fel-tett conditiok mellyek a zálagos jószágról, és adósságokról költenek, mind a pénznek minéműsége, és száma iránt, mind pedig egyéb tzik-kelyekben, mellyek itt-is magok erejében hagyattatnak, egészen meg-tartassanak. Ha pedig törvényesen valamelly felek meg nyernék magok perit, azokat illető zálagos, vagy adósságról-való kötés leveleknek-is vissza adása, Országunk törvényében le-irtt büntetés alatt, hogy meg-
légyen, el-végeztetett.

A HADI REGULAMENTUM TSINÁLÁSÁRÓL

TIZEDIK ARTICULUS.

Felette szükségesnek lenni tapasztallyuk, hogy a vármegyék panaszaiknak, gravaminaiknak orvoslására nézve, a Vitézlő Rend élődése felől bizonyos rend tartás szabattassék, melly a vármegyéknek-is magok alkalmaztatására nézve azon állapotokban, tudtokra légyen, melly minden dolgoknak orvoslását a Hadi Regulamentum, és annak meg tartása hozza magával; ki hogy annak módgya szerint az egész Statusok tellyesebb tanátsával, és mind a két félnek képes vóltával, s hasznával vétethessék rendben, Felséges Vezérlő Fejedelmünk és Senatus mellé, a vármegyék, és városok részéről bizonyos deputatusok rendeltetnek; Melly Regulamentumhoz osztán, mind a Vitézlő Rend, mind pedig a vármegyék lakosai, tartozzanak magokat alkalmaztatni. Azonban Hazánk szeretetitől, és a köz jó elő-mozdításához-való buzgóságunktól viseltetvén, hogy hadaink, s Vitézlő Rendeink által való óltalmunkban valami fogyatkozás ne essék, a mennyiben ezután fegyver, vagy más állapotok által, hadainknak száma kevesedne, mind annyiszor, valamennyiszer a szükség kívánni fogja, annak a Regulamentumban bővebben declaralandó mód szerint való ki töltésére, magunk jó indulattyából resolváltuk magunkat.

A SEBEK MIATT MEG-ROMLOTT, IGYE-FOGYOTT,

ÉS A HADAKOZÁSRA ALKALMATLANNÁ

TÉTETETT VITÉZLŐ RENDNEK, AZOK ÁRVÁINAK, ÉS ÖZVEGYEINEK

TÁPLÁLÁSOKRÓL-VALÓ GONDVISELÉS RENDELTETIK

TIZENEGYEDIK ARTICULUS.

Azt kívánván állapotunk köz java, a Vitézlő Rendnek, és Hazánk szolgálattyában lévőknek vigasztalásokra nézve, hogy a hadakozásban meg sérülteknek, vagy más nyavalya által megromlott, igye-fogyottakká, és a szolgálatra elégtelenekké tétetett vitézeinknek, s Hazánk szolgálainak, úgy azok közzül fegyver miatt el estek, vagy másként ki múltak özvegyeinek, s árváinak segedelmekről, és tápláltatásokról tétetessék gondviselés, a ki által tengődhessenek, és előbbeni egészségekre térvén úgy mások-is a hadakozásra, és Országunk szolgálattyára lehessenek alkalmasabbak, készebbek, és serényebbek. Az e napokban Országunk számára elfoglaltt, úgy ezentúl, akar a Confoederatio ellen vétkezteknek, vagy vétkezendőknek, akar más következendő történetekből jószágait el

vesztendő akar melly Hazánk lakosainak el-foglalandó, és confiscalandó javai találtatnának, azokat meg-jelentett, nyomorúságra, s gyámoltalanságra jutott, és Országunk szolgálattyára alkalmatlanná tétetett vítézeinknek, s az ollyaténok özvegyeinek és árváinak táplálásokra, és tengetésekre fordíttatni rendeltük, és végeztük, fenn-hagyván azoknak, a kik az ollyatén jószágokhoz igazán közököt avathatnák, helyes kere-settyeknek igazságos jussát. És hogy az ollyan nyomorúságban esteknek, Felséges Vezérő Fejedelmünk fundatióképen maradások alkalmatosságára bizonyos helységeket rendellyen, el-végeztük.

**AZ IGAZSÁGNAK KI-SZOLGÁLTATÁSÁRÓL,
ÉS AZ ORSZÁG TÖRVÉNYES TÁBLÁJÁNAK FEL-ÁLLÍTÁSÁRÓL
TIZENKETTÖDIK ARTICULUS.**

Nem múlatta-el az Országnak, s lakosinak erőtlenítését, s le-tapodását az Austriai Ház, az igazság rendes ki-szolgáltatásának akadályoztatásával-is, holott majd fél saeculumig (tudniillik, közel 50 Esztendeig) a Királyi Táblán közönségesen íteltetni szokott törvények folytatását, az Ország lakosinak, s Rendeinek meg-nem engedte, és az által az Ország Rendeit sok perlekedésekben keverte, a Fiscusnak szabados gázolásra, s Ország lakosi fogyasztásra, szegényítésére utat nyitott, végtére a közelebb el múlt esztendőkbén az Ország Rendei sok rendbéli könyörgésekre, azon törvényeknek folyását meg-engedte olly véggel, hogy a mellyek, akar mimódon-is a Fiscus ellen vólnának, azok elé ne vétetessenek. Hogy azért a mostani interregnumnak ideje alatt is, az igazságnak ki-szolgáltatása, ki nélkül az Országok meg-nem állhatnak, a mennyire lehetséges, hátramaradást ne szenvedgyen, mostani állapotunkhozképest, a mennyiben a hadi operatiók meg-engedik, Hazánk irott törvényeinek sérelme nélkül, a törvény folyásának, s processusnak módgya, és rendi szabattatik, tudniillik, a fel állítandó Törvény-tévő Ország Táblájához az egész vármegyékből huszonnégy személyből álló assessorok neveztetnek, kik Novemberben, Decemberben, Januariusban Eperjesen, Februariusban, Martiusban, és Aprilisban Korponán resideállyanal melly assessorok e folyó eszten-dőbéli November első napjának, vagy Mindszent napjának előtte két héttel Eperjesre öszvegyülvén, magok közzül egy praesest és notariust válasszanak, és a törvény folyásnak szokott módgyát, s formáját rendben vévén, legottan az igazság ki-szol-

gáltatásához fogjanak, és minden occurrálando causákban mind az Ország lakosi, s mind a Vitézlő Rend részéről (hanemha valamely hadi személyek perben fogattatván, és akkor strásán lévén, az Ország szolgálattya miatt nem compareálhatnának; és távol-létek miatt törvényt nem állhatnának, azokat annyiideig szükségképen függőben kellene hagyni:) procedállyanak, és mind a felső s mind alsó Magyar Ország Részei terminusi alatt, minden causakat, az Orzágnak akar melly részeiről elé-kerülendőket, és azon Táblára tartozandókat, magok eleiben vegyék, és egyedül tsak olyan causákban, a hol dolognak valósága, s merituma úgy fogja kívánni, úgy mint divisiokban, oculata revisiokban, határ járásokban, vagy hasonlóknban, kiknek in facie loci (kinn a jószágban) szükségképen kell véghez-menni, annak meg-látására, s megitélésére, egy assessort magok közzül ki-botsátván ad faciem loci, ki-is, appellatio interveniálván a dologban intra dominium reportállya, a Tábla eleiben. És efféle törvények folytatásiban az egész Tábla assessori jelen tartoznak lenni, (hanemha némelleknek törvényes, helyes mentések lehetne;) tehát az impeditusokon és ki-botsáttatokon kívül legalább tizenkét személyből kell állani az egész Táblának. A melly causákat pedig egyenesen maga a Tábla fog revideálni, s itélni, a certifica-toriákat vagy idéző-leveleket maga a praeses, a mellyek pedig in facie loci revideálatnak, a ki-küldendő assessor subscribállyák, mellyek is mindenkor a keresetnek le-irt mivóltával, úgymint exporitioval, vagy actioval, együtt expediáltassanak, az illyetén certicatoriák pedig, akar a Tábla juratusa, akar más hiteles személyek által effélékben bé-vett szokás szerint, exhibeáltassanak, és adattassanak kézhez.

A PRAESESNEK,

ÉS AZ ASSESSOROKNAK VÁLTOZTATÁSOKRÓL

TIZENHARMADIK ARTICULUS.

Hogy pedig azon személyeknek azon bírói hivatalban-való sokáig lételekkel valami abusosok, és illetlenségekre való ki-fakadások ne következzenek, azoknak el-távoztatására, és hogy más érdemes személyeknek is Hazájokhoz valo szolgálattyakra, és a közönséges jónak ő általok léendő elé-mozdítására is lehessen alkalmatosságok, azon Törvénytévő Táblának meg-irtt birái, minden esztendőben, Mindszent napján változzanak, a ki hogy annak rendi szerént véghez-mehessen, a megjelentett vármegyék,

Mindszent napja előtt leg-alább egy hónappal, más Tábla assessorokat nevezzenek, s válaszszanak magok közzül és azok mindnyájan két héttel Mindszent napja előtt Eperjesre menvén, felül irt mód szerént magok közzül praesest és notariust válaszszanak, és bírói tisztekben el-járjanak, és így következendőképen minden esztendőkbén a vármegyék, és assessorok, ezen módot, és rendet meg tartsák, el-végeztük.

A TÁBLÁN

ITÉLENDŐ CAUSÁKNAK MINÉMŰSÉGÉRŐL

TIZENNEGYEDIK ARTICULUS.

Minden octavatis causák, kiknek más bírójok Országunk utólbi törvényei, s végezési által nevezve nintsenek, viszont azon causák, akiket illető levelek, olly szoros helyen lennének, hogy a mostani időben lehetetlen volna hozzájuk jutni, ezt elégségesen meg bizonyítván, úgy a megirtt Tábla assessorinak is causáik, mig azon tisztben léteknék ideje ki nem telik, ezen Ország Törvényes Táblája revisiojától, s itéletitől ki-vétetnek, és eximáltatnak. A Szétsényi hetedik articulusban le irtt causák pedig, mellyek ekkoráig, azon articulus erejével, a senatorialis deputatio által vizsgálattak, s revideáltattak, és már tsak deliberatiótól függenek, azon deputatio által végeztessenek, és igazíttassanak-el. A többi pedig, mellyek azon hetedik articulusban foglaltattanak, ha szintén octavalis processust illetnének-is, ezen újonnan fel-állítandó Táblához tartozzanak, és ott szakadgyon végek, úgy hogy mihelyt az Instans avagy Fel-peres Actor, azon jószágokat, mellyeket magának vissza adatni azon okból kíván, hogy az ő elei birták, vagy maga-is birta; de a Fiscus el-foglalta, mindazáltal per immediatam successionem őtet illeti, elégségesen megbizonyítja s világosítja, és azis ki-nyilatkozik, hogy az időtől fogva-is senkinek másnak, az ollyatén jószágokat maga jóakarattyából oda nem kötötte, tehát mind azon jókat, minden tovább való processus nélkül, a mostani possessorok kezéből ki-vévén, a meg-sérültt feleknek, és immediatus successoraiknak vissza adatni el-végeztük. Azontúl a melly causák a Királyi Táblán, a Breviumokon, Locumtenens, és Judex Curiae székein, és Extraordináriákon szoktanak vala revideálatni, nem külömben, a mellyekben már bé-vett törvényes szokásból az ítélő mesterek szoktanak procedálni, ezen Táblán follyanak; de minden causáknak akar kívül in partibus, a mint fellyebb jelentetett, akar a Táblán revideálandóknak történendő appellatioit, intra dominium partis

in causam attractae, rendeltük admittáltatni, úgy hogy ex partibus a Táblára onnan pedig ugyan azok-is, úgy a többi-is, mellyek épen tsak a Táblán ítéltetnek, ha appelláltatnak, hasonlóképen intra dominium, felséges Vezérő Fejedelmünk, és a Senatus eleiben, vagy ő Felsége jelen nem léti-ben, a Méltóságos Locumtenens és Senatus eleiben transmittáltassanak.

A TÖRVÉNY-TÉTELBEN A BÍRÁKNAK MÓD SZABATTATIK,

ÉS EZEN TZIKKELYT: SECUNDUM ALLEGATA,

ET PROBATA, MIKÉNT ÉRTSÉK, MEG-MAGYARÁZTATIK

TIZENÖTÖDIK ARTICULUS.

Mindenféle causáknak revisiojiban, a törvény-tételben, nevezetesen erre vigyázzanak a bírák, akar a Táblán, akar in partibus léendő ítéletekben, hogy minden condescensiókra tzeelőz exceptiók, az al-peres által, megtartván a törvény folyásának rendit, az első terminuson, mindenestől egyszersmind, és egészen proponáltassanak. Továbbá a bé-tsúszott rendeletlenségeknek, és abusosoknak el-távoztatására, és hogy a perlekedő felek-is, az igazságnak úttjától magokat el-ne vonhassák, tehát a Tripartitum Decretumnak Prologusában a bírónak tisztiról szóló ama czikkelyt: Secundum allegata et probata, egyedül tsak a causáknak expositiójára, és a bizonyságoknak minémüségére magyaráztatni végeztük; de az Ország törvényeinek a par-sok által való elő-hozásában, (avagy allegatiójában, minthogy sokszor vagy olyak, a kikkel már nem élünk, vagy pedig idegen értelemre való tsigázás-sal forgattatnak elő, ahonnan a perlekedő feleknek, vagy azok prókátorinak eszekben nem vételével, nagy képtelenségek, és az igazság ellen való károsíttatások szoktanak következni. Kihezképest a bírák, a kiknek Hazánk irott törvényeit szükséges jól tudni, mellyeknek értelme szerént a jó bíró tisztí, s hivatallya-is azt hozván magával, a törvény-tételre, és az igazságnak kiszolgáltatására köteleztetnek, arra vigyázzanak, hogy mind az exceptiókban, mind a meritumban, a melly törvények a peres felek által allegáltatnak, azokhoz magokat semmiképen ne kötelezzék, hanem Hazánk helyesebb törvényei szerént a mint Isten által igazságosabbnak, s törvényesebbnek ítélik lenni a dolgot, elégséges declaratióval, s világosítással tegyenek törvényes ítéleteket, és deliberatiókat. És ezen articulushoz hogy mind a vármegyékben, s mind a városokban, valamint a bírák úgy a perlekedő felek-is tartozzanak alkalmaztatni magokat, köz akarattal rendeltük.

A TÖRVÉNYES,
ÉS EGYÉB-FÉLE PARANTSOLATOKNAK KI-ADÁSÁRÓL

TIZENHATODIK ARTICULUS.

Hazánk irott törvényeivel egyező Praeceptorium, és minden egyéb-féle parantsolatokat, mind felséges Vezérő Fejedelmünk, mind a Méltóságos Locumtenens Ur, mind pedig a Senatusbéli Cancellarius Ur, expediáltassanak, a Locumtenens Ur, maga petséttye, a Cancellarius Ur pedig Felséges Urunk neve, és petséttye alatt, illetén subscriptióval: Per Manus T. T. Cancellarii, adhassák-ki a parantsolatokat, el-végeztük.

A TÖRVÉNYES EXECUTIÓKNAK HÁBORGATÓIRÓL,
AZ EXEQUALTT JÓSZÁGOKNAK VISZSA FOGLALÓIRÓL,

ÉS AZOKNAK BÜNTETÉSÉRŐL

TIZENHETEDIK ARTICULUS.

A kik a törvényes deliberatiók executióját háborgatni, s gátolni merészlik, azok vakmerőségének el-távoztatására nézve, az olyan törvényes executiók gátloi, s háborgatói az 50 nehéz mértéki Márcákbéli dijak büntetésén kívül, mellyet azon törvénynek bírája mindgyárt meg-vehessen rajtok, azon említett jószágok executiójára (mellyet a fő és vicé-ispánok segedelme által, és azon vármegye köz népének szabados fel-vételével vihetnek véghez, vagy pedig felséges Vezérő Fejedelmünk brachiumával is) tett költségeknél, és ha mi károk a jószágban az ollyatén executiónak alkalmatosságával következnének, azoknak refusióján, vagy vissza térítésén is el-marasztassanak; A melly jószágok pedig akarmelly törvényesen procedáló bírónak executiója után-is, mindgyárt, vagy valamelly idő múlva, akárkik által-is vissza foglaltatnának, a megirtt homagialis büntetés, költségek, s károk léendő meg-térítésén kívül, azon idő közben általok azon jószágokból bé-szedett jövedelmek vissza adásán is el-maradván, Felséges Urunk, vagy ő Felsége jelen nem létében, Locumtenens Ur parantsolattya mellett, ha az olyan jószágoknak lött el-ítélésének, executiójának, és azután következett vissza foglalásának valósága kitetszik, minden törvényes remediumokat, vagy orvoslásokat félre-tévén, hasonlóképen fő, és vice-ispánok által, a vármegye népének szabados fel-vételével, tiszttyeknek el-vesztése alatt, vagy pedig ha ők arra elégségesek nem vólnának, vagy abban el-járni nem akarnának, tehát a meg-

sérültt félnek, tsak magános instantiájára-is, arról költ Adjudicatoria, és Executionalis törvény leveleiket producálván, s azon tartománybéli Hadi Generalis előtt, az, vagy a kinek parantsoltatnék, mindgyárt és azonnal azoknak, kiknek számokra a jószág ítéltetett, és exequáltatott vala, vagy azok maradékinak, és successorinak, minden törvényes ellen-vetéseket félre-téven, az ollyatén jószágokat vissza adhassák, és vissza-is adni tartozzanak, semmi ellenkező parantsolatok, vagy esztendőknék el-telése abban gátlást nem tehetvén. Annakfelette a meg-sérültt fél, az ollyan jószág foglalásért, a vármegyében, a rövid processusról-való articulusok erejével, a hatalmaskodásnak dupla büntetését, hogy kereshesse a foglalón, szabadsága lészen reá. Fenn maradván mindazáltal a foglalók részéről-is extra dominium, vagy azon jószág birtokán kívül, az appellationnak úttján, vagy más törvényes módokkal, magok jussának folytatására s keresetire-való szabadságok.

**A ZÁLAGOS JÓSZÁGOKBAN,
ÉS INGÓ-BINGÓ MARHÁKBAN, S PORTÉKÁKBAN, A FÉRJFIÚ,
ÉS FELESÉGE KÖZÖTT-VALÓ EGYENLŐ SUCCESSIÓRÓL, MIDŐN MARADÉK,
ÉS TESTÁMENTUM-TÉTEL NÉLKÜL MÚLIK-KI VALAMELLYIK
KÖZZÜLŐK E VILÁGBÓL**

TIZENNYOLCZADIK ARTICULUS.

Az egymáshoz-való házasságbéli szeretet, és egyesség s a közönséges igazság is azt hozván magával, el-végzettük, hogy valamint a Tripartitum Decretum Első Részének 98., 99. és 102. Titulussai értelme szerint, meghalván, a férjfiú maradék, és testámentum nélkül, annak minden-féle keresett zálagos jószága, és ingó-bingó javai, akarmi-félék legyenek azok, a feleségére, vagy özvegyére szoktanak szállani, úgy hasonlóképen ellenben, ha a felesége magzatok, fassió, vagy Testámentum-tétel nélkül múlik ki e világból, annak-is hasonló jószági, és ingó-bingó javai, nem a 100-dik Titulussa szerint azon Tripartitum Részének, a közelebb-való atyafiaira azon meg holt aszszonynak, hanem az életben lévő férjére szállyanak, és maradgyanak, s a meg-irtt történendő casusokban, jószágoknak, és mobilis jókban, egyenlő successio, és egymásra-való szállás, meg-irtt mód szerint el-végeztetvén, tartassék, és observáltassék közöttök.

**A VÁRMEGYÉK ÉS SZABAD KIRÁLYI VÁROSOK TÖRVÉNY
SZÉKÉT ILLETŐ CAUSÁK PROCESSUSIRÓL, ÉS AZOKNAK APPELLATÁIRÓL**

TIZENKILENCZEDIK ARTICULUS.

A melly causák, Hazánk törvényei szerint a vármegyéken szoktak ekkoráig folyni, azoknak ottan-való folyása, tovább is helyben hagyattatik, az appellatiók pedig a vármegyék székiről az Ország Törvényes Táblájára, és onnan azon félnek, melly akkor a jószágot birja, annak uraságában ben-hagyásával felséges Vezérő Fejedelmünk, és a Senatus eleiben vitetessenek. A szabad városok székén folyni szokott causákban pedig, hasonlóképen a régi módnak meg-tartása végeztetett, úgy hogy a melly városok a Tárnok Mestertől függötenek, ha azoknak székén appellaták történnek, azok egyenesen a felséges Vezérő Fejedelmünk, és Senatus eleiben: A melly városok pedig a Personalistól hallgattanak, azoknak appellatiói az Ország Táblája eleiben, és onnan viszont a jószágot bíró félnek, hasonlóképen abban-való benn-hagyásával, felséges Fejedelmünk, és Senatus eleiben botsáttassanak, és transmittáltassanak. És ezek az elébbeni véghez-ment törvényeknek, s azok appellatáinak-is, a mellyek vagy a Táblán, vagy ítélő mesterek előtt, akar pedig vármegyék, vagy városok székén történtenek-is, (a mellyek függőben maradtanak volna,) revisiójok aránt, mind e szerint értetődgyenek.

A HADI TÖRVÉNYES

PROCESSUSNAK-IS RENDBEN-VÉTELE VÉGEZTETIK

HUSZADIK ARTICULUS.

A Vitézlő Rend-is, és annak rendes igazgatása, disciplinája a Hadi Törvényes Processusnak rendi, és az igazságnak kiszolgáltatása nélkül el nem lehetvén: noha pedig Hazánk törvényeiben, a hadi törvényekről alkalmas emlekezetek vannak, de azoknak folytatásának módgyáról, s processusáról, semmi bizonyos út szabva nem találtatik, annakokáért, azon hadi törvényeknek, és processusok folyásának Hazánk irott törvényei értelme szerint léendő rendbenvétele, módgya, s formája szabása, és azoknak articulusokban-való foglalása véghez mehessen, felséges Vezérő Fejedelmünknek, a Senatusnak, és a vármegyék a végrevaló deputatusinak, azoknak véghez-vitelére, s ki adására tellyes authoritást engedünk, és hogy mindenek, valakiket illet a dolog, azon Hadi Törvényes Processushoz tartozzanak magokat alkalmaztatni, determináltuk.

A SZABADOS KERESKEDÉSÉRŐL,
A HARMINTZADOKNAK MEG-DUPLÁZÁSÁRÓL, A SZÜKSÉGTELENEKNEK PEDIG,
MIND HARMINTZADOKNAK, VÁMOKNAK EL-TÖRTÉSÉRŐL

HUSZONEGYEDIK ARTICULUS.

Hogy senkinek panasza ne lehessen, hogy a mostani hadakozó időben kereskedésében megakadályoztatott légyen, a szabados kereskedés, az egész Ország lakosinak mind közönségesen megengedtetik az egész Országban. De a Haza mostani köz java azt kívánván, a harmintzadbéli fizetés meg-dupláztatik: A melly harmintzadok, és vámok pedig az Országban szükségteleneknek, vagy másoknak kárára, s praejudiciumára erigáltattaknak lenni tapasztaltatnak, az ollyaténok, azok által, a kinek illik, el-töröltessenek, s bontassanak, közönségesen végeztük. A melly harmintzadokat pedig meg-maradandóknak lenni ítélünk, ekképen következnek: Nagy-Bánya, Szattmár, Kálló, Tokaj, Onod filialisával, Csege, Szólnok, mostan Poroszlón administrálandó, Ketskemét, Hatvan, Léva, Ujvár, Galgótz, Szenitze, Szakóltza maga filialisaival, Szent-György, Bazin filialisával, Szentzel, Pucho, Nemsova, filialisával, Zólna, Tardosén, Késmárk, O-falu, Besztertze-Bánya filialisával, Lőtse, Eperjes, Bártfa, Lublyó, Palotsa, a 13 Városokra nézve Rosnyó, Sztropkó, Homonna, Csertész, Ungvár, Munkáts, Nagy-Szölös filialisával.

AZ ORSZÁG LAKOS[OK] RENDEINEK
JÖVENDŐBEN-IS, A GENERALIS CONVENTUSOKRA,
VAGY GYÜLEKEZETEKRE LÉENDŐ COMPARTIÓJOKRÓL S JÖVETELEKRŐL
HUSZONKETTÖDIK ARTICULUS.

A Szabad Nemzethez, mellynek szabad voxá, vagy akarattyának szabados ki-mondása vagyon, illendő lévén az, hogy minden egyházi, s világi méltóságban lévő uraknak, nemeseknek tudtokra légyen, mi tractáltatik, s végeztetik az Orzágnak közönséges Gyülekezetében. Annakokáért köz akarattal el-végeztük, hogy minden Praelatusok, úgy Világi Uri Rendek, s Nemesek, arról való Hazánk törvényei szerént, s azokban fel-tett büntetés alatt efféle Generalis Conventusokra, s Gyülekezetekre personaliter, személyek szerént tartoznak compareálni, ha tsak némellyek közölök törvényes helyes mentséggel meg-nem akadályoztatnak, és a köz jót egyező értelemmel, és segítséggel tractállyák, és concludállyák. És kiváltképen a vármegyék zászlójjokkal, s petséttyekkel úgy legyenek

jelen, hogy a kik a köz Gyülekezetre jönnek, azok tartassanak vármegye universitassának az otthon hagyattak pedig tsak magános, particularis személyeknek.

ABA-UJ VÁRMEGYE FŐ ISPÁNSÁGA

A TEKINTETES NAGYSÁGOS PERÉNYI FAMILIÁNAK VISZSA ADATTATIK

HUSZONHARMADIK ARTICULUS.

Nem kitsiny panaszszal jelentvén ezen közönséges Gyülekezetünkben, a tekintetes nagyságos Perényi régi familia, maga nagy rövidségét, hogy tudniillik az Austriai Ház által Aba-Uj vármegyének örökös fő ispáni méltóságbéli tisztitől, mellyet egynéhány száz esztendőktől fogva bir, s visel vala, törvénytelenül, egyedül azon familia lineája külömböztetésének színe, s praetextusa alatt le-téetett, s meg-fosztatott. És minthogy hiteles relatiókból ezen rövidsége az említett familianak, nagy-fennt kinyilatkozott, s világosodott, annakokaért viszont azon familiát, azon örökös fő ispáni tisztnek méltóságában, egészen helyre állíttatni, és bé-iktatni determináltuk.

GÖNTZ VÁROSÁNAK,

A HAJDU VÁROSOK SZÁMA KÖZZÉ-VALÓ BÉ-VÉTELÉRŐL, ÉS ANNAK
MIND ÖRÖKÖS, S MIND ZÁLAGOS FÖLDES URAI MEG-ELÉGÍTTETÉSEKRŐL

HUSZONNEGYEDIK ARTICULUS.

Ezen Hazánk Szabadságáért indíttatott hadakozásunknak mindgyárt kezdetitől fogva, Göntz városának lakosai-is fegyverben lévén, s nyughatatlankodván, és vitézi sok jeles tselekedetekkel, ditséretes jó magok viselését ékesítvén, kiket is felséges Vezérlő Fejedelmünk, meg-jutalmazni kívánván, tetszett kegyelmesen ő Felségének, hogy azon helység a Hajdu Városok száma közzé számláltassék, és Hajdu Városi szabadsággal, s privilegiumok-kal fel-ékesíttessék, melly ő Felsége hozzájokvaló kegyelmességét, Mi-is mindnyájan egyező akarattal helyben-hagyván, ezen articulusunk által meg-erősítettük. Hogy pedig azon szabadság, vagy privilegiumok adományából, az oda-való örökös, és zálagos-földes uraknak, valami károk, s praejudiciumok ne következék, megegyeztünk azon-is, és el-végeztük, hogy ő Fejedelemsége az örökös urakkal meg-alkuván, úgy a nemes egri cáptalannal-is, abban-való dézmájokért végezvén, mind azoknak az ő jussokért-való meg-elégítésekben, mind

pedig a zálagos uraknak pénzbéli summájok meg-térítésében módot talállyon, és tellyes satisfactiót adhasson számokra.

Mi azért Vezérllő Fejedelem, és Hazánk Szabadságáért öszve-szövetkezett több Statusok és Rendek, ezen Országunk meg-maradására, fellyül jelentett mód szerént lött, s tractált dolgokat, és végezéseket, mellyek idefel rend-szerént írásban, és különös articulushozokban foglaltattanak, egy szóval valamik követtetenek, el-végeztettenek, és concludáltattanak, mind azokat egyező értelemmel s kedvvel, és tellyes consensusunkkal javallván, helyben-hadgyuk, approbállyuk, ratificállyuk, és confirmállyuk, s meg-erősíttyük, és mind azoknak erős és meg-másolhatatlan meg-tatására s őltalmazására, magunkat kötelezzük ez írásunk által. Költ a megnevezett Onod táján-való mezőn, Szent Iván havának huszonkettődik, tudni-illik ezen Generalis Gyűlésünknek utolsó napján, ezer hétszáz hetedik esztendőben.

1849. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK

A NEMZETISÉGEKRŐL

Az országban levő különböző nyelvek s görög szertartású egyházakra nézve, addig is, míg a kidolgozandó alkotmány szerkezetéhez képest részletes intézkedés törvényhozás útján történnék, részint a haza nem magyarajkú polgárainak bővebb megnyugtatására, részint a kormánynak ideiglenes rendezési intézkedéseiben utasításul, határozatképen kijelentetik:

1. A magyar birodalom területén lakó minden népiségek nemzeti szabad kifejlődése következőkben ezennel biztosittatik:

2. Országlati, közigazgatási, törvénykezési, hadiügyekben, mint diplomatiai nyelv a magyar használtatván, az országban divatozó minden más nyelvek használatára nézve kimondatik:

3. A községi tanácskozásokban mindenki akár magyar, akár anyanyelvén szólhat, a jegyzőkönyv pedig a községben divatozó nyelvek közül azon nyelven fog vezetettetni, mely szabad választás szerint megállapittatik.

4. A törvényhatósági mindenféle ülések tanácskozásaiiban mindaz, ki szólásra feljogositva van, véleményét és szavát, akár magyar, akár anyanyelvén előadhatja.

Mely törvényhatóságban valamely népfaj az összes lakosság számának felét túlhaladja, ott a jegyzőkönyv – ha kívántatik – annak nyelvén is szerkesztendő.

De a levelezések a nemzetgyűléssel, kormánnyal és minden más törvényhatóságokkal mindig magyarul vezetendők.

5. Ha az esküdtszék vagy első bíróságú törvényszékeknél a szóbeli eljárás behozatik, a 4. pont alatt kimondott elv ezen bíróságok előtti eljárásokra is kiterjesztetik.

6. Amely nyelv, községi nyelvül meg van állapítva, azon községekben a nemzetőrök ugyanazon nyelven fognak vezényeltetni.

7. Az elemi tanodákban tanítási nyelvül mindig a községi vagy illetőleg az egyházi nyelv fog használtatni.

8. Az egyházközségnek anyakönyvei és egyházi ügyei az egyházbeli község anyanyelvén fognak vezetettetni.

9. Folyamodványát mindenki anyanyelvén is bárhová benyujthatja.

10. A görög szertartásuak zsinata összehivatván egyházi és tanodai ügyekben – mint bár más hitfelekezetbeliek – szabadon intézkedhetnek, püspökeiket szabadon választhatják, a román és szerb ajkúak egyházbeli egységének kérdése szinte e zsinatra bízván.

11. A görög szertartásuak egyházai és tanodái mindazon kedvezményekben részesítettnek, melyek az álladalom által más vallásbelieknek meg fognak adatni.

12. Tanodai és egyházi alapítványait a görög szertartásuak kizárólag maguk kezelendik.

13. Számukra a budapesti egyetemnél külön hittankar fog felállíttatni.

14. A hivatalra s tisztségekre alkalmazás, nyelv és vallás figyelembevétele nélkül általában az érdem és képesség szerint fog történni.

15. A kormány felhatalmaztatik és illetőleg kötelességévé tétetik, ezen elvek alapján foganatosítani illető rendeleteit és intézkedéseit.

16. A kormány felhatalmaztatik, különösen a románok és rácok előadandó jogszerű kívánatainak eleget tenni, sérelmeiket orvosolni, rendelet vagy a nemzetgyűlésen hozandó törvény által.

17. A kormány felhatalmaztatik, mindazoknak, kik az általa kitüzendő idő alatt fegyvereiket letévén, megtérnek és a függetlenségi esküt leteszik, a nemzet nevében megbocsátani.

1849. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK

A ZSIDÓKRÓL

1. § A hazának polgárai közt vallásbeli különbség, jog és kötelesség tekintetében különbséget nem tévén, ezen elv szerint kijelentetik, mikép a magyar álladalom határain belől született, vagy törvényesen megtelepedett mózes vallású lakos, mind azon politikai s polgári jogokkal bír, mellyekkel, annak bármelly hitű lakosai bírnak.

2. § A törvényes telepedésnek feltételei, ideiglenesen, rendeletnél fogva a kormány által fognak meghatározatni.

3. § Keresztény és mózes vallású közt kötendő házasság, polgári következményeire nézve, érvényesnek nyilvánítatik.

Az illy házasság polgári hatóság előtt köttetik, mellynek módja, ideiglenesen, rendelet által fog meghatározatni.

4. § Egyszersmind a belügyministernek meghagyatik:

a) A mózes vallásúak papjaiból és népválasztottjaiból hívjon össze egy gyülekezetet, részint hogy hitágazataikat nyilvánítsák s illetőleg reformálják, részint hogy jövőendő egyházi szervezetőkre nézve, a kor kívánataival megegyező javításokat tegyenek.

b) E törvény fogatosítása azon utasítással tétetik kötelességébe, hogy alkalmas szabályok által, a mózes vallásúak a kézi mesterségek és a földművelés gyakorlására vezéreltessenek.

Melly törvény a nemzet nevében általam ezennel kihirdettetvén, rendelem és parancsolom, hogy annak engedelmeskedni, azt megtartani és illetőleg megtartatni mindenki kötelességének ismerje.

Egyszersmind pedig annak végrehajtásával a belügyminister megbizatván.

IDEIGLENES TÖRVÉNYKEZÉSI SZABÁLYOK

(Részleges közlés)

(1861)

I. POLGÁRI MAGÁNJOG

A) ANYAGI RÉSZ

1. § A magyar polgári anyagi magán-törvények visszaállítatnak, de a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségai által igényelt következő pótlásokkal.

ÖRÖKLÉSI REND

2. § Azősiség tárgyában 1852-iki november 29-én kibocsátott patens mindazon rendeletei, melyek az öröklésre vonatkoznak, megszüntetvén, ezek helyébe a magyar öröklési elvekkel megegyező, mindazonáltal az ősiség eltörléséről szóló 1848-ik 15-ik törvénycikkhez idomított alábbi szabályok léptetnek életbe.

3. § A királyi adományos és nem adományos, a fi és leányági javak, és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, úgy a leányi negyed- és hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848: XV-ik törvénycikk szellemében megszünteknek tekintendők.

A hitbizományi intézvény azonban, a vele kapcsolatos hajadoni joggal együtt, érintetlenül hagyatik.

VÉGRENDELET NÉLKÜLI ÖRÖKLÉS

9. § Végrendelet nem léteben az örökhagyónak minden vagyona a tőle leszármazó törvényes gyermekekre száll és ha ezek közül egyik vagy másik már nem élne, de törvényes maradékokat hagyott volna hátra, a reá jutandott osztályrészt ezek öröklik; vagyis az első izen levők fejenként, a többi izbeliek pedig törzsönként öröklenek.

A SZENT KORONA ÖRÖKLÉSE

18. § A szent korona ügyvédének öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyona különbség nélkül kiterjed.

20. § Az 1852-ik november 29-iki patens többi részei az országgyűlés

intézkedéseig ideiglenesen fenmaradnak;²¹⁸ azonban mindazon helyein, hol az 1852. szeptember 16-án kelt cs. kir. igazságügyi miniszteri rendelettel életbeléptetett polgári perrendtartásra, vagy más eljárási rendeletekre hivatkozás történik, az egyidejűleg visszaállított, itt alább következő magyar alaki törvények értendők.

21. § Szintugy fenntartatnak ideiglenesen az országgyűlés intézkedéseig az ausztriai polgári törvénykönyv mind azon rendeletei is, melyek az 1855-ik decz. 15-ki telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenítése módjait meghatározzák.

22. § A vallás különféleségéből kifolyó, az ausztriai törvények uralma alatt bővített polgári magánjogok jelen állapotukban meghagyatnak.

23. § Végre kijelentetik, miszerint az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény ortalma alatt áll.

B) ALAKI RÉSZ

.....

218 Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 20. §-a ezen rendelkezése szerint a Corpus Juris része lett egyebek mellett az 1852. november 29-én kelt császári nyílt parancs következő 14. §-a: „Azon országokban, melyekre nézve jelen nyílt parancs kibocsáttatik, bárminek mű fekvő javak szerzésében a honosulás vagy belföldiség hiánya miatt jövőendőben senki sem gátoltathatik” Az országgyűlés intézkedésére Polgári Törvénykönyv formájában 1959-ben került sor. (1959. évi IV. tv.) in.: Corpus Juris Hungarici DVD.

A TÖRVÉNYEK TÁRGYKÖR SZERINTI CSOPORTOSÍTÁSA

A TRÓNÖRÖKÖSÖDÉST SZABÁLYOZÓ TÖRVÉNYEK

1687. évi II. tc. A MOSTANI CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉG FENSÉGES FINEMŰ ÖRÖKÖSEI-
NEK ELSŐSZÜLÖTTEIT MAGYARORSZÁG S AZ AHHOZ CSATOLT RÉSZEK TERMÉSZETES ÉS ÖRÖ-
KÖS KIRÁLYAINAK NYILVÁNTJÁK
1867. évi III. tc. Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK V. FERDINÁNNAK A TRÓNRÓL,
ÉS FÖNSÉGES CSÁSZÁRI KIRÁLYI FŐHERCZEG FERENCZ KÁROLYNAK A TRÓNÖRÖKLÉSRŐL
MÉG 1848-IK ÉVBEN TÖRTÉNT LEMONDÁSAIKRÓL
1723. évi I. tc. AZ ORSZÁG S AZ AHHOZ KAPCSOLT RÉSZEK KARAI ÉS RENDEI Ő CSÁSZÁRI ÉS
KIRÁLYI SZENT FELSÉGÉNEK SZABADSÁGAIK S KIVÁLTSÁGAIK ATYAI ÉS LEGKEGYELMESEBB
MEGERŐSÍTÉSEÉRT S A KAROK ÉS RENDEK KÖZEPETTE SAJÁT LEGSZENTSÉGESB SZEMÉLYÉBEN
MEGJELENÉSEÉRT LEGNAGYOBB KÖSZÖNETET MONDANAK
1723. évi II. tc. Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI LEGSZENTSÉGESEBB FELSÉGE FÖLSÉGES OSZTRÁK HÁZA
NŐÁGÁNAK MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJÁBAN S A RÉGTŐL FOGVA HOZZÁKAPCSOLT
RÉSZEKBEN VALÓ FOLYTONOS KIRÁLYI ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL
1723. évi III. tc. AZ ORSZÁG S KAPCSOLT RÉSZEI KARAINAK ÉS RENDEINEK JOGAIT, KIVÁLTSÁ-
GAIT ÉS SZABADSÁGAIT MEGERŐSITIK
- 1790/91. évi III. tc. HOGY A KIRÁLY FÖLAVATÁSA ÉS KORONÁZTATÁSA MINDEN TRÓNVÁLTO-
ZÁSKOR FÉL ÉVEN BELÜL VÉGREHAJTASSÉK
1921. évi XLVII. tc. IV. KÁROLY Ő FELSÉGE URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSBURG HÁZ
TRÓNÖRÖKÖSÖDÉSÉNEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

TÖRVÉNYBE IKTATOTT KIRÁLYI HITLEVELEK ÉS ESKÜK (példaként)

1741. évi II. TC. A KIRÁLYI HITLEVÉL, MELYET Ő KIRÁLYI FELSÉGE SZERENCSES FÖLAVATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK ADOTT, AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATTATIK
1836. évi I. TC. AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL BOLDOG FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAI ÉS RENDEI RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ BEIKTATTATIK
1867. évi II. TC. AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL ÉS KORONÁZTATÁSAKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜ AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IGTATTATNAK
1917. évi III. TC. A KIRÁLY Ő FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉLNEK ÉS A KORONÁZTATÁSAKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜNEK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATÁSÁRÓL

AZ ORSZÁG TÖRVÉNYES ÖNÁLLÓSÁGÁRÓL, FÜGGETLENSÉGÉRŐL, TERÜLETÉNEK ÉPSÉGÉRŐL (a már említett törvények, királyi hitlevelek és eskük mellett)

1715. évi III. TC. BŐVEBB KIJELENTÉS A KIRÁLYI ÖRÖKLETES UTÓDLÁS S URALKODÁS FELŐL
- 1790/91. évi XI. TC. HOGY AZ ORSZÁG HATÁRAI EL NE IDEGENITTESSENEK, ÉS HOGY AZ AZOKRA NÉZVE TÁMADT VITÁK ELDÖNTETVÉN, AZ ELSZAKITOTTAKAT VISSZA KELL ÁLLITANI
1848. évi VII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉRŐL
1868. évi XXX. TC. A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKELYEZÉSÉRŐL
1868. évi XXXIII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉNEK RÉSZLETES SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1867. évi XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSÉNEK MÓDJÁRÓL

AZ ORSZÁG TERÜLETI ÉPSÉGÉT ÉS FÜGGETLENSÉGÉT ÉRINTŐ TÖRVÉNYEK

1921. ÉVI XLVIII. TC. AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOKKAL 1921. ÉVI AUGUSZTUS HÓ 29. NAPJÁN BUDAPESTEN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL
1921. ÉVI XXXIII. TC. AZ ÉSZAKAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL, A BRIT BIRODALOMMAL, FRANCIAORSZÁGGAL, OLASZORSZÁGGAL ÉS JAPÁNNAL, TOVÁBBÁ BELGIUMMAL, KÍNÁVAL, KUBÁVAL, GÖRÖGORSZÁGGAL, NIKARAGUÁVAL, PANAMÁVAL, LENGYELORSZÁGGAL, PORTUGÁLIÁVAL, ROMÁNIÁVAL, A SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN ÁLLAMMAL, SZÍÁMMAL ÉS CSEH-SZLOVÁKORSZÁGGAL 1920. ÉVI JÚNIUS HÓ 4. NAPJÁN A TRIANONBAN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL
1938. ÉVI XXXIV. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1939. ÉVI VI. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJAI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1940. ÉVI XXVI. TC. A ROMÁN URALOM ALÓL FELSZABADULT KELETI ÉS ERDÉLYI ORSZÁGRÉSZNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1941. ÉVI XX. TC. A VISSZAFOGLALT DÉLVIDÉKI TERÜLETEKNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL

A TÖRVÉNYHOZÁSRÓL ÉS A KIRÁLY JOGAIRÓL A TÖRVÉNYHOZÁSNÁL

1267. ÉVI VIII. TC. A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL
1481. ÉVI X. TC. A DÉZSMAKIVETÉS MÓDJÁRÓL ÉS AZ AZT ÁTHÁGÓK BÜNTETÉSÉRŐL
1485. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK (NÁDORI CIKKEK)
1608. ÉVI (K. E.) XVI. TC. A KAROKNAK ÉS RENDEKNEK, A BÉCSI CZIKKELYEKHEZ KÉPEST, A MAGUK KIVÁLTSÁGAIKBAN ÉS SZABADSÁGAIKBAN VALÓ MEGTARTÁSÁRÓL ÉS ARRÓL, HOGY A MIT A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYÜLÉSEN VÉGEZTEK, AZT Ő FELSÉGE HITLEVELELVEL MEGERŐSÍTSE
1625. ÉVI LXII. TC. MEGFENYÍTÉSÉRŐL ÉS BÜNTETÉSÉRŐL OLYANOKNAK, A KIK A KÖZÖS ÜLÉSEK ÉS ORSZÁGGYÜLÉSEK HELYÉN GYALÁZATOSAN VISELKEDNEK VAGY HATALMASKODÁST KÖVETNEK EL. ÉS ARRÓL, HOGY AZOK, A KIK SZEMÉLYESEN MEG NEM JELENHETNEK, AZ ORSZÁGGYÜLÉSRE MILYEN ÁLLÁSU SZEMÉLYEKET KÜLDJENEK?

1635. ÉVI XVIII. TC. A TÖRVÉNYEK ÉS STATUTUMOK ALKOTÁSÁNAK HATALMA A KIRÁLYT ÉS AZ ORSZÁGOT ILLETI; MAGÁNOSOK RENDELKEZÉSEI SEMMISEK
1687. ÉVI X. TC. A FÖRENDEK ÜLÉSÉRŐL
1723. ÉVI VII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK TARTÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK IDŐSZAKOS TARTÁSÁRÓL
1848. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS ÉVENKÉNTI ÜLÉSEIRŐL
1848. ÉVI V. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÖVETEKNEK NÉPKÉPVISELET ALAPJÁN VÁLASZTÁSÁRÓL
1868. ÉVI XXX. TC. A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKELYEZÉSÉRŐL
1874. ÉVI XXIII. TC. AZ 1848: V. TÖRVÉNYCIK ÉS AZ ERDÉLYI II. TÖRVÉNYCIK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL
1885. ÉVI VII. TC. A FÖRENDIHÁZ SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1913. ÉVI XIV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
1918. ÉVI XVII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
1926. ÉVI XXII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS FELSŐHÁZÁRÓL
1937. ÉVI XXVII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS FELSŐHÁZA JOGKÖRÉNEK ÚJABB MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL
1938. ÉVI XIX. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
1942. ÉVI XXI. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS FELSŐHÁZÁRÓL SZÓLÓ 1926. ÉVI XXII. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL, VALAMINT A VISSZACSATOLT TERÜLETEKKEL KAPCSOLATBAN A FELSŐHÁZ SZERVEZETÉRE VONATKOZÓAN SZÜKSÉGES ÁTMENETI RENDELKEZÉSEKRŐL

A KORMÁNYZATRÓL

- SZENT ISTVÁN MÁSODIK TÖRVÉNYKÖNYVE 4. FEJEZETE ÉS 44. FEJEZETE
- ARANYBULLA 14. ÉS 31. CIKKELYE
1231. ÉVI III. TC. A NÁDORNAK E TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ FELELŐSSÉGRE VONÁSÁRÓL
1291. ÉVI XXV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSNEK ÉVENKÉNT LEENDŐ MEGTARTÁSÁRÓL
1298. ÉVI XXIII. TC. A KIRÁLY MELLETT ÁLLANDÓAN MŰKÖDŐ TANÁCS SZERVEZÉSÉRŐL ÉS ANNAK HATÁSKÖRÉRŐL
1478. ÉVI X. TC. A KIRÁLY TANÁCSOSAINAK A MEGHALLGATÁSA NÉLKÜL SENKIT SE FOGJON EL VAGY SZÁMÜZZÖN
1486. ÉVI LX. TC. HOGY AZ EGYES MEGYÉK ÉLÉRE ISPÁNOKAT KELL TENNI, ÉS HOGY EZEK AZ

- ISPÁNOK UGYANABBÓL A MEGYÉBŐL KÖTELESEK MAGUKNAK TEKINTÉLYES FÉRFIAKAT ALIS-
PÁNOKUL KIVÁLASZTANI; ÉS AZOK ESKÜJÉRŐL
1495. ÉVI II. TC. A KIRÁLYNAK ARRÓL A HATALMÁRÓL, HOGY A HOZZÁ HŰ ORSZÁG-LAKOSOK-
NAK FEKVŐJÓSZÁGOKAT ADOMÁNYOZHAT
1500. ÉVI X. TC. HÁNY SZEMÉLYNEK ÉS A KIKNEK KELL AZ ORSZÁG TÖRVÉNYSZÉKEIN ÉS A KI-
RÁLY TANÁCSÁBAN JELEN LENNIÖK?
1507. ÉVI V. TC. A HIVATALOKAT A KIRÁLYI FELSÉG AZ Ő TANÁCSÁVAL OSZTOGASSA
1514. ÉVI II. TC. A KIRÁLYI JÖVEDELMEKET SENKINEK SE ZÁLOGITSA EL A KIRÁLY
1526. ÉVI XXII. TC. A NÁDOR TISZTE ÉLETHOSSZIGLAN TARTSON
1569. ÉVI XXXVIII. TC. KÉRÉS AZIRÁNT, HOGY A MAGYAR ÜGYEKBE A CSÁSZÁRI FELSÉG
A MAGYAROK TANÁCSÁVAL ÉLJEN
1608. ÉVI (K. E.) X. TC. A CANCELLÁRSÁG TISZTÉT VALAMELYIK JÓL ÉRDEMESÜLT SZEMÉLYNEK
KELL ADOMÁNYOZNI, ÉS A KIRÁLYI FELSÉG A MAGYAR ÜGYEKBE CSUPÁN MAGYAR TANÁCS-
CSAL ÉLJEN, ÉS A KÉRVÉNYEZŐK IS, A MAGYAR TANÁCSOSOKON ÉS TITKÁROKON KIVÜL, MINT
A KIKRE TARTOZIK, A KIADVÁNYAIK ÉRDEKÉBEN MÁSOKHOZ NE FORDULJANAK
1741. ÉVI XI. TC. A MAGYAR DOLGOKNAK ÉS ÜGYEKNEK MAGYAROK ÁLTAL VALÓ INTÉZÉSÉRŐL
- 1790/91. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCSRÓL
- 1790/91. ÉVI XVI. TC. HOGY A NYILVÁNOS ÜGYEK INTÉZÉSÉRE IDEGEN NYELV NE HASZNÁL-
TASSÉK, A MAGYAR NYELV PEDIG MEGTARTASSÉK
- 1790/91. ÉVI XVII TC. AZ 1741. ÉVI XI. TC. FOGANATOSÍTÁSÁRÓL
1848. ÉVI III. TC. FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ
TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSÉ-
NEK MÓDJÁRÓL
1868. ÉVI XXX. TC. A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT
FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKKE-
LYEZÉSÉRŐL
1920. ÉVI I. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYA-
KORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL
1920. ÉVI II. TC. NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS ÚRNAK KORMÁNYZÓVÁ TÖRTÉNT MEGVÁ-
LASZTÁSÁRÓL
1920. ÉVI XVII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM
GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920. ÉVI I. TC. 13. §-ÁNAK MÓDOSÍ-
TÁSÁRÓL

1933. ÉVI XXIII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920: I. TC. 13. §-ÁNAK ÚJABB MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1937. ÉVI XIX. TC. A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSÉRŐL ÉS A KORMÁNYZÓVÁLASZTÁSÁRÓL

A HADÜGYEKRŐL ÉS PÉNZÜGYEKRŐL

1504. ÉVI I. TC. AZ EGYES URAK ÉS VÁRMEGYÉK NE OTTHON VAGY MAGÁNOSAN, HANEM AZ ORSZÁGGYÜLÉSEN VAGY KÖZÖNSÉGES GYÜLÉSEN MINDENNEKNEK KÖZÖS EGYETÉRTÉSÉVEL AJÁNLJANAK A KIRÁLYNAK SEGÉLYT VAGY ADÓT; ÉS AZOKNAK A BÜNTETÉSE, KIK MÁSKÉPEN CSELEKEDNÉNEK
1608. ÉVI (K. E.) V. TC. A KINCSTÁRNOKRÓL
1635. ÉVI LXXXVIII. TC. A RÉSZLEGES ÉS ÁLTALÁNOS FELKELÉS MÓDJÁT MEGÁLLAPITJÁK
1681. ÉVI XII. TC. AZ ADÓKIVETÉSEK, ILLETÉKEK S BÁRMELY AZOK ALAPJÁN KÖVETELT HÁTRALÉKOK EGYSZERŰ ELTÖRLÉSE
1715. ÉVI VIII. TC. A FELKELÉSRŐL ÉS ADÓZÁSRÓL
1723. ÉVI XVI. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARA HATALMÁRÓL ÉS A BÉRLŐK KIHÁGÁSAINAK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1741. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIX. TC. A SEGEDELMEKRŐL ÉS AZ ADÓZÁSRÓL
1827. ÉVI III. TC. AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ MEGTARTÁSUKRÓL
1827. ÉVI IV. TC. AZ 1790/91: XIX. TC. RENDELKEZÉSÉNEK MINDENKOR PONTOS MEGTARTÁSÁRÓL
1848. ÉVI III. TC. FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKÜ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSENEK MÓDJÁRÓL
1868. ÉVI XXX. TC. A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKELYEZÉSÉRŐL
1868. ÉVI XL. TC. A VÉDERŐRŐL
1868. ÉVI XLII. TC. A NÉPFELKELÉSRŐL
1886. ÉVI XX. TC. A NÉPFÖLKELÉSRŐL
1889. ÉVI VI. TC. A VÉDERŐRŐL
1890. ÉVI V. TC. A HONVÉDSÉGRŐL

A BÍRÁK FÜGGETLENSÉGÉRŐL

1492. ÉVI X. TC. HOGY A BÍRÁK A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSA ALKALMÁVAL SZEMÉLYESEN LE-
GYENEK JELEN ÉS A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL
1566. ÉVI XXV. TC. A TÖRVÉNYES ELJÁRÁST KIRÁLYI PARANCSSOKKAL NE HÁBORGASSÁK
- 1790/91. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
1869. ÉVI IV. TC. A BÍRÓI HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL

A VALLÁSSZABADSÁGRÓL

1608. ÉVI (K. E.) I. TC. A VALLÁSÜGYRŐL
1647. ÉVI V. TC. A NAGYSÁGOS ERDÉLYI FEJEDelemmel, Rákóczy György urral kötött béké-
ről kiállított királyi oklevelet az ország közönséges törvényei közé iktatják
- 1790/91. ÉVI XXVI. TC. A VALLÁS ÜGYÉRŐL
- 1790/91. ÉVI XXVII. TC. A GÖRÖG NEM-EGYESÜLT VALLÁSUAKRÓL
1848. ÉVI XX. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN
1868. ÉVI LIII. TC. A TÖRVÉNYESEN BEVETT KERESZTYÉN VALLÁSFELEKEZETEK VISZONOSSÁ-
GÁRÓL
1895. ÉVI XLIII. TC. A VALLÁS SZABAD GYAKORLÁSÁRÓL

A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁGRÓL

1868. ÉVI XLIV. TC. A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁG TÁRGYÁBAN

TÖRVÉNYEK IDŐRENDI MUTATÓJA

SARKALATOS ÉS KÖZJOGI TÖRVÉNYEK 1848-IG

SZENT ISTVÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK HARMADIK KÖNYVE

KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK ELSŐ KÖNYVE

KÁLMÁN KIRÁLY DEKRÉTOMAINAK MÁSODIK KÖNYVE

1222 AZ ARANYBULLA

1231. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD

1231. ÉVI I. TC. A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL

1231. ÉVI II. TC. A FŐPAPOKNAK EME TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ MEGJELENÉSI KÖTELEZETTSÉGÉRŐL

1231. ÉVI III. TC. A NÁDORNAK E TÖRVÉNYNAPOKON VALÓ FELELŐSSÉGRE VONÁSÁRÓL

1231. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁG LAKÓINAK SZEMÉLY- ÉS VAGYONBIZTONSÁGÁRÓL

1231. ÉVI V. TC. A JÖVŐBEN ELKÖVETENDŐ EFFÉLE SÉRELMEK TELJES JÓVÁTÉTELÉRŐL

1231. ÉVI VI. TC. A JOGTALAN ÉS RENDKÍVÜLI ADÓK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

1231. ÉVI VII. TC. A SERVIENSEKNEK ÉS AZ Ő NÉPEIKNEK MENTESSÉGÉRŐL MINDEN BESZÁLLÁS ALÓL

1231. ÉVI VIII. TC. A BESZÁLLÁSOLÁSOK ESETÉN ÉS MÁS ESETEKBE FIZETENDŐ TÉRÍTÉSEKRŐL

1231. ÉVI IX. TC. AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK TÉRÍTÉS NÉLKÜL VISZNEK EL VALAMIT

1231. ÉVI X. TC. AZOK BÜNTETÉSÉRŐL, AKIK NEM SZOLGÁLTATNAK IGAZSÁGOT

1231. ÉVI XI. TC. A SERVIENSEK BIRTOKAINAK ÖRÖKLÉSI RENDJE

1231. ÉVI XII. TC. A SERVIENSEK ÉS AZ EGYHÁZAK NÉPEINEK MENTESSÉGE A MEGYEI ISPÁNOK BÍRÁSKODÁSA ALÓL

1231. ÉVI XIII. TC. A MEGYEI UDVARI ISPÁNOK ÉS A BILLOGOSOK BÍRÁSKODÁSI JOGKÖRÉRŐL

1231. ÉVI XIV. TC. A NÉPÍTÉLET SZOKÁSA ELLEN TOLVAJLÁSOK ESETÉBEN

1231. ÉVI XV. TC. A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK ÚJABB SZABÁLYOZÁSA

1231. ÉVI XVI. TC. UGYANARRÓL: A NEMESÉK ÉS MÁSOK HADKÖTELEZETTSÉGÉNEK ÚJABB SZABÁLYOZÁSA

1231. ÉVI XVII. TC. A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL

1231. ÉVI XVIII. TC. UGYANARRÓL: A NÁDOR BÍRÓSÁGI JOGKÖRÉRŐL

1231. évi XIX. TC. A NÁDOR HELYETTESÉRŐL
1231. évi XX. TC. AZ UDVARBÍRÓ JOGKÖRÉRŐL
1231. évi XXI. TC. A POROSZLÓKRÓL ÉS AZ EGYHÁZAK HITELESHELYI MŰKÖDÉSÉRŐL
1231. évi XXII. TC. A POROSZLÓK VISSZATARTÁSA ELLEN
1231. évi XXIII. TC. AZ IDEGENEK TISZTSÉGVISELÉSE ELLEN
1231. évi XXIV. TC. AZ ÖZVEGYEK VÉDELMÉRŐL
1231. évi XXV. TC. A TOLVAJOK ÉS RABLÓK CSALÁDTAGJAI RÓL
1231. évi XXVI. TC. MEGYÉKNEK ÉS ORSZÁGOS TISZTSÉGEKNEK ELADOMÁNYOZÁSA ELLEN
1231. évi XXVII. TC. A VÁRJOBÁGYOK ÉS VENDÉGTELEPESEK SZABADSÁGÁRÓL
1231. évi XXVIII. TC. A SERVIENSEK ÉS EGYHÁZAK NÉPEINEK A VÁRMUNKÁTÓL VALÓ MENTES-
SÉGÉRŐL
1231. évi XXIX. TC. A HUSZAD SZEDÉSÉRŐL
1231. évi XXX. TC. A SERVIENSEK BIRTOKAINAK MENTESSÉGÉRŐL A LEGELTETÉS ALÓL
1231. évi XXXI. TC. A ZSIDÓK ÉS SZARACÉNOK TISZTVISELÉSE ELLEN
1231. évi XXXII. TC. A BIRTOKOKNAK KÜLFÖLDI SZEMÉLYEK RÉSZÉRE VALÓ ADOMÁNYOZÁSA ELLEN
1231. évi XXXIII. TC. A NYESTBÓRADÓ PÉNZBEN VALÓ MEGVÁLTÁSÁRÓL
1231. évi XXXIV. TC. A KIRÁLYI ÉS AZ ISPÁNI JÖVEDELMEKRŐL
1231. évi XXXV. TC. AZ ELÍTÉLTEK BIRTOKAIRÓL
1267. évi VIII. TC. A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYNAPOKRÓL
1267. évi X. TC. AZ ÍRÁSBELI KÉRVÉNYEZÉS MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1291. évi XXV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSNEK ÉVENKÉNT LEENDŐ MEGTARTÁSÁRÓL
1298. évi XXIII. TC. A KIRÁLY MELLETT ÁLLANDÓAN MŰKÖDŐ TANÁCS SZERVEZÉSÉRŐL ÉS ANNAK
HATÁSKÖRÉRŐL
1351. évi TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD
1351. évi I. TC. HOGY A PER FÜGGŐBEN LÉTE ALATT AZ EGYHÁZI FÉRFIAK A NEMESÉK ELLEN
EGYHÁZI FENYÍTÉKEKKEL FEL NEM LÉPHETNEK
1351. évi II. TC. HOGY A FŐSPERESEK A MEGGYILKOLT EMBER ELTEMETÉSEÉRT SEMMIT SE KÖVE-
TELJENEK
1351. évi IV. TC. AZ ELRENDELT KAMARANYERESÉGRŐL
1351. évi V. TC. AZOKRÓL, KIK A KAMARANYERESÉG FIZETÉSÉTŐL FEL VANNAK MENTVE
1351. évi VI. TC. A KILENCZED FIZETÉSÉRŐL ÉS BEHAJTÁSÁRÓL
1351. évi VII. TC. AZ ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN A KANCELLÁRIÁBAN KELT LEVE-
LEK MEGVÁLTÁSÁRÓL
1351. évi VIII. TC. HOGY A SZÁRAZFÖLDÖN IGAZTALAN VÁMOKAT NEM KELL SZEDNI
1351. évi IX. TC. HOGY A TÖRVÉNYSZÉKEN ELMARASZTALTAKAT A BÍRÓ FOGJA EL ÉS EGYEZKEDÉS
VÉGETT HÁROM NAPIG ŐRIZZE

1351. ÉVI X. TC. AZ ELMARASZTALTAKNAK BÜNEIÉRT AZOK FIAIT, FIVÉREIT, ROKONAIT, NŐVÉREIT ÉS FELESÉGEIT NEM KELL BÜNTETNI
1351. ÉVI XI. TC. AZ ORSZÁG NEMESEI UGYANAZT AZ EGY SZABADSÁGOT ÉLVEZIK
1351. ÉVI XII. TC. HOGY A DRÁVA, SZÁVA KÖZÖTT LAKÓ, VALAMINT A POZSEGAJ ÉS VALKÓJ NEMESÉK IS A NYESTBŐRADÓ FIZETÉSE ALÓL MENTESEK LEGYENÉK
1351. ÉVI XIII. TC. A NEMESÉK BIRTOKAIT, MELYEBEN BÁNYÁK TALÁLHATÓK, UGYANANNYIT ÉRŐ BIRTOKOK ADÁSA NÉLKÜL A KIRÁLY EL NE VEGYE
1351. ÉVI XIV. TC. HOGY ADOMÁNYOZOTT BIRTOKOK TÁRGYÁBAN FOLYÓ PERES ÜGYBE A KIRÁLY NEVÉT BELE NE KEVERJÉK
1351. ÉVI XV. TC. A NEMESÉKET NE KÉNYSZERITSÉK, HOGY A VÁMHELYEK FELÉ MENJENÉK
1351. ÉVI XVI. TC. A JOBBÁGYOKAT NE VEGYÉK EL ERŐSZAKKAL
1351. ÉVI XVII. TC. A NEMESÉKET LAKADALOM IDEJÉN NE KÉNYSZERITSÉK A VÁMHELYEKEN EGY MÁRKA FIZETÉSÉRE
1351. ÉVI XVIII. TC. HA A JOBBÁGYOK KÖLTÖZNI AKARNAK, RÉGI VÉTSÉGEIKÉRT NEM SZABAD ÖKET LETARTÓZTATNI
1351. ÉVI XIX. TC. HOGY A FIÚ APJA VÉTKEIÉRT NE BŰNHÓDJÉK
1351. ÉVI XX. TC. HOGY AZ EGYHÁZI FÉRFIAK HÁROM TANUVALLATÓ LEVÉLLEL NEM SZEREZHETNEK BIRTOKOKAT
1351. ÉVI XXI. TC. A KÁPTALANOK ÉS CONVENTEK BIZONYSÁGAIRÓL ÉS AZOK FIZETÉSÉRŐL
1351. ÉVI XXII. TC. HOGY KIRÁLYI EMBER CSAK ABBÓL A MEGYÉBŐL VALÓ LEHET, A MELYBEN A VÉGREHAJTÁS TÖRTÉNIK
1351. ÉVI XXIII. TC. HOGY TANUVALLATÁSOK MÁSKÉPEN NEM TÖRTÉNHEZNEK, HANEMHA A NEMESÉK EGYBEGYŰJTÉSÉVEL
1351. ÉVI XXIV. TC. HOGY BÉKEBIRSÁGUL HÁROM MÁRKÁNÁL TÖBBET NEM LEHET KÖVETELNI
1384. ÉVI DECRETUM II. ANDRÁS ÉS I. LAJOS KIRÁLYOK VÉGZEMÉNYEINEK MÁRIA KIRÁLYNŐ RÉSZÉRŐL KETTŐS FÜGGŐ PECSÉT ALATT TÖRTÉNT MEGERŐSÍTÉSE
1464. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD
1464. ÉVI I. TC. HOGY MAGYARORSZÁG ELŐBBI KIRÁLYAINAK DECRETUMAI, MELYEKET MÁTYÁS KIRÁLY MÁR MEGERŐSÍTETT, MEGTARTANDÓK
1486. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK (DECRETUM MAIUS) (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1481. ÉVI X. TC. A DÉZSMAKIVETÉS MÓDJÁRÓL ÉS AZ AZT ÁTHÁGÓK BÜNTETÉSÉRŐL
1485. ÉVI TÖRVÉNYCIKKEK ELŐBESZÉD
1485. ÉVI I. TC. A NÁDORT A KIRÁLYVÁLASZTÁSNÁL AZ ELSŐ SZAVAZAT ILLETI
1485. ÉVI II. TC. A NÁDOR AZ ORSZÁG ÖRÖKÖSÉNEK GYÁMJA VAGY GONDNOKA
1485. ÉVI III. TC. KIRÁLY NEM LÉTÉBEN VAGY ANNAK GYERMEKKORÁBAN ORSZÁGGYŰLÉSEKET HIRDETHET

1485. évi IV. TC. Ő A FŐKAPITÁNY
1485. évi V. TC. AZ EGYENETLENSÉGEKET TARTOZIK LECSILLAPITANI ÉS ELFOJTANI
1485. évi VI. TC. A KIRÁLY ÉS ORSZÁGLAKÓK KÖZÖTT TÁMADT VISZÁLYT KI KELL EGYEN-
LITENIE
1485. évi VII. TC. KI KELL HALLGATNIA A KÖVETEKET, HA EZT A KIRÁLY NEM TEHETNÉ
1485. évi VIII. TC. KÖTELES A PANASZOKAT A KIRÁLY ELÉBE TERJESZTENI
1485. évi IX. TC. Ő AZ ORSZÁG LEGFŐBB BIRÁJA
1485. évi X. TC. A KIRÁLY TÁVOLLÉTÉBEN ENNEK HELYTARTÓJA
1485. évi XI. TC. A NÁDOR A KUNOK BIRÁJA; ÉS ANNAK FIZETÉSE
1485. évi XII. TC. Ő DALMÁTIA BIRÁJA
1492. évi X. TC. HOGY A BIRÁK A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSA ALKALMÁVAL SZEMÉLYESEN LE-
GYENEK JELEN ÉS A TÖRVÉNYSZÉKEK TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL
1495. évi II. TC. A KIRÁLYNAK ARRÓL A HATALMÁRÓL, HOGY A HOZZÁ HŰ ORSZÁGLAKOSOKNAK
FEKVŐJÓSZÁGOKAT ADOMÁNYOZHAT
1500. évi X. TC. HÁNY SZEMÉLYNEK ÉS A KIKNEK KELL AZ ORSZÁG TÖRVÉNYSZÉKEIN ÉS A KIRÁLY
TANÁCSÁBAN JELEN LENNIÖK?
1504. évi I. TC. AZ EGYES URAK ÉS VÁRMEGYÉK NE OTTHON VAGY MAGÁNOSAN, HANEM AZ
ORSZÁGGYÜLÉSEN VAGY KÖZÖNSÉGES GYÜLÉSEN MINDENEKNEK KÖZÖS EGYETÉRTÉSÉVEL
AJÁNLJANAK A KIRÁLYNAK SEGÉLYT VAGY ADÓT; ÉS AZOKNAK A BÜNTETÉSE, KIK MÁSKÉPEN
CSELEKEDNÉNEK
1507. évi V. TC. A HIVATALOKAT A KIRÁLYI FELSÉG AZ Ő TANÁCSÁVAL OSZTOGASSA
1514. évi II. TC. A KIRÁLYI JÖVEDELMEKET SENKINEK SE ZÁLOGITSA EL A KIRÁLY
1526. évi XXII. TC. A NÁDOR TISZTE ÉLETHOSSZIGLAN TARTSON
1545. évi XXXIII. TC. A KIRÁLYNAK VAGY HELYTARTÓJÁNAK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEIVEL EL-
LENKEZŐ LEVELEI A JAVAK VISSZAADÁSÁBAN MEG NEM TARTANDÓK
1547. évi V. TC. A KIRÁLY AZ IDŐ NAGYOBB RÉSZÉN ÁT MAGYARORSZÁGBAN LAKJÉK, VAGY
HAGYJA ITT MAGA HELYETT A FENSÉGES FEJEDELMET, MIKSA FŐHERCZEGET
1550. évi LXXVII. TC. MIKÉPEN HONFIUSITSA A KIRÁLY A KÜLFÖLDIEKET?
1566. évi XXV. TC. A TÖRVÉNYES ELJÁRÁST KIRÁLYI PARANCSONKAL NE HÁBORGASSÁK
1569. évi XXXVIII. TC. KÉRÉS AZIRÁNT, HOGY A MAGYAR ÜGYEKBE A CSÁSZÁRI FELSÉG A MA-
GYAROK TANÁCSÁVAL ÉLJEN
- 1606 BÉCSI BÉKEKÖTÉS
1608. évi (K. E.) I. TC. A VALLÁSÜGYRŐL
1608. évi (K. E.) V. TC. A KINCSTÁRNOKRÓL
1608. évi (K. E.) X. TC. A CANCELLÁRSÁG TISZTÉT VALAMELYIK JÓL ÉRDEMESÜLT SZEMÉLYNEK
KELL ADOMÁNYOZNI, ÉS A KIRÁLYI FELSÉG A MAGYAR ÜGYEKBE CSUPÁN MAGYAR TANÁCS-

- CSAL ÉLJEN, ÉS A KÉRVÉNYEZŐK IS, A MAGYAR TANÁCSOSOKON ÉS TITKÁROKON KIVÜL, MINT A KIKRE TARTOZIK, A KIADVÁNYAIK ÉRDEKÉBEN MÁSOKHOZ NE FORDULJANAK
1608. ÉVI (K. E.) XVI. TC. A KAROKNAK ÉS RENDEKNEK, A BÉCSI CZIKKELYEKHEZ KÉPEST, KIVÁLTSÁGAIKBAN ÉS SZABADSÁGAIKBAN VALÓ MEGTARTÁSÁRÓL ÉS ARRÓL, HOGY A MIT A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYÜLÉSEN VÉGEZTEK, AZT Ő FELSÉGE HITLEVELELVÉL MEGERŐSÍTSE
1608. ÉVI (K. U.) I. TC. ELŐSOROLÁSA ANNAK, HOGY „KAROKNAK” ÉS „RENDEKNEK” KIKET KELL NEVEZNI ÉS HOGY A KÖZÖNSÉGES ORSZÁGGYÜLÉSEKEN KIKNEK LEGYEN HELYE ÉS SZAVAZATA
1625. ÉVI LXII. TC. MEGFENYÍTÉSÉRŐL ÉS BÜNTETÉSÉRŐL OLYANOKNAK, A KIK A KÖZÖS ÜLÉSEK ÉS ORSZÁGGYÜLÉSEK HELYÉN GYALÁZATOSAN VISELKEDNEK VAGY HATALMASKODÁST KÖVETNEK EL. ÉS ARRÓL, HOGY AZOK, A KIK SZEMÉLYESEN MEG NEM JELENHETNEK, AZ ORSZÁGGYÜLÉSRE MILYEN ÁLLÁSU SZEMÉLYEKET KÜLDJENEK?
1635. ÉVI XVIII. TC. A TÖRVÉNYEK ÉS STATUTUMOK ALKOTÁSÁNAK HATALMA A KIRÁLYT ÉS AZ ORSZÁGOT ILLETI; MAGÁNOSOK RENDELKEZÉSEI SEMMISEK
1635. ÉVI LXXXVIII. TC. ARÉSZLEGES ÉS ÁLTALÁNOS FELKELÉS MÓDJÁT MEGÁLLAPÍJTÁK
1647. ÉVI V. TC. A NAGYSÁGOS ERDÉLYI FEJEDELEMMEL, RÁKÓCZY GYÖRGY URRAL KÖTÖTT BÉKÉRŐL KIÁLLITOTT KIRÁLYI OKLEVELET AZ ORSZÁG KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATJÁK
- APPROBATA CONSTITUTIOK ERDÉLYORSZÁG ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYARORSZÁGI RÉSZEK APPROBATA CONSTITUTIOI ELSŐ RÉSZ ELSŐ CZIM; HARMADIK RÉSZ ELSŐ CZIM
- COMPILATA CONSTITUTIOK ERDÉLYORSZÁGNAK ÉS AZ EHEZ KAPCSOLT MAGYARORSZÁGI RÉSZEKNEK, AZ EZERHATSZÁZÖTVENNEGYEDIK ÉVTŐL A JELEN EZERHATSZÁZHATVANKILENCZEDIK ÉVIG ALKOTOTT TÖRVÉNYCZIKKELYEIBŐL KISZEMELT COMPILATA CONSTITUTIOI MÁSODIK RÉSZ ELSŐ CZIM
1681. ÉVI XII. TC. AZ ADÓKIVETÉSEK, ILLETÉKEK S BÁRMELY AZOK ALAPJÁN KÖVETELT HÁTRALÉKOK EGYSZERŰ ELTÖRLÉSE
1687. ÉVI II. TC. A MOSTANI CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉG FENSÉGES FINEMŰ ÖRÖKÖSEINEK ELSŐSZÜLTÖITEIT MAGYARORSZÁG S AZ AHHOZ CSATOLT RÉSZEK TERMÉSZETES ÉS ÖRÖKÖS KIRÁLYAINAK NYILVÁNYITJÁK
1687. ÉVI III. TC. FENTISZTELT Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI FELSÉGE FIÁGÁNAK MAGSZAKADÁSA UTÁN KÖVETKEZNI FOGNAK A FENNIRT URALKODÁSBAN: A MOSTANI FELSÉGES SPANYOL KIRÁLY FI ÖRÖKÖSEI UGYANCSAK AZ ELSŐSZÜLTÖTTEK; CSAK EZEKNEK KIHALÁSA UTÁN NYERJEN HELYET A KAROK ÉS RENDEK ŐSI, RÉGI, HELYBENHAGYOTT SZOKÁSA S ELŐJOGA A KIRÁLYVÁLASZTÁSBAN
1687. ÉVI X. TC. A FÖRENDEK ÜLÉSÉRŐL
1691. DECEMBER 4. DIPLOMA LEOPOLDINUM
1715. ÉVI I. TC. SZENT FELSÉGÉT VI. KÁROLY RÓMAI CSÁSZÁRT, MAGYARORSZÁG S ENNEK KAPCSOLT RÉSZEI KIRÁLYÁVÁ KORONÁZZÁK

1715. ÉVI II. TC. AZ Ő CSÁSZÁRI S KIRÁLYI SZENT FELSÉGE RÉSZÉRŐL, SZERENCSES MEGKORONÁZTATÁSA IDEJÉN, A KAROKNAK S RENDEKNEK ADOTT KIRÁLYI HITLEVET AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEIBE IKTATJÁK
1715. ÉVI III. TC. BŐVEBB KIJELENTÉS A KIRÁLYI ÖRÖKLETES UTÓDLÁS S URALKODÁS FELŐL
1715. ÉVI VIII. TC. A FELKELÉSRŐL ÉS ADÓZÁSRŐL
1723. ÉVI I. TC. AZ ORSZÁG S AZ AHHOZ KAPCSOLT RÉSZEK KARAI ÉS RENDEI Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI SZENT FELSÉGÉNEK SZABADSÁGAIK S KIVÁLTSÁGAIK ATYAI ÉS LEGKEGYELMESEBB MEGERŐSÍTÉSEÉRT S A KAROK ÉS RENDEK KÖZEPETTE SAJÁT LEGSZENTSÉGESB SZEMÉLYÉBEN MEGJELLENÉSEÉRT LEGNAGYOBB KÖSZÖNETET MONDANAK
1723. ÉVI II. TC. Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI LEGSZENTSÉGESEBB FELSÉGE FÖLSÉGES OSZTRÁK HÁZA NŐÁGÁNAK MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJÁBAN S A RÉGTŐL FOGVA HOZZÁKAPCSOLT RÉSZEBEN VALÓ FOLYTONOS KIRÁLYI ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL
1723. ÉVI III. TC. AZ ORSZÁG S KAPCSOLT RÉSZEI KARAINAK ÉS RENDEINEK JOGAIT, KIVÁLTSÁGAIT ÉS SZABADSÁGAIT MEGERŐSÍTIK
1723. ÉVI VI. TC. A FÖLDESURAKAT ÉS MÁS NEMESEKET AZ ADÓZÁS ALÓL TOVÁBBRA IS FELMENTETTEKNEK NYILVÁNTIJÁK
1723. ÉVI VII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK TARTÁSÁRÓL
1723. ÉVI XVI. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARA HATALMÁRÓL ÉS A BÉRLŐK KIHÁGÁSAINAK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1741. ÉVI II. TC. A KIRÁLYI HITLEVÉL, MELYET Ő KIRÁLYI FELSÉGE SZERENCSES FÖLAVATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK ADOTT, AZ ORSZÁG KÖZTÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATTATIK
1741. ÉVI VIII. TC. HOGY A HITLEVÉL AZON ZÁRADÉKA: „A MINT AZOK HASZNÁLATA ÉS ÉRTELME IRÁNT A KIRÁLY ÉS A KAROK KÖZÖS MEGEGYEZÉSÉVEL ORSZÁGGYÜLÉSILEG MEGÁLLAPODTUNK,” AZ ORSZÁG KARAINAK ÉS RENDEINEK SARKALATOS JOGAIRA, SZABADSÁGAIRA, MENTESSÉGEIRE, KIVÁLTSÁGAIRA, EGYÁLTALÁ EGYÁLTALÁBAN NE LEGYEN KITERJESZTHETŐ
1741. ÉVI IX. TC. A NÁDORI HIVATALRÓL
1741. ÉVI XI. TC. A MAGYAR DOLGOKNAK ÉS ÜGYEKNEK MAGYAROK ÁLTAL VALÓ INTÉZÉSÉRŐL
1741. ÉVI XIII. TC. A MAGYAR KIRÁLYI UDVARI KANCELLÁRIÁRÓL
1741. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI KAMARÁRÓL
1741. ÉVI XV. TC. AZ EGYHÁZI ÉS VILÁGI JAVADALMAK, MÉLTÓSÁGOK ÉS HIVATALOK ADOMÁNYOZÁSÁRÓL
1744. ÉVI ERDÉLYI II. TC. A FEJEDELEMVÁLASZTÁS JOGÁNAK ELTÖRLÉSÉRŐL
1744. ÉVI ERDÉLYI III. TC. A FELSÉGES AUSZTRIAI HÁZ MINDKÉT ÁGA ÖRÖKÖSÖDÉSI JOGÁRÓL ÉS UTÓDLÁSÁRÓL

1744. ÉVI ERDÉLYI VI. TC. AZ ERDÉLYI FEJEDelemség és az abba keblezett magyarországi
részek három nemzetből álló karai és rendei, úgy egyházi, mint világi dolgokra
tartozó kiváltságainak megerősítéséről és az approbata constitutio III. Ré-
sze 1. czimébe foglalt egyesülési czikkely módosításáról
- 1790/91. ÉVI III. TC. HOGY A KIRÁLY FÖLAVATÁSA ÉS KORONÁZTATÁSA MINDEN TRÓNVÁLTO-
ZÁSKOR FÉL ÉVEN BELÜL VÉGREHAJTASSÉK
- 1790/91. ÉVI IX. TC. A KIRÁLYI FELSÉGNEK AZ ORSZÁGBAN VALÓ SZEMÉLYES LAKÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI X. TC. MAGYARORSZÁG ÉS A HOZZÁ KAPCSOLT RÉSZEK FÜGGETLENSÉGÉRŐL
- 1790/91. ÉVI XI. TC. HOGY AZ ORSZÁG HATÁRAI EL NE IDEGENITTESENNEK, ÉS HOGYAZ AZOKRA
NÉZVE TÁMADT VITÁK ELDÖNTETVÉN, AZ ELSZAKITOTTAKAT VISSZA KELL ÁLLITANI
- 1790/91. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSEK IDŐSZAKOS TARTÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIV. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCSRÓL
- 1790/91. ÉVI XVI. TC. HOGY A NYILVÁNOS ÜGYEK INTÉZÉSÉRE IDEGEN NYELV NE HASZNÁLTASSÉK,
A MAGYAR NYELV PEDIG MEGTARTASSÉK
- 1790/91. ÉVI XVII. TC. AZ 1741. ÉVI XI. TÖRVÉNYCIKK FOGANATOSÍTÁSÁRÓL
- 1790/91. ÉVI XIX. TC. A SEGEDELMEK ÉS KÖZADÓRÓL
- 1790/91. ÉVI XXVI. TC. A VALLÁS ÜGYÉRŐL
- 1790/91. ÉVI XXVII. TC. A GÖRÖG NEM-EGYESÜLT VALLÁSUAKRÓL
- 1790/91. ÉVI LVIII. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HELYTARTÓ-TANÁCS HATÁSKÖRÉNEK DALMÁT-,
HORVÁT ÉS SZLAVONORSZÁGOKRA KITERJESZTÉSÉRŐL
- 1790/91. ÉVI LIX. TC. HORVÁTORSZÁGNAK ÉS A FELSŐ SZLAVONORSZÁGI HÁROM VÁRMEGYÉ-
NEK ADÓÜGYÉT A MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSEN KELL TÁRGYALNI
1791. ÉVI ERDÉLYI I. TC. Ő SZENT FELSÉGÉNEK AZ ERDÉLYI NAGYFEJEDelemségben VALÓ ÖRÖK-
LETES UTÓDLÁSÁRÓL ÉS AZ ERDÉLYI RENDEKTŐL VALÓ ESKÜVÉTELNEK AZ ÜNNEPÉLYES-
SÉGÉRŐL
1791. ÉVI ERDÉLYI III. TC. MILYEN MÓDON KELL Ő SZENT FELSÉGE UTÓDAINAK ERDÉLYBEN AZ
ESKÜT LETENNI?
1791. ÉVI ERDÉLYI IV. TC. AZ ALATTVALÓI ESKÜRŐL, MELYET ERDÉLY RENDEINEK KELL LETENNIÖK
1791. ÉVI ERDÉLYI TÖRVÉNYKÖNYV VI. TC. ERDÉLYNEK MAGYARORSZÁGGAL VALÓ ÖSSZEKÖT-
TETÉSÉRŐL ÉS SEMMI MÁS ORSZÁGNAK ALÁ NEM VETETT ALKOTMÁNYÁRÓL
1791. ÉVI ERDÉLYI VII. TC. A FEJEDelemmel ÉS RENDEKKEL KÖZÖS TÖRVÉNYHOZÓ HATALOMRÓL
1791. ÉVI ERDÉLYI VIII. TC. A VÉGREHAJTÓ HATALOM TÖRVÉNYES GYAKORLÁSÁRÓL
1791. ÉVI ERDÉLYI X. TC. HOGY ORSZÁGGYÜLÉST ÉVENKINT KELL TARTANI
1791. ÉVI ERDÉLYI XI. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTÁSÁNAK MÓDJÁRÓL ÉS RENDJÉRŐL
1791. ÉVI ERDÉLYI TÖRVÉNYKÖNYV XVI. TC. A MI A NEMESI JOGOKAT ILLETI, AZOKAT MAGYAR-

ORSZÁG ÉS AZ ERDÉLYI FEJEDelemség NEMESEI ÉS HONFIAI VISZONOSAN ÉS EGYENLŐEN
ÉLVEZIK

1807. évi IV. TC. FIUME VÁROS ÉS KIKÖTŐ BECZIKKELYEZTETIK; A FIUMEI KORMÁNYZÓNAK
A FÖRENDEK TÁBLÁJÁN, FIUME VÁROS KÖVETEINEK PEDIG A KK. ÉS RR. TÁBLÁJÁN ÜLÉS- ÉS
SZAVAZATJOG ADATIK

1807. évi XXIV. TC. A MAGYAR ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁRRÓL

1827. évi III. TC. AZ ALAPTÖRVÉNYEKNEK ÉRVÉNYBEN VALÓ MEGTARTÁSUKRÓL

1827. évi IV. TC. AZ 1790/91: XIX. TC. RENDELKEZÉSÉNEK MINDENKOR PONTOS MEGTARTÁ-
SÁRÓL

1827. évi V. TC. AOGY ORSZÁGGYÜLÉSEK MINDEN HÁROM ÉVBEN OKVETLENÜL TARTASSANAK

1827. évi XI. TC. A HAZAI NYELV MŰVELÉSÉRE FÖLÁLLITANDÓ TUDÓS TÁRSASÁGRÓL VAGY
MAGYAR AKADEMIÁRÓL

1836. évi I. TC. AZ Ő KIRÁLYI FELSÉGE ÁLTAL BOLDOG FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA
ELŐTT AZ ORSZÁG KARAI ÉS RENDEI RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL AZ ORSZÁG
KÖZÖNSÉGES TÖRVÉNYEI KÖZÉ BEIKTATTATIK

1836. évi III. TC. A MAGYAR NYELVRŐL

1836. évi VI. TC. AZOKRÓL, MELYEK A TELEK HASZONVÉTELEN FELÜL A JOBBÁGYOK HASZNAI
KÖZÉ TARTOZNAK (RÉSZLEGES KÖZLÉS)

1836. évi IX. TC. A KÖZSÉGEKNEK BELSŐ IGAZGATÁSÁRÓL

1836. évi XXVI. TC. EGY ÁLLANDÓ HIDNAK BUDA ÉS PEST KÖZÖTTI ÉPÍTÉSÉRŐL

1836. évi XLI. TC. A PESTEN ORSZÁGOS KÖLTSÉGEN FELÁLLÍTANDÓ NEMZETI JÁTÉKSZINRŐL

1844. évi II. TC. A MAGYAR NYELV ÉS NEMZETISÉGRŐL

1844. évi III. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN

1844. évi IV. TC. A NEMESI JAVAK BÍRHATÁSÁNAK NEM NEMESEKRE KITERJESZTÉSÉRŐL

1848. évi ÁPRILISI TÖRVÉNYEK

1848. évi TC. ELŐBESZÉD

1848. évi II. TC. FENSÉGES CS. KIR. AUSTRIAI FŐHERCZEG ISTVÁN MAGYARORSZÁG NÁDORÁVÁ
VÁLASZTATIK

1848. évi III. TC. FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL

1848. évi IV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS ÉVENKÉNTI ÜLÉSEIRŐL

1848. évi V. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÖVETEKNEK NÉPKÉPVISELET ALAPJÁN VÁLASZTÁSÁRÓL

1848. évi VI. TC. AZ 1836: XXI. TC. FOGANATOSÍTÁSÁRÓL

1848. évi VII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉRŐL

1848. VIII. TC. A KÖZÖS TEHERVISELÉSÉRŐL

1848. évi IX. TC. AZ URBÉR ÉS AZT PÓTLÓ SZERZŐDÉSEK ALAPJÁN; EDDIG GYAKORLATBAN VOLT
SZOLGÁLATOK (ROBOT), DÉZMA ÉS PÉNZBELI FIZETÉSEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

1848. ÉVI XI. TC. AZON ÜGYEKRŐL, MELLYEK EDDIG A FÖLDESÚRI HATÓSÁGOK ÁLTAL INTÉZTETTEK
1848. XVIII. TC. SAJTÓTÖRVÉNY
1848. XIX. TC. A TAN SZABADSÁGRÓL
1848. ÉVI XX. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN
1848. XXI. TC. A NEMZETI SZÍNÉRŐL ÉS AZ ORSZÁG CÍMERÉRŐL
1848. ÉVI TC. BEFEJEZÉS
1848. ÉVI ERDÉLYI I. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGGYÉ ALAKULÁSÁRÓL
1848. ÉVI ERDÉLYI IX. TC. AZ ERDÉLYBEN BEVETT VALLÁSOK TELJES JOGEGYENLŐSÉGÉRŐL

ALKOTMÁNYOS JELENTŐSÉGŰ ÉS KÖZJOGI TÖRVÉNYEK (1867–1944)

1867. ÉVI I. TC. FÖLSÉGES I. FERENCZ JÓZSEF ÚR MAGYARORSZÁG ÉS TÁRSORSZÁGAI KIRÁLYÁ-
VÁ AVATTATIK ÉS KORONÁZTATIK
1867. ÉVI II. TC. AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉL ÉS...
1867. ÉVI III. TC. Ő CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK V. FERDINÁNDNAK A TRÓN-
RÓL, ÉS FÖNSÉGES CSÁSZÁRI KIRÁLYI FŐHERCZEG FERENCZ KÁROLYNAK A TRÓNÖRÖK-
LÉSRŐL MÉG 1848-IK ÉVBEN TÖRTÉNT LEMONDÁSAIKRÓL
1867. ÉVI VII. TC. AZ 1847/8: III. TC. AZON INTÉZKEDÉSEINEK, MELLYEK A NÁDOR MINT KIRÁLYI
HELYTARTÓ JOGKÖRÉRE VONATKOZNAK, MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS A NÁDORVÁLASZTÁS ELHA-
LASZTÁSÁRÓL
1867. ÉVI VIII. T.C A MINISZTERIUM ALAKÍTÁSÁRA VONATKOZÓ 1847/8. ÉVI III. TC. 12. §
MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI X. TC. AZ 1847/8. ÉVI IV. TÖRVÉNYCIKK 6. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ
TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL, S EZEK ELINTÉZÉSÉ-
NEK MÓDJÁRÓL
1867. ÉVI XVII. TC. AZ IZRAELITÁK EGYENJOGÚSÁGÁRÓL POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK TEKIN-
TETÉBEN
1868. ÉVI III. T.C A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL
1868. ÉVI XXX. T.C A MAGYARORSZÁG, S HORVÁT-, SZLAVON ÉS DALMÁTORSZÁGOK KÖZT
FENFORGOTT KÖZJOGI KÉRDÉSEK KIEGYENLÍTÉSE IRÁNT LÉTREJÖTT EGYEZMÉNY BECZIKKE-
LYEZÉSÉRŐL
1868. ÉVI XXXIII. TC. AZ URBÉRI ÖRÖKVÁLTSÁGOKÉRT ORSZÁGOS ALAPBÓL ADANDÓ MEG-
TÉRÍTÉSÉRŐL
1868. ÉVI XXXVIII. TC. A NÉPISKOLAI KÖZOKTATÁS TÁRGYÁBAN

1868. évi XL. TC. A VÉDERŐRŐL
1868. évi XLII. TC. A NÉPFELKELÉSRŐL
1868. évi XLIII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉNEK RÉSZLETES SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1868. évi XLIV. TC. A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁG TÁRGYÁBAN
1868. évi LIII. TC. A TÖRVÉNYESEN BEVETT KERESZTYÉN VALLÁSELEKEZETEK VISZONOSSÁGÁRÓL
1869. évi IV. TC. A BÍRÓI HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
1870. évi XII. TC. A KÖZÖS MAGYAR-HORVÁT TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL SZLAVONORSZÁGOKBAN
1870. évi XIII. TC. A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL SZÓLO 1868: III. TC. 4. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1870. évi XVIII. TC. AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELÁLLÍTÁSÁRÓL S HATÁSKÖRÉRŐL
1874. évi XXXIII. TC. AZ 1848: V. TC. ÉS AZ ERDÉLYI II. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL
1878. évi V. TC. A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV A BÜNTETTEKRŐL ÉS VÉTSÉGEKRŐL
1879. évi L. TC. A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL
1881. évi III. TC. A KÖZBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT SZERVEZÉSÉRŐL
1885. évi VII. TC. A FŐRENDIHÁZ SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1886. évi I. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉS TARTAMÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL
1886. évi XX. TC. A NÉPFÖLKELÉSRŐL
1886. évi XXI. TC. A TÖRVÉNYHATÓSÁGOKRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1886. évi XXII. TC. A KÖZSÉGEKRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1889. évi VI. TC. A VÉDERŐRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1890. évi V. TC. A HONVÉDSÉGRŐL
1894. évi XXXI. TC. A HÁZASSÁGI JOGRÓL
1894. évi XXXII. TC. A GYERMEKEK VALLÁSÁRÓL
1894. évi XXXIII. TC. AZ ÁLLAMI ANYAKÖNYVEKRŐL
1895. évi XLII. TC. AZ IZRAELITA VALLÁSÁRÓL
1895. évi XLIII. TC. A VALLÁS SZABAD GYAKORLÁSÁRÓL
1896. évi VII. TC. A HONALAPÍTÁS ÉVEZREDES EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBE IKTATÁSÁRÓL
1898. évi V. TC. AZ 1848. ÉVI TÖRVÉNYEK MEGALKOTÁSA EMLÉKÉNEK ÜNNEPLÉSÉRŐL
1901. évi XXIV. TC. AZ ÖSSZEFÉRHETETLENSÉGRŐL
1912. évi XXX. TC. A VÉDERŐRŐL
1913. évi XIV. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1914. évi XIV. TC. A SAJTÓRÓL
1918. évi XVII. TC. AZ ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1917. évi II. TC. FELSÉGES IV. KÁROLY ÚRNAK MAGYARORSZÁG S HORVÁT-, SZLAVON- ÉS DALMÁTORSZÁGOK KIRÁLYÁVÁ AVATÁSÁRÓL ÉS KORONÁZÁSÁRÓL

1917. ÉVI III. TC. A KIRÁLY Ő FELSÉGE ÁLTAL SZERENCSES FELAVATTATÁSA ÉS MEGKORONÁZTATÁSA ELŐTT AZ ORSZÁG RÉSZÉRE KIADOTT KIRÁLYI HITLEVÉLNEK KORONÁZTATÁSAKOR LETETT KIRÁLYI ESKÜNEK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATÁSÁRÓL
1920. ÉVI I. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL
1920. ÉVI II. TC. NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS ÚRNAK KORMÁNYZÓVÁ TÖRTÉNT MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1920. ÉVI XVII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM GYAKORLÁSÁNAK IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK 13. §-ÁN
1920. ÉVI XXV. TC. A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE, A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1920. ÉVI XXXVI. TC. A FÖLDBIRTOK HELYESEBB MEGOSZLÁSÁT SZABÁLYOZÓ RENDELKEZÉSEKRŐL
1921. ÉVI III. TC. AZ ÁLLAMI ÉS TÁRSADALMI REND HATÁLYOSABB VÉDELMEÉRŐL
1921. ÉVI XXXIII. TC. AZ ÉSZAKAMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL, A BRIT BIRODALOMMAL, FRANCIAORSZÁGGAL, OLASZORSZÁGGAL ÉS JAPÁNNAL, TOVÁBBÁ BELGIUMMAL, KÍNÁVAL, KUBÁVAL, GÖRÖGORSZÁGGAL, NIKARAGUÁVAL, PANAMÁVAL, LENGYELORSZÁGGAL, PORTUGÁLIÁVAL, ROMÁNIÁVAL, A SZERB-HORVÁT-SZLOVÉN ÁLLAMMAL, SZIÁMMAL ÉS CSEH-SZLOVÁKORSZÁGGAL 1920. ÉVI JÚNIUS HÓ 4. NAPJÁN A TRIANONBAN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1921. ÉVI XLVII. TC. IV. KÁROLY Ő FELSÉGE URALKODÓI JOGAINAK ÉS A HABSURG HÁZ TRÓNÖRÖKÖSÖDÉSÉNEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1921. ÉVI XLVIII. TC. AZ AMERIKAI EGYESÜLT-ÁLLAMOKKAL 1921. ÉVI AUGUSZTUS HÓ 29. NAPJÁN BUDAPESTEN KÖTÖTT BÉKESZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSÉRŐL
1922. ÉVI XXIX. TC. A SOPRONI NÉPSZAVAZÁS EMLÉKÉNEK TÖRVÉNYBEIKTATÁSÁRÓL
1925. ÉVI XXVI. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1926. ÉVI XXII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZÁRÓL
1928. ÉVI XIV. TC. A TUDOMÁNYEGYETEMEKRE, A MŰEGYETEMRE, A BUDAPESTI EGYETEMI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KARRA ÉS A JOGAKADÉMIÁKRA VALÓ BEIRATKOZÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL SZÓLÓ 1920. ÉVI XXV. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1928. ÉVI XXV. TC. A SZENT KORONA ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOK GONDVISELÉSÉRŐL
1930. ÉVI III. TC. A KATONAI BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV ÉLETBELÉPTETÉSÉRŐL ÉS A KÖZÖNSÉGES BÜNTETŐTÖRVÉNYEK EGYES RENDELKEZÉSEINEK EZZEL KAPCSOLATOS MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL (RÉSZLEGES KÖZLÉS)
1933. ÉVI XXIII. TC. AZ ALKOTMÁNYOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÁLLAMI FŐHATALOM IDEIGLENES RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1920: I. TC. 13. §-ÁNAK ÚJABB MÓDOSÍTÁSÁRÓL

1937. évi XIX. TC. A KORMÁNYZÓI JOGKÖR KITERJESZTÉSÉRŐL ÉS A KORMÁNYZÓVÁLASZTÁSRÓL
1937. évi XXVII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZA JOGKÖRÉNEK ÚJABB MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL
1938. évi XIX. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL
1938. évi XXXIII. TC. SZENT ISTVÁN KIRÁLY DICSŐ EMLÉKÉNEK MEGŐRÖKÍTÉSÉRŐL
1938. évi XXXIV. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1939. évi II. TC. A HONVÉDELEMRŐL
1939. évi V. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLT FELVIDÉKI TERÜLETEK KÉPVISELŐINEK AZ 1939. ÉVI JÚNIUS HAVA 10. NAPJÁRA EGYBEHÍVOTT ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁBA MEGHÍVÁSÁRÓL
1939. évi VI. TC. A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZATÉRT KÁRPÁTALJAI TERÜLETEKNEK AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1939. évi XIII. TC. A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL SZÓLÓ 1879. ÉVI L. TÖRVÉNYCIKK KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL ÉS MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1940. évi XXVI. TC. A ROMÁN URALOM ALÓL FELSZABADULT KELETI ÉS ERDÉLYI ORSZÁGRÉSZNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1941. évi XX. TC. A VISSZAFOGLALT DÉLVIDÉKI TERÜLETEKNEK A MAGYAR SZENT KORONÁHOZ VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS AZ ORSZÁGGAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1942. évi XXI. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS FELSŐHÁZÁRÓL SZÓLÓ 1926. ÉVI XXII. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL, VALAMINT A VISSZACSATOLT TERÜLETEKKEL KAPCSOLATBAN A FELSŐHÁZ SZERVEZETÉRE VONATKOZÓAN SZÜKSÉGES ÁTMENETI RENDELKEZÉSEKRŐL

A SZENT KORONÁVAL KAPCSOLATOS TÖRVÉNYEK²¹⁹

1464. évi II. TC. A SZENT KORONA MEGŐRZÉSÉRŐL
1492. évi III. TC. AZ ORSZÁG KORONÁJÁT HOGYAN, KIK ÉS HOL ŐRIZZÉK?
1498. évi XXV. TC. A SZENT KORONA ŐRZÉSÉRŐL: HOGY AZT A BÁRÓK ÉS NE A FŐPAPOK ŐRIZZÉK
1500. évi XXIII. TC. A KORONA ŐRZÉSÉVEL KÉT VILÁGI URAT KELL MEGBIZNI
1608. évi (k. e.) IV. TC. A KORONA VISSZAHOZÁSÁRÓL ÉS ŐRZÉSÉRŐL
1608. évi (k. u.) XVI. TC. AZ ORSZÁG KORONÁJÁT KIK ÉS HOL ŐRIZZÉK?
1613. évi IX. TC. A KAPUK SZÁMBAVÉTELÉRŐL ÉS AZ ADÓKIROVÁSRÓL, TOVÁBBÁ ANNAK A KORONA

219 A felsorolt törvények közül könyvünkben megtalálható az 1928. évi XXV. tc.

- ÖRZÉSE, ORSZÁGHÁZ VÁSÁRLÁSA ÉS ÉPÍTÉSE, VALAMINT A KÜLÖNBÖZŐ KÖVETEK SZÁMÁRA VALÓ FELHAJTÁSÁRÓL; NEM KÜLÖNBEN A SZLAVONORSZÁGI ADÓZÁS MÓDJÁRÓL
1613. ÉVI XVIII. TC. SZÜKSÉG ÉS VESZEDELEM IDEJÉN A FELKELÉS MÓDJÁRÓL ÉS ILYEN ESETBEN A KORONA MEGŐRZÉSÉRŐL VALÓ GONDOSKODÁSRÓL
1622. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJÁNAK TRENCSENBŐL SOPRONBA SZÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS ANNAK MEGTEKINTÉSE ÉS MEGVIZSGÁLÁSA UTÁN, ISMÉT A POZSONYI VÁRBA VISSZAHELYEZÉSÉRŐL; TOVÁBBÁ A KORONAŐRÖK SZÁMÁRÓL ÉS A KORONA ÁTADÁSA IRÁNT ÖZVEGY RÉVAYNÉ URASSZONYNAK A MEGNYUGTATÁSÁRÓL
1622. ÉVI XXXIV. TC. MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREINEK FIZETÉST HATÁROZNAK
1625. ÉVI XXVI. TC. A KORONA ŐRZÉSÉRE ALKALMAZANDÓ VÁRKATONÁK SZÁMÁRÓL
1630. ÉVI VI. TC. UGY A SZENT KORONA ŐREI SZÁMÁRA, MINT AZ ORSZÁGLAKÓK HÁZA ÉPÍTÉSÉNEK A BEFEJEZÉSÉRE ADÓT AJÁNLANAK MEG ÉS AZ ÉPÍTÉS VEZETÉSÉNEK AZ ÉLÉRE NAGYSÁGOS PÁLFFY PÁLT ÁLLITJÁK
1630. ÉVI XLVII. TC. NÉHAI NAGYSÁGOS DÓCZY ISTVÁNNAK, AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐRÉNEK HELYÉBE NAGYSÁGOS FORGÁCH PÉTERT HELYETTESITIK ÉS DÓCZYNAK AZ ÖZVEGYÉT A KULCSOK ÁTADÁSÁRA NÉZVE FŐLOLDOZOTTNAK JELENTIK KI
1635. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁG KORONÁJÁNAK ŐREI ÉS FELVIGYÁZÓI RÉSZÉRE VALÓ ADÓZÁSRÓL
1635. ÉVI LXXXVII. TC. A KORONAŐRZÉSRE ALKALMAZOTT NÉMET KATONÁKAT AZ ORSZÁG ÉS A KORONA IRÁNT ESKÜRE KÖTELEZZÉK. KIKTŐL FÜGGJENEK? ÉS HOGY MINDKÉT NEMZETBELI ŐRKATONÁKAT ENGEDELMESSÉGBEN TARTSÁK
1638. ÉVI XLVIII. TC. A SZENT KORONA FEKVŐJÓSZÁGAI ÉS A FISCUS JOGAI AZ ORSZÁG ÉS A VÁRMEGYÉK TERHEI VISELÉSÉNEK ALÁVETVE LEGYENEK; A TISZTVISELŐK AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI ALATT ÁLLANI TARTOZZANAK; AZ ELLENSZEGÜLŐKET BÜNTETNI KELL
1647. ÉVI IV. TC. A KORONA ŐRZÉSÉRE ALKALMAZOTT ŐRKATONÁK SZÁMÁRÓL, AZO FÜGGÉSÉRŐL ÉS KÁROKTÓL VALÓ TARTÓZKODÁSÁRÓL
1647. ÉVI XXXIV. TC. A KORONA ŐRZÉSÉRE VALÓ ADÓZÁS HORVÁTORSZÁG ÉS SZLAVONIA RÉSZÉRŐL; ÉS HOGY A RENDES HARMINCZAD EGYIK FELÉT EGÉSZEN A BÁNI KATONASÁG FIZETÉSÉRE, VALAMINT A TÖBBI ADÓKAT IS A KULPAMELLÉKI GYALOGOSOK FENTARTÁSÁRA KELL FORDITANI
1649. ÉVI XCVI. TC. AZ ORSZÁG KORONÁJÁNAK GONDOZÓI ÉS ŐREI RÉSZÉRE VALÓ ADÓZÁS
1655. ÉVI XV. TC. A SZENT KORONA GONDOZÓI ÉS ŐREI, MEG AZ ORSZÁG KÖVETSÉGEI RÉSZÉRE VALÓ ADÓZÁS
1655. ÉVI XLV. TC. A KORONAŐRÖK KÖZÜL LEGALÁBB AZ EGYIK MARADJON A SZENT KORONA MELLETT; ÉS A NÉMET KATONÁK BÜNTETÉS TEKINTETÉBEN IS TŐLÜK FÜGGJENEK
1659. ÉVI X. TC. A SZENT KORONA ŐREI ÉS ŐRSÉGI KATONÁI RÉSZÉRE VALÓ ADÓZÁS
1662. ÉVI L. TC. A SZENT KORONA ŐREINEK ÉS FELVIGYÁZÓINAK FIZETÉSÉRE VALÓ ADÓZÁS

1681. évi XXXV. TC. MONYORÓKERÉKI GRÓF ERDŐDY KRISTÓFOT A SZENT KORONA ŐRÉVÉ
VÁLASZTJÁK
1681. évi XXXVI. TC. A SZENT KORONA ŐREINEK DIJAZÁSÁRÓL S ANNAK KATONÁI SZÁMÁRÓL
ÉS FÜGGÉSÉRŐL
1715. évi XXXVIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐRZÉSÉNEK HELYÉRŐL S ANNAK ŐREI
VÁLASZTÁSÁRÓL
1741. évi VI. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREINEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1751. évi IV. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREIRŐL
- 1764/65. évi IV. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREIRŐL
- 1790/91. évi VI. TC. HOGY AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA BUDÁN ŐRIZTESSÉK
- 1790/91. évi VIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJÁNAK ŐREIRŐL
1802. évi V. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREIRŐL
1827. évi II. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJÁNAK ŐREIRŐL
1836. évi II. TC. AZ ORSZÁG SZENTSÉGES KORONÁJÁNAK ŐRJEIRŐL
1840. évi I. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐRJÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1844. évi I. TC. AZ ORSZÁG SZ. KORONÁJA ŐREINEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1867. évi VI. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐREINEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1873. évi X. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1883. évi XIV. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1895. évi IX. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1901. évi XXIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1907. évi XXXIV. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1918. évi VI. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1919. évi XXXI. NÉPTÖRVÉNY A KORONA ÉS A KORONÁZÁSI JELVÉNYEK ŐRZÉSÉRŐL
1928. évi XXV. TC. A SZENT KORONA ÉS A HOZZÁTARTOZÓ DRÁGASÁGOK GONDVISELÉSÉRŐL
1930. évi VIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1931. évi XXXIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA EGYIK ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
1934. évi XVI. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA MINDKÉT ŐRÉNEK MEGVÁLASZTÁSÁRÓL
2000. évi I. TV. SZENT ISTVÁN ÁLLAMALAPÍTÁSÁNAK EMLÉKÉRŐL ÉS A SZENT KORONÁRÓL

DEKRÉTUMOK (TÖRVÉNYKÖNYVEK) LISTÁJA

1342 I. (ANJOU) KÁROLY (RÓBERT) DEKRÉTUMA	1527 I. FERDINÁND I. DEKRÉTUMA
1351 I. LAJOS DEKRÉTUMA	1528 I. FERDINÁND II. DEKRÉTUMA
1384 MÁRIA DEKRÉTUMA	1536 I. FERDINÁND III. DEKRÉTUMA
1404 ZSIGMOND I. DEKRÉTUMA	1537 I. FERDINÁND IV. DEKRÉTUMA
1405 (I.) ZSIGMOND II. DEKRÉTUMA	1538 (SZLAVÓNORSZÁGI) I. FERDINÁND V. DEKRÉTUMA
1405 (II.) ZSIGMOND III. DEKRÉTUMA	1542 (I., BESZTERCEBÁNYAI) I. FERDINÁND VI. DEKRÉTUMA
1411 ZSIGMOND IV. DEKRÉTUMA	1542 (II., POZSONYI) I. FERDINÁND VII. DEKRÉTUMA
1435 (I.) ZSIGMOND V. DEKRÉTUMA	1543 I. FERDINÁND VIII. DEKRÉTUMA
1435 (II.) ZSIGMOND VI. DEKRÉTUMA	1545 I. FERDINÁND IX. DEKRÉTUMA
1439 ALBERT DEKRÉTUMA	1546 I. FERDINÁND X. DEKRÉTUMA
1453 V. LÁSZLÓ I. DEKRÉTUMA	1547 I. FERDINÁND XI. DEKRÉTUMA
1454 V. LÁSZLÓ II. DEKRÉTUMA	1548 I. FERDINÁND XII. DEKRÉTUMA
1458 SZILÁGYI MIHÁLY DEKRÉTUMA	1550 I. FERDINÁND XIII. DEKRÉTUMA
1462 I. (HUNYADI) MÁTYÁS I. DEKRÉTUMA	1552 I. FERDINÁND XIV. DEKRÉTUMA
1464 I. (HUNYADI) MÁTYÁS II. DEKRÉTUMA	1553 I. FERDINÁND XV. DEKRÉTUMA
1471 I. (HUNYADI) MÁTYÁS III. DEKRÉTUMA	1554 I. FERDINÁND XVI. DEKRÉTUMA
1478 I. (HUNYADI) MÁTYÁS IV. DEKRÉTUMA	1555 I. FERDINÁND XVII. DEKRÉTUMA
1481 I. (HUNYADI) MÁTYÁS V. DEKRÉTUMA	1556 I. FERDINÁND XVIII. DEKRÉTUMA
1486 I. (HUNYADI) MÁTYÁS VI. DEKRÉTUMA	1557 I. FERDINÁND XIX. DEKRÉTUMA
1492 II. ULÁSZLÓ I. DEKRÉTUMA	1559 I. FERDINÁND XX. DEKRÉTUMA
1495 II. ULÁSZLÓ II. DEKRÉTUMA	1563 I. FERDINÁND XXI. DEKRÉTUMA
1498 II. ULÁSZLÓ III. DEKRÉTUMA	1566 I. MIKSA I. DEKRÉTUMA
1500 II. ULÁSZLÓ IV. DEKRÉTUMA	1567 I. MIKSA II. DEKRÉTUMA
1504 II. ULÁSZLÓ V. DEKRÉTUMA	1569 I. MIKSA III. DEKRÉTUMA
1507 II. ULÁSZLÓ VI. DEKRÉTUMA	1572 (I.) I. MIKSA IV. DEKRÉTUMA
1514 II. ULÁSZLÓ VII. DEKRÉTUMA	1572 (II.) I. MIKSA V. DEKRÉTUMA
1518 (I., TOLNAI) II. LAJOS I. DEKRÉTUMA	1574 I. MIKSA VI. DEKRÉTUMA
1518 (II., BÁCSI) II. LAJOS II. DEKRÉTUMA	1575 I. MIKSA VI. DEKRÉTUMA
1519 (BÁCSI) II. LAJOS III. DEKRÉTUMA	1578 I. RUDOLF I. DEKRÉTUMA
1522 (BUDAI) II. LAJOS IV. DEKRÉTUMA	1582 I. RUDOLF II. DEKRÉTUMA
1523 (BUDAI) II. LAJOS V. DEKRÉTUMA	1583 I. RUDOLF III. DEKRÉTUMA
1525 (RÁKOSI) II. LAJOS VI. DEKRÉTUMA	
1526 (RÁKOSI) II. LAJOS VII. DEKRÉTUMA	

- 1588 I. RUDOLF IV. DEKRÉTUMA
 1593 I. RUDOLF V. DEKRÉTUMA
 1595 I. RUDOLF VI. DEKRÉTUMA
 1596 I. RUDOLF VII. DEKRÉTUMA
 1597 I. RUDOLF VIII. DEKRÉTUMA
 1598 I. RUDOLF IX. DEKRÉTUMA
 1599 I. RUDOLF X. DEKRÉTUMA
 1600 I. RUDOLF XI. DEKRÉTUMA
 1601 I. RUDOLF XII. DEKRÉTUMA
 1602 I. RUDOLF XIII. DEKRÉTUMA
 1603 I. RUDOLF XIV. DEKRÉTUMA
 1604 I. RUDOLF XV. DEKRÉTUMA
 1608 (K. E.) II. MÁTYÁS DEKRÉTUMA
 1608 (K. U.) II. MÁTYÁS I. DEKRÉTUMA
 1609 II. MÁTYÁS II. DEKRÉTUMA
 1613 II. MÁTYÁS III. DEKRÉTUMA
 1618 II. MÁTYÁS IV. DEKRÉTUMA
 1622 II. FERDINÁND I. DEKRÉTUMA
 1625 II. FERDINÁND II. DEKRÉTUMA
 1630 II. FERDINÁND III. DEKRÉTUMA
 1635 II. FERDINÁND IV. DEKRÉTUMA
 1638 III. FERDINÁND I. DEKRÉTUMA
 1647 III. FERDINÁND II. DEKRÉTUMA
 1649 III. FERDINÁND III. DEKRÉTUMA
 1655 III. FERDINÁND IV. DEKRÉTUMA
 1659 I. LIPÓT I. DEKRÉTUMA
 1662 I. LIPÓT II. DEKRÉTUMA
 1681 I. LIPÓT III. DEKRÉTUMA
 1687 I. LIPÓT IV. DEKRÉTUMA
 1715 III. KÁROLY I. DEKRÉTUMA
 1723 III. KÁROLY II. DEKRÉTUMA
 1729 III. KÁROLY III. DEKRÉTUMA
 1741 MÁRIA TERÉZIA I. DEKRÉTUMA
 1751 MÁRIA TERÉZIA II. DEKRÉTUMA
 1764–1765 MÁRIA TERÉZIA
 III. DEKRÉTUMA
- 1790 II. LIPÓT DEKRÉTUMA
 1792 I. FERENC I. DEKRÉTUMA
 1796 I. FERENC II. DEKRÉTUMA
 1802 I. FERENC III. DEKRÉTUMA
 1805 I. FERENC IV. DEKRÉTUMA
 1807 I. FERENC V. DEKRÉTUMA
 1808 I. FERENC VI. DEKRÉTUMA
 1812 I. FERENC VII. DEKRÉTUMA
 1827 I. FERENC VIII. DEKRÉTUMA
 1830 I. FERENC IX. DEKRÉTUMA

MAGYARORSZÁG 1944-BEN HATÁLYOS TÖRVÉNYEI²²⁰

SZENT LÁSZLÓ DEKRÉTUMA 1. KÖNYVÉNEK VIII. FEJEZETE A RÉGISÉG MIATT ROMBADÓLT TEMPLOMOKRÓL

1222. ÉVI I. TC. SZENT ISTVÁN KIRÁLY ÜNNEPÉRŐL

1222. ÉVI XII. TC. AZ ÖZVEGYI HITBÉRRŐL

1439. ÉVI V. TC. ARRÓL, HOGY KÜLFÖLDIEKRE NE RUHÁZTASSANAK TISZTSÉGEK ÉS HOGY A FŐPAP ÉS ZÁSZLÓSURAK ÜGYEIK INTÉZÉSÉRE NE TARTSANAK KÜLFÖLDIEKET

1439. ÉVI XXL TC. ARRÓL, HOGY A VILÁGIAK NE FOGLALJÁK EL AZ EGYHÁZI JAVADALMAKAT

1439. ÉVI XXU. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK

1453. ÉVI III. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY MÉLTÓSÁGOKAT KÜLFÖLDIEKRE NE RUHÁZZUK

1458. ÉVI VII. TC. ARRÓL, HOGY EGYHÁZI MÉLTÓSÁGOK ÉS ÖRÖKSÉGEK IDEGENEKNEK NE ADO-MÁNYOZTASSANAK

1464. ÉVI XI. TC. A SZENT KORONA ŐRZÉSÉRŐL

1471. ÉVI XI. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY AZ ORSZÁGGYŰLÉS HOZZÁJÁRULÁSA, NÉLKÜL ADÓT NE SZEDJEN

1471. ÉVI XII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY A PER FOLYÁSÁT NE AKADÁLYOZZA ÉS HOGY A PER MEG-GÁTLÁSÁRA ENNEK ELLENÉRE KIADOTT PARANCSAI ÉRVÉNYTELENEK

1471. ÉVI XIII. TC. ARRÓL, HOGY KÉT EGYHÁZI JAVADALOM UGYANANNAK A SZEMÉLYNEK NE ADO-MÁNYOZTASSÉK

1471. ÉVI XIX. TC. ARRÓL, HOGY FŐBENJÁRÓ BÜNTETÉS TERHE ALATT SENKI NE FORDULJON PANASSZAL KÖZVETLENÜL A RÓMAI SZENTSZÉKHEZ, HANEM AZ ÜGYET SAJÁT MEGYÉSPÜS-PÖKE ELŐTT INDÍTSA MEG S CSUPÁN FELLEBBEZÉS ÚTJÁN VIGYE RÓMÁBA

1471. ÉVI XXVI. TC. ARRÓL, HOGY AZ ÁTRUHÁZÓ AKARATA ELLENÉRE TETT ÁTRUHÁZÁSI NYILAT-KOZAT ÉRVÉNYTELEN

A NÁDORI TISZTSÉG TÁRGYÁBAN ALKOTOTT 1485. ÉVI TC.

1486. ÉVI XXVII. TC. ARRÓL, HOGY A FEKVŐJÓSZÁG FELKÉRŐJE, HA AZ IKTATÁSKOR ELLENTMON-DANAK, A BIRTOKOT NE FOGLALJA EL, TOVÁBBÁ ARRÓL, HOGY MIT KELL TENNI, HA AZ ELLENTMONDÓ CSAK KÖZVETLENÜL ELŐBB HELYEZKEDETT BIRTOKBA, VÉGÜL ARRÓL, HOGY A FELESÉG FÉRJE HALÁLA UTÁN SEMMI OKBÓL SE ESSÉK EL VISZONTHITBÉRÉTŐL

1492. ÉVI III. TC. ARRÓL, HOGY AZ ORSZÁG KORONÁJÁT HOGYAN, KIK ÉS HOL ŐRIZZÉK

220 *Magyarország hatályos törvényei* I–III. megjelent kötetek tartalomjegyzékéből vett törvények sora, amely 1895-ig tartalmazza az 1944-ben hatályos törvényeket. Szerk.: Vladár Gábor, 1944. Budapest, Országgyűlés Könyvtára.

1492. ÉVI V. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY NAGYOBBRÉSzt AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK
1492. ÉVI XLV. TC. ARRÓL, HOGY SENKIT SEM SZABAD MEGYÉSPÜSPÖKÉNEK ELKERÜLÉSÉVEL, A RÓMAI KÚRIA VAGY AZ APOSTOLI KÖVET, VAGY KIKÜLDÖTT ELŐTT PERBEFOGNI
1492. ÉVI LXIV. TC. ARRÓL, HOGY AZ ÖZVEGYI HITBÉRHEZ VALÓ JOG ÉRINTETLENÜL MARAD, BÁRMI VOLT IS A FÉRJ HALÁLÁNAK AZ OKA
1492. ÉVI CVIII. TC. HOGY A KIRÁLY ÁLTAL HIRDETETT ORSZÁGGYÜLÉSEN, VAGY EGYBEGYÜLEKEZÉSBEN NÉGY NAPON TÚL SENKIRE SEM KELL VÁRAKOZNI, HANEM AZ ÜGYEKBEHATÁROZNI KELL ÉS A TÁVOLLEVŐK A HATÁROZATOKAT KÖTELESEK ELFOGADNI
1495. ÉVI XXX. TC. ARRÓL, HOGY KÜLFÖLDIEKNEK NEM SZABAD EGYHÁZI JAVADALMAKAT ADOMÁNYOZNI; A MÚLTBAN ADOMÁNYOZOTT JAVADALMAKAT EL KELL VENNII, HA A MEGADO-
MÁNYOZOTT FELHÍVÁSRA NEM JÖN AZ ORSZÁGBA LAKNI
1495. ÉVI XXXI. TC. ARRÓL, HOGY AZ A KÜLFÖLDI, AKI MÁSTÓL KÉR FEL EGYHÁZI JAVADALMAT, MINT A KIRÁLYTÓL, VAGY EGYÉB OLYAN SZEMÉLYTÓL, AKINEK AZ ORSZÁGBAN KEGYÚRI JOGA VAN, VÍZBEFÜLLASZTASSÉK
1495. ÉVI XXXII. TC. ARRÓL, HOGY EGYHÁZI TISZTSÉG KÜLFÖLDINEK NE ADOMÁNYOZTASSÉK
1498. ÉVI XXV. TC. ARRÓL, HOGY A SZENT KORONÁT NE A FŐPAPOK, HANEM AZ ORSZÁGZÁSZ-
LÓSOK ŐRIZZÉK
1498. ÉVI LVI. TC. ARRÓL, HOGY EGY EGYHÁZI SZEMÉLY NE BÍRHASSON KÉT JAVADALMAT VAGY MÉLTÓSÁGOT ÉS ARRÓL, HOGY A RÓMAI KÚRIÁNÁL VALAKINEK A RÉSZÉRE LEKÖTÖTT JAVADALMAT EGY ÉV ALATT SZABADDÁ KELL TENNI ÉS VÉGÜL ARRÓL, HOGY KÜLFÖLDINEK NEM LEHET JAVADALMAT JUTTATNI
1498. ÉVI LVIII. TC. ARRÓL, HOGY A SZERZETES PRÉPOSTSÁGOK ÉS APÁTSÁGOK CSAKIS SZERZETES-
TESEKNEK ÉS OLYAN SZEMÉLYEKNEK ADOMÁNYOZHATOK, AKIK AZ ILLETŐ RENDHEZ TAR-
TOZNAK
1498. ÉVI LIX. TC. ARRÓL, HOGY A PAPI SZEMÉLYEK VILÁGI ÖLTÖZETBEN NE TARTSANAK KEZÜKÖN
EGYHÁZI JAVADALMAT
1498. ÉVI LXIII. TC. ARRÓL, HOGY PERES ÜGYEKET CSAKIS FELLEBBEZÉS ÚTJÁN LEHET AZ APOS-
TOLI SZÉK ELÉ VINNI, KÖZVETLEN PANASZKÉNT AZONBAN NEM
1498. ÉVI LXVI. TC. ARRÓL, HOGY A PLÉBÁNOS A KEGYÚR AKARATA ELLENÉRE NE ERŐSÍTTESSÉK
MEG
1498. ÉVI LXVII. TC. ARRÓL, HOGY EGYHÁZI JAVADALMAK FIATALOKNAK, TUDATLANOKNAK,
ALKALMATLANOKNAK ÉS JÁRATLANOKNAK NE ADOMÁNYOZTASSANAK
1500. ÉVI XXIII. TC. ARRÓL, HOGY A KORONA ŐRZÉSÉVEL KÉT VILÁGI URAT KELL MEGBÍZNI
1500. ÉVI XXXII. TC. ARRÓL, HOGY SZERZETES APÁTSÁGOK ÉS PRÉPOSTSÁGOK VILÁGI PAPOKNAK
NE ADOMÁNYOZTASSANAK
1500. ÉVI XXXV. TC. AZ EGYHÁZI BÍRÁK HELYETTESEIRŐL

1504. ÉVI X. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY EGYHÁZI ÉS VILÁGI JAVAKAT CSAK ORSZÁGLAKOSOKNAK ÉS NE IDEGENEKNEK ADOMÁNYOZZON
1504. ÉVI XXVI. TC. ARRÓL, HOGY A PLÉBÁNOST A KEGYÚR AKARATA ELLENÉRE NE ERŐSÍTSÉK MEG
1504. ÉVI XXVII. TC. ARRÓL, HOGY AZ APÁTSÁGOKAT ÉS A SZERZETES PRÉPOSTSÁGOKAT SZERZETESeknek KELL ADOMÁNYOZNI
1507. ÉVI XIII TC. A JAVADALMAKNAK EGY KÉZBE ÖSSZEHALMOZÁSÁRÓL
1514. ÉVI LIX. TC. ARRÓL, HOGY SENKI KEZÉN NE LEGYEN EGYNÉL TÖBB EGYHÁZI JAVADALOM
1514. ÉVI LXIII. TC. A TÖRVÉNYEK ÖSSZEGYŰJTÉSÉRŐL, HELYES SZÖVEGÜK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL ÉS A VÁRMEGYÉNEK SZÉTKÜLDÉSÉRŐL
1526. ÉVI XXI. TC. ARRÓL, HOGY JAVADALMAKAT EGYEDÜL A KIRÁLY ADOMÁNYOZHAT
1526. ÉVI XXII. TC. ARRÓL, HOGY A NÁDOR TISZTE ÉLETFOGYTIGLAN TART
1536. ÉVI LVII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLYI FELSÉG MAGYARORSZÁGBAN LAKJÉK
1536. ÉVI LIX. TC. ARRÓL, HOGY A KIKÉNYSZERÍTETT KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁS, ÍGÉRET ÉS INSCRIPTIO ÉRVÉNYTELEN
1546. ÉVI XVIII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY NAGYOBBRÉSzt MAGYARORSZÁGON LAKJÉK
1547. ÉVI V. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY NAGYOBBRÉSzt MAGYARORSZÁGON LAKJÉK
1548. ÉVI V. TC. A VALLÁSNAK AZ ELŐBBI ÁLLAPOTBA VISSZAHELYEZÉSÉRŐL
1548. ÉVI XIV. TC. A KIRÁLYNAK JÁRÓ ENGEDELMESSÉGRŐL
1548. ÉVI XVIII. TC. A NÁDORVÁLASZTÁS ELHALASZTÁSÁRÓL
1548. ÉVI XXII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK
1550. ÉVI IV. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK
1550. ÉVI XVIII. TC. ARRÓL, HOGY A PÜSPÖKSÉGEK ÉS MÁS FŐPAPI JAVADALMAK ARRA ÉRDEMES SZEMÉLYEKNEK ADOMÁNYOZTASSANAK
1550. ÉVI LXII. TC. ARRÓL, HOGY MINDEN VÁRMEGYÉNEK LEGYEN PECSÉTJE
1552. ÉVI XVII. TC. ARRÓL, HOGY A FEKVŐJÓSZÁGNAK KÉNYSZERBŐL VALÓ ELIDEGENÍTÉSE ÉRVÉNYTELEN
1552. ÉVI XXXII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY MAGA, VAGY PEDIG TELJES HATALOMMAL A FIA AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK
1552. ÉVI XLII. TC. ARRÓL, HOGY FŐPAPI ÁLLÁSOKAT, EGYHÁZI JAVADALMAKAT ÉS FŐÚRI TISZTSÉGEKET MAGYAROKNAK ADJANAK
1555. ÉVI I. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY MARADJON AZ ORSZÁGBAN, VAGY MAGA HELYETT HAGYJA ITT FIÁT
1557. ÉVI X. TC. AZ EGYHÁZAK SZABADSÁGAINAK, MENTESSÉGEINEK ÉS KIVÁLTSÁGAINAK MEGTARTÁSÁRÓL
1566. ÉVI XXV. TC. ARRÓL, HOGY A BÍRÓI ELJÁRÁST KIRÁLYI PARANCSSOKKAL NE ZAVARJÁK
1567. ÉVI XXI. TC. A LELESZI PRÉPOSTSÁG FEKVŐ JAVAIRA VONATKOZÓ ELLENTMONDÁSÉRŐL

1567. ÉVI XLVI. TC. ARRÓL, HOGY Ő CSÁSZÁRI FELSÉGE AZ ORSZÁGBAN VAGY VALAMELY SZOM-
SZÉDOS TARTOMÁNYBAN LAJKÉK
1569. ÉVI XXXVI. TC. MEGÜRESEDETT EGYHÁZI JAVADALMAKNAK ALKALMAS SZEMÉLYEK RÉ-
SZÉRE VALÓ ADOMÁNYOZÁSÁRÓL
1569. ÉVI XLI. TC. ARRÓL, HOGY A KÜLFÖLDI ÜGYVÉDEKET A PERES ÜGYEKNEK SZENTSZÉKEK
ELŐTT VALÓ VITELÉHEZ ÉS VÉDELMEZÉSÉHEZ NE BOCSÁSSÁK, KIKÜSZÖBÖLENDŐ AZOKAT
A VISSZAÉLÉSEKET, AMELYEKET AZ ORSZÁGBAN MEGHONOSÍTOTTA
1582. ÉVI VIII. TC. A KAROK ÉS RENDEK ARRA IRÁNYULÓ KÉRÉSÉRŐL, HOGY Ő FELSÉGE AZ OR-
SZÁGBA VISSZATÉRJEN
1588. ÉVI XXXIV. TC. ARRÓL, HOGY A JAVADALMAKAT MAGYAROKNAK ADOMÁNYOZZÁK S A
ZÁLOGBA ADOTT JAVADALMAKAT VISSZAVÁLTSAK
1593. ÉVI XVIII. TC. ARRÓL, HOGY A KAROK ÉS RENDEK Ő FELSÉGÉT AZ ORSZÁG MEGLÁTOGA-
TÁSÁRA KÉRIK
1608. ÉVI KORONÁZÁS ELŐTTI I. TC. A VALLÁSÜGYRŐL
1608. ÉVI KORONÁZÁS ELŐTTI III. TC. A NÁDOR ÉS A SZEMÉLYNÖK VÁLASZTÁSÁRÓL
1608. ÉVI KORONÁZÁS ELŐTTI IV. TC. A KORONA VISSZAHOZATALÁRÓL ÉS ŐRZÉSÉRŐL
1608. ÉVI KORONÁZÁS ELŐTTI XVIII. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY AZ ORSZÁGBAN LAJKÉK
1608. ÉVI KORONÁZÁS UTÁNI XVI. TC. ARRÓL, HOGY A KORONÁT KIK ÉS HOL ŐRIZZÉK
1613. ÉVI VII. TC. A NÁDORI HATALOMNAK A RÉGI SZOKÁS SZERINT VALÓ FENNTARTÁSA
1618. ÉVI IV. TC. A NÁDORISPÁN HATALMÁRA ÉS VÁLASZTÁSÁRA VONATKOZÓ KORÁBBI TÖRVÉNY-
CIKKEK MEGÚJÍTÁSÁRÓL
1618. ÉVI XXVIII. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉSEN A KAROK ÉS RENDEK ÁLTAL HOZOTT CIKKELYEK
MEGERŐSÍTÉSÉRŐL
1618. ÉVI LXI. TC. ARRÓL, HOGY MIKÉP KELL ELJÁRNI AZOK ELLEN A HITBÉRES ÖZVEGYEK ELLEN,
AKIK AZ ÖRÖKÖS SÉRELMERE A FÉRJ FEKVŐJÓSZÁGAIT VISSZATARTJÁK, ELIDEGENÍTIK, VAGY
PUSZTÍTJÁK, VAGY A FEKVŐJÓSZÁGOK ÖRÖKÖSEINEK A LEVELEKET ÉS MÁS OKIRATOKAT
NEM ADJÁK KI
1618. ÉVI LXXVII. TC. A VALLÁSÜGYEKBE HOZOTT TÖRVÉNYCIKK MEGÚJÍTÁSÁRÓL
1622. ÉVI LXII. TC. A HITBÉRES ÖZVEGYRŐL SZÓLÓ 1618. ÉVI LXI. TC. MEGÚJÍTÁSÁRÓL ÉS MA-
GYARÁZATÁRÓL
1625. ÉVI XXII. TC. A VALLÁSÜGYRŐL
1630. ÉVI XXX. TC. A NEMESÍTÉSNEK A CÍMERES LEVELEK FELKÉRÉSÉNEK ÉS ADOMÁNYOZÁSÁNAK
MÓDJÁRÓL
1630. ÉVI XXXII. TC. A VALLÁSÜGYRŐL
1635. ÉVI XVIII. TC. ARRÓL, HOGY TÖRVÉNYT ÉS STATÚTUMOT CSAKIS A KIRÁLY ÉS AZ ORSZÁG
ALKOTHAT, MAGÁNOSOK ÁLTAL ALKOTOLT SZABÁLYOK SEMMISEK

1647. ÉVI V. TC. A NAGYSÁGOM ERDÉLYI FEJEDELEMMEL, RÁKÓCZI GYÖRGY ÚRRAL KÖTÖTT BÉKÉRŐL KIÁLLÍTOTT OKLEVÉL AZ ORSZÁG TÖRVÉNYEI KÖZÉ IKTATTATIK
1647. ÉVI XCVIII. TC. ARRÓL, HOGY EGY SZEMÉLYNEK NE ADOMÁNYOZZANAK TÖBB EGYHÁZI JAVADALMAT, AZOKRA AZONBAN, AKIK NINCSENEK ELLÁTVA, KÜLÖNÖSEN A KANCELLÁR ÚRRA TEKINTETTEL KELL LENNI
1647. ÉVI C. TC. A PLÉBÁNOSOK KIJELÖLÉSÉRŐL ÉS MEGERŐSÍTÉSÉRŐL
1647. ÉVI CV. TC. ARRÓL, HOGY MIKÉPPEN KELL ELJÁRNI AZOK ELLEN A HITBÉRES ÖZVEGYEK ELLEN, AKIK A HITBÉRES FEKVŐJŐSZÁGOKAT, A LEVELEKET ÉS MÁS OKIRATOKAT OLYANOKNAK ADJÁK ÁT, AKINEK AZ ÖRÖKSÉGHEZ NINCSEN KÖZÜK
1665. ÉVI XXV. TC. AZ ELJÁRÁSRÓL OLYAN HITBÉRES ÖZVEGY ELLEN, AKI FÉRJÉNEK HOLTTESTÉT HOSSZABB IDEIG ELTEMETETLENÜL HAGYJA; VAGY A FEKVŐJŐSZÁGOT A TEMETÉS KÖLTSÉGE CÍMÉN ELIDEGENÍTI
1665. ÉVI XXXVI. TC. A NEMESÍTÉS KORÁBBI MÓDJÁNAK MEGTARTÁSÁRÓL ÉS ARRÓL, HOGY A NEMESÍTÉS ABBAN A VÁRMEGYÉBEN TÉTESSÉK KÖZZÉ, AMELYBEN AZ ÉRDEKELT LAKIK
1665. ÉVI XLV. TC. ARRÓL, HOGY A KORONAÖRÖK KÖZÜL LEGALÁBB AZ EGYIK MARADJON A SZENT KORONA MELLETT ÉS A NÉMET KATONÁK FEGYELMI HATÓSÁGUK ALATT ÁLLJANAK
1665. ÉVI LXXXI. TC. AZ ÁRVÍZ ÁLTAL ELSODORT TERÜLETEK VISSZASZERZÉSÉRŐL
1659. ÉVI XXXVIII. TC. ARRÓL, HOGY EGYHÁZI TISZTSÉGEK ÉS JAVADALMAK, ÚGYSZINTÉN VILÁGIAK IS BELFÖLDIEKNEK ADOMÁNYOZTASSANAK
1681. ÉVI XXV. TC. A VALLÁS SZABAD GYAKORLATÁRÓL
1681. ÉVI XXVII. TC. ARRÓL, HOGY VILÁGI TISZTSÉGEK ÉS EGYHÁZI JAVADALMAK CSAK ÉRDEMES BELFÖLDIEKNEK ADOMÁNYOZHASSANAK
1687. ÉVI XI. TC. ARRÓL, HOGY A GYERMEKEK ÉS VÉGRENDELET NÉLKÜL MEGHALT FÉRJ ÉS FELESEG KÖZÖTT A ZÁLOGOS FEKVŐJŐSZÁGOKBAN S INGÓSÁGOKBAN KÖLCSÖNÖS ÉS VISZONOS ÖRÖKLÉS ÁLLAPÍTTATIK MEG
1687. ÉVI XIII. TC. ARRÓL, HOGY A KIKÉNYSZERÍTETT ÁTRUHÁZÁST A TÖRVÉNY SZÉKEKEN SEMMISNEK TEKINTSÉK; MEGFELELŐ KIEGÉSZÍTÉSEL MEGÚJÍTTATIK MÁTYÁS KIRÁLY DEKRÉTUMÁNAK XXVI. CIKKE
1687. ÉVI XX. TC. A JEZSUITA SZERZETNEK MAGYARORSZÁGBA ÉS KAPCSOLT RÉSZEBE BEFOGADÁSÁRÓL ÉS ÁLLANDÓSÍTÁSÁRÓL
1687. ÉVI XXI. TC. ARRÓL, HOGY A VALLÁSÜGYBEN – NYILATKOZAT HOZZÁADÁSÁVAL – MEGÚJÍTTATNAK AZ 1681. ÉVI XXV. ÉS XXVI. TÖRVÉNYCIKKEK
1715. ÉVI XVI. TC. A FŐPAP URAK SZABAD VÉGRENDELKEZÉSI KÉPESSÉGÉRŐL
1715. ÉVI XXVI. TC. A KIR. KINCSTÁR ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL
1715. ÉVI XXVII. TC. A VÉGRENDELETEKRŐL

1715. ÉVI XXXVIII. TC. AZ ORSZÁG SZENT KORONÁJA ŐRZÉSÉNEK HELYÉRŐL ÉS ŐREI MEGVÁL-
LASZTÁSÁRÓL
1715. ÉVI XLVIII. TC. A GONOSZTEVŐKET SZABADONBOCSÁTÓK BÜNTETÉSÉRŐL ÉS ARRÓL,
HOGY CSAKIS A KIRÁLYI FELSÉG ADHAT HALÁLRAÍTÉLTEKNEK KEGYELMET
1715. ÉVI LXXI. TC. BÁRMELY SZERZETESRENDBE LÉPŐ SZEMÉLYEK ÖRÖKRÉSZEÉNEK MEGÁLLAPÍ-
TÁSÁRÓL
1715. ÉVI LXXIV. TC. A BOZÓKI URADALOM FELERÉSZÉT ILLETŐ PERRŐL
1715. ÉVI CII. TC. AZ ALÁBB FELSOROLT SZERZETESRENDEKNEK MAGYARORSZÁGBA ÉS KAPCSOLT
RÉSZEIBE VALÓ BEFOGADÁSÁRÓL
1715. ÉVI CXI. TC. A KAROKNAK ÉS RENDEKNEK Ő LEGSZENTSÉGESEBB FELSÉGÉHEZ INTÉZETT
KÖSZÖNETÉRŐL AZÉRT, HOGY A JELENLEGI ESZTERGOMI ÉRSEK HIVATALI UTÓDAIT A RÓMAI
SZENT BIRODALMI HERCEG MÉLTÓSÁGÁVAL FELÉKESÍTENI KEGYESKEDETT
1723. ÉVI VIII. TC. A KIRÁLYI FELSÉGNEK MAGYARORSZÁGBAN LAKÁSÁRÓL
1723. ÉVI XLV. TC. ORSZÁGOS LEVÉLTÁR FELÁLLÍTÁSÁRÓL S MÁSOK LEVELEINEK A KIRÁLYI
KAMARÁKBÓL S A SZENT MÁRTONRÓL NEVEZETT SZENT PANNONHALMI KONVENTBŐL ÉS
ERDÉLYBŐL VISSZAVITELÉRŐL
1723. ÉVI LI. TC. A KAMARAI JAVAK IRÁNT FOLYÓ PEREKRŐL
1723. ÉVI LV. TC. A FŐPAPOKNAK MEGYÉIKBEN S JAVADALMAIKBAN LAKÁSÁRÓL
1723. ÉVI LXX. TC. A HAZA GYERMEKEINEK JÓ TANOKBAN NEVELÉSÉRŐL ÉS ARÓL, HOGY AZ
ALAPÍTVÁNYOK ÉS KEGYES HAGYOMÁNYOK, MELYEKET BÁRMIKÉPPEN ELHANYAGOLTAK,
HELYREÁLLÍTANDÓK S A NEM FOGANATOSÍTOTTAK FOGANATOSÍTANDÓK
1723. ÉVI LXXI. TC. ARRÓL, HOGY AZ EGYHÁZAK S EGYHÁZI JOGOK ELPUSZTULÁSÁNAK MEG-
GÁTLÁSÁN ŐRKÖDNI KELL
1723. ÉVI XCVI. TC. A VERESCILLAGOS-KERESZTES ISPOTÁLYOSOK RENDJÉNEK ÉS AZ ALÁBB
FELSOROLT EGYÉB RENDEKNEK MAGYARORSZÁGBA S KAPCSOLT RÉSZEIBE BEFOGADÁSÁRÓL
1729. ÉVI XXXVI. TC. ARRÓL, HOGY AZ OSZTÁLYIGAZÍTÁS VAGY ÚJ OSZTÁLY MEGNYERÉSÉRE A
TÖRVÉNYES HARMINCKÉT ÉV ALATT LÉPÉSEKET TENNI ELMULASZTÓ ELÉVÜLÉS ALÁ ESNEK
1729. ÉVI L. TC. A REMETE SZT. ÁGOSTONRÓL NEVEZETT ATYÁK ÉS TESTVÉREK SZERZETESRENDÉ-
NEK AZ ORSZÁGBA BEVÉTELÉRŐL
1741. ÉVI VII. TC. A KIRÁLYI FELSÉGNEK AZ ORSZÁGBAN LAKÁSÁRÓL
1741. ÉVI IX. TC. A NÁDORI TISZTSÉGRŐL
1741. ÉVI X. TC. A PRÍMÁS ÉS ÉRSEKI MÉLTÓSÁGRÓL
1741. ÉVI XV. TC. AZ EGYHÁZI ÉS VILÁGI JAVADALMAK, MÉLTÓSÁGOK ÉS HIVATALOK ADOMÁ-
NYOZÁSÁRÓL
1741. ÉVI XVI. TC. ARRÓL, HOGY A FŐPAPOK ÉS MÁS JAVADALMASOK EGYHÁZMEGYÉIKBEN, ILLE-
TŐLEG JAVADALMAIKBAN LAKJANAK, TOVÁBBÁ A KANONOKSÁGOK ADOMÁNYOZÁSÁRÓL

1741. ÉVI XVIII. TC. ERDÉLYRŐL, VALAMINT A MAGYARORSZÁGHoz TARTOZÓ MEGYÉK, KERÜ-
LETEK ÉS VIDÉKEK VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS BEKEBELEZÉSÉRŐL
1741. ÉVI XIX. TC. ADOMÁNY- ÉS CIMERESLEVELEK KIADÁSÁRÓL
1741. ÉVI XXIII. TC. A KIRÁLYI KINCSTÁRNAK A PERES ELJÁRÁSOKBAN ÉS A TÖRVÉNY ELÉ ÁL-
LÁSBAN VALÓ KÖTELEZETTSÉGÉRŐL
1741. ÉVI LXV. TC. A SZENT DOMONKOS PRÉDIKÁLÓ TESTVÉREK RENDJÉNEK MAGYARORSZÁG-
BA ÉS KAPCSOLT RÉSEIBE VALÓ BEFOGADÁSÁRÓL
1751. ÉVI I. TC. Ő CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉGÉNEK MAGYARORSZÁGON VALÓ LAKÁSÁRÓL
1751. ÉVI XII. TC. A. LELKÉSZI ILLETMÉNYEK SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1751. ÉVI XXV. TC. A JÁSZOKRÓL ÉS KUNOKRÓL
1764. ÉVI I. TC. A KIRÁLYNAK AZ ORSZÁGBAN VALÓ LAKÁSÁRÓL
1764. ÉVI VII. TC. ARRÓL HOGY AZ ORSZÁGZÁSZLÓSI MÉLTÓSÁG A NEMES TESTŐRSÉG KAPITÁ-
NYÁNAK MEGADATIK
1764. ÉVI XLVII. TC. ARRÓL, HOGY A SZERAFI SZENT FERENC ATYÁNAK, SZENT ERZSÉBETRŐL
ELNEVEZETT TARTOMÁNYI KISEBB SZERZETESRENDJE MAGYARORSZÁGBA ÉS KAPCSOLT RÉ-
SEIBE ÚJÓLAGOS BEFOGADÁSA TÖRVÉNYBE IKTATTATIK
1764. ÉVI XLIII. TC. A NOTRE-DAMERŐL NEVEZETT SZERZETES-SZÜZEK SZENT ÁGOSTON REND-
TARTÁSA SZERINT SZERVEZETT GYÜLEKEZETÉNEK BEFOGADÁSÁRÓL
1790. ÉVI III. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLY MINDEN TRÓNVÁLTOZÁSKOR FÉLÉV ALATT FELAVAT-
TASSÉK ÉS MEGKORONÁZTASSÉK
1790. ÉVI VIII. TC. ARRÓL, HOGY AZ ORSZÁG SZENT, KORONÁJA BUDÁN ŐRIZTESSÉK
1790. ÉVI IX. TC. ARRÓL, HOGY A KIRÁLYI FELSÉG AZ ORSZÁGBAN LAKJÉK
1790. ÉVI XII. TC. A TÖRVÉNYHOZÓ ÉS VÉGREHAJTÓ HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
1790. ÉVI XVI. TC. ARRÓL, HOGY HIVATALOS ÜGYEK INTÉZÉSÉRE IDEGEN NYELVET NE HOZZANAK
BE, A MAGYAR NYELV PEDIG MEGTARTASSÉK
1790. ÉVI XXIII. TC. ISTEN EGYHÁZAIRÓL ÉS AZ ALAPÍTVÁNYOKRÓL
1790. ÉVI XXIV. TC. A NÁDORRÓL, A PRÍMÁSÉRSEKRŐL, A BÁNRÓL ÉS A KIRÁLYI TÁRNOKMESTERRŐL
1790. ÉVI XXVI. TC. A VALLÁS ÜGYÉRŐL
1790. ÉVI XXVII. TC. A GÖRÖG NEM-EGYESÜLT VALLÁSÚAKRÓL
1790. ÉVI XXXII. TC. II. JÓZSEF RÓMAI CSÁSZÁR ÉS ÖRÖKÖS MAGYAR KIRÁLY KIVÁLTSÁGAIRÓL
1790. ÉVI XXXIX. TC. A KIRÁLYI KÚRIÁNAK PESTRE VALÓ ÁTTÉTELÉRŐL, TOVÁBBÁ A KIRÁLYI HELY-
TARTÓ-TANÁCSRÓL ÉS A MAGYAR KAMARÁRÓL
1792. ÉVI V. TC. Ő FELSÉGÉNEK AZ ORSZÁGBAN LAKÁSÁRÓL
1792. ÉVI VII. TC. A MAGYAR NYELV TANÍTÁSÁRÓL ÉS HASZNÁLATÁRÓL
1792. ÉVI XL. TC. ERDÉLYRŐL, VALAMINT A MAGYARORSZÁGOT ILLETŐ VÁRMEGYÉK ÉS KERÜLE-
TEK VISSZACSATOLÁSÁRÓL ÉS BEKEBELEZÉSÉRŐL

1802. évi VII. TC. A KATONAI LUDOVICA AKADÉMIÁRÓL
1802. évi VIII. TC. BODROG VÁRMEGYÉNEK BÁCS VÁRMEGYÉVEL VALÓ EGYESÍTÉSE
1802. évi IX. TC. KIS-HONT KERÜLETNEK NAGY-HONT VÁRMEGYÉTŐL VALÓ ELVÁLASZTÁSÁRÓL ÉS GÖMÖR VÁRMEGYÉVEL VALÓ EGYESÍTÉSÉRŐL
1802. évi XXII. TC. AZ ERŐSZAKKAL KIVETETTEK VISSZAHELYEZÉSÉRŐL
1802. évi XXIII. TC. A HATÁRVILLONGÁSOK ELINTÉZÉSÉRŐL
1807. évi XIII. TC. AZ ERŐSZAKKAL KIVETETTEK VISSZAHELYEZÉSÉRŐL
1807. évi XXIV. TC. A MAGYAR ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁRRÓL
1808. évi VIII. TC. NEMZETI MÚZEUM FELÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS A MAGYAR NYELV MŰVELÉSÉT ELŐMOZDÍTÓ MÁS INTÉZKEDÉSEKRŐL
1827. évi III. TC. AZ ALAPVETŐ TÖRVÉNYEK MEGTARTÁSÁRÓL
1827. évi XI. TC. A HAZAI NYELV MŰVELÉSE CÉLJÁBÓL FELÁLLÍTANDÓ TUDÓS TÁRSASÁGRÓL, VAGY MAGYAR AKADÉMIÁRÓL
1827. évi XXI. TC. AZ ÉRSEKI SZÉKNEK, EGYSZERSMIND AZ ESZTERGOMI EGYHÁZ SZÉKESFŐKÁPTALANJÁNAK AZ ALAPÍTÁSA HELYÉRE VALÓ VISSZAHELYEZÉSÉRŐL
1827. évi XXIII. TC. AZ EGYHÁZI ANYAKÖNYVEK MÁSODPÉLDÁNYÁNAK A TÖRVÉNYHATÓSÁGOK LEVÉLTÁRÁBAN ELHELYEZÉSÉRŐL ÉS MEGŐRZÉSÉRŐL
1830. évi VIII. TC. A NEMZETI NYELV HASZNÁLATÁRÓL
1830. évi 111. TC. A MAGYAR NYELVRŐL
1836. évi IV. TC. A JOBBÁGYOK KÖLTÖZÉSE ESETEIBEN TARTANDÓ MÓDRÓL S RENDRŐL ÉS UGYANAZON KÖLTÖZÉS KÖVETKEZMÉNYEIRŐL
1836. évi V. TC. A JOBBÁGY-TELKI ÁLLOMÁNYRÓL
1836. évi VI. TC. AZOKRÓL, MELYEK A TELEK HASZONVÉTELEN FELÜL A JOBBÁGYOK HASZNÁI KÖZÉ TARTOZNAK
1836. évi X. TC. A FÖLDES-ÚRI TÖRVÉNYHATÓSÁGRÓL, ÉS AZ ÚRBÉRI PERRŐL
1836. évi XII. TC. A HATÁRBELI KÖZÖS HASZONVÉTELEKRE NÉZVE GYAKORLATBÓL BEHOZANDÓ ARÁNYÚSÁGRÓL
1836. évi XXI. TC. KRASZNA, KÖZÉP-SZOLNOK, ZARÁND VÁRMEGYÉKNEK ÉS KÓVÁR VIDÉKÉNEK MAGYAR ORSZÁGHOZ VALÓ VISSZACSATOLÁSÁRÓL
1836. évi XXXVII. TC. A NEMZETI MÚZEUMRÓL
1836. évi XLI. TC. A PESTEN ORSZÁGOS KÖLTSÉGEN FELÁLLÍTANDÓ NEMZETI JÁTEKSZÍNRÓL
1827. évi VII. TC. AZ 1836. ÉVI ORSZÁGGYŰLÉSEN ALKOTOTT S ÚRBÉRI TÁRGYÚ TÖRVÉNYCIKKEK NÉMELY SZAKASZAINAK VILÁGOSÍTÁSÁRÓL S RÉSZINT MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1840. évi VIII. TC. A JOBBÁGYOK ÖRÖKÖSÖDÉSÉRŐL
1840. évi XXVI. TC. AZ ELHUNYT EGYHÁZI SZEMÉLYEK ÁLTAL HÁTRAHAGYOTT ÖRÖKSÉG ÖSSZEÍRÁSÁRÓL ÉS FELOSZTÁSÁRÓL

1840. ÉVI XXX. TC. A JÁSZ ÉS KUN KERÜLETEK KÖZSÉGEIBEN BEHOZANDÓ ÖSSZESÍTÉSÉRŐL ÉS ARÁNYOSÍTÁSÉRŐL
1840. ÉVI XXXI. TC. AZ 1836 ÉVI XII. TÖRVÉNYCIKKELYNÉK A HAJDÚ KERÜLETEKRE KITERJESZTÉSÉRŐL
1840. ÉVI XLIV. TC. A PESTI MAGYAR SZÍNHÁZRÓL
1844. ÉVI II. TC. A MAGYAR NYELV ÉS NEMZETISÉGRŐL
1844. ÉVI IV. TC. A NEMESI JAVAK BÍRHATÁSÁNAK NEM NEMESEKRE KITERJESZTÉSÉRŐL
1844. ÉVI V. TC. A NEM NEMESEKNEK IS MINDEN KÖZHIVATALOKRA LEHETŐ ALKALMAZÁSÁRA
1848. ÉVI III. TC. FÜGGETLEN MAGYAR FELELŐS MINISZTERIUM ALAKÍTÁSÁRÓL
1848. ÉVI IV. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS ÉVENKÉNTI ÜLÉSEIRŐL
1848. ÉVI IX. TC. AZ ÚRBÉR ÉS AZT PÓTLÓ SZERZŐDÉSEK ALAPJÁN EDDIG GYAKORLATBAN VOLT SZOLGÁLATOK (ROBOT), DÉZSMA ÉS PÉNZBELI FIZETÉSEK MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1848. ÉVI X. TC. AZ ÖSSZESÍTÉSÉRŐL, LEGELŐELKÜLÖNÖZÉSÉRŐL ÉS FAIZÁSÉRŐL
1848. ÉVI XIII. TC. A PAPI TIZED MEGSZÜNTETÉSÉRŐL
1848. ÉVI XIX. TC. A MAGYAR EGYETEMRŐL
1848. XX. TC. A VALLÁS DOLGÁBAN
1848. ÉVI XXI. TC. A NEMZETI SZÍNÉRŐL ÉS ORSZÁG CÍMERÉRŐL
1848. ÉVI XXIX. TC. AZ ORSZÁG KÖZHIVATALNOKAIRÓL
1848. ÉVI XXXI. TC. A SZÍNHÁZAKRÓL
1867. ÉVI III. TC. Ö CSÁSZÁRI S APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK V. FERDINÁNDNAK A TRÓNÉRŐL, ÉS FÖNSÉGES CSÁSZÁRI KIRÁLYI FŐHERCEG FERENC KÁROLYNAK A TRÓNÖRÖKLÉSÉRŐL MÉG 1848-IK ÉVBEN TÖRTÉNT LEMONDÁSAIKRÓL
1867. ÉVI VII. TC. AZ 1847/8. III. TC. INTÉZKEDÉSEINEK, MELYEK A NÁDOR, MINT KIRÁLYI HELYTARTÓ JOGKÖRÉRE VONATKOZNAK, MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS A NÁDORVÁLASZTÁS ELHALASZTÁSÁRÓL
1867. ÉVI VIII. TC. A MINISTERIUM ALAKÍTÁSÁRA VONATKOZÓ 1847/8. ÉVI III. TC. 12. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI X. TC. AZ 1847/8. ÉVI IV. TC. 6. §-ÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1867. ÉVI XII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI ÉS AZ Ő FELSÉGE URALKODÁSA ALATT ÁLLÓ TÖBBI ORSZÁGOK KÖZÖTT FENFORGÓ KÖZÖS ÉRDEKŰ VISZONYOKRÓL S EZEK ELINTÉZÉSI MÓDJÁRÓL
1867. ÉVI XVII. TC. AZ IZRAELITÁK EGYENJOGÚSÁGÁRÓL POLGÁRI ÉS POLITIKAI JOGOK TEKINTÉBEN
1868. ÉVI I. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAIBAN LEVŐ VASUTAK ÉS CSATORNÁK KÜLÖN ÖSSZPONTOSÍTOTT TELEKKÖNYVEZÉSÉRŐL

1868. évi V. TC. A GÖDÖLLŐI HIVATALOKNAK MEGVÉTELÉRŐL ÉS A KORONAI JAVAK ÁLLOMÁ-
NYÁBA SOROZÁSÁRÓL
1868. évi VI. TC. A KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARÁKRÓL
1868. évi IX. TC. A GÖRÖG-KELETI VALLÁSÚAK ÜGYÉBEN
1868. évi XIV. TC. A DOHÁNYJÖVEDÉK IRÁNT
1868. évi XV. TC. A LOTTÓJÖVEDÉK IRÁNT
1868. évi XVII. TC. A BOR- ÉS HÚSFOGYASZTÁSI ADÓ IRÁNT
1868. évi XXI. TC. A BÉLYEG ÉS ILLETÉKEK, VALAMINT A DÍJAK TÁRGYÁBAN
1868. évi XXIX. TC. SZŐLŐBIRTOK UTÁN JÁRÓ TARTOZÁSOK MEGVÁLTÁSÁRÓL
1868. évi XXXI. TC. AZ UZSORATÖRVÉNYEK ELKERÜLÉSÉRŐL
1868. évi XXXIII. TC. AZ ÚRBÉRI ÖRÖKVÁLTSÁGOKÉRT ORSZÁGOS ALAPBÓL ADANDÓ MEGTÉ-
RÍTÉSÉRŐL
1868. évi XXXVIII. TC. A NÉPISKOLAI KÖZOKTATÁS TÁRGYÁBAN
1868. évi XXXIX. TC. A GYULAFEHÉRVÁRI GÖRÖG-KATOLIKUS ÉRSEKSÉG S A LUGOSI ÉS SZAMOS-
UJVÁRI GÖRÖG-KATOLIKUS PÜSPÖKSÉGEK IRÁNT
1868. évi XLIII. TC. MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY EGYESÍTÉSÉNEK RÉSZLETES SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1868. évi XLIV. TC. A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁG TÁRGYÁBAN
1868. évi LIII. TC. A TÖRVÉNYESEN BEVETT KERESZTYÉN VALLÁSEFELEKEZETEK VISZONOSSÁGÁRÓL
1869. évi IV. TC. A BÍRÓI HATALOM GYAKORLÁSÁRÓL
1869. évi XVI. TC. A PÉNZINTÉZETEK, RÉSZVÉNYTÁRSULATOK ÉS EGYLETEK ÜZLETÉRE VONATKO-
ZÓ BÉLYEG- ÉS ILLETÉK-SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1869. évi XXV. TC. A MÁCSA-ÉCSKENDI ÉS VALKÓSZENTLÁSZLÓI BIRTOKRÉSZEK MEGVÉTELÉRŐL
ÉS A KORONAI JAVAK ÁLLOMÁNYÁBA SOROZÁSÁRÓL
1870. évi II. TC. A PESTI ÁRU- ÉS ÉRTÉKTŐZSDE, VALAMINT A VIDÉKI TERMÉNY- ÉS GABONACSAR-
NOKOK KÜLÖNBÍRÓSÁGAINAK VISSZAÁLLÍTÁSÁRÓL
1870. évi X. TC. A DUNA-FOLYAMNAK A FŐVÁROS MELLETT SZABÁLYOZÁSÁRÓL S A FORGALOM
ÉS KÖZLEKEDÉS ÉRDEKÉBEN BUDA-PESTEN LÉTESÍTENDŐ EGYÉB KÖZMUNKÁK KÖLTSÉGEI-
NEK FEDEZÉSÉRŐL ÉS E KÖZMUNKÁK VÉGREHAJTÁSI KÖZEGEIRŐL
1870. évi XVIII. TC. AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK FELÁLLÍTÁSÁRÓL S HATÁSKÖRÉRŐL
1870. évi LVIII. TC. A BÉLYEG- S ILLETÉKEK, VALAMINT A DÍJAK IRÁNT FENNÁLLÓ SZABÁLYOK
ÉRVÉNYÉNEK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL
1871. évi VIII. TC. A BÍRÁK ÉS BÍRÓSÁGI HIVATALNOKOK FELELŐSSÉGÉRŐL
1871. évi IX. TC. A BÍRÁK ÉS BÍRÓSÁGI HIVATALNOKOK ÁTHELYEZÉSE ÉS NYUGDÍJAZÁSA KÖRÜLI
ELJÁRÁS SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1871. évi XV. TC. A TENGERI KERESKEDELMI HAJÓK KÖBÖZÉSÉRŐL

1871. ÉVI XXIV. A SVÉD-NORVÉG KIRÁLYSÁGGAL 1868. ÉVI JÚNIUS 2-ÁN A KÖZBÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADÁSA TÁRGYÁBAN KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉSRŐL
1871. ÉVI XXV. TC. A FRANCIAORSZÁGGAL 1865. ÉVI NOVEMBER 13-ÁN A KÖZBÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADÁSA TÁRGYÁBAN KÉLT ÁLLAMSZERZŐDÉS KIEGÉSZÍTÉSE VÉGETT 1869. ÉVI FEBRUÁR HÓ 12-ÉN KÖTÖTT PÓTEGYEZMÉNY TÁRGYÁBAN
1871. ÉVI XXVI. TC. AZ OLASZ KIRÁLYSÁGGAL 1869. ÉVI FEBRUÁR HÓ 27-ÉN A KÖZBÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADÁSA TÁRGYÁBAN KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉSRŐL
1871. ÉVI XXXI. TC. AZ ELSŐ FOLYAMODÁSA BÍRÓSÁGOK RENDEZÉSÉRŐL
1871. ÉVI XXXII. TC. AZ ELSŐ FOLYAMODÉRT KIR. TÖRVÉNYSZÉKEK ÉS JÁRÁSBÍRÓSÁGOK ÉLETBELÉPTETÉSÉRŐL
1871. ÉVI XXXIII. TC. A KIR. ÜGYÉSZSÉGRŐL
1871. ÉVI LI. TC. A BÍRÓSÁGI VÉGREHAJTÓKRÓL
1871. ÉVI LIII. TC. AZ 1848. ÉVI TÖRVÉNYEK ÁLTAL MEGSZÜNTETETT ÚRBÉRI KAPCSOLATBÓL FENNMARADT JOG- ÉS BIRTOKVISZONYOK RENDEZÉSÉRŐL
1871. ÉVI LV. TC. AZ ARÁNYOSÍTÁSRÓL ÉS TAGOSÍTÁSRÓL, AZ ORSZÁG ERDÉLYI TERÜLETÉNEK VÁROSAIBAN, SZABAD ÉS VOLT ÚRBÉRESEKKEL VEGYES KÖZSÉGEIBEN
1871. ÉVI LXII. TC. A BÉLYEG- ÉS ILLETÉKEK, VALAMINT A DÍJAK IRÁNT FENNÁLLÓ SZABÁLYOK ÉRVÉNYÉNEK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL
1872. ÉVI XVI. TC. A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉGI LUDOVICA-AKADÉMIA FELÁLLÍTÁSÁRÓL
1872. ÉVI XIX. TC. A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNYEGYETEM FELÁLLÍTÁSÁRÓL ÉS IDEIGLENES SZERVEZÉSÉRŐL
1873. ÉVI IX. TC. A BÉLYEG- ÉS ILLETÉKEK, VALAMINT A DÍJAK IRÁNT FENNÁLLÓ SZABÁLYOK ÉS AZ 1868. ÉVI XXIII. TC. HATÁLYÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL ÉS AZON SZABÁLYOK NÉMELY RENDELETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1873. ÉVI XXXI. TC. A VAKOK BUDAPESTI INTÉZETÉRŐL
1874. ÉVI II. TC. A NAGY BRITANNIA ÉS ÍRHON EGYESÜLT KIRÁLYSÁGÁVAL 1873. DECEMBER 3-ÁN A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS TÁRGYÁBAN
1874. ÉVI XVIII. TC. A VASPÁLYÁK ÁLTAL OKOZOTT HALÁL, VAGY TESTI SÉRTÉS IRÁNTI FELELŐSÉGRŐL
1874. ÉVI XXIII. TC. A NŐK TELJESKORÚSÁGÁRÓL
1874. ÉVI XXXV. TC. A KIRÁLYI KÖZJEGYZŐKRŐL
1874. ÉVI XLII. TC. A MEGYÉK, KERÜLETEK, VIDÉKEK ÉS SZÉKEK 1875. ÉVI KÖZIGAZGATÁSI, ÁRVA- ÉS GYÁMHATÓSÁGI KIADÁSAINAK FEDEZÉSÉRŐL
1875. ÉVI IX. TC. A BÍRÓSÁGI VÉGREHAJTÓKRÓL SZÓLÓ 1871. ÉVI LI. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1875. ÉVI X. TC. A KÉZBESÍTÉSÉRŐL

1875. ÉVI XIII. TC. AZ OLASZORSZÁGGAL 1874. ÉVI MÁJUS 15-ÉN KÖTÖTT KONZULSÁGI EGYEZMÉNYRŐL
1875. ÉVI XVI. TC. A BUDAPESTI ÁRU- ÉS ÉRTÉKTŐZSDE, VALAMINT A VIDÉKI TERMÉNY S GABONACSARNOKOK VÁLASZTOTT BÍRÓSÁGAI ELŐTT ELŐFORDULÓ IRATOKTÓL A JOGÜGYLETEKTŐL S EZEN BÍRÓSÁGOK ÍTÉLETEITŐL JÁRÓ BÉLYEGILLETÉKEKRŐL
1875. ÉVI XXV. TC. A BÉLYEG, ILLETÉKEK ÉS DÍJAK TÁRGYÁBAN
1875. ÉVI XXXVI. TC. AZ ELSŐFOKÚ KIRÁLYI BÍRÓSÁGOK ÚJABB SZERVEZÉSÉRŐL
1875. ÉVI XXXVII. TC. KERESKEDELMI TÖRVÉNY
1875. ÉVI L. TC. A SÓJÖVEDÉKRŐL SZÓLÓ 1868. ÉVI XI. TC. ÉS A SÓJÖVEDÉKI SZABÁLYOK NÉMELY INTÉZKEDÉSEINEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1875. ÉVI LV. TC. A KÖZÖS HADSEREG (HADITENGERÉSZET) ÉS A M. KIR. HONVÉDSÉG EGYÉNEINEK KATONAI ELLÁTÁSÁRÓL
1876. ÉVI II. TC. A MÉTERMÉRTÉK ÜGYÉBEN 1875. ÉVI MÁJUS HÓ 20-ÁN PARISBAN KÖTÖTT NEMZETKÖZI EGYEZMÉNY BECICKELYEZÉSÉRŐL
1876. ÉVI IV. TC. A DOHÁNYJÖVEDÉKRŐL SZÓLÓ 1868. ÉVI XIV. TC. ÉS AZ ÉRVÉNYBEN LEVŐ DOHÁNYJÖVEDÉKI SZABÁLYOK NÉMELY INTÉZKEDÉSEINEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1876. ÉVI VI. TC. A KÖZIGAZGATÁSI BIZOTTSÁGRÓL
1876. ÉVI XIII. TC. A CSELÉD ÉS GAZDA KÖZÖTTI VISZONY SZABÁLYOZÁSÁRÓL A GAZDASÁGI MUNKÁSOKRÓL ÉS A NAPSZAMOSOKRÓL
1876. ÉVI XTV. TC. A KÖZEGÉSZSÉGÜGY RENDEZÉSÉRŐL
1876. ÉVI XVI. TC. A VÉGRENDELETEK, ÖRÖKLÉSI SZERZŐDÉSEK ÉS HALÁLESETRE SZÓLÓ AJÁNDÉKOZÁSOK ALAKI KELLÉKEIRŐL
1876. ÉVI XXVII. TC. A VÁLTÓ-TÖRVÉNYRŐL
1876. ÉVI XXVIII. TC. A NÉPISKOLA ÉS HATÓSÁGOKRÓL
1876. ÉVI XXXVI. TC. A ZÁLOGLEVELEK BIZTOSÍTÁSIRÓL
1877. ÉVI VIII. TC. AZ 1868. ÉVI XXXI. TC. MÓDOSÍTÓIRÓL
1877. ÉVI XX. TC. A GYÁMSÁGI ÉS GONDNOKSÁGI ÜGYEK RENDEZÉSÉRŐL
1877. ÉVI XXIV. TC. A MEGYEI MÉRNÖKI ÁLLOMÁSOK MEGSZÜNTETÉSE ÉS HIVATALI TEENDŐIKNEK AZ ÁLLAMÉPÍTÉSZETI HIVATALOKRA RUHÁZÁSÁRÓL
1878. ÉVI V. TC. MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV, A BÜNTETTEKRŐL ÉS VÉTSÉGEKRŐL
1879. ÉVI XVIII. TC. A MAGYAR NYELV TANÍTÁSÁRÓL A NÉPOKTATÁSI TANINTÉZETEK BEN
1879. ÉVI XXVIII. TC. A RENDŐRI BEJELENTÉSI INTÉZMÉNYEK BUDAPEST FŐVÁROSBAN ÉLETBE-LÉPTETÉSÉRŐL
1879. ÉVI XXXI. TC. ERDŐTÖRVÉNY
1879. ÉVI XXXVI. TC. A KÖZÖS HADSEREG (HADITENGERÉSZET) ÉS A HONVÉDSÉG BESZÁLLÁSÁRÓL

1879. ÉVI XL. TC. A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV A KIHÁGÁSOKRÓL
1879. ÉVI L. TC. A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁG MEGSZERZÉSÉRŐL ÉS ELVESZTÉSÉRŐL
1880. ÉVI XVI. TC. UJ-SZEGED KÖZSÉGNEK SZEGED SZAB. KIR. VÁROSSAL VALÓ EGYESÍTÉSÉRŐL
1880. ÉVI XXXI. TC. A HELYÉRDEKŰ VASÚTAKRÓL
1880. ÉVI XXXIV. TC. A GŐZMALMOKRÓL
1880. ÉVI XXXVII. TC. A MAGYAR BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYVEK (1878 ÉVI V. TC. ÉS 1879. ÉVI XL. TC.) ÉLETBELÉPTETÉSÉRŐL
1880. ÉVI XLV. TC. AZ ORSZÁG ERDÉLYI RÉSZEBEN, TOVÁBBÁ A VOLT KRASZNA, KÖZÉP-SZOLONOK, ZARÁND MEGYÉK ÉS A VOLT KŐVÁRVIDÉK TERÜLETÉN A BIRTOKRENDEZÉSI, ÁRÁNYOSÍTÁSI ÉS TAGOSÍTÁSI ÜGYEBEN KÖVETENDŐ ELJÁRÁSOKRÓL
1880. ÉVI XLVI. TC. A TELEKKÖNYVI RENDELETEK PÓTLÁSÁRÓL ÉS MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1880. ÉVI LIII. TC. A TÖRVÉNYTÁR, TÖRVÉNYGYŰJTEMÉNY ÉS RENDELETEK TÁRÁNAK KIADÁSÁRÓL ÉS ELÁRUSÍTÁSÁRÓL
1880. ÉVI LXVI. TC. AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK CÉLSZERVEZETÉRŐL, ÜGYKEZELÉSÉRŐL ÉS AZ ÁLLAMI ADÓSSÁGOK ELLENŐRZÉSÉRE VONATKOZÓ HATÁSKÖRÉRŐL
1881. ÉVI II. TC. A CSENDŐRSÉGI LEGÉNYSÉG ÁLLOMÁNYÁNAK KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL
1881. ÉVI III. TC. A KÖZBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT SZERVEZÉSÉRŐL
1881. ÉVI XIV. TC. A KÉZI ZÁLOG-KÖLCSÖNÜGYLETRŐL
1881. ÉVI XVII. TC. CSÓDTÖRVÉNY
1881. ÉVI XVIII. TC. A NÉMETALFÖLDDEL 1880. ÉVI NOVEMBER 24-ÉN, A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADATÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRGYÁBAN
1881. ÉVI XIX. TC. A BELGIUMMAL 1881. ÉVI JANUÁR 12-ÉN BÉCSBEN, A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADATÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRGYÁBAN
1881. ÉVI XXI. TC. A BUDAPEST-FŐVÁROSI RENDŐRSÉGRŐL
1881. ÉVI XXIV. TC. AZ 1868 ÉVI IX. TC. 9. §-BAN ÉRINTETT GÖRÖG-KELETI HITKÖZSÉGEKBEN A TEMPLOMOK, AZ AZOKHOZ TARTOZÓ EGYHÁZI, VAGY ALAPÍTVÁNYI JAVAK ÉS ISKOLÁK IRÁNT FELMERÜLŐ VITÁS KÉRDÉSEK ELINTÉZÉSÉRŐL
1881. ÉVI XXVI. TC. A BÉLYEG ÉS ILLETÉKEKRE VONATKOZÓ TÖRVÉNYEK ÉS SZABÁLYOK NÉMELY HATÁROZATAINAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1881. ÉVI XXVII. TC. A JÁTÉKKÁRTYÁK BÉLYEGILLETÉKÉRŐL
1881. ÉVI XXXIII. TC. A KÖZFORGALOM TÁRGYÁT KÉPEZŐ ÉRTÉKPAPÍROK BÍRÓI, MEGSEMMISÍTÉSÉRŐL ÉS ELÉVÜLÉSÉRŐL
1881. ÉVI XXXIV. TC. A KÖZVETLENÜL LEROVANDÓ ILLETÉKEK KEZELÉSÉRŐL
1881. ÉVI XXXIX. TC. A MŰEMLÉKEK FENNTARTÁSÁRÓL

1881. évi XLI. TC. A KISAJÁJTÁSRÓL
1881. évi LV. TC. AZ 1871. ÉVI XXXIII. TC. 8. §-ÁNAK HELYREIGAZÍTÁSÁRÓL
1881. évi LIX. TC. A POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉSI RENDTARTÁSRÓL SZÓLÓ 1868. ÉVI LIV. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSA TÁRGYÁBAN
1881. évi LX. A VÉGREHAJTÁSI ELJÁRÁSRÓL
1881. évi LXI. TC. A VASUTAK ÉS CSATORNÁK KÜLÖN ÖSSZPONTOSÍTOTT TELEKKÖNYVEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1868. ÉVI I. TC. MÓDOSÍTÁSA ÉS KIEGÉSZÍTÉSE TÁRGYÁBAN
1881. évi LXIV. TC. ABAUJ ÉS TORNA MEGYÉK EGYESÍTÉSÉRŐL
1881. évi LXVI. TC. A TÖRVÉNYEK KIHIRDETÉSÉRŐL
1881. évi LXX. TC. A JELZÁLOGKÖLCSONÖK ÁTVÁLTOZTATÁSÁNÁL ADANDÓ BÉLYEGES ILLETÉK-KEDVEZMÉNYEKRŐL
1882. évi XXIII. TC. A GYULAFEHÉRVÁRI KÁPTALANI ÉS KOLOZSMONOSTORI CONVENTI ERDÉLYI ORSZÁGOS LEVÉLTÁRAKNAK, A MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁRRAL EGYESÍTÉSÉRŐL
1882. évi XXXVII. TC. A LUXEMBURGGAL 1882. ÉVI FEBRUÁR 11-ÉN BERLINBEN A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSONÖS KIADATÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKE-LYEZÉSE TÁRGYÁBAN
1883. évi I. TC. A KÖZTISZTVISELŐK MINŐSÍTÉSÉRŐL
1883. évi VIII. TC. A BIZTOSÍTÁSI ÉS EZEKHEZ HASONLÓ SZERZŐDÉSEKTŐL FIZETENDŐ ILLE-TÉKEKRŐL
1883. évi XVII. TC. A PHYLOXERA VASTATRIX TERJEDÉSE ELLEN TEENDŐ ÓVINTÉZKEDÉSEKRŐL
1883. évi XVIII. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI EGYESÍTETT CÍMERÉNEK ÉS AZ, ORSZÁG KÜ-LÖN CÍMERÉNEK MAGÁNOSOK ÉS MAGÁNJELLEGŰ TESTÜLETEK, VÁLLALATOK ÉS INTÉZE-TEK ÁLTAL VALÓ HASZNÁLHATÁSÁRÓL
1883. évi XIX. TC. A TÁRSASKOCSI-ÜZLET GYAKORLÁSÁRÓL BUDAPESTEN
1883. évi XX. TC. A VADÁSZATRÓL
1883. évi XXIV. TC. AZ ÁLLAMI BIZTOSÍTÁST IGÉNYBE VEVŐ CSEKÉLY JÖVEDELMEZÉSŰ VAS-ÚTAKRÓL
1883. évi XXV. TC. AZ UZSORÁRÓL ÉS KÁROS HITELÜGYLETEKRŐL
1883. évi XXXI. TC. A RÉSZLETÜGYLETRŐL
1883. évi XL. TC. AZ OLASZORSZÁGGAL 1882. ÉVI DECEMBER 6-ÁN BÉCSBEN A MÁS ÁLLAMOK ÁLTAL KIADOTT KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK ÁTSZÁLLÍTÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZER-ZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRGYÁBAM
1884. évi XIV. TC. A TISZÁNAK ÉS MELLÉKFOLYÓINAK SZABÁLYOZÁSÁRÓL EZEN FOLYÓ VÖLGYE-INEK ÁRMENTESÍTÉSÉRŐL, ÚGYSZINTÉN A VÍZSZABÁLYOZÓ ÉS ÁRMENTESÍTŐ TÁRSULATOK IGAZGATÁSI SZERVEZÉSÉRŐL
1884. évi XVII. TC. IPARTÖRVÉNY

1884. ÉVI XXXVII. TC. A BRASILIÁVAL 1883. ÉVI MÁJUS 21-ÉN RIO DE JANEIROBAN, A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADATÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRGYÁBAN
1885. ÉVI VI. TC. A GYÁMSÁGI ÉS GONDNOKSÁGI ÜGYEK RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1877. ÉVI XX. TÖRVÉNYCIKK NÉMELY INTÉZKEDÉSEINEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS PÓTLÁSÁRÓL
1885. ÉVI IX. TC. A M. KIR. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRRÓL
1885. ÉVI XVI. TC. A HONVÉDORVOSI TISZTIKAR ÚJJÁSZERVEZÉSÉRŐL
1885. ÉVI XXIII. TC. A VÍZJOGRÓL
1885. ÉVI XXV. TC. A SELYEMTENYÉSZTÉSI VÉDELEMRŐL
1886. ÉVI I. TC. AZ ORSZÁGGYŰLÉS TARTAMÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL
1886. ÉVI IV. TC. A TÖMEGESEN VISSZATELEPÜLŐK HONOSÍTÁSÁRÓL
1886. ÉVI V. TC. A SZEMCSÉS KÖTHÁRTYALOB (TRACHOMA) TERJEDÉSÉNEK MEGGÁTLÁSÁRÓL
1886. ÉVI VII. TC. AZ 1874 ÉVI XXXV. TC. MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL
1886. ÉVI VIII. TC. A FŐRENDIHÁZ SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ 1885. ÉVI VII. TÖRVÉNYCIKK 23. SZAKASZÁNAK VÉGREHAJTÁSÁRÓL
1880. ÉVI XXI. TC. A TÖRVÉNYHATÓSÁGOKRÓL
1886. ÉVI XXII. TC. A KÖZSÉGEKRŐL
1886. ÉVI XXIX. TC. A TELEKKÖNYVI BETÉTEK SZERKESZTÉSÉRŐL
1886. ÉVI XXXII. TC. A KÜLFÖLDI VASUTAK ÜZLETESZKÖZEINEK LEFOGLALÁS ALÓL VALÓ MENTESÍTÉSE TÁRGYÁBAN
1887. ÉVI VI. TC. A MONACÓVAL 1886. ÉVI FEBRUÁR HÓ 22-ÉN BÉCSBEN A KÖZÖNSÉGES BÜNTETTESEK KÖLCSÖNÖS KIADATÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRGYÁBAN
1887. ÉVI X. TC. A NÉMET BIRODALOMMAL 1886. ÉVI MÁJUS 9-ÉN BÉCSBEN, A SZEGÉNYJOG KÖLCSÖNÖS BIZTOSÍTÁSA IRÁNT KÖTÖTT ÁLLAMSZERZŐDÉS BECIKKELYEZÉSE TÁRARVÁBAN
1887. ÉVI XVIII. TC. AZ 1884 ÉVI XVII. TÖRVÉNYCIKK (IPARTÖRVÉNY) 50. §-A UTOLSÓ KIKEZDÉSÉNEK MÓDOSÍTÁSA TÁRGYÁBAN
1887. ÉVI XXII. TC. A KÖZEGÉSZSÉGÜGY RENDEZÉSÉRŐL SZÓLÓ 1876. ÉVI XIV. TÖRVÉNYCIKK XIII. FEJEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1887. ÉVI XXX. TC. A TÖRVÉNYKEZÉSI SZÜNIDŐ ÚJABB SZABÁLYOZÁSÁRÓL
1887. ÉVI XXXIV. TC. AZ 1886. ÉVI VIII. TÖRVÉNYCIKK ÉLETBELÉPTÉ ÓTA, IDŐKÖZBEN A FŐRENDIHÁZBAN ÖRÖKÖS TAGSÁGI JOGOT NYERT CSALÁDOK TÖRVÉNYBEIKTATÁSÁRÓL
1887. ÉVI XXXV. TC. A KÖZÖSHADSEREG (HADITENGERÉSZET) ÉS HONVÉDSÉG HATÓSÁGAI ÁLTAL KÖZIGAZGATÁSI ÚTON HOZOTT, KÁRTÉRÍTÉSBEN MARASZTALÓ HATÁROZATOK HATÁLYA ÉS MEGTÁMADHATÁSA TÁRGYÁBAN

1894. ÉVI XVIII. TC. AZ 1885. ÉVI IX. TÖRVÉNYCIKK 10. §-ÁNAK ÉS AZ 1889. ÉVI XXXIV. TÖRVÉNYCIKK 6. §-ÁNAK HATÁLYON KÍVÜL HELYEZÉSÉRŐL
1894. ÉVI XXIX. TC. AZ ÜZLETSZERŰ, VAGY NYILVÁNOS FOGADÁSOKNAK ÉS A KÖLCSÖNÖS FOGADÁSOK KÖZVETÍTÉSÉNEK SZABÁLYOZÁSÁRÓL A LÓVERSENYEKNÉL
1894. ÉVI XXXI. TC. A HÁZASSÁGI JOGRÓL
1894. ÉVI XXXII. TC. A GYERMEKEK VALLÁSÁRÓL
1894. ÉVI XXXIII. TC. AZ ÁLLAMI ANYAKÖNYVEKRŐL
1895. ÉVI XXXV. TC. A TÖRVÉNYES KAMATLÁB MEGHATÁROZÁSÁRÓL
1895. ÉVI XXXVI. TC. A MAGYAR KORONA ORSZÁGAINAK EGÉSZ TERÜLETÉN ÉRVÉNYBEN LÉVŐ TÖRVÉNYES KAMATLÁB LESZÁLLÍTÁSÁRÓL
1895. ÉVI XXXVII. TC. A TALÁLMÁNYI SZABADALMAKRÓL
1895. ÉVI XXXIX. TC. ÉVI A KÖZÖS HADSereg (HADITENGERÉSZET) ÉS A HONVÉDSÉG BESZÁLLÁSÁRÓL SZÓLÓ 1879-İK ÉVI XXXVI. TÖRVÉNYCIKK NÉMELY SZAKASZÁNAK MÓDOSÍTÁSÁRÓL
1895. ÉVI XLI. TC. A VÉDJEGYEK OLTALMÁRÓL SZÓLÓ 1890. ÉVI II. TÖRVÉNYCIKK MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉRŐL
1895. ÉVI XLIII. TC. A VALLÁS SZABAD GYAKORLATÁRÓL
1895. ÉVI XLIV. TC. A BUDAPESTI KIRÁLYI BÜNTETŐ TÖRVÉNYSZÉK FELÁLLÍTÁSÁRÓL
1895. ÉVI XLVI. TC. A MEZŐGAZDASÁGI TERMÉNYEK, TERMÉKEK ÉS CIKKEK HAMISÍTÁSÁNAK TILALMAZÁSÁRÓL
1895. ÉVI L. TC. AZ 1881. ÉVI LXX., ILLETŐLEG AZ 1889. ÉVI XLIII. TÖRVÉNYCIKK HATÁLYÁNAK MEGHOSSZABBÍTÁSÁRÓL ÉS A JELZÁLOGOS KÖLCSÖNKÖVETELÉSEK BIZONYOS ÁTRUHÁZÁSÁNÁL ADANDÓ BÉLYEG- ÉS ILLETÉKKEDVEZMÉNYEKRŐL